Ta lə Luwə Kunmindɨ kɨ Sigɨ

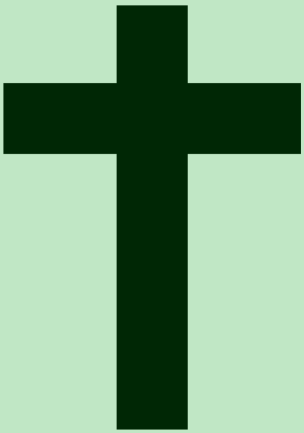

New Testament in Gor

Ta lə Luwə Kunmindɨ kɨ Sigɨ
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 3 May 2025
2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4

Contents

Matiye 1
Markɨ 58
Lukɨ 95
Jan 153
Kulə'gɨ lə njekawkulə'gɨ 195
Rɔman'gɨ 247
1 Korentɨ'gɨ 272
2 Korentɨ'gɨ 295
Galatɨ'gɨ 310
Epejɨ'tɨ 319
Pilipɨ'gɨ 328
Kolosɨ'gɨ 334
1 Tesalonikɨ'gɨ 340
2 Tesalonikɨ'gɨ 345
1 Timote 348
2 Timote 356
Titɨ 361
Pilemon 364
Ebirə'gɨ 366
Jakɨ 386
1 Piyər 393
2 Piyər 400
1 Jan 405
2 Jan 411
3 Jan 413
Judɨ 415
Ta Nya'gɨ Kikiyə kɨ Tekidɔ'a 418

Poyta kɨ majɨ kɨ
Matiye
ndangɨ
Ta kɨ dɔ Poyta’tɨ kɨ majɨ kɨ Matiye ndangɨ

Makitu kin ɔr’je Poyta kɨ majɨ tokɨ Jeju in Njekajɨ kɨ ndɔkɨ Luwə un ndu’ne ene n’a n’adɨ’je kaa ə adɨ kaa tɔ kin. Matiye tɔjɨ’je tokɨ kojɨ Jeju Kirisitɨ tɔlta kunndu’gɨ kɨ toi me Kunmindɨ’tɨ kɨ kɔkɔ. Ningə Jeju in de kɨ Luwə mbət’ə in Ngonn Luwə kɨ isɨ kumngayira kɨ ndɔ’gɨ.

Makitu Matiye el’je poy nya’gɨ kɨ Jeju ra’de, tumginn’ə lo koj’o’tɨ bitɨ te’n dɔboy mbər’tɨ kɨ ində adɨ njendo’gɨ li’ə. In ndigɨ kelta dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ kɨ rai nya ɔjidɔ kisikidɔtaa lə Jeju el, nan ndigɨ mannajɨ dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ Jeju ra num, nyando’gɨ li’ə num tɔ. Nya’gɨ kɨ joo kin ə Matiye ɔsɨ kagɨ dɔ’tɨ me makitu’tɨ lə’ne. Matiye tudə kunəta’gɨ kɨ Jeju ndo ɔjidɔ Konɓe lə Luwə me kunəta’gɨ’tɨ asɨ ginn mi be: 1) nyando kɨ dɔ mbal’tɨ (Rowninn’ə 5-7); 2) ta kɔjɨ kɨ njendo’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo (10); 3) kujita kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə (13); 4) in rɨ’gɨ ə kadɨ de ra ta kin ə njendo’tɨ (18); 5) re konɓe (25).

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Ginn kaw kɨ kojɨ Jeju Kirisitɨ 1-2. Batəm lə Jeju kɨ nan kɨ Su nan’a 3-4. Nyando kɨ dɔ mbal’tɨ 5-7. Nya’gɨ kɨ dum ra kɨ Jeju ra’de 8-9. Jeju ulə njendo’gɨ lə’ne 10. Ta’gɨ kɨ el kɨ nje tanrɔ’gɨ 11-12. Kujita’gɨ kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə 13. Nya’gɨ kɨ dum ra kɨ ta’gɨ kɨ wal kɨ Parisɨ’gɨ 14-17. In rɨ’gɨ ə kadɨ de ra ta kin ə njendo’tɨ 18. Kin Galile’tɨ bitɨ te kɨ Jerujalem’tɨ 19-23. Re lə konɓe 24-25. Kon, koy kɨ te lo koy’tɨ lə Jeju 26-28.

Ginn kaw Jeju
(Luk 3.23-38)

1 Ginn kaw lə Jeju Kirisitɨ kɨ ngonnkaw *Dabidɨ, kɨ ngonnkaw *Abiraham
ə to kin:
2 Abiraham ojɨ *Isakɨ, Isakɨ ojɨ *Jakobɨ, Jakobɨ ojɨ Juda kɨ ngannkon’a’gɨ.
3 Juda in kɨ Tamar oji Peresɨ kɨ Jara, Peresɨ ojɨ Esirom, Esirom ojɨ Aram,
4 Aram ojɨ Aminadabɨ, Aminadabɨ ojɨ Nason, Nason ojɨ Salmon,
5 Salmon in kɨ Rahabɨ oji Bowajɨ, Bowajɨ in kɨ Rutɨ oji Obedɨ, Obedɨ ojɨ Jese,
6 Jese ojɨ ngar Dabidɨ.
Dabidɨ taa ne Uri ojɨ’n Salomon,
7 *Salomon ojɨ Robowam, Robowam ojɨ Abiya, Abiya ojɨ Asa,
8 Asa ojɨ Jojapa, Jojapa ojɨ Joram, Joram ojɨ Ojiyasɨ,
9 Ojiyasɨ ojɨ Jowatam, Jowatam ojɨ Akajɨ, Akajɨ ojɨ Ejəkiyasɨ,
10 Ejəkiyasɨ Ojɨ Manasa, Manasa ojɨ Amon, Amon ojɨ Jojiyasɨ,
11 Jojiyasɨ ojɨ Jekoniyasɨ kɨ ngannkon’a’gɨ. Dɔkagilo’ə’tɨ kin ə uwəi de’gɨ
kɨ Jerujalem awi se’de ɓər Babilon’tɨ*.
12 Lokɨ awi se’de Babilon’tɨ, Jekoniyasɨ ojɨ Salatiyel, Salatiyel ojɨ
Jorobabel,
13 Jorobabel ojɨ Abiyudɨ, Abiyudɨ ojɨ Eliyakim, Eliyakim ojɨ Ajɔr,
14 Ajɔr ojɨ Sadokɨ, Sadokɨ ojɨ Akim, Akim ojɨ Eliyudɨ,
15 Eliyudɨ ojɨ Eliyajar, Eliyajar ojɨ Matan, Matan ojɨ Jakobɨ,

* **1:11 1.11** 2 Ngar’gɨ 24.12-16

16 Jakobɨ ojɨ Jisepɨ kɨ ngaw Mari. Ningə Mari ojɨ Jeju kɨ ɓari'ə Kirisitɨ,
*De kɨ Luwə mbət'ə.
17 Ulə ngirə dɔ Abiraham'tɨ bitɨ te'n dɔ Dabidɨ'tɨ, ginn kojɨ in dɔgɨ gidə
in sɔ, ə in dɔ Dabidɨ'tɨ bitɨ kaw ɓər Babilon'tɨ, in ginn kojɨ dɔgɨ gidə sɔ, taa
in dɔ kaw ɓər Babilon'tɨ bitɨ kojɨ Kirisitɨ'tɨ, in ginn kojɨ dɔgɨ gidə in sɔ tɔ.

Kojɨ Jeju
(Luk 2.1-7)

18 Gorow kojɨ Jeju Kirisitɨ ə to kin. Kon'a Mari in njenduwə lə Jisepɨ kɨ
uwə dɔ'a. Ningə, lokɨ ingəi nan dene kɨ dingəm el ɓay ə, Mari in səm kɨ
tɔgɨ lə Ndil Luwə.
19 Lo kin'tɨ non be, Jisepɨ kɨ njenduwə lə Mari, in de kɨ dana, ndigɨ kadɨ
n'elta kin kɨ taga n'ulə'n rɔsɔl dɔ Mari'tɨ el, adɨ ɔjɨ me'ne'tɨ kadɨ n'inyəi
nan kɨ Mari gidɨ kuwə par.
20 Lokɨ ɔjɨ ta kin be me'ne'tɨ ningə, malayka lə Burəɓe te bus me nii'tɨ
el'ə ene: «Jisepɨ, ngonnkaw Dabidɨ, ɓol el kadɨ taa Mari ne'i'tɨ, tadɔ ngonn
kɨ to me'i'tɨ kin, in ngonn kɨ re kɨ gorow lə Ndil Luwə.
21 Mari a ojɨ ngonn kɨ dingəm, ningə a ində tɔ'a nan Jeju, tadɔ in ə in
de kɨ a ajɨ de'gɨ lə'ne me majel'gɨ'tɨ lə'de.»
22 Nya'gɨ kin pətɨ a rai nya be kadɨ ta kɨ Burəɓe el kɨ ta njekeltakita'a'tɨ
kete nu kin tɔlta'ne.
23 Burəɓe el ene:
«Oyi ngonn kɨ mandɨ kɨ gər dingəm el ɓay a in səm,
A ɔjɨ ngonn kɨ dingəm,
Ningə a ɓari'ə Emanuwel,
Kɨ kɔr ginn'ə nan: "Luwə in se'je†".»
24 Lokɨ Jisepɨ ndəl dɔ ɓi'tɨ, ra tokɨ malayka lə Burəɓe el'n'ə, adɨ taa Mari
ne'ne'tɨ, re si'ə kəy.
25 Nan gər'ə kɨ dene kɨ dingəm'tɨ el, bitɨ kadɨ Mari ojɨ'n ngonn. Ojɨ ngonn
kɨ dingəm, adɨ Jisepɨ ində tɔ'a nan Jeju.

2

Nje nyagər'gɨ kɨ dɔ mee'gɨ'tɨ rei oyi Jeju

1 Oji Jeju Betilehem*, dɔnangɨ kɨ Jude'tɨ, dɔkagilo konɓe'tɨ lə ngar Erodɨ.
Go koj'o'tɨ, nje nyagər'gɨ kɨ dɔ mee'gɨ'tɨ, in lo kuwə kadɨ'tɨ rei Jerujalem,
2 ningə dəji eyina: «Ngar lə *Juwipɨ'gɨ kɨ oji'ə kin in ra be ə? J'oo mee
li'ə te lo kuwə kadɨ'tɨ ə jɨ re kadɨ j'ɔsi məkəsɨ'je nanga non'a'tɨ.»
3 Lokɨ Ngar *Erodɨ oo ta kin, me'ə gangɨ mann, nan'tɨ kɨ de'gɨ kɨ
Jerujalem'tɨ ba pətɨ.
4 Be ə, ngar kaw kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ njendo
ndukun'gɨ lə Luwə, dəji'de ke lo kɨ ra be ə a oji Kirisitɨ'tɨ kɨ in De kɨ Luwə
mbət'ə wa?
5 Ə eli'ə eyina: «A oji'ə Betilehem'tɨ, dɔnangɨ kɨ Jude'tɨ, tadɔ ta kɨ
njekeltakita Luwə'tɨ el ə to kin:
6 "In de'gɨ kɨ Betilehem kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ Juda,
Kadɨ in gəri tokɨ rɔta'tɨ,
Be lə'se in kɨ nda'a goto el jagɨ dann ɓebo'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ kɨ Jude'tɨ, kɨ
nda'de to'tɨ,
Tadɔ ngar kɨ njekɔrnon de'gɨ lə'm, Isirayel'gɨ a te dann'se'tɨ†."»
7 Lo kin'tɨ, Erodɨ ɓar nje nyagər'gɨ kɨ dɔ mee'gɨ'tɨ gidɨ kuwə, dəji'de ke
dɔkagilo kɨ ra inɓe bangɨ ə mee te'n wa?

† **1:23 1.23** Eja 7.14 * **2:1 2.1** 1 Samiyel 16.1 † **2:6 2.6** Mis 5.1

8 Ningə goʼtɨ, ulə′de Betilehem′tɨ ene: «Ai dəji ta kɨ rɔta′tɨ dɔ ngonn′tɨ
kin. Lokɨ ingəi′ə ningə, rei eli′m′in adɨ m′in kaa m′aw m′ɔsɨ məkəsɨ′m
nanga non′a′tɨ tɔ.»
9 Go ta′tɨ lə ngar kin ningə, nje nyagər′gɨ osi dɔ row′tɨ isɨ awi. Ə lokɨ isɨ
awi ningə nyɨ oyi mee kɨ oyi′ə lo kuwə kadɨ′tɨ kakin ə ra njiyə non′de′tɨ.
Njiyə re te dɔ kəy′tɨ kɨ ngonn toʼtɨ ningə, ra lokatɨ.
10 Lokɨ oyi mee kin, rɔ′de nəl′de ngayn.
11 Ə uri me kəy′tɨ ningə, oyi ngonn in kɨ kon′a Mari, ningə ɔsi məkəsɨ′de
nanga, pitiʼə. Goʼtɨ, tei ta ɓɔl′gɨ lə′de, adi′ə ɔr, kɨ nduji kagɨ kɨ əti maji, kɨ
nom kagɨ.
12 Go nya′gɨ′tɨ kin, Luwə el′de me nii′tɨ kadɨ təli gogɨ kɨ row kɨ dɔ Erodɨ′tɨ
el. Be ə, təli awi ɓe lə′de kɨ row kɨ rangɨ.

Anyi nan kɨ Jeju awi si′ə Ejipitɨ

13 Lokɨ nje nyagər′gɨ awi ningə, malayka lə Burəɓe te me nii′tɨ el Jisepɨ
ene: «Ində taa un ngonn in kɨ kon′a, ə anyi aw se′de Ejipitɨ. Aw sɨ′tɨ non
bitɨ kadɨ m′in m′el′i ɓay taa in təl re se′de, tadɔ Erodɨ a sangɨ kadɨ n′tɔl
ngonn kin.»
14 Jisepɨ ində taa kondɔ′tɨ non, un ngonn in kɨ kon′a, ningə anyi aw se′de
Ejipitɨ′tɨ.
15 Sɨ′tɨ non bitɨ koy Erodɨ, adɨ ta kɨ Burəɓe el kɨ ndu njekeltakita′a′tɨ ene:
«M′ɓar ngonn′m kadɨ te me ɓe′tɨ kɨ Ejipitɨ kɔ‡» kin tɔlta′ne.

Erodɨ tɔl ngann′gɨ kɨ kasɨ me ɓe′tɨ kɨ Betilehem

16 Lokɨ Erodɨ oo kadɨ nje nyagər′gɨ ədi′ə, wongɨ ra′a ngayn. Wongɨ ra′a
adɨ un ndu′ne kadɨ təli ngann′gɨ kɨ kasɨ kɨ in dɔ ɓal kɨ joo′tɨ təl kɨ nanga
ne pətɨ me ɓe′tɨ kɨ Betilehem, kɨ ngann ɓe′gɨ kɨ gidɨ′tɨ. Ɓal kin in kigo
dɔkagilo′tɨ kɨ nje nyagər′gɨ ɔji′ə′n′ə.
17 Be ə, ta lə njekeltakita Luwə′tɨ Jeremi, kɨ el tɔl′n ta′ne. Jeremi ene:
18 «Ndu′de ɓar me ɓe′tɨ kɨ Rama,
non′gɨ kɨ ndingərɔ′gɨ kɨ əti ɓol ngayn.
Rasel non ngann′ne′gɨ,
Ndigɨ kadɨ de sɔl me′ne el,
Tadɔ gotoi§.»

Jisepɨ təl Ejipitɨ aw Najaretɨ

19 Lokɨ Erodɨ oy nga ningə, go koy′oʼtɨ, malayka lə Burəɓe te kɨ rɔ
Jisepɨ′tɨ, Ejipitɨ′tɨ me nii′tɨ, el′ə ene:
20 «Ində taa, un ngonn kɨ kon′a, ə təli awi dɔnangɨ Isirayel′tɨ gogɨ, tadɔ
de′gɨ kɨ isɨ sangi kadɨ n′tɔli ngonn kaa oyi nga.»
21 Jisepɨ ində taa, un ngonn kɨ kon′a, ə təli awi dɔnangɨ Isirayel′tɨ gogɨ.
22 Nan lokɨ oo kadɨ Arkelosɨ onɓe dɔ Jude′tɨ tor baw′ne Erodɨ′tɨ, ɓol ra′a
kadɨ aw Jude′tɨ. Be ə, Luwə el′ə me nii′tɨ ad′a aw Galile′tɨ yo.
23 Aw isɨ me ɓebɔ′tɨ kɨ ɓari′ə Najaretɨ. Be kadɨ ta kɨ de′gɨ kɨ njekeltakita
Luwə′tɨ eli eyina: «A ɓari′ə de kɨ Najaretɨ′tɨ kin tɔl′n ta′ne.»

3

Jan kɨ njera de′gɨ batəm
(Mrk 1.2-6; Luk 3.1-6; Jan 1.19-23)

1 Ɓal′gɨ dər goʼtɨ, Jan Batisɨ te, iləmbər diləloʼtɨ kɨ Jude ene:
2 «Inyəi gorow njiyə′se′gɨ kɨ majel kɔ, tadɔ Konɓe lə Luwə in ndəkba.»

‡ **2:15 2.15** Oje 11.1 § **2:18 2.18** Jeremi 31.15

3 Jan Batisɨ ə, in de kɨ njekeltakita Luwə’tɨ Ejay elta dɔ’a’tɨ ene: «Ndu de madɨ ɓar dilə̌lo’tɨ ene:
“Rai gorow lə Burəɓe!
Rai gorow li’ə adɨ ra njururu*!”»
4 Jan ulə ku kɨ in kɨ ra kɨ bin jambal rɔ’ne’tɨ, ningə dɔ me’ne kɨ ndar tɔ. Nyakusɔ’a in giwiri’gɨ kɨ təjɨ.
5 De’gɨ kɨ ɓebo Jerujalem’tɨ, kɨ dɔnangɨ Jude’tɨ pətɨ, kɨ dɔnangɨ kɨ kadɨ ba Jurden’tɨ pətɨ, rei rɔ Jan’tɨ.
6 Rei tɔri ndu’de dɔ majel’gɨ’tɨ lə’de, adɨ Jan ra’de batəm me ba Jurden’tɨ.
7 Lokɨ Jan oo adɨ *Parisɨ’gɨ kɨ *Sadusɨ’gɨ ngayn rei kadɨ ra’de batəm ningə, el’de ene: «Ingɨ kɨ mann’se majel to mann lii pir’gɨ be kam, nan ɔjɨ’se row kadɨ anyinan wongɨ lə Luwə kɨ a re ə?
8 Majɨ kadɨ kulə ra’se tɔjɨ kadɨ in de’gɨ kɨ inyəi gorow njiyə’se kɨ majel kɔ.
9 Ningə, kadɨ inyəi ta kɔjɨ me’se’tɨ kene: “J’in ngann kaw Abiraham.” Tadɔ, adɨ m’el’se, Luwə asɨ kadɨ a təl gajɨ mbal’gɨ kam ngann kaw Abiraham’tɨ kare.
10 Kɨ ngɔsine kin, kungə in ndəkba kadɨ tugə kagɨ’gɨ ngirə’de’tɨ gangɨ nga. Kagɨ kɨ ra kɨ andɨ majɨ el ə, a tugəi’ə kadɨ iləi’ə me por’tɨ kɔ.
11 M’in, m’ra’se batəm me mann’tɨ, kadɨ tɔjɨ tokɨ inyəi gorow njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ, nan de kɨ a re go’m’tɨ, in nje tɔgɨ kɨ utə’m sanyi. M’asɨ kadɨ sa kɨ nja’a’tɨ kaa m’ɔr el. In a ra’se batəm me Ndil Luwə’tɨ, kɨ me por’tɨ.
12 Uwə keh to nya ji’ne’tɨ kadɨ to’n kandɨ ko kɨ majɨ, ɔy me dam’tɨ, ningə ulə tisə por. In por kɨ a oy el ratata.»

Jeju ra batəm
(Mrk 1.9-11; Luk 3.21-22; Jan 1.29-34)

13 Lo kin’tɨ non, Jeju in Galile’tɨ, re ta ba Jurden’tɨ rɔ Jan’tɨ, kadɨ ra’a batəm.
14 Nan Jan ge kɔdɨ el, adɨ el ene: «In m’in ə kadɨ in, ra’m batəm, ningə in yo ta in təl re rɔ’m’tɨ kadɨ m’ra’i batəm ɓay tɔ wa?»
15 Nan Jeju el’ə ene: «Kɨ ngɔsine kin, in ra be, tadɔ in kigo’ə kin ə j’a jɨ tɔl’n ta ndigɨ lə Luwə.» Be ə, Jan ndigɨ dɔ’tɨ, ra’a’n’ə batəm.
16 Lokɨ Jeju ra batəm taa par, ə te me mann’tɨ ningə, low’ə’tɨ non, dɔran te ta’ne, adɨ oo Ndil Luwə risɨ to dər dum be re isɨ dɔ’a’tɨ.
17 Ningə, ndu ta madɨ te dɔran’tɨ, ene: «In kam in Ngonn’m njendigɨ lə’m, kɨ rɔ’m nəl’m dɔ’a’tɨ ngayn.†»

4

Su nan Jeju
(Mrk 1.12-13; Luk 4.1-13)

1 Go’tɨ, Ndil Luwə ɔrnon Jeju aw si’ə dilə̌lo’tɨ, kadɨ Su nan’a.
2 Jeju ɔgɨ rɔ’ne nyakusɔ, kondɔ dɔsɔ kɨ kadɨ, dɔsɔ, ə go’tɨ ɓo ra’a.
3 Lo kin’tɨ, Su, njenan de’gɨ ɔtɨ re rɔ’a’tɨ, el’ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, adɨ mbal’gɨ kin təli mapa adɨ m’oo.»
4 Ə Jeju ilə’tɨ ene: «Ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: De a isɨ kɨ dɔ’ne taa kɨ takul nyakusɔ par el, nan kɨ takul ta’gɨ pətɨ kɨ tei ta Luwə’tɨ tɔ*.»
5 Go’tɨ, Su aw kɨ Jeju me ɓebo’tɨ kɨ Jerujalem, kɨ in ɓebo kɨ to ta dangɨ tadɔ Luwə, aw si’ə jam dɔ Kəy’tɨ lə Luwə taa,

* **3:3 3.3** Ejay 40.3 † **3:17 3.17** Pa’gɨ 2.7; Ejay 42.1 * **4:4 4.4** Ndukun kɨ nja joo 8.3

6 ningə el’ə ene: «Rɛ in Ngonn lə Luwə ə, inyə ji’i taa osɨ adɨ m’oo. Tadɔ
ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: “Luwə a adɨ ndu’ne malayka’gɨ lə’ne
kadɨ a lai’nu dala ji’de’tɨ, kadɨ nja’i tugə mbal el[†]”.»
7 Jeju təl el’ə ene: «Ndangi me makitu’tɨ lə Luwə tɔ eyina: A nan Burəɓe
Luwə lə’i el[‡].»
8 Su təl aw kɨ Jeju dɔ mbal’tɨ kɨ ngal taa ngayn ɓay, ɔj’ɔ konɓe’gɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ, kɨ nyakingə’gɨ kɨ me’tɨ,
9 ningə el’ə ene: «M’a m’ad’i nya’gɨ kin pətɨ, lokɨ re ɔsi məkəs’i nanga
non’m’tɨ ə ulə tɔjɨ dɔ’m’tɨ.»
10 Jeju təl el’ə ene: «In *Satan, ɔtɨ kɔ sanyi. Tadɔ ndangi me makitu’tɨ
lə Luwə eyina: “A ɔsikurə Burəɓe Luwə’tɨ lə’i, ningə in kɨ kar’ne ba par
ə a re non’a’tɨ kadɨ in gos’o[§].”»
11 Be ə, Su inyə Jeju ə ɔtɨ aw. Ningə malayka’gɨ rei rɔ Jeju’tɨ, rai si’ə.

Jeju iləmbər Poyta kɨ majɨ Galile’tɨ
(Mrk 1.14-15; Luk 4.14-15)

12 Dɔkagilo madɨ, uwəi Jan dangay’tɨ, ə Jeju oo ta’a ningə, təl ɔr rɔ’ne
aw Galile’tɨ.
13 Nan kin ə, inyə ɓebo kɨ Najaretɨ, ə aw isɨ Kapernayim’tɨ yo.
Kapernayim kɨ in ɓebo kɨ ra kadɨ ba’tɨ kɨ Galile, dɔnangɨ’tɨ lə Jabulon ge
kɨ Nepitali ge.
14 Be kadɨ tɔlta ta kɨ njekeltakita Luwə’tɨ Ejay el ene:
15 «In de’gɨ kɨ Dɔnangɨ Jabulon’tɨ kɨ dɔnangɨ Nepitali’tɨ,
Kɨ sii ndəkba kadɨ babo’tɨ,
Gidɨ ba Jurden’tɨ,
In de’gɨ kɨ dɔnangɨ Galile’tɨ,
Kɨ in de’gɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el!
Uri mbi’se oyi:
16 De’gɨ kɨ kete sii lo kɨ ndul’tɨ,
Oyi kunjɨ kibo,
Ningə de’gɨ kɨ kete sii ɓe lə yo,
Kɨ in lo kɨ ndul kururu,
Lo kunjɨ te dɔ’de’tɨ[*].»
17 Dɔ gangɨ lowə’tɨ kin, Jeju ulə ngirə kiləmbər ene: «Inyəi gorow
njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ, tadɔ Konɓe lə Luwə in ndəkba rɔ’se’tɨ.»

Njendo’gɨ kɨ dɔkete kɨ Jeju ɓar’de
(Mrk 1.16-20; Luk 5.1-11)

18 Ndɔ kare, Jeju ra njiyə kadɨ babo’tɨ, kɨ Galile ningə oo ngannkon’a’gɨ
joo: adɨ in Simon kɨ ɓari’ə Piyər ingɨ kɨ ngonnkon’ne Andire kɨ in njendon
kanjɨ’gɨ, a iləi bandɨ me mann’tɨ.
19 Jeju el’de ene: «Rɛi go’m’tɨ adɨ m’ndo’se, kadɨ in təli nje sangi de’gɨ
adɨ m’in kadɨ ingəi kajɨ.»
20 Kalangiba, inyəi bandɨ’gɨ lə’de, ə awi uni go Jeju.
21 Jeju ɔtɨ kɨ kete nden ningə, oo ngannkon’nan’gɨ kɨ rangɨ joo: Jakɨ in kɨ
Jan kɨ in ngann lə Jebede, sii me to’tɨ kɨ baw’de, isɨ rai go bandɨ’gɨ lə’de, ə
ɓar’de.
22 Lokɨ Jeju ɓar’de ningə, kalangɨ ba, inyəi baw’de Jebede kɨ to, ə awi
uni go Jeju.

---

† **4:6 4.6** Pa’gɨ 91.11-12 ‡ **4:7 4.7** Ndukun kɨ nja joo 6.16 § **4:10 4.10** Ndukun kɨ nja joo 6.13
* **4:16 4.16** Ejay 8.23, 9.1

23 Jeju njiyə dɔnangɨ Galile'tɨ ba pəti, ndo nya de'gɨ me kəykawnan'gɨ'tɨ
lə Juwipɨ'gɨ, iləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə, taa ajɨ
njemonyi'gɨ kɨ njerɔto'gɨ kɨ dann de'gɨ'tɨ tɔ.
24 Tɔɓar li'ə sanan dɔnangɨ'tɨ kɨ Siri ba pəti, adɨ rei kɨ de'gɨ pəti kɨ
rɔ'de ra'de, njerɔto'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, nje kɨ ndil'gɨ kɨ majel rai'de ge,
njedamsil'gɨ ge kɨ njerɔkoy njururu'gɨ ge, adɨ ajɨ'de.
25 Bulə de'gɨ ngayn rei go Jeju'tɨ. Nje kin dɔnangɨ Galile'tɨ ge, dɔnangɨ
Ɓebo'gɨ'tɨ kɨ Dɔgɨ ge, ɓebo Jerujalem ge, kɨ dɔnangɨ Jude'tɨ ge, kɨ dɔnangɨ
kɨ gidɨ ba Jurden'tɨ ge.

5

Jeju ndo nya njendo'gɨ lə'ne dɔ mbal'tɨ
(Mrk 3.13; Luk 6.12-13, 20)

1 Lokɨ Jeju oo bulə de'gɨ kin ningə, ɔtɨ aw isɨ dɔ mbal'tɨ, adɨ njendo'gɨ
li'ə rei rɔ'a'tɨ.
2 Lo kin'tɨ, Jeju ilə rɔ'ne ndo nya de'gɨ ene:

Majɨ kɨ rɔta'tɨ
(Luk 6.20-26)

3 «Majikur in lə nje kɨ oyi rɔ'de kadɨ n'asi el takum Luwə'tɨ,
tadɔ Konɓe lə Luwə in yan'de.
4 Majikur in lə nje kɨ isɨ nonyi ɓone,
tadɔ lo ti ə Luwə a sɔl me'de.
5 Majikur in lə nje kɨ sɔli lɔm lɔm,
tadɔ Luwə a adɨ'de dɔnangɨ kadikare'tɨ.
6 Majikur in lə nje kɨ ɓo kɨ kundə ra nya kigo ndu Luwə'tɨ in me de'tɨ,
tadɔ lo ti ə a ndanni.
7 Majikur in lə nje kɨ isɨ oyi kumtondoo lə de'gɨ,
tadɔ Luwə a ra se'de majɨ.
8 Majikur in lə nje kɨ me'de in kare dɔ Luwə'tɨ,
tadɔ a oyi Luwə kɨ kum'de.
9 Majikur in lə nje kɨ isɨ sangi row lapiya,
tadɔ a ɓari'de ngann'gɨ lə Luwə.
10 Majikur in lə nje kɨ de'gɨ isɨ adi'de kon tadɔ nyara kɨ dana,
tadɔ Konɓe lə Luwə in yan'de.
11 Majikur in lə'se lokɨ de'gɨ isɨ taji'se ge, isɨ adi'se kon ge, isɨ tətita
dɔ'se'tɨ ge tadɔ lə'm.
12 Rai rɔnel, tiləi kole, tadɔ nyakugə goji'se in ngayn dɔran'gɨ'tɨ.
*Njekeltakita Luwə'tɨ, kɨ rai kulə kete non'se'tɨ, ingəi kon kin be tɔ.

Nje kun go Kirisitɨ in katɨ kɨ kunjɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ
(Mrk 9.50, 4.21; Luk 14.34-35, 8.16, 11.33)

13 «Ingɨ ə in katɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ. Ningə kin ə mbann katɨ goto ə, de a ra
bann ə kadɨ katɨ təl mbann gogɨ ɓay wa? Maj'a goto nga; a ɓuki'ə kɔ gidɨ
lo'tɨ kadɨ de'gɨ njiyəi dɔ'tɨ par nga.
14 «Ingɨ ə in kunjɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ. Ningə ɓebo kɨ indəi'ə dɔ mbal'tɨ taa,
asɨ kadɨ a iyə rɔ'ne el.
15 De a ində por lambɨ'tɨ re'n kəy ə dow ngo dɔ'tɨ el. A ində dɔ nya'tɨ
taa kadɨ de'gɨ kɨ me kəy'tɨ pəti oyi lo.
16 Be tɔ ə, kadɨ de'gɨ pəti oyi kunjɨ lə'se me nyara kɨ majɨ'tɨ. Lokɨ oyi nya
ra'se kɨ majɨ ningə, a uləi tɔjɨ dɔ Baw'se Luwə'tɨ kɨ isɨ dɔran'tɨ.

Nyando kɨ dɔ ndukun'tɨ lə Luwə

17 «Maɟɨ kadɨ in məri tokɨ m’re kadɨ m’buɟɨ ndukun’gɨ lə *Moɟɨ eke ta lə
njekeltakita Luwə’tɨ el. M’re tadɔ buɟɨ’de el, nan m’re tadɔ tɔl ta’de yo.
18 Tokɨ rɔta’tɨ, m’el’se, kete non kadɨ dɔran in kɨ dɔnangɨ kin a gotoi kɔ,
ngonn kur ta kɨ nden be, eke ngonn ndaja madɨ kɨ me ndukun’tɨ lə Luwə
kɨ ndangi kɨ a ɔr kɔ goto. A to be bitɨ kadɨ nya’gɨ pətɨ kɨ ndangi me’tɨ rai
nya.
19 De kɨ aldɔ ngonn mbərkikində kɨ nden be dann mad’a’gɨ’tɨ, ə ndo
de’gɨ kadɨ rai tokɨ in ra’n be tɔ ningə, a in kɨ du ngayn me Konɓe’tɨ lə
Luwə tɔ. Nan de kɨ təl rɔ’ne go’tɨ, ə ndo de’gɨ, a in kibo me Konɓe’tɨ lə
Luwə.
20 Adɨ m’el’se: kin ə nyara kɨ dana lə’se utə nya njendo ndukun’gɨ lə
Luwə kɨ Parisɨ’gɨ el ə, a uri me Konɓe’tɨ lə Luwə el.

Nyando kɨ dɔ wongɨ’tɨ
(Mrk 11.25; Luk 12.57-59)

21 «Ingɨ, in gəri maɟɨ tokɨ ndu ta el kaw’je’gɨ ene: “A tɔl de el,* de kɨ tɔl
madɨ’ne ningə, maɟɨ kadɨ awi sɨ’ə non njegangɨ ta’gɨ’tɨ.”»
22 Nan m’in m’el’se: «De kɨ ra wongɨ kɨ ngonnkon’ne, maɟɨ kadɨ awi sɨ’ə
non njegangɨ ta’gɨ’tɨ; de kɨ taɟɨ ngonnkon’ne “mbo”, maɟɨ kadɨ awi sɨ’ə non
njegangɨ ta’gɨ’tɨ kibo lə Juwipɨ’gɨ; ə de kɨ ɓar ngonnkon’ne “man”, maɟɨ
kadɨ ilə’ə me por’tɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.
23 Kin ə aw kɨ kadikare lə’i ringiri lo kilə kadikare’tɨ kadɨ Luwə, ə me’i
olo dɔ’tɨ kadɨ ngonnkon’i aw sə’i kɨ ta madɨ ningə,
24 maɟɨ kadɨ inyə kadikare kin non ringiri’tɨ, ə in re aw ulə noji nan’tɨ
si’ə ɓay taa in təl re un kadikare lə’i adɨ Luwə.
25 «Kin ə isɨ awi lo gangita’tɨ kɨ nje ta lə’i ə, lokɨ in dɔ row’tɨ ɓay kin
ə, in sangɨ row kadɨ ndu’se osɨ go nan’tɨ si’ə kalangɨ, nan to aw sə’i ulə̈i
ji njegangita’tɨ, adɨ njegangɨ ta uni ulə̈i ji njerɔ’gɨ’tɨ, adɨ njerɔ’gɨ awi sə’i
ilə̈i’nu dangay’tɨ.
26 Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’i, a te lo kin’tɨ el bitɨ kadɨ ugə dɔboy sisi ɓay taa
a inyə̈i’nu taa.

Nyando kɨ dɔ kuwə marum’tɨ
(Mat 18.8-9; Mrk 9.43,47-48)

27 «In gəri ndu kɨ el ene: “A uwə marum el†,” kin maɟɨ.
28 Nan m’in m’el’se: “De kɨ gon dene kɨ kumnda ə, uwə si’ə marum
me’ne’tɨ nga.”
29 Kin ə kum’i kɨ dɔjikɔl’i’tɨ rai adɨ osɨ me majel’tɨ ə, ɔr’ɔ ilə kɔ sanyi.
Tadɔ in sotɨ kadɨ ngonn rɔ’i kare goto, utə kadɨ ilə̈i darɔ’i ba pətɨ me por’tɨ
kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.
30 Kin ə ji kɔl’i rai adɨ osɨ me majel’tɨ ə, in gang’a ilə kɔ sanyi. Tadɔ, in
sotɨ kadɨ ngonn darɔ’i kare goto, utə kadɨ ilə̈i darɔ’i ba pətɨ me por’tɨ kɨ
bitɨ kɨ non’tɨ.

Ta kɨ dɔ gangɨ nan’tɨ lə dene kɨ dingəm
(Mat 19.7-9; Mrk 10.4-5, 10-12; Luk 16.18)

31 «In gəri kadɨ ndukun el ɓay tɔ ene: “Re de tuwə ne’ne ningə, kadɨ
ad’a makitu gangɨ nan‡.”
32 Nan m’in m’el’se tokɨ: “Re de tuwə ne’ne tadɔ nya kɨ rangɨ, um in ta
lə kaya kɨ ra el ə, de’ə kin sur’ə ta kuwə marum’tɨ. A re de ta dene kɨ
ngaw’a tuwə ningə, de’ə kin təl njekuwə marum tɔ.”

---

* **5:21 5.21** Tekitaga 20.13; Ndukun kɨ nja joo 5.17 † **5:27 5.27** Tekitaga 20.14; Ndukun kɨ nja joo 5.18 ‡ **5:31 5.31** Ndukun kɨ nja joo 24.1

Ta kɨ dɔ kiw rɔ'tɨ

33 «Ndu ta el kaw'je'gɨ kete ɓay tɔ ene: "Re iw rɔ'i dɔ nya madɨ'tɨ ə, ra
dɔ'tɨ, kadɨ in ra nya kɨ iw rɔ'i dɔ'tɨ non Burəɓe'tɨ§."
34 Nan m'in m'el'se tokɨ a iw rɔ'i el to kiw el. A iw rɔ'i kɨ dɔran el, tadɔ
in kumbər kisɨ Luwə;
35 a iw rɔ'i kɨ dɔnangɨ el, tadɔ in kumbər kində nja'a; a iw rɔ'i kɨ
Jerujalem el, tadɔ in ɓebo lə Ngar kibo;
36 a iw rɔ'i kɨ jam dɔ'i el, tadɔ in asɨ kadɨ in təl bin dɔ'i kare be kaa kɨ
nda'tɨ eke kɨ ndul'tɨ el.
37 Re ta lə'se in oyo ningə, rai dɔ oyo'tɨ, re ta lə'se in jagɨ ningə, rai dɔ
jagɨ'tɨ par tɔ, ə ndəgɨ ta pətɨ kɨ a re go'tɨ kin in rɔ Su'tɨ.

Ta kɨ dɔ dal ban'tɨ
(Luk 6.29-30)

38 «In gər kadɨ ndu ta el ene: "Re de tɔ kum madɨ'ne ningə, in kadɨ tokɨ
tɔ kum'ə tɔ, a re de tətɨ ngangɨ madɨ'ne ningə, in kadɨ tokɨ tətɨ ngang'a
tɔ*."
39 Nan m'in m'el'se kadɨ in tanyi rɔ nje mendul el. Re de ində dow kɔt'i
kɨ kɔl ə, in yətɨ dowə kɨ gəl ad'a ində ɓay.
40 Re de aw sə'i non njegangita'tɨ kadɨ taa ku kɨ gɔjɨ lə'i ə, ad'a in kɨ ngal
dɔ'tɨ.
41 Re de ində tɔgɨ dɔ'i'tɨ kadɨ njiyə nja'i dər ə, njiyə si'ə njay dər joo.
42 De kɨ ra kɨ dəj'i nya ə ad'a, ningə re de tunəi nya ə ɔg'ɔ el tɔ.

Ta kɨ dɔ ndigɨ njeban'gɨ'tɨ
(Luk 6.27-28,32-36)

43 «In gəri tokɨ ndu ta el ene: "A in ndigɨ de mad'i, nan a ɔsɨ ta njeban
lə'i†."
44 Nan, m'in m'el'se: In ndigɨ njeban'gɨ lə'se, elita kɨ Luwə tadɔ lə nje
kɨ isɨ adi'se kon.
45 In rai be kadɨ in ngann lə Baw'se Luwə kɨ nje kisi dɔran'tɨ. Tadɔ adɨ
kadɨ ɔsi dɔ nje memajɨ'tɨ kɨ nje memajel. Adɨ ndi ədɨ dɔ njera nya'tɨ kɨ
dana, kɨ njera nya'tɨ kɨ dana el.
46 Kin ə in ndigɨ nje kɨ ndigɨ'se tɔ par ə, nyakugə goji ri ə Luwə a adɨ'se
wa? *Njetalambo'gɨ kaa rai be tɔ.
47 Kin ə rai lapiya ngannkon'se'gɨ par ə, ri ə to ta dangɨ ə rai wa? Tadɔ
nje gər Luwə el kaa rai be tɔ.
48 Ningə ingɨ, majɨ kadɨ in ndigɨ de'gɨ adɨ osɨ taga panyi tokɨ Baw'se Luwə
kɨ dɔran'tɨ ndigɨ de'gɨ adɨ osɨ taga panyi kin be tɔ.»

6

Ta kɨ dɔ ra kɨ njendoo'gɨ'tɨ

1 «Kadɨ oyi majɨ, kin ə re isɨ rai nya kɨ ndu Luwə ndigɨ kadɨ rai ningə,
majɨ kadɨ rai takum de'gɨ'tɨ kɨ kadɨ oyi'se el. Re rai be ningə, Baw'se kɨ isɨ
dɔran'tɨ, a adɨ'se nyakugə goji lə'se el.
2 Kin ə in ra kɨ njendoo ə, kadɨ tugə gəngɨ dɔ'tɨ kadɨ de'gɨ oyi el. In
rai tokɨ njekədikum de'gɨ isɨ rai ginn kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kigo
row'gɨ'tɨ kin el. Rai be kadɨ de'gɨ piti'de. Nan kɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, ingəi
nyakugə goji lə'de nga.

---

§ **5:33 5.33** Lebitiki 19.12; Kɔr Isirayel'gɨ 30.3 * **5:38 5.38** Tekitaga 21.24; Lebitiki 24.20; Ndukun kɨ nja joo 19.21 † **5:43 5.43** Lebitiki 19.18

3 Nan in, lokɨ in ra majɨ kɨ njendoo'gɨ, majɨ kadɨ ji gəl'i gər nya kɨ ji kɔl'i adɨ el.
4 Be ningə, nya lə'i kɨ adɨ kin to lo kiyə'tɨ, ningə Luwə kɨ oo nya'gɨ kɨ to lo kiyə'tɨ, a ugəi ɓang'a.»

Ta kɨ dɔ kelta'tɨ kɨ Luwə

5 «Lokɨ sii elita kɨ Luwə ningə, ononyi'se kadɨ rai tokɨ njekədikum de'gɨ sii rai kin be el. Njekədikum de'gɨ kɨ ndigɨ ngayn kadɨ rai taa me kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ ngangɨ row'gɨ taa elita kɨ Luwə. Ingɨ rai be kadɨ de'gɨ oyi'de. Nan kɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga.
6 Nan in, lokɨ ge kelta kɨ Luwə ningə, majɨ kadɨ ur kəy to'i'tɨ, utɨ takəy dɔ'i'tɨ, elta kɨ Luwə lo kiyərɔ'tɨ kin, ningə Baw'i Luwə kɨ isɨ lo kiyərɔ'tɨ, a oo, ə a adi nya kɨ in dəj'ə.
7 «Lokɨ isɨ elita kɨ Luwə ningə, elita kɨ dɔnan'tɨ, dɔnan'tɨ to de'gɨ kɨ nje gər Luwə el be el. Ingɨ oyi eyina, me ta'tɨ kɨ kel ngayn kin ə Luwə a oo'n dɔ ndu'de.
8 Majɨ kadɨ rai tokɨ ingɨ isɨ rai kin be el, tadɔ Baw'se Luwə gər nya'gɨ kɨ awi kɨ ndoo'ə, kete ɓay taa kadɨ eli si'ə ta dɔ'tɨ.

Kujɨ kelta kɨ Luwə
(Luk 11.2-4)

9 «Ingɨ ə, kadɨ elita kɨ Luwə eli eyina:
"Baw'je kɨ isɨ me dɔran'tɨ taa,
Kadɨ de kɨ ra gər tɔ'i tokɨ in Luwə,
10 Kadɨ Konɓe lə'i re.
Kadɨ de'gɨ rai ndigɨ lə'i dɔnangɨ'tɨ ne
Tokɨ nje kɨ dɔran'tɨ isɨ rai kin be tɔ.
11 Adɨ'je nyakusɔ'je kɨ asɨ ta'je me ndɔ'tɨ kɨ ɓone.
12 Inyə go majel'gɨ lə'je kɔ,
Tokɨ j'in kaa j'inyəi'n go majel'gɨ lə nje kɨ rai se'je majel kɔ kin be tɔ.
13 Inyə'je adɨ j'osɨ me nyanan'tɨ el,
Nan kadɨ ɔr'je ji Su'tɨ kɔ.
[Tadɔ in ə, konɓe, kɨ tɔgɨ, kɨ tɔɓar in lə'i bitɨ kɨ non'tɨ.]"
14 «Kin ə inyəi go majel'gɨ lə de'gɨ kɔ ningə, Baw'se kɨ isɨ dɔran'tɨ a inyə go majel'gɨ lə'se kɔ tɔ.
15 A kin ə re inyəi go majel'gɨ kɨ de'gɨ rai sese kɔ el ningə, Baw'se a inyə go majel'gɨ lə'se kɔ el tɔ.

Kɔgɨ rɔ nyakusɔ

16 «Lokɨ ɔgi rɔ'se nyakusɔ ningə, majɨ kadɨ in sikiti kum'se sikiti sikiti to njekədikum de'gɨ kin be el. Ingɨ, sikiti kum'de kadɨ de'gɨ oyi'de tokɨ n'ɔgi rɔ'de nyakusɔ. Nan tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga.
17 Ningə in, lokɨ ɔgɨ rɔ'i nyakusɔ ningə, majɨ kadɨ togɨ takum'i sukɨ sukɨ, ə ndu dɔ'i bulu bulu.
18 Tadɔ kadɨ de'gɨ gəri, tokɨ ɔgɨ rɔ'i nyakusɔ, el. Ningə, Baw'i kɨ isɨ lo kiyərɔ'tɨ par ə oo, in kɨ gər nya kɨ to lo kiyərɔ'tɨ a adɨ'se nya kɨ in dəji'ə.

Nyakingə kɨ dɔran'tɨ
(Luk 12.33-34)

19 «In mbonyi nyakingə'gɨ tadɔ lə'se dɔnan'tɨ dɔnan'tɨ dɔnangɨ'tɨ ne el. Dɔnangɨ kɨ in lokɨ nya kɨ səm'tɨ a ndusɨ ge, yon'gɨ a onyi ge, taa njeɓogɨ'gɨ a mbuti bolo bɔr kadɨ ɓogi ge.
20 Nan kadɨ in sangi kadɨ awi kɨ nyakingə'gɨ lə'se dɔran'tɨ taa kɨ in lo kɨ nya kɨ səm'tɨ a ndusɨ el num, yon'gɨ a onyi el num, taa njeɓogɨ'gɨ a mbuti bolo bɔr kadɨ ɓogi el num tɔ.

21 Tadɔ lo kɨ nyakingə lə'i in səm'tɨ, me'i a in səm'tɨ tɔ.»

Kum in lambɨ lə darɔ
(Luk 11.34-36)

22 «Kum de ə in lambɨ lə darɔ'a. Kin ə re kum'i oo lo majɨ ningə, darɔ'i pətɨ in me kunjɨ'tɨ.
23 A kin ə re kum'i oo lo majɨ el tɔ ningə, darɔ'i pətɨ in me lo kɨ diw'tɨ tɔ. A kin ə re kunjɨ kɨ to rɔ'i'tɨ kin təl diw ningə, a in diw kɨ dum kelta'a.»

Me kɨ ra sururu
(Luk 16.13, 12.22-31)

24 «De kɨ a ra kuləɓər lə ngar'gɨ joo goto: eke ɔsɨ ta kɨ kare ə, a ndigɨ kɨ nungɨ, eke kidɨ kɨ kare ə a uwə kɨ nje kɨ nungɨ tɔ. A asi kadɨ rai ɓər lə Luwə num, ɓər lə nar num el.»
25 In tadɔ kin ə, m'el'se kadɨ adi me'se ra sururu dɔ nyakusɔ'se'tɨ kɨ mann kanyi'se'tɨ kɨ kadɨ sii kɨ dɔ'se taa el, taa dɔ ku kɔ'se'tɨ el num tɔ. Tadɔ kisikidɔtaa utə nyakusɔ, taa darɔ de utə ku kɨ kɔ tɔ.
26 Gonyi yəl'gɨ kɨ ra nali dann nəl'tɨ kin oyi, duwi ko el num, təti ko el num, taa kawi nya me dam'tɨ el num tɔ, nan Baw'se kɨ isɨ dɔran'tɨ taa, adɨ'de nya sɔi majɨ. Eke, ingɨ, utəi yəl'gɨ kin gidɨ banyi banyi el wa?
27 Nan dann'se'tɨ ə asɨ kadɨ a ilə ngonn kadɨ kɨ nden be dɔ ndɔ kisikidɔtaa'tɨ kɨ takul me kɨ ra sururu lə'ne wa?
28 Asi el, nga ra bann be ə me'se ra sururu dɔ ku kɔ'se'tɨ wa? Gonyi putɨ kam'gɨ kɨ rai me mu'tɨ kin oyi. Rai kulə madɨ el num, oji ku el num tɔ, nan
29 ngar Salomon kɨ tɔ'a ɓar ngayn me nyakingə'tɨ kin kaa ɔɔ ku kɨ ndole asɨ nan kɨ kɨ kare dann'de'tɨ el*.
30 Ə kin ə Luwə ulə ku rɔ ngann mu'gɨ'tɨ kɨ j'oo'de ɓone, ə lo ti par ə a onyi por kin be ningə, ra bann ə in de'gɨ taa a ulə ku rɔ'se'tɨ el wa? In ton'gɨ me kunme'tɨ.
31 Adɨ me'se ra sururu kadɨ eli eyina: «Ri ə j'a j'usɔi wa? Ri ə j'a j'anyi wa? J'a j'ingəi ku ra ə j'a j'ɔi wa?» el.
32 Nya'gɨ kin pətɨ, in de'gɨ kɨ gəri Luwə el, ə sii sangi kɨ non kum de'tɨ. Ningə Luwə kɨ Baw'se kɨ isɨ dɔran'tɨ gər majɨ kadɨ awi kɨ ndoo'ə tɔ.
33 Sangi Konɓe lə Luwə kɨ ra nya kɨ dana takum'ə'tɨ kete, ningə a adɨ'se ndəgɨ nya'gɨ kin pətɨ dɔ'tɨ.
34 Adɨ me'se ra sururu ɔjidɔ ndɔ kɨ lo ti'tɨ el. Tadɔ ndɔ kɨ lo ti'tɨ aw kɨ me kɨ ra sururu lə'ne. Ndɔ'gɨ pətɨ awi kɨ nya torɔ kɨ sɔw dɔ'de, um awi kɨ mad'a dɔ'tɨ el.

7

Takigangɨ dɔnan'tɨ
(Luk 6.37-38,41-42)

1 Gangita dɔ de'tɨ el, kadɨ Luwə gangɨ ta dɔ'se'tɨ el tɔ.
2 Tadɔ Luwə gangɨ ta dɔ'se tokɨ in gangi dɔ madɨ'se'gɨ'tɨ be tɔ. Ningə kadɨ gəri tokɨ nya kɨ mbɔji adi de'gɨ kin ə Luwə a mbɔjɨ'n adɨ'se tɔ.
3 Ra bann be ə, oo bunə mu kɨ to kum ngonnkon'i'tɨ yo, ə oo kagɨ kɨ boi kɨ to yan'i'tɨ kin el wa?
4 Kagɨ kɨ boi ə to kum'i'tɨ ne tɔ kin, nga kɨ gorow kɨ bann ə a el ngonnkon'i ene: «Ngonnkon'm, adɨ m'un bunə mu kɨ to kum'i'tɨ kin» wa?
5 In njekədikum de'gɨ, un kagɨ kɨ boi kɨ kum'i'tɨ kin ningə to, a oo lo ar njay kadɨ un'n bunə mu kɨ kum ngonnkon'i'tɨ.

---

* **6:29 6.29** 1Ngar'gɨ 10

6 «Ononyi’se kadɨ adi nya kɨ ar njay busɨ’gɨ, nan be el ə a təli kɨ dɔ’se’tɨ
to tonyi’se. Be tɔ’a in ɓuki mədikɔsɨ’gɨ lə’se non kɔsongɨ’gɨ’tɨ el, nan be el
ə a in njiyəi dɔ’tɨ, mbisəi kɨ nja’de.»

Dəjɨ nya Luwə
(Luk 11.9-13)

7 «Dəji ə a adi’se, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi’se.
8 Tadɔ de kɨ dəjɨ ə a adi’ə, de kɨ sangɨ ə a ingə, de kɨ ində takəy ə a tei
adi’ə tɔ.
9 Nan dann’se’tɨ ə ngonn’o dəj’ə mapa ningə un mbal taa ad’a wa?
10 Eke dəj’ə kanjɨ ningə un lii taa ad’a wa?
11 A kin ə, ingɨ kɨ in de’gɨ kɨ majel kin mindɨ ə gəri row kadɨ nya kɨ majɨ
ngann’se’gɨ ningə ra bann be ə, Baw’se kɨ isɨ me dɔran’tɨ taa kin taa a adɨ
nya kɨ majɨ de’gɨ kɨ dəji’ə el wa?
12 «Nya’gɨ pətɨ kɨ in ndigɨ kadɨ de’gɨ rai adi’se kin ə rai adi’de tɔ. Tadɔ
inɓe kin ə in nyando kɨ to me ndukun’gɨ’tɨ lə Mojɨ num, me ta’gɨ’tɨ kɨ
njekeltakita Luwə’tɨ ndangɨ num tɔ.

Ta row’gɨ kɨ joo
(Luk 13.23-24)

13 «Uri kɨ tarow kɨ mbəngirə, tadɔ tarow kɨ tatɨ panyi te row’tɨ kɨ tatɨ
panyi’tɨ kɨ kun’ə on el, kɨ nje kaw kɨ de’gɨ tujɨ’tɨ. Nga ningə, in row’ə kin
ə de’gɨ ngayn uni.
14 Ningə tarow kɨ nje kaw kɨ de’gɨ kajɨ’tɨ ta’a in mbəngirə ba, uwə de’gɨ.
Ningə row’ə kin, njekun’ə’gɨ in ngayn el.

Nje ɓar rɔ’de njekeltakita Luwə’tɨ kɨ in nje ngom’gɨ
(Luk 6.43-44)

15 «Indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ kɨ rɔ nje ɓar rɔ’de njekeltakita Luwə’tɨ nan
ingɨ el. A rei rɔ’se’tɨ, a oyi gidɨ’de taga ne in batɨ’gɨ, nan me de’tɨ kəy, in
jagum’gɨ kɨ njetɔko nyakul’gɨ.
16 A in kigo kulə ra’de’tɨ nga ə a gəri’de. De a ujə kandɨ nju dɔ konn
par’tɨ el, taa de a ujə kandɨ mbaykote dɔ konn ngan’tɨ el tɔ.
17 Kagɨ kɨ majɨ, ningə a andɨ kandɨ kɨ majɨ, ə kagɨ kɨ majel, a andɨ kandɨ
kɨ majel tɔ.
18 Kagɨ kɨ majɨ kɨ kadɨ a andɨ kandɨ kɨ majel goto, taa kagɨ kɨ majel kɨ
kadɨ a andɨ kandɨ kɨ majɨ kaa goto tɔ.
19 Kagɨ kɨ ra kɨ andi kandɨ kɨ majel, a tugəi’ə kadɨ iləi’ə me por’tɨ kɔ.
20 Adɨ, a in kigo kuləra nje ngom’gɨ kɨ nje k’el k’ene n’in njekeltakita
Luwə’tɨ ə a gəri’de.»

Njendo’gɨ kɨ rɔta’tɨ
(Luk 6.46, 13.25-27)

21 «In nje kɨ sii ɓari m’in “Burəɓe, Burəɓe!” ta’de’tɨ ne par kin ə a uri
pətɨ Konɓe’tɨ lə Luwə el, nan in nje kɨ sii rai go ndigɨ’tɨ lə Bai kɨ isɨ me
dɔran’tɨ taa.
22 Ndɔ gangita’tɨ ə, de’gɨ ngayn a eyina: “Burəɓe, Burəɓe! in me tɔ’i’tɨ
el ə j’eli’n ta kɨ ta Luwə’tɨ wa? In me tɔ’i’tɨ el ə jɨ tuwə’n ndil’gɨ kɨ majel
wa? In me tɔ’i’tɨ el ə jɨ ra’n nyakɔjɨ’gɨ ngayn kɨ ətɨ ɓol ɓol wa?”
23 Ningə lo kin’tɨ, m’a m’el’de kɨ taga wangɨ m’ene: “Ɔri rɔ’se sanyi nu,
m’gər’se nja kare el, in kɨ in njeramajel’gɨ*!”

* **7:23 7.23** Pa’gɨ 6.9

Kəy’gɨ joo
(Luk 6.47-49)

24 «Be ə, de kɨ ra kɨ oo ta’gɨ kɨ m’el kin, ə təl rɔ’ne go’tɨ ningə, to to de
kɨ njekumkar, kɨ ra kəy lə’ne dɔ gadi’tɨ be.
25 Adɨ lokɨ ndi ədɨ ningə, mann kon lo re un kəy kakin, taa nəl kaa ulə
kɨ dɔ’tɨ tɔ, nan kəy budɨ nanga el, tadɔ ngirə in dɔ gadi’tɨ.
26 Nan de kɨ ra kɨ oo ta’gɨ kɨ m’el kin, ə təl rɔ’ne go’tɨ el ningə, to to de
kɨ mbo, kɨ ra kəy lə’ne dɔ nangira’tɨ be.
27 Adɨ lokɨ ndi ədɨ ningə, mann kon lo re un kəy kakin, num taa nəl kaa
ulə kɨ dɔ’tɨ tɔ, ningə kəy budɨ nanga mur mur, adɨ tor’o to dilə yiw.»

Tɔgɨ nyando lə Jeju
(Mrk 1.22; Luk 4.32)

28 Lokɨ Jeju tɔlta ta lə’ne, nyando li’ə ətɨ bulə de’gɨ ɓol kɨ dum.
29 Tadɔ ndo nya to de kɨ aw kɨ tɔgɨ kɨ in rɔ Luwə’tɨ, um ndo nya to
njendo’de ndukun’gɨ lə Luwə el.

8

Jeju ajɨ njebanjɨ
(Mrk 1.40-45; Luk 5.12-14)

1 Lokɨ Jeju in kɨ dɔ mbal’tɨ isɨ ur kɨ nanga, bulə de’gɨ ngayn in go’ə’tɨ.
2 Njebanjɨ kare te re rɔ Jeju’tɨ, ɔsi məkəsi’ne nanga non’a’tɨ, ningə el’ə
ene: «Burəɓe, re in ndigɨ ə, a adɨ banjɨ lə’m ur kadɨ rɔ’m ar njay.»
3 Jeju ulə ji’ne, ɔdɨ’n’ə, ningə el’ə ene: «M’ndigɨ, ə kadɨ banjɨ lə’i ur, adɨ
rɔ’i ar njay.» Tanan’tɨ non, banjɨ li’ə ur, adɨ rɔ’a ar njay.
4 Gɔ’tɨ Jeju el’ə ene: «Ononyi kadɨ el ta’a de madɨ, ə aw ɔjɨ rɔ’i
njekujənyamosɨ kadikare ningə adɨ kadikare kujənyamosɨ kar rɔ tokɨ
ndukun lə Mojɨ dəjɨ’n. Ra be kadɨ gəri tokɨ banjɨ lə’i ur adɨ ingə lapiya*.»

Jeju ajɨ njekulə lə kibo lə kutɨ njerɔ’gɨ kɨ ɓu
(Luk 7.1-10; Jan 4.43-54)

5 Jeju isɨ ur kɨ me ɓe’tɨ kɨ Kapernayim ningə, de kɨ Rɔm’tɨ kare kɨ in kibo
lə kutɨ njerɔ’gɨ kɨ ɓu, re rɔ’a’tɨ, non kɨ dɔ’a’tɨ ene:
6 «Burəɓe, njekulə lə’m kare to monyi ɓe non, nja’a oy njururu, adɨ ingə
kon ngayn.»
7 Ə Jeju el’ə ene: «M’a m’aw kadɨ m’aj’a.»
8 Nan kibo lə kutɨ njerɔ’gɨ kɨ ɓu təl el’ə ene: «Burəɓe, m’in m’asɨ kadɨ
ində nja’i ta kəy’tɨ lə’m el, ə elta kare par ə ngonn njekulə lə’m a ingə
lapiya.
9 M’el be tadɔ, m’in kɨ dɔ’m m’in ginn tɔgɨ’tɨ lə nje kɨ dɔ’m’tɨ, ningə m’aw
kɨ njerɔ’gɨ ginn tɔgɨ’tɨ lə’m tɔ. Adɨ re m’el njerɔ kare m’ene: “Aw!”, ningə
aw; re m’el kɨ nungɨ m’ene: “Re!”, ningə re; kin ə m’el ngonn njekulə lə’m
m’ene: “In ra nya kin be!”, ningə ra nya’a kakin tɔ.»
10 Lokɨ Jeju oo ta kin ta’a’tɨ, pit’ə, ə el nje kɨ ra njiyəi go’ə’tɨ ene: «Tokɨ
rɔta’tɨ adɨ m’el’se, ko kunme kɨ be kin m’ingə rɔ de madɨ’tɨ dɔnangɨ kɨ
Isirayel’tɨ el ɓay.
11 Nga ningə, m’el’se ɓay tɔ, de’gɨ ngayn in Juwipɨ’gɨ el, a in kɨ lo kuwə
kadɨ’tɨ, lo kurkadɨ’tɨ kadɨ rei sii ta nyakusɔ’tɨ kɨ Abiraham, Isakɨ kɨ Jakobɨ
me Konɓe lə Luwə.

---

* **8:4 8.4** Kɨ go jibəl ra’a’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, njebanjɨ in de kɨ de’gɨ oyi’ə kadɨ ar njay el, adɨ asɨ kadɨ aw lo nyara’gɨ’tɨ kɨ ɓar tɔ Luwə el, Lebitikɨ 14.2-32.

12 Nan nje’gɨ kɨ kete kɨ Konɓe kɨ dɔran’tɨ sɔw dɔ’de, a ɓuki’de kɔ taga,
me lo kɨ diw’tɨ. Lo kɨ a nonyi’tɨ ge, a ngori ngangɨ’de’tɨ ge.»
13 Ningə, Jeju təl el kibo lə kutɨ njerɔ’gɨ kɨ ɓu kakin ene: «Majɨ, aw!
Ningə kadɨ ngonn njekulə lə’i ajɨ kigo kunme’tɨ lə’i kin.» Ningə dɔ kad’a’tɨ
non, ngonn njekulə li’ə ingə lapiya tɔ.

Jeju ajɨ njemonyi’gɨ ngayn
(Mrk 1.29-34; Luk 4.38-41)

14 Go’tɨ, Jeju aw me kəy’tɨ lə Piyər ningə, oo məm’ə kɨ dene to nanga,
rɔ’a on por rigɨ rigɨ.
15 Ə Jeju ɔdɨ ji’ə, ningə, rɔ’a kɨ kete tingə ngayn kakin, təl sɔl, adɨ ingə
lapiya. Go’tɨ, ində taa ra nyakusɔ adɨ Jeju.
16 Lokɨ lo sɔl, de’gɨ rei kɨ njemonyi’gɨ ngayn kɨ ndil’gɨ kɨ majel rai’de, rɔ
Jeju’tɨ. Adɨ Jeju tuwə ndil’gɨ kɨ majel kakin dɔ’de’tɨ kɔ kɨ ta kɨ ta’ne’tɨ, taa
ajɨ njemonyi’gɨ pətɨ tɔ.
17 Be kadɨ ta kɨ njekeltakita Luwə’tɨ Ejay el kakin təlta’ne. Ejay ene:
«Ɔy tujɨ’gɨ,
Kɨ monyi’gɨ lə’je kɨ dɔ’ne’tɨ[†].»

Kun go Jeju
(Luk 9.57-60)

18 Ndɔ kare, Jeju oo bulə de’gɨ ngayn ilə̈i nan gugɨ gid’ə, ilə ndu’ne adɨ
njendo’gɨ lə’ne kadɨ n’gangi ba, nanyi dowə’tɨ kɨ kare.
19 Lo kin’tɨ, njendo ndukun lə Luwə kare re rɔ Jeju’tɨ el’ə ene: «Njendo
de’gɨ, m’a m’un go’i lo’gɨ pətɨ kɨ a aw’tɨ.»
20 Ə, Jeju el’ə ene: «Njan’gɨ ai kɨ ɓe to’de, taa yəl’gɨ ai kɨ kəy lə’de tɔ,
nan m’in *Ngonn de m’aw kɨ lo kɨ kadɨ m’ulə dɔ’m’tɨ el.»
21 De kare dann njendo’gɨ’tɨ lə Jeju el’ə ene: «Burəɓe adɨ’m tarow adɨ
m’aw m’duw bai ɓay taa.»
22 Ningə Jeju el’ə ene: «Un go’m, ə inyə njekoy’gɨ adɨ duwi njekoy’gɨ
lə’de.»

Jeju ndangɨ nəl ad’a ra lo katɨ
(Mrk 4.35-41; Luk 8.22-25)

23 Jeju ala me to’tɨ, ningə njendo’gɨ li’ə alai go’ə’tɨ.
24 Ningə nyɨ, nəl kibo ngayn uwə’de bus dɔ ba’tɨ, adɨ to aw to nduyi
mann. Lo’tɨ kin, Jeju isɨ to ɓi.
25 Nga a, njendo’gɨ li’ə rei rɔ’a’tɨ, ndəli’ə kɨ non ta de’tɨ eyina: «Burəɓe,
ajɨ’je, nan j’a j’oyi.»
26 Ə Jeju el’de ene: «Ra bann ə ɓoli be wa? In de’gɨ kɨ kunme lə’se in
nden ba.» Ningə Jeju ində taa, ndangɨ nəl ingɨ kɨ ba, adɨ lo təl to jijiji.
27 Nya kin ətɨ de’gɨ ɓol ngayn, adɨ eli eyina: «De’ə inɓe kam in de kɨ
bann ə, nəl’gɨ kɨ ba’gɨ kaa təli rɔ’de go ta’tɨ li’ə be wa[‡]?»

Jeju tuwə ndil’gɨ kɨ majel dɔ dingəm’gɨ’tɨ joo
(Mrk 5.1-20; Luk 8.26-39)

28 Lokɨ Jeju re te gidɨ ba’tɨ, dɔnangɨ’tɨ lə de’gɨ kɨ Gadara, dingəm’gɨ joo,
kɨ ndil’gɨ kɨ majel rai’de tei kɨ dɔɓadɨ’gɨ’tɨ rei ingəi’ə. De’gɨ kin rai nya
majel ngayn, adɨ de kɨ kadɨ un row kin goto.
29 Lo kin’tɨ, ilə̈i rɔ’de uri kɔl eyina: «Ngonn lə Luwə, in ri ə in ge rɔ’je’tɨ
wa? In re ne kadɨ adi’je kon kete non dɔkagilo’ə’tɨ wa?»
30 Nga ningə, bulə kɔsongɨ’gɨ ngayn ra sɔi nya kadɨ lo’tɨ non sanyi nden.

---

† **8:17 8.17** Eja 53.4 ‡ **8:27 8.27** Pa’gɨ 65.8, 89.10, 107.23-32

31 Ə ndil’gɨ kɨ majel nonyi dɔ Jeju’tɨ eli’ə eyina: «Re in tuwə’je ə, adɨ
j’aw j’ur me kɔsongɨ’gɨ’tɨ kam.»
32 Nga anyi, Jeju el’de ene: «Awi!» Ningə tei, awi uri me kɔsongɨ’gɨ’tɨ, adɨ
bulə kɔsongɨ’gɨ ɓingəi nan kadɨ mbal’tɨ taa, tosi me ba’tɨ, anyinan mann
oyi.
33 Nje ngəm kɔsongɨ’gɨ anyinan awi me ɓebo’tɨ, ɔri poy nya kɨ ra nya,
kɨ nya kɨ te dɔ dingəm’gɨ’tɨ kɨ joo kɨ ndil’gɨ kɨ majel rai’de kakin, pətɨ adi
de’gɨ oyi.
34 De’gɨ pətɨ kɨ me ɓebo’tɨ tei awi kadɨ ingəi Jeju, ə lokɨ oyi’ə ningə, dəji’ə
kadɨ inyə dɔnangɨ lə’de ə aw.

9

Jeju ajɨ njerɔkoy njururu
(Mrk 2.1-12; Luk 5.17-25)

1 Jeju al me to’tɨ, ində ba gangɨ, aw me ɓebo’tɨ lə’ne.
2 De’gɨ madɨ otɨ de kɨ rɔ’a oy njururu kɨ to me nya kotɨ njemonyi’gɨ’tɨ,
rei si’ə rɔ Jeju’tɨ. Lokɨ Jeju oo kunme lə’de ningə, el de kɨ rɔ’a oy njururu
kakin ene: «Ngonn’m, un me’i, majel’gɨ lə’i in kɨ kinyə go kɔ.»
3 Lo kin’tɨ, njendo ndukun’gɨ lə Luwə kɨ nungɨ elita me de’tɨ eyina: «De
kam, elta kɨ mal dɔ Luwə’tɨ!»
4 Nan Jeju gər mərta lə’de, adɨ el’de ene: «Tadɔ ri ə isɨ məri ta’gɨ kɨ
majel kɨ be me’se’tɨ wa?
5 Kel de kene: “Majel’gɨ lə’i in kɨ k’inyə go kɔ” ə ngan ngayn el, eke kel’ə
kene: “Ində taa, ə njiyə” ə ngan ngayn el wa?
6 Re in be, m’a m’ɔjɨ’se kadɨ gəri tokɨ m’in Ngonn de, m’aw kɨ tɔgɨ
dɔnangɨ’tɨ ne, kadɨ m’inyə’n go majel’gɨ lə de’gɨ kɔ.» Ningə, Jeju el
njerɔkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə lə’i, ə aw ɓe.»
7 Ningə dingəm ində taa, ə un row, aw ɓe.
8 Lokɨ kum bulə de’gɨ oo nya kin, ra’de ɓol kɨ dum, adɨ uləi tɔjɨ dɔ
Luwə’tɨ, kɨ adɨ de’gɨ tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol be kin.

Jeju ɓar Matiye kadɨ un go’ne
(Mrk 2.13-17; Luk 5.27-32)

9 Lokɨ Jeju ɔtɨ non isɨ aw ningə, lo dər’tɨ kɨ isɨ dər, oo dingəm kɨ ɓari’ə
nan Matiye, isɨ me kəy taa lambo’tɨ. Ə Jeju el’ə ene: «Un go’m.» Ningə
Matiye ində taa, un go Jeju.
10 Gotɨ, Jeju isɨ ta nyakusɔ’tɨ me kəy’tɨ lə Matiye. Nga ningə njetalambo’gɨ
kɨ ndəgɨ njeramajel’gɨ, ngayn rei, sii nan’tɨ kɨ Jeju kɨ njendo’gɨ li’ə ta
nyakusɔ’tɨ.
11 Lokɨ Parisɨ’gɨ oyi Jeju isɨ sɔ nya kɨ de’gɨ kin ningə, eli njendo’gɨ
li’ə eyina: «Ra bann ə Njendo’se nya isɨ sɔ nya kɨ njetalambo’gɨ kɨ
njeramajel’gɨ wa?»
12 Ə Jeju oo ndu’de, adɨ el’de ene: «In de’gɨ kɨ njemonyi’gɨ ə a sangi de
kɨ njera de monyi, um in nje rɔ ngan’gɨ ə a sangi de kɨ njera de monyi, el.
13 Ai sangi kadɨ gəri me ta kin: Luwə el ene: “In koo kumtondoo ə m’ge,
um in kujə mosɨ kadikare par el*. Tadɔ, m’re tadɔ ɓar nje kɨ ra dana’gɨ
el, nan m’re tadɔ njeramajel’gɨ yo”.»

Jeju elta dɔ kɔgi rɔ nyakusɔ’tɨ
(Mrk 2.18-22; Luk 5.33-39)

---

* **9:13 9.13** Oje 6.6

14 *Njendoʼgɨ lə Jan Batisɨ rei ingəi Jeju eliʼə eyina: «Ra bann ə jʼin kɨ
Parisɨʼgɨ jʼɔgi rɔʼje nyakusɔ, ə njendoʼgɨləʼi ɔgɨ rɔʼde nyakusɔ el wa?»
15 Ə Jeju ilə̵ʼdeʼtɨ ene: «Oyi kadɨ deʼgɨ kɨ ɓariʼde lo nyakusɔ taa nanʼtɨ,
a in kɨ rɔnel el, dɔkagiloʼtɨ kɨ nje taa dene isɨʼn seʼde nanʼtɨ wa? Ndɔ a re
non kadɨ a uni njetaa dene dannʼdeʼtɨ ningə, dɔkagiloʼtɨ kin ə a ɔgɨ rɔʼde
nyakusɔ.
16 De a un ta ku kɨ sigɨ kadɨ ilə̵ʼn kum ku kɨ kɔkɔ el. Re in be ə, ta ku kɨ
sigɨ kakin a in kɨ kɨ kɔkɔ rakɨ rakɨ, kadɨ bolo a to wororo utə kɨ kete ɓay.
17 Taa, de a un yiwi kandɨ nju kɨ in el ɓay utɨ me mbu ndarʼgɨʼtɨ kɨ kɔkɔ
el tɔ. Re in be ningə, lokɨ yiwi kandɨ nju a in ningə, mbu ndarʼgɨ a nduwi,
kadɨ yiwi kandɨ nju a lo kɔ num, taa mbu ndar kaa təli nya kɨ tuji kɔ num
tɔ. Be ə, re yiwi kandɨ nju in el ɓay ningə, majɨ kadɨ mbu ndar in kɨ sigɨ
taa. Be ningə, mbu ndar a ndu el num, yiwi kandɨ nju kɨ meʼtɨ kaa a lo kɔ
el num tɔ.»

Jeju ajɨ ngonn kɨ dene ingɨ kɨ dene kɨ njemonyi mosɨ (Mrk 5.21-43; Luk 8.40-56)

18 Lokɨ Jeju ra elʼde ta kin ningə, kibo lə Juwipɨʼgɨ kare, re ɔsi məkəsiʼne
nanga nonʼaʼtɨ, elʼə ene: «Ngonnʼm kɨ dene kɨ du oy tananʼtɨ ne ɓay. Nan
re in re ində jiʼi dɔʼaʼtɨ ə, a təl tɔsɨ ndəl.»
19 Jeju ində taa, un goʼə in kɨ njendoʼgɨ lə̵ʼne.
20 Ningə, dene kare kɨ monyi mosɨ adʼa kon ɓal dɔgɨ gidə in joo, re
ndəkba rɔ Jejuʼtɨ, kɨ row kɨ gidə̵ʼtɨ, ɔdɨ ta ku liʼə.
21 Tadɔ el meʼneʼtɨ ene: «Kin ə re ku liʼə inɓe par mindɨ ə mʼɔdɨ kaa,
rɔʼm a ingə lapiya.»
22 Jeju ilə rətɨ ooʼə, ningə elʼə ene: «Uwə tɔgi ba, ngonnʼm, kunme ləʼi
ajʼi.» Ningə dɔ kadʼaʼtɨ inɓe kin par ə dene ingə lapiya.
23 Lokɨ Jeju re te me kəyʼtɨ lə kibo lə Juwipɨʼgɨ kakin ningə, oo nje kɔl
nalʼgɨ kɨ bulə deʼgɨ singəi səkitə dɔnanʼtɨ, ə elʼde ene:
24 «Ɔri rɔʼse gogɨ, ngonn dene oy el, nan to ɓi kare.» Deʼgɨ uwəi Jeju
kogi.
25 Lokɨ adi bulə deʼgɨ tei taga ningə, Jeju ur kəy, uwə ji ngonn, ningə
ngonn dene ində taa.
26 Poy nya kin sanan kɨ dɔnangɨ kɨ non ba pətɨ.

Jeju adɨ njekumtɔʼgɨ joo oyi lo

27 Lokɨ Jeju isɨ aw, njekumtɔʼgɨ joo uni goʼə, elita kɨ nduʼde kɨ boi eyina:
«Ngonnkaw Dabidɨ†, oo kumtondoo ləʼje.»
28 Jeju re ɓe ningə, njekumtɔʼgɨ kɨ joo kakin rei rɔʼaʼtɨ ndəkba, ə Jeju
elʼde ene: «Oyi kadɨ uwəi kulʼm tokɨ mʼasɨ ra nya kin inɓe kare wa?» Ə
njekumtɔʼgɨ ilə̵iʼə̵ʼtɨ eyina: «Oyo, jʼoo kadɨ asɨ, Burəɓe.»
29 Lo kinʼtɨ, Jeju ɔdɨ kumʼde, ə elʼde ene: «Majɨ, kadɨ nyaʼgɨ rai nya kigo
kunmeʼtɨ ləʼse!»
30 Ningə, kumʼde oo lo. Ningə, goʼtɨ, Jeju ndəjɨʼde kɨ tɔgɨʼne ene: «Oyi
majɨ, kadɨ de madɨ gər nya kɨ ra nya kin el.»
31 Nan lokɨ tei kɨ taga be par ə, ulə̵i ngirə kelta kɨ dɔʼaʼtɨ kɨ go dɔnangɨ
kɨ non pətɨ.

Jeju tuwə ndil kɨ majel dɔ deʼtɨ kɨ elta el (Luk 11.14-15)

32 Lokɨ njekumtɔʼgɨ tei awi ningə, deʼgɨ rei kɨ de kare kɨ ndil kɨ majel
raʼa adɨ elta el.

---

† **9:27 9.27** Gonyi Mrk 10.47 kɨ ta kɨ dɔʼtɨ ginn makituʼtɨ nanga.

33 Jeju tuwə ndil kɨ majel ningə, dingəm kɨ kete elta el kakin təl elta.
Ningə nya kin ra adɨ ndil bulə de'gɨ ngayn te saw, adɨ eli eyina: «J'oo nya
kɨ be kin dɔnangɨ Isirayel'tɨ nja kare el ɓay!»
34 Nan Parisɨ'gɨ eli eyina: «In kɨ tɔgɨ lə ngar lə ndil'gɨ kɨ majel, ə isɨ
tuwə'n ndil'gɨ kɨ majel.»

Jeju oo kumtondoo lə bulə de'gɨ
(Mrk 6.6,34; Luk 10.2)

35 Jeju aw kɨ ngann ɓe'gɨ kɨ ɓebo'gɨ, ndo nya me kəykawnan'gɨ'tɨ lə
Juwipɨ'gɨ, iləmbər Poyta kɨ majɨ dɔ Konɓe'tɨ lə Luwə, taa ajɨ njemonyi'gɨ
kɨ njerɔto'gɨ pətɨ tɔ.
36 Lokɨ Jeju oo bulə de'gɨ, oo kumtondoo lə'de, tadɔ kɔr ra'de, tɔgɨ'de
goto, rai to batɨ'gɨ kɨ njekul'de goto be[‡].
37 Be ə, Jeju el njendo'gɨ lə'ne ene: «Ko kɨ asɨ kujə, dilə in ngayn, nan
njekujə'gɨ in ngayn el.
38 Ə elita kɨ Be nje ko, adɨ ulə kɨ nje ra ko'gɨ me ndɔɔ'tɨ lə'ne.»

10

Njendo'gɨ lə Jeju kɨ dɔgɨ gidə in joo
(Mrk 3.16-19; Luk 6.14-16)

1 Jeju ɓar njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo, adɨ'de tɔgɨ kadɨ tuwəi ndil'gɨ
kɨ majel'gɨ, aji njemonyi'gɨ kɨ nje rɔto'gɨ, pətɨ.
2 Tɔ njekawkulə'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo ə to kin: In kɨ dɔkete in Simon,
kɨ ɓari'ə nan Piyər in kɨ ngonnkon'ne Andire; Jakɨ in kɨ Jan kɨ ngann lə
Jebede;
3 Pilipɨ in kɨ Batilemi, Tomasɨ in kɨ Matiye, kɨ njetalambo; Jakɨ, kɨ ngonn
lə Alpe in kɨ Tade;
4 Simon, kɨ in mbunə nje rɔ tadɔ kingə dɔ lə ɓe lə'de in kɨ Judasɨ
Isikariyotɨ, kɨ njekundɔ Jeju.

Jeju ulə njekawkulə'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo
(Mrk 6.7-11; Luk 9.2-5; Luk 10.3-12)

5 Jeju ulə njekawkulə'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo kɨ ndu kin ene: «Ai rɔ
de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, el, taa ai me ɓebo'gɨ'tɨ lə de'gɨ kɨ *Samari el tɔ.
6 Ai kɨ rɔ ginn kojɨ'tɨ kɨ *Isirayel, kɨ toi to batɨ'gɨ kɨ ndəmi be kin yo.
7 Dɔ rɔw'tɨ, iləi mbər tokɨ Konɓe lə Luwə in ndəkba.
8 Ə aj'i njemonyi'gɨ, adi njekoy'gɨ indəi taa lo koy'tɨ, adi banjɨ ur kɔ rɔ
njebanjɨ'gɨ tɨ adɨ rɔ'de ar njay, ə tuwəi ndil'gɨ kɨ majel dɔ de'gɨ'tɨ tɔ. In
nya kɨ ingəi kare, ə adi de'gɨ kare tɔ.
9 Uni ɔr, eke nar, eke silə, iləi dɔ ndar'tɨ kɨ ɓədɨ'se'tɨ el.
10 Taa, uni ɓɔl kaw mbah el num, ɔyi ku joo el num, ɔyi sa el num, uni
kagɨ tɔsɨ el num tɔ. Tadɔ majɨ kadɨ nje ra kulə ingə nyakusɔ'ne ji de'gɨ'tɨ
kɨ ra kulə dann'de'tɨ.
11 Lokɨ uri me ngonn ɓe'tɨ, eke me ɓebo'tɨ ə, dəji ta, ə re ingəi de kɨ asɨ
kadɨ uwə'se rɔ'ne'tɨ ningə, sii ɓe li'ə non bitɨ kadɨ awi.
12 Lokɨ uri me kəy'tɨ ningə, rai de'gɨ kɨ me'tɨ lapiya.
13 Kin ə re uwəi'se kɨ rɔ'de'tɨ ningə, kadɨ lapiya lə'se aw kɨ dɔ'de'tɨ, a
kin ə re uwəi'se kɨ rɔ'de'tɨ el tɔ ningə, kadɨ təli tai lapiya lə'se gogɨ.

‡ **9:36 9.36** Kɔr Isirayel'gɨ 27.17; 1Ngar'gɨ 22.17

14 Lokɨ uwəi’se kɨ rɔ’de’tɨ el, mbeti koo ta lə’se, ə sii awi, ə inyəi me
kəy kin, eke ɓebo kin ningə, kadɨ indəi bu kɨ nja’se’tɨ kɔ, kadɨ tɔji tokɨ nya
kare kɨ dɔɔ’se nan’tɨ se’de goto*.
15 M’el’se tokɨ rɔta’tɨ, ndɔ gangɨ ta’tɨ ə, ta kɨ gangɨ kɨ dɔ ɓe’tɨ kin a utə
yan ɓe kɨ Sɔdɔm kɨ Gɔmɔr ɓay†.

Kon kɨ a ingə njendo’gɨ lə Jeju
(Mrk 13.9-13; Luk 12.11-12, 21.12-19)

16 «Oyi, m’a m’ulə’se to batɨ’gɨ dann jagum’gɨ’tɨ. Majɨ kadɨ indəi
kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ to lii’gɨ be, ə sɔli lɔm lɔm to dər’gɨ be tɔ.
17 Adi kum’se ədɨ dɔ rɔ’se’tɨ kɨ rɔ de’gɨ’tɨ, tadɔ a awi sese lo gangɨ ta’gɨ’tɨ,
a tindəi’se kɨ ndəy hawlay me kəykawnan’gɨ’tɨ lə Juwipɨ’gɨ.
18 A awi sese non nje konɓe’gɨ’tɨ, kɨ ngar’gɨ kɨ boi tadɔ lə’m. Lokin’tɨ,
ingɨ kɨ de’gɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el, a in tarow kɨ te kadɨ a ingəi mannajɨ kɨ
dɔ’m’tɨ kɨ rɔ’se’tɨ.
19 Lokɨ a uwəi’se kadɨ a awi sese lo gangita’tɨ, ononyi’se kadɨ me’se ɓol,
kene ke ta ri ə a eli’de wa, eke a eli’de kɨ kujɨ kɨ bann wa? Ta kɨ kadɨ a
eli’de ningə, Luwə a ində ta’se’tɨ low’ə’tɨ non.
20 Tadɔ in inɓe’gɨ ə a elita el, nan in Ndil Baw’se Luwə ə a un’se kadɨ
el’n ta.
21 «Ngannkon’a’gɨ a uni dɔ nan awi lo tɔl nan’tɨ, baw ngonn a aw kɨ
ngonn kadɨ tɔli’ə kɔ, ningə ngann’gɨ a ɔsi ta njekojɨ de’gɨ, ə a uni dɔ’de
awi kadɨ tɔli’de tɔ.
22 De’gɨ pətɨ a ɔsi’se ta tadɔ lə’m, nan de kɨ uwə tɔgɨ’ne ba bitɨ dɔboy’tɨ,
ə a ingə kajɨ.
23 Lokɨ a adi’se kon me ɓebo’tɨ kɨ kare ə, anyinan awi kɨ nungɨ’tɨ. Ningə
tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, a anyinan uləi ta nja ɓebo’gɨ kɨ Isirayel’tɨ nan’tɨ el
ɓay ə Ngonn de a re.
24 Njendo utə njendo’ə nya el, taa ɓər utə ɓe’ne el tɔ.
25 Njendo, re asɨ kɨ njendo’ə nya be ningə, in ngayn; ə ɓər, re asɨ kɨ ɓe’ne
ningə in ngayn tɔ. Kin ə, ɓe nje kəy inɓe mindɨ ə, de’gɨ ɓari’ə Beljəbul kɨ
in ngar lə ndil’gɨ kɨ majel ningə, nje kɨ me kəy’tɨ li’ə yan’de a to bann?

Luwə kɨ kar’ne ba ə in de kɨ majɨ kadɨ de ɓol’ə
(Mrk 8.38; Luk 9.26, 12.2-9)

26 «Ɓoli’de el, tadɔ nyara kɨ gidɨ kuwə kɨ ginn’ə a te el goto, taa nya kɨ
to lo kiyə’tɨ, kɨ de a gər el kaa goto tɔ.
27 Nya kɨ m’el’se me lo kɨ diw’tɨ, eli taa kada wangɨ, ə nya kɨ de’gɨ eli
kɔtirɔ mbi’se’tɨ nyəm nyəm, iləi mbər’ə jam dɔ kəy’tɨ taa tɔ.
28 Ɓoli de’gɨ kɨ nje tɔl darɔ’se par, um asi tɔl ndil’se el kin, el. Nan kadɨ
in ɓoli Luwə kɨ asɨ kadɨ tujɨ ndil’se in kɨ darɔ’se nan’tɨ me por’tɨ kɨ bitɨ kɨ
non’tɨ kin.
29 Ke de ndogɨ yəl’gɨ joo kɨ silə kare el wa? Nan in kɨ kare dann’tɨ kɨ
kadɨ osɨ nanga kɨ kanjɨ kadɨ Baw’se Luwə ndigɨ goto.
30 Kɨ ɔjɨ dɔ’se, bin dɔ’se inɓe kin kaa in kɨ tudə kare kare gər kɔr’ɔ.
31 Ə ingɨ ɓoli nya madɨ el: ingɨ, utəi ngann yəl’gɨ nja banyi banyi.
32 «De kɨ ra ra kɨ un ndu’ne takum de’gɨ’tɨ wangɨ, tokɨ n’in de lə’m, m’in
kaa m’a m’un ndu’m non Bai’tɨ, kɨ isɨ dɔran’tɨ, tokɨ in de lə’m tɔ.
33 Nan de kɨ ra ra kɨ manjɨ ta gərɨ’m non de’gɨ’tɨ, m’in kaa m’a manjɨ ta
gər’ə non Bai’tɨ, kɨ isɨ dɔran’tɨ tɔ.»

---

* **10:14 10.14** Kɨ go kujɨ ra’a’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, kində bu kɨ nja’tɨ kɔ, tɔjɨ tokɨ lokɨ n’in’tɨ, eke ɓe kɨ n’tei me’tɨ kɨ taga kin, nya kare kɨ dɔɔ’de si’ə nan’tɨ goto. † **10:15 10.15** Lo tum ginn nya’gɨ 18-19

Jeju ene n’re kɨ rɔ dann de’gɨ’tɨ
(Luk 12.51-53, 14.26-27)

34 «Məri me’se’tɨ tokɨ m’re kɨ lapiya dɔnangɨ’tɨ el; m’re kɨ lapiya el, nan
m’re kɨ rɔ dann de’gɨ’tɨ.
35 M’re kɨ ganginan dann ngonn kɨ dingəm’tɨ kɨ baw’ne, ngonn kɨ dene’tɨ
kɨ kon’ne, ngonn kɨ dene’tɨ kɨ məm’ne kɨ dene.
36 De madɨ, de’gɨ kɨ me kəy’tɨ li’ə inɓe, a təli njeban’gɨ li’ə‡.»

Kɔr ta rɔ kɔ kadɨ ndolo’n go Jeju
(Mrk 8.34-35; Luk 14.26-27, 9.23-24)

37 De kɨ ndigɨ baw’ne, eke kon’ne utə’m, de’ə kin asɨ kadɨ in de lə’m el.
De kɨ ndigɨ ngonn’ne kɨ dingəm, eke kɨ dene utə’m, de’ə kin asɨ ta kadɨ in
de lə’m el.
38 De kɨ un kagidəsɨ lə’ne dɔ’ne’tɨ el, ə un go’m el tɔ, de’ə kin asɨ ta kadɨ
in de lə’m el.
39 De kɨ ge kajɨ rɔ’ne ə, a il’ə kɔ, nan de kɨ isɨ ilə rɔ’ne kɔ tadɔ lə’m ə, a
ingə’ə.

Ta kɨ dɔ nyakugəgoji’tɨ
(Mrk 9.37,41; Luk 9.48, 10.16; Jan 13.20)

40 «De kɨ uwə’se kɨ rɔ’ne’tɨ, in m’in ə de’ə uwə’m kɨ rɔ’ne’tɨ. Ningə de
kɨ uwə’m kɨ rɔ’ne’tɨ, in njekulə’m ə uwə’ə kɨ rɔ’ne’tɨ tɔ.
41 De kɨ uwə njekeltakita Luwə’tɨ kɨ rɔ’ne’tɨ, tadɔ kin kɨ in njekeltakita
Luwə’tɨ ningə, a ingə nyakugə goji kɨ asɨ nan kɨ yan njekeltakita Luwə’tɨ
inɓe kin be tɔ. De kɨ uwə de kɨ dana kɨ rɔ’ne’tɨ, tadɔ kin kɨ in de kɨ dana
ningə, a ingə nyakugə goji kɨ asɨ nan kɨ yan de kɨ dana inɓe kin be tɔ.
42 M’el’se tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ adɨ mann kɨ sɔl me ngonn kala mann’tɨ, kɨ
kare dann nje kɨ du’tɨ, kɨ dann njendo’gɨ’tɨ lə’m kin, tadɔ kin kɨ in njendo
lə’m ningə, a ingə nyakugəgoji’ne um a to kare el.»

11

Jan Batisɨ in kɨ Jeju
(Luk 7.18-35)

1 Lokɨ Jeju adɨ ndu kin njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo, ginn’ə gangɨ
ningə, ɔtɨ non, aw ndo nya’gɨ, iləmbər Poyta kɨ majɨ me ɓebo’gɨ’tɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ kɨ non.
2 Lo kin’tɨ, Jan Batisɨ kɨ to kəy dangay’tɨ, oo poy nya’gɨ kɨ Kirisitɨ ra, adɨ
ulə njendo’gɨ lə’ne, kadɨ dəji ta Jeju eyina:
3 «In ə in de kɨ Luwə mbət’ə kɨ kadɨ re kakin eke, de kɨ rangɨ in non ɓay
kadɨ jɨ nginə’ə wa?»
4 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Ai eli Jan nya’gɨ kɨ oyi kɨ mbi’se ge kɨ kum’se ge
kin:
5 Njekumtɔ’gɨ oyi lo, nje mote’gɨ njiyəi majɨ, njebanjɨ’gɨ rɔ’de ar njay, nje
mbiboy’gɨ oyi ta, ə njekoy’gɨ indəi taa lo koy’tɨ tɔ, taa njendoo’gɨ kaa, in kɨ
kilə’de mbər Poyta kɨ majɨ tɔ.
6 Majikur in lə de kɨ m’təl ginn kosɨ li’ə el.»
7 Lokɨ ɔti awi, Jeju el bulə de’gɨ ta kɨ dɔ Jan’tɨ ene: «In ri ə ai isɨ oyi
diləlo’tɨ wa? In gakira kɨ nəl isɨ aw si’ə kɨ yo ge kɨ ne ge kin wa?
8 Eke in ri inɓe par ə awi oyi wa? De kɨ ɔɔ ku kɨ ndole ngayn ə ai oyi’ə
wa? Nga nje kɨ ɔyi ku kɨ ndole ngayn kaa, sii me kəy’tɨ lə ngar’gɨ tɔ.

‡ **10:36 10.36** Mis 7.6

9 Eke in ri inɓe ə awi oyi wa? In njekeltakita Luwə’tɨ ə awi oyi’ə wa?
Re in in ə, m’el’se m’ene oyo in njekeltakita Luwə’tɨ kɨ utə njekeltakita
Luwə’tɨ ɓay.
10 In ə makitu lə Luwə elta kɨ dɔ’a’tɨ kete ene: “M’a m’ulə kɨ njekawkita
lə’m kete kadɨ ra gorow nonyi’tɨ*.”
11 Tokɨ rɔta’tɨ, m’el’se, dann de’gɨ’tɨ pətɨ kɨ dene’gɨ oji’de kin, de kibo utə
Jan Batisɨ goto. Nga ningə, de kɨ du ngayn me Konɓe lə Luwə bo utə.
12 Lo kulə ngirə dɔkagilo’tɨ lə Jan Batisɨ, bitɨ ɓone, Konɓe lə Luwə in
ginn nyara kɨ kɨ tɔgɨ’tɨ, ningə nje tɔgɨ’gɨ sangi kadɨ n’taai’ə ginn tɔgɨ’de’tɨ.
13 Makitu’gɨ lə njekeltakita Luwə’tɨ pətɨ, kɨ ndukun’gɨ lə Mojɨ, elita kɨ dɔ
nya’gɨ’tɨ kɨ a rai nya bitɨ tei dɔ Jan Batisɨ’tɨ.
14 Re in ndigɨ kadɨ in gəri ginn’ə majɨ ningə, Jan in njekeltakita Luwə’tɨ,
Eli kɨ kadɨ a təl re.
15 De kɨ aw kɨ mbi’ne tadɔ koo’n dɔ ta ningə, kadɨ oo ta kin majɨ!
16 «Nan ə m’a m’un’ə kadɨ m’ɔjɨ’n de’gɨ kɨ ngɔsine kin wa? De’gɨ kɨ
ngɔsine kin, toi to ngann’gɨ kɨ du kɨ sii tambalo’tɨ, ɓari madɨ de’gɨ eyina:
17 “Jɨ kɔl nal kadɨ ndami, ə mbəti ndam, j’osi pa yo kadɨ nonyi, ə mbəti
non.”
18 In be ə, Jan re, sɔ nya el num, anyi mann el num ningə, de’gɨ eli eyina:
“Dɔ’a majel”.
19 Nga a, Ngonn de re, sɔ nya ge, anyi mann ge ningə, de’gɨ eli
eyina: “In nje kusɔ nya kədɨ, in nje kanyi yiwi, in madɨ njetalambo’gɨ
kɨ njeramajel’gɨ,” nan kum kar lə Luwə tɔjɨ rɔ’ne kadɨ in nya kɨ dana kɨ
gorow kuləra’a.»

Ɓe’gɨ kɨ mbeti k’inyə row nya ra’de’gɨ kɨ majel kɔ
(Mat 10.15; Luk 10.12-15)

20 Lo kin’tɨ, Jeju ilə rɔ’ne, kɔl kɨ de’gɨ kɨ me ɓebo’gɨ’tɨ, kɨ in ə in de’gɨ kɨ,
ra nyakɔjɨ’gɨ dann’de’tɨ ngayn utə ndəgɨ lo’gɨ, nan inyəi gorow njiyəi kɨ
majel kɔ el, ene:
21 «Kumtondoo in lə’se, in de’gɨ kɨ Korajen! Kumtondoo in lə’se de’gɨ kɨ
Betisayda! Nyakɔjɨ’gɨ kɨ əti ɓol, kɨ Luwə ɔjɨ dann’se’tɨ kin, re nya’gɨ kin rai
nya me ɓebo Tir’tɨ kɨ ɓebo Sidon be ə, re de’gɨ kɨ me’tɨ a inyəi kuləra’de’gɨ
kɨ majel mayinu. Re a inyəi row nyara’de’gɨ kɨ majel kɔ kɨ gorow kɔ sakɨ,
kɨ kɔy bu por kɨ dɔ’tɨ, uwəi ndoo.
22 In be ə, m’el’se kadɨ in gəri tokɨ, ndɔ gangɨ ta’tɨ ə, ta kɨ gangɨ kɨ dɔ
Tir’tɨ kɨ Sidon a ngan to yan’se be el.
23 Nga ningə in de’gɨ kɨ Kapernayim’tɨ, oyi ene Luwə a un’se aw sese
taa kadɨ dɔran’tɨ wa? Jagɨ, a təl sese kɨ nanga, lo kɨ koo’tɨ. Tadɔ nyakɔjɨ’gɨ
kɨ rai nya dann’se’tɨ kin, re rai nya Sɔdɔm’tɨ be ə, re ɓone kin ɓebo kɨ
Sɔdɔm’tɨ a ra kɨ dɔ’ ne taa ne ɓay.
24 In be ə, m’el’se kadɨ in gəri tokɨ, ndɔ gangɨ ta’tɨ ə, ta kɨ gangɨ kɨ dɔ
de’gɨ kɨ Sɔdɔm’tɨ a ngan ngayn to yan’se be el.»

Jeju in kɨ Baw’ne Luwə
(Luk 10.21-22)

25 Dɔ gangɨ low’ə’tɨ kin, Jeju un ta el ene: «Bai, kɨ in Ɓe nje dɔran kɨ
dɔnangɨ, m’ulə tɔjɨ dɔ’i’tɨ, tokɨ iyə’n nya’gɨ kin njetər’gɨ kɨ nje nyagər’gɨ,
ə in te kɨ dɔ’a adɨ de’gɨ kɨ de’gɨ gəri dɔ’de el.
26 Oyo, Bai†, in ndigɨ lə’i kadɨ nya kin to be.»

---

* **11:10 11.10** Mal 3.1 † **11:26 11.26** In tɔ kɔsikurə lə kaw’je’gɨ.

27 Jeju el de'gɨ kɨ rai non ene: «Bai adɨ'm nya'gɨ pətɨ, ningə de kare kɨ
gər Ngonn goto, in Baw kɨ kar'ne ba par, taa de kare kɨ gər Baw kaa goto
tɔ, in Ngonn kɨ kar'ne ba par, ningə in de'gɨ kɨ Ngonn inɓe ə ndigɨ kadɨ
n'adɨ gəri'ə par tɔ.
28 «Rei kɨ rɔ'm'tɨ, in pətɨ kɨ ɔri rɔgɨ ginn nyakotɨ'tɨ kɨ ɔy, ə m'a m'adɨ'se
ɔri kon.
29 Uni jugɨ lə'm, ə tai nyando lə'm, tadɔ m'in de kɨ sɔl lɔm lɔm, taa m'in
njekulə dɔ'm nanga num tɔ. Re rai be ə, a ingəi lo kɔrkon lə ndil'se.
30 M'in, jugɨ lə'm ɔy el, taa nya kɨ madɨ'se kadɨ oti kaa ɔlɔ kəl kəl tɔ.»

12

Ta lə Jeju dɔ ndɔ kɔrkon'tɨ
(Mrk 2.23-28; Luk 6.1-5)

1 Ndɔ kare, Jeju ində dər me ndɔɔ geme'gɨ'tɨ, ndɔ kɔrkon'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
Njendo'gɨ li'ə kɨ in si'ə, ɓo ra'de adɨ gangi dɔ ko'gɨ dɔ njiyə'tɨ sɔi.
2 ə lokɨ Parisɨ'gɨ oyi'de ningə, eli Jeju eyina: «Oo njendo'gɨ lə'i rai nya
kɨ gorow'ə'tɨ el ndɔ kɔrkon'tɨ.»
3 ə Jeju təl el'de ene: «In tudəi nya kɨ ngar Dabidɨ ra lokɨ ɓo ra'de kɨ
de'gɨ kɨ go'ə'tɨ kin el bitɨ wa?
4 Dabidɨ ur me *Kəyku'tɨ lə Luwə, in kɨ de'gɨ kɨ go'ne'tɨ, sɔi mapa kɨ de'gɨ
adi Luwə kadikare'tɨ. In mapa kɨ kusɔ'a in gorow'ə'tɨ el kɨ rɔ'a'tɨ num, kɨ
rɔ nje kɨ go'ə'tɨ num, nan in njekujənyamosɨ kadikare par ə in gorow'ə'tɨ
kadɨ sɔi*.
5 Eke ta kɨ ndukun lə Mojɨ kɨ ndangɨ el ene: ndɔ kɔrkon'tɨ,
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ isɨ rai nya kɨ kadɨ de ra ndɔ kɔrkon'tɨ el, ginn
Kəy'tɨ lə Luwə, nan de tudə dɔ'de'tɨ kadɨ in majel el kin, tudəi el wa?
6 Nga ningə kadɨ m'el'se, lokɨ jɨ ra'tɨ ne kin, nya kibo ngayn utə *Kəy lə
Luwə to'tɨ ne.
7 Ningə kin ə re in gəri me ta kɨ ene: "In koo kumtondoo ə m'ge, um
in kujə mosɨ kadikare par el†" kin ə, re a in gangi ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ ta lə'de
goto kin el.
8 Tadɔ Ngonn de aw kɨ tɔgɨ dɔ ndɔ kɔrkon'tɨ.»

Jeju adɨ lapiya dingəm kɨ ji'ə oy njururu
(Mrk 3.1-6; Luk 6.6-11)

9 Jeju in non, aw kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
10 Ningə dingəm kare kɨ ji'ə oy njururu in me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ
non. Ningə, de'gɨ sangi row kadɨ n'indəi ta dɔ Jeju'tɨ, adɨ dəji'ə ta eyina:
«*Ndukun lə Mojɨ adɨ tarow kadɨ de ajɨ madɨ'ne ndɔ kɔrkon'tɨ eke aj'a el
wa?»
11 ə Jeju ilə'de'tɨ ene: «Nan dann'se'tɨ ə, aw kɨ batɨ kareba, ə batɨ kakin
osɨ ɓe'tɨ ndɔ kɔrkon'tɨ, ə aw un'ə te si'ə taga el wa?
12 Nga ningə re in de ningə, utə batɨ nja banyi banyi! M'el'se tokɨ ndukun
adɨ tarow kadɨ de ra majɨ ndɔ kɔrkon'tɨ.»
13 Lo kin'tɨ non, Jeju el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». ə dingəm surə
ji'ne ningə, ji'ə təl to majɨ asɨ nan kɨ kɨ nungɨ.
14 ə lokɨ Parisɨ'gɨ tei taga ningə, ai elinan ta kɨ dɔ Jeju'tɨ, ke kadɨ n'rai
bann ə n'a n'tɔli'ə wa?

Jeju in njekulə lə Luwə

---

* **12:4 12.4** 1Samiyel 21.2-7; Lebitikɨ 24.9 † **12:7 12.7** Oje 6.6

15 Lokɨ Jeju oo poy nya kɨ gei ra siʼə, ɔtɨ lo kinʼtɨ non kɔ. Deʼgɨ ngayn uni goʼə, ningə ajɨ njemonyiʼgɨ pətɨ tɔ.
16 Ningə, ndəjɨʼde kɨ tɔgiʼne, kadɨ rai adɨ de gərʼne el.
17 Tadɔ kadɨ ta kɨ Luwə el kɨ ta njekeltakita Luwəʼtɨ, Ejay ‡ tɔltaʼne. Luwə el ene:
18 «Oyi njekulələʼm kɨ mʼmbətʼə,
Njendigɨləʼm, kɨ rɔʼm nəlʼm ngayn kadɨ mʼulə jiʼm dɔʼaʼtɨ.
Mʼa mʼində Ndilʼm dɔʼaʼtɨ,
Kadɨ a iləmbər nyara kɨ dana rɔ ginn ɓeʼgɨʼtɨ kɨ dangɨ dangɨ§.
19 A kɔli nan kɨ de el num, a ində ndu el,
De a oo nduʼə elta tambaloʼtɨ el*.
20 A tətɨ gakira kɨ to se kɨ kɔtɨʼne nanga el,
Taa, a tɔl lambɨ kɨ isɨ oy el num tɔ.
A ra be bitɨ kadɨ to nyara kɨ dana onɓe†.
21 Ginn ɓeʼgɨ kɨ dangɨ dangɨ a indəi meʼde dɔʼaʼtɨ.»

Deʼgɨ eyina Jeju in ngar lə ndilʼgɨ kɨ majel
(Mrk 3.22-30; Luk 11.14-23, 12.10)

22 Deʼgɨ rei kɨ dingəm kare kɨ ndil kɨ majel raʼa adɨ kumʼə oo lo el num, elta el num ə, Jeju adʼa lapiya adɨ kumʼə oo lo ningə elta tɔ.
23 Nya kin ətɨ bulə deʼgɨ ɓol ngayn, adɨ dəjinan ta eli eyina: «De kam in Ngonn kaw Dabidɨ el wa?»
24 Nan lokɨ Parisɨʼgɨ oyi ta kin ningə, eli eyina: «In kam isɨ tuwə ndilʼgɨ kɨ majel kɨ tɔgɨ lə Beljəbul, kɨ in ngar lə ndilʼgɨ kɨ majel.»
25 Jeju gər mərtaləʼde adɨ elʼde ene: «Kin ə deʼgɨ kɨ me konɓeʼtɨ kɨ kareba, təli dɔnanʼtɨ rɔi nan ningə, konɓeʼə kin a tujɨ. Taa, ɓebo eke me kəy kɨ deʼgɨ kɨ meʼtɨ təli dɔnanʼtɨ, rɔi nan, kɨ kadɨ a ra taa kaa goto tɔ.
26 Kin ə re Satan inɓe tuwə deʼgɨ lə Satan, inɓe adɨ deʼgɨ liʼə təli dɔnanʼtɨ rɔi nan ə, lo kadɨ konɓe liʼə a aw kɨ kete goto.
27 Re in kɨ tɔgɨ lə Beljəbul ə mʼtuwəʼn ndilʼgɨ kɨ majel ə, deʼgɨ kɨ goʼseʼtɨ tuwəiʼde kɨ tɔgɨ lə nan wa? Deʼgɨ kɨ goʼseʼtɨ inɓe a tɔji kadɨ taləʼse in ta kɨ gorowʼəʼtɨ el.
28 A re in kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə ə mʼtuwəʼn ndilʼgɨ kɨ majel tɔ ningə, Konɓe lə Luwə re te rɔʼseʼtɨ nga.
29 «Ningə re de uwə de kɨ nje tɔgɨ dɔʼa kete el ə, a asɨ kur me kəyʼtɨ liʼə, kadɨ kər nyakingə liʼə el. Lokɨ dɔʼa nga ningə, a kər nya kɨ me kəyʼtɨ liʼə.
30 De kɨ in səʼm el, in nje kɔsɨʼm ta, taa de kɨ kaw səʼm nya kɨ nanʼtɨ el, in nje tində sanan tɔ.
31 Be ə, mʼelʼse tokɨ, majelʼgɨ pətɨ kɨ deʼgɨ a raiʼde, eke kelta kɨ mal kɨ ra kɨ deʼgɨ a eli dɔ Luwəʼtɨ, Luwə a inyə goʼə kɔ adiʼde, nan kelta kɨ mal dɔ Ndil Luwəʼtɨ, Luwə a inyə go kɔ adɨʼde el ratata.
32 Kin ə re de elta kɨ majel ɔsɨʼn ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go kɔ adʼa, nan re elta kɨ mal ɔsɨʼn ta Ndil Luwə ə, Luwə a inyə go kɔ adʼa kɨ ɓoneʼtɨ el num, kɨ lo tiʼtɨ el num, ratata.

Ta kɨ te ta deʼtɨ in ngar meʼdeʼtɨ
(Mat 7.16-17; Luk 6.44-45)

33 «Kin ə re kagɨ majɨ ningə, kanda majɨ tɔ, a re kagɨ majel ningə, kanda majel tɔ. Tadɔ in kɨ kandɨ kagɨ ə de a gərʼn kagɨ.

---

‡ **12:17 12.17** Ejay 42.1-4 § **12:18 12.18** Ejay 42.1 * **12:19 12.19** Ejay 42.2 † **12:20 12.20** Ejay 42.3

34 In nje mann majel to lii'gɨ be kam, a rai bann be ə ta kɨ majɨ a te
ta'se'tɨ, ingɨ kɨ in de'gɨ kɨ majel wa? Tadɔ in nya'gɨ kɨ rosi me'de kin ə sii
tei ta'a'tɨ.
35 De kɨ majɨ, kuləra'a te me nya ra'tɨ kɨ majɨ kɨ uwə me'ə. Ningə de kɨ
majel, kuləra'a kɨ majel te me nya ra'tɨ kɨ majel kɨ uwə me'ə tɔ.
36 M'el'se, ngann ta'gɨ kɨ galala pətɨ kɨ isɨ te ta de'gɨ'tɨ kin, a ɔri ginn'ə
ndɔ gangɨ ta'tɨ.
37 Tadɔ in kɨ ta kɨ ta'i'tɨ kɨ dana ə a ɔri ta dɔ'i'tɨ, ə in kɨ ta kɨ ta'i'tɨ kɨ
dana el tɔ ə ta a uwəɨ.»

Parisɨ'gɨ dəji Jeju nyakɔjɨ
(Mat 16.1-4; Mrk 8.11-12; Luk 11.16,29-32)

38 Njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ madɨ'gɨ uni ta eli eyina: «Njendo de'gɨ,
jɨ ndigɨ kadɨ in ra nyakɔjɨ madɨ kare adɨ j'oo.»
39 Ə Jeju ilə'de'tɨ ene: «De'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone, in de'gɨ kɨ majel, kɨ
njekuwə marum, ndigi kadɨ n'oyi nyakɔjɨ, nan nyakɔjɨ madɨ kɨ rangɨ kɨ
kadɨ a oyi ore dɔ nyakɔjɨ lə njekeltakita Luwə'tɨ Jonasɨ, goto nga.
40 Tadɔ, to kɨ kaa kɨ Jonasɨ ra kadɨ mutə, kondɔ mutə me kanjɨ'tɨ kɨ boi
kakin ə, Ngonn de a ra'n kondɔ mutə, kadɨ mutə ginn dɔnangɨ'tɨ tɔ[‡].
41 Ndɔ gangɨ ta'tɨ ə, de'gɨ kɨ Ninibɨ'tɨ a indəi taa takum de'gɨ'tɨ kɨ
dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kin kadɨ a iləi ta dɔ'de'tɨ. Tadɔ, lokɨ Jonasɨ iləmbər
Poyta kɨ majɨ, de'gɨ kɨ Ninibɨ'tɨ inyəi gorow njiyə'de'gɨ kɨ majel kɔ[§]. Nga
ningə, kɨ ngɔsine kin, de kɨ utə Jonasɨ sanyi in ne.
42 Ndɔ gangɨ ta'tɨ ə, ngar kɨ dene kɨ in holo, a ində taa takum de'gɨ'tɨ kɨ
dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kin kadɨ a ilə ta dɔ'de'tɨ. Tadɔ, in dɔboy dɔnangɨ'tɨ nu
ə ndɔkɨ re kadɨ oo gosita lə Salomon. Nga ningə, kɨ ngɔsine kin, de kɨ utə
Salomon sanyi in ne[*].

Ndil kɨ majel kɨ təl re tor'ne'tɨ gogɨ
(Luk 11.24-26)

43 «Lokɨ ndil kɨ majel te me de'tɨ, aw ilə kɨ diləlo kɨ tutɨ kadɨ n'ingə lo
kisi kɨ rangɨ kadɨ n'ɔr kon'tɨ, nan ingə el ningə,
44 el ene: "M'a m'təl kadɨ m'aw lo kisɨ'm'tɨ kɨ kete m'njɨ'tɨ ə m'te kakin
gogɨ." Lokɨ təl aw gogɨ ningə, ingə me lo kakin to kare, utəi, rai adɨ majɨ.
45 Nga a, təl aw, ɔy ndil'gɨ kɨ majel utəi'ə inɓe ɓay siri, ningə rei uri me
de'tɨ kakin sii'tɨ. Lo kin'tɨ, ji kisi de kin kɨ dɔ'a taa a majel ngayn utə in kɨ
kete ɓay. Be ə, de'gɨ kɨ majel kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kaa a toi be tɔ.»

Jeju elta lə kon'ne'gɨ kɨ ngannkon'ne'gɨ kɨ rɔta'tɨ
(Mrk 3.31-35; Luk 8.19-21)

46 Jeju isɨ elta bulə de'gɨ' ba ɓay ningə, kon'a kɨ ngannkon'a'gɨ rei rai
taga, sangi kadɨ n'eli'ə ta.
47 Nga a de madɨ el'ə ene: «Oo kon'i kɨ ngannkon'i'gɨ rai taga non, ra
sangi kadɨ n'eli nu ta.»
48 Ə Jeju təl el de kakin ene: «Nan'gɨ ə in kon'm kɨ ngannkon'm'gɨ wa?»
49 Ningə un ji'ne tɔjɨ'n njendo'gɨ lə'ne, ə ene: «Oyi kon'm kɨ
ngannkon'm'gɨ ə sii kin.
50 Tadɔ de kɨ njera ndigɨ lə Bai kɨ isɨ me dɔran'tɨ ə, in ngonnkon'm, in
konnann'm, kɨ kon'm.»

---

‡ **12:40 12.40** Jonasɨ 2.1 § **12:41 12.41** Jonasɨ 3.5 * **12:42 12.42** 1Ngar'gɨ 10.1-10

13

Kujita kɨ dɔ njeduw nya'tɨ
(Mrk 4.1-9; Luk 8.4-8)

1 Ndɔ'a'tɨ kin, Jeju te me kəy'tɨ, aw isɨ kadɨ babo'tɨ.
2 Bulə de'gɨ ngayn kawinan gugɨ dɔ'a, adɨ aw al isɨ me to'tɨ. Ningə bulə
de'gɨ pətɨ, rai ngangɨ ba'tɨ ne.
3 Jeju el'de nya'gɨ ngayn me kujita'gɨ'tɨ ene: «Oyi, njendɔɔ kare aw kadɨ
duw nya.
4 Ningə, dɔkagilo'tɨ kɨ a ilə ko nya, kandɨ ko'gɨ madɨ tosi ngangɨ row'tɨ
adɨ yəl'gɨ rei turi pətɨ.
5 Kandɨ ko madɨ'gɨ, tosi dɔnangɨ wor'tɨ, adɨ lo kadɨ ingəi dɔnangɨ asɨ ta'm
uləi ngirə'de'tɨ goto. Nan kin ə, tɔgi kalangɨ ba, tadɔ ngirə'de to taa ne.
6 Lokɨ kadɨ ɔsɨ ningə, ngann ko'gɨ kakin ndolei mbaw. Ningə go'tɨ, tuti
kurum, tadɔ ngirə'de aw nanga boi el.
7 Kandɨ ko'gɨ kɨ nungɨ, tosi dann konn'gɨ'tɨ, adɨ konn'gɨ tɔgi ndəmi'de
mbɔl.
8 Nan kandɨ ko'gɨ madɨ, tosi dɔnangɨ'tɨ kɨ majɨ, adɨ andi. Kɨ nan'gɨ andi
asɨ ɓu kare, nje kɨ nungɨ andi asɨ dɔ mehen, ə nje kɨ nungɨ ɓay andi asɨ dɔ
mutə tɔ.»
9 Jeju ilə dɔ'tɨ ene: «Re de kɨ aw kɨ mbi'ne tadɔ koo'n dɔ ta ningə, kadɨ
oo dɔ ta kin majɨ!»

Ginn nya kɨ Jeju ndo'n nya kɨ kujɨ ta'gɨ
(Mrk 4.10-12; Luk 10.9-10)

10 Njendo'gɨ lə Jeju rei rɔ'a'tɨ dəji'ə eyina: «Tadɔ ri ə el'de ta kɨ kujita'gɨ
wa?»
11 Ə Jeju el'de ene: «M'el'se ta kɨ kujita tadɔ ingɨ, Luwə te kɨ dɔ nya kɨ
to lo kiyə'tɨ kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə li'ə adɨ in gəri, nan ingɨ, Luwə te kɨ
dɔ'a adɨ'de el.
12 Tadɔ de kɨ aw kɨ nya ji'ne'tɨ, a adi'ə dɔ'tɨ ɓay kadɨ to mbar mbar ji'ə'tɨ,
nan de kɨ nya li'ə goto, in kɨ ndikiri inɓe kɨ awɨ'n ji'ne'tɨ kin kaa, a tai ji'ə'tɨ
inɓe ɓay.»
13 In tadɔ kin ə, m'el'n'de ta kɨ kujita, tadɔ gonyi lo majɨ kaa, oyi nya el
num, oyi ta majɨ kaa, gəri me'ə el num.
14 In be kadɨ ta kɨ Luwə el kɨ njekeltakita'a'tɨ Ejay kin tɔlta'ne*. Ejay el
ene:
A oyi dɔ ta majɨ, nan a gəri me'ə el num,
A gonyi lo majɨ, nan a oyi lo el num,
15 Tadɔ me de'gɨ kin təl ngan ngororo.
Uti mbi'de,
Ndəmi kum'de,
Ndigi kadɨ kum'de oo lo el num,
Kadɨ mbi'de oo ta el num,
Taa kadɨ n'gəri nya madɨ kare el num tɔ,
Nan be el ə təli rei rɔ'm'tɨ,
Adɨ m'ajɨ'de†.
16 «Nan ingɨ, in nje majikur, tadɔ kum'se oo nya'gɨ majɨ num, mbi'se oo
ta majɨ num.
17 Tokɨ rɔta'tɨ, m'el'se, de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ, ngayn, kɨ njera
nya'gɨ kɨ dana ngayn, ndigɨ kadɨ kum'de oo nya kɨ ingɨ oyi, nan asi koo
el, ndigɨ kadɨ mbi'de oo ta kɨ ingɨ oyi, nan asi koo el tɔ.»

---

* **13:14 13.14** Eja 6.9 † **13:15 13.15** Eja 6.10

Jeju ɔr me kujita kɨ ɔjidɔ nje kilə ko
(Mrk 4.13-20; Luk 8.11-15)

18 «Ingɨ, majɨ kadɨ gəri me kujita lə nje kilə ko kin majɨ.
19 Ngangɨ row kɨ kandɨ koʼgɨ tosɨʼtɨ, in de kɨ oo ta kɨ dɔ Konɓeʼtɨ lə Luwə,
nan gər meʼə el, ə Su re ɔr ta kɨ duw me deʼtɨ kakin kɔ.
20 Dɔnangɨ wor kɨ kandɨ koʼgɨ tosɨʼtɨ, in de kɨ oo ta lə Luwə ningə, taa
kalangɨ ba kɨ rɔnel,
21 nan ta kin, ulə ngirəʼne meʼəʼtɨ el. In de kɨ njekuwə kɨ ta lə Luwə
dɔkagilo kɨ nden be par. Dɔgagilo kɨ nya torɔʼgɨ eke kindəkumndoo tadɔ
ta lə Luwə re ningə, inyəi kunmeləʼde kɔ kalangɨ ba.
22 Kandɨ koʼgɨ kɨ tosi dann konnʼtɨ, in de kɨ oo ta lə Luwə, nan me kɨ ra
sururu dɔ nyaʼgɨʼtɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ, kɨ ra ta nya majɨʼgɨ utɨ dɔ ta kɨ oyi, adɨ lo
kadɨ andi goto.
23 Ningə, dɔnangɨ kɨ majɨ kɨ kandɨ koʼgɨ tosɨʼtɨ, in de kɨ oo ta lə Luwə,
gər meʼə adɨ andɨ majɨ. Dɔʼde kɨ madɨʼgɨ andɨ ɓu kare ge kɨ nungɨ andi dɔ
mehen ge, dɔ mutə ge.»

Kujita kɨ dɔ jeneʼtɨ

24 Jeju ində kujita kɨ rangɨ nonʼdeʼtɨ ɓay ene: «Konɓe lə Luwə, to to de
kɨ duw kandɨ nya kɨ majɨ me ndɔɔʼtɨləʼne,
25 ə kondɔ, lokɨ deʼgɨ toi ɓi ningə, njeban liʼə re duw jene dɔ nyaʼtɨ kɨ
majɨ kɨ duw kakin, ningə ɔtɨ aw.
26 Lokɨ kandɨ nya kɨ majɨ kakin uwə tɔgɨ, ə kandaʼgɨ sii tei ningə, jene
kaa kanda te tɔ.
27 Lo kinʼtɨ, nje ra kuləʼgɨ ai eli ɓeʼde eyina: "Beʼje, in kandɨ nya kɨ majɨ
ə jɨ duw me ndɔɔʼtɨ ləʼi tɔ, nga jeneʼgɨ kin tei ra wa?"
28 Ə ɓeʼde elʼde ene: "In njeban ə ra nya kin." Nga a nje ra kuləʼgɨ dəjiʼə
eyina: "In ndigɨ kadɨ jɨ tɔriʼde kɔ wa?"
29 Nan ɓe nje ndɔɔ elʼde ene: "Jagɨ, lo tɔr jeneʼgɨʼtɨ kin, a tɔri kɨ ko kɨ
majɨ ba.
30 Ə inyəiʼde adɨ tɔgi nanʼtɨ bitɨ kagilo kujə koʼtɨ, ningə ndɔ kujʼəʼtɨ ningə,
mʼa mʼel nje kujʼəʼgɨ mʼene: Tɔri jeneʼgɨ kin dɔi kɨ dɔʼa dɔʼa kadɨ to ulə̈i
por ɓay taa, ujəi inɓe kɨ majɨ me damʼtɨ ləʼm."»

Kujita dɔ kandɨ kagɨʼtɨ kɨ ɓariʼə mutardə
(Mrk 4.30-32; Luk 13.18-19)

31 Jeju ində kujita kɨ rangɨ nonʼdeʼtɨ ɓay ene: «Konɓe lə Luwə to to kandɨ
kagɨ madɨ kɨ ɓariʼə nan mutardə kɨ de madɨ un duw me ndɔɔʼtɨ ləʼne kin
be.
32 Kandɨ mutardə ə in kandɨ nya kɨ du utə ndəgɨ kandɨ nyaʼgɨ pətɨ, nan
lokɨ tɔgɨ ningə, təl kagɨ tanyi kibo utə kam tanyiʼgɨ pətɨ kɨ me ndɔɔʼtɨ. Təl
kagɨ kibo, adɨ yəlʼgɨ rei rai kəy toʼde bajiʼəʼgɨʼtɨ.»

Kujita dɔ humʼtɨ
(Luk 13.20-21)

33 Jeju elʼde kujita kɨ rangɨ ɓay ene: «Konɓe lə Luwə to tanan kɨ hum kɨ
dene madɨ un lɔyʼn ndujɨ kɨ me keh mutə, adɨ ndujɨ kɨ lɔy ba pətɨ in kin
be.»

Jeju el taʼgɨ pətɨ kɨ kujita
(Mrk 4.33-34)

34 Taʼgɨ kin pətɨ, Jeju el bulə deʼgɨ kɨ kujita. Ta kɨ kadɨ elʼde kɨ kujita el
goto.

35 In be kadɨ ta’gɨ kɨ Luwə el kɨ ta njekeltakita’a’tɨ kin tɔlta’ne.
Njekeltakita Luwə’tɨ el ene: «M’a m’te ta’m kadɨ m’el kujita’gɨ, m’a
m’iləmbər nya’gɨ kɨ toi lo kiyə’tɨ lotum ginn dɔran’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ nu kin‡.»

Kɔr ginn kujita kɨ dɔ jene’tɨ

36 Jeju inyə bulə de’gɨ adɨ’de awi ə aw ɓe. Lokɨ rei ɓe, njendo’gɨ li’ə rei
rɔ’a’tɨ, dəji’ə eyina: «Ɔr’je ginn kujita kɨ dɔ jene’tɨ kɨ ra me ndɔɔ’tɨ kin adɨ
j’oo.»
37 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «De kɨ njeduw ko nya kɨ majɨ kin, in Ngonn de,
38 ningə ndɔɔ, in dɔnangɨ; ə kandɨ ko kɨ majɨ, in nje’gɨ kɨ ndigɨ kadɨ Luwə
onɓe dɔ’de’tɨ; jene, in nje’gɨ kɨ uni go Su;
39 njeban kɨ njeduw’ə, in Su; kagilo kujə ko in dɔboy ndɔ; ningə nje kujə
ko’gɨ in malayka’gɨ tɔ.
40 To kɨ kaa kɨ, in kɨ tɔri’n jene ɓuki por’o, dɔboy ndɔ a to be tɔ.
41 Ngonn de a ulə kɨ malayka’gɨ lə’ne kadɨ ɔr de’gɨ pətɨ kɨ nje kɔsɨ madɨ
de’gɨ kadɨ osi me majel’tɨ, kɨ de’gɨ kɨ njeramajel kɔ Konɓe’tɨ lə’ne.
42 *Malayka’gɨ a ɓuki’de me por’tɨ kɨ dum kelta’a, kɨ in lo kɨ a nonyi ge
a ngori ngangɨ’de ge səm’tɨ.
43 Lo kin’tɨ, njera nya kɨ dana a unji to kadɨ be me Konɓe’tɨ lə Baw’de
Luwə. De kɨ aw kɨ mbi’ne kadɨ oo’n dɔ ta ningə, kadɨ oo dɔ ta kin majɨ.

Kujita kɨ dɔ nyakingə’tɨ kɨ to lo kiyə’tɨ kɨ mədikɔsɨ

44 «Konɓe lə Luwə to to nyakingə kɨ iyəi me ndɔɔ’tɨ, ə de madɨ aw te
dɔ’tɨ kin be. De kakin təl iyə gogɨ, ningə rɔ’a nəl’ə ngayn, adɨ aw ra gatɨ
kɨ nya majɨ’gɨ lə’ne pətɨ, ə inyə nar’a re ndogɨ’n ndɔɔ kakin.
45 Konɓe lə Luwə kɨ dɔran’tɨ to to njera gatɨ kɨ isɨ sangɨ mədikɔsɨ kɨ ndole
be.
46 Lokɨ ingə in kɨ gat’a in ngayn, təl aw ra gatɨ kɨ nyakingə’gɨ lə’ne pətɨ,
ə inyə nar’a re ndogɨ’n mədikɔsɨ kakin.»

Kujita kɨ dɔ bandɨ’tɨ

47 «Konɓe lə Luwə to to bandɨ kɨ de a ilə me ba’tɨ ə a ɔy dɔkɔr kanjɨ’gɨ
kɨ dangɨ dangɨ kam be.
48 Lokɨ bandɨ kakin rosɨ ningə, njendon ndɔr re’n ngangɨ ba’tɨ, isɨ nanga,
ningə tɔr nje kɨ majɨ majɨ me sukim’tɨ, ə inyə nje kɨ tei nya el ɓuki’de kɔ.
49 Kah’a’tɨ kakin ə, dɔboy ndɔ a in be tɔ. Malayka’gɨ a rei kadɨ ɔri kum
de’gɨ kɨ njera nya’gɨ kɨ dana kɨ njera nya’gɨ kɨ dana el, nan’tɨ.
50 A ɓuki de’gɨ kɨ njera nya’gɨ kɨ majel me por’tɨ kɨ dum kelta’a, kɨ in lo
kɨ a nonyi ge a ngori ngangɨ’de ge səm’tɨ.»
51 Lo kin’tɨ non, Jeju dəjɨ njendo’gɨ lə’ne ene: «In gəri me ta’gɨ kin pətɨ
wa?» Ə iləi’ə’tɨ eyina: «Oyo, jɨ gər.»
52 Ningə Jeju el’de ene: «In be ə, njendo de’gɨ ndukun kɨ təl nje taa
nyando kɨ dɔ Konɓe’tɨ lə Luwə, to to ɓe nje kəy kɨ ingə nya’gɨ kɨ sigɨ kɨ me
nya’gɨ’tɨ kɨ kɔkɔ lo ngəm nya’tɨ lə’ne kin be.»

De’gɨ kɨ Najareti’tɨ uni me’de adi Jeju el (Mrk 6.1-6; Luk 4.16-30)

53 Lokɨ Jeju el kujita’gɨ ginn’ə gangɨ ningə, ɔtɨ lo kɨ ra’tɨ kin kɔ.
54 Ɔtɨ non, aw ɓe kɨ tɔgɨ səm’tɨ. Jeju ndo nya de’gɨ ginn kəykawnan’tɨ
lə Juwipɨ’gɨ. Ndo’de nyando kɨ ətɨ’de ɓol, adɨ eli eyina: «Gosɨ ta’gɨ kɨ
nyakɔjɨ’gɨ kin in’n ra wa?

‡ **13:35 13.35** Pag 78.2

55 Man! Ngonn lə njeragɨ kagɨ dɔ kəy’tɨ inɓe kaa am wa? Kon’a el
ə in Mari wa? Ə Jakɨ ge kɨ Jisepɨ ge, kɨ Simon ge kɨ Judɨ ge tɔ el ə in
ngannkon’a’gɨ wa?
56 Taa, konnann’a’gɨ kaa sii se’je ne tɔ el wa? Nga nya’gɨ kin pətɨ ingə
ra dana?»
57 Ta kɨ dəji kin ɔgɨ’de kadɨ uni me’de, təl nya tugə jigɨ’tɨ rɔ’de’tɨ. Ə
Jeju el’de ene: «Njekeltakita Luwə’tɨ ningə, in me ɓe koj’o’tɨ, kɨ dann
noj’o’gɨ’tɨ par ə de’gɨ a kidi’ə’tɨ.»
58 Lo kin’tɨ, Jeju ra nyakɔjɨ’gɨ ngayn kɨ dum kadɨ de ra el tadɔ mbeti kuni
me’de kadi’ə.

14

Koy Jan Batisɨ
(Mrk 6.14-19; Luk 9.7-9, 3.19-20)

1 Dɔkagilo’ə’tɨ kin Erodɨ kɨ nje konɓe dɔ dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile oo ta tɔɓar
lə Jeju.
2 Ə el nje ra kulə’gɨ lə’ne ene: «De kin in Jan Batisɨ! In in ə ində taa
dann njekoy’gɨ’tɨ. Ginn’ə kin ə, awɨ’n kɨ tɔgɨ tadɔ ra’n nyakɔjɨ’gɨ kɨ ətɨ
ɓol.»
3 Erodɨ el be, tadɔ ndɔ kɨ inɓe adɨ uwəi Jan, dɔi’ə kɨ kulə gindɨ, iləi’ə
dangay’tɨ, tadɔ lə Erodiyadɨ, kɨ ne ngonnkon’a Pilipɨ,
4 kɨ Jan el’ə ta dɔ’tɨ ene: «In gorow’ə’tɨ el kadɨ in ta’a ne’i’tɨ*.»
5 Me ta’tɨ kin, Erodɨ ndigɨ tɔl Jan, nan ɓol bulə de’gɨ, tadɔ bulə de’gɨ oyi
Jan kadɨ in njekeltakita Luwə’tɨ.
6 Nga a, ndɔ rɔnel kojɨ Erodɨ’tɨ, ngonn lə Erodiyadɨ kɨ dene, te la non
de’gɨ’tɨ kɨ ɓari’de lo nyakusɔ’tɨ, ə nəl Erodɨ ngayn,
7 adɨ Erodɨ un ndu’ne kɨ kiwrɔ kadɨ n’a n’ad’a nya’gɨ pətɨ kɨ dəjɨ’ne.
8 Lo kin’tɨ, kon’a sul’ə, adɨ el ene: «Adɨ’m, tokɨ jɨ ra’n ne inɓe kin, dɔ Jan
Batisɨ me supira’tɨ.»
9 Me ngar tujɨ ɔjɨ’n dɔ nya kɨ ngonn kɨ dene dəj’ə kin, nan tadɔ kun
mindɨ kɨ un kɨ kiwrɔ, taa tadɔ de’gɨ kɨ ɓar’de lo nyakusɔ’tɨ kin tɔ ningə,
un ndu’ne kadɨ adi’ə dɔ Jan.
10 Be ə, adɨ de madɨ aw gangɨ dɔ Jan me kəy dangay’tɨ,
11 re’n me supira’tɨ, adi ngonn kɨ dene kakin, adɨ awɨ’n adɨ kon’ne.
12 Njendo’gɨ lə Jan rei uni ninn’ə awi duwi, ningə awi ɔri poy’o Jeju ad’a
oo.

Jeju adɨ nyakusɔ de’gɨ dər mi sɔi
(Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17; Jan 6.1-15)

13 Lokɨ Jeju oo ta kin ningə, un to ə aw ɔsi rɔ’ne ngərəngɨ kɨ kar’ne ba
lokɨ de’gɨ gotoi’tɨ. Lokɨ bulə de’gɨ oyi ta’a ningə, in kɨ ɓebo’gɨ kɨ dangɨ
dangɨ awi kɨ nja’de go’ə’tɨ.
14 Lokɨ Jeju ur nanga me to’tɨ, oo bulə de’gɨ ngayn, lokɨ oo’de, oo
kumtondoo lə’de, adɨ ajɨ njemonyi’gɨ lə’de.
15 Lokɨ kadɨ aw to ur ningə, njendo’gɨ ɔti kɨ rɔ Jeju’tɨ eli’ə eyina: «Lo kɨ
ji rai’tɨ ne kin, in lo kɨ de’gɨ gotoi’tɨ, ningə kadɨ isɨ ur nga tɔ, ə inyə bulə
de’gɨ kam adɨ awi kɨ ngannɓe’gɨ’tɨ, ndogi nyakusɔ sɔi.»
16 Nan Jeju el’de ene: «Awi kɨ ndo kadɨ ai lo el, inɓe’gɨ adi’de nya sɔi.»
17 Ə eli Jeju eyina: «Kɨ jɨ ra’n ne kin, j’aw kɨ mapa mi ə kanjɨ joo tɔ par.»
18 Ningə Jeju el’de ene: «Rei se’de ne adi’m’in m’oo.»

---

* **14:4 14.4** Lebitiki 18.16, 20.21

19 Ningə goʼtɨ, adɨ ndu’ne kadɨ bulə de’gɨ kakin sii nanga dɔ muʼgɨʼtɨ.
Ningə ɔy mapa’gɨ kɨ mi kɨ kanjɨ’gɨ kɨ joo kakin, un kum’ne kɨ taa, elta
kɨ Luwə kadɨ njangɨ’n dɔ nyakusɔ kin, ningə uwə gangɨ’de nan’tɨ, adɨ
njendo’gɨ, kadɨ adi bulə de’gɨ.
20 De’gɨ pətɨ sɔi nya ndanni majɨ. Ningə, ɔyi ndəgɨ mapa kɨ nanyi, kara
dɔgɨ gidə in joo.
21 De’gɨ kɨ sɔi nya kin asi dingəm’gɨ dər mi, de tudə dene’gɨ kɨ ngann’gɨ
kɨ sɔi nya se’de səm’tɨ el.

Jeju njiyə dɔ mann’tɨ
(Mrk 6.45-52; Jan 6.16-21)

22 Nden ba goʼtɨ, Jeju ɔsɨ njendo’gɨ lə’ne adɨ ali me toʼtɨ, kadɨ awi gidɨ
ba’tɨ kete non’ne’tɨ, dɔkagiloʼtɨ kɨ in a inyə’n bulə de’gɨ.
23 Lokɨ Jeju inyə’de adɨ awi ningə, ɔtɨ al aw dɔ mbal’tɨ, ɔsɨ rɔ’ne kɨ kar’ne
ba tadɔ kelta kɨ Luwə. Lokɨ kadɨ ur, Jeju isɨ low’ə’tɨ non kɨ kar’ne ba.
24 Dɔ gangɨ low’ə’tɨ kin, to in dann batɨ, sanyi kɨ ngangɨ ba nga. Nəl ulə
sur to kɨ gogɨ gogɨ, adɨ pungum babo ra’de majel.
25 Taginnloʼtɨ, Jeju in ra njiyə dɔ mann’tɨ, isɨ aw kɨ rɔ njendo’gɨ’tɨ lə’ne.
26 Ə lokɨ njendo’gɨ oyi’ə ra njiyə dɔ mann’tɨ ningə, dɔ’de majel, adɨ eli
eyina: «In muwə de,» ningə ɓol tɔl’de, adɨ uri kɔl.
27 Nan kalangɨ ba, Jeju el’de ene: «Adɨ me’se osɨ nanga nan in m’in, ə
ɓoli el!»
28 Lo kin’tɨ, Piyər ilə Jeju’tɨ ene: «Burəɓe, re in in ə, adɨ’m ndu’i adɨ
m’njiyə dɔ mann’tɨ m’aw rɔ’i’tɨ.»
29 Ə Jeju el ene: «Re!» Ningə Piyər in me toʼtɨ, ur dɔ mann’tɨ, njiyə dɔ’tɨ
isɨ re kɨ rɔ Jeju’tɨ.
30 Nan lokɨ Piyər oo nəl kɨ isɨ ulə ningə, ɓol ra’a adɨ ulə ngirə ndu’i
mann, adɨ non ene: «Burəɓe, ajɨ’m!»
31 Ə kalangɨ ba, Jeju ilə ji’ne uwə’n Piyər, ningə el’ə ene: «In de kɨ kunme
lə’i in ndikiri ba, ra bann ə in tadɨ wa?»
32 Ningə lokɨ ali taa me toʼtɨ ə, ginn nəl gangɨ.
33 Ə nje kɨ sii me toʼtɨ ɔsi məkəsɨ’de nanga non’a’tɨ, ningə eli’ə eyina:
«Tokɨ rɔta’tɨ, in Ngonn lə Luwə inɓe!»

Jeju adɨ lapiya njemonyi’gɨ dɔnangɨ Genejareti’tɨ
(Mrk 6.53-56)

34 Lokɨ Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne indəi babo gangi ningə, tei dɔnangɨ
Genejareti’tɨ.
35 De’gɨ kɨ low’ə’tɨ gəri Jeju, adɨ uləi kulə kɨ lo lo, dɔnangɨ kɨ Genejareti’tɨ
ba pəti, ə de’gɨ rei kɨ njemonyi’gɨ pətɨ rɔ’a’tɨ.
36 De’gɨ nonyi dɔ Jeju’tɨ kadɨ inyə njemonyi’gɨ adɨ ɔdi ta ku li’ə, ningə
de’gɨ pətɨ kɨ ɔdi ta ku li’ə ingəi lapiya tɔ.

15

Jeju elta kɨ dɔ nyajibəlɓe’tɨ
(Mrk 7.1-13)

1 Parisɨ’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ lə Luwə kɨ madɨ’gɨ in Jerujalem’tɨ, rei
ingəi Jeju dəji’ə eyina:
2 «Tadɔ ri ə njendo’gɨ lə’i təli rɔ’de go nyajibəlɓe’tɨ lə kaw’je’gɨ el wa?
Jɨ dəji be tadɔ togi ji’de kigo nyajibəlɓe’gɨ el par ə sɔi nya.»
3 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Nga ingɨ, tadɔ ri ə in təli rɔ’se go mbərkikində’tɨ
lə Luwə el tadɔ nyajibəlɓe lə’se wa?

4 Tokɨ rɔta’tɨ, Luwə el ene: “Ɔsɨ kurə baw’i kɨ kon’i.” Taa el ɓay ene:
“De kɨ elta kɨ majel baw’ne eke kon’ne asɨ ta koy*.”
5 Nan ingɨ, eli eyina: “De kɨ el baw’ne eke kon’ne ene: ‹Nya majɨ’gɨ kɨ re
m’a m’ɔsi’n kɔyi in kadikare kɨ m’ində ta dangɨ tadɔ Luwə nga,› ningə,
6 de’ə kin aw kɨ ndoo kadɨ ɔsikurə baw’ne el nga. Lo kin’tɨ, sii tuji kɨ ta
lə Luwə tadɔ nyajibəlɓe lə’se.”
7 Ingɨ in njekədikum de’gɨ, ta kɨ Luwə el kɨ ta njekeltakita’ne’tɨ Ejay
dɔ’se’tɨ in ta kɨ rɔta’tɨ. Luwə el ene:
8 “Ginn de’gɨ kin ɔsikurə’m kɨ ndar ta’de kare,
Nan me’de in sanyi sə’m.
9 Tɔjɨ kɨ isɨ uləi dɔ’m’tɨ, nda’a goto,
Tadɔ nyando’gɨ kɨ isɨ ndoi de’gɨ kaa,
In mbərkikində’gɨ kɨ in rɔ de’gɨ’tɨ†.”»

Nya kɨ nje təl de nya kɨ to njen’tɨ
(Mrk 7.14-23)

10 Go’tɨ ningə, Jeju ɓar bulə de’gɨ kɨ rɔ’ne’tɨ, ə el’de ene: «Uri mbi’se
majɨ oyi ta lə’m, ə kadɨ in gəri me’ə tɔ.
11 Nya madɨ kɨ in taga aw ta de’tɨ kɨ a təl’ə nya kɨ to njen takum Luwə’tɨ
goto. Nan nya kɨ te ta de’tɨ ə a təl de nya kɨ to njen’tɨ.»
12 Lo kin’tɨ, njendo’gɨ lə Jeju rei rɔ’a’tɨ eli’ə eyina: «Ta kɨ el kin to me
Parisɨ’gɨ ngayn, kin in gər wa?»
13 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Kagɨ kɨ ra kɨ Bai man el, a ɔri’ə kɔ.
14 Inyəi’de, in njekumtɔ’gɨ ə isɨ ndɔri njekumtɔ’gɨ. Nga ningə, re
njekumtɔ ndɔr njekumtɔ ə, joo pətɨ a osi ɓe’tɨ.»
15 Ə Piyər un ta el’ə ene: «Ɔr me kujita kin adɨ j’oo.»
16 Ningə Jeju el ene: «Adɨ inɓe’gɨ kaa in gəri nya el tɔ wa?
17 Adɨ m’el’se, nya’gɨ pətɨ kɨ ɔdɨ ta de, a aw te kanda’a’tɨ, ningə go’tɨ ə,
te kɔ, aw ɓe sin’tɨ.
18 Nan nya kɨ te ta de’tɨ, in nya kɨ in ngarme de’tɨ, ningə in kin ə in nya
kɨ nje təl de kɨ to njen’tɨ.
19 Ngarme’de ə in lo kɨ mərta’gɨ kɨ majel isɨ tei’tɨ, kɨ tɔl nan, kɨ kuwə
marum, kɨ kaya kɨ ra, kɨ ɓogɨ, kɨ mannajɨ kɨ ngom, kɨ kelta kɨ majel
dɔnan’tɨ.
20 Ingɨ kin ə in nya’gɨ kɨ isɨ təli de nya kɨ to njen’tɨ, nan kusɔ nya par,
um togɨ ji el, a təl de nya kɨ to njen’tɨ el.»

Dene kɨ Kana’tɨ un me’ne adɨ Jeju
(Mrk 7.24-30)

21 Jeju in low’ə’tɨ non, ɔr rɔ’ne aw dɔnangɨ’tɨ kɨ Tir’tɨ kɨ Sidon.
22 Ningə nyɨ, dene kɨ Kana’tɨ kare te non re, ningə un ndu’ne kɨ taa el
ene: «Burəɓe, Ngonnkaw Dabidɨ, oo kumtondoo lə’m! Tadɔ ndil kɨ majel
adɨ kon ngonn’m kɨ dene ngayn.»
23 Nan Jeju ilə ta’tɨ el. Ningə njendo’gɨ li’ə rei rɔ’a’tɨ, eli’ə eyina: «In
tuwə kɔ go’je’tɨ, tadɔ a ində ndu go’je’tɨ.»
24 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «In ngann Isirayel’gɨ kɨ toi to batɨ’gɨ kɨ nanyinan
be kam par ə Luwə ulə’m kɨ rɔ’de’tɨ.»
25 Nan dene re ɔsi məkəsi’ne nanga non’a’tɨ ene: «Burəɓe, re ra sə’m!»
26 Ə Jeju ilə’tɨ ene: «In gorow’ə’tɨ el kadɨ de un nyakusɔ lə ngann’gɨ, ilə
adɨ ngann busɨ’gɨ.»

---

* **15:4 15.4** Tekitaga 20.12, 21.17; Ndukun 5.16; Lebitiki 20.9 † **15:9 15.9** Eja 29.13

27 Ningə dene el Jeju ene: «In rɔta'tɨ Burəɓe, nga k'in ə, ngann busɨ'gɨ
kɨ ai ginn tabilə'tɨ a sɔi bunə nya'gɨ kɨ in dɔ tabilə'tɨ tosɨ nanga tɔ.»
28 Lo kin'tɨ, Jeju el'ə ene: «Dene, kunme lə'i bo ngayn! Ningə kadɨ ingə
nya kɨ to rɔ'i kin, tokɨ dəji'n.» Ningə ngonn'o kɨ dene kakin, ingə lapiya
nga dɔ kad'a'tɨ inɓe kin non tɔ.

Jeju ajɨ njemonyi'gɨ ngayn
(Mrk 7.31-37)

29 Jeju ɔtɨ low'ə'tɨ non, aw ta ba'tɨ kɨ Galile. Al aw dɔ mbal'tɨ, isɨ nanga.
30 Bulə de'gɨ ngayn rei rɔ Jeju'tɨ kɨ nje mote'gɨ kɨ njekumtɔ'gɨ, kɨ nje
kingə tujɨ'gɨ kɨ nje mbiboy'gɨ kɨ elita el, taa njemonyi'gɨ kɨ rangɨ ngayn
non ɓay. Rei kɨ njemonyi'gɨ kin ɓuki'de non Jeju'tɨ, ningə Jeju ajɨ'de.
31 In nya kɨ ətɨ bulə de'gɨ ɓol ngayn, kadɨ nje mbiboy'gɨ elita num, nje
kingə tujɨ'gɨ ingəi lapiya nga num, nje mote'gɨ njiyəi num, taa njekumtɔ'gɨ
kaa oyi lo num tɔ, adɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ lə Isirayel'gɨ.

Jeju adɨ nyakusɔ de'gɨ dər sɔ sɔi ɓay
(Mrk 8.1-10; Mat 14.13-21)

32 Jeju ɓar njendo'gɨ lə'ne el'de ene: «M'oo kumtondoo lə bulə de'gɨ kin,
tadɔ ndɔ mutə ɓone ə in sə'm nan'tɨ, ningə, nya kɨ kadɨ sɔi goto. Ningə
m'ge kadɨ m'inyə'de kɨ me'de kɨ ɓo ba el, nan to ɓo ində taa tɔgɨ'de row'ə.»
33 Ə njendo'gɨ li'ə dəji'ə eyina: «J'a j'in kɨ mapa ra dilə̈lo'tɨ ne, ə bulə
de'gɨ kɨ ətɨ ɓol be kin a sɔi asɨ'de wa?»
34 Ningə Jeju dəjɨ'de ene: «Mapa kɨ jɨ'se'tɨ in bann wa?» Ə eli'ə eyina:
«Mapa in siri kɨ ngann kanjɨ'gɨ nden dɔ'tɨ.»
35 Ə Jeju ilə ndu'ne adɨ bulə de'gɨ kadɨ sii nanga.
36 Ningə ɔy mapa kɨ siri kɨ ngann kanjɨ'gɨ kakin jɨ'ne'tɨ, ra oyo Luwə
dɔ'tɨ, ningə gangɨ nan'tɨ, adɨ njendo'gɨ lə'ne, adɨ adi bulə de'gɨ sɔi.
37 De'gɨ pətɨ sɔi nya ndanni, adɨ njendo'gɨ kawi gində'gɨ kɨ nanyi rosɨ
kara siri.
38 De'gɨ kɨ sɔi nya, asi dingəm'gɨ dər sɔ, de tudə dene'gɨ kɨ ngann'gɨ kɨ
sɔi nya səm'tɨ el.
39 Go'tɨ, Jeju inyə bulə de'gɨ adɨ awi, ningə al me to'tɨ, aw dɔnangɨ
Magadan'tɨ.

16

Parisɨ'gɨ kɨ Sadusɨ'gɨ, dəji nyakɔjɨ Jeju
(Mrk 8.11-13; Luk 12.54-56)

1 Parisɨ'gɨ kɨ Sadusɨ'gɨ, rei rɔ Jeju'tɨ dəji'ə kadɨ ra nyakɔjɨ kɨ in dɔran'tɨ
adɨ'de n'oyi. Dəji'ə be, to kuləkikiyə tadɔ kuwə'n'ə.
2 Ə Jeju ilə'de'tɨ ene: «Lokɨ kadɨ aw to ur ningə eli eyina: "Lo a to majɨ,
tadɔ dɔran kər njoo."
3 Lokɨ lo ti kɨ sin ba ningə, eli eyina: "Bone ndi a ədɨ, tadɔ dɔran kər
wuu." In be ə, asi kadɨ gəri ɓal kum dɔran, nga ra bann be ə nyakɔjɨ'gɨ kɨ
isɨ rai nya dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone taa asi gər el wa!
4 De'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone, in de'gɨ kɨ majel, kɨ njekuwə marum, ndigi
kadɨ n'oyi nyakɔjɨ, nan nyakɔjɨ madɨ kɨ rangɨ kɨ kadɨ a oyi ore dɔ nyakɔjɨ
lə Jonasɨ goto nga.» Ningə inyə'de, ə ɔtɨ aw.

Hum lə Parisɨ'gɨ kɨ lə Sadusɨ'gɨ
(Mrk 8.14-21; Luk 12.1-6)

5 Lokɨ isɨ awi dow ba'tɨ kɨ kare, me njendo'gɨ oy dɔ mapa'tɨ kɨ kadɨ ɔyi.

6 Nga ningə Jeju el’de ene: «Oyi majɨ! Indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ, ɔjɨ’n
dɔ hum lə Parisɨ’gɨ, kɨ hum lə Sadusɨ’gɨ.»
7 Nan ingɨ isɨ mərita kin yo dɔ’de’tɨ eyina: «In tadɔ kɔy kɨ j’ɔyi mapa
el!»
8 Nan Jeju gər mərta lə’de, adɨ el’de ene: «In de’gɨ kɨ kunme lə’se in
ndikiri ba, tadɔ ri ə isɨ mərita kɨ dɔ mapa’tɨ kɨ ɔyi el wa?
9 In gəri me nya’gɨ el kaa ɓay wa? Me’se olo dɔ mapa’tɨ kɨ mi kɨ
dingəm’gɨ dər mɨ sɔi kin el wa? Ndɔkɨ ɔyi ndəgə kɨ nanyi kara bann ə
in təli wa?
10 Taa mapa kɨ siri kɨ dingəm’gɨ dər sɔ sɔi kin kaa me’se olo dɔ’tɨ el num
tɔ wa? Ndɔkɨ ɔyi ndəgə kɨ nanyi kara bann ə in təli wa?
11 Ta kɨ m’el m’ene: Indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ, ɔjidɔ hum lə Parisɨ’gɨ, kɨ
hum lə Sadusɨ’gɨ kin, in ta kɨ sɔw dɔ mapa el, kin ra bann be ə asi kadɨ
gəri me’ə el wa?»
12 Lo kin’tɨ nga a gəri tokɨ el’de kadɨ n’indəi kumkədɨ dɔ rɔ’de’tɨ, ɔjidɔ
hum ra mapa el, nan ɔjidɔ nyando lə Parisɨ’gɨ kɨ Sadusɨ’gɨ.

Piyər el tokɨ Jeju in de kɨ Luwə mbət’ə
(Mrk 8.27-30; Luk 9.18-21)

13 Lokɨ Jeju aw te dɔnangɨ Sejare’tɨ kɨ Pilipɨ, dəjɨ njendo’gɨ lə’ne ta ene:
«De’gɨ isɨ elita kɨ dɔ’m’tɨ tokɨ, m’in Ngonn de m’in nan wa?»
14 Ə Njendo’gɨ eli’ə eyina: «De’gɨ madɨ eli eyina in Jan Batisɨ; nje kɨ nungɨ
eyina in njekeltakita Luwə’tɨ Eli, nje kɨ rangɨ ɓay eyina in njekelta kɨ ta
Luwə’tɨ Jeremi eke kɨ kare dann de’gɨ’tɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ.»
15 Lo kin’tɨ, Jeju el’de ene: «Nga inɓe’gɨ kɨ dɔ’se, eli eyina m’in nan wa?»
16 Ə Simon Piyər ilə’tɨ ene: «In Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət’ə, Ngonn lə
Luwə kɨ nje kisi kum ba!»
17 Ningə Jeju el Simon ene: «In nje majikur, Simon kɨ ngonn Jonasɨ, tadɔ
in de ə te kɨ dɔ nya kin adi in gər el, nan in Bai kɨ nje kisi me dɔran’tɨ taa
ə te kɨ dɔ’a adi.
18 Nga ningə m’a m’el’i m’ene in Piyər (kɨ kɔr me’ə nan Mbal), ningə
dɔ mbal’tɨ kin ə m’a m’ində ngirə *Njekawnan’gɨ lə’m dɔ’tɨ. Tɔgɨ koy a ra
si’ə nya madɨ el.
19 M’a m’ad’i lakele Konɓe lə Luwə. Ningə nya’gɨ pətɨ kɨ a dɔ dɔnangɨ’tɨ
ne, a dɔi dɔran’tɨ tɔ, ə nya’gɨ pətɨ kɨ a tutɨ dɔnangɨ’tɨ ne, a tuti dɔran’tɨ tɔ.»
20 Ningə ndəjɨ njendo’gɨ kɨ tɔgɨ’ne tokɨ k’in ne Kirisitɨ, de kɨ Luwə mbət’ə
kin, kadɨ eli taa de madɨ el.

Jeju elta koy’ne kɨ kində’ne lo koy’tɨ
(Mrk 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

21 In dɔkagilo’ə’tɨ non, Jeju ulə ngirə tɔjɨ njendo’gɨ adɨ gəri tokɨ, majɨ kadɨ
n’aw Jerujalem, n’ingə kon ngayn ji ngatɔgɨ’gɨ’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, kɨ kibo’gɨ lə
njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, kɨ njendo ndukun’gɨ. A tɔli’ne, nan ndɔ kɨ
kon mutə tum ginn’ə ndɔ koy’ne’tɨ, ə n’a n’te lo koy’tɨ.
22 Nan dɔ ta’tɨ kin, Piyər ɔr Jeju aw si’ə gədikare, ningə ulə ngirə ndang’a
ene: «Luwə a ngəmi, jagɨ Burəɓe, a adɨ nya kin te dɔ’i’tɨ el!»
23 Nan Jeju təl rɔ’ne, el Piyər ene: «Təl gogɨ Satan, ɔr rɔ’i kɔ sanyi rɔ’m’tɨ!
In jigɨ kɨ nje tugə’m, tadɔ mərta lə’i in mərta kɨ in rɔ Luwə’tɨ el, nan in
mərta lə de’gɨ.»
24 Ningə go’tɨ, Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Re de madɨ ndigɨ njiyə go’m’tɨ
ningə, kadɨ oo rɔ’ne to nya madɨ el, kadɨ in ɓe un kagidəsɨ koy lə’ne, ə re
un go’m.
25 Be ə tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ ge kajɨ rɔ’ne inɓe dɔnangɨ’tɨ ne a ilə rɔ’ne kɔ.
Nan de kɨ ilə rɔ’ne kɔ tadɔ lə’m, a isɨ kɨ dɔ’ne taa gogɨ.

26 Kin ə re de ingə nyamajɨ'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ tigə, nan ndil'ə tujɨ
ə, maj'a to ra be wa? Nya madɨ kɨ de a adɨ ɔr'n tor ndil'ne to non wa?
27 M'in Ngonn de m'a m're kɨ malayka'gɨ lə'm me tɔjɨ'tɨ lə Bai Luwə,
ningə m'a m'ugə goji de kɨ ra kigo kulə ra'a'tɨ.
28 Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se: de'gɨ madɨ dann'se'tɨ ne a oyi el ɓay ə a oyi
m'in Ngonn de kɨ a re to Ngar kin taa.»

17

Jeju mbəl rɔ'ne
(Mrk 9.2-3; Luk 9.28-36)

1 Ndɔ mehen go'tɨ, ningə Jeju ɔr Piyər num, Jakɨ num, taa Jan kɨ
ngonnkon Jakɨ num tɔ, ə aw se'de, dɔ mbal'tɨ kɨ ngal sanyi kɨ ndəgə'gɨ.
2 Low'ə'tɨ non, Jeju mbəl takum'ne. Ta kum'ə unjɨ to kadɨ be, taa ku kɨ
rɔ'a'tɨ kaa unjɨ to kadɨ be tɔ*.
3 Ningə low'ə'tɨ non, Mojɨ ingɨ kɨ Eli tei kɨ rɔ'de'tɨ bus, ra elita kɨ Jeju.
4 Ə Piyər un ta el Jeju ene: «Burəɓe, kin ə j'isi lo kin'tɨ ne be par ə majɨ
ngayn. Re in ge ə, m'a m'ra *kəyku'gɨ lo mutə: kare in yan'i, kare in nya
Mojɨ, ə kɨ kare in nya Eli tɔ.»
5 Lokɨ Piyər ra elta ta'ne'tɨ ba ɓay ningə nyɨ, kilndi kɨ kunj'ə to, in dow
dɔ'de bigum. Ningə ndu ta madɨ te me kilndi'tɨ ene: «In kam in Ngonn'm,
m'ndig'ə ngayn, in kɨ nəl'm ngayn kadɨ m'mbət'ə, ə oyi ta li'ə.»
6 Lokɨ njendo'gɨ oyi dɔ ta kin ningə, osi kɨ takum'de nanga, ɓol tɔl'de.
7 Ə Jeju re rɔ'de'tɨ, ɔdɨ'de ə el'de ene: «Indəi taa, ə adi ɓol ra'se el.»
8 Nga ningə, lokɨ eyina n'uni kum'de kɨ taa ningə, oyi de madɨ kɨ rangɨ
el, oyi Jeju kɨ kar'ne ba par.
9 Lokɨ in dɔ mbal'tɨ isɨ uri nanga ningə, Jeju ində ndu kin non'de'tɨ ene:
«Eli nya kɨ ra nya adɨ oyi kin de madɨ el, bitɨ kadɨ m'in Ngonn de m'te
dann njekoy'gɨ'tɨ.»
10 Go'tɨ, njendo'gɨ dəji'ə eyina: «Tadɔ ri inɓe ə, njendo ndukun'gɨ eyina
majɨ kadɨ Eli re kete taa wa?†»
11 Ə ilə'de'tɨ ene: «In kɨ rɔta'tɨ kadɨ Eli a re kadɨ ra go nya'gɨ pətɨ adɨ asɨ
nan gogɨ.»
12 Ningə m'in, adɨ m'el'se madɨ oyi, Eli re ə binəm, ə de'gɨ gəri el, adɨ
rai si'ə nya kɨ me'de ge. Be tɔ a, Ngonn de kaa a ingə'n kon ji'de'tɨ.
13 Lo kin'tɨ, njendo'gɨ gəri kadɨ ta kɨ Jeju el'de kin sɔw dɔ Jan Batisɨ.

Jeju adɨ lapiya ngonn kɨ njedamsil
(Mrk 9.14-29; Luk 9.37-43)

14 Lokɨ təli isɨ rei kɨ rɔ bulə de'gɨ'tɨ, dingəm madɨ kare re rɔ Jeju'tɨ, ɔsɨ
məkəsi'ne nanga non'a'tɨ, el'ə ene:
15 «Burəɓe, oo kumtondoo lə ngonn'm kɨ dingəm, kɨ damsil ra'a adɨ ingə
kon ngayn kin. Dɔkagilo'gɨ madɨ, isɨ tosɨ kɨ por'o ge kɨ me mann'tɨ ge.
16 M're si'ə rɔ njendo'gɨ lə'i, nan asi kadɨ adi'ə ingə lapiya, el.»
17 Lo kin'tɨ Jeju un ta el ene: «In de'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kɨ in nje me
ngan, njera nya kɨ majel, kadɨ to m'njɨ sese bitɨ kagilo bann ɓay taa kadɨ
uni me'se adi m'in wa? Ke kadɨ m'a m'ɔsɨ ginn'se bitɨ kagilo bann taa wa?
Rei si'ə rɔ'm'tɨ ne.»
18 Ningə Jeju ndangɨ ndil kɨ majel ad'a te rɔ ngonn'tɨ, par ə tanan'tɨ non,
ngonn ingə lapiya nga.

---

* **17:2 17.2** 2Pi 1.16-18 † **17:10 17.10** Mal 3.23

19 Go’tɨ, njendo’gɨ rei rɔ Jeju’tɨ, lokɨ in si’ə kɨ kar’de ba, dəji’ə eyina:
«Tadɔ ri ə kete j’in j’asɨ kadɨ jɨ tuwə ndil kin el wa?»
20 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Asi el, tadɔ kunme lə’se in ndikiri ba. Ningə kadɨ
m’el’se tokɨ rɔta’tɨ, re awi kɨ kunme kɨ in ndikiri ba to kandɨ kagɨ kɨ ɓari’ə
mutardə kin be mindɨ kaa, a eli mbal kam eyina: “Ɔtɨ, aw ra nu be” ə, a
ɔtɨ kadɨ aw ra. Nya kɨ a dum dɔ’se goto.» [
21 Taa, ko ndil’gɨ kɨ be kin, de a tuwə’de kɨ takul kelta kɨ Luwə kɨ kɔgɨ
rɔ nyakusɔ ta.]

Jeju təl elta kɨ dɔ koy’ne’tɨ kɨ kində’ne lo koy’tɨ ɓay
(Mrk 9.30-32; Luk 9.43-45)

22 Ndɔ kare njendo’gɨ sii nan’tɨ pətɨ Galile’tɨ, ə Jeju el’de ene: «A uləi
m’in Ngonn de ji de’gɨ’tɨ.
23 Kadɨ a tɔli m’in, nan ndɔ kɨ kon mutə go koy’m’tɨ, ə m’a te lo koy’tɨ.»
Ta kin ɔr tɔgɨ njendo’gɨ ə təl ɔr ɓay.

Jeju ingɨ kɨ Piyər ugəi lambo kɨ me Kəy’tɨ lə Luwə

24 Lokɨ Jeju in kɨ njendo’gɨ rei tei Kapernayim’tɨ, nje kɨ isɨ taai lambo me
Kəy’tɨ lə Luwə rei rɔ Piyər’tɨ dəji’ə eyina: «Njendo’se nya ugə lambo kɨ
me Kəy’tɨ lə Luwə el wa?[‡]»
25 Ə Piyər ilə’de’tɨ ene: «Oyo, ugə lambo.» Ningə Piyər re te ɓe
ningə, Jeju un ta kete el’ə ene: «Mərta lə’i in ri ə Simon? Nan’gɨ ə in
njetalambo’gɨ kɨ nje taa nyagangɨ’gɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ ngar’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne
gangi wa? In ngann nje ɓe’gɨ eke in mbah’gɨ wa?»
26 Ə Piyər el’ə ene: «In mbah’gɨ.» Lokɨ ene: «Mbah’gɨ», Jeju ene: «Re in
be ə, ngann nje ɓe’gɨ, rai kare ənn.
27 Nan re in be kaa, kadɨ j’in ə jɨ təl jigɨ tugə de’gɨ kam el, ə aw babo’tɨ,
ilə kuy, uwə’n kanjɨ kɨ dɔkete kɨ a re un kuy, ningə te ta’a, ə a ingə silə
kare ta’a’tɨ, kadɨ ugə’n lambo lə’i, lə’m tɔ.»

18

De kɨ in kibo me Konɓe lə Luwə
(Mrk 9.33-37; Luk 9.46-48)

1 Dɔ kad’a’tɨ inɓe kin, njendo’gɨ rei dəji Jeju eyina: «Nan ə in kibo me
Konɓe’tɨ lə Luwə wa?»
2 Ə Jeju ɓar ngonn kɨ du ad’a re ra dann’de’tɨ,
3 ningə el’de ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, re in mbəli təli toi to ngann’gɨ
be el ə, a uri me Konɓe’tɨ lə Luwə el.
4 De kɨ sɔl dɔ’ne lɔm lɔm to ngonn be ə, de’ə kin a in kibo ngayn me
Konɓe’tɨ lə Luwə.
5 Re de uwə ngonn kɨ be kin rɔ’ne’tɨ, me tɔ’m’tɨ ə, in m’inɓe ə de’ə kin
uwə’m rɔ’ne’tɨ.

Jeju ndəjɨ de’gɨ dɔ majel’tɨ
(Mrk 9.42-48; Luk 17.1-2)

6 «Kin ə tokɨ de madɨ ra adɨ kɨ kare dann nje kɨ du’tɨ kam kɨ uni me’de
adɨ m’in, osɨ me majel’tɨ ə, in sotɨ ngayn ɓay tadɔ li’ə kadɨ dɔi mbal kibo
ngayn mində’tɨ, ə ɔsi’ə iləi’ə ɓul ba’tɨ.
7 Kumtondoo kɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ kɨ nje re kɨ nya’gɨ kɨ isɨ tugəi
madɨ de’gɨ jigɨ’tɨ adɨ osi. Tokɨ rɔta’tɨ, majɨ kadɨ nya’gɨ kɨ nje tugə de’gɨ
jigɨ’tɨ toi, nan kumtondoo in lə de kɨ njera kadɨ de osɨ.

‡ **17:24 17.24** Tekitaga 30.11-16

8 Kin ə ji'i eke nja'i rai nu adɨ osɨ me majel'tɨ ə, gangɨ'de ilə'de kɔ sanyi.
Tadɔ, in sotɨ kadɨ ingə kajɨ kɨ ji'i kɨ kare eke nja'i kare, utə kadɨ in ngəm
ji'i'gɨ joo pətɨ, eke nja'i'gɨ joo pətɨ, ə iləi nu me por'tɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
9 Kin ə kum'i kare rai adɨ osɨ majel'tɨ ə, ɔr'ɔ ilə kɔ sanyi. Tadɔ, in sotɨ
kadɨ ingə kajɨ kɨ kum'i kɨ kare, utə kadɨ in ngəm kum'i'gɨ joo pətɨ, ə iləi
nu me dilə por'tɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
10 Oyi majɨ! Kadɨ kidi kɨ kare dann ngann'gɨ'tɨ kin el, tadɔ, tokɨ rɔta'tɨ,
malayka'gɨ lə'de sii kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, takum Bai'tɨ kɨ isɨ dɔran'tɨ taa. [
11 Tadɔ m'in Ngonn de m're tadɔ kajɨ de'gɨ kɨ nanyinan*.]

Kujita dɔ batɨ'tɨ kɨ nanyi
(Luk 15.3-7)

12 «De madɨ aw kɨ batɨ'gɨ ɓu, ə in kɨ kare nanyi, ningə, inyə ndəgə'gɨ kɨ
dɔjikara gidə in jikara dɔ mbal'tɨ, ə aw sangɨ in kɨ nanyi kakin. Eke kigo
ko'ə'tɨ lə'se, ta rí ə a eli dɔ lo kin'tɨ wa?
13 Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, re ingə batɨ kɨ nanyi kin ə, rɔ'a a nəl'ə ngayn
dɔ'a'tɨ utə nje kɨ dɔjikara gidə in jikara kɨ nanyinan el kin.
14 Be tɔ ə, Baw'se kɨ isɨ me dɔran'tɨ, ge kadɨ kɨ kare dann ngann'gɨ'tɨ kaa
nanyi kɔ el.»

Row kingə de kɨ ra majel

15 «Lokɨ ngonnkon'i ra majel ə, aw ingə, in si'ə joo ɓa, ningə ulə ji'i dɔ
majel'tɨ li'ə kɨ ra, ad'a gər. Re oo ta lə'i ningə, in ingə ngonnkon'i gogɨ.
16 A re oo ta lə'i el ningə, aw un de kɨ rangɨ kare, eke de'gɨ joo sə'i, aw
ingə'n'ə ɓay. In ra ɓe kadɨ "nya'gɨ pətɨ in kɨ kun ndu dɔ'tɨ kigo ta'tɨ lə
de'gɨ joo eke mutə kɨ kadɨ manyinaj'a†".
17 Kin ə re mbətɨ koo ta lə'de ə, el njekawnan'gɨ. Ə re mbətɨ koo ta
lə Njekawnan'gɨ ɓay tɔ ningə, kadɨ oo'ə to de kɨ gər Luwə el, eke to
njetalambo ɓe.
18 Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se: nya'gɨ pətɨ kɨ a dɔi dɔnangɨ'tɨ ne, a dɔi dɔran'tɨ
tɔ, ə nya'gɨ pətɨ kɨ a tutɨ dɔnangɨ'tɨ ne, a tuti dɔran'tɨ tɔ.»
19 «Tokɨ rɔta'tɨ, m'el'se m'adɨ in gəri ɓay: re de'gɨ joo dann'se'tɨ, indəi
ndu'de nan'tɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kadɨ dəji nya ri kɨ uwə me'de ə, Bai kɨ isɨ me
dɔran'tɨ a adɨ'de.
20 Tadɔ lokɨ de'gɨ joo eke mutə kawinan, me tɔ'm'tɨ ə, m'in dann'de'tɨ
non.»

K'inyə go majel'gɨ lə nan kɔ
(Luk 17.4)

21 Lo kin'tɨ, Piyər ɔtɨ kɨ rɔ Jeju'tɨ dəj'ə ene: «Burəɓe, kin ə ngonnkon'm
ra sə'm majel ə, kadɨ m'inyə go kɔ nja ɓann m'ad'a wa? Kadɨ m'inyə go
kɔ bitɨ nja siri wa?»
22 Ə Jeju el'ə ene: «M'el m'ene bitɨ nja siri el, nan bitɨ nja dɔsiri nja siri.»
23 «In ɓe ə, Konɓe lə Luwə to to ta kin ɓe: Ndɔ kare ngar madɨ ge kadɨ
nje ra kulə'gɨ lə'ne udəi kɔr nya'gɨ lə'ne non'ne'tɨ adɨ n'oo.
24 Ə ulə ngirə, adɨ rei kɨ in kɨ kadɨ a ad'a nar kɨ dum kudə kɔr'ɔ.
25 Nan dingəm kakin aw kɨ nya kɨ kadɨ ugə'n ɓangɨ kin el, adɨ ɓe'ə
un ndu'ne kadɨ ndogi'ə, ne'ə kɨ ngann'a'gɨ, kɨ nya majɨ'gɨ li'ə ɓa pətɨ tor
ɓangɨ'tɨ kin.
26 Ə nje ra kulə osɨ nanga non ɓe'ne'tɨ, non uwə nja'a ene: "Sɨ sə'm dɔ'tɨ,
ə m'a m'ugə'i ɓangɨ kin pətɨ."

---

* **18:11 18.11** Barta kin goto me makitu'gɨ'tɨ madɨ kɨ ndangi kete nu kɨ ndonn ta Gireki. † **18:16 18.16** Ndukun kɨ nja joo 19.15

27 Nga a, lo kin’tɨ, ɓe’ə oo kumtondoo li’ə, adɨ inyə ɓangɨ kɨ dɔ’a’tɨ kin
kɔ, ə inyə’ə adɨ aw kare.
28 «Lokɨ de kɨ ɓangɨ in dɔ’a’tɨ kakin ene n’te kɨ taga ningə, ingə madikulə
li’ə kare kɨ in, aw kɨ ɓangɨ lə’ne kɨ nden be par dɔ’a’tɨ, ə osɨ si’ə uwə, səkirə
mind’ə, ningə el’ə ene: “Ugə’m ɓangɨ kɨ dɔ’i’tɨ!”
29 Ə mad’a osɨ nanga non’a’tɨ, non dɔ’a’tɨ ene: “Sɨ sə’m dɔ’tɨ, ə m’a
m’ugə’i ɓangɨ kin.”
30 Nan mbətɨ, adɨ aw si’ə bitɨ ilə dangay’tɨ, nginə’n ta ɓangɨ kɨ kadɨ
ugə’n’ə.
31 Lokɨ madikulə’gɨ oyi nya kɨ ra kin ningə, to rɔ’de ngayn adɨ ai ɔri poy
nya’gɨ kin pətɨ ɓe’de adi’ə oo.
32 Ə ngar ɓar’a ad’a re, ningə el’ə ene: “In nje ra kulə kɨ majel, m’inyə
go ɓangɨ kɨ dɔ’i’tɨ pətɨ kɔ tadɔ non kɨ in non dɔ’m’tɨ.
33 Nga in, ri ə ɔgi kadɨ oo kumtondoo lə mad’i tokɨ m’in m’oo’n
kumtondoo lə’i kin be tɔ el wa?
34 Lo kin’tɨ, wongɨ ra ɓe’ə dɔ’a’tɨ ngayn, adɨ ilə dangay’tɨ, lo ra kulə’tɨ kɨ
kon, bitɨ kadɨ ugə’n ɓangɨ kɨ dɔ’ne’tɨ pətɨ tigə.
35 Ningə Jeju ilə dɔ’tɨ ene: In be tɔ ə, Bai kɨ isɨ dɔran’tɨ taa, a ra’n’se,
lokɨ de madɨ dann’se’tɨ, inyə go majel kɔ k’inyə kɨ in ngarme’ə’tɨ adɨ
ngonnkon’ne, el.”»

19

Ta kɨ dɔ gangɨ nan’tɨ lə dene kɨ dingəm
(Mrk 10.1-12; Luk 16.18)

1 Lokɨ Jeju tɔlta ta’gɨ ningə, ɔtɨ Galile’tɨ, aw dɔnangɨ Jude’tɨ, gidɨ ba
Jurden’tɨ.
2 Bulə de’gɨ ngayn uni go’ə, adɨ ajɨ’de dɔ monyi’gɨ’tɨ lə’de.
3 Parisɨ’gɨ ɔti rei rɔ Jeju’tɨ, dəji’ə ta to kuləkikiyə tadɔ kuwə’n’ə eyina:
«Ndukun lə’je adɨ tarow kadɨ dingəm tuwə ne’ne, ɔjidɔ nya kɨ ra kɨ ra adɨ
nəl’ə el eke adɨ tarow el wa?»
4 Ə Jeju ilə de’tɨ ene: «In tudəi Makitu lə Luwə kɨ ndangi kin el bitɨ wa?
“Lo kulə ngirə kində nya’gɨ’tɨ Luwə ra dingəm kɨ dene*’,
5 ningə el ene: in be ə, dingəm a inyə baw’ne kɨ kon’ne, ningə a tinyəi
nan kɨ ne’ne† kadɨ təli darɔ kɨ kare.
6 Lo kin’tɨ, a in joo el nga, nan in darɔ kɨ kareba. Ningə nya kɨ Luwə dɔɔ
nan’tɨ, majɨ kadɨ de gangɨ nan’tɨ el.”»
7 Ə eli Jeju eyina: «Nga ra bann be ə Mojɨ adɨ ndu ene re dingəm tuwə
ne’ne ningə majɨ kadɨ ad’a makitu gangɨ nan ji’ə’tɨ wa‡?»
8 Jeju təl el’de ene: «In tadɔ me ngan lə’se ə Mojɨ adɨ’n’se tarow kadɨ
tuwəi ne’se’gɨ, nan lo kulə ngirə nya’gɨ’tɨ, in be el.
9 Nga ningə, adɨ m’el’se, re de tuwə ne’ne, tadɔ nya kɨ rangɨ um in ta lə
kaya kɨ ra el, ə taa dene kɨ rangɨ ə, de’ə kin təl njekuwə marum.»
10 Lo kin’tɨ, njendo’gɨ li’ə eli’ə eyina: «Re in kin ə in ndu kɨ to dɔ
dingəm’tɨ kɨ rɔ dene’tɨ ə, taa dene el in sotɨ.»
11 Ə Jeju el’de ene: «De’gɨ pətɨ gəri me ta kin el, nan nje kɨ Luwə adi’de
ta row’ə par.
12 De’gɨ madɨ in non, taai dene el, tadɔ tɔgɨ’de sangɨ dene goto, ningə in
nya kɨ tei me kon’de’tɨ nu; nje kɨ madɨ’gɨ in tadɔ kɔr kɨ ɔri’de kujɨ, ə nje

---

* **19:4 19.4** Lo tum ginn nya’gɨ 1.27, 5.2 † **19:5 19.5** Lo tum ginn nya’gɨ 2.24 ‡ **19:7 19.7** Ndukun kɨ nja joo 24.1

kɨ nungɨ, mbeti taa dene tadɔ Konɓe lə Luwə tɔ. De kɨ asɨ kadɨ gər me ta kin ningə kadɨ gər.»

Jeju njangɨ dɔ ngann'gɨ kɨ du
(Mrk 10.13-16; Luk 18.15-17)

13 De'gɨ rei kɨ ngann'gɨ kɨ du rɔ Jeju'tɨ kadɨ njangɨ dɔ'de, ə elta kɨ Luwə tadɔ lə'de, nan njendo'gɨ ndangi'de.
14 Ə Jeju el ene: «Inyəi ngann'gɨ kɨ du adɨ rei kɨ rɔ'm'tɨ, um ɔgi'de tarow el, tadɔ Konɓe lə Luwə in yan de'gɨ kɨ toi to ngann'gɨ kɨ du be.»
15 Go'tɨ, Jeju njangɨ dɔ'de, ə ɔtɨ ilə dɔ'ne aw lo kɨ rangɨ'tɨ.

Ta kɨ dɔ ngonn kɨ basa kɨ njenyakingə
(Mrk 10.17-31; Luk 18.18-30)

16 Ndɔ kare, dingəm kare re rɔ Jeju'tɨ, ningə dəj'ə ene: «Njendo de'gɨ, in ri kɨ majɨ, ə kadɨ m'ra, ə m'a m'ingə'n kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non'tɨ wa?»
17 Ə Jeju el'ə ene: «Tadɔ ri ə dəji'm ta dɔ nya kɨ majɨ'tɨ wa? De kɨ majɨ in kareba. Re in ge kur me kumngayira'gɨ ningə, in təl rɔ'i go mbərkikində'gɨ'tɨ.»
18 Ə dingəm kakin dəji Jeju ene: «Mbərkikində'gɨ kɨ ra wa?» Ningə Jeju ilə'tɨ ene: «A tɔl de el, a uwə marum el, a ɓogɨ el, a mannajɨ kɨ ngom dɔ mad'i'tɨ el§,
19 Ɔsi kurə baw'i kɨ kon'i, taa a ndigɨ de mad'i to darɔ'i in ɓe be*.»
20 Ningə ngonn kɨ basa ene: «Nya'gɨ kin pətɨ, m'təl rɔ'm go'tɨ nga. Nga kɨ ne kin, in ri ɓay ə nanyi'm kadɨ m'ra wa?»
21 Ə Jeju el'ə ene: «Re ge kadɨ asɨ nan tapɨ takum Luwə'tɨ ningə, aw, adɨ ndogi sə'i nya majɨ'gɨ lə'i pətɨ, lowə nar'a njendoo'gɨ, ningə a aw kɨ nyakingə ngayn dɔran'tɨ, ə un go'm.»
22 Nan lokɨ ngonn kɨ basa oo ta'gɨ kin ningə, ɔtɨ aw kɨ rɔnel el, tadɔ in de kɨ aw kɨ nyakingə'gɨ ngayn.
23 Ə Jeju el njendo'gɨ lə'ne ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, a ngan ngayn kɨ rɔ njenyakingə'tɨ kadɨ ur me Konɓe'tɨ lə Luwə,
24 ningə m'təl m'el'se ɓay, in nya kɨ ngan ngayn kadɨ jambal ur bolo konn kur nya'tɨ, nan a ngan ngayn utə in kin ɓay kadɨ njenyakingə ur me Konɓe lə Luwə.»
25 Ta kin ətɨ njendo'gɨ ɓol ngayn, adɨ eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asɨ kadɨ ingə kajɨ wa?»
26 Ə Jeju ində manjɨ'de ba ningə el'de ene: «Kɨ rɔ de'gɨ'tɨ lowə goto, nan kɨ rɔ Luwə'tɨ lo ra nya'gɨ pətɨ to.»
27 Ə Piyər un ta el'ə ene: «Nga oo, j'in kɨ j'inyə nya'gɨ lə'je pətɨ, ə j'un go'i kin, ri ə j'a j'ingə wa?»
28 Ə Jeju ilə'tɨ ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se: ndɔ kɨ nya'gɨ pətɨ a indəi ngirə'de kində kɨ sigɨ, ə m'in Ngonn de m'a m'njɨ dɔ kumbər konɓe'tɨ lə'm, kɨ de'gɨ a tɔji'm'in kin ningə, ingɨ kɨ uni go'm kin, ingɨ kaa a isɨ dɔ kumbər konɓe'tɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo kadɨ gangɨ ta dɔ ginn kaw Isirayel'tɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo.
29 Ningə re de madɨ, inyə kəy lə'ne, kɨ ngannkon'ne'gɨ, kɨ konnann'ne'gɨ, kɨ kon'ne, kɨ baw'ne, kɨ ngann'ne'gɨ eke dɔnangɨ lə'ne tadɔ lə'm ə, a ingə nya'gɨ kin dɔ'tɨ nja ɓu, taa a ingə kajɨ kɨ a to bitɨ kɨ non'tɨ tɔ.
30 Nga ningə, de'gɨ ngayn kɨ kete, a təli nje kɨ gogɨ, ə de'gɨ ngayn kɨ gogɨ, a təli nje kɨ kete tɔ.»

---

§ **19:18 19.18** Tekitaga 20.12-16; Ndukun kɨ nja joo 5.16-20 * **19:19 19.19** Lebitikɨ 19.18

20

Kujita dɔ nje ra kulə me ndɔɔ nju'tɨ

1 «Konɓe lə Luwə to to ɓe nje kəy, kɨ te kɨ sin ba kadɨ n'ɔy nje ra kulə'gɨ
kadɨ rai kulə me ndɔɔ nju'tɨ lə'ne kin be.
2 Ndu'de osɨ nan'tɨ kɨ nje ra kulə'gɨ, kadɨ adɨ'de nar kɨ lo ra kulə'tɨ kɨ
ndɔ kare, ningə adɨ'de awi me ndɔɔ nju'tɨ.
3 Lokɨ te kɨ kadɨ kɨ jikara kɨ sin ningə, oo nje ra kulə'gɨ kɨ rangɨ ɓay, kɨ
rei rai tambalo'tɨ kɨ kanjɨ ra kulə,
4 ə el'de ene: "Ingɨ kaa, ai me ndɔɔ nju'tɨ lə'm rai kulə, ə m'a m'adɨ'se
nyakugə goji kɨ asɨ gorow'ə'tɨ."
5 Ningə ɔti awi. Lokɨ te taga kɨ kadɨ kɨ jam dɔ ɓe'tɨ num, kɨ kadɨ kɨ kɔtɨ
ɓe'tɨ num ningə, ra kah'a'tɨ kakin ɓay.
6 Go'tɨ, te re kɨ kadɨ ra binyə bilə ningə, oo nje ra kulə'gɨ kɨ rangɨ ɓay,
kɨ rei rai non, ə el'de ene: "Ra bann ə sii lo kin'tɨ lo sɔl, kɨ kanjɨ ra kulə
wa?"
7 Ə iləi'ə'tɨ eyina: "De kɨ unn'je kulə'tɨ goto." Ə el'de ene: "Ingɨ kaa, awi
me ndɔɔ nju'tɨ lə'm rai kulə tɔ."
8 «Lokɨ kadɨ ur ningə, njendɔɔ nju el njengəm nya li'ə ene: "In ɓar nje
ra kulə'gɨ, ə adɨ'de nyakugə goji'de, ulə ngirə dɔ nje re gogɨ'tɨ, tɔl taa dɔ
nje re kete'tɨ."
9 Nje re kɨ kadɨ ra binyə bilə, nan nan kaa ingə nar kɨ lo kulə'tɨ kɨ ndɔ
kare.
10 Lo kin'tɨ, nje re dɔ kete rei yan'de nga ningə, məri kadɨ n'a n'ingəi
nar kɨ utə yan madɨ'de'gɨ, nan ingɨ kaa, ingəi nar kɨ lo kulə'tɨ kɨ ndɔ kare
inɓe kakin tɔ.
11 Lokɨ isɨ taai nar kin, ɓarita kɨ njendɔɔ
12 eli eyina: "Nje kɨ rei gogɨ ne kin, rai kulə kadɨ kareba par, ningə in
adɨ'de nar kɨ asɨ nan kɨ yan'je, j'in kɨ jɨ ra kulə sin bitɨ kadɨ ur, adɨ kadɨ
ndaw'je."
13 Lo kin'tɨ, nje ndɔɔ elta kɨ kare dann'de'tɨ ene: "Madɨ'm, nya madɨ
kare kɨ low'ə'tɨ el kɨ m'ra sə'i goto. Ndu'je sə'i osɨ nan'tɨ dɔ nar'tɨ kɨ lo
kulə'tɨ kɨ ndɔ kare el wa?
14 Taa nya lə'i, ə aw. M'ge kadɨ m'adɨ in kɨ re gogɨ nya kin, tokɨ m'ad'i
kin be tɔ.
15 In gorow'ə'tɨ kadɨ nya kɨ me'm ndigɨ ə m'ra kɨ nyakingə lə'm el wa?
Eke in ta lə'i kadɨ me'i tujɨ tadɔ majɨ kɨ m'ra wa?"
16 Nga ningə Jeju ilə'tɨ ene: In be ə, nje kɨ gogɨ a təli nje kɨ kete, ə nje kɨ
kete a təli nje kɨ gogɨ tɔ.»

Jeju elta dɔ koy'ne'tɨ kɨ te'ne lo koy'tɨ ɓay
(Mrk 10.32-34; Luk 18.31-34)

17 Ta kaw kɨ Jerujalem'tɨ, lokɨ in dɔ row'tɨ, Jeju ujə rɔ'ne kɨ njendo'gɨ kɨ
dɔgɨ gidə in joo gədɨ kare, ningə el'de ene:
18 «Oyi, j'isi j'awi kɨ Jerujalem'tɨ, ningə a uləi m'in Ngonn de jɨ kibo'gɨ'tɨ
lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ lə Luwə. A gangɨ ta
koy dɔ'm'tɨ,
19 ningə a uləi m'in jɨ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, kadɨ kogi dɔ'm'tɨ ge,
tindəi m'in kɨ ndəy hawlay ge, ɓəri m'in kagidəsɨ'tɨ ge. Nan ndɔ mutə
tum ginn'ə ndɔ koy'm'tɨ ə, m'a m'te lo koy'tɨ.»

Kon Jakɨ in kɨ Jan dəjɨ nya Jeju
(Mrk 10.35-45)

20 Goʼtɨ, kon ngann lə Jebede re kɨ ngannʼneʼgɨ rɔ Jejuʼtɨ, ningə kon
ngannʼgɨ ɔsɨ məkəsiʼne nanga non Jejuʼtɨ tadɔ dəjʼə nya kare.
21 Ə Jeju dəjʼə ene: «In ri ə in ge wa?» Ningə, elʼə ene: «Un nduʼi kadɨ
ngannʼmʼgɨ kɨ joo kam, de kare isɨ dɔjikɔlʼiʼtɨ, ə in kɨ nungɨ isɨ dɔjigəlʼiʼtɨ
tɔ, lokɨ a isɨ dɔ kumbər Konɓeʼtɨləʼi.»
22 Lo kinʼtɨ non, Jeju ilə'tɨ ene: «In gəri me nya dəjɨ ləʼse kin el. A asi
kadɨ ingəi kɔpɨ kon kɨ mʼaw to mʼingə kam kare mindɨ wa?» Ningə eli
eyina: «Oyo, jʼa jʼasɨ kare.»
23 Ə Jeju elʼde ene: «Kon kɨ mʼaw to mʼingə kam, ə rɔta a ingəi kare, nan
ta kɨ ɔjidɔ kisɨ dɔjikɔlʼmʼtɨ eke dɔjigəlʼmʼtɨ; in ta ləʼm kadɨ mʼin ə mʼadɨʼse
el; loʼgɨ kin to tadɔ deʼgɨ kɨ Bai Luwə ra goʼə kete nu tadɔ ləʼde.»
24 Ndəgɨ njendoʼgɨ kɨ dɔgɨ, lokɨ oyi taʼgɨ kin, rɔʼde nəlʼde kɨ ngann lə
Jebede kɨ joo kin el.
25 Be ə, Jeju ɓarʼde pətɨ kɨ rɔʼneʼtɨ, elʼde ene: «In gəri kadɨ nje konɓeʼgɨ
dɔ ginn deʼgɨʼtɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ ne, sii uwəɨʼde ginn tɔgɨʼdeʼtɨ
adiʼde kon, taa deʼgɨ kɨ njetɔɓar kaa, onyiɓe dɔʼdeʼtɨ ɓay tɔ.
26 Nan majɨ kadɨ to be dannʼseʼtɨ el. Re de madɨ dannʼseʼtɨ, ndigɨ kadɨ
nʼin kibo ningə, kadɨ təl nje ra kulə ləʼse pətɨ.
27 Taa re de madɨ ndigɨ kadɨ nʼin de kɨ dɔkete dannʼseʼtɨ ningə, kadɨ təl
njekuləɓər ləʼse tɔ.
28 In be tɔ ə mʼin Ngonn de kin mʼre kadɨ deʼgɨ taa rai kulə adi mʼin el,
nan kadɨ mʼin ə mʼra kulə mʼadɨʼde, taa mʼadɨ rɔʼm kadɨ mʼugəʼn dɔ bulə
deʼgɨ ngayn mʼiləʼde taa tɔ.»

Jeju ajɨ njekumtɔʼgɨ joo
(Mrk 10.46-52; Luk 18.35-43)

29 Lokɨ Jeju in kɨ njendoʼgɨ ləʼne isɨ tei me ɓeʼtɨ kɨ Jeriko kɨ taga, bulə
deʼgɨ ngayn njiyəi goʼdeʼtɨ mukɨ mukɨ.
30 Ningə njekumtɔʼgɨ joo sii ngangɨ rowʼtɨ. Lokɨ oyi kadɨ in Jeju ə isɨ
ində dər ningə, uni nduʼne kɨ taa eyina: «Burəɓe, Ngonnkaw Dabidɨ*, oo
kumtondoo ləʼje!»
31 Bulə deʼgɨ ndangiʼde kadɨ utɨ taʼde, nan njekumtɔʼgɨ uni nduʼde kɨ taa
inɓe ɓay eyina: «Burəɓe, Ngonnkaw Dabidɨ, oo kumtondoo ləʼje!»
32 Lo kinʼtɨ, Jeju ra lokatɨ, ɓarʼde, ningə dəjɨʼde ene: «In ri ə, gei kadɨ
mʼra madɨʼse wa?»
33 Ə iləɨʼəʼtɨ eyina: «Burəɓe, jɨ ge kadɨ kumʼje te adɨ jʼooʼn lo!»
34 Jeju oo kumtondoo ləʼde, ə ɔdɨ kumʼde, par ə tananʼtɨ non, kumʼde oo
lo, adɨ uni goʼə.

21

Jeju ur Jerujalemʼtɨ kɨ kɔsikurə
(Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19)

1 Lokɨ Jeju in kɨ njendoʼgɨ ləʼne indəi dɔ ɓe kɨ Jerujalem ndəkba kɨ ɓe kɨ
Betipaje, kɨ kadɨ mbal kagɨ buniʼgɨʼtɨ, ulə njendoʼgɨ joo,
2 elʼde ene: «Awi me ngonnɓeʼtɨ kɨ ra nonʼseʼtɨ kam. Lo kur inɓe kɨ a uri
kɨ me ɓeʼtɨ par ə, a ingəi kon koro kɨ dɔiʼə, ngonn koro ra gədʼəʼtɨ, ningə
tutiʼə, ə rei seʼde adiʼmʼin.
3 Re de madɨ elʼse nya madɨ ə, iləiʼəʼtɨ eyina: "Burəɓe ə geʼde," ə a
inyəʼde kalangɨ ba kadɨ tutiʼde.»

* **20:30 20.30** Gonyi Mrk 10.47 kɨ ta kɨ dɔʼtɨ ginn makituʼtɨ nanga.

4 Nya kin a ra nya be kadɨ ta kɨ Luwə el kɨ njekeltakita Luwə’tɨ el kin
tɔlta’ne:
5 «Eli de’gɨ kɨ Siyon’tɨ eli eyina:
Oyi ngar lə’se a re dɔ’se’tɨ,
In de kɨ sɔl lɔm lɔm,
Isɨ dɔ kon koro’tɨ, in kɨ ngonn koro*.»
6 Njendo’gɨ ai, rai tokɨ Jeju el’n’de.
7 Rei kɨ kon koro in kɨ ngonn koro kakin ningə, lɔwi ku’gɨ lə’de gidə’tɨ,
ningə Jeju ala isɨ dɔ’tɨ.
8 Bulə de’gɨ ngayn lɔwi ku’gɨ lə’de go row’tɨ. Nje kɨ nan’gɨ təti mbi
kam’gɨ, tiləi dɔ row’tɨ.
9 Bulə de’gɨ nje njiyə non Jeju’tɨ kɨ nje njiyə go’ə’tɨ uni ndu’de kɨ taa
eyina:
«Ojana, Ngonnkaw Dabidɨ!
Kadɨ Luwə njangɨ dɔ de kɨ re me tɔ Burəɓe!
Ojana, tɔjɨ in kɨ dɔ Nje kisɨ dɔran’tɨ taa†!»
10 Lokɨ Jeju ur Jerujalem’tɨ, lokɨ me ɓe’tɨ ba pətɨ ndigɨ ɓir ɓir. Adɨ de’gɨ
dəji rɔ’de ta eyina: «In de kɨ bann wa?»
11 ə bulə de’gɨ iləi’de’tɨ eyina: «In Jeju, njekeltakita Luwə’tɨ, kɨ Najaretɨ,
dɔnangɨ Galile’tɨ.»

Jeju tuwə njeragati’gɨ natɨ Kəy’tɨ lə Luwə
(Mrk 11.15-19; Luk 19.45-48; Jan 2.13-16)

12 Go’tɨ, Jeju aw ur natɨ Kəy’tɨ lə Luwə, ningə tuwə njelaw nya’gɨ kɨ
njendo’gɨ nya’gɨ natɨ Kəy’tɨ lə Luwə kɔ. Jeju sur tabilə’gɨ lə njembəl nar
kɨ ɓe’ne kɨ nje kɨ dɔɓe’gɨ’tɨ tilə, nan’tɨ kɨ nya kisɨ lə njelaw dər dum’gɨ.
13 Ningə el’de ene: «Ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: Kəy lə’m a
ɓari’ə kəy kelta kɨ Luwə, nan ingɨ, təli’ə lokiyərɔ lə njeɓogɨ’gɨ yo‡!»
14 Lo kin’tɨ non, njekumtɔ’gɨ kɨ mote’gɨ, rei rɔ’a’tɨ natɨ Kəy’tɨ lə Luwə,
adɨ adɨ’de lapiya.
15 Lokɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ oyi
nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ Jeju ra’de, kɨ ndu ngann’gɨ kɨ isɨ ɓar nan’tɨ Kəy lə Luwə
ene: «Ojana Ngonnkaw Dabidɨ!» kin ningə, me’de on’de,
16 adɨ eli Jeju eyina: «Oo ta kɨ ngann’gɨ ra eli kam wa?» ə Jeju ilə’de’tɨ
ene: «Oyo, m’oo, nan ke in tudəi ndu Luwə kɨ ndangi eyina:
“Ra adɨ ngann’gɨ kɨ du, kɨ nje to ta mba’tɨ kaa, ta’de ulə tɔjɨ dɔ’i’tɨ” kin el
wa§?»
17 Ningə lo kin’tɨ, Jeju inyə’de non, ə te me ɓebo’tɨ kɔ, aw Betani’tɨ, aw
isɨ nu.

Jeju mann kagɨ mbaykote
(Mrk 11.12-14,20-24)

18 Lo ti go’tɨ kɨ sin, Jeju təl isɨ re me ɓebo’tɨ, ɓo ra’a.
19 ə oo kagɨ mbaykote kɨ ra kadɨ row’tɨ, tɔ kadɨ n’aw ginn’tɨ, nan lokɨ re
ndəkba ningə, oo mbi’ə’gɨ par um oo kanda el. ə Jeju el mbaykote kakin
ene: «A andɨ gogɨ el bitɨ kɨ non’tɨ.» Ningə low’ə’tɨ non, mbaykote tutɨ.
20 Lokɨ njendo’gɨ oyi nya kin, ətɨ’de ɓol ngayn, adɨ dəji ta eyina: «Ra
bann ə low’ə’tɨ ne par ə kagɨ tutɨ wa?»
21 ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, re awi kɨ kunme, ə me’se
tɔsɨ el ə, in nya kɨ m’ra kɨ mbaykote kin par ə a rai el, nan re eli mbal kam
eyina: “Ɔtɨ lo kin’tɨ rangɨ, aw osɨ me ba’tɨ,” kaa nya kin a ra nya.

---

* **21:5 21.5** Ejay 62.11; Jakari 9.9 † **21:9 21.9** Pa’gɨ 118.25-26 ‡ **21:13 21.13** Ejay 56.7; Jeremi 7.11 § **21:16 21.16** Pa’gɨ 8.3

22 Nga ningə, nya'gɨ pəti kɨ a dəji kɨ kunme, me kelta'tɨ kɨ Luwə ə, a ingəi.»

Ta kɨ dəjɨ dɔ tɔgɨ'tɨ kɨ Jeju awɨ'n (Mrk 11.27-33; Luk 20.1-8)

23 Jeju ur me Kəy'tɨ lə Luwə, isɨ ndo nya de'gɨ ningə, kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ngatɔgɨ'gɨ lə Juwipɨ'gɨ, rei kɨ rɔ'a'tɨ, dəji'ə eyina: «Nan adi tarow kadɨ ra'n nya'gɨ kin be wa? Ə nan tɔ ə adi ndu'ne ə isɨ ra'n wa el'je adɨ j'oo?»

24 Ə Jeju təl el'de ene: «M'in kaa m'a m'dəjɨ'se ta kareba be tɔ. Re iləi m'in'tɨ ningə, m'in kaa m'a m'el'se de kɨ adɨ'm tarow kadɨ m'ra'n nya'gɨ kin tɔ.

25 Nan ə ulə Jan kadɨ ra de'gɨ batəm wa? In Luwə eke in de'gɨ wa?» Nan təli ra elinan ta dann'de'tɨ eyina: «Re j'eli'ə j'ene: "In Luwə ə ulə'ə", a dəjɨ'je ene ke ra bann ə j'uni me'je j'adɨ Jan el wa?

26 A kin ə re j'eli j'ene: "In de'gɨ ə uləi Jan" ə a in ta kɨ rɔ bulə de'gɨ'tɨ tɔ, tadɔ de'gɨ pəti oyi Jan kadɨ in njekeltakita Luwə'tɨ.»

27 Be ə təli eli Jeju eyina: «Jɨ gər el.» Ə Jeju təl ilə'de'tɨ ene: «Re in be ə m'in kaa m'a m'el'se tɔgɨ kɨ m'njɨ m'ra'n nya'gɨ kin el tɔ.»

Kujita dɔ ngannkonnan'gɨ'tɨ kɨ joo

28 Jeju elta kɨ rangɨ ɓay ene: «Eli'm'in ta lə'se dɔ ta'tɨ kin adi'm'in m'oo. Dingəm kare aw kɨ ngann dingəm'gɨ joo, ə un ta el kɨ dɔkete ene: "Ngonn'm, aw ra kulə me ndɔɔ nju'tɨ ɓone."

29 Ningə ngonn kakin ilə baw'ne'tɨ ene: "M'a m'aw el," ə isɨ ba bitɨ ningə me'ə uwə kɨ ta, adɨ ində aw.

30 Dingəm re rɔ ngonn'tɨ kɨ nja joo, el'ə kaa ta kɨ el ngonnkon'a kakin, ningə in el ene: "Oyo, m'a m'aw ɓay," ə aw el.

31 Eke dann ngann'gɨ'tɨ kɨ joo kin in kɨ ra ə ra go ndigɨ'tɨ lə baw'ne wa?» Ningə iləi Jeju'tɨ eyina: «In kɨ dɔkete.» Ə Jeju el'de ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, njetalambo'gɨ kɨ dene'gɨ kɨ njera kaya a tei Konɓe'tɨ lə Luwə non'se'tɨ.

32 Tadɔ Jan Batisɨ re rɔ'se'tɨ, tɔjɨ'se row kɨ dana, nan in taai me'ə el, nan njetalambo'gɨ kɨ dene'gɨ kɨ njera kaya'gɨ uni me'de. Ə ingɨ, oyi nya kin be kaa, me'se uwə'se kɨ ta go gogɨ ə adɨ inyəi gorow njiyə'gɨ kɨ majel kɔ, ə uni me'se el.»

Kujita dɔ nje ra kulə me ndɔɔ nju'tɨ, kɨ nje me majel (Mrk 12.1-12; Luk 20.9-19)

33 Go'tɨ, Jeju el'de ene: «Uri mbɨ'se oyi kujita kɨ rangɨ ɓay. De kare kɨ njendɔɔ nju in non, ningə ində singə gugɨ'n gidə gugɨ. Ur ɓe kadɨ to mborei nju'tɨ, ningə ra ngonn kəy ngəmlo səm'tɨ. Ningə go'tɨ dɔi ta nan'tɨ kɨ de'gɨ kɨ nje ra kulə nju, kadɨ to rai kulə ningə a kanyinan nya'a, ningə ɔtɨ aw mbah.

34 Lokɨ kagilo kujə kandɨ nju asɨ ningə, ulə ɓər'gɨ lə'ne kadɨ awi taai kandɨ nya ndɔɔ kakin, kɨ in yan'ne ji nje ra kulə nju'tɨ adi'ne.

35 Nan lokɨ ɓər'gɨ rei tei ningə, nje ra kulə'gɨ uwəi'de tindəi kɨ kare ngayn, tɔli kɨ nungɨ, ningə kɨ kon mutə, tiləi'ə kɨ mbal tɔ.

36 Njendɔɔ təl ulə kɨ ɓər'gɨ kɨ rangɨ, ngayn utə in kɨ kete inɓe kin ɓay. Nan rai se'de ko nya inɓe kɨ rai kɨ nje kɨ kete kakin ɓay.

37 Ta tɔl ta'a'tɨ, dingəm təl ulə ngonn ne inɓe rɔ'de'tɨ, ene: "A ɓoli gidɨ ngonn'm."

38 Nan nje ra kulə nju, lokɨ oyi ngonn kakin ningə elinan dann’de’tɨ
eyina: “Darɔ’a inɓe kam ə a in nje nya nduwə! Rei adɨ jɨ tɔli’ə, ningə nya
nduwə li’ə, j’a təli’ə yan’je’tɨ.”
39 In be ə, uwəi ngonn kakin ndɔri’ə, awi si’ə gidɨ lo ndɔɔ’tɨ taga, tɔli’ə.
40 Lo’tɨ kin Jeju dəjɨ’de ene: Ndɔ kɨ dingəm kɨ ɓe nje ndɔɔ kin a re ə, ri
ə a ra kɨ nje ra kulə nju kin wa?»
41 Ə eli’ə eyina: «A tɔko de’gɨ kɨ majel kin kɨ tɔko kɨ kɨ kon ngayn, ə a
adɨ ndɔɔ lə’ne nje kɨ rangɨ, kɨ kadɨ a adi’ə kanda kɨ dɔkagilo’ə’tɨ kɨ ɔjɨ.»
42 Ningə Jeju el’de ene: «In tudəi me makitu’tɨ lə Luwə oyi el wa?
“Mbal kɨ njera kəy’gɨ mbəti’ə,
In ə təl mbal kɨ in tɔgɨ kəy.
In kin in kuləra Burəɓe.
In nyakɔjɨ kɨ əti ɓol ə to takum’je’tɨ kin*.”»
43 Ningə adɨ m’el’se ɓay tɔ: «A taai Konɓe lə Luwə ji’se’tɨ, kadɨ təli adi
ginn de’gɨ kɨ rangɨ kɨ kadɨ a rai kulə kɨ majɨ.
44 Nga ningə, de kɨ osɨ dɔ mbal’tɨ kin ə, a tətɨ njekɨ njekɨ, a re in ə mbal
kin osɨ dɔ’a’tɨ tɔ ningə, a rəkitə’ə rəkitə rəkitə.»
45 Lokɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ oyi kujita kin
ningə, gəri me’ə kadɨ in ta kɨ dɔ’de’tɨ ə Jeju ra el.
46 Ə sangi row kadɨ n’uwəi’ə, nan ɓoli bulə de’gɨ, tadɔ bulə de’gɨ oyi Jeju
to njekeltakita Luwə’tɨ.

22

Kujita kɨ ɔjidɔ ɓar de’gɨ lo nyakusɔ taa nan’tɨ
(Luk 14.15-24)

1 Jeju ilə rɔ’ne el’de ta kɨ kujita ɓay ene:
2 «Konɓe lə Luwə to to ngar kɨ ra nyakusɔ kibo tadɔ ngonn’o kɨ aw to
taa dene kin be.
3 Ngar ulə njekulə’gɨ lə’ne adɨ awi eli de’gɨ kɨ ɓari’de lo nyakusɔ’tɨ, kadɨ
rei, nan de’gɨ kakin mbəti.
4 Ngar təl ində taa ta njekulə’gɨ’tɨ kɨ rangɨ ɓay ene: “Kɨ ngɔsine kin,
nyakusɔ oy nga, m’tɔl baw mangɨ’gɨ, kɨ binyə’gɨ kɨ batɨ’gɨ lə’m, kɨ boi
mbul mbul majɨ, nya’gɨ pətɨ asinan, ə rei lo nyakusɔ taa nan’tɨ.”
5 Nan de’gɨ kɨ ɓari’de kakin, usɨ’de dɔ ta’tɨ li’ə kin el, kɨ kare aw lo
ndɔɔ’tɨ lə’ne, kɨ nungɨ aw lo gatɨ’tɨ lə’ne ndəgə’gɨ, uwəi njekulə’gɨ adi’de
kon ningə tɔli’de.
6 Ə nje kɨ nungɨ ɓay, uwəi njekulə’gɨ adi’de kon ge, tɔli’de ge.
7 «Lo kin’tɨ, wongɨ tɔl ngar, adɨ ulə kɨ njerɔ’gɨ lə’ne adɨ awi tɔi ko njetɔl
nya’gɨ kakin num, tuləi ɓebo lə’de por num tɔ.
8 Ningə go’tɨ, ngar el njekulə’gɨ lə’ne ene: “Nyakusɔ taa nan oy nga, nan
de’gɨ kɨ in kɨ ɓari’de, in de’gɨ kɨ asi ta te low’ə’tɨ el.
9 Awi kɨ tatɔrow’gɨ, ɓari de’gɨ pətɨ kɨ ngəi’de, adi’de rei lo nyakusɔ taa
nan’tɨ.”
10 Njekulə’gɨ awi kɨ gorow’gɨ, kawi de’gɨ pətɨ kɨ ngəi’de, kɨ majɨ ge, kɨ
majel ge, adɨ de’gɨ rosɨ me kəy kadɨ de’gɨ sɔi nya taa nan’tɨ.
11 Lokɨ ngar ene n’ur kəy kadɨ n’oo de’gɨ kɨ ɓari’de kakin ningə, oo
dingəm madɨ kare kɨ isɨ kɨ ku kusɔ nya taa nan rɔ’ne’tɨ el.
12 Ə ngar el’ə ene: “Madɨ’m, in ra bann ə ur kəy ne kɨ kanjɨ ku kusɔ nya
taa nan rɔ’i’tɨ wa?” Ningə dingəm kakin ilə’tɨ el.

---

* **21:42 21.42** Pa’gɨ 118.22-23

13 Nga a ngar el njekulə'gɨ lə'ne ene: "Dɔi ji'ə'gɨ kɨ nja'a'gɨ, ə iləi'ə taga
lo kɨ diw'tɨ, kɨ in lo kɨ a non'tɨ ge, a ngor ngangɨ'ne'tɨ ge."
14 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə ɓar de'gɨ ngayn, nan nje kɨ mbətɨ'gɨ in ngayn el.»

Ta dɔ kugə lambo lə ngar kibo Sejar
(Mrk 12.13-17; Luk 20.20-26)

15 Parisɨ'gɨ ingəi nan, elinan ta, kadɨ n'iyəi kulə n'uwəi Jeju me ta'tɨ kɨ
n'a dəji'ə ə a te ta'a'tɨ.
16 Be ə, uləi njendo'gɨ lə'de in kɨ de'gɨ madɨ kɨ me kutɨ'tɨ lə Erodɨ, adɨ
awi eli'ə eyina: «Njendo, jɨ gər kadɨ in nje kelta kɨ rɔta'tɨ, in njendo de'gɨ
row kɨ rɔta'tɨ kɨ nəl Luwə num, in ɓol kum'de el num, tadɔ in ɓol k'in
kibo eke kətɨ ɓol lə de'gɨ el.
17 Ə el'je adɨ j'oo ta kɨ me'i'tɨ: In gorow'ə'tɨ eke in gorow'ə'tɨ el kadɨ de
ugə lambo nje konɓe kibo Sejar wa?»
18 Nan Jeju gər me majel lə'de, adɨ el'de ene: «In njekədikum de'gɨ! Tadɔ
ri ə iyəi kulə kadɨ uwəi m'in wa?
19 Ɔji'm'in silə kɨ kadɨ de a ugə'n lambo adi'm'in m'oo.» Ningə ɔji'ə silə
kare.
20 Nga ə dəji'de ene: «Dɔ nan ə indəi, ə tɔ nan tɔ ə ndangi silə'tɨ kin
wa?»
21 Ə iləi'ə'tɨ eyina: «In Sejar.» Ə Jeju təl el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi
Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tɔ.»
22 Ta kɨ Jeju el'de kin dum dɔ'de, adɨ inyəi'ə ə ɔti awi.

Ta dɔ kində taa lə njekoy'gɨ lo koy'tɨ
(Mrk 12.18-27; Luk 20.27-38)

23 Ndɔ'a'tɨ non, Sadusi'gɨ kɨ in de'gɨ kɨ oyi kadɨ njekoy'gɨ a indəi taa lo
koy'tɨ el, rei rɔ Jeju'tɨ dəji'ə eyina:
24 «Njendo, Mojɨ el ene: "Re de madɨ oy, kɨ kanjɨ k'inyə ngann'gɨ
tor'ne'tɨ, majɨ kadɨ ngonnkon'a taa dene nduwə kin, ojɨ'n ngann'gɨ, kadɨ
tei tor ngonnkon'a'tɨ*."
25 Kɨ ɔjidɔ ta kin, tokɨ dann'je'tɨ, ngannkon nan'gɨ in siri ge be. Kɨ
dɔkete taa dene, ningə ojɨ'n ngonn el ɓay ə oy, adɨ inyə dene nduwə adɨ
ngonnkon'ne.
26 Nya kin ra nya be, in dɔ kɨ nja joo'tɨ, kɨ kɨ nja mutə'tɨ, bitɨ te'n dɔ kɨ
nja siri'tɨ.
27 Go'de'tɨ pətɨ, darɔ dene inɓe re oy tɔ.
28 Eke ndɔ kɨ njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ ə, nan dann'de ə a in ngaw
dene kin wa? Tadɔ in siri pətɨ taai'ə ne'de'tɨ.»
29 Ə Jeju el'de ene: «In de'gɨ kɨ indəmi row, tadɔ in gəri Makitu lə Luwə
el num, taa in gəri tɔgɨ lə Luwə el num tɔ.
30 Ndɔ kɨ njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ, dingəm'gɨ kɨ dene'gɨ a taai nan
el nga. Pətɨ a toi to malayka'gɨ be me dɔran'tɨ.
31 Kɨ ɔjidɔ kində taa lo koy'tɨ lə njekoy'gɨ, tudəi ta kɨ Luwə el'se kin el
wa?
32 Luwə el ene: "M'in Luwə lə Abiraham, m'in Luwə lə Isakɨ, kɨ Luwə
lə Jakobɨ." Luwə in Luwə lə de'gɨ kɨ nje kisi kumngayira, um in Luwə lə
njekoy'gɨ el†.»
33 Bulə de'gɨ kɨ oyi ta lə Jeju, nyando li'ə ətɨ'de ɓol ngayn.

Ndukun kɨ utə ndəgɨ ndukun'gɨ
(Mrk 12.28-34; Luk 10.25-28)

---

* **22:24 22.24** Ndukun kɨ nja joo 25.5 † **22:32 22.32** Tekitaga 3.6, 15

34 Lokɨ Parisɨ'gɨ oyi kadɨ Jeju dum dɔ Sadusi'gɨ ningə, ingɨ kawinan.
35 ə kɨ kare dann'de'tɨ, kɨ in njendo ndukun'gɨ, iyə kulə me ta'tɨ, dəjɨ
Jeju ene:
36 «Njendo, dann mbərkikində'gɨ'tɨ lə Luwə pətɨ me ndukun'tɨ, in kɨ ra
ə in dɔ madɨ'ne'gɨ'tɨ wa?»
37 ə Jeju ilə'tɨ ene: «A in ndigɨ Burəɓe Luwə lə'i kɨ ngarme'i ba pətɨ, kɨ
ndil'i ba pətɨ, taa kɨ mərta lə'i ba pətɨ tɔ‡.
38 In kin ə in ndukun kɨ dɔkete kɨ utə mbərkikində'gɨ pətɨ.
39 Ningə ndukun kɨ nja joo kɨ maj'a to'tɨ tɔ ə to kin: A ndigɨ de mad'i to
darɔ'i inɓe be tɔ§.
40 Ndukun'gɨ lə Mojɨ ba pətɨ, kɨ ta'gɨ lə njekeltakita Luwə'tɨ, ngirə'de in
dɔ mbərkikində'gɨ'tɨ kɨ joo kin.»

De kɨ Luwə mbət'ə kɨ Dabidɨ
(Mrk 12.35-37; Luk 20.41-44)

41 Lokɨ Parisɨ'gɨ kawinan kakin, Jeju dəjɨ'de ta ene:
42 «Kɨ go mərta'tɨ lə'se dɔ Kirisiti'tɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə kin, oyi kadɨ
in ginn kojɨ'tɨ lə nan wa?» ə eli'ə eyina: «In ngonnkaw Dabidɨ.»
43 ə Jeju el'de ene: «Ra bann be ə Dabidɨ lokɨ Ndil Luwə ra kulə me'ə'tɨ
ɓar'a "Be'm" wa?
44 Tadɔ Dabidɨ el ene:
"Burəɓe Luwə el Burəɓe lə'm ene:
‹In re isɨ dɔjikɔl'm'tɨ ne,
bitɨ kadɨ m'təl njeban'gɨ lə'i nyakində nja'i'tɨ ginn tɔgɨ'tɨ*›."
45 «Ə re Dabidɨ ɓar'a Burəɓe ə, ra bann taa Kirisitɨ, kɨ in de kɨ Luwə
mbət'ə a in ngonnkaw Dabidɨ wa?»
46 Lo kin'tɨ, de kɨ asɨ kadɨ ilə ta'tɨ kare be goto. Ningə in dɔ ndɔ'a'tɨ kin
nu, de kaa sangɨ kadɨ n'dəj'ə ta el nga.

23

Jeju gangɨ ta dɔ njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ'tɨ
(Mrk 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

1 Jeju el bulə de'gɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne ene:
2 «Njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, kulə lə'de in kɔr ginn ndukun lə Mojɨ.
3 Nga ningə ingɨ, majɨ kadɨ in təli rɔ'se go nya'gɨ'tɨ kɨ eli'se, nan ndaji
kulə ra'de'gɨ el, tadɔ rai nya kɨ inɓe'gɨ sii eli kɨ ta'de kin, el.
4 Dɔi nya kɨ ɔy indəi dɔ de'gɨ'tɨ, nan inɓe'gɨ mbeti kun ngonn ji'de nden
be kuwə'n se'de taa.
5 Kulə ra'de'gɨ pətɨ, rai kɨ kadɨ de'gɨ oyi gidɨ'de. Ngann ndukun'gɨ kɨ
ndangi uləi me ngann buwatɨ'gɨ'tɨ, ə de'gɨ dɔi natɨ non'de'tɨ ə isɨ ji'de'tɨ
inɓe kin, rai yan'de adɨ boi, taa kulə'gɨ kɨ de'gɨ ɔsi sil ku'gɨ'tɨ kin kaa, rai
yan'de adɨ ngal tɔ*.
6 In de'gɨ kɨ gei lo kisi kɨ kete non de'gɨ'tɨ lo nyakusɔ'tɨ num kɨ nya kisɨ
kɨ kete non de'gɨ'tɨ ginn kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ num tɔ.
7 Taa gei kadɨ de'gɨ rai'de lapiya kɨ ɓuki nan'tɨ lo kingənan'gɨ'tɨ lə bulə
de'gɨ'tɨ num, taa kadɨ de'gɨ ɓari'de "Njendo de'gɨ" num tɔ.
8 Nan ingɨ, adi de ɓar'se "Njendo", el, tadɔ pətɨ, in ngannkon'nan'gɨ,
ningə Njendo'se in kareba tɔ.

---

‡ **22:37 22.37** Ndukun kɨ nja joo 6.5 § **22:39 22.39** Lebitikɨ 19.18 * **22:44 22.44** Pa'gɨ 110.1
* **23:5 23.5** Kɔr Isirayel'gɨ 15.38-41

9 Ɓari de madɨ dɔnangɨ'tɨ ne "Baw'se" el, tadɔ Baw'se in kareba, ə isɨ
dɔran'tɨ.
10 Taa adi de ɓarɨ'se "De'gɨ kibo", el tɔ, tadɔ De kibo lə'se in kareba, ə
in Kirisitɨ kɨ in de kɨ Luwə mbət'ə.
11 De kibo dann'se'tɨ, a in nje ra kuləɓər lə'se.
12 De kɨ un dɔ'ne kɨ taa, a uləi dɔ'a kɨ nanga, ə de kɨ ulə dɔ'ne kɨ nanga,
a uni dɔ'a taa tɔ.

Kumtondoo in lə Parisɨ'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ

13 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ! Sii uti tarow kɨ kaw Konɓe'tɨ lə Luwə dɔ de'gɨ'tɨ. Inɓe'gɨ uri me'tɨ
el, ningə de'gɨ kɨ gei kur me'tɨ kaa, ɔgi'de num tɔ.
[
14 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ. Tai nya majɨ'gɨ
lə njengawkoy'gɨ pətɨ pətɨ ji'de'tɨ, ningə ədi kum de'gɨ kɨ kelta kɨ Luwə kɨ
ginn'ə gangɨ el, kadɨ de'gɨ oyi'se, tokɨ in de'gɨ kɨ majɨ. Go kulə ra'gɨ'tɨ kɨ
be kin, Luwə a gangi'n ta kɨ ngan ngayn dɔ'se'tɨ†.]
15 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ! Awi mbah, anyinan ngodɨ dɔnangɨ ray'gɨ'tɨ kɨ lo lo, dɔ ba'gɨ'tɨ kadɨ
ingəi de kare go'se'tɨ. Ə lokɨ ingəi'ə ningə, rai'ə adɨ təl asɨ ta kaw me por'tɨ
kɨ bitɨ kɨ non'tɨ nja joo utə inɓe'gɨ ɓay tɔ.
16 «Kumtondoo in lə'se, in nje kɔr de'gɨ tarow, kɨ kum'se tɔ! Sii eli eyina:
"Re de iw rɔ'ne kɨ Kəy lə Luwə ningə, to kare, a re iw rɔ'ne kɨ lɔr kɨ Kəy
lə Luwə ə, majɨ kadɨ ra nya kɨ iw'n rɔ'ne."
17 In mbo de'gɨ, njekumtɔ'gɨ! Lɔr in nya kɨ Kəy lə Luwə, adɨ in yan
Luwə. Eke lɔr ə in kibo ngayn eke, Kəy lə Luwə kɨ təl lɔr nya kɨ kində ta
dangɨ'tɨ kin wa?
18 Təli eli ɓay eyina: "Re de iw rɔ'ne kɨ ringiri lo kində kadikare ə, to
kare, a re iw rɔ'ne kɨ kadikare ə, majɨ kadɨ ra nya kɨ iw'n rɔ'ne."
19 In njekumtɔ'gɨ! In ri ə in kibo ngayn wa? In kadikare eke in ringiri
lo kində kadikare kɨ təl kadikare nya kɨ kində ta dangɨ'tɨ kin wa?
20 De kɨ iw rɔ'ne kɨ lo kində kadikare ningə, iw rɔ'ne kɨ ringiri lo kində
kadikare num, kɨ nya'gɨ pətɨ kɨ isɨ dɔ'tɨ num tɔ.
21 De kɨ iw rɔ'ne kɨ Kəy lə Luwə ningə, iw rɔ'ne kɨ Kəy lə Luwə num, kɨ
Luwə kɨ isɨ me'tɨ num.
22 De kɨ iw rɔ'ne kɨ dɔran ə, iw rɔ'ne kɨ kumbər ngar lə Luwə num, kɨ
Luwə kɨ isɨ dɔ'tɨ num‡.
23 «Kumtondoo in lə'se in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ. Ɔri nya kare dann kɨ dɔgɨ'tɨ, me mbɨ kam'gɨ'tɨ kɨ ətɨ majɨ, kɨ me
mbɨ kam ndir tanyɨ'gɨ'tɨ, kɨ me ngann nya ndir tanyɨ'gɨ'tɨ, adi Luwə, ningə
indəi nja'se dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ majɨ'de to me ndukun'tɨ lə Luwə, to nyara kɨ
dana, kɨ koo kumtondoo, kɨ nyara kɨ low'ə'tɨ. Kɨ rɔta'tɨ in kin ə in nya'gɨ
kɨ kadɨ re a indəi kum'se go'tɨ rai, ə inyəi ndəgə'gɨ kɨ kɔ non be el.
24 In nje kɔr de'gɨ tarow, kɨ kum'se tɔ! Sii uləi nya ta ngoo mann'tɨ lai
mann tadɔ ngann kur'gɨ kɨ du, ə isɨ turi jambal me'se'tɨ.
25 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ! Togi gidɨ kala mann kɨ gidɨ kaa kusɔ nya adɨ ar, nan me kəy rosɨ kɨ
nya ɓogɨ'gɨ kɨ nya kɨ ingəi kɨ gorow nyənn nyara kɨ majel.
26 In Parisɨ kɨ njekumtɔ! Togi me kala mann, ningə gidə a ar njay tɔ.
27 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ! Toi to dɔɓadɨ'gɨ kɨ de'gɨ rai pon gidɨ'tɨ adɨ ndai kam be: re oo gidə

† **23:14 23.14** Barta'gɨ kɨ me nya'gɨ'tɨ kin [ ] goto me makitu'gɨ'tɨ kɨ njendanga ndangi kete. ‡ **23:22 23.22** Ejay 66.1

taga ne ə, ndolo, nan me'ə kɨ kəy rosɨ kɨ singə de'gɨ, kɨ nya'gɨ kɨ ndum kɨ
dangɨ dangɨ.
28 In be tɔ ə, gidɨ'se'tɨ taga ne, tɔji adɨ de'gɨ oyi tokɨ in nje təl rɔ'se go
ndu Luwə'tɨ, nan me'se'tɨ kəy ə, kədɨ kum de'gɨ kɨ majel kɨ ra, rosɨ.
29 «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, in njekədikum
de'gɨ! Indəi dɔɓadɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ adɨ majɨ, rai dɔɓadɨ de'gɨ
kɨ dana adɨ ndolo,
30 ningə eli eyina: "Re dɔkagilo'tɨ lə kaw'je'gɨ kin j'in non ə, re j'a j'ində
rɔ'je nan'tɨ se'de kadɨ jɨ tɔl'n de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ, el."
31 Lo kin'tɨ, inɓe'gɨ isɨ tɔji kadɨ in ngannkaw nje tɔl de'gɨ kɨ njekeltakita
Luwə'tɨ.
32 In ene, rai kɨ non'se'tɨ, tɔli ta nya kɨ kaw'se'gɨ uləi ngirə!
33 «In de'gɨ kɨ mann'se majel to lii pir'gɨ be, ra bann ə in məri kadɨ a
anyinan, ta ta kɨ gangɨ'tɨ me por'tɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ wa?
34 In tadɔ kin ə, m'a m'ulə'n kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ, kɨ nje gosɨ'gɨ
kɨ njendo de'gɨ ta lə Luwə, rɔ'se'tɨ. A tɔli'de ge, a ɓəri'de kagidəsɨ'gɨ'tɨ, a
tindəi'de kɨ ndəy hawlay ginn kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, taa a ngodɨ'de,
in se'de ɓebo'tɨ kɨ kare ə a gangi se'de ɓebo'tɨ kɨ nungɨ kɨ kete kete.
35 Lo kin'tɨ, de'gɨ kɨ dana kɨ mosɨ'de in kɨ ɓukɨ kɔ, ulə ngirə dɔ Abel'tɨ,
te'n dɔ Jakari'tɨ kɨ ngonn lə Barasi kin, ta mosɨ'de a in dɔ'se'tɨ. In Jakari
kɨ ndɔ kɨ tɔli'ə ngawdann lo'tɨ kɨ in Kəy'tɨ lə Luwə re lo ringiri kadikare'tɨ
kin§.
36 Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, ta nya tɔl'gɨ kin pətɨ a in dɔ de'gɨ'tɨ kɨ
dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone.

Jeju elta dɔ ɓebo Jerujalem'tɨ
(Luk 13.34-35)

37 «Wah! in de'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ, in de'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ, in kɨ nje tɔl
njekeltakita Luwə'tɨ, in nje tilə de'gɨ kɨ Luwə ulə'de adɨ'se kɨ mbal tɔli'de.
Nja bann ə, m'ge kaw'se tokɨ konkunjə a kaw'n ngann'ne'gɨ ginn bagɨ'ne'tɨ
kin be, nan ɔdɨ el ə.
38 Be ə kɨ ne kin, m'in Luwə m'a m'inyə Kəykawnan lə Luwə lə'se kɔ.
39 Tadɔ adɨ m'el'se madɨ oyi, a oyi m'in gogɨ el nga, bitɨ ndɔ kɨ a eli eyina:
"Njangɨ dɔ in dɔ de'tɨ kɨ re me tɔ Burəɓe'tɨ*".»

24

Jeju el tokɨ Kəy lə Luwə a tujɨ
(Mrk 13.1-4; Luk 21.5-7)

1 Jeju te me Kəy'tɨ lə Luwə kɨ taga, isɨ aw ningə, njendo'gɨ li'ə, rei rɔ'a'tɨ,
eli'ə kadɨ oo Kəy lə Luwə kɨ de'gɨ indəi adɨ ətɨ ɓol kin!
2 Ə Jeju un ta el'de ene: «Nya'gɨ kin pətɨ, kum'se oo majɨ, nan tokɨ rɔta'tɨ,
adɨ m'el'se m'adɨ oyi, mbal kare kɨ a nanyi kadɨ isɨ dɔ mad'a'tɨ ne goto, a
budi'de mur mur nanga.»

Nya'gɨ kɨ a rai nya kete non dɔboy ndɔ'tɨ
(Mrk 13.3-13; Luk 21.7-19)

3 Lokɨ Jeju aw isɨ dɔ mbal kagɨ buni'gɨ'tɨ, njendo'gɨ li'ə rei rɔ'a'tɨ, dəji'ə
ta kɨ kar'de ba eyina: «El'je adɨ j'oo, dɔkagilo kɨ ra'tɨ ə nya'gɨ kin a rai nya
wa? Ə nyakɔjɨ kɨ bann ə a tɔjɨ kadɨ jɨ gər tokɨ in dɔkagilo kɨ kadɨ to re'n
num, in dɔboy ndɔ num tɔ wa?»
4 Ə Jeju ilə'de'tɨ ene: «Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, adi de ədɨ'se el.

§ **23:35 23.35** Lo tum ginn nya'gɨ 4.8; 2Po ta'gɨ 24.20-22 * **23:39 23.39** Pa'gɨ 118.26

5 Tadɔ de’gɨ ngayn a rei kɨ tɔ’m, a eli eyina: “M’in ə m’in Kirisitɨ kɨ in
De kɨ Luwə mbət’ə”, ningə a ɓuki de’gɨ ngayn mu tɔ.
6 A oyi kaa rɔ’gɨ kɨ in sese ndəkba kɨ ngann ta’gɨ kɨ dɔ rɔ’gɨ kɨ in sanyi,
nan oyi maji! Adi ɓol ra’se el. Kadɨ nya’gɨ kin a rei, nan in dɔboy ndɔ el
ɓay.
7 Ginn ɓe madɨ a aw rɔ dɔ ginn ɓe madɨ’ne’tɨ, konɓe madɨ a aw rɔ dɔ
konɓe madɨ’ne’tɨ. Ɓo a on ge, dɔnangɨ a yəkɨ ge, kɨ lo’gɨ kɨ dangɨ dangɨ.
8 Nan nya’gɨ kin a toi to lo kulə ngirə to ndo kɨ a ra dene kin be ɓay.
9 De’gɨ a uni dɔ’se, awi sese kadɨ ingəi kon ge, kadɨ tɔli’se ge. De’gɨ pətɨ
kɨ in Juwipɨ’gɨ el a ɔsi’se ta tadɔ lə’m.
10 Lo kin’tɨ, de’gɨ ngayn a inyəi kunme’gɨ lə’de kɔ. A uni dɔ nan kɨ yo ge
kɨ ne ge, a ɔsi nan ta.
11 Nje ɓar rɔ’de njekeltakita Luwə’tɨ nan ingɨ el, a tei, ədi de’gɨ ngayn
ɓuki’de mu.
12 Majel a taa dɔnangɨ taa kadɨ, de’gɨ ngayn ndiginan lə’de a təl gogɨ.
13 Nan de kɨ uwə tɔgɨ’ne ba bitɨ dɔboy’tɨ, a ingə kajɨ.
14 Poyta kɨ majɨ kɨ dɔ Konɓe’tɨ lə Luwə kin, de’gɨ a iləi mbər’ə kɨ dɔnangɨ
pətɨ, kadɨ de’gɨ pətɨ kɨ gəri Luwə el oyi mannajɨ kɨ dɔ’tɨ. Ningə gɔ’tɨ, dɔboy
ndɔ a re.

Kon kibo ngayn kɨ a re
(Mrk 13.14-23; Luk 21.20-24)

15 «Ningə lokɨ a oyi de kɨ Njeranyakɔw Njetujɨ lo, kɨ njekeltakita Luwə’tɨ
Daniyel elta li’ə kin*, a uwə lo kisi lokɨ ar njay’tɨ ə, majɨ kadɨ de kɨ nje
tudə nya’gɨ kin, gər ginn’ə majɨ.
16 Ningə nje kɨ sii Jude’tɨ a anyinan kɨ dɔ mbal’gɨ’tɨ.
17 De kɨ isɨ dɔ kəy’tɨ a ur nanga kadɨ aw me kəy’tɨ un nya madɨ te’n el.
18 De kɨ a in me ndɔɔ’tɨ a asɨ kadɨ təl re ɓe un ku rɔ’ne el tɔ.
19 Kumtondoo kɨ gara goto a in lə dene’gɨ kɨ nje səm kɨ nje kadɨ mba
ngann’gɨ ili ndɔ’a’tɨ non kin.
20 Elita kɨ Luwə kadɨ anyinan ngodɨ kin ɓar’a el, taa kadɨ in ndɔ kɔrkon’tɨ
el tɔ.
21 Tadɔ dɔkagilo’ə’tɨ kin, kon kɨ de’gɨ a ingəi, in kon kɨ de oo nja kare
el ɓay. Lo kulə ngirə dɔran kɨ dɔnangɨ’tɨ kɨ Luwə ində’n nya’gɨ kin, bitɨ
ɓone, de oo ko kon kin nja kare el, taa de a oo ko kon kin gogɨ el ratata tɔ.
22 Re Burəɓe uwə ta ndɔ’gɨ kin gangɨ el ə, de kare kɨ a isɨ kɨ dɔ’ne ta
goto. Nan tadɔ lə de’gɨ kɨ inɓe mbətɨ’de ə, a uwə’n ta ndɔ’gɨ kin gangɨ.
23 Nga ningə, re de el’se ene: “Oyi Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət’ə ə in yo
am eke in ne am ɓo” ə, ononyi’se kunme’se kad’a rɔta.
24 Tadɔ de’gɨ kɨ ɓari rɔ’de tokɨ n’in kirisitɨ’gɨ be kɨ nje kɨ ɓari rɔ’de
njekeltakita Luwə’tɨ nan ingɨ el, a rei non to rai nya’gɨ kɨ əti ɓol ɓol, kɨ
nyakɔjɨ’gɨ kɨ ra ɓol kadɨ n’ɓuki de’gɨ mu’tɨ. A sangi kadɨ to nje kɨ Luwə
mbətɨ’de inɓe kin kaa, n’ɓuki’de mu ɓay, tokɨ ingəi tarow.
25 In be ə, m’el’se nya’gɨ kin kete be kadɨ gəri.

Ndɔ re Ngonn de
(Mrk 13.24-31; Luk 21.25-31)

26 «Kin ə re de el’se ene: “De kɨ Luwə mbət’ə ə a diləlo’tɨ yo am” ə, ai
el. Re el’se ene: “In ə iyə rɔ’ne mbunə lo’tɨ gogɨ nu am” ə uni me’se adi’ə
rɔta el.
27 Ningə, tokɨ ndi təl in’n lo kuwə kadɨ’tɨ, awɨ’n lo kurkadɨ’tɨ kakin ə, kɨ
re’m m’in Ngonn de kaa in be tɔ.

* **24:15 24.15** Daniyel 9.27, 11.31, 12.11

28 Lokɨ ninn toʼtɨ, malʼgɨ a kawinan səmʼtɨ.
29 Go nya kumtondooʼgɨʼtɨ kɨ dɔkagiloʼəʼtɨ kin, kadɨ a te kumʼne el, nanyi
a nda el, meeʼgɨ a in kɨ dɔranʼtɨ tosi kɨ nanga, ningə tɔgɨʼgɨ kɨ dɔranʼtɨ a
yəki.
30 Lo kinʼtɨ, nyakɔjɨ kɨ dɔʼmʼtɨ mʼin Ngonn de a te dɔranʼtɨ, ningə ginn
kawʼgɨ pətɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ ne a ndingəi rɔʼde. Lo kinʼtɨ, a oyi mʼin Ngonn
de mʼa mʼre me kilndi kɨ dɔranʼtɨ kɨ tɔgɨ, me kunjɨʼtɨ kɨ əti ɓol[†].
31 Mʼa mʼulə kɨ malaykaʼgɨləʼm kɨ tow kɨ ɓar ɔr lo hɔm dɔ kum
dɔnangɨʼtɨ kɨ sɔ kadɨ kawi nje kɨ Luwə mbətɨʼde kɨ nanʼtɨ. A kawiʼde kʼin
ngangɨ dɔnangɨʼtɨ kɨ kare tei in kɨ nungɨʼtɨ.

Nyando kɨ ɔjidɔ kagɨ mbaykote
(Mrk 13.28-31; Luk 21.29-33)

32 «Majɨ kadɨ in gəri nyando kɨ dɔ kagɨ mbaykoteʼtɨ kin. Lokɨ bajiʼəʼgɨ
indəi rungirungɨ, ə mbiʼə itɨ kin ningə, in gəri kadɨ nanyi ɓar in ndəkba
nga.
33 Be tɔ ə, lokɨ oyi nyaʼgɨ kin pətɨ rai nya ningə, majɨ kadɨ in gəri tokɨ
Ngonn de in takəyʼtɨ ndəkba kadɨ re rɔʼseʼtɨ.
34 Ningə tokɨ rɔtaʼtɨ, adɨ mʼelʼse, deʼgɨ kɨ sii kɨ dɔʼde taa ne kin a oyi tigə
el ɓay ə nyaʼgɨ kin pətɨ a rai nya.
35 Dɔran kɨ dɔnangɨ a gotoi ndɔ madɨ, nan taʼgɨləʼm a toi lo to deʼtɨ ba
bitɨ kɨ nonʼtɨ.

Luwə kɨ karʼne ba ə gər ndɔ kɨ dɔboyʼtɨ
(Mrk 13.32,35; Luk 17.26-27,34-35, 12.39-40)

36 «De kare kɨ gər ndɔ eke dɔ kadɨ kɨ nyaʼgɨ kin a rai nyaʼtɨ goto:
Malaykaʼgɨ kɨ dɔranʼtɨ el num, Ngonn lə Luwə inɓe el num, nan Luwə
kɨ Baw kɨ karʼne ba par ə gər.
37 Ningə, nya kɨ ra nya dɔkagiloʼtɨ lə Nuwe kin ə, nyaʼa a ra nya ndɔ
reʼmʼtɨ mʼin Ngonn de tɔ.
38 Tadɔ kete non kadɨ mann kon kibo kin re, deʼgɨ sɔi nya ge, anyinan
ge, taai nan ge, adi ngann deʼgɨ taai nan ge, bitɨ ndɔʼtɨ kɨ Nuwe urʼn me
tokiboʼtɨ[‡].
39 Usɨ deʼgɨ el, bitɨ kadɨ mann kon kibo re tujɨʼnʼde[§]. Ndɔ kɨ mʼin ngonn
de mʼa teʼn bus kaa be tɔʼa nyaʼgɨ a rai nya tɔ.
40 In be ə, dingəmʼgɨ joo a rai me ndɔɔʼtɨ ningə, a uni kare ə a inyəi kɨ
nungɨ.
41 Deneʼgɨ joo a uri nya nanʼtɨ ə, a uni kɨ kare ə a inyəi kɨ nungɨ.
42 Ə majɨ kadɨ isɨ dɔ njaʼseʼtɨ, tadɔ in gəri ndɔ kɨ Burəɓeləʼse a reʼnʼtɨ
el.
43 In gəri majɨ kadɨ re ɓe nje kəy gər dɔ kadɨ kɨ njeɓogɨ a reʼn kondɔʼtɨ
ə a isɨ dɔ njaʼneʼtɨ ba, um a inyə adɨ mbutɨ bɔr kəy liʼə el.
44 In tadɔ kin ə, ingɨ kaa, kadɨ sii dɔ njaʼseʼtɨ tɔ. Tadɔ mʼin Ngonn de
mʼa mʼre dɔ kadɨʼtɨ kɨ in gəri el.

Njekuləɓər kɨ njera nya kɨ dana
(Luk 12.42-46)

45 «Njekuleɓər kɨ nje ra nya kɨ lowʼəʼtɨ, kɨ kumʼə ədɨ, ə in de kɨ ɓeʼə a
ində dɔ deʼgɨʼtɨ kɨ me kəyʼtɨ ləʼne kadɨ adɨʼde nyakusɔ kɨ dɔ kadɨ kɨ kadɨ
adɨʼnʼde.
46 Nje ra kulə kin a in nje majikur, lokɨ ɓeʼə təl ə ingə ta kuləʼtɨ kin, ra
ra.

---

† **24:30 24.30** Daniyel 7.13 ‡ **24:38 24.38** Lo tum ginn nyaʼgɨ 6.9-7.6 § **24:39 24.39** Lo tum ginn nyaʼgɨ 7.7-24

47 Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se, a ində dɔ nya majɨ’gɨ’tɨ lə’ne pətɨ.
48 A kin ə re in nje ra kulə kɨ majel ə, a el me’ne’tɨ ene: “Be’m a re
kalangɨ el ɓay”,
49 Ningə ra ta kində madikulə’nə’gɨ’tɨ, ra sɔ ge, ra anyi ge kɨ nje kɨ yiwi
ra’de.
50 Lokin’tɨ, ɓe nje kəy a re kɨ ndɔ kɨ in ində me’ne dɔ’tɨ el, kɨ dɔ kadɨ kɨ
gər el.
51 Ɓe’ə a ɔj’ɔ kum’ə, kadɨ oo nya kon kɨ a ra de’gɨ kɨ njekədikum de’gɨ,
lo non’tɨ kɨ lo ngor ngangɨ’tɨ.»

25

Kujita dɔ ngann mandɨ’gɨ’tɨ kɨ dɔgɨ

1 «Konɓe lə Luwə a to to ta lə ngann mandɨ’gɨ kɨ dɔgɨ kɨ ɔyi lambɨ’gɨ
lə’de ə awi kadɨ tiləi kum de kɨ aw to taa dene kin be.
2 Nje kɨ mi in mbo’gɨ ə nje kɨ mi in njekumkar’gɨ tɔ.
3 Nje kɨ mbo’gɨ ɔyi lambɨ’gɨ lə’de nan uni hu’ə kɨ rangɨ dɔ mad’a’tɨ el,
4 nan njekumkar’gɨ, ɔyi lambɨ’gɨ lə’de kɨ hu kɨ rangɨ dɔ mad’a’tɨ.
5 Nga ningə, lokɨ de kɨ aw to taa dene kakin re kalangɨ el, ɓi ra’de adɨ
toi ɓi.
6 Ə dann lo’tɨ, ndu de ɓar ene: “Oyi nje taa dene kaa am, ə tei tiləi
kum’ə.”
7 Lo kin’tɨ, ngann mandɨ’gɨ kakin pətɨ ndəli dɔ ɓi’tɨ, indəi dɔ lambɨ’gɨ
lə’de dana.
8 Ningə nje kɨ mbo’gɨ eli njekumkar’gɨ eyina: “Adɨ’je hu lambɨ lə’se nden,
nan lambɨ’gɨ lə’je isɨ oyi.”
9 Ə njekumkar’gɨ eli’de eyina: “Jagɨ, a asɨ kadɨ j’ingi sese dɔ’tɨ el, ə awi
rɔ nje kində nya ndogɨ’tɨ ndogi yan’se.”
10 Ə lokɨ mbo’gɨ awi lo ndogɨ hu lambɨ’tɨ nu ningə, nje taa dene re te.
Nje kɨ sii dɔ nja’de’tɨ, uri si’ə kəy taa nan’tɨ, adɨ uti takəy dɔ’de’tɨ.
11 Gɔ’tɨ gogɨ ɓay taa nje kɨ nungɨ kakin in non rei yan’de, eli eyina:
“Burəɓe, Burəɓe, in te takəy adɨ’je!”
12 Nan nje taa dene ilə’de’tɨ ene: “Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, m’gər’se el.”»
13 Lo kin’tɨ, Jeju ilə dɔ’tɨ ene: «Be ə, majɨ kadɨ sii dɔ nja’se’tɨ, tadɔ in
gəri dɔ ndɔ’a eke dɔ kad’a el.

Kujita dɔ njekulə’gɨ kɨ mutə
(Luk 19.12-27)

14 «Ta kɨ dɔ konɓe’tɨ lə Luwə to to ta lə dingəm kɨ isɨ aw mbah ə ɓar
njekulə’gɨ lə’ne adɨ’de nyakingə lə’ne kadɨ oyi gɔ’ə adɨ’ne kin be.
15 Adɨ de kare sakɨ nar mi, adɨ kɨ nungɨ sakɨ nar joo, ningə adɨ kɨ nungɨ
ɓay sakɨ nar kare tɔ. Adɨ de kɨ ra kigo tɔg’ɔ’tɨ, ə ɔtɨ aw mbah.
16 Be ə, njekulə kɨ ingə sakɨ nar mi, aw ra’n gatɨ ə ingə sakɨ nar mi dɔ’tɨ.
17 Be tɔ ə, in kɨ ingə joo, ra, ingə joo dɔ’tɨ.
18 Nan in kɨ ingə sakɨ nar kare, aw ur ɓe, duw nar’tɨ kɨ ɓe’ə ad’a kakin.
19 «Nga ningə, dɔkagilo ngayn gɔ’tɨ ningə, ɓe nje ra kulə’gɨ kakin in non
re. Lokɨ re ningə, dəjɨ’de kadɨ ɔjɨ kandɨ kulə’gɨ lə’de kɨ rai non’ne’tɨ kadɨ
n’oo.
20 Lo kin’tɨ, in kɨ ingə sakɨ nar mi kakin, re non ɓe’ne’tɨ kɨ sakɨ nar kɨ
rangɨ mi dɔ’tɨ ningə el’ə ene: “Be’m, sakɨ nar kɨ mi kɨ adɨ’m kaa, nyɨ m’ra
be m’ingə mi dɔ’tɨ kin.”

21 Ə ɓe’ə el’ə ene: “Majɨ ngayn, in njekulə kɨ majɨ kɨ nje ra nya kɨ
low’ə’tɨ. Ningə tokɨ ra’n nya kɨ low’ə’tɨ me nya’tɨ kɨ nden be, m’a m’indəi
dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ ngayn. Re, ra sə’m rɔnel.”
22 In kɨ ingə sakɨ nar joo kakin, re non ɓe’ne’tɨ kɨ sakɨ nar kɨ rangɨ joo
dɔ’tɨ ningə el’ə ene: “Ɓe’m, sakɨ nar kɨ joo kɨ adɨ’m kaa, nyɨ m’ra be m’ingə
joo dɔ’tɨ kin.”
23 Ə Ɓe’ə el’ə ene: “Majɨ ngayn, in njekulə kɨ majɨ kɨ nje ra nya kɨ
low’ə’tɨ. Ningə tokɨ ra’n nya kɨ low’ə’tɨ me nya’tɨ kɨ nden be, m’a m’indəi
dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ ngayn. Re, ra sə’m rɔnel.”
24 Ta tɔlta’a’tɨ, in kɨ ingə sakɨ nar kare kakin, re non ɓe’ne’tɨ el’ə ene:
“Ɓe’m, m’gər kadɨ in de kɨ ngan ngayn: lo kɨ duw nya’tɨ el kaa təti num,
lo kɨ najɨ nya’tɨ el kaa ɔy num.
25 Nya kin ə m’ɓol, adɨ m’aw m’iyə nar kɨ adɨ’m kakin nanga. Ningə kɨ
ngɔsine, nya lə’i ə to kin.”
26 Lo kin’tɨ ɓe’ə el’ə ene: “In njekulə kɨ majel, in njedaw! In gər majɨ
kadɨ lo kɨ m’duw nya’tɨ el kaa m’ujə num, lo kɨ m’najɨ nya’tɨ el kaa m’ɔy
num.
27 Nga a re be kin ningə, re a ində nar lə’m lo ngəm nar’tɨ, ə tokɨ m’təl
kin ningə, re m’a m’taa kɨ mann’a dɔ’tɨ.
28 Tai sakɨ nar kɨ kare kɨ ji’ə’tɨ kin adi in kɨ aw kɨ sakɨ nar dɔgɨ kin.”
29 Tadɔ de kɨ aw kɨ nya ji’ne’tɨ, a adi’ə dɔ’tɨ kadɨ to’ə mbar mbar, nan
de kɨ awɨ’n el, in kɨ nden kɨ awɨ’n kaa a taai ji’ə’tɨ.
30 Ningə in kɨ in njekulə kɨ nda’a goto, iləi’ə taga lo kɨ diw’tɨ kɨ kadɨ a
non’tɨ ge ngor ngangɨ’ne’tɨ ge.»

Ta kɨ gangɨ kɨ dɔboy’tɨ

31 Jeju el ɓay ene: «Lokɨ m’in Ngonn de m’a m’re me tɔjɨ’tɨ kɨ ətɨ ɓol, kɨ
malayka’gɨ pətɨ go’m’tɨ kin ningə, m’a m’njɨ dɔ kumbər ngar’tɨ lə’m me
tɔɓar’tɨ.
32 Ningə ginn ɓe’gɨ kɨ dangɨ dangɨ a kawinan kɨ non’m’tɨ. M’a m’ɔr kum
de’gɨ nan’tɨ tokɨ nje nyakul’gɨ a ɔr’n kum batɨ’gɨ kɨ binyə’gɨ nan’tɨ kin be.
33 M’ində batɨ’gɨ dɔjikɔl’m’tɨ, ə binyə’gɨ dɔjigəl’m’tɨ tɔ.
34 Lo kin’tɨ, ngar a el nje kɨ dɔ ji kɔl’ne’tɨ ene: “Rei, ingɨ kɨ Bai ində ji’ne
dɔ’se’tɨ kin, ə tai Konɓe kɨ Luwə ində dɔ’a dana tadɔ lə’se lo kulə ngirə
dɔran kɨ dɔnangɨ’tɨ nu kin.
35 Tadɔ ɓo ra’m ə adi’m’in nya m’njɔ; kundə ra’m ə adi’m’in mann
m’anyi; m’in mbah ə uwəi’m’in kɨ rɔ’se’tɨ;
36 m’ra kɨ rɔ’m kare ə adi’m’in ku m’ulə rɔ’m’tɨ; rɔ’m to’m ə rai sə’m;
m’to dangay’tɨ ə rei oyi’m’in.”
37 Nga ə njera go ndu Luwə’tɨ a iləi’ə’tɨ eyina: “Burəɓe, kadɨ bann’tɨ ə
j’oo’i ɓo rai ə j’ad’i nya sɔ wa? Kində rai ə j’ad’i mann anyi wa?
38 In mbah ə j’uwəi kɨ rɔ’je’tɨ wa? Ra kɨ rɔ’i kare ə j’ad’i ku ulə rɔ’i’tɨ
wa?
39 Rɔ’i to’i ə jɨ ra sə’i wa? To dangay’tɨ ə jɨ re j’oo’i wa?”
40 Ə ngar el nje rago’tɨ’gɨ ene: “Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, dɔkagilo’gɨ pətɨ
kɨ rai nya’gɨ kin kɨ kɨ du ngayn dann ngannkon’m’gɨ’tɨ kɨ oyi’de kam ningə,
in m’in ə rai sə’m.”
41 «Ningə go’tɨ, ngar a el nje kɨ rai dɔ ji gəl’ne’tɨ ene: “Ɔti sanyi kɔ
rɔ’m’tɨ, in de’gɨ kɨ ndɔl in dɔ’se’tɨ! Ai me por’tɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ, kɨ Luwə
ində dɔ’a dana tadɔ lə Su in kɨ malayka’gɨ li’ə kin.
42 Tadɔ ɓo ra’m, ə adi’m’in nya m’njɔ el; kundə ra’m, ə adi’m’in mann
m’anyi el;

43 m’in mbah ə uwəi’m’in kɨ rɔ’se’tɨ el; m’ra kɨ rɔ’m kare ə adi’m’in ku
m’ulə rɔ’m’tɨ el; rɔ’m to’m ə rai sə’m el; m’to dangay’tɨ ə in rei oyi’m’in
el.”
44 Ningə ingɨ kaa a iləi’ə’tɨ eyina: “Nga Burəɓe, kadɨ bann’tɨ ə j’oo’i ɓo
rai ə j’ad’i nya sɔ el, eke kində rai ə j’ad’i mann anyi el wa? In mbah, eke
ra kɨ rɔ’i kare, eke rɔ’i to’i, eke to dangay’tɨ ə jɨ mbəti ra sə’i wa?”
45 Ə ngar a iləʼdeʼtɨ ene: “Tokɨ rɔtaʼtɨ, adɨ mʼelʼse, dɔkagiloʼgɨ pətɨ kɨ rai
nyaʼgɨ kin kɨ kɨ du ngayn dann ngannkonʼmʼgɨʼtɨ kɨ oyiʼde kam, el ə, mʼin
kaa rai sə’m el jagɨ tɔ.”
46 Lo kin’tɨ, njera go’tɨ el, a ai lo kon’tɨ kɨ ginn’ə a gangɨ el, ə njera go
ndu Luwə’tɨ a awi lo kajɨ’tɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ*.»

26

Kində tanan’tɨ tadɔ tɔl Jeju
(Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53)

1 Lokɨ Jeju tɔlta kelta dɔ nya’gɨ ningə, el njendo’gɨ lə’ne ene:
2 «In gəri kadɨ ndɔ joo par ə ndɔ ra nanyi Pakɨ a asɨ, kadɨ de’gɨ a uləi
m’in Ngonn de ji de’gɨ’tɨ kadɨ a ɓəri m’in kagidəsɨ’tɨ.»
3 Lo kin’tɨ non, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, kɨ ngatɔgɨ’gɨ
lə Juwipɨ’gɨ, kawinan natɨ lo’tɨ lə Kayipɨ kɨ in kibo lə njekujənyamosɨ
kadikare’gɨ.
4 Ningə indəi ndu’de nan’tɨ kadɨ n’uwəi Jeju gidɨ kuwə n’tɔli’ə.
5 Ningə elinan eyina: «Adɨ j’uwəi’ə ndɔ ra nanyi’tɨ el, nan to de’gɨ a
indəi kɨ wongɨ.»

Dene madɨ ur hu kɨ ətɨ majɨ dɔ Jeju’tɨ
(Mrk 14.3-9; Jan 12.1-8)

6 Jeju in Betani’tɨ, me kəy’tɨ lə Simon kɨ kete in njebanjɨ,
7 ningə dene madɨ re rɔ Jeju’tɨ kɨ ku mbal kɨ hu kɨ ətɨ majɨ rosɨ. In hu kɨ
gat’a in ngayn. Ningə lokɨ Jeju isɨ sɔ nya ə, ur hu kakin dɔ Jeju’tɨ.
8 Ə lokɨ njendo’gɨ oyi nya kin be ningə, nəl’de el, adɨ eli eyina: «Ginn ra
hu kin kɔ be in ri wa?
9 Asɨ kadɨ de taa’n nar kɨ ngayn ə ra’n kɨ njendoo’gɨ.»
10 Jeju oo ta kɨ isɨ eli be, ningə el’de ene: «Tadɔ ri ə isɨ njuwəi dene kin
be wa? Nya kɨ ra dɔ’m’tɨ kin in kulə kɨ majɨ.»
11 Njendoo’gɨ kam, sii sese ne kɨ ndɔ’gɨ pətɨ, nan m’in m’a m’njɨ sese kɨ
non’tɨ el.
12 Hu kɨ ətɨ majɨ kɨ ur dɔ’m’tɨ kin, ur ra’n go darɔ’m kɨ a aw ɓadɨ’tɨ.
13 Ningə tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se: lo’gɨ pətɨ dɔnangɨ’tɨ ne, kɨ de’gɨ a iləi
mbər Poyta kɨ majɨ səm’tɨ, a ɔri poy nya kɨ dene ra kin kadɨ me’de olo’n
dɔ’a’tɨ.

Judasɨ un dɔ Jeju
(Mrk 14.10-11; Luk 22.3-6)

14 De kare kɨ mbunə njendo’gɨ’tɨ lə Jeju kɨ dɔgɨ gidə in joo, kɨ tɔ’a nan
Judasɨ Isikariyotɨ aw ɓe lə kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ,
15 el’de ene: «Kin ə m’ulə Jeju jɨ’se’tɨ ə a adi’m’in ri wa?» Ningə ingɨ
tudəi nar silə dɔ mutə adi’ə*.
16 Ulə ngirə low’ə’tɨ kin non, Judasɨ isɨ sangɨ dɔkagilo kɨ to kadɨ ulə’n
Jeju ji’de’tɨ.

---

* **25:46 25.46** Daniyel 12.2 * **26:15 26.15** Jakari 11.12

Jeju sɔ nya Pakɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne
(Mrk 14.12-16; Luk 22.7-13)

17 Ndɔ kɨ dɔkete lə ra nanyi kusɔ mapa kɨ hum ɔd'ɔ el, njendo'gɨ lə Jeju
rei dəji'ə eyina: «Lo kɨ ra be ə in ndigɨ kadɨ j'aw jɨ ra nyakusɔ Pakɨ səm'tɨ
j'ad'i wa?»
18 Ə Jeju el'de ene: «Ai me ɓebo'tɨ kam, kəy lə de kɨ be, ə eli'ə eyina:
"Njendo de'gɨ ene: dɔkagilo lə'm in ndəkba, ningə in ɓe lə'i ə m'a m'ra
Pakɨ'tɨ kɨ njendo'gɨ lə'm."»
19 Njendo'gɨ awi rai tokɨ Jeju el'n'de, adɨ rai nyakusɔ Pakɨ.

Jeju el tokɨ njendo kare a un dɔ'ne
(Mrk 14.17-21; Luk 22.14; Jan 13.21-30)

20 Lokɨ kadɨ ur, Jeju isɨ ta nyakusɔ'tɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo.
21 Lokɨ isɨ sɔi nya, Jeju el'de ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, de kare
dann'se'tɨ a ulə'm ji de'gɨ'tɨ.»
22 Lo kin'tɨ, me njendo'gɨ tɔsɨ, adɨ dəji ta Jeju kare kare eyina: «In m'in
ɓe, Burəɓe?»
23 Ə Jeju təl el'de ene: «De kɨ ulə ji'ne sə'm nan'tɨ me ngo kusɔ nya'tɨ
kin ə, de'ə a ulə'm ji de'gɨ'tɨ.
24 Tadɔ Ngonn de a oy tokɨ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə ɔji dɔ'a, nan
kumtondoo in lə de kɨ a ulə ji de'gɨ'tɨ. De'ə kin, re oji'ə el kaa in sotɨ[†].»
25 Judasɨ kɨ a ulə Jeju ji de'gɨ'tɨ kakin, dəjɨ Jeju ene: «Njendo, in m'in
ɓe?» Ə Jeju ilə'tɨ ene: «Te ta'i'tɨ.»

Nyakusɔ lə Burəɓe
(Mrk 14.22-25; Luk 22.14-20; 1Ko 11.23-25)

26 Lokɨ sii ta nyakusɔ'tɨ, Jeju un mapa, njangɨ dɔ'a, uwə tətɨ nan'tɨ, adɨ
njendo'gɨ, ningə el'de ene: «Tai sɔi, in kin in darɔ'm.»
27 Go mapa'tɨ, Jeju un kɔpɨ yiwi kandɨ nju, ra oyo Luwə dɔ'tɨ, ningə təl'n
adɨ njendo'gɨ ene: «Tai, anyinan pətɨ.
28 In kin in mosɨ'm, mosɨ Kunmindɨ kɨ sigɨ kɨ a anyi tadɔ bulə de'gɨ, tadɔ
k'inyə'n go majel'gɨ lə'de kɔ.
29 Ningə adɨ m'el'se, m'a m'anyi yiwi kandɨ nju gogɨ el, bitɨ kadɨ m'a
m'anyi sese kɨ sigɨ me Konɓe'tɨ lə Bai.»

Jeju el tokɨ Piyər a manjɨ ta gər'ne
(Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38)

30 Osi pa kulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ[‡] ningə tei awi dɔ mbal kagɨ Buni'gɨ'tɨ.
31 Ningə Jeju el njendo'gɨ ene: «Kondɔ'tɨ ne inɓe kin, ingɨ a mbeti m'in
pətɨ, tadɔ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: "M'a m'tɔl njekul batɨ'gɨ,
ningə bulə batɨ'gɨ a sananyinan[§] kɨ lo lo."
32 Nan lokɨ m'a m'ində lo koy'tɨ, m'a m'aw kete non'se'tɨ, to nginə'se
Galile'tɨ.»
33 Lo kin'tɨ, Piyər un ta el Jeju ene: «Re de'gɨ pətɨ inyəi nu kɔ kaa, m'in
m'a m'inyə'i kɔ el ratata.»
34 Ə Jeju təl el'ə ene: «Tokɨ rɔta'tɨ adɨ m'el'i: me kondɔ'tɨ ne inɓe kin,
kete ɓay taa kadɨ kunə kunjə non, a manjɨ ta nja mutə ene in gəri'm el.»
35 Nan Piyər el'ə ene: «Re in koy kaa m'a m'oy sə'i, um m'a manjɨ ta
gəri el bitɨ.» Ningə ndəgɨ njendo'gɨ pətɨ eli ko ta inɓe kɨ Piyər el kakin tɔ.

Jeju elta kɨ Luwə Getisemane'tɨ
(Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46)

---

† **26:24 26.24** Ejay 53.7 ‡ **26:30 26.30** Pa'gɨ 113-118 § **26:31 26.31** Jakari 13.7

36 Goʼtɨ, Jeju in kɨ njendoʼgɨləʼne ɔti rei loʼtɨ madɨ kɨ ɓariʼə Getisemane.
Jeju elʼde ene: «Sii lo kinʼtɨ ne be in nginəi mʼin, dɔkagiloʼtɨ kɨ mʼa mʼaw
nu kadɨ mʼelta kɨ Luwə.»
37 Jeju adɨ Piyər in kɨ ngann lə Jebede kɨ joo awi siʼə. Lo kinʼtɨ, mekon
kɨ metujɨ kibo ulə ngirə ra Jeju,
38 adɨ elʼde ene: «Meʼm rosɨ kɨ metujɨ kɨ asɨ koy, sii lo kinʼtɨ ne be, sii
kum ba um toi ɓi el nanʼtɨ səʼm.»
39 Jeju ɔtɨ kɨ kete nden ningə, osɨ kɨ ta kumʼne nanga, elta kɨ Luwə ene:
«Bai, re to bann ə, ɔsɨ kɔpɨ kon kin ngərəngɨ rɔʼmʼtɨ! Nan kʼin ə kadɨ in
kigo ndigɨʼtɨləʼm el, nan kigo ndigɨʼtɨ ləʼi yo taa.»
40 Jeju təl re rɔ njendoʼgɨʼtɨ ningə ingəʼde, isɨ toi ɓi, adɨ el Piyər ene:
«Kin kaa asi kadɨ sii səʼm kum dɔ kadɨ kɨ kare be el bitɨ ɓe?
41 Sii kumngayira ba, elita kɨ Luwə, kadɨ osi me nyananʼtɨ el. Ndil de kɨ
meʼəʼtɨ ge ra nya kɨ majɨ, nan darɔ in kɨ ton.»
42 Təl ɔr rɔʼne sanyi seʼde kɨ nja joo, ningə elta kɨ Luwə ene: «Bai, kin
ə re kɔpɨ kon kin, majɨ kadɨ mʼanyi um lo kɔsʼɔ ngərəngɨ rɔʼmʼtɨ goto ə,
kadɨ ra ndigɨ ləʼi.»
43 Lokɨ təl re rɔ njendoʼgɨʼtɨ ningə, ingəʼde isɨ toi ɓi ɓay, kumʼde ɔy diriri.
44 Jeju inyəʼde ə təl ɔr ndanʼne ɓay, elta kɨ Luwə kɨ nja mutə, un go
mindɨʼne kɨ kete kakin ɓay.
45 Goʼtɨ, təl re rɔ njendoʼgɨʼtɨ elʼde ene: «In toi ta ɓiʼtɨ ne, isɨ ɔri kon ɓay
wa? Asɨ be nga! Dɔ kadɨ kuləʼm mʼin Ngonn de ji njeramajelʼgɨʼtɨ asɨ nga.
46 Indəi taa adɨ jʼawi, njekuləʼm jiʼdeʼtɨ ə re am!»

Kuwə Jeju
(Mrk 14.43-52; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12)

47 Lokɨ ta nanyi ta Jejuʼtɨ ba ɓay ningə, Judasɨ, kɨ in kɨ kare dann
njendoʼgɨʼtɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo re. Re kɨ kutɨ deʼgɨ ngayn goʼneʼtɨ. Deʼgɨ kɨ
njekuwə kiyərɔʼgɨ ge, njekuwə gɔlʼgɨ jiʼdeʼtɨ ge. Bulə deʼgɨ kin, in kiboʼgɨ
lə njekujənyamosɨ kadikareʼgɨ, kɨ ngatɔgɨʼgɨ lə Juwipɨʼgɨ ə ulɨiʼde.
48 Judasɨ kɨ njekundɔ Jeju, elʼde nya kɨ nʼa nʼra kadɨ to gəri Jeju ene: «De
kɨ mʼa mʼində kɔtɨʼm yanʼtɨ kin ə, in darɔʼa inɓe, ənn ə, uwəiʼə səm.»
49 In be ə, tananʼtɨ ne ɔtɨ re kɨ rɔ Jejuʼtɨ elʼə ene: «Mʼuwə jiʼi, Njendo
deʼgɨ!» Ningə, ində kɔtɨʼne yanʼaʼtɨ.
50 Ə Jeju elʼə ene: «Madɨʼm, in ra nya kɨ in re kadɨ in ra.» Ningə lowʼəʼtɨ
non, deʼgɨ indəi jiʼde dɔ Jejuʼtɨ uwəiʼə.
51 Ningə nyɨ, kɨ kare dann nje kɨ in nanʼtɨ kɨ Jeju, ində jiʼne dɔ kiyərɔ
ləʼne, tugəʼn mbi paja lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikareʼgɨ batɨ gangɨ.
52 Nan Jeju elʼə ene: «Ulə kiyərɔ ləʼi sawʼaʼtɨ gogɨ, tadɔ deʼgɨ kɨ nje rɔi
kɨ kiyərɔ a tujiʼde kɨ kiyərɔ tɔ.
53 Ke oo kadɨ mʼasɨ kadɨ mʼdəjɨ tɔgɨ Bai, ə tananʼtɨ ne a ulə kɨ bulə
malaykaʼgɨ dər dɔgɨ banyi banyi kadɨ rei rɔ ləʼm el wa?
54 Nan kin ə re in be ə, bann ə Makitu lə Luwə kɨ el ene nyaʼgɨ a rai nya
be kin tɔltaʼne wa?»
55 Goʼtɨ, Jeju el bulə deʼgɨ ene: «Rei kɨ kiyərɔʼgɨ kɨ gɔlʼgɨ taa kadɨ uwəi
mʼin to nya kɨ mʼin njeɓogɨ be! Ndɔʼgɨ pətɨ, mʼin sese nanʼtɨ natɨ Kəyʼtɨ lə
Luwə, mʼndo deʼgɨ nya, kaa, uwəi mʼin el.
56 Nan nyaʼgɨ kin rai nya be kadɨ ta kɨ njekeltakita Luwəʼtɨ ndangi,
tɔlitaʼde.» Lo kinʼtɨ, njendoʼgɨ liʼə pətɨ anyinan ə inyəiʼə.

Jeju ra non njegangɨ taʼgɨʼtɨ lə Juwipɨʼgɨ
(Mrk 14.53-65; Luk 22.54-55,63-71; Jan 18.12-18)

57 Nje kuwə Jeju, awi si’ə non kibo’tɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ
tɔ’a nan Kayipɨ. In lo kin’tɨ ə njendo ndukun’gɨ kɨ ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ
kawi nan’tɨ.
58 Piyər ra njiyə’n go’de’tɨ sanyi nden nden, bitɨ re ur’n go’de’tɨ, natɨ
lo’tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kakin. Re isɨ nan’tɨ kɨ paja’gɨ
kadɨ n’oo ke nya kin a tɔlta’ne bann wa.

59 Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njegangita’gɨ lə Juwipɨ’gɨ ba
pətɨ, sangɨ row kadɨ n’ingəi de’gɨ kɨ nje tətɨ ta kɨ ngom dɔ’a’tɨ, kadɨ n’gangi
ta koy dɔ Jeju’tɨ,
60 nan ingəi el. De’gɨ ngayn kɨ nje tətɨ ta rei elita kɨ ngom dɔ’a’tɨ, nan
asɨ nan’tɨ el. Ta tɔlta’a, de’gɨ joo rei eli eyina:
61 «Dingəm kin el ene: “M’asɨ kadɨ m’tujɨ Kəy lə Luwə kɔ, ə m’təl m’ində
gogɨ me ndɔ’tɨ kɨ mutə.”»
62 Ə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ indəi taa el Jeju ene: «A elta
madɨ dɔ ta’tɨ kɨ de’gɨ a indəi dɔ’i’tɨ kin el wa?»
63 Nan Jeju ilə’de’tɨ el. Lo kin’tɨ, kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ el
Jeju ene: «Kɨ tɔ Luwə kɨ nje kisi kumngayira, m’dəj’i kadɨ el’je ke in, ə in
Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə, kɨ in Ngonn lə Luwə wa?»
64 Ə Jeju el’ə ene: «Te ta’i’tɨ! Nga ningə m’el’se taga wangɨ, m’adɨ oyi
tokɨ kaw kɨ kete non, a oyi m’in Ngonn de m’njɨ dɔjikɔl Luwə’tɨ kɨ nje tɔgɨ,
m’a m’ində dɔran’tɨ m’re me kilndi’tɨ*.»
65 Ə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ til ku’gɨ kɨ rɔ’ne’tɨ, ə el ene:
«Elta kɨ mal dɔ Luwə’tɨ. In kin, jɨ sangɨ kadɨ de madɨ kɨ rangɨ taa elta
dɔ’a’tɨ el nga. Inɓe’gɨ oyi ndu’ə kɨ el’n ta kɨ mal dɔ Luwə’tɨ kɨ mbi’se ne.
66 Ta lə’se kɨ dɔ’a’tɨ in ri wa?» Ningə de’gɨ iləi’ə’tɨ eyina: «In de kɨ sɔw
dɔ koy.»
67 Ningə tuwi mannta’de kum’ə’tɨ ge, ɓiri ji’de ɔsi’ə’n’ə ge. Taa nje kɨ
nan’gɨ tindəi kɔt’ɔ tɔ,
68 ningə eli’ə eyina: «J’in ə jɨ dəji, in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə,
el’je ke nan ə ndəi wa.»

Piyər manjɨ ta gər Jeju
(Mrk 14.66-72; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18,25-27)

69 Lokɨ Piyər isɨ nanga tambalo’tɨ, taga ne ningə, dene kare kɨ dann
dene’gɨ’tɨ kɨ nje ra kulə me kəy’tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ
re rɔ Piyər’tɨ el’ə ene: «In kaa, in kɨ Jeju, dingəm kɨ Galile’tɨ kin tɔ»
70 Nan Piyər manjɨ takum de’gɨ pətɨ ene: «Jagɨ, m’gər me ta lə’i kɨ in ge
kel kin el.»
71 Go’tɨ, Piyər ɔtɨ isɨ aw kɨ ta ndogɨ’tɨ be, ningə dene kɨ rangɨ kare, kɨ nje
ra kulə me kəy’tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ oo’ə, ningə el nje
kɨ rai low’ə’tɨ non ene: «De kam in kɨ Jeju kɨ Najaretɨ’tɨ tɔ.»
72 Ə nja kare ɓay Piyər manjɨ ene: «Jagɨ, tokɨ rɔta’tɨ, m’gər dingəm kin
el!»
73 Njaba go’tɨ ningə, de’gɨ kɨ rai se’de non, ɔti kɨ rɔ Piyər’tɨ eli eyina:
«Tokɨ rɔta’tɨ, in kaa, in kɨ kare dann de’gɨ’tɨ li’ə tɔ, taa ndu’i kɨ isɨ el’n ta
inɓe kin kaa tɔjɨ kadɨ in de li’ə.»
74 Ə Piyər ilə rɔ’ne el’de ene: «M’iw rɔ’m kadɨ Luwə ra sə’m nya kɨ
ngan, re m’elta kɨ ngom. M’gər dingəm kin el.» Ningə tanan’tɨ non, kunə
kunjə kare non.

---

* **26:64 26.64** Pa’gɨ 110.1; Daniyel 7.13

75 Nga ningə me Piyər olo dɔ ta’tɨ kɨ Jeju el’ə ene: «Kete taa kadɨ kunə
kunjə non, a manjɨ ta gəri’m nja mutə» kakin. Piyər te taga non kɨ mann
kum’ne.

27

Awi kɨ Jeju non Pilatɨ’tɨ kɨ in nje konɓe
(Mrk 15.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38)

1 Kɨ sin ba, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ pəti, kɨ ngatɔgɨ’gɨ lə
Juwipɨ’gɨ, indəi ndu’de nan’tɨ kadɨ adɨ tɔli Jeju.
2 Be ə, dɔi Jeju, awi si’ə uləi’ə ji Pilatɨ’tɨ, de kɨ Rɔm’tɨ kɨ in nje konɓe
dɔnangɨ Jude’tɨ.

Koy Judasɨ
(KNK 1.8-9)

3 Lokɨ Judasɨ kɨ njekundɔ Jeju kadɨ’de oo kadɨ gangi ta koy dɔ Jeju’tɨ
ningə, me’ə uwə kɨ ta adɨ təl kɨ nar kɨ silə dɔ mutə awɨ’n adɨ kibo’gɨ lə
njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ, kakin,
4 ningə el’de ene: «M’ra majel, m’un dɔ de kɨ ra nya madɨ el.» Ə ingɨ
eli’ə eyina: «Ta kare kɨ usɨ’je’tɨ non goto. In kin in ta lə’i in.»
5 Lo kin’tɨ non, Judasɨ ɔti ilə nar kɨ adi’ə kakin me Kəy’tɨ lə Luwə, ə aw
ilə kulə.
6 Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ ɔyi nar kakin ningə eli eyina:
«In gorow’ə’tɨ el kadɨ jɨ ɓuki nar kin dɔ mad’a’tɨ kɨ me Kəy’tɨ lə Luwə
gogɨ, tadɔ in nar mosɨ.»
7 Be ə, go ndu’de’tɨ kɨ osɨ go nan’tɨ, uni nar kakin ndogi lo ndɔɔ lə
njekuwə ngoo, rai to lo duw mbah’gɨ.
8 In tadɔ kin ə, bitɨ ɓone kaa isɨ ɓari lo kakin «lo mosɨ».
9 Lo kin’tɨ, ta kɨ njekeltakita Luwə’tɨ Jeremi el tɔlta’ne. El ene: «Taai silə
dɔ mutə ba par to nar kɨ ngann Isirayel’gɨ ɔji dɔ’a’tɨ.
10 Adi nar kin ndogi lo lə njekuwə ngoo, tokɨ Burəɓe el’m*.»

Jeju ra non ngar Pilatɨ’tɨ
(Mrk 15.2-5, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38)

11 Jeju ra non nje konɓe, Pilatɨ’tɨ, ə nje konɓe dəj’ə ene: «In ngar lə
Juwipɨ’gɨ wa?» Ə Jeju el’ə ene: «In ta kɨ te ta’i’tɨ.»
12 Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ ngatɔgɨ’gɨ təti ta dɔ Jeju’tɨ,
nan Jeju ilə’de’tɨ el.
13 Ə non be, *Pilatɨ el Jeju ene: «Oo ta’gɨ pətɨ kɨ de’gɨ a indəi dɔ’i’tɨ kam
el wa?»
14 Ka Jeju te ta’ne ilə’tɨ el, adɨ ndɔj’ɔ ngayn.

De’gɨ gangi ta koy dɔ Jeju’tɨ
(Mrk 15.6-14; Luk 23.13-23; Jan 18.39-40)

15 Dɔ ɓal’gɨ pətɨ, lo ra nanyi Pakɨ’tɨ, nje konɓe a ɔr dangay kare ilə taa,
adɨ in de kɨ bulə de’gɨ dəji’ə kadɨ ɔr’ɔ dangay’tɨ.
16 Ningə dɔkagilo’ə’tɨ kin, dangay madɨ kare kɨ de’gɨ elita li’ə ngayn kɨ
tɔ’a nan Barabasɨ in non.
17 Pilatɨ dəjɨ bulə de’gɨ kɨ kawinan non ene: «Nan ə in gei kadɨ m’inyə
taa m’adɨ’se wa? Barabasɨ eke Jeju kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə wa?»
18 Pilatɨ dəjɨ ta be tadɔ gər majɨ kadɨ in jangɨ ə ra’de dɔ Jeju’tɨ ə uləi’ə
ji’ne’tɨ.

---

* **27:10 27.10** Jakari 11.12-13; Jeremi 18.2-3, 19.1-2

19 Lokɨ Pilatɨ isɨ lo gangɨ ta’tɨ, ne’ə adɨ eli’ə ene: «Ində rɔ’i me ta’tɨ lə de
kɨ dana kam el, tadɔ kondɔ ne m’ingə kon ngayn me nii’tɨ tadɔ li’ə.»
20 Kibɔ’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ suləi
bulə de’gɨ adɨ dəji Pilatɨ kadɨ ɔr Barabasɨ adɨ’de ə tɔl Jeju kɔ.
21 Nje konɓe təl un ta dəji’de ene: «Nan dann de’gɨ’tɨ kɨ joo kin ə gei
kadɨ m’ɔr’ɔ dangay’tɨ m’adɨ’se wa?» Ningə iləi’tɨ eyina: «Barabasɨ!»
22 Ə Pilatɨ, dəji’de ene: «Nga ri ə kadɨ m’ra kɨ Jeju kɨ ɓari’ə De kɨ Luwə
mbət’ə wa?» Ningə pətɨ eli eyina: «Bər’ə kagidəsɨ’tɨ par!»
23 Ə Pilatɨ təl dəji’de ene: «In ri kɨ majel ə ra wa?» Nan uləi bilə ngayn
ɓay eyina: «Sɔw dɔ ɓər’ə kagidəsɨ’tɨ!»
24 Lokɨ Pilatɨ oo kadɨ nya madɨ kɨ kadɨ n’a n’ra goto, taa de’gɨ isɨ rai adɨ
ngan kɨ dɔ mad’a’tɨ ɓay, un mann togɨ’n ji’ne takum bulə de’gɨ’tɨ, ningə
el’de ene: «Ta mosɨ de kɨ dana kam in dɔ’m’tɨ el. In ta lə’se[†].»
25 Ningə de’gɨ pətɨ iləi’ə’tɨ eyina: «Kadɨ ta mos’o in dɔ’je’tɨ kɨ dɔ
ngann’je’gɨ’tɨ!»
26 Be ə, Pilatɨ ɔr Barabasɨ adi’de, nga ningə Jeju taa adɨ indəi’ə kɨ ndəy
hawlay, ə uləi’ə ji njerɔ’gɨ’tɨ kadɨ ɓəri’ə kagidəsɨ’tɨ.

Njerɔ’gɨ uwəi Jeju kogi
(Mrk 15.16-20; Luk 23.11; Jan 19.2-3)

27 Njerɔ’gɨ lə Pilatɨ ɔri Jeju awi si’ə me kəy’tɨ lə ngar Pilatɨ, natilo’tɨ kɨ
ɓari’ə piretuwar, ningə in njerɔ’gɨ pətɨ ə kawinan kɨ dɔ’a’tɨ.
28 Tadɔ kadɨ to uwəi’ə kogi, ɔri ku li’ə, ə uləi ku kɨ kər rɔ’a’tɨ.
29 Oji jɔgɨ konn uləi dɔ’a’tɨ ə uləi gakira ji kɔl’ɔ’tɨ tɔ, ningə ɔsi məkəsɨ’de
nanga non’a’tɨ ə mboi si’ə eyina: «Lapiya ngar lə Juwipɨ’gɨ!»
30 Tuwi mann ta’de dɔ’a’tɨ, taai gakira ji’ə’tɨ, indəi dɔ’a.
31 Lokɨ uwəi’ə kogi asɨ’de ningə, ɔri ku ngal kɨ kər kakin rɔ’a’tɨ kɔ, ə təli
uləi ku’gɨ li’ə inɓe rɔ’a’tɨ gogɨ, ə awi si’ə kadɨ ɓəri’ə kagidəsɨ’tɨ.

Bəri Jeju kagidəsɨ’tɨ
(Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27)

32 Lokɨ njerɔ’gɨ isɨ tei me ɓebo’tɨ kɨ taga ningə, ingəi dingəm kare kɨ
Sirenn’tɨ, kɨ tɔ’a nan Simon. Uwəi’ə, indəi tɔgɨ dɔ’a’tɨ adɨ otɨ kagidəsɨ lə
Jeju.
33 Awi tei lo madɨ’tɨ kare to non, ɓari’ə nan Golgota, kɨ kɔr me’ə nan:
«Lo kadɔ.»
34 Adɨ’ə yiwi kandɨ nju kɨ buri nan’tɨ kɨ nya kɨ atɨ kadɨ Jeju anyi, ə lokɨ
ɔdi ta’a’tɨ ə, mbətɨ kanyi.
35 Njerɔ’gɨ kakin ɓəri Jeju kagidəsɨ’tɨ, ningə tugəi kiri mbara dɔ ku’gɨ’tɨ
li’ə, lowəi nan[‡].
36 Gɔ’tɨ, təli sii non, isɨ ngəmi ta’a.
37 Ndangi me bar’tɨ, nya kɨ ra ə n’ɓəri’ə’n’ə kagidəsɨ’tɨ, indəi dɔ’a’tɨ taa
eyina: «De kam in Jeju, ngar lə Juwipɨ’gɨ.»
38 Low’ə’tɨ non, ɓəri njeɓogɨ’gɨ joo kagidəsɨ’tɨ. Kɨ kare dɔji kɔl’ɔ’tɨ ə kɨ
nungɨ dɔji gəl’ə’tɨ tɔ[§].
39 De’gɨ kɨ nje dər row’ə, tugəi dɔ’de roke roke, ningə taji’ə,
40 eyina: «In kɨ nje tujɨ Kəy lə Luwə, ə təl ra in kɨ rangɨ me ndɔ’tɨ kɨ
mutə kakin, re in Ngonn lə Luwə ə, ajɨ rɔ’i inɓe, ə in dɔ kagidəsɨ’tɨ ur
nanga adɨ j’oo!»

---

† **27:24 27.24** Ndukun kɨ nja joo 21.6-8 ‡ **27:35 27.35** Pa’gɨ 22.19 § **27:38 27.38** Ejay 53.12

41 Be tɔ ə, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun,
ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ uwəi Jeju kogi eyina:
42 «Ajɨ de’gɨ kɨ rangɨ, nan inɓe asɨ kajɨ rɔ’ne el! Ngar lə Isirayel’gɨ kaa
kam! Kɨ ra’je inɓe kɨ jɨ ra ne kin, kadɨ in dɔ kagidəsɨ’tɨ ur nanga adɨ j’oo,
ningə j’a j’un me’je j’ad’i rɔta!
43 Uwə kul Luwə ənn ə, re Luwə ndig’ə ə, kadɨ taa’a ilə taa adɨ j’oo.
Tadɔ el ene: “M’in Ngonn lə Luwə.”»
44 Taa baw kaya’gɨ kɨ ɓəri’de kagidəsɨ’tɨ kɨ kare dɔjikɔl’ɔ’tɨ kɨ nungɨ
dɔjigəl’ə’tɨ kaa taji’ə kah’a’tɨ inɓe kin tɔ.

Koy Jeju
(Mrk 15.33-39; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30)

45 Ulə ngirə kadɨ’tɨ kɨ ra jam dɔ ɓe’tɨ, lo diw ndul kururu dɔnangɨ’tɨ ba
pətɨ, bitɨ kadɨ kɨ mutə kɨ losɔl’ɔ.
46 Dɔ kadɨ’tɨ kɨ mutə, Jeju non kɨ ndu’ne kibo ene: «Eli, Eli, lama
sabakitani?» Kɔr me’ə nan: «Luwə lə’m, Luwə lə’m, tadɔ ri ə inyə’m
kɔ wa*?»
47 De’gɨ madɨ dann nje’gɨ’tɨ kɨ rai non, oyi ndu’ə, ningə eli eyina: «Oyi
de kaa nyɨ, ra ɓar Eli!»
48 Ningə kalangɨ ba, de kare dann’de’tɨ anyi ngodɨ, un nya kɨ to hɔm
hɔm, ulə me mann kandɨ nju’tɨ kɨ masɨ, ningə ulə ta gakira’tɨ adɨ Jeju kadɨ
anyi.
49 Nan ndəgə’gɨ eli eyina: «In nginə adɨ j’oo ke Eli a re aj’a wa?»
50 Lo kin’tɨ non be, Jeju ur koo kɨ ndu’ne kibo ɓay, ningə kon’a te.
51 Ningə go’tɨ, ku gangɨ lo kɨ ra me Kəy’tɨ lə Luwə, til dana joo, ində taa
nu bitɨ re nanga. Dɔnangɨ yəkɨ, taa mbal’gɨ kaa tanyi dana tɔ.
52 Ta dɔɓadɨ’gɨ tei, adɨ de’gɨ ngayn kɨ uni me’de adi Luwə indəi taa lo
koy’tɨ.
53 Go’tɨ gogɨ, lokɨ Jeju te lo koy’tɨ ə, ingɨ awi me ɓe’tɨ kɨ Jerujalem kɨ in
ɓebo kɨ ar njay. De’gɨ ngayn oyi’de kɨ kum’de.
54 Lokɨ kibo kɨ dɔ kutɨ njerɔ’gɨ’tɨ kɨ ɓu in kɨ njerɔ’gɨ kɨ njengəm Jeju kɨ
in si’ə oyi dɔnangɨ kɨ yəkɨ, kɨ nya kɨ ra nya kin ə, ɓol tɔl’de adɨ eli eyina:
«Tokɨ rɔta’tɨ, de kin in Ngonn lə Luwə.»

Duw Jeju
(Mat 27.57-61; Luk 23.50-55; Jan 19.38-42)

55 Dene’gɨ ngayn in non, rai sanyi, indəi kum’de ra oyi nya’gɨ kɨ isɨ rai
nya. In dene’gɨ kɨ uni go Jeju Galile’tɨ nu, kadɨ rai si’ə.
56 Dann de’tɨ, Mari kɨ Magidala num, Mari kɨ kon Jakɨ in Jisepɨ num, taa
kon ngann lə Jebede num tɔ.
57 Lokɨ kadɨ aw to ur, dingəm kɨ njenyakingə kare kɨ Arimate’tɨ, kɨ tɔ’a
nan Jisepɨ in non re. In kaa in de kɨ təl rɔ’ne njendo’tɨ lə Jeju tɔ.
58 Jisepɨ aw rɔ Pilatɨ’tɨ dəj’ə ninn Jeju, ə Pilatɨ adɨ ndu’ne kadɨ adi’ə.
59 Jisepɨ un ninn Jeju, dolo kɨ ta ku dolo ninn kɨ nda kɨ sigɨ ba,
60 ə ilə me ɓe ninn’tɨ kɨ adɨ uri kadɨ mbal’tɨ ngɔsine ɓay tadɔ lə’ne n’inɓe,
ningə nduguru mbal kibo ilə ta’tɨ, ə ɔtɨ aw.
61 Low’ə’tɨ kin, Mari kɨ Magidala in kɨ Mari kɨ kare in non, sii nanga turi
kum’de par kɨ dɔɓadɨ’tɨ.

Njerɔ’gɨ ngəmi ta dɔɓadɨ Jeju

---

* **27:46 27.46** Pa’gɨ 22.2

62 Lo ti goʼtɨ, kɨ in ndɔ kɨ re go ndɔ kində dɔ nyaʼgɨ dana tadɔ ndɔ kɔrkon
ə, kibɔʼgɨ lə njekujənyamosɨ kadikareʼgɨ kɨ Parisɨʼgɨ awi nanʼtɨ ɓe lə Pilatɨ,
63 eliʼə eyina: «De kibɔləʼje, meʼje olo dɔʼtɨ tokɨ ndɔ kɨ nje ngom deʼə
kin el, dɔkagiloʼtɨ kɨ raʼn kɨ dɔʼne taa ɓay el ene: “Ndɔ kɨ kon mutə lə ndɔ
koyʼm ə, mʼa mʼində taa lo koyʼtɨ.”
64 ə ilə nduʼi adɨ deʼgɨ ngəmi dɔɓadɨ bitɨ ndɔ kɨ kon mutə, nan to
njendoʼgɨ liʼə rei ɓogi ninnʼə, ə təli eli eyina: “Ində lo koyʼtɨ.” Lo kinʼtɨ, a
rai kadɨ ta ngom kin a utə kɨ kete ɓay.»
65 ə Pilatɨ elʼde ene: «Njerɔʼgɨ kɨ kadɨ ngəmi ta dɔɓadɨ ə rai am, ə awi
seʼde adɨ ngəmi taʼa tokɨ in gei.»
66 Lo kinʼtɨ, awi dɔɓadɨʼtɨ, tinyəi taʼa, ningə indəi njerɔʼgɨ kadɨ ngəmi
taa.

28

Jeju in lo koyʼtɨ
(Mrk 16.1-8; Luk 24.1-11; Jan 20.1-2)

1 Go ndɔ kɔrkonʼtɨ, adɨ in ndɔ Dɔmasɨ kɨ ginn lo, Mari kɨ Magidala in kɨ
Mari kɨ nungɨ awi kadɨ nʼoyi dɔɓadɨ.
2 Lo kinʼtɨ non be, dɔnangɨ yəkɨ yəkɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn, tadɔ malayka lə
Burəɓe kare re nduguru mbal ta ɓadɨʼtɨ kɔ, ə təl isɨ dɔʼtɨ.
3 Rɔʼa unjɨ to kadɨ, taa ku kɨ rɔʼaʼtɨ nda to buy be tɔ.
4 Lokɨ njerɔʼgɨ kɨ njengəm dɔɓadɨ oyiʼə, ɓol tɔlʼde adɨ təli toi to ninnʼgɨ
be.
5 Nan malayka un ta el deneʼgɨ ene: «Boli el, tadɔ mʼgər kadɨ isɨ sangi
Jeju kɨ deʼgɨ ɓəriʼə kagidəsɨʼtɨ.
6 Goto ne, ində taa lo koyʼtɨ tokɨ inɓe elʼn. Rei oyi lokɨ iləiʼəʼtɨ ə to kare
kin.
7 Ningə kadɨ awi kalangɨ eli njendoʼgɨ liʼə tokɨ “Ində taa dann njekoyʼgɨʼtɨ,
ə aw kadɨ nginəʼse Galileʼtɨ. Lo kin ə a oyiʼəʼtɨ.” In kin ə in ta kɨ kadɨ
mʼelʼse.»
8 Deneʼgɨ ɔti ta ɓadɨʼtɨ kɨ ngodɨ njaʼdeʼtɨ, ɓol raʼde, nan rɔʼde nəlʼde
ngayn. Awi ɔri poy nya kɨ ra nya kin adi njendoʼgɨ liʼə oyi.
9 Nden ba goʼtɨ, Jeju aw ingəʼde, elʼde ene: «Mʼuwə jiʼse!» Ningə ingɨ ɔti
kɨ rɔ Jejuʼtɨ, uwəi njaʼa, ɔsi məkəsɨʼde nanga nonʼaʼtɨ.
10 ə Jeju elʼde ene: «In ɓoli el; ə ai eli ngannkonʼmʼgɨ kadɨ awi Galileʼtɨ.
Lo kin ə a oyi mʼinʼtɨ.»

Taʼgɨ kɨ te ta njerɔʼgɨʼtɨ

11 Lokɨ deneʼgɨ njiyəi dɔ rowʼtɨ isɨ ai, njerɔʼgɨ madɨ kɨ dann njengəm
dɔɓadɨʼtɨ, awi me ɓeboʼtɨ, eli kiboʼgɨ lə njekujənyamosɨ kadikareʼgɨ nyaʼgɨ
pətɨ kɨ ra nya kin adɨ oyi.
12 Be ə, kiboʼgɨ lə njekujənyamosɨ kadikareʼgɨ kawinan kɨ ngatɔgɨʼgɨ lə
Juwipɨʼgɨ, uni nduʼde. Ningə go kun nduʼtɨ, adɨ njerɔʼgɨ nar ngayn,
13 ə eliʼde ene: «Ta kɨ kadɨ eli ə to kin, eli eyina: “Njendoʼgɨ liʼə ə rei
ɓogi ninnʼə kondɔʼtɨ ne, lokɨ jʼisi jɨ to ɓi.”
14 ə re ta kin osɨ mbi nje konɓe kɨ ɓeboʼtɨ ə, jʼinɓe jʼa gər lo ta kɨ kadɨ
jʼelʼə kadɨ jʼɔrʼn ta dɔʼseʼtɨ.»
15 Be ə, njerɔʼgɨ taai nar kakin, ə rai kigo nduʼtɨ kɨ adiʼde. In be ə, ta
kene njendoʼgɨ ɓogi ninn Jeju kin, isɨ njiyə dann Juwipɨʼgɨʼtɨ bitɨ ɓone.

Jeju ulə njendoʼgɨləʼne

16 Njendoʼgɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare awi Galile, dɔ mbalʼtɨ kɨ Jeju elʼde kadɨ
awiʼtɨ.

17 Lokɨ awi ə oyi’ə ningə, ɔsi məkəsɨ’de nanga non’a’tɨ, nan kɨ madɨ’gɨ tadi kadɨ in Jeju.
18 Ə Jeju ɔtɨ ndəkba kɨ rɔ’de’tɨ, el’de ta’gɨ kin ene: «Luwə adɨ’m tɔgɨ’gɨ pətɨ me dɔran’tɨ, kɨ dɔ dɔnangɨ’tɨ ə binəm.
19 Awi kɨ rɔ ginn de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ, təli’de njendo’gɨ’tɨ lə’m, rai’de batəm me tɔ Baw’tɨ, kɨ Ngonn’tɨ, kɨ Ndil Luwə’tɨ*.
20 Ningə ndoɨ’de kadɨ ngəmi go nya’gɨ pətɨ kɨ m’dəjɨ’se kadɨ rai. Nga ningə, m’in, m’a m’in sese nan’tɨ kɨ ndɔ’gɨ pətɨ, bitɨ dɔboy ndɔ’tɨ.»

* **28:19 28.19** Mrk 16.15; KNK 1.8

Poyta kɨ majɨ kɨ
Markɨ
ndangɨ

Ta kɨ dɔ Poyta Kɨ majɨ kɨ Markɨ ndangɨ

Makitu kin inɓe, lo tumginn’ə’tɨ, ɔsɨ kagɨ dɔ Makitu Markɨ’tɨ tokɨ in «Poyta kɨ majɨ lə Jeju Kirisitɨ kɨ in ngonn lə Luwə» (1.1). Njendangɨ makitu kin ɔsɨ kagɨ dɔ nya’gɨ kɨ dum kadɨ de ra kɨ Jeju ra’de ə inyə ta’gɨ kɨ Jeju el. Ra be kadɨ tɔjɨ’n tokɨ tɔgɨ lə Jeju Kirisitɨ in rɔ Luwə’tɨ. Markɨ elta dɔ nya’gɨ kɨ rai nya ɔsɨ gona gona kɨ kagilo lə’de el, nan elta dɔ kulə’gɨ’tɨ kɨ Jeju ra’de Galile’tɨ, dow lo’tɨ kɨ manga be, elta kɨ dɔ kaw mbah Jerujalem’tɨ kɨ nya kɨ ra nya Jerujalem’tɨ. Nden nden go’tɨ, Markɨ tɔjɨ Jeju to ngonn de, kɨ ingə kon, adɨ rɔ’ne koy kadɨ taa’n de’gɨ ngayn lə’de taa (10.45); makitu re te dɔ ta’tɨ kibo utə ndəgə’gɨ pətɨ kagilo’tɨ kɨ Jeju ra’n dɔ kagidəsɨ’tɨ ningə kɨ kibo lə njerɔ’gɨ kɨ Rɔm’tɨ elta dɔ’tɨ ene: «Rɔta, dingəm kam in Ngonn Luwə inɓe». Kində taa lo koy’tɨ lə Jeju tɔjɨ tokɨ ta kɨ kibo lə njerɔ’gɨ kɨ Rɔm’tɨ el in rɔta.

Kon ta’gɨ kɨ me makitu’tɨ lə Markɨ. Kandɨ me ta’tɨ: kulə kɨ Jan Batisɨ ra 1.1-13. Kulə’gɨ kɨ Jeju ra Galile’tɨ 1.14-8.30. Jeju elta kete dɔ koy’ ne’tɨ kɨ kində’ne lo koy’tɨ 8.31-9.50. Bulə de’gɨ row’o kaw Jerujalem’tɨ 10. Ta’gɨ kɨ wal Jerujalem’tɨ 11-12. Ta kɨ ɔjidɔ kadɨ nan kon kɨ a re 13. Kon lə Jeju kɨ kində’ə taa lo koy’tɨ 14-16.

Jan kɨ njera de’gɨ batəm
(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28)

1 Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ Jeju Kirisitɨ, kɨ Ngonn lə Luwə, ə kulə ngirə to kin.
2 Ndangi me makitu’tɨ lə njekeltakita Luwə’tɨ, Ejay, eyina:
«M’in Luwə m’a m’ulə kɨ njekawkita lə’m kete non’i’tɨ,
Kadɨ ra gorow non’i’tɨ.
3 Ndu de madɨ ɓar dilə̈lo’tɨ ene:
Rai gorow lə Burəɓe!
Rai gorow li’ə adɨ ra njururu*.»
4 Jan Batisɨ te dilə̈lo’tɨ, el de’gɨ ene: «Inyəi gorow njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ, adɨ rai’se batəm, kadɨ Luwə inyə’n go majel’gɨ lə’se kɔ.»
5 De’gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ Jude’tɨ kɨ ɓebo Jerujalem’tɨ, rei rɔ Jan’tɨ, tɔrindu’de dɔ majel’gɨ’tɨ lə’de, adɨ Jan ra’de batəm me ba Jurden’tɨ.
6 Ku kɨ Jan ulə rɔ’ne’tɨ, in kɨ ra kɨ bin jambal, ningə dɔ me’ne kɨ ndar tɔ. Nyakusɔ’a in giwiri’gɨ kɨ tɔjɨ.
7 Jan el bulə de’gɨ ene: «De madɨ kɨ nje tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol, kɨ utə’m sanyi, a re go’m’tɨ non. In de kɨ kulə sa li’ə kaa m’asɨ kulə dɔ’m bo m’tutɨ el.
8 M’in, m’ra’se batəm me mann’tɨ, nan in a ra’se batəm, me Ndil Luwə’tɨ.»

Jan ra batəm Jeju
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22; Jan 1.29-34)

9 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, Jeju in Najaretɨ’tɨ, kɨ in ngonn ɓekon kɨ Galile’tɨ, re adɨ Jan ra’a batəm, me ba Jurden’tɨ.

---

* **1:3 1.3** Mal 3.1; Ejay 40.3

10 Lokɨ Jeju isɨ te me mann’tɨ, oo dɔran til, ningə oo Ndil Luwə, risɨ to
dər dum be re isɨ dɔ’a’tɨ.
11 Ningə, ndu ta madɨ te dɔran’tɨ, ene: «In Ngonn’m, m’ndig’ə, kɨ in nya
rɔnel lə’m kibo ngayn[†].»
12 Kalangɨ ba go’tɨ, Ndil Luwə ɔsɨ Jeju aw si’ə dilələo’tɨ.
13 Jeju ra ndɔ dɔsɔ dilələo’tɨ. *Satan re rɔ’a’tɨ, nan’a. Jeju in nan’tɨ kɨ
da’gɨ kɨ mu, malayka’gɨ rai si’ə.

Jeju iləmbər Poyta kɨ majɨ Galile’tɨ
(Mrk 1.12-17; Luk 4.14-15)

14 Go kuwə’tɨ kɨ uwəi Jan dangay’tɨ, Jeju aw Galile’tɨ, iləmbər Poyta kɨ
majɨ lə Luwə ene:
15 «Dɔkagilo kɨ Luwə ɔjɨ kaa re nga, ningə Konɓe lə Luwə kaa, in ndəkba
rɔ’se’tɨ tɔ. Inyəi gorow njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ, ə uni me’se adi Poyta kɨ
majɨ.»

De’gɨ kɨ dɔkete kɨ Jeju ɓar’de
(Mat 4.18-22; Luk 5.1-11)

16 Ndɔ kare, Jeju a dər kadɨ babo’tɨ kɨ Galile ningə, oo Simon in kɨ
ngonnkon’ne Andire kɨ in njekuwə kanjɨ’gɨ, ra iləi bandɨ me mann’tɨ.
17 Jeju el’de ene: «Rei go’m’tɨ adɨ m’ndo’se, kadɨ in təli nje sangɨ de’gɨ
adɨ m’in kadɨ ingəi kajɨ.»
18 Kalangɨ ba, inyəi bandɨ’gɨ lə’de, ə awi uni go’ə.
19 Jeju ɔtɨ nden kete ningə, oo Jakɨ in kɨ Jan kɨ in ngann lə Jebede, sii me
to’tɨ, isɨ rai go bandɨ’gɨ lə’de.
20 Kalangɨ ba, Jeju ɓar’de, ningə inyəi baw’de Jebede kɨ nje ra si’ə kulə’gɨ,
me to’tɨ, ə ai kɨ Jeju.

Jeju ajɨ de kɨ ndil kɨ majel ra’a
(Luk 4.31-37)

21 Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne awi Kapernayim’tɨ. Jeju ur kəykawnan’tɨ lə
*Juwipɨ’gɨ kɨ ndɔ kɔrkon lə’de, ningə ulə ngirə ndo nya.
22 Nyando li’ə, ətɨ de’gɨ kɨ isɨ oyi dɔ’a ɓol kɨ dum, tadɔ ndo nya kɨ tɔgɨ kɨ
ingə rɔ Luwə’tɨ, um ndo nya to njendo ndukun’gɨ lə Luwə el.
23 Ningə, de madɨ kare kɨ ndil kɨ majel ra’a, isɨ me kəykawnan’tɨ lə
Juwipɨ’gɨ non, non kɨ ndu’ne kibo ene:
24 «Jeju kɨ Najaretɨ, ri ə, ge rɔ’je’tɨ wa? In re kadɨ tujɨ’je wa? M’gər’i
majɨ: in kɨ Kar njay lə Luwə.»
25 Jeju ndangɨ ndil kɨ majel kɨ tɔgɨ’ne ene: «Utɨ ta’i, ə in te kɔ rɔ dingəm’tɨ
kam.»
26 Lo kin’tɨ, ndil kɨ majel, ndajɨ dingəm rururu, kɨ tɔgɨ’ne, ningə te rɔ’a’tɨ
kɨ non ta’ne’tɨ.
27 Nya kin ətɨ de’gɨ ɓol, adɨ dəji nan ta dann’de’tɨ eyina: «Ri ə ra nya be
wa? Oyi nyando kɨ sigɨ, kɨ aw kɨ tɔgɨ’ne ngayn kin! Ningə, ndil’gɨ kɨ majel
kaa, ulə’de ginn tɔgɨ’ne’tɨ, adɨ təli rɔ’de go ndu’ə’tɨ ɓay tɔ.»
28 In be ə, de’gɨ sananyinan kɨ tɔɓar lə Jeju, dɔnangɨ kɨ Galile’tɨ kalangɨ
ba.

Jeju adɨ lapiya njemonyi’gɨ ngayn
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)

29 Lokɨ tei kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ kakin ningə, Jeju in kɨ Jakɨ kɨ Jan
num, awi me kəy’tɨ lə Simon in kɨ Andire.

---

† **1:11 1.11** Pa’gɨ 2.7; Ejay 42.1

30 Məm Simon kɨ dene, rɔ'a on por rigɨ rigɨ adɨ to nanga. Be ə, lokɨ Jeju
ur me kəy'tɨ ningə, kalangɨ ba, eli'ə ta rɔto li'ə.
31 Jeju re rɔ'a'tɨ, uwə ji'ə, un'ə kɨ taa, ningə, rɔ'a kɨ kete tingə ngayn
kakin, təl sɔl, adɨ ingə lapiya nga. Gɔ'tɨ, ra nyakusɔ adɨ'de.
32 Lokɨ lo sɔl, go kadɨ kur'tɨ, de'gɨ rei kɨ njemonyi'gɨ kɨ de'gɨ pətɨ kɨ ndil'gɨ
kɨ majel, rai'de, rɔ Jeju'tɨ.
33 De'gɨ pətɨ kɨ me ɓebo'tɨ kawinan kɨ takəy'tɨ, takəy'tɨ.
34 Jeju adɨ lapiya de'gɨ ngayn kɨ monyi kɨ dangɨ dangɨ ra'de, ta tuwə
ndil'gɨ kɨ majel ngayn dɔ'de'tɨ kɔ tɔ. Ningə, adɨ tarow, ndil'gɨ kɨ majel
kadɨ eli ta'a el, tadɔ gəri'ə ɓətɨ.

Jeju iləmbər Poyta kɨ majɨ Galile'tɨ
(Luk 4.42-44)

35 Taginnlo'tɨ, lokɨ lo tujə el ɓay, Jeju ində taa, te me kəy'tɨ aw diləlo'tɨ,
ningə low'ə'tɨ non, ulə ngirə kelta kɨ Baw'ne.
36 Simon in kɨ ndəgɨ de'gɨ kɨ in si'ə, awi sangi Jeju.
37 Lokɨ ingəi'ə ningə, eli'ə eyina: «De'gɨ pətɨ ra sangi nu».
38 Jeju el'de ene: «Adɨ j'awi ngann ɓe'gɨ'tɨ, kɨ kadɨ'tɨ kin nga, tadɔ, majɨ
kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ nu tɔ. Tadɔ, m're kadɨ m'ra kulə kin.»
39 In be ə, Jeju njiyə dɔnangɨ Galile'tɨ ba pətɨ, ndo ta me kəykawnan'gɨ'tɨ
lə Juwipɨ'gɨ, ningə tuwə ndil'gɨ kɨ majel tɔ.

Jeju adɨ lapiya njebanjɨ
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

40 Njebanjɨ ɔtɨ re rɔ Jeju'tɨ, ɔsɨ məkəsi'ne nanga non'a'tɨ, ningə non
dɔ'a'tɨ ene: «Re in ndigɨ ə, asɨ kadɨ banjɨ lə'm ur adɨ rɔ'm ar njay.»
41 Jeju oo kumtondoo li'ə, adɨ ulə ji'ne ɔdɨ'n'ə, ningə, el'ə ene: «M'ndigɨ,
ə kadɨ banjɨ lə'i ur adɨ rɔ'i ar njay.»
42 Tanan'tɨ non banjɨ li'ə ur, adɨ rɔ'a ar njay.
43 Ningə kete ɓay ta kadɨ Jeju inyə'ə adɨ aw, ndəj'ə kɨ tɔgɨ'ne ngayn,
44 ə el'ə ene: «Ononyi kadɨ el ta'a de madɨ, ə aw ɔjɨ rɔ'i njekujənyamosɨ
kadikare, ningə adɨ nya kar rɔ njay tokɨ ndukun lə *Mojɨ dəjɨ'n. Ra be
kadɨ gəri tokɨ banjɨ lə'i ur adɨ ingə lapiya‡§.»
45 Nan lokɨ dingəm kakin ɔtɨ aw ningə, iləmbər dɔ nya'tɨ kɨ Jeju ra si'ə
kin, adɨ de'gɨ pətɨ oyi. Nya kin ra adɨ Jeju asɨ kadɨ ur me ɓebo'tɨ kɨ rangɨ,
takum de'gɨ'tɨ jaja el nga. Be ə, isɨ gidɨ ɓe'tɨ, diləlo'tɨ, ningə de'gɨ in kɨ lo'gɨ
kɨ dangɨ dangɨ, rei rɔ'a'tɨ.

2

Jeju adɨ lapiya njerɔkoy njururu
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

1 Ndɔ ngayn el gɔ'tɨ, Jeju təl aw Kapernayim'tɨ. De'gɨ gəri kadɨ in me
kəy'tɨ non.
2 De'gɨ kawinan ngayn, adɨ lo uwə'de ndingɨ ndingɨ, lokɨ kadɨ de ulə
nja'ne'tɨ kaa goto, bitɨ kɨ ta kəy'tɨ taga. Ə, Jeju ndo'de Poyta kɨ majɨ lə
Luwə.
3 De'gɨ madɨ rei kɨ de kɨ njerɔkoy njururu rɔ'a'tɨ. Dingəm'gɨ sɔ, ə oti'ə.

‡ **1:44 1.44** Kɨ go jibəl ra'a'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, njebanjɨ in de kɨ de'gɨ oyi'ə kadɨ ar njay el, adɨ asɨ kadɨ aw lo nyara'gɨ'tɨ kɨ ɓar tɔ Luwə el. § **1:44 1.44** Lebitikɨ 14.2-32

4 Lo kadɨ awi si’ə, ilə̈i’ə non Jeju’tɨ goto, tadɔ, de’gɨ uwə̈i lo ndingɨ ndingɨ.
In be ə, ali taa, ndu’i dow dɔ kəy*, sɔw dɔ lo kɨ Jeju sɨ’tɨ, ningə kɨ bolo
kakin ə, ilə̈i nje monyi kɨ nya kotɨ njemonyi’gɨ kɨ dɔi kulə’tɨ, non Jeju’tɨ.
5 Lokɨ Jeju oo kunme lə’de ningə, el de kɨ rɔ’a oy njururu kakin ene:
«Ngonn’m, majel’gɨ lə’i in kɨ k’inyə go kɔ.»
6 Njendo ndukun’gɨ lə Luwə kɨ nan’gɨ sii me kəy’tɨ non, isɨ mərita eyina:
7 «Tadɔ ri ə de’ə kam, elta be wa? Elta kɨ mal dɔ Luwə’tɨ. Luwə kɨ
kar’ne ba par ə asɨ k’inyə go majel’gɨ lə de’gɨ kɔ, de kɨ rangɨ goto.»
8 Tanan’tɨ non, Jeju gər mərta’gɨ lə’de kin, adɨ el’de ene: «Tadɔ ri ə isɨ
mərita kɨ be kin me’se’tɨ wa?
9 Kel njerɔkoy njururu kene: “Majel’gɨ lə’i in kɨ k’inyə go kɔ” ə ngan
ngayn el eke, kel’ə kene: “Ində taa un tuwə lə’i, ə njiyə”, ə ngan ngayn el
wa?
10 Re in be ə, m’a m’ɔjɨ’se kadɨ in gəri tokɨ m’in Ngonn De, m’aw kɨ
tɔgɨ dɔnangɨ’tɨ ne, kadɨ m’inyə’n go majel’gɨ lə de’gɨ kɔ.» Ningə, Jeju el
njerɔkoy njururu ene:
11 «Ində taa, un tuwə lə’i, ə aw ɓe.»
12 Ningə, dingəm indəi taa tanan’tɨ non, un tuwə lə’ne, ə te takum
de’gɨ’tɨ pətɨ aw. Bol ra de’gɨ pətɨ, adɨ ulə̈i tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ, eyina: «Jagɨ,
j’oo nya kɨ be kin kete el!»

Jeju ɓar Lebi
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

13 Jeju təl aw kadɨ babo’tɨ gogɨ. De’gɨ pətɨ rei rɔ’a’tɨ, ningə ndo’de nya.
14 Lokɨ Jeju isɨ dər ningə, oo *Lebi kɨ ngonn lə Alpe, isɨ me kəy taa
lambo’tɨ. Jeju el’ə ene: «Un go’m.» Ningə Lebi ində taa, un go Jeju.
15 Go’tɨ, Jeju isɨ ta nyakusɔ’tɨ me kəy’tɨ lə Lebi. *Njetalambo’gɨ kɨ
njeramajel’gɨ ngayn, sii nan’tɨ kɨ Jeju kɨ njendo’gɨ li’ə, ta nyakusɔ’tɨ, tadɔ
ko de’gɨ kɨ be kin ngayn ə njiyə̈i go’ə’tɨ, mukɨ mukɨ.
16 Lokɨ njendo ndukun’gɨ lə Luwə kɨ me kutɨ’tɨ lə *Parisɨ’gɨ oyi Jeju isɨ sɔ
nya kɨ njetalambo’gɨ kɨ njeramajel’gɨ ningə, eli njendo’gɨ li’ə eyina: «To,
Be’se isɨ sɔ nya kɨ njetalambo’gɨ kɨ njeramajel’gɨ wa?»
17 Jeju oo ndu’de, adɨ el’de ene: «In de’gɨ kɨ njemonyi’gɨ ə a sangi de kɨ
njera de monyi, um in nje rɔ ngan’gɨ ə a sangi de kɨ njera de monyi el.
Ningə, m’re tadɔ ɓar de’gɨ kɨ dana el, nan m’re tadɔ de’gɨ kɨ njeramajel’gɨ
yo.»

Kelta kɨ Luwə kɨ kɔgi rɔ ta nyakusɔ
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

18 Ndɔ kare njendo’gɨ lə Jan Batisɨ in kɨ Parisɨ’gɨ ɔgi rɔ’de nyakusɔ.
Dɔkagilo’tɨ kin ə de’gɨ rei rɔ Jeju’tɨ dəji’ə eyina: «Ra bann ə njendo’gɨ
lə Jan in kɨ njendo’gɨ lə Parisɨ’gɨ isɨ ɔgɨ rɔ’de nyakusɔ, ə nje kɨ yan’i’gɨ ɔgi
rɔ’de nyakusɔ el wa?»
19 Jeju ilə’de’tɨ ene: «Ke de’gɨ kɨ ɓari’de lo nyakusɔ taa nan’tɨ, a ɔgɨ rɔ’de
nyakusɔ kɨ mann kanyi wa? Dɔkagilo’tɨ kɨ nje taa dene isɨ’n se’de nan’tɨ
kin asi kɔgi rɔ’de nyakusɔ el.
20 Nan ndɔ’gɨ a rei non kadɨ a uni’ə ta’de’tɨ ningə, dɔkagilo’ə’tɨ kin ə a
ɔgɨ rɔ’de nyakusɔ.»
21 De a un ta ku kɨ sigɨ kadɨ ilə’n kum ku kɨ kɔkɔ el. Re in be ə, ta ku kɨ
sigɨ kakin a in kɨ kɨ kɔkɔ rakɨ rakɨ, kadɨ bolo a to wororo utə kɨ kete ɓay.

---

* **2:4 2.4** Kəy kɨ elita dɔ’tɨ in kəy kɨ rai adɨ dɔ’a lay. In kujɨ ra kəy kɨ dɔnangɨ Palesitinn’tɨ.

22 Taa, de a un yiwi kandɨ nju kɨ in el ɓay utɨ me mbu ndar'gɨ'tɨ kɨ kɔkɔ
el tɔ. Re in be ningə, lokɨ yiwi a in ningə mbu ndar'gɨ a nduwi. Ningə
mbu ndar'gɨ kɨ yiwi kandɨ nju'gɨ pətɨ a təli nya kɨ tujɨ kɔ. Be ə, re yiwi
kandɨ nju in el ɓay ningə, majɨ kadɨ mbu ndar'gɨ in kɨ sigɨ taa.

Ta lə Jeju dɔ ndɔ kɔrkon'tɨ
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

23 Jeju ində dər me ndɔɔ geme'gɨ'tɨ, ndɔ kɔrkon'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
*Njendo'gɨ li'ə kɨ in si'ə, gangi dɔ ko'gɨ dɔ njiyə'tɨ.
24 Parisɨ'gɨ eli Jeju eyina: «Oo nya kɨ to kin: njendo'gɨ lə'i rai nya kɨ
gorow'ə'tɨ el ndɔ kɔrkon'tɨ.»
25 Jeju el'de ene: «In tudəi nya kɨ ngar *Dabidɨ ra lokɨ ɓo ra'a kɨ de'gɨ kɨ
go'ə'tɨ kin el bitɨ wa?
26 Dabidɨ ur me *Kəyku'tɨ lə Luwə, dɔkagilo'tɨ kɨ Abiyatar ə in kibo
lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ. Dabidɨ un mapa kɨ de'gɨ adi Luwə
kadikare'gɨ'tɨ, kɨ njekujənyamosɨ kadikare'gɨ par ə in gorow'ə'tɨ kadɨ sɔi,
sɔ ə adɨ de'gɨ kɨ go'ne'tɨ sɔi tɔ.»
27 Jeju təl el'de ɓay ene: «Luwə ɔr ndɔ kɔrkon ində taa dangɨ tadɔ majɨ
lə de, um ra de tadɔ ndɔ kɔrkon el.
28 In be ə, *Ngonn de in ɓe nje ndɔ kɔrkon.»

3

Jeju adɨ lapiya dingəm kɨ ji'ə oy njururu
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

1 Jeju təl aw me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ gogɨ ɓay. Ningə dingəm kare
kɨ ji'ə oy njururu in me kəykawnan'tɨ non.
2 De'gɨ sii keke isɨ indəi kum'de kadɨ n'oyi ke Jeju a adɨ dingəm kin lapiya
ndɔ ta kon'tɨ lə Juwipɨ'gɨ aw? In ta bolo kɨ isɨ sangi kadɨ n'indəi ta dɔ'a'tɨ.
3 Jeju el dingəm kɨ ji'ə oy njururu kakin ene: «Ində taa re dana ne,
takum de'gɨ'tɨ pətɨ.»
4 Ningə Jeju təl dəjɨ ndəgɨ de'gɨ ene: «Ri ə in gorow'ə'tɨ kadɨ de ra ndɔ
kɔrkon'tɨ wa? Ra majɨ eke ra majel? Kadɨ de nagɨ madɨ'ne ta yo'tɨ eke kadɨ
inyə adɨ tujɨ kɔ wa?» Lo to jijiji, de kare kaa elta el.
5 Jeju gon'de kɨ wongɨ, me'ə tingə dɔ'de'tɨ ngayn tadɔ me ngan lə'de.
Ningə el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Dingəm surə ji'ne ningə, ji'ə təl
to majɨ kare.
6 Lokɨ Parisɨ'gɨ tei kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kakin ningə, awi kalangɨ ba
ingəi nje kɨ kutɨ lə Erodɨ'tɨ tadɔ sangɨ row tɔl Jeju.

Bulə de'gɨ rei rɔ Jeju'tɨ
(Mat 4.25, 12.15-16; Luk 6.17-19)

7 Jeju ɔtɨ aw kɨ njendo'gɨ lə'ne ta babo Galile'tɨ. Ningə bulə de'gɨ ngayn
rei go'ə'tɨ. Bulə de'gɨ kakin in dɔnangɨ Galile'tɨ ge, dɔnangɨ Jude'tɨ ge,
8 ɓebo Jerujalem'tɨ ge, dɔnangɨ Idume'tɨ ge, dɔnangɨ kɨ gidɨ ba Jurden'tɨ
ge, ta de'gɨ kɨ sii gugɨ gidɨ ɓebo kɨ Tir kɨ Sidon ba pətɨ kaa rei rɔ'a'tɨ tɔ.
Bulə de'gɨ kin rei rɔ Jeju'tɨ, tadɔ oy poy nya'gɨ kɨ ra'de.
9 Jeju el njendo'gɨ lə'ne kadɨ indəi dɔ to madɨ dana dangɨ adi'ne, kadɨ
bulə de'gɨ mborei'ne el.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, Jeju adɨ lapiya de'gɨ ngayn, adɨ de'gɨ pətɨ kɨ ai kɨ monyi
rɔ'de'tɨ, nagi rɔ'de kadɨ n'ɔdi rɔ'a.
11 Lokɨ de'gɨ kɨ ndil'gɨ kɨ majel uwəi'de ginn tɔgɨ'de'tɨ oyi'ə ningə, ɔsi
məkəsɨ'de nanga non'a'tɨ, uni ndu'de taa ə nonyi eyina: «In Ngonn lə
Luwə!»

12 Nan, ndəji'de kɨ tɔgɨ'ne kadɨ rai adɨ de'gɨ gəri'ne el.

Jeju mbətɨ njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

13 Go nya'gɨ'tɨ kin, Jeju aw dɔ mbal'tɨ, ɓar nje kɨ ge'de, ningə rei rɔ'a'tɨ.
14 Mbunə de'gɨ'tɨ kɨ ɓar'de kin ə Jeju mbətɨ njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo kɨ kadɨ in si'ə nan'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ. In si'ə nan'tɨ, kadɨ ulə'de adɨ awi iləi mbər Poyta kɨ majɨ.
15 Ta awi kɨ tɔgɨ kadɨ tuwəi ndil'gɨ kɨ majel tɔ.
16 Tɔ de'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo kɨ Jeju mbətɨ'de ə to kin: Simon, kɨ Jeju ində tɔ'a nan Piyər,
17 Jakɨ, kɨ ngonn lə Jebede in kɨ ngonnkon'ne Jan, kɨ Jeju ɓar'de joo pətɨ ene Bowanerjesɨ, kɨ kɔr me'ə nan «ngonn lə ndangindi*»,
18 Andire, Pilipɨ, Batilemi, Matiye, Tomasɨ, Jakɨ, kɨ ngonn lə Alpe, Tade, Simon, kɨ in mbunə nje rɔ tadɔ kingə dɔ lə ɓe lə'de,
19 ningə Judasɨ Isikariyotɨ, kɨ njekundɔ Jeju.

Jeju kɨ noj'o'gɨ
(Mat 12.24-32; Luk 11.15-23, 12.10)

20 Jeju aw ɓe ningə, bulə de'gɨ rei uti kum lo mbukɨ mbukɨ ɓay, adɨ lo kadɨ in kɨ njendo'gɨ lə'ne ingəi dɔkagilo kadɨ sɔi nya kaa goto.
21 Lokɨ noj'o'gɨ oyi poyta kin ningə, rei kadɨ n'ɔri'ə n'awi si'ə ɓe, tadɔ eli eyina: «Dɔ'a isɨ dana el.»
22 Njendo ndukun'gɨ lə Luwə kɨ in Jerujalem'tɨ eli eyina: «Beljəbul isɨ me'ə'tɨ. Ningə in kɨ tɔgɨ lə ngar lə ndil'gɨ kɨ majel ə isɨ tuwə'n ndil'gɨ kɨ majel.»
23 Be ə Jeju ɓar'de kɨ rɔ'ne'tɨ ningə, ɔr'de ginn nya'gɨ me kujita'gɨ'tɨ ene: «Oyi kadɨ Satan a tuwə de'gɨ lə Satan bann wa?
24 Kin ə, de'gɨ kɨ me konɓe'tɨ kɨ kareba, təli dɔnan'tɨ rɔ'i nan ə, konɓe kin a ra taa el.
25 Lokɨ de'gɨ kɨ me kəy'tɨ kɨ kareba təli dɔnan'tɨ, rɔi nan, me kəy'ə kin a ra tɔgɨ kaw kete el.
26 Re Satan inɓe təl dɔ'ne'tɨ kɨ rɔ, adɨ re gangɨ rɔ'ne ə, tɔg'ɔ a aw kɨ kete el, ginn'ə a gangɨ.
27 Adɨ m'el'se, kin ə re de uwə de kɨ nje tɔgɨ dɔ'a kete el ə, a asɨ kur me kəy'tɨ li'ə, kadɨ kər nyakingə li'ə el. Lokɨ dɔ'a nga a, a kər nya kɨ me kəy'tɨ li'ə.
28 M'el'se tokɨ rɔta'tɨ: Majel'gɨ pətɨ kɨ de'gɨ rai, kelta kɨ mal'gɨ pətɨ kɨ a te ta de'tɨ kɨ dɔ Luwə'tɨ, Luwə a inyə gɔ'ə kɔ adi de.
29 Nan re de elta kɨ mal dɔ Ndil Luwə'tɨ ningə, Luwə a inyə go kɔ ad'a el ratata. De kin a otɨ kɔy majel lə'ne kin bitɨ kɨ non'tɨ.»
30 Jeju el'de ta kin be tadɔ njendo ndukun'gɨ lə Luwə eli eyina: «Aw kɨ ndil kɨ majel rɔ'ne'tɨ.»

Kon Jeju kɨ ngannkon'a'gɨ kɨ rɔta'tɨ
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

31 Kon Jeju kɨ ngannkon'a'gɨ rei rai taga, ningə adi de kare ɓar'a adɨ'de.
32 Bulə de'gɨ sii nanga gugi dɔ'a gugɨ. Lokɨ rei eli'ə eyina: «Oo kon'i kɨ ngannkon'i'gɨ rai taga non, ra sangɨ nu.»
33 Ningə Jeju təl el'de ene: «Nan'gɨ ə in kon'm kɨ ngannkon'm'gɨ wa?»

---

* **3:17 3.17** Bowanerjesɨ (ngann lə ndangindi) in tɔ kɨ Jeju ində dɔ Jakɨ'tɨ in kɨ Jan. De gər nya kɨ ində'n tɔ kin dɔ'de'tɨ el, nan de'gɨ madɨ ndəri ginnə ningə eli eyina Jeju ɓar'de ngann lə ndangindi tadɔ in de'gɨ kɨ nyara kɨ kɨ tɔgɨ to mosɨ'de'tɨ.

34 Ningə gon de’gɨ kɨ sii gugi dɔ’a gugɨ kakin, ningə el ene: «Oyi ingɨ kɨ
sii kin ə in kon’m kɨ ngannkon’m’gɨ.
35 Tadɔ, de kɨ njera ndigɨ lə Luwə ə in ngonnkon’m, konnann’m kɨ
kon’m.»

4

Kujita kɨ dɔ njeduw nya’tɨ
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

1 Jeju ulə ngirə kadɨ ndo de’gɨ nya kadɨ babo’tɨ ɓay. Bulə de’gɨ ngayn
kawinan gugi gidə, adɨ al aw isɨ me to’tɨ, bo dɔ ba’tɨ. Bulə de’gɨ rai ngangɨ
ba’tɨ ne təli kum’de kɨ dɔ’a’tɨ.
2 Jeju ndo’de nya’gɨ ngayn me kujita’gɨ’tɨ. Me nyando’tɨ li’ə, el’de ene:
3 «Oyi, njendɔɔ kare aw kadɨ duw nya.
4 Ningə, dɔkagilo’tɨ kɨ a ilə ko, kandɨ ko’gɨ madɨ tosi ngangɨ row’tɨ adɨ
yəl’gɨ rei onyi makɨ.
5 Kandɨ ko madɨ’gɨ tosi dɔnangɨ wor’tɨ, adɨ lo kadɨ ingəi dɔnangɨ asɨ tam
uləi ngirə’de’tɨ goto. Nan k’in ə tɔgi kalangɨ ba, tadɔ ngirə’de to taa’ne.
6 Lokɨ kadɨ ɔsɨ ningə, ngann ko’gɨ kakin ndolei mbaw. Go’tɨ ningə tuti
kurum, tadɔ ngirə’de aw nanga boi el.
7 Kandɨ ko’gɨ kɨ nungɨ tosi dann konn’gɨ’tɨ. Konn’gɨ kakin tɔgi ndəmi’de
mbɔl adɨ lo kadɨ andi goto.
8 Nan kandɨ ko’gɨ madɨ tosi dɔnangɨ’tɨ kɨ majɨ. Be ə, tɔgi kalangɨ ba adɨ
andi. Kɨ nan’gɨ andi asɨ dɔ mutə, nje kɨ nungɨ andi asɨ dɔ mehen, ta nje kɨ
nungɨ ɓay andi asɨ ɓu tɔ.»
9 Go’tɨ ningə, Jeju el’de ene: «De kɨ aw kɨ mbi’ne tadɔ koo’n dɔ ta ningə
kadɨ oo dɔ ta kin majɨ.»

Tadɔ ri ə Jeju ndo nya kɨ kujita’gɨ wa?
(Mat 13.10-15; Luk 8.9-10)

10 Lokɨ bulə de’gɨ ai ningə, nje kɨ nje nanyi si’ə, kɨ njendo’gɨ li’ə kɨ dɔgɨ
gidə in joo, dəji’ə kadɨ ɔr’de ginn kujita’gɨ kɨ ndo’n nya kadɨ n’gəri.
11 Ə el’de ene: «Ingɨ, Luwə te kɨ dɔ nya kɨ to lo kiyə’tɨ kɨ ɔjidɔ Konɓe li’ə
adɨ’se. Nan ndəgɨ de’gɨ kɨ rai taga, ingəi nyando’gɨ pəti kɨ kujita.
12 In be kadɨ,
“Re gonyi lo majɨ kaa oyi nya el num,
Re oyi dɔ ta majɨ kaa gəri me’ə el num,
Tadɔ re gəri me’ə ningə,
A təli rɔ’de go Luwə’tɨ kadɨ Luwə inyə go majel’gɨ lə’de kɔ*.”»

Jeju ɔr me kujita kɨ ɔjidɔ njeduw ko
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

13 Jeju el’de ene: «In gəri me kujita kin el wa? A re in gəri me kujita kin
el ə a rai bann ə a gəri ndəgə’gɨ wa?»
14 Njekilə ko, nya kilə li’ə in Poyta kɨ majɨ lə Luwə.
15 Kandɨ ko kɨ tosɨ ngangɨ row’tɨ, ɔjidɔ de’gɨ madɨ kɨ oyi ta lə Luwə, ningə
Satan re ɔr ta kɨ oyi kakin me’de’tɨ kalangɨ ba kɔ.
16 Nga ningə, ingɨ kɨ tosi dɔnangɨ wor’tɨ, in de’gɨ kɨ oyi ta lə Luwə ningə,
taai kalangɨ ba kɨ rɔnel.
17 Nan ta kin ulə ngirə’ne me’de el. In de’gɨ kɨ njekuwə kɨ ta Luwə
dɔkagilo kɨ nden be par. Dɔkagilo kɨ nya torɔ’gɨ eke kindəkumndoo tadɔ
ta lə Luwə, re ningə, inyəi kunme lə’de kɔ kalangɨ ba.

---

* **4:12 4.12** Ejay 6.9-10

18 Kandɨ ko kɨ tosi dann konn’gɨ’tɨ, in de’gɨ kɨ oyi ta lə Luwə,
19 nan me kɨ ra sururu dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ, kɨ ra ta nya majɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ, ta ɓo nya’gɨ kɨ rangɨ kɨ dangɨ dangɨ utɨ dɔ taa kɨ oyi, adɨ lo kadɨ
andi goto.
20 Ningə, ndəgɨ kandɨ ko’gɨ kɨ tosi dɔnangɨ’tɨ kɨ majɨ, ɔjidɔ de’gɨ kɨ oy
Poyta kɨ majɨ, ningə tai me’de’tɨ, ə tei kɨ kandɨ’de tɔ. Kɨ madɨ’gɨ andi dɔ
mutə ge, dɔ mehen ge, ɓu kare ge.

Kujita kɨ ɔjidɔ lambɨ
(Mat 5.15, 10.26; Luk 8.16-18, 11.33, 6.38)

21 Ningə Jeju təl el’de ɓay ene: «De a re kɨ lambɨ kəy ə dow ngo dɔ’tɨ,
eke ində ginn tirə’tɨ wa? A ində dɔ nya’tɨ taa.
22 Nya ra kɨ gidɨ kuwə, kɨ ginn’ə a te el goto. Nya kira kɨ to lo kiyə’tɨ,
ginn’ə a te taga wangɨ.
23 Re de aw kɨ mbɨ’ne tadɔ koo dɔ ta, ningə kadɨ oo’n majɨ.»
24 Jeju təl el’de ɓay ene: «Majɨ kadɨ uri mbɨ’se majɨ oyi dɔ ta, um oyi kɨ
non be el. Ə kadɨ in gəri tokɨ nya kɨ mbɔji adi de’gɨ kin ə Luwə a mbɔjɨ’n
adɨ’se tɔ taa a adɨ’se ngayn dɔ’tɨ ɓay.
25 Be ə de kɨ aw kɨ nya jɨ’ne’tɨ, a adɨ’ə dɔ’tɨ ɓay. Nan de kɨ nya lɨ’ə goto
kaa, in kɨ ndikiri inɓe kɨ awɨ’n jɨ’ne’tɨ kin kaa, a tai jɨ’ə’tɨ ɓay.»

Kujita kɨ ɔjidɔ kandɨ nya kɨ duw

26 Jeju təl el’de ɓay ene: «Konɓe lə Luwə to to de kɨ aw duw nya me
ndɔɔ’tɨ lə’ne be.
27 Go nya duw’tɨ kin, re nje ndɔɔ to ɓi eke, to ɓi el kaa, kondɔ kɨ kada,
nya kɨ duw, uwə ə isɨ tɔgɨ tɔ, kɨ kanjɨ kadɨ njeduw’ə gəri’n row kɨ isɨ tɔgɨ’n.
28 Nan inɓe kɨ dɔrɔ’ne, ra adɨ ko uwə ə tɔgɨ, kand’a te, ningə go’tɨ gogɨ,
ɔr dɔ’ne, ə andɨ.
29 Ningə dɔkagilo kɨ dɔ ko gəsirə asɨ lo kujɨ’ə’tɨ, de re ujə ko tadɔ nanyi’a
asɨ†.»

Kujita kɨ dɔ kandɨ nya’tɨ kɨ ɓari’ə mutardə
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

30 Jeju el’de ɓay ene: «Ri ə j’a j’uni kadɨ j’ɔji Konɓe lə Luwə wa? Eke
kujita kɨ bann ə j’a j’uni kadɨ j’eli’n ta kɨ dɔ’tɨ wa?
31 Konɓe lə Luwə to to kandɨ nya kɨ ɓari’ə mutardə be. In kandɨ nya kɨ
du utə kandɨ nya’gɨ pətɨ kɨ de isɨ duw dɔnangɨ’tɨ ne.
32 Lokɨ de duw’ə ningə, tɔgɨ ə təl kagɨ tanyi kibo, utə ndəgɨ kagɨ tanyi’gɨ
pətɨ. Baji’ə’gɨ kɨ tɔi, boi ngayn, adɨ yəl’gɨ uwəi lo kisɨ kum ndil’ə’tɨ.»
33 Kɨ kujita’gɨ ngayn kɨ toi tanan be ə Jeju ndo’n de’gɨ ta, ra be kigo lə
gər’ə’tɨ kɨ de’gɨ asi gəri me’ə.
34 Ta kɨ kadɨ el’de kɨ kujita el goto. Nan dɔkagilo kɨ nanyi kɨ njendo’gɨ
lə’ne inɓe’gɨ kɨ kar’de par ə, ɔr’de me’ə pətɨ.

Jeju ndangɨ nəl ad’a ra lokatɨ
(Mat 8.18, 23-27; Luk 8.22-25)

35 Me ndɔ’a’tɨ non, dɔji losɔl’tɨ ningə, Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Adɨ jɨ
gangi babo j’awi dowə’tɨ kɨ kare.»
36 Inyəi bulə de’gɨ, ningə njendo’gɨ awi kɨ Jeju me to’tɨ kɨ re in’tɨ kete.
To’gɨ kɨ rangɨ dani’ə.
37 Ningə, nəl kibo ngayn uwə’de bus dɔ ba’tɨ. Pungum mann’gɨ indəi
kadɨ to mbingum mbingum adɨ mann isɨ rosɨ to.

---

† **4:29 4.29** Juwəl 4.13

38 Jeju lə nya gətɨ'n dɔ'ne, ə to ɓongɨ to'tɨ, isɨ to ɓi. Njendo'gɨ li'ə ndəli'ə
kɨ non ta de'tɨ eyina: «Njendo, j'isɨ j'oyi be kaa oo el wa?»
39 Jeju ndəl dɔ ɓi'tɨ, ndangɨ nəl, ə el mann ba ene: «Ra lokatɨ! Adɨ lo to
jijiji!» Low'ə'tɨ non nəl yogiro adɨ lo to jijiji.
40 Ningə, Jeju el njendo'gɨ lə'ne ene: «Ra bann ə ɓoli be wa? Bitɨ ɓone
kaa uni me'se el ɓay wa?»
41 Bol ra'de ngayn, adɨ dəji nan ta dann'de'tɨ eyina: «Dɛ'ə inɓe kam in
nan ə, nəl kɨ ba'gɨ kaa oyi ta li'ə be wa[‡]?»

5

Jeju tuwə ndil'gɨ kɨ majel dɔ dingəm'tɨ kɨ dɔnangɨ Gerasa'tɨ
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

1 Jeju in kɨ njendo'gɨ lə'ne tei gidɨ ba'tɨ, dɔnangɨ'tɨ lə de'gɨ kɨ Gerasa'tɨ.
2 Lokɨ Jeju in me to'tɨ ur nanga ningə, tanan'tɨ non, de madɨ kare kɨ aw
kɨ ndil kɨ majel rɔ'ne'tɨ, te dɔɓadɨ'gɨ'tɨ re ingə'ə.
3 De kakin ra ɓe dɔɓadɨ'gɨ'tɨ. Re in kɨ kulə gindɨ kaa, de kare kɨ asɨ dɔ'a
lokatɨ goto.
4 Dɔi'ə kɨ kulə gindɨ nja banyi banyi, ta ləi kangila gindɨ nja'a'tɨ tɔ. Nan
gangɨ kulə gindɨ riw riw ta, tətɨ gindɨ nɔsɨ nɔsɨ tɔ. De kɨ asɨ kuwə ginn
tɔgɨ'ne'tɨ goto.
5 Dɔkagilo'gɨ pətɨ, kondɔ'tɨ kɨ kada, lo njiyə in dɔɓadɨ'gɨ'tɨ kɨ dann
mbal'gɨ'tɨ kɨ wuyi kɨ kur ta'ne'tɨ. Ningə tujə rɔ'ne gangɨ batɨ batɨ kɨ gajɨ
mbal'gɨ.
6 Lokɨ oo Jeju sanyi nu ɓay ningə, anyi kɨ ngodɨ re ɔsɨ məkəsi'ne nanga
non'a'tɨ.
7 Ningə ur kɔl kɨ tɔgɨ'ne ngayn ene: «Jeju kɨ Ngonn lə Luwə kɨ Nje kisɨ
dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, ri ə ge rɔ'm wa? Nja'i ba! me tɔ Luwə'tɨ, adɨ'm kon el!»
8 El ta kin be tadɔ ta kɨ Jeju el'ə ene: «In ndil kɨ majel, te kɔ rɔ dingəm'tɨ
kin.»
9 Jeju dəj'ə ene: «Tɔ'i nan nan?» In təl el'ə ene: «Tɔ'm nan "bulə
njerɔ'gɨ", tadɔ jɨ banyi ngayn.»
10 Non kɨ dɔ Jeju'tɨ kɨ nja nan'tɨ nan'tɨ kadɨ tuwə'de kɔ me ɓe'tɨ kin el.
11 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, bulə kɔsongɨ'gɨ ngayn ra sɔi nya kadɨ mbal'tɨ non.
12 Ndil'gɨ kɨ majel nonyi dɔ Jeju'tɨ eli'ə eyina: «Tuwə'je adɨ j'aw dann
kɔsongɨ'gɨ'tɨ kam, j'ur me de'tɨ.»
13 Jeju ndigɨ se'de dɔ'tɨ, adɨ tei me dingəm'tɨ kakin, ə awi uri me
kɔsongɨ'gɨ'tɨ. Tanan'tɨ non, bulə kɔsongɨ'gɨ kɨ asi dər joo kare, ɓingəi nan
kadɨ mbal'tɨ taa, tosi me ba'tɨ, adɨ anyinan mann oyi.
14 Njengəm kɔsongɨ'gɨ anyinan awi me ɓebo'tɨ, kɨ me ndɔɔ'gɨ, ɔri poy
nya kɨ ra nya de'gɨ, adɨ de'gɨ awi kadɨ n'oyi nya kɨ ra nya kakin.
15 Lokɨ de'gɨ kakin rei tei rɔ Jeju'tɨ ningə, oy dingəm kɨ aw kɨ ndil'gɨ kɨ
majel kakin isɨ rɔ'a'tɨ. Oyi'ə kadɨ isɨ kɨ hangal kɨ majɨ, taa isɨ kɨ ku rɔ'ne'tɨ
tɔ. Nya'gɨ kin ra adɨ ɓol ra'de ngayn.
16 Ningə de'gɨ kɨ awi lo nya'gɨ'tɨ kɨ Jeju ra, ɔri madɨ de'gɨ poy nya kɨ te
dɔ dingəm'tɨ kɨ aw kɨ ndil'gɨ kɨ majel, kɨ nya kɨ te dɔ kɔsongɨ'gɨ'tɨ.
17 Be ə, uləi ngirə kadɨ nonyi dɔ Jeju eyina: «Nja'i ba, inyə dɔnangɨ lə'je,
ə aw.»
18 Dɔkagilo'tɨ kɨ Jeju ra ala me to'tɨ gogɨ ningə, dingəm kɨ Jeju tuwə
ndil'gɨ kɨ majel me'ə'tɨ kakin dəj'ə kadɨ n'aw si'ə.

‡ **4:41 4.41** Pa'gɨ 65.8, 89.10, 107.23-32

19 Nan Jeju ɔdɨ el, ə el’ə ene: «Ɔtɨ aw ɓe dann noj’i’gɨ’tɨ, ɔr’de poy nya kɨ Burəɓe ra sə’i kɨ koo kumtondoo kɨ ətɨ ɓol kɨ ɔjɨ dɔ’i’tɨ kin.»
20 In be ə, dingəm kakin ɔtɨ aw dɔnangɨ Ɓebo’gɨ’tɨ kɨ Dɔgɨ, ɔr poy nya’gɨ kɨ Jeju ra si’ə. De’gɨ pətɨ kɨ oyi ta kin, ətɨ’de ɓol.

Ta lə ngonn lə Jayrusɨ kɨ ta lə dene kɨ nje monyi mosɨ (Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

21 Lokɨ Jeju təl aw gidə ba’tɨ kɨ to ningə, bulə de’gɨ ngayn kawinan rɔ’a’tɨ kadɨ ba’tɨ.
22 Ningə dingəm kare kɨ dann njekundɔ kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ kɨ, tɔ’a nan Jayrusɨ re. Lokɨ oo Jeju ningə, osɨ nanga nja’a’tɨ,
23 non dɔ’a’tɨ kɨ tɔgɨ’ne ene: «Ngonn’m kɨ dene kɨ du isɨ oy. Nja’i ba kadɨ aw ində ji’i dɔ’a’tɨ adɨ ingə kajɨ, ə oy el.»
24 Jeju ɔtɨ aw si’ə, ningə bulə de’gɨ ngayn njiyəi gɔ’ə’tɨ, mborei’ə kɨ yo ge kɨ ne ge.
25 Dene kare kɨ monyi mosɨ ad’a kon ɓal dɔgɨ gidə in joo in dann bulə de’gɨ’tɨ non.
26 Monyi kin ad’a kon ngayn, adɨ anyi ngodɨ ngayn tɔ go de’gɨ’tɨ kɨ njera de’gɨ monyi, nan tujɨ nyakingə lə’ne dɔ’tɨ kɔ kare, ningə ingə kon ji’de’tɨ to kingə yo. Monyi aw kɨ kete kete to kaw par, nya kɨ to sotɨ goto.
27 Dene kakin oo ta lə Jeju. Be ə, dann bulə de’gɨ’tɨ, re kɨ row kɨ gidɨ Jeju’tɨ, ɔdɨ ta ku li’ə.
28 Tadɔ el me’ne’tɨ ene: «Kin ə re ku li’ə par ə m’ɔdɨ ə rɔ’m a ingə lapiya.»
29 Ningə tanan’tɨ non par ə ginn mosɨ li’ə gangɨ, adɨ gər me darɔ’ne’tɨ tokɨ darɔ’ne ingə lapiya nga.
30 Low’ə’tɨ non, Jeju gər me hangal’ne’tɨ tokɨ tɔgɨ te rɔ’ne’tɨ. Be ə, təl kum’ne gogɨ dann bulə de’gɨ’tɨ, dəjɨ’de ene: «Nan ə ɔdɨ ta ku lə’m wa?»
31 Ə Njendo’gɨ li’ə eli’ə eyina: «Inɓe in gər majɨ kadɨ bulə de’gɨ mborei nu kɨ yo ge kɨ ne ge, ə in təl dəjɨ ene: “Nan ɔdɨ’m ɓay wa?”»
32 Nan Jeju nanyi kɨ lo gon lo’tɨ gugɨ gidɨ’ne kadɨ n’oo dene inɓe kɨ ra nya kin.
33 Ɓol ra dene kakin ngayn, adɨ dadɨ par par, tadɔ gər nya kɨ ra’a me rɔ’a’tɨ. Be ə, re osɨ nanga nja Jeju’tɨ, el’ə ta’gɨ kɨ rɔta’tɨ pətɨ kɨ to me’ə’tɨ.
34 Nan Jeju el’ə ene: «Ngonn’m, kunme lə’i aj’i. Aw kɨ lapiya, ə kadɨ ingə lapiya dɔ monyi’tɨ lə’i.»
35 Lokɨ Jeju ra elta ba ɓay ningə, de’gɨ madɨ in me kəy’tɨ lə Jayrusɨ, kɨ in kɨ njekundɔ kəykawnan lə Juwipɨ’gɨ, rei eli Jayrusɨ eyina: «Ngonn’i oy, in ndɔjɨ Njendo, el nga.»
36 Lokɨ Jeju oo ta kel’de be ningə, usə dɔ’tɨ el, ə elta kɨ njekundɔ kəykawnan lə Juwipɨ’gɨ ene: «Adɨ ɓol rai el, un me’i par!»
37 Jeju ɔgɨ kadɨ de’gɨ dani’ə, nan inyə Piyər num, Jakɨ num, Jan kɨ ngonnkon Jakɨ num par ə adɨ dani’ə.
38 Lokɨ rei tei ɓe lə njekundɔ kəykawnan lə Juwipɨ’gɨ ningə, Jeju oo de’gɨ kɨ isɨ singəi səkitə, isɨ nonyi ge uri wuyi ge.
39 Jeju ur me kəy’tɨ ningə, el’de ene: «Ra bann ə de’gɨ singəi dɔnan’tɨ səkitə kɨ non be wa? Ngonn oy el, nan to ɓi kare.»
40 De’gɨ kogi dɔ Jeju’tɨ, soki’ə’n’ə. Be ə, Jeju adɨ de’gɨ pətɨ tei taga, ningə baw ngonn num, kon ngonn num, njendo’gɨ li’ə kɨ dani’ə num par ə ai si’ə me kəy’tɨ kɨ ngonn to’tɨ.

41 Jeju uwə ji ngonn, el’ə ene: «Talita kumi*!» Adɨ kɔr me’ə nan: «ngonn
kɨ dene, m’el’i m’ene, ində taa!»
42 Tanan’tɨ non, ngonn kɨ dene ində taa, njiyə, tadɔ ɓal’a in dɔgɨ gidə in
joo. Nya kɨ Jeju ra kin ətɨ de’gɨ ɓol kɨ dum.
43 Lo kin’tɨ, Jeju ndəjɨ’de kadɨ elita nya kɨ ra nya kin de madɨ el. Ningə,
el’de kadɨ uni nyakusɔ adɨ ngonn kɨ dene kakin sɔ.

6

De’gɨ kɨ Najareti’tɨ tai me Jeju el
(Mat 13.54-58; Luk 4.16, 22, 24)

1 Jeju in low’ə’tɨ non aw ɓe kɨ tɔgɨ’tɨ*, nan’tɨ kɨ njendo’gɨ li’ə awi go’ə’tɨ.
2 Lokɨ ndɔ kɔrkon lə Juwipɨ’gɨ asɨ ningə, Jeju ulə ngirə ndo de’gɨ nya me
kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ. De’gɨ ngayn oyi dɔ ta li’ə, adɨ ətɨ’de ɓol, ningə
eli eyina: «De kam, ingə nyando kin ra? Ə nan ə ad’a gosɨ kɨ ətɨ ɓol be
kin wa? Tɔgɨ kɨ ra’n nyakɔjɨ’gɨ kɨ ətɨ ɓol be kin ingə ra wa?
3 Man! Njeragɨ kagɨ dɔ kəy’tɨ inɓe kɨ in ngonn lə Mari el wa? Jakɨ ge, kɨ
Joje ge, kɨ Judɨ ge, kɨ Simon ge, in ngannkon’a’gɨ el wa? Taa, konnann’a’gɨ
kaa sii se’je ne tɔ el wa?» Nya’gɨ kin ra nya adɨ Jeju təl jigɨ non’de’tɨ um
lo kadɨ uni me’de adi’ə goto.
4 Be ə, Jeju el’de ene: «Lo kadɨ de’gɨ a ɔsikurə njekeltakita Luwə’tɨ, me
ɓe koj’o’tɨ, dann noj’o’gɨ’tɨ, kɨ me kəy’tɨ li’ə goto.»
5 Lo kadɨ Jeju ra nyakɔjɨ kɨ ətɨ ɓol me ɓe’tɨ kɨ Najareti’tɨ goto, nan ndə
ji’ne dɔ njemonyi’gɨ’tɨ kɨ nan’gɨ gandɨ gandɨ par, adi’de ingəɨ lapiya.
6 Ndɔjɨ Jeju ngayn tadɔ mbətɨ kɨ mbəti kun me’de kad’a.

Jeju ulə njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo
(Mat 9.35, 10.1, 5-14; Luk 9.1-6)

Jeju njiyə kɨ ngann ɓe’gɨ kɨ gugɨ dɔ Najareti, ndo de’gɨ nya.
7 Ningə, Jeju ɓar njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo kɨ rɔ’ne’tɨ, ə ulə’de
joo joo. Adɨ’de tɔgɨ dɔ ndil’gɨ’tɨ kɨ majel tɔ.
8 Jeju adɨ’de ndu kadɨ uni nya kare tadɔ dɔ row el, nan gɔl kareba par.
El’de ene: «A uni nyakusɔ el num, ɓɔl el num, ta a ɓiri nar me kulə dɔ
ɓədɨ’se’tɨ el num tɔ.
9 Uləɨ sa nja’se’tɨ, ə ai kɨ ku kareba.»
10 Jeju el’de ene: «Lo kɨ tei lo madɨ’tɨ me kəy kɨ uwə’se rɔ’ne’tɨ, ə si’tɨ
bitɨ ndɔ kaw’se’tɨ.
11 Ə re me ɓebo’tɨ madɨ, ə de’gɨ mbeti kuwə’se rɔ’de’tɨ, eke mbeti koyi
dɔ ta lə’se, lokɨ isɨ tei me ɓe’tɨ kin kɨ taga ningə, indəɨ bu sa’gɨ kɨ nja’se’tɨ†,
kadɨ to to nya ndəjɨ ndu’de.»
12 Njendo’gɨ ai iləɨ mbər Poyta kɨ majɨ kadɨ de’gɨ inyəɨ gorow njiyə’de kɨ
majel kɔ.
13 Tuwəɨ ndil’gɨ kɨ majel ngayn ta uri hu dɔ njemonyi’gɨ’tɨ ngayn, adi’de
lapiya tɔ.

Ta koy lə Jan Batisɨ
(Mat 14.1-2; Luk 9.7-9)

14 Ngar *Erodɨ oo ta lə Jeju, tadɔ tɔɓar li’ə asɨ lo’gɨ nakɨ nakɨ. De’gɨ kɨ
nan’gɨ eyina: «In Jan Batisɨ ə ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ. Ginn’ə kin ə,
awɨ’n kɨ tɔgɨ tadɔ ra’n nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol.»

---

* **5:41 5.41** Talita kumi: in ta Arame kɨ Juwipɨ’gɨ isɨ eli tɔ dɔkagilo’tɨ lə Jeju. * **6:1 6.1** Be kɨ Jeju tɔgɨ’tɨ in Najareti, dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile. † **6:11 6.11** Ta lə kində bu kɨ nja’tɨ kɔ ə, gonyi Mat 10.14 kɨ ta kɨ dɔ’tɨ kɨ in ginn’tɨ nanga.

15 Nje kɨ nungɨ eli eyina: «In Eli kɨ njekeltakita Luwə’tɨ.» Nje kɨ nan’gɨ
ɓay eli eyina: «In njekelta kɨ ta Luwə’tɨ to nje kɨ rei kete kin be tɔ.»
16 Lokɨ Erodɨ oo ta kin ningə, el ene: «In Jan kɨ ndɔ kɨ madɨ gangi dɔ’a
kaa ə ində lo koy’tɨ.»
17 Erodɨ el be, tadɔ ndɔkɨ inɓe adɨ uwəi Jan, dɔi’ə kɨ kulə gindɨ, iləi’ə
dangay’tɨ, tadɔ Erodiyadɨ, kɨ ne ngonnkon’a Pilipɨ, kɨ ində taa’a ne’ne’tɨ,
18 ə Jan el’ə ta dɔ’tɨ ene: «In go’tɨ el kadɨ ində taa ne ngonnkon’i ne’i’tɨ‡.»
19 Erodiyadɨ uwə Jan me’ne’tɨ ngayn, adɨ sangɨ row təl’ɔ, nan asɨ el.
20 Tadɔ Erodɨ ɓol Jan, gər kadɨ in de kɨ njera nya kɨ dana, taa in de kɨ
ar njay tɔ. Be ə, Erodɨ ngəm’ə majɨ. Lokɨ Erodɨ oo ta kel Jan ningə, ta kin
uwə kɨ ta, nan be kaa, Erodɨ ge koo ta kel Jan par par.
21 Ndɔ kɨ majɨ kɨ Erodiyadɨ isɨ sangɨ kete kete kaa re nga. Adɨ in ndɔ
rɔnel kojɨ Erodɨ, ə Erodɨ adɨ rai nyakusɔ. Ningə ndɔ’a’tɨ kin, Erodɨ ɓar
kibo’gɨ lə’ne num, ɓar njekundɔ njerɔ’gɨ lə’ne num, taa ɓar njetɔɓar’gɨ kɨ
dɔnangɨ Galile’tɨ tɔ.
22 Dɔgagilo kusɔ nya’tɨ, ngonn lə Erodiyadɨ kɨ dene, ur kəy go’de’tɨ, te
la. La lə ngonn kɨ dene kin nəl Erodɨ ngayn, taa nəl de’gɨ kɨ ɓar’de lo
nyakusɔ’tɨ ngayn tɔ, adɨ ngar el ngonn kɨ dene kakin ene: «Dəjɨ’m nya kɨ
me’i ge par ə m’a m’ad’i.»
23 Erodɨ aw bitɨ un ndu’ne kɨ kiwrɔ ad’a ene: «Nya’gɨ pətɨ kɨ dəjɨ’m, ə
m’a m’ad’i. Re in dow konɓe lə’m kaa a ingə.»
24 Ngonn kɨ dene te aw taga, aw dəjɨ kon’ne ene: «In ri ə kadɨ m’dəj’ə
wa?» Ə kon’a el’ə ene: «Dəj’ə dɔ Jan Batisɨ.»
25 Ngonn kɨ dene təl kalangɨ ba aw rɔ ngar’tɨ el’ə ene: «Tokɨ jɨ ra’n
tanan’tɨ ne inɓe kin, kadɨ adɨ’m dɔ Jan Batisɨ me supira’tɨ.»
26 Me ngar tujɨ, ɔjidɔ nya’tɨ kɨ ngonn kɨ dene dəj’ə kin, nan lo kadɨ ɔg’ɔ
goto tadɔ kun ndu kɨ un kɨ kiwrɔ, taa tadɔ de’gɨ kɨ ɓar’de lo nyakusɔ’tɨ tɔ
kin.
27 Be ə tanan’tɨ non, ngar un ndu’ne adɨ njerɔ kare kɨ njengəm’ə kadɨ
aw kəy dangay’tɨ gangɨ dɔ Jan re’n.
28 Njerɔ aw gangɨ dɔ Jan me supira’tɨ, re’n adɨ ngonn kɨ dene. Ningə
ngonn kɨ dene kakin təl’n adɨ kon’ne.
29 Lokɨ njendo’gɨ lə Jan oyi poyta kin ningə, rei uni ninn’ə awi duwi.

Jeju adɨ nyakusɔ dingəm’gɨ dər mi sɔi
(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jan 6.1-15)

30 Lokɨ njekawkulə’gɨ təli lo kulə’gɨ’tɨ lə’de ningə, kawinan rɔ Jeju’tɨ,
ɔri’ə poy nya’gɨ kɨ rai kɨ nya’gɨ kɨ ndoi de’gɨ adi’ə oo.
31 Bulə de’gɨ ngayn awi num, təli num adɨ lo kadɨ njendo’gɨ ingəi ngonn
dɔkagilo nden be kadɨ sɔi nya kaa goto. Be ə, Jeju el’de ene: «In rei adɨ
j’awi lo kɨ de’gɨ gotoi’tɨ kin kadɨ ɔri kon nden.»
32 Be ə, ali me to’tɨ tadɔ kaw kɔsɨ rɔ’de ngərəngɨ, lo kɨ de’gɨ gotoi’tɨ.
33 De’gɨ ngayn oyi’de lo kaw de’tɨ, ə gəri’de ɓətɨ tɔ. De’gɨ in ɓebo’gɨ’tɨ kɨ
dangɨ dangɨ, anyinan kɨ nja’de bur bur awi kete, lo kɨ Jeju kɨ njendo’gɨ isɨ
awi’tɨ.
34 Lokɨ Jeju ur nanga me to’tɨ ningə, oo bulə de’gɨ ngayn. Lokɨ oo’de,
oo kumtondoo lə’de, tadɔ rai to batɨ’gɨ kɨ njekul’de goto be. In be ə, Jeju
tumginn ndo’n’de nya’gɨ ngayn.
35 Lokɨ kadɨ yətɨ rɔ’ne ə binəm taa njendo’gɨ ɔti kɨ rɔ Jeju’tɨ eli’ə eyina:
«Lo kɨ jɨ rai’tɨ ne kin, in lo kɨ de’gɨ gotoi’tɨ, ningə kadɨ isɨ ur tɔ.

‡ **6:18 6.18** Lebitikɨ 18.16, 20.21

36 Majɨ kadɨ inyə bulə de’gɨ kam adɨ awi kɨ lo ndɔɔ’gɨ’tɨ kɨ ngannɓe’gɨ’tɨ
ndogi nyakusɔ sɔi.»
37 Nan Jeju təl el’de ene: «Inɓe’gɨ adi’de nya sɔi.» Ningə, njendo’gɨ dəji’ə
eyina: «Kadɨ j’aw jɨ ndogɨ mapa asɨ silə ɓujo§ j’adɨ’de sɔi wa?»
38 Jeju təl el’de ene: «Mapa kɨ ji’se’tɨ in bann wa? Ai dann de’gɨ’tɨ oyi.»
Lokɨ ai dann de’gɨ’tɨ, dəji ningə, təli eli’ə eyina: «Mapa in mi, ə kanjɨ joo
tɔ.»
39 Jeju un ndu’ne adɨ’de kadɨ adi de’gɨ sii nanga kɨ kut’ə kut’ə dɔ mu’tɨ
kɨ mbol.
40 Be ə, de’gɨ uwəi nan ɓu ɓu ge, dɔmi dɔmi ge, ə sii nanga kɨ bara bara.
41 Jeju un mapa kɨ mi kɨ kanjɨ kɨ joo kakin, un kum’ne kɨ taa, elta kɨ Luwə
kadɨ njangɨ dɔ nyakusɔ kin. Go’tɨ, uwə mapa’gɨ kakin gangɨ’de nan’tɨ ə adɨ
njendo’gɨ kadɨ lowəi bulə de’gɨ. Kanjɨ’gɨ kɨ joo kaa, lowə de’gɨ pətɨ tɔ.
42 De’gɨ pətɨ sɔi nya ndanni majɨ.
43 Ningə, njendo’gɨ ɔyi ndəgɨ mapa kɨ kanjɨ kɨ nanyi, kara dɔgɨ gidə in
joo.
44 De’gɨ kɨ sɔi mapa kin asi dingəm’gɨ dər mi.

Jeju njiyə dɔ mann’tɨ
(Mat 14.22-33; Jan 6.16-21)

45 Nden ba go’tɨ, Jeju ɔsɨ njendo’gɨ lə’ne kadɨ ali me to’tɨ, ai gidɨ ba’tɨ kete
non’ne’tɨ, kɨ kaw kɨ ɓebo Betisayda’tɨ nu. Ningə dɔkagilo’ə’tɨ kin inɓe inyə
bulə de’gɨ kadɨ awi.
46 Lokɨ Jeju adɨ’de awi ningə, ɔtɨ aw dɔ mbal’tɨ tadɔ kelta kɨ Luwə.
47 Lokɨ lo ndul nga ningə, to in dann ba’tɨ, ə Jeju in kɨ kar’ne ba ə nanyi
nanga gogɨ.
48 Jeju oo kadɨ njendo’gɨ lə’ne ingəi kon ngayn lo kɔsɨ to’tɨ, tadɔ nəl ulə,
sur to kɨ gogɨ gogɨ. Taginnlo’tɨ ningə, Jeju in ra njiyə dɔ mann’tɨ, isɨ aw kɨ
rɔ’de’tɨ, ningə ge kadɨ dər ta’de ɓay.
49 Ə lokɨ oyi’ə ra njiyə dɔ mann’tɨ ningə, oyi kadɨ in muwə de yo, adɨ uri
kɔl.
50 Inɓe’gɨ pətɨ oyi’ə, adɨ ɓol tɔl’de. Nan kalangɨ ba, Jeju el’de ene: «Adɨ
me’se osɨ nanga nan in m’in! Ə ɓoli el!»
51 Jeju al go’de’tɨ me to’tɨ, ningə nəl yokiro. Lokɨ oyi nya’gɨ kin ningə
ndil’de te saw.
52 Tadɔ kɨ rɔta’tɨ, njendo’gɨ gəri kum nya kɨ Jeju ra ɔjidɔ mapa kin el,
tadɔ me ngan lə’de.

Jeju adɨ lapiya njemonyi’gɨ dɔnangɨ Genejareti’tɨ
(Mat 14.34-36)

53 Lokɨ Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne ali gidɨ babo ningə, tei dɔnangɨ
Genejareti’tɨ. Indəi to lə’de ngangɨ ba’tɨ.
54 Lokɨ uri nanga taa par ə, de’gɨ gəri Jeju ə binəm.
55 Adɨ, anyinan ngodɨ asi ɓe’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ kin non nakɨ, nakɨ. De’gɨ
iləi rɔ’de, ɔyi njemonyi’gɨ lə’de me tuwə to de’tɨ, rei se’de rɔ’a’tɨ, lokɨ oyi
kadɨ Jeju sɨ’tɨ.
56 Lo’gɨ pətɨ kɨ awi’tɨ, ngann ɓe’gɨ kɨ ɓebo’gɨ kɨ lo ndɔɔ’gɨ, de’gɨ rei kɨ
njemonyi’gɨ ɓuki’de tambalo’tɨ, ə nonyi dɔ Jeju’tɨ kadɨ inyə njemonyi’gɨ
adɨ ɔdi ta ku li’ə. Ningə, nje kɨ ɔdi ta ku li’ə ingəi lapiya tɔ.

---

§ **6:37 6.37** Silə kare, dɔkagilo’tɨ lə Jeju, in nar kɨ lo ra kulə ndɔ’tɨ kɨ kare. Adɨ silə ɓu joo in nar kɨ lo ra kulə ndɔ’tɨ kɨ joo.

7

Jeju ndangɨ Parisɨ'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ lə Luwə
(Mat 15.1-20)

1 Parisɨ'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ lə Luwə madɨ in Jerujalem'tɨ, kawinan dɔ Jeju'tɨ.
2 Oyi kadɨ njendo'gɨ li'ə kɨ kɨ madɨ'gɨ sɔi nya ji'de yoro um togi ji'de kigo
row ragotɨ el.
3 Tokɨ rɔta'tɨ, Parisɨ'gɨ kɨ Juwipɨ'gɨ ba pətɨ, togɨ ji'de ə binəm taa sɔi
nya, um sɔi nya kɨ ji'de kɨ yoro el. Adɨ in kində kum go nyajibəlɓe'tɨ lə
kaw'de'gɨ.
4 Be tɔ ə, re təli sukɨ'tɨ ningə, a ndogi mann rɔ'de sukɨ sukɨ ɓay ta a sɔi
nya. Awi kɨ nyajibəlɓe'gɨ kɨ rangɨ ngayn kɨ isɨ təli rɔ'de go'tɨ ɓay to togɨ
nya kaynmann'gɨ kɨ ngo'gɨ kɨ ngoo ningə kasɨ, kɨ gorow ra'a'tɨ.
5 Parisɨ'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ lə Luwə dəji Jeju eyina: «Tadɔ ri ə
njendo'gɨ lə'i təli rɔ'de go nya jibəlɓe'tɨ lə kaw'je'gɨ el wa? Ra bann ə
togi ji'de el par ə sɔi nya kɨ ji'de kɨ yoro ba wa?»
6 Jeju ilə'de'tɨ ene: «Ta kɨ Luwə el kɨ ta njekeltakita'ne'tɨ Ejay dɔ'se'tɨ in
ta kɨ rɔta'tɨ. In njekədikum de'gɨ, tadɔ Luwə adɨ Ejay ndangɨ ene:
"Ginn de'gɨ kin ɔsikurə'm kɨ ndar ta'de kare,
Nan me'de in sanyi sə'm.
7 Təjɨ kɨ isɨ uləi dɔ'm'tɨ, nda'a goto,
Tadɔ nyando'gɨ kɨ isɨ ndoi de'gɨ kaa,
In mbərkikində'gɨ kɨ in rɔ de'gɨ'tɨ."»*
8 Jeju el'de ene: «Inyəi mbərkikində lə Luwə dow kare, ə in təli rɔ'se
go nya jibəlɓe'tɨ lə de'gɨ yo.»
9 Ningə, Jeju el ɓay ene: «To rɔ'se el kadɨ inyəi go mbərkikində lə Luwə
kalangɨ ba kadɨ ngəmi go nyajibəlɓe lə'se!
10 Tadɔ, Mojɨ ene: "Ɔsɨ kurə baw'i kɨ kon'i." Taa el ɓay ene: "De kɨ elta
kɨ majel baw'ne eke kon'ne asɨ ta koy."†
11 Nan ingɨ, eli eyina: "Re de madɨ el baw'ne eke kon'ne ene: ‹Nya majɨ'gɨ
kɨ re m'a m'ɔsɨ'n kɔyi ə in kɔrban› (kɔr me'ə nan kadikare lə Luwə)."
12 In kin ɔjɨ kadɨ utɨ tarow kadɨ de madɨ ra nya ɔsɨ'n kɔy baw'ne eke
kon'ne.
13 Gonyi row tujɨ kɨ isɨ tuji ta lə Luwə kɨ nyajibəlɓe lə'se kin oyi! Nya
kɨ isɨ ndoi de'gɨ kɨ kete kete. Ta nya'gɨ kɨ rangɨ kɨ toi be ngayn kɨ isɨ rai in
non ɓay.»

Nya'gɨ kɨ a ra de adɨ ar njay el takum Luwə'tɨ
(Mat 15.10-20)

14 Go'tɨ ningə, Jeju ɓar bulə de'gɨ kɨ rɔ'ne'tɨ ɓay ə el'de ene: «Ingɨ pətɨ
uri mbi'se majɨ kadɨ oyi dɔ ta lə'm, kadɨ gəri me'ə tɔ.»
15 Nya madɨ kɨ in taga aw me de'tɨ kɨ a təl'ə nya kɨ to njen'tɨ goto. Nan
nya kɨ in me de'tɨ te taga ə a təl'ə nya kɨ to njen'tɨ.
16 [Re de madɨ aw kɨ mbi'ne kadɨ oo'n dɔ ta ningə, kadɨ oo.]
17 Lokɨ Jeju inyə bulə de'gɨ, ə təl aw me kəy'tɨ ningə, njendo'gɨ li'ə dəji'ə
kadɨ ɔr'de ginn kujita kakin.
18 Jeju el'de ene: «Adɨ inɓe'gɨ kaa gəri nya el tɔ wa? In gəri me ta kɨ
m'ge kel kin el wa? Nya pətɨ kɨ in taga kɨ aw me de'tɨ, nya kare kɨ a təl'ə
kɨ njen'tɨ goto.

---

* **7:7 7.7 Ejay 29.13** † **7:10 7.10 Tekitaga 20.12; Ndukun 5.16**

19 Tokɨ rɔta’tɨ, nya’gɨ kin pətɨ awi ngarme’ə’tɨ el, nan awi kanda’a’tɨ yo,
ningə go’tɨ tei kɔ awi ɓe sin’tɨ. Ta lə Jeju kin tɔjɨ kadɨ nyakusɔ’gɨ pətɨ in
kɨ kar njay.»
20 Ningə Jeju el’de ɓay ene: «Nya kɨ te rɔ de’tɨ kɨ taga ə in nya kɨ nje təl
de nya kɨ to njen’tɨ.
21 In me de’tɨ kəy, in ngarme de’tɨ ə, mərta’gɨ kɨ majel sii tei’tɨ, kɨ kaya
kɨ ra, kɨ ɓogɨ, kɨ tɔl nan,
22 kɨ kuwə marum, kɨ ra kumnda nya, kɨ mendul, kɨ kədinan, kɨ nyara
kɨ gorow’ə’tɨ el, kɨ kɔjirɔ, taa kulə ra’gɨ kɨ to mbo tɔ.
23 Nya’gɨ kɨ majel kin pətɨ in me de’tɨ ə təli’ə nya kɨ to njen’tɨ.»

Dene kɨ mbah un me’ne adɨ Jeju
(Mat 15.21-28)

24 Jeju in low’ə’tɨ non ningə aw dɔnangɨ’tɨ kɨ Tir. Aw ur me kəy’tɨ madɨ,
ge kadɨ de’gɨ gəri go’ne el, nan lowə goto.
25 Re inɓe kɨ Jeju re te ɓay par ə, dene madɨ kɨ ndil kɨ majel isɨ adɨ kon
ngonn’o kɨ dene oo ta li’ə, ə anyi re osɨ nanga nja’a’tɨ.
26 In dene kɨ in Juwipɨ el, ɓe koj’o in Penesi, dɔnangɨ Siri’tɨ. Non kɨ dɔ
Jeju’tɨ kadɨ tuwə ndil kɨ majel kɨ isɨ adɨ kon ngonn’o kin kɔ.
27 Nan Jeju el’ə ene: «Inyə adɨ ngann’gɨ kɨ me kəy’tɨ sɔi asɨ’de ɓay ta.
Tadɔ in go’tɨ el kadɨ de un nyakusɔ lə ngann’gɨ, ilə adɨ ngann busɨ’gɨ.»
28 Ə dene kakin ilə’tɨ ene: «In rɔta’tɨ Burəɓe, nan k’in ə ngann busɨ’gɨ
kɨ rai ginn tabilə’tɨ a sɔi bunə nya’gɨ kɨ tei ta ngann’gɨ’tɨ tosɨ nanga tɔ.»
29 Ningə Jeju el’ə ene: «Takul ta kɨ te ta’i’tɨ kin, ɔtɨ aw ɓe lə’i, tadɔ ndil
kɨ majel te me ngonn’i’tɨ kɨ dene kɔ nga.»
30 Dene kakin təl aw ɓe ningə, ingə ngonn’ne, to dɔ tirə’tɨ kare, tadɔ
ndil kɨ majel kakin te rɔ’a’tɨ kɔ.

Jeju adɨ nje mbiboy oo ta

31 Jeju in dɔnangɨ Tir, gangɨ Sidon, ningə ində dɔnangɨ Ɓebo’gɨ’tɨ kɨ Dɔgɨ
gangɨ ɓay ta re te ta mann ɓa Galile’tɨ.
32 De’gɨ rei kɨ dingəm kare kɨ mbi’ə boy, kɨ lo kelta ngan si’ə, rɔ Jeju’tɨ,
dəji’ə kadɨ ində ji’ne dɔ’a’tɨ, kadɨ ingə lapiya.
33 Jeju ɔr’ɔ kɨ kar’a ba aw si’ə sanyi kɨ bulə de’gɨ. Lokɨ tulə ngann ji’ne’gɨ
mbi njemonyi’tɨ ningə, tuw mann ta’ne ɔdɨ’n ndonn dingəm kakin.
34 Go’tɨ ningə, Jeju un kum’ne kɨ dɔran’tɨ, ilə kon puu, ə el ene: «Epata»
(kɔr me ta kin nan: mbutɨ).
35 Tanan’tɨ non par ə mbi dingəm kakin mbutɨ, ə ndonn’o tutɨ adɨ elta
ar njay njay.
36 Jeju ndɔr mbi de’gɨ kɨ oyi nya kin kadɨ de el ta’a kete adɨ de kɨ rangɨ oo
el. Lokɨ ndɔr mbi’de kɨ nja nan’tɨ nan’tɨ kadɨ de ɔr poy nya kin el ningə,
kadibe ɓay ə de’gɨ ɔri poy nyara’a kɨ kete kete.
37 Nya ra Jeju ətɨ bulə de’gɨ ɓol ngayn adɨ eli eyina: «Nya ra’a’gɨ pətɨ
majɨ: Ra nje’gɨ kɨ mbi’de boy adɨ oyi dɔ ta, ta ra mbiki’gɨ adɨ elita tɔ.»

8

Jeju adɨ nyakusɔ de’gɨ dər sɔ
(Mat 15.32-39; Mrk 6.30-44)

1 Me ndɔ’gɨ’tɨ kin, bulə de’gɨ ngayn kawinan tokɨ rangɨ ɓay dɔ Jeju’tɨ.
Ningə, nya kɨ kadɨ sɔi goto. Be ə Jeju ɓar njendo’gɨ lə’ne el’de ene:
2 «M’oo kumtondoo lə bulə de’gɨ kin, tadɔ ndɔ mutə ɓone ə in sə’m
nan’tɨ, ningə, nya kɨ kadɨ sɔi goto.

3 Re m’inyə’de m’adɨ awi ɓe kɨ me’de ɓo ba a, ɓo a taa tɔgɨ’de row’ə,
tadɔ nje kɨ madɨ dann’de’tɨ in sanyi ə rei.»
4 Njendo’gɨ li’ə təli eli’ə eyina: «J’a j’ingəi mapa ra diləlo’tɨ ne, ə a asɨ
kadɨ’de sɔi wa?»
5 Jeju dəjɨ’de ene: «Mapa kɨ ji’se’tɨ in bann wa?» Ə eli’ə eyina: «Mapa
in siri.»
6 Go’tɨ ningə, Jeju ilə ndu’ne adɨ bulə de’gɨ kadɨ sii nanga. Ɔy mapa kɨ
siri kakin ji’ne’tɨ, ra oyo Luwə dɔ’tɨ ningə, gangɨ’de nan’tɨ, ə adɨ njendo’gɨ
lə’ne kadɨ adi bulə de’gɨ. Be ə, njendo’gɨ tai adi bulə de’gɨ tɔ.
7 Ai kɨ ngann kanjɨ’gɨ ji’de’tɨ tɔ. Jeju njangɨ dɔ’a ə adɨ njendo’gɨ lə’ne
kadɨ lowəi de’gɨ tɔ.
8 De’gɨ sɔi nya ndanni, adɨ, njendo’gɨ kawi gində’gɨ kɨ nanyi kara siri.
9 De’gɨ kɨ sɔi nya, asi dər sɔ. Go’tɨ ningə, Jeju inyə’de adɨ awi.
10 Kalangɨ ba go’tɨ, Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne ali me to’tɨ, awi dɔnangɨ
Dalmanuta’tɨ.

Parisɨ’gɨ dəji nyakɔjɨ Jeju
(Mat 12.38-39, 16.1-4; Luk 11.16-29, 12.54-56)

11 Parisɨ’gɨ in non rei ningə, uləi ngirə manjinan ta’tɨ kɨ Jeju. Ə dəji’ə
kadɨ ra nyakɔjɨ madɨ kɨ in dɔran’tɨ adɨ n’oyi. Dəji’ə be to kuləkikiyə tadɔ
kuwə’n’ə.
12 Jeju ilə me’ne hmm, ə el’de ene: «Tadɔ ri ə de’gɨ kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone
kin dəji kadɨ n’oyi nyakɔjɨ wa? Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se madɨ oyi! nyakɔjɨ
madɨ kɨ kadɨ de a ra tadɔ lə’de goto.»
13 Be ə, Jeju inyə’de, ə al me to’tɨ tadɔ kaw dow ba’tɨ kɨ kare.

Hum lə Parisɨ’gɨ kɨ lə Erodɨ
(Mat 16.5-12; Luk 12.1)

14 Me njendo’gɨ oy dɔ mapa’tɨ kɨ kadɨ ɔyi. In kɨ ji’de’tɨ kɨ sii me to’tɨ in
kareba par.
15 Jeju ndəjɨ’de, ə el’de ene: «Oyi majɨ! Oyi go rɔ’se majɨ dɔ hum’tɨ lə
Parisɨ’gɨ, kɨ yan Erodɨ tɔ*.»
16 Njendo’gɨ manjinan ta dann’de’tɨ eyina: «Jeju el be tadɔ j’aw kɨ mapa
el!»
17 Jeju gər ta kɨ me’de’tɨ, adɨ el’de ene: «Tadɔ ri ə isɨ manjinan ta
dann’se’tɨ dɔ mapa’tɨ kɨ ɔyi el wa? In gəri me nya’gɨ el kaa ɓay wa?
Ngarme’se ngan kaa ɓay wa?
18 Awi kɨ kum’se eke oyi lo el wa? Awi kɨ mbi’se ke oyi dɔ ta el wa?
Me’se olo dɔ nya’gɨ’tɨ el wa?
19 Ndɔkɨ m’lowə mapa mi, de’gɨ dər mi, eke ndəgɨ gindɨ mapa kɨ nanyi,
ɔyi rosɨ kara bann wa?» Eli eyina: «J’ɔyi rosɨ kara dɔgɨ gidə in joo.»
20 «Ngə ndɔkɨ, m’lowə mapa siri dingəm’gɨ dər sɔ kin, gində’gɨ kɨ nanyi,
ndɔkɨ ɔyi kara bann tɔ wa?» Ningə eli’ə eyina: «J’ɔyi kara siri.»
21 Lo kin’tɨ Jeju el’de ene: «In gəri el ɓay wa?»

Jeju adɨ njekumtɔ kare oo lo me ɓe’tɨ kɨ Betisayda

22 Lokɨ Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne rei tei me ɓe’tɨ kɨ Betisayda’tɨ ningə,
de’gɨ rei kɨ njekumtɔ kare rɔ Jeju’tɨ. De’gɨ kakin nonyi dɔ Jeju’tɨ kadɨ ɔd’ɔ.
23 Jeju uwə ji njekumtɔ kakin, ə aw si’ə gidɨ ɓe’tɨ. Lokɨ nyom kum’ə kɨ
mann ta’ne ningə, ində ji’ne dɔ’a’tɨ ə dəj’ə ene: «Oo nya madɨ wa?»

---

* **8:15 8.15** Hum lə Parisɨ’gɨ in nyando lə’de kɨ ngom, ningə hum lə Erodɨ in mbətɨ kunme kadɨ Jeju.

24 Njekumtɔ gon lo ningə ene: «M’oo de’gɨ, nan to ə toi to kagɨ’gɨ ə ra
njiyəi be.»
25 Jeju təl ində ji’ne dɔ kum’ne’tɨ nja kare ɓay adɨ oo lo ar njay njay nga.
Ingə lapiya, ta oo nya’gɨ pətɨ ar njay njay tɔ.
26 Go’tɨ ningə, Jeju inyə adɨ aw ɓe lə’ne, ə el’ə ene: «Ononyi təl kaw me
ɓe’tɨ kin gogɨ.»

Piyər gər kadɨ Jeju in Kirisitɨ, De kɨ Luwə Mbət’ə
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

27 Jeju ɔtɨ low’ə’tɨ non ningə, awi kɨ njendo’gɨ lə’ne ngann ɓe’gɨ’tɨ kɨ
gidɨ Sejare’tɨ, kɨ Pilipɨ. Lokɨ in dɔ row’tɨ, Jeju dəjɨ’de ene: «De’gɨ isɨ elita
dɔ’m’tɨ tokɨ m’in nan wa?»
28 Ə njendo’gɨ eli’ə eyina: «De’gɨ madɨ eyina in Jan Batisɨ; nje kɨ nungɨ
eyina in njekeltakita Luwə’tɨ Eli; nje kɨ rangɨ ɓay eyina in kɨ kare dann
de’gɨ’tɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ.»
29 Ningə, Jeju təl re dəjɨ’de inɓe’gɨ ene: «Nga inɓe’gɨ kɨ dɔ’se, eli eyina
m’in nan wa?» Ə Piyər ilə’tɨ ene: «In Kirisitɨ, *De kɨ Luwə mbət’ə!»
30 Jeju ndəjɨ’de kɨ tɔgɨ’ne kadɨ elita kete kadɨ de kɨ rangɨ oo el.

Jeju elta koy’ne kɨ kində’ne lo koy’tɨ
(Mat 16.21-28; Luk 9.22-27)

31 Go ta’gɨ’tɨ kin ningə, Jeju ulə ngirə kadɨ ndo’de tokɨ n’in Ngonn de n’a
n’ingə kon ngayn. *Ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ kɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ
kadikare’gɨ, kɨ njendo ndukun’gɨ mbəti’ə. De’gɨ tɔli’ə, nan ndɔ kɨ kon
mutə tum ginn’ə ndɔ koy’o, a te lo koy’tɨ.
32 El’de ta’gɨ kin pətɨ ar njay. Piyər ɔr Jeju aw si’ə gədikare, ningə ulə
ngirə ndang’a.
33 Nan Jeju təl rɔ’ne, gon njendo’gɨ lə’ne ningə ndangɨ Piyər kɨ tɔgɨ’ne
ngayn ene: «In təl gogɨ Satan! Ɔr rɔ’i kɔ sanyi rɔ’m’tɨ, tadɔ mərta lə’i in
mərta kɨ in rɔ Luwə’tɨ el, nan in mərta lə de’gɨ.»
34 Go’tɨ ningə, Jeju ɓar bulə de’gɨ kɨ njendo’gɨ lə’ne, ningə el’de ene: «Re
de madɨ ndigɨ njiyə go’m’tɨ ningə, kadɨ oo rɔ’ne to nya madɨ el, kadɨ inɓe
un kagidəsɨ koy lə’ne, ə re un go’m.
35 Tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ ge kajɨ rɔ’ne n’inɓe dɔnangɨ’tɨ ne a ilə rɔ’ne kɔ. Nan
de kɨ ilə rɔ’ne kɔ tadɔ lə’m, eke tadɔ Poyta kɨ majɨ, a ajɨ rɔ’ne.
36 Kin ə re de ingə nyamajɨ’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ tigə, nan ndil’ə tujɨ,
ə maj’a to ra be wa?
37 Nya madɨ kɨ de a adɨ ɔr’n tor ndil’ne to non wa?
38 Tokɨ rɔta’tɨ, re rɔ de madɨ sɔl’ɔ tadɔ lə’m, eke tadɔ ta lə’m takum
de’gɨ’tɨ kɨ nje ra kaya kɨ njeramajel kɨ dɔkagilo’tɨ kin, m’in Ngonn de
m’a m’ra rɔsɔl dɔ’a’tɨ tɔ, ndɔ’a’tɨ kɨ m’a m’re’n me tɔjɨ’tɨ lə Bai, nan’tɨ
kɨ malayka’gɨ kɨ ari njay.»

9

1 Jeju el’de ɓay ene: «Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se: De’gɨ madɨ dann’se’tɨ ne,
a oyi el ɓay ə, a oyi Konɓe lə Luwə kɨ a re kɨ tɔgɨ’ne kam taa.»

Jeju mbəl rɔ’ne
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

2 Ndɔ mehen go’tɨ, ningə Jeju ɔr Piyər num, Jakɨ num, taa Jan num tɔ,
ə al aw se’de dɔ mbal’tɨ kɨ ngal, kɨ kar’de ba, sanyi kɨ ndəgə’gɨ. Low’ə’tɨ
kin non, Jeju mbəl takum’ne.
3 Ku’gɨ li’ə ndoloi kənyi kənyi, taa ndai nda kɨ de kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kɨ kadɨ
a togɨ ku adɨ nda be goto.

4 Ningə lo kin’tɨ non, Eli in kɨ Mojɨ tei kɨ rɔ’de’tɨ bus, isɨ elita kɨ Jeju.
5 Ə Piyər un ta el Jeju ene: «Njendo de’gɨ, kin ə j’isi lo kin’tɨ ne be par
ə majɨ ngayn. J’a ra *kəyku’gɨ lo mutə: kare in yan’i, kare in yan Mojɨ, ə
kare in yan Eli tɔ.»
6 Tokɨ rɔta’tɨ, Piyər gər ta inɓe kɨ kadɨ el el, tadɔ, inɓe kɨ madɨ’ne’gɨ kɨ
joo, ɓol ra’de ngayn.
7 Ningə, tanan’tɨ non, kilndi re dow dɔ’de bigum. Ndu ta madɨ te me
kilndi’tɨ ene: «In kam in Ngonn’m, m’ndig’ə ngayn, ə oyi ta li’ə.»
8 Kɨ kum kɨ kində jipɨ, njendo’gɨ gonyi lo gugɨ gidɨ’de, nan de kare kaa
oyi’ə el. Jeju kɨ kar’ne ba par ə oyi’ə rɔ’de’tɨ.
9 Lokɨ in dɔ mbal’tɨ isɨ uri nanga ningə, Jeju ndəjɨ’de kadɨ ɔri poy nya kɨ
ra nya ə oyi kin de madɨ el, bitɨ kadɨ n’in Ngonn de n’te dann njekoy’gɨ’tɨ.
10 Njendo’gɨ təli rɔ’de go ta’tɨ kɨ Jeju el’de, nan k’in ə, gəri me ta kɨ nan:
«Kində taa dann njekoy’gɨ’tɨ» kin el, adɨ manjɨ nan ta dɔ’tɨ dann’de’tɨ.
11 Gɔ’tɨ, njendo’gɨ dəji’ə eyina: «Tadɔ ri ə njendo ndukun’gɨ lə Luwə
eyina majɨ kadɨ Eli re kete ta wa?»
12 Jeju ilə’de’tɨ ene: «In rɔta’tɨ kadɨ Eli a re kete ɓay taa, kadɨ ra go nya’gɨ
adɨ asɨ nan gogɨ. Nga ra bann ə, ndangi me makitu’tɨ lə Luwə, sɔw dɔ’m
m’in “Ngonn de ɓay tokɨ m’a m’ingə kon ngayn, ta de’gɨ a kidi m’in tɔ*”
ə?
13 Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se madɨ oyi, Eli re, ə de’gɨ rai si’ə nya kɨ me’de
ge, tokɨ ndangi me makitu’tɨ sɔw’n dɔ’a.»

Jeju adɨ lapiya ngonn kɨ ndil kɨ majel ad’a kon (Mat 17.14-21; Luk 9.37-43)

14 Lokɨ təli rei rɔ njendo’gɨ’tɨ ningə, oyi bulə de’gɨ iləi nan gugi dɔ’de
gugɨ, ningə njendo ndukun’gɨ ə isɨ manjinan ta’tɨ se’de tɔ.
15 Lokɨ bulə de’gɨ oyi Jeju, ningə ndɔjɨ’de ngayn, adɨ anyinan bur bur kɨ
rɔ’a’tɨ, uwəi ji’ə rai’ə lapiya.
16 Jeju dəjɨ njendo’gɨ lə’ne ene: «Ta ri ə isɨ manjinan ta dɔ’tɨ se’de wa?»
17 De madɨ kare dann bulə de’gɨ’tɨ el’ə ene: «Njendo de’gɨ, kete m’re kɨ
ngonn’m rɔ’i’tɨ, tadɔ in ginn tɔgɨ’tɨ lə ndil kɨ ra’a adɨ elta el.
18 Lo’gɨ pətɨ kɨ ndil kin in si’ə’tɨ ningə, ugə ilə nanga, adɨ pulum taa uwə
jugɨ jugɨ, ngor ngangɨ’ne guru guru, ningə ndaj’a ranyi, ad’a to to kagɨ be.
Be ə, m’dəjɨ njendo’gɨ lə’i kadɨ tuwəi ndil kɨ majel kin dɔ’a’tɨ kɔ, nan ingəi
tɔgɨ ra’a el.»
19 Lo kin’tɨ Jeju un ta el ene: «In de’gɨ kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone in nje me
ngan kadɨ to m’njɨ sese kagilo bann taa uni me’se adi m’in wa? Kadɨ m’a
m’ɔsɨ ginn’se kagilo bann ɓay taa wa? In rei si’ə rɔ’m’tɨ ne.»
20 Lokɨ rei kɨ ngonn rɔ’a’tɨ ningə, tanan’tɨ non inɓe kɨ ndil kɨ majel oo
Jeju par ə, dadɨ ngonn kakin nangɨ nangɨ, ə mann taa in pulum jugɨ jugɨ,
ningə bi’ə ilə nanga, ad’a nduguru nanga.
21 Jeju dəjɨ Baw’a ene: «Dɔkagilo kɨ ra’a’tɨ ə nya kin ulə si’ə ngirə wa?»
Baw ngonn ilə’tɨ ene: «Ulə ngirə lokɨ ngonn to du ba ɓay.
22 Ningə, kagilo’gɨ madɨ ndil kɨ majel kin, isɨ sur’ə tilə por’o ge kɨ me
mann’tɨ ge kadɨ tɔl’ɔ, ə re asɨ ra nya madɨ ə, oo kumtondoo lə’je, in ra
se’je.»
23 Jeju təl el’ə ene: «Re asɨ! … kin tadɔ ri wa? De kɨ un me’ne, asɨ ra
nya’gɨ pətɨ.»
24 Tanan’tɨ non, baw ngonn elta kɨ ndu’ne kibo ene: «M’un me’m, nan
kunme lə’m ə in ngayn el, ə in ra sə’m!»

---

* **9:12 9.12** Ejay 53.3; Pa’gɨ 22.7-18

25 Lokɨ Jeju oo kadɨ bulə de’gɨ isɨ anyinan bur bur kɨ rɔ’a’tɨ ningə, ndangɨ
ndil kɨ majel ene: «In ndil kɨ majel kɨ nje boy mbi de’gɨ kɨ nje kadɨ de’gɨ
elita el, m’un ndu’m kadɨ in te rɔ ngonn’tɨ kin kɔ, ə re gogɨ el ratata!»
26 Ndil kɨ majel kakin ur kɔl, ra ngonn adɨ dadɨ nangɨ! nangɨ! kɨ tɔgɨ’ne
ngayn, ningə te rɔ’a’tɨ kɔ. Ngonn təl to tokɨ oy be, adɨ de’gɨ pətɨ kɨ oyɨ nya
kɨ ra nya eli eyina: «Oy nga.»
27 Nan Jeju uwə ji ngonn un’ə ur’ə taa.
28 Lokɨ Jeju təl re ɓe ə, njendo’gɨ li’ə sii si’ə kɨ kar’de ba, dəji’ə eyina:
«Tadɔ ri ə kete j’in j’asɨ kadɨ jɨ tuwə ndil kin el wa?»
29 Jeju təl el’de ene: «Ko ndil’gɨ kɨ be kin, de a tuwə’de kɨ takul kelta kɨ
Luwə ta.»

Jeju təl elta kɨ dɔ koy’ne’tɨ kɨ kində’ne lo koy’tɨ ɓay
(Mat 17.22-23; Luk 9.43-45)

30 Ɔti low’ə’tɨ non ningə, indəi dɔnangɨ Galile gangi. Jeju ge kadɨ de madɨ
gər go’ne el.
31 Tadɔ un dɔkagilo kadɨ ndo’n nya njendo’gɨ lə’ne. Be ə el’de ene: «A
uləi m’in m’in Ngonn de ji de’gɨ’tɨ kadɨ a tɔli m’in, ningə lokɨ təli m’in,
ndɔ kɨ kon mutə tum ginn’ə ndɔ koy’m’tɨ ə, m’a te lo koy’tɨ.»
32 Njendo’gɨ gəri me ta li’ə kin el, ningə ɓoli kadɨ dəji’ə ta dɔ’tɨ tɔ.

Jeju un ta lə ngann’gɨ kɨ du ndo’n nya njendo’gɨ lə’ne
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

33 Lokɨ rei tei me ɓe’tɨ kɨ Kapernayim, ə uri me kəy’tɨ ningə, Jeju un ta
dəji’de ene: «Ta ri ə kete isɨ manjinan ta dɔ’tɨ dɔ row’tɨ wa?»
34 Nan təli sii keke, tadɔ, dɔ row’tɨ, manjinan ta, kadɨ n’gəri ke nan ə in
kibo wa?
35 Jeju isɨ nanga, ningə ɓar njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo, el’de ene:
«Re de madɨ ge kadɨ n’in de kɨ dɔkete ningə, majɨ kadɨ təl rɔ’ne dɔboy
de’gɨ’tɨ num, nje ra kuləɓər kadɨ ndəgə’gɨ pətɨ num tɔ.»
36 Go’tɨ, Jeju un ngonn kɨ du, ur’ə dann’de’tɨ, ə lokɨ uwə rɔ’ne’tɨ ningə,
el’de ene:
37 «Re de madɨ uwə ngonn kɨ be kin rɔ’ne’tɨ me tɔ’m’tɨ ningə, in m’inɓe
ə de’ə kin uwə’m rɔ’ne’tɨ. Ningə, de kɨ uwə’m kɨ rɔ’ne’tɨ, in m’in ə uwə’m
kɨ rɔ’ne’tɨ el, nan in njekulə’m ə uwə kɨ rɔ’ne’tɨ.»

De kɨ in nje kɔsɨ’m ta el in de lə’m
(Luk 9.49-50)

38 Jan el Jeju ene: «Njendo de’gɨ, j’oo de madɨ kɨ ra tuwə ndil’gɨ kɨ majel
me tɔ’i’tɨ, ningə jɨ ndigɨ kadɨ j’ɔg’ɔ dɔ ra nya kin, tadɔ in njiyə se’je go’i’tɨ
el.»
39 Jeju ilə’de’tɨ ene: «Ononyi’se kadɨ ɔgi’ə dɔ, tadɔ de kare kɨ a ra nya
kɨ ətɨ ɓol me tɔ’m’tɨ kɨ kadɨ a təl kalangɨ ba elta kɨ majel dɔ tɔ’m’tɨ goto.
40 Tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ ɔsɨ’je ta el in de lə’je.
41 Taa re de madɨ adɨ mann kanyi me ngonn kala mann’tɨ par, tadɔ kin
kɨ in de’gɨ lə Kirisitɨ kaa, tokɨ rɔta’tɨ, de’ə kin a nal nyakugə goji lə’ne el.

Ndəjɨ nan dɔ majel’tɨ
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

42 «Kin ə tokɨ de madɨ ra adɨ kɨ kare dann nje kɨ du’tɨ kɨ uni me’de adɨ
m’in, osɨ me majel’tɨ ə, in sotɨ ngayn ɓay tadɔ li’ə kadɨ dɔi mbal kibo ngayn
mində’tɨ, ə iləi’ə me ba’tɨ.
43 Kin ə ji’i rai adɨ osɨ me majel’tɨ ə, in gang’a ilə kɔ. Tadɔ, in sotɨ kadɨ
ingə kajɨ kɨ ji’i kɨ kare, utə kadɨ in ngəm ji’i’gɨ joo pətɨ, ə iləi’nu me por’tɨ
kɨ bitɨ kɨ non’tɨ, me por’tɨ kɨ a oy el ratata kin. [

44 Lo kɨ kur kɨ nje kində de’gɨ yəngɨ yəngɨ oy’tɨ el num taa por kaa oy’tɨ
el num tɔ[†].]
45 Kin ə nja’i kare rai adɨ osɨ majel’tɨ ə, in gang’a ilə kɔ. Tadɔ, in sotɨ
kadɨ ingə kajɨ kɨ nja’i kɨ kare, utə kadɨ in ngəm nja’i’gɨ joo pətɨ, ə iləi’nu
me dilə por’tɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ. [
46 Lo kɨ kur kɨ nje kində de’gɨ yəngɨ yəngɨ oy’tɨ el num taa por kaa oy’tɨ
el num tɔ.]
47 Kin ə kum’i kare rai adɨ osɨ me majel’tɨ ə, ɔr’ɔ kɔ. Tadɔ, in sotɨ kadɨ
ur Konɓe’tɨ lə Luwə kɨ kum’i kɨ kare, utə kadɨ in ngəm kum’i joo pətɨ, ə
iləi’nu me por’tɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.
48 Lo’tɨ kɨ kode’gɨ oyi el, ta por kɨ səm’tɨ kaa oy el ratata tɔ.
49 Tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ ra kaa por kon’gɨ a ra’a adɨ ar njay, tokɨ katɨ a ra’n
nyakusɔ adɨ nəl be.
50 Katɨ in nya kɨ majɨ, nan lokɨ nəl’ə goto ə, ri ə a rai kadɨ a təl nəl gogɨ
wa? Nya kɨ kadɨ de a ra’n goto. Ningə majɨ kadɨ tɔji hal kɨ majɨ kɨ rɔ nan’tɨ,
ə sii kɨ nan kɨ lapiya dann’se’tɨ.»

10

Ta kɨ dɔ gangɨ nan’tɨ lə dene kɨ dingəm
(Mat 19.1-9; Luk 16.18)

1 Jeju in low’ə’tɨ non aw dɔnangɨ Jude’tɨ, gidɨ ba Jurden’tɨ. Bulə de’gɨ
kawinan gugi gidə gugɨ ɓay. Kɨ go jibəl ra’a’tɨ lə Jeju, ulə ngirə ndo’de
nya.
2 Parisɨ’gɨ madɨ ɔti rei rɔ Jeju’tɨ, ningə kadɨ to iyəi kulə uwəi’ə’n’ə me
ta’tɨ, dəji’ə eyina: «Ndukun lə’je adɨ tarow kadɨ dingəm tuwə’n ne’ne eke
adɨ tarow el wa?»
3 Jeju dəjɨ’de ene: «Ndukun ri ə Mojɨ adɨ’se dɔ’tɨ wa?»
4 Ingɨ təli eli’ə eyina: «Mojɨ ndɔkɨ adɨ tarow kadɨ dingəm tuwə ne’ne,
nan k’in ə, kadɨ ad’a makitu gangɨ nan ji’ə’tɨ[*].»
5 Jeju təl el’de ene: «In tadɔ me ngan lə’se ə Mojɨ ndangɨ’n mbərkikində
kin adɨ’se.
6 Nan lo kulə ngirə kində nya’gɨ’tɨ, Luwə ra dingəm kɨ dene.
7 In be ə, dingəm a inyə baw’ne kɨ kon’ne, ningə a tinyəi nan kɨ ne’ne,
8 təli darɔ kɨ kare. Lo kin’tɨ a in joo el nga, nan a in darɔ kɨ kareba[†].
9 Ningə nya kɨ Luwə dɔɔ nan’tɨ, majɨ kadɨ de gangɨ nan’tɨ el[‡].»
10 Lokɨ təli rei ɓe, njendo’gɨ li’ə dəji’ə ta dɔ’tɨ ɓay.
11 Ə Jeju el’de ene: «Re de tuwə ne’ne, ə ta in kɨ rangɨ, in njekuwə
marum par kɨ rɔ ne’ne’tɨ.
12 A re in dene ə mbətɨ ngaw’ne ə ta dingəm kɨ rangɨ kaa, in njekuwə
marum tɔ.»

Jeju njangɨ dɔ ngann’gɨ kɨ du
(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

13 De’gɨ rei kɨ ngann’gɨ kɨ du rɔ Jeju’tɨ kadɨ njangɨ dɔ’de, nan njendo’gɨ
ndangi’de.
14 Lokɨ Jeju oo kuləra njendo’gɨ lə’ne ningə, nəl’ə el adɨ el’de ene: «Inyəi
ngann’gɨ kɨ du adɨ rei rɔ’m’tɨ, ononyi’se kadɨ ɔgi’de tarow, tadɔ Konɓe lə
Luwə in yan de’gɨ kɨ toi to ngann’gɨ kɨ du be.

---

† **9:44 9.44, 46** Barta kɨ joo kin goto me makitu’gɨ’tɨ kɨ kete kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigi. * **10:4 10.4** Ndukun kɨ nja joo 24.1 † **10:8 10.8** Lo tum ginn nya’gɨ 1.27, 2.24. ‡ **10:9 10.9** Lo tum ginn nya’gɨ Jan 1.27, 2.24

15 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de kɨ ndigɨ kadɨ Luwə onɓe dɔ’a’tɨ to ngonn
kɨ du be el ə, a ur konɓe’tɨ lə Luwə el ratata.»
16 Go’tɨ, Jeju ɔy ngann’gɨ kɨ du kadɨ’ne’tɨ, ində ji’ne dɔ’de’tɨ, ə njangɨ
dɔ’de.

Ta lə Jeju in kɨ de kɨ njenyakingə
(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

17 Lokɨ Jeju ɔtɨ osɨ dɔ row’tɨ ningə, dingəm madɨ kare anyi re osɨ nanga
ɔsi məkəsi’ne non’a’tɨ, dəj’ə ene: «Njendo kɨ nje hal kɨ majɨ, in ri ə m’a
m’ra ə m’a m’ingə’n kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ wa?»
18 Jeju el’ə ene: «Tadɔ ri ə ɓarɨ’m de kɨ majɨ wa? De kare kɨ majɨ goto,
nan Luwə kɨ kar’ne ba par ə in de kɨ majɨ.
19 In gər mbərkikində’gɨ lə Luwə kɨ ene: “A tɔl de el, a uwə marum el,
a ɓogɨ el, a mannajɨ kɨ ngom dɔ mad’i’tɨ el, a ra nya kɨ majel kɨ de madɨ
el, ɔsɨ kurə baw’i kɨ kon’i§.”»
20 Dingəm kakin el’ə ene: «Njendo, m’ra nya’gɨ kin pətɨ, m’təl rɔ’m go’tɨ
lo kulə ngirə basa’m’tɨ nu.»
21 Jeju gon dingəm kakin kɨ rɔnel, ningə el’ə ene: «Nya kare be ə nanyi
kadɨ in ra. Aw, adɨ ndogi sə’i nya majɨ’gɨ lə’i pətɨ, lowə nar’a njendoo’gɨ,
ningə a aw kɨ nyakingə ngayn me dɔran’tɨ, ə un go’m.»
22 Nan lokɨ dingəm kakin oo ta’gɨ kin ningə, kum’ə diw kururu, ə ɔtɨ aw
kɨ rɔnel el, tadɔ in de kɨ aw kɨ nyakingə ngayn.
23 Jeju gon lo gugɨ dɔ’ne ningə el njendo’gɨ lə’ne ene: «A in nya kɨ ngan
ngayn rɔ nje nyakingə’tɨ kadɨ ur me Konɓe lə Luwə!»
24 Ta lə Jeju kin ndɔjɨ’de, nan Jeju ra dɔ’tɨ gərərə ba ene: «Ngann’m’gɨ,
in nya kɨ ngan ngayn kadɨ de ur Konɓe’tɨ lə Luwə.
25 In nya kɨ ngan ngayn kadɨ jambal ur bolo konn kur nya’tɨ, nan a ngan
ngayn utə in kin ɓay kadɨ njenyakingə ur me Konɓe’tɨ lə Luwə.»
26 Ta kin, ətɨ’de ɓol dɔ mad’a’tɨ ɓay, adɨ dəji nan dann’de’tɨ eyina: «Nga
kin ə in be ningə, nan ə asɨ kadɨ ingə kajɨ wa?»
27 Jeju ində manjɨ’de ba ningə el’de ene: «Kɨ rɔ de’gɨ’tɨ lowə goto, nan
kɨ rɔ Luwə’tɨ, lo ra’a to. Tadɔ kɨ rɔ Luwə’tɨ lo ra nya’gɨ pətɨ to.»
28 Piyər ilə rɔ’ne el’ə ene: «Nga oo, j’in kɨ j’inyəi nya’gɨ lə’je pətɨ kɔ, ə
j’un go’i kin.»
29 Jeju ilə’tɨ ene: «Tokɨ rɔta’tɨ adɨ, m’el’se, re de madɨ, inyə kəy lə’ne,
konnann’gɨ kɨ ngannkon’ne’gɨ, kon’ne kɨ baw’ne, ngann’ne’gɨ eke dɔnangɨ
lə’ne tadɔ lə’m, tadɔ Poyta kɨ majɨ ningə,
30 de’ə kin, kagilo kɨ ɓone, a ingə kəy’gɨ, konnann’gɨ kɨ ngannkon’gɨ,
kon’gɨ, ngann’gɨ, kɨ lo ndɔɔ nja ɓu dɔ’tɨ, nan’tɨ kɨ kindəkumndoo
dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone, ta dɔkagilo’tɨ kɨ a re, a ingə kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ.
31 Nga ningə, de’gɨ ngayn kɨ kete, a təli kɨ gogɨ, ə de’gɨ ngayn kɨ gogɨ, a
təli kɨ kete tɔ.»

Jeju elta dɔ koy’ne’tɨ kɨ kində’ne lo koy’tɨ kaa ɓay
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

32 Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne in dɔ row’tɨ isɨ awi kɨ Jerujalem’tɨ. Jeju njiyə
non’de’tɨ non’de’tɨ. Lo kin’tɨ ɓol ra njendo’gɨ li’ə ngayn, taa nje njiyə
go’de’tɨ kaa ɓol ra’de tɔ. Jeju təl ɓar njendo’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo rɔ’ne’tɨ,
ningə ulə ngirə kadɨ el’de nya’gɨ kɨ a ra’a Jerujalem’tɨ.
33 «Oyi, j’isi j’awi kɨ Jerujalem, ningə a uləi m’in m’in Ngonn de jɨ kibɔ’gɨ
lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ. A gangɨ ta koy dɔ’m’tɨ
ningə go’tɨ, a uləi m’in jɨ de’gɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el.

§ **10:19 10.19 Tekitaga 20.12-16; Ndukun 5.16-20**

34 A kogi dɔ’a’tɨ num, a tuwi mann ta’de kum’ə’tɨ num, a tindəi’ə num,
ningə a tɔli’ə tɔ. Nan ndɔ mutə go’tɨ ə a ində taa lo koy’tɨ.»

Nya dəjɨ lə ngann lə Jebede
(Mat 20.20-28; Luk 22.25-27)

35 Go ta’gɨ’tɨ kin ningə, ngann lə Jebede, Jakɨ in kɨ Jan rei rɔ Jeju’tɨ
ndəkba, eli’ə eyina: «Njendo, jɨ ndigɨ kadɨ in ra nya kɨ j’aw to dəj’i kam
adi’je.»
36 Jeju dəjɨ’de ene: «Ri ə in gei kadɨ m’ra madɨ’se wa?»
37 Ningə, təli eli’ə eyina: «Re in ndigɨ dɔ’tɨ se’je ə, adɨ de kare isɨ
dɔjikɔl’i’tɨ, ə in kɨ nungɨ isɨ dɔjigəl’i’tɨ tɔ, lokɨ a isɨ dɔ konɓe’tɨ ə de’gɨ
a uləi tɔjɨ dɔ’i’tɨ kin.»
38 Jeju el’de ene: «In gəri me nya dəjɨ lə’se kin el. Adɨ a asi kadɨ ingəi
batəm kon kɨ m’aw to m’ingə kam kare mindɨ wa? Taa, kɔpɨ kɨ to kon
ngayn kɨ m’aw to m’ingə kam a ingəi kare tɔ wa?»
39 Ningə eli eyina: «Oyo, j’a j’asɨ kare.» ə Jeju el’de ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, a
ingəi kon kɨ m’aw to m’ingə kam kare, taa batəm kɨ to kon ngayn kɨ m’aw
to m’ingə kam a ingəi kare tɔ.
40 Nan ta kɨ ɔjidɔ kisi dɔjikɔl’m’tɨ eke dɔjigəl’m’tɨ; in ta lə’m kadɨ m’in
ə madɨ’se el; lo’gɨ kin to tadɔ de’gɨ kɨ rai go’ə kete nu tadɔ lə’de.»
41 Lokɨ ndəgɨ njendo’gɨ kɨ dɔgɨ oyi ta’gɨ kin ningə, rɔ’de nəl’de kɨ Jakɨ in
kɨ Jan el.
42 Be ə, Jeju ɓar’de pətɨ kɨ rɔ’ne’tɨ, el’de ene: «In gəri kadɨ nje’gɨ kɨ
indəi’de to nje konɓe’gɨ dɔ ginn de’gɨ’tɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, sii
uwəi’de ginn tɔgɨ’de’tɨ adi’de kon, taa de’gɨ kɨ njetɔɓar kaa, onyiɓe dɔ’de’tɨ
ɓay tɔ.
43 Nan majɨ kadɨ to be dann’se’tɨ el. Re de madɨ dann’se’tɨ, ndigɨ kadɨ
n’in kibo ningə, kadɨ təl nje ra kulə lə’se pətɨ.
44 Taa re de madɨ ndigɨ kadɨ n’in de kɨ dɔkete dann’se’tɨ ningə, kadɨ təl
njekuləɓər lə’se pətɨ tɔ.
45 Tadɔ m’in Ngonn de kin, m’re kadɨ de’gɨ taa, rai kulə adi m’in el, nan
kadɨ m’in ə m’ra kulə m’adɨ’de num taa m’adɨ rɔ’m kadɨ m’ugə’n dɔ bulə
de’gɨ ngayn m’ilə’de taa num tɔ.»

Jeju te kum Bartime kɨ njekumtɔ
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

46 Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne rei tei Jeriko’tɨ. Lokɨ isɨ tei me ɓebo’tɨ kɨ taga
kɨ bulə de’gɨ ngayn go’de’tɨ. Njekumtɔ kare kɨ tɔ’a nan Bartime, in ngonn
lə Time, isɨ ngangɨ row’tɨ non isɨ kɔy nya.
47 Lokɨ oo kadɨ in Jeju kɨ Najareti’tɨ, ə isɨ ində dər ningə, un ndu’ne kɨ
taa non ene: «Jeju kɨ Ngonnkaw Dabidɨ, oo kumtondoo lə’m*.»
48 De’gɨ ngayn ndangi’ə kadɨ utɨ ta’ne, nan njekumtɔ un ndu’ne kɨ taa
inɓe ɓay ene: «Ngonnkaw Dabidɨ, oo kumtondoo lə’m!»
49 Lo kin’tɨ Jeju ra lokatɨ, ene: «Bari’ə adi’m’in.» Ningə ɓari njekumtɔ
kakin, ə eli’ə eyina: «Uwə rɔ’i ba, ində taa, nan isɨ ɓar’i.»
50 Lokɨ oo dɔ ta’gɨ kin ningə, bi ku lə’ne ilə kɔ, ə ində ratɨ aw rɔ Jeju’tɨ.
51 Jeju dəj’ə ene: «Ri ə, ge kadɨ m’ra mad’i wa?» Njekumtɔ ilə’tɨ ene:
«Njendo, m’ge kadɨ kum oo lo!»
52 ə Jeju el’ə ene: «Aw! tadɔ kunme lə’i aj’i nga». Par ə, tanan’tɨ non
kum’ə oo lo, adɨ un go Jeju dɔ row njiyə’tɨ.

---

* **10:47 10.47-48** Ngar Dabidɨ ra ɓal asɨ dər kare ɓay ta oji Jeju, adɨ ɓar Jeju k’ene «Ngonnkaw Dabidɨ», kɔr me’ə nan de kɨ ginn kojɨ’tɨ lə Dabidɨ.

11

Jeju ur Jerujalem'tɨ kɨ kɔsikurə
(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19)

1 Jeju in kɨ njendo'gɨ lə'ne indəi dɔ ɓe kɨ Jerujalem ndəkba, gidɨ ngann
ɓe'gɨ'tɨ kɨ Betipaje kɨ Betani, kɨ kaw kadɨ mbal kagɨ buni'gɨ'tɨ. Jeju ulə
njendo'gɨ lə'ne joo.
2 Jeju el'de ene: «Awi me ngonn ɓe'tɨ kɨ ra non'se'tɨ kam. Lo kur inɓe kɨ
a uri kɨ me ɓe'tɨ par ə, a ingəi ngonn koro kɨ dɔi'ə adɨ ra. In ngonn koro
kɨ de ala gidə'tɨ nja kare el ɓay. Tuti'ə, in rei si'ə adi'm'in.
3 A re de madɨ dəji'se ene: "Tadɔ ri ə ra rai nya be wa?" Ə eli'ə eyina:
"Burəɓe ə ge'ə, ə a təl ulə si'ə ne be kalangɨ ba."»
4 Njendo'gɨ awi ningə nyɨ ingəi ngonn koro kɨ de dɔ'a taga takəy'tɨ, kadɨ
row'tɨ. Adɨ tuti'ə.
5 De'gɨ madɨ kɨ oyi'de lo tutɨ koro'tɨ dəji'de eyina: «In ri ə ra rai be wa?
Tuti ngonn koro kin tadɔ ri wa?»
6 Ningə njendo'gɨ ilə̈i'de'tɨ tokɨ Jeju el'n'de, ə inyə'de adɨ rai.
7 Lokɨ rei kɨ ngonn koro kakin ningə, lɔwi ku'gɨ lə'de gidə'tɨ adɨ Jeju ala
isɨ dɔ'tɨ.
8 De'gɨ ngayn lɔwi ku'gɨ lə'de go row'tɨ. Nje kɨ nan'gɨ in mbikam'gɨ kɨ
mu ə tətɨ tilə̈i.
9 Nje njiyə non Jeju'tɨ kɨ nje njiyə go'ə'tɨ uni ndu'de kɨ taa eyina: «Ojana!
Ningə kadɨ Luwə njangɨ dɔ de kɨ re me tɔ Burəɓe'tɨ.
10 Kadɨ Luwə njangɨ dɔ konɓe kɨ a re, adɨ in konɓe lə kaw'je Dabidɨ*.
Ojana, njangɨ dɔ in kɨ dɔ Nje kisɨ dɔran'tɨ taa.»
11 Jeju ur Jerujalem'tɨ, aw me Kəy'tɨ lə Luwə. Lokɨ ində kum'ne oo
nya'gɨ pətɨ kɨ gugɨ gidə ningə, in kɨ njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo tei
awi Betani'tɨ, tadɔ lo sɔl nga.

Jeju mann kagɨ mbaykote
(Mat 21.18-19)

12 Lokɨ lo ti go'tɨ, te'de Betani'tɨ kɨ taga, ɓo ra Jeju.
13 Ningə oo kagɨ mbaykote kɨ mbi'ə to dɔ'tɨ sanyi nu, ningə ɔtɨ aw ginn'tɨ
kadɨ n'oo ke n'a ningə kanda dɔ'tɨ kadɨ n'usɔ wa? Nan lokɨ re ndəkba rɔ
kagɨ'tɨ ningə, oo mbi'ə'gɨ par, um de oo kand'a el, tadɔ in nanyi kandɨ
mbaykote el ɓay.
14 Be ə Jeju el kagɨ mbaykote ene: «Kadɨ de sɔ kand'i gogɨ el bitɨ kɨ
non'tɨ.» Njendo'gɨ li'ə oyi ndu ta kɨ el.

Jeju tuwə njeragatɨ'gɨ me Kəy'tɨ lə Luwə
(Mat 21.10-17; Luk 19.45-48; Jan 2.13-16)

15 Təli rei tei Jerujalem'tɨ, natɨ Kəy'tɨ lə Luwə, ningə ilə rɔ'ne tuwə
njelaw nya'gɨ kɨ njendo'gɨ nya'gɨ natɨ Kəy'tɨ lə Luwə kɔ. Jeju sur tabilə'gɨ
lə njembəl nar kɨ ɓe'ne kɨ nje kɨ dɔɓe'gɨ'tɨ tilə, nan'tɨ kɨ nya kisɨ lə njelaw
dər dum'gɨ.
16 Inyə de madɨ adɨ un nya re'n me Kəy'tɨ lə Luwə el.
17 Ningə ndo'de nya ene: «Ke ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: Kəy
lə'm a ɓari'ə kəy kelta kɨ Luwə kɨ to tadɔ ginn de'gɨ pətɨ el wa? Nan ingɨ,
təli'ə lokiyərɔ'tɨ lə njeɓogɨ'gɨ yo†.»

---

* **11:10 11.10** Kaw'je Dabidɨ, kɔr me'ə in Dabidɨ kɨ de'gɨ kɨ ginn koji'tɨ li'ə. Tadɔ Dabidɨ ra ɓal asɨ dər kare ɓay ta oji Jeju Kirisitɨ. † **11:17 11.17** Ejay 56.7; Jeremi 7.11

18 Lokɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ oyi
ta’gɨ kin ningə, sangi row kadɨ n’təli Jeju, nan ɓoli tadɔ bulə de’gɨ ndigi
nyando li’ə ngayn.
19 Lokɨ lo sɔl ningə, Jeju in kɨ njendo’gɨ tei me ɓebo’tɨ taga.

Kunme kɨ kelta kɨ Luwə
(Mat 21.20-22)

20 Lokɨ lo ti kɨ sin, Jeju in kɨ njendo’gɨ isɨ indəi dər ningə, njendo’gɨ oyi
kagɨ mbaykote kɨ tutɨ dɔ’a’tɨ ratata kɨ ngirə’tɨ.
21 Low’ə’tɨ non, me Piyər olo dɔ nya’tɨ kɨ ndɔ kɨ ra nya, adɨ el Jeju ene:
«Njendo kibo, oo kagɨ kɨ ndɔkɨ in mann’a kaa tutɨ am.»
22 Ningə Jeju təl el’de ene: «Majɨ kadɨ, uni me’se adi Luwə.
23 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, re de un me’ne adɨ Luwə um tadɨ el, re un
me’ne tokɨ nya kɨ dəjɨ kin a ra nya, re el mbal kam ene: “Ɔtɨ lo kin’tɨ rangɨ,
aw osɨ me babo’tɨ,” Luwə a ra ad’a
24 In be ə, m’el’se kadɨ in gəri tokɨ nya’gɨ pətɨ kɨ dəjɨ Luwə me kel si’ə
ta’tɨ, majɨ kadɨ uni me’se tokɨ ingəi ə binəm, ningə Luwə a ra adɨ’se.
25 Lokɨ sii elita kɨ Luwə, re ta to dann’se’tɨ kɨ de madɨ ə, majɨ kadɨ inyəi
go’ə kɔ adi’ə, kadɨ Baw’se kɨ isɨ dɔran’tɨ, inyə’n go majel’gɨ lə’se kɔ adɨ’se
tɔ. [
26 Tadɔ, re inyəi go majel’gɨ lə de’gɨ kɨ rangɨ kɔ el ningə, Baw’se kɨ isɨ
me dɔran’tɨ, a inyə go majel’gɨ lə’se kɔ el tɔ‡.]»

Ta kɨ dəjɨ dɔ tɔgɨ’tɨ lə Jeju
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

27 Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne təli rei Jerujalem’tɨ ɓay. Lokɨ Jeju isɨ njiyə natɨ
Kəy’tɨ lə Luwə, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ
lə Luwə kɨ ngatɔgɨ’gɨ, rei rɔ’a’tɨ.
28 Rei dəji’ə eyina: «Nan adi tarow kadɨ ra’n nya’gɨ kin be wa? Ə nan
tɔ ə adi ndu’ne kadɨ in ra’n’de wa el’je adɨ j’oo?»
29 Jeju təl el’de ene: «M’a m’dəji’se ta kare be par. Re iləi m’in’tɨ ningə
m’a m’el’se de kɨ adɨ’m tarow kadɨ m’ra’n nya’gɨ kin tɔ.
30 Nan ə ulə Jan kadɨ ra de’gɨ batəm wa? In Luwə eke in de’gɨ wa eli
m’in adɨ m’oo.»
31 Nan təli elinan ta dann’de’tɨ eyina: «Re j’eli’ə j’ene: “In Luwə ə ulə”
ə a dəji’je ene ke ra bann ə j’uni me’je j’adɨ Jan el wa?
32 Ke j’a j’eli j’ene: In de’gɨ ə uləi Jan el tɔ.» Tokɨ rɔta’tɨ, ɓoli bulə de’gɨ
tɔ, tadɔ de’gɨ pətɨ gəri dɔ’de’tɨ kadɨ Jan in njekeltakita Luwə’tɨ kɨ rɔta’tɨ.
33 Be ə təli eli Jeju eyina: «Jɨ gər el.» Ə Jeju təl ilə’de’tɨ ene: «Re in be ə,
m’in kaa m’a m’el’se tɔgɨ kɨ m’njɨ m’ra’n nya’gɨ kin el tɔ.»

12

Kujita dɔ nje ra kulə ndɔɔ nju’tɨ kɨ nje memajel
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

1 Gɔ’tɨ Jeju ilə rɔ’ne el’de ta kɨ kujita ene: «Dingəm kare uwə ndɔɔ nju,
ningə ində singə gugɨ’n gidə gugɨ. Ur ɓe kadɨ to mborei nju’tɨ, ningə ra
ngonn kəy ngəmlo səm’tɨ. Ningə dɔ’i tanan’tɨ kɨ de’gɨ kɨ nje ra kulə nju,
kadɨ to rai kulə adi’ə, ə kagilo’ə’tɨ ningə a kanyi nan nya’a, ningə ɔtɨ aw.
2 Lokɨ kagilo kujə kandɨ nju asɨ ningə, ulə ɓər lə’ne kare kadɨ aw taa
kandɨ nya ndɔɔ nju kakin, kɨ in yan’ne ji nje ra kulə nju’tɨ adi’ne.

‡ **11:26 11.[26]** Barta kin goto me makitu’tɨ kɨ kete nu kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigɨ.

3 Nan lokɨ ɓər aw ningə, nje ra kulə’gɨ uwəi’ə tindəi’ə ngayn, ə tuwəi’ə adɨ təl kɨ ji’ne kare.
4 Njendɔɔ təl ulə ɓər kɨ rangɨ ɓay. In kaa, tindəi dɔ’a mbukɨ mbukɨ ge, taji’ə ge tɔ.
5 Be kaa dingəm kakin təl ulə ɓər kɨ rangɨ ɓay. Ɓər kin uwəi’ə tɔli’ə, ta nje kɨ go’ə’tɨ kaa, tindəi kɨ madɨ, ə tɔli nje kɨ nungɨ tɔ.
6 Lo kin’tɨ, ngonn’o kɨ dingəm kɨ ndig’ə ngayn, in par ə nanyi kɨ kar’ne ba ji’ə’tɨ. Un’ə ulə to dɔboy de rɔ’de’tɨ, ningə mərta me’ne’tɨ ene: “In kin in ngonn’m, adɨ a ɓoli gidə.”
7 Nan nje ra kulə nju kakin elinan dann’de’tɨ eyina: “Darɔ’a inɓe kam ə a in nje nya nduwə, ə adɨ jɨ tɔli’ə, ningə ndɔɔ nju a təl nya lə’je.”
8 In be ə, uwəi ngonn kakin tɔli’ə, iləi ninn’ə gidɨ ndɔɔ’tɨ taga.
9 Lo’tɨ kin Jeju dəjɨ’de ene: Dingəm kɨ in nje ndɔɔ nju kin a ra bann wa? A re kadɨ tɔko nje ra kulə kin kɔ ə a ində nje kɨ rangɨ ta ndɔɔ nju’tɨ.
10 Ndɔ kare in tudəi ta kin me makitu’tɨ lə Luwə oyi el wa?
“Mbal kɨ njera kəy’gɨ mbəti’ə,
In ə təl mbal kɨ in tɔgɨ kəy.
11 In kin in kuləra Burəɓe.
In nyakɔjɨ kɨ əti ɓol ə to takum’je’tɨ kin*.”»
12 Lo kin’tɨ kibo’gɨ kɨ dɔ Juwipɨ’gɨ’tɨ sangi row kadɨ n’uwəi Jeju, tadɔ gəri majɨ kadɨ kujita kɨ Jeju el kin ɔjɨ dɔ’de, nan ɓoli bulə de’gɨ, adɨ inyəi’ə ə ɔti awi lo lə’de.

Ta dɔ kugə lambo ngar kibo Sejar’tɨ
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

13 Kibo kɨ dɔ Juwipɨ’gɨ’tɨ uləi Parisɨ’gɨ madɨ kɨ de’gɨ kɨ kutɨ’tɨ lə Erodɨ’tɨ rɔ Jeju’tɨ kadɨ to n’iyəi kulə n’uwəi’ə’n’ə kɨ ta kɨ ta’a’tɨ.
14 Rei eli’ə eyina: «Njendo, jɨ gər kadɨ in nje kelta kɨ rɔta’tɨ, ta in ɓol kum’de el num, in ɓol k’in kibo eke kəti ɓol lə de’gɨ el, in njendo de’gɨ row lə Luwə kigo’ə kɨ rɔta’tɨ. Ə el’je adɨ j’oo: In gorow’ə’tɨ eke in gorow’ə’tɨ el kadɨ de ugə lambo nje konɓe kibo Sejar wa? Kadɨ j’ugəi lambo eke j’ugəi el wa?»
15 Nan Jeju gər kadɨ in de’gɨ kɨ nje kelta ndar ta’de’tɨ ne, kɨ me’de’tɨ in dangɨ, adɨ el’de ene: «Tadɔ ri ə iyəi kulə kadɨ uwəi’m’in wa? Rei kɨ silə kare adi’m’in m’oo.»
16 Rei kɨ silə kare adi’ə, ningə dəjɨ’de ene: «Dɔ nan ə indəi, ə tɔ nan tɔ ə ndangi silə’tɨ kin wa?» Eli eyina: «In ngar Sejar.»
17 Jeju təl el’de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tɔ.» Ta kɨ Jeju el’de ətɨ’de ɓol kɨ dum.

Ta dɔ kində taa’tɨ lə njekoy’gɨ
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-38)

18 *Sadusi’gɨ kɨ oyi kadɨ njekoy’gɨ a indəi taa lo koy’tɨ el, kɨ mad’i’gɨ dann’de’tɨ rei rɔ Jeju’tɨ dəji’ə eyina:
19 «Njendo, Mojɨ ndangɨ ndu kin me makitu’tɨ adi’je ene: “Re de madɨ, ngonnkon’a taa dene, ə ngonnkon’a kakin ojɨ ngonn kɨ dene kakin el ɓay ə oy ningə, kadɨ taa dene nduwə kin ojɨ’n ngann’gɨ kadɨ tei tor ngonnkon’a’tɨ†.”
20 Kɨ ɔjidɔ ta kin, ngannkon nan’gɨ in siri, kɨ dɔkete ta dene, ningə ojɨ’n ngonn el ɓay ə oy.
21 Kɨ nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə ojɨ si’ə ngonn el ɓay ə re oy kaa ɓay. Kɨ nja mutə re ə kah’a’tɨ inɓe kakin ɓay.

---

* **12:11 12.11** Pa’gɨ 118.22-23 † **12:19 12.19** Jan 38.8; Ndukun 25.5-10

22 Adɨ ngannkon’a’gɨ kɨ siri kin, taai dene kɨ kare kin pətɨ tigə, kaa de
kare kɨ dann’de’tɨ kɨ ojɨ sɨ’ə ngonn ɓay ta oy goto. Go’de’tɨ pətɨ, darɔ dene
inɓe re oy tɔ.
23 Eke ndɔ kɨ njekoy’gɨ a indəi taa lo koy’tɨ, nan dann’de’tɨ ə a in ngaw
dene kin wa? Tadɔ in siri pətɨ taai dene kin ne’de’tɨ.»
24 Jeju el’de ene: «In de’gɨ kɨ indəmi row, tadɔ in gəri Makitu lə Luwə
el taa in gəri tɔgɨ lə Luwə el tɔ.
25 Ndɔ kɨ njekoy’gɨ a indəi taa lo koy’tɨ, dingəm’gɨ kɨ dene’gɨ a taai nan
el nga. Pətɨ a toi to malayka’gɨ be me dɔran’tɨ.
26 Ta kɨ ɔjidɔ kində kɨ njekoy’gɨ a indəi taa lo koy’tɨ, ke in tudəi ta me
makitu’tɨ lə Mojɨ kin el wa? Kɨ ɔjidɔ por kɨ on me ngan’tɨ, ə in kɨ kelta’a
me makitu’tɨ lə Mojɨ kin el wa? Kagilo’ə’tɨ kin, Luwə el Mojɨ ene: “M’in
Luwə lə *Abiraham, lə *Isakɨ, kɨ lə Jakobɨ[‡].”
27 Luwə in Luwə lə de’gɨ kɨ nje kisi kumngayira, um in Luwə lə njekoy’gɨ
el. Indəmi row ndəm kɨ uri mu sulə.»

Ndukun kɨ utə ndukun’gɨ
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28, 20.39-40)

28 Njendo ndukun kare kɨ oo ndu’de lo manjinan ta’tɨ, lokɨ oo adɨ
Jeju ilə ta Sadusi’gɨ’tɨ majɨ ngayn, ɔtɨ aw rɔ Jeju’tɨ dəj’ə ene: «Dann
mbərkikində’gɨ’tɨ pətɨ, in kɨ ra ə in dɔ madɨ’ne’gɨ’tɨ wa?»
29 Jeju el’ə ene: «Ndukun kɨ dɔkete kɨ utə ndukun’gɨ pətɨ ə to kin: “Oo
*Isirayel! Burəɓe Luwə lə’je in Burəɓe kɨ in kar’ne ba.
30 A in ndigɨ Burəɓe Luwə lə’i kɨ ngarme’i ba pətɨ, kɨ ndil’i ba pətɨ, kɨ
mərta lə’i ba pətɨ, taa kɨ tɔgi ba pətɨ tɔ[§].”
31 Ningə mbərkikində kɨ nja joo ə to kin: “A ndigɨ de mad’i to darɔ’i
inɓe be tɔ.” *Ndukun kɨ rangɨ kɨ utə mbərkikində’gɨ kɨ joo kin goto[*].»
32 Njendo ndukun’gɨ lə Luwə el Jeju ene: «Majɨ ngayn Njendo! ta kɨ el
in ta kɨ rɔta’tɨ: Burəɓe Luwə lə’je in kar’ne ba par ə in Luwə, Luwə kɨ
rangɨ goto.
33 Ningə, kadɨ de ndig’ə kɨ ngarme’ne ba pətɨ, kɨ mərta lə’ne ba pətɨ, taa
kɨ tɔgɨ’ne ba pətɨ, ə kadɨ de ndigɨ de madɨ’ne to darɔ’ne inɓe be tɔ. In kin in
sotɨ ngayn utə kujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ on row rakɨ num kujənyamosɨ
kadikare’gɨ pətɨ kɨ kadɨ Luwə.»
34 Lokɨ Jeju oo kadɨ njendangɨ makitu kin ilə ta’tɨ kɨ kumkədɨ, ningə el’ə
ene: «in sanyi el kɨ Konɓe lə Luwə.» Go ta’gɨ’tɨ kin, de kɨ rangɨ kare kɨ ɔjɨ
me’ne’tɨ kadɨ n’dəjɨ ta Jeju ɓay goto nga.

Kirisitɨ kɨ Dabidɨ
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

35 Lokɨ Jeju isɨ ndo de’gɨ nya me Kəy’tɨ lə Luwə, dəjɨ’de ta ene: «Ra
bann be ə njendo ndukun’gɨ lə Luwə eli eyina Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət’ə
in ngonnkaw Dabidɨ wa?
36 Dabidɨ inɓe kɨ dɔ’ne, lokɨ Ndil Luwə ra kulə me’ə’tɨ, el ene:
“Burəɓe Luwə el Burəɓe lə’m ene:
‹In re isɨ dɔjikɔl’m’tɨ ne,
Bitɨ kadɨ m’təl njeban’gɨ lə’i nyakində nja’i’tɨ› ginn tɔg’i’tɨ[†].”

---

‡ **12:26 12.26** Tekitaga 3.2,6 De’gɨ kɨ mutə kin oyi kete non Mojɨ’tɨ. Tokɨ Luwə ene n’in Luwə lə’de ə, sii kumngayira dɔran’tɨ non. § **12:30 12.30** Ndukun 6.4-5 * **12:31 12.31** Lebitikɨ 19.18
† **12:36 12.36 Pa’gɨ 110.1**

37 «Dabidɨ inɓe kɨ dɔ’ne ɓar’a Burəɓe, nga kɨ gorow kɨ bann taa Kirisitɨ
De kɨ Luwə mbət’ə in ngonnkaw Dabidɨ wa‡?» Bulə de’gɨ ngayn oyi ta lə
Jeju kɨ rɔnel.

Jeju gangi ta dɔ njendo ndukun’gɨ’tɨ lə Luwə
(Mat 23.1-12; Luk 20.45-47)

38 Me nyando’tɨ lə Jeju kɨ isɨ ndo bulə de’gɨ, el’de ene: «Indəi kumkədɨ
dɔ rɔ’se’tɨ kɨ rɔ njendo ndukun’gɨ’tɨ. In de’gɨ kɨ gei njiyə kɨ ku ngal, taa
gei kadɨ de’gɨ rai’de lapiya kɨ ɓukɨ nan’tɨ lo kingənan’gɨ’tɨ lə bulə de’gɨ tɔ.
39 Me kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, eke lo nyakusɔ’tɨ, a gei lo kisɨ kibo, kete
non de’gɨ’tɨ.
40 Taai nyamajɨ’gɨ lə njengawkoy’gɨ pətɨ pətɨ ji’de’tɨ, ningə ədi kum de’gɨ
kɨ kelta kɨ Luwə kɨ ginn’ə gangɨ el, kadɨ de’gɨ oyi’de tokɨ n’in de’gɨ kɨ majɨ.
Go kulə ra’de’gɨ’tɨ kɨ be kin, Luwə a gangi’n ta kɨ ngan ngayn dɔ’de’tɨ utə
ndəgɨ de’gɨ.»

Kadikare lə njengawkoy kɨ njendoo
(Luk 21.1-4)

41 Jeju isɨ sɔw non lo kilə kadikare, isɨ oo kilə kɨ de’gɨ isɨ iləi kadikare.
Njenyakingə’gɨ ngayn adi nar ngayn ngayn.
42 Ningə njengawkoy kɨ njendoo kare re kɨ ngann silə joo, to nya kɨ te
nya el ilə tɔ.
43 Adɨ Jeju ɓar njendo’gɨ lə’ne el’de ene: «M’el’se tokɨ rɔta’tɨ, njen-
gawkoy kɨ njendoo kam re ilə kadikare utə ndəgɨ de’gɨ pətɨ.
44 Tadɔ ndəgɨ de’gɨ pətɨ adi bunə nar’gɨ lə’de, nan njengawkoy kin me
ndoo’tɨ li’ə adɨ nyakingə kɨ me kəy’tɨ lə’ne ba pətɨ. In ə, ɓay nya kɨ nanyi
ji’ə’tɨ kadɨ ra’n kɨ rɔ’ne ə un pətɨ adɨ kin.»

13

Jeju elta lə kəykawnan kɨ a tujɨ kɔ
(Mat 24.1-3; Luk 21.5-7)

1 Lokɨ Jeju isɨ te me Kəy’tɨ lə Luwə kɨ taga, njendo li’ə kare el’ə ene:
«Njendo, oo mbal’gɨ kɨ rai kəy, kɨ kəy’gɨ kɨ boi boi kɨ əti ɓol kɨ dum kam!»
2 Jeju təl el’ə ene: «Oo kəy’gɨ kɨ boi boi kam majɨ, mbal kare kɨ a nanyi
kadɨ isɨ dɔ mad’a’tɨ goto; a budi’de mur mur nanga.»

Nya’gɨ kɨ a rai nya kete non dɔboy ndɔ’tɨ
(Mat 24.3-13; Luk 21.7-19)

3 Go’tɨ, lokɨ Jeju aw isɨ dɔ mbal kagɨ buni’gɨ’tɨ, sɔw dɔ *Kəy lə Luwə.
Piyər num, Jakɨ num, Jan num, Andire num, dəji’ə ta lokɨ in si’ə kɨ kar’de
eyina:
4 «El’je adɨ joo, dɔkagilo kɨ ra’tɨ ə nya’gɨ kin a rai nya wa? Ə nyakɔjɨ kɨ
bann ə a tɔjɨ kadɨ jɨ gəri’n tokɨ nya’gɨ kin pətɨ a indəi ngangɨ’de wa?»
5 Lo kin’tɨ Jeju ilə rɔ’ne el’de ene: «Indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ, adi de
ədɨ’se el.
6 De’gɨ ngayn a rei kɨ tɔ’m, a eli eyina: “M’in ə m’in Kirisitɨ”, ningə a
ɓuki de’gɨ ngayn mu tɔ.
7 Lokɨ a oyi kah rɔ’gɨ kɨ in sese ndəkba kɨ poy rɔ’gɨ kɨ in sanyi, adi ɓol
ra’se el. Kadɨ nya’gɨ kin a rei, nan a in dɔboy ndɔ el ɓay.
8 Ginn ɓe madɨ a aw rɔ dɔ ginn ɓe madɨ’ne’tɨ, konɓe madɨ a aw rɔ dɔ
konɓe madɨ’ne’tɨ. Dɔnangɨ a yəkɨ kɨ lo lo, ta ɓo a on kɨ lo pətɨ tɔ, nan
nya’gɨ kin a toi to lo kulə ngirə to ndo kɨ a ra dene be.

‡ **12:37 12.35, 36, 37** Ngonnkaw Dabidɨ, kɔr me’ə nan de kɨ ginn kojɨ’tɨ lə Dabidɨ (10.47, 11.10).

9 Ningə kɨ ɔjɨ dɔ’se inɓe’gɨ, majɨ kadɨ sii dɔ nja’se’tɨ majɨ, tadɔ de’gɨ a
awi sese lo gangi ta’gɨ’tɨ, a tindəi’se ginn kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ. A awi
sese kadɨ rai non nje konɓe’gɨ’tɨ, kɨ non ngar’gɨ’tɨ kɨ boi tadɔ lə’m. Lokin’tɨ
a in tarow kɨ te kadɨ a ingəi mannajɨ kɨ dɔ’m’tɨ kɨ rɔ’se’tɨ.
10 Nga ningə, nya kɨ dɔkete, majɨ kadɨ Poyta kɨ majɨ osɨ mbi de’gɨ’tɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ.
11 Lokɨ a uwəi’se kadɨ a awi sese lo gangɨ ta’tɨ, ononyi’se kadɨ me’se ɓol,
kene ke ta ri ə a eli non njegangita’gɨ’tɨ wa? Ta inɓe kɨ Luwə a ində ta’se’tɨ
low’ə’tɨ non kin ə eli’de par. Tadɔ ingɨ ə a elita el, nan in Ndil Luwə ə a
ində ta’se’tɨ kadɨ eli.
12 Ngannkon nan’gɨ a uni dɔ nan awi lo tɔl nan’tɨ, baw ngonn a aw kɨ
ngonn kadɨ tɔli’ə kɔ, ningə ngann’gɨ a ɔsi ta nje kojɨ’de’gɨ, ə a uni dɔ’de
awi se’de kadɨ tɔli’de tɔ.
13 De’gɨ pətɨ a ɔsi’se ta tadɔ lə’m, nan de kɨ uwə tɔgɨ’ne ba bitɨ dɔboy’tɨ
a ingə kajɨ.

Kon kibo ngayn kɨ a re
(Mat 24.15-25; Luk 21.20-24)

14 «A oyi de kɨ Njeranyakɔw Njetujɨ lo, kɨ a in lo’tɨ kɨ majɨ kadɨ in’tɨ el*.
Majɨ kadɨ de kɨ nje tudə nya’gɨ kin gər ginn’ə majɨ. Ningə nje kɨ sii Jude’tɨ
a anyinan kɨ dɔ mbal’gɨ’tɨ†.
15 Ndɔ’a’tɨ kin de kɨ isɨ dɔ kəy’tɨ a ur nanga kadɨ aw me kəy’tɨ un nya
madɨ te’n el‡.
16 De kɨ a in me ndɔɔ’tɨ a asɨ kadɨ təl re ɓe un ku rɔ’ne el.
17 Kumtondoo kɨ gara goto a in lə dene’gɨ kɨ nje səm kɨ nje kadɨ mba
ngann’gɨ ili ndɔ’a’tɨ non kin.
18 Elita kɨ Luwə kadɨ nya kin ra nya ɓar’a el.
19 Tadɔ dɔkagilo’ə’tɨ kin, kon kɨ de’gɨ a ingəi, in kon kɨ de oo nja kare el
ɓay. Lo kulə ngirə dɔnangɨ’tɨ kɨ Luwə ində’n nya’gɨ kin, bitɨ ɓone de oo
ko kon kin nja kare el. Taa de a oo ko kon kin gogɨ el ratata tɔ.
20 Re Burəɓe uwə ta ndɔ’gɨ kin gangɨ el ə, de kare kɨ a isɨ kɨ dɔ’ne ta goto.
Nan ndigɨ be kadɨ n’uwə ta ndɔ’gɨ kin gangɨ tadɔ de’gɨ kɨ inɓe mbətɨ’de.
21 Nga ningə, re de el’se ene: “Oyi, Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət’ə ə in yo
am eke in ne am”, ə ononyi’se kun me’se kad’a rɔta.
22 Tadɔ de’gɨ kɨ ɓari rɔ’de tokɨ n’in kirisitɨ’gɨ be kɨ nje kɨ ɓari rɔ’de to
njekeltakita Luwə’tɨ nan ingɨ el a rei non to rai nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol, kɨ
nyakɔjɨ’gɨ kɨ kadɨ n’ɓuki de’gɨ mu’tɨ. A sangi kadɨ to nje kɨ Luwə mbətɨ’de
inɓe kin kaa n’ɓuki’de mu ɓay, re ingəi row ra’a.
23 In be ə, kadɨ, in sii dɔ nja’se’tɨ. M’el’se nya’gɨ kin pətɨ kadɨ gəri kete
taa.

Ndɔ re Ngonn de
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

24 «Ningə, dɔkagilo’ə’tɨ kakin, go nya kumtondoo’gɨ’tɨ kin, kadɨ a te
kum’ne el, nanyi a nda el.
25 Mee’gɨ a in dɔran’tɨ tosi kɨ nanga, ningə tɔgɨ’gɨ kɨ me dɔran’tɨ a yəki.
26 Lo kin’tɨ anyɨ de’gɨ a oyi m’in Ngonn de m’a m’re me kilndi’tɨ. M’a
m’re kɨ tɔgɨ pətɨ, me kunjɨ’tɨ kɨ ətɨ ɓol.

---

* **13:14 13.14** Lo kɨ majɨ kadɨ in’tɨ el: In Kəy lə Luwə. † **13:14 13.14** Daniyel 9.27, 11.31, 12.11
‡ **13:15 13.15** Dɔnangɨ Palesitinn’tɨ, de’gɨ rai kəy adɨ dɔ’a ta lay, ningə dɔ’a kɨ ta kɨ lay kakin ə in
lo kisɨ kɔrkon. Oyi 2.4.

27 M’a m’ulə malayka’gɨ lə’m kadɨ to dɔ kum dɔnangɨ’tɨ kɨ sɔ, a kawi
nje kɨ mbəti’de kɨ nan’tɨ. A kawi’de in ngangɨ dɔnangɨ’tɨ kɨ kare tei in kɨ
nungɨ’tɨ.

Nyando kɨ ɔjidɔ kagɨ mbaykote
(Mat 24.32-36; Luk 21.29-33)

28 «Majɨ kadɨ in gəri nyando kɨ dɔ kagɨ mbaykote’tɨ kin. Lokɨ baji’ə’gɨ
indəi rungirungɨ, ə mbi’ə itɨ kin ningə, in gəri kadɨ nanyi ɓar in ndəkba
nga.
29 Be tɔ ə, lokɨ oyi nya’gɨ kin pətɨ rai nya ningə, majɨ kadɨ in gəri tokɨ
Ngonn de in ta kəy’tɨ, ndəkba kadɨ re rɔ’se’tɨ.
30 Ningə tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de’gɨ kɨ sii kɨ dɔ’de taa ne kin a oyi tigə
el ɓay ə nya’gɨ kin pətɨ a rai nya.
31 Dɔran kɨ dɔnangɨ a gotoi ndɔ madɨ, nan ta’gɨ lə’m a toi lo to’de’tɨ ba
bitɨ kɨ non’tɨ.

Luwə kɨ kar’ne ba ə gər ndɔ kɨ dɔboy’tɨ
(Mat 24.42, 25.13-15; Luk 12.36-38, 19.12-13)

32 «De kare kɨ gər ndɔ eke dɔ kadɨ kɨ nya’gɨ kin a rai nya’tɨ goto:
*Malayka’gɨ kɨ dɔran’tɨ el num, Ngonn lə Luwə inɓe el num, nan Luwə kɨ
Baw kɨ kar’ne ba par ə gər.
33 Majɨ kadɨ oyi go rɔ’se, sii dɔ nja’se’tɨ, tadɔ in gəri dɔ kad’a kin el.
34 A to to ta lə dingəm kare kɨ inyə me kəy lə’ne ə aw mbah kin be. Kete
ɓay ta kadɨ aw, adɨ tɔgɨ kulə’gɨ kɨ me kəy’tɨ ji njekuləɓər’gɨ’tɨ lə’ne. Adɨ
nan nan kulə kɨ sɔw dɔ’a kadɨ ra, ningə ndəjɨ njengəm takəy kadɨ isɨ dɔ
nja’ne’tɨ.
35 Ə majɨ kadɨ sii dɔ nja’se’tɨ, tadɔ in gəri dɔ kadɨ kɨ ɓe nje kəy a təl’n el.
A təl lo sɔl’ɔ, eke danlo’tɨ, eke ndu non kunjə’tɨ, eke kɨ sin kaa, in gəri el.
36 Re te patɨ ningə, kadɨ ingəi dɔ ɓi’tɨ el.
37 Ta kɨ m’el’se kin, in de’gɨ pətɨ ə m’el’de: Sii dɔ nja’se’tɨ.»

14

Ta kɔjɨ kɨ dɔ tɔl Jeju’tɨ
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jan 11.47,49,53)

1 Nanyi ndɔ joo kete kadɨ ndɔ ra nanyi Pakɨ kɨ nanyi mapa kɨ hum ɔd’ɔ el
asɨ. Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, kɨ njendo ndukun’gɨ lə Luwə,
sangi row kadɨ n’uwəi Jeju gidɨ kuwə n’təli’ə.
2 Be’ə, elinan eyina: «Adɨ j’uwəi’ə ndɔ ra nanyi’tɨ el nan de’gɨ a indəi kɨ
wongɨ.»

Dene madɨ ur hu kɨ ətɨ majɨ dɔ Jeju’tɨ
(Mat 26.6-13; Jan 12.1-8; Luk 7.36-38)

3 Jeju in me ɓe’tɨ kɨ Betani, me kəy’tɨ lə Simon kɨ njebanjɨ. Lokɨ Jeju isɨ
sɔ nya, dene madɨ re kɨ ku mbal kɨ ɓari’ə albatir kɨ hu kɨ ətɨ majɨ in me’tɨ.
Hu kin gat’a in ngayn, rai kɨ mann kagɨ kɨ ɓari’ə «nar» inɓe dɔrɔ’a. Dene
tɔ ku hu, ningə tətɨ hu kakin dɔ Jeju’tɨ.
4 De’gɨ madɨ dann nje kɨ in low’ə’tɨ non, rɔ’de nəl’de el adɨ elinan
dann’de’tɨ eyina: «Tujɨ hu kin kɔ be ginn’ə in ri wa?
5 Asɨ kadɨ de taa’n nar kɨ asɨ silə ɓu mutə*, ə ra’n kɨ njendoo’gɨ!» To
rɔ’de adɨ elita dene kakin ngayn.

* **14:5 14.5** Silə kare, dɔkagilo’tɨ lə Jeju, in nar kɨ lo ra kulə’tɨ ndɔ kare. Adɨ silə ɓu mutə in nar kɨ lo ra kulə’tɨ ndɔ ɓu mutə.

6 Nan Jeju el’de ene: «Inyəi dene kin keke. Tadɔ ri ə isɨ njuwəi’ə wa?
Nya kɨ ra dɔ’m’tɨ in kulə kɨ majɨ.»
7 Njendoo’gɨ a in sese kɨ ndɔ’gɨ pətɨ, adɨ ndɔ kɨ me’se ndigɨ par ə a rai
se’de, nan m’in, m’a m’in sese kɨ ndɔ’gɨ pətɨ el.
8 Dene kin ra nya kɨ asɨ go tɔgɨ’ne: Ɔy hu rɔ’m’tɨ kete nginə’n ninn’m kɨ
a aw ɓadɨ’tɨ.
9 Ningə adɨ m’el’se ta kɨ rɔta’tɨ: lo’gɨ pətɨ dɔnangɨ’tɨ ne kɨ de’gɨ a iləi
mbər Poyta kɨ majɨ səm’tɨ, a ɔri poy nya kɨ dene ra kin, kadɨ me’de olo’n
dɔ’a’tɨ.

Judasɨ un dɔ Jeju
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

10 Judasɨ Isikariyotɨ kɨ in kɨ kare mbunə njendo’gɨ’tɨ lə Jeju kɨ dɔgɨ gidə
in joo, aw ində ta’ne nan’tɨ kɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kadɨ
ulə’n Jeju ji’de’tɨ.
11 Lokɨ kibo’gɨ oyi ta kɨ ta Judasɨ’tɨ, rɔ’de nəl’de ngayn adɨ uni ndu’de
kadɨ n’adi’ə nar. Low’ə’tɨ non, Judasɨ sangɨ row kɨ kadɨ ulə’n Jeju ji’de’tɨ.

Jeju sɔ nya Pakɨ kɨ njendo’gɨ lə’ne
(Mat 26.17-19; Luk 22.7-13)

12 Ndɔ kɨ dɔkete lə ra nanyi kusɔ mapa kɨ hum ɔd’ɔ el, adɨ in ndɔ təl
ngann batɨ’gɨ tadɔ nyakusɔ Pakɨ, njendo’gɨ lə Jeju dəji’ə eyina: «Lo kɨ ra
be ə ndigɨ kadɨ j’aw jɨ ra nyakusɔ Pakɨ səm’tɨ kadɨ sɔ wa?»
13 Ningə Jeju ulə njendo’gɨ lə’ne joo, el’de ene: «Ai me ɓebo’tɨ kam, a
tɔri tanan’tɨ kɨ dingəm kare kɨ otɨ mann me mbu ndar’tɨ dɔ’ne’tɨ, ningə
uni go’ə.
14 Me kəy kɨ ur’tɨ ə eli nje kəy kin eyina: “Njendo ene: Kəy kɨ ra ə kadɨ
m’re m’njɔ nya Pakɨ’tɨ kɨ njendo’gɨ lə’m wa?”
15 A ɔjɨ’se me kəy kɨ boi. Me kəy kin to ʼtaa, in kɨ ra go’ə ə binəm, kɨ
nya’gɨ kɨ me’tɨ pətɨ. Lo kin ə a rai nyakusɔ Pakɨ səm’tɨ kadɨ j’usɔi.
16 Njendo’gɨ indəi, awi me ɓebo’tɨ kakin, ningə, ingəi nya’gɨ pətɨ asɨ nan
tokɨ Jeju elɨ’n’de, adɨ rai nyakusɔ Pakɨ indəi dɔ’a dana.»

Njendo kare kɨ a un dɔ Jeju
(Mat 26.20-25; Luk 22.14; Jan 13.21-30)

17 Lokɨ kadɨ ur, Jeju re kɨ njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo.
18 Lokɨ sii ta nyakusɔ’tɨ, Jeju el’de ene: «M’el’se tokɨ rɔta’tɨ: de kare
dann’se’tɨ kɨ isɨ sɔ sə’m nya, a ulə’m ji de’gɨ’tɨ.»
19 Me njendo’gɨ ulə ngirə tujɨ, adɨ dəji ta Jeju kare kare eyina: «In m’in
ɓe?»
20 Jeju el’de ene: «In de kare dann’se’tɨ in kɨ dɔgɨ gidə in joo inɓe kin.
In kɨ ulə ji’ne sə’m nan’tɨ me ngo kusɔ nya’tɨ.»
21 Tadɔ Ngonn de a oy tokɨ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə ɔji dɔ’a†, nan
kumtondoo in lə de kɨ a ulə Ngonn de ji de’gɨ’tɨ. De’ə kin, re oji’ə el kaa
in sotɨ.

Nyakusɔ kɨ ar njay lə Burəɓe
(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Ko 11.23-25)

22 Lokɨ sii ta nyakusɔ’tɨ, Jeju un mapa, njangɨ dɔ’a, ningə uwə tətɨ nan’tɨ,
adɨ njendo’gɨ, ningə el’de ene: «taai, in kin in darɔ’m.»
23 Go mapa’tɨ, Jeju un kɔpɨ yiwi kandɨ nju, ra oyo dɔ’tɨ, ningə təl’n adɨ
njendo’gɨ anyinan pətɨ dann’de’tɨ.

† **14:21 14.21** Pa’gɨ 22.2; Ejay 53

24 Jeju el’de ene: «In kin in mosɨ’m, mosɨ Kunmindɨ kɨ sigɨ kɨ a anyi tadɔ
bulə de’gɨ.
25 Ningə m’el’se tokɨ rɔta’tɨ, m’a m’anyi yiwi kandɨ nju kɨ rangɨ el, bitɨ
kadɨ m’a m’anyi kɨ sigɨ me Konɓe lə Luwə.»
26 Osi pa kulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ, ningə tei awi dɔ mbal kagɨ Buni’gɨ’tɨ.

Jeju el tokɨ Piyər a manjɨ ta gər’ne
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38)

27 Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Ingɨ a mbətɨ m’in pətɨ, tadɔ ndangi
me makitu’tɨ lə Luwə eyina: “M’a m’tɔl njekul batɨ’gɨ, ningə batɨ’gɨ a
sananyinan kɨ lo lo[‡].”
28 Nan lokɨ m’a m’ində lo koy’tɨ, m’a m’aw kete non’se’tɨ, to nginə’se
Galile’tɨ.»
29 Piyər el Jeju ene: «Re de’gɨ pətɨ inyəi nu kɔ kaa, m’in m’a m’inyə’i kɔ
el.»
30 Jeju təl el’ə ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’i, in, ɓone, me kondɔ’tɨ inɓe
kin, kunə kunjə a non nja joo el ɓay ə a manjɨ ta nja mutə ene in gəri’m
el.»
31 Nan Piyər ra dɔ ndu’ne’tɨ ene: «Re in koy kaa m’a m’oy sə’i, um m’a
manjɨ ta gəri el bitɨ.» Ningə ndəgɨ njendo’gɨ pətɨ eli ko ta inɓe kɨ Piyər el
kakin tɔ.

Jeju elta kɨ Luwə Getisemane’tɨ
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

32 Go’tɨ, Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne ɔti rei lo’tɨ madɨ kɨ tɔ’a nan Getisemane.
Jeju el’de ene: «Sii lo kin’tɨ ne be in nginəi m’in, dɔkagilo’tɨ kɨ m’a m’elta
kɨ Luwə.»
33 Jeju adɨ Piyər num, Jakɨ num, Jan num awi si’ə. Lo kin’tɨ, dadɨ kɨ ɓol
kɨ metujɨ kibo ulə ngirə ra Jeju.
34 Adɨ Jeju el’de ene: «Me’m rosɨ kɨ metujɨ kɨ asɨ koy, sii ne be, sii kum
ba um, in toi ɓi el.»
35 Jeju ɔtɨ kɨ kete nden, ningə osɨ kɨ takum’ne nanga, dəjɨ Luwə kadɨ re,
to lo ra’tɨ ə, ɔsɨ dɔ kadɨ kon kin ngərəngɨ rɔ’ne’tɨ.
36 Jeju ene: «Aba! Bai, nya kɨ dum tɔgi goto, ə ɔsɨ kɔpɨ kon kin ngərəngɨ
kɔ rɔ’m’tɨ, nan k’in ə kadɨ in kigo ndigɨ’tɨ lə’m el, nan kigo ndigɨ’tɨ lə’i yo
taa.»
37 Jeju təl re rɔ njendo’gɨ’tɨ kɨ mutə, ningə ingə’de, isɨ toi ɓi, adɨ el Piyər
ene: «Simon, isɨ to ɓi inɓe bitɨ wa? Asɨ kadɨ isɨ kum dɔ kadɨ’tɨ kɨ kare be
el bitɨ wa?
38 Sii dɔ nja’se’tɨ ba, elita kɨ Luwə, kadɨ osi me nyanan’tɨ el. Ndil de kɨ
me’ə’tɨ ge ra nya kɨ majɨ, nan darɔ in kɨ ton.»
39 Təl ɔr rɔ’ne se’de kɨ rangɨ ɓay, elta kɨ Luwə, un go mindɨ’ne kɨ kete
inɓe kakin ɓay.
40 Lokɨ təl re rɔ’de’tɨ ningə, ingə’de isɨ toi ɓi ɓay. Kum’de ɔy diriri, lo ta
kɨ kadɨ eli’ə kaa gəri el.
41 Jeju təl aw, re kɨ nja mutə, el’de ene: «In toi ta ɓitɨ ne, isɨ ɔri kon
ɓay wa? Asɨ be nga! Dɔkagilo re. Ngɔsine a uləi m’in Ngonn de ji
njeramajel’gɨ’tɨ nga.
42 Indəi taa adɨ j’awi, njekulə’m ji’de’tɨ ə a re am!»

Judasɨ ulə Jeju ji de’gɨ’tɨ
(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12)

‡ **14:27 14.27** Jakari 13.7

43 Lowə tɨ non lokɨ ta nanyi kɨ ta Jeju'tɨ ba ɓay ningə, Judasɨ, kɨ in kɨ
kare dann njendo'gɨ'tɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo ə isɨ re. Re kɨ kutɨ de'gɨ ngayn
go'ne'tɨ. De'gɨ kɨ njekuwə kiyərɔ'gɨ ge, njekuwə gɔl'gɨ ji'de'tɨ ge. Bulə
de'gɨ kin, in kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, kɨ njendo ndukun'gɨ lə
Luwə, kɨ ngatɔgɨ'gɨ, ə uləɨ'de.
44 Judasɨ kɨ njekundɔ Jeju, elinan se'de nya kɨ n'a n'ra kadɨ to gəri Jeju
ene: «De kɨ m'a m'ində ta'm kɔt'ɔ kin ə, in darɔ'a inɓe, ənn ə, uwəɨ'ə
səm, indəɨ kum'se go'ə'tɨ majɨ ai si'ə!»
45 In be ə, te inɓe kɨ Judasɨ te par ə, ɔtɨ re rɔ Jeju'tɨ el'ə ene: «Njendo
de'gɨ!» Ningə, ində ta'ne kɔt'ɔ'tɨ.
46 Nje kɨ nungɨ indəɨ ji'de dɔ Jeju'tɨ uwəɨ'ə.
47 Lokɨ uwəɨ'ə, kɨ kare dann nje kɨ in si'ə nan'tɨ, ɔr kiyərɔ lə'ne tugə'n
mbɨ paja lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, batɨ gangɨ.
48 Jeju un ta el'de ene: «To to nya kɨ m'in kaya de ə, in rei kɨ kiyərɔ'gɨ
kɨ gɔl'gɨ ta kadɨ uwəɨ m'in be?
49 Ndɔ'gɨ pətɨ, m'in sese nan'tɨ natɨ Kəy'tɨ lə Luwə, m'ndo de'gɨ nya, kaa,
uwəɨ m'in el, nan in kin to be ɓone kadɨ ta'gɨ kɨ ndangɨ me makitu'tɨ lə
Luwə tɔli ta'de.»
50 Lo kin'tɨ, njendo'gɨ li'ə pətɨ anyinan ə inyəɨ'ə.
51 Ngonn kɨ basa kare, kɨ dolo rɔ'ne kɨ ta ku inɓe par, un go Jeju. De'gɨ
uwəɨ ngonn kɨ basa kakin,
52 nan, inyə ta ku kɨ dolo'n rɔ'ne kakin ji'de'tɨ, ə anyi kɨ rɔ'ne kare aw.

Jeju ra non njegangita'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ
(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55,63-71; Jan 18.12-18)

53 Nje kuwə Jeju, awi si'ə non kibo'tɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ.
In lo kin ə kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ njendo
ndukun'gɨ lə Luwə, pətɨ kawinan'tɨ.
54 Piyər ra njiyə go'de'tɨ sanyi, nden nden, re ur go'de'tɨ, natɨ lo'tɨ lə
kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kakin. Re isɨ nan'tɨ kɨ paja'gɨ ta por'tɨ,
isɨ nduwɨ.
55 Kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ nje gangɨ ta'gɨ lə Juwipɨ'gɨ,
ba pətɨ, sangɨ row təti ta madɨ kadɨ n'gangɨ ta koy dɔ Jeju'tɨ, nan ingəɨ el.
56 De'gɨ ngayn təti ta kɨ ngom dɔ'a'tɨ, nan ta kɨ təti'gɨ lə'de aw go nan'tɨ
el.
57 Nje kɨ nagɨ indəɨ rai taa, taa təti ta kɨ ngom dɔ'a'tɨ eyina:
58 «J'oo ta'a'tɨ ene: "M'a m'tujɨ Kəy lə Luwə kɨ de'gɨ rai kɨ ji'de kam kɔ,
ningə me ndɔ'tɨ kɨ mutə, m'a m'ra in kɨ rangɨ kɨ de ra kɨ ji'ne el."»
59 Dɔ ta'tɨ inɓe kin kaa, ndu nje təti ta'gɨ osɨ go nan'tɨ el.
60 Ə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ ində taa dann de'gɨ'tɨ kɨ
kawinan, dəjɨ Jeju ene: «A elta madɨ dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ ra eli dɔ'ɨ'tɨ kam el
wa?»
61 Nan Jeju ra ta'ne mbo, te ta'ne iləɨ'de'tɨ el. *Kibo lə njekujənyamosɨ
kadikare'gɨ dəjɨ Jeju ta kɨ rangɨ ɓay ene: «In, ə in Kirisitɨ De kɨ Luwə
mbət'ə, kɨ in Ngonn lə Luwə kɨ de'gɨ isɨ uləɨ tɔjɨ dɔ'a'tɨ kin wa?»
62 Ə Jeju el'ə ene: «In m'inɓe, ningə a oyi m'in Ngonn de m'njɨ dɔjikɔl
Luwə'tɨ kɨ nje tɔgɨ, a oyi m'in m'ində dɔran'tɨ m're me kilndi'tɨ.»
63 Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ til ku'gɨ kɨ rɔ'ne'tɨ, ə el ene: «In
kin, jɨ sangɨ kadɨ de madɨ kɨ rangɨ elta dɔ'a'tɨ ɓay wa?
64 Inɓe'gɨ oyi ndu'ə kɨ el'n ta kɨ mal dɔ Luwə kɨ mbɨ'se ne. Ta rɨ ə in
məri dɔ'a'tɨ wa?» Ə de'gɨ pətɨ kɨ in low'ə'tɨ kin gangɨ ta dɔ Jeju'tɨ, kadɨ in
de kɨ sɔw dɔ koy.

65 Nje kɨ nan’gɨ, uləi ginn tuw mannta’de dɔ’a’tɨ, ndəmi takum’ə, ningə ɓiri ji’de ɔsi’ə’n’ə, ə eli’ə eyina: «in ra rɔ’i to njekeltakita Luwə’tɨ be ə ɔjɨ’je de kɨ ɔsi adɨ j’oo!» Low’ə’tɨ non, paja’gɨ uwəi Jeju, agi kɨ rɔ’a’tɨ tindəi kɔt’ɔ.

Piyər majɨ ta gər Jeju
(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18,25-27)

66 Lokɨ Piyər in tambalo’tɨ, nanga ne ɓay, dene kare kɨ dann dene’gɨ’tɨ kɨ nje ra kulə’gɨ’tɨ me kəy’tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ in non re.
67 Oo Piyər isɨ nduw por ningə, ində manj’a ba, ə el’ə ene: «In kaa, in kɨ Jeju kɨ Najareti’tɨ tɔ el wa?»
68 Nan Piyər el’ə ene: «Jagɨ m’gər’ə el, ta m’gər me ta lə’i inɓe kɨ ra el kam el tɔ.» Go’tɨ Piyər ɔtɨ aw ra ta ndogɨ’tɨ, ningə kunə kunjə non.
69 Dene kakin ilə kum’ne oo’n Piyər, ningə təl re dɔ ta’tɨ kakin ɓay, el de’gɨ kɨ rai se’de non ene: «Dingəm kam in kɨ kare dann de’gɨ’tɨ li’ə tɔ.»
70 Piyər təl manjɨ nja kare ɓay, ene n’gər’ə el. Ningə njaba go’tɨ, ə de’gɨ kɨ rai se’de non, rei eli Piyər ɓay eyina: «Tokɨ rɔta’tɨ, in kaa, in kɨ kare dann de’gɨ’tɨ li’ə tɔ, tadɔ in de kɨ Galile’tɨ.»
71 Ə lo kin’tɨ Piyər iw rɔ’ne kɨ ta kɨ ngan ngayn ene: «Kadɨ Luwə ra sə’m nya kɨ ngan, re m’elta kɨ ngom. M’gər dingəm kɨ a elita li’ə kam el.»
72 Ningə tanan’tɨ non, kɨ nja joo, kunə kunjə non. Nga ningə, me Piyər olo dɔ ta’tɨ kɨ Jeju el’ə ene: «Kete taa kadɨ kunə kunjə non kɨ nja joo a manjɨ ta kɨ nja mutə ene gəri’m el,» adɨ Piyər non kɨ mann kum’ne.

15

Jeju ra non ngar Pilati’tɨ
(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38)

1 Kɨ sin ba, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, ingəi nan kɨ ngatɔgɨ’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ, kɨ nje gangi ta’gɨ lə Juwipɨ’gɨ ba pətɨ, uni ndu’de ningə dɔi Jeju, awi si’ə uləi’ə ji Pilati’tɨ.
2 Ə *Pilatɨ dəji Jeju ene: «in ngar lə Juwipɨ’gɨ wa?» Jeju el’ə ene: «In ta kɨ te ta’i’tɨ.»
3 Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ təti ta’gɨ ngayn dɔ Jeju’tɨ.
4 Ə, Pilatɨ təl dəji Jeju ta kɨ rangɨ ɓay ene: «A elta madɨ el wa? oo ta’gɨ pətɨ kɨ de’gɨ a indəi dɔ’i’tɨ kam!»
5 Nan Jeju te ta’ne ilə’tɨ el, adɨ ndɔjɨ Pilatɨ kɨ dum.

Gangi ta koy dɔ Jeju’tɨ
(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.16)

6 Dɔ ɓal’gɨ pətɨ, lo ra nanyi Pakɨ’tɨ, Pilatɨ ɔr dangay kare ilə taa, adɨ in de kɨ bulə de’gɨ dəji’ə kadɨ ɔr’ɔ dangay’tɨ adɨ’de.
7 Dingəm kare kɨ ɓari’ə nan Barabasɨ in dangay’tɨ. Uwəi’de dangay’tɨ in kɨ madɨ’ne’gɨ ɔjidɔ təl kɨ tɔli de, lo wongɨ’tɨ kɨ tɔji taga dɔ nje konɓe’gɨ’tɨ.
8 Bulə de’gɨ awi rɔ Pilatɨ’tɨ, ningə dəji’ə kadɨ ra nya kɨ isɨ ra kete kete kakin adɨ’de.
9 Nga a Pilatɨ dəji’de ene: «Gəi kadɨ m’inyə ngar lə Juwipɨ’gɨ taa madɨ’se wa?»
10 Pilatɨ dəji ta kin be, tadɔ gəri majɨ kadɨ in jangɨ ə ra kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ dɔ Jeju’tɨ ə uləi’ə ji’ne’tɨ.
11 Nan kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ suləi bulə de’gɨ adɨ dəji Pilatɨ kadɨ ɔr Barabasɨ yo adɨ’de um Jeju el.

12 Pilatɨ dəjɨ’de ɓay ene: «In gei kadɨ m’ra ri kɨ in kɨ in ɓari’ə ngar lə
Juwipɨ’gɨ wa?»
13 Ningə təli uləi bilə eyina: «In ɓər’ə kagidəsɨ’tɨ!»
14 Pilatɨ dəjɨ’de ene: «In ri kɨ majel ə ra wa?» Ningə uləi bilə ngayn ɓay
eyina: «In ɓər’ə kagidəsɨ’tɨ!»
15 In be ə, kadɨ rɔ bulə de’gɨ nəl’n’de, Pilatɨ ɔr Barabasɨ adi’de. Ningə
go’tɨ, adɨ indəi Jeju kɨ ndəy hawlay, ə uləi’ə ji njerɔ’gɨ’tɨ kadɨ ɓəri’ə
kagidəsɨ’tɨ.

Njerɔ’gɨ uwəi Jeju kogi
(Mat 27.27-31; Jan 19.2-3)

16 Njerɔ’gɨ ɔri Jeju awi si’ə me kəy’tɨ lə ngar Pilatɨ, natɨ lo’tɨ kɨ ɓari’ə
nan piretuwar, me lo’tɨ lə Pilatɨ inɓe non, ə ɓari ndəgɨ njerɔ’gɨ pətɨ adi’de
rei.
17 Low’ə’tɨ non, uləi ku kɨ kər njir njir* rɔ Jeju’tɨ, ə oji jɔgɨ konn uləi
dɔ’a’tɨ tɔ.
18 Ningə, iləi rɔ’de rai’ə lapiya eyina: «Lapiya ngar lə Juwipɨ’gɨ!»
19 Tindəi dɔ’a kɨ kagɨ gakira, tuwi mann ta’de dɔ’a’tɨ, ə ɔsi məkəsɨ’de
nanga, eyina n’isi n’ɔsi dɔ’de nanga non’a’tɨ.
20 Lokɨ uwəi’ə kogi asɨ’de ningə, ɔri ku kɨ kər njir njir kakin rɔ’a’tɨ kɔ,
ə təli uləi ku’gɨ li’ə inɓe rɔ’a’tɨ gogɨ. Go’tɨ, tei awi si’ə taga kadɨ ɓəri’ə
kagidəsɨ’tɨ.

De’gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ’tɨ
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27)

21 Dingəm kare kɨ Sirenn’tɨ, tɔ’a nan Simon, in baw Alegijandir kɨ Rupusɨ,
in mu, ningə njerɔ’gɨ uwəi’ə kɨ tɔgɨ adɨ otɨ kagidəsɨ lə Jeju.
22 Awi kɨ Jeju lo madɨ’tɨ kare to non, ɓari eyina Golgota, kɔr me’ə nan:
«Lo kadɔ de.»
23 Adi’ə yiwi kandɨ nju kɨ buri nan’tɨ kɨ nya kɨ ɓari eyina mir†, kadɨ Jeju
anyi, nan mbətɨ kanyi.
24 Go’tɨ, njerɔ’gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ’tɨ. Tugəi kiri mbara dɔ ku’gɨ’tɨ li’ə,
lowəi nan dann’de’tɨ‡.
25 In kɨ kadɨ kɨ jikara, ə ɓəri’ə’n’ə kagidəsɨ’tɨ.
26 Ndangi me bar’tɨ, nya kɨ ra ə n’ɓəri’ə’n’ə kagidəsɨ’tɨ eyina: «Ngar lə
Juwipɨ’gɨ.»
27 Ɓəri njeɓogɨ’gɨ joo nan’tɨ si’ə kagidəsɨ’tɨ. Kɨ kare dɔjikɔl’ɔ’tɨ, kɨ nungɨ
dɔjigəl’ə’tɨ. [
28 Be kadɨ ta kɨ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə tɔl’n ta’ne: «Tudəi’ə dann
njeramajel’gɨ’tɨ» kin tɔl’n ta’ne§.]
29 De’gɨ kɨ nje dər row’ə, ra indəi dɔ’de roke roke, ningə taji’ə, ə eli
eyina: «Man, in kɨ nje tujɨ Kəy lə Luwə, ə təl ra in kɨ rangɨ me ndɔ’tɨ kɨ
mutə kam!
30 Ajɨ rɔ’i inɓe, ə in dɔ kagidəsɨ’tɨ ur nanga ɓe!»
31 Be tɔ ə nyɨ, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ
lə Luwə, uwəi Jeju kogi dann’de’tɨ eyina: «Ajɨ de’gɨ kɨ rangɨ, nan inɓe asɨ
kajɨ rɔ’ne el!

---

* **15:17 15.17** Dɔkagilo’ə’tɨ kin, ku kɨ kasɨ, sɔw dɔ ngar’gɨ par ə kadɨ ɔy. † **15:23 15.23** Mir in hu kɨ rai kɨ nɔm kagɨ madɨ dɔnangɨ Palesitinn’tɨ non. Gata in ngayn, ningə lokɨ de oy ningə, a ɔyi rɔ ninn’tɨ ɓay ta a duwi. Ta lokɨ rɔ de to’ə ngayn ningə, rai adi’ə ə rɔ’a yokiro nden. ‡ **15:24 15.24** Pa’gɨ 22.19 § **15:28 15.28** Barta kin goto me makitu’gɨ’tɨ kɨ kete nu kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigɨ.

32 Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət'ə, Ngar lə Isirayel'gɨ kaa kam, kɨ ra'je inɓe
kɨ jɨ ra'n ne kin, kadɨ in dɔ kagidəsɨ'tɨ ur nanga adɨ j'oo, adɨ to j'un
me'je j'ad'a rɔta!» Nje kɨ ɓəri'de kagidəsɨ'tɨ kɨ kare dɔjíkɔl'ɔ'tɨ kɨ nungɨ
dɔjigəl'ə'tɨ kaa taji'ə kah'a'tɨ inɓe tɔ.

Koy Jeju
(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30)

33 Lokɨ kadɨ ra jam dɔ ɓe'tɨ, lo diw, ndul kururu dɔnangɨ'tɨ ba pətɨ, bitɨ
kadɨ kɨ mutə kɨ losɔl'ɔ.
34 Ningə kadɨ'tɨ kɨ mutə, Jeju non kɨ ndu'ne kibo ene: «Eloyi, Eloyi, lama
sabakitani?» Kɔr me'ə nan: «Luwə lə'm, Luwə lə'm, tadɔ ri ə inyə'm kɔ
wa?»
35 De'gɨ madɨ dann nje'gɨ'tɨ kɨ rai non, oyi ndu'ə, ningə eli eyina: «Oyi
de kaa nyɨ, ra ɓar Eli!»
36 De kare dann'de anyi ngodɨ, un nya kɨ to hem hem, ulə me mann
kandɨ nju'tɨ kɨ masɨ, ningə ulə ta gakira'tɨ adɨ Jeju kadɨ anyi, ə el ene: «In
nginəɨ adɨ j'oyi ke Eli a re ris'ə nanga dɔ kagidəsɨ'tɨ wa?»
37 Lo kin'tɨ non be, Jeju ur koo kɨ ndu'ne kibo, ningə kon'a te.
38 Go'tɨ ku gangɨ lo kɨ ra me Kəy'tɨ lə Luwə, til dana joo, in ta nu bitɨ re
nanga*.
39 Kibo lə kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu, kɨ ra takum Jeju'tɨ, oo'ə lo koy'tɨ kɨ oy, el
ene: «Kɨ rɔta'tɨ, dingəm kin in Ngonn lə Luwə.»
40 Dene'gɨ madɨ rai non tɔ, rai sanyi, indəɨ kum'de ra oyi nya'gɨ kɨ isɨ rai
nya. Dann'de'tɨ, Mari kɨ Magidala num, Mari kɨ kon Jakɨ kɨ ɓari'ə ngonn
kɨ in kon Joje num, ta Salome num, rai non tɔ.
41 In ingɨ kin ə ndolei go Jeju, ta rai si'ə me nya'gɨ'tɨ li'ə lokɨ in Galile'tɨ.
Ningə, dene'gɨ kɨ rangɨ ngayn kɨ rei si'ə Jerujalem'tɨ kaa in non ɓay tɔ.

Jisepɨ un ninn Jeju duw
(Mat 27.57-61; Luk 23.50-55; Jan 19.38-42)

42 Ndɔ'a'tɨ kin, in ndɔ kɨ de'gɨ a ɔsi nja nya'gɨ nan'tɨ indəɨ, adɨ in ndɔ kɨ
non ndɔ kɔrkon'tɨ.
43 Lokɨ lo sɔl, Jisepɨ kɨ Arimate'tɨ, kɨ in kɨ kare dann njegangɨ ta'gɨ'tɨ lə
Juwipɨ'gɨ, in de kɨ de'gɨ ɓuki'ə'tɨ ngayn, utɨ mosɨ'ne ku'tɨ in non re. In
inɓe kaa isɨ nginə Konɓe lə Luwə kɨ kadɨ a re kin tɔ. Ɓol ra'a el, adɨ aw
rɔ Pilatɨ'tɨ dəj'ə ninn Jeju.
44 Lokɨ Pilatɨ oo kadɨ Jeju oy ə, ət'ə ɓol, adɨ ulə go nje kisi dɔ kutɨ njerɔ'gɨ
kɨ ɓu, ad'a re, ningə dəj'ə ene ke Jeju oy mayinu wa?
45 Lokɨ oo ta kɨ ta nje kisi dɔ njerɔ'gɨ'tɨ ningə, adɨ tarow Jisepɨ kadɨ un
ninn Jeju.
46 Jisepɨ ndogɨ ta ku dolo ninn, risɨ ninn Jeju dɔ kagidəsɨ'tɨ re'n nanga,
dolo kɨ ku dolo ninn, ilə me ɓe ninn'tɨ kɨ uri kadɨ mbal'tɨ, ningə nduguru
mbal ilə ta'tɨ.
47 Mari kɨ Magidala in kɨ Mari kɨ kon Joje awi, ra oyi lokɨ iləɨ Jeju'tɨ.

16

Jeju ində taa lo koy'tɨ el
(Mat 28.1-8; Luk 24.1-11; Jan 20.1-2)

---

* **15:38 15.38** Ku gangɨ lo kin gangɨ lokɨ kar njay kɨ lokɨ kar njay njay nan'tɨ. Lo kɨ kar njay njay, in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ par ə a un majel lə bulə de'gɨ kadɨ awɨ'n me'tɨ non Luwə'tɨ. Lokɨ Jeju oy, ku kakin til dana joo, adɨ tarow to tadɔ lə de'gɨ pətɨ kadɨ aɨ non Luwə'tɨ. Tekitaga 26.31-33.

1 Lokɨ ndɔ kɔrkon dər, Mari kɨ Magidala num, kɨ Mari, kɨ kon Jakɨ num,
Salome num ndogi hu kagɨ kɨ əti mbin, tadɔ kaw kɔy rɔ ninn Jeju'tɨ.
2 Ndɔ Dɔmasɨ, kɨ sin ba, lokɨ kadɨ isɨ uwə, anyɨ awi dɔɓadɨ'tɨ.
3 Lokɨ isɨ awi ningə, elinan dann'de'tɨ eyina: «Nga kin, nan ə to nduguru
mbal ta'a'tɨ rangɨ adi'je wa?»
4 Nan lokɨ uni kum'de ningə, oyi kadɨ kəkirə mbal kakin, de nduguru'ə
rangɨ.
5 Dene'gɨ kin uri ɓe ninn'tɨ ningə, nyɨ, oyi ngonn kɨ basa madɨ kare, ulə
ku ngal kɨ nda rɔ'ne'tɨ, si'n kɨ dɔjikɔl'tɨ. Lo kin'tɨ, ɓol ra dene'gɨ.
6 Nan, ngonn kɨ basa kakin el'de ene: «In ɓoli el, m'gər kadɨ isɨ sangi
Jeju kɨ Najareti'tɨ, kɨ de'gɨ ɓəri'ə kagidəsɨ'tɨ. Jeju ində taa lo koy'tɨ, goto
ne. Oyi lokɨ iləi'ə'tɨ ə to kare kin.
7 Ningə kɨ ngɔsine kin, awi eli Piyər kɨ ndəgɨ njendo'gɨ tokɨ a aw kadɨ
ngina'se Galile'tɨ. Lo kin ə a oyi'ə'tɨ, tokɨ el'n'se kete.»
8 Dene'gɨ tei kɨ ngodɨ nja'de'tɨ ta ɓadɨ'tɨ, dadi par par kɨ ɓol, gəri row
rɔ'de el. Ta kaa eli de el, tadɔ ɓol tɔl'de*.

Jeju ɔjɨ rɔ'ne Mari kɨ Magidala

9 [Jeju ində taa lo koy'tɨ kɨ ndɔ Dɔmasɨ, sin ba. Lokɨ ində lo koy'tɨ, de
kɨ dɔkete kɨ tɔji rɔ'ne rɔ'a'tɨ in Mari kɨ Magidala, kɨ ndɔkɨ tuwə ndil'gɨ kɨ
majel siri dɔ'a'tɨ kɔ.
10 Ningə, Mari ə in nje kaw kel njendo'gɨ li'ə kɨ sii ta kuwə ndoo'tɨ kɨ ta
non'tɨ.
11 Nan lokɨ Mari el'de tokɨ Jeju ində lo koy'tɨ, adɨ n'inɓe n'oo'ə kɨ kum'ne,
njendo'gɨ tai me'ə el.

Jeju ɔjɨ rɔ'ne njendo'gɨ joo

12 Go'tɨ, Jeju ɔjɨ rɔ'ne kɔjɨ kɨ to ta dangɨ njendo'gɨ joo kɨ in dɔ row'tɨ, isɨ
awi kɨ ngannɓe'gɨ'tɨ.
13 Lokɨ Jeju ingə'de, təli awi ɔri poy'o ndəgə'gɨ, nan ndəgə'gɨ uni me'de,
el tɔ.

Jeju ɔjɨ rɔ'ne njendo'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare

14 Ta tɔlta'a'tɨ, Jeju ɔjɨ rɔ'ne njendo'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare lokɨ isɨ sɔi nya.
Lo kin'tɨ, Jeju kɔl se'de dɔ kunme'tɨ el lə'de, kɨ kum kutɨ lə'de, tadɔ mbeti
kun me'de nje kɨ oyi'ə tokɨ ində lo koy'tɨ.
15 Go'tɨ, el'de ene: «Ai kɨ dɔ ɓe'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ, iləi mbər Poyta
kɨ majɨ mbi de'gɨ'tɨ pətɨ.
16 De kɨ un me'ne, ə rai'ə batəm, ningə a ingə kajɨ, nan de kɨ mbətɨ
kunme'ne, ta kɨ gangɨ a in dɔ'a'tɨ.
17 Nyakɔjɨ'gɨ kɨ nje kɨ uni me'de adi Luwə a ɔji ə to kin: me tɔ'm'tɨ, a
tuwəi ndil'gɨ kɨ majel, a eli ndonnta'gɨ kɨ mbah.
18 A uwəi lii'gɨ kɨ ji'de, ningə re anyinan nya kɨ nje tɔl de kaa, a ra se'de
nya madɨ el. A indəi ji'de dɔ njemonyi'gɨ'tɨ, adɨ nje monyi'gɨ ingəi lapiya.»

Jeju təl aw dɔran'tɨ

19 Go ta'gɨ'tɨ kɨ Burəɓe Jeju el'de, uni'ə awi si'ə dɔran'tɨ, adɨ isɨ dɔjikɔl
Luwə'tɨ.

---

* **16:8 16.1-8** Ɓe ninn lə'de dɔnangɨ Palesitinn'tɨ in mbal ə uri kada to ɓe ningə, iləi ninn'tɨ, ningə nduguruyi mbal kɨ rangɨ uti ta'a.

20 Go kaw'a dɔran'tɨ, njendo'gɨ awi iləi mbər Poyta kɨ majɨ. Burəɓe in se'de nan'tɨ, adɨ'de tɔgɨ adɨ rai nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol. Nyakɔjɨ'gɨ kin to be, tɔjɨ kadɨ ta lə njendo'gɨ in ta kɨ rɔta'tɨ[†].]

[†] **16:20 16.9-20** Barta'gɨ kin goto me makitu'tɨ kɨ kete nu kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigɨ.

Poyta kɨ majɨ kɨ Lukɨ ndangɨ

Ta kɨ dɔ Poyta'tɨ kɨ majɨ lə Jeju kɨ Lukɨ ndangɨ

Poyta kɨ majɨ kin tɔjɨ kadɨ Jeju in Njekajɨ de'gɨ kɨ Isirayel'tɨ par el, nan tɔj'ɔ to Njekajɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ. Poy nya'gɨ ngayn kɨ Lukɨ ɔr el'n ta me makitu'tɨ lə'ne, Matiye kɨ Markɨ kaa rai be tɔ nan k'in ə Lukɨ sangɨ ginn ta'gɨ ngayn ta ndangɨ'de, ilə'n ta'gɨ madɨ'gɨ kɨ rangɨ dɔ nje kɨ Matiye kɨ Markɨ ndangi ɓay. Be ə Lukɨ elta ar njay dɔ kojɨ Jeju'tɨ, dɔ kajɨ'tɨ kɨ Jeju ajɨ ngonn kɨ basa kɨ Nanyi'tɨ lo koy'tɨ, poyta'gɨ lə Jaka kɨ de'gɨ kɨ dɔ row'tɨ kɨ Emawusɨ. Makitu kin el ɓay ɔjidɔ kujita'gɨ, tokɨ kujita lə de kɨ Samari'tɨ kɨ njeramajɨ, kɨ kujita lə ngonn kɨ nanyi. Ta on me Jeju adɨ ra majɨ kɨ njemonyi'gɨ, nje kɨ isɨ ingəi kon, nje kɨ de'gɨ adi'de kon kɨ njendoo'gɨ.

Rɔnel re kɨ Njekajɨ re dɔnangɨ'tɨ kɨ tətɨ kɨ tətirɔ tɔgɨ'gɨ lə Nje majel, de asɨ ində manj'a oo me makitu Lukɨ'tɨ kin pətɨ.

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kojɨ Jan Batisɨ kɨ Jeju 1-2. Kulə'gɨ kɨ Jan Batisɨ ra 3. Kulə'gɨ kɨ Jeju ra kɨ nyando'gɨ kɨ Jeju ndo de'gɨ dɔnangɨ Galile'tɨ 4-9. K'in Galile kaw Jerujalem'tɨ 9-19. Ta'gɨ kɨ Jeju el kɨ nje tan'a rɔ'gɨ Jerujalem'tɨ 19-20. Ta kɨ dɔ tujɨ Jerujalem'tɨ kɨ təl Ngonn de 21. Kon, koy, kində taa lo koy'tɨ kɨ kaw dɔran'tɨ lə Jeju 22-24.

Kulə ngirə ta

1 Tewopil, de'gɨ ngayn adi rɔ'de, ndangi nya'gɨ kɨ rai nya dann'je'tɨ ne kin kɨ go'ə go'ə*.

2 Ndangi tokɨ, nje kɨ oyi nya'gɨ kin kɨ kum'de eli'je. Oyi kɨ kum'de lo kulə ngirə'tɨ nu, ə təli nje kiləmbər Poyta kɨ majɨ lə Luwə.

3 Be ə, m'in kaa, m'sangɨ ginn nya'gɨ pətɨ kɨ rai nya kin, lo kulə ngirə'tɨ nu majɨ majɨ kadɨ m'oo. Ningə go sang'a'tɨ kɨ m'sangɨ, m'oo majɨ ngayn kadɨ, m'ndangɨ me makitu'tɨ kɨ go'ə go'ə mad'i in kibo Tewopil.

4 Lo kin'tɨ, a gər kadɨ nyando'gɨ kɨ ingə'de in nyando kɨ rɔta'tɨ.

Ta kojɨ Jan Batisɨ

5 Dɔkagilo'tɨ kɨ *Erodɨ in ngar kɨ Jude'tɨ, dingəm kare isɨ non tɔ'a nan Jakari. Jakari in kɨ kare me kutɨ'tɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ɓari'ə Abiya. Tɔ ne'ə nan Elijabetɨ. In ngonn kɨ dene kɨ ginn kojɨ'tɨ lə *Aron.

6 Jakari ingɨ kɨ Elijabetɨ joo pətɨ in de'gɨ kɨ dana takum Luwə'tɨ. Təli rɔ'de majɨ ngayn go mbərkikində'gɨ'tɨ kɨ gorow'gɨ'tɨ lə Burəɓe pətɨ.

7 Nan ingəi ngonn el, tadɔ Elijabetɨ in kujɨ. Ningə in dɔkagilo kɨ, ingɨ joo pətɨ, ɓugəi nga.

8 Ndɔ kare Jakari isɨ ra kulə kujənyamosɨ kadikare takum Luwə'tɨ, tadɔ in ndɔ ra kulə lə kutɨ li'ə.

9 Ningə, kigo ra'a'tɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, kagilo osɨ dɔ Jakari'tɨ kadɨ ur me Kəy'tɨ lə Luwə. Ur kəy kadɨ ɓukɨ ndujɨ kagɨ kɨ ətɨ mbin por'o†.

10 Lokɨ Jakari a ɓukɨ ndujɨ kagɨ kɨ ətɨ mbin por'o kin, bulə de'gɨ ngayn rai taga ne ra elita kɨ Luwə.

---

* **1:1 1.1** KNK 1.1 † **1:9 1.9** Tekitaga 30.7-8

11 Low’ə’tɨ non, malayka lə Burəɓe te bus kɨ rɔ Jakari’tɨ, dɔjikɔl’tɨ lə lo
ɓukɨ ndujɨ kagɨ’tɨ.
12 Lokɨ Jakari oo malayka kakin ningə, ndil’ə te anyi ur kakɨ, ɓol tɔl’ɔ.
13 Nan malayka el’ə ene: «Bol el Jakari, tadɔ Luwə oo dɔ ndu ta kɨ el
si’ə, ne’i Elijabetɨ a ojɨ ngonn adi, a ində tɔ’a nan Jan.
14 A in nya rɔnel lə’i kibo ngayn, taa de’gɨ ngayn a rai rɔnel dɔ koj’o’tɨ
tɔ.
15 Tadɔ a in de kibo takum Burəɓe’tɨ. A anyi yiwi kandɨ nju el num, a
anyi ndəgɨ yiwi’gɨ kɨ hum ɔd’ɔ el num tɔ. Lokɨ to’n me kon’ne’tɨ ɓay, Ndil
Luwə a ros’o.
16 A təl kɨ ngann Isirayel’gɨ ngayn re se’de rɔ Burəɓe Luwə’tɨ lə’de.
17 A njiyə takum Burəɓe’tɨ kɨ Ndil num, kɨ tɔgɨ lə njekeltakita Luwə’tɨ
Eli num tɔ. A njiyə kɨ Ndil num kɨ tɔgɨ num kadɨ ulə ngann’gɨ kɨ baw’de’gɨ
noji nan’tɨ. Taa kadɨ njedongan’gɨ təli nje kaw kɨ hal lə de’gɨ kɨ dana, kadɨ
de’gɨ indəi dɔ rɔ’de dana tadɔ lə Burəɓe.»
18 Jakari dəjɨ malayka ene: «Kɨ gorow kɨ bann ə m’a m’gər’n kadɨ in ta
kɨ rɔta’tɨ wa? Tadɔ m’in kɨ dɔ’m m’ɓugə, ta ne’m kaa ɓal’a al dɔ lo tɔ
nga.»
19 Malayka təl el’ə ene: «M’in Gabiriyel, kɨ nje ra kulə takum Luwə’tɨ.
Luwə ulə’m kadɨ m’el’i ta, m’ilə Poyta kɨ majɨ kin mbi’i’tɨ.
20 Oo majɨ, a təl mbiki, adɨ a asɨ kelta madɨ el, bitɨ kadɨ ndɔ kɨ nya’gɨ kɨ
m’el’i ta’a kin rai nya ɓay taa. A in be, tadɔ kunme lə’i goto dɔ ta’gɨ’tɨ kɨ
m’el’i kin. Nya’gɨ kin a rai nya dɔkagilo’ə’tɨ kɨ Luwə ɔjɨ.»
21 Me lo kin’tɨ, bulə de’gɨ toi ta nginə Jakari’tɨ, ta ndɔjɨ’de, tadɔ Jakari
un dɔkagilo ngayn me Kəy’tɨ lə Luwə.
22 Lokɨ ində lo te kɨ taga kɨ rɔ bulə de’gɨ’tɨ ningə, asɨ kadɨ el’de ta el.
Lokɨ el’de ta el, gəri kadɨ oo nya me ndil’tɨ me Kəy’tɨ lə Luwə. Jakari el’de
ta kɨ ji’ne par, ə isɨ to mbiki be par.
23 Lokɨ tɔlta kulə ningə, təl aw me kəy’tɨ lə’ne.
24 Ningə ngayn el go’tɨ, ne’ə Elijabetɨ in səm. Elijabetɨ iyə rɔ’ne kəy, adɨ
de oo’ə el, asɨ nanyi mi, ə el ene:
25 «Oyi majɨ kɨ Burəɓe ra sə’m kin. Burəɓe ində kum’ne go’m’tɨ, ɔr rɔsɔl
dɔ’m’tɨ dann de’gɨ’tɨ.»

Ta kojɨ Jeju Kirisitɨ

26 Me nanyi’tɨ kɨ mehen, Luwə ulə malayka Gabiriyel me ɓebo’tɨ kɨ tɔ’a
nan Najaretɨ, dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile.
27 Ulə rɔ ngonn mandɨ’tɨ madɨ kɨ gər ngaw el ɓay, kɨ dingəm kare kɨ
tɔ’a nan Jisepɨ, kɨ ginn kojɨ’tɨ lə *Dabidɨ kɨ njenduwə li’ə. Tɔ ngonn mandɨ
kakin nan Mari.
28 Malayka ur kəy go Mari’tɨ el’ə ene: «M’uwə ji’i Mari, in kɨ ingə memajɨ
lə Luwə, Burəɓe in nan’tɨ sə’i.»
29 Ta kin ətɨ Mari ɓol, adɨ dəjɨ rɔ’ne ta ene ke ginn kuwəji kin in ri wa?
30 Malayka el’ə ene: «Bol el Mari, tadɔ ingə majɨ takum Luwə’tɨ.
31 A in sə’m, a ojɨ ngonn kɨ dingəm, a ində tɔ’a nan Jeju.
32 A in kibo, a ɓari’ə Ngonn lə Njekisɨ dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ. Ningə, Burəɓe
Luwə a ad’a kumbər ngar lə kaw’a Dabidɨ.
33 A onɓe dɔ ginn kojɨ’tɨ lə *Jakobɨ bitɨ kɨ non’tɨ. Ningə Konɓe li’ə a ində
ngangɨ’ne el tɔ.»
34 Mari el malayka ene: «Gorow kɨ bann ə nya’gɨ kin a rai nya wa? Tadɔ
m’gər ngaw el ɓay.»

35 Malayka el’ə ene: «Ndil Luwə a re dɔ’i’ti, Njekisi dɔ nya’gi’ti pəti a
ɓuki tɔgi’ne dɔ’i’ti. In tadɔ kin ə, ngonn ki a oj’o in rɔ Luwə’ti, a ɓari’ə
Ngonn lə Luwə.
36 Oo noj’i Elijabeti ki ɓugə inɓe kin kaa in sə’m tɔ. In ki de’gi ɓari’ə
kuji kaa nyi in sə’m ra nanyi mehen kin.
37 In sə’m tadɔ nya ki dum Luwə goto.»
38 Mari ene: «M’in ɓər lə Burəɓe, maji kadi Luwə ra sə’m toki te’n
ta’i’ti.» Low’ə’ti kin, malayka inyə Mari ə ɔti aw.

Mari aw mbah dɔ Elijabeti’ti

39 Me ndɔ’gi’ti ki go’ti, Mari ində taa, aw kalangi kalangi ki dɔnangi ki
mbal’gi in səm’ti, me ɓe’ti ki dɔnangi Juda.
40 Aw ur me kəy’ti lə Jakari, uwə ji Elijabeti.
41 Loki Elijabeti oo ndu Mari ningə, Ngonn ki me’ə’ti ɔdi rɔ’ne ndur kuti
kuti. Ningə Ndil Luwə ros’o tɔ.
42 Lo kin’ti, Elijabeti un ndu’ne ki taa, el Mari ene: «Luwə adi njangi dɔ
in dɔ’i’ti dann dene’gi’ti pəti. Ningə Ngonn ki to me’i’ti kaa maji ur’ə tɔ.
43 Ra ɓann ə m’in kin par, Luwə ɓuki’m’ti kədi be biti, adi kon Ɓe’m re
me kəy’ti lə’m?
44 Loki m’oo ndu’i ki uwə’n ji’m, ngonn ki me’m’ti ɔdi rɔ’ne ndur ki
rɔnel.
45 In nje majikur, tadɔ kunme lə’i adi nya’gi ki Burəɓe el’i taa a tɔli
ta’de.»

Pa lə Mari

46 Be ə Mari ene:
«Ngarme’m osi pa ulə tɔji dɔ Burəɓe’ti.
47 Ndil’m ra rɔnel dɔ Luwə’ti ki Njekaji’m.
48 Tadɔ Luwə təl kum’ne oo’n ɓər lə’ne ki dene ki asi nya madi el.
In ɓe ə, kaw ki kete non,
De’gi pəti a ɓari’m’in nje majikur ki dɔ lo’gi’ti ki dangi dangi.
49 Tadɔ Luwə ki nje tɔgi pəti,
Ra nya’gi ki əti ɓol ɓol tadɔ lə’m.
Maji kadi tɔ’a in ki kar njay.
50 Ningə, kadi memaji li’ə to ki dɔ ɓal’gi dɔ ɓal’gi dɔ de’gi’ti ki nje ɓol
Ndil’ə.
51 Luwə ɔji tɔgi’ne pəti ki taga,
Nje ki ngarme’de rosi ki kɔjirɔ,
Luwə tində’de sanan’de.
52 Sur njetɔgi’gi tilə’de dɔ kumbər ngar’gi’ti lə’de,
Ningə nje sɔl dɔ’de, un dɔ’de ki taa tɔ.
53 Adi nyakingə rosi ji njendoo’gi,
Ə tuwə njenyakingə’gi ji’de kare adi awi.
54 Ɔsi kɔy *Isirayel ki njekulə li’ə,
Adi me’ə olo dɔ memaji’ti tadɔ de’gi li’ə.
55 Me’ə olo dɔ’ti toki un’n mindi’ne adi kaw’je’gi kete nu.
Un adi Abiraham ki ginn koji li’ə ba biti ki non’ti.»
56 Mari isi ki Elijabeti asi nanyi mutə, ningə təl aw ɓe.

Koji Jan Batisi

57 Dɔkagilo koji ngonn lə Elijabeti asi, ə oji ngonn ki dingəm.
58 Nje gədi kəy’gi li’ə ki noji’gi oyi poy maji ki Luwə ra si’ə adi rai si’ə
rɔnel.

59 Lokɨ ndɔ kɨ jijoo go kojɨ ngonn’tɨ asɨ ningə, rei kadɨ ujəi mɔt’ɔ‡. De’gɨ
ndigɨ kadɨ n’ɓari’ə kɨ tɔ baw’a kɨ Jakari.
60 Nan kon’a el’de ene: «Jagɨ, a ɓari’ə Jan.»
61 Ə de’gɨ eli Elijabetɨ eyina: «De kɨ ginn kojɨ’tɨ lə’i kɨ tɔ’a to be goto.»
62 Lo kin’tɨ, dəji baw’a ta kɨ ji’de eyina ke ge kadɨ n’ɓari ngonn kakin
nan nan wa?
63 Jakari dəjɨ adɨ rei kɨ bar ndangɨ nya adi’ə, ningə ndangɨ nya’tɨ: «Tɔ’a
in Jan.» Lo kin’tɨ, ta ndɔjɨ de’gɨ pətɨ.
64 Low’ə’tɨ non, ta Jakari te, ndonn’o tutɨ adɨ elta ulə’n tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ.
65 Nya kin ra ɓol de’gɨ pətɨ kɨ me ɓe’gɨ’tɨ kɨ dɔ lo’tɨ kɨ non, taa go dɔnangɨ
mbal’gɨ’tɨ kɨ Jude pətɨ, de’gɨ eli ta’a kɨ lo lo.
66 De’gɨ kɨ oyi poyta kin ngəmi me’de’tɨ, ə eli eyina: «Ngonn kin a təl ri
wa?» tokɨ rɔta’tɨ, ji Burəɓe in dɔ’a’tɨ.

Pa lə Jakari

67 Ndil Luwə rosɨ Jakari kɨ baw ngonn, adɨ eltakita Luwə’tɨ ene:
68 Tɔjɨ kɨ dɔ Burəɓe’tɨ, kɨ Luwə lə Isirayel,
Tadɔ re oo de’gɨ lə’ne, taa’de ilə’de taa.
69 In ə te kɨ Njekajɨ kɨ nje tɔgɨ ginn kojɨ’tɨ lə Dabidɨ kɨ njekulə li’ə adi’je.
70 Te si’ə tokɨ ilə’n mbər kɨ ta de’gɨ kɨ njekeltakita’a’tɨ ar njay, dɔkagilo’tɨ
kɨ mayinu.
71 Njekajɨ kɨ a taa’je ji njeban’gɨ’tɨ lə’je pətɨ,
kɨ ji njekɔsɨ’je ta’gɨ’tɨ pətɨ.
72 In be ə, Luwə tɔjɨ’n memajɨ lə’ne kɨ rɔ kaw’je’gɨ’tɨ,
Num taa, me’ə olo dɔ kunmindɨ’tɨ kɨ ar njay num tɔ.
73 Kunmindɨ kigo mində’tɨ kɨ un adɨ kaw’je *Abiraham.
74 Kunmindɨ kɨ a ra kadɨ jɨ ra kulə li’ə kɨ kanjɨ ɓol,
Lokɨ a ta’je ji njeban’gɨ’tɨ lə’je.
75 Kadɨ jɨ njiyə takum’ə’tɨ, me kar njay’tɨ num, me kɨ ra dana’tɨ num,
Dɔkagilo pətɨ kɨ j’isɨ’n kɨ dɔ’je taa.
76 In ngonn’m, a ɓari’nu njekeltakita Luwə’tɨ kɨ in nje kisi dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ,
Tadɔ a njiyə non Burəɓe’tɨ kadɨ in ra row li’ə.
77 Lo kin’tɨ, de’gɨ li’ə a gəri kajɨ kɨ ajɨ’de kɨ gorow k’inyə go majel’gɨ’tɨ lə’de
kɔ.
78 Luwə in nje memajɨ.
Kɨ takul memajɨ kɨ koo kumtondoo li’ə ə,
Kunjɨ kɨ dɔran’tɨ unjɨ’n dɔ’je’tɨ to kadɨ be.
79 Kunjɨ kin unjɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ sii me lo kɨ diw’tɨ num,
Me ndil koy’tɨ num.
Tadɔ kadɨ ndɔr’je tarow, aw se’je dɔ row kisimajɨ’tɨ.
80 Ngonn kakin tɔgɨ, təl de kɨ gəsirə me ndil’tɨ. Ra ɓe dilə mbo’tɨ, bitɨ
ndɔ kɨ te’n taga takum Isirayel’tɨ.

2

Kojɨ Jeju
(Mat 1.18-25)

1 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, nje konɓe kibo Sejar Ogusitɨ un ndu’ne kadɨ ndangitɔ
de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ pətɨ me makitu’tɨ.
2 Ndangitɔ kɨ dɔkete kin in dɔkagilo’tɨ kɨ Kiriniwusɨ in nje konɓe
dɔnangɨ’tɨ kɨ Siri.

‡ **1:59 1.59** Lebitikɨ 12.3

3 De’gɨ pətɨ awi kadɨ ndangitɔ’de, Nan nan kaa aw ɓe kojɨ’ne’tɨ.
4 In be ə, Jisepɨ kaa in ɓebo Najareti’ti, dɔnangɨ Galile’tɨ, isɨ aw ɓebo’tɨ
lə Dabidɨ, kɨ ɓari’ə Betilehem, dɔnangɨ Jude’tɨ. Tadɔ Jisepɨ in de kɨ ginn
kojɨ’tɨ lə Dabidɨ.
5 Awi kadɨ ndangitɔ’de nan’tɨ kɨ Mari kɨ njenduwə li’ə, kɨ ra kɨ sə’m.
6 Lokɨ in Betilehem’tɨ non ɓay ningə, ndɔ kojɨ ngonn lə Mari asɨ.
7 Mari ojɨ ngonn’ne kɨ dɔkete to ngonn kɨ dingəm. Ɓir ngonn kakin kɨ
ku, ilə me nya ngəm nya kusɔ’tɨ lə da’gɨ, tadɔ lo kɨ kadɨ ingəi to’i’tɨ me
kəy to mbah’gɨ’tɨ goto.

Njekul da’gɨ

8 Njekul da’gɨ in me mu’tɨ dɔ lo’tɨ kin non, indəi ɓi taa isɨ ngəmi da’gɨ
lə’de kondɔ.
9 Ningə nyɨ oyi malayka lə Burəɓe te bus kɨ rɔ’de’tɨ. Tɔjɨ lə Burəɓe unjɨ
gugɨ dɔ’de, adɨ ɓol tɔl’de.
10 Nan malayka el’de ene: «Ɓoli el, tadɔ m’re kɨ Poyta kɨ majɨ kadɨ
madɨ’se. Poyta kɨ majɨ kin a in nya rɔnel kibo ngayn tadɔ lə de’gɨ pətɨ
kɨ dɔnangɨ’tɨ ne.
11 In ɓone ə oji nje kajɨ me ɓe’tɨ lə Dabidɨ adɨ’se. Njekajɨ kɨ in Kirisiti kɨ
in *De kɨ Luwə mbət’ə, Burəɓe.
12 Ningə nyakɔjɨ kɨ in a gəri’ə ə to kin: A ingəi ngonn kɨ kasɨ kɨ ɓiri’ə kɨ
ku, ə iləi’ə me nya ngəm nya kusɔ’tɨ lə da’gɨ.»
13 Tanan’tɨ non, bulə de’gɨ njerɔ’gɨ kɨ dɔran’tɨ, tei, indəi rɔ’de nan’tɨ kɨ
malayka kɨ kare kakin, ningə osi pa piti Luwə eyina:
14 Tɔjɨ in kɨ dɔ Luwə’tɨ kɨ nje kisɨ dɔran’tɨ taa nu. Taa, kisimajɨ kɨ dɔ
dɔnangɨ’tɨ, kɨ rɔ de’gɨ’tɨ kɨ Luwə ndigɨ’de tɔ.
15 Lokɨ malayka’gɨ inyəi’de ə təli awi dɔran’tɨ gogɨ, njengəm da’gɨ elinan
dann’de’tɨ eyina: «Adɨ j’awi bitɨ kɨ Betilehem’tɨ j’oyi nya kɨ ra nya ə Burəɓe
te kɨ dɔ’a adɨ’je kin.»
16 Indəi kalangɨ awi ningə nyɨ, ingəi Mari ingɨ kɨ Jisepɨ, nan’tɨ kɨ ngonn
kɨ kasɨ kɨ iləi’ə me nya ngəm nya kusɔ’tɨ lə da’gɨ.
17 Lokɨ oyi ngonn kɨ kasɨ kakin ningə, go’tɨ ɔri ginn nya’gɨ kɨ eli’de ɔjidɔ
ngonn kɨ kasɨ kin.
18 De’gɨ pətɨ kɨ oyi ta kɨ njengəm da’gɨ ɔri go’ə, ətɨ’de ɓol.
19 Mari ngəm nya’gɨ kin pətɨ me’ne’tɨ, mərta dɔ’tɨ kigo’ə go’ə.
20 Nje ngəm da’gɨ təli gogɨ kɨ pa, kɨ kulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ ta’de’tɨ. Tadɔ
Luwə adɨ’de oyi nya’gɨ kɨ mbi’de ge, kɨ kum’de ge. Ningə nya’gɨ kakin rai
nya kɨ gorow’ə inɓe kɨ malayka ilə’n’de mbər’ə kakin tɔ.

Tɔjɨ Jeju me Kəy’tɨ lə Luwə

21 Lokɨ ndɔ kɨ nja jijoo go kojɨ ngonn’tɨ asɨ, ujəi mɔt’ɔ*, ningə indəi tɔ’a
nan Jeju. In tɔ kɨ malayka el’de, lokɨ kon’a ra kɨ səm’ə el ɓay, kadɨ to
ɓari’ə’n’ə.
22 Ningə, lokɨ ndɔ kɨ in ndɔ kar rɔ kigo ndukun’tɨ lə *Mojɨ asɨ†, Jisepɨ ingɨ
kɨ Mari ai kɨ ngonn kakin Jerujalem’tɨ kadɨ tɔji’ə Burəɓe,
23 kigo ndang’a’tɨ kɨ ndangi me ndukun’tɨ lə Burəɓe eyina: «Ngann
dər’gɨ kɨ dingəm pətɨ a in kɨ kində ji dɔ’de’tɨ tadɔ lə Burəɓe‡.»
24 Num taa, rei kadɨ adɨ’de kərmosɨ’gɨ joo eke ngann dər dum’gɨ joo
kadikare’tɨ, kigo ndang’a’tɨ kɨ ndangi me ndukun’tɨ lə Burəɓe§.

Pa lə Simeyon

---

* **2:21 2.21** Lebitiki 12.3 † **2:22 2.22** Lebitiki 12.6 ‡ **2:23 2.23** Tekitaga 13.2,12 § **2:24 2.24** Lebitiki 12.8

25 Dingəm kare in Jerujalem non tɔ'a nan Simeyon. In de kɨ dana taa in
de kɨ njera go ndigɨ'tɨ lə Luwə tɔ. Isɨ nginə ta nje kajɨ Isirayel mayinu ba.
Ningə Ndil Luwə in dɔ'a'tɨ tɔ.
26 Ndil Luwə el kete ad'a gər tokɨ a oy el bitɨ kadɨ oo Kirisitɨ De kɨ Burəɓe
mbət'ə, kɨ kum'ne ɓay taa a oy.
27 Ndil Luwə ɔs'ɔ kadɨ aw me Kəy'tɨ lə Luwə, ningə tokɨ nje kojɨ Jeju awi
si'ə me kəy'tɨ kadɨ rai kigo ndukun'tɨ lə Burəɓe.
28 Simeyon taa Jeju ji'ne'tɨ, ningə ulə tɔjɨ dɔ Luwə ene:
29 «Ngɔsine, Burəɓe, inyə ɓər lə'i ad'a aw kɨ lapiya, kigo ta'tɨ lə'i nga,
30 Tadɔ kankum'm oo njekajɨ de'gɨ nga.
31 Kajɨ kɨ ində dɔ'a dana takum bulə de'gɨ'tɨ pətɨ.
32 In kunjɨ kɨ kadɨ unjɨ dɔ ginn de'gɨ'tɨ pətɨ, taa a in tɔjɨ kɨ dɔ de'gɨ'tɨ lə'i,
Isirayel tɔ.»
33 Ta kɨ Simeyon el dɔ Jeju'tɨ ətɨ kon'a'gɨ kɨ baw'a'gɨ ɓol.
34 Simeyon njangɨ dɔ'de, ningə el Mari ene: «Majɨ kadɨ in gər majɨ,
ngonn kɨ oj'o kin a in row kosɨ lə bulə de'gɨ num, row kində taa lə de'gɨ
ngayn dɔnangɨ Isirayel'tɨ tɔ. Taa, re to nyakɔjɨ kɨ nje re kɨ takasinan el tɔ.
35 A adɨ mərta kɨ ngarme de'gɨ'tɨ ngayn, ginn'ə a te taga. Ningə rɔ'i'tɨ
inɓe, in kiyərɔ kɨ a gangɨ ndil'i dana.»

Ann ra oyo Luwə tadɔ Jeju

36 Dene kare kɨ njekeltakita Luwə'tɨ isɨ non, tɔ'a nan Ann. In ngonn lə
Panuwel, ginn kojɨ'tɨ lə Aser. Lokɨ taa dingəm mandɨ'ne'tɨ, isɨ si'ə asɨ ɓal
siri ba par ə ngaw'a oy. Ningə kɨ ngɔsine kin, Ann tɔgɨ ngayn nga.
37 Ɓal'a in dɔjijoo gidə in sɔ. Njengawkoy kin in me Kəy'tɨ lə Luwə kɨ
dɔkagilo'gɨ pətɨ gos'o. Kondɔ kɨ kada in me Kəy'tɨ lə Luwə, el si'ə ta, ɔgɨ
rɔ'ne nyakusɔ.
38 In be ə, dɔkagilo'ə'tɨ kin, in kaa te non re tɔ. Osɨ pa ulə'n tɔjɨ dɔ
Luwə'tɨ, taa elta kɨ dɔ ngonn'tɨ kin de'gɨ pətɨ kɨ isɨ nginəɨ kadɨ Luwə taa
Jerujalem ji njeban'gɨ'tɨ ilə taa tɔ.
39 Lokɨ nje kojɨ Jeju rai nya'gɨ pətɨ kigo ndukun'tɨ lə Burəɓe ningə, təli
awi Galile me ɓebo'tɨ lə'de kɨ Najareti'tɨ gogɨ.
40 Ningə, ngonn kakin tɔgɨ, aw kɨ singə'ne. Rosɨ kɨ tər, taa memajɨ lə
Luwə in si'ə nan'tɨ tɔ.

Jeju in me Kəy'tɨ lə Luwə lokɨ ɓal'a in dɔgɨ gidə in joo

41 Dɔ ɓal'gɨ pətɨ, njekojɨ Jeju awi Jerujalem'tɨ lo ra nanyi'tɨ kɨ ɓari'ə nanyi
Pakɨ.
42 Lokɨ Jeju ra ɓal dɔgɨ gidə in joo ningə, aw kɨ nje kojɨ'ne'gɨ lo ra nanyi'tɨ
tokɨ sii rai kete kete go kujɨ ra'a'tɨ*.
43 Ningə, lokɨ ndɔ ra nanyi tigə ə, nje kojɨ'gɨ lə Jeju isɨ təli gogɨ, nan Jeju
nanyi gogɨ Jerujalem tɨ. Nje koj'o'gɨ gəri tokɨ nanyi gogɨ el.
44 Njekojɨ'gɨ lə Jeju oyi eyina Jeju nanyi nja madɨ'de'gɨ'tɨ kɨ uni se'de
row, adɨ njiyəi ndɔ kare ɓay taa uləi ngirə sang'a dann nojɨ'de'gɨ'tɨ kɨ
madɨ'de'gɨ.
45 Sangɨ'ə, nan sangɨ'ə pi ingəɨ'ə el. Lokɨ ingəɨ'ə el, təli tuwi dɔ'de awi
Jerujalem'tɨ gogɨ sang'a'tɨ.
46 Sangɨ'ə bitɨ ndɔ kɨ kon mutə ningə nyɨ, ingəɨ'ə, isɨ me Kəy'tɨ lə Luwə
dann njendo ndukun'gɨ lə Luwə. Sɨ dann'de'tɨ, sii ur mbɨ'ne oo'n ta'gɨ kɨ
isɨ eli tɔ, dəjɨ'n'de ta tɔ.

---

* **2:42 2.42** Tekitaga 12.1-27; Ndukun kɨ nja joo 16.1-8

47 De’gɨ pətɨ kɨ oyi ta kel Jeju kin, nyagər li’ə, kɨ ta kɨ tur li’ə, ətɨ’de ɓol ngayn.
48 Lokɨ njekoj’o’gɨ oyi, ətɨ’de ɓol ngayn, adɨ kon’a el’ə ene: «Ngonn’m, ra bann be in ra se’je nya be wa? Oo, j’in kɨ baw’i, jɨ ra ta sangɨ’tɨ kɨ non kum’je’tɨ.»
49 Ningə el’de ene: «Sangi m’in tadɔ ri wa? Majɨ kadɨ m’ra kulə me kəy’tɨ lə Bai kin, in gəri eke in gəri el wa?»
50 Nan njekoj’o’gɨ gəri me ta li’ə kin el.
51 Ningə go’tɨ, Jeju təl aw se’de Najareti’tɨ gogɨ. Jeju təl rɔ’ne go ta’tɨ lə nje kojɨ’ne’gɨ. Kon’a ngəm nya’gɨ pətɨ kɨ rai nya kin me’ne’tɨ.
52 Jeju tɔgɨ darɔ’ne’tɨ num, me gosɨ’tɨ num tɔ, adɨ ingə majɨ takum Luwə’tɨ num, takum de’gɨ’tɨ num pətɨ.

3

Jan iləmbər Poyta kɨ majɨ
(Mat 3.1-12; Mrk 1.1-8; Jan 1.19-28)

1 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, nje konɓe kibo Sejar, kɨ ɓari’ə Tiber onɓe ɓal dɔgɨ gidə in mi. Ningə Ponsɨ *Pilatɨ ə in nje konɓe dɔnangɨ’tɨ kɨ Juda, Erodɨ in ngar dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile, Pilipɨ kɨ ngonnkon Erodɨ in ngar dɔnangɨ’tɨ kɨ Iture kɨ dɔnangɨ kɨ Tirakonitidɨ, ningə Lisaniyasɨ in ngar dɔnangɨ’tɨ kɨ Abilen tɔ.
2 Hann ingɨ kɨ Kayipɨ ə in kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ rai kulə dɔkagilo’ə’tɨ non. Ningə, dɔkagilo’ə’tɨ non kin, Jan kɨ ngonn lə Jakari in diləlo’tɨ ə Luwə el’ə ta.
3 Jan aw dɔnangɨ Jurden’tɨ pətɨ, iləmbər ene: «Inyəɨ gorow njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ, adɨ rai’se batəm, kadɨ Luwə inyə’n go majel’gɨ lə’se kɔ.»
4 Ra tokɨ ndangɨ me makitu’tɨ lə njekeltakita Luwə’tɨ, Ejay, eyina:
«Ndu de madɨ ɓar diləlo’tɨ ene:
Rai gorow lə Burəɓe!
Rai gorow li’ə adɨ ra njururu.
5 Uti bolo ɓe’gɨ adɨ asɨ nan,
Kusi dɔ mbal’gɨ kɨ dɔ gadi’gɨ adɨ asi ta nangɨ rerere;
Rai row’gɨ kɨ rugɨ gondi gondi adɨ ra njururu;
Rai row wor’gɨ adɨ osɨ nan’tɨ lay.
6 Lo kin’tɨ, de’gɨ pətɨ a gəri kajɨ kɨ Luwə ajɨ’je*.»
7 Jan el bulə de’gɨ kɨ rei rɔ’a’tɨ kadɨ ra’de batəm ene: «In nje mann majel to lii pir be kam, nan ɔjɨ’se row kadɨ anyinan wongɨ lə Luwə kɨ a re wa?
8 Majɨ kadɨ kulə ra’se’gɨ tɔjɨ kadɨ in de’gɨ kɨ inyəɨ gorow njiyə’se’gɨ kɨ majel kɔ. Ningə, ononyi’se kadɨ eli me’se’tɨ eyina: “J’in ngann kaw Abiraham”. Tadɔ adɨ m’el’se, Luwə asɨ kadɨ a təl gajɨ mbal’gɨ kam ngann kaw Abiraham’tɨ kare.
9 Kɨ ngɔsine kin, kungə in ndəkba kadɨ tugə kagɨ’gɨ ngirə de’tɨ. Kagɨ kɨ ra kɨ andɨ majɨ el ə, a tugəɨ’ə kadɨ iləɨ’ə me por’tɨ kɔ.»
10 Bulə de’gɨ dəji Jan eyina: «In ri ə kadɨ jɨ ra wa?»
11 Jan el’de ene: «De kɨ aw kɨ ku joo ə, majɨ kadɨ adɨ kare de kɨ awɨ’n el, ningə de kɨ aw kɨ nyakusɔ ə, majɨ kadɨ ra’n kɨ in kɨ awɨ’n el tɔ.»
12 *Njetalambo’gɨ kaa, rei kadɨ Jan ra’de batəm tɔ. Ningə dəji Jan eyina: «Njendo, in ri ə kadɨ jɨ ra wa?»
13 Jan el’de ene: «Tai nar aldɔ in kɨ dəji’se kadɨ tai kin el.»

---

* **3:6 3.6** Tekitaga 40.3-5

14 Njerɔ’gɨ kaa dəji eyina: «Ngə j’in, in ri ə kadɨ jɨ ra wa?» Jan el’de ene:
«Indəi tɔgɨ dɔ de’tɨ tai nar li’ə el, ta, təti ta ngom indəi dɔ’a’tɨ el tɔ. Rai dɔ
nar nanyi’tɨ lə’se inɓe kin par.»

Jan iləmbər de kɨ a re go’ə’tɨ
(Mat 3.11-12; Mrk 1.7-8)

15 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, de’gɨ isɨ nginəi de kɨ a re, adɨ dəji rɔ’de ta ke Jan in
Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə el bitɨ wa?
16 Ə Jan el de’gɨ pətɨ ene: «M’in, m’ra’se batəm me mann’tɨ, nan de madɨ
a re go’m’tɨ non, a ra’se batəm me Ndil Luwə, kɨ me por’tɨ. In de kɨ Tɔg’ɔ
utə’m sanyi kulə sa li’ə kaa, m’asɨ tutɨ el.
17 Uwə keh to nya ji’ne’tɨ kadɨ to’n kandɨ ko kɨ majɨ, ɔy me dam’tɨ, ningə
ulə tisə por. In por kɨ a oy el ratata.»
18 Jan adɨ de’gɨ ta kɔjɨ’gɨ kɨ rangɨ ngayn, iləmbər Poyta kɨ majɨ.
19 Nya kare ɓay, Jan kɔl kɨ Erodɨ kɨ in nje konɓe dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile,
tadɔ taa kɨ taa Erodiyadɨ kɨ ne ngonnkon’ne, taa ra nya’gɨ kɨ rangɨ kɨ majel
ngayn num tɔ.
20 Nan, nya’gɨ kɨ go’tɨ el pətɨ kɨ Erodɨ ra kin kaa, təl uwə Jan dangay’tɨ
dɔ’tɨ ɓay.

Jeju ra batəm
(Mat 3.13-17; Mrk 1.9-11)

21 Lokɨ de’gɨ pətɨ rai batəm ningə, Jeju kaa ra batəm tɔ. Lokɨ isɨ elta kɨ
Luwə ningə, dɔran til.
22 Ndil Luwə, risɨ to dər dum be isɨ dɔ’a’tɨ. Ningə, ndu ta madɨ te dɔran’tɨ,
ene: «In Ngonn’m kɨ njendigɨ lə’m, kɨ in nya rɔnel lə’m kibo ngayn.»

Ginn kaw lə Jeju
(Mat 1.1-17)

23 Jeju ulə ngirə kulə lə’ne, lokɨ ɓal’a in dɔ mutə. Kɨ go gər’ə’tɨ kɨ de’gɨ
gəri, Jeju in ngonn lə Jisepɨ, Jisepɨ kɨ ngonn lə Eli,
24 Ningə Eli in ngonn lə Mata, Mata in ngonn lə *Lebi, Lebi in ngonn lə
Melsi, Melsi in ngonn lə Yanay, Yanay in ngonn lə Jisepɨ,
25 Jisepɨ in ngonn lə Matatiyasɨ, Matatiyasɨ in ngonn lə Amosɨ, Amosɨ in
ngonn lə Nahum, Nahum in ngonn lə Esili, Esili in ngonn lə Nagay,
26 Nagay in ngonn lə Matɨ, Matɨ in ngonn lə Matatiyasɨ, Matatiyasɨ in
ngonn lə Semeyinn, Semeyinn in ngonn lə Yosəkɨ, Yosəkɨ in ngonn lə Yoda,
27 Yoda in ngonn lə Yowanan, Yowanan in ngonn lə Resa, Resa in ngonn
lə Jorobabel, Jorobabel in ngonn lə Salatiyel, Salatiyel in ngonn lə Neri,
28 Neri in ngonn lə Melki, Melki in ngonn lə Adi, Adi in ngonn lə Kosam,
Kosam in ngonn lə Elmadam, Elmadam in ngonn lə Er,
29 Er in ngonn lə Jeju, Jeju in ngonn lə Eliyəjar, Eliyəjar in ngonn lə
Yorim, Yorim in ngonn lə Mata, Mata in ngonn lə Lebi,
30 Lebi in ngonn lə Simeyon, Simeyon in ngonn lə Juda, Juda in ngonn
lə Jisepɨ, Jisepɨ in ngonn lə Yonam, Yonam in ngonn lə Eliyakim,
31 Eliyakim in ngonn lə Meleya, Meleya in ngonn lə Mena, Mena in
ngonn lə Matata, Matata in ngonn lə Natan, Natan in ngonn lə Dabidɨ,
32 Dabidɨ in ngonn lə Jese, Jese in ngonn lə Obedɨ, Obedɨ in ngonn lə
Bowajɨ, Bowajɨ in ngonn lə Sala, Sala in ngonn lə Nason,
33 Nason in ngonn lə Aminadabɨ, Aminadabɨ in ngonn lə Adimin, Adimin
in ngonn lə Arni, Arni in ngonn lə Esirom, Esirom in ngonn lə Peresɨ,
Peresɨ in ngonn lə Juda,
34 Juda in ngonn lə Jakobɨ, Jakobɨ in ngonn lə *Isakɨ, Isakɨ in ngonn lə
Abiraham, Abiraham in ngonn lə Tera, Tera in ngonn lə Nawor,

35 Nawor in ngonn lə Serugɨ, Serugɨ in ngonn lə Rewu, Rewu in ngonn
lə Pelegɨ, Pelegɨ in ngonn lə Eber, Eber in ngonn lə Sala,
36 Sala in ngonn lə Kaynam, Kaynam in ngonn lə Arpasadɨ, Arpasadɨ in
ngonn lə Səm, Səm in ngonn lə Nuwe, Nuwe in ngonn lə Lemekɨ,
37 Lemekɨ in ngonn lə Matusalem, Matusalem in ngonn lə Enɔkɨ, Enɔkɨ in
ngonn lə Yərədɨ, Yərədɨ in ngonn lə Malelel, Malelel in ngonn lə Kaynam,
38 Kaynam in ngonn lə Enosɨ, Enosɨ in ngonn lə Setɨ, Setɨ kɨ ngonn lə
Adam, Adam kɨ ngonn lə Luwə.

4

Su nan Jeju
(Mat 4.1-11; Mrk 1.12-13)

1 Go Ndil Luwə'tɨ kɨ rosɨ Jeju, Jeju təl ta ba Jurden'tɨ re. Təl re ningə,
Ndil Luwə ɔr'ɔ aw si'ə diləlo'tɨ.
2 Su nan'a ndɔ dɔsɔ diləlo'tɨ. Ndɔ kɨ Jeju ra dɔsɔ kin, sɔ nya madɨ el, adɨ
ɓo ra'a.
3 Non be, Su el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, adɨ mbal kin təl mapa
adɨ m'oo.»
4 Ə Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: De a isɨ kɨ
dɔ'ne taa kɨ takul nyakusɔ par el*.»
5 Su aw kɨ Jeju dɔ lo'tɨ taa, ningə kɨ kum kɨ kində jipɨ, ɔj'ɔ konɓe'gɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ ad'a oo.
6 Lokɨ ɔj'ɔ ningə, təl el'ə ene: «M'a m'ad'i tɔgɨ dɔ konɓe'gɨ'tɨ kin kɨ
nyakingə'gɨ kɨ me'tɨ pətɨ. Tadɔ in nya kɨ adi'm'in me ji'm'tɨ, ningə de kɨ
me'm ndigɨ ə m'ad'a.
7 Re in, ɔsɨ məkəs'i nanga non'm'tɨ ə, m'a m'ad'i ba pətɨ to yan'i.»
8 Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: "A ɔsikurə
Burəɓe Luwə'tɨ lə'i, ningə in kɨ kar'ne ba par ə a re non'a'tɨ kadɨ gos'o†."»
9 Go'tɨ gogɨ, Su aw kɨ Jeju Jerujalem'tɨ, aw si'ə jam dɔ Kəy'tɨ lə Luwə taa.
Lokɨ aw si'ə taa, ningə el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, inyə ji'i taa osɨ
adɨ m'oo,
10 tadɔ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: "Luwə a adɨ ndu'ne
malayka'gɨ lə'ne kadɨ to indəi kum'de go'i'tɨ."
11 Ɓay taa, a lai'nu dala ji'de'tɨ, kadɨ nja'i tugə mbal el‡.»
12 Jeju təl el'ə ene: «Ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: A mbɔjɨ Burəɓe
Luwə lə'i oo el§.»
13 Lokɨ Su tigə kɨ nyanan'gɨ kɨ kadɨ n'nan'n Jeju ningə, ɔr rɔ'ne gogɨ
sanyi rɔ'a'tɨ. Ɔr rɔ'ne nginə'n dɔkagilo kɨ rangɨ.

De'gɨ kɨ Najareti'tɨ mbeti tai nyando lə Jeju
(Mat 4.12-17; Mrk 1.14-15)

14 Lo kin'tɨ, Jeju təl re Galile. Re kɨ tɔgɨ kɨ in rɔ Ndil Luwə'tɨ. Tɔ Jeju ɓar
kɨ dɔ lo'gɨ kɨ non pətɨ.
15 Ndo nya me kəykawnan'tɨ lə *Juwipɨ'gɨ. De'gɨ pətɨ uləi tɔjɨ dɔ'a'tɨ.

De'gɨ kɨ Najareti'tɨ mbəti taai nyando lə Jeju
(Mat 13.54-58; Mrk 6.1-6)

16 Jeju aw Najareti'tɨ, kɨ in ɓe kɨ tɔgɨ'tɨ. Tokɨ isɨ ra'n kete kete, lokɨ ndɔ
kɔrkon asɨ ningə, Jeju aw kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ. Jeju ində taa kadɨ
n'tudə makitu.

---

* **4:4 4.4** Ndukun kɨ nja joo 8.3 † **4:8 4.8** Ndu 6.13 ‡ **4:11 4.11** Pag 91.11-12 § **4:12 4.12** Ndu 6.16

17 Lokɨ ində taa, adi'ə makitu lə njekeltakita Luwə'tɨ Ejay kɨ koi. Jeju
rirə makitu kakin ningə, ingə ta kɨ ndangi eyina:
18 «Ndil Burəɓe in dɔ'm'tɨ,
Burəɓe mbətɨ'm kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ njendo'gɨ.
Burəɓe ulə'm kadɨ m'el dangay'gɨ ta te'de kəy dangay'tɨ,
Kadɨ m'el njekumtɔ'gɨ tokɨ, kum'de a oo lo.
Kadɨ m'taa nje kɨ de'gɨ isɨ indəi kum'de ndoo m'ilə'de taa.
19 Kadɨ m'iləmbər ɓal memajɨ lə Burəɓe kin.»
20 Go'tɨ, Jeju ko makitu kakin, ningə təl'n adɨ njekulə, ə isɨ nanga kadɨ
elta. De'gɨ pətɨ kɨ me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ ɓuki kum'de kɨ dɔ'a'tɨ.
21 Lo kin'tɨ, Jeju el'de ene: «Ta kɨ oyi kin, tɔlta'ne dɔ'se'tɨ ɓone.»
22 De'gɨ pətɨ manyinajɨ lə Jeju, taa mbər memajɨ kɨ te ta'a'tɨ ətɨ'de ɓol kɨ
dum tɔ adɨ elinan eyina: «M'a in ngonn lə Jisepɨ rɔ'je'tɨ ne el wa?»
23 Be ə Jeju el'de ene: «M'gər kadɨ a eli'm'in kujita kɨ ene: "In njera
de'gɨ monyi, ajɨ rɔ'i inɓe," kin. A eli'm'in eyina: "J'oo poy nya'gɨ pətɨ kɨ
in ra Kapernayim'tɨ kin, ə in ra ɓe kojɨ'tɨ ne be tɔ adɨ j'oo."»
24 Jeju təl el'de ɓay ene: «Tokɨ rɔta'tɨ adɨ m'el'se, njekeltakita Luwə'tɨ,
kɨ ɓekoj'o uwə rɔ'ne'tɨ majɨ goto.
25 Kɨ rɔta'tɨ, dɔkagilo'tɨ lə njekeltakita Luwə'tɨ Eli, njengawkoy'gɨ in
ngayn Isirayel'tɨ. Nan lokɨ ndi ədɨ dɔnangɨ'tɨ el ɓal mutə kɨ nanyi mehen,
ə ɓo on kɨ dɔnangɨ pətɨ*,
26 de kare dann'de'tɨ kɨ Luwə ulə Eli rɔ'a'tɨ goto. In njengawkoy kɨ
Sarepta'tɨ, dɔnangɨ kɨ Sidon'tɨ yo ə Luwə ulə Eli kɨ rɔ'a'tɨ†.
27 Njebanjɨ'gɨ kaa in ngayn Isirayel'tɨ dɔkagilo'tɨ lə Elije tɔ, nan in kɨ kare
kɨ kadɨ Luwə ɔr banjɨ rɔ'a'tɨ ar njay goto. In Naman kɨ Siri'tɨ yo ə Luwə
ɔr banjɨ rɔ'a'tɨ‡.»
28 Lokɨ de'gɨ kɨ sii me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ oyi ta kin, wongɨ təl'de
pətɨ.
29 Lo kin'tɨ, indəi taa tuwəi Jeju me ɓebo'tɨ kɔ, ningə ai si'ə jam dɔ
mbal'tɨ kɨ indəi ɓebo'tɨ. Rai'tɨ si'ə kadɨ n'suri'ə n'iləi'ə n'tɔli'ə kɔ.
30 Nan Jeju ur dann'de'tɨ aw.

Dingəm kɨ ndil kɨ majel ra'a
(Mat 7.28-29; Mrk 1.21-28)

31 Jeju aw Kapernayim'tɨ, kɨ in ɓebo kɨ dɔnangɨ Galile'tɨ. Jeju ndo nya
de'gɨ ndɔ kɔrkon'tɨ.
32 Nyando li'ə ətɨ de'gɨ ɓol kɨ dum. Ətɨ'de ɓol kɨ dum tadɔ elta kɨ tɔgɨ kɨ
in rɔ Luwə'tɨ.
33 Ningə, de madɨ kare kɨ ndil kɨ majel ra'a, isɨ me kəykawnan'tɨ lə
Juwipɨ'gɨ non, non kɨ ndu'ne kibo ene:
34 «Jeju kɨ Najaretɨ, ri ə ge rɔ'je'tɨ wa? Re kadɨ tujɨ'je wa? M'gər'i majɨ:
in kɨ Kar njay lə Luwə.»
35 Jeju ndangɨ ndil kɨ majel kɨ tɔgɨ'ne ene: «Utɨ ta'i, ə te kɔ rɔ dingəm'tɨ
kin.» Lo kin'tɨ, ndil kɨ majel bi dingəm ilə dann'de'tɨ, ningə te rɔ'a'tɨ um
ad'a kon madɨ kare el.
36 Nya kin ətɨ de'gɨ pətɨ ɓol, adɨ dəji nan ta dann'de'tɨ eyina: «Ta kin in
ta kɨ bann ə ətɨ ɓol be wa? De kam aw kɨ tɔgɨ konɓe dɔ ndil'gɨ'tɨ kɨ majel,
ndangɨ'de kɨ tɔgɨ kɨ in rɔ Luwə'tɨ adɨ tei kɔ!»
37 In be ə, tɔjɨ lə Jeju sanan kɨ dɔnangɨ kɨ non pətɨ.

---

* **4:25 4.25** 1 Ngar'gɨ 17.1 † **4:26 4.26** 1 Ngar'gɨ 17.8-16 ‡ **4:27 4.27** 2 Ngar'gɨ 5.1-14

Jeju adɨ lapiya njemonyi'gɨ ngayn
(Mat 8.14-17; Mrk 1.29-34)

38 Lokɨ Jeju in kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, aw me kəy'tɨ lə Simon. Məm Simon kɨ dene, rɔ'a tingə ngayn. Be ə, dəji Jeju kadɨ ra nya madɨ tadɔ li'ə.
39 Jeju rugɨ rɔ'ne dɔ'a'tɨ, ndangɨ rɔ kɨ tingə ngayn kakin adɨ yokiro. Kalangɨ ba go'tɨ, məm Simon ində taa ra nyakusɔ adɨ'de.
40 Lo sɔl'ɔ, go kurkadɨ'tɨ, de'gɨ pətɨ kɨ awi kɨ de'gɨ kɨ monyi'gɨ kɨ dangɨ dangɨ rai'de, rei se'de rɔ Jeju'tɨ. Jeju ində ji'ne dɔ'de'tɨ kare kare pətɨ adɨ ingəi lapiya.
41 Ndil'gɨ kɨ majel kaa tei rɔ de'gɨ'tɨ ngayn kɨ non ta'de'tɨ eyina: «In Ngonn lə Luwə!» Nan Jeju ndangɨ'de kɨ tɔgɨ kɨ ngan ngayn, adɨ'de tarow kadɨ eli ta'a el, tadɔ gəri'ə ɓətɨ kadɨ in Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət'ə.

Jeju iləmbər Poyta kɨ majɨ me kəykawnan'gɨ'tɨ
(Mrk 1.35-39)

42 Lokɨ lo ti, Jeju te me ɓebo'tɨ aw dilə̈lo'tɨ. Bulə de'gɨ ngayn sangi'ə, awi ingəi'ə. Lokɨ ingəi'ə, ndigɨ kadɨ n'uwəi'ə nanga rɔ'de'tɨ kadɨ to aw lo el.
43 Nan Jeju el'de ene: «Majɨ kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə ndəgɨ ɓebo'gɨ'tɨ tɔ, tadɔ in ta kin ə Luwə ulə'm.»
44 In be ə, Jeju ndo ta me kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ dɔnangɨ Galile'tɨ.

5

De'gɨ kɨ dɔkete kɨ Jeju ɓar'de
(Mat 4.18-22; Mrk 1.16-20; Jan 21.1-11)

1 Ndɔ kare, lokɨ Jeju in sanyi el kɨ kadɨ babo'tɨ kɨ Genejareti'tɨ. Bulə de'gɨ uwəi nan: a gugi gidə kadɨ n'oyi ta lə Luwə.
2 Lo kin'tɨ, Jeju oo to'gɨ joo kɨ sii ngangɨ ba'tɨ. In to'gɨ kɨ mbaw'gɨ kɨ me'tɨ indəi'de ə ai to togi bandɨ'gɨ lə'de.
3 Jeju ala me to'tɨ kɨ kare kɨ in yan Simon, ningə el Simon ad'a inyə ngangɨ ba ə aw kɨ dana nden. Go'tɨ, Jeju isɨ nanga me to'tɨ ndo nya bulə de'gɨ.
4 Lokɨ elta tigə ningə, el Simon ene: «Aw kɨ dana lo'tɨ kɨ mann ur'tɨ, ə iləi bandɨ'gɨ lə'se uwəi kanjɨ'gɨ»
5 Simon təl el'ə ene: «Burəɓe, j'ilə bandɨ kondɔ'tɨ bitɨ lo ti, nan kanjɨ kare kaa j'ingə el. Nan tokɨ in in ə dəji'm, m'a m'ilə bandɨ tokɨ el'm.»
6 Lokɨ iləi bandɨ'gɨ lə'de, ɔyi kanjɨ kɔy kɨ əti ɓol, adɨ bandɨ'gɨ lə'de kaa ge gangɨ.
7 Lo kin'tɨ, dəji madɨ'de'gɨ kɨ in me to'tɨ kɨ nungɨ kadɨ rei rai se'de. Madɨ'de'gɨ rei, adɨ ɔyi kanjɨ kakin rosɨ to'gɨ kɨ joo. Kanjɨ rosɨ to'gɨ adɨ to'gɨ ai to nduyi mann.
8 Lokɨ Simon Piyər oo nya kin, osɨ, ɔsɨ məkəsi'ne nanga non Jeju'tɨ el'ə ene: «Burəɓe, ɔsɨ rɔ'i ngərəngɨ rɔ'm'tɨ, tadɔ m'in njeramajel.»
9 Simon kɨ mad'a'gɨ kɨ in si'ə, ɓol ra'de ɔjɨ go kanjɨ kɨ ɔyi me bandɨ'tɨ əti ɓol ngayn.
10 Jakɨ kɨ Jan kɨ ngann lə Jebede kɨ in madɨ nan kɨ Simon kaa ɓol ra'de tɔ. Jeju el Simon ene: «Adɨ ɓol rai el, kaw kɨ kete non, in de'gɨ nga ə a sangɨ'de.»
11 Lo kin'tɨ, təli rei kɨ to'gɨ ngangɨ ba'tɨ, ningə inyəi nya'gɨ pətɨ ə uni go Jeju.

Jeju adɨ lapiya njebanjɨ kare
(Mat 8.1-14; Mrk 1.40-45)

12 Ndɔ kɨ rangɨ, Jeju in me ɓebo’tɨ kare, ningə dingəm kare kɨ banjɨ rosɨ
rɔ’a te non re. Lokɨ oo Jeju ningə, osɨ kɨ takum’ne nanga non’a’tɨ, non kɨ
dɔ’a’tɨ ene: «Burəɓe re in ndigɨ ə a adɨ banjɨ lə’m ur, kadɨ rɔ’m ar njay.»
13 Jeju ulə jɨ’ne ɔdɨ’n’ə ningə el’ə ene: «M’ndigɨ ə, kadɨ banjɨ lə’i ur adɨ
rɔ’i ar njay.» Ningə tanan’tɨ non par ə banjɨ ur adɨ rɔ’a ar njay.
14 Go’tɨ, Jeju ad’a ndu’ne ene: «Ononyi kadɨ elta’a de madɨ ə aw ɔjɨ
rɔ’i njekujənyamosɨ kadikare, ningə adɨ kadikare kujənyamosɨ kar rɔ tokɨ
ndukun lə Mojɨ dəjɨ’n. Ra be kadɨ gəri tokɨ banjɨ lə’i ur adɨ ingə lapiya.»*
15 Tɔɓar lə Jeju sanan kɨ lo lo adɨ de’gɨ rei kadɨ n’oyi ta li’ə ge kadɨ
ajɨ’n’de dɔ monyi’gɨ’tɨ lə’de ge.
16 Nan Jeju ɔr rɔ’ne aw lo’gɨ’tɨ kɨ to dilə tadɔ kelta kɨ Luwə.

Jeju adɨ lapiya njerɔkoy njururu
(Mat 9.1-8; Mrk 2.1-12)

17 Ndɔ kare Jeju isɨ ndo nya de’gɨ ningə, *Parisɨ’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ
lə Luwə sii dann de’gɨ’tɨ non tɔ. De’gɨ in kɨ ngann ɓe’gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ
Galile’tɨ, kɨ dɔnangɨ Jude, kɨ ɓebo Jerujalem. Burəɓe ɔjɨ tɔgɨ’ne me kajɨ nje
monyi’gɨ’tɨ.
18 Lo kin’tɨ, de’gɨ madɨ oti de kare kɨ rɔ’a oy njururu me nya kotɨ
njemonyi’gɨ’tɨ rei sɨ’ə rɔ Jeju’tɨ. Sangi row kadɨ n’awi sɨ’ə kəy n’iləi’ə
non Jeju’tɨ.
19 Nan gəri row kɨ kadɨ awi sɨ’ə el, tadɔ de’gɨ in ngayn. Be ə, alai taa, rai
bolo dɔ kəy’tɨ ningə, tuyi njemonyi kɨ nya kotɨ njemonyi’gɨ kɨ kulə, iləi’ə
dann bulə de’gɨ’tɨ non Jeju’tɨ.
20 Lokɨ Jeju oo kunme lə’de ningə, el dingəm ene: «Majel’gɨ lə’i in kɨ
k’inyə go kɔ.»
21 Njendo ndukun’gɨ lə Luwə kɨ Parisɨ’gɨ iləi rɔ’de mərita ningə eli eyina:
«De’ə kam in nan ə elta kɨ mal dɔ Luwə’tɨ be wa? Luwə kɨ kar’ne ba par
ə asɨ k’inyə go majel’gɨ lə de’gɨ kɔ. De kɨ rangɨ goto.»
22 Jeju gər mərta’gɨ lə’de kɨ me’de’tɨ adɨ el’de ene: «Tadɔ ri ə isɨ mərita
kɨ be kin me’se’tɨ wa?
23 Nya kɨ ra ə ngan ngayn el wa? Kel de kin kene: “Majel’gɨ lə’i in kɨ
k’inyə go kɔ” ə ngan ngayn el eke kel’ə kene “Ində taa ə njiyə ə ngan
ngayn el wa?”
24 Re in be ə, m’a m’ɔjɨ’se kadɨ in gəri tokɨ m’in Ngonn De, m’aw kɨ
tɔgɨ dɔnangɨ’tɨ ne, kadɨ m’inyə’n go majel’gɨ lə de’gɨ kɔ.» Ningə, Jeju el
njerɔkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə lə’i, ə aw ɓe.»
25 Tanan’tɨ non, dingəm kakin ində taa takum de’gɨ’tɨ pətɨ, un tirə kɨ
kete to’tɨ, ə te aw ɓe kɨ kulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ ta’ne’tɨ.
26 De’gɨ pətɨ, nya kin ətɨ’de ɓol adɨ ulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ. Ɓol rosɨ me’de
adɨ eli eyina: «J’oo nya kɨ mbah ɓone.»

Jeju ɓar Lebi
(Mat 9.9-13; Mrk 2.13-17)

27 Go’tɨ Jeju te ningə nyɨ oo de kare kɨ njetalambo kadɨ nje konɓe’gɨ kɨ
ɓari’ə Lebi isɨ me kəy taa lambo’tɨ. Lokɨ oo Lebi ningə el’ə ene: «Un
go’m.»
28 Ningə Lebi inyə nya’gɨ pətɨ ə ində taa un go Jeju.
29 Go’tɨ, Lebi ra nyakusɔ kibo ngayn me kəy’tɨ lə’ne ɓarɨ’n Jeju. Lo
nyakusɔ’tɨ kin, njetalambo’gɨ kɨ ndəgɨ de’gɨ kɨ rangɨ in se’de nan’tɨ non.

---

* **5:14 5.14** Kɨ go jibəl ra’a’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, njebanjɨ in de kɨ de’gɨ oyi’ə kadɨ ar njay el, adɨ asɨ kadɨ aw lo nyara’gɨ’tɨ kɨ ɓar tɔ Luwə el.

30 Parisɨ’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ lə’de ɓarita, eli njendo’gɨ li’ə eyina: «Ra
bann ə isɨ sɔi nya ge anyinan nya ge kɨ njetalambo’gɨ kɨ ndəgɨ njeramajel’gɨ
wa?»
31 Jeju un ta el’de ene: «In de’gɨ kɨ njemonyi’gɨ ə a sangi de kɨ njera de
monyi, um in nje rɔ ngan’gɨ ə a sangi de kɨ njera de monyi el.
32 Ningə, m’re tadɔ ɓar de’gɨ kɨ dana el, nan m’re tadɔ ɓar de’gɨ kɨ
njeramajel’gɨ yo kadɨ inyəi gorow njiyə’de kɨ majel.»

Nyando lə Jeju aw nan’tɨ kɨ kɔkɨ nyando lə Parisɨ’gɨ el
(Mat 9.14-15; Mrk 2.18-20)

33 Nje kɨ madɨ’gɨ eli Jeju eyina: «Taa taa, njendo’gɨ lə Jan Batisɨ in kɨ
njendo’gɨ lə Parisɨ’gɨ isɨ ɔgɨ rɔ’de nyakusɔ taa isɨ elita kɨ Luwə tɔ, ə nje kɨ
yan’i’gɨ isɨ sɔi nya ge, anyinan mann ge.»
34 Ə Jeju el’de ene: «Ke de’gɨ kɨ ɓari’de lo nyakusɔ tanan’tɨ a ɔgɨ rɔ’de
nyakusɔ kɨ mann kanyi wa? Dɔkagilo kɨ nje taa dene isɨ’n se’de nan’tɨ kin,
asi kɔgɨ rɔ’de nyakusɔ el.»
35 Ndɔ’gɨ a re non kadɨ a uni’ə ta’de’tɨ ningə to, a ɔgɨ rɔ’de nyakusɔ.

Nyando lə Jeju aw nan’tɨ kɨ kɔkɨ nyando lə Parisɨ’gɨ el
(Mat 9.16-17; Mrk 2.21-22)

36 Jeju el’de kujita kare ene: «De a gangɨ ta ku kɨ sigɨ kadɨ ilə’n kum in
kɨ kɔkɔ el. Re in be ə, ku kɨ sigɨ in kɨ gangɨ kɔ, ningə ta ku kɨ sigɨ kakin
uwəi nan kɨ kɨ kɔkɔ el ɓay tɔ, adɨ joo pətɨ təl nya kɨ tujɨ.
37 Taa de a un yiwi kandɨ nju kɨ in el ɓay utɨ me mbu ndar’gɨ’tɨ kɨ kɔkɔ
el. Re in be ningə, lokɨ yiwi a in ningə mbu ndar’gɨ a nduwi, kadɨ yiwi lo
kɔ. Ningə mbu ndar’gɨ təli nya kɨ tujɨ kɔ.
38 Be ə, re yiwi kandɨ nju in el ɓay ningə, majɨ kadɨ mbu ndar’gɨ in kɨ
sigɨ taa.
39 Lokɨ de anyi yiwi kandɨ nju kɨ in mayinu ningə, a ge in kɨ in ngɔsine
ɓay el nga. Tadɔ de’gɨ eli eyina: “Yiwi kɨ in mayinu ə majɨ”.»

6

Ta lə Jeju dɔ ndɔ kɔrkon’tɨ
(Mat 12.1-8; Mrk 2.23-28)

1 Ndɔ kare Jeju ra dər me ndɔɔ geme’gɨ’tɨ. In ndɔ kɔrkon lə Juwipɨ’gɨ.
Ningə, njendo’gɨ li’ə kɨ in si’ə, gangi dɔ ko’gɨ ji’de’tɨ təmi sɔi.
2 Parisɨ’gɨ madɨ eli’de eyina: «Ra bann ə rai nya kɨ kadɨ de ra ndɔ
kɔrkon’tɨ el be wa*?»
3 Jeju el’de ene: «Ingɨ tudəi nya kɨ ngar Dabidɨ ra lokɨ ɓo ra’a kɨ de’gɨ kɨ
go’ə’tɨ kin adɨ gəri majɨ.
4 Dabidɨ ur me *Kəyku’tɨ lə Luwə, un mapa kɨ de’gɨ adi Luwə kadikare’tɨ
sɔ†, ningə təl’n adɨ de’gɨ kɨ go’ə’tɨ sɔi tɔ. Sɔi mapa kɨ in nya kɨ majɨ kadɨ
njekujənyamosɨ kadikare’gɨ par ə sɔi‡.»
5 Jeju təl el’de ɓay ene: «Ngonn de in ɓe nje ndɔ kɔrkon.»

Jeju adɨ lapiya dingəm kɨ ji’ə oy njururu
(Mat 12.9-14; Mrk 3.1-6)

6 *Ndɔ kɔrkon kɨ rangɨ, Jeju aw kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ, ndo nya de’gɨ.
Ningə dingəm kare kɨ ji’ə oy njururu in me kəykawnan’tɨ non.
7 Njendo ndukun’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ sii keke isɨ indəi kum’de kadɨ n’oyi ke
Jeju a adɨ dingəm kin lapiya ndɔ kɔrkon’tɨ lə Juwipɨ’gɨ wa? In ta bolo kɨ
isɨ sangi kadɨ lə’i ta dɔ’a’tɨ.

---

* **6:2 6.2** Tekitaga 34.21 † **6:4 6.4** 1 Samiyel 21.2-7 ‡ **6:4 6.4** Lebitikɨ 24.9

8 Nan Jeju gər mərta'gɨ lə'de, adɨ el dingəm kɨ ji'ə oy njururu kakin ene:
«Ində taa, ra dana ne be takum de'gɨ'tɨ pətɨ.» Dingəm ində ra taa.
9 Ningə Jeju təl dəjɨ ndəgɨ de'gɨ ene: «Ri ə in gorow'ə'tɨ kadɨ de ra ndɔ
kɔrkon'tɨ wa? Kadɨ de ra majɨ eke kadɨ ra majel? Kadɨ de nagɨ madɨ'ne ta
yo'tɨ eke kadɨ inyə adɨ tujɨ kɔ wa?»
10 Jeju ində kum'ne gon'n'de ba pətɨ, ningə el dingəm kakin ene: «Surə
ji'i». Dingəm surə ji'ne, ningə ji'ə təl to majɨ kare.
11 Wongɨ tɔl njendo ndukun'gɨ kɨ Parisɨ'gɨ, adɨ elinan ta dann'de'tɨ dɔ
nya'tɨ kɨ kadɨ n'rai kɨ Jeju.

Jeju mbətɨ njendo'gɨ lə'ne kɨ dɔgɨ gidə in joo
(Mat 5.1, 10.1-4; Mrk 3.13-19)

12 Me ndɔ'a'gɨ'tɨ kin, Jeju aw dɔ mbal'tɨ tadɔ kelta kɨ Luwə. Elta kɨ Luwə
kondɔ'tɨ bitɨ lo ti.
13 Lokɨ lo ti, Jeju ɓar njendo'gɨ lə'ne. Ningə mbunə njendo'gɨ'tɨ kin ə,
mbətɨ'de dɔgɨ gidə in joo, ɓar'de njekawkulə'gɨ.
14 Adɨ in Simon, kɨ ində tɔ'a nan Piyər, kɨ ngonnkon'a Andire, kɨ Jakɨ, kɨ
Jan, kɨ Pilipɨ, kɨ Batilemi,
15 kɨ Matiye, kɨ Tomasɨ, kɨ Jakɨ, kɨ ngonn lə Alpe, kɨ Simon kɨ ɓari'ə nje
rɔ tadɔ kingə dɔ lə ɓe lə'ne,
16 kɨ Judɨ kɨ ngonn lə Jakɨ, taa Judasɨ Isikariyotɨ, kɨ njekundɔ Jeju tɔ.

Jeju ajɨ njemonyi'gɨ dann bulə de'gɨ'tɨ
(Mat 4.24-25; Mrk 3.7-11)

17 Jeju in kɨ njendo'gɨ dɔ mbal'tɨ re te lo'tɨ kɨ gidə asɨ nan majɨ ningə,
ingə bulə de'gɨ njendo'gɨ lə'ne, kɨ bulə de'gɨ ngayn kɨ in dɔnangɨ Jude'tɨ
ge, nje k'in ɓebo Jerujalem'tɨ ge, nje k'in ɓebo'gɨ'tɨ kɨ kadɨ ba'tɨ kɨ Tir ge,
kɨ Sidon ge. Rei tadɔ koo ta lə Jeju ge kadɨ ajɨ'de dɔ monyi'gɨ'tɨ lə'de ge.
18 Nje kɨ ndil'gɨ kɨ majel yəti hangal'de ingəi lapiya tɔ.
19 Ningə bulə de'gɨ pətɨ sangi kadɨ n'ɔdi rɔ'a, tadɔ təgɨ madɨ isɨ te rɔ'a'tɨ
adɨ'de lapiya.

Majikur kɨ kumtondoo
(Mat 5.1-12)

20 Jeju un kum'ne oo'n njendo'gɨ lə'ne ningə el'de ene:
Majikur in lə njendo'gɨ, tadɔ Konɓe lə Luwə in yan'se.
21 Ingɨ kɨ ɓo isɨ ra'se ɓone, in nje majikur, tadɔ lo ti ə a ndanni.
Ingɨ kɨ sii nonyi ɓone, in nje majikur, tadɔ lo ti ə a kogi.
22 Majikur in lə'se lokɨ de'gɨ isɨ mbətɨ'se, de'gɨ isɨ tuwəi'se, de'gɨ isɨ taji'se,
de'gɨ isɨ eli ta'gɨ kɨ majel dɔ'se'tɨ, tadɔ lə'm m'in *Ngonn de.
23 Ndɔ kɨ nya'gɨ kin tei dɔ'se'tɨ ə, majɨ kadɨ rai rɔnel, turi jagira, tadɔ
nyakugə goji'se in ngayn dɔran'tɨ. Tadɔ in be ə kaw'de'gɨ adi kon
njekeltakita Luwə'tɨ kete.
24 Nan in njenyakingə, in nje kumtondoo. In nje kumtondoo tadɔ ingəi
nya sɔlme lə'se nga.
25 Ingɨ kɨ ɓone ndanni, in nje kumtondoo, tadɔ lo ti ə ɓo a ra'se.
Ingɨ kɨ ɓone isɨ kogi, in nje kumtondoo, tadɔ lo ti ə a uwəi ndoo ge a nonyi
ge.
26 Ingɨ kɨ de'gɨ isɨ elita kɨ majɨ majɨ dɔ'se'tɨ, in nje kumtondoo, tadɔ in be
ə kaw'de'gɨ rai kɨ nje ɓar rɔ'de njekeltakita Luwə'tɨ nan ingɨ el.

Ndigɨ njeban'gɨ
(Mat 5.39-47)

27 Ningə ingɨ kɨ isɨ oyi ta lə’m, nan m’in m’el’se kadɨ in ndigɨ njeban’gɨ
lə’se, rai majɨ kɨ nje kɨ isɨ ɔsi’se ta.
28 Njangɨ dɔ nje kɨ isɨ manni’se, ə elita kɨ Luwə tadɔ nje kɨ isɨ eli ta’gɨ kɨ
majel dɔ’se’tɨ.
29 Re de ində dow kɔt’i kɨ kare ə, yətɨ dowə kɨ rangɨ ad’a ɓay. Re de taa
ku kɨ ngal lə’i ə, ad’a in kɨ gɔjɨ dɔ’tɨ.
30 De kɨ ra kɨ dəj’i nya ə ad’a, ningə de taa nya lə’i ə dəji go’ə el tɔ.
31 Nya’gɨ kɨ in ndigɨ kadɨ de’gɨ rai adi’se kin ə, rai kah’a’tɨ inɓe kin adi’de
tɔ.
32 Kin ə in ndigi nje kɨ ndigi’se tɔ par ə, oyo ri ə kadɨ de ra’se wa? De a
ra’se oyo el, tadɔ njeramajel’gɨ kaa ndigi nje kɨ ndigi’de tɔ.
33 Kin ə rai majɨ kɨ nje kɨ rai’se majɨ par ningə, oyo ri ə kadɨ to de ra’se
wa? De a ra’se oyo el, tadɔ njeramajel’gɨ kaa rai tokɨ rai kin be tɔ.
34 Kin ə adi nje kɨ gəri majɨ kadɨ a ugəi’se ɓang’a par gogɨ ə tunəi’se nya
ningə, oyo ri ə kadɨ de ra’se wa? De a ra’se oyo el, tadɔ njeramajel’gɨ kaa,
adi nje kɨ gəri majɨ kadɨ a ugəi’de kɔr nya lə’de gogɨ par ə tunəi’de nya tɔ.
35 Nan ingɨ, majɨ kadɨ in ndigɨ njeban’gɨ lə’se, rai majɨ kɨ non par, ə adɨ
de’gɨ tunəi’se nya nan kanjɨ kadɨ indəi me’se dɔ kingə’tɨ gogɨ el. In be ə a
ingəi nyakugə goji kibo, taa a in ngann lə Njekisɨ dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ tɔ. Tadɔ
in njera majɨ kɨ de’gɨ kɨ gəri ra oyo el kɨ de’gɨ kɨ nje me majel.
36 Majɨ kadɨ in njera majɨ kɨ ngayn tokɨ Baw’se Luwə in njera majɨ kɨ
ngayn kin be tɔ.

Gangɨ ta dɔ de’gɨ’tɨ el
(Mat 5.48, 7.1-12, 15.14, 10.24-25, 7.3-5)

37 Gangɨ ta dɔ de’tɨ el, ningə Luwə a gangɨ ta dɔ’se’tɨ el tɔ. Uwəi de kɨ ta
el, ningə Luwə a uwə’se kɨ ta el tɔ. Inyəi go majel lə’de kɔ, ningə Luwə a
inyə go majel lə’se kɔ tɔ.
38 Adi, ə Luwə a adɨ’se tɔ. Luwə a ɓukɨ ɓɔl ku’tɨ lə’se kadɨ rosɨ majɨ: a
yəki, mbisə jigɨ jigɨ, ɓuki kadɨ rosɨ re puu kɔ. Tadɔ nya kɨ mbɔjɨ’n adi de’gɨ
kin ə Luwə a mbɔjɨ’n adɨ’se tɔ.
39 Ningə Jeju təl el’de ta kare me kujita’tɨ ɓay ene: «Njekumtɔ a ndɔr
njekumtɔ madɨ’ne bann wa? A ndɔr’ɔ el, tadɔ re ndɔr’ɔ ə a osi joo pətɨ
me ɓe’tɨ.
40 Njendo in dɔ ɓe’ne’tɨ el, re in njendo kɨ ɓe’ə ndo’ə nya berere berere
majɨ ningə, a to to ɓe’ne be.
41 «Ra bann be ə, oo bunə mu kɨ to kum ngonnkon’i’tɨ yo, ə oo kagɨ kɨ
boi kɨ to yan’i’tɨ inɓe kin el wa?
42 Nan in, oo kagɨ kɨ boi kɨ to kum’i’tɨ kin el par ə, kɨ gorow kɨ bann
ə a asɨ kadɨ el ngonnkon’i ene: “Ngonnkon’m, adɨ m’un bunə mu kɨ to
kum’i’tɨ kin” wa? In njekədikum de’gɨ, un kagɨ kɨ boi kɨ kum’i’tɨ kin ningə
to, a oo lo ar njay kadɨ un’n bunə mu kɨ kum ngonnkon’i’tɨ.

Kagɨ kɨ kanda
(Mat 12.33-37, 7.16-21)

43 «Kagɨ kɨ majɨ kɨ kadɨ a andɨ kandɨ kɨ majel goto, taa kagɨ kɨ majel kɨ
kadɨ a andɨ kandɨ kɨ majɨ kaa goto tɔ.
44 In kɨ kandɨ kagɨ kɨ sɔw dɔ kaga kin ə a gəri’ə’n’ə. De a ujə kandɨ mbay
dɔ konn par’tɨ el, taa de a ujə kandɨ kom kagɨ dɔ dole’tɨ el tɔ.
45 De kɨ majɨ, ingə kulə ra’ne kɨ majɨ me nyara kɨ majɨ’tɨ kɨ to me’ə’tɨ.
Ningə de kɨ majel, ingə kulə ra’ne kɨ majel me nyara kɨ majel’tɨ kɨ to me’ə’tɨ
tɔ. Tadɔ ta’gɨ kɨ te ta de’tɨ in nya’gɨ kɨ rosi ngarme’ə.

Təl rɔ go nduʼtɨ
(Mat 7.24-27)

46 «Ra bann ə ɓariʼmʼin “Burəɓe, Burəɓe” ə rai nya kɨ mʼelʼse el wa?
47 De kɨ ra kɨ re rɔʼmʼtɨ, oo taləʼm, ə təl rɔʼne goʼtɨ ningə, in de kɨ to to
de kɨ mʼa mʼelʼse ta liʼə kam be.
48 To to de kɨ njera kəy, kɨ ur ɓe dɔ gadiʼtɨ adɨ ow majɨ, ɓay taa, ində
ginn kəyʼtɨ kin be. Lokɨ mann in ningə, mann kon lo re un kəy kakin, nan
asɨ kadɨ tɔ kəy kakin el, tadɔ ində adɨ ngan majɨ.
49 Nan de kɨ oo taləʼm, ə təl rɔʼne goʼtɨ el, to to de kɨ ində kəyləʼne
dɔnangɨʼtɨ taa ne kare, kɨ kanjɨ kur ɓe kində ginnʼəʼtɨ be. Lokɨ mann kon
re un kəy kakin ningə, nden ba ɓay par ə kəy budɨ nanga mur mur kɔ.»

7

Jeju ajɨ ngonn njekulə lə kibo kɨ dɔ njerɔʼgɨ kɨ ɓu
(Mat 8.5-13; Jan 4.46-54)

1 Lokɨ Jeju el taʼgɨ kin pətɨ bulə deʼgɨ ningə, ɔtɨ aw Kapernayimʼtɨ.
2 Me ɓeʼtɨ kin, kibo dɔ njerɔʼgɨʼtɨ kɨ ɓu aw kɨ njekulələʼne kare kɨ in
monyi, to ta koyʼtɨ. Ningə in ngonn njekulə kɨ ɓeʼə ge ta liʼə ngayn.
3 Be ə, lokɨ kibo lə njerɔʼgɨ kakin oo ta lə Jeju ningə, ulə ngatɔgɨʼgɨ madɨ,
kɨ in ngatɔgɨ, lə Juwipɨʼgɨ, adiʼde awi ingəi Jeju kadɨ dəjiʼə adɨ re seʼde ajɨ
ngonn njekulələʼne kin.
4 Lokɨ rei ingəi Jeju ningə, nonyi dɔʼaʼtɨ kɨ nja nanʼtɨ nanʼtɨ eyina:
«Dingəm kin, in de kɨ asɨ kadɨ in ra siʼə me nya dəjɨʼtɨ liʼə kin,
5 tadɔ ndigɨʼje jʼin Juwipɨʼgɨ ngayn, taa in tɔ ə ra kəykawnan lə Juwipɨʼgɨ
adɨʼje.»
6 Ə Jeju ɔtɨ aw seʼde. Awi, lokɨ indəi dɔ kəy ndəkba ningə, kibo lə njerɔʼgɨ
kakin ulə madɨʼneʼgɨ madɨ adɨ awi eli Jeju eyina: «Burəɓe, in ndɔjɨ rɔʼi el.
Mʼin mʼasɨ kadɨ ur me kəyʼtɨləʼm el.
7 In tadɔ kin ə, mʼinɓe mʼoo rɔʼm kadɨ mʼasɨ kaw rɔʼiʼtɨ el. Nga ningə,
mʼdəjʼi kadɨ elta kare par ə ngonn njekulələʼm a ingə lapiya.
8 Mʼel be tadɔ, mʼin kɨ dɔʼm mʼin ginn tɔgɨʼtɨ lə nje kɨ dɔʼmʼtɨ, ningə mʼaw
kɨ njerɔʼgɨ ginn tɔgɨʼtɨləʼm tɔ. Adɨ re mʼel kɨ kare mʼene: “Aw!” ningə aw;
re mʼel kɨ nungɨ mʼene: “Re!” ningə re; kin ə mʼel ngonn njekulələʼm
mʼene: “In ra nya kin be!” ningə ra nyaʼa kakin tɔ.»
9 Lokɨ Jeju oo taʼgɨ kin ningə, pitɨ kibo lə njerɔʼgɨ kakin, ningə təl kumʼne
kɨ dɔ bulə deʼgɨʼtɨ kɨ a njiyəi goʼəʼtɨ, elʼde ene: «Adɨ mʼelʼse, ko kunme kɨ
be kin, dɔnangɨ kɨ Isirayelʼtɨ inɓe kaa, mʼingə el ɓay.»
10 Lokɨ njekawkulə’gɨ eyina nʼtəli ɓe ningə nyɨ ingəi ngonn njekulə
kakin, ingə lapiya adɨ isɨ kare.

Jeju adɨ ngonn kɨ basa kɨ Nayim tɔsɨ ndəl

11 Jeju ɔtɨ non aw ɓebo’tɨ kɨ tɔ’a nan Nayim. *Njendo’gɨ li’ə kɨ bulə de’gɨ
ngayn uni go’ə ai si’ə.
12 Lokɨ rei tei ndəkba kɨ tarow kɨ ur kɨ me ɓe’tɨ kakin ningə, de’gɨ isɨ ai
kɨ de kɨ oy kadɨ duwi’ə. De kɨ oy kakin in ngonn lə dene kɨ njengawkoy
kare be. In ngonn’o kɨ dingəm kɨ kareba be, adɨ bulə de’gɨ ngayn kɨ me
ɓe’tɨ, isɨ dani dene kakin lo duw ngonn’o’tɨ.
13 Lokɨ Jeju oo dene kakin ningə, to rɔ’a ngayn adɨ oo kumtondoo li’ə,
adɨ el ene: «Non el.»
14 Jeju aw kadɨ kəsɨ ninn’tɨ, ulə ji’ne ɔdɨ’n. Njekotɨ ninn’gɨ rai nangɨ,
ningə Jeju el ene: «Basa, m’el’i kadɨ ində taa!»
15 Ningə njekoy in sii taa, ə ulə ngirə kelta. Jeju təl ulə ji kon’a’tɨ.

16 De’gɨ pətɨ, nya’gɨ kin ətɨ’de ɓol, adɨ uləi təjɨ dɔ Luwə’tɨ eyina:
«Njekeltakita Luwə’tɨ kare kibo te dann’je’tɨ ne: Luwə re ra kɨ de’gɨ
lə’ne.»
17 Nya kɨ ra nya kin, poy’o asɨ dɔnangɨ kɨ Jude pətɨ kɨ ngann ɓe’gɨ kɨ gugi
dɔ’a.

Jan Batisɨ dəjɨ ta kɨ dɔ Jeju’tɨ
(Mat 11.2-6)

18 Njendo’gɨ lə Jan ɔri’ə poy nya kɨ ra nya kin adi’ə oo, ə Jan ɓar njendo’gɨ
lə’ne joo,
19 ulə’de rɔ Burəɓe’tɨ adɨ dəji’ə eyina: «In ə in Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət’ə
kɨ majɨ kadɨ a re kakin eke, in nanyi non ɓay kadɨ to jɨ nginə wa?»
20 Lokɨ rei tei rɔ Jeju’tɨ, eli’ə eyina «In Jan Batisɨ ə ulə’je kɨ rɔ’i’tɨ kadɨ jɨ
dəji ke “in in ə in Kirisitɨ kɨ majɨ kadɨ a re kakin wa ke, in nanyi non ɓay
kadɨ to jɨ nginə wa?”»
21 Dɔkagilo’ə’tɨ inɓe kɨ isɨ dəji’ə ta kin, Jeju isɨ ajɨ njemonyi’gɨ ngayn
num, nje mote’gɨ num, isɨ tuwə ndil’gɨ kɨ majel dɔ de’gɨ’tɨ num, taa adɨ
njekumtɔ’gɨ ngayn oyi lo num tɔ.
22 Ningə ulə njekulə’gɨ lə Jan ene: «Ai eli Jan nya’gɨ kɨ kum’se kɨ mbi’se
oo kin. Oyi ne kadɨ njekumtɔ’gɨ oyi lo, nje mote’gɨ njiyəi majɨ, njebanjɨ’gɨ
ingəi rɔ kɨ ar njay, nje mbiboy’gɨ oyi ta, njekoy’gɨ indəi taa lo koy’tɨ, taa
Poyta kɨ majɨ osɨ mbi njendoo’gɨ’tɨ tɔ.
23 De kɨ inyə ta kunme’ne el, in nje majikur.»

Jeju elta kɨ dɔ Jan’tɨ
(Mat 11.7-11)

24 Lokɨ njekawkita’gɨ lə Jan təli awi, Jeju ulə ngirə kelta kɨ dɔ Jan’tɨ bulə
de’gɨ. Jeju dəji’de ene: «In ri ə awi gonyi diləlo’tɨ wa? In gakira kɨ nəl isɨ
aw si’ə kɨ yo ge kɨ ne ge kin wa?
25 A re in in el ə, in ri ə ai gonyi wa? In dingəm kɨ ɔɔ ku kɨ ndole majɨ
kin wa? Nga nje kɨ ɔyi ku tɔɓar, ə sii lo’gɨ’tɨ kɨ sɔl lɔm, sii ginn kəy’tɨ lə
ngar’gɨ.
26 Eke in ri ə ai gonyi wa? Re in njekeltakita Luwə’tɨ ə ai oyi’ə ə, m’ene
oyo, in de kɨ utə njekeltakita Luwə’tɨ ɓay.
27 Tadɔ in ə in de kɨ njekawkita kɨ Makitu lə Luwə elta kɨ dɔ’a’tɨ ene:
“M’a m’ulə kɨ njekawkita lə’m nonyi’tɨ. M’ulə kadɨ te tarow nonyi’tɨ*.”
28 M’el’se kadɨ in gəri tokɨ dann de’gɨ’tɨ pətɨ kɨ dene ojɨ’de kin, de kibo
utə Jan goto. Nan kɨ ngɔsine kin, de kɨ in kɨ du ngayn me Konɓe lə Luwə
bo utə Jan.
29 De’gɨ pətɨ kɨ oyi ta li’ə, nan’tɨ kɨ njetalambo’gɨ gəri kadɨ Luwə ra nya
kɨ dana, adɨ adi Jan ra’de batəm.
30 Nan Parisɨ’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ ɔsi nya kɨ Luwə ində dɔ’a dana tadɔ
lə’de ngərəngɨ, adɨ mbeti kadɨ Jan ra’de batəm.
31 M’oo de kɨ kadɨ m’un’ə m’ɔji’n de’gɨ kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone kin el,
taainan kɨ nan wa kaa m’gər el.
32 M’oo kadɨ taainan nan kɨ ngann’gɨ kɨ du kɨ sii tambalo’tɨ, ɓari nan kɨ
yo ge kɨ ne ge eyina: “Jɨ kɔl nal kadɨ ndami ə mbəti ndam, j’osi pa yo kadɨ
nonyi ə mbəti non.”
33 Jan Batisɨ re, ə sɔ mapa el num anyi yiwi kandɨ nju el num, ningə eli
eyina: “Dɔ’a majel.”

---

* **7:27 7.27** Mal 3.1

34 ə Ngonn de re, sɔ nya num, anyi num, ningə təli eli eyina: “In
ki nje kusɔ nya kədi ki nje nya kanyi, ki uwə madi ki njetalambo’gi ki
njeramajel’gi,” ɓay tɔ.
35 Nan nje taa gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə in gosi ki dana.»

Jeju aw me kəy’ti lə Parisi kare ki ɓari’ə nan Simon

36 Parisi kare ɓar Jeju kadi aw sɔ sə’ne nya. Be ə, Jeju aw isi si’ə ta nya
kusɔ’ti.
37 Lo kin’ti, dene kare ki me ɓebo’ti kin te non re. In dene ki njera kaya,
ə gər kadi Jeju isi kəy lə Parisi ki ɓari’ə Simon kin non. Re ki ku mbal ki
hu ki əti maji rosi.
38 Dene isi go Jeju’ti, nja’a’ti, ki mann non kum’ne’ti. Yom nja Jeju ki
mann kum’ne, ningə bɔr ki bisi dɔ’ne. Go’ti, təl njuw nja Jeju, ningə ɔy
hu ki əti maji kakin səm’ti.
39 Lo kin’ti, Parisi ki ɓar Jeju ɓe lə’ne kakin el me’ne’ti ene: «Kin ə re
dingəm kin in njekeltakita Luwə’ti toki rɔta’ti ə, asi kadi a gər dene ki isi
ɔd’ɔ kin, asi kadi a gər toki in njera kaya.»
40 ə Jeju el’ə ene: «Simon, m’aw ki ta kare ne kadi m’el’i.» Nga a Simon
ilə Jeju’ti ene: «Njendo de’gi, el’m.»
41 Ningə Jeju el’ə ene: «Dingəm kare adi nar de’gi joo, ində kirə’ti. Ki
kare kadi a ugə kirə ki lo kulə ki ndɔ ɓu mi, ə ki nungi kadi in kadi a ugə
kirə ki lo kulə’ti ki ndɔ dɔ mi tɔ.
42 Nan loki asi kadi ugəi kirə kakin dɔ’de’ti el, dingəm ki nje nar kakin
inyə kɔ kigo memaji’ti adi’de joo pəti. Eke dann de’gi’ti ki joo kin, in ki ra
a ndigi dingəm ki nje nar kin ngayn wa?»
43 Ningə Simon ilə Jeju’ti ene: «Ta lə’i in rɔta. M’oo kadi in in ki nar
ki dɔ’a’ti in ngayn ə ɓe’ə inyə kɔ kigo memaji’ti kin ə a ndigi nje nar kin
ngayn.» ə Jeju el’ə ene: «Ta lə’i in rɔta.»
44 Ningə təl kum’ne ki dɔ dene’ti kakin, ningə el Simon ene: «Oo dene
kin wa? M’re ɓe lə’i, ə mann ki kare kaa mbəl dɔ nja’m’ti el, nan in, nyom
nja’m ki mann kum’ne, taa bɔr ki bisi dɔ’ne ɓay.
45 In uwə’m ki rɔ’i’ti ki kində kɔtinan nan’ti el, nan in, loki m’ur kəy
nu, ra kulə kində kɔti’ne yan’m’ti togi’n nja’m uwə’m ki rɔ’ne’ti.
46 In uri hu ki əti maji dɔ’m’ti el, nan in mbəl hu ki əti maji gidi
njam’gi’ti.
47 Be ningə, m’a m’el’i toki in ki gorow majel’gi li’ə ki ngayn ki k’inyə
kin ə, ɔji’n ndiginan ki əti ɓol kin. Ningə de ki majel’gi li’ə in ki k’inyə go
kɔ ngayn el, a tɔji ndiginan ki ngayn el tɔ.»
48 ə Jeju el dene kakin ene: «Majel’gi lə’i in ki k’inyə go kɔ kad’i.»
49 Lo kin’ti, de’gi madi ki sii si’ə ta nyakusɔ’ti uləi ngirə kel me de’ti
eyina: «De kin in nan ə aw biti kadi inyə go majel lə de’gi kɔ wa?»
50 Nan Jeju el dene ene: «Kunme lə’i aj’i, aw ki lapiya.»

8

Dene’gi ki njiyəi go Jeju’ti

1 Go’ti, Jeju aw ki ɓebo’gi ki ɓebo’gi, ki ngann ɓe’gi ki ngann ɓe’gi, elta,
iləmbər Poyta ki maji ki ɔjidɔ konɓe lə Luwə. Njendo’gi li’ə ki dɔgi gidə
in joo in si’ə nan’ti.
2 Taa, dene’gi madi ki ndɔki Jeju tuwə ndil’gi ki majel dɔ’de’ti kɔ ge, in
ki adi’de lapiya dɔ monyi’gi’ti lə’de ge kin kaa in non tɔ. Adi in Mari ki
Magidala ki ndɔki Jeju tuwə ndil’gi ki majel siri dɔ’a’ti kɔ kin num,

3 Jann ki ne Suja, ki in dingəm ki njengəm nya lə Erodi kin num, Sujann
num, taa ndəgi dene'gi ki rangi ngayn ɓay tɔ. In kin ə in dene'gi ki njera
ki Jeju ki nyakingə'gi lə'de.

Kujita ki dɔ njeduw nya'ti
(Mat 13.1-9; Mrk 4.1-9)

4 Bulə de'gi ki in ki ɓebo'gi ki dangi dangi kawinan ki dɔ Jeju'ti, ə Jeju
el'de kujita madi ene:
5 «Njendɔɔ kare aw kadi duw ko nya. Ningə dɔkagilo ki a ilə'n ko nya,
kandi ko'gi madi tosi dɔ row'ti, adi de'gi njiyəi dɔ'ti, yəl'gi turi kaki.
6 Kandi ko'gi madi tosi dɔnangi wor'ti, adi loki mbi'ə'gi ene n'tei ningə
təli tuti kurum, tadɔ loki sɔl ki kadi uləi ngirə'de'ti goto.
7 Kandi ko'gi ki nungi tosi dann konn'gi'ti, adi konn'gi tɔgi se'de nan'ti,
təli ndəmi'de mbɔl.
8 Nan kandi ko'gi madi, tosi dɔnangi'ti ki maji, adi tɔgi, kandi'de tei.
Dɔ'a ki kare andi asi ɓu ɓu.» Nga ningə Jeju tɔlta ta lə'ne kin ene: «De ki
aw mbi'ne tadɔ koo'n dɔ ta ningə, kadi oo dɔ ta kin maji!»

Ginn nya ki Jeju el'n ta me kujita'ti
(Mat 13.10-17; Mrk 4.10-12)

9 Njendo'gi lə Jeju dəji'ə eyina ke kujita kin me'ə in ri wa?
10 Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjidɔ
Konɓe lə Luwə adi in gəri, nan ndəgə'gi, nya kin in ki kɔji'de ki kujita,
tadɔ kadi:
"Re kum'de oo lo maji kaa oyi nya el,
Mbi'de oo dɔ ta maji kaa gəri me'ə el.*"»

Jeju ɔr me kujita ki dɔ njeduw nya'ti
(Mat 13.18-23; Mrk 4.13-20)

11 Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Kujita kin, me'ə ə to kin: Kandi ko, in ta
lə Luwə.
12 In ki tosi dɔ row'ti, in de'gi madi ki oyi ta lə Luwə, ningə Su re ɔr ta
ki oyi kakin me'de'ti kɔ, nan to panyata in uni me'de adi Jeju kadi ingəi
kaji.
13 Kandi ko ki tosi dɔnangi wor'ti, in de'gi ki oyi ta lə Luwə ningə, taai ki
rɔnel, nan lo kadi ta kin ulə ngirə'ne me'de ngan goto. Uni me'de ngonn
kagilo ki nden be par, nan loki kon'gi rei ningə, inyəi go kunme lə'de kɔ.
14 Kandi ko ki tosi dann konn'ti, in de'gi ki oyi ta, nan go'ti, me ki ra
sururu, ki nya maji'gi, ki koo maji rɔ ki dɔnangi'ti ne ɔgi'de kadi tɔgi
gangi me kunme'ti lə'de ə gəsirəi.
15 Ningə kandi ko ki tosi dɔnangi'ti ki maji, in de'gi ki oyi ta lə Luwə ki
ngar me'de ki maji, ngarme ki rɔta'ti, ningə ngəmi me'de'ti, uwəi tɔgi'de
ba, adi kandi kulə lə'de te.

Kujita ki dɔ kunji'ti
(Mrk 4.21-25)

16 «De a ində por lambi'ti kadi dow ngo dɔ'ti el, taa ində ginn tirə'ti el
tɔ. A ində dɔ nya'ti taa, kadi de'gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj'ə.
17 Nya ra ki gidi kuwə, ki ginn'ə a te el goto. Tadɔ nya ki to lo kiyə'ti, ki
ginn'ə a te el goto tɔ.
18 Maji kadi uri mbi'se maji oyi dɔ ta ki isi oyi, um kadi oyi ki non be el.
Tadɔ de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti ɓay. Nan de ki nya li'ə goto kaa,
in ki ndikiri inɓe ki ində me'ne dɔ'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti inɓe ɓay.»

---

* **8:10 8.10** Ejay 6.9

Kon Jeju kɨ ngannkon'a'gɨ
(Mat 12.46-50; Mrk 3.31-35)

19 Kon Jeju kɨ ngannkon'a'gɨ rei kadɨ n'oyi'ə, nan lo kadɨ tei rɔ'a'tɨ goto
tadɔ bulə de'gɨ kɨ in ngayn.
20 Ə eli'ə taa eyina: «Kon'i kɨ ngannkon'i'gɨ rai taga non, gei koyi nu.»
21 Ningə Jeju təl el'de ene: «Kon'm kɨ ngannkon'm'gɨ ə in de'gɨ kɨ oyi ta
lə Luwə, ningə təli rɔ'de go'tɨ, ə rai kulə.»

Jeju ndangɨ nəl adɨ ra lokatɨ
(Mat 8.18, 23-27; Mrk 4.35-41)

22 Ndɔ kare, Jeju ala me to'tɨ in kɨ njendo'gɨ lə'ne, ningə el'de ene: «Adɨ
jɨ gangi babo j'awi dowə'tɨ kɨ kare.» Ningə awi.
23 Lokɨ isɨ ɔsi to isɨ gangi ba kin ningə, Jeju to ɓi kanum. Ə nəl kibo
ngayn osɨ dɔ ba'tɨ, ra adɨ mann rɔsɨ to, in ta koy'tɨ.
24 Lo kin'tɨ, njendo'gɨ rei kɨ rɔ Jeju'tɨ, ndəli'ə kɨ non ta'de'tɨ eyina:
«Njendo de'gɨ, Njendo de'gɨ, j'isi j'oyi!» Lokɨ Jeju ndəl, ndangɨ nəl'gɨ kɨ
pungum mann'gɨ adɨ təli toi keke, lo to jijiji.
25 Ningə el njendo'gɨ ene: «Kunme lə'se to ra be tɔ ɓay ə?» Nga ningə
ɓol ra'de, nya kin ətɨ'de ɓol ngayn adɨ dəji nan ta dann'de'tɨ eyina: «De
inɓe kam in nan ə nəl kɨ mann kaa el'de ta par ə təli rɔ'de go'ə'tɨ be wa?»

Jeju tuwə ndil'gɨ kɨ majel dɔ dingəm'tɨ kare be
(Mat 8.28-34; Mrk 5.1-20)

26 Jeju ingɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne rei tei dɔnangɨ'tɨ kɨ Gerasa, kɨ ra ta ɓe'tɨ kɨ
Galile.
27 Lokɨ Jeju in me to'tɨ ur kɨ nanga ningə, dingəm kare kɨ me ɓe'tɨ kɨ
Gerasa, in non re kɨ rɔ Jeju'tɨ. In dingəm kɨ ndil'gɨ kɨ majel rai'ə. Asɨ
dɔkagilo ngayn, dingəm kin ulə ku rɔ'ne'tɨ el num, isɨ ɓe me kəy'tɨ el
num. Lo kis'ə in dɔɓadɨ'gɨ'tɨ par.
28 Lokɨ oo Jeju ningə, osɨ nangɨ nja'a'tɨ, ningə elta kɨ ndu'ne kɨ boi ene:
«Jeju, kɨ Ngonn lə Luwə kɨ njekisɨ dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, in ri ə ge rɔ'm'tɨ wa?
Nja'i ba, adɨ'm kon el.»
29 El be tadɔ Jeju adɨ ndu'ne ndil kɨ majel kadɨ te rɔ dingəm'tɨ kin kɔ.
Nja ngayn ndil kɨ majel kin in kɨ dingəm kakin ningə ra'a. De'gɨ dɔi'ə kɨ
kulə gindɨ ge, uləi kangila gindɨ nja'a'tɨ ge, nan gangɨ kulə gindɨ'gɨ kin riw
riw ə tətɨ kangila gindɨ'gɨ kin nɔsɨ nɔsɨ rɔ'ne'tɨ kɔ, ningə ndil'gɨ kɨ majel
ɔsi'ə adɨ aw kɨ diləlo diləlo.
30 Ə Jeju dəj'ə ene: «Tɔ'i nan nan?» Anyɨ ilə Jeju'tɨ ene: «Tɔ'm nan bulə
njerɔ'gɨ.» Tadɔ ndil'gɨ kɨ majel ngayn uri me'ə'tɨ.
31 Lo kin'tɨ, ndil'gɨ kɨ majel kakin nonyi dɔ Jeju'tɨ kadɨ adɨ'de n'awi
boloɓe'tɨ kɨ dɔboy'o goto.
32 Bulə kɔsongɨ'gɨ rai lo'tɨ kin non ra sɔi nya dɔ mbal'tɨ, ə ndil'gɨ kɨ majel
kakin nonyi dɔ Jeju'tɨ kadɨ adɨ'de n'awi me'de'tɨ. Anyɨ Jeju adɨ'de tarow
kadɨ awi me'de'tɨ.
33 Ndil'gɨ kɨ majel tei me dingəm'tɨ, awi uri me kɔsongɨ'gɨ'tɨ kakin. Ningə
nyɨ, kɔsongɨ'gɨ ɓingəi nan kadɨ mbal'tɨ taa, tosi me ba'tɨ, anyinan mann
oyi.
34 Lokɨ de'gɨ kɨ njengəm kɔsongɨ'gɨ oyi nya kɨ ra nya kin ningə, anyinan
awi me ɓebo'tɨ kɨ ngann ɓe'gɨ, ɔri poy nya kɨ ra nya kin de'gɨ.
35 De'gɨ tei ai kadɨ n'oyi nya kɨ ra nya kin. Be ə, lokɨ rei tei rɔ Jeju'tɨ
ningə, oyi dingəm kɨ ndil'gɨ kɨ majel tei me'ə'tɨ kakin, isɨ nja Jeju'tɨ. Oyi'ə
kadɨ isɨ kɨ ku rɔ'ne'tɨ, kɨ hangal kɨ majɨ, adɨ ətɨ'de ɓol.
36 Nje kɨ rai lo nya'tɨ kɨ ra nya kin, ɔri madɨ'de'gɨ poy'o, tɔji row kɨ
dingəm kɨ aw kɨ ndil'gɨ kɨ majel kin ingə'n lapiya.

37 Lo kin’ti non be, de’gi ki dɔnangi Gerasa’ti, ɓol tɔl’de, adi dəji Jeju
kadi inyə dɔnangi lə’de ə aw. Ə Jeju al me to’ti, təl gogi.
38 Dingəm ki Jeju tuwə ndil’gi ki majel dɔ’a’ti kɔ kakin dəji Jeju kadi
n’aw si’ə, nan Jeju tuwə.
39 Ene: «In təl aw ɓe, ɔr poy nya’gi pəti ki Luwə ra sə’i kin adi de’gi
oyi.» Be ə, dingəm aw iləmbər nya ki Jeju ra si’ə kin me ɓebo’ti ba pəti.

Ta lə ngonn lə Jayrusi ki dene ki ta lə dene ki nje monyi mosi
(Mat 9.18-26; Mrk 5.21-43)

40 Loki Jeju təl re, bulə de’gi uwəi’ə ki rɔ’de maji, tadɔ pəti isi nginəi’ə.
41 Ningə nyi dingəm kare ki tɔ’a nan Jayrusi, ki in njekundɔ kəykawnan
lə Juwipi’gi in non re. Re osi nja Jeju’ti, non dɔ’a’ti kadi re aw ɓe lə’ne.
42 Kadi aw ɓe lə’ne tadɔ ngonn’o ki dene ki in kareba, ɓal’a in dɔgi gidə
in joo to ta koy’ti. Loki Jeju isi aw, bulə de’gi mborei’ə ki yo ge ki ne ge,
lo kɔrkon goto.
43 Dann bulə de’gi’ti kin, dene kare ki monyi mosi ad’a kon ɓal dɔgi gidə
in joo in non. Dene kin tuji nyakingə lə’ne kɔ pəti ji njera de’gi monyi’ti,
nan de ki kadi ad’a lapiya goto.
44 Dene re ndəkba rɔ Jeju’ti, ki row ki gidə’ti, ɔdi ta ku lə Jeju par ə,
tanan’ti non, mosi gangi rɔ’a’ti.
45 Low’ə’ti non Jeju dəji ene: «Nan ə ɔdi’m wa?» Ningə de’gi pəti
manji’ə’ti eyina n’ɔdi’ə el. Nga ə Piyər el’ə ene: «Burəɓe, in de’gi ki
rosi gid’i, ə mborei nu ki yo ge ki ne ge kin ə ɔdi nu.»
46 Nan Jeju ene: «De madi ɔdi’m, m’gər kadi tɔgi te rɔ’m’ti.»
47 Loki dene oo kadi nya ki n’ra kin Jeju gər ningə, dadi par par, osi nja
Jeju’ti. Ningə takum de’gi’ti pəti, ɔr go nya ki ra adi n’ɔd’n Jeju kin. Taa,
ɔr’de go kingə ki ingə lapiya tanan’ti non par kin tɔ.
48 Ə Jeju el’ə ene: «Ngonn’m, kunme lə’i aj’i. Aw ki lapiya.»
49 Loki Jeju ra elta ba ɓay ningə, de kare in ɓe lə njekundɔ kəykawnan
lə Juwipi’gi re. Re el Jayrusi ene: «Ngonn’i oy, in ndɔji Njendo de’gi el
nga.»
50 Nan Jeju ki oo dɔ ta kin el Jayrusi ene: «Adi əti ɓol el, un me’i par, ə
a aji.»
51 Loki rei tei me kəy’ti, Jeju inyə tarow adi de ur kəy go ngonn’ti el. Adi
Piyər num, Jan num, Jaki num, baw ngonn ingi ki kon ngonn num tɔ par
ə uri si’ə kəy go ngonn’ti.
52 De’gi pəti nonyi ge ndingəi rɔ’de ge tadɔ ngonn, nan Jeju el’de ene:
«Nonyi el, ngonn oy el, to ɓi to to.»
53 Anyi uwəi Jeju kogi, tadɔ gəri kadi ngonn oy.
54 Nan Jeju uwə ji ngonn, ningə ɓar’a ene: «Ngonn’m ki dene, ində taa.»
55 Lo kin’ti, ngonn ki dene tɔsi ndəl, ndil’ə re rɔ’a’ti adi ində taa tanan’ti
non. Anyi Jeju dəji’de kadi adi’ə nya sɔ.
56 Nya kin ra ɓol njekoj’o’gi ngayn. Nan Jeju un ndu’ne kadi eli taa de
madi el.

9

Jeju ulə njendo’gi lə’ne ki dɔgi gidə in joo
(Mat 10.1-9, 11-14; Mrk 6.6-13)

1 Jeju ɓar njendo’gi ki dɔgi gidə in joo, adi’de tɔgi konɓe dɔ ndil’gi ki
majel’ti pəti, taa kadi aji nje monyi’gi tɔ.
2 Jeju ulə’de kadi iləi mbər Poyta ki maji ki ɔjidɔ konɓe lə Luwə, taa
kadi adi lapiya de’gi tɔ.

3 Ningə el’de ene: «Uni nya madɨ tadɔ dɔ row el num, uni kagɨ tɔsɨ el
num, uni ɓɔl el num, uni mapa el num, uni nar el num, taa kadɨ ai kɨ ku
rɔ’se joo el num tɔ.
4 Ə me kəy kɨ ra kɨ uri’tɨ ningə, a si səm’tɨ non bitɨ kadɨ awi.
5 A re de’gɨ kɨ me ɓe’tɨ pətɨ uwəi’se kɨ rɔ’de’tɨ el ningə, lokɨ isɨ tei me
ɓe’tɨ kin kɨ taga ningə, indəi bu sa’gɨ kɨ nja’se’tɨ*, kadɨ to to nya ndəjɨ
ndu’de.»
6 Njendo’gɨ iləi dɔ’de ai kɨ dɔɓe dɔɓe, iləi mbər Poyta kɨ majɨ taa aji
njemonyi’gɨ kɨ lo lo tɔ.

Ta ndɔjɨ Erodɨ dɔ Jeju’tɨ
(Mat 14.1-2; Mrk 6.14-16)

7 Erodɨ kɨ in nje konɓe dɔnangɨ’tɨ kɨ Galile, oo poy nya’gɨ kɨ isɨ rai nya.
Lokɨ oo ningə, ta ndɔj’ɔ dɔ Jeju’tɨ, tadɔ de’gɨ madɨ eli eyina: «In Jan Batisɨ
ə ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ.»
8 Nje kɨ nungɨ eli eyina: «In Eli kɨ njekelta kɨ ta Luwə’tɨ ə te.» Nje kɨ rangɨ
ɓay eli eyina: «In de’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ kɨ kete’gɨ kin ə kɨ kare ində
taa dann njekoy’gɨ’tɨ.»
9 Lo kin’tɨ Erodɨ el ene: «Jan, in m’inɓe ə ndɔkɨ madɨ gangi dɔ’a, nga in
nan ɓay ə m’njɨ m’oo ta’gɨ kɨ be kin dɔ’a’tɨ wa kaa m’gər el.» Anyɨ sangɨ
kadɨ n’oo Jeju.

Jeju adɨ nyakusɔ dingəm’gɨ dər mi sɔi
(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44)

10 Lokɨ njekawkulə’gɨ təli non rei ningə, ɔri Jeju poy nya’gɨ kɨ rai adi’ə
oo. Ə Jeju ɔr’de, aw se’de gədikare kadɨ ɓebo’tɨ kɨ ɓari’ə Betisayda.
11 Nan bulə de’gɨ gəri go’de, adɨ ai go’de’tɨ. Jeju uwə’de kɨ rɔ’ne’tɨ, el’de
ta kɨ dɔ Konɓe’tɨ lə Luwə, taa ajɨ nje’gɨ kɨ sangi lapiya lə rɔ’de tɔ.
12 Ningə lokɨ kadɨ aw to ur, njendo’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo, rei rɔ Jeju’tɨ
eli’ə eyina: «Inyə bulə de’gɨ kam adɨ awi kɨ ngannɓe’gɨ’tɨ kɨ lo ndɔɔ’gɨ’tɨ
sangi lo to ge kɨ nyakusɔ ge, tadɔ lo kɨ ji rai’tɨ ne kin, in lo kɨ de’gɨ gotoi’tɨ.»
13 Nan Jeju el’de ene: «Inɓe’gɨ adi’de nya sɔi.» Ə njendo’gɨ eli eyina:
«J’aw kɨ mapa mi ə kanjɨ joo inɓe be tɔ par, adɨ re in be el wa ningə kadɨ
j’inɓe j’aw jɨ ndogɨ mapa tadɔ lə bulə de’gɨ kin pətɨ wa ta.»
14 Dingəm’gɨ asi dər mi low’ə’tɨ non. Nan Jeju el njendo’gɨ ene: «Adi’de
sii nanga, uwəi nan asɨ dɔ mi dɔ mi be.»
15 Njendo’gɨ rai tokɨ Jeju el’n’de, adɨ adi’de sii nanga pətɨ.
16 Ə Jeju un mapa kɨ mi kɨ kanjɨ kɨ joo kakin, ningə un kum’ne kɨ taa,
elta kɨ Luwə kadɨ njangɨ dɔ nyakusɔ kin. Go’tɨ, Jeju uwə mapa’gɨ kakin
gangɨ nan’tɨ, ə təl’n adɨ njendo’gɨ kadɨ lowəi bulə de’gɨ.
17 De’gɨ pətɨ sɔi nya ndanni majɨ. Ningə, njendo’gɨ ɔyi ndəgɨ mapa kɨ
kanjɨ kɨ nanyi, kara dɔgɨ gidə in joo ɓay.

Piyər gər kadɨ Jeju in Kirisitɨ
(Mat 16.13-21; Mrk 8.27-31)

18 Ndɔ kare Jeju isɨ elta kɨ Luwə gədikare, njendo’gɨ li’ə in si’ə nan’tɨ, ə
Jeju dəji’de ene: «Bulə de’gɨ isɨ elita kɨ dɔ’m’tɨ tokɨ m’in nan wa?»
19 Ə iləi’ə’tɨ eyina: «De’gɨ madɨ eli eyina in Jan Batisɨ, nje kɨ nungɨ eyina
in njekeltakita Luwə’tɨ Eli, nje kɨ rangɨ ɓay eyina in njekeltakita Luwə’tɨ
kɨ kete kin, ə in kɨ kare dann’de’tɨ ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ.»
20 Ningə Jeju el’de ene: «Nga inɓe’gɨ kɨ dɔ’se, eli eyina m’in nan wa?»
Anyɨ Piyər ilə’tɨ ene: «In Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə.»

---

* **9:5 9.5** Ta lə kində bu kɨ nja’tɨ kɔ ə, gonyi Mat 10.14 kɨ ta kɨ dɔ’tɨ kɨ in ginn’tɨ nanga.

21 Jeju ilə ndu’ne ki tɔgi’ne kadi elita kin de madi el.

Jeju elta koy’ne ki kində’ne taa lo koy’ti
(Mat 16.24-28; Mrk 8.34-9.1)

22 Jeju ilə dɔ ta’ti kin ene: «Maji kadi Ngonn de ingə kon ngayn, ngatɔgi’gi lə Juwipi’gi, ki kibo’gi lə njekujənyamosi kadikare’gi, ki njendo ndukun’gi a mbəti’ə. De’gi a tɔli’ə, nan ndɔ ki kon mutə tum ginn’ə ndɔ koy’o ningə, a te lo koy’ti.»

23 Go’ti, Jeju el de’gi pəti ene: «Re de madi ndigi njiyə go’m’ti ningə, kadi oo rɔ’ne to nya madi el, kadi ndɔ’gi kare kare pəti inɓe un kagidəsi koy lə’ne, ə re un go’m.

24 Toki rɔta’ti, de ki ge kaji rɔ’ne n’inɓe dɔnangi’ti ne a ilə rɔ’ne kɔ. Nan de ki ilə rɔ’ne kɔ tadɔ lə’m, a aji rɔ’ne tɔ.

25 Kin ə re de ingə nyamaji’gi ki dɔnangi’ti ne pəti tigə, nan kadi inɓe ilə rɔ’ne kɔ eke tuji rɔ’ne ningə, maj’a to ra be wa?

26 Toki rɔta’ti, re rɔ de madi sɔl’ɔ tadɔ lə’m, eke tadɔ ta lə’m ningə, m’in Ngonn de kaa, m’a m’ra rɔsɔl dɔ’a’ti tɔ, ndɔ’a’ti ki m’a m’re’n me tɔji’ti lə’m, ki me tɔji’ti lə Bai, ki me tɔji’ti lə malayka’gi ki ari njay.»

27 Toki rɔta’ti adi m’el’se, de’gi madi dann’se’ti ne a oyi el ɓay ə, a oyi Konɓe lə Luwə taa.

Jeju mbəl rɔ’ne
(Mat 17.1-8; Mrk 9.2-8)

28 Ndɔ jijoo go ta’gi’ti kin ningə, Jeju ɔr Piyər num, Jan num, taa Jaki num tɔ, ə al aw se’de dɔ mbal’ti kadi n’elita ki Luwə.

29 Loki Jeju isi elta ki Luwə ningə, takum’ə mbəl, taa ku li’ə təl nda bal bal tɔ.

30 Ningə low’ə’ti non, dingəm’gi joo a eli si’ə ta. Dingəm’gi kakin in Moji in ki Eli.

31 Tei me tɔji’ti, a eli si’ə ta ɔjidɔ kaw ki a aw Jerujalem’ti kadi oy, tɔl’n ta kulə lə’ne.

32 Piyər in ki madi’ne’gi, ɓi tɔl’de kanum. Ə loki ene n’ndəli ningə, oyi tɔji lə Jeju ki dingəm’gi ki joo ki rai si’ə.

33 Loki dingəm’gi kakin inyəi Jeju ə isi awi ningə, Piyər el Jeju ene: «Njendo, kin ə j’isi lo kin’ti ne be par ə maji ngayn. J’a ra *kəyku’gi lo mutə: kare in yan’i, kare in yan Moji, ə ki kare in yan Eli tɔ.» Piyər gər me ta ki isi el kin el.

34 Ə loki a elta to kel ba ɓay ningə, kilndi in re dow dɔ’de bigum. Lo ki kilndi isi dow dɔ’de kin, ɓol tɔl njendo’gi.

35 Lo kin’ti, ndu ta madi te me kilndi’ti ene: «In kam in Ngonn’m, in ə in de ki m’mbət’ə, ə oyi ta li’ə.»

36 Go ndu ta’ti kin, Jeju təl nanyi ki kar’ne ba, de oo de madi ki rangi kad’a’ti el. Njendo’gi ngəmi ta’de, taa de madi kare ki dann’de’ti non, ki ndɔ’a’ti kin elta dɔ nya’gi’ti ki oyi kin goto.

Jeju aji ngonn ki ndil ki majel ra’a
(Mat 17.14-18; Mrk 9.14-27)

37 Lo ti go’ti, Jeju in ki njendo’gi lə’ne ki mutə in dɔ mbal’ti isi uri ki nanga ningə, bulə de’gi ngayn tiləi kum’ə.

38 Ningə dann bulə de’gi’ti kakin, dingəm kare un ndu’ne ki taa ene: «Njendo de’gi, m’non ki dɔ’i’ti kadi gon ngonn’m kin adi’m, tadɔ in ki kar’ne ba ji’m’ti.

39 Dɔkagilo'gɨ madɨ ningə, ndil kɨ majel a uwə, ra'a adɨ ur kɔl, ə yək'ə
kɨ tɔgɨ'ne, adɨ pulum taa uwə jugɨ jugɨ. A ad'a kon ratata, to nya kɨ a inyə
el be ɓay taa təl inyə.
40 Be ə, m'dəjɨ njendo'gɨ lə'i kadɨ tuwəi ndil kɨ majel kin dɔ'a'tɨ kɔ, nan
asi el.»
41 Lo kin'tɨ Jeju un ta el ene: «In de'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kɨ in nje
me ngan, njera nya kɨ majel, ke kadɨ to m'njɨ sese bitɨ kagilo bann ɓay taa
kadɨ uni me'se adi m'in wa? Ke kadɨ m'a m'ɔsɨ ginn'se bitɨ kagilo bann
ɓay taa wa? Re kɨ ngonn'i rɔ'm'tɨ ne.»
42 Lokɨ ngonn isɨ re ndəkba kɨ rɔ Jeju'tɨ ningə, ndil kɨ majel kakin un'ə,
ɔt'ɔ nanga, yək'ə kɨ tɔgɨ'ne, nan Jeju ndangɨ ndil kɨ majel kɨ tɔgɨ'ne ad'a
te rɔ ngonn'tɨ, adɨ ngonn ingə lapiya, ningə təl si'ə adɨ baw'a.
43 Lo kin'tɨ, de'gɨ pətɨ, ndil'de te anyi ur kakɨ ɔjidɔ tɔgɨ Luwə kɨ ətɨ ɓol
kin.

Jeju təl el ɓay kadɨ n'a n'oy
(Mat 17.22-23; Mrk 9.30-32)

Lokɨ de'gɨ pətɨ, nya'gɨ pətɨ kɨ Jeju ra, ətɨ'de ɓol, Jeju el njendo'gɨ lə'ne
ene:
44 «Oyi ta kɨ m'aw to m'el'se kin majɨ: A uləi m'in Ngonn de ji de'gɨ'tɨ.»
45 Nan njendo'gɨ gəri me ta kin el. Ta kin to kɨ ndəmə ba kadɨ gəri me'ə
el. Ningə ɓoli kadɨ dəji ta Jeju dɔ'tɨ tɔ.

Jeju un ta lə ngann'gɨ kɨ du ndo'n nya njendo'gɨ lə'ne
(Mat 18.1-5; Mrk 9.33-37)

46 Njendo'gɨ uləi ngirə manjinan ta'tɨ kadɨ n'gəri ke nan dann'de'tɨ ə in
kibo wa?
47 Jeju gər ta kɨ me'de'tɨ, adɨ un ngonn kɨ du, ur'ə ad'a ra gədɨ'ne'tɨ,
48 ningə el'de ene: «Re de madɨ uwə ngonn kɨ be kin kɨ rɔ'ne'tɨ me
tɔ'm'tɨ ningə, in m'inɓe ə de'ə kin uwə'm kɨ rɔ'ne'tɨ. Ningə, de kɨ uwə'm
kɨ rɔ'ne'tɨ, in njekulə'm ə uwə kɨ rɔ'ne'tɨ.» Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ in ə in kɨ du
ngayn dann'se'tɨ, in de'ə kin ə in kibo dann'se'tɨ.

De kɨ in nje kɔsɨ'm ta el in de lə'm
(Mrk 9.38-41)

49 Jan un ta el Jeju ene: «Njendo de'gɨ, j'oo de madɨ kɨ a tuwə ndil'gɨ kɨ
majel me tɔ'i'tɨ, ningə jɨ ndigɨ kadɨ j'ɔg'ɔ dɔ ra nya kin, tadɔ in njiyə se'je
go'i'tɨ el.»
50 Nan Jeju ilə'tɨ ene: «Ɔgi'ə dɔ el, tadɔ de kɨ ɔsɨ'se ta el in de lə'se.»

Ngonn ɓe kare kɨ Samari'tɨ mbətɨ kuwə Jeju kɨ rɔ'ne'tɨ

51 Lokɨ dɔkagilo nanyi ndəkba kadɨ a uni Jeju ai si'ə dɔran'tɨ, Jeju ilə
ndu'ne kadɨ ri ri kaa n'aw Jerujalem'tɨ.
52 Be ə, ulə njekawkulə'gɨ non'ne'tɨ kete. Njekawkita'gɨ awi, uri me
ngonnɓe'tɨ kɨ *Samari kadɨ rai go re lə Jeju kete.
53 Nan de'gɨ kɨ ngonn ɓe'tɨ kakin mbeti kuwə Jeju kɨ rɔ'de'tɨ tadɔ isɨ aw
kɨ Jerujalem.
54 Lokɨ njendo'gɨ li'ə, Jakɨ ingɨ kɨ Jan oyi ta kin ningə, eli Jeju eyina:
«Burəɓe, in ndigɨ kadɨ jɨ dəjɨ por j'ad'a in dɔran'tɨ, osɨ dɔ'de'tɨ, row'de kɔ
wa?»
55 Ə Jeju təl kum'ne rɔ'de'tɨ, ndangɨ'de ene: Ndil kɨ ində ta me'se'tɨ kin
ke in gəri in ndil kɨ to tanan bann wa?

56 [Tadɔ Ngonn de re kadɨ to kajɨ de’gɨ um kadɨ tujɨ de’gɨ el†.] Ningə uni
row, ai ngonn ɓe’tɨ kɨ rangɨ.

Kun go Jeju
(Mat 8.19-22)

57 Lokɨ in dɔ row’tɨ, de madɨ el Jeju ene: «M’a m’un go’i lo’gɨ pətɨ kɨ a
awɨ’tɨ.»
58 Ə Jeju el’ə ene: «Njan’gɨ ai kɨ ɓe to’de, ə yəl’gɨ ai kɨ kəy lə’de tɔ, nan
m’in Ngonn de m’aw kɨ lo kɨ kadɨ m’ulə dɔ’m’tɨ el.»
59 Go’tɨ, Jeju el de kɨ rangɨ ene: «Un go’m.» Ningə de kakin el ene:
«Burəɓe, adɨ’m tarow adɨ m’aw m’duw bai ɓay taa.»
60 Ə Jeju el’ə ene: «Inyə njekoy’gɨ adɨ duwi njekoy’gɨ lə’de, nan in aw
iləmbər Konɓe lə Luwə.»
61 In kɨ rangɨ ɓay el ene: «Burəɓe, m’a m’un go’i, nan m’dəj’i kadɨ adɨ’m
tarow adɨ m’aw m’elta kɨ kadɨ j’inyəi’n nan kɨ nje kɨ me kəy’tɨ lə’m ɓay
taa.»
62 Ə Jeju el’ə ene: «De kɨ uwə dɔ kɔsɨ mangɨ, ə təl ilə rətɨ gogɨ ningə,
de’ə kin Konɓe lə Luwə in kɨ ta tɔ’a el.»

10

Jeju ulə njendo’gɨ dɔ siri gidə in joo
(Mat 9.37-38, 10.7-16; Mrk 6.8-11; Luk 9.3-5)

1 Go nya’gɨ kin, Jeju mbətɨ njendo’gɨ kɨ rangɨ dɔ siri gidə in joo, ningə
ulə’de joo joo kɨ ɓebo’gɨ kɨ lo’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ ɔjɨ kadɨ re inɓe a awɨ’tɨ.
2 Ningə el’de ene: «Ko kɨ asɨ kujə, dilə in ngayn, nan Njekujə’gɨ in ngayn
el. Ə dəji ɓe nje ko kadɨ ulə kɨ njekujə ko’gɨ me ndɔɔ’tɨ.
3 Ningə kɨ ngɔsine kin, osi row’ə ai! M’ulə’se to ngann batɨ’gɨ be dann
jagum’gɨ’tɨ.
4 Uni nar el num, uni ɓɔl el num, uni sa nja’se el num tɔ. Taa rai row’ə
ta lapiya kɨ ra’tɨ el num tɔ.
5 Kin ə ai kadɨ uri me kəy’tɨ madɨ ningə, nya kɨ dɔkete, eli eyina: “Lapiya
kɨ dɔ me kəy’tɨ kin.”
6 Ningə kin ə re de kɨ nje ndigɨ lapiya isɨ me kəy’tɨ kin non ningə, lapiya
lə’se a aw kɨ dɔ’a’tɨ. A re de goto ningə, lapiya lə’se a təl kɨ rɔ’se’tɨ tɔ.
7 Sii me kəy’tɨ kɨ uwə’se kɨ rɔ’ne’tɨ kin non, nyakusɔ kɨ adɨ’se ə sɔi, mann
kɨ adɨ’se ə anyinan. Tadɔ de kɨ ra kulə, majɨ kadɨ ingə nyakugəgoji lə’ne.
Uri kəy joo el.
8 Kin ə re uri me ɓe’tɨ, ə ɓe uwə’se kɨ rɔ’ne’tɨ ɓe nje nya kɨ adɨ’se ə sɔi
par.
9 Re de’gɨ kɨ monyi ra’de in me ɓe’tɨ kin non ə, aji’de. Ə eli de’gɨ kɨ me
ɓe’tɨ eyina: “Konɓe lə Luwə in ndəkba kɨ rɔ’se’tɨ.”
10 A re uri me ɓe’tɨ, ə de’gɨ kɨ me ɓe’tɨ kin uwəi’se kɨ rɔ’de’tɨ el ningə,
tei kɨ taga tambalo’tɨ, ə eli eyina:
11 “Bu kɨ me ɓe’tɨ lə’se kɨ nanyi ginn sa nja’je’tɨ kaa, j’ində kɔ gogɨ
j’adɨ’se. Ningə kadɨ in gəri tokɨ Konɓe lə Luwə in ndəkba.”
12 Ə kadɨ m’el’se tokɨ rəta’tɨ m’adɨ in gəri tokɨ ndɔ gangɨ ta’tɨ ə, ta kɨ
gangɨ kɨ dɔ ɓe’tɨ kin a utə yan Sɔdɔm sanyi*.
13 «Kumtondoo in lə’i in ɓebo kɨ Korajen! Kumtondoo in lə’i in ɓebo
kɨ Betisayda! Nyakɔjɨ’gɨ kɨ rai nya ɓe lə’se kin, re in Tir’tɨ kɨ Sidon’tɨ ə

† **9:56 9.56** Barta kin goto me makitu’gɨ’tɨ kɨ kete kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigɨ.
* **10:12 10.12** Lo tum ginn nya’gɨ 19.24-28

nya'gɨ kin rai nya me'tɨ be ə, de'gɨ kɨ me'tɨ, a inyəi kuləra'de'gɨ kɨ majel kɔ mayinu. Re a uləi ku kuwə ndo rɔ'de'tɨ, sii bu'tɨ.
14 In tadɔ kin wa, ndɔ gangɨ ta'tɨ ə, ta kɨ gangɨ kɨ dɔ'se'tɨ a utə Tir kɨ Sidon.
15 Nga ningə in Kapernayim, oo kadɨ a un dɔ'i taa bitɨ kadɨ ɔdɨ dɔran, nan Luwə a təl sə'i bitɨ kaw'se'i koo[†].»
16 Jeju təl el njendo'gɨ lə'ne ɓay ene: «De oo ta lə'se, in m'in ə de'ə kin oo ta lə'm. Ə de kɨ ɔsɨ'se ngərəngɨ ningə, in m'in ə de'ə kin ɔsɨ'm ngərəngɨ tɔ. Ningə de kɨ ɔsɨ'm ngərəngɨ ə, in njekulə'm tɔ ə ɔs'ɔ ngərəngɨ.»

Təl njendo'gɨ kɨ dɔ siri gidə in joo

17 Njendo'gɨ kɨ dɔ siri gidə in joo kɨ Jeju ulə'de, təli lo kulə'tɨ kɨ rɔnel, ningə eli Jeju eyina: «Burəɓe, ndil'gɨ kɨ majel kaa, lokɨ jɨ ɓar tɔi ningə, uləi dɔ'de ginn tɔgɨ'je'tɨ.»
18 Jeju el'de ene: «M'oo *Satan in dɔran'tɨ osɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ to təl ndi be.
19 Ningə m'adɨ'se tɔgɨ kadɨ njiyəi dɔ lii'gɨ'tɨ, dɔ nii'gɨ'tɨ, kɨ dɔ tɔgɨ'gɨ'tɨ pətɨ kɨ njeban awɨ'n. Nya madɨ kare kɨ kadɨ a tujɨ'se goto.
20 Nga ningə kadɨ rai rɔnel tadɔ kulə kɨ ndil'gɨ kɨ majel uləi dɔ'de ginn tɔgɨ'se'tɨ kin el, nan kadɨ rai rɔnel tadɔ tɔ'se kɨ in kɨ ndangɨ me dɔran'tɨ taa.»

Rɔnel lə Jeju
(Mat 11.25-27)

21 Dɔkagilo'ə'tɨ non, Ndil Luwə ra adɨ rɔnel rɔsɨ me Jeju, adɨ el ene: «M'ulə tɔjɨ dɔ'i'tɨ, Bai, in Burəɓe kɨ nje dɔran kɨ dɔnangɨ. M'ulə tɔjɨ dɔ'i'tɨ tadɔ iyə kum nya kin njetər'gɨ kɨ nje nyagər'gɨ, ningə in te kum'ə adɨ nje kɨ de'gɨ gəri dɔ'de el. Bai, in inɓe ə in ndigɨ kadɨ to to be.
22 Nya'gɨ pətɨ, in Bai ə adɨ'm'de, ningə de kɨ kadɨ gər Ngonn goto, Baw'a kɨ kar'ne ba par ə gər'ə, taa de kɨ gər Baw kaa goto tɔ, Ngonn'o kɨ kar'ne ba par ə gər'ə, ə de kɨ Ngonn inɓe te kɨ dɔ Baw'ne ad'a tɔ par ə a gər'ə.»
23 Go'tɨ, Jeju təl kum'ne kɨ dɔ njendo'gɨ el'de kɨ kar'de ba ene: «In nje majikur tadɔ nya kɨ kum'se oo kin!
24 De'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ ngayn kɨ ngar'gɨ ngayn ndigɨ kadɨ n'oyi nya kɨ kum'se oo kin, nan lo kadɨ kum'de oo goto, ndigɨ kadɨ mbi'de oo dɔ ta kɨ mbi'se oo kin, nan lo kadɨ oyi dɔ'a goto.»

Kujita dɔ de'tɨ kɨ Samari kɨ nje memajɨ, kɨ in Juwipɨ el
(Mat 22.34-40; Mrk 12.28-31)

25 Njendo ndukun kare ində taa, ningə dəjɨ ta kare Jeju to ta kuwə nan kɨ ta ene: «Njendo de'gɨ, in ri ə majɨ kadɨ m'ra kadɨ to m'ingə'n kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ wa?»
26 Ə Jeju el'ə ene: «In ta ri ə ndangɨ me ndukun'tɨ wa? Ə go gər'ə lə'i in bann wa?»
27 Ningə njendo ndukun kakin ilə Jeju'tɨ ene: «A in ndigɨ Burəɓe Luwə lə'i kɨ ngarme'i ba pətɨ, kɨ ndil'i ba pətɨ, kɨ tɔgɨ ba pətɨ, kɨ ta mər lə'i ba pətɨ. Ningə a ndigɨ de mad'i to darɔ'i inɓe be tɔ[‡].»
28 Ə Jeju el'ə ene: «Ta kɨ m'dəj'i, ilə'm'tɨ majɨ kɨ dum. Ə in ra be, ningə a ingə kajɨ.»
29 Njendo ndukun sangɨ kadɨ n'tɔjɨ tokɨ n'in de kɨ dana, adɨ təl dəjɨ Jeju ene: «Nan ə in de madɨ'm wa?»
30 Ə Jeju el'ə ene: «Dingəm kare in Jerujalem isɨ aw Jeriko, ningə osɨ jɨ kaya'gɨ'tɨ kɨ nje gangɨ row, adɨ taai nya'gɨ lɨ'ə pətɨ jɨ'ə'tɨ, tindəi'ə adɨ to ta koy'tɨ, ningə inyəi'ə ə ɔti awi.

---

† **10:15 10.15** Ejay 14.13-15 ‡ **10:27 10.27** Ndukun kɨ nja joo 6.5; Lebitikɨ 19.18

31 Gɔ’ti ningə, njekujənyamosi kadikare in non re te dɔ’a’ti, nan loki
oo’ə, gangi sanyi aw lo lə’ne.
32 Gɔ’ti, de ki ginn koji’ti lə Lebi kare in non re tɔ, nan loki oo dingəm
kakin ningə, gangi sanyi aw lo lə’ne.
33 Gɔ’ti ningə, de ki Samari’ti kare ki isi aw mbah in non re te dɔ
dingəm’ti kakin. Loki oo’ə, oo kumtondoo li’ə ki rɔta’ti.
34 Be ə, re rɔ’a’ti, ur hu ki yiwi kandi nju ta dɔ’ti, dɔ’n do li’ə, ningə un’ə
ində dɔ koro’ti lə’ne, aw si’ə lo to mbah’gi’ti, ində kum’ne go’ə’ti.
35 Lo ti go’ti, dingəm ki Samari’ti kakin ɔr nar ki asi ra kulə ndɔ joo adi
nje kində kum’ne go kəy to mbah’gi’ti, ningə el’ə dɔ’ti ene: “Ində kum’i
go’ə’ti maji, a re nya ki ində’n kum’i go’ə’ti, aldɔ in ki mad’i kin ningə,
ndɔ təl’m ə, m’inɓe m’a m’ugə’i.”»
36 Ningə Jeju dəj’ə ta dɔ’ti ene: «Dann de’gi’ti ki mutə kin, in ki ra ə in
madi dingəm ki kaya’gi ki nje gangi row gangi’ə kin wa?»
37 Ningə, njendo ndukun ene: «In in ki oo kumtondoo li’ə kin.» Nga
ningə Jeju el’ə ene: «Re in be ningə, in kaa kadi aw, ə in ra be tɔ.»

Jeju aw ɓe lə Marti in ki Mari

38 Jeju in ki njendo’gi lə’ne in dɔ row’ti rei tei ngonn ɓe’ti kare be ningə,
dene madi ki tɔ’a nan Marti uwə Jeju rɔ’ne’ti me kəy’ti.
39 Marti aw ki ngonnkon’ne ki dene ki tɔ’a nan Mari non. Ə ngonnkon’a
kakin re isi nangi nja Burəɓe Jeju’ti, sii oo dɔ ta ki Jeju isi el.
40 Nan Marti ra ta ngann kulə’gi’ti, nja’a ɔdi nangi el, aw yo ge ki ne ge.
Ningə te pati, re el Jeju ene: «Burəɓe, ra bann ə ngonnkon’m ki dene Mari
inyə’m adi m’ra ta kulə’gi’ti ki kar’m ba be kaa usi el par wa? El’ə adi re
ra sə’m kulə’gi.»
41 Ə Burəɓe el Marti ene: «Marti, Marti, me’i osi nanga el, adi aw ki yo
ge ki ne ge tadɔ nya’gi ngayn.
42 Nan nya ki soti in kareba. Ningə Mari mbəti nya ki maji utə nya’gi
pəti. In nya ki de a taa ji’ə’ti el.»

11

Jeju ndo njendo’gi row kelta ki Luwə (Mat 6.9-13)

1 Ndɔ kare Jeju isi elta ki Luwə lo madi’ti. Loki elta ki Luwə ginn’ə gangi
ningə, njendo li’ə kare el’ə ene: «Burəɓe, ndo’je kelta ki Luwə toki Jan
Batisi ndo’n njendo’gi lə’ne kin be tɔ.»
2 Ə Jeju el’de ene: «Loki sii elita ki Luwə ningə, kadi eli eyina:
“Baw’je,
Kadi de ki ra gər tɔ’i toki in Luwə,
Kadi Konɓe lə’i re.
3 Adi’je nyakusɔ’je ki asi ta’je ki ndɔ’gi ndɔ’gi.
4 Inyə go majel’gi lə’je kɔ, tadɔ j’inɓe kaa,
J’inyə’n go majel lə de’gi pəti ki rai se’je majel kɔ tɔ.
Inyə’je adi j’osi me nyanan’ti el.”»
5 Anyi Jeju təl el’de ɓay ene: «Kin ə, de kare dann’se’ti ge be, aw ki
madi’ne non, ə in dann lo’ti aw ində takəy dɔ’a’ti ene: “Madi’m, tunə’m
mapa mutə,
6 tadɔ madi’m kare in mbah’ti re te dɔ’m’ti, nan nya ki kadi m’ra’n’ə
mbah goto.”

7 Ə re mad'a kakin to kɨ kəy non ene: "Ndɔjɨ'm el, takəy in kɨ kutɨ nga, ningə j'in kɨ ngann'm'gɨ jɨ to nanga tɔ, um lo kadɨ m'a m'ində taa m'ad'i mapa goto."
8 M'el'se kadɨ in gəri, kin ə re ində taa ad'a mapa kin tadɔ k'in madɨ nan lə'de el kaa, a ində taa kadɨ ad'a nya'gɨ pətɨ kɨ ge, tadɔ takəy kɨ a ində kɨ nja nan'tɨ nan'tɨ kin.
9 Ningə m'in, m'el'se: Dəji ə a adi'se, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi'se.
10 Tadɔ de kɨ dəjɨ ə a adi'ə, de kɨ sangɨ ə a ingə, de kɨ ində takəy ə a tei adi'ə tɔ.
11 Baw ngonn kɨ ra dann'se'tɨ ə ngonn'o dəj'ə kanjɨ ningə a un lii yo taa ad'a wa?
12 Eke kadɨ ngonn'o dəj'ə kaw, ə a un nii yo ad'a kaa goto tɔ.
13 Kin ə ingɨ kɨ in de'gɨ kɨ kuləra'se majel kin mindɨ ə in gəri kadɨ nya kɨ majɨ ngann'se'gɨ ningə, ra bann be ə, Baw'je kɨ isɨ dɔran'tɨ taa kin taa, a adɨ Ndil Luwə de'gɨ kɨ dəji'ə el wa?»

Jeju in kɨ ndil'gɨ kɨ majel
(Mat 9.32-34, 12.22-30; Mrk 3.22-27)

14 Ndɔ kare Jeju tuwə ndil kɨ majel kɨ in me dingəm'tɨ ningə ra'a adɨ elta el. Lokɨ ndil kɨ majel te ningə, dingəm kɨ kete elta el kakin təl elta, adɨ ətɨ bulə de'gɨ ɓol ngayn.
15 Ningə de'gɨ madɨ eli eyina: «In kɨ tɔgɨ lə Beljəbul kɨ in ngar lə ndil'gɨ kɨ majel, ə isɨ tuwə'n ndil'gɨ kɨ majel.»
16 Ə nje kɨ nungɨ, kadɨ nanyi'ə'n'ə ningə, dəji'ə kadɨ ra nyakɔjɨ madɨ kare kɨ in dɔran'tɨ adɨ'de n'oyi.
17 Nan Jeju gər mərta lə'de ɓətɨ, adɨ el'de ene: «Kin ə, de'gɨ kɨ me konɓe'tɨ kɨ kareba, təli dɔnan'tɨ rɔi nan ə, konɓe'ə kin a tujɨ, ningə kəy'gɨ a budi dɔnan'tɨ mur mur tɔ.
18 Kin ə re Satan inɓe adɨ de'gɨ li'ə təli dɔnan'tɨ rɔi nan ə, lo kadɨ konɓe li'ə a aw kɨ kete goto. M'el be tadɔ eli eyina in kɨ tɔgɨ lə Beljəbul kɨ in ngar lə ndil'gɨ kɨ majel ə m'njɨ m'tuwə'n ndil'gɨ kɨ majel.
19 Kin ə re m'in m'njɨ m'tuwə ndil'gɨ kɨ majel kɨ tɔgɨ lə Beljəbul ə, de'gɨ kɨ go'se'tɨ isɨ tuwəi'de kɨ tɔgɨ lə nan nga? Ingɨ ə a gangi ta lə'se kin.
20 Re in kɨ tɔgɨ lə Luwə ə m'njɨ m'tuwə'n ndil'gɨ kɨ majel ningə, tɔjɨ kadɨ konɓe lə Luwə re te rɔ'se'tɨ.
21 Kin ə de kɨ tɔg'ɔ in ngayn, kɨ aw kɨ nya rɔ'gɨ, ngəm takəy lə'ne ə, nya kare kɨ a ɔdɨ kadɨ nyakingə li'ə goto.
22 A re de madɨ kɨ tɔg'ɔ utə re ur go'ə'tɨ ə tət'ə rɔ ə, a ɔy nya rɔ'gɨ li'ə kɨ uwə kul'de kin pətɨ, taa a kanyi nyakingə'gɨ li'ə kɨ taa jɨ'ə'tɨ tɔ.
23 De kɨ in sə'm el ningə, in nje ta lə'm, taa de kɨ kaw sə'm nya kɨ nan'tɨ el, in nje sanan nya kɔ tɔ.»

Təl re ndil kɨ majel lo kis'ə'tɨ gogɨ
(Mat 12.43-45)

24 «Lokɨ ndil kɨ majel te me de'tɨ ningə, aw kɨ yo ge kɨ ne ge dilələo'tɨ tadɔ sangɨ lo kisi. Lokɨ ingə lo el ningə, təl el ene: "M'a m'təl kadɨ m'aw lo kisɨ'm'tɨ kɨ m'te'tɨ gogɨ."
25 Lokɨ təl re ningə, ingə lo kɨ in kɨ ra majɨ, ndolo.
26 Ə təl aw, ɔy ndil'gɨ kɨ majel utəi'ə inɓe ɓay siri, rei sii. Lo kin'tɨ, ji kisi lə de'ə kin a majel utə in kɨ kete inɓe ɓay.»

Majɨ kɨ rɔta'tɨ

27 Loki Jeju a elta kin ba ningə, dene kare ilə ndu’ne dann bulə de’gi’ti
ene: «Majikur in dɔ dene’ti ki nje koj’i ki nje kad’i mba.»
28 Nan Jeju ilə’ti ene: «Majikur in dɔ de’gi’ti ki nje koo ndu Luwə ki nje
təl rɔ’de go’ti yo taa.»

De’gi dəji nyakɔji
(Mat 12.38-42)

29 De’gi uwəi nan muki muki gidi Jeju’ti, adi Jeju el’de ene: «De’gi ki
dɔkagilo’ti ki ɓone kin in de’gi ki maji el. Dəji kadi to n’oyi nyakɔji madi,
nan nyakɔji madi ki rangi ki de a ra ore’n dɔ nyakɔji lə Jonasi, goto nga.
30 Tadɔ, toki Jonasi in nyakɔji tadɔ lə de’gi ki Ninibi’ti kakin ə*, Ngonn
de a in nyakɔji tadɔ lə de’gi ki ɓone tɔ.
31 Ndɔ gangi ta’ti ə, ngar ki dene ki holo a in ki de’gi ki dɔkagilo’ti ki
ɓone kin kadi a gangi ta dɔ’de’ti. Tadɔ, in sanyi dɔnangi’ti nu ə re kadi oo
gosita lə Salomon†. Nga ningə, ki ngɔsine kin, de ki utə Salomon sanyi in
ne
32 Ndɔ gangita’ti ə, de’gi ki Ninibi’ti a indəi taa non de’gi’ti ki dɔkagilo’ti
ki ɓone kin kadi a gangi ta dɔ’de’ti. Tadɔ, loki Jonasi iləmbər Poyta ki
maji, de’gi ki Ninibi’ti inyəi gorow njiyə’de’gi ki majel kɔ‡. Nga ningə, ki
ngɔsine kin, de ki utə Jonasi sanyi in ne.

Kunji lə darɔ
(Mat 5.15; Mrk 4.21; Luk 8.16)

33 «De a ində por lambi’ti kadi iyə eke dow ngo dɔ’ti el, nan a ində dɔ
nya’ti taa, kadi de’gi uri kəy ningə, oyi lo ki kunj’ə.
34 Kum de ə in lambi lə darɔ’a, re kum’i oo lo maji ningə, darɔ’i ba pəti
in me kunji’ti. A kin ə re kum’i oo lo maji el ningə, darɔ’i in me lo ki diw’ti
tɔ.
35 Ə ində manji rɔ’i adi kunji ki awi’n rɔ’i’ti təl diw el.
36 Kin ə re darɔ’i pəti in me kunji’ti ki kanji kadi ngonn lo ki diw ndəti
kad’a ningə, darɔ’i a unji njay njay toki lambi a unji’n dɔ’i’ti kin be tɔ.»

Jeju gangi ta dɔ Parisi’gi’ti ki njendo ndukun’gi
(Mat 23.4,6-7,13,25-27,29-31,34-36)

37 Loki Jeju elta tigə ningə, Parisi kare ɓar’a kadi aw sɔ nya ɓe lə’ne. Be
ə, Jeju aw isi si’ə ta nyakusɔ’ti.
38 Lo kin’ti, ta ndɔji Parisi kakin ngayn kadi Jeju togi ji’ne kete non
nyakusɔ’ti el.
39 Nan Jeju el’ə ene: «In Parisi’gi, ki ne kin isi togi gidi kala mann ki gidi
supira kusɔ nya adi ar, nan nyənn ɓogi ki mendul rosi me’se.
40 In de’gi ki mbo, Luwə ra gidi nya, ə ra me nya tɔ.
41 Maji kadi adi ngarme’se ki kəy kɔrɔki kadikare’ti Luwə, ə nya’gi pəti
a ari njay ki rɔ’se’ti.
42 «Kumtondoo in lə’se in Parisi’gi, tadɔ ɔri nya kare dann ki dɔgi’ti,
me mbi kam’gi’ti ki əti maji, ki me mbi kam’gi ki dangi dangi kadi ndiri
tanyi, adi Luwə§, ningə indəi nja’se dɔ nyara ki dana’ti ki dɔ ndigi’ti lə
Luwə. Ki rɔta’ti, in kin ə in nya’gi ki maji kadi indəi kum’se go’ti rai, ə
inyəi ndəgə’gi ki kɔ non be el.
43 Kumtondoo in lə’se, in Parisi’gi, tadɔ ndigi lo kisi ki kete non
de’gi’ti me kəykawnan’gi’ti lə Juwipi’gi, taa gəi kadi de’gi rai’de lapiya
lo kingənan’gi’ti lə bulə de’gi tɔ.

---

* **11:30 11.30** Jonasi 3.3-5 † **11:31 11.31** 1 Ngar’gi 10.1-10 ‡ **11:32 11.32** 1 Ngar’gi 10.1-10
§ **11:42 11.42** Lebitiki 27.30; Ndukun ki nja joo 14.22

44 Kumtondoo in lə’se ingɨ, tadɔ toi to dɔɓadɨ’gɨ kɨ nya kɨ tɔjɨ kadɨ de
gər’n’de goto, adɨ de’gɨ njiyəi kɨ dɔ’de’tɨ non be par kin be.»
45 Lo kin’tɨ, njendo ndukun kare el Jeju ene: «Njendo de’gɨ, me ta’tɨ lə’i
kɨ a el kin, in tɔ ə isɨ tajɨ’je.»
46 Ə Jeju ilə’tɨ ene: «Kumtondoo in lə’se, in njendo ndukun’gɨ tɔ, tadɔ
indəi nya kɨ ɔy ngayn dɔ de’gɨ’tɨ, nan ngonn ji’se kɨ nden be kaa uni taa
uwəi se’de nya kɨ kɔy kin el.
47 Kumtondoo in lə’se ingɨ kɨ isɨ indəi ɓadɨ’gɨ lə de’gɨ kɨ njekeltakita
Luwə’tɨ kɨ in baw’se’gɨ inɓe’gɨ ə tɔli’de.
48 Lo kin’tɨ, isɨ tɔji tokɨ in ndigɨ kɨ baw’se’gɨ dɔ kulə ra’de’tɨ kɨ rai, tadɔ
ingɨ tɔli njekelta kɨ ta Luwə’tɨ, ningə ingɨ in nje kində dɔɓadɨ’de’gɨ tɔ.
49 In tadɔ kin ə, Luwə elta me tər’tɨ lə’ne ene: “M’a m’ulə kɨ
njekeltakita’m’tɨ kɨ njekawkulə’gɨ m’adɨ’de, ningə a tɔli’de ge, a adɨ’de
kon ge.”
50 In be kadɨ dəji de’gɨ kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone, mosɨ njekeltakita kɨ ta’m’tɨ
kɨ ɓuki kɔ lo kulə ngirə dɔnangɨ’tɨ nu bitɨ ɓone.
51 Mosɨ kɨ ulə ngirə dɔ Abel’tɨ nu bitɨ te’n dɔ Jakari’tɨ, kɨ tɔli’ə ngawdann
lo’tɨ kɨ in ringiri kadikare’tɨ re Kəy’tɨ lə Luwə*. In kɨ rɔta’tɨ kadɨ de’gɨ kɨ
dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone a udəi kɔr nya’gɨ kɨ rai nya kin non Luwə’tɨ.
52 Kumtondoo in lə’se, ingɨ njendo ndukun’gɨ kɨ, tarow nyagər in ji’se’tɨ,
ə inɓe’gɨ uri me’tɨ el num, taa de’gɨ kɨ ndigɨ kur me lo’tɨ kɨ kadɨ gəri nya
kaa, ɔgi’de num tɔ.»
53 Lokɨ Jeju te me kəy’tɨ kakin ningə, njendo ndukun’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ ulə̈i
ngirə ra tɔgɨ dɔ Jeju’tɨ ge, dəji ta’gɨ kɨ dangɨ dangɨ ge.
54 Sangi row me ta’gɨ kadɨ to n’ingəi ta kɨ go’tɨ el ta’a’tɨ ningə
n’uwəi’ə’n’ə.

12

Kelta ar njay tokɨ Jeju in Ngonn de
(Mat 10.26-33, 19-20)

1 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, de’gɨ kɨ dər banyi banyi ə kawinan dɔ Jeju’tɨ, adɨ
mbisəi nan kɨ yo ge kɨ ne ge. Lo kin’tɨ, Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Nya kɨ
dɔkete, majɨ kadɨ indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ ɔjɨ’n dɔ hum lə Parisɨ’gɨ, adɨ
in kədikumnan lə’de.
2 Tadɔ nyara kɨ gidɨ kuwə kɨ ginn’ə, a te el goto taa nya kɨ to lo kiyə’tɨ
kɨ de a gər el goto tɔ.
3 In tadɔ kin ə, ta’gɨ pətɨ kɨ a eli lo kɨ ndul’tɨ, de’gɨ oyi dɔ’a dann kadɨ
nda’tɨ; ta’gɨ kɨ uwəi ta’se mbi nan’tɨ taa eli, de’gɨ a rai dɔ kəy’tɨ to ilə̈i
mbər’ə.»
4 Ingɨ kɨ in madɨ’m’gɨ, m’el’se kadɨ in ɓoli de’gɨ kɨ a tɔli darɔ’se par, ə
go’tɨ asi ra nya kɨ rangɨ el, kin el.
5 M’a m’tɔjɨ’se de kɨ majɨ kadɨ in ɓoli’ə. De kɨ majɨ kadɨ in ɓoli’ə in de
kɨ a tɔl darɔ’se, ningə təl aw kɨ tɔgɨ dɔ’tɨ non kadɨ ilə’se me por’tɨ kɨ bitɨ
kɨ non’tɨ ɓay kin. Tokɨ rɔta’tɨ, in ə majɨ kadɨ in ɓoli’ə.
6 De’gɨ isɨ gati kɨ yəl’gɨ mi ə silə joo adɨ oyi ne, nan kɨ kare dann’de’tɨ kɨ
kadɨ me Luwə oy dɔ’a’tɨ goto.
7 Kɨ ətɨ ɓol ngayn inɓe ɓay kɨ kadɨ in gəri, bin dɔ’se inɓe kin kaa, Luwə
tudə’de kare kare gər kɔr’de, um kadɨ in ɓoli nya madɨ el. Ingɨ kin, Luwə
oo tor’se utə tor yəl’gɨ pətɨ.

---

* **11:51 11.51** Lo tum ginn nya’gɨ 4.8; 2Poyta’gɨ 24.20-22

8 M’el’se ta ki rɔta’ti kadi in gəri toki, de ki elta takum de’gi’ti wangi toki
n’in de lə’m, Ngonn de a elta wangi takum malayka’gi’ti lə Luwə toki in
de lə’ne.
9 Nan de ki manji ta takum de’gi’ti toki n’gər’m el, Ngonn de a manji ta
takum malayka’gi lə Luwə toki n’gər’ə el tɔ.
10 De ki elta ki majel ɔsi’n ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go majel’gi li’ə
kɔ, nan de ki elta ki mal ɔsi’n ta Ndil Luwə, Luwə a inyə go majel li’ə kɔ
el ratata.
11 Loki a uwəi’se kadi awi sese ta kəykawnan’gi’ti lə Juwipi’gi, non nje
konɓe’gi’ti ki non njekɔrnon’gi’ti, ononyi’se kadi me’se ɓol ko kene ke a
asi kadi manji ta dɔ’se’ti wa, ke ta ri ə a eli wa.
12 Tadɔ, low’ə’ti inɓe non kin, Ndil Luwə a ndo’se ta ki kadi eli.

Kujita dɔ njenyakingə’ti ki mbo

13 De kare dann bulə de’gi’ti el Jeju ene: «Njendo de’gi, el ngonnkon’m
adi, nya nduwə ki baw’je inyə adi’je kin, kadi kanyi yan’m adi’m.»
14 Ə Jeju el’ə ene: «De ki ində’m kadi to m’in njegangi ta dann’se’ti eke
kadi to m’in nje kanyi’se nya goto.»
15 Ningə təl el de’gi pəti ene: «Maji kadi indəi kumkədi dɔ rɔ’se’ti ɔji’n
dɔ mal nyakingə ki dɔnangi’ti. Tadɔ re de ingə’n nya to ri, to ri kaa,
nyakingə li’ə kin ə a ra adi si’n ki dɔ’ne taa el.»
16 Ningə Jeju təl el’de kujita madi ene: «Dingəm madi kare ki
njenyakingə isi non, lo ndɔɔ’gi li’ə, kandi nya te’ti maji ngayn.
17 Ə dəji rɔ’ne ta ene: “In ri ə kadi to m’ra dana? Loki kadi to m’kaw
nya ndɔɔ’ti lə’m goto.”
18 Ningə təl el ene: “Maji, nya ki m’a m’ra ə to kin: m’a m’ndu dam’gi
lə’m ki kete kin kɔ, ningə m’a m’ur dam’gi ki boi ngayn kadi to m’kaw
nya ko’gi’ti lə’m pəti pəti, nan’ti ki ndəgi nya maji’gi lə’m.
19 Ningə m’a m’el me’m’ti m’ene: ‹Ngɔsine m’aw ki nyakingə ki to mbar
mbar kadi m’ra’n ɓal banyi banyi, ə kadi m’uwə kɔr rɔ’m, m’njɔ ge,
m’anyi ge, m’oo’n maji rɔ’m.›”
20 Nan Luwə el’ə ene: “In mbo de ki isi elta kin, kondɔ’ti ne inɓe kin
ndɔ’i a asi. Eke nya’gi ki isi kaw ki dɔnan’ti kin, a in yan nan wa?”
21 In kin ə in nya ki a te dɔ de’ti ki nje kaw nyakingə’gi ki nan’ti tadɔ lə
rɔ’ne inɓe, um tadɔ lə Luwə el.»

Kində me dɔ Luwə’ti
(Mat 6.25-33)

22 Jeju el njendo’gi lə’ne ene: «In tadɔ kin ə, m’el’se kadi adi me’se ra
sururu dɔ nyakusɔ’se’ti ki kadi isi ki dɔ’se taa el, taa dɔ ku kɔ’se’ti el num
tɔ.
23 Tadɔ kisikidɔtaa utə nyakusɔ, taa darɔ de utə ku ki kɔ tɔ.
24 Gonyi kagan’gi oyi, duwi ko el num, təti el num, taa awi ki lo madi ki
kadi ngəmi nya’ti tadɔ ndɔ ki lo ti’ti el num, dam lə’de kaa goto num tɔ,
nan Luwə isi adi’de nya sɔi maji. Ningə ingi, oyi kadi Luwə oo nda’se utə
yəl’gi el wa?
25 Nan dann’se’ti ə asi kadi a ilə ngonn kadi ki nden be dɔ ndɔ’ne’ti ki
takul me ki ra sururu lə’ne wa?
26 Kin ə nya ki nden be kin kaa asi kadi rai dɔrɔ’se el ə, maji kadi adi
me’se osi nanga dɔ ndəgi nya’gi’ti.

27 Gonyi putɨ kam’gɨ kɨ rai me mu’tɨ kin oyi, rai kulə madɨ el num, oji ku
el tɔ, nan ngar *Salomon kɨ tɔ’a ɓar ngayn me nyakingə’tɨ kin kaa, ɔɔ ku
kɨ ndolo asɨ nan se’de el*.
28 Ə kin ə, Luwə ulə ku rɔ ngann mu’gɨ’tɨ kɨ j’oo’de ɓone, ə lo ti par ə
por a on’de kin be ningə, ra bann ə in de’gɨ taa a ulə ku rɔ’se’tɨ el wa? In
ton’gɨ me kunme’tɨ.
29 Adi mərta aldɔ’se ɔjidɔ nyakusɔ’se eke mann kanyi’se el.
30 Nya’gɨ kin pətɨ, in de’gɨ kɨ gəri Luwə el kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kin ə isɨ sangi
kɨ non kum’de’tɨ, nan ingɨ, Baw’se gər majɨ kadɨ awi kɨ ndoo’ə tɔ.
31 Nya kɨ kadɨ sangi, in Konɓe li’ə yo, ningə a adɨ’se ndəgɨ nya’gɨ kin
dɔ’tɨ.
32 Adi ɓol ra’se el, ingɨ kɨ toi to ngann nyakul’gɨ kɨ isɨ uni go ɓe’de be
kin. Tadɔ Baw’se oo majɨ ngayn kadɨ adɨ’se Konɓe.

Kində nyakingə rɔ Luwə’tɨ
(Mat 6.19-21)

33 «Indəi nya majɨ’gɨ lə’se ndogɨ’tɨ, ə adi nar’a njendoo’gɨ. Rai ɓɔl nar kɨ
a tujɨ el, indəi nyakingə’gɨ lə’se kɨ a tujɨ el dɔnan’tɨ dɔnan’tɨ dɔran’tɨ, kɨ in
lo kɨ njeɓogɨ a te’tɨ el num, in lo kɨ yon kɨ njetujɨ nya kaa goto’tɨ num kin.
34 Tadɔ, lo kɨ nyakingə lə’se in səm’tɨ ə me’se a in səm’tɨ tɔ.

Kujita dɔ kisi dɔ nja’tɨ
(Mat 24.43-51)

35 «Sii dɔ nja’se’tɨ kɨ ku ra kulə, adi por lambɨ’gɨ lə’se on majɨ.
36 Ningə kadɨ toi to de’gɨ kɨ isɨ nginəi ta təl ɓe’de kɨ aw lo taa nan’tɨ be.
Isɨ nginəi taa kadɨ re təl taa, ə ində takəy ningə tei adi’ə.
37 Majikur in dɔ njekuləɓər’gɨ’tɨ kɨ, ɓe’de təl ningə ingə’de sii dɔ
nja’de’tɨ. Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, ɓe’de a un ku kulə lə’ne ulə rɔ’ne’tɨ,
ə a adi’de sii nangɨ kadɨ adi’de nya sɔi.
38 Kin ə re təl dann lo’tɨ, eke ta ginn lo’tɨ, ə ingə de sii dɔ nja’de’tɨ ə,
majɨ a ur’de.
39 «In gəri majɨ kadɨ re ɓe nje kəy gər dɔ kadɨ kɨ njeɓogɨ a re’n’tɨ ə, a
inyə njeɓogɨ adɨ mbutɨ bɔr kəy li’ə el.
40 Ə ingɨ kaa, sii dɔ nja’se’tɨ tɔ, tadɔ m’in Ngonn de m’a m’re dɔ kadɨ’tɨ
kɨ in gəri el.»
41 Lo kin’tɨ, Piyər dəjɨ Jeju ene: «Burəɓe, kujita kɨ el kin sɔw dɔ’je eke
sɔw dɔ de’gɨ pətɨ wa?»
42 Ə Burəɓe el’ə ene: «Njengəm nya kɨ in de kɨ nje ra nya kɨ low’ə’tɨ, kɨ
kum’ə ədɨ ə in de kɨ ɓe’ə a ində dɔ me kəy’tɨ kadɨ lowə nyakusɔ de’gɨ kɨ
dɔ kadɨ kɨ kadɨ adɨ’n’de.
43 Njerakulə kin a in nje majikur, lokɨ ɓe’ə təl ə ingə ta kulə’tɨ kin, ra ra.
44 Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se, a ində dɔ nya majɨ’gɨ’tɨ lə’ne pətɨ.
45 A kin ə re nje ra kulə kin el me’ne’tɨ ene: “Ɓe’m a re kalangɨ el ɓay”,
ə ra ta tində ndəgɨ nje ra kulə’gɨ’tɨ kɨ dene kɨ kɨ dingəm, ra ta kusɔ’tɨ kɨ ta
kanyi’tɨ, adɨ yiwi ra’a ningə,
46 Lokin’tɨ ɓe nje kəy a re kɨ ndɔ kɨ in ində me’ne dɔ’tɨ el, kɨ dɔ kadɨ kɨ
in gər el. Ɓe’ə a ɔj’ɔ kum’ə, kadɨ oo nya kon kɨ a ra de’gɨ kɨ njera nya kɨ
dana el.
47 Njekuləɓər kɨ gər ndigira lə ɓe’ne majɨ, nan ində rɔ’ne ta ndigira’tɨ
kin ra el, a ndəi’ə ngayn.

---

* **12:27 12.27** 1 Ngar’gɨ 10

48 Nga ningə, njekuləɓər kɨ gər ndigira lə ɓe’ne el, ə ra nya kɨ asɨ ta
kində wa, a ingə kində ngayn el. De kɨ adi’ə ngayn, a dəji’ə ngayn ngayn
tɔ, de kɨ adi’ə me’de adɨ adi’ə nya ngayn, a gei nya ngayn ji’ə’tɨ tɔ.

Jeju re kɨ lapiya el, nan re kɨ gangɨ nan

49 «M’re kɨ por dɔnangɨ’tɨ; ningə k’in ə, m’ndigɨ kadɨ por kakin on nga!
50 majɨ kadɨ m’a m’osɨ me kon’tɨ to de kɨ osɨ me mann batəm’tɨ be. Ningə
in nya kɨ adɨ’m kon me ndil’m’tɨ, bitɨ kadɨ nya kin ra’n nya.
51 Kadɨ in məri me’se’tɨ tokɨ m’re kɨ lapiya dɔnangɨ’tɨ el. M’el’se, m’re
kɨ lapiya el jagɨ, nan m’re kɨ gangɨ nan yo.
52 Kɨ ngɔsine kin, de’gɨ mi kɨ sii me kəy’tɨ kɨ kare a gangi nan, de’gɨ kɨ
mutə a ɔsi ta nje kɨ joo, ə de’gɨ kɨ joo a ɔsi ta nje kɨ mutə.
53 Baw ngonn a ɔsɨ ta ngonn’ne kɨ dingəm, ngonn’o kɨ dingəm a ɔsɨ
ta baw’ne; kon ngonn a ɔsɨ ta ngonn’ne kɨ dene, ngonn kɨ dene a ɔsɨ ta
kon’ne; kon ngonn kɨ dingəm a ɔsɨ ta məm’ne; ngonn kɨ dene a ɔsɨ ta
məm’ne kɨ dene[†].»

Ta dɔ dɔkagilo’tɨ
(Mat 16.2-3)

54 Jeju el bulə de’gɨ ene: «Lokɨ oyi ndi in lo kuwə[‡] kadɨ’tɨ ningə, tanan’tɨ
non eli eyina: “ndi a ədɨ”, ningə ndi ədɨ tɔ.
55 A re oyi nəl kɨ in holo ə sii ulə ningə, eli eyina: “Lo a tingə”, ningə lo
tingə kaa tɔ.
56 In de’gɨ kɨ njekedikum de’gɨ, asi gəri kum nya’gɨ kɨ isɨ rai nya
dɔnangɨ’tɨ ne, eke dɔran’tɨ, ningə ra bann be ə nyakɔjɨ’gɨ kɨ isɨ rai nya
dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone taa, asi kadɨ indəi manjɨ nya’gɨ kɨ isɨ rai nya səm’tɨ el
wa!

Kulənojɨ nan’tɨ kɨ nje ta lə’i
(Mat 5.25-26)

57 «Ra bann be ə inɓe’gɨ, nya kɨ to kadɨ gangɨ ta dana dɔ’tɨ ə, gangi el
wa?
58 Kin ə isɨ awi lo gangɨ ta’tɨ kɨ nje ta lə’i ə, lokɨ in dɔ row’tɨ ɓay ə, in
sangɨ row kadɨ ndu’se osɨ go nan’tɨ si’ə, nan to aw sə’i uləi ji njegangita’tɨ,
adɨ njegangɨ ta uni uləi ji njerɔ’gɨ’tɨ, adɨ njerɔ’gɨ iləi’nu dangay’tɨ.
59 Ningə adɨ m’el’i, a in te lo kin’tɨ el bitɨ kadɨ ugə dɔboy sisi ɓay taa a
inyəi’nu taa.»

13

Majɨ k’inyə panjiyə kɨ majel kɔ

1 Dɔkagilo’ə’tɨ non ə, de’gɨ madɨ rei eli Jeju eyina: Pilatɨ adɨ tɔli de’gɨ kɨ
Galile’tɨ dɔkagilo’tɨ kɨ isɨ ujəi mosɨ kadikare adi Luwə.
2 Jeju el’de ene: Məri kadɨ de’gɨ kɨ Galile’tɨ kɨ ingəi nya kɨ to kɨ ətɨ ɓol
be kin in tadɔ k’in ə in njeramajel’gɨ kɨ ngayn utəi ndəgɨ de’gɨ kɨ Galile’tɨ
wa?
3 Jagɨ nan inɓe’gɨ kaa adɨ m’el’se, re mbəli panjiyə’se el ə a oyi pətɨ tigə
tɔ.
4 Ke oyi kadɨ de’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in jijoo kɨ ndogɨ bɔr kɨ Silowe osɨ dɔ’de’tɨ
ə tɔl’de kin, majel lə’de utə ndəgɨ de’gɨ kɨ Jerujalem’tɨ pətɨ tigə wa?
5 Jagɨ! Inɓe’gɨ kaa adɨ m’el’se, re mbəli panjiyə’se el ə, a oyi pətɨ tigə tɔ.

---

† **12:53 12.53** Mis 7.6 ‡ **12:54 12.54** Jeju el ene kilndi kɨ lo kurkadɨ’tɨ kɨ nəl kɨ kɨ holo tadɔ in be me ɓe’tɨ li’ə nan jɨ ndangɨ nje kɨ ɓe’tɨ lə’je ne tɔ kadɨ jɨ gər’n majɨ.

Kujita dɔ kagɨ mbaykote'tɨ kɨ andɨ el

6 Go ta'gɨ'tɨ kin, Jeju el kujita kin: «Dingəm kare aw kɨ kagɨ mbaykote
kare kɨ man me ndɔɔ kagɨ nju'tɨ lə'ne. Ndɔ kare, re kadɨ ujə kanda ningə
ingə el.
7 Be ə, el nje ra kulə me ndɔɔ nju'tɨ lə'ne ene: "Oo ɓal asɨ mutə nga ə
m'sangɨ kadɨ m'ujə kandɨ mbay kam m'njɔ, nan m'ingə el. Majɨ kadɨ tugə
kɔ, tadɔ ri ə a utɨ'n kum lo kare wa?"
8 Nje ra kulə me ndɔɔ nju'tɨ kakin el'ə ene: "Be'm, majɨ kadɨ inyə adɨ
ra ɓal kare ɓay. M'a m'ɔr ginn'ə ə m'ɓukɨ sin binyə nja'tɨ.
9 Re ɓal kɨ a re kam ə andɨ ə, majɨ! A re andɨ el ə, a tugə kɔ mindɨ."»

Kingə lapiya lə dene madɨ ndɔ kɔrkon'tɨ

10 Jeju ndo nya de'gɨ ndɔ kɔrkon'tɨ, me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kare.
11 Dene kare kɨ ndil kɨ majel budɨ nja'a asɨ ɓal dɔgɨ gidə in jijoo isɨ səm'tɨ
non. Ndil kakin dɔ'a ngonn adɨ lo kadɨ surə ta goto.
12 Lokɨ Jeju oo'ə ningə ɓar'a ə el'ə ene: «Dene in kɨ ta k'inyə ta dɔ rɔ
koy njururu'tɨ lə'i.»
13 Jeju ində ji'ne dɔ'a'tɨ, ningə tanan'tɨ non par ə, dene ndajɨ ə in ra ta,
ə ulə ngirə kadɨ ulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ.
14 Ningə njekundɔ kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kakin rɔ'a nəl'ə el tadɔ Jeju
adɨ lapiya de ndɔ kɔrkon'tɨ, adɨ el bulə de'gɨ ene: Ndɔ ra kulə in mehen*.
Rei adɨ adi'se lapiya me ndɔ'gɨ'tɨ kin um ndɔ kɔrkon'tɨ el!
15 Burəɓe el'ə ene: In njekədikum de'gɨ! de kɨ ra dann'se'tɨ ə tutɨ mangɨ
lə'ne eke koro lə'ne ndɔ kɔrkon'tɨ, lo kusɔ nya'tɨ aw si'ə lo kanyi mann'tɨ
el wa?
16 Nga dene kam kɨ in ngonnkaw Abiraham, kɨ Satan uwə ginn tɔgɨ'tɨ
lə'ne asɨ ɓal dɔgɨ gidə in jijoo be kin ə, kadɨ m'tut'ə m'ilə ta el tadɔ k'in
kɨ in ndɔ kɔrkon wa?
17 Dɔkagilo'ə'tɨ kɨ Jeju isɨ elta kin ningə, rɔ njeban'gɨ li'ə sɔl'de ngayn.
Nan rɔ bulə de'gɨ nəl'de ngayn tadɔ nya'gɨ kɨ majɨ majɨ kɨ Jeju isɨ ra.

Kujita dɔ Konɓe'tɨ lə Luwə
(Mat 13.31-33; Mrk 4.30-32)

18 Go'tɨ ningə Jeju ene: «Ri ə tanan kɨ Konɓe lə Luwə wa? Ri ə m'a m'un
m'ɔjɨ'n wa?
19 To tanan kɨ kandɨ kagɨ madɨ kɨ a ɓari'ə mutardə kɨ de madɨ un duw
me ndɔɔ'tɨ lə'ne. Kandɨ kagɨ kakin uwə ə tɔgɨ ningə təl kagɨ, adɨ yəl'gɨ
uwəɨ lo kisɨ baji'ə'gɨ'tɨ.»
20 Jeju təl el ɓay ene: «Ri ə m'a m'un m'ɔjɨ'n Konɓe lə Luwə wa?
21 To tanan kɨ hum kɨ dene madɨ un lɔy'n ndujɨ kɨ me keh mutə, kɨ ra
adɨ ndujɨ kɨ lɔy ba pətɨ in kin be.»

Ta dɔ row'tɨ kɨ mbəngirə
(Mat 7.13-14)

22 Dɔ row kaw'a Jerujalem'tɨ, Jeju ndo nya de'gɨ ɓebo'gɨ'tɨ kɨ ngann ɓe'gɨ
kɨ ində dana gangɨ səm'tɨ.
23 De madɨ dəj'ə ene: «Burəɓe, de'gɨ nden ba par ə a aji wa?» Jeju el'de
ene:
24 «Uwəɨ tɔgɨ'se ba kadɨ uri kəy kɨ tarow kɨ mbəngirə, tadɔ adɨ m'el'se,
de'gɨ ngayn a sangi kadɨ n'uri nan a asi el.

---

* **13:14 13.14** Tekitaga 20.9-10; Ndukun kɨ nja joo 5.13-14

25 Lokɨ ɓe nje kəy a ində taa ə a utɨ takəy. Ningə ingɨ kɨ nanyi taga, a uləi ngirə kində takəy eyina: “Burəɓe te takəy adɨ’je!”, ningə a el’de ene:
“Ingɨ m’gər lo kɨ in səm’tɨ el.”
26 Ningə a eli’ə eyina: “J’usɔ nya sə’i num, j’anyi sə’i num, ta ndo nya
de’gɨ tambalo’gɨ’tɨ me ɓebo’gɨ’tɨ lə’je tɔ.”
27 Ningə, a el’se ene: “M’gər lo kɨ in səm’tɨ el, ɔri rɔ’se kɔ rɔ’m’tɨ. Ingɨ
pətɨ in njeramajel’gɨ.”
28 Low’ə’tɨ kin, a nonyi ge, a ngori ngangɨ’se ge, lokɨ a oyi Abiraham ge,
Isakɨ ge, Jakobɨ ge, kɨ njekeltakita Luwə’tɨ pətɨ me Konɓe’tɨ lə Luwə. Ningə
ingɨ a ɓukɨ’se kɔ taga.
29 De’gɨ a indəi lo kuwə kadɨ’tɨ ge, kɨ lo kurkadɨ’tɨ ge, manga ge, holo ge,
kadɨ rei sii ta nyakusɔ’tɨ Konɓe’tɨ lə Luwə.
30 Nan, tokɨ rɔta’tɨ, nje kɨ madɨ kɨ in nje kɨ gogɨ a təli nje kɨ kete nje kɨ
madɨ kɨ in nje kɨ kete a təli nje kɨ gogɨ.»

Jeju elta kɨ dɔ Jerujalem’tɨ

31 Dɔkagilo’ə’tɨ inɓe kin ə, Parisɨ’gɨ madɨ rei rɔ Jeju’tɨ eli’ə eyina: «Ɔtɨ
kɔ rangɨ lo kin’tɨ, tadɔ Erodɨ ge tɔli.»
32 Jeju el’de ene: «Ai eli tal busɨ kam, tokɨ ɓone kɨ lo ti, m’njɨ m’tuwə
ndil’gɨ kɨ majel ə m’njɨ madɨ de’gɨ lapiya tɔ. Ningə ndɔ kɨ nja mutə ə m’a
tɔlta kulə lə’m.
33 Nan in gorow’ə’tɨ kadɨ m’un tarow lə’m me ndɔ’tɨ kɨ ɓone, ndɔ kɨ
lo ti’tɨ kɨ ndɔ kɨ nja mutə, tadɔ in nya kɨ gorow’ə’tɨ el kadɨ njekeltakita
Luwə’tɨ, oyi Jerujalem’tɨ el.
34 «In de’gɨ kɨ Jerujalem’tɨ, in de’gɨ Jerujalem’tɨ, in kɨ nje tɔl de’gɨ kɨ
njekeltakita Luwə’tɨ, in nje tilə de’gɨ kɨ Luwə ulə’de adɨ’se kɨ mbal tɔli’de.
Nja bann ə m’ge kaw’se tokɨ konkunjə a kaw’n ngann’ne’gɨ ginn bagɨ’ne’tɨ
kin be nan ɔdi el.
35 Ningə kɨ ne kin, m’in Luwə m’a m’inyə kəykawnan lə Luwə lə’se kɔ.
Tadɔ adɨ m’el’se madɨ oyi, a oyi m’in el nga, bitɨ ndɔ kɨ a eli eyina: “Njangɨ
dɔ in dɔ de’tɨ kɨ a re me tɔ Burəɓe’tɨ.”»

14

Jeju adɨ lapiya de ndɔ kɔrkon’tɨ

1 Ndɔ kare, Jeju aw me kəy’tɨ lə njekundɔ Parisɨ’gɨ kare tadɔ kusɔ nya,
ndɔ kɔrkon’tɨ. Parisɨ’gɨ isɨ ndəi manjɨ Jeju.
2 Dingəm kare kɨ nje monyi rɔ ti ə ra non’a’tɨ.
3 Jeju dəjɨ njendo ndukun’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ ene: «Ta row to kadɨ de adɨ
lapiya de ndɔ kɔrkon’tɨ eke goto?»
4 Nan təli rai keke, de elta el. Jeju təl rɔ’ne rɔ nje monyi rɔ ti’tɨ, ad’a
lapiya ə el’ə ad’a aw.
5 Ningə el’de ene: «Nan dann’se’tɨ anyɨ ngonn’o eke mangɨ li’ə osɨ bolo
ɓe’tɨ ndɔ kɔrkon’tɨ ə un’ə tanan’tɨ non el wa?»
6 Ningə lo kadɨ iləi’ə ta’tɨ kin goto.

Ta kɨ ɔjidɔ nje kɔjirɔ’de lo ɓarnan’tɨ

7 Lokɨ Jeju oo kadɨ de’gɨ kɨ ɓari’de mbətɨ lo kisɨ kɨ kete ningə el’de kujita
ene:
8 «Lokɨ de madɨ ɓar’i lo nyakusɔ tanan’tɨ, ononyi kadɨ sangɨ lo kɨ kete
isɨ’tɨ, dɔmajɨ ə, ɓari de kɨ kɔsigon li’ə utə yan’i səm’tɨ tɔ!
9 Ningə kadɨ nje ɓar’se joo pətɨ kakin re, el’i ene: “Ində taa ə inyə lo kisi
kin adɨ mad’i.” Ningə kɨ rɔsɔl kɨ ngayn ə a aw kadɨ isɨ’n lo kɨ gogɨ’tɨ.

10 Nan lokɨ de madɨ ɓar'i, majɨ kadɨ aw isɨ lo kɨ gogɨ'tɨ, adɨ nje ɓar'i inɓe ə re el'i ene: "Madɨ'm ində taa re isɨ kete yo." Be ə a in kɔsikurə lə'i takum mad'i'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ɓari'de lo nyakusɔ'tɨ sə'i.
11 Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ un dɔ'ne ta, ə a uləi dɔ'a nanga. Ningə de kɨ nje sɔl dɔ'ne ə, a uni dɔ'a ta tɔ.»

Ɓar njendoo'gɨ lo nya kusɔ'tɨ

12 Go'tɨ ningə Jeju el de kɨ nje ɓar'a ene: «Lokɨ ra nyakusɔ rɔnel kɨ ngayn be kin, kɨ kada eke kɨ losɔl'ɔ, ononyi kadɨ ɓar mad'i'gɨ kɨ ngannkon'i'gɨ kɨ noj'i'gɨ, eke nje gədɨ kəy ɓe lə'i kɨ njenyakingə'gɨ. Tadɔ ingɨ kaa a ɓari'nu ndɔ madɨ'tɨ ə a adi'nu nya kɨ ndɔ kɨ ra adi'de kin gogɨ tɔ.
13 Nan lokɨ ra nyakusɔ rɔnel kɨ ngayn be kin, majɨ kadɨ ɓar njendoo'gɨ kɨ nje'gɨ kɨ ta rɔ'de asɨ nan el kɨ nje mote'gɨ, kɨ njekumtɔ'gɨ.
14 Ningə rɔ'i a nəli tadɔ a ingəi nya kadɨ ugəi'nu gogɨ el. Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə a ugəi ndɔ kɨ a te kɨ njera nya kɨ dana lo koy'tɨ.»

Ɓar de'gɨ kibo lo nyakusɔ'tɨ
(Mat 22.1-10)

15 Lokɨ oyi ta kin ningə, kɨ kare dann de'gɨ'tɨ kɨ sii lo nyakusɔ'tɨ el Jeju ene: «Rɔnel a in kɨ de kɨ a sɔ nya me Konɓe'tɨ lə Luwə!»
16 Jeju təl el'ə ene: «Ndɔ kare, dingəm madɨ ra nyakusɔ kibo ɓari'n de'gɨ ngayn.
17 Dɔkagilo kusɔ nya'tɨ, ningə ulə njekulə lə'ne adɨ el de'gɨ kɨ ɓar'de kakin ene: "Rei! Nyakusɔ oy nga."
18 Nan de'gɨ pətɨ kɨ ɓari'de kakin, kare kare, uləi ngirə kadɨ dəji mesɔl. In kɨ dɔkete el'ə ene: "M'ndogɨ lo ndɔɔ ngɔsine ɓay ə kadɨ m'aw m'oo. Nja'i ba adɨ me'i sɔl dɔ'm'tɨ."
19 In kɨ rangɨ ene: "M'ndogɨ mangɨ'gɨ dɔgɨ ngɔsine ɓay, m'a m'aw kadɨ m'nan'de m'oo. Nja'i ba, adɨ me'i sɔl dɔ'm'tɨ."
20 In kɨ rangɨ ene: "M'taa dene ngɔsine ɓay, lo kadɨ m'a m'aw goto."
21 Njekulə təl aw rɔ ɓe'ne'tɨ, el'ə ta'gɨ pətɨ kɨ eli'ə kin ad'a oo. Lo kin'tɨ wongɨ tɔl ɓe nje kəy kakin adɨ el njekulə lə'ne ene: "Ində taa kalangɨ aw tambalo'gɨ'tɨ kɨ go row'gɨ ɓar njendoo'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ ta rɔ'de asɨ nan el, kɨ njekumtɔ'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ nje mote'gɨ, re se'de."
22 Nden go'tɨ ningə njekawkulə re el ene: "Be'm, jɨ ra nya'gɨ kɨ dəjɨ kakin pətɨ, nan lo kisɨ nanyi ɓay."
23 Be'ə el'ə ene: "Ɔtɨ aw taga dɔ row'gɨ'tɨ kɨ lo ndɔɔ'gɨ'tɨ, ində tɔgɨ dɔ de'gɨ'tɨ adɨ'de rei kadɨ me kəy lə'm rosɨ."
24 Tokɨ rɔta'tɨ adɨ m'el'se, de kare mbunə de'gɨ'tɨ kɨ m'ɓar'de kete kin kɨ, a ɔdɨ nyakusɔ lə'm kin ta'ne'tɨ goto.»

K'inyə nya'gɨ pətɨ tadɔ kun go Jeju
(Mat 10.37-38)

25 Bulə de'gɨ ngayn isɨ njiyə kɨ Jeju dɔ row'tɨ. Təl ilə rətɨ ningə el'de ene:
26 «Re de madɨ re rɔ'm'tɨ ə ge'm utə baw'ne kɨ kon'ne el, ne'ne kɨ ngann'a'gɨ el, ngannkon'ne'gɨ kɨ konnann'ne'gɨ eke darɔ'ne inɓe el, a asɨ k'in njendo lə'm el.»
27 Taa de kɨ un kagidəsɨ lə'ne ə njiyə go'm'tɨ el, a asɨ k'in njendo lə'm el tɔ.
28 Tokɨ rɔta'tɨ, nan dann'se'tɨ ə lokɨ aw to kində ndogɨ bɔr kɨ ngal ningə, isɨ nanga ulə kɔr nyara kulə'gɨ nan'tɨ, kadɨ n'oo ke n'a n'asi kadɨ n'tɔlta kulə kin kare inɓe el wa?
29 Nan re ində ginn kəy ə tɔlta'a el ə, de'gɨ pətɨ kɨ a oy ginn kəy kin, a kogi dɔ'a'tɨ.

30 A eli eyina: «Oyi, dingəm ki tumginn kadi ində kəy, nan tɔg'ɔ asi kadi
tɔlta'a el kin!»
31 Eke ngar ki ra ə loki isi aw kadi rɔ ki ngar madi'ne ki rangi ningə, isi
nanga ə dəji ta rɔ'ne oo ke ki njerɔ'gi lə'ne ki dər dɔgi kare kin n'a n'aw
n'ilə'n rɔ madi'ne ki isi re ki njerɔ'gi lə'ne ki in dər dɔ joo kin kare inɓe
el wa?
32 Re oo kadi tɔgi'ne a asi el ningə, a ulə dəji ta ngar madi'ne, tadɔ sangi
row lapiya, loki ndan ngal ɓay.
33 Ta lə'se kaa to be tɔ. De ki in ndəkba tadɔ k'inyə nyakingə'gi lə'ne el,
a asi k'in njendo lə'm el.

Kati ki nəl'ə goto
(Mat 5.13; Mrk 9.50)

34 «In gəri kadi kati in nya ki maji, nan loki nəl'ə goto, eke ri ə de a ra'n
adi təl nəl gogi wa?
35 Nya ki kadi de a ra'n goto. A maji tadɔ dɔnangi el num, a maji tadɔ
nya ki a adi tɔgi dɔnangi kin el num tɔ. A ɓuki'ə kɔ gidi lo'ti. De ki aw ki
mbi'ne kadi oo'n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

Ta ki ɔjidɔ ngonn bati ki nanyi
(Mat 18.12-14)

1 Njetalambo'gi ki njeramajel'gi, ɔti ki rɔ Jeju'ti kadi n'oyi dɔ ta li'ə.
2 Parisi'gi ki njendo ndukun'gi ɓarita, eli eyina: «uwə njeramajel'gi
rɔ'ne'ti num sɔ nya se'de num!»
3 Ningə, Jeju el'de kujita kin:
4 Nan dann'se'ti ə re aw ki bati'gi ɓu ə ki kare nanyi ningə, a inyə
ndəgə'gi ki dɔjikara gidə in jikara dɔ mu'ti, ə aw sangi in ki nanyi kin, biti
kadi ingə ɓay taa el wa?
5 Loki təl ingə ningə, ki rɔnel un'ə ilə dam'ne'ti.
6 Ningə təl aw ɓe. Ɓar madi'ne'gi ki nje gədi kəy lə'ne, el'de ene: «Rei
rai rɔnel sə'm tadɔ m'ingə bati lə'm ki nanyi!»
7 Be tɔ ə adi m'el'se, rɔnel a in ngayn me dɔran'ti tadɔ njeramajel kare
ki inyə gorow njiyə'ne ki majel kɔ, utə nje'gi ki dana ki dɔjikara gidə in
jikara ki awi ki ndoo mbəl panjiyə'de el kin.
8 Ke, dene ki ra ə aw ki silə asi dɔgi, ə ki kare nanyi, ningə ində por ta
ngəl'ti eke utə me kəy sangi'n silə lə'ne, biti kadi ingə ta el wa?
9 Loki ingə nga ningə, ɓar madi'ne'gi, ki nje gədi kəy ɓe lə'ne ə el'de
ene: «Rai rɔnel sə'm tadɔ m'ingə silə lə'm ki nanyi!»
10 Be tɔ ə, adi m'el'se, rɔnel in ngayn mbunə malayka'gi'ti lə Luwə tadɔ
njeramajel kare ki inyə gorow njiyə'ne ki majel kɔ.

Kujita ki ɔjidɔ ngonn ki nje kaw kaya

11 Jeju təl el ɓay ene: «Dingəm kare aw ki ngann'gi joo.
12 In ki du el baw'ne ene: "Bai, adi'm nya nduwə lə'm." Be ə baw'a
lowə nyakingə lə'ne ngann'ne'gi ki joo.
13 Ndɔ ngayn el gɔ'ti ningə, in ki du adi ndogi si'ə nya'gi pəti ki ingə, ə
aw mbah me ɓe'ti ki sanyi. Me ɓe'ti kakin ə tuji ki nar lə'ne kɔ me kaya'ti
ki ra.
14 Loki tuji ki nar lə'ne kakin pəti tigə ningə, ɓo bo osi me ɓe'ti kakin.
Ningə ulə ngirə kadi nya'gi pəti toi rɔ'a nga.
15 Aw ra kulə ɓe lə de madi kare me ɓe'ti kin non. Dingəm kakin ad'a
kulə ngəm kɔsongi'gi mu.

16 Ɓo kusɔ nyakusɔ lə kɔsongiʼgi to meʼəʼti, nan de ki adʼa goto.
17 Be ə ulə ngirə kadi mərta, ningə el rɔʼne ene: “Nje ra kulə’gi in bann ɓe lə bai ə sɔi nya dumʼde dumʼde, ə mʼin taa mʼnji mʼoy koy ɓo be wa!
18 Mʼa mʼində taa ə mʼaw rɔ baiʼti mʼa mʼelʼə mʼene: ‹Mʼra majel mʼɔsiʼn ta Luwə, ta mʼɔsʼi ta tɔ.
19 Masi kadi ɓariʼm ngonnʼi el. Raʼm toki kare mbunə nje ra kulə’giʼti ləʼi be.›”
20 Be ə, ində taa osi rowʼə təl kaw rɔ bawʼneʼti. Loki nʼanyi sanyi ki kəy ɓay ningə bawʼa oo ə, oo kumtondoo liʼə, ə ta on meʼə ngayn tadɔ liʼə. Anyi ki ngodi tilə kumʼə, uwə rututu ə njuw taʼa.
21 Ngonn el bawʼne ene: “Bai mʼra majel mʼɔsiʼn ta Luwə num mʼɔsʼi inɓe ta num tɔ, mʼasi ta kadi ɓariʼm ngonnʼi el.”
22 Nan bawʼa el nje ra kulə’gi ene: “In rei ki ku ki maji utə ndəgə’gi kalangi uləi rɔ ngonnʼmʼti. Uləi ningə ngonn jiʼəʼti ə uləi sa njaʼaʼti tɔ.
23 Rei ki ngonn mangi kibo mbul mbul təliʼə adi jʼusɔi ji rai rɔnel.
24 Tadɔ ngonnʼm kin oy ə təl isi ki dɔʼne taa. Nanyi ə in ki kingə!” Ningə uləi ngirə kadi rai rɔnel.
25 Dɔkagiloʼəʼti kin, ngonnkonʼa ki ngatɔgi in mu. Loki isi təl mu ə in ndəkba ki kəy ningə oo ndu nyakində’gi ki ndam’gi.
26 Ɓar nje ra kulə kare, ə dəj’ə ene ke ri ə ra nya wa.
27 Nje ra kulə kakin el’ə ene: “Ngonnkon’i ə re ə baw’i adi təli ngonn mangi kibo mbul mbul tadɔ təl ki lapiya.”
28 Ngonn ki ngatɔgi ra wongi adi mbəti kaw kəy. Baw’a te taga kadi sɔl me’ə ad’a ur kəy.
29 Nan el baw’ne ene: “Oo ɓal ngayn ə mʼnji mʼra kulə madʼi, ndɔ kare ki mʼmbəti təl rɔʼm go taʼti ləʼi goto. Nan ndɔ kare ki adiʼm ngonn binyə be kaa mʼraʼn rɔnel ki madiʼmʼgi goto.
30 Nan loki ngonnʼi ki tuji nyakingə ləʼi dɔ kaya deneʼgiʼti kin re ningə, tɔl ngonn mangi kibo mbul mbul adʼa.”
31 Ningə bawʼa elʼə ene: “In, ngonnʼm, in səʼm ne nanʼti, adi nyaʼgi pəti ki in yanʼm in yanʼi.
32 Nan in lowʼəʼti kadi ji ra nyakusɔ ji raʼn rɔnel, tadɔ ngonnkonʼi kam oy ə təl isi ki dɔʼne taa, nanyi ə in ki kingə!”»

16

Kujita ki ɔjidɔ njengəm nya ki rɔtaʼti el

1 Goʼti ningə Jeju el njendoʼgi ləʼne ene: «Dingəm kare ki njenyakingə aw ki njekində kumʼne go nyaʼgiʼti ki me kəyʼti ləʼne non. Deʼgi rei eliʼə eyina: “Njengəm nyaʼgi ləʼi isi tuji ki nyakingə ləʼi tigə.”
2 Nje kəy ɓar nje ra kulə ləʼne elʼə ene: “Ta ri ə mʼnji mʼoo dɔʼiʼti am wa? Ɔjiʼm go nyaʼgi ki ɔjidɔ kulə ləʼi ki me kəyʼti adiʼm mʼoo. Tadɔ lo kadi mʼa madʼi ində kumʼi go nyaʼgiʼti ləʼm ki me kəyʼti goto nga!”
3 Njengəm nya el rɔʼne ene: “Ɓeʼm ge kadi mʼində kum go nyakingə’giʼti ki me kəyʼti el nga kam, mʼa mʼra ri nga am wa? Ndɔɔ dɔnangi ə, tɔgiʼm asi el. Kaw kɔy nya ə rɔʼm a sɔlʼm.
4 Mʼgər nya ki mʼa mʼra kadi deʼgi a uwəi mʼin ki rɔʼdeʼti me kəyʼti ləʼde loki ɓeʼm adi mʼində kumʼm go nyaʼti el.”
5 Be ə, ɓe nje ɓangi ulə ɓərʼgi ləʼne kare kare. El nje ɓangi ki dɔkete ene: “Ɓangi lə ɓeʼm in bann dɔʼiʼti wa?”
6 Nje ɓangi ki dɔkete kakin ene: “Ku hu ɓu kare.” Ningə elʼə ene: “Ta makitu ɓangi ləʼi ə isi nanga kalangi, ndangi meʼti dɔ mi.”

7 Goʼtɨ ningə el kɨ nungɨ ene: “In yanʼi in bann wa?” Nje ɓangɨ kɨ nja
joo elʼə ene: “Madɨʼm in sakɨ geme ɓu kare.” Ningə elʼə ene: “Un makitu
ɓangɨləʼi ə ndangɨ meʼtɨ dɔjijoo.”
8 Be njengəm nya kɨ ngom ulə tɔjɨ dɔʼaʼtɨ tadɔ ra nya kɨ kumkədɨ. Deʼgɨ
kɨ gəri Luwə el rai nya kɨ kumkədɨ ngayn me kulə raʼdeʼtɨ dannʼdeʼtɨ utə
ngannʼgɨ lə kunjɨ.»

Luwə in kɨ nar

9 Ningə adɨ mʼelʼse: «Rai madɨ nan kɨ deʼgɨ kɨ nyakingə kɨ ngom kin,
kadɨ ndɔ kɨ goto jiʼseʼtɨ ningə, uwəiʼse rɔʼdeʼtɨ lo kisɨ kɨ bitɨ kɨ nonʼtɨ.»
10 De kɨ ra kɨ asɨ ta kadɨ de uwə kulʼə dɔ nya kɨ ndenʼtɨ, a asɨ kadɨ de
uwə kulʼə dɔ nya kɨ boiʼtɨ tɔ. De kɨ njera nya kɨ dana el me nya kɨ ndenʼtɨ,
a ra nya kɨ dana el me nya kɨ boiʼtɨ tɔ.
11 In be ə, re de asɨ ra nya kɨ lowʼəʼtɨ el tadɔ Mamon lə nyara kɨ dana el,
eke nan a adi nyakingə kɨ rɔtaʼtɨ wa?
12 Re de ra nya kɨ lowʼəʼtɨ el dɔ nyaʼtɨ lə de kɨ rangɨ, eke nan a adi yanʼi
kɨ sɔw dɔʼi inɓe?
13 Nje ra kulə madɨ, kɨ a asɨ ra kuləɓər lə ngarʼgɨ joo goto: re ɔsɨ ta kɨ
kare ə, a ndigɨ kɨ nungɨ, re kidɨ kɨ kare ə, a uwə kɨ kɨ nungɨ tɔ. A asi kadɨ
rai ɓər lə Luwə num ɓər lə nar num el.
14 Parisɨʼgɨ kɨ njendigɨ ta lə nar, uwəi Jeju kogi lokɨ oyi taʼgɨ kin pətɨ.
15 Ningə Jeju elʼde ene: «Rai rɔʼse to deʼgɨ kɨ njera nya kɨ dana be takum
deʼgɨʼtɨ. Nan Luwə gər meʼse. Tadɔ nya kɨ deʼgɨ ɔsikurə ngayn takumʼdeʼtɨ
kin in nya kɔw takum Luwəʼtɨ.

Ndukun kɨ Konɓe lə Luwə

16 «Bitɨ dɔkagiloʼtɨ lə Jan Batisɨ, in dɔkagilo lə ndukun lə Mojɨ kɨ deʼgɨ kɨ
njekeltakita Luwəʼtɨ. Deʼgɨ iləi mbər Konɓe lə Luwə to Poyta kɨ majɨ. De
kɨ raʼa, ra kɨ tɔgɨʼne tadɔ kandɨ meʼtɨ.
17 On el kadɨ dɔran in kɨ dɔnangɨ a dəri kɔ utə kadɨ de ɔr ngonn kur ta
kɨ me ndukunʼtɨ lə Luwə kɔ.
18 Dingəm kɨ ra kɨ tuwə neʼne ə ta in kɨ rangɨ, in njekuwə marum. Taa
de kɨ nje taa dene kɨ ngawʼa tuwə kaa in njekuwə marum tɔ.

Kujita kɨ ɔjidɔ njenyakingə in kɨ Lajar

19 «Dingəm kare kɨ njenyakingə kɨ njekulə ku kɨ ndole kas yɔl kɨ gatʼa
in ngayn in non. Ndɔʼgɨ kare kare pətɨ, isɨ ra rɔnel tadɔ isɨ majɨ.
20 Njendoo kare kɨ tɔʼa nan Lajar kɨ dobay ta rɔʼa, re to ta kəyʼtɨ liʼə.
21 Ndigɨ kadɨ nʼusɔ bunə nyakusɔʼgɨ kɨ tosi nanga ta tabilə̀ʼtɨ lə njemajɨ.
Nan busɨʼgɨ kaa rei tonni ta dobay liʼə.
22 Ndɔ kare njendoo kakin oy, adɨ malaykaʼgɨ rei uniʼə awi siʼə kadɨ
Abirahamʼtɨ. Njemajɨ kaa re oy tɔ, adɨ duwɨʼə.
23 Njemajɨ ingə kon me lo kɨ kooʼtɨ ngayn, un kumʼne taa ningə oo
Abiraham sanyi nu kɨ Lajar kadʼaʼtɨ tɔ.
24 Njemajɨ kakin un nduʼne kɨ taa ningə non ene: “Bai Abiraham, oo
kumtondooləʼm! Ulə Lajar adɨ ulə ta ngonn jiʼne mannʼtɨ, kadɨ reʼn sɔliʼn
ndonnʼm tadɔ mʼingə kon ngayn me porʼtɨ kin.”
25 Abiraham elʼə ene: “Ngonnʼm, adɨ meʼi olo dɔʼtɨ tokɨ ndɔkɨ ingə majɨ
me dɔnangɨʼtɨ, ə Lajar ingə nya kɨ to to. Ngɔsine, bɔri mann non kumʼəʼtɨ,
nan in, in me nya kɨ toʼtɨ.
26 Ningə kibo utə, ngɔsine bolo ɓe kibo to dannʼjeʼtɨ sese, adɨ re jɨ ge kaa,
lo kadɨ jʼa dər səmʼtɨ jʼaw rɔʼseʼtɨ goto. Taa, ingɨ kaa, a asi kadɨ dəri rei
rɔʼjeʼtɨ el tɔ.”

27 Njemajɨ el ene: “Re in be ningə, nja’i ba, bai, ulə Lajar ad’a aw me
kəy’tɨ lə bai.
28 Tadɔ ndəgɨ ngannkon’m’gɨ nanyi non in mi ɓay, ə kadɨ aw ndɔr mbi’de
kadɨ rei, tei lo kon’tɨ kin el nga.”
29 Abiraham el’ə ene: “Ngannkon’i’gɨ rai kɨ ndukun kɨ Mojɨ ndangɨ kɨ
ta’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ ndangi non. Majɨ kadɨ oyi dɔ ndu’de!”
30 Nje majɨ ene: “In kin asɨ el bai Abiraham. Nan re, de madɨ in dann
nje koy’gɨ’tɨ ne ə aw ingə’de ə a inyəi gorow njiyə’de kɨ majel kɔ.”
31 Nan Abiraham təl el’ə ene: “Re oyi ta lə Mojɨ el num, ta lə njekeltakita
Luwə’tɨ el num ə, kin ə de in dann njekoy’gɨ’tɨ ə aw rɔ’de’tɨ kaa, a oyi ta
li’ə to ta kɨ rɔta’tɨ el ɓay!”»

17

Ta dɔ bulə de’gɨ’tɨ
(Mat 18.6, 7; Mrk 9.42)

1 Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Lo kadɨ de’gɨ a osi me majel’tɨ el goto.
Kumtondoo in dɔ de’tɨ kɨ majel re kɨ takul’ə.
2 A in sotɨ ngayn ɓay tadɔ li’ə kadɨ dɔ’i mbal kusɨ ko mində’tɨ, ə iləi’ə
me ba’tɨ, utə kadɨ ra adɨ kɨ kare dann ngann’gɨ’tɨ kɨ du kin osi.»
3 Indəi kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ! Re ngonnkon’i ra majel ə, majɨ kadɨ ndang’a
dɔ’tɨ, re inyə kuləra’ne ə, inyə go majel li’ə kɔ ad’a.
4 Re ra majel sə’i nja siri me ndɔ’tɨ kɨ kare kaa, re rɔ’i’tɨ nja siri dəji
k’inyə go kɔ ə, inyə go kɔ ad’a.

Kunme kɨ nden to kandɨ mutardə be
(Mat 17.20)

5 *Njekawkulə’gɨ eli Burəɓe eyina: «Ilə kunme dɔ mad’a’tɨ lə’je adi’je.»
6 Ə Burəɓe el’de ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, re awi kɨ kunme kɨ in ndikiri ba to
kandɨ kagɨ, kɨ ɓari’ə mutardə kin be mindɨ kaa, asi kadɨ eli kagɨ mbaykote
kam eyina: Ɔr kɨ ngirə’i ba ə aw man rɔ’i me ba’tɨ» ə a təl rɔ’ne go ta’tɨ
lə’se.

Kulə lə njekuləɓər

7 «Re de madɨ dann’se’tɨ aw kɨ nje ra kulə madɨ kɨ in nje ndɔɔ eke in
njengəm batɨ’gɨ. Lokɨ təl mu re ningə, ke a el’ə ene: “Re kalangɨ isɨ nanga,
sɔ nya wa?”
8 Jagɨ, a el’ə ene: “Ra go nyakusɔ lə’m kɨ kad’a. Ningə mbəl ku kɨ rɔ’i’tɨ,
ə re adɨ’m nyakusɔ. Lokɨ m’njɔ nya num, manyi nya num ningə, sɔ yan’i
num, anyi yan’i num tɔ.”
9 A ra oyo njekulə lə’ne tadɔ təl rɔ’ne go ndu’gɨ’tɨ lə ɓe’ne? Jagɨ a in be
el!
10 Ta lə’se kaa to be tɔ. Lokɨ rai nya’gɨ pətɨ kɨ Luwə un ndu’ne kadɨ rai
ningə majɨ kadɨ eli eyina: “J’in nje ra kulə’gɨ kɨ nda’je goto, jɨ ra kulə kɨ
majɨ kadɨ jɨ ra.”»

Jeju adɨ lapiya njebanji’gɨ dɔgɨ

11 Dɔ row kaw’a Jerujalem’tɨ, Jeju dər mbunə ɓebo Samari kɨ Galile’tɨ.
12 Lokɨ isɨ ur me ngonn ɓe’tɨ to kur ɓay ə, njebanji’gɨ dɔgɨ iləi ta’a. Adi
ndan’de ngal si’ə jɔ, ə rai lokatɨ.
13 Uləi ngirə kadɨ nonyi dɔ’a’tɨ kɨ ndu’de kibo eyina: «Jeju, njendo, oo
kumtondoo lə’je!»

14 Lokɨ oo’de ningə el’de ene: «Ai ɔji rɔ’se njekujənyamosɨ kadikare’gɨ*!»
Dɔ row kaw de’tɨ ne ɓay par ə, ingəi rɔ’de ar njay.
15 Kɨ kare dann’de’tɨ lokɨ oo kadɨ ingə lapiya nga ningə, təl dɔ nja’ne’tɨ,
kɨ kulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ, kɨ ndu’ne kibo.
16 Osɨ nja Jeju’tɨ, ɔsi natɨ non’ne nanga, ra’a oyo. Dingəm kakin in de kɨ
Samari’tɨ.
17 Jeju el ene: «Njɛbanjɨ’gɨ kɨ dɔgɨ pətɨ kɨ rɔ’de ar njay, eke nje kɨ jikara
awi ra wa?»
18 Mbunə’de’tɨ pətɨ, de kare kɨ təl re ulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ goto, nan de kɨ
in Juwipɨ el kin kɨ kar’ne ba par!
19 Ningə Jeju el de kɨ Samari’tɨ kakin ene: «Ində taa aw, tadɔ kunme lə’i
aj’i.»

Ta kɨ ɔjidɔ Konɓe lə Luwə
(Mat 24.23-28,37-41)

20 Ndɔ kare Parisɨ’gɨ dəji Jeju ta kɨ ɔjidɔ dɔkagilo re Konɓe lə Luwə. Jeju
el’de ene: «Konɓe lə Luwə a re to nya kɨ de’gɨ a oyi’ə kɨ kum’de jaja el.
21 A in kɨ k’el k’ene: “Oyi in yo ɓo”, eke: “In ne ɓo el.” Tokɨ rɔta’tɨ Konɓe
lə Luwə in dann’se’tɨ nga.»
22 Go’tɨ ningə el njendo’gɨ ene: «Ndɔ madɨ a re non kɨ a ndingəi ngayn
kadɨ oyi ndɔ kare me ndɔ’gɨ’tɨ lə Ngonn De, nan lo kadɨ a oyi goto.
23 Ningə a eli’se eyina: “Kirisitɨ in ne”, eke “Kirisitɨ in nu!” kadɨ ai!
Ononyi’se kadɨ anyinan ngodɨ kɨ low’ə’tɨ!
24 Ningə, tokɨ ndi təl ə lo ar njay njay in dow dɔran’tɨ kɨ kare te’n dowə’tɨ
kɨ nungɨ kakin ə, ndɔ re’m m’in Ngonn de kaa a to be tɔ.
25 Nan kete non təl’ə’tɨ, majɨ kadɨ Ngonn De ingə kon ngayn, kadɨ de’gɨ
kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone kin mbəti m’in ɓay taa.
26 Ningə, ko nya’a kɨ ra nya dɔkagilo’tɨ lə Nuwe kin ə, be tɔ’a a ra’n nya
ndɔ re’m’tɨ m’in Ngonn de tɔ.
27 De’gɨ sɔi nya ge, anyinan nya ge, taai nan ge, adi ngann de’gɨ taai
ngaw ge, bitɨ ndɔ’tɨ kɨ Nuwe ur’n me tokibo’tɨ. Go’tɨ ningə mann kon kibo
re tujɨ de’gɨ pətɨ†.
28 A to to nya kɨ ra nya dɔkagilo’tɨ lə Lotɨ be tɔ: De’gɨ sɔi nya num,
anyinan nya num, ndogi nya’gɨ num, lawi nya’gɨ num, manyi kagɨ’gɨ num
ə rai kəy’gɨ num tɔ.
29 Nan ndɔ kɨ Lotɨ te’n me ɓebo’tɨ kɨ Sɔdɔm, Luwə adɨ ndi por kɨ babur
kɨ in dɔran’tɨ on de’gɨ təl’de pətɨ‡.
30 Ndɔ kɨ m’in Ngonn de m’a te’n bus kaa, be tɔ’a nya’gɨ a rai nya tɔ.
31 Me ndɔ’a’tɨ kin de kɨ in dɔ kəy’tɨ ə, a ur nanga tadɔ kɔy nya’gɨ lə’ne
kɨ me kəy’tɨ te’n taga el. Be tɔ ə, de kɨ ra me ndɔɔ’tɨ kaa a təl re ɓe el tɔ.
32 Adɨ me’se olo dɔ nya’tɨ kɨ te dɔ ne Lotɨ’tɨ, kɨ ilə rətɨ ə ingə koy kin§.
33 De kɨ sangɨ kadɨ n’ajɨ rɔ’ne kɨ non’tɨ, a ilə rɔ’ne kɔ. Nan de kɨ ilə rɔ’ne
kɔ tadɔ lə’m ə, a ngəm rɔ’ne kɨ non’tɨ tɔ.
34 Adɨ m’el’se, me kondɔ’a’tɨ kin, de’gɨ joo toi dɔ tirə’tɨ kɨ kareba ningə,
a uni kɨ kare, a inyəi kɨ nungɨ.
35 Dene’gɨ joo, a uri nya nan’tɨ, a uni kɨ kare ə, a inyəi kɨ nungɨ.
36 [Dingəm’gɨ joo, a rai kulə me ndɔɔ’tɨ kɨ kare ə, a uni kɨ kare ə a inyəi
kɨ nungɨ.]»

---

* **17:14 17.14** Lebitikɨ 14.2-3 † **17:27 17.27** Lo tum ginn nya’gɨ 6.9-7.24 ‡ **17:29 17.29** Lotum 18.20-19.25 § **17:32 17.32** Lo tum ginn nya’gɨ 19.26

37 Ningə, njendo'gɨ dəji'ə eyina: «Burəɓe, lo kɨ ra'tɨ ə, nya'gɨ kin a rai
nya'tɨ wa?» El'de ene: «Lo kɨ ninn to'tɨ ə, mal'gɨ a kawinan səm'tɨ.»

18

Kujita kɨ ɔjidɔ njegangɨ ta kɨ dene kɨ njengawkoy

1 Jeju el kujita njendo'gɨ lə'ne kadɨ ndo'n'de, kadɨ elita kɨ Luwə ta ta, um
kadɨ wongɨ ra'de go'tɨ el.
2 El ene: «Njegangɨ ta kare isɨ ɓebo'tɨ madɨ non. Njegangɨ ta kakin ɓol
Luwə el num, ta ilə kojɨ dɔ de'tɨ el num tɔ.
3 Me ɓebo'tɨ kakin ə, dene kare kɨ njengawkoy sɨ'tɨ non tɔ. Dene kakin
re kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ el'ə ene: "Gangɨ ta lə'm kɨ to mbunə'm'tɨ kɨ nje ta
lə'm kin adɨ'm."
4 Njegangɨ ta kakin mbətɨ Dɔkagilo ngayn. Nan təl elta rɔ'ne ene: "Re
m'ɓol Luwə el num, ta m'ilə kojɨ dɔ'de madɨ'tɨ kare el kaa,
5 dene kɨ njengawkoy kam njuwə'm ngayn. Majɨ kadɨ m'gangɨ ta li'ə
mad'a, kadɨ təl re gogɨ ndɔ kɨ rangɨ'tɨ, to dɔ'm ɓay el nga."»
6 Burəɓe el dɔ'tɨ ene: «Majɨ kadɨ oyi dɔ ta kɨ njegangɨ ta kɨ gorow'ə'tɨ el
kin majɨ.
7 Ke oyi kadɨ Luwə a gangɨ ta kɨ dana adɨ nje kɨ mbəti'de, kɨ sii nonyi
dɔ'a'tɨ kada ge kondɔ ge kin el wa? A isɨ gərərə ba dɔ ra se'de'tɨ wa?
8 Adɨ m'el'se, a gangɨ ta lə'de kalangɨ ba. Nan ndɔ kɨ Ngonn De a re, ke
a ingə kunme dɔnangɨ'tɨ ɓay wa?»

Parisɨ kɨ njetalambo

9 Jeju el kujita kɨ dɔ nje'gɨ kɨ oyi rɔ'de to de'gɨ kɨ dana ə kidi ndəgɨ de'gɨ.
10 Ene: «Dingəm'gɨ joo, rai Kəy'tɨ lə Luwə tadɔ kelta kɨ Luwə; kɨ kare in
Parisɨ, kɨ nungɨ in njetalambo tɔ.
11 Parisɨ in ra ta ə elta kɨ ɔjidɔ rɔ'ne me'ne'tɨ ene: "Luwə lə'm, m'ra'i
oyo tadɔ m'in to to ndəgɨ de'gɨ kɨ nje ɓogɨ'gɨ eke njera nya'gɨ kɨ dana el,
kɨ njekuwə marum, taa to njetalambo kam el.
12 Me ndɔ'tɨ kɨ siri, m'ɔgɨ rɔ'm nyakusɔ nja joo. Madɨ Luwə kɨ kare me
kɨ dɔgɨ'tɨ, me nyakingə'gɨ'tɨ lə'm pətɨ tigə."
13 Nan njetalambo ɔsɨ rɔ'ne ngərəngɨ nu, kun kaa ge kun kum'ne
kɨ dɔran'tɨ el. Ningə ində kadɨ'ne ray ray ə, el ene: "Luwə lə'm oo
kumtondoo lə'm tadɔ m'in njeramajel!"
14 Adɨ m'el'se, in njetalambo ə təl aw ɓe lə'ne ningə Luwə tudə de'tɨ kɨ
dana, um Parisɨ el. Tadɔ de kɨ un dɔ'ne ta, ə a ulə̱i dɔ'a nanga; nan de kɨ
sɔl dɔ'ne ə, a uni dɔ'a ta tɔ.»

Jeju ində ji'ne dɔ ngann'gɨ'tɨ kɨ du
(Mat 19.13-15; Mrk 10.13-16)

15 Ngann'gɨ kɨ kasɨ inɓe kin kaa de'gɨ rei se'de rɔ Jeju'tɨ kadɨ njangidɔ'de.
Nan lokɨ njendo'gɨ oyi nya kin ningə, ndangi'de.
16 Nan Jeju adɨ rei kɨ ngann'gɨ kɨ du rɔ'a'tɨ ningə el ene: «Inyəi ngann'gɨ
kɨ du adɨ rei rɔ'm'tɨ, ononyi'se kadɨ ɔgi'de tarow, tadɔ Konɓe lə Luwə in
nya de'gɨ kɨ toi to ngann'gɨ kɨ du be.
17 Tokɨ rɔta'tɨ adɨ m'el'se, de kɨ taa Konɓe lə Luwə to ngonn kɨ du be el
ə, a ur me'tɨ el ratata.»

Basa kɨ njenyakingə
(Mat 19.16-30; Mrk 10.17-31)

18 Kibo lə Juwipɨ'gɨ kare, dəji Jeju ene: «Njendo kɨ nje hal kɨ majɨ, in ri
ə m'a m'ra ə m'a m'ingə'n kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non'tɨ wa?»

19 Jeju el’ə ene: «Tadɔ ri ə ɓariɨ’m de kɨ majɨ wa? De kare kɨ majɨ goto,
nan Luwə kɨ kar’ne ba par ə in de kɨ majɨ.
20 In gər mbərkikində’gɨ lə Luwə kɨ ene: “A uwə marum el, a tɔl de el,
a ɓogɨ el, a mannajɨ kɨ ngom dɔ mad’i’tɨ el, a ɔsikurə baw’i kɨ kon’i*.”»
21 Ningə dingəm təl el Jeju ene: «Nya’gɨ kin pətɨ m’təl rɔ’m go’tɨ dɔkagilo
kulə ngirə basa’m’tɨ nu bitɨ ɓone.»
22 Go ta’gɨ’tɨ kin Jeju el’ə ene: «Nya kare be ə nanyi kadɨ in ra ɓay: Aw
adɨ ndogi sə’i nyakingə’gɨ lə’i pətɨ tigə, ə lowə nar’a njendoo’gɨ, ə a aw kɨ
nyakingə’gɨ ngayn me dɔran’tɨ, ə un go’m!»
23 Nan lokɨ dingəm oo ta kin, kum’ə diw kururu, tadɔ in de kɨ nyakingə
li’ə in ngayn.
24 Lokɨ Jeju oo’ə, un kum’ne oo’n’ə ningə el ene: «In nya kɨ ngan ngayn
kɨ rɔ njenyakingə’gɨ kadɨ uri me Konɓe lə Luwə.
25 In nya kɨ ngan ngayn inɓe kadɨ jambal ur bolo konn kur nya’tɨ, nan a
ngan ngayn utə in kin ɓay kadɨ njenyakingə ur Konɓe lə Luwə.»
26 Nje kɨ si oyi dɔ ta lə Jeju eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asɨ
kadɨ ingə kajɨ wa?»
27 Jeju ilə’de’tɨ ene: «Nya kɨ de asɨ ra el, Luwə asɨ kadɨ ra.»
28 Piyər el’ə ene: «Nga j’in, kɨ j’inyə nyakingə’gɨ lə’je pətɨ ə j’un go’i.»
29 Jeju el’de ene: «Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se, re tadɔ Konɓe lə Luwə,
de madɨ, inyə kəy lə’ne, ne’ne, kɨ ngannkon’ne’gɨ, kɨ baw’ne kon’ne, kɨ
ngann’ne’gɨ,
30 ə, a ingə dɔ’tɨ ngayn utə kɨ kete ɓay, dɔkagilo’tɨ kɨ ɓone, taa dɔkagilo’tɨ
kɨ a re, a ingə kajɨ kɨ a to bitɨ kɨ non’tɨ.»

Jeju elta kɨ dɔ koy’ne’tɨ kɨ kində’ne lo koy’tɨ
(Mat 20.17-19; Mrk 10.32-34)

31 Jeju ɓar njendo’gɨ lə’ne kɨ dɔgɨ gidə in joo kɨ rɔ’ne’tɨ, ningə el’de ene:
«Oyi, j’isi j’awi kɨ Jerujalem’tɨ, nya’gɨ pətɨ kɨ de’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ,
ndangi ɔjidɔ’m m’in Ngonn de, a tɔlita’de.
32 Tadɔ, a uləi m’in ji de’gɨ’tɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el, kadɨ to kogi dɔ’m’tɨ ge, a
taji m’in ge, taa a tuwi mann ta’de dɔ’m’tɨ num tɔ.
33 Go’tɨ, lokɨ indəi’ə kɨ ndəy ningə, a tɔli’ə. Ndɔ mutə tum ginn’ə ndɔ
koy’o’tɨ a te lo koy’tɨ.»
34 Nan nya kare kɨ njendo’gɨ gəri me ta’tɨ kin goto. In ta kɨ to lo kiyərɔ’tɨ
rɔ’de’tɨ. Gəri me ta kɨ Jeju ge kel’de el.

Jeju adɨ njekumtɔ oo lo Jeriko’tɨ
(Mat 20.29-34; Mrk 10.46-52)

35 Lokɨ Jeju in ndəkba kɨ ɓebo Jeriko ningə, njekumtɔ madɨ isɨ ngangɨ
row’tɨ non, isɨ kɔy nya.
36 Lokɨ njekumtɔ oo kah bulə de’gɨ kɨ isɨ indəi dəri bur bur ningə, dəjɨ
ta ke ri ə ra nya wa.
37 Eli’ə eyina: «Jeju kɨ Najaretɨ ə isɨ ində dər.»
38 Njekumtɔ ulə ngirə kadɨ un ndu’ne kɨ ta, ə non kɨ tɔgɨ’ne, ene: «Jeju
kɨ Ngonnkaw Dabidɨ†, oo kumtondoo lə’m!»
39 De’gɨ kɨ nje njiyə kete non de’gɨ’tɨ ndangi’ə kadɨ utɨ ta’ne, nan kadibe
ɓay ə njekumtɔ un ndu’ne kɨ taa dɔ mad’a’tɨ ene: «Ngonnkaw Dabidɨ, oo
kumtondoo lə’m!»

---

* **18:20 18.20** Tekitaga 20.12-16; Ndukun kɨ nja joo 5.16-20 † **18:38 18.38** Gonyi Mrk 10.47 kɨ ta kɨ dɔ’tɨ ginn makitu’tɨ nanga.

40 Jeju ra lokatɨ ə un ndu’ne kadɨ rei si’ə rɔ’ne’tɨ. Lokɨ re rɔ’a’tɨ ndəkba
ningə, Jeju dəj’ə ene:
41 «In ri ə ge kadɨ m’ra mad’i wa?» Njekumtɔ el’ə ene: «Burəɓe, m’ge
kadɨ kum oo lo!»
42 Jeju el’ə ene: «Oo lo! Kunme lə’i aj’i nga.»
43 Par ə, low’ə’tɨ non kum’ə oo lo adɨ un go Jeju kɨ kulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ
ta’ne’tɨ. Lokɨ bulə de’gɨ oyi nya kin ningə, uləi ngirə kɔsikurə Luwə.

19

Jeju ingɨ kɨ Jaka

1 Lokɨ Jeju ur me ɓe’tɨ kɨ Jeriko ə isɨ ində dər ningə,
2 dingəm kɨ njenyakingə kare kɨ tɔ’a nan Jaka, kɨ in kɨ boi lə
njetalambo’gɨ isɨ non.
3 Dingəm kin sangɨ kadɨ n’oo ke Jeju in nan dana wa, nan lo kadɨ oo Jeju
goto, tadɔ bulə de’gɨ, taa in de kɨ gɔjɨ tɔ.
4 Be ə, anyi ngodɨ kete, aw ala dɔ kagɨ mbaykote’tɨ, kadɨ n’oo Jeju kɨ a
dər kɨ row kɨ low’ə’tɨ kin.
5 Lokɨ Jeju re te low’ə’tɨ kakin ningə, un kum’ne kɨ taa, el Jaka ene:
«Jaka, ur nanga ne kalangɨ, tadɔ m’in m’a m’njɨ me kəy’tɨ lə’i ɓone.»
6 Lo kin’tɨ, Jaka ur nanga kalangɨ, uwə Jeju rɔ’ne’tɨ kɨ rɔnel.
7 De’gɨ pətɨ kɨ oyi nya kin, ɓarita dɔ Jeju’tɨ eli eyina: «Aw isɨ ɓe lə
njeramajel.»
8 Nan Jaka ra taa, el Burəɓe ene: «Burəɓe, m’a m’adɨ nusɨ nyakingə
lə’m njendoo’gɨ. A kin ə re m’taa nya lə’de kɨ aldɔ majɨ ə, m’a m’təl
m’ugə ɓang’a gogɨ nja sɔ.»
9 Lo kin’tɨ Jeju ene: «Bone Njekajɨ de’gɨ ur me kəy’tɨ lə’i, tadɔ in kaa in
ngonn kaw Abiraham tɔ.
10 Tadɔ kɨ rɔta’tɨ, Ngonn de re kadɨ sangɨ de’gɨ kɨ nanyinan, ajɨ’de.»

Kujita dɔ ɓər’gɨ’tɨ kɨ mutə
(Mat 25.14-30)

11 Lokɨ de’gɨ uri mbi’de sii oyi ta kɨ Jeju isɨ el’de ba ɓay ningə, Jeju un
kujita kare ta’ne’tɨ kadɨ el’de. Jeju in ndəkba kɨ Jerujalem adɨ de’gɨ oyi
kadɨ konɓe lə Luwə a ɔdɨ rɔ’ne low’ə’tɨ non.
12 El’de ene: «Dingəm kare kɨ oji’ə me majɨ’tɨ isɨ aw ɓe madɨ’tɨ kɨ sanyi
kadɨ indəi jɔgɨ konɓe dɔ’a’tɨ ɓay taa to təl.
13 Be ə, kete ɓay taa kadɨ aw, ɓar njekulə’gɨ lə’ne dɔgɨ, adɨ de kɨ ra
dann’de’tɨ mbal ɔr kare, ningə el’de ene: “Tai, təli ji’se bitɨ kadɨ m’təl
m’re m’ingə’n’se.”
14 Nan de’gɨ kɨ me ɓe’tɨ li’ə mbəti go’ə’tɨ, in ginn’ə’tɨ kan, ə uləi de’gɨ
go’ə’tɨ eli eyina: “Jɨ ndigɨ el kadɨ de kin re isɨ ngar dɔ’je’tɨ.”
15 Be kaa, indəi jɔgɨ ngar dɔ’a’tɨ. Be ə, lokɨ təl re ɓe ningə, ɓar nje ra
kulə’gɨ lə’ne kɨ adɨ’de nar kakin kadɨ n’oo ke in ri ə rai wa.
16 De kɨ dɔkete re, ningə el ene: “Be’m, nar ɔr kɨ kare kɨ adɨ’m kaa, nyɨ
m’ingə dɔgɨ dɔ’tɨ kin.”
17 Ə ngar el ene: “Majɨ ngayn, in njekulə kɨ majɨ. Ningə tokɨ ra’n nya kɨ
low’ə’tɨ me kində kum go nya’tɨ kɨ nden be, m’indəi nje konɓe dɔ ɓebo’gɨ’tɨ
kɨ dɔgɨ.”
18 De kɨ nja joo re, ningə el ene: “Be’m, nar ɔr kɨ kare kɨ adɨ’m kaa, nyɨ
m’ingə mi dɔ’tɨ kin.”
19 Ə ngar el’ə ko ta inɓe kakin ene: “In isɨ to nje konɓe dɔ ɓebo’gɨ’tɨ mi.”

20 In ki rangi re ningə el ene: “Be’m, oo nar ɔr lə’i ki kare ki adi kaa nyi
to kin, m’aw m’ngəm ta ku’ti dangi m’ad’a to.
21 Tadɔ m’ɓol’i, in de ki ngan ngayn: nya ki ində el kaa un num, nya ki
duw el kaa ujə num.”
22 Lo kin’ti ngar el’ə ene: “In njekulə ki majel. Ningə m’a m’gangi ta
dɔ’i’ti ki ta ki te ta’i’ti inɓe. In gər maji kadi m’in de ki ngan ngayn: nya
ki m’ində el kaa m’un num, nya ki m’duw el kaa m’ujə num.
23 Nga ra bann be ə re a ində nar lə’m lo ngəm nar’ti el wa? Re ində lo
ngəm nar’ti ə, m’təl m’re kin ə m’a m’ingə mann’a dɔ’ti.”
24 Go’ti ngar el de’gi ki rai low’ə’ti non ene: “Tai nar ɔr ki kare ki ji’ə’ti
kin adi in ki awi’n dɔgi kin.”
25 ə de’gi eli ngar eyina: “In kam aw ki nar ɔr dɔgi nga.”
26 Nan ngar el’de ene: “M’el’se toki, de ki aw ki nya, a adi’ə dɔ’ti, nan
de ki awi’n el, in ki nden inɓe ki awi’n kin kaa a tai ji’ə’ti ɓay.
27 Ningə njeban’gi lə’m, ki mbeti kadi m’in ngar dɔ’de’ti, rei se’de, təli’de
takum’ti ne.”»

Jeju ur Jerujalem’ti ki kɔsikurə
(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-10; Jan 12.12-16)

28 Go ta’gi’ti kin, Jeju gangi kete non bulə de’gi, un row ki kaw ki
Jerujalem.
29 Loki Jeju re te ndəkba ki ɓe ki Betipaje in ki ɓe ki Betani, ki kaw ki
kadi mbal’gi’ti ki ɓari’de mbal kagi Buni’gi kin ningə, ulə njendo’gi joo.
30 El’de ene: «Awi me ngonn ɓe’ti ki ra non’se’ti kam. Loki a uri ki me
ɓe’ti, a ingəi ngonn koro ki dɔ’i’ə adi ra. In ngonn koro ki de ala gidə’ti
nja kare el ɓay. Tuti’ə, in rei si’ə adi’m’in.
31 ə re de madi dəji’se ene: “Tadɔ ri ə isi tuti ngonn koro kin wa?” ə a
eli’ə eyina: Tadɔ “Burəɓe ə ge’ə.”»
32 Nje ki Jeju ulə’de kakin awi ningə nyi, ingəi nya’gi inɓe toki Jeju
el’n’de.
33 Be ə, tuti ngonn koro kakin ningə, ɓe nje koro’gi dəji’de eyina: «Tadɔ
ri ə tuti ngonn koro kin wa?»
34 Ningə njendo’gi iləi’de’ti eyina: «Burəɓe ə ge’de.»
35 Loki rei ki ngonn koro kakin adi Jeju ningə, lɔwi ku’gi lə’de gidə’ti ə
adi Jeju ala isi dɔ’ti.
36 Kɔti inɓe ki isi ɔti aw kete kete kin ningə, de’gi mbalayi ku’gi lə’de dɔ
row njiyə’ti.
37 Loki Jeju isi re ndəkba ki Jerujalem’ti ki row ki in ki dɔ mbal kagi
Buni’gi’ti kin ningə, bulə njendo’gi li’ə pəti, rɔ’de nəl’de ngayn adi uni
ndu’de ki taa, piti Luwə tadɔ nyakɔji’gi pəti ki ra adi oyi ki kum’de.
38 Piti Luwə eyina:
«Kadi Luwə njangi dɔ ngar ki re me tɔ Burəɓe’ti!
Kadi lapiya re ki dɔ dɔran’ti, ə tɔji in ki dɔ Luwə’ti ki nje kisi dɔran’ti tɔ.»
39 Parisi’gi madi ki in dann bulə de’gi’ti eli Jeju eyina: «Burəɓe, ndangi
njendo’gi lə’i adi uti ta’de.»
40 ə Jeju el’de ene: «M’el’se m’adi oyi, re ingi uti ta’de kaa, gaji mbal’gi
a singəi səkitə.»

Jeju non tadɔ ɓebo Jerujalem

41 Loki Jeju ində dɔ ɓe ki Jerujalem ndəkba ə un kum’ne oo’n’ə ningə
mann non re kum’ə’ti.
42 Mann non re kum’ə’ti adi el ene: «Kin ə re dɔkagilo’gi ki, ɓone kin,
in kaa in gər row lapiya kin ə re a in soti sə’i, nan kum’i te dɔ’ti el.

43 Ndɔ’gɨ kɨ ngan a rei non kadɨ njeban’gɨ lə’i a uləi nan gugi dɔ’i, a iləi
nan kɨ ta tɔ row’gɨ pəti, a uti nu nguy lo kadɨ a te goto.
44 A budi’nu nanga mur mur kɨ de’gɨ lə’i. Mbal madɨ kɨ kadɨ de a inyə
adɨ isɨ dɔ mad’a’ti goto. Tadɔ kum’i te dɔ dɔkagilo’tɨ kɨ Luwə re’n kadɨ
ra’n sə’i kin el.»

Jeju me Kəy’tɨ lə Luwə
(Mat 21.12-13; Mrk 11.15-19; Jan 2.13-16)

45 Go’ti, Jeju aw ur natɨ Kəy’tɨ lə Luwə, ilə rɔ’ne tuwə njelaw nya’gɨ
səm’tɨ kɔ.
46 Ningə el’de ene: «Ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: “Kəy lə’m a
in kəy kelta kɨ Luwə, nan ingɨ, təli’ə lokiyərɔ’tɨ lə njeɓogɨ’gɨ yo.”»
47 Ndɔ’gɨ pəti, Jeju ndo de’gɨ nya me Kəy’tɨ lə Luwə. Lo kin’ti, kibo’gɨ
lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ, kɨ njekundɔ de’gɨ me
ɓe, sangɨ row kadɨ n’tɔli Jeju,
48 nan gəri row’ə el, tadɔ bulə de’gɨ indəi mbi’de majɨ ngayn go ta’tɨ li’ə.

20

Tɔgɨ lə Jeju
(Mat 21.23-27; Mrk 11.27-33)

1 Ndɔ kare, Jeju sii ndo de’gɨ nya me Kəy’tɨ lə Luwə, ilə’n mbər Poyta kɨ
majɨ ningə, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ kɨ
ngatɔgɨ’gɨ, tei non rei.
2 Lokɨ rei ningə dəji’ə eyina: «El’je adɨ j’oo, in kɨ tɔgɨ kɨ in ra ə isɨ ra’n
nya’gɨ kin be wa? Ə nan tɔ a adi ndu’ne ə isɨ ra’n wa?»
3 Ə Jeju təl el’de ene: «M’in kaa m’a m’dəji’se ta kare kadɨ eli m’in.
4 In nan ə ulə Jan kadɨ ra de’gɨ batəm wa? In Luwə eke in de’gɨ?»
5 Nan təli mərita dann’de’tɨ eyina: «Re j’eli’ə j’ene: “In Luwə ə ulə” a
dəji’je ene ke ra bann ə j’un me’je j’ad’a el wa?
6 A kin ə re j’eli j’ene: “In de’gɨ ə uləi Jan” ə, bulə de’gɨ ba pəti a tiləi’je
kɨ mbal tɔli’je, tadɔ gəri majɨ ngayn kadɨ Jan in njekeltakita Luwə’tɨ.»
7 Be ə təli eli Jeju tokɨ n’gəri de kɨ ulə el.
8 Ə Jeju ilə de’ti ene: «Re in be ə, m’in kaa m’a m’el’se tɔgɨ kɨ m’njɨ
m’ra’n nya’gɨ kin el tɔ.»

Kujita dɔ nje ra kulə ndɔɔ nju’tɨ
(Mat 21.33-46; Mrk 12.1-12)

9 Go’ti, Jeju ilə rɔ’ne elta bulə de’gɨ me kujita’tɨ kin ene: «Dingəm kare
uwə ndɔɔ nju ningə; dɔ’i tanan’tɨ kɨ de’gɨ kɨ nje ra kulə nju kadɨ to rai
kulə adi’ə, ə kagilo’ə’tɨ ə kanyi nan nya’a ningə, ɔtɨ aw mbah kɨ go’ə ngal.
10 Lokɨ kagilo kujə kandɨ nju asɨ ningə, ulə ɓər lə’ne kare kadɨ aw taa
kandɨ nya ndɔɔ nju kakin, kɨ in yan’ne ji njerakulə’tɨ adɨ ne. Nan lokɨ ɓər
aw ningə, nje ra kulə’gɨ, tindəi’ə ngayn, ə tuwəi’ə adɨ təl kɨ ji’ne kare aw.
11 Njendɔɔ təl ulə ɓər kɨ rangɨ ɓay. Nan in kaa, tindəi’ə ge taji’ə ge, ə
tuwəi’ə adɨ təl kɨ ji’ne kare aw.
12 Be kaa dingəm kakin təl ulə ɓər kɨ nja mutə ɓay. Ningə in kɨ nja mutə
kin, in kaa nje ra kulə’gɨ kakin tindəi’ə, adi’ə do, ə tuwəi’ə adi’ə aw.
13 Lo kin’tɨ, ɓe njendɔɔ dəji ta rɔ’ne ene: “In ri ə kadɨ m’ra wa. M’a
m’ulə kɨ ngonn’m kɨ dingəm kɨ njendigɨ lə’m ngayn kin. Dɔmajɨ, a ɓoli
gid’ə.”
14 Nan nje ra kulə nju lokɨ kum’de osɨ dɔ ngonn’on’tɨ ningə, elinan ta
kin dann’de’tɨ eyina: “Darɔ’a inɓe kam ə a in nje nya nduwə. Jɨ tɔli’ə j’adɨ
ndɔɔ nju kin təl nya lə’je!”

15 Be ə, ndɔri ngonn kakin uwəi'ə awi si'ə gidɨ ndɔɔ'tɨ taga, tɔli'ə. Lo
kin'tɨ Jeju dəjɨ'de ene: Eke dingəm kɨ ɓe nje ndɔɔ kin a ra se'de bann wa?
16 A re kadɨ tɔko nje ra kulə nju kin kɔ, ə ində nje kɨ rangɨ ta ndɔɔ nju'tɨ.»
Lokɨ de'gɨ oyi ta kɨ Jeju el kin ningə, eli eyina: «Jagɨ, nya kin a ra nya be
el.»
17 Nan Jeju gon'de ba ningə el'de ene: «Ta kɨ makitu lə Luwə el ene
"Mbal kɨ njera kəy'gɨ mbəti'ə,
In ə təl mbal kɨ in tɔgɨ kəy*," kin me'ə in ri ə?
18 De kɨ ra kɨ osɨ dɔ mbal'tɨ kin ə, a təti njəkɨ njəkɨ. A re mbal kin ə osɨ
dɔ'a'tɨ ningə, de'ə kin a rəkitəi'ə rəkitə rəkitə».

Ta dɔ lambo'tɨ lə ngar Sejar
(Mat 22.15-22; Mrk 12.13-17)

19 Njendo ndukun'gɨ kɨ kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ sangi row
kadɨ n'uwəi Jeju low'ə'tɨ ne, tadɔ gəri majɨ kadɨ kujita kɨ Jeju el kin ɔjɨ
dɔ'de, nan ɓoli bulə de'gɨ.
20 Be ə, indəi kum'de go Jeju'tɨ, ningə uləi de'gɨ madɨ kɨ rai rɔ'de to de'gɨ
kɨ dana be rɔ'a'tɨ. Uləi de rɔ'a'tɨ kadɨ to me ta'tɨ kɨ a te ta'a'tɨ kin ningə,
n'uwəi'ə'n'ə n'uləi'ə ji nje konɓe'tɨ kɨ aw tɔgɨ dɔ'a'tɨ.
21 Ə de'gɨ kakin dəji Jeju eyina: «Njendo de'gɨ, jɨ gər kadɨ in njekelta kɨ
rɔta'tɨ taa in njendo nya kɨ rɔta'tɨ tɔ. Kɔr kum'de dana goto rɔ'i'tɨ, isɨ ndo
de'gɨ row kɨ rɔta'tɨ kɨ nəl Luwə.
22 Ə el'je adɨ j'oo: In gorow'ə'tɨ eke in gorow'ə'tɨ el kadɨ j'ugə lambo nje
konɓe kibo Sejar wa?»
23 Nan Jeju gər kadɨ ədi kum'ə kare, adɨ el'de ene:
24 «Tɔji m'in silə kare adi'm'in m'oo, ke dɔ nan ə sɨ'tɨ, ə tɔ nan tɔ ə
ndangi'tɨ wa?» Ningə eli eyina: «In ngar Sejar.»
25 Nga a Jeju el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə
tɔ.»
26 Lo kin'tɨ, lo kadɨ uwəi Jeju kɨ ta kɨ ta'a'tɨ non bulə de'gɨ'tɨ goto. Ta kɨ
ilə'de'tɨ ətɨ'de ɓol to kətɨ yo, adɨ rai ta'de mbo.

Sadusi'gɨ kɨ kində lo koy'tɨ
(Mat 22.23-33; Mrk 12.18-27)

27 *Sadusi'gɨ kɨ madɨ rei rɔ Jeju'tɨ. Sadusi'gɨ in de'gɨ kɨ nje k'el k'ene
njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ el. Rei rɔ'a'tɨ dəji'ə eyina:
28 «Njendo, Mojɨ ndangɨ ta kin me makitu'tɨ adi'je ene: "Re de madɨ,
ngonnkon'a taa dene, ə ngonnkon'a kakin ojɨ ngonn kɨ dene kakin el
ɓay ə oy ningə, kadɨ taa dene nduwə kin ojɨ'n ngann'gɨ kadɨ tei tor
ngonnkon'a'tɨ."†
29 Ningə kɨ ɔjidɔ ta kin, ngannkon nan'gɨ in siri. Kɨ dɔkete ta dene, ojɨ'n
ngonn el ɓay ə oy.
30 Kɨ nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə kah'a'tɨ inɓe kakin.
31 Kɨ nja mutə re in kah'a'tɨ inɓe kakin ɓay. Adɨ ngannkon nan'gɨ kɨ siri
kin, taai dene kɨ kare kin pətɨ, ningə oyi adɨ lo kojɨ ngonn si'ə goto.
32 Ta tɔlta'a'tɨ, darɔ dene inɓe re oy tɔ.
33 Nga ke ndɔ kɨ njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ, nan dann'de'tɨ ə dene
kakin a in ne'ə wa? Tadɔ in siri pətɨ taai'ə ne'de'tɨ.»
34 Jeju el'de ene: «Dɔnangɨ'tɨ ne ə dingəm'gɨ kɨ dene'gɨ isɨ taai nan.
35 Nan de'gɨ kɨ Luwə oo'de kadɨ asi kadɨ a indəi taa lo koy'tɨ, kadɨ sii me
ɓekon'tɨ kɨ sigɨ, a taai nan dene'tɨ kɨ dingəm el nga.

---

* **20:17 20.17** Pa'gɨ 118.22 † **20:28 20.28** Lotum 38.8; Ndukun 25.5-10.

36 Taa a oyi el tɔ, tadɔ a toi to malayka'gɨ be. In ngann Luwə tadɔ Luwə
adɨ'de indəi taa lo koy'tɨ.
37 Ningə ta k'el k'ene njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ, Mojɨ inɓe elta ar njay
dɔ'tɨ kadɨ njekoy'gɨ a indəi taa lo koy'tɨ. Lokɨ elta ɔjɨ'n dɔ por kɨ on me
ngan'tɨ, Mojɨ ɓar Luwə ene: "Luwə lə Abiraham, Luwə lə Isakɨ, kɨ Luwə
lə Jakobɨ‡."
38 Ningə Jeju ilə dɔ'tɨ tokɨ Luwə in Luwə lə de'gɨ kɨ nje kisi kumngayira,
um in Luwə lə njekoy'gɨ el. Tadɔ takum Luwə'tɨ de'gɨ pətɨ sii kɨ dɔ'de taa.»
39 Lo kin'tɨ, njendo ndukun'gɨ kɨ nan'gɨ eli Jeju eyina: «Njendo de'gɨ,
elta majɨ ngayn.»
40 Tadɔ sangi kadɨ n'dəji'ə ta kɨ rangɨ el nga.

Kirisitɨ kɨ Dabidɨ
(Mat 22.41-45; Mrk 12.35-37)

41 Jeju dəji'de ta ene: «Ra bann be ə de'gɨ eli par eyina Kirisitɨ kɨ in De
kɨ Luwə mbət'ə, in ngonnkaw Dabidɨ wa?
42 Tadɔ Dabidɨ inɓe kɨ dɔ'ne el me makitu Pa'gɨ'tɨ ene:
"Burəɓe Luwə el Burəɓe lə'm ene:
‹Re isɨ dɔjikɔl'm'tɨ ne,
43 bitɨ kadɨ m'təl njeban'gɨ lə'i nyakində nja'i'tɨ ginn tɔg'i'tɨ§›."
44 «Ə re Dabidɨ ɓar Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət'ə Burəɓe ə, ra bann taa
Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə a in ngonnkaw Dabidɨ ba par wa?»

Jeju gangɨ ta dɔ njendo de'gɨ ndukun'tɨ lə Luwə
(Mat 23.37-39; Mrk 12.38-40)

45 Jeju el njendo'gɨ lə'ne takum bulə de'gɨ'tɨ kɨ isɨ oyi dɔ nyando li'ə ene:
46 «Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ kɨ rɔ njendo ndukun'gɨ'tɨ. In de'gɨ kɨ
ndigi njiyə kɨ ku ngal, taa ndigɨ kadɨ de'gɨ rai'de lapiya kɨ ɓukinan'tɨ lo
kingənan'gɨ'tɨ lə bulə de'gɨ tɔ. Me kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, eke lo
nyakusɔ'tɨ, a ndigi lo kisɨ kibo, kete non de'gɨ'tɨ.
47 Taai nyamajɨ'gɨ lə njengawkoy'gɨ pətɨ pətɨ ji'de'tɨ, ningə ədi kum de'gɨ
kɨ kelta kɨ Luwə kɨ ginn'ə gangɨ el, kadɨ de'gɨ oyi'de tokɨ n'in de'gɨ kɨ majɨ.
Go kulə ra'de'gɨ'tɨ kɨ be kin, Luwə a gangi'n ta kɨ ngan ngayn dɔ'de'tɨ utə
ndəgɨ de'gɨ.»

21

Kadikare lə njengawkoy kɨ njendoo
(Mrk 12.41-44)

1 Jeju un kum'ne isɨ oo'n njenyakingə'gɨ kɨ isɨ iləi kadikare lə'de me nya
kadikare'tɨ.
2 Ningə oo njengawkoy kɨ njendoo kare re kɨ ngann silə joo ilə tɔ.
3 Ə Jeju el ene: «M'el'se tokɨ rɔta'tɨ, njengawkoy kɨ njendoo kam ilə
kadikare utə ndəgɨ de'gɨ pətɨ.
4 Tadɔ ndəgɨ de'gɨ pətɨ kam, adi bunə nar'gɨ lə'de, nan njengawkoy kin,
me ndoo'tɨ li'ə, nya kɨ nanyi ji'ə'tɨ kadɨ ra'n kɨ rɔ'ne ə un ba pətɨ adɨ.»

Jeju elta dɔ kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ a tujɨ
(Mat 24.1-2; Mrk 13.1-2)

5 Go'tɨ, de'gɨ madɨ isɨ elita dɔ Kəy'tɨ lə Luwə eli eyina in nya kɨ ətɨ ɓol
kɨ dum, tadɔ mbal'gɨ kɨ ndolo kɨ rai, kɨ nya'gɨ kɨ de'gɨ adi Luwə. Nan Jeju
el ene:

‡ **20:37 20.37** Tekitaga 3.2, 6 § **20:43 20.43** Pa'gɨ 110.1

6 «Nya'gɨ pətɨ kɨ oyi'de kin, ndɔ madɨ a re non kɨ mbal kare kɨ a nanyi
kadɨ isɨ dɔ mad'a'tɨ goto; a budi'de mur mur nanga.»

Nyakɔji'gɨ kɨ a tɔjɨ dɔkagilo kon kɨ a re
(Mat 24.3-8; Mrk 13.3-8)

7 Lo kin'tɨ, de'gɨ kakin dəji Jeju eyina: «Njendo, dɔkagilo kɨ ra'tɨ ə nya
kin a ra nya wa? Nyakɔjɨ kɨ bann ə a tɔjɨ kadɨ de'gɨ gəri dɔkagilo'ə kɨ a
ra'n nya wa?»
8 Jeju ilə'de'tɨ ene: «Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, adi de ədɨ'se el. Tadɔ de'gɨ
ngayn a rei kɨ tɔ'm, a eli eyina: "M'in ə m'in Kirisitɨ", ningə dɔkagilo'ə
kaa re nga, nan majɨ kadɨ uni go'de el.
9 Lokɨ a oyi kah rɔ'gɨ, de'gɨ a in kɨ nan kɨ rɔ'gɨ kin, adi ɓol ra'se el. Tadɔ
kadɨ nya'gɨ kin a rei kete ɓay taa, nan a in dɔboy ndɔ tanan'tɨ non el ɓay.»
10 Ə Jeju el'de ɓay ene: «Ginn ɓe madɨ a aw rɔ dɔ ginn ɓe madɨ'ne'tɨ,
konɓe madɨ a aw rɔ dɔ konɓe madɨ'ne'tɨ.
11 Dɔnangɨ a yəkɨ, yəkɨ kɨ ətɨ ɓol, taa me lo'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, monyi
kosɨ'gɨ kɨ nje tɔko de'gɨ a osi ge, ɓo a on ge. Ningə nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn
a in kɨ dɔran'tɨ rei, kɨ nyakɔjɨ'gɨ kɨ əti ɓol.

Dɔkagilo kindəkumndoo
(Mat 10.17-22; Mrk 13.9-13)

12 «Nan kete non nya'gɨ'tɨ kin pətɨ, de'gɨ a indəi jɨ'de dɔ'se'tɨ, a adɨ'se
kon. A awi sese lo kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, ɓukɨ'se dangay'tɨ a awi
sese non ngar'gɨ'tɨ kɨ boi, kɨ non nje konɓe'gɨ'tɨ tadɔ lə'm.
13 Lo kin'tɨ, in tarow kɨ te kadɨ ingəi ə manyinajɨ lə'm kɨ rɔ'de'tɨ.
14 Ningə nya kɨ kadɨ indəi dɔ'se'tɨ ə to kin. Ononyi'se kadɨ sangi ta madɨ
indəi dɔ'se'tɨ kete kadɨ to eli'de manjɨ ta dɔ'se'tɨ.
15 Tadɔ m'inɓe m'a m'adɨ'se ta kɨ gosɨ kɨ kadɨ eli'de. Ningə njekɔsɨ'se ta
a asi kadɨ awi kɨ ta madɨ kɨ kadɨ ɔsi kum yan'se eke kadɨ manji el.
16 A oyi kadɨ ɓaw'se'gɨ kɨ kon'se'gɨ, kɨ ngannkon'se'gɨ, nojɨ'se'gɨ ɓa pətɨ,
kɨ madɨ'se'gɨ a uni dɔ'se kadɨ adi de'gɨ. Ningə a gangi ta koy dɔ de'gɨ ngayn
dann'se'tɨ.
17 De'gɨ pətɨ a ɔsi'se ta tadɔ lə'm.
18 Nan bisɨ dɔ'se kare kaa a osɨ kɔ el.
19 Ningə in me kuwətɔgiba'tɨ anyɨ a ingəi kajɨ.

Tujɨ kɨ a te dɔ ɓebo Jerujalem'tɨ
(Mat 24.15-21; Mrk 13.14-19)

20 «Lokɨ a oyi njerɔ'gɨ iləi nan gugi dɔ Jerujalem kin ningə, kadɨ in gəri
tokɨ dɔkagilo tuj'ə in ndəkba.
21 Be ə, de'gɨ kɨ sii Jude'tɨ, kadɨ anyinan boi kɨ dɔ mbal'gɨ'tɨ, ə kadɨ nje
kɨ sii me ɓebo'tɨ, tei kɨ taga rangɨ, ningə kadɨ de'gɨ kɨ isɨ mu, kadɨ uri me
ɓebo'tɨ el.
22 Tadɔ a in ndɔ gangɨ ta kɨ kadɨ j'in pətɨ kɨ Makitu lə Luwə el ta'a a ra
nya.
23 Kumtondoo kɨ gara goto a in lə dene'gɨ kɨ nje səm kɨ nje kadɨ mba
ngann'gɨ ili ndɔ'a'tɨ non kin. Tadɔ kumtondoo kɨ ngayn a ra de'gɨ me
ɓe'tɨ, kɨ wongɨ lə Luwə kɨ a re dɔ de'gɨ'tɨ kɨ me ɓe'tɨ kin tɔ.
24 De'gɨ a tɔli'de kɨ kiyərɔ, a uwəi'de awi se'de ɓər'tɨ dɔ ɓe'gɨ'tɨ kɨ
dangɨ dangɨ. De'gɨ kɨ gəri Luwə el a njiyəi dɔ Jerujalem mbisəi'ə mbarakɨ
mbarakɨ, bitɨ kadɨ dɔkagilo lə'de kɨ Luwə ɔjɨ tɔlta'ne.

Təl Ngonn de
(Mat 24.29-31; Mrk 13.24-27)

25 «Dɔkagilo’ə’tɨ kin, nyakɔjɨ’gɨ a tei kum kadɨ’tɨ ge, kɨ nanyi ge, kɨ mee’gɨ
ge*. Dɔnangɨ’tɨ, mann ba a in, kah a ɓar kɨ taa, adɨ de’gɨ kɨ ginn ɓe’gɨ’tɨ kɨ
dangɨ dangɨ, ɓol a tɔl’de.
26 Bol a tɔl’de adɨ dadi par par, sii nginəi ta tujɨ’gɨ kɨ a tei dɔ’de’tɨ
dɔnangɨ’tɨ. Tadɔ tɔgɨ’gɨ kɨ dɔran’tɨ a yəkɨ.
27 Lo kin’tɨ anyɨ de’gɨ a oyi m’in Ngonn de m’a m’re me kilndi’tɨ. M’a
m’re kɨ tɔgɨ pəti, me kunji’tɨ kɨ əti ɓol†.
28 Lokɨ nya’gɨ kin rai nya ningə, majɨ kadɨ rai rɔ’se, ɔri dɔ’se taa, tadɔ
kagilo taa k’ilə taa lə’se in ndəkba.»
29 Ningə Jeju un kujita ndo’n’de nya ene: «Gonyi kagɨ mbaykote kɨ ndəgɨ
kagɨ’gɨ oyi.
30 Lokɨ mbi’ə ulə ngirə kitɨ kin ningə, gəri kadɨ nanyi ɓar in ndəkba nga.
31 Be tɔ ə, lokɨ oyi nya’gɨ kin rai nya ningə, majɨ kadɨ in gəri tokɨ Konɓe
lə Luwə in ndəkba.
32 Ningə tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de’gɨ kɨ sii kɨ dɔ’de taa ne kin a oyi tigə
el ɓay ə nya’gɨ kin pəti a rai nya.
33 Dɔran kɨ dɔnangɨ a gotoi ndɔ madɨ, nan ta’gɨ lə’m a toi lo to’de’tɨ ba
bitɨ kɨ non’tɨ.

Kisi dɔ nja’tɨ

34 «Majɨ kadɨ sii dɔ nja’se’tɨ, um adi gon nyakusɔ kɨ gon nyakanyi, kɨ
mərta kɨ dɔ nya kɨ dɔnangɨ’tɨ ne uwə me’se adɨ ndɔ kin uwə’se nanga bus
el.
35 Kadɨ uwə’se nanga tokɨ bandɨ a osɨ’n dɔ kanji’gɨ’tɨ kin be el. Tadɔ in
nya kɨ a osɨ dɔ de’gɨ’tɨ pəti kɨ dɔnangɨ’tɨ.
36 Ningə kadɨ toi ɓi el, elita kɨ Luwə kɨ dɔkagilo’gɨ pəti kadɨ to ingəi tɔgɨ
dumi dɔ nya’gɨ pəti kɨ a rai nya kin, ə kadɨ tei rai kɨ takum Ngonn de’tɨ.»
37 Re kada kaa, Jeju ndo nya de’gɨ me Kəy’tɨ lə Luwə. A re kondɔ’tɨ tɔ
ningə, te aw dɔ mbal’tɨ kɨ ɓari’ə dɔ mbal kagɨ Buni’gɨ.
38 Lokɨ lo tɨ njay tɔ ningə, bulə de’gɨ rei me Kəy’tɨ lə Luwə kadɨ oyi dɔ
ta li’ə.

22

Judasɨ un dɔ Jeju
(Mat 26.1-5, 14-16; Mrk 14.1-2, 10-11)

1 Nanyi mapa kɨ hum ɔd’ɔ el, kɨ ɓari’ə nanyi Pakɨ in ndəkba*.
2 Kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, kɨ njendo ndukun’gɨ lə Luwə,
sangi row kadɨ n’uwəi Jeju n’tɔli’ə, nan ɓoli bulə de’gɨ.
3 Ə Satan ur me Judasɨ’tɨ kɨ ɓari’ə Isikariyotɨ kɨ in kɨ kare mbunə
njendo’gɨ’tɨ lə Jeju kɨ dɔgɨ gidə in joo.
4 Ur me’ə’tɨ ad’a aw ində ta’ne nan’tɨ kɨ kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ
kadikare’gɨ kɨ njekundɔ njengəm ta *Kəy lə Luwə, dɔ row’tɨ kɨ kadɨ ulə’n
Jeju ji’de’tɨ.
5 Lo kin’tɨ, rɔ nje kɨ Judasɨ aw ingə’de kakin nəl’de ngayn adɨ uni
mindɨ’de kadɨ n’adi’ə nar.
6 Judasɨ ndigɨ dɔ’tɨ, nga ningə isɨ sangɨ row kɨ to kadɨ ulə’n Jeju ji’de’tɨ
ə kadɨ bulə de’gɨ oyi lowə el.

Jeju adɨ rai go Pakɨ
(Mat 26.17-19; Mrk 14.12-16)

---

* **21:25 21.25** Ejay 13.10; Ejəkel 32.7; Juwəl 3.3-4 † **21:27 21.27** Daniyel 7.13 * **22:1 22.1** Tekitaga 12.1-27

7 Ndɔ kusɔ mapa ki hum ɔd'ɔ el asɨ, adɨ in ndɔ tɔl ngann batɨ'gɨ tadɔ
nyakusɔ Pakɨ.
8 Ə Jeju ulə Piyər ingɨ kɨ Jan ene: «Ai rai go nyakusɔ Pakɨ kadɨ j'usɔi.»
9 Ingɨ təli dəji'ə eyina: «Lokɨ ra be ə in ndigɨ kadɨ j'aw jɨ ra nyakusɔ
səm'tɨ wa?»
10 Ningə Jeju ilə'de'tɨ ene: «Ai, lokɨ isɨ uri kɨ me ɓebo'tɨ ningə, a tɔri
tanan'tɨ kɨ dingəm kare kɨ otɨ mann me mbu ndar'tɨ dɔ'ne'tɨ ningə, uni
go'ə, uri me kəy'tɨ kɨ ur'tɨ.
11 Lokɨ uri go'ə'tɨ ningə, eli ɓe nje kəy kin eyina: "Njendo ene kadɨ jɨ
dəji ke kəy kɨ ra ə kadɨ n'a n'usɔ nya Pakɨ'tɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne wa?"
12 Lo kin'tɨ, de kakin a ɔjɨ'se me kəy kɨ boi. Me kəy kin to taa, kɨ nya'gɨ
pətɨ me'tɨ. Lo kin ə a rai nyakusɔ'tɨ kadɨ j'usɔi.
13 Piyər in kɨ Jan awi ningə, ingəi nya'gɨ pətɨ asɨ nan tokɨ Jeju elɨ'n'de
kakin, adɨ rai nyakusɔ Pakɨ indəi dɔ'a dana.»

Nyakusɔ lə Burəɓe
(Mat 26.26-29; Mrk 14.22-25; 1Ko 11.23-26)

14 Lokɨ dɔkadɨ asɨ, Jeju in kɨ njekawkulə'gɨ sii ta nyakusɔ'tɨ.
15 Ə Jeju el'de ene: «M'ndigɨ ngayn kadɨ m'njɔ nya Pakɨ kin sese ɓay taa
kadɨ m'ingə kon.
16 Ningə m'el'se tokɨ rɔta'tɨ, m'a m'njɔ sese kɨ rangɨ gogɨ el, bitɨ dɔkagilo
kusɔ'a'tɨ me Konɓe'tɨ lə Luwə.»
17 Go'tɨ, Jeju un kɔpɨ yiwi kandɨ nju, ra oyo Luwə dɔ'tɨ, ningə təl'n adɨ
njekawkulə'gɨ ə el'de ene: «Tai anyinan dann'se'tɨ,
18 Tadɔ tokɨ rɔta'tɨ, m'a m'anyi yiwi kandɨ nju kɨ rangɨ el, bitɨ kadɨ Konɓe
lə Luwə re'n.»
19 Go'tɨ, Jeju un mapa, ra oyo Luwə dɔ'tɨ, uwə tətɨ nan'tɨ, təl'n adɨ'de ene:
«In kin in darɔ'm, kɨ in kɨ kun kadɨ'se. Tai sɔi kadɨ me'se olo'n dɔ'm'tɨ.»
20 Go nyakusɔ'tɨ, Jeju un kɔpɨ yiwi kandɨ nju, ra tokɨ yan nyakusɔ kakin
be tɔ, ningə el'de ene: «Kɔpɨ kin in kunmindɨ kɨ sigɨ me mosɨ'm'tɨ kɨ a anyi
tadɔ lə'se[†].
21 «Ningə kadɨ oyi tokɨ de kɨ a ulə'm ji de'gɨ'tɨ, isɨ ulə jɨ'ne nan'tɨ sə'm
me ngo kusɔ nya'tɨ ne.
22 Tadɔ Ngonn de a oy tokɨ Luwə ɔjɨ'n kete, nan kumtondoo in lə de kin
kɨ ulə Ngonn de ji de'gɨ'tɨ.»
23 Lo kin'tɨ, njekawkulə'gɨ iləi rɔ'de isɨ dəjinan ta dann'de'tɨ ke nan
dann'de'tɨ ə kadɨ a ra nya kɨ be kin wa?

Nan a in kɨ boi?
(Mat 20.24-28, 19.28; Mrk 10.41-45)

24 Go'tɨ, njekawkulə'gɨ uləi ngirə manjinan ta'tɨ kɨ tɔgɨ'de eyina ke nan
ə a in kibo dann'de'tɨ wa?
25 Ə Jeju el'de ene: «Ngar'gɨ kɨ onyiɓe dɔ ginn de'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne, rai rɔ'de kadɨ n'in burəɓe'gɨ dɔ de'gɨ'tɨ, taa nje kɨ tɔgɨ konɓe
in jɨ'de'tɨ, indəi tɔgɨ dɔ de'gɨ'tɨ kadɨ ɓari'de njeramajɨ'gɨ lə'de tɔ.
26 Nan ingɨ, majɨ kadɨ rai tokɨ ingɨ isɨ rai kin be el. De kɨ in kɨ tɔgɨ
dann'se'tɨ, majɨ kadɨ təl rɔ'ne de kɨ dɔ du'tɨ, ningə kadɨ de kɨ njekundɔ'se,
təl nje ra kulə lə'se tɔ.
27 Tadɔ de kɨ nje kisi ta nya kusɔ'tɨ num, de kɨ nje re kɨ nyakusɔ num,
dann'de'tɨ kɨ joo kin, in kɨ nje kisi ta nyakusɔ'tɨ ə in kibo. Ningə m'in,
m'njɨ dann'se'tɨ to nje re kɨ nyakusɔ kadɨ'se.
28 Ingɨ ə in de'gɨ kɨ uwəi tɔgɨ'se ba sə'm me kon'tɨ.

---

† **22:20 22.20** Tekitaga 24.8; Jeremi 31.31-34

29 Ningə tokɨ Luwə kɨ Bai adɨ'm Konɓe kakin ə, m'in m'adɨ'n'se tɔ.
30 A sɔi ge, anyinan ge sə'm me Konɓe'tɨ lə'm. Ningə a sii dɔ kumbər
gangɨ ta'gɨ'tɨ kadɨ gangɨ ta dɔ ginn kaw Isirayel'tɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo.»

Jeju el tokɨ Piyər a manjɨ ta gər'ne
(Mat 26.31-35; Mrk 14.27-31; Jan 13.37-38)

31 Jeju el Simon ene: «Simon, Simon, Satan dəjɨ tarow kadɨ n'siyə'se tokɨ
de a siyə'n ko me yatiya'tɨ be.
32 Nan m'in, m'elta kɨ Luwə tadɔ'i, kadɨ ilə kunme lə'i kɔ el. Ningə lokɨ
a təl kɨ rɔ'm'tɨ, majɨ kadɨ ulə dingəm me ngannkon'i'gɨ'tɨ tɔ.»
33 Ə Piyər el Jeju ene: «Burəɓe, m'njɨ dɔ nja'm'tɨ kadɨ re in dangay kaa
m'a m'aw sə'i nan'tɨ. A re in koy kaa m'a m'oy sə'i.»
34 Ə Jeju el'ə ene: «Piyər, adɨ m'el'i, ɓone inɓe kin, kunə kunjə non el
ɓay ə, a manjɨ ta nja mutə tokɨ in gəri'm el.»

Nar, kɨ ɓɔl, kɨ sa

35 Jeju el njendo'gɨ ene: «Lokɨ kete m'ulə'se kɨ kanjɨ kadɨ uni nar, eke
ɓɔl, eke sa nja'se kin nya madɨ du'se wa?» Ə iləi Jeju'tɨ eyina: «Jagɨ, nya
madɨ du'je el.»
36 Nga ə Jeju el'de ene: «Ningə kɨ ngɔsine kin, de kɨ aw kɨ nar ningə
kadɨ un ji'ne'tɨ, in kɨ aw kɨ ɓɔl ə kadɨ un ji'ne'tɨ. A kin ə re de madɨ aw
kɨ nya katɨ el ə kadɨ ɔr ku kɨ rɔ'ne'tɨ law kadɨ ndogɨ ə inyə nar'a ndogɨ'n
nya katɨ kare uwə ji'ne'tɨ.
37 Adɨ m'el'se, majɨ kadɨ nya kɨ makitu lə Luwə el ta'a ene: "Tudəi'ə
dann njeramajel'gɨ'tɨ‡," kin ra nya. Ningə nya kɨ kadɨ a re dɔ'm'tɨ, a ra
nya.»
38 Njendo'gɨ eli'ə eyina: «Burəɓe, nya katɨ ə in joo kin.» Anyɨ el'de ene:
«In ɓe kin asɨ.»

Jeju elta kɨ Luwə dɔ mbal kagɨ Buni'gɨ'tɨ
(Mat 26.36-41; Mrk 14.32-38)

39 Go'tɨ Jeju te, ningə tokɨ isɨ ra'n kete kete, un tarow isɨ aw kɨ dɔ mbal
kagɨ Buni'gɨ'tɨ. Njendo'gɨ li'ə uni go'ə.
40 Lokɨ rei tei dɔ mbal'tɨ, Jeju el njendo'gɨ ene: «Elita kɨ Luwə, kadɨ osi
me nyanan'tɨ el.»
41 Anyɨ ɔr rɔ'ne sanyi nden, ningə ɔsɨ məkəsi'ne nanga, elta kɨ Luwə
ene:
42 «Bai, re in ndigɨ ə, ɔsɨ kɔpɨ kon kin ngərəngɨ kɔ rɔ'm'tɨ. Nan k'in ə
kadɨ in kigo ndigɨ'tɨ lə'm el, nan kadɨ ndigɨ'tɨ lə'i taa.»
43 Lo kin'tɨ non be, malayka kare in dɔran'tɨ re ad'a tɔgɨ.
44 Metujɨ ra Jeju, il'ə nanga el, adɨ elta kɨ Luwə kɨ tɔgɨ'ne, tut'ə tosɨ nanga
dogro dogro to kɔr mosɨ be.
45 Go kelta'tɨ kɨ Luwə, Jeju ində taa, təl re rɔ njendo'gɨ'tɨ ningə, ingə'de,
isɨ toi ɓi kɨ me kon.
46 Ə el'de ene: «In ri ə! isɨ to'i ɓi inɓe bitɨ wa? Indəi taa, ə elita kɨ Luwə,
kadɨ osi me nyanan'tɨ el.»

Kuwə Jeju
(Mat 26.47-55; Mrk 14.43-49; Jan 18.3-11)

47 Lokɨ Jeju a elta ba ɓay ningə, kutɨ de'gɨ tei non isɨ rei. Judasɨ, kɨ in
kɨ kare dann njendo'gɨ lə Jeju kɨ dɔgɨ gidə in joo ə in non'de'tɨ. Re kɨ rɔ
Jeju'tɨ kadɨ n'uwə kɨ rɔ'ne'tɨ.

‡ **22:37 22.37** Ejay 53.12

48 Ə Jeju el’ə ene: «In Judasɨ kɨ kuwə kɨ a uwə Ngonn de kɨ rɔ’i’tɨ ə a
ulə’n’n’ə ji de’gɨ’tɨ!»
49 Lokɨ nje njiyə kɨ Jeju oyi nya’gɨ kɨ ra ra nya be ningə, dəji Jeju eyina:
«Burəɓe, majɨ kadɨ jɨ tugə’de kɨ nya katɨ eke kadɨ jɨ ra ɓann?»
50 Ningə low’ə’tɨ non, kɨ kare dann’de’tɨ ɔr kiyə tugə’n mbi paja lə kibo
lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ. Tugə mbi’ə kɨ dəjikɔl’ɔ’tɨ batɨ gangɨ.
51 Nan Jeju el’de ene: «Asɨ be nga, inyəi’de adɨ rai.» Ningə ulə ji’ne ɔdi’n
mbi paja kakin, adɨ mbi’ə təl to majɨ gogɨ.
52 Go’tɨ, Jeju un ta el kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, kɨ njengəm
ta Kəy lə Luwə, kɨ ngatɔgɨ’gɨ kɨ rei kɨ dɔ’a’tɨ ene: «To to nya kɨ m’in njeɓogɨ
ə, rei kɨ kiyərɔ’gɨ kɨ gɔl’gɨ kadɨ uwəi m’in be?
53 Ndɔ’gɨ pətɨ, m’in sese nan’tɨ natɨ Kəy’tɨ lə Luwə, nan uwəi m’in el,
ningə in ndɔ lə’se ɓone, in ndɔ kɨ kadɨ tɔgɨ’gɨ kɨ majel ɔdi rɔ’de me lo kɨ
diw’tɨ.»

Piyər manjɨ ta gər Jeju
(Mat 26.57-27.1; Mrk 14.53-15.1; Jan 18.13-27)

54 Lo kin’tɨ, uwəi Jeju, awi si’ə, uri si’ə kəy lə kibo lə njekujənyamosɨ
kadikare’gɨ. Piyər njiyə sanyi nden, ningə un go’de isɨ aw se’de.
55 De’gɨ iləi por tambalo’tɨ, sii ta’tɨ, adɨ Piyər aw si ta’tɨ se’de.
56 Ningə ngonn kɨ dene kare kɨ nje ra kulə me kəy’tɨ, oo Piyər isɨ kunjɨ
por’tɨ, ə ində manj’a ba, ningə el ene: «In kɨ isɨ kin kaa, kete in si’ə tɔ.»
57 Nan Piyər manjɨ ene: «Dene, m’gər’ə el.»
58 Ə nden go’tɨ ə de kɨ rangɨ oo Piyər, ningə təl el ɓay ene: «In kaa in
dann de’gɨ’tɨ li’ə tɔ.» Nan Piyər ilə de’tɨ kakin ene: «Jagɨ, m’in se’de el.»
59 Bitɨ asɨ kadɨ kare go’tɨ, ningə de kɨ rangɨ təl re dɔ’tɨ ɓay ene: «Kɨ
rɔta’tɨ, dingəm kin kete in si’ə tɔ, tadɔ in de kɨ Galile’tɨ.»
60 Ə Piyər ilə’tɨ ene: «Dingəm, m’gər me ta lə’i kɨ ge kadɨ el kin el.» Anyɨ
tanan’tɨ non inɓe kɨ Piyər isɨ elta ta’ne’tɨ ba ɓay ningə, kunə kunjə non.
61 Low’ə’tɨ non, Burəɓe ilə rətɨ gon Piyər, ningə me Piyər olo dɔ ta’tɨ kɨ
ndɔkɨ Burəɓe el’ə ene: «Bone inɓe kin, kete ɓay taa kadɨ kunə kunjə non,
a manjɨ ta nja mutə ene gəri’m el§.»
62 Piyər ində lo te taga kɨ mann non kɨ tingə kum’ne’tɨ.

De’gɨ taji Jeju, tindəi’ə
(Mat 26.67-68; Mrk 14.65)

63 De’gɨ kɨ njengəm Jeju, mboi si’ə ge, tindəi’ə ge.
64 Anyɨ dɔi kum’ə ə eli eyina: «Nan ə Indəi wa, in elta kɨ ta Luwə’tɨ ə
ndon ndil adɨ j’oo!»
65 Taa nyatajɨ’gɨ kɨ rangɨ ngayn tei ta’de’tɨ kɨ rɔ’a’tɨ.

Jeju ra non njegangɨ ta’gɨ’tɨ lə Juwipɨ’gɨ
(Mat 26.59-66; Mrk 14.55-64; Jan 18.19-24)

66 Lokɨ lo tɨ ningə, ngatɔgɨ’gɨ lə Juwipɨ’gɨ, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ
kadikare’gɨ kɨ njendo ndukun’gɨ, ingəi nan, awi kɨ Jeju non njegangɨ ta’gɨ’tɨ
lə’de in Juwipɨ’gɨ,
67 ningə eli’ə eyina: «Re in ə in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə ə el’je
adɨ j’oo.» Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Re m’el’se kaa a uni me’se adi’m’in el.
68 Taa re m’dəji’se ta kaa a iləi’m’in’tɨ el tɔ.
69 Ningə kɨ jɨ ra’n tanan’tɨ ne kin, ulə ngirə ɓone kin, Ngonn de a isɨ
dəjikɔl Luwə’tɨ kɨ nje tɔgɨ nga.»

§ **22:61 22.61** 22.34

70 Anyɨ pətɨ dəji'ə eyina: «Adɨ in ngonn lə Luwə wa?» ə Jeju el'de ene:
«Inɓe'gɨ eli kɨ ta'se tokɨ, m'in Ngonn lə Luwə.»
71 Lo kin'tɨ, eli eyina: «In kin ji sangɨ kadɨ de madɨ kɨ rangɨ el taa dɔ'a'tɨ
ɓay wa? J'inɓe'gɨ j'oyi ta kɨ ta'a'tɨ inɓe kɨ mbi'je ne nga kin.»

23

Jeju ra non ngar Pilatɨ'tɨ
(Mat 27.2, 11-14; Mrk 15.1-5; Jan 18.28-38)

1 Go'tɨ, indəi taa pətɨ awi kɨ Jeju non Pilatɨ'tɨ.
2 Ningə lo kin'tɨ, iləi rɔ'de isɨ indəi taa dɔ Jeju'tɨ eyina: «Dingəm kam
j'ingə isɨ sulə de'gɨ kadɨ ɓukɨ'de mu. El'de kadɨ ugəi lambo ngar Sejar
el. Taa ra dɔ'tɨ non el ɓay tokɨ n'in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə, n'in
ngar.»
3 ə Pilatɨ dəjɨ Jeju ene: «In ngar lə Juwipɨ'gɨ wa?» Ningə Jeju ilə'tɨ ene:
«In ta kɨ te ta'i'tɨ.»
4 Lo kin'tɨ, Pilatɨ el de'gɨ kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ bulə
de'gɨ ene: «M'ingə nya madɨ kɨ asɨ kadɨ m'gangɨ'n ta dɔ dingəm'tɨ kin el.»
5 Nan uwəi ta'de ngan eyina: «In nje sulə de'gɨ kɨ nyando lə'ne kadɨ
tanyi rɔ. Un dɔnangɨ kɨ Jude ba pətɨ, ulə ngirə Galile'tɨ bitɨ te'n rɔ'je'tɨ ne
kin.»

Jeju a non Erodɨ'tɨ

6 Lokɨ Pilatɨ oo ta ningə dəjɨ ene ke dingəm kin in de kɨ Galile'tɨ wa?
7 ə lokɨ oo kadɨ Jeju in ginn konɓe'tɨ lə Erodɨ ningə, ulə si'ə adɨ Erodɨ kɨ
dɔkagilo'ə'tɨ kin in Jerujalem'tɨ non tɔ.
8 Lokɨ Erodɨ oo Jeju ningə, rɔ'a nəl'ə ngayn tadɔ mayinu ə isɨ sangɨ kadɨ
n'oo Jeju ɔjɨ'n dɔ ta li'ə kɨ de'gɨ isɨ eli. Erodɨ ində me'ne'tɨ kadɨ Jeju a ra
nyakɔjɨ'gɨ ad'a oo.
9 ə dəj'ə ta'gɨ ngayn, nan Jeju il'ə'tɨ el.
10 Kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ de'gɨ kɨ njendo ndukun'gɨ in
non, isɨ tiləi ta dɔ Jeju tɨ kɨ tɔgɨ'de.
11 Erodɨ in kɨ njerɔ'gɨ lə'ne kidɨ Jeju, mboi si'ə, ningə uləi ku kɨ majɨ
ngayn rɔ'a'tɨ, nan təl ulə si'ə rɔ Pilatɨ'tɨ gogɨ.
12 Ndɔ'a'tɨ non, Erodɨ in kɨ Pilatɨ kɨ kete in njeban'gɨ lə nan, təli madɨ
nan'gɨ.

Gangɨ ta koy dɔ Jeju'tɨ
(Mat 27.11-26; Mrk 15.1-15; Jan 18.39-19.16)

13 Pilatɨ ɓar kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ njekundɔ bulə
de'gɨ,
14 el'de ene: «In rei kɨ dingəm kin adi m'in eyina in nje sulə de'gɨ
ɓukɨ'de mu, nan me ta'tɨ kɨ m'dəj'ə non'se'tɨ ne kin, m'ingə nya kɨ majel
kɨ səkɨ'ə'n'ə, kɨ asɨ kadɨ m'gangɨ'n ta dɔ'a'tɨ el.
15 Erodɨ kaa ingə nya madɨ el tɔ, tadɔ təl ulə si'ə rɔ'je'tɨ gogɨ. Nya kɨ asɨ
kadɨ de tɔl'ə'n'ə goto.
16 Be ə, m'a m'adɨ indəi'ə par ə m'a m'inyə taa.» [
17 Tadɔ dɔ ɓal'gɨ pətɨ, lo ra nanyi Pakɨ'tɨ, majɨ kadɨ Pilatɨ ɔr de kare
dangay'tɨ adɨ'de.]
18 Nan de'gɨ pətɨ uni ndu'de kɨ taa eyina: «In tɔl'ɔ kɔ ə ɔr Barabasɨ
adɨ'je.»
19 Barabasɨ in de kɨ uwəi'ə dangay'tɨ tadɔ wongɨ kɨ de'gɨ rai dɔ nje
konɓe'tɨ, kɨ tadɔ tɔl kɨ tɔl de.

20 Ningə tokɨ Pilatɨ ndigɨ'n kadɨ n'inyə'n Jeju taa, təl dəjɨ'de ta dɔ'tɨ ɓay.
21 Nan ingɨ, uni ndu'de kɨ taa eyina: «Bər'ə kagidəsɨ'tɨ, ɓər'ə kagidəsɨ'tɨ.»
22 Pilatɨ re se'de dɔ'tɨ ɓay kɨ nja mutə ene: «In ri kɨ majel ə dingəm kin ra wa? M'ingə nya madɨ rɔ'a'tɨ kɨ asɨ kadɨ de tɔl'n'ə el, adɨ m'a m'adɨ indəi'ə kɨ ndəy hawlay par ə m'a m'inyə taa.»
23 Nan ingɨ rai dɔ ndu'de'tɨ, uni ndu'de kɨ taa, elita kɨ tɔgɨ'de ngayn utə kɨ kete kadɨ ɓəri'ə kagidəsɨ'tɨ to ɓər inɓe. Ndu'de ɔr lo hɔm.
24 Be ə Pilatɨ un ndu'ne kadɨ ra nya kɨ bulə de'gɨ ndigi.
25 Adɨ ɔr Barabasɨ kɨ ndigi kadɨ ɔr'ɔ, adɨ'de. Barabasɨ in de kɨ uwəi'ə dangay'tɨ tadɔ wongɨ kɨ de'gɨ rai dɔ nje konɓe'tɨ, kɨ tadɔ tɔl kɨ tɔl'de. Nga ningə ulə Jeju ji njerɔ'gɨ'tɨ kadɨ rai si'ə nya kɨ me ndigɨ'tɨ lə bulə de'gɨ.

Awi kɨ Jeju kɨ lo ɓər'ə kagidəsɨ'tɨ
(Mat 27.32; Mrk 15.21)

26 Lokɨ njerɔ'gɨ isɨ awi kɨ Jeju ningə, ingəi Simon, de kɨ Sirenn'tɨ, kɨ in mu, ningə indəi kagidəsɨ lə Jeju dɔ'a'tɨ, adɨ otɨ go'ə'tɨ.
27 Bulə de'gɨ ngayn uni go Jeju. Dene'gɨ indəi kadɨ'de nonyi, ndingəi rɔ'de tadɔ li'ə.
28 Be ə, Jeju yətɨ kum'ne kɨ dɔ'de'tɨ, el'de ene: «Dene'gɨ kɨ Jerujalem, nonyi m'in el, nan kadɨ nonyi rɔ'se inɓe'gɨ, ə nonyi ngann'se'gɨ.
29 Tadɔ ndɔ a re non kadɨ de'gɨ a eli eyina: "Majikur in dɔ kujɨ dene'gɨ'tɨ, in dɔ nje'gɨ'tɨ kɨ oji ngonn ndɔ kare el, kɨ uləi mba ta ngonn'tɨ el."
30 Lo kin'tɨ non be, de'gɨ a eli mbal'gɨ eyina: "Tosɨ dɔ'je'tɨ!" ə a eli dɔ gadi'gɨ eyina: "Iyə dɔ'je*!"
31 Kin ə de ra kagɨ kɨ mbol be ningə, kagɨ kɨ tutɨ taa yan'a a to bann wa?»
32 Lo kin'tɨ, rei kɨ kaya'gɨ kɨ nje tɔl nya joo kadɨ tɔli'de nan'tɨ kɨ Jeju.

De'gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ'tɨ
(Mat 27.33-44; Mrk 15.22-32; Jan 19.17-24)

33 Lokɨ rei tei lo'tɨ kɨ ɓari'ə «Ka dɔ de» ningə, njerɔ'gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ'tɨ, low'ə'tɨ non. Taa ɓəri kaya'gɨ kɨ joo kakin nan'tɨ kɨ Jeju dɔ kagidəsɨ'tɨ tɔ: ɓəri kɨ kare dɔjikɔl'ɔ'tɨ, ə ɓəri kɨ nungɨ dɔjigəl'ə'tɨ tɔ.
34 Ningə Jeju el ene: «Bai, adɨ me'i sɔl dɔ'de'tɨ, tadɔ gəri nya kɨ ra rai kam el.» Non be, njerɔ'gɨ tugəi kiri mbara dɔ ku'tɨ li'ə lowəi nan.
35 Bulə de'gɨ rai ra gonyi'de, ningə njekundɔ Juwipɨ'gɨ uwəi Jeju kogi eyina: «Ajɨ ndəgɨ de'gɨ ənn ə, kadɨ ajɨ rɔ'ne inɓe adɨ j'oo tɔ, tokɨ re in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə†.»
36 Njerɔ'gɨ kakin agi kɨ rɔ Jeju'tɨ, mboi si'ə, ningə adi'ə yiwi kandɨ nju kɨ masɨ kad'a anyi‡.
37 Ningə eli'ə eyina: «Re in ngar lə Juwipɨ'gɨ ə, ajɨ rɔ'i inɓe adɨ j'oo.»
38 Ningə ndangi ta me nya'tɨ, ɓəri taa dɔ Jeju'tɨ eyina: «In kam in ngar lə Juwipɨ'gɨ.»
39 Ningə baw kaya kare kɨ ɓəri'ə dɔ kagidəsɨ'tɨ tajɨ Jeju ene: «In el ə ene in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə wa? Ajɨ rɔ'i inɓe, ə ajɨ'je sə'i tɔ.»
40 Nan in kɨ nungɨ ndangɨ madɨ'ne ene: «In kɨ ra ingə ko kon kɨ kare inɓe kin, in ɓol Luwə el wa?
41 Kɨ ɔjɨ dɔ'je, in low'ə'tɨ, tadɔ in nya kɨ j'inɓe jɨ duw ə jɨ tətɨ kanda, nan in, nya madɨ kare kɨ majel kɨ ra goto.»
42 Ningə in kɨ nje kɔl kɨ madɨ'ne kakin təl el Jeju ene: «Jeju, ndɔ kɨ a re to ngar ə, adɨ me'i olo dɔ'm'tɨ.»

---

* **23:30 23.30** Oje 10.8 † **23:35 23.35** Pa'gɨ 22.8-9 ‡ **23:36 23.36** Pa'gɨ 69.22

43 Ə Jeju ilə'tɨ ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'i, ɓone inɓe kin a in sə'm nan'tɨ me Paradisɨ'tɨ lə Luwə.»

Koy Jeju
(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Jan 19.28-30)

44 Kadɨ kaw kɨ jam dɔ ɓe'tɨ be, ə lo diw ndul kururu dɔnangɨ'tɨ bitɨ kadɨ kɨ mutə kɨ losɔl'ɔ.
45 Kadɨ ur dana, de oo'ə el nga ningə ku kɨ gangi lo kɨ me Kəy'tɨ lə Luwə gangɨ dana joo§.
46 Ningə Jeju un ndu'ne kɨ taa ene: «Bai, m'inyə ndil'm me ji'i'tɨ.» Ningə go ta'tɨ kin par ə kon'a te.
47 Lokɨ kibo lə kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu oo nya'gɨ kɨ rai nya kin be ningə, ulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ ə el ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, de kin in de kɨ dana.»
48 Bulə de'gɨ kɨ in lo nya'tɨ kin, lokɨ oyi nya kɨ ra kin ningə, təli ɓe'gɨ lə'de kɨ kadɨ'de kɨ kində, ndingəi rɔ'de.
49 De'gɨ pətɨ kɨ gəri Jeju kɨ dene'gɨ kɨ in si'ə Galile'tɨ, rai sanyi indəi kum'de ra oyi nya'gɨ kɨ isɨ rai nya.

Kulə Jeju ɓe ninn'tɨ
(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Jan 19.38-42)

50 Lo kin'tɨ non be ə, dingəm kare kɨ tɔ'a nan Jisepɨ in non re. Jisepɨ in kɨ kare dann njegangɨ ta'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, in de kɨ majɨ, in de kɨ dana,
51 adɨ nya'gɨ kɨ kɨ madɨ'gɨ dɔ'i nan'tɨ ə rai kin, in ndigɨ se'de dɔ'tɨ el. Jisepɨ in de kɨ Arimate'tɨ, kɨ in ɓebo lə Juwipɨ'gɨ. In sii nginə ta Konɓe lə Luwə.
52 Jisepɨ aw rɔ Pilatɨ'tɨ, dəj'ə ninn Jeju.
53 Be ə, aw risɨ ninn Jeju dɔ kagidəsɨ'tɨ, re'n nanga, dolo kɨ ku dolo ninn, ningə aw ilə me ɓe ninn'tɨ kɨ rai kadɨ mbal'tɨ. In ɓe kɨ de ilə ninn'tɨ el ɓay.
54 Ndɔ'a'tɨ kin, in ndɔ kɨ de'gɨ isɨ ɔsi nja nya'gɨ nan'tɨ, tadɔ lo ti par ə a in ndɔ kɔrkon.
55 Dene'gɨ kɨ in kɨ Jeju Galile'tɨ nu, rei si'ə, ndolei go Jisepɨ. Awi gonyi ɓe ninn kɨ kadɨ iləi Jeju'tɨ kakin, ə oyi ke tanan bann ə iləi ninn'ə'tɨ wa.
56 Go'tɨ, təli awi ɓe, indəi dɔ hu kagɨ kɨ ətɨ mbi, nan'tɨ, tadɔ kɔy rɔ ninn Jeju'tɨ. Ningə ndɔ kɔrkon, uwəi kɔr rɔ'de tokɨ mbərkikində el'n*.

24

Jeju ində taa lo koy'tɨ
(Mat 28.1-8; Mrk 16.1-8; Jan 20.1-13)

1 Ndɔ Dɔmasɨ kɨ sin ba, dene'gɨ awi dɔɓadɨ'tɨ kɨ hu kagɨ kɨ ətɨ mbin kɨ indəi dɔ'a dana tadɔ kɔy rɔ ninn Jeju'tɨ.
2 Lokɨ awi ningə, ingəi mbal kɨ uti ta ɓe ninn kakin, de nduguru'ə rangɨ.
3 Lokɨ uri me ɓe ninn'tɨ ningə, oyi ninn Burəɓe Jeju, el.
4 Low'ə'tɨ non, gəri nya kɨ kadɨ rai el, ningə nyɨ dingəm'gɨ joo kɨ uləi ku kɨ ndole rɔ'de'tɨ, tei bus kɨ rɔ'de'tɨ.
5 Bol təl dene'gɨ kin, adɨ uləi dɔ'de kɨ nanga, nan dingəm'gɨ kakin eli'de eyina: «Ra bann ə isɨ sangi de kɨ isɨ kumngayira dann njekoy'gɨ'tɨ wa?
6 Goto ne, ində taa lo koy'tɨ. Ningə majɨ kadɨ, adi me'se olo dɔ ta'tɨ kɨ el'se lokɨ in'n Galile'tɨ ɓay kin.»

---

§ **23:45 23.45** Tekitaga 26.31-33 * **23:56 23.56** Tekitaga 20.10; Ndukun kɨ nja joo 5.14

7 El ene: «Maji kadi de’gi a uləi Ngonn de ji njeramajel’gi’ti kadi ɓəri’ə
kagidəsi’ti, ningə go’ti, a ində taa lo koy’ti ki ndɔ ki nja mutə tum ginn’ə
ndɔ koy’o’ti.»
8 Lo kin’ti, me’de olo dɔ ta’ti ki Jeju el.
9 Be ə, loki təli dɔɓadi’ti, rei ɔri poy nya’gi kin njendo’gi ki dɔgi gidə in
kare ki ndəgə’gi pəti adi’de oyi.
10 Nje kɔr poy nya kin kadi njekawkulə’gi oyi in Mari ki Magidala num,
Jann num, Mari ki kon Jaki num, ki ndəgi dene’gi ki in se’de.
11 Nan njekawkulə’gi oyi ta kin to ta nii adi tai ta lə dene’gi kakin el.
12 Lo kin’ti non Piyər ə ində ki ngodi, aw ilə kɔti’ne ɓe ninn’ti ningə, oo
ta ku’gi ki doloi ninn par ə rai nanga. Nya kin ndɔji Piyər ngayn, loki isi
təl ki ɓe.

Jeju ingə njendo’gi joo dɔ row’ti ki kaw Emawusi (Mrk 16.12-13)

13 Ndɔ’a’ti inɓe kakin, njendo’gi joo isi awi ngonn ɓe’ti kare ki ɓari’ə
Emawusi, ki a asi kulə metər dɔgi gidə in kare ki ɓebo ki Jerujalem.
14 Njendo’gi ki joo kakin, ra elinan ta dɔ nya’gi’ti ki ra nya kakin.
15 Ningə loki ra elinan ta, ra manjinan’ti kakin ningə, Jeju te uwə se’de
row.
16 Nan kum’de uti dɔ’a’ti adi gəri’ə el.
17 Ə Jeju dəji’de ene: «In ri ə ra manjinan ta dɔ row’ti be wa?» Ningə
təli rai lokati, kum’de diw kururu.
18 Ningə ki kare dann’de’ti ki tɔ’a nan Kilewopasi el Jeju ene: «In ki
kariba par ə in de ki isi Jerujalem’ti ne ki kanji kadi oo poy nya’gi ki rai
nya me ndɔ’gi ki ne kin.»
19 Ə təl dəji’de ene: «In ri ə ra nya wa?» Ə iləi’ə’ti eyina: «Nya ki ra nya
ɔji’n dɔ Jeju ki Najareti’ti, ki in njekeltakita Luwə’ti ki aw ki tɔgi ngayn.
Aw ki tɔgi me kuləra’ne’ti num, me ta kel’ne’ti num, non Luwə’ti ki non
de’gi me ɓe’ti.
20 Nan kibo’gi lə njekujənyamosi kadikare’gi, ki njekundɔ’gi lə’je,
uwəi’ə, uləi’ə ji de’gi’ti kadi gangi ta koy dɔ’a’ti, ə ɓəri’ə dɔ kagidəsi’ti.
21 J’in j’oo kadi in ə in de ki kadi a taa Isirayel’gi ilə’de taa. Ningə me
nya’gi’ti kin pəti, ɓone ə in ndɔ ki nja mutə ki nya’gi kin rai nya.
22 Nan nya kare, dene’gi madi ki me kuti’ti lə’je re eli’je nya ki ndɔji’je
ngayn. Tei ki ginn lo ba awi dɔɓadi’ti,
23 nan oyi ninn’ə el, ningə təli rei eli’je toki malayka’gi tei rɔ’de’ti eli’de
toki ra ki dɔ’ne taa.
24 Ə mad’i’je’gi madi awi dɔɓadi’ti ningə, oyi nya’gi toki inɓe ki dene’gi
eli. Ningə inɓe taa, de oo’ə el.»
25 Lo kin’ti, Jeju el’de ene: «In de’gi ki nyagər lə’se goto, ngan sese kadi
uni me’se kalangi ba adi de’gi ki njekeltakita Luwə’ti!
26 Maji kadi Kirisiti De ki Luwə mbət’ə a ingə kon be ta kadi a ingə’n
tɔɓar lə’ne.»
27 Be ə, ulə ngirə dɔ ndukun’ti lə Moji ki dɔ de’gi’ti njekeltakita Luwə’ti
pəti, ɔr’n’de ginn Makitu’gi lə Luwə pəti ki elta ki dɔ Jeju’ti.
28 Loki indəi dɔ ɓe ki isi awi’ti ndəkba ningə, Jeju ra dɔ kum’ne to nya
ki a aw ki kete be.
29 Ə gangi’ə eyina: «Kadi ur nga, adi lo diw, ənn ə isi nangi rɔ’je’ti.» Be
ə, tɔ aw se’de lo kisi de’ti.
30 Loki isi ta nya kusɔ’ti se’de, un mapa, njangi dɔ’a, ningə uwə təti
nan’ti, ningə təl’n adi’de.

31 Lo kin’tɨ nga a, kum’de te adɨ gəri’ə tokɨ in Jeju, nan low’ə’tɨ non, Jeju
tənn jipɨ adɨ oyi’ə el.
32 Ə təli isɨ elinan eyina: «Lokɨ isɨ el’je ta dɔ row’tɨ, isɨ ɔr’je ginn nya’gɨ
kɨ ndangi me Makitu’gɨ lə Luwə kin, to to nya kɨ in por ə isɨ on me’je’tɨ be
el wa.»
33 Ningə low’ə’tɨ non, indəi taa, təli iləi dɔ’de kaw Jerujalem gogɨ. Awi
ingəi njendo’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare kɨ ndəgə’gɨ kɨ go’de’tɨ kawinan sii.
34 Ə pətɨ eli njendo’gɨ kɨ joo kakin eyina: «In ta kɨ rɔta’tɨ kadɨ Burəɓe
ində lo koy’tɨ! Te ingə Simon, adɨ Simon oo’ə kɨ kum’ne!»
35 Lo kin’tɨ, njendo’gɨ kɨ joo, iləi rɔ’de ɔri’de ginn nya’gɨ kɨ ingə’n’de dɔ
row’tɨ ə el’de, kɨ gər kɨ gəri Jeju lo tətɨ mapa’tɨ.

Jeju ɔjɨ rɔ’ne njendo’gɨ lə’ne
(Jan 20.19-23)

36 Lokɨ si elinan ta ba ɓay ningə, Jeju inɓe te bus dann’de’tɨ, el’de ene:
«Lapiya in sese.»
37 Lo kin’tɨ, ɓol tɔl’de, ndil’de te. Məri kadɨ in ndil ə n’oyi’ə wa ənn.
38 Ə Jeju el’de ene: «Ra bann ə ndil’se goto ge, me’se tɔsɨ ge be wa?
39 Gonyi ji’m’gɨ, kɨ nja’m’gɨ kin oyi. Ndil aw kɨ da’ne ge, kɨ singə’ne ge
tokɨ oyi m’in kin el.»
40 Lo kin’tɨ, tɔjɨ’de ji’ne ge, kɨ nja’ne ge adɨ’de oyi.
41 Rɔnel dum dɔ njendo’gɨ kɨ lo kadɨ uni me’de goto ɓay. In nya kɨ ətɨ’de
ɓol kɨ dum. Ə Jeju dəji’de ene: «Awi kɨ ngonn nyakusɔ ne wa?»
42 Ningə adi’ə ngonn dow kanjɨ kɨ ndaw.
43 Ə Jeju taa, sɔ takum’de’tɨ.
44 Ningə go’tɨ, el’de ene: «Ta’gɨ kɨ ndɔkɨ m’el’se lokɨ m’in sese ɓay ə to
kin: Ndɔkɨ m’el’se tokɨ, nya’gɨ pətɨ kɨ ndangi me ndukun’tɨ lə Mojɨ ge, kɨ
me ta’tɨ lə njekeltakita Luwə’tɨ, kɨ me pa kosɨ’tɨ kin, majɨ kadɨ a tɔlita’de
be.»
45 Lo kin’tɨ nga ə, Jeju adi’de kur dɔ’de, adɨ gəri me Makitu lə Luwə.
46 Ningə el’de ene: «In ta kɨ ndangi kete, tokɨ m’in Kirisitɨ De kɨ Luwə
mbət’ə m’a m’ingə kon, de’gɨ a təli m’in, ningə go’tɨ, m’a m’ində taa dann
njekoy’gɨ’tɨ kɨ ndɔ kɨ nja mutə tum ginn’ə ndɔ koy’m’tɨ*.
47 De’gɨ a iləi mbər kɨ tɔ’m, ulə ngirə Jerujalem’tɨ, bitɨ kɨ rɔ ginn de’gɨ’tɨ
pətɨ, kadɨ de’gɨ inyəi gorow njiyə’de’gɨ kɨ majel kɔ, kadɨ Luwə inyə’n go
majel’gɨ lə’de kɔ tɔ.
48 Ningə ingɨ in nje mannajɨ kin.
49 Kɨ ɔjidɔ’m, m’a m’ulə kɨ nya kɨ Bai un ndu’ne dɔ’tɨ kadɨ n’a n’adɨ’se
kin. Ningə a sii ɓebo’tɨ ne bitɨ kadɨ tɔgɨ kɨ in dɔran’tɨ re dɔ’se’tɨ ɓay ta.»

Jeju aw dɔran’tɨ
(Mrk 16.19-20; KNK 1.9-14)

50 Go’tɨ, Jeju aw kɨ njendo’gɨ lə’ne ndəkba kadɨ ɓe’tɨ kɨ Betani, ningə ɔy
ji’ne kɨ taa, njangɨ dɔ’de.
51 Lokɨ njangɨ dɔ’de ningə, inyə’de ə ɔr rɔ’ne kɔ rɔ’de’tɨ, ningə uni’ə awi
si’ə dɔran’tɨ.
52 Lo kin’tɨ non, njendo’gɨ ɔsi məkəsi’de nanga non’a’tɨ, ningə təli gogɨ
Jerujalem kɨ rɔnel ngayn.
53 Dɔkagilo’gɨ pətɨ, in ginn Kəy’tɨ lə Luwə, uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ.

---

* **24:46 24.46** Ejay 53; Oje 6.2

Poyta kɨ majɨ kɨ
Jan
ndangɨ
Ta kɨ dɔ Poyta’tɨ kɨ majɨ kɨ Jan ndangɨ

Poyta kɨ majɨ kɨ Jan ndangɨ tɔjɨ Jeju tokɨ in Ta lə Luwə kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ. Ta kakin «təl de kɨ isɨ dann’je’tɨ» (1.14). Jeju te kɨ dɔ tɔgɨ lə’ne, kɨ tɔɓar lə’ne kɨ in’n Luwə kɨ gorow lə nya’gɨ kɨ dum ra kɨ in ra’de kɨ ɓari’de nyakɔjɨ’gɨ ningə ndo nya dɔ’tɨ ar njay tɔ (2-12). Gɔ’tɨ Jeju elta kɨ dɔboy’tɨ njendo’gɨ lə’ne (13-17) dɔ kuwə’tɨ kɨ de’gɨ a uwəi’ə, dəji’ə ta, ɓəri’ə kagidəsɨ’tɨ ningə a te lo koy’tɨ (18-20). Elita nya’gɨ kin pətɨ be kadɨ to uni me’se adi tokɨ Jeju in De kɨ Luwə mbət’ə, in Ngonn Luwə; ningə re uni me’se adi’ə ə, a ingəi kajɨ kɨ takul’ə (20.31).

Makitu Poyta kɨ majɨ kɨ Jan ndangɨ to dangɨ kɨ ndəgə’gɨ, be ə Jan elta ɔsɨ’n kagɨ dɔ kulə’gɨ’tɨ kɨ Jeju ra’de Jurden kɨ Galile. Jan un nya’gɨ kɨ jɨ gəri’de majɨ tokɨ mann, mapa, nje ngəm batɨ’gɨ kɨ nyakul’gɨ li’ə, nju kɨ kanda’gɨ, kadɨ ɔr ginn rɔta’gɨ kigo ndil’tɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1-18. Jan Batisɨ kɨ njendo’gɨ lə Jeju kɨ dɔkete 1.19-51. Kulə’gɨ kɨ Jeju ra’de taga takum de’gɨ’tɨ 2-12. Ta’gɨ kɨ Jeju el njendo’gɨ lə’ne taa inyə’n’de 13-17. Kon kɨ koy lə Jeju 18-19. Kində taa lo koy’tɨ kɨ te kɨ Jeju te bus tɔjɨ rɔ’ne adɨ oyi’ə 20-21.

Jeju in ta kɨ in rɔ Luwə’tɨ

1 Lotumginn nya’gɨ’tɨ pətɨ, de kɨ in ta in non nga,
De kɨ in ta in nan’tɨ kɨ Luwə,
De kɨ in ta in Luwə.
2 Lotumginn nya’tɨ, de kɨ in ta in nan’tɨ kɨ Luwə.
3 In ə Luwə un’ə ra’n nya’gɨ pətɨ.
Nya kɨ Luwə ra’a kɨ kanj’a in goto*.
4 De kɨ in ta kakin ə in nje kadɨ de’gɨ sii kɨ dɔ’de taa.
Ningə kisikidɔtaa kɨ in rɔ’a’tɨ kin ə in kunjɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne.
5 Kunjɨ unjɨ dɔ lo kɨ diw’tɨ,
nan lo kɨ diw uwə kunjɨ kakin kɨ rɔ’ne’tɨ el.
6 Luwə ulə de kare kɨ tɔ’a nan Jan ad’a re.
7 Re to nje mannajɨ kadɨ mannajɨ lə kunjɨ,
Kadɨ de’gɨ pətɨ uni me’de adi kunjɨ kɨ takul’ə.
8 Jan in kunjɨ el, nan in nje mannajɨ lə kunjɨ.
9 De kɨ in ta kin in ə in kunjɨ kɨ rɔta’tɨ.
Kunjɨ kɨ rɔta’tɨ kɨ re dɔnangɨ’tɨ ne,
unjɨ dɔ de’gɨ’tɨ pətɨ.
10 De kɨ in ta in dɔnangɨ’tɨ ne.
Ningə in ə Luwə un’ə ində’n de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne,
nan de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne gəri’ə el.
11 De kɨ in ta kin re dann de’gɨ’tɨ li’ə,
nan de’gɨ li’ə uwəi’ə kɨ rɔ’de’tɨ el.
12 Nga ningə, nje kɨ uwəi’ə kɨ rɔ’de’tɨ,
Adɨ in nje kɨ uni me’de adi’ə, adɨ’de tɔgɨ kadɨ təli ngann’gɨ lə Luwə.

---

* **1:3 1.3** Lo tum ginn nya’gɨ 1.3; Pa’gɨ 33.6, 9

13 Təli ngann’gɨ lə Luwə, kigo kojɨ’tɨ kɨ mosɨ tokɨ de’gɨ isɨ oji nan kin el num,
Kigo ndigɨ’tɨ lə de el num, nan in Luwə inɓe ə ra adɨ təli ngann’a’gɨ.
14 De kɨ in ta, təl darɔ de kɨ rɔta’tɨ,
Uwə lo kisɨ dann’je’tɨ.
Memajɨ, kɨ nya kɨ rɔta’tɨ rosi me’ə.
J’in j’oo tɔjɨ li’ə. In tɔjɨ kɨ Ngonn kɨ kar’ne ba ingə kɨ rɔ Baw’ne’tɨ.
15 Jan un ndu’ne kɨ taa, mannajɨ li’ə ene:
«In ə in de kɨ m’elta li’ə kete m’ene:
“De kɨ a re go’m’tɨ, in kibo dɔ’m’tɨ,
Tadɔ in isɨ kɨ dɔ’ne taa kete non’m’tɨ.”
16 «J’ingɨ pətɨ, j’ingəi nya majɨ kɨ in rɔ’a’tɨ, kigo memajɨ’tɨ li’ə.
Adɨ’je majikur kɨ ɔsɨ go nan go nan.
17 Luwə adɨ’je ndukun kɨ gorow lə Mojɨ[†],
Nan memajɨ kɨ nya kɨ rɔta’tɨ rei kɨ gorow lə Jeju Kirisitɨ.
18 De kɨ oo Luwə goto, nan Ngonn kɨ kar’ne ba,
Kɨ in Luwə ə isɨ kadɨ Baw’ne’tɨ, ə ra adɨ jɨ gər’ə.»

Ta kɨ Jan Batisɨ el dɔ rɔ’ne’tɨ
(Mat 3.1-12; Mrk 1.2-8; Luk 3.15-17)

19 Lokɨ *Juwipɨ’gɨ kɨ Jerujalem’tɨ uləi njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ nje’gɨ kɨ ginn kojɨ’tɨ lə *Lebi kɨ rɔ Jan’tɨ dəji’ə ene: «In nan wa?»
20 Ningə, Jan el’de taga wangɨ, um yətɨ ta el ene: «M’in Kirisitɨ kɨ in *De kɨ Luwə mbət’ə el.»
21 Nje kɨ uləi’de kakin təli dəji’de eyina: «Nga in nan dana wa? In njekeltakita Luwə’tɨ Eli wa?» Ə Jan ilə’de’tɨ ene: «Jagɨ, m’in Eli el.» Təli dəji’ə ɓay eyina: «In *Njekeltakita Luwə’tɨ kɨ j’isɨ jɨ nginə wa?» Jan ene: «Jagɨ, m’in Njekeltakita Luwə’tɨ el[‡].»
22 Lo kin’tɨ non, eli’ə eyina: «Nga in nan dana inɓe ə el’je adɨ j’oo, tadɔ majɨ kadɨ j’a jɨ təl kɨ ta madɨ kadɨ j’aw’n kɨ rɔ nje’gɨ’tɨ kɨ uləi’je. Ta ri ə el dɔ rɔ’i’tɨ inɓe wa?»
23 Non be nga a Jan ilə’de’tɨ ene:
«M’in ə m’in de kɨ ndu’ə ɓar diləlo’tɨ ene:
“Rai gorow lə Burəɓe adɨ ra njururu[§]!”
Tokɨ njekeltakita Luwə’tɨ Ejay el’n.»
24 Nje kɨ uləi’de kakin in *Parisɨ’gɨ.
25 Ə təli dəji Jan Batisɨ ɓay eyina: «A kin ə re in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə el num, in Eli el num, taa in Njekeltakita Luwə’tɨ kɨ j’isɨ jɨ nginə kin el num tɔ ə, ra bann ə isɨ ra de’gɨ batəm wa?»
26 Ə Jan el’de ene: «M’in m’ra de’gɨ batəm me mann’tɨ, nan de madɨ in mbunə’se’tɨ non kɨ in gəri’ə el.
27 In a re go’m’tɨ, nan kulə sa kɨ nja’a’tɨ kaa m’asɨ kadɨ m’tutɨ el.»
28 Nya’gɨ kin pətɨ rai nya Betani’tɨ, dow ba Jurden’tɨ, kɨ Jan ra de’gɨ batəm’tɨ.

Ta kɨ Jan Batisɨ el dɔ Jeju’tɨ

29 Lo ti dɔ’tɨ, Jan oo Jeju kɨ isɨ re kɨ rɔ’a’tɨ ningə el ene: «Oyi *Ngonn batɨ lə Luwə kɨ nje kɔr majel lə de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kɔ.
30 In ə in de kɨ m’elta li’ə kete m’ene: “De kɨ re go’m’tɨ, in kibo dɔ’m’tɨ, tadɔ in isɨ kɨ dɔ’ne taa kete non’m’tɨ.”
31 M’in kɨ dɔ’m m’gər’ə kete el, nan m’re m’ra de’gɨ batəm me mann’tɨ kadɨ m’adɨ Isirayel’gɨ gəri’ə’n’ə.»

---

† **1:17 1.17** Tekitaga 31.18, 34.28 ‡ **1:21 1.21** Mal 3.23; Ndukun kɨ nja joo 18.15, 18 § **1:23 1.23** Eja. 40.3

32 Jan mannajɨ ene: «M’oo Ndil Luwə in taa, risɨ to dər dum be re isɨ
dɔ’a’tɨ.
33 M’in m’gər’ə el, nan Luwə kɨ ulə’m adɨ m’re m’ra de’gɨ batəm me
mann’tɨ ə el’m ene: “De kɨ a oyi Ndil in taa risɨ re isɨ dɔ’a’tɨ kin ə, a ra
de’gɨ batəm me Ndil Luwə’tɨ.”
34 Ningə m’in, m’oo nya kin kɨ kum, adɨ m’mannaj’a tokɨ de kin in Ngonn
lə Luwə.»
35 Lo ti go’tɨ, Jan təl re low’ə’tɨ kakin ɓay, in kɨ njendo’gɨ lə’ne joo.
36 Be ə, lokɨ Jeju isɨ dər, adɨ kum’ə in kɨ dɔ’a’tɨ oo’ə’n’ə, ningə el ene:
«Oyi Ngonn batɨ lə Luwə.»
37 Lokɨ njendo’gɨ lə Jan oyi dɔ ta kin ningə, uni go Jeju.
38 Lokɨ Jeju ilə rətɨ ningə, oo’de kadɨ isɨ uni go’ə, ə dəjɨ’de ene: «In ri ə
isɨ sangi wa?» Ə ingɨ iləi’ə’tɨ eyina: «Rabi, lo kɨ sɨ’tɨ in ra be wa?» («Rabi»
kɔr me’ə nan: Njendo de’gɨ)
39 Jeju el’de ene: «Rei, ə oyi.» Be ə, awi, oyi lo kɨ Jeju sɨ’tɨ. Ningə sii, tɔli
ta ndɔ lə’de rɔ’a’tɨ non. Dɔkadɨ, in kadɨ kɨ sɔ kɨ losɔl’ɔ.
40 Andire kɨ ngonnkon Simon Piyər in de kare dann de’gɨ’tɨ kɨ joo kɨ oyi
ta ta Jan’tɨ ə uni go Jeju.
41 De kɨ dɔkete kɨ Andire ingə, in ngonnkon’a Simon. Ə el’ə ene: «J’ingə
Mesi.» («Mesi» kɔr me’ə nan «Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət’ə.»)
42 Ningə, aw kɨ Simon rɔ Jeju’tɨ. Ə Jeju gon’a ba ningə el’ə ene: «In
Simon, kɨ ngonn lə Jonasɨ. A ɓari’nu Sepasɨ», («Sepasɨ», kɔr me’ə nan
«mbal».)

Pilipɨ in kɨ Nataniyel

43 Lo ti go’tɨ, Jeju un ndu’ne kadɨ n’aw dɔnangɨ Galile’tɨ. Dɔ row’tɨ, ingə
Pilipɨ, ningə el’ə ene: «Un go’m.»
44 Pilipɨ in de kɨ Betisayda’tɨ, kɨ in ɓe lə Andire in kɨ Piyər.
45 Go’tɨ, Pilipɨ aw ingə Nataniyel, ningə el’ə ene: «J’ingə de kɨ *Mojɨ elta
li’ə me ndukun’tɨ, taa de’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ kaa elita li’ə tɔ kakin.
In Jeju kɨ ngonn lə Jisepɨ kɨ Najaretɨ’tɨ.»
46 Ə Nataniyel el’ə ene: «Ngonn ɓe kɨ Najaretɨ kam nya kɨ majɨ a te’tɨ tɔ
wa?» Ə Pilipɨ el’ə ene: «Re oo.»
47 Lokɨ Jeju oo Nataniyel isɨ re kɨ rɔ’a’tɨ, elta dɔ’a’tɨ ene: «Oyi *Isirayel
kɨ rɔta’tɨ, kɨ de asɨ kingə nya kɨ kədikumnan rɔ’a’tɨ el.»
48 Lo kin’tɨ non, Nataniyel dəjɨ Jeju ene: «In ra bann ə gəri’m wa?» Ə
Jeju el’ə ene: «Kete taa kadɨ Pilipɨ ɓar’i, lokɨ isɨ ginn kagɨ mbaykote’tɨ kin
m’oo’i.»
49 Nga a Nataniyel el Jeju ene: «Njendo de’gɨ, in Ngonn lə Luwə, in ngar
lə Isirayel’gɨ.»
50 Jeju ilə’tɨ ene: «Tadɔ in kel kɨ m’el’i m’ene m’oo’i ginn kagɨ
mbaykote’tɨ kin ə un’n me’i, a oo nya’gɨ kɨ utə in kin ɓay.»
51 Taa Jeju təl ilə dɔ ta’tɨ kin ɓay ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, m’el’se, a oyi dɔran
a til, ningə malayka’gɨ lə Luwə a ai kɨ taa ge, təli kɨ nanga ge dɔ’m’tɨ m’in
*Ngonn de.»

2

Jeju ra mann adɨ təl yiwi kandɨ nju lo taa nan’tɨ kɨ Kana

1 Ndɔ joo go’tɨ, taa nan to Kana’tɨ kɨ Galile. Kon Jeju in low’ə’tɨ non,
2 ningə ɓari Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne low’ə’tɨ tɔ.
3 Dɔ gangɨ lo madɨ ə, yiwi kandɨ nju goto. Ə kon Jeju el’ə ene: «De’gɨ
anyinan yiwi tigə.»

4 Nan Jeju il’ə’tɨ ene: «In ri ə in ge rɔ’m’tɨ ə dene? Dɔ kadɨ lə’m asɨ el
ɓay.»
5 Ningə kon’a el nje lowə nya’gɨ ene: «Nya ri kɨ el’se ə rai.»
6 Nga ningə gum’gɨ mehen kɨ kuwə kɨ mbal sii non, to gum’gɨ kɨ Juwipɨ’gɨ
isɨ ɔdi mann kɨ me’tɨ ari rɔ’de kigo kujɨ nyara’gɨ’tɨ lə’de kadɨ to awi kɨ ta
dɔ’de el, takum Luwə’tɨ. Gum’gɨ kakin, kɨ kare me’ə a asɨ mbul joo ge
mutə ge kare.
7 Jeju el nje ra kulə’gɨ ene: «Mbəli mann me gum’tɨ kin adɨ rosɨ» ningə
mbəli mann me’ə’tɨ adɨ rosɨ njir.
8 Ningə Jeju el’de ene: «Ɔdi nga, ə awi adɨ njekində kum’ne go
nyakusɔ’gɨ’tɨ,» ə ɔdi awi adi’ə.
9 Njekində kum’ne go nyakusɔ’tɨ ɔdɨ mann kɨ təl yiwi kandɨ nju kakin
ta’ne’tɨ. Gər lo kɨ yiwi kandɨ nju kin te’tɨ el, nan nje ra kulə’gɨ kɨ ɔdi yiwi
kandɨ nju kin gəri majɨ. Nje kində kum’ne go nyakusɔ’tɨ ɓar nje taa dene
10 el’ə ene: «De’gɨ in nje kadɨ yiwi kandɨ nju kɨ nəl de’gɨ anyinan kete,
adɨ lokɨ de’gɨ anyinan adɨ ra’de ɓay taa təli dɔ in kɨ nəl el’tɨ, nga in ra
bann ə ingəm yiwi kandɨ nju kɨ nəl adɨ isɨ bitɨ dɔ kadɨ kɨ ne kin wa?»
11 In kin ə in nyakɔjɨ lə Jeju kɨ dɔkete kɨ ra Kana’tɨ, dɔnangɨ Galile’tɨ.
Nga a ra ɔjɨ’n tɔjɨ lə’ne, ningə njendo’gɨ li’ə uni me’de.
12 Go nya’gɨ’tɨ kin, Jeju aw Kapernayim’tɨ, in kɨ kon’ne kɨ ngannkon’ne’gɨ
kɨ njendo’gɨ lə’ne; nan k’in ə isɨ Kapernayim’tɨ ndɔ ngayn el.

Jeju tuwə njera gatɨ’gɨ me Kəy’tɨ lə Luwə
(Mat 21.12-17; Mrk 11.15-17; Luk 19.45-46)

13 Ndɔ ra nanyi Pakɨ lə Juwipɨ’gɨ in ndəkba ə Jeju aw Jerujalem’tɨ*.
14 Low’ə’tɨ kin non, ingə njelaw mangɨ’gɨ, batɨ’gɨ, kɨ dər dum’gɨ natɨ
Kəy’tɨ lə Luwə, taa njembəl nar’gɨ kɨ ɓe’ne kɨ nje kɨ dɔɓe’gɨ’tɨ sii non tɔ.
15 Lo kin’tɨ, Jeju ra ndəy kulə, tuwə’n’de pətɨ natɨ Kəy’tɨ lə Luwə kɔ,
nan’tɨ kɨ mangɨ’gɨ kɨ batɨ’gɨ, taa njembəl nar’gɨ kaa, sanan nar’gɨ lə’de kɔ,
tində tabilə’gɨ lə’de tilə tɔ.
16 Ningə el njelaw dər’gɨ ene: «Ɔyi nya’gɨ kin pətɨ kɔ lo kin’tɨ rangɨ,
ningə kadɨ rai me Kəy lə Bai to lo ndogɨ nya kɨ lo law nya lə’se el.»
17 Lo kin’tɨ, me njendo’gɨ olo dɔ ta’tɨ kɨ ndangi me makitu’tɨ eyina: «Ta
lə Kəy lə’i uwə me’m kuwə kɨ a təl’m†.»
18 Nan Juwipɨ’gɨ uni ta eli’ə eyina: «Nyakɔjɨ ri ə a tɔjɨ kadɨ jɨ gəri’n tokɨ
aw kɨ tɔgɨ kadɨ ra’n nya’gɨ kɨ ra kin wa?»
19 Ə Jeju el’de ene: «Tɔi *Kəy lə Luwə kam, ə me ndɔ’tɨ kɨ mutə, m’a
m’təl m’ində taa gogɨ.»
20 Ə Juwipɨ’gɨ eli’ə eyina: «Jɨ ra ɓal dɔsɔ gidə in mehen ə jɨ ra Kəy lə
Luwə kam oy, ningə in a təl ində rangɨ me ndɔ’tɨ kɨ mutə wa?»
21 Kəy kɨ Jeju elta’a kin in darɔ’a.
22 Nga ningə, ndɔkɨ Jeju ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ kin, me njendo’gɨ olo
dɔ’tɨ tokɨ ndɔkɨ elta kin, ə uni me’de adi ta lə Luwə kɨ ndangɨ num, uni
me’de adi ta kɨ Jeju el kakin num tɔ.

Jeju gər nya’gɨ pətɨ kɨ me de’tɨ

23 Lokɨ Jeju in’n Jerujalem, dɔkagilo ra nanyi Pakɨ’tɨ, de’gɨ ngayn uni
me’de, lokɨ oyi nyakɔjɨ’gɨ kɨ ra adɨ oyi kɨ kum’de.
24 Nan Jeju ə, ta me’de el, tadɔ gəri’de pətɨ majɨ ngayn,
25 taa aw ndoo kadɨ de mannajɨ dɔ’de’tɨ ad’a el tɔ, tadɔ inɓe gər nya’gɨ
pətɨ kɨ to me’de’tɨ.

---

* **2:13 2.13** Tekitaga 12.1-27 † **2:17 2.17** Pag 69.10

3

Jeju in kɨ Nikodem

1 Me kutɨ'tɨ lə Parisɨ'gɨ, dingəm kare in non, tɔ'a nan Nikodem. In kɨ
kare dann kɨ boi'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
2 Dingəm kin re rɔ Jeju'tɨ kondɔ'tɨ el'ə ene: «Njendo de'gɨ, jɨ gər kadɨ
Luwə uləi kadɨ in re ndo'je nya, tadɔ de kɨ asɨ kadɨ ra nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol tokɨ
ra'n kin be kɨ kanjɨ kadɨ Luwə in nan'tɨ si'ə el goto.»
3 Jeju el'ə ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'i, de kɨ asɨ kadɨ a oo Konɓe lə Luwə
kɨ kanjɨ kadɨ oji'ə kojɨ kɨ sigɨ goto.»
4 Lo kin'tɨ, Nikodem dəjɨ Jeju ene: «De a ra bann be ə a təli oji'ə kojɨ kɨ
sigɨ, lokɨ tɔgɨ gangɨ nga kin wa? A asɨ kadɨ təl aw me kon'ne'tɨ gogɨ ɓay
kadɨ oji'ə kɨ nja joo wa?»
5 Jeju ilə'tɨ ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'i, de kɨ asɨ kadɨ a ur Konɓe'tɨ lə
Luwə kɨ kanjɨ kadɨ oji'ə me mann'tɨ, kɨ me Ndil Luwə'tɨ goto.
6 Darɔ de kɨ koo kɨ kum, in kɨ kojɨ me mosɨ'tɨ, ningə darɔ kɨ ndil, in Ndil
Luwə ə oj'o tɔ.
7 Ta kɨ m'el'i m'ene: "Majɨ kadɨ oji'se kojɨ kɨ sigɨ" kin, adɨ əti ɓol el.
8 Tadɔ nəl ulə lo'tɨ kɨ me'ə ndigɨ, ningə in oo kah'a kɨ isɨ ɓar, nan in gər
lo kɨ in'tɨ el num, in gər lo kɨ isɨ awɨ'tɨ el num tɔ. Be ə, de kɨ Ndil Luwə
oj'o kaa in be tɔ.»
9 Lo kin'tɨ, Nikodem dəjɨ Jeju ene: «Nya kin a ra nya kɨ gorow kɨ bann
wa?»
10 Jeju el'ə ene: «In kɨ in njendo de'gɨ ndukun kɨ de'gɨ gəri dɔ'i Isirayel'tɨ
kaa in gər nya'gɨ kin el ɓay wa?
11 Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'i, j'elita dɔ nya'tɨ kɨ jɨ gər, taa jɨ mannajɨ dɔ nya'tɨ
kɨ j'oo kɨ kum'je tɔ, nan in, in ndigɨ najɨ kɨ man lə'je el.
12 Lokɨ m'el'se ta dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ə uni me'se adi'm'in el, ə
ra bann be ə a uni me'se adi'm'in dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ dɔran'tɨ kɨ m'a m'el'se
ta'a wa?
13 De kɨ aw dɔran'tɨ goto. Re in de ə, in m'in Ngonn De kɨ kar'm ba par
ə m'ində dɔran'tɨ m're dɔnangɨ'tɨ.
14 Ningə tokɨ Mojɨ ulə'n lii kɨ rai'ə kɨ ningəkasɨ ta kagɨ'tɨ dilə̈lo'tɨ kakin
ə*, majɨ kadɨ ulə̈i m'in Ngonn De taa kagɨ'tɨ tɔ.
15 Tadɔ kadɨ de kɨ un me'ne ə, de'ə kin isɨ kɨ dɔ'ne taa bitɨ kɨ non'tɨ.
16 Tadɔ Luwə ndigɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ngayn, ə adɨ'de Ngonn'ne kɨ
kojɨ kareba, kadɨ de kɨ ra kɨ un me'ne ə, kadɨ de'ə kin tujɨ kɔ el, nan kadɨ
isɨ kɨ dɔ'ne taa bitɨ kɨ non'tɨ.
17 Nya kɨ kadɨ de gər, Luwə ulə Ngonn'ne dɔnangɨ'tɨ kadɨ gangɨ'n ta dɔ
de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ el, nan ulə si'ə kadɨ ajɨ'de!
18 De kɨ un me'ne adɨ Ngonn lə Luwə, Luwə a gangɨ ta dɔ'a'tɨ el, nan
de kɨ un me'ne el, de'ə kin Luwə gangɨ ta dɔ'a'tɨ nga. Tadɔ un me'ne adɨ
Ngonn Luwə kɨ kareba kin el.
19 Gorow kɨ takigangɨ re'n ə to kin: Kunjɨ re dɔnangɨ'tɨ, nan de'gɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ndigɨ lo kɨ diw yo ə mbeti kunjɨ, tadɔ kulə ra'de'gɨ in kɨ majel.
20 De'gɨ pətɨ kɨ in njeramajel, mbeti kunjɨ, awi kɨ rɔ'a'tɨ el. Ningə kɨ
rɔta'tɨ, ɓoli kaw rɔ kunjɨ, nan to kunjɨ tɔjɨ nyara'de'gɨ kɨ majel kɨ taga.
21 Nan de'gɨ kɨ nje təl rɔ'de go ndu Luwə'tɨ, rei kɨ rɔ kunjɨ'tɨ, kadɨ kunjɨ
tɔjɨ kulə ra'de'gɨ kɨ taga wangɨ. In kulə'gɨ kɨ rai'de kigo ndu Luwə'tɨ.»

Jan Batisɨ in kɨ Jeju

---

* **3:14 3.14** Kɔr Isirayel'gɨ 21.9

22 Go nya'gɨ'tɨ kin, Jeju ingɨ kɨ njendo'gɨ lə'ne ɔti awi dɔnangɨ Jude'tɨ.
Si'tɨ se'de non ba, ra'n de'gɨ batəm.
23 Jan kaa ra ra de'gɨ batəm Enon'tɨ, kɨ in ndəkba kadɨ Salim'tɨ non tɔ.
Tadɔ in lo kɨ mann in'tɨ ngayn. Ningə de'gɨ rei kɨ rɔ'a'tɨ adɨ ra'de batəm.
24 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, uwəi Jan dangay'tɨ el ɓay.
25 Be ə, njendo'gɨ lə Jan kɨ nan'gɨ, manjinan ta'tɨ kɨ Juwipɨ kare be, dɔ
kar rɔ'tɨ kadɨ Luwə ɔr'n ta dɔ'de'tɨ kɔ.
26 Go'tɨ, awi ingəi Jan eli'ə eyina: «Njendo'je, de kɨ ndɔkɨ awi si'ə dow
ba Jurden'tɨ kɨ kare, kɨ ndɔkɨ man'n najɨ li'ə kakin, in kaa ra ra de'gɨ batəm
tɔ, adɨ de'gɨ pətɨ awi kɨ rɔ'a'tɨ.»
27 Ə Jan ilə'de'tɨ ene: «De kɨ asɨ kadɨ ingə nya madɨ kɨ rangɨ kɨ dɔ'ne dɔ
in'tɨ kɨ Luwə inɓe ad'a kin goto.
28 Inɓe'gɨ kaa asi kadɨ manyinajɨ lə'm dɔ ta'tɨ kɨ m'el m'ene: "M'in, m'in
Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə el, nan m'in de kɨ uləi m'in kadɨ m're kete
non'a'tɨ."
29 Kadɨ gəri tokɨ, de kɨ nje taa dene ə in ngaw dene, ningə kɨ ɔjidɔ basa
madɨ ngaw dene, in, in kadɨ basa madɨ'ne'tɨ kadɨ oo ta li'ə, ə lokɨ basa
mad'a elta ə osɨ mbi'ə'tɨ ə, rɔ'a nəl'ə ngayn dɔ'tɨ. Nga ningə, in kin ə in
rɔnel lə'm, ningə in rɔnel kɨ ta'a asɨ nan berere.
30 Majɨ kadɨ tɔɓar li'ə aw kɨ dɔ mad'a'tɨ dɔ mad'a'tɨ, ə kadɨ m'in, m'təl
kɨ gogɨ gogɨ.

De kɨ in dɔran'tɨ

31 «De kɨ in dɔran'tɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, ningə de kɨ dɔnangɨ'tɨ ne in
nya kɨ dɔnangɨ'tɨ, adɨ elta dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne par. Nan de kɨ in
dɔran'tɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ.
32 Mannajɨ dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ oo kɨ kum'ne ge kɨ mbi'ne ge. Nan de kɨ ndigɨ
mannajɨ li'ə goto.
33 De kɨ ndigɨ najɨ kɨ man li'ə ə, de'ə tɔjɨ kadɨ Luwə elta kɨ rɔta'tɨ.
34 Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ Luwə ulə, el ta'gɨ kɨ ta Luwə'tɨ, tadɔ Luwə ros'o kɨ
Ndil'ne.
35 Baw Ngonn ndigɨ Ngonn, adɨ inyə nya'gɨ pətɨ me ji'ə'tɨ.
36 De kɨ un me'ne adɨ Ngonn, a isɨ kɨ dɔ'ne taa bitɨ kɨ non'tɨ, nan de kɨ təl
rɔ'ne go ndu'tɨ lə Ngonn el, kisikidɔtaa li'ə goto, wongɨ lə Luwə in dɔ'a'tɨ.»

4

Jeju in kɨ dene kɨ Samari'tɨ

1 De'gɨ eli adɨ Parisɨ'gɨ oyi tokɨ Jeju ɔyi njendo'gɨ go'ne'tɨ utə Jan, taa
ra'de batəm utə tɔ,
2 nga ningə tokɨ rɔta'tɨ ə, Jeju inɓe ra de'gɨ batəm el, nan in njendo'gɨ
li'ə.
3 Ə lokɨ Jeju oo kadɨ Parisɨ'gɨ oyi ta kin be ə, inyə dɔnangɨ Jude ə təl aw
Galile'tɨ.
4 Nga ningə kadɨ aw Galile'tɨ, majɨ kadɨ a ində dɔnangɨ kɨ Samari'tɨ gangɨ.
5 In be ə aw te ɓebo'tɨ kɨ ɓari'ə Sikar dɔnangɨ Samari'tɨ kɨ in sanyi el kɨ
lo ndɔɔ kɨ ndɔkɨ *Jakobɨ adɨ ngonn'ne Jisepɨ*.
6 In low'ə'tɨ inɓe kin ə bolo mann lə Jakobɨ to'tɨ. Ə Jeju njiyə ɔr ə, təl isɨ
nanga ta mann'tɨ kakin. In dɔ kadɨ'tɨ kɨ kaw kɨ jam dɔ ɓe'tɨ be.
7 Lo kin'tɨ non, dene kɨ Samari'tɨ kare re kadɨ ɔdɨ mann ə Jeju el'ə ene:
«Adɨ'm mann m'anyi.»

---

* **4:5 4.5** Lotum 33.19; Jojuwe 24.32

8 *Njendo’gɨ li’ə ə awi me ɓe’tɨ kadɨ ndogi nyakusɔ.
9 Nan dene kɨ Samari’tɨ kakin el Jeju ene: «In ta kɨ bann wa? In Juwipɨ
tɔ, ra bann be ə a dəjɨ’m m’in kɨ m’in dene kɨ Samari’tɨ mann kadɨ anyi
wa?» Dene el be tadɔ Juwipɨ’gɨ gei kadɨ n’in kɨ Samari’gɨ n’indəi rɔ’de
nan’tɨ dɔ nya madɨ’tɨ kare el.
10 Jeju el’ə ene: «Kin ə re kete in gər kadikare lə Luwə num, de kɨ nje
dəjɨ mann kanyi kin num ə, re in ə re a dəj’ə kadɨ a adi mann kajɨ kadɨ
anyi.»
11 Dene el’ə ene: «Burəɓe! Aw kɨ nya kɔdɨ mann el tɔ, taa bolo mann
ow tɔ, nga a ra bann be ə a ingə mann kajɨ kin wa?
12 In oo rɔ’i kadɨ utə baw’je Jakobɨ kɨ adɨ’je mann kin num taa inɓe in
kɨ ngann’ne’gɨ anyinan kɨ da’gɨ lə’ne num kin wa?»
13 Jeju il’ə’tɨ ene: «De kɨ anyi mann kɨ jɨ ra’n ne kin, kundə a ra’a ɓay;
14 nan de kɨ a anyi mann kɨ m’a m’ad’a kin, kundə a ra’a gogɨ el nga.
Mann kɨ m’a m’ad’a kin yo ə a təl ta ɓe mann kɨ mann kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ
a te’tɨ.»
15 Dene el ene: «Burəɓe, adɨ’m mann kɨ a elta’a kin kadɨ kundə ra’m
gogɨ el, taa kadɨ m’təl m’re’n ne be gogɨ m’ɔdɨ mann el nga tɔ.»
16 Ə Jeju el’ə ene: «Aw, ɓar ngaw’i ə təl re ne.»
17 Ningə dene el Jeju ene: «De oo ngaw’m el.» Ningə Jeju el’ə ene: «Ta
lə’i in ta kɨ rɔta’tɨ kadɨ el ene de oo ngaw’i el,
18 tadɔ taa dingəm’gɨ mi, nan in kɨ isɨ si’ə ngɔsine kin in ngaw’i el. Lo
kin’tɨ in ta kɨ rɔta’tɨ ə el.»
19 Non be nga ə dene el ene: «Burəɓe, m’gər kadɨ in njekeltakita Luwə’tɨ.
20 Baw’je’gɨ ɔsi məkəsɨ’de nanga non Luwə’tɨ dɔ mbal’tɨ kin, ningə ingɨ
eli eyina lo kɔsɨ məkəsɨ nanga non Luwə’tɨ in Jerujalem.»
21 Jeju el’ə ene: «Dene, un me’i adɨ’m. Dɔkagilo re kɨ kadɨ a ɔsi
məkəsɨ’se nanga non Baw’je Luwə’tɨ dɔ mbal’tɨ kam el num, Jerujalem’tɨ
el num.
22 In de’gɨ kɨ Samari’tɨ, ɔsi məkəsɨ’se nanga non Luwə’tɨ kɨ in gəri’ə el,
nan j’in, j’ɔsɨ məkəsɨ’je nanga non Luwə’tɨ kɨ jɨ gər’ə, tadɔ kajɨ in rɔ’je’tɨ
j’in Juwipɨ’gɨ.
23 Nga ningə ndɔ re, in ndɔ kɨ kadɨ nje kɔsikurə kɨ rɔta’tɨ osi nanga
non Luwə’tɨ, a ɔsikurə Baw’je Luwə me Ndil’tɨ kɨ me nya ra’tɨ kɨ rɔta’tɨ.
Ingɨ kin ə in nje kɔsikurə kɨ rɔta’tɨ kɨ osi nanga non Luwə’tɨ kɨ Baw’je isɨ
sangɨ’de.
24 Luwə in Ndil, ningə kadɨ nje kɔsikurə, ɔsikurə me Ndil’tɨ kɨ me nya
ra’tɨ kɨ rɔta’tɨ.»
25 Ə dene el’ə ene: «M’gər kadɨ “Mesi”, De kɨ Luwə mbət’ə, kɨ ɓari’ə
Kirisitɨ kin a re. Ningə ndɔ kɨ a re ə, a ɔr’je me nya’gɨ pətɨ.»
26 Ə Jeju el’ə ene: «In darɔ’m m’inɓe ə m’a m’el’i ta am.»
27 Lo kin’tɨ non be, njendo’gɨ lə Jeju tei non rei, ningə ndɔjɨ’de ngayn
kadɨ oyi Jeju ra elta kɨ dene de, nan de kɨ kadɨ el’ə ene: «In ri ə ge jɨ’ə’tɨ
wa?» eke «tadɔ ri ə el’ə ta wa?» goto.
28 Dene inyə gum mann lə’ne non be, ə anyi aw me ɓebo’tɨ el de’gɨ ene:
29 «Rei oyi de kɨ el’m nya’gɨ pətɨ kɨ m’ra kin. A in Kirisitɨ kɨ in De kɨ
Luwə mbət’ə el bitɨ wa?»
30 Ningə de’gɨ tei me ɓebo’tɨ kɨ taga awi kɨ rɔ Jeju’tɨ.
31 Lokɨ dene ɔtɨ aw kin ə njendo’gɨ eli Jeju eyina: «Njendo de’gɨ, sɔ nya!»
32 Nan Jeju el’de ene: «M’in m’aw kɨ nyakusɔ kɨ kadɨ m’njɔ kɨ in nyakusɔ
kɨ in gəri el.»

33 Dɔ ta’tɨ kin njendo’gɨ dəji nan ta dann’de’tɨ eyina: «De madɨ ad’a nya sɔ wa?»
34 Ə Jeju el’de ene: «Nyakusɔ lə’m in ra go ndigɨ’tɨ lə Nje kulə’m, kɨ tɔlta
kulə li’ə.
35 In eli eyina, kɨ ne kin: “Nanyi sɔ ɓay ə koo a asɨ təti,” nan m’in m’a
m’el’se m’ene: uni kum’se kɨ taa gonyi ndɔɔ oyi; koo tutɨ asɨ kujə nga!
36 Kɨ ji ra ne kin, de kɨ nje təti koo ingə nyakugə goji lə’ne ningə kaw
kandɨ nya kɨ dɔnan’tɨ tadɔ kisikidɔtaa kɨ bitɨ kɨ non’tɨ kadɨ to de kɨ njeduw
nya num nje tət’ə num rai rɔnel nan’tɨ.
37 Tadɔ kujita kɨ ene: “De kare duw ə in kɨ nungɨ təti” kin in ta kɨ rɔta’tɨ.
38 M’ulə’se m’adɨ awi təti koo me ndɔɔ’tɨ kɨ ingɨ rai kulə el. Nje kɨ rangɨ
ingəi kon’a, ningə in rei təti kandɨ kulə lə’de.»
39 De’gɨ kɨ dɔnangɨ Samari’tɨ pəti kɨ me ɓebo’tɨ kin uni me’de adi Jeju
dɔ najɨ kɨ man’tɨ kɨ dene man dɔ’a’tɨ ene: «El’m nya’gɨ pəti kɨ m’ra.»
40 Nga ningə lokɨ rei tei rɔ’a’tɨ, de’gɨ kɨ Samari’tɨ dəji’ə kadɨ isɨ se’de, ə
Jeju isɨ se’de ndɔ joo.
41 Kɨ takul ta kɨ ta’a’tɨ, de’gɨ kɨ uni me’de in ngayn inɓe ɓay;
42 ningə eli dene eyina: «In kɨ tadɔ ta’gɨ kɨ el’je inɓe kin par ə j’uni’n
me’je el, nan j’inɓe j’oo ta kɨ ta’a’tɨ kɨ mbi’je, ningə jɨ gər kadɨ in Njekajɨ
de’gɨ tokɨ rɔta’tɨ.»

Nyakɔjɨ kɨ nja joo kɨ me ɓe’tɨ kɨ Kana
(Mat 8.5-13; Luk 7.1-10)

43 Ndɔ joo go’tɨ, Jeju ɔtɨ non təl aw dɔnangɨ Galile’tɨ gogɨ.
44 Ningə inɓe mannajɨ ene: «De kɨ njekeltakita Luwə’tɨ kɨ ingə kɔsikurə
me ɓe kojɨ’ne’tɨ goto.»
45 Nan lokɨ re te Galile’tɨ, de’gɨ kɨ dɔnangɨ Galile’tɨ uwəi’ə kɨ rɔ’de’tɨ majɨ
ngayn, tadɔ inɓe’gɨ kaa rai lo ra nanyi’tɨ kɨ Jerujalem tɔ adɨ oyi nya’gɨ pətɨ
kɨ Jeju ra lo ra nanyi’tɨ kɨ kum’de.
46 Jeju təl re Kana kɨ Galile’tɨ kɨ lo kɨ ndɔkɨ ra mann adɨ təl yiwi kandɨ
nju’tɨ. Ningə dingəm kare kɨ in de kibo kɨ isɨ ra kulə kɨ ngar, ə rɔ ngonn’o
kɨ dingəm to’ə Kapernayim’tɨ non.
47 Lokɨ dingəm kakin oo kadɨ Jeju in Jude’tɨ re dɔnangɨ Galile’tɨ, re ingə,
non kɨ dɔ’a’tɨ kadɨ aw Kapernayim’tɨ ajɨ ngonn’ne kɨ to ta koy’tɨ kin.
48 Ə Jeju el’ə ene: «Kin ə re oyi nyakɔjɨ’gɨ kɨ nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ kum’se
el ə a asɨ kadɨ a uni me’se el ratata.»
49 De kibo kɨ nje ra kulə kɨ ngar kakin el Jeju ene: «Burəɓe, tokɨ ngonn’m
oy el ɓay kin in re ɓe lə’m.»
50 Nan Jeju el’ə ene: «Aw, ngonn’i ajɨ nga.» Ningə dingəm un me’ne adɨ
taa kɨ Jeju el dɔ ta’tɨ kin el, adɨ osɨ dɔ row’tɨ aw.
51 Ə lokɨ in dɔ row’tɨ isɨ təl, ɓər’gɨ li’ə ra tiləi kum’ə eli’ə eyina: «Ngonn’i
ajɨ!»
52 Ningə dəjɨ’de ke kadɨ kɨ bann ə rɔ ngonn to’n sotɨ wa? Ningə eli’ə
eyina: «In tagine kɨ kadɨ kɨ dɔgɨ gidə in mutə ə rɔ’a kɨ tingə ngayn kete
kakin təl sɔl.»
53 Lo kin’tɨ, baw ngonn oo kadɨ in dɔ kadɨ’tɨ inɓe kɨ Jeju el’ə’n’ə ene:
«Ngonn’i ajɨ nga» kin. Low’ə’tɨ non, dingəm un me’ne adɨ Jeju, nan’tɨ kɨ
de’gɨ kɨ me kəy’tɨ li’ə ba pətɨ.
54 In kin ə in nyakɔjɨ kɨ nja joo kɨ Jeju ra lokɨ təl’n Jude’tɨ re Galile’tɨ.

5

Jeju ajɨ dingəm kɨ rɔ’a oy njururu

1 Go nya’gɨ’tɨ kin, Juwipɨ’gɨ rai nanyi lə’de adɨ Jeju aw Jerujalem’tɨ.
2 Nga ningə Jerujalem’tɨ, lo ndogɨ mann kɨ ɓari’ə kɨ ta Ebirə nan Betisata
to non, ndəkba kadɨ tarow ndogɨ bɔr’tɨ kɨ de’gɨ isɨ awi kɨ nyakul’gɨ me
ɓebo’tɨ. Tabitɨ’gɨ in mi ta lo ndogɨ mann’tɨ kakin,
3 ningə ginn tabɨtɨ’gɨ’tɨ kakin njemonyi’gɨ to’i’tɨ mbar mbar: njekumtɔ’gɨ,
nje mote’gɨ kɨ njerɔkoy njururu’gɨ. [Toi isɨ nginəi ta mann kɨ kadɨ ɔdɨ
rɔ’ne;]
4 tadɔ malayka lə Burəɓe kare a ur me mann’tɨ kadɨ bur. Nje monyi kɨ
dɔkete kɨ osɨ me mann’tɨ kɨ bur kakin ə, re monyi li’ə to’n bann bann kaa
ingə lapiya.
5 Low’ə’tɨ kin, de kɨ monyi ra’a ɓal dɔ mutə gidə in jijoo in’tɨ non.
6 Jeju oo’ə to nanga, ningə lokɨ eli’ə tokɨ to me kon’tɨ kin be ɓal ngayn,
dəj’ə ene: «Ge kingə lapiya wa?»
7 Ə nje monyi el’ə ene: «Burəɓe, de kɨ kadɨ un’m ilə’m me mann’tɨ lokɨ
mann isɨ ɔdɨ rɔ’ne kin goto. Lokɨ m’ene m’aw ə, de kɨ rangɨ ur me’tɨ
non’m’tɨ kete.»
8 Ə Jeju el’ə ene: «Ində taa, un tuwə lə’i ə njiyə, aw.»
9 Ningə tanan’tɨ non, dingəm ingə lapiya adɨ un tuwə lə’ne ə njiyə, aw.
Nga ningə ndɔ’a’tɨ kin in ndɔ kɔrkon.
10 Ə Juwipɨ’gɨ eli dingəm kɨ ingə lapiya kakin eyina: «Bone in ndɔ
kɔrkon, in go’tɨ el kadɨ otɨ tuwə lə’i njiyə’n.»
11 Nan el’de ene: «In de inɓe kɨ adɨ’m lapiya kin ə el’m ene: “Un tuwə
lə’i ə aw.”»
12 Ə dəji’ə ta eyina: «De’ə inɓe kɨ el’i ene: “Un tuwə lə’i ə aw” kin in
nan wa?»
13 Nan de kɨ ingə lapiya kaa gər’ə el, tadɔ Jeju ur kakɨ dann bulə de’gɨ’tɨ
kɨ rai low’ə’tɨ non kin.
14 Kagilo nden go’tɨ, Jeju təl ingə natɨ Kəy’tɨ lə Luwə ə el’ə ene: «Oo,
ngɔsine kin ingə lapiya nga. Ningə kadɨ ra majel el ratata nan to nya madɨ
kɨ ngan ngayn te dɔ’i’tɨ ɓay.»
15 Lo kin’tɨ, dingəm aw el Juwipɨ’gɨ tokɨ in Jeju ə adɨ’ne lapiya.
16 In be ə, Juwipɨ’gɨ awi kɨ ta kɨ Jeju kɨ ra nya kin ndɔ kɔrkon’tɨ.
17 Nan Jeju el’de: «Bitɨ ɓone kaa Bai isɨ ta ra kɨ de’gɨ’tɨ, ningə m’in kaa
majɨ kadɨ m’ra kɨ de’gɨ tɔ.»
18 Tadɔ ta kɨ Jeju el kin, njekundɔ Juwipɨ’gɨ sangɨ row kɨ rangɨ dɔ mad’a’tɨ
kadɨ n’tɔli’ə; tadɔ eli eyina Jeju ra nya bujɨ’n ndɔ kɔrkon par el, nan el ɓay
ene Luwə in Baw’ne kɨ ojɨ’ne, adɨ ra rɔ’ne kadɨ n’in de kɨ n’asɨ nan kɨ Luwə.

Tɔgɨ konɓe kɨ Ngonn lə Luwə awɨ’n

19 Jeju təl un ta el’de ene: «Oyo, tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, m’in Ngonn lə
Luwə m’ra kadɨ m’asɨ ra nya dɔ rɔ’m el. In nya kɨ m’oo Bai ra ə m’in
m’ra. Nya kɨ Bai ra ə, m’in Ngonn’o m’ra kah’a’tɨ inɓe kin tɔ.
20 Tadɔ Bai ndigɨ’m m’in Ngonn’o adɨ tɔjɨ’m nya’gɨ pətɨ kɨ inɓe ra. A
tɔjɨ’m kulə ra’gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn ɓay kɨ kadɨ a ra’se ɓol.
21 Tadɔ tokɨ kaa kɨ Bai isɨ un’n njekoy’gɨ lo koy’tɨ adɨ’de kumngayira
kakin ə, m’in Ngonn’o, m’adɨ kumngayira de kɨ ra tokɨ m’ge tɔ.
22 Bai gangɨ ta dɔ de’tɨ el, nan adɨ’m tɔgɨ m’in Ngonn’o kadɨ m’gangɨ’n
ta dɔ de’gɨ’tɨ,
23 kadɨ de’gɨ pətɨ ɔsikurə’m tokɨ ɔsikurə Bai be tɔ. De kɨ ɔsikurə’m m’in
Ngonn el, ɔsikurə Bai kɨ njekulə’m el jagɨ tɔ.
24 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de kɨ oo ta lə’m, taa un me’ne adɨ njekulə’m
num tɔ ə, de’ə kin a ingə kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ. Ta kɨ gangɨ a osɨ dɔ’a’tɨ el,
nan dər dɔ koy nga adɨ in me kajɨ’tɨ.

25 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, ndɔ a re, ningə ndɔ’a re nga kɨ kadɨ njekoy’gɨ
a oyi dɔ ndu’m m’in Ngonn lə Luwə. Nga ningə de’gɨ kɨ a oyi dɔ ndu’m a
si kumngayira.
26 Tadɔ tokɨ kaa kɨ Bai ə in nje kadɨ de’gɨ kajɨ kakin ə, adɨ’m m’in Ngonn’o
tɔgɨ kadɨ m’adɨ de’gɨ kajɨ tɔ.
27 Adɨ’m m’in Ngonn’o tɔgɨ kadɨ m’gangɨ’n ta dɔ de’gɨ’tɨ, tadɔ m’in Ngonn
de.
28 Ningə kadɨ adi ətɨ’se ɓol el, tadɔ ndɔ re nga kɨ kadɨ de’gɨ pətɨ kɨ toi ɓe
ninn’tɨ a oyi dɔ ndu’m.
29 Nje kɨ rai nya kɨ majɨ a tei lo koy’tɨ tadɔ kaw kɨ kajɨ’tɨ, ə njera nya kɨ
majel a tei lo koy’tɨ tadɔ kaw kɨ lo gangɨ ta’tɨ tɔ*.
30 M’in m’ra kadɨ m’ra nya madɨ dɔ rɔ’m el. M’in m’gangɨ ta kigo ndu’tɨ
kɨ m’ingə rɔ Luwə’tɨ. Nga ningə, ta kɨ gangɨ lə’m in ta kɨ gangɨ kɨ dana
tadɔ m’njɨ m’sangɨ ndigɨ lə’m el nan m’njɨ m’sangɨ ndigɨ lə njekulə’m.»

Najɨ kɨ man dɔ Jeju’tɨ

31 Jeju el ene: «Kin ə re in m’inɓe ə m’man najɨ dɔ rɔ’m’tɨ ə re de kɨ a
ndigɨ sə’m dɔ najɨ kɨ man’tɨ lə’m goto.
32 Nan in de kɨ rangɨ ə mannajɨ dɔ’m’tɨ, ningə m’gər kadɨ mannajɨ kɨ
dɔ’m’tɨ kin in ta kɨ rɔta’tɨ.
33 In ulə̈i kɨ de’gɨ rɔ Jan Batisɨ’tɨ, ə Jan mannajɨ kɨ rɔta’tɨ dɔ’m’tɨ.
34 M’in m’aw ndoo kadɨ de mannajɨ dɔ’m’tɨ el, nan m’el be kadɨ ingəi
kajɨ.
35 Jan Batisɨ in lambɨ kɨ kində por’tɨ tadɔ koo’n lo, ningə ingɨ ndigɨ kadɨ
rai rɔnel kunj’ə’tɨ ngonn kagilo kare.
36 Nan nya’gɨ kɨ rangɨ manyinajɨ dɔ’m’tɨ utə nya Jan sanyi: kulə’gɨ kɨ
m’ra’de, adɨ in kulə’gɨ kɨ Bai adɨ’m kadɨ m’ra kin manyinajɨ dɔ’m’tɨ taa
tɔjɨ kadɨ Bai ə ulə’m.
37 Bai inɓe kɨ ulə’m, mannajɨ dɔ’m’tɨ. Nan k’in ə in oyi ndu’ə ndɔ kare
el num, oyi takum’ə el num.
38 Ngəmi ta li’ə el, tadɔ m’in kɨ ulə’m kin uni me’se adɨ’m’in el.
39 Sii sangɨ ginn ta lə Luwə majɨ majɨ tadɔ oyi kadɨ a ingəi kajɨ kɨ bitɨ kɨ
non’tɨ me’tɨ; nga ningə in ta lə Luwə inɓe kin ə in nje mannajɨ dɔ’m’tɨ.
40 Nan in mbəti rei rɔ’m’tɨ kadɨ ingəi kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.
41 M’in m’sangɨ kadɨ de’gɨ piti m’in el.
42 Ningə nya kare kɨ m’oo rɔ’se’tɨ, m’gər kadɨ in ndigɨ Luwə el.
43 M’in m’re kɨ tɔ Bai, nan mbəti kadɨ uwəi m’in kɨ rɔ’se’tɨ. Ningə kin ə
de kɨ rangɨ re kɨ tɔ’ne inɓe ə, a uwəi’ə kɨ rɔ’se’tɨ majɨ.
44 Ingɨ kɨ isɨ sangɨ kadɨ ingəi tɔjɨ kɨ kadɨ inɓe’gɨ ulə̈i dɔnan’tɨ kɨ yo ge kɨ
ne ge yo, um sangɨ kadɨ ingəi tɔjɨ kɨ in rɔ Luwə’tɨ kɨ in kɨ kar’ne ba ə in
Luwə kin el, ningə a rai bann be ə a uni me’se adɨ’m’in wa?
45 Kadɨ oyi tokɨ in m’in ə m’a m’un dɔ’se m’aw’n rɔ Bai’tɨ el, nan in Mojɨ
kɨ indəi me’se dɔ’a’tɨ kin ə a ində taa dɔ’se’tɨ.
46 Ningə kin ə re uni me’se adɨ Mojɨ tokɨ rɔta’tɨ dɔ ta’tɨ kɨ ndangɨ ə re a
uni me’se adɨ’m’in tɔ, tadɔ in ta kɨ dɔ’m’tɨ ə Mojɨ ndangɨ†.
47 Ə re oyi ta kɨ ndangɨ kin to ta kɨ rɔta’tɨ el ə ra bann be ə a uni me’se
adɨ’m’in dɔ ta’tɨ kɨ m’el kin wa?»

---

* **5:29 5.29** Daniyel 12.2 † **5:46 5.46** Ndukun kɨ nja joo 18.15

6

Jeju adɨ nyakusɔ de'gɨ dər mi sɔi
(Mat 14.13-21; Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17)

1 Go nya'gɨ'tɨ kin, Jeju ɔtɨ non, aw gidɨ ba'tɨ kɨ Galile, kɨ ɓari'ə ba kɨ
Tiberiyadɨ.
2 Bulə de'gɨ ngayn uni go'ə, tadɔ de'gɨ oyi nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ Jeju ra
dɔ nje monyi'gɨ'tɨ ajɨ'n'de.
3 Tadɔ nya kin ə Jeju al dɔ mbal'tɨ taa, ningə isɨ dɔ'tɨ nan'tɨ kɨ njendo'gɨ
lə'ne.
4 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, nanyi lə Juwipɨ'gɨ kɨ ɓari'ə nanyi Pakɨ in ndəkba.
5 Lokɨ Jeju un kum'ne ningə, oo bulə de'gɨ kɨ isɨ rei kɨ rɔ'a'tɨ. Ə dəjɨ Pilipɨ
ene: «J'a j'ingəi mapa ra ə j'a jɨ ndogi kadɨ bulə de'gɨ kin pətɨ sɔi wa?»
6 Jeju dəjɨ ta kin be kadɨ oo'n ta kɨ me Pilipɨ'tɨ, tadɔ inɓe gər nya kɨ kadɨ
a ra ɓətɨ.
7 Ə Pilipɨ ilə'tɨ ene: «Kin ə re jɨ ndogɨ mapa kɨ nar kulə kɨ ndɔ ɓu joo
mindɨ kaa asɨ kadɨ a ɔdɨ ta'de nden nden pətɨ el.»
8 Lo kin'tɨ, njendo lə Jeju kare kɨ tɔ'a nan Andire, kɨ in ngonnkon Simon
Piyər, el Jeju ene:
9 «Ngonn kɨ dingəm kare, aw kɨ mapa mi, kɨ in mapa kɨ rai kɨ ko kɨ
ɓari'ə ɔrjɨ, taa ngann kanjɨ'gɨ joo tɔ. Nan in kin in nya kɨ kadɨ de elta'a
kadɨ de'gɨ'tɨ kɨ banyinan be kin el*.»
10 Ə Jeju ene: «Adi de'gɨ pətɨ sii nanga.» Low'ə'tɨ kin, mu in ngayn
səm'tɨ, adɨ de'gɨ uwəi lo sii'tɨ nanga. De'gɨ kin asi dingəm'gɨ dər mi.
11 Be ə, Jeju un mapa, ra oyo Luwə dɔ'tɨ, ə lowə de'gɨ pətɨ kɨ rai low'ə'tɨ
non kin. Un kanjɨ lowə'de kah'a'tɨ kakin tɔ. Adi'de kigo me ge'tɨ lə'de.
12 Lokɨ sɔi asɨ'de nga a, Jeju el njendo'gɨ lə'ne ene: «Kawi gində'gɨ kɨ
nanyi kin, kadɨ de inyə nya madɨ kɔ el.»
13 Be ə, mapa kɨ mi kɨ de'gɨ sɔi, njendo'gɨ kawi gində'gɨ kɨ nanyi kara
dɔgɨ gidə in joo.
14 Lokɨ de'gɨ oyi nyakɔjɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ Jeju ra kin ningə eli eyina: «Kɨ
rɔta'tɨ, de kin in Njekeltakita Luwə'tɨ kɨ majɨ kadɨ to re dɔnangɨ'tɨ kakin
inɓe.»
15 Nga ningə, Jeju gər kadɨ a rei to uni'ə ai indəi'ə ngar, adɨ təl ɔr rɔ'ne
aw gogɨ dɔ mbal'tɨ, kɨ kar'ne ba.

Jeju njiyə dɔ mann'tɨ
(Mat 14.22-27; Mrk 6.45-52)

16 Lokɨ lo sɔl, njendo'gɨ lə Jeju awi kadɨ ba'tɨ.
17 Awi ali me to'tɨ, uni ta'de kaw kɨ Kapernayim'tɨ, kɨ in dow ba'tɨ kɨ
kare. Lo kin'tɨ, lo ndul dɔ'de'tɨ, taa Jeju kaa təl re rɔ'de'tɨ el ɓay tɔ.
18 Nəl ulə kɨ tɔgɨ'ne ngayn, adɨ mann babo in pu pu.
19 Njendo'gɨ ɔsi to asɨ kulə metər mi be ningə, oyi Jeju kaa ra njiyə dɔ
mann'tɨ isɨ re kɨ rɔ to'tɨ. Lokɨ oyi Jeju ra njiyə dɔ mann'tɨ, ɓol ra'de ngayn.
20 Nan Jeju el'de ene: «In m'in, ɓoli el!»
21 Lo kin'tɨ, ndigɨ kadɨ n'uni Jeju me to'tɨ, nan tanan'tɨ non par ə, to ɔdɨ
angɨ lokɨ isɨ awi'tɨ.

Bulə de'gɨ sangi Jeju

22 Lo ti go'tɨ, bulə de'gɨ kɨ nanyinan gidɨ ba'tɨ, oyi kadɨ tagine to in kareba
par ə njendo'gɨ lə Jeju ali me'tɨ ai dɔ rɔ'de, um Jeju al me'tɨ se'de el.

---

* **6:9 6.9** 2 Ngar'gɨ 4.42-44

23 Lo kin’tɨ non, to’gɨ kɨ rangɨ in Tiberiyadɨ’tɨ rei, rai lo katɨ, ndəkba kadɨ
lo’tɨ kɨ ndɔkɨ Burəɓe elta ra’n oyo dɔ mapa’tɨ ə adɨ bulə de’gɨ sɔi kakin.
24 Lokɨ bulə de’gɨ oyi Jeju el num, njendo’gɨ li’ə el num ə, ali me to’gɨ’tɨ
awi kɨ Kapernayim sangi Jeju’tɨ.

Jeju in mapa kusɔ koy el

25 Lokɨ ingəi Jeju dow ba’tɨ kɨ kare, dəji’ə eyina: «Njendo de’gɨ, in re te
ne kadɨ bann’tɨ wa?»
26 Ə Jeju təl el’de ene: «Rɔta, rɔta adɨ m’el’se, isɨ sangi m’in tadɔ mapa
kɨ sɔi ndanni, um in tadɔ gər ə in gəri me nyakɔjɨ’gɨ kɨ m’ra kin el.
27 Majɨ kadɨ rai kulə tadɔ nyakusɔ kɨ a ndu’m kin el, nan tadɔ nyakusɔ
kɨ a to bitɨ kɨ non’tɨ. In nyakusɔ kɨ m’in Ngonn de m’a m’adɨ’se, tadɔ Luwə
kɨ Baw’je ra ndaja kare rɔ’m’tɨ tadɔ tɔjɨ’m tokɨ m’in de lə’ne.»
28 Lo kin’tɨ, bulə de’gɨ təli dəji’ə eyina: «In ri ə majɨ kadɨ jɨ ra taa kadɨ
jɨ ra’n kulə kɨ Luwə ndigɨ wa?»
29 Ə Jeju təl el’de ene: «Nya kɨ Luwə ge rɔ’se’tɨ, in kadɨ uni me’se adi de
kɨ ulə.»
30 Be ə eli’ə eyina: «Nyakɔjɨ ri ə a ra taa kadɨ j’oo ə j’un me’je wa? Kulə
ri ə a ra wa?»
31 Kaw’je’gɨ sɔi nyakusɔ kɨ in dɔran’tɨ kɨ ɓari’ə nan mann. Be ə ndangi
me makitu’tɨ eli eyina: «Adi’de sɔi mapa kɨ in dɔran’tɨ taa[†].»
32 Lo kin’tɨ, Jeju təl el’de ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, in Mojɨ ə adɨ’se
mapa kɨ in dɔran’tɨ el, nan in Bai Luwə ə adɨ’se mapa kɨ rɔta’tɨ kɨ in
dɔran’tɨ taa.
33 Tadɔ mapa lə Luwə kɨ adɨ de’gɨ, in mapa kɨ in dɔran’tɨ taa kɨ nje kadɨ
de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne sii kɨ dɔ’de taa.»
34 Be ə, təli eli’ə eyina: «Burəɓe, adɨ’je mapa kin kɨ ndɔ’gɨ ndɔ’gɨ adɨ
j’usɔ.»
35 Jeju el’de ar njay ene: «M’in mapa kɨ nje kadɨ de kumngayira. De kɨ
re rɔ’m’tɨ ɓo a ra’a el bitɨ kɨ non’tɨ, de kɨ un me’ne adɨ’m kaa, kundə a
ra’a el bitɨ kɨ non’tɨ.»
36 Ningə m’el’se tokɨ oyi m’in, nan uni me’se adi’m’in el.
37 Nje kɨ Bai adɨ’m’de a rei rɔ’m’tɨ. Ningə de kɨ re rɔ’m’tɨ, m’a m’tuwə
el jagɨ.
38 Tadɔ m’ində dɔran’tɨ, m’re dɔnangɨ’tɨ tadɔ ra ndigɨ lə’m el, nan kadɨ
m’ra ndigɨ lə njekulə’m.
39 Ningə nya kɨ njekulə’m kɨ ulə’m ndigɨ kadɨ m’ra ə to kin: ndigɨ kadɨ
to madɨ de kare dann de’gɨ’tɨ kɨ adɨ’m’de kin nanyi kɔ el, nan kadɨ m’te
se’de ji koy’tɨ dɔboy ndɔ’tɨ.
40 In kin ə in nya kɨ Bai ndigɨ: ndigɨ kadɨ de’gɨ pətɨ kɨ oyi m’in Ngonn lə
Luwə ə uni me’de adɨ m’in, ingəi kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ, ə kadɨ m’te se’de
ji koy’tɨ dɔboy ndɔ’tɨ.
41 Juwipɨ’gɨ ɓarita dɔ Jeju’tɨ tadɔ el ene: «M’in mapa kɨ in dɔran’tɨ taa.»
42 Ɓarita dann’de’tɨ eli eyina: «Jeju kam, in ngonn lə Jisepɨ el wa? Jɨ gər
kon’a’gɨ kɨ baw’a’gɨ majɨ tɔ, nga ra bann be ə el ene n’in dɔran’tɨ taa ə
n’re wa?»
43 Jeju təl el’de ene: «ɓarita ta dann’se’tɨ el.
44 De kɨ asɨ kadɨ re rɔ’m’tɨ kɨ kanjɨ kadɨ Bai kɨ ulə’m, ɔr’ɔ tarow goto.
Ningə re Bai te tarow ad’a ə, m’in m’a te si’ə ji koy’tɨ dɔboy ndɔ’tɨ.

---

† **6:31 6.31** Tekitaga 16.4, 15; Pa’gɨ 78.24

45 Ndangi me makitu'tɨ lə kɨ kare dann Njekeltakita Luwə'tɨ eyina: "Pətɨ,
Luwə a ndo'de nya‡," ningə de kɨ ra kɨ oo ndu Luwə kɨ Bai ə taa nyando
li'ə, de'ə kin re rɔ'm'tɨ.
46 In kin ə tɔjɨ kadɨ de oo Bai Luwə el; in nje k'in rɔ Luwə'tɨ kɨ kar'ne
ba ə oo Bai Luwə.
47 Rɔta, rɔta, adɨ m'el'se, de kɨ un me'ne taa, ingə kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non'tɨ.
48 M'in mapa kɨ de sɔ ə a oy el.
49 Dilə mbo'tɨ, kaw'se'gɨ sɔi nyakusɔ kɨ in dɔran'tɨ kɨ ɓari'ə nan mann,
kaa oyi.
50 Nan mapa kɨ in dɔran'tɨ kin, in mapa kɨ kadɨ de sɔ ə, de a oy el.
51 M'in mapa kisikidɔtaa kɨ in dɔran'tɨ taa. Re de sɔ mapa kin ə, de'ə
a oy el bitɨ kɨ non'tɨ. Mapa kɨ m'a m'adɨ, in darɔ'm kɨ kadɨ de'gɨ sii
kumngayira.»
52 Lo kin'tɨ, Juwipɨ'gɨ manjinan ta ngayn dann'de'tɨ eyina: «De kin a ra
bann ta kadɨ a adɨ'je darɔ'a kadɨ j'usɔ wa?»
53 ə Jeju el'de ene: «Rɔta, rɔta, adɨ m'el'se, re sɔi darɔ'm m'in Ngonn de
el num, anyinan mosɨ'm el num ə, a ingəi kajɨ el.
54 De kɨ sɔ darɔ'm ə anyi mosɨ'm tɔ ningə, de'ə kin a ingə kajɨ kɨ to bitɨ
kɨ non'tɨ, ningə m'a m'te si'ə ji koy'tɨ dəboy ndɔ'tɨ.
55 Tadɔ darɔ'm in nyakusɔ kɨ rɔta'tɨ, ə mosɨ'm in nyakanyi kɨ rɔta'tɨ tɔ.
56 De kɨ sɔ darɔ'm num, anyi mosɨ'm num tɔ ə, j'in si'ə j'in nan'tɨ kareba.
57 Bai kɨ ulə'm isɨ kumngayira adɨ m'in m'njɨ kumngayira kɨ ta kul'ə. Be
ə, de kɨ sɔ darɔ'm a isɨ kumngayira kɨ takul'm tɔ.
58 In kin ə in mapa kɨ in dɔran'tɨ taa. To to mapa kɨ kaw'se'gɨ sɔi ə oyi
kin el, nan in mapa kɨ de sɔ ə, de'ə kin a oy el, a isɨ kɨ dɔ'ne taa kɨ ndɔ'gɨ
ndɔ'gɨ.»
59 Ta'gɨ kin tei ta Jeju'tɨ lokɨ isɨ ndo'n nya de'gɨ ginn kəykawnan'tɨ lə
Juwipɨ'gɨ, me ɓe'tɨ kɨ Kapernayim.

Ta kɨ nje kadɨ kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ

60 De'gɨ ngayn dann njendo'gɨ'tɨ lə Jeju, lokɨ oyi ta kin ta Jeju'tɨ ningə,
eli eyina: «Ta kin in ta kɨ ngan ngayn, de kɨ asɨ kadɨ a ində mbi'ne go'tɨ
goto.»
61 Jeju gər me'ne'tɨ kadɨ njendo'gɨ li'ə isɨ ɓarita dɔ ta'tɨ li'ə. Be ə el'de
ene: «Ta kin tugə'se jigɨ'tɨ wa?
62 A kin ə re oyi m'in Ngonn de m'təl m'aw taa lo kis'i'tɨ kɨ m'njɨ'tɨ kete
kin ə a rai bann wa?
63 In Ndil ə in nje kadɨ de isɨ kɨ dɔ'ne taa. De dɔrɔ'ne in nya madɨ el.
Ningə ta'gɨ kɨ m'el'se kete kin in Ndil num in kisikidɔtaa num.
64 Nan de'gɨ madɨ dann'se'tɨ uni me'de adɨ'm'in el.» Jeju el be, tadɔ lo
kulə ngirə'tɨ ɓay, gər de'gɨ kɨ a adɨ'ə me'de el, taa gər de kɨ njekulə ji
njeban'gɨ'tɨ tɔ.
65 Jeju ilə dɔ'tɨ ɓay ene: «In tadɔ kin ə m'el'se m'ene: "De kɨ Bai ad'a
tarow el, asɨ kadɨ a re rɔ'm'tɨ dɔrɔ'ne el."»
66 In dɔ ndɔ'a'tɨ non kin, ngayn'gɨ dann njendo'gɨ'tɨ li'ə təli go'ə'tɨ, mbeti
njiyəi si'ə.
67 ə Jeju tu rɔ'ne kɨ rɔ nje kɨ dɔgɨ gidə in joo'tɨ el'de ene: «Nga ingɨ, a
awi el yan'ne wa?»
68 Nan Piyər el Jeju ene: «Burəɓe, j'a j'aw rɔ nan'tɨ wa? In ə ta kajɨ in
me ji'tɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
69 J'in, j'un me'je pətɨ dɔ'i'tɨ. Ningə jɨ gər kadɨ in Kar njay kɨ Luwə ulə.»

‡ **6:45 6.45** Ejay 54.13

70 Jeju təl el’de ene: «In m’in ə m’mbəti’se in ki dɔgi gidə in joo kin, nan
de kare dann’se’ti, ndil Su in me’ə’ti.»
71 Lo kin’ti, Jeju isi elta ki dɔ Judasi’ti ki ngonn lə Simon Isikariyoti’ti.
Tadɔ in ə in ki kare dann njendo’gi’ti ki dɔgi gidə in joo ki a ulə Jeju ji
njeban’gi’ti.

7

Ngannkon Jeju uni me’de adi’ə

1 Go’ti, Jeju nanyi ki lo njiyə’ti dɔnangi Galile’ti, ge el kadi n’njiyə n’aw
ə n’təl dɔnangi Jude’ti, tadɔ njekundɔ Juwipi’gi isi sangi kadi n’tɔli’ə.
2 Nga ningə dɔkagilo ra nanyi lə Juwipi’gi ki kadi sii ginn *Kəyku’ti in
ndəkba*,
3 ə ngannkon Jeju eli’ə eyina: «In ne ə aw dɔnangi Jude’ti adi njendo’gi
lə’i kaa oyi nya’gi ki isi ra’de kin tɔ.
4 De ki ndigi kadi de’gi oyi’ne kam a ra nya’gi kuti lo’ti el. Nga ningə,
toki isi ra nya’gi ki əti ɓol kin, maji kadi ra adi de’gi pəti oyi’nu.»
5 Nan toki rɔta’ti, ngannkon’a’gi inɓe uni me’de adi’ə el.
6 Ə Jeju el’de ene: «Ndɔ lə’m re el ɓay; nan ingi, ndɔ’gi pəti to maji tadɔ
lə’se.
7 De’gi ki dɔnangi’ti ne kin a awi sese ki ta el, nan m’in ə, me’de majel
sə’m tadɔ m’el kulə ra’de’gi ki majel ki taga.
8 Ingi ə awi lo ra nanyi’ti kin. M’in ə, m’a m’aw el, tadɔ ndɔ lə’m nanyi
ɓay.»
9 Go ta’gi’ti ki el kin, isi Galile’ti ba.
10 Nan loki ngannkon’a’gi awi lo ra nanyi’ti, in kaa ɔti osi dɔ row’ti tɔ
ki kanji kadi de oo’ə. Aw to lo kaw ki lo kiyə’ti be.

Nyando ki lo ra nanyi kisi ginn Kəy lo’ti

11 Dɔkagilo ra nanyi’ti, njekundɔ Juwipi’gi sangi Jeju ningə dəji eyina:
«In lo’ti ki ra be wa?»
12 De’gi manjinan ta’ti ngayn dɔ’a’ti dann bulə de’gi’ti; nje ki nan’gi eli
eyina: «In de ki maji,» ə nje ki nungi eli eyina: «Jagi, isi ɓuki bulə de’gi
mu’ti,» tɔ.
13 In be kaa de ki kadi elta li’ə ki taga wangi goto, ɓoli njekundɔ Juwipi’gi.
14 Ndɔ’gi ki kadi ra nanyi dər te dana nga ə Jeju aw ginn Kəy’ti lə Luwə,
isi ndo nya de’gi.
15 In nya ki ndɔji Juwipi’gi ngayn adi dəji nan ta eyina: «In kam de ndo’ə
nya el tɔ, nga ra bann ə gər nya əti ɓol be wa?»
16 Ə Jeju ilə’de’ti ene: «Nya ki m’nji m’ndo kin ngirə in rɔ’m’ti el, nan
ngirə in rɔ Luwə’ti ki njekulə’m.
17 Kin ə re de ndigi kadi n’ra nya ki Luwə ndigi ə, lo kin’ti ə a gər ar njay
toki nya ki m’nji m’ndo kin ngirə in rɔ Luwə’ti eke in m’inɓe ə m’ində
ngirə wa.
18 De ki nje kelta ki tɔ’ne inɓe isi sangi tɔɓar lə’ne inɓe. Nan de ki sangi
tɔɓar lə nje kulə’ne a elta ki rɔta’ti, ningə nya ki gorow’ə’ti el goto rɔ’a’ti
tɔ.
19 Moji adi’se ndukun adi tai maji, nan de ki təl rɔ’ne go’ti goto. Nga ra
bann ə isi sangi kadi tɔli m’in wa?»
20 Ə bulə de’gi eli’ə eyina: «In aw ki ndil ki majel me’i’ti! Nan ə isi sangi
kadi n’tɔli wa?»

* **7:2 7.2** Lebitiki 23.34-36; Ndukun ki nja joo 16.13

21 ə Jeju təl un ta ilə'de'tɨ ene: «M'ra nya kareba be, ə ingɨ pətɨ ətɨ'se
ɓol!
22 Mojɨ adɨ'se ndu kadɨ ujəi mɔtɨ ngann'gɨ ningə in ndu kɨ te rɔ Mojɨ'tɨ
ne par el, nan in kaw'je'gɨ kɨ kete nu ə uni ndu kin ə ingɨ si ujəi mɔtɨ
ngann'gɨ ndɔ kɔrkon'tɨ†.
23 Kin ə re ujəi mɔtɨ ngonn ndɔ kɔrkon'tɨ kadɨ to de kidɨ ndukun lə
Mojɨ el ə, ra bann ə me'se to'se dɔ'm'tɨ m'in kɨ m'ajɨ darɔ de ba pətɨ ndɔ
kɔrkon'tɨ wa?
24 Inyəi ta gangɨ ta kigo lo koo'tɨ lə'se, ə gangi ta kɨ dana.»

Jeju in Kirisitɨ kɨ Luwə mbət'ə

25 De'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ eli eyina: «De kam el ə de'gɨ isɨ sangi kadɨ n'tɔli'ə
wa?
26 Nga nyɨ ra elta taga wangɨ am, ə de el'ə ta madɨ el! Kibo'gɨ lə'je gəri
ɓətɨ kadɨ in Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət'ə inɓe wa ənn?
27 Kɨ ne kin, jɨ gər lo kɨ de kin in'tɨ majɨ, nan ndɔ kɨ Kirisitɨ De kɨ Luwə
mbət'ə a te bus ə, de kare kaa a gər lo kɨ in'tɨ el.»
28 Lo kin'tɨ, Jeju kɨ isɨ ndo de'gɨ nya ginn Kəy'tɨ lə Luwə un ndu'ne kɨ
taa ene: «In mərita kadɨ in gəri m'in majɨ, taa in gəri lo kɨ m'in'tɨ tɔ! Ta
ri in m'inɓe ə m'ulə rɔ'm el, nan Luwə kɨ njekulə'm in de kɨ asɨ kadɨ de
ində me'ne dɔ'a'tɨ. Ingɨ, in gəri'ə majɨ el.
29 M'in m'gər'ə majɨ tadɔ m'ində rɔ'a'tɨ, taa in ə ulə'm tɔ.»
30 Lo kin'tɨ, de'gɨ isɨ sangi kadɨ n'uwəi Jeju, nan de kɨ kadɨ ində ji'ne
dɔ'a'tɨ goto, tadɔ ndɔ li'ə asɨ el ɓay.
31 Ningə dann bulə de'gɨ'tɨ, de'gɨ ngayn uni me'de adi'ə ə eli eyina:
«Dɔkagilo kɨ Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət'ə a re ə, a ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ utə nya
dingəm kin wa?»
32 ə ta kɨ bulə de'gɨ isɨ yəmi ginn mindɨ de'tɨ ɔjidɔ Jeju kin osɨ mbi
Parisɨ'gɨ'tɨ, adɨ Parisɨ'gɨ kɨ kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ uləi
njengəm dɔ lo'gɨ lə'de kadɨ awi uwəi Jeju.
33 ə Jeju el ene: «M'a m'in sese kagilo nden be ɓay, ə m'a m'aw kɨ rɔ
nje kulə'm'tɨ.
34 A sangi m'in nan a ingəi m'in el, tadɔ lokɨ m'a m'in'tɨ kin a asi kadɨ a
awi'tɨ el.»
35 ə dɔ ta'tɨ kin Juwipɨ'gɨ dəji nan ta eyina: «Lo kɨ ra be ə a awɨ'tɨ ə kadɨ
j'a j'ingəi el wa? A aw go ngannkon'ne'gɨ'tɨ kɨ sananyinan dann Girekɨ'gɨ'tɨ
kin kadɨ aw ndo nya Girekɨ'gɨ wa?
36 Ta kɨ el ene: "A sangi m'in nan a ingəi m'in el, tadɔ lokɨ m'a m'in'tɨ
kin a asi kadɨ a awi'tɨ el," kin kɔr me'ə nan ri wa?»

Dɔboy ndɔ ra nanyi

37 Dɔboy ndɔ ra nanyi, kɨ in ndɔ kibo ngayn ə‡, Jeju ində ra taa un ndu'ne
kɨ taa el ene: «Kin ə re de madɨ kundə ra'a ə, kadɨ re rɔ'm'tɨ anyi mann.
38 De kɨ un me'ne adɨ'm ə, "mann ba'gɨ kɨ nje kadɨ de'gɨ si kɨ dɔ'de taa
a uwəi bul bul ngar me'ə'tɨ," tokɨ Makitu lə Luwə el'n.»
39 Lo kin'tɨ, Jeju isɨ elta lə Ndil Luwə kɨ kadɨ de'gɨ kɨ uni me'de adi'ə a
ingəi, tadɔ dɔkagilo'ə'tɨ kin Ndil Luwə re dɔ de'gɨ'tɨ el ɓay, tadɔ Jeju ur
me tɔjɨ'tɨ lə'ne el ɓay.

Bulə de'gɨ gangi nan tadɔ Jeju

40 Dann bulə de'gɨ'tɨ, de'gɨ madɨ kɨ oyi ta kel Jeju eli eyina: «Tokɨ rɔta'tɨ,
de kam in Njekeltakita Luwə'tɨ kɨ majɨ kadɨ a re kakin ə inɓe!»

---

† **7:22 7.22** Lebitikɨ 12.3; Lotum 17.10-13 ‡ **7:37 7.37** Lebitikɨ 23.36

41 Nje kɨ nan’gɨ eli eyina: «In Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə.» Nan nje
kɨ nungɨ ɓay manji eyina: «Kadɨ Kirisitɨ in de kɨ Galile’tɨ wa?
42 Makitu lə Luwə el tokɨ Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə, a in de kɨ ginn
kojɨ’tɨ lə *Dabidɨ, ningə a te kɨ tarow kɨ Betilehem’tɨ, kɨ in ngonn ɓe kojɨ
Dabidɨ§.»
43 In be ə, bulə de’gɨ gangi nan tadɔ lə Jeju.
44 De’gɨ madɨ dann’de’tɨ ndigɨ kuwə, nan de kɨ kadɨ ində ji’ne dɔ’a’tɨ
goto.

Me ngan lə njekundɔ Juwipɨ’gɨ

45 Njengəm ta lo lə Juwipɨ’gɨ kɨ awi kadɨ uwəi Jeju kakin, təli rei
rɔ njekundɔ njekujənyamosɨ kadikare’gɨ’tɨ in kɨ Parisɨ’gɨ, ə kibo’gɨ lə
njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ dəji’de eyina: «Nga ra bann ə rei
sɨ’ə el wa?»
46 Ə njengəm lo’gɨ eli eyina: «Ndɔ kare j’oo de elta tokɨ dingəm kin isɨ
el’n el.»
47 Ə Parisɨ’gɨ dəji’de eyina: «Ingɨ kaa inyəi rɔ’se adɨ ədɨ’se tɔ wa?
48 Oyi’de kare be dann nje kɨ boi’tɨ eke dann Parisɨ’gɨ’tɨ un me’ne non
wa?
49 Bulə de’gɨ kam in de’gɨ kɨ gəri ndukun lə Mojɨ el, in de’gɨ kɨ Luwə a
tujɨ’de kɔ!»
50 Nikodem kɨ in kɨ kare dann Parisɨ’gɨ’tɨ kɨ kete aw rɔ Jeju’tɨ un ta el’de
ene:
51 «Kin ə re de oo ta kɨ ta’de’tɨ el num, taa oo nya kɨ ra el num ə, ndukun
lə’je a gangɨ ta dɔ’a’tɨ el*.»
52 Nan iləi’ə’tɨ eyina: «In kaa in de kɨ Galile’tɨ tɔ wa? In sangɨ ginn’ə
majɨ oo, njekeltakita Luwə’tɨ kɨ kadɨ in de kɨ Galile’tɨ goto.»
53 Go’tɨ, de kɨ ra kaa ɔtɨ aw ɓe lə’ne.

8

Jeju in kɨ dene kɨ nje kuwə marum

1 [Jeju ɔtɨ non aw dɔ mbal kagɨ Buni’gɨ’tɨ.
2 Nan lokɨ lo ti njay par ə təl re natɨ Kəy’tɨ lə Luwə. De’gɨ pətɨ rei kɨ
rɔ’a’tɨ, ə isɨ nanga isɨ ndo’de nya.
3 Lo kin’tɨ, njendo ndukun’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ rei kɨ dene kɨ indəi ji’de dɔ’a’tɨ
lo kuwə marum’tɨ, adi’ə ra takum de’gɨ’tɨ,
4 ningə eli Jeju eyina: «Njendo de’gɨ, dene kam j’ində ji’je dɔ’a’tɨ lo
kuwə marum’tɨ.
5 Nga ningə, Mojɨ el’je me ndukun’tɨ* kadɨ koo dene’gɨ kɨ be kin jɨ tilə’de
kɨ mbal jɨ tɔl’de kɔ, ə in, ta lə’i in ri wa?»
6 Elita kin be to kuləkikiyə kadɨ uwəi Jeju to indəi taa dɔ’a’tɨ. Nan Jeju
ulə dɔ’ne nanga ə isɨ ndangɨ nya kɨ ngonn ji’ne nanga.
7 Ə lokɨ nanyinan kɨ lo dəj’ə ta’tɨ, Jeju ɔr dɔ’ne taa el’de ene: «De kɨ
dann’se’tɨ ne kɨ ra majel nja kare el ə, kadɨ ilə kɨ mbal dɔkete.»
8 Jeju elta be ə təl ulə dɔ’ne nanga gogɨ, isɨ ndangɨ nya nanga.
9 Ə lokɨ oyi ta kin ə, ɔti kare kare, ulə ngirə dɔ nje kɨ tɔgɨ’tɨ, təl’n dɔ nje
kɨ du’tɨ. Ta tɔlta’a’tɨ, Jeju nanyi kɨ kar’ne ba. Dene kakin ə ra ngawdann
lo’tɨ;

§ **7:42 7.42** 2 Samiyel 7.12; Mis 5.1; Mat 2.5 * **7:51 7.51** Ndukun kɨ nja joo 1.16 * **8:5 8.5** Lbt 20.10; Ndu 22.22-24

10 ə Jeju un dɔ’ne kɨ taa el’ə ene: «Dene, de’gɨ kaa rai ra? De kare kaa
gangɨ ta dɔ’i’tɨ el wa?»
11 Ningə dene el’ə ene: «Burəɓe, de kare kaa gangɨ ta dɔ’m’tɨ el,» ə Jeju
el’ə ene: «M’in kaa m’gangɨ ta dɔ’i’tɨ el jagɨ tɔ, nga ningə aw, ə ra majel
gogɨ el[†].»]

Jeju in kunjɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ

12 Jeju təl el’de ɓay ene: «M’in kunjɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ, de kɨ un go’m, a njiyə
me lo kɨ diw’tɨ el, kunjɨ kɨ nje kadɨ de’gɨ sii kɨ dɔ’de taa a unjɨ dɔ’a’tɨ.»
13 Lo kin’tɨ, Parisɨ’gɨ eli’ə eyina: «In inɓe ə isɨ mannajɨ kɨ dɔ’i’tɨ ə,
mannajɨ lə’i in kɨ rɔta’tɨ el.»
14 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Re m’inɓe m’man najɨ dɔ rɔ’m’tɨ kaa m’gər kadɨ
mannajɨ lə’m in ta kɨ rɔta’tɨ, tadɔ m’in m’gər lo kɨ m’in’tɨ num, m’gər lo
kɨ m’njɨ m’aw’tɨ num, nan ingɨ, gəri lo kɨ m’in’tɨ el num, in gəri lo kɨ m’njɨ
m’aw’tɨ el num tɔ.
15 Ingɨ isɨ gangi ta kigo lo koo’tɨ lə de, nan m’in m’gangɨ ta dɔ de’tɨ el.
16 A kin ə re m’gangɨ ta non ə, in ta kɨ gangɨ kɨ gorow’ə’tɨ, tadɔ m’in kɨ
kar’m ə m’gangɨ ta el, Bai kɨ njekulə’m in sə’m nan’tɨ.
17 Ningə me ndukun’tɨ lə’se inɓe kaa ndangi eyina: “Kin ə re de’gɨ joo
manyinajɨ, ə mannajɨ lə’de aw go nan’tɨ ə, ta lə’de in ta kɨ rɔta’tɨ[‡].”
18 M’inɓe m’man najɨ dɔ rɔ’m’tɨ, ningə Bai kɨ ulə’m kaa mannajɨ lə’ne
dɔ’m’tɨ tɔ.»
19 Ningə dəji’ə eyina: «Baw’i in lo kɨ ra’tɨ dana wa?» Ə Jeju ilə’de’tɨ ene:
«In gəri m’in el, taa in gəri Bai el tɔ. Kin ə re in gəri m’in ə re a in gəri
Bai tɔ.»
20 Ta’gɨ kin te ta Jeju’tɨ lokɨ isɨ ndo’n de’gɨ nya natɨ Kəy’tɨ lə Luwə. Isɨ
lo’tɨ kɨ nya’gɨ kɨ de’gɨ isɨ iləi kadikare’tɨ adi Luwə’tɨ. Nga ningə de uwə el,
tadɔ ndɔ li’ə asɨ el ɓay.

Jeju elta dɔ kaw’ne rɔ Baw’ne’tɨ

21 Jeju el’de ta kɨ rangɨ ɓay ene: «M’a m’aw, ningə a sangi m’in, nan a
oyi me majel’gɨ’tɨ lə’se. Lo kɨ m’a m’aw’tɨ kin a asi kadɨ a awi’tɨ el.»
22 Lo kin’tɨ, Juwipɨ’gɨ elinan eyina: «A tɔl rɔ’ne ə ra bann ə el ene: “Lo
kɨ m’a m’aw’tɨ kin a asi kadɨ a awi’tɨ el wa?”»
23 Ə Jeju el’de ene: «In, in de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, ə m’in, m’in de kɨ
dɔran’tɨ taa nu tɔ; in de’gɨ lə dɔnangɨ, nan m’in, m’in de lə dɔnangɨ el.
24 Ningə in tadɔ kin ə m’el’n kete m’ene: “A oyi me majel’gɨ’tɨ lə’se.” Kin
ə re uni me’se adi’m’in tokɨ in m’in “Nje kisi non” el ə, a oyi me majel’gɨ’tɨ
lə’se.»
25 Ə dəji’ə eyina: «In ɓe kam in nan wa?» Ningə Jeju ilə’de’tɨ ene: «M’in
de kɨ m’el’se lo kulə ngirə’tɨ nu inɓe kin.
26 Nga ningə, kɨ ɔjɨ dɔ’se, m’aw kɨ ta ngayn kadɨ m’el ge, m’gangɨ ge;
nan ta kɨ m’ingə rɔ nje kulə’m’tɨ kin par ə m’a m’iləmbər’ə rɔ de’gɨ’tɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne. Ningə ta li’ə in ta kɨ rɔta’tɨ.»
27 Jeju isɨ el’de ta kɨ dɔ Baw’ne Luwə’tɨ nan ingɨ gəri me ta kin el.
28 Ə Jeju el’de ene: «Ndɔ kɨ a ɓəri m’in Ngonn de taa kagidəsɨ’tɨ kin ə,
a gəri kadɨ m’in “Nje kisi non”; taa a gəri kadɨ m’ra nya madɨ dɔ rɔ’m el
tɔ, nan in nya kɨ Bai ndo’m ə m’njɨ m’el.
29 Nje kulə’m in sə’m nan’tɨ; inyə’m kɨ kar’m el, tadɔ dɔkagilo’gɨ pətɨ
m’ra nya kɨ nəl’ə.»
30 Lokɨ Jeju elta kin be, de’gɨ ngayn uni me’de adi’ə.

---

† **8:11 8.11** Barta’gɨ kin goto me makitu’gɨ’tɨ kɨ kete kɨ in ta lə Luwə kɨ ndangi to kunmindɨ kɨ sigɨ.
‡ **8:17 8.17** Ndu 19.15, 17.6

Ngann kaw Abiraham

31 Jeju el Juwipɨ'gɨ kɨ uni me'de adi'ə ene: «Kin ə re rai dɔ nja'se'tɨ me
ta'tɨ lə'm ə, in njendo'gɨ lə'm kɨ rɔta'tɨ.
32 A gəri nya kɨ rɔta'tɨ, ningə nya kɨ rɔta'tɨ kin a taa'se ji ɓər'tɨ ilə'se taa
inɓe.»
33 Ə ingɨ eli Jeju eyina: «J'in ngann kaw *Abiraham, ningə jɨ ra ɓər lə
de ndɔ kare el tɔ, nga ra bann be ə in el ene nya kɨ rɔta'tɨ a taa'je ji ɓər'tɨ
ilə'je taa wa?»
34 Ə Jeju ilə'de'tɨ ene: «Tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se: de kɨ ra kɨ ra majel, in
ɓər lə majel.
35 Bər a isɨ kɨ de'gɨ kɨ isɨ ra ɓər lə'de kin bitɨ kɨ non'tɨ el, nan ngonn
kojɨ'de a isɨ se'de bitɨ kɨ non'tɨ.
36 Adɨ re Ngonn lə Luwə taa'se ji ɓər'tɨ ilə'se taa ə, a in de'gɨ kɨ taa k'ilə
taa kɨ rɔta'tɨ ji ɓər'tɨ.
37 Nga ningə, m'gər kadɨ in ngann kaw Abiraham; nan isɨ sangi kadɨ tɔli
m'in tadɔ mbəti ta lə'm.
38 M'in m'njɨ m'el nya kɨ m'oo rɔ Bai'tɨ, nan ingɨ ə, isɨ rai nya kɨ baw'se
el'se tɔ.»
39 Ningə iləi Jeju'tɨ eyina: «kaw'je in Abiraham.» Ə Jeju el'de ene: «Kin
ə re in ngann kaw Abiraham tokɨ rɔta'tɨ ə re a rai kuləra Abiraham.
40 M'in m'el'se nya kɨ rɔta'tɨ kɨ m'ingə rɔ Luwə'tɨ, ningə kɨ ngɔsine kin
isɨ sangi kadɨ tɔli m'in. In kin in kulə kɨ Abiraham ra el jagɨ.
41 In isɨ rai kuləra baw'se.» Ningə iləi Jeju'tɨ eyina: «J'in ngann'gɨ kɨ kojɨ
ginn kaya'tɨ el; Baw'je in kareba ə in Luwə.»
42 Ə Jeju el'de ene: «Kin ə re Luwə in Luwə lə'se ə re a in ndigɨ m'in,
tadɔ m'te rɔ'a'tɨ ə m're lo kin'tɨ. In m'inɓe ə m're kɨ dɔ'm el, nan in in ə
ulə'm.
43 Tadɔ ri ə in gəri me ta lə'm el wa? In gəri el tadɔ asi kadɨ uri mbi'se
go ta'tɨ lə'm el.
44 Su ə in baw'se, ningə in ndigɨ kadɨ rai ndigɨ lə baw'se. In de kɨ in nje
tɔl de'gɨ lo kulə ngirə kosɨ'tɨ li'ə nu. In ra me nya ra'tɨ kɨ rɔta'tɨ nja kare
el, tadɔ nya kɨ rɔta'tɨ goto rɔ'a'tɨ. Kin ə re elta kɨ ngom ə, in kin ə in ta kɨ
osɨ ɓo'ə'tɨ, tadɔ in nje ngom num, in baw nyara kɨ ngom num.
45 M'in ə, m'in nje kelta kɨ rɔta'tɨ ə mbeti kun me'se kadɨ m'in.
46 Nan dann'se'tɨ ə asɨ kadɨ tɔjɨ tokɨ m'ra majel wa? A kin ə re m'elta kɨ
rɔta'tɨ ə, ra bann ə kadɨ uni me'se adi'm'in el wa?
47 De kɨ in yan Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə ingɨ, oyi ta lə'm el, tadɔ in
lə Luwə el.»

Jeju in kɨ Abiraham

48 Lo kin'tɨ, Juwipɨ'gɨ eli Jeju eyina: «In gorow'ə'tɨ kadɨ j'eli j'ene: in de
kɨ Samari'tɨ, taa ndil kɨ majel isɨ me'i'tɨ tɔ.»
49 Ə Jeju el'de ene: «Jagɨ, ndil kɨ majel goto me'm'tɨ, nan nya kare kɨ
m'oo ə, m'in m'ɔsɨ kurə Bai, ə in mbəti kɔsikurə'm tɔ par.
50 M'in m'njɨ m'sangɨ kadɨ de'gɨ uləi tɔjɨ dɔ'm'tɨ el. De kɨ isɨ sangɨ kadɨ
de'gɨ uləi tɔjɨ dɔ'm'tɨ in non, in ə a gangɨ ta kin taa.
51 Ningə tokɨ rɔta'tɨ, adɨ m'el'se, de kɨ təl rɔ'ne go ta'tɨ lə'm ə, de'ə kin
a oy el ratata.»
52 Lo kin'tɨ non, Juwipɨ'gɨ eli'ə eyina: «Kɨ ne kin, jɨ gər majɨ nga tokɨ ndil
kɨ majel isɨ me'i'tɨ. Abiraham oy, taa de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ kaa oyi
tɔ, ningə in el ene: "De kɨ təl rɔ'ne go ta'tɨ lə'i ə, de'ə kin a oy el ratata."
53 In utə kaw'je Abiraham kɨ oy kin wa? Taa njekeltakita Luwə'tɨ kaa
oyi tɔ! In oo rɔ'i kadɨ in nan wa?»

54 Ningə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Kin ə re m’tɔjɨ rɔ’m m’inɓe ningə, in tɔjɨ kɨ
nda’a goto. Nga ningə, de kɨ njekulə tɔjɨ dɔ’m’tɨ in Bai. In kɨ isɨ elita li’ə
eyina in Luwə lə’se,
55 nan gəri’ə el. M’in m’gər’ə. Kin ə re m’el m’ene m’gər’ə el ə, re m’a
m’in nje ngom to ingɨ be tɔ. Nan m’in m’gər’ə, taa m’təl rɔ’m go ta’tɨ li’ə
tɔ.
56 Kaw’se Abiraham ra rɔnel ngayn tadɔ ində me’ne’tɨ kadɨ n’a n’oo ndɔ
kɨ m’a m’re’n. Nga ningə oo ndɔ re’m, adɨ rɔ’a nəl’ə ngayn.»
57 Lo kin’tɨ, Juwipɨ’gɨ dəji Jeju eyina: «In ra ɓal dɔ mi el ɓay ə kum’i oo
Abiraham wa?»
58 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, kete non kojɨ Abiraham’tɨ,
“M’in m’njɨ non”.»
59 Lo kin’tɨ non be, kəri mbal kadɨ n’tiləi Jeju, nan ur dann bulə de’gɨ, ə
te ginn Kəy’tɨ lə Luwə kɔ, aw.

9

Jeju ajɨ njekumtɔ kare

1 Lokɨ Jeju isɨ ində dər ningə, oo de kɨ kum’ə tɔ lo koj’o’tɨ nu isɨ.
2 Njendo’gɨ li’ə dəji’ə eyina: «Njendo de’gɨ, dingəm kɨ kum’ə tɔ lo koj’o’tɨ
nu kin, kum’ə tɔ ɔjɨ’n dɔ majel li’ə inɓe eke, ɔjɨ’n dɔ majel lə njekoj’o’gɨ
wa*?»
3 Ə Jeju el’de ene: «In ta lə majel li’ə el num, in ta lə majel lə njekoj’o’gɨ
el num, nan kum’ə tɔ be kadɨ Luwə ɔjɨ’n tɔgɨ’ne taga kadɨ de’gɨ gəri.
4 Dɔkagilo kɨ kadɨ to ɓay, majɨ kadɨ jɨ rai kulə lə de kɨ njekulə’m, tadɔ lo
a ndul ə, lo kadɨ de a ra kulə goto.
5 Tokɨ m’in’n dɔnangɨ’tɨ ne ɓay, m’in kunjɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ.»
6 Lokɨ Jeju el ta’gɨ kin be ə, go’tɨ, tuw mann ta’ne nanga, lɔy’n nangɨ, ɔr
gidɨ kum nje kumtɔ’tɨ kakin.
7 Ningə, el njekumtɔ ene: «Aw togɨ kum’i lo ndogɨ mann’tɨ kɨ Silowe†.»
«Silowe» kɔr me’ə nan «njekawkulə». Be ə, njekumtɔ aw togɨ kum’ne
low’ə’tɨ kakin, ə ta təl’ə, kum’ə oo lo majɨ.
8 Nje gədɨ kəy’gɨ li’ə, kɨ nje’gɨ kɨ kete isɨ oyi’ə lo kɔy nya’tɨ, eli eyina:
«M’a, in kam in de kɨ nje kisi nanga, kɔy nya kakin el wa?»
9 Ningə nje kɨ nan’gɨ eli eyina: «In darɔ’a inɓe.» Ə nje kɨ nungɨ eli eyina:
«Jagɨ in in el, nan in de kɨ nje tanan si’ə.» Ningə inɓe kɨ dɔ’ne el ene: «In
darɔ’m m’inɓe.»
10 Nga a dəji’ə ta eyina: «Re inɓe ə, ra bann be ə kum’i oo lo wa?»
11 Ə el’de ene: «Dingəm kɨ tɔ’a nan Jeju ə lɔy nangɨ ɔr gidɨ kum’tɨ, ə
el’m ene: “Aw Silowe’tɨ togɨ kum’i”, ə m’aw m’togɨ kum’m, par ə kum’m
oo lo majɨ.»
12 Ningə dəji’ə eyina: «Dingəm kin in ra be wa?» Ə el’de ene: «M’gər
el.»

Parisɨ’gɨ dəji ta dingəm kɨ kete kum’ə tɔ kakin

13 Lo kin’tɨ, ɔri dingəm kɨ kete kum’ə tɔ kakin awi si’ə rɔ Parisɨ’gɨ’tɨ.
14 Ningə, ndɔ’a’tɨ kɨ Jeju lɔy’n nangɨ kɨ mann ta’ne ɔr gidɨ kum’ə’tɨ adɨ
kum’ə oo lo kakin in ndɔ kɔrkon.
15 Ə Parisɨ’gɨ dəji’ə ta kɨ yan’de dangɨ ɓay ke ra bann ə n’oo’n lo wa? Ə
el’de ene: «Jeju ɔr nangɨ kɨ lɔy kum’m’tɨ, ə m’aw m’togɨ kum’m, ə ngɔsine
kum’m oo lo.»

---

* **9:2 9.2** Tekitaga 20.5 † **9:7 9.7** 2 Ngar’gɨ 20.20; Ejay 8.6

16 Lo kin’tɨ, Parisɨ’gɨ kɨ madɨ eli eyina: «De kɨ ra nya kin in de kɨ in rɔ
Luwə’tɨ el, tadɔ ində kum’ne go ndɔ kɔrkon’tɨ el.» Nan nje kɨ nungɨ eli
eyina: «Nga ra bann be ə, de kɨ njeramajel par a aw kɨ tɔgɨ kadɨ ra’n
nyakɔjɨ’gɨ kɨ ətɨ ɓol be kin wa?» Be ə, ta kin re kɨ gangɨ nan dann’de’tɨ.
17 Ningə təli dəji njekumtɔ kakin ɓay eyina: «Nga inɓe kɨ dɔ’i, ta ri ə
el dɔ de’tɨ kɨ te kum’i adɨ kum’i oo lo kin wa?» Ə njekumtɔ el ene: «In
njekeltakita Luwə’tɨ.»
18 Juwipɨ’gɨ mbeti kun me’de kadɨ tokɨ in de kɨ kete kum’ə tɔ, ə ngɔsine
de te kum’ə adɨ kum’ə oo lo. Rai bitɨ uni njekoj’o’gɨ rei.
19 Ə dəji’de ta eyina: «De kam in ngonn’se inɓe tokɨ rɔta’tɨ wa? A re in
ngonn’se inɓe ə, kum’ə tɔ lo koj’o’tɨ inɓe wa? A re kum’ə tɔ lo koj’o’tɨ ə,
ra bann be ə ngɔsine kum’ə oo lo wa?»
20 Ə njekoj’o’gɨ eli eyina: «Jɨ gər majɨ kadɨ in ngonn’je inɓe, taa kum’ə
tɔ lo koj’o’tɨ nu tɔ.
21 Nan kɨ ɔjidɔ kum’ə kɨ ngɔsine oo lo, eke nan ə te kum’ə adɨ kum’ə oo
lo inɓe kin ə, jɨ gər nya kare me’tɨ el. Ningə inɓe tɔgɨ gangɨ ənn ə dəji’ə,
ə a elta kɨ dɔ rɔ’ne’tɨ.»
22 Nje koj’o’gɨ elita kin be tadɔ ɓol kɨ ɓoli Juwipɨ’gɨ. Tadɔ Juwipɨ’gɨ dɔ’i
tanan’tɨ kadɨ to de kɨ re el ene Jeju in Kirisiti De kɨ Luwə mbət’ə ə, sɔw
tuwə ginn kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ kɔ.
23 In tadɔ kin ə, njekoj’o’gɨ eli eyina: «Inɓe tɔgɨ gangɨ ənn ə, dəji’ə.»
24 Ə Parisɨ’gɨ ɓari de kɨ kete kum’ə tɔ kakin adɨ’ə re kɨ nja joo, ningə
eli’ə eyina: «Elta kɨ rɔta’tɨ, ɔsɨ’n kurə Luwə. Jɨ gər kadɨ dingəm kin in
njeramajel.»
25 Lo kin’tɨ, dingəm kɨ kete kum’ə tɔ kakin el’de ene: «In njeramajɨ, kin
ə in njeramajel inɓe kaa m’gər nya kare me’tɨ el, nya kare kɨ m’gər majɨ
ənn: kete kum’m tɔ, ningə ngɔsine kum’m oo lo.»
26 Ningə təli eli’ə eyina: «In ri ə ra sə’i wa? Ə ra bann tɔ ə adɨ kum’i oo
lo wa?»
27 Lo kin’tɨ el’de ene: «Ta kin m’el’se kete nga, ə in mbeti koo ta lə’m,
ə ra bann ə in gei kadɨ m’təl m’el’se ɓay wa? In ndigɨ kadɨ təli njendo’gɨ
li’ə tɔ wa?»
28 Lokɨ el Parisɨ’gɨ ta be ə, ingɨ taji’ə ə eli’ə eyina: «In ə in njendo li’ə,
nan j’in, j’in njendo’gɨ lə Mojɨ.
29 Jɨ gər kadɨ Luwə elta kɨ Mojɨ, nan de lə’i kin, jɨ gər lo kɨ te’tɨ el.»
30 Ə dingəm kakin el Parisɨ’gɨ ene: «In nya kɨ ətɨ ɓol ngayn kadɨ de kɨ
rɔta’tɨ, ingɨ gəri lo kɨ te’tɨ el tɔ, ə de’ə kakin taa adɨ kum’m oo lo.
31 Jɨ gər majɨ kadɨ de’gɨ kɨ njeramajel, re elita kɨ Luwə ə, Luwə oo dɔ ta
lə’de el, nan de kɨ nje ɓol Luwə, kɨ nje təl rɔ’ne go ndu’ə’tɨ, Luwə oo dɔ
ta li’ə.
32 Kɨ mayinu inɓe kin, ndɔ kare kadɨ j’oo nan de madɨ ə adɨ kum’de kɨ
tɔ lo koj’o’tɨ nu oo lo be kin, m’oo el ɓay.
33 Kin ə re dingəm kin in rɔ Luwə’tɨ el ə, nya madɨ kare kɨ asɨ kadɨ ra
goto.»
34 Lo kin’tɨ, eli’ə eyina: «In de kɨ ra me majel’tɨ lo koj’o’tɨ nu kam ə, ge
kadɨ in ə ndo’je nya!» Ningə tuwəi’ə adɨ te taga.
35 Jeju oo kadɨ tuwəi’ə, ə lokɨ ingə, dəj’ə ene: «In un me’i adɨ Ngonn de
wa?»
36 Ə el Jeju ene: «Burəɓe, Ngonn de ə in nan wa el’m adɨ to m’un me’m
m’ad’a wa?»
37 Ningə Jeju el’ə ene: «In oo’ə kɨ kum’i, in darɔ’a inɓe ə isɨ elita kin.»

38 Be ə, dingəm kakin el Jeju ene: «Burəɓe, m’un me’m m’ad’i.» Ningə
ɔsi məkəsi’ne nanga non’a’tɨ.
39 Jeju el’ə ene: «M’re dɔnangɨ’tɨ ne tadɔ gangɨ ta, m’re kadɨ de’gɨ kɨ
kum’de tɔ, oyi lo, ə kadɨ nje kɨ kum’de oo lo, təli njekumtɔ’gɨ tɔ.»
40 Lokɨ Parisɨ’gɨ madɨ kɨ rai kɨ Jeju non, oyi dɔ ta kɨ Jeju el kin ningə,
dəji’ə eyina: «J’in kaa j’in njekumtɔ’gɨ tɔ wa?»
41 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Kin ə re in njekumtɔ’gɨ tokɨ rɔta’tɨ ə, re majel
lə’se a goto, nan tokɨ j’isi’n, ə oyi rɔ’se kadɨ kum’se oo lo kin ə, majel lə’se
to tor’ne’tɨ ba.»

10

Kujita kɨ dɔ ɓe nje batɨ’gɨ

1 Jeju el ene: «Tokɨ rɔta’tɨ adɨ m’el’se. Kin ə re de madɨ ur go batɨ’gɨ’tɨ
kɨ takəy el, nan in bal kɨ dɔ bɔr kɨ row kɨ rangɨ ə, de’ə kin in njeɓogɨ, in
baw kaya.
2 Nan de kɨ ur kəy go batɨ’gɨ’tɨ kɨ takəy, in ə njekul batɨ’gɨ.
3 Nje ngəm takəy batɨ’gɨ te takəy ad’a, ə batɨ’gɨ oyi dɔ ndu’ə. Ningə ɓar
batɨ’gɨ lə’ne kare kare kɨ tɔ’de, te se’de taga.
4 Lokɨ te kɨ batɨ’gɨ lə’ne pətɨ taga ningə, ɔtɨ njiyə non’de’tɨ, ə batɨ’gɨ uni
go’ə, tadɔ gəri ndu’ə.
5 Batɨ’gɨ a uni go de kɨ rangɨ el. Re oyi de kɨ rangɨ ə, a anyinan sanyi kɔ
kad’a’tɨ, tadɔ gəri ndu de’gɨ kɨ rangɨ el.»
6 Jeju el’de kujita kin, nan gəri nya kɨ el’de ta dɔ’tɨ kin el.
7 Ə Jeju təl el’de ɓay ene: «Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, m’in takəy batɨ’gɨ.
8 De’gɨ pətɨ kɨ rei rɔ’m’tɨ, in njeɓogɨ’gɨ, kɨ baw kaya’gɨ, adɨ batɨ’gɨ oyi ta
lə’de el*.
9 M’in takəy, re de ur kəy kɨ row kɨ rɔ’m’tɨ ə, de’ə a ingə kajɨ. A ur kəy
num, a te num, taa a ingə nyakusɔ’ne num tɔ.
10 Njeɓogɨ re ə, re tadɔ ɓogɨ, re tadɔ tɔl nya, ə re tadɔ tujɨ nya tɔ par.
Nan m’in, m’re kadɨ de’gɨ ingəi kajɨ. Ningə kadɨ in kajɨ kɨ to mbar mbar.
11 «M’in nje njekul batɨ’gɨ kɨ majɨ. De kɨ njekul batɨ’gɨ kɨ majɨ, adɨ rɔ’ne
tadɔ batɨ’gɨ lə’ne.
12 Nan de kɨ in njekul batɨ’gɨ tadɔ kingə nar par um in ɓe’de el, lokɨ oo
jagum isɨ re kɨ dɔ batɨ’gɨ’tɨ, inyə batɨ’gɨ ə anyi, adɨ jagum re uwə’de ge,
sanan’de ge.
13 Njekul batɨ’gɨ tadɔ kingə’n nar kin anyi, tadɔ nya li’ə in nar par ə isɨ
sangɨ, adɨ oo lo kadɨ ində rɔ’ne kon’tɨ tadɔ lə batɨ’gɨ el.
14 M’in, m’in njekul batɨ’gɨ kɨ majɨ. M’gər batɨ’gɨ lə’m, ə batɨ’gɨ lə’m gəri
m’in tɔ.
15 Gəri m’in tokɨ Bai gəri’m ə m’in m’gər’n Bai kin be tɔ. Be ə, m’adɨ
rɔ’m tadɔ batɨ’gɨ lə’m.
16 M’aw kɨ batɨ’gɨ kɨ rangɨ non ɓay kɨ in me kəy’tɨ ne el. Ingɨ kaa, majɨ
kadɨ m’re se’de me kəy’tɨ. A oyi ndu’m ə, a təli nyakul’gɨ kɨ kareba ginn
nje ngəm batɨ’gɨ’tɨ kɨ kareba.
17 Bai ndigɨ’m, tadɔ m’adɨ rɔ’m kɔ kadɨ to m’təl m’ingə kingə kɨ rangɨ.
18 De kɨ a ində təgɨ dɔ’m’tɨ kadɨ m’ilə rɔ’m kɔ goto. In m’inɓe ə m’adɨ
kɨ me ndigɨ lə’m. M’aw kɨ təgɨ kadɨ m’adɨ’n num, kadɨ m’taa’n num. In
kin ə in ndu kɨ m’ingə kɨ rɔ Bai’tɨ.»
19 Ta lə Jeju kin təl re kɨ gangɨ nan kɨ rangɨ dann Juwipɨ’gɨ’tɨ ɓay.

* **10:8 10.8** Jeremi 23.1-2; Ejəkel 34.2-3

20 Ngayn’gɨ dann’de’tɨ eli eyina: «Ndil kɨ majel isɨ me’ə’tɨ, dɔ’a ra dana
el, ə ra bann ə isɨ oyi ta li’ə wa?»
21 Ə nje kɨ nungɨ eli eyina: «De kɨ ndil kɨ majel isɨ me’ə’tɨ elta be el. De
kɨ ndil kɨ majel isɨ me’ə’tɨ asɨ kadɨ a te kum njekumtɔ’gɨ el.»

Juwipɨ’gɨ mbeti koo mbɨ’de’tɨ tokɨ Jeju in Ngonn Luwə

22 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, Juwipɨ’gɨ isɨ rai nanyi tɔr ndu dɔ Kəy’tɨ lə Luwə
Jerujalem’tɨ. In dɔ kagilo kul’tɨ.
23 Jeju ulə lo aw ge təl ge ginn tabitɨ’tɨ lə *Salomon, natɨ Kəy’tɨ lə Luwə.
24 Juwipɨ’gɨ iləi nan gugɨ gidə, ningə eli’ə eyina: «Kadɨ bann’tɨ ə a el’je
ta kɨ kadɨ me’je osɨ nanga wa? Kin ə re in Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət’ə ə,
el’je wangɨ adɨ j’oo.»
25 Jeju el’de ene: «Ta kin m’el’se kete nga, nan uni me’se adi ta lə’m el.
Nya’gɨ kɨ m’njɨ m’ra’de me tɔ Bai’tɨ kin manyinajɨ dɔ’m’tɨ.
26 Nan ingɨ, mbəti kunme’se kadi m’in. Mbəti tadɔ in dann batɨ’gɨ’tɨ lə’m
el.
27 Batɨ’gɨ lə’m oyi ndu’m, m’gər’de, ningə ingɨ uni gɔ’m tɔ.
28 M’adɨ’de kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ, um nanyi kɔ el. Taa de kɨ kadɨ ində
tɔgɨ’ne taa’n’de jɨ’m’tɨ kaa goto tɔ.
29 Bai kɨ nje kadɨ’m’de aw kɨ tɔgɨ dɔ de’gɨ’tɨ pətɨ, adɨ de madɨ kɨ asɨ kadɨ
ində tɔgɨ taa’n’de ji Bai’tɨ goto.
30 J’in kɨ Bai j’in kare.»
31 Lo kin’tɨ, Juwipɨ’gɨ təli tiləi’ə kɨ mbal ɓay kadɨ n’tɔli’ə.
32 Ə Jeju el’de ene: «M’ra nya’gɨ kɨ majɨ majɨ ngayn takum’se’tɨ kɨ tɔgɨ
kɨ in rɔ Bai’tɨ, nga in kɨ ra ə in gəi kadɨ tiləi m’in kɨ mbal tɔli m’in tadɔ’a
wa?»
33 Ə Juwipɨ’gɨ eli’ə eyina: «In tadɔ nya majɨ kɨ ra ə jɨ ge kadɨ jɨ tiləi kɨ
mbal jɨ tɔli el, nan in tadɔ kelta kɨ mal. Tadɔ in kɨ in de kare par ə el ene
n’in Luwə†.»
34 Jeju el’de ene: «Ndangi me ndukun’tɨ lə’se inɓe’gɨ eyina: “M’in
Burəɓe m’el’se m’ene in luwə’gɨ”.
35 De’gɨ kɨ Luwə el’de ta lə’ne ə Luwə ɓar’de luwə’gɨ kin. Ningə gəri
majɨ kadɨ de ra tɔgɨ bujɨ ta lə Luwə el.
36 M’in, Bai Luwə ində’m ta dangɨ, ulə’m dɔnangɨ’tɨ, ə m’el’n m’ene m’in
Ngonn lə Luwə, ningə ingɨ eli eyina ke m’in nan ə m’el m’ene m’in Ngonn
lə Luwə wa ə, m’in nje kelta kɨ mal dɔ tɔ Luwə’tɨ, kin in tadɔ ri wa?
37 Kin ə re m’ra kulə lə Bai el ningə to uni me’se adi m’in el!
38 A kin ə re m’njɨ m’ra kulə lə Bai ningə, re uni me’se adi m’in el kaa,
uni me’se adi kulə’gɨ kɨ m’ra’de kakin nden taa. Uni me’se kadɨ gəri ə oyi
tokɨ Bai isɨ me’m’tɨ, ə m’in m’njɨ me Bai’tɨ tɔ.»
39 Lo kin’tɨ, sangi row nja kare ɓay kadɨ n’uwəi Jeju, nan te mbunə’de’tɨ
aw.
40 Jeju təl aw gidɨ ba Jurden’tɨ, lo’tɨ kɨ kete Jan ra de’gɨ batəm’tɨ. Jeju aw
isɨ low’ə’tɨ kin non.
41 De’gɨ ngayn rei rɔ’a’tɨ, ningə elinan eyina: «Jan ra nya madɨ kare kɨ
ətɨ ɓol el, nan nya’gɨ pətɨ kɨ el ɔjɨ’n dɔ dingəm kin in nya’gɨ kɨ rəta’tɨ.»
42 Lo kin’tɨ non be de’gɨ ngayn uni me’de adi Jeju.

11

Kində Lajar lo koy’tɨ

† **10:33 10.33** Lebitikɨ 24.16

1 Dingəm kare kɨ njemonyi in non, tɔ’a nan Lajar. Isɨ me ɓe’tɨ kɨ Betani
kɨ in ngonnɓe lə Mari in kɨ ngonnkon’ne Martɨ.
2 In darɔ Mari inɓe kin ə a ur hu kɨ ətɨ majɨ nja Burəɓe’tɨ num, bɔr nja’a
kɨ bisɨ dɔ’ne num. Nga ningə in ngonnkon’a Lajar tɔ ə rɔ’a tɔ’ə.
3 Konnann’a’gɨ kɨ joo kin uləi de madɨ ad’a aw el Jeju ene: «Burəɓe,
njendigɨ lə’i basa mad’i in monyi.»
4 Lokɨ Jeju oo ta kin ningə el ene: «Monyi lə Lajar kin a təl’ɔ el, nan in
monyi kɨ re kadɨ tɔjɨ tɔgɨ Luwə, taa kadɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ’m’tɨ m’in Ngonn
lə Luwə tɔ.»
5 Jeju ndigɨ Martɨ in kɨ ngonnkon’a kɨ dene Mari, taa ndigɨ Lajar tɔ.
6 Jeju oo majɨ kadɨ Lajar in monyi, be kaa isɨ lo’tɨ kɨ sɨ’tɨ kin ba ndɔ joo
ɓay.
7 Go’tɨ, el njendo’gɨ lə’ne ene: «Adɨ jɨ təli j’awi Jude’tɨ gogɨ.»
8 Ə Njendo’gɨ li’ə eli’ə eyina: «Njendo de’gɨ, ndɔ ngayn el ne ɓay ə
Juwipɨ’gɨ sangi kadɨ n’tiləi’nu kɨ mbal n’təli’nu kakin ə, ge kadɨ təl aw
Jude’tɨ ɓay wa?»
9 Jeju ilə’de’tɨ ene: «Ngann kadɨ in dɔgɨ gidə in joo me ndɔ’tɨ kɨ kare el
wa? Ningə kin ə re de njiyə kada ə a osɨ el, tadɔ oo lo majɨ.
10 A re njiyə kondɔ ə a osɨ, tadɔ oo lo majɨ el.»
11 Go ta’tɨ kin, Jeju ilə ta kɨ rangɨ dɔ’tɨ ene: «Madɨ’je Lajar to ɓi, ningə
m’a m’aw kadɨ m’ndəl’ə.»
12 Ə njendo’gɨ eli’ə eyina: «Burəɓe, re in ɓi ə to ə a ndəl ɓay.»
13 Jeju elta lə koy Lajar, nan njendo’gɨ oyi tokɨ in ta lə ɓi kɨ kare.
14 Ə Jeju el’de ar njay ene: «Lajar oy.
15 Nga ningə kɨ ɔjɨ dɔ’se, rɔ’m nəl’m ngayn kadɨ m’goto low’ə’tɨ, kadɨ to
ingɨ uni me’se adi’m’in. Ningə kɨ ne kin, adɨ j’awi dɔ’a’tɨ.»
16 Ə Tomasɨ kɨ isɨ ɓari’ə «Ndungə» el ndəgɨ njendo’gɨ ene: «J’in kaa adɨ
j’awi si’ə to j’oyi si’ə.»

Jeju in nje kadɨ de’gɨ təli sii kɨ dɔ’de taa

17 Lokɨ Jeju re te Betani’tɨ, oo kadɨ duwi Lajar ra ndɔ sɔ nga.
18 Betani in ndəkba kɨ Jerujalem, asɨ kulə metər mutə be par,
19 adɨ Juwipɨ’gɨ ngayn rei rɔ Martɨ’tɨ in kɨ Mari kadɨ sɔli me’de ɔjɨ’n dɔ
koy lə ngonnkon’de.
20 Lokɨ Martɨ oo kadɨ Jeju a re non, in aw tilə kum’ə, ningə Mari taa isɨ
yan’ne nanga me kəy’tɨ.
21 Martɨ kɨ aw tilə kum Jeju, el Jeju ene: «Burəɓe, kin ə re in se’je ne ə
re ngonnkon’m a oy el.
22 Nan kɨ ne inɓe kin kaa m’gər kadɨ nya’gɨ pətɨ kɨ dəjɨ Luwə ə a adi.»
23 Ə Jeju el’ə ene: «Ngonnkon’i a ində lo koy’tɨ.»
24 Ningə Martɨ il’ə’tɨ ene: «In kɨ rɔta’tɨ, m’gər kadɨ ndɔ kɨ njekoy’gɨ a
indəi taa lo koy’tɨ dɔboy ndɔ’tɨ ə, Lajar a ində taa lo koy’tɨ tɔ*.»
25 Lo kin’tɨ, Jeju el’ə ene: «M’in nje kadɨ de’gɨ indəi taa lo koy’tɨ, kɨ nje
kadɨ de’gɨ sii kɨ dɔ’de taa. De kɨ un me’ne, re oy mindɨ kaa, a təl isɨ kɨ
dɔ’ne taa.
26 Nga ningə, de kɨ isɨ kɨ dɔ’ne taa, ə un me’ne ə, de’ə kin a oy el ratata.
M’dəj’i ke un me’i dɔ ta’tɨ kin wa?»
27 Ningə Martɨ il’ə’tɨ ene: «Oyo, Burəɓe, m’un me’m m’ad’i tokɨ in ə in
Kirisitɨ, De kɨ Luwə mbət’ə, in ə in Ngonn lə Luwə, in ə in de kɨ majɨ kadɨ
a re dɔnangɨ’tɨ.»

---

* **11:24 11.24** Daniyel 12.2

Jeju non tadɔ koy lə Lajar

28 Go ta’tɨ kɨ Martɨ el kin ə, ɔtɨ aw ɓar ngonnkon’ne kɨ dene Mari, el’ə
ta nanga yɔgirɔ be ene: «Njendo de’gɨ ra non, ə isɨ dəj’i kadɨ aw.»
29 Lokɨ Mari oo ta kin taa par ə ində taa kalangɨ aw kɨ rɔ Jeju’tɨ.
30 Jeju ur me ɓe’tɨ el ɓay, in lo’tɨ inɓe kɨ Martɨ aw ingə’tɨ kete kakin ɓay.
31 Juwipɨ’gɨ kɨ sii me kəy’tɨ kɨ Mari, isɨ sɔli me’ə, lokɨ oyi’ə ində taa
kalangɨ, te taga, oyi ene isɨ aw kɨ dɔɓadɨ’tɨ kadɨ non wa, adɨ indəi taa awi
go’ə’tɨ.
32 Lokɨ Mari aw te lo’tɨ kɨ Jeju ra’tɨ, ə oo Jeju ə, osɨ nanga nja’a’tɨ, ningə
el’ə ene: «Burəɓe, kin ə re in se’je ne ə re ngonnkon’m a oy el.»
33 Lokɨ Jeju oo kadɨ Mari isɨ non, taa Juwipɨ’gɨ kɨ in go’ə’tɨ kaa isɨ nonyi
tɔ ningə, me’ə ur mad’a, taa ndil’ə isɨ nanga el tɔ.
34 Ə dəjɨ’de ene: «Iləi’ə ra be wa?» Ningə eli’ə eyina: «Burəɓe, re ə oo.»
35 Lo kin’tɨ, Jeju non.
36 Ə Juwipɨ’gɨ eli eyina: «Oyi tɔjɨ kɨ tɔjɨ ndigɨ kɨ ndig’ə kin.»
37 Nan nje kɨ nungɨ eli eyina: «Te kum njekumtɔ, nga ra bann ə asɨ kadɨ
ɔgɨ Lajar koy el tɔ wa?»

Jeju adɨ Lajar ində lo koy’tɨ

38 Lo kin’tɨ, me Jeju təl ur mad’a kur kɨ rangɨ ɓay, adɨ ɔtɨ aw kɨ dɔɓadɨ’tɨ.
Ningə in bolo mbal ə indəi mbal mad’a uti ta’a.
39 Jeju el’de ene: «Ɔri mbal kin kɔ», nan Martɨ kɨ konnann nje goto el
Jeju ene: «Burəɓe, ra ndɔ sɔ nga, adɨ a ətɨ.»
40 Ə Jeju el’ə ene: «M’el’i m’ene ri wa? M’el’i m’ene re un me’i ə a oo
tɔjɨ lə Luwə.»
41 Lo kin’tɨ, ɔri mbal kɔ, ə Jeju un kum’ne kɨ taa ningə el ene: «Bai,
m’ra’i oyo tokɨ oo dɔ ndu’m.
42 M’gər kadɨ ta’gɨ kɨ m’njɨ m’el’i kin oo dɔ ndu’m dɔrɔ, nan m’elta kin
be tadɔ bulə de’gɨ kɨ gugi gidɨ’m kin, kadɨ uni me’de adi m’in tokɨ in in ə
ulə’m.»
43 Go ta’tɨ kin ə, Jeju un ndu’ne kɨ taa elta kɨ tɔgɨ’ne ene: «Lajar, te taga!»
44 Ningə nje goto Lajar ində lo te taga. Ji’ə’gɨ kɨ nja’a’gɨ in kɨ ra’gɨ kɨ ta
ku, taa takum’ə in kɨ dolo kɨ ku tɔ. Ə Jeju el’de ene: «Tuti’ə, ə inyəi’ə adɨ
aw.»

De’gɨ dɔi tanan’tɨ kadɨ n’tɔli Jeju
(Mat 26.1-5; Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2)

45 Juwipɨ’gɨ ngayn kɨ rai rɔ Mari’tɨ, ə oyi nya kɨ Jeju ra, uni me’de adi
Jeju.
46 Nan nje kɨ nan’gɨ awi ingəi Parisɨ’gɨ, eli’de nya kɨ Jeju ra.
47 Lo kin’tɨ, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ, ɔsi dɔ nje
gangɨ ta’gɨ lə Juwipɨ’gɨ nan’tɨ, ningə dəji nan eyina: «In ri dana ə kadɨ jɨ
rai wa? Dingəm kin ra nyakɔjɨ’gɨ ngayn!
48 Kin ə re j’inyəi’ə adɨ ra nya’gɨ lə’ne kin kɨ non’ne’tɨ ə, de’gɨ pətɨ a uni
me’de adi’ə, ningə de’gɨ kɨ Rɔm’tɨ a rei kadɨ tuji Kəy lə Luwə, taa a tuji
ginn ɓe lə’je tɔ!»
49 Ə Kayipɨ kɨ in kɨ kare dann nje kundɔ Juwipɨ’gɨ’tɨ, kɨ ɓal’a’tɨ non in
kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, un ta el’de ene: «In gəri nya kare me
nya’tɨ kɨ isɨ ra nya kin el!
50 In mərita majɨ oyi! In sotɨ ngayn tadɔ lə’se kadɨ ba kal de kare oy tadɔ
lə ginn de’gɨ banyi banyi, ə ginn ɓe kɨ ta’a ba ingə tujɨ el.»

51 Nga ningə in ta kɨ Kayipɨ inɓe ə el kɨ dɔ’ne el, nan tokɨ ɓal’a’tɨ non
in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ, Luwə ində taa ta’a’tɨ adɨ iləmbər’ə
kete tokɨ majɨ kadɨ Jeju a oy tadɔ lə ginn ɓe lə Juwipɨ’gɨ.
52 Ningə a oy tadɔ lə ginn ɓe lə Juwipɨ’gɨ par el, nan a oy kadɨ kaw’n
ngann’gɨ lə Luwə kɨ sananyinan kɨ lo’gɨ dangɨ dangɨ kin kadɨ təli ginn de’gɨ
kɨ kareba.
53 In dɔ ndɔ’a’tɨ non kin, njekundɔ Juwipɨ’gɨ uni ndu’de kadɨ n’tɔli Jeju.
54 In be ə, Jeju ində ngangɨ njiyə taga takum Juwipɨ’gɨ’tɨ. Ɔr rɔ’ne aw
ndəkba kadɨ dɨləlo’tɨ, me ngonn ɓe’tɨ kɨ ɓari’ə Epirayim. Aw sɨ’tɨ non kɨ
njendo’gɨ lə’ne.
55 Dɔkagilo ra nanyi lə Juwipɨ’gɨ kɨ ɓari’ə Pakɨ in ndəkba, adɨ de’gɨ
ngayn awɨ Jerujalem’tɨ kete non’tɨ kadɨ to rai nya’gɨ kigo kujɨ’ə’tɨ lə’de
in Juwipɨ’gɨ kadɨ ari rɔ’de non Luwə’tɨ.
56 De’gɨ kakin in ginn Kəy’tɨ lə Luwə, ningə isɨ sangi Jeju, ə dəji nan ta
dann’de’tɨ eyina: «Mərta lə’se in ri wa? Kadɨ a re lo ra nanyi’tɨ el wa?»
57 Nya kare ə, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ uni ndu
kadɨ re de madɨ oo lo kɨ Jeju in’tɨ ə, kadɨ el’de adɨ n’awi n’uwəɨ’ə.

12

Mari ɓukɨ hu kɨ ətɨ majɨ nja Jeju’tɨ
(Mat 26.6-13; Mrk 14.3-9; Luk 7.36-50)

1 Ndɔ mehen kete non ra nanyi Pakɨ’tɨ, Jeju aw Betani’tɨ kɨ Lajar sɨ’tɨ.
Lajar kɨ ndɔkɨ ad’a ində taa lo koy’tɨ.
2 Lo kin’tɨ non, rai nyakusɔ kɨ tɔ Jeju. Martɨ ə in nje kadɨ’de nyakusɔ,
ningə Lajar in kɨ kare dann nje kisi ta nyakusɔ kɨ Jeju.
3 Mari un hu kɨ rai kɨ mann kagɨ kɨ ɓari’ə «nar», a rosɨ ngonn ku be, ur
nja Jeju’tɨ, ningə go’tɨ, bɔr nja’a kɨ bisɨ dɔ’ne. In hu «nar» dɔrɔ’a kɨ gat’a
in ngayn. Banyi’a taa me kəy.
4 Lo kin’tɨ, Judasɨ Isikariyotɨ kɨ in kɨ kare dann njendo’gɨ’tɨ lə Jeju, in kɨ
a un dɔ Jeju, el ene:
5 «Tadɔ ri ə in kɨ law hu kin ndogɨ, taa’n nar kɨ lo kulə’tɨ kɨ ndɔ ɓu mutə
be kaa in kɨ ra’n kɨ njendoo’gɨ el wa?»
6 Judasɨ elta kin be tadɔ to ə ta lə njendoo’gɨ to rɔ’a el, nan tadɔ in
njeɓogɨ. In ə ɓɔl nar in ji’ə’tɨ, adɨ isɨ ɓogɨ nar kɨ isɨ ɓukɨ me’tɨ nden nden.
7 Nan Jeju el ene: «Inyəi Mari keke! Nga ra nya kin be nginə’n ndɔkɨ
kadɨ m’a m’aw’n ɓadɨ’tɨ.
8 Njendoo’gɨ a in sese kɨ ndɔ’gɨ, ndɔ’gɨ, nan m’in m’a m’in sese kɨ ndɔ’gɨ,
ndɔ’gɨ el.»

De’gɨ dɔi tanan’tɨ kadɨ n’tɔli Lajar tɔ

9 Bulə de’gɨ kɨ Juwipɨ’gɨ ngayn oyi kadɨ Jeju in Betani’tɨ, adɨ rei. Ningə
rei tadɔ lə Jeju par el, nan rei tadɔ koo Lajar tɔ kɨ Jeju ad’a ində taa lo
koy’tɨ kakin tɔ.
10 In be ə, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ uni ndu’de kadɨ n’tɔli
Lajar tɔ,
11 tadɔ in ta li’ə ə ra adɨ Juwipɨ’gɨ ngayn inyəi’de ə uni me’de adi Jeju.

Jeju ur me ɓe’tɨ kɨ Jerujalem kɨ kɔsikurə
(Mat 21.1-11; Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40)

12 Lo ti go’tɨ, bulə de’gɨ kɨ ngayn kɨ rei lo ra nanyi’tɨ Jerujalem, oyi kadɨ
Jeju isɨ re me ɓebo’tɨ kin,
13 ə ɔyi baji tann’gɨ, ə tei taga gidɨ ɓebo’tɨ, awi tiləi kum’ə. Ningə lo
kin’tɨ, uni ndu’de kɨ taa eli eyina: «Ojana! Njangɨ dɔ in kɨ dɔ Luwə’tɨ!

Ningə kadɨ Luwə njangɨ dɔ de kɨ re me tɔ Burəɓe’tɨ, kadɨ Luwə njangɨ dɔ ngar lə Isirayel’gɨ!»

14 Jeju ingə ngonn koro, ningə ala isɨ dɔ’a’tɨ tokɨ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina:

15 «In ɓol el, ɓebo *Siyon!
gon lo oo, ngar lə’i isɨ re,
isɨ dɔ ngonn koro’tɨ*.»

16 Dɔkete ba, njendo’gɨ li’ə gəri me nya’gɨ kɨ isɨ rai nya kin el, nan lokɨ de’gɨ isɨ uləi tɔjɨ dɔ Jeju’tɨ nga a kadɨ me’de olo dɔ’tɨ tokɨ makitu lə Luwə elta li’ə kadɨ nya kin a ra nya dɔ’a’tɨ be. Ningə in nya’a kaa ə ra nya dɔ’a’tɨ kin.

17 De’gɨ ngayn kɨ ndɔkɨ in si’ə nan’tɨ lokɨ ndəl Lajar ad’a te dɔɓadɨ’tɨ, dann njekoy’gɨ’tɨ, manyinajɨ li’ə.

18 Ningə in najɨ kɨ man lə’de kin ə ra adɨ bulə de’gɨ awi tiləi kum’ə, tadɔ oyi kadɨ ra nyakɔjɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn kin.

19 Lo kin’tɨ, Parisɨ’gɨ elinan dann’de’tɨ eyina: «Oyi tokɨ taga takum’se’tɨ ne kadɨ asi ra nya madɨ el; de’gɨ pətɨ ɓukɨ nan kɨ go’ə’tɨ!»

Girekɨ’gɨ sangi kadɨ n’oyi Jeju

20 Girekɨ’gɨ madɨ in dann de’gɨ’tɨ kɨ rei Jerujalem lo ra nanyi’tɨ kadɨ ɔsi məkəsɨ’de nanga non Luwə’tɨ.

21 Girekɨ’gɨ kakin rei ndəkba rɔ Pilipɨ’tɨ kɨ in de kɨ ngonn ɓe’tɨ kɨ Betisayda kɨ Galile’tɨ, dəji’ə eyina: «Jɨ ndigɨ kadɨ j’oo Jeju.»

22 Ə Pilipɨ aw el Andire, nga a indəi rɔ’de nan’tɨ joo pətɨ ai eli Jeju.

23 Jeju ilə’de’tɨ ene: «Kɨ ne kin ə, ndɔ asɨ kadɨ Luwə tɔjɨ tɔgɨ’m m’in Ngonn de kɨ taga nga.

24 Ningə rɔta, rɔta, adɨ m’el’se, kandɨ koo kɨ kare kɨ osɨ nanga kin re oy el ə, a to kɨ kar’ne ba par, a re oy tɔ ə, a te kɨ kandɨ ko’gɨ kɨ rangɨ ngayn.

25 De kɨ ndigɨ koo majɨ rɔ’ne, a il’ə kɔ, nan de kɨ inyə ta koo majɨ rɔ’ne dɔnangɨ’tɨ ne, a ngəm rɔ’ne tadɔ kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.

26 Kin ə re de madɨ ge ra kuləɓər lə’m ə, majɨ kadɨ un go’m, nga ningə njekuləɓər lə’m kin a in sə’m lo’tɨ kɨ m’a m’in’tɨ. De kɨ nje ra kuləɓər lə’m, Bai Luwə a ɔsigonn’o.»

Jeju elta kɨ dɔ koy’ne’tɨ

27 Jeju el ene: «Kɨ ne kin, ndil’m isɨ nanga el, eke ta ri ə kadɨ m’el wa? Kadɨ m’el m’ene: “Bai, ajɨ’m ta dɔ kadɨ’tɨ kɨ ngan kɨ a re dɔ’m’tɨ kin wa?” Nga in tadɔ dɔ kadɨ inɓe kin ə m’re’n bitɨ m’te’n ne kin.

28 Bai, tɔjɨ adɨ de’gɨ gəri tɔɓar lə’i.» Ningə ndu de ɓar in kɨ dɔran’tɨ ene: «M’adɨ de’gɨ gəri tɔɓar lə’m nga, nan m’a m’adɨ de gəri ɓay.»

29 Bulə de’gɨ kɨ rai low’ə’tɨ non ə oyi ndu ta kin kɨ mbɨ’de eli eyina: «In ndi ə ndangɨ nya.» Ningə nje kɨ nungɨ eli eyina: «Malayka kare ə el’ə ta.»

30 Ə Jeju el’de ene: «Ndu ta kɨ oyi kin te tadɔ lə’m m’in el, nan te tadɔ lə’se ingɨ.

31 Kɨ ne kin, in dɔkagilo kɨ kadɨ Luwə a gangɨ’n ta dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne nga, in dɔkagilo kɨ kadɨ Luwə a uwə’n ngar kɨ isɨ ində tɔgɨ’ne dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, il’ə gidɨ lo’tɨ kɔ nga.

32 Nga ningə m’in, ndɔ kɨ de’gɨ a uni m’in taa ngərəngɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ kin ə, m’a m’ndɔr de’gɨ pətɨ kɨ rɔ’m’tɨ.»

33 Me ta’gɨ’tɨ kin, Jeju tɔjɨ kadɨ gəri ke gorow kɨ bann ə a oy wa?

---

* **12:15 12.15** Jaka 9.9

34 Ə bulə de’gɨ eli’ə eyina: «J’ingəi me makitu ndukun’gɨ’tɨ lə’je tokɨ
Kirisitɨ kɨ in de kɨ Luwə mbət’ə, a isɨ bitɨ kɨ non’tɨ um a oy el[†], nga ra bann
be ə in el ene: “Majɨ kadɨ a ɓəri Ngonn de taa dɔ kagidəsɨ’tɨ wa?” Ə Ngonn
de’ə inɓe kin in nan dana wa?»
35 Ningə Jeju el’de ene: «Kunjɨ in dann’se’tɨ ne dɔkagilo nden ɓay. Ningə
kadɨ njiyəi kɨ non’se’tɨ lokɨ kunjɨ isɨ unjɨ dɔ’se’tɨ kin, kadɨ to lo kɨ diw
ingə’se dɔ row’tɨ el. Tadɔ de kɨ njiyə me lo kɨ diw’tɨ, gər lokɨ isɨ awɨ’tɨ el.
36 Dɔkagilo kɨ kunjɨ in sese kin ə, uni me’se adi kunjɨ, kadɨ to təli de’gɨ
kɨ me kunjɨ’tɨ.» Lokɨ Jeju el’de ta be ningə, ɔtɨ aw iyə rɔ’ne sanyi takum
de’tɨ.

Juwipɨ’gɨ mbeti kunme’de kadɨ Jeju

37 Jeju ra nyakɔjɨ’gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol takum Juwipɨ’gɨ’tɨ kaa, uni me’de adi’ə
el.
38 In kin tɔlta ta kɨ njekeltakita Luwə’tɨ Ejay el ene:
«Burəɓe, nan un me’ne dɔ ta’gɨ’tɨ kɨ osɨ mbi’de’tɨ kin wa?
In nan’gɨ ə Burəɓe tɔjɨ’de tɔgɨ’ne wa[‡]?»
39 Ningə darɔ Ejay inɓe təl ra non ɔr ginn nya kɨ asi kadɨ uni me’de el ene:
40 «Luwə tɔ kum’de,
Kadɨ to oyi lo el,
Adɨ me’de ngan ngororo,
Kadɨ to gəri nya madɨ kare el,
Kadɨ to təli kum’de rɔ Luwə’tɨ el,
Nan to Luwə ajɨ’de[§].»
41 Ejay elta kin be tadɔ kunjɨ Jeju kɨ oo kete nu ə el’n ta dɔ’a’tɨ.
42 Nya kare, dann njekundɔ Juwipɨ’gɨ’tɨ inɓe kin, ngayn’gɨ uni me’de adi
Jeju, nan mbeti keli kɨ taga tadɔ lə Parisɨ’gɨ kɨ kadɨ a tuwəi’de kɔ ginn
kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ[*].
43 Oyi majɨ ngayn kadɨ de’gɨ yo ə piti’de utə kadɨ Luwə ta’a piti’de.

Ta kɨ ta Jeju’tɨ ə a gangɨ’n ta

44 Jeju un ndu’ne kɨ taa ene: «De kɨ un me’ne ə, in m’in ə un me’ne
adɨ’m el, nan in njekulə’m ə un me’ne ad’a,
45 ningə de kɨ oo’m ə, oo njekulə’m tɔ.
46 M’in, m’in kunjɨ, ə m’re dɔnangɨ’tɨ ne kadɨ de kɨ un me’ne adɨ’m ə,
de’ə njiyə me lo kɨ diw’tɨ el.
47 Kin ə re ta lə’m osɨ mbi de’tɨ, ə de’ə ra’n kulə el ə, in m’in ə m’gangɨ
ta dɔ’a’tɨ el, tadɔ m’re dɔnangɨ’tɨ ne kadɨ m’ajɨ de’gɨ um kadɨ m’gangɨ ta
dɔ de’tɨ el.
48 De kɨ mbətɨ’m num, taa ta lə’m el num ə, aw kɨ njegangita dɔ’ne’tɨ
nga. Ningə in nya’gɨ kɨ m’ndo de’gɨ inɓe kin ə, a gangi ta dɔ’a’tɨ dɔboy
ndɔ’tɨ.
49 Tokɨ rɔta’tɨ, m’elta kɨ dɔ rɔ’m el, nan in Bai kɨ njekulə’m ə adɨ’m
ndu’gɨ kɨ kadɨ m’el num, m’ndo num.
50 Nga ningə, m’gər kadɨ mbərkikində kɨ Luwə adɨ kin ə, in nje re kɨ kajɨ
kɨ bitɨ kɨ non’tɨ. Ta’gɨ kɨ m’el, m’el’de tokɨ Bai el’m.»

13

Jeju togɨ nja njendo’gɨ lə’ne

---

† **12:34 12.34** Pa’gɨ 110; Ejay 9.6; Daniyel 7.14 ‡ **12:38 12.38** Ejay 53.1 § **12:40 12.40** Eja 6.9-10
* **12:42 12.42** 9.22

1 Kete non ra nanyi Pakɨ’tɨ, Jeju gər kadɨ ndɔ re nga kadɨ to inyə dɔnangɨ
ə aw rɔ Baw’ne’tɨ. Jeju kɨ ndigɨ nje yan’ne’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ mayinu, ndigɨ’de
bitɨ kadɨ tɔlta’a.
2 Jeju in kɨ njendo’gɨ lə’ne ta nyakusɔ lo sɔl’ɔ. Ningə dɔkagilo’ə’tɨ kin,
Su ində mərta kulə Jeju ji njeban’gɨ’tɨ me Judasɨ’tɨ kɨ ngonn lə Simon
Isikariyotɨ nga.
3 Jeju inɓe kɨ dɔ’ne gər kadɨ Baw’ne Luwə ulə nya’gɨ pətɨ ji’ne’tɨ, ningə
gər tokɨ n’in rɔ’a’tɨ ə n’re, adɨ n’ra n’təl n’aw rɔ’a’tɨ gogɨ.
4 Jeju ində taa ta nya kusɔ’tɨ, ɔr ku lə’ne kɨ ulə dɔ mad’a’tɨ, ə un ta ku
dɔɔ’n ɓədɨ’ne.
5 Go’tɨ, mbəl mann me nya’tɨ, ə ilə rɔ’ne togɨ nja njendo’gɨ lə’ne, ə bɔr
nja’de kɨ ta ku kɨ kete dɔɔ’n ɓədɨ’ne kakin.
6 Lokɨ Jeju re te dɔ Simon Piyər’tɨ ə, Simon Piyər el’ə ene: «Burəɓe, in
ə kadɨ togɨ nja’m wa?»
7 Ə Jeju el’ə ene: «Nya kɨ m’njɨ m’ra kin, tanan’tɨ ne in gər el, nan a gər
me’ə ɓay.»
8 Be kaa Piyər el Jeju ene: «Jagɨ, in a togɨ nja’m el.» Ə Jeju el’ə ene: «Kin
ə re m’togɨ njay el ə, nya madɨ kɨ ore’je nan’tɨ sə’i goto.»
9 Ningə Piyər el ene: «Burəɓe, re in be ə, togɨ nja’m par el, nan kadɨ togɨ
ji’m’gɨ kɨ dɔ’m’gɨ tɔ.»
10 Ə Jeju el’ə ene: «De kɨ ndogɨ mann, aw ndoo togɨ nja’ne par, um rɔ’a’gɨ
pətɨ el, tadɔ ndəgɨ rɔ’a’gɨ ar njay. Nga ningə ingɨ, rɔ’se ar njay, nan in de’gɨ
pətɨ ə rɔ’de ar, el ɓay tɔ.»
11 Lo kin’tɨ, Jeju gər de kɨ njekulə’ne ji njeban’gɨ’tɨ, ə el’n ene: «In ingɨ
pətɨ ə rɔ’se ar njay el.»
12 Lokɨ Jeju togɨ nja’de ginn’ə gangɨ ningə, un ku lə’ne ulə rɔ’ne’tɨ, ə təl
aw isɨ ta nyakusɔ’tɨ gogɨ, ə el’de ene: «In gəri me nya kɨ m’ra sese kin wa?
13 Sii ɓari m’in Njendo de’gɨ, Burəɓe ge, ningə in gorow’ə’tɨ, tadɔ in
m’inɓe.
14 Nga ningə re m’in kɨ m’in Njendo de’gɨ, m’in Burəɓe ge’ə m’togɨ nja’se
ningə, ingɨ kaa majɨ kadɨ togi nja nan kɨ yo ge kɨ ne ge tɔ.
15 In nya ə m’ɔjɨ’se, kadɨ ingɨ kaa ndaji, rai tokɨ m’ra sese kin be tɔ.
16 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, ɓər utə ɓe’ne el, taa ngonn njekawkulə utə
njekulə el tɔ.
17 Tokɨ in gəri nga kin ə, rai kul’ə ə, rɔ’se a nəl’se ngayn.
18 In ingɨ pətɨ ə m’njɨ m’elta lə’se el; m’gər de’gɨ kɨ m’mbətɨ’de. Nga
ningə, majɨ kadɨ ta kɨ makitu lə Luwə el kin ra nya. Makitu el ene: “De kɨ
isɨ sɔ sə’m nya, tur gajɨ’ne ɔsɨ’m*.”
19 M’el’se ta kin ngɔsine, kadɨ to ndɔkɨ nya’a a ra nya ə, gəri tokɨ m’in
“M’in Nje kisɨ non.”
20 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de kɨ uwə de kɨ m’a m’ulə kɨ rɔ’ne’tɨ, in m’inɓe
ə uwə’m kɨ rɔ’ne’tɨ, ə de kɨ uwə’m kɨ rɔ’ne’tɨ, uwə njekulə’m kɨ rɔ’ne’tɨ
tɔ.»

Jeju el tokɨ Judasɨ a un dɔ’ne
(Mat 26.21-25; Mrk 14.18-21; Luk 22.21-23)

21 Go ta’gɨ’tɨ kin, ndil Jeju isɨ nanga el, adɨ ta te ta’a’tɨ kɨ taga ene: «Tokɨ
rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de kare dann’se’tɨ ne a ulə’m ji de’gɨ’tɨ.»
22 Lo kin’tɨ, njendo’gɨ li’ə gonyi kum nan, ningə dəji nan ke nan dana ə
isɨ elta li’ə wa.
23 Kɨ kare dann njendo’gɨ’tɨ, kɨ in de kɨ Jeju ndig’ə, isɨ kadɨ Jeju’tɨ ndəkba.

* **13:18 13.18** Pa 41.10

24 ə Simon Piyər ra nyakɔjɨ el’n’ə kadɨ dəjɨ Jeju ke isɨ elta lə nan dana inɓe.
25 Njendo kakin ɔy kɨ dɔ Jeju’tɨ see, ningə dəj’ə ene: «Burəɓe, de’ə in nan wa?»
26 ə Jeju ilə’tɨ ene: «In de kɨ m’a m’ad’a mapa kɨ m’gangɨ, m’ulə me tanyi’tɨ kin.» Ningə Jeju gangɨ mapa ulə me tanyi’tɨ, adɨ Judasɨ ngonn lə Simon Isikariyotɨ.
27 Lokɨ Judasɨ taa mapa kakin taa par ə, *Satan ur me’ə’tɨ. ə Jeju el’ə ene: «Nya kɨ to me’i’tɨ kadɨ ra kakin, ra kalangɨ!»
28 Dann de’gɨ’tɨ kɨ si si’ə ta nyakusɔ’tɨ kin, de kɨ kadɨ gər ke tadɔ ri ə el’ə ta kin be wa goto.
29 Tokɨ Judasɨ in’n nje kotɨ ɓɔl nar kakin, ngayn’gɨ oyi tokɨ Jeju dəj’ə kadɨ aw ndogɨ nya kɨ kadɨ n’rai nanyi Pakɨ, eke kadɨ aw adɨ nya madɨ njendoo’gɨ wa be.
30 Judasɨ taa mapa kɨ Jeju ad’a kakin taa par ə te taga. Dɔ kad’a’tɨ kin, lo ndul nga.
31 Lokɨ Judasɨ te ə, Jeju el ene: «Kɨ ngɔsine kin, de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ’m’tɨ m’in Ngonn de, ningə m’in Ngonn de m’a m’adɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ tɔ.
32 Kin ə re m’a m’adɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ ə, Luwə inɓe kɨ dɔ’ne a adɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ’m’tɨ m’in Ngonn de tɔ. Nga ningə in nya kɨ a ra nya ngɔsine.
33 Ngann’m’gɨ, m’in sese ne, nan’tɨ dɔkagilo kɨ nden be par. A sangi m’in, ningə tokɨ m’el’n Juwipɨ’gɨ, m’el’se ɓone tɔ tokɨ: “Lo kɨ m’a m’aw’tɨ, a asi kadɨ awi’tɨ el.”
34 M’adɨ’se mbərkikində kɨ sigɨ kɨ in ta kadɨ in ndiginan dann’se’tɨ kɨ yo ge kɨ ne ge. Majɨ kadɨ in ndiginan dann’se’tɨ kɨ yo ge kɨ ne ge tokɨ m’in m’ndigɨ’n’se kin be tɔ.
35 Kin ə re in ndiginan dann’se’tɨ kɨ yo ge kɨ ne ge ə, de’gɨ pətɨ a gəri tokɨ in njendo’gɨ lə’m.»

Jeju el tokɨ Piyər a manjɨ ta gər’ne
(Mat 26.33-35; Mrk 14.29-31; Luk 22.31-34)

36 Simon Piyər dəjɨ Jeju ene: «Burəɓe, a aw ra wa?» ə Jeju el’ə ene: «Lo kɨ m’a m’aw’tɨ, a asɨ kadɨ un go’m kɨ ngɔsine’tɨ kin el, nan a un go’m ɓay.»
37 Ningə Piyər ilə Jeju’tɨ ene: «Burəɓe, tadɔ ri ə m’a m’asɨ kadɨ m’un go’i kɨ ngɔsine’tɨ kin el wa? M’njɨ dɔ nja’m’tɨ kadɨ m’adɨ rɔ’m kɔ tadɔ lə’i!»
38 Lo kin’tɨ, Jeju ilə Piyər’tɨ ene: «Adɨ in isɨ dɔ nja’i’tɨ kadɨ adɨ rɔ’i kɔ tadɔ lə’m inɓe ta? Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’i, kunə kunjə non el ɓay ə, a manjɨ ta nja mutə ene in gəri’m el.»

14

Jeju in row kɨ kaw kɨ rɔ Luwə’tɨ

1 Jeju el njendo’gɨ lə’ne ene: «Majɨ kadɨ me’se ɓol el, uni me’se adi Luwə, ə uni me’se adi’m’in tɔ.
2 Me ɓe’tɨ lə Bai, kəy’gɨ in ngayn non. Kin ə re in nya kɨ rɔta’tɨ el ə, re m’a m’el’se, tadɔ m’njɨ m’aw kadɨ m’ra go lo tadɔ lə’se.
3 Lokɨ m’aw, ə m’ra go lo ginn’ə gangɨ ningə, m’a m’təl to m’re kadɨ m’ɔy’se, m’aw sese rɔ’m’tɨ, kadɨ to lo kɨ m’in’tɨ, ingɨ kaa in’tɨ tɔ.
4 In, gəri row kɨ kaw lo’tɨ kɨ m’njɨ m’aw’tɨ.»
5 Lo kin’tɨ, Tomasɨ el Jeju ene: «Burəɓe, jɨ gər lo kɨ isɨ awɨ’tɨ el tɔ, ə ra bann be ə j’a jɨ gər row kɨ kaw’tɨ wa?»

6 Ə Jeju el’ə ene: «M’in row, m’in rɔta, m’in kisikidɔtaa. Row kɨ rangɨ kɨ
kadɨ de asɨ kaw’n rɔ Bai Luwə’tɨ goto.
7 Re in gəri m’in ə, a in gəri Bai tɔ. Nga ningə, tokɨ jɨ ra’n ne inɓe kin,
in gəri’ə num, oyi’ə num tɔ.»
8 Ningə Pilipɨ el Jeju ene: «Burəɓe, tɔjɨ’je Baw’je Luwə adɨ j’oo’ə par ə,
inɓe kin asɨ’je nakɨ.»
9 Ə Jeju el’ə ene: «Pilipɨ, in mayinu ba ə m’in sese ne kin kaa in gəri’m’in
el ɓay wa? De kɨ oo’m ə, oo Bai Luwə tɔ. Nga ra bann be ə el ene: “Tɔjɨ’je
Baw’je Luwə adɨ j’oo’ə wa?”
10 Oo to ta kɨ rɔta’tɨ el kadɨ m’in m’njɨ me Bai’tɨ, ə Bai isɨ me’m’tɨ wa?
Ta’gɨ kɨ m’njɨ m’el’se kin, in m’inɓe kɨ dɔ rɔ’m ə m’njɨ m’el el; in Bai kɨ isɨ
me’m’tɨ ə isɨ ra kulə’gɨ lə’ne.
11 Uni me’se adi’m’in tokɨ m’in m’njɨ me Bai’tɨ, ə Bai isɨ me’m’tɨ tɔ kin.
A re uni me’se adi’m’in dɔ ta’gɨ’tɨ kɨ m’njɨ m’el el ə, kulə ra’gɨ lə Luwə kɨ
oyi kɨ kum’se kin yo ə, uni me’se nden.
12 Tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se, de kɨ un me’ne ə, in kaa a ra nya’gɨ kɨ m’njɨ
m’ra’de kin tɔ. A ra nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn ɓay, tadɔ m’in m’njɨ m’aw rɔ
Bai’tɨ.
13 Nga ningə, nya’gɨ pətɨ kɨ dəji me tɔ’m’tɨ ə, m’a m’ra m’adɨ’se, kadɨ
m’in Ngonn, m’ra m’adɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ Bai Luwə’tɨ.
14 Kin ə re dəji nya madɨ me tɔ’m’tɨ ə, m’a m’ra m’adɨ’se.»

Jeju un ndu’ne kadɨ n’a n’ulə kɨ Ndil Luwə

15 Jeju ilə ta kɨ rangɨ dɔ’tɨ ɓay ene: «Kin ə re in ndigɨ m’in ə, a təli rɔ’se
go mbərkikində’gɨ’tɨ lə’m ə uwəi njarara.
16 Ningə m’in, m’a m’dəjɨ Bai Luwə kadɨ ulə kɨ Njera sese kɨ rangɨ, kɨ a
isɨ sese bitɨ kɨ non’tɨ.
17 In ə in Ndil kɨ njera nya kɨ rɔta’tɨ, kɨ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne asi kadɨ
taai’ə me de’tɨ el, tadɔ oyi’ə el, taa gəri’ə el tɔ, nan ingɨ, in gəri’ə, tadɔ isɨ
kadɨ’se’tɨ ne, taa a isɨ me’se’tɨ tɔ.
18 M’a m’inyə’se kɨ kar’se to ngann hal’gɨ be el, nan m’a m’təl kadɨ m’re
rɔ’se’tɨ.
19 Nanyi ngayn el kadɨ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne a oyi m’in el ratata, nan
ingɨ, a oyi m’in, tadɔ m’njɨ kɨ dɔ’m taa, taa ingɨ kaa a sii kɨ dɔ’se taa tɔ.
20 Ndɔ’a’tɨ kin ə, a oyi kadɨ m’in me Bai’tɨ, ningə ingɨ, in me’m’tɨ, ə m’in,
m’in me’se’tɨ tɔ.
21 De kɨ njendigɨ’m, in de kɨ ngəm go mbərkikində’gɨ lə’m majɨ num, təl
rɔ’ne go’tɨ num. Bai a ndigɨ de kɨ njendigɨ’m, ningə m’in kaa m’a m’ndig’ə
tɔ, taa m’a m’tɔj’ɔ rɔ’m kɨ taga kadɨ gəri’m tɔ.»
22 Judɨ (kɨ Judasɨ Isikariyotɨ el) el Jeju ene: «Burəɓe, ra bann be j’in par
ə a tɔjɨ’je rɔ’i kɨ taga kadɨ jɨ gəri, um a tɔjɨ rɔ’i kɨ taga kadɨ ndəgɨ de’gɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne kin gəri nu el wa?»
23 Jeju il’ə’tɨ ene: «De kɨ ndigɨ’m ə, a ngəm go ta’gɨ lə’m. Bai a ndig’ə,
ningə j’in kɨ Bai Luwə joo pətɨ j’a jɨ re rɔ’a’tɨ, j’a j’ində ɓe nan’tɨ si’ə.
24 De kɨ ndigɨ’m el, təl rɔ’ne go ta’gɨ’tɨ lə’m el. Ta’gɨ kɨ isɨ te ta’m’tɨ ə
isɨ oyi kin, in ta’gɨ kɨ m’inɓe m’el kɨ dɔ’m el, nan in ta’gɨ kɨ in rɔ Bai’tɨ kɨ
njekulə’m.
25 M’el’se ta’gɨ kin dɔkagilo kɨ m’in sese nan’tɨ ne ɓay kin.
26 Njera sese, Ndil Luwə kɨ Bai a ulə’n adɨ’se me tɔ’m’tɨ kin, a ndo’se
nya’gɨ pətɨ, taa a olo me’se dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ kɨ m’el’se tɔ.
27 M’inyə lapiya m’adɨ’se, m’adɨ’se lapiya lə’m. Ningə m’in m’adɨ’se tokɨ
de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne adi’se el. Adi me’se osɨ nanga, in ɓoli el.

28 Oyi te ta’m’tɨ m’el m’ene: “M’a m’aw, ə m’a m’təl m’re rɔ’se’tɨ”. Ningə
kin ə re in ndigɨ m’in ə, a rai rɔnel dɔ kaw’tɨ kɨ m’njɨ m’aw rɔ Bai’tɨ, tadɔ
in, in kibo utə’m.
29 M’el’se ta kin ngɔsine, kete taa kadɨ nya’gɨ rai nya, kadɨ to lokɨ a rai
nya ə, uni me’se adi’ə.
30 M’a m’ingə kagilo kadɨ m’el’se ta kɨ ne’tɨ kin el nga, tadɔ, ngar kɨ
isɨ ində tɔgɨ’ne dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, re. Ningə in aw kɨ tɔgɨ madɨ
dɔ’m’tɨ el,
31 nan a ingə tarow kadɨ ra adɨ de’gɨ gəri tokɨ m’ndigɨ Bai, ə m’ra nya’gɨ
tokɨ Bai dəji’m kadɨ m’ra. Indəi taa lo kin’tɨ adɨ j’awi.»

15

Jeju in kagɨ nju kɨ rɔta’tɨ

1 Jeju el ene: «M’in, m’in kagɨ nju kɨ rɔta’tɨ, ningə Bai in nje ra kulə me
ndɔɔ nju’tɨ tɔ.
2 Baji nju kɨ in rɔ’m’tɨ, ə andɨ el ə, Bai a tugə kɔ, nan in kɨ andɨ majɨ ə,
a tugə ngann baji’ə’gɨ kɨ majel kɔ kadɨ andɨ kɨ kete dɔ mad’a’tɨ.
3 Ningə in nyando kɨ m’ndɔ’se, ra adɨ in de’gɨ kɨ ari njay nga.
4 Ə re uwəi rɔ’se rɔ’m’tɨ ngan ə, m’in m’a m’uwə’se rɔ’m’tɨ ngan tɔ. Nga
ningə, to kɨ kaa kɨ baji kagɨ a asɨ kadɨ andɨ kɨ kanjɨ kagɨ el kakin ə, ingɨ
kaa a asi kadɨ rai nya madɨ kɨ kanjɨ kadɨ uwəi rɔ’se rɔ’m’tɨ, el tɔ.
5 M’in kagɨ nju, ə in baji’m’gɨ tɔ. De kɨ uwə rɔ’ne rɔ’m’tɨ ngan, ə m’in
m’uwə rɔ’m’tɨ tɔ ə, a ra nya’gɨ kɨ majɨ majɨ ngayn, tadɔ a asi kadɨ rai nya
madɨ kɨ majɨ kɨ dɔrɔ’se el.
6 De kɨ uwə rɔ’ne ngan rɔ’m’tɨ el, a iləi’ə kɔ gidɨ lo’tɨ to baji kagɨ be. Baji
kagɨ’gɨ kɨ tuti, a kəri’de kadɨ ɓuki’de por’o kadɨ onyi por kɔ.
7 Kin ə re uwəi rɔ’se rɔ’m’tɨ ngan, ə ta lə’m isɨ me’se tɔ ə, dəji nya kɨ in
ndigɨ ə a ingəi.
8 Nya kɨ a rai kadɨ de’gɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ kɨ taga, in ta kadɨ rai kulə’gɨ
kɨ majɨ, majɨ, kɨ dɔnan’tɨ, dɔnan’tɨ num, kadɨ tɔji tokɨ in njendo’gɨ lə’m kɨ
rɔta’tɨ num tɔ.
9 Tokɨ Bai ndigɨ’m nga, m’in m’ndigɨ’se nga be tɔ. Nga ningə, majɨ kadɨ
rai dɔ nja’se’tɨ, me ndigɨ’tɨ kɨ m’ndigɨ’se.
10 Kin ə re təli rɔ’se go mbərkikində’gɨ’tɨ lə’m ə, a rai dɔ nja’se’tɨ, me
ndigɨ’tɨ kɨ m’ndigɨ’se, tokɨ m’təl’n rɔ’m go mbərkikində’gɨ’tɨ lə Bai Luwə,
ə m’ra’n dɔ nja’m’tɨ, me ndigɨ’tɨ kɨ in ndigɨ’m kin be tɔ.
11 «M’el’se ta’gɨ kin be kadɨ rɔnel kɨ me’m’tɨ in rɔnel lə’se tɔ, ningə kadɨ
rɔnel lə’se in rɔnel kɨ asɨ nan rerere.
12 Mbərkikində lə’m ə to kin: In ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge dann’se’tɨ,
tokɨ m’ndigɨ’n’se kin be tɔ.
13 Kin ə re de un rɔ’ne ilə kɔ tadɔ lə madɨ’ne’gɨ ə, nya madɨ kɨ rangɨ kɨ
kadɨ a ra, tɔji’n ndiginan kɨ utə in kin goto nga.
14 Kin ə re rai nya kɨ m’dəji’se kadɨ rai ə, in madɨ’m’gɨ.
15 M’ɓar’se njekuləɓər’gɨ el ratata, tadɔ njekuləɓər gər nya kɨ ɓe’ə isɨ
ra el. Nga ningə m’in, m’ɓar’se madɨ’m’gɨ, tadɔ m’adɨ ingɨ gəri nya’gɨ pətɨ
kɨ m’ingə rɔ Bai Luwə’tɨ.
16 In ingɨ ə mbəti m’in el, nan in m’in ə m’mbətɨ’se. Ningə, m’adɨ’se
kulə kadɨ rai, rai kulə’gɨ kɨ majɨ majɨ, kɨ a to ratata. Ningə lo kin’tɨ, Bai a
adɨ’se nya’gɨ pətɨ kɨ dəji’ə me tɔ’m’tɨ.
17 Nya kare kɨ m’dəji’se, in ta kadɨ in ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge
dann’se’tɨ.»

De′gɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne, me′de majel kɨ Jeju in kɨ njendo′gɨ lə′ne

18 Jeju el ɓay ene: «Kin ə re de′gɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne ɔsi′se ta ə, kadɨ in gəri tokɨ in m′in ə ɔsi m′in ta kete non′se′tɨ.
19 Nga ningə, kin re in uwəi kɨ de′gɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne ə, re de′gɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne a ndigɨ′se; nan kɨ ne kin, in uwəi se′de el, tadɔ m′mbətɨ′se, m′te sese kɔ dann′de′tɨ. Ningə in tadɔ kin ə, ɔsi′se ta.
20 Ə adi me′se olo dɔ ta′tɨ kɨ m′el′se kete m′ene: “Bər utə ɓe′ne el” kin. Kin ə re adi m′in kon ə, a adɨ′se kon tɔ, a re təli rɔ′de go ta′tɨ lə′m ə, a təli rɔ′de go ta′tɨ lə′se tɔ.
21 Kɨ ne kin, a adɨ′se kon tadɔ lə′m, tadɔ gəri de kɨ njekulə′m el.
22 Kin ə re m′re el, re m′el′de ta el ə, re de a tudə majel′gɨ lə′de dɔ′de′tɨ el; nan kɨ ne kin, lo kadɨ a eli eyina: “Gər ə jɨ gər el,” kadɨ de inyə′n go majel′gɨ lə′de kɔ goto.
23 De kɨ me′ə majel sə′m ə, me′ə majel kɨ Bai Luwə tɔ.
24 Kin ə re m′ra kulə madɨ kɨ de madɨ kɨ rangɨ ra nja kare el, dann′de′tɨ el ə, re de a tudə majel′gɨ lə′de dɔ′de′tɨ el; nan kɨ ne kin, oyi kulə ra′m′gɨ kɨ kum′de. Be kaa, me′de majel sə′m num, majel kɨ Bai num.
25 Ningə, in nya kɨ ra nya be kadɨ ta kɨ ndangi me makitu Ndukun′tɨ lə Luwə ene: “Me′de majel sə′m kare be par*”, kin ra nya.
26 «Njera sese kɨ m′a m′ulə si′ə kɨ tɔ Bai Luwə, a re. Ningə in ə in Ndil kɨ nje kel nya′gɨ kɨ rɔta′tɨ dɔ Luwə′tɨ, kɨ a in rɔ Luwə′tɨ. In ə a mannajɨ dɔ′m′tɨ.
27 Nga ningə, ingɨ kaa a manyinajɨ lə′m tɔ, tadɔ in sə′m nan′tɨ lo kulə ngirə nya′gɨ′tɨ nu.»

16

1 «M′el′se ta′gɨ kin kete be pətɨ kadɨ to inyəi ta kunme lə′se el.
2 De′gɨ a tuwəi′se kɔ ginn kəykawnan′gɨ′tɨ lə Juwipɨ′gɨ. Ningə ndɔ′gɨ a rei inɓe ɓay kɨ kadɨ nje kɨ a tɔli′se, a eli me′de′tɨ eyina in kulə lə Luwə ə nyɨ n′isi n′rai.
3 A rai be, tadɔ gəri Bai el num, gəri m′in el num.
4 Nga ningə, m′el′se ta′gɨ kin be kete, kadɨ to ndɔ kɨ nya′gɨ a rai nya ə, me′se olo dɔ′tɨ tokɨ ndɔkɨ m′el′se. M′el′se ta′gɨ kin lo kulə ngirə′tɨ nu el, tadɔ m′in sese nan′tɨ ne.

Kuləra Ndil Luwə

5 «Kɨ ngɔsine kin, m′njɨ m′aw kɨ rɔ nje kulə′m′tɨ, nan de kare dann′se′tɨ kɨ kadɨ dəjɨ′m ene: “Sɨ aw ra wa kaa,” goto.
6 Me′se ur mad′a tadɔ ta′gɨ kɨ m′el′se.
7 Nga ningə, in ta kɨ rɔta′tɨ ə m′el′se: majɨ ngayn tadɔ lə′se kadɨ m′aw, tadɔ re m′aw el ə, de kɨ Njera sese kɨ majɨ kadɨ a re kin, a re el. A re m′aw tɔ ə, m′a m′ulə si′ə m′adɨ′se.
8 Ə lokɨ a re ə, a ra kadɨ de′gɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne gəri tokɨ ndəmi ɔjidɔ nyara kɨ majel, kɨ nyara kɨ dana, kɨ takigangɨ.
9 Kadɨ gəri tokɨ ndəmi ɔjidɔ majel kɨ ra, tadɔ mbeti kun me′de kadɨ′m.
10 Kadɨ gəri tokɨ ndəmi ɔjidɔ nyara kɨ dana tadɔ m′njɨ m′aw rɔ Bai′tɨ, ningə ingɨ a oyi m′in gogɨ el ratata.
11 Kadɨ gəri tokɨ ndəmi ɔjidɔ takigangɨ, tadɔ gangi ta dɔ ngar′tɨ kɨ isɨ ində tɔgɨ′ne dɔ de′gɨ′tɨ kɨ dɔnangɨ′tɨ ne nga.
12 «M′aw kɨ ta′gɨ ngayn ɓay kadɨ m′el′se, nan kɨ ngɔsine kin, a aldɔ′se.

---

* **15:25 15.25** Pag 35.19, 69.5

13 Nga ningə, dɔkagilo kɨ Ndil kɨ nje kɔjɨ nya’gɨ kɨ rɔta’tɨ a re ə, a ra kadɨ
in gərɨ nya’gɨ pətɨ kɨ rɔta’tɨ. A elta kɨ tɔ’ne inɓe el, nan a el nya’gɨ pətɨ kɨ
ingə rɔ Luwə’tɨ, ningə a ilə’se mbər nya’gɨ kɨ a rai nya lo tɨ’tɨ tɔ.
14 In tɔjɨ tɔɓar lə’m kɨ taga, tadɔ in ta’gɨ lə’m, ə a ilə’se mbər’ə.
15 Nya’gɨ pətɨ kɨ in yan Bai, in yan’m tɔ. In tadɔ kin ə, m’el’n m’ene in
ta’gɨ lə’m, ə Ndil a ilə’se mbər’ə.»

Me kon təl rɔnel

16 Jeju el ene: «Nanyi dɔkagilo nden ba kadɨ a oyi m’in el, ningə dɔkagilo
nden go’tɨ ə, a təli oyi m’in gogɨ.»
17 Ə njendo’gɨ madɨ elinan dann’de’tɨ eyina: «Ta kɨ el’je ene: “Nanyi
dɔkagilo nden ba kadɨ a oyi m’in el, ningə dɔkagilo nden go’tɨ ə, a təli oyi
m’in gogɨ,” kin me’ə nan ri wa? Taa elta kɨ kare ɓay ene: “Tadɔ m’njɨ
m’aw rɔ Bai’tɨ.”
18 Ə “dɔkagilo nden” kɨ elta’a kin me’ə nan ri tɔ wa? Jɨ gər me ta kɨ ge
kel’je kin el!»
19 Lokɨ Jeju gər kadɨ njendo’gɨ li’ə isɨ sangi kadɨ dəji’ə ta ə, el’de ene:
«Sii dəji nan ta dann’se’tɨ ɔjidɔ ta kɨ m’el’se m’ene: “Nanyi dɔkagilo nden
ba kadɨ a oyi m’in el, ningə dɔkagilo nden go’tɨ ə, a təli oyi m’in gogɨ,” kin.
20 Nga ningə, tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’se: A nonyi ge, a ndingəi ndoo ge, nan
de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne a rai rɔnel. Me kon a ra’se, nan me kon lə’se kin a
təl rɔnel.
21 Lokɨ dene aw to ojɨ ngonn ə, in me kon’tɨ, tadɔ dɔkagilo kon li’ə re,
nan lokɨ ngonn te rɔ’a’tɨ nga ningə, me’ə oy dɔ kon’tɨ, tadɔ rɔnel de kɨ oj’o
il’ə dɔnangɨ’tɨ.
22 Ningə, ingɨ kaa, kɨ ngɔsine kin, in me kon’tɨ, nan m’a m’təl m’oo’se,
kadɨ rɔnel a rosɨ me’se, ningə in rɔnel kɨ de a ɔr me’se’tɨ gogɨ el.
23 Ndɔ’a’tɨ kin, a dəji m’in ta dɔ nya madɨ’tɨ el nga. Ningə, tokɨ rɔta’tɨ,
adɨ m’el’se, Bai a adɨ’se nya’gɨ pətɨ kɨ dəji’ə me tɔ’m’tɨ.
24 Bitɨ ɓone kaa, dəji nya madɨ me tɔ’m’tɨ el ɓay. Dəji ə a ingəi, kadɨ
rɔnel lə’se asɨ nan rerere.

Jeju tətɨ rɔ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne

25 «M’el’se ta’gɨ kin me kujita’tɨ, nan ndɔ’gɨ a rei non kadɨ m’a m’el’se
ta me kujita’tɨ el nga, nan m’a m’el’se ta kɨ dɔ Bai Luwə’tɨ taga wangɨ.
26 In dɔ ndɔ’a’tɨ kin, a dəji nya Bai me tɔ’m’tɨ, ningə m’a m’el’se el, tokɨ
m’njɨ m’elta kɨ Bai tadɔ lə’se,
27 tadɔ Bai Luwə ə inɓe ndigɨ’se. Luwə ndigɨ’se, tadɔ in ndigɨ m’in, taa
uni me’se adɨ tokɨ m’ində rɔ’a’tɨ ə m’re tɔ.
28 M’ində rɔ Bai’tɨ ə m’re dɔnangɨ’tɨ ne, ningə kɨ ngɔsine kin, m’a m’inyə
dɔnangɨ ə m’təl m’aw rɔ Bai’tɨ gogɨ.»
29 Ə njendo’gɨ li’ə eli eyina: «Oo, kɨ ne kin, nyɨ in el’je ta taga wangɨ um
me kujita’tɨ el nga kin.
30 Ningə kɨ ngɔsine kin, jɨ gər kadɨ in gər nya’gɨ pətɨ, taa ta’gɨ kɨ to me
de’tɨ ɓay, kadɨ to de dəji kaa in gər kete. Lo kin’tɨ, j’uni me’je tokɨ in rɔ
Luwə’tɨ.»
31 Ə Jeju ilə’de’tɨ ene: «Uni me’se adɨ’m’in nga wa?
32 Oyi, dɔ kadɨ isɨ re, ningə kɨ ne kin, re te ne nga kɨ kadɨ de’gɨ a
sananyɨ’se kɨ lo kare kare. A inyəi m’in kɨ kar’m, nan m’in kɨ kar’m el,
tadɔ Bai Luwə in sə’m nan’tɨ ne.
33 M’el’se ta’gɨ kin pətɨ be, kadɨ lapiya in me’se’tɨ, me kində rɔ nan’tɨ
sə’m. A ingəi kon dɔnangɨ’tɨ ne, nan kadɨ uwəi tɔgɨ’se ba, tadɔ m’tətɨ rɔ
nje tɔgɨ’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne nga.»

17

Jeju elta kɨ Luwə tadɔ lə'ne inɓe num, tadɔ lə njendo'gɨ lə'ne num

1 Go ta'tɨ kɨ Jeju el kin ə, un kum'ne kɨ taa dɔran'tɨ, ningə el ene: «Bai,
dɔkad'a re nga. Tɔjɨ tɔɓar lə'm, m'in Ngonn'i kɨ taga adɨ de'gɨ gəri, kadɨ
to m'in Ngonn'i, m'tɔjɨ tɔɓar lə'i kɨ taga madɨ de'gɨ gəri tɔ.
2 In, adɨ'm tɔgɨ dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ, kadɨ to m'adɨ nje kɨ inyə'de ji'm'tɨ, si kɨ
dɔ'de taa bitɨ kɨ non'tɨ.
3 Kisikidɔtaa bitɨ kɨ non'tɨ, in ta kadɨ de gəri, in kɨ in kɨ kar'i ba ə in
Luwə kɨ rɔta'tɨ kin num, kadɨ gər Jeju Kirisitɨ kɨ in de kɨ ulə kin num.
4 M'tɔjɨ tɔɓar lə'i m'adɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ gəri, ningə kulə kɨ
adɨ'm kadɨ m'ra kaa m'tɔl ta'a majɨ tɔ.
5 Kɨ ngɔsine kin, Bai, m'dəj'i kadɨ adɨ m'ingə kɔsikurə takum'i'tɨ tokɨ
ndɔkɨ adɨ'm kete non kində dɔran'tɨ, kɨ dɔnangɨ'tɨ kin.
6 «M'a m'adɨ de'gɨ kɨ ɔy'de dann madɨ'de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, adɨ'm
kin gəri'nu. In de'gɨ lə'i, ə inyə'de me ji'm'tɨ, ningə təli rɔ'de majɨ go ta'tɨ
lə'i.
7 Kɨ ngɔsine kin, gəri kadɨ nya'gɨ pətɨ kɨ adɨ'm, in rɔ'i'tɨ.
8 Tadɔ m'adɨ'de ta'gɨ kɨ adɨ'm'de, ningə taai. Lokɨ taai ə, gəri kadɨ m'ində
rɔ'i'tɨ, adɨ uni me'de tokɨ in in ə ulə'm.
9 Ningə in tadɔ lə'de ə m'el sə'i ta. M'el sə'i ta tadɔ lə de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ
ne el, nan tadɔ lə nje kɨ inyə'de me ji'm'tɨ, tadɔ nje kɨ inyə'de me ji'm'tɨ
kin in de'gɨ lə'i.
10 Ningə nya'gɨ pətɨ kɨ in yan'm, in yan'i, ə nya'gɨ pətɨ kɨ in yan'i, in
yan'm tɔ. Nga ningə, ingɨ, tɔji tɔɓar lə'm kɨ taga adi de'gɨ oyi.
11 M'in, m'a m'in dɔnangɨ'tɨ ne el nga, m'njɨ m'aw kɨ rɔ'i'tɨ, nan in kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne ɓay. Be ə, Bai Luwə kɨ nje kar njay, m'dəj'i kadɨ ində kum'i
go'de'tɨ majɨ. Ində kum'i go'de'tɨ kɨ tɔgɨ lə'i, kɨ in tɔgɨ kɨ adɨ'm m'ra'n kulə
kin, kadɨ to in kareba tokɨ j'in sə'i j'in kareba kin be tɔ.
12 Dɔkagilo kɨ m'in se'de, m'ində kum go'de'tɨ majɨ kɨ tɔgɨ lə'i kɨ adɨ'm.
M'dow bagɨ'm dɔ'de'tɨ, adɨ de kare kaa nanyi kɔ el. De ə, in in kɨ majɨ kadɨ
a tujɨ kadɨ to ta kɨ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə tɔl'n ta'ne kakin par*.
13 Nga ningə, kɨ ngɔsine kin, m'njɨ m'aw kɨ rɔ'i'tɨ, ə m'elta kin be tokɨ
m'in'n se'de dɔnangɨ'tɨ ne ɓay kin, kadɨ to inɓe'gɨ ingəi rɔnel kɨ me'm'tɨ,
kɨ in rɔnel kɨ asɨ nan rerere kin.
14 M'adɨ'de ta lə'i ningə, de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ɔsi'de ta tadɔ k'in kɨ in
de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el, tokɨ m'in m'in'n de kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el kin be tɔ.
15 Nga ningə, m'dəj'i kadɨ ɔy'de kɔ dɔnangɨ'tɨ ne el, nan kadɨ ɔsi Su
ngərəngɨ dɔ'de'tɨ.
16 In de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el, tokɨ m'in m'in'n de kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el kin
be tɔ.
17 Majɨ kadɨ un'de kɨ ta kɨ rɔta'tɨ, ində taa dangɨ to de'gɨ lə'i. Ta lə'i in
ta kɨ rɔta'tɨ.
18 Ningə, m'in kaa, m'ulə'de dɔnangɨ'tɨ, tokɨ ulə'm dɔnangɨ'tɨ kakin be
tɔ.
19 M'inɓe, m'un rɔ'm m'ində ta dangɨ to de lə'i tadɔ lə'de, kadɨ to ingɨ
kaa, in kɨ kində ta dangɨ me ta kɨ rɔta'tɨ to de'gɨ lə'i tɔ.

Jeju elta kɨ Luwə tadɔ lə de'gɨ pətɨ kɨ a uni me'de

20 «M'el sə'i ta tadɔ lə nje kɨ m'ulə'de kin par el, nan tadɔ lə de'gɨ pətɨ
kɨ a uni me'de adɨ'm'in, kɨ gorow lə ta kɨ a te ta nje'gɨ'tɨ kɨ m'ulə'de.

---

* **17:12 17.12** Pag 41.10

21 M’dəj’i kadɨ pətɨ, təli de’gɨ kɨ kare, tokɨ in Bai, ində rɔ’i nan’tɨ sə’m, ə
m’in m’ində rɔ’m nan’tɨ sə’i kin be. Kadɨ ingɨ kaa indəi rɔ’de nan’tɨ se’je
tɔ, kadɨ to de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne uni me’de adi tokɨ in in ə ulə’m.
22 M’in m’adɨ’de kɔsikurə kɨ taa, kadɨ to in de’gɨ kɨ kare, tokɨ j’in sə’i
j’in’n de’gɨ kɨ kare kin be tɔ.
23 M’in m’ində rɔ’m nan’tɨ se’de, ningə in, ində rɔ’i nan’tɨ sə’m tɔ; ə lo
kin’tɨ, a asi kadɨ in de’gɨ kɨ kareba kɨ rɔta’tɨ, kadɨ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne
gəri tokɨ in in ə ulə’m num, in ndigɨ’de tokɨ in ndigɨ’m be num tɔ.
24 Oyo, Bai, nje kɨ adɨ’m’de kin, m’ndigɨ ngayn kadɨ in sə’m nan’tɨ, lo’tɨ
kɨ m’a m’in’tɨ, kadɨ oyi kɔsikurə kɨ m’aw’n, kɔsikurə kɨ in taa. M’el m’ene
taa kɔsikurə, tadɔ in ndigɨ’m kete non kində dɔran’tɨ kɨ dɔnangɨ.
25 Bai kɨ njera nya kɨ dana, de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne gəri nu el, nan m’in
m’gər’i, taa nje kɨ adɨ’m’de kaa gəri tokɨ in in ə ulə’m tɔ.
26 M’a m’adɨ gəri’nu, ningə m’a m’adɨ gəri’nu kɨ kete ɓay, kadɨ to ko
ndigɨ kɨ in ndigɨ’m kin to me’de’tɨ num, kadɨ m’inɓe m’in nan’tɨ se’de
num tɔ.»

18

Kuwə Jeju
(Mat 26.47-56; Mrk 14.43-50; Luk 22.47-53)

1 Go ta’tɨ kɨ Jeju el kɨ Luwə kin ningə, ɔti kɨ njendo’gɨ lə’ne, ali dɔ lo,
awi dow ngonn mann’tɨ madɨ kɨ ɓari’ə Sedron. Low’ə’tɨ kin, lo ndɔɔ kɨ de
man kagɨ’gɨ’tɨ to non, ə uri me’tɨ.
2 Judasɨ kɨ njekundɔ Jeju, gər lo kin majɨ, tadɔ in lo kɨ Jeju in kɨ njendo’gɨ
lə’ne isɨ rei’tɨ taa taa.
3 In be ə, Judasɨ un dɔ kutɨ njerɔ’gɨ lə nje konɓe kɨ Rɔm, aw se’de low’ə’tɨ
kakin. Taa kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ Parisɨ’gɨ, uləi njengəm
takəy lə Luwə adɨ in se’de non tɔ. De’gɨ kigo Judasɨ’tɨ kin oti kiyərɔ’gɨ kɨ
lambɨ’gɨ kɨ por ngəl’gɨ.
4 Lo kin’tɨ, Jeju kɨ gər nya pətɨ kɨ a re dɔ’a’tɨ, ɔtɨ kɨ rɔ’de’tɨ, dəjɨ’de ene:
«Sii sangi nan wa?»
5 Ningə ingɨ iləi’ə’tɨ eyina: «J’isi jɨ sangɨ Jeju kɨ Najareɨ’tɨ.» Ə Jeju el’de
ene: «In m’inɓe ə m’ra am.» Judasɨ inɓe kɨ njekulə Jeju kakin jɨ’de’tɨ kaa
ra se’de non tɔ.
6 Lokɨ Jeju el’de ene: «In m’inɓe ə m’ra am» kin ə, gadi gogɨ, ningə tei
tosɨ.
7 Jeju təl dəjɨ’de ɓay ene: «Sii sangi nan wa?» Ningə ingɨ iləi’ə’tɨ eyina:
«J’isi jɨ sangɨ Jeju kɨ Najareɨ’tɨ.»
8 Ə Jeju el’de ene: «M’el’se m’ene, in m’inɓe ə m’ra am. Ə re in m’in ə
isɨ sangi m’in ə, inyəi ndəgɨ de’gɨ kam adɨ awi.»
9 To be kadɨ ta kɨ te ta Jeju’tɨ kɨ rɔ Baw’a Luwə’tɨ ene: «Nje kɨ adɨ’m’de,
de kare kaa nanyi kɔ el» kin, tɔlta’ne.
10 Simon Piyər ɔr kiyərɔ kɨ ulə saw’a’tɨ rɔ’ne’tɨ, tugə’n mbi paja lə kibo
lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ. Tugə mbi’ə kɨ dɔjikɔl’ɔ’tɨ batɨ gangɨ. Tɔ
paja kakin nan Malkusɨ.
11 Ə Jeju el Piyər ene: «Ulə kiyə lə’i saw’a’tɨ gogɨ! Oo kadɨ m’a m’anyi
kɔpɨ kon kɨ Bai adɨ’m kin el wa?»

Jeju ra non Hann’tɨ
(Mat 26.57-58; Mrk 14.53-54; Luk 22.54)

12 Kutɨ njerɔ’gɨ lə nje konɓe kɨ Rɔm, nan’tɨ kɨ njekundɔ’de num, kɨ
njengəm ta Kəy lə Luwə kɨ Juwipɨ’gɨ uləi’de kakin num, uwəi Jeju dɔi’ə.

13 Dɔ kete, awi si'ə ɓe lə Hann* kɨ in məm Kayipɨ. Kayipɨ ə in kibo lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ ɓal'a'tɨ kin.
14 Nga ningə in darɔ Kayipɨ inɓe kin ə in nje kel Juwipɨ kene: «In sotɨ
ngayn tadɔ lə'se kadɨ ba kal de kare oy tadɔ lə ginn bulə de'gɨ†.»

Piyər manjɨ ta
(Mat 26.69-70; Mrk 14.66-68; Luk 22.55-57)

15 Simon Piyər in kɨ njendo kare kɨ dann njendo'gɨ'tɨ lə Jeju, uni go Jeju.
Njendo kare kɨ in kɨ Piyər kakin gər kɨ kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ,
adɨ ur natɨ kəy'tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, nan'tɨ kɨ Jeju kɨ
uri si'ə kəy.
16 Piyər ə isɨ yan'ne taga, ndəkba takəy'tɨ. Lo kin'tɨ, njendo kɨ kibo lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ gər'ə kakin, te taga, elta kɨ dene kɨ njengəm
takəy, ə go'tɨ, dene inyə Piyər ad'a ur kəy.
17 Dene kɨ njengəm takəy kakin el Piyər ene: «In kaa in dann njendo'gɨ'tɨ
lə dingəm kin tɔ el wa?» Ə Piyər ilə'tɨ ene: «Jagɨ, m'in se'de el.»
18 Kul on, adɨ nje ra kulə'gɨ kɨ njengəm ta lo'gɨ, iləi por ra nduwi. Piyər
kaa ra se'de ta por'tɨ kakin non, a nduw se'de tɔ.

Hann dəjɨ ta Jeju

19 *Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ dəjɨ ta Jeju dɔ njendo'gɨ'tɨ li'ə kɨ
dɔ nyando'tɨ li'ə kɨ isɨ ndo de'gɨ.
20 Ə Jeju ilə'tɨ ene: «M'elta de'gɨ taga wangɨ, taa kɨ ndɔ'gɨ, ndɔ'gɨ, m'njɨ
m'ndo nya de'gɨ ginn kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ num, ginn Kəy'tɨ lə
Luwə num, kɨ in lo'gɨ kɨ dɔ Juwipɨ'gɨ pətɨ isɨ ɔsɨ nan'tɨ. Nya madɨ kɨ m'el
lo kiyə'tɨ goto.
21 Nga ra bann ə dəjɨ'm ta ɓay wa? Dəji ta nje kɨ isɨ oyi m'in lo kelta'tɨ
kin oyi, gəri ta kɨ m'njɨ m'el'de majɨ ngayn.»
22 Dɔ ta'tɨ kin, njengəm ta lo kare kɨ ra se'de non, ində kɔtɨ Jeju, ə el'ə
ene: «Adɨ in be ə kadɨ tur'n ta adɨ kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ'tɨ
wa?»
23 Ə Jeju ilə'tɨ ene: «Kin ə re ta kɨ m'el kin, majel ə, ɔjɨ maj'a el adɨ'm
m'oo, a re m'el majɨ tɔ ə, ra bann be ə ində'm wa?»
24 Lo kin'tɨ, Hann adɨ awi kɨ Jeju kɨ dɔ kɨ dɔi'ə kin be ɓe lə Kayipɨ, kɨ in
kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ.

Piyər təl manjɨ ɓay tokɨ n'gər Jeju el
(Mat 26.71-75; Mrk 14.69-72; Luk 22.58-62)

25 Piyər isɨ ta por'tɨ non, isɨ nduw por, ə eli'ə eyina: «Man, in kaa in
dann njendo'gɨ'tɨ li'ə tɔ el wa?» Nan Piyər manjɨ ene: «Jagɨ, m'in se'de
el.»
26 Kɨ kare dann njerakulə'gɨ'tɨ lə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ
in noji dingəm kɨ Piyər tugə mbi'ə gangɨ, el Piyər ene: «De kɨ m'oo'ə si'ə,
lo ndɔɔ'tɨ kɨ me kagɨ'gɨ'tɨ kin, in in el ə in nan?»
27 Nan Piyər manjɨ inɓe ɓay. Ningə tanan'tɨ non, kunə kunjə non.

Jeju ra non Pilati'tɨ
(Mat 27.1-2, 11-14; Mrk 15.1-5; Luk 23.1-5)

28 Lokɨ in kɨ Jeju ɓe lə Kayipɨ ə, awi si'ə kəy'tɨ kɨ boi lə nje konɓe kɨ
Rɔm'tɨ. In sin ba ɓay. Ningə njekundɔ Juwipɨ'gɨ mbeti kur me kəy kɨ

---

* **18:13 18.13** Hann kaa ndəkɨ in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ tɔ kɨ ɓal kɨ 6 te 15'tɨ go Kirisiti'tɨ. Go'tɨ gogɨ kaa, Juwipɨ'gɨ ɓuki'ə'tɨ to kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ inɓe kakin ɓala'tɨ. Lo takigangɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ ə, in ə de'gɨ oyi ta li'ə ngayn. † **18:14 18.14** Jan 11.49

boi’tɨ, kadɨ to n’təli kɨ njen, takum Luwə’tɨ, kadɨ to n’usɔi nya lo ra nanyi Pakɨ’tɨ.
29 In tadɔ kin ə, *Pilatɨ te ingə’de taga, ningə dəjɨ’de ene: «In ri ə səki
dingəm kam wa?»
30 Ningə, ingɨ iləi’ə’tɨ eyina: «Kin ə re in de kɨ njera nya kɨ majel el ə, re
j’a jɨ re si’ə, j’ulə jɨ’i’tɨ el.»
31 ə Pilatɨ el’de ene: «Inɓe’gɨ, taai’ə, awi gangi ta dɔ’a’tɨ kigo ndukun’gɨ’tɨ
lə’se, in Juwipɨ’gɨ.» Nan eli Pilatɨ eyina: «J’in, de adɨ’je tarow kɨ kadɨ jɨ
gangi’n ta koy dɔ de’tɨ el.»
32 In be ə, ta kɨ Jeju inɓe el kadɨ tɔjɨ’n napar koy kɨ n’a n’oy kin tɔlta’ne.
33 Pilatɨ təl ur me kəy’tɨ kɨ boi, ɓar Jeju, ningə dəj’ə ene: «In ngar lə
Juwipɨ’gɨ wa?»
34 ə Jeju ilə’tɨ ene: «Inɓe kɨ dɔi ə elta kin be eke de’gɨ kɨ rangɨ ə eli’nu
ta kin ɔjidɔ’m wa?»
35 Ningə Pilatɨ el Jeju ene: «M’in kɨ oo’m kin m’in Juwipɨ wa? In de’gɨ
kɨ ginn ɓe’tɨ lə’i inɓe num, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ num, ə
rei uləi’nu ji’m’tɨ! Nga ningə m’dəj’i ke in ri inɓe ə in ra wa?»
36 ə Jeju el’ə ene: «M’in ngar kɨ dɔnangɨ’tɨ ne el, re m’in ngar kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne ə, re de’gɨ kɨ go’m’tɨ, a rɔ’i dɔ’m’tɨ kadɨ de ulə’m ji njekundɔ
Juwipɨ’gɨ’tɨ el; nan k’in ə m’in ngar kɨ dɔnangɨ’tɨ ne el.»
37 Ningə Pilatɨ dəj’ə ene: «Adɨ in ngar ta?» Ningə Jeju el’ə ene: «In ta
kɨ in ə te tai ene m’in ngar. M’in, oji m’in, ningə m’re dɔnangɨ’tɨ ne kadɨ
m’man najɨ dɔ nya kɨ rɔta’tɨ. Nga ningə, de kɨ in me nya kɨ rɔta’tɨ, təl rɔ’ne
go ta’tɨ lə’m.»
38 Lo kin’tɨ, Pilatɨ dəj’ə ene: «In ri ə in nya kɨ rɔta’tɨ wa?»

Gangɨ ta koy dɔ Jeju’tɨ
(Mat 27.15-31; Mrk 15.6-20; Luk 23.13-25)

Go ta’tɨ kɨ Pilatɨ dəjɨ kin ə, təl te taga rɔ Juwipɨ’gɨ’tɨ el’de ene: «M’ingə
ta madɨ kare kɨ kadɨ m’gangɨ’n ta dɔ de’tɨ kin el.
39 Nga ningə, kigo jibəl ra’a’tɨ kɨ isɨ rai kete, kete, ə dɔkagilo ra nanyi
Pakɨ ə, m’inyə dangay kare taa m’adɨ’se kin, in ndigɨ dɔ’tɨ kadɨ m’inyə
ngar lə Juwipɨ’gɨ taa madɨ’se wa?»
40 Nan ingɨ, uni ndu’de kɨ taa eli eyina: «Jagɨ, in el, in Barabasɨ ə jɨ ndigɨ
kadɨ inyə taa.» Barabasɨ kɨ elita li’ə kin, in baw kaya.

19

1 Pilatɨ adɨ ndu’ne njerɔ’gɨ kadɨ awi kɨ Jeju, ningə kadɨ indəi’ə kɨ ndəy
hawlay.
2 Njerɔ’gɨ oji jɔgɨ konn, uləi dɔ’a’tɨ, ningə uləi ku ngal kɨ kər njir njir
rɔ’a’tɨ tɔ.
3 Ɔti rei rɔ’a’tɨ, ningə eli’ə eyina: «Lapiya, ngar lə Juwipɨ’gɨ!» Ningə
ɓuki ji’de kɔt’ɔ’tɨ, indəi’ə.
4 Nja kare ɓay, Pilatɨ te rɔ bulə de’gɨ’tɨ el’de ene: «Majɨ, m’a m’re si’ə
taga rɔ’se’tɨ ne, kadɨ in gəri tokɨ m’ingə ta madɨ kare kɨ kadɨ m’gangɨ’n ta
dɔ’a’tɨ el.»
5 Lo kin’tɨ non be, Jeju te taga kɨ jɔgɨ kon dɔ’ne’tɨ num, kɨ ku ngal kɨ kər
njir njir rɔ’ne’tɨ num. Ningə Pilatɨ el’de ene: «Dingəm kaa nyɨ ra am!»
6 Nan lokɨ, kibo’gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ njengəm ta lo’gɨ
lə Juwipɨ’gɨ, oyi’ə ə, uləi bilə eli eyina: «In ɓər’ə kagidəsɨ’tɨ! in ɓər’ə
kagidəsɨ’tɨ!» ə Pilatɨ el’de ene: «Inɓe’gɨ, in taai’ə, awi in ɓəri’ə kagidəsɨ’tɨ,
tadɔ m’in, m’ingə ta madɨ kɨ asɨ kadɨ m’gangɨ’n ta koy dɔ’a’tɨ el.»

7 Ningə Juwipɨ'gɨ eli Pilatɨ eyina: «J'aw kɨ ndukun kare non, ə kigo
ndukun'tɨ kakin, in de kɨ sɔw dɔ koy, tadɔ el ene n'in Ngonn lə Luwə*.»
8 Lokɨ Pilatɨ oo ta kin ə, ad'a ɓol kɨ dɔ mad'a'tɨ ɓay,
9 ə təl ur me kəy'tɨ kɨ boi, ningə dəjɨ Jeju ene: «In, in ra wa?»
10 Nan Jeju ilə ta'tɨ el. Ə Pilatɨ el Jeju ene: «M'in ə m'dəj'i ta ə ilə'm'tɨ el
wa? In gər kadɨ m'aw kɨ tɔgɨ kadɨ m'ge ə m'inyə'i taa num, m'ge ə m'ɓər'i
kagidəsɨ'tɨ num, eke in gər el wa?»
11 Jeju ilə'tɨ ene: «Kin ə re in tɔgɨ kɨ Luwə inɓe ə adɨ dɔran'tɨ nu kin el
ə, aw kɨ tɔgɨ madɨ kare dɔ'm'tɨ el. Ningə in tadɔ kin ə, de kɨ njekulə'm
ji'i'tɨ, majel li'ə in ngayn utə yan'i.»
12 Dɔ ta'tɨ inɓe kin ə, Pilatɨ sangɨ kadɨ n'inyə Jeju, nan Juwipɨ'gɨ uri kɔl,
ə eli'ə eyina: «Kin ə re inyə taa ə, in madɨ Sejar kɨ in ngar kibo kin el. De
kɨ ene n'in ngar ə, de'ə kin in nje ta lə Sejar.»
13 Lokɨ Pilatɨ oo ta kin ə, adɨ awi kɨ Jeju taga, ningə inɓe isɨ dɔ
kumbər ngar'tɨ, lo'tɨ kɨ ɓari'ə Gajɨ mbal'gɨ kɨ kində nanga, kɨ ta Ebirə
ene «Gabata».
14 In ndɔ kɨ kadɨ lo ti par ə in kulə ngirə ra nanyi Pakɨ, ningə in kadɨ kɨ
jam dɔ ɓe'tɨ be. Ə Pilatɨ el Juwipɨ'gɨ ene: «Oyi ngar lə'se.»
15 Nan uni ndu'de kɨ taa eli eyina: «Kadɨ oy kɔ! Kadɨ oy kɔ! Ɓər'ə
kagidəsɨ'tɨ!» Ə Pilatɨ el'de ene: «Kadɨ to m'ɓər ngar lə'se kagidəsɨ'tɨ wa?»
Ningə kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ eli eyina: «De oo ngar lə'je
kɨ rangɨ el, ngar lə'je in Sejar par.»
16 Lo kin'tɨ, Pilatɨ ulə Jeju ji'de'tɨ kadɨ ɓəri'ə kagidəsɨ'tɨ. Njerɔ'gɨ uwəi
Jeju awi si'ə.

De'gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ'tɨ
(Mat 27.32-44; Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43)

Njerɔ'gɨ uwəi Jeju awi si'ə.
17 Inɓe otɨ kagidəsɨ lə'ne, te'n gidɨ ɓebo'tɨ kɨ taga, kadɨ awɨ'n lo'tɨ kɨ to
to «Ka dɔ de», kɨ ta Ebirə ene «Golgota.»
18 In low'ə'tɨ kin ə njerɔ'gɨ ɓəri Jeju'tɨ, kagidəsɨ'tɨ. Ɓəri de'gɨ joo
kagidəsɨ'tɨ sɨ'ə, kɨ kare dɔjikɔl'ɔ'tɨ, ə kɨ kare dɔjigəl'ə'tɨ tɔ, ningə inɓe
ra dana.
19 Pilatɨ adɨ rai ngonn bar, ndangi nya me'tɨ, indəi taa dɔ kagidəsɨ kɨ Jeju
ra'tɨ. Nya kɨ ndangi me'tɨ nan: «Jeju kɨ Najaretɨ'tɨ, ngar lə Juwipɨ'gɨ.»
20 Lokɨ ɓəri Jeju'tɨ, kagidəsɨ'tɨ kakin in ndəkba kɨ ɓebo, adɨ Juwipɨ'gɨ
ngayn tudəi nya kɨ ndangi kin. Ndangi kɨ ta Ebirə num, kɨ ta Laten num,
taa kɨ ta Girekɨ num tɔ.
21 Ə kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ eli Pilatɨ eyina: «Nya kin, majɨ
kadɨ re a ndangɨ "ngar lə Juwipɨ'gɨ" be el, nan re a ndangɨ "dingəm kam
el ene n'in ngar lə Juwipɨ'gɨ" taa in gorow'ə'tɨ.»
22 Nan Pilatɨ el'de ene: «Nya kɨ m'ndangɨ ningə, ndang'a kaa m'ndangɨ
kin.»
23 Lokɨ njerɔ'gɨ ɓəri Jeju kagidəsɨ'tɨ ginn'ə gangɨ ningə, ɔyi ku'gɨ li'ə,
kanyi ginn sɔ, sɔw dɔ'de kare kare. Ningə nanyi ku ngal kɨ de ur el, nan
oji tanan'tɨ be par, ində taa re nanga.
24 Ə njerɔ'gɨ elinan eyina: «Adɨ jɨ tili ku ngal kin el, nan adɨ jɨ tugəi kiri
mbara dɔ'tɨ j'oyi ke nan ə a in yan'a wa.» Ningə in nya kɨ a to be kadɨ ta
kɨ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina:
«Kanyinan ku'gɨ li'ə,
Ningə tugəi kiri mbara dɔ ku ngal'tɨ li'ə tɔ» kin tɔlta'ne†.

---

* **19:7 19.7** Lebitikɨ 24.16 † **19:24 19.24** Pag 22.19

Ningə in nya’a kaa nyɨ njerɔ’gɨ rai kin.
25 Kon Jeju in kɨ ngonnkon’ne kɨ dene num, Mari kɨ ne Kilewopasɨ num,
taa Mari kɨ Magidala num rai non, ndəkba kadɨ kagidəsɨ’tɨ kɨ ɓəri Jeju’tɨ.
26 Lokɨ Jeju oo kon’ne, ə oo njendo kɨ Jeju ndig’ə, ra gəd’ə’tɨ ə, el kon’ne
ene: «Dene, oo ngonn’i ə ra am.»
27 Ningə go’tɨ, el njendo kakin ene: «Oo kon’i ə ra am.» Ningə, ndɔ’a’tɨ
non, njendo kakin aw kɨ kon Jeju rɔ’ne’tɨ.

Koy Jeju
(Mat 27.45-56; Mrk 15.33-41; Luk 23.44-49)

28 Go nya’gɨ’tɨ kin, Jeju gər kadɨ ginn nya’gɨ pətɨ gangɨ nga ə, elta kin
kadɨ tɔlta ta kɨ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə ene: «Kundə ra’m[‡].»
29 Ngoo kɨ yiwi kandɨ nju kɨ masɨ rosɨ isɨ non, ə njerɔ’gɨ nduyi nya kɨ to
hem hem me yiwi nju’tɨ kɨ masɨ kakin, uləi ta kagɨ’tɨ kɨ ɓari’ə ijopɨ, ə uləi
ta Jeju’tɨ.
30 Ə lokɨ Jeju njuw yiwi kandɨ nju kɨ masɨ kakin ningə, el ene: «Ginn
nya’gɨ pətɨ gangɨ nga», ə ulə dɔ’ne nanga, ningə kon li’ə te.

Njerɔ kare ɔsi kadɨ Jeju

31 In ndɔ kɨ kadɨ lo ti dɔ’tɨ ə, in ndɔ kɔrkon. In ndɔ kɔrkon kɨ to ta dangɨ,
ə, kadɨ to ninn’gɨ rai dɔ kagidəsɨ’tɨ ba ndɔ kɔrkon’tɨ el[§], Juwipɨ’gɨ awi dəji
Pilatɨ kadɨ adɨ budi nja’de, ə ɔri’de kɔ dɔ kagidəsɨ’tɨ.
32 Lo kin’tɨ, njerɔ’gɨ awi budi nja de kɨ dɔkete num, in kɨ nja joo num, kɨ
ɓəri’de dɔ kagidəsɨ’tɨ nan’tɨ kɨ Jeju.
33 Lokɨ rei tei dɔ Jeju’tɨ ə, oyi kadɨ in oy nga, adɨ budi nja’a el.
34 Ningə njerɔ kare ə ɔsɨ kad’a kɨ ningə, ə tanan’tɨ non, mosɨ kɨ mann
tei ta do ningə’tɨ kakin.
35 De kɨ ɔr go nya’gɨ kin, oo kɨ kum’ne, ningə mannajɨ li’ə in kɨ rɔta’tɨ,
taa inɓe gər kadɨ in ta kɨ rɔta’tɨ ə n’el tɔ, kadɨ to ingɨ kaa uni me’se tɔ[*].
36 Tokɨ rɔta’tɨ, nya’gɨ kin rai nya be kadɨ to ta kɨ ndangi me makitu’tɨ lə
Luwə eyina: «Singə kare kaa de a təti el[†]», kin tɔlta’ne.
37 Taa ndangi ta kɨ rangɨ ɓay me makitu’tɨ lə Luwə eyina «A gonyi lo kɨ
rɔ de’tɨ kɨ ɔsi kad’a kɨ ningə[‡].»

Uləi Jeju ɓe ninn’tɨ
(Mat 27.57-61; Mrk 15.42-47; Luk 23.50-56)

38 Go nya’gɨ’tɨ kin, Jisepɨ kɨ in de kɨ Arimate’tɨ, aw dəjɨ tarow Pilatɨ
kadɨ n’ɔr ninn Jeju. Jisepɨ in njendo lə Jeju kɨ ra rɔ’ne lo kiyə’tɨ, tadɔ
ɓol Juwipɨ’gɨ. Pilatɨ ad’a tarow, adɨ Jisepɨ aw ɔr ninn Jeju.
39 Nikodem kɨ ndɔkɨ aw ingə Jeju kondɔ kakin kaa, aw kɨ ndujɨ kagɨ’gɨ kɨ
ətɨ majɨ joo tadɔ kɔy rɔ ninn’tɨ. Ndujɨ kagɨ’gɨ kɨ ɓari’de mir in kɨ alowəsɨ,
poləi’de nan’tɨ asɨ kiləw dɔmutə be.
40 De’gɨ kɨ joo kin, uni ninn Jeju, doloi kɨ ta ku len. Lo dole’tɨ, ɓuki ndujɨ
kagɨ kɨ ətɨ majɨ səm’tɨ nden, nden, taa doloi, kigo kujɨ ra’a’tɨ lə Juwipɨ’gɨ
kɨ isɨ rai kɨ ninn’gɨ lə’de ɓay taa uləi ɓe’tɨ.
41 Lo kɨ ɓəri Jeju’tɨ, kagidəsɨ’tɨ kakin, lo to non me kagɨ’gɨ’tɨ, ningə me
lo’tɨ kakin, ɓe kɨ to sigɨ, kɨ de ilə ninn’tɨ el ɓay to’tɨ non kadɨ mbal’tɨ.
42 Nga ningə, tokɨ kaa kɨ lo ti ə a in ndɔ kɔrkon lə Juwipɨ’gɨ, uləi Jeju me
ɓe’tɨ kakin, tadɔ in ndəkba kad’a’tɨ.

---

‡ **19:28 19.28** Pa’gɨ 69.22 § **19:31 19.31** Ndukun kɨ nja joo 21.22-23 * **19:35 19.35** Jan 20.31
† **19:36 19.36** Tekitaga 12.46; Pa’gɨ 34.21 ‡ **19:37 19.37** Jkr 12.10

20

Jeju ində taa lo koy'tɨ
(Mat 28.1-10; Mrk 16.1-8; Luk 24.1-12)

1 Ndɔ Dɔmasɨ kɨ ginn lo, lokɨ lo to pitɨ pitɨ ba ɓay, Mari kɨ Magidala isɨ
aw dɔɓadɨ'tɨ ningə, oo mbal kɨ uti ta ɓe ninn kakin, de uwə ɔr.
2 Ə Mari anyi ngodɨ, aw ingə Piyər in kɨ njendo kare kɨ Jeju ndig'ə, el'de
ene: «Uwəi Burəɓe ɔri'ə ɓadɨ'tɨ, ningə jɨ gər lo kɨ iləi'ə'tɨ el.»
3 Piyər in kɨ njendo kɨ kare kakin tei, isɨ awi kɨ dɔɓadɨ'tɨ.
4 Anyinan ngodɨ joo pəti, nan njendo kɨ kare kakin anyi ngodɨ utə Piyər,
adɨ aw te dɔɓadɨ'tɨ kete non'a'tɨ.
5 Lokɨ aw te, ilə kɔtɨ'ne, gon lo ningə, oo ta ku'gɨ kɨ doloi ninn ə rai, nan
ur me ɓe ninn'tɨ el.
6 Piyər kɨ in go'ə'tɨ, in yan'ne non re ə, ur me ɓe'tɨ, oo ta ku'gɨ kɨ doloi
ninn ə rai,
7 taa oo ta ku kɨ uləi jam dɔ Jeju'tɨ tɔ ə to. Ta ku'ə kin to nan'tɨ kɨ ingɨ
kɨ doloi ninn kin el, nan de ɓir adɨ to yan'ne dangɨ.
8 Go'tɨ, njendo kɨ kare kɨ re kete kakin, ur me ɓe'tɨ tɔ, adɨ oo nya'gɨ kɨ
kum'ne num, un me'ne kadɨ in nya kɨ rɔta'tɨ num tɔ.
9 Nga ningə, bitɨ te low'ə'tɨ kin kaa, tujə'de'tɨ kadɨ Jeju a ində taa dann
nje koy'gɨ'tɨ el ɓay, tokɨ Makitu lə Luwə el'n ta'a kete kin*.
10 In be ə, njendo'gɨ kɨ joo, təli iləi dɔ'de awi ɓe.

Jeju tɔjɨ rɔ'ne Mari kɨ Magidala
(Mrk 16.9-11)

11 Lokɨ njendo'gɨ awi, Mari ra taga, kadɨ ɓadɨ'tɨ ndəkba, ra non. Lokɨ ra
non, ilə kɔtɨ'ne gon'n lo ɓe ninn'tɨ ə,
12 oo malayka'gɨ joo kɨ ɔyi ku kɨ nda, ə kɨ lo'tɨ kɨ kete iləi ninn Jeju'tɨ. Kɨ
kare isɨ tor'o'tɨ, kaw kɨ dɔ'a'tɨ, ə in kɨ nungɨ isɨ kaw kɨ nja'a'tɨ tɔ.
13 *Malayka'gɨ dəji'ə eyina: «Dene, ra bann ə ra non wa?» Ə Mari
ilə'de'tɨ ene: «Ɔri Burəɓe lə'm, ningə m'gər lo kɨ iləi'ə'tɨ el.»
14 Lokɨ elta be ningə, ilə rətɨ ə, oo Jeju, nan gər kadɨ in Jeju el.
15 Ə Jeju dəj'ə ene: «Dene, ra bann ə ra non wa? Sɨ sangɨ nan wa?»
Ningə Mari oo ene in nje ra kulə me ndɔɔ'tɨ kɨ to non kakin wa, adɨ el'ə
ene: «Ɓe'm, re in in ə ɔr'ɔ ə, ɔjɨ'm lo kɨ ilə'tɨ, adɨ m'aw m'un'ə.»
16 Jeju ɓar'a: «Mari!» Ə Mari yətɨ rɔ'ne kɨ rɔ'a'tɨ, un ndu'ne kɨ taa, el'ə
ene: «Rabuni!» kɨ ta Ebirə, kɨ kɔr me'ə nan «Njendo de'gɨ!»
17 Lo kin'tɨ, Jeju el'ə ene: «Ɔdɨ rɔ'm el, tadɔ m'aw dɔran'tɨ rɔ Bai'tɨ el
ɓay. Nga ningə, kɨ ngɔsine kin ə, aw rɔ ngannkon'm'gɨ'tɨ, el'de tokɨ m'aw
rɔ Bai'tɨ kɨ in Baw'se tɔ kin, m'aw rɔ Luwə'tɨ lə'm kɨ in Luwə lə'se tɔ kin.»
18 Ə Mari kɨ Magidala aw ingə njendo'gɨ el'de ene: «M'oo Burəɓe kɨ
kum'm!» Ningə el'de ta'gɨ kɨ Jeju el'ə kakin adi'de oyi.

Jeju tɔjɨ rɔ'ne njendo'gɨ
(Mat 28.16-20; Mrk 16.14-18; Luk 24.36-49)

19 Ndɔ Dɔmasɨ'tɨ inɓe non losɔl'ɔ, njendo'gɨ kawinan me kəy'tɨ madɨ,
ningə uti takəy mbukɨ dɔ'de'tɨ, tadɔ ɓoli njekundɔ Juwipɨ'gɨ. Ə Jeju re, ra
taa dann'de'tɨ, el'de ene: «M'dəjɨ kadɨ lapiya in sese!»
20 Ningə lo kin'tɨ, tɔjɨ'de tor do kɨ ji'ne'tɨ ge, kadɨ'ne'tɨ ge adi'de oyi. Rɔ
njendo'gɨ nəl'de ngayn, lokɨ oyi Burəɓe.
21 Jeju təl el'de ɓay ene: «M'dəjɨ kadɨ lapiya in sese! Nga ningə, tokɨ Bai
ulə'm, m'in kaa m'ulə'se tɔ.»

---

* **20:9 20.9** Pa'gɨ 16.10

22 Ningə go ta'gɨ'tɨ kin, Jeju to kon lə'ne dɔ njendo'gɨ'tɨ, ə el'de ene: «Tai
Ndil Luwə me'se'tɨ.
23 De'gɨ kɨ a inyəi go majel'gɨ lə'de kɔ, Luwə a inyə go majel'gɨ lə'de kɔ
tɔ, ə nje kɨ a mbeti k'inyə go majel'gɨ lə'de kɔ, Luwə a tudə majel'gɨ lə'de
dɔ'de'tɨ ba tɔ.»

Jeju in kɨ Tomasɨ

24 Lokɨ Jeju re rɔ njendo'gɨ'tɨ kin, Tomasɨ kɨ ɓari'ə Ndungə, kɨ in kɨ kare
dann njendo'gɨ'tɨ in se'de low'ə'tɨ el.
25 Ə ndəgɨ njendo'gɨ eli'ə eyina: «J'oo Burəɓe kɨ kum'je.» Nan Tomasɨ
el'de ene: «Kin ə m'oo tor do poyntɨ kɨ ɓəri ji'ə kin el num, m'ulə ngonn
ji'm tor poyntɨ'tɨ kin el num, taa m'ulə ji'm m'ɔdɨ'n tor do ningə kɨ ɔsi
kad'a kin el num ə, m'a m'un me'm el jagɨ.»
26 Ndɔ jijoo go'tɨ, njendo'gɨ təli ingəi nan me kəy'tɨ ɓay, ningə in kin
Tomasɨ in se'de nga. Uti takəy mbukɨ dɔ'de'tɨ, ə Jeju re, ra taa dann'de'tɨ,
el'de ene: «M'dəjɨ kadɨ lapiya in sese!»
27 Ningə el Tomasɨ ene: «Tomasɨ, ulə ngonn ji'i lo kin'tɨ, ə gon ji'm'gɨ
kin oo, taa ulə ji'i ɔdɨ'n tor do ningə kɨ kadɨ'm'tɨ kin oo tɔ. Ononyi kadɨ
tadɨ, majɨ kadɨ un me'i.»
28 Lo kin'tɨ non, Tomasɨ el Jeju ene: «Burəɓe lə'm! Luwə lə'm!»
29 Ə Jeju el'ə ene: «In koo kɨ oo'm kɨ kum'i ne kin ə adɨ un me'i. Ningə
adɨ m'el'i m'adɨ in gər tokɨ nje rɔnel'gɨ ə in de'gɨ kɨ uni me'de kɨ kanjɨ koo
nya kɨ kum'de†.»

Ginn ndangɨ makitu kin

30 Jeju ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ rangɨ ngayn inɓe ɓay takum njendo'gɨ'tɨ lə'ne, kɨ
in kɨ ndangɨ me makitu'tɨ kin el.
31 Nan ingɨ kin, in kɨ ndangɨ'de be kadɨ uni me'se tokɨ Jeju in Kirisitɨ kɨ
in De kɨ Luwə mbət'ə, in Ngonn lə Luwə. Ningə lokɨ uni me'se ə a ingəi
kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ kɨ ta kul'ə.

21

Jeju tɔjɨ rɔ'ne njendo'gɨ siri ta ba'tɨ kɨ Tiberiyadɨ
(Luk 5.1-11)

1 Gɔ'tɨ gogɨ, Jeju təl te ingə njendo'gɨ ɓay ta ba'tɨ kɨ Tiberiyadɨ. Row kɨ
te ngə'n'de ə to kin:
2 Ndɔ madɨ, Simon Piyər num, Tomasɨ kɨ ɓari'ə Ndungə num, Nataniyel
num kɨ in de'gɨ kɨ Kana'tɨ kɨ Galile tɔ, ngann'gɨ lə Jebede kɨ joo tɔ, njendo'gɨ
lə Jeju kɨ rangɨ in joo tɔ sii nan'tɨ.
3 Ə Simon Piyər el'de ene: «M'a m'aw ba kadɨ m'ndon kanjɨ'gɨ.» Ningə
ndəgə'gɨ eli'ə eyina: «J'in kaa j'a j'aw sə'i tɔ.» Ningə tei, ali me to'tɨ awi,
nan kondɔ'a'tɨ kin, ngonn kanjɨ kare kaa uwəi el.
4 Lokɨ lo ti, Jeju re ra ta ba'tɨ non, nan njendo'gɨ gəri tokɨ in Jeju el.
5 Ə Jeju el'de ene: «Ngann'gɨ, uwəi kanjɨ nden el wa?» Ningə iləi'ə'tɨ
eyina: «Jagɨ, ngonn kanjɨ kare kaa j'uwə el.»
6 Ningə, Jeju el'de ene: «Iləi bandɨ dow tokibo'tɨ, kɨ dɔjikɔl'se'tɨ kin, ə a
uwəi kanjɨ'gɨ.» Ə lokɨ iləi bandɨ ə, bandɨ ɔy kanjɨ kɔy kɨ asi kadɨ ndɔri tei
taga el.
7 Lo kin'tɨ, njendo kɨ Jeju ndig'ə el Piyər ene: «In Burəɓe.» Ə lokɨ ta kɨ el
ene: «In Burəɓe», kin osɨ mbi Piyər'tɨ taa par ə, Piyər ulə ku lə'ne rɔ'ne'tɨ,
tadɔ kete ra kɨ rɔ'ne kare, ningə osɨ me mann'tɨ.

† **20:29 20.29** 1Pi 1.8

8 Lo kɨ rai’tɨ kin, in sanyi el kɨ ngangɨ ba, awi asɨ kulə buy kare be par,
adɨ ndəgɨ njendo’gɨ awi kɨ to nden nden kɨ ngangɨ ba’tɨ, ndɔri bandɨ kɨ
kanjɨ rosɨ kakin go’de’tɨ.
9 Lokɨ uri nanga ningə, oyi por kɨ de ulə kanjɨ’tɨ, taa mapa kaa to non tɔ.
10 Jeju el’de ene: «Rei kɨ kanjɨ’gɨ kɨ uwəi’de kakin ne adɨ j’oo.»
11 Ə Simon Piyər al me to’tɨ, ndɔr bandɨ kɨ kanjɨ rosɨ kakin nanga. In
kanjɨ’gɨ kɨ boi boi inɓe ə in ɓu kɨ dɔ mi gidə in mutə (153). Kɔr’de inɓe kɨ
ətɨ ɓol kin ə, bandɨ gangɨ el.
12 Jeju el’de ene: «Rei sɔi nya.» Nga ningə, de kare dann njendo’gɨ’tɨ kɨ
kadɨ dəjɨ Jeju ene: «In nan wa?» goto, tadɔ gəri majɨ kadɨ in Burəɓe.
13 Jeju ɔtɨ rɔ’de’tɨ, un mapa adɨ’de, ningə adɨ’de kanjɨ tɔ.
14 Lokɨ Jeju ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ kin, in te kɨ nja mutə nga a te kɨ
rɔ njendo’gɨ’tɨ lə’ne kin.

Jeju in kɨ Piyər

15 Go nya kusɔ’tɨ, Jeju dəjɨ Simon Piyər ene: «Simon kɨ ngonn Jonasɨ, in
ndigɨ’m utə nje’gɨ sii kin wa?» Ə Simon ilə’tɨ ene: «Oyo, Burəɓe, in gər
kadɨ m’ndigɨ.» Ningə Jeju el’ə ene: «Ul ngann batɨ’gɨ’tɨ lə’m.»
16 Jeju təl dəjɨ Simon ɓay kɨ nja joo ene: «Simon kɨ ngonn Jonasɨ, in
ndigɨ’m wa?» Ə Simon il’ə’tɨ ene: «Oyo, Burəɓe, in gər kadɨ m’ndig’i.»
Ningə Jeju el’ə ene: «Ul batɨ’gɨ’tɨ lə’m.»
17 Jeju təl dəjɨ Simon ɓay kɨ nja mutə ene: «Simon kɨ ngonn Jonasɨ, in
ndigɨ’m wa?» Ningə lo kin’tɨ, me Piyər tujɨ dɔ təl’tɨ kɨ Jeju təl dəj’ə ɓay kɨ
nja mutə ene: «In ndigɨ’m wa?» kin, adɨ ilə’tɨ ene: «Burəɓe, in gər nya’gɨ
pətɨ, in gər kadɨ m’ndig’i.» Ningə Jeju el’ə ene: «Ul batɨ’gɨ’tɨ lə’m.
18 Nga ningə, tokɨ rɔta’tɨ, adɨ m’el’i: dɔkagilo basa’i’tɨ, inɓe dɔɔ ndar
ɓəd’i’tɨ, ə aw lokɨ me’i ndigɨ, nan dɔkagilo kɨ a ɓugə ə, a ɔy ji’i taa kadɨ
de kɨ rangɨ ə a dɔɔ ndar ɓəd’i’tɨ, ə aw sə’i lo’tɨ kɨ me’i ndigɨ el.»
19 Ta’gɨ kin Jeju el be kadɨ tɔjɨ’n gorow koy kɨ Piyər a oy kadɨ ulə’n tɔjɨ
dɔ Luwə’tɨ. Go’tɨ, Jeju el’ə ene: «Un go’m.»

Njendo kɨ Jeju ndig’ə

20 Piyər ilə rətɨ gogɨ ningə, oo njendo kɨ Jeju ndig’ə, in kɨ ndɔkɨ, lo
nyakusɔ’tɨ, ndunə rɔ’ne kɨ dɔ Jeju’tɨ, dəj’ə ene: «Burəɓe, nan ə a ulə̈i
ji de’gɨ’tɨ wa?» kakin.
21 Lokɨ Piyər oo’ə ə, dəjɨ Jeju ene: «Burəɓe, ə in kam, in ri ə a ra’a wa?»
22 Ə Jeju el Piyər ene: «Kin ə re m’ndig’i kadɨ isɨ kɨ dɔ’ne taa bitɨ kadɨ
to m’təl m’re m’ingə’n’ə kaa, in kin ta lə’i goto’tɨ. In, ta lə’i in ta kadɨ un
go’m par.»
23 Ta kin sanan dann ngannkon’gɨ’tɨ tokɨ njendo kam a oy el. Nan kɨ
rɔta’tɨ, kadɨ Jeju el Piyər ene: «A oy el» kin, el’ə be el. Ta kɨ el’ə ə, el’ə ene:
«Kin ə re m’ndig’i kadɨ isɨ kɨ dɔ’ne taa bitɨ kadɨ to m’təl m’re m’ingə’n’ə
kaa, in kin ta lə’i goto’tɨ.»
24 In darɔ njendo’ə inɓe kin ə mannajɨ dɔ nya’gɨ’tɨ kin, ndangɨ’de me
makitu’tɨ kin. Nga ningə jɨ gər kadɨ mannajɨ li’ə in ta kɨ rɔta’tɨ.
25 Jeju ra nya’gɨ kɨ rangɨ ngayn inɓe ɓay. Re de ene n’ində ta’ne inɓe
nəm n’ndangɨ’n’de pətɨ me makitu’gɨ’tɨ ə, m’mər kadɨ dɔnangɨ inɓe kin
pətɨ kaa, makitu’gɨ kin a uwə.

Kulə’gɨ
lə njekawkulə’gɨ
Ta kɨ dɔ kulə’gɨ lə njekawkulə’gɨ

Makitu kin elta tɔjɨ’n ke tokɨ nan bann ə Burəɓe awɨ’n dɔran’tɨ, adɨ’n tɔgɨ njendo’gɨ lə’ne kɨ gorow lə Ndil Luwə kadɨ to təli rɔ’de go mbərkikində’tɨ li’ə kɨ dɔboy’tɨ (1.8). Be ə, njekawkulə’gɨ manyinajɨ Jerujalem’tɨ ɔjidɔ kində kɨ Jeju ində taa lo koy’tɨ aw dɔran’tɨ. Kibo’gɨ lə Juwipɨ’gɨ adi kon njekawkulə’gɨ. Kadɨ nan kon kin ra adɨ njendo’gɨ tei iləi mbər Poyta kɨ majɨ dɔnangɨ Jude’tɨ pətɨ kɨ Samari bitɨ par kɨ manga, tei Antiyosɨ’tɨ. Dann nya’gɨ’tɨ kɨ rai nya kin, in Piyər, Jakɨ, Jan, kɨ Jakɨ kɨ ngonn kon Jeju ə Ndil un’de ra’n kulə ngayn nan kɨ utə nje’gɨ kin, in Pol. J’oo kulə’gɨ kɨ Pol ra’de kɨ gorow kaw mbah’gɨ tadɔ kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ low’ə’tɨ non ə, ində’n ginn Njekawnan’gɨ kɨ dɔnangɨ Aji’tɨ kɨ Du, dɔnangɨ Giresɨ’tɨ kɨ kaw lo kurkadɨ’tɨ. Makitu kin tɔlta’ne kɨ poyta lə Pol kɨ uwəɨ’ə dangay’tɨ Rɔm’tɨ, nan tɔjɨ tokɨ de a ra tɔgɨ kuwə Ta lə Ndil Luwə dangay’tɨ el.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kində kaw dɔran’tɨ bitɨ te’n ɓukɨ Ndil dɔ njendo’gɨ’tɨ 1-2. Mannajɨ kɨ kadɨ nan kon Jerujalem’tɨ 3-7. Poyta kɨ majɨ te Samari’tɨ 8. Kunme lə Pol 9. Njekunme’gɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el kɨ dɔkete dann Njekawnan’gɨ’tɨ 10-11. Tɔl Jakɨ, te Piyər dangay’tɨ 12. Kaw mbah kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ dɔkete lə Pol 13-14. Kawnan kibo lə njekawkulə’gɨ lə Jeju Jerujalem’tɨ 15. Kaw mbah kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ nja joo lə Pol 16-18. Kaw mbah kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ nja mutə lə Pol 19-21. Uwəɨ Pol dangay’tɨ 22-26. Pol in Rɔm’tɨ 27-28.

Kaw Jeju dɔran’tɨ

1 Tewopil, me makitu’tɨ lə’m kɨ dɔkete*, m’ndangɨ ta’gɨ kɨ ɔjidɔ nya’gɨ kɨ
Jeju ulə ngirə ra ge, ndo de’gɨ ge.
2 Nya’gɨ kɨ ra bitɨ te’n me ndɔ’tɨ kɨ Luwə un’ə’n’ə aw si’ə dɔran’tɨ.
Ningə kete ɓay ta kadɨ aw dɔran’tɨ, Jeju mbətɨ njekawkulə’gɨ lə’ne, adɨ’de
mbərkikində’gɨ lə’ne kɨ gorow lə Ndil Luwə.
3 Go koy’o’tɨ, Jeju ɔjɨ rɔ’ne njekawkulə’gɨ lə’ne. Ɔjɨ’de kɨ row’gɨ kɨ dangɨ
dangɨ kadɨ gəri tokɨ n’ra kɨ dɔ’ne taa. Ndɔ dɔsɔ go’tɨ ningə, te bus kɨ
rɔ’de’tɨ el’de ta dɔ Konɓe’tɨ lə Luwə.
4 Ndɔ kare kɨ isɨ sɔ nya se’de, Jeju el’de kadɨ tei gidɨ ɓebo Jerujalem’tɨ el.
Nan kadɨ nginəi bitɨ kadɨ Baw’ne adɨ’de kadikare kɨ un ndu’ne dɔ’tɨ kadɨ
n’a n’adɨ kin ɓay taa†. Ningə el’de ene: «In kadikare kɨ m’inɓe m’el’se
ta’a kete nga.
5 Jan ra de’gɨ batəm me mann’tɨ, nan ingɨ, me ndɔ’gɨ’tɨ kɨ ngayn el ne ə,
a raɨ’se batəm me Ndil Luwə’tɨ.»
6 *Njekawkulə’gɨ lə Jeju kɨ kawinan rɔ’a’tɨ dəji’ə eyina: «Burəɓe, in
dɔkagilo’tɨ kɨ ngɔsine inɓe kin ə a taa konɓe adɨ *Isirayel wa?»
7 Ə el’de ene: «In ta lə’se kadɨ in gəri dɔ kad’a eke dɔ gangɨ lo’gɨ kɨ Bai
ɔjɨ kigo lo tɔgɨ’tɨ lə’ne el.»
8 Nan a ingəi tɔgɨ lokɨ Ndil Luwə a re dɔ’se’tɨ. A təli nje mannajɨ lə’m
me ɓebo Jerujalem’tɨ num, dɔnangɨ Jude’tɨ ba pətɨ num, Samari’tɨ num,
ratata dɔboy dɔnangɨ’tɨ.
9 Lokɨ Jeju el’de ta’gɨ kin ginn’ə gangɨ ningə, oyi’ə isɨ aw kɨ taa me nəl’tɨ.
Ningə kilndi re utɨ kum’de adɨ oyi’ə el.

---

* **1:1 1.1** Luk 1.1-4 † **1:4 1.4** Luk 24.49

10 Kum′de nanyi kɨ taa dɔran′tɨ, lo koo go Jeju lo kaw′a′tɨ, ningə,
dingəm′gɨ joo kɨ uləi ku′gɨ kɨ nda bal bal tei bus kɨ rɔ′de′tɨ, ningə eli′de
eyina:
11 «De′gɨ kɨ Galile′tɨ, tadɔ ri ə rai ra gonyi lo kɨ taa dɔran′tɨ be wa? Darɔ
Jeju inɓe kɨ uni′ə ta dann′se′tɨ awi si′ə dɔran′tɨ kin ə, a təl re tokɨ oyi go′ə
lo kaw′a dɔran′tɨ kin be tɔ.»

Kutɨ lə njekawkulə′gɨ

12 Be ə njekawkulə′gɨ lə Jeju təli dɔ mbal kagɨ Buni′tɨ awi Jerujalem′tɨ
gogɨ. Mbal kagɨ Buni kin in ndəkba kɨ ɓebo Jerujalem.
13 Lokɨ rei tei Jerujalem′tɨ ningə, ali awi me kəy′tɨ kare kɨ in dɔ mad′a′tɨ
taa, lokɨ rai to lo kisɨ′de kete kete. Adɨ in Piyər num, Jan num, Jakɨ in kɨ
Andire num, Pilipɨ in kɨ Tomasɨ num, Batilemi in kɨ Matiye num, Jakɨ kɨ
ngonn lə Alpe num, Simon kɨ nje rɔ tadɔ ta kingədɔ lə ɓe lə′ne num taa
Judɨ kɨ ngonn lə Jakɨ num tɔ.
14 Ingɨ pətɨ, kɨ me′de kɨ kareba, kawinan nəm nəm kadɨ elita kɨ Luwə ta
ta, nan′tɨ kɨ dene′gɨ madɨ. Mari kɨ kon Jeju in dann′de′tɨ num taa ngannkon
Jeju num tɔ.

Matiyasɨ ɔr tor Judasɨ

15 Me ndɔ′gɨ′tɨ kin, njekunme′gɨ kawinan asi ɓu kɨ dɔ joo. Ningə Piyər
ində taa dann ngannkon′ne′gɨ′tɨ el ene:
16 «Ngannkon′m′gɨ, majɨ kadɨ nya kɨ Ndil Luwə elta′a me Makitu′tɨ lə
Luwə tɔlta′ne. Tadɔ Ndil Luwə, elta kete kɨ ta *Dabidɨ, ɔjɨ′n dɔ Judasɨ kɨ
ɔr non de′gɨ kɨ rei uwəi Jeju.
17 Judasɨ in kɨ kare dann′je′tɨ, ningə aw kɨ kulə lə′ne kɨ sɔw dɔ′ne kadɨ
ra dann′je′tɨ tɔ.
18 Kɨ nar kɨ adi′ə tadɔ kugə′n goji kulə kɨ majel kɨ ra kin ə, Judasɨ aw
ndogɨ′n lo ndɔɔ. Me ndɔɔ′tɨ kɨ ndogɨ kakin ə, ində taa osɨ, dɔ′a sur kɨ
nanga, me′ə ndu rusɨ adɨ tɨ′ə ala mban dɔnangɨ′tɨ.
19 De′gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ Jerujalem′tɨ oyi ta kin. Be ə ɓari lo ndɔɔ kakin
kɨ ta ɓe lə′de eyina: “Akeldama”, kɔr me ta kin nan: “Lo ndɔɔ mosɨ”.
20 Ndangi me makitu Pa′gɨ′tɨ eyina:
“Kadɨ kəy li′ə in kɨ k′inyə kɔ num,
Kadɨ de kare ka isɨ me′tɨ el num‡,”
Taa ndangi ɓay eyina:
“Kadɨ de kɨ rangɨ ɔr tor′o.”
21 «Be ə, majɨ kadɨ jɨ mbəti de kare mbunə de′gɨ′tɨ inɓe kɨ njiyəi se′je
nan′tɨ kɨ ndɔ′gɨ pətɨ kɨ Burəɓe Jeju awɨ′n se′je num təl′n se′je num inɓe
kin.
22 Ulə ngirə dɔ batəm′tɨ lə Jan, ratata te′n dɔ ndɔ′tɨ kɨ Luwə un′n Jeju
ta dann′je′tɨ awɨ′n si′ə dɔran′tɨ. Kadɨ de kare dann′de′tɨ, in nje mannajɨ,
nan′tɨ se′je tokɨ Jeju ində lo koy′tɨ.»
23 Lo kin′tɨ, rei kɨ de′gɨ joo ɔji′de, kɨ dɔkete in Jisepɨ kɨ ɓari′ə nan
Barsabasɨ, kɨ indəi tɔ′a kɨ rangɨ nan Jusitusɨ, ningə kɨ nja joo in Matiyasɨ.
24 Ningə eli Burəɓe eyina: «Burəɓe, in gər ngarme de′gɨ pətɨ tigə, ə ɔjɨ′je
ke mbunə de′gɨ′tɨ kɨ joo kin, in kɨ ra ə mbət′ə wa?
25 Mbət′ə kadɨ un ta kulə lə njekawkulə kɨ Judasɨ inyə ta′a ə aw lo′tɨ
lə′ne kɨ sɔw dɔ′a kadɨ awɨ′tɨ kin.»
26 Rai ɓukɨ ɓukɨ, ningə ɓukɨ ɓukɨ osɨ dɔ Matiyasɨ′tɨ. Adɨ Matiyasɨ ore
kadɨ njekawkulə′gɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare.

‡ **1:20 1.20** Pa′gɨ 69.26, 109.8

2

Re lə Ndil Luwə

1 Lokɨ ndɔ nanyi Pantəkotɨ asɨ ningə*, njekunme’gɨ pətɨ kawinan lo kareba.
2 Tanan’tɨ non, kah nya madɨ in dɔran’tɨ, ə to to nəl bo kɨ ulə kɨ tɔgɨ’ne kin be. Kah nya kakin taa lo me kəy’tɨ kɨ sii’tɨ.
3 Oyi nya’gɨ kɨ toi to por ə ndonn’o’gɨ tei bilim bilim be, tei, kanyinan dɔ’de’tɨ kare kare.
4 Ndil Luwə rosɨ me’de pətɨ, adɨ uləi ngirə kel ndonnta’gɨ kɨ rangɨ, kigo kində’tɨ kɨ Ndil Luwə ndə’n ta de’tɨ kɨ ra kadɨ el.
5 Ningə me ndɔ’a’gɨ’tɨ kin, *Juwipɨ’gɨ kɨ nje ɓol Luwə, in kɨ dɔ ɓe’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ, rei sii Jerujalem’tɨ.
6 Lokɨ oyi kah nya kin ningə, anyinan ngodɨ rei mbonyinan banyinan banyinan, ndil’de te saw, tadɔ nan nan dann’de’tɨ, oo dɔ ndu njekunme’gɨ kɨ sii elita kɨ ndonnta ɓe lə’ne.
7 Nya kin ətɨ’de ɓol ngayn adɨ ndil’de anyi ur kakɨ, oyi kadɨ in nya kɨ rɔta’tɨ el, adɨ eli eyina: «Dɛ’gɨ kɨ isɨ elita kin pətɨ in de’gɨ kɨ in Galile’tɨ,
8 Nga bann be nan nan dann’je’tɨ, oo ta kɨ te ta’de’tɨ kɨ ndonnta ɓe lə’ne wa?
9 J’in de’gɨ kɨ Partɨ’tɨ, kɨ Medɨ’tɨ, kɨ Elamitɨ’tɨ, kɨ nje k’in dɔnangɨ Mejopotami’tɨ num, kɨ Jude’tɨ num, Kapadosɨ’tɨ num, taa Pon’tɨ kɨ in ngonnɓe kɨ dɔnangɨ Aji’tɨ num,
10 Piriji’tɨ num, Pampili’tɨ num, Ejipitɨ, kɨ dɔnangɨ Libi’tɨ kɨ in ndəkba kɨ Sirenn, eke nje k’in dɔnangɨ Rɔm’tɨ.
11 J’in pətɨ j’in Juwipɨ koji’gɨ ge kɨ Juwipɨ təl’gɨ ge. J’in Kiretɨ’tɨ kɨ Arabi’tɨ. Be ka, j’oo dɔ ndu’de kɨ elita kɨ ndonnta ɓe lə’je, ɔjidɔ nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ Luwə ra.»
12 Ingɨ pətɨ ndil’de anyi ur kakɨ adɨ gəri ta inɓe kɨ kadɨ eli el, ningə elinan mbunə’de’tɨ eyina: «Kɔr me nya kɨ ra nya kin nan ri ə?»
13 Nan nje kɨ nan’gɨ kogi dɔ nje kel ndonnta’gɨ’tɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ kɨ ra eli, eyina: «In yiwi kandɨ nju ə anyinan ngayn ə ra’de.»

Piyər elta bulə de’gɨ

14 Piyər indəi rai taa kɨ ndəgɨ njekawkulə’gɨ kɨ dɔgɨ gidə in kare, ningə un ndu’ne kɨ taa elta bulə de’gɨ ene: «Uri mbi’se majɨ oyi dɔ ta lə’m in Juwipɨ’gɨ kɨ de’gɨ pətɨ kɨ isɨ Jerujalem’tɨ ne. Majɨ kadɨ gəri nya kɨ isɨ ra nya kin tɔ.
15 De’gɨ madɨ dann’se’tɨ oyi kadɨ in yiwi kandɨ nju ə ra de’gɨ kam. Nan jagɨ! Jɨ ra kɨ sin non kadɨ nda’tɨ ɓay!
16 Nan ngɔsine nya kɨ ndɔkɨ njekeltakita Luwə’tɨ Juwəl elta’a ka ə ra nya kin:
17 “Nya’gɨ kɨ Luwə elta’a kadɨ a rai nya me ndɔ’gɨ’tɨ kɨ dɔboy’tɨ kaa ə toi kin:
M’a m’ulə kɨ Ndil’m dɔ de’gɨ’tɨ pətɨ.
Ngann’se’gɨ kɨ dingəm kɨ nje kɨ dene a təli njekelta kɨ ta Luwə’tɨ,
Basa’gɨ lə’se a oyi nya’gɨ me ndil’tɨ,
Ɓugə’gɨ lə’se, a oyi nya’gɨ kɨ to lo kiyərɔ’tɨ me ni’tɨ.
18 Oyo me ndɔ’gɨ’tɨ kin,
M’a m’ulə kɨ Ndil’m dɔ ngann njekulə’gɨ’tɨ lə’m kɨ dingəm kɨ nje kɨ dene.
A in nje kelta kɨ ta’m’tɨ.
19 M’a m’ra nya’gɨ kɨ de asɨ ra el me dɔran’tɨ taa nu,
Ningə dɔnangɨ’tɨ ne, m’a m’ra nyakɔji’gɨ kɨ ətɨ ɓol,

* **2:1 2.1** Lebitikɨ 23.15-21; Ndukun kɨ nja joo 16.9-11

Adi in: mosi num, por num, sa ki su luy luy num tɔ,
20 Kete ɓay ta kadi ndɔ ki bo ngayn, ki rosi ki piti lə Burəɓe kin a re,
Loki kada a təl lo ki ndul, ningə nanyi a təl mosi.
21 Ningə me ndɔ'ti kin, de'gi pəti ki ɓari tɔ Burəɓe a ingəi kaji[†]."
22 «In Isirayel'gi, uri mbi'se maji oyi ta ki m'a m'el'se. In gəri pəti kadi
Jeju ki Najareti, dingəm kin ki Luwə ɔj'ɔ ki taga kadi n'ndig'ə, ə Luwə ra
nya'gi ki de asi ra el ki nyakɔji'gi ki əti ɓol ki takul'ə dann'se'ti ne.
23 Dingəm kin, uləi'ə ji'se'ti kigo kun ndu'ti ki Luwə un, num kigo
kɔjitara'ti li'ə ki to kete. Ningə ingi adi de'gi ki gəri Luwə ki rɔta'ti el,
təli'ə ki row ɓər ki ɓəri'ə dɔ kagidəsi'ti.
24 Nan Luwə gangi kulə koy rɔ'a'ti kɔ ad'a ində taa lo koy'ti, tadɔ koy
aw ki tɔgi kadi uwə ginn tɔgi'ne'ti ɓe ninn'ti el.
25 Dabidi elta ɔji'n dɔ'a ene:
"M'oo Burəɓe ki dɔkagilo'gi pəti non'm'ti,
Tadɔ in dɔjikɔl'm'ti kadi m'te m'osi el.
26 In tadɔ kin ə rɔnel rosi me'm adi m'osi'n pa tɔ.
Be ə, ɓe ninn'ti kaa, darɔ'm a ɔrkon ki kindəmedɔti,
27 In Burəɓe, a tusi'm inyə'm kɔ koo el,
A inyə njekuləɓər lə'i ki Ar njay ad'a ndum lo ki koo'ti el tɔ.
28 In ə ɔji'm row kadi m'təl m'nji'n ki dɔ'm taa,
Ningə a adi'm rɔnel me k'in nan'ti sə'm[‡]."»
29 Piyər təl el ɓay ene: «Ngannkon'm'gi, adi m'el'se ta ki rɔta'ti: kaw'je
Dabidi oy toki rɔta'ti adi duwi'ə. Dɔɓad'a to dann'je'ti ne biti ɓone.
30 In njekeltakita Luwə'ti, ə gər kadi Luwə un ndu'ne ad'a ki kiwrɔ kadi
n'a n'adi de kare ki ginn kaw'ti li'ə a onɓe tor'o'ti[§].
31 Dabidi gər nya ki a ra nya lo ti'ti, adi elta kin lo koy'ti lə Kirisiti ki
in *De ki Luwə mbət'ə kin kete. In ta li'ə ə Dabidi ene Luwə a inyə lo ki
koo'ti el, taa a inyə darɔ'a adi ndum ɓe ninn'ti el tɔ.
32 Jeju ki m'nji m'elta li'ə kin, Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti, j'in
pəti ji gəri maji.
33 Go'ti ningə, Luwə un'ə aw si'ə dɔran'ti adi isi dɔjikɔl'ɔ'ti. Ningə
ngɔsine Luwə ki Baw ad'a Ndil'ne toki un'n ndu'ne. Ndil kin ə, Jeju ɓuki
dɔ'je'ti, toki oyi ngɔsine ki kum'se ge, ki mbi'se ge kin.
34 Toki rɔta'ti, Dabidi aw dɔran'ti el, nan el ene: "Burəɓe el Burəɓe lə'm
ene: ‹Re isi dɔjikɔl'm'ti,
35 biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn tɔg'i'ti*.›"
36 In be ə, rɔ Jeju inɓe ki ɓəri'ə dɔ kagidəsi'ti kin ə, Luwə ad'a in Burəɓe
num, Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə num tɔ. In kin ə in nya ki maji kadi
de'gi pəti ki Isirayel'ti gəri maji.»

Nje ki uni me'de adi Kirisiti dɔkete

37 Loki de'gi oyi ta kin ningə, me'de olo wuti wuti adi dəji Piyər ki ndəgi
njekawkulə'gi eyina: «Ngannkon'je'gi, in ri ə kadi ji ra wa?»
38 Piyər təl el'de ene: «Inyəi gorow njiyə'se ki majel kɔ, ningə kadi de
ki ra dann'se'ti adi rai'ə batəm me tɔ Jeju Kirisiti'ti, kadi majel'gi lə'se in
ki k'inyə go kɔ. Ningə a ingəi Ndil Luwə.
39 Toki rɔta'ti, kunndu lə Luwə in tadɔ lə'se num, tadɔ lə ngann'se'gi
num, tadɔ de'gi ki sii sanyi num. Sɔw dɔ de'gi pəti ki Burəɓe Luwə lə'je
a ɓar'de.»

---

† **2:21 2.21** Juwəl 3.1-5 ‡ **2:28 2.28** Pa'gi 16.8-11 § **2:30 2.30** Pa'gi 132.11; 2Samiyel 7.12-13
* **2:35 2.35** Pa'gi 110.1

40 Piyər el'de ta'gɨ kɨ rangɨ ngayn go'tɨ ɓay kadɨ man'n najɨ, ningə ulə dingəm me'de'tɨ ə el'de ene: «Gangi nan kɨ ginn de'gɨ kɨ majel kɨ ɓone kin, kadɨ Luwə ajɨ'n'se.»
41 De'gɨ pətɨ kɨ taai ta lə Piyər, rai'de batəm. Ndɔ'a'tɨ kakin, de'gɨ asi dər mutə rei orei kadɨ njekunme'gɨ kɨ kete.
42 Ulə ngirə dɔkagilo'ə'tɨ kin, rei nəm nəm tadɔ k'oo dɔ nyando lə njekawkulə'gɨ num, lo ra madɨ nan'tɨ num, lo tətɨ mapa'tɨ num, taa lo kelta'tɨ kɨ Luwə num tɔ.
43 Njekawkulə'gɨ rai nya'gɨ kɨ de asɨ ra el kɨ nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn adɨ de'gɨ pətɨ sii kɨ ɓol me'de'tɨ.
44 Nje kunme'gɨ indəi rɔ'de nan'tɨ kareba ə kawi nyakingə'gɨ lə'de dɔnan'tɨ kareba tɔ.
45 Ndogi se'de nyakingə'gɨ kɨ nya majɨ'gɨ lə'de ə lowəi nan nar'a kigo ge'tɨ lə de kɨ ra.
46 Ndɔ kare kare pətɨ, kɨ me kɨ kareba, ingəi nan Kəy'tɨ lə Luwə. Lowəi nan mapa me kəy'gɨ'tɨ lə'de, sɔi nya'gɨ lə'de kɨ rɔnel num, kɨ me kɨ sɔl lɔm lɔm num tɔ.
47 Osi pa'gɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ, ningə de'gɨ pətɨ ndigi ta lə'de tɔ. Ndɔ kare kare pətɨ, Burəɓe adɨ kɔr de'gɨ kɨ ajɨ'de, re dɔ mad'a'tɨ par par.

3

Piyər adɨ lapiya de kɨ nja'a oy

1 Ndɔ kare Piyər ingɨ kɨ Jan isɨ awi Kəy'tɨ lə Luwə tadɔ kelta kɨ Luwə dɔ kadɨ'tɨ kɨ mutə kɨ losɔl'ɔ.
2 Dɔkagilo'ə'tɨ kin ə de'gɨ ai kɨ de kɨ nja'a oy lo koj'o'tɨ nu, indəi'ə ta Kəy'tɨ lə Luwə. De kakin, ndɔ kare kare pətɨ, a indəi'ə ta Kəy'tɨ lə Luwə kɨ ɓari'ə nan: «Ta Kəy kɨ Ndolo». Indəi'ə kadɨ kɔy nya de'gɨ kɨ isɨ uri me natɨ Kəy'tɨ lə Luwə.
3 Lokɨ oo Piyər kɨ Jan kɨ isɨ uri kɨ me Kəy'tɨ ningə, kɔy'de nya.
4 Piyər kɨ Jan uri kum'de kɨ dɔ'a'tɨ, ningə Piyər el'ə ene: «Gon'je ne!»
5 Nje nja koy gon'de, ɔjɨ me'ne'tɨ kadɨ n'a ningə nya madɨ ji'de'tɨ.
6 Nan Piyər el'ə ene: «M'aw kɨ nar el num, kɨ ɔr el num kadɨ m'ad'i. Nan nya kɨ m'aw'n ji'm'tɨ in tɔgɨ Jeju Kirisitɨ. Be ə kadɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ kɨ Najaretɨ'tɨ, ində taa ə njiyə!»
7 Piyər uwə ji kɔl'ɔ, ə un'ə kɨ taa. Tanan'tɨ non par ə nja'a'gɨ kɨ gul nja'a'gɨ təli toi majɨ kare.
8 In bal ra taa ə ulə ngirə njiyə. Aw se'de natɨ Kəy'tɨ lə Luwə. Tur jagira kɨ rɔnel num ulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ num tɔ.
9 De'gɨ pətɨ oyi'ə lo njiyə'tɨ num, lo kulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ num tɔ.
10 De'gɨ gəri'ə majɨ kadɨ in nje mote kɨ kete in nje kisɨ ta Kəy'tɨ lə Luwə kɨ ɓari'ə nan: «Ta Kəy kɨ Ndolo», isɨ kɔy nya inɓe ka am. Lokɨ de'gɨ oyi nya kɨ te dɔ'a'tɨ kin ningə, ndil'de anyi ur kakɨ adɨ ɓol ra'de ngayn.

Piyər elta bulə de'gɨ

11 Nje nja koy kakin inyə go Piyər kɨ Jan el. Nya kin ra adɨ ndil de'gɨ pətɨ anyi ur kakɨ. Be ə, de'gɨ pətɨ anyinan ngodɨ kawinan kɨ dɔ'de'tɨ dɔ'de'tɨ takəy'tɨ kɨ ɓari'ə nan: «Tabitɨ lə Salomon».
12 Lokɨ Piyər oo nya kin ningə, el bulə de'gɨ ene: «Ngann Isirayel'gɨ, bann ə nya kɨ ra nya kin ətɨ'se ɓol kədɨ be wa? Bann ə uri kum'se kɨ dɔ'je'tɨ to nya kɨ in j'inɓe kɨ tɔgɨ'je, eke in kɨ takul kaw kɨ j'aw kɨ ɓol Luwə me'je'tɨ ə j'adɨ'n dingəm kam njiyə'n be wa?

13 Jagɨ, in Luwə lə *Abiraham, lə *Isakɨ, lə *Jakobɨ, Luwə lə kaw'je'gɨ in
ə ulə tɔjɨ dɔ ɓər'tɨ lə'ne Jeju, kɨ uləi'ə ji Pilatɨ'tɨ, *Pilatɨ un ndu'ne kadɨ
n'ilə taa, nan ingɨ mbəti.
14 Oyo, ingɨ manji ta gər nje kar njay kɨ njera nya kɨ dana. Ningə dəji
kadɨ jí ra majɨ sese ə j'ilə de kɨ nje tɔl de'gɨ taa tor'o'tɨ.
15 In be ə, adɨ tɔli in kɨ in nje kadɨ de'gɨ sii kɨ dɔ'de taa. Nan Luwə ad'a
ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ, j'in pətɨ jɨ gər majɨ.
16 In tadɔ kun kɨ j'un me'je j'adɨ Jeju kin ə, tɔgɨ kɨ to me tɔ'a'tɨ, adɨ tɔgɨ
dingəm kɨ oyi'ə, taa gəri'ə kin, kadɨ ində ra'n taa. Oyo, kunme kɨ tɔg'ɔ to
kɨ takul Jeju, adɨ dingəm kin lapiya kɨ rɔta'tɨ, in nya kɨ ra nya takum'se'tɨ
pətɨ adɨ oyi.
17 Ngɔsine ngannkon'm'gɨ, m'gər majɨ ngayn kadɨ nya kɨ rai kin, in kigo
gər'ə'tɨ el, ingɨ kɨ njekɔrnon'se'gɨ pətɨ.
18 Nan, in kɨ row kin ə, Luwə tɔl'n ta nya kɨ iləmbər'ə kete kɨ takul
njekeltakita'a'tɨ pətɨ ene: Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə, kɨ n'un ndu'ne
kadɨ n'a n'ulə, a ingə kon.
19 Ngɔsine, inyəi gorow njiyə'se'gɨ kɨ majel kɔ, ə təli rei rɔ Luwə'tɨ kadɨ
inyə'n go majel'gɨ lə'se kɔ.
20 Ningə Burəɓe a adɨ'se dɔkagilo kɔrkon, a ulə kɨ in kɨ ində dɔ'a nan'tɨ
kete to Kirisitɨ, kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə, adɨ in Jeju, adɨ'se.
21 Nan ngɔsine kin, majɨ kadɨ Jeju isɨ dɔran'tɨ, bitɨ kadɨ Luwə təl nya'gɨ
pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ sigɨ gogɨ, tokɨ ilə'n mbər'ə me ɓal'gɨ'tɨ kɨ dər, kɨ takul
de'gɨ kɨ njekeltakita'a'tɨ kɨ ari njay kɨ mayinu.
22 Be ə, *Mojɨ ene: "Burəɓe Luwə lə'se a adɨ njekeltakita'a'tɨ, kɨ to to
m'in be, a in dann ngannkon'se'gɨ'tɨ, tadɔ lə'se, a oyi dɔ ta'gɨ pətɨ kɨ a
el'se.
23 De kɨ mbətɨ təl rɔ'ne go ta'tɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ kin a el ningə,
Luwə a tuj'ə kɔ dann de'gɨ'tɨ lə'ne kɨ koy*."
24 De'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ pətɨ, ulə ngirə dɔ Samiyel'tɨ nu kɨ nje re
go'ə'tɨ, elita dɔ dɔkagilo'tɨ kɨ ji isɨ me'tɨ ɓone kin kete.
25 Ingɨ, ə in de'gɨ kɨ ta kɨ Luwə el kɨ ta de'gɨ kɨ njekeltakita'a'tɨ kin sɔw
dɔ'se, taa kunmindɨ kɨ Luwə un adɨ kaw'je'gɨ lokɨ un ndu'ne adɨ Abiraham
kin sɔw dɔ'se tɔ. Luwə un mindɨ'ne ene: "Ginn kojɨ'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ pətɨ
a in kɨ njangɨ dɔ kɨ takul ginn kaw lə'i†."
26 In kɨ tadɔ lə'se kete, ə Luwə te'n kɨ njekulə lə'ne, ulə adɨ'se kadɨ njangɨ
dɔ'se, kɨ takul ra kɨ ra adɨ nan nan inyə gorow njiyə'gɨ lə'ne kɨ majel kɔ.»

4

Piyər ingɨ kɨ Jan rai non njegangita'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ

1 Lokɨ Piyər ingɨ kɨ Jan isɨ elita bulə de'gɨ to kel ba ɓay ə, njekujənyamosɨ
kadikare'gɨ kɨ madɨ num, kibo kɨ dɔ Kəy'tɨ lə Luwə num ta kɨ de'gɨ madɨ
kɨ mbunə kutɨ'tɨ lə *Sadusi'gɨ, tei kɨ rɔ'de'tɨ bus.
2 Wongɨ ra njekɔrnon Juwipɨ'gɨ ngayn tadɔ oyi Piyər ingɨ kɨ Jan isɨ ndoi
nya bulə de'gɨ, ningə eli'de eyina: «Tokɨ Jeju ində'n taa lo koy'tɨ inɓe kin
ə, njekoy'gɨ kaa a indəi taa lo koy'tɨ tɔ.»
3 Uwəi'de iləi'de kəy dangay'tɨ ratata lo ti, tadɔ losɔl nga, adɨ lo kadɨ
gangi ta dɔ'de'tɨ goto.
4 Ningə mbunə nje'gɨ'tɨ kɨ oyi ta lə'de, ngayn'gɨ dann'de'tɨ uni me'de.
Be ə, ra adɨ kɔr dingəm'gɨ re dɔ mad'a'tɨ adɨ asi dər mi kare.

---

* **3:23 3.23** Ndukun kɨ nja joo 18.15, 18, 19 † **3:25 3.25** Lotum 22.18

5 Lo ti dɔ'ti ningə, njekɔrnon Juwipi'gi num, ngatɔgi'gi num ta njendo
ndukun'gi num, kawinan me ɓebo'ti ki Jerujalem.
6 Lo kawnan'ti kin, Hann ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi in'ti
non, taa Kayipi num, Jan num, Alegijandir ki ndəgi de'gi pəti ki me kəy'ti
lə njekujənyamosi kadikare'ti kibo kakin num kaa in non tɔ.
7 Adi rei ki Piyər ki Jan non'de'ti ki non Njekawnan'gi'ti, ə dəji'de ta
eyina: «Ki tɔgi ki in ra eke me tɔ nan'ti ə rai nya kin wa?»
8 Ningə Piyər, Ndil Luwə rosi me'ə, adi el'de ene: «In njekɔrnon'gi ki
ngatɔgi'gi,
9 dəji'je ta ɓone ɔjidɔ nya ki maji ki ji ra ki de ki nja'a oy ki kuji nya ki
ji ra ə ingə'n lapiya.
10 Maji kadi ingi pəti gəri ar njay taa de'gi pəti ki Isirayel'ti kaa, kadi
gəri maji tɔ: In me tɔ Jeju Kirisiti ki Najareti'ti ə ji ra'n nya kin. In ki takul
Jeju inɓe ki ɓəri'ə dɔ kagidəsi'ti ə Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti
inɓe kin ə, dingəm kin ra'n ta non'se'ti, ki lapiya nga kin.
11 In mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, nan in ə təl mbal ki maj'a utə mad'a'gi
pəti, in mbal ki nje kadi tɔgi kəy*.
12 Kaji in me tɔ'a'ti ki kar'ne ba. Tɔ ki rangi ki Luwə adi de dɔnangi'ti
ne mbunə de'gi'ti kadi j'ingəi kaji goto.»
13 Ndɔji njegangi ta'gi ki kibo lə Juwipi'gi ngayn loki oyi Piyər ingi ki Jan
elita ki kanji ɓol, tadɔ gəri'de kadi in de'gi ki kare ki kanji nyando. Nan
k'in ə gəri kadi in de'gi ki in nan'ti ki Jeju mayinu.
14 Nan loki oyi dingəm ki adi'ə lapiya kakin ra taa gədi'de'ti ningə gəri
lo ta ki kadi eli'de el.
15 Be ə uni ndu'de adi Piyər ingi ki Jan, taa dingəm kakin num kadi tei
taga, ningə manjinan ta mbunə'de'ti eyina:
16 «Ri ə j'a rai ki de'gi kam wa? Tadɔ rai nyakɔji ki əti ɓol ki to ndalo'ti
ar njay adi de'gi ki Jerujalem oyi poy'o. Lo kadi ji manji goto.
17 Nan k'in ə kadi poyta kin aw ki kete kete mbunə de'gi'ti el nga. Adi
j'uləi ji'je kum'de'ti kadi kaw ki kete non kam, eli'de madi ta me tɔ Jeju'ti
el nga.»
18 Go ta'gi'ti kin, ai ki Piyər ingi ki Jan kəy gogi ə ɔgi'de ki tɔgi'de kadi
elita eke ndoi nya me tɔ Jeju'ti el nga.
19 Nan Piyər ingi ki Jan eli'de eyina: «Eli'je adi j'oo, ke in gorow'ə'ti,
takum Luwə'ti, kadi ji təl rɔ'je go ta'ti lə'se yo ə j'inyə ta lə Luwə wa?
20 Ki ɔjidɔ'je, j'in j'asi manji ta dɔ nya'ti ki j'oo ki kum'je num, ki mbi'je
num kin el.»
21 Loki uləi ji'de kum'de'ti ki nja joo ɓay ningə, inyəi'de adi ai. Toki
rɔta'ti, ingəi nya madi rɔ'de'ti ki asi kuwə'n'de dangay'ti el, tadɔ de'gi
pəti piti Luwə tadɔ nya ki ra nya kin.
22 Bal dingəm ki ingə lapiya ki takul nyakɔji ki əti ɓol kin, utə dɔsɔ.

Nje kunme'gi elita ki Luwə

23 Go k'inyə de'ti, Piyər ingi ki Jan ai ingəi madi'de'gi ki njekunme'gi,
ɔri'de poy nya'gi pəti ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatɔgi'gi
eli'de.
24 Loki madi'de'gi oyi ta lə'de ginn'ə gangi nga ningə, pəti ki me ki kare,
elita ki Luwə eyina: «Burəɓe, in ə ra dɔran ki dɔnangi, taa ra babo ki
nya'gi pəti ki me'ti tɔ†.

* **4:11 4.11** Pa'gi 118.22 † **4:24 4.24** Tekitaga 20.11; Pa'gi 146.6

25 In ə adɨ Ndil Luwə elta kɨ ta kaw'je Dabidɨ kɨ ɓər lə'i ene: Ginn ɓe'gɨ
kɨ dangɨ dangɨ tonyi rɔ kɨ ndangɨ kare be. Taa kɔjitara'gɨ lə'de to rɔ'de'tɨ
kare!
26 Ngar'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne indəi dɔ rɔ'de dana tadɔ kaw rɔ, nje konɓe'gɨ
indəi rɔ'de nan'tɨ, ɔsɨ ta Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə to Ngar.
27 Tokɨ rɔta'tɨ, in me ɓebɔ'tɨ kin ə, *Erodɨ ingɨ kɨ Ponsɨ Pilatɨ, nan'tɨ
kɨ ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ ngann Isirayel'gɨ indəi rɔ'de nan'tɨ ɔsɨ ta
njekulə lə'i kɨ ar njay, kɨ in Jeju kɨ mbət'ə to Kirisitɨ[‡].
28 Nya'gɨ lə'de kɨ rai kin, in tɔl ə tɔlita kɔjitara'gɨ lə'i pətɨ kɨ ɔjɨ kete, kɨ
tɔgi, me ndigɨ'tɨ lə'i.
29 Ngɔsine Burəɓe, oo ji'de kɨ isɨ uləi kum'je'tɨ kadɨ indəi'je ɓol'tɨ kin!
Adɨ ɓər'gɨ lə'i tɔgɨ kadɨ iləi mbər ta lə'i kɨ me kɨ tinyi katɨ.
30 Ningə, kadɨ ɔjɨ tɔgi me tɔ njekulə'tɨ lə'i kɨ ar njay Jeju, kadɨ njemonyi'gɨ
ingəi lapiya num, taa kadɨ nyakɔjɨ'gɨ kɨ nya'gɨ kɨ de asɨ ra el rai nya num
tɔ.
31 Lokɨ tai kon ta kelta'tɨ kɨ Luwə ningə, dɔnangɨ yəkɨ yikiti yikiti ginn
nja'de'tɨ, lo kɨ kɨ kawinan'tɨ. Ningə Ndil Luwə rosɨ me'de pətɨ adɨ iləi mbər
ta lə Luwə kɨ rɔ kɨ tinyi katɨ.»

Nje kunme'gɨ indəi rɔ'de nan'tɨ

32 Nje kunme'gɨ pətɨ indəi rɔ'de nan'tɨ kɨ ngarme kɨ kare kɨ mərta kɨ
kare. De kare kɨ ində gu'ne kɨ nyakingə lə'ne kɨ sɔw dɔ'ne goto, nya'gɨ
pətɨ in dɔnan'tɨ kareba.
33 Kɨ tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn ə njekawkulə'gɨ manyinajɨ kin lo koy'tɨ lə
Burəɓe Jeju. Ningə, kare kare pətɨ, Luwə njangidɔ'de njangɨ dɔ kɨ ətɨ ɓol
ngayn.
34 Be ə de kare dann'de'tɨ kɨ nya to rɔ'a goto. Tadɔ nje'gɨ kɨ awi kɨ lo
ndɔɔ'gɨ kɨ kəy'gɨ, uni ndogi ə rei kɨ nar'a,
35 adi njekawkulə'gɨ. Ningə njekawkulə'gɨ lowəi nar kakin dann'de'tɨ
pətɨ, nan nan ingə kigo nya ge'gɨ'tɨ li'ə.
36 De madɨ kare kɨ tɔ'a nan Jisepɨ, kɨ in ginn kojɨ'tɨ lə *Lebi, kɨ dɔnangɨ
Sipir'tɨ, kɨ njekawkulə'gɨ indəi tɔ'a nan Barnabasɨ, kɔr me'ə nan: «De kɨ
njekulə dingəm me de'gɨ'tɨ,»
37 in kaa, aw kɨ lo ndɔɔ, ə un lo ndɔɔ lə'ne kakin ndogɨ, ə re kɨ nar'a adɨ
njekawkulə'gɨ.

5

Ta kɨ ngom lə Ananiyasɨ in kɨ Sapira

1 Dingəm madɨ kare kɨ tɔ'a nan Ananiyasɨ in kɨ dene lə'ne Sapira, ndogi
lo lə'de tɔ.
2 Ananiyasɨ ingɨ kɨ dene lə'ne Sapira indəi ndu'de nan'tɨ, iyəi nusɨ nar,
ə awi kɨ ndəgə adi njekawkulə'gɨ.
3 Piyər el'ə ene: «Ananiyasɨ, ra bann ə inyə *Satan adɨ ur me'i'tɨ ətɨ ɓol
be wa? Ɔr nusɨ nar lo ndɔɔ lə'i ngəm, ə elta kɨ ngom Ndil Luwə!
4 Ri ə ɔgi kadɨ ngəm nyakingə lə'i wa? A re ndogɨ'n ə binəm kaa, ri ə
ɔgi kadɨ nar kɨ ingə kin, ra'n nya kɨ me'i ge wa? Nya kɨ mər me'i'tɨ kin
in nya kɨ majel. In de'gɨ ə el'de ta kɨ ngom el, nan in Luwə ə el'ə ta kɨ
ngom.»
5 Lokɨ Ananiyasɨ oo ta kin par ə, osɨ nanga, oy. De'gɨ pətɨ kɨ oyi poyta
kin, ɓol ra'de ngayn.
6 Basa'gɨ rei ragi ninn'ə, ə uni'ə, ai duwi'ə.

‡ **4:27 4.27** Luk 23.7-11; Ejay 61.1

7 Asi ngirə kadi mutə go'ti, dene li'ə re ur kəy ki kanji kadi gər nya ki
ra nya.
8 Piyər dəj'ə ene: «El'm ta adi m'oo, ke kɔr nar ki ndogi sese lo ndɔɔ
lə'se inɓe ənn ɓe?» Ə dene el'ə ene: «Oyo, kɔr nar ki j'ingə in be inɓə.»
9 Lo kin'ti, Piyər el'ə ene: «Nga ra bann ə indəi ndu'se nan'ti kadi soki
Ndil Burəɓe wa?» Oo kah nja de'gi ki awi ki ngaw'i duwi'ə ə ɓar takəy'ti
kin, in kaa a ai sə'i tɔ.
10 Tanan'ti non par ə Sapira osi nja Piyər'ti nanga, oy. Loki basa'gi ki
nje kaw duw ngaw'a uri kəy ningə, ingəi ninn'ə adi uni'ə awi si'ə duwi'ə
kadi ngaw'a'ti.
11 Nya ki ra nya kin, ra adi *Njekawnan'gi pəti, ɓol ra'de ngayn, taa de'gi
pəti ki oyi poyta kin kaa, ɓol ra'de ngayn tɔ.

Njekawkulə'gi rai nya'gi ki əti ɓol ɓol

12 Njekawkulə'gi rai nya'gi ki əti ɓol ki nya'gi ki de asi ra el ngayn dann
de'gi'ti. Nje kunme'gi pəti, kawinan lo kareba, ginn tabiti'ti lə *Salomon,
ta Kəy'ti lə Luwə.
13 De'gi ki rangi ki uni me'de adi Luwə el ɓay ɓoli kadi rei rɔ'de'ti. Be
kaa, piti njekunme'gi ngayn.
14 Dingəm'gi ki dene'gi ngayn ngayn uni me'de adi Burəɓe, adi kɔr'de
ore dɔ njekunme'gi ki dɔ'ti dɔ'ti.
15 De'gi ai biti ɔyi njemonyi'gi ki taga kadi row'ti, tiləi'de dɔ tirə'gi'ti eke
dɔ kagi'ti ki oti'de, kadi re Piyər dər ningə, ndil'ə ur dɔ in ki ra'ti wa kare
dann'de'ti.
16 De'gi ngayn indəi ɓe'gi'ti ki gidi ɓebo Jerujalem'ti, rei bur bur ki
njemonyi'gi ki de'gi ki ndil'gi ki majel yəti dɔ'de. Ningə pəti ingəi lapiya.

Uwəi njekawkulə'gi dangay'ti

17 Go nya'gi'ti kin, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki de'gi ki go'ə'ti
ki in me kuti'ti lə Sadusi'gi, jangi ra'de ngayn dɔ njekawkulə'gi'ti. Adi uni
ndu'de kadi n'a rai nya madi.
18 Be ə, uwəi njekawkulə'gi iləi'de kəy dangay'ti.
19 Nan dann lo'ti, malayka lə Burəɓe re te takəy dangay, loki adi tei taga
ningə, el'de ene:
20 «Awi me Kəy'ti lə Luwə, iləi mbər ta ki nje kadi de təl isi ki dɔ'ne taa
kin adi de'gi pəti oyi!»
21 Njekawkulə'gi təli rɔ'de go'ti, adi lo ti ki sin ba par ə, awi Kəy'ti
lə Luwə, uləi ngirə kadi ndoi nya de'gi. Kibo lə njekujənyamosi
kadikare'gi'ti ki de'gi ki go'ə'ti, ɓari ngatɔgi'gi ki njegangi ta, ki ngatɔgi'gi
lə ngann Isirayel'gi pəti. Ningə uləi kəy dangay'ti kadi rei ki njekawkulə'gi
tɔ.
22 Nan loki njekulə'gi awi ningə, ngəi'de kəy dangay'ti el, adi təli rei
ɔri'de poy'o eyina:
23 «J'ingə takəy dangay in ki kuti mbuki maji num, njengəm takəy'gi ka
rai takəy'ti non num tɔ, nan loki j'ur me kəy'ti ningə, j'ingə de madi el.»
24 Loki kibo ki dɔ njengəm ta Kəy'ti lə Luwə ingi ki kibo'gi lə
njekujənyamosi kadikare'gi oyi ta kin ningə, ndil'de anyi ur kaki, adi dəji
nan ta dɔ nya'ti ki a ra nya go nya'ti kin.
25 Ningə de madi re el'de ene: «Dingəm'gi ki adi uwəi'de dangay'ti
kakin, nyi rai Kəy'ti lə Luwə non, ra ndoi nya de'gi.»
26 Kibo ki dɔ Kəy'ti lə Luwə aw ki de'gi lə'ne uwə'n njekawkulə'gi re
se'de, nan k'in ə ində tɔgi dɔ'de'ti el tadɔ ɓoli kadi bulə de'gi ki kawinan
dɔ nyando'ti lə njekawkulə'gi a tiləi'de ki mbal tɔli'de.

27 Lokɨ rei se'de ningə, awi se'de kəy gangita'tɨ kibo. Ə kibo lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ el'de ene:
28 «J'ɔgi'se kɨ tɔgɨ'je kadɨ ndoi nya bulə de'gɨ kɨ tɔ dingəm kin. Ə in təli
rɔ'se go ta'tɨ lə'je el, asi dɔnangɨ Jerujalem nakɨ kɨ nyando lə'se, ningə gəi
kadɨ mos'o in dɔ'je'tɨ ƀay.»
29 Nan Piyər ingɨ kɨ ndəgɨ njekawkulə'gɨ eli'de eyina: «Təl rɔ go ta'tɨ lə
Luwə in sotɨ utə təl rɔ go ta'tɨ lə de'gɨ.
30 Luwə lə kaw'je'gɨ adɨ Jeju kɨ tɔli'ə kɨ row ƀər'ə dɔ kagidəsɨ'tɨ kin, te
lo koy'tɨ.
31 In ə Luwə un'ə, ində ad'a isɨ taa, dɔjikɔl'ne'tɨ to Ngar kɨ utə ngar'gɨ
pətɨ taa to Njekajɨ de'gɨ tɔ. Luwə ində kadɨ kɨ, tarow li'ə, Isirayel'gɨ inyəi
gorow njiyə'de'gɨ kɨ majel kɔ, adɨ n'inyə'n go majel'gɨ lə'de kɔ tɔ.
32 J'in nje mannajɨ dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ rai nya kin, nan'tɨ kɨ Ndil Luwə kɨ Luwə
adɨ nje'gɨ kɨ təli rɔ'de go ta'tɨ li'ə.»
33 Lokɨ njegangɨ ta'gɨ oyi ta kin ningə, wongɨ ra'de ngayn dɔ
njekawkulə'gɨ'tɨ, adɨ ndigɨ tɔli'de.
34 Nan in kɨ kare kɨ mbunə'de'tɨ kɨ tɔ'a nan Gamaliyel ɔsɨ nangɨ ində
taa. In Parisɨ kɨ njendo de'gɨ ndukun, in de kɨ de'gɨ pətɨ gei ta li'ə ngayn.
Lokɨ ində taa dann'de'tɨ ningə, dəjɨ kadɨ adi njekawkulə'gɨ ujəi rɔ'de dow
kare jɔ.
35 Ningə go'tɨ, el'de ene: «Isirayel'gɨ, indəi manjɨ nya kɨ gei kadɨ rai kɨ
de'gɨ kam majɨ taa.
36 Dɔkagilo ngayn el ne ƀay ə, de madɨ kɨ tɔ'a nan Teda tɔjɨ rɔ'ne kadɨ
n'in de kɨ tuwəl. Ɔr de'gɨ asɨ ƀu sɔ go'ne'tɨ. Nan de'gɨ rei tɔli'ə adɨ de'gɨ
kɨ go'ə'tɨ kakin sananyinan. De oo ta li'ə el ƀone.
37 Go'ə'tɨ ningə, Judasɨ kɨ Galile'tɨ, te dɔkagilo ndangitɔ de'gɨ me
makitu'tɨ, ƀukɨ de'gɨ ngayn go'ne'tɨ ra'n wongɨ. Nan inƀe kaa de'gɨ tɔli'ə
tɔ, adɨ de'gɨ kɨ go'ə'tɨ sananyinan tɔ.
38 Ngɔsine, ta lə'm ə to kin: Ononyi'se kadɨ rai nya madɨ kɨ de'gɨ kam,
inyəi'de adɨ awi lo lə'de. Nya kɨ kadɨ in gəri ə to kin, re kɔjitara'gɨ lə'de
kɨ kulə ra'de'gɨ in rɔ de'gɨ'tɨ ə, ginn nya'gɨ kin a gangɨ to yan ndəgə'gɨ be
tɔ.
39 Nan re nya'gɨ kin in rɔ Luwə'tɨ ə, lo kadɨ ingɨ a ɔgi'de dɔ goto.
Ononyi'se kadɨ ai rɔ dɔ Luwə.»
Lo kin'tɨ, njegangɨ ta'gɨ ndigɨ go'ə'tɨ.
40 Be ə, təli ƀari njekawkulə'gɨ kəy gogɨ, ə, adɨ tindəi'de, ə ɔgi'de kɨ tɔgɨ
kadɨ elita me tɔ Jeju, ningə inyəi'de adɨ awi.
41 Njekawkulə'gɨ tei lo gangɨ ta'tɨ kɨ rɔnel tadɔ k'oo kɨ Luwə oo'de adɨ
asi gakɨ kadɨ ingəi kon tadɔ lə Jeju.
42 Ningə kɨ ndɔ kare kare pətɨ, me Kəy'tɨ lə Luwə eke me kəy'gɨ'tɨ madɨ,
njekawkulə'gɨ nanyi kɨ lo ndo nya de'gɨ'tɨ num, kɨ lo kiləmbər Poyta'tɨ kɨ
majɨ, tokɨ Jeju in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə.

6

Kində nje k'oo go nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ

1 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, kɔr njendo'gɨ in kɨ dɔ mad'a'tɨ kɨ kete kete. Be ə
Juwipɨ'gɨ kɨ nje kelta Girekɨ ƀarita dɔ Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ nje kelta Ebirə. Nje
kel ta Girekɨ ƀarita tadɔ njengawkoy'gɨ lə'de ingəi nyakusɔ kɨ de'gɨ isɨ
lowəi kɨ ndɔ kare kare pətɨ kin, to ndəgə'gɨ el.
2 Be ə, njekawkulə'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo kawi njendo'gɨ kɨ nan'tɨ, eli'de
eyina: «A in nya kɨ go'tɨ el kadɨ j'inyə ta kelta lə Luwə, ə jɨ təl jɨ nanyi ta
nya lowə'tɨ.

3 Tadɔ in kin ə, ngannkon'gɨ, majɨ kadɨ mbətɨ de'gɨ siri dann'se'tɨ, kɨ de'gɨ
manyinajɨ lə'de majɨ num, Ndil Luwə rosɨ me'de num, taa ai kɨ kumkədɨ
num tɔ, kadɨ j'uləi kulə kin ji'de'tɨ.
4 Be kadɨ j'uni'n rɔ'je j'ində ta dangɨ tadɔ kelta kɨ Luwə kɨ ndo nya de'gɨ.»
5 Ta kɔjɨ'gɨ kin nəl njendo'gɨ pətɨ. Be ə, mbəti Etiyenn kɨ in de kɨ
rosɨ kɨ kunme num, kɨ Ndil Luwə num tɔ. Ta mbəti Pilipɨ num, Pirokɔr
num, Nikanɔr num, Timon num, Parmenasɨ num, taa Nikola kɨ in de kɨ
Antiyosɨ'tɨ, kɨ təl Juwipɨ num tɔ.
6 Rei se'de ɔji'de njekawkulə'gɨ, adɨ elita kɨ Luwə tadɔ lə'de num, indəi
ji'de dɔ'de'tɨ, njangidɔ'de num tɔ.
7 Ta lə Luwə aw kɨ kete par par. Kɔr njendo'gɨ in dɔ mad'a'tɨ ngayn me
ɓebo'tɨ kɨ Jerujalem. Taa njekujənyamosɨ kadikare'gɨ inɓe ngayn kaa uni
me'de adi Jeju tɔ.

Awi kɨ Etiyenn lo gangɨ ta'tɨ

8 Etiyenn in de kɨ rosɨ kɨ memajɨ num, kɨ tɔgɨ lə Luwə num, taa ra nya'gɨ
kɨ dum ra kɨ nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol dann de'gɨ'tɨ num tɔ.
9 Ningə de'gɨ madɨ uləi ngirə kadɨ manjinan ta'tɨ kɨ Etiyenn. De'gɨ kin
in nje kɨ me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ. In nje'gɨ kɨ ɓari rɔ'de: «De'gɨ kɨ
taa k'inyə taa.» Adɨ in Juwipɨ'gɨ kɨ in Sirenn'tɨ num, Alegijandiri'tɨ num,
kɨ nje kɨ in Silisi'tɨ num taa kɨ dɔnangɨ Aji'tɨ num tɔ,
10 nan tɔgɨ ta kel'de osɨ go yan Etiyenn'tɨ el, tadɔ Etiyenn elta kɨ kumkədɨ
kɨ Ndil Luwə ad'a.
11 Lo kin'tɨ, awi ndogi de'gɨ kɨ nar kɨ ji'de'tɨ kadɨ eli eyina: «J'inɓe j'oo kɨ
mbi'je kadɨ Etiyenn elta kɨ mal dɔ ndukun'tɨ lə Mojɨ num, dɔ Luwə num
tɔ.»
12 Be ə, suləi bulə de'gɨ num, ngatɔgɨ'gɨ num, taa njendo ndukun'gɨ num
adɨ rei uwəi Etiyenn dɔ ji'ə'tɨ, awi si'ə lo gangɨ ta'tɨ kibo.
13 Indəi nje mannajɨ'gɨ kɨ ngom adɨ təti ta dɔ'a'tɨ, eli eyina: «Dingəm
kam ta kon ta kelta kɨ mal dɔ Kəy'tɨ lə Luwə kɨ in lo kɨ ar njay kin el num,
taa dɔ ndukun'tɨ lə Mojɨ el num tɔ.»
14 Tokɨ rɔta'tɨ, j'inɓe j'oo ndu'ə kɨ el'n kadɨ Jeju kɨ Najaretɨ'tɨ a tujɨ kəy
kin, ə a yətɨ nya kagɨ ɓe'gɨ kɨ Mojɨ adɨ'je.
15 De'gɨ pətɨ kɨ sii lo gangɨ ta'tɨ kibo, turi kum'de pətɨ kɨ dɔ Etiyenn'tɨ,
ningə oyi kadɨ takum'ə to to yan malayka be.

7

Etiyenn elta non njegangita'gɨ'tɨ

1 *Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ dəjɨ ta Etiyenn ene: «Ta'gɨ kɨ de'gɨ
eli dɔ'i'tɨ kin, in kɨ rɔta'tɨ inɓe wa?»
2 Etiyenn ilə'tɨ ene: «In baw'm'gɨ kɨ ngannkon'm'gɨ, uri mbi'se oyi dɔ
ta kɨ m'a m'el'se kam majɨ. Me ndɔ'gɨ'tɨ kɨ kete, Luwə kɨ nje pitɨ ɔjɨ rɔ'ne
adɨ kaw'je Abiraham, dɔkagilo'tɨ kɨ si'n me ɓe'tɨ kɨ Mejopotami'tɨ ɓay, kete
ɓay ta kadɨ aw uwə lo kisɨ dɔnangɨ Aram'tɨ,
3 Luwə el'ə ene: "Ində taa inyə ɓe lə'i kɨ nje koji'gɨ ə aw me ɓe'tɨ kɨ m'a
m'ɔj'i*."
4 In be ə, Abiraham inyə'n me ɓe kɨ Kalde ə re uwə lo kisɨ Aram'tɨ. Ningə
go koy baw'a'tɨ, Luwə ad'a ində re me ɓe'tɨ kɨ isɨ'tɨ ngɔsine kin†.
5 Nya nduwə kɨ Luwə adɨ Abiraham me ɓe'tɨ kin goto. Ngonn nusɨ lo
kɨ ndikiri be kaa ad'a el. Nan un ndu'ne ad'a kadɨ n'a n'ad'a ɓe kam ba

* **7:3 7.3** Lotum 12.1 † **7:4 7.4** Lotum 11.32, 12.5

pəti. Taa n'a n'adɨ ngann kaw'a'gɨ tor'o'tɨ tɔ. Dɔkagilo'tɨ kɨ Luwə isɨ elta
Abiraham kin, Abiraham ojɨ ngonn el ɓay‡.
6 Ta kɨ Luwə el'ə ə to kin: "Ngannkawi'gɨ a sii to mbah'gɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ
rangɨ num, de'gɨ a rai'de ɓər'tɨ num, taa de'gɨ a adi'de kon asɨ ɓal ɓu sɔ
num tɔ."
7 Go ta'gɨ'tɨ kin Luwə el ene: "Ginn de'gɨ kɨ rai'de ɓər'tɨ kin, m'inɓe m'a
m'gangɨ ta dɔ'de'tɨ. Go'tɨ ningə, a tei me ɓe mbah'tɨ kɨ ra'de ɓər'tɨ kin kɔ,
ə a təli rei me ɓe'tɨ kɨ indəi'tɨ ə awi ɓər'tɨ kin kadɨ rei gosi m'in§."
8 Ningə Luwə ad'a nya kunmindɨ kɨ in kujə mɔtɨ. Be ə, lokɨ Abiraham
ojɨ Isakɨ ningə ndɔ jijoo go'tɨ, par ə ujə mɔt'ɔ. Isakɨ ra be tɔ tadɔ ngonn'o
Jakobɨ. Jakobɨ kaa ra be tɔ tadɔ ngann'a'gɨ kɨ in ginn Isirayel'gɨ kɨ dɔgɨ
gidə in joo*.
9 «Ningə ni kɨ me ngann'gɨ'tɨ lə Jakobɨ ra adɨ ndogi ngonnkon'de Jisepɨ
adɨ awi si'ə to ɓər me ɓe'tɨ kɨ Ejipitɨ'tɨ. Nan Luwə in si'ə nan'tɨ†.
10 Be ə, ɔr'ɔ me kon'gɨ'tɨ pəti. Ningə memajɨ lə Luwə kɨ in si'ə, ad'a
kumkədɨ takum Parawon'tɨ kɨ in ngar kɨ Ejipitɨ'tɨ. Adɨ Parawon un'ə ində
to nje konɓe dɔnangɨ kɨ Ejipitɨ'tɨ, dɔ me kəy'tɨ lə'ne pətɨ tɔ‡.
11 Dɔkagilo'ə'tɨ kin ə, ɓo kɨ bo osɨ dɔnangɨ Ejipitɨ'tɨ ba pətɨ, taa dɔnangɨ
Kana'tɨ tɔ. In dɔkagilo kumtondoo kɨ ətɨ ɓol ngayn. Lo kadɨ baw'je'gɨ ingəi
nya ndikiri sɔi goto§.
12 Lokɨ Jakobɨ oo kadɨ nyakusɔ to me ɓe'tɨ kɨ Ejipitɨ'tɨ ningə, ulə
ngann'ne'gɨ kɨ in kaw'je'gɨ adɨ awi kɨ dɔkete.
13 Lokɨ təl ulə'de kɨ nja joo ningə, Jisepɨ ra adɨ ngannkon'a'gɨ gəri'ə. Lo
kin'tɨ, Parawon kaa, gər'n ginn kojɨ lə Jisepɨ tɔ*.
14 Go'tɨ ningə, Jisepɨ ulə go baw'ne Jakobɨ'tɨ ad'a re kɨ ginn kojɨ li'ə ba
pətɨ, asi de'gɨ dɔsiri gidə in mi†.
15 Jakobɨ aw Ejipitɨ'tɨ ningə oy kɨ kete non. Kaw'je'gɨ kaa oyi non num
tɔ‡.
16 Təli kɨ singə'de rei dɔnangɨ Kana'tɨ, me ɓebo'tɨ kɨ tɔ'a nan Sisem.
Duwi'de ɓe ninn'tɨ kɨ Abiraham ndogɨ kɨ nar ji ngann lə Hamɔr me ɓe'tɨ
kɨ Sisem§.
17 «Dɔkagilo tɔl kon kunndu kɨ Luwə un adɨ Abiraham in ndəkba. Ningə
kɔr ngann Isirayel'gɨ banyi kɨ dɔ mad'a'tɨ dɔ mad'a'tɨ dɔnangɨ Ejipitɨ'tɨ,
18 bitɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ngar kɨ rangɨ kɨ gər Jisepɨ el on'n ɓe dɔnangɨ
Ejipitɨ'tɨ*.
19 Ngar kakin uwə de'gɨ lə'je ra'n kulə kɨ aldɔ majɨ num, adi'de kon
num, ta indəi tɔgɨ dɔ'de'tɨ adɨ inyəi ngann'de'gɨ kɨ kasɨ kɔ, bitɨ kadɨ oyi†.
20 Dɔkagilo'tɨ kin ə, oji Mojɨ kɨ memajɨ lə Luwə in dɔ'a'tɨ adɨ oti'ə me
kəy'tɨ lə baw'a asɨ nanyi mutə‡.
21 Ningə lokɨ dum dɔ'de adɨ iləi'ə kɔ, ngonn lə Parawon kɨ dene te dɔ'a'tɨ,
ə un'ə ot'o to ngonn'ne inɓe be§.
22 Be ə Mojɨ ingə'n nyando kɨ ɔjidɔ kumkədɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ Ejipitɨ'tɨ.
Adɨ aw kɨ tɔgɨ me ta kel'ne'tɨ num, me kulə ra'ne'tɨ num tɔ.

---

‡ **7:5 7.5** Lotum 12.7, 13.15, 17.8 § **7:7 7.7** Tekitaga 3.12 * **7:8 7.8** Lotum 17.10-14, 21.4 † **7:9 7.9** Lotum 37.11, 28, 39.2, 21 ‡ **7:10 7.10** Lotum 41.39-41 § **7:11 7.11** Lotum 41.54-57 * **7:13 7.13** Lotum 45.1-4, 16 † **7:14 7.14** Lotum 45.9-10, 17-18 ‡ **7:15 7.15** Lotum 46.1-7 § **7:16 7.16** Lotum 23.3-16; Jojuwe 24.32 * **7:18 7.18** Tekitaga 1.7-8 † **7:19 7.19** Tekitaga 1.10-11,22 ‡ **7:20 7.20** Tekitaga 2.2 § **7:21 7.21** Tekitaga 2.3, 5, 10

23 «Loki ɓal'a in dɔsɔ ningə, mərta re dɔ'a'ti kadi n'aw n'oo
ngannkon'ne'gi ki in ngann Isirayel'gi.
24 Dɔkagilo'ti ki in'n ki ngannkon'ne'gi ə, oo de kare ki Ejipiti isi tində
ki kare dann'de'ti. Be ə, re rɔ dɔ ngonnkon'ne'ti adi ində de ki Ejipiti'ti
kakin tɔl'ɔ.
25 Moji mər kadi ngannkon'a'gi a gəri toki Luwə ə ulə'n'ə kadi n'ta
dɔ'de. Nan ngannkon'a'gi gəri el.
26 Ndɔ ki go'ti, oo ngannkon'nan'gi joo ki in Isirayel'gi ra rɔ'i nan. Re
ra dann'de'ti kadi ulə'de noji nan'ti. El'de ene: "In ngannkon nan'gi tɔ, ə
bann ə ra tindəi nan be wa?"
27 Ningə in ki nje tində ngonnkon'ne kakin ɔs'ɔ ngərəngi, ə el'ə ene:
"Nan ə indəi dɔ'je'ti to kibo lə'je, eke njegangi ta dann'je'ti wa?
28 In ge tɔl'm toki tagine tɔl'n de ki Ejipiti'ti kakin be ɓay wa?"
29 Loki Moji oo dɔ ta kin ningə, ɓol ra'a, adi aw uwə lo kisi to mbah
dɔnangi Madiyan'ti. Dɔnangi Madiyan'ti ə Moji ta dene oji'n ngann'gi
joo*.
30 «Bal dɔsɔ go'ti ningə, malayka te bus rɔ'a'ti dilələo'ti, ndəkba ki dɔ
mbal Sinay, dann ndonn por'ti me ngan'ti ki isi on por.
31 Loki Moji oo nya kin ningə, ndil'ə anyi ur kaki. Moji ge kadi n'oo nya
kin maji adi ɔti re ndəkba si'ə. Low'ə'ti non ə oo'n dɔ ndu Burəɓe ene:
32 "M'in Luwə lə kawi'gi, Luwə lə Abiraham, Luwə lə Isaki, Luwə lə
Jakobi." Moji ɓol dadi par par adi lo kadi un kum'ne ki taa goto.
33 Ə Burəɓe el'ə ene: "Ɔr sa nja'i'ti tadɔ lo ki ra'ti kam in lo ki ar njay.
34 M'oo kumtondoo lə de'gi lə'm me ɓe'ti ki Ejipiti'ti. M'oo dɔ tumə ki
sii tuməi um um, ə m'ur nanga m're kadi m'taa'de m'ilə'de taa. Ningə ki
ngɔsine kin re adi m'uləi Ejipiti gogi†."
35 «Oyi maji! In Moji ki ngannkon'a'gi ɔsi'ə ngərəngi, ə eli'ə eyina: "Nan
indəi dɔ'je'ti to kibo lə'je eke njegangi ta dann'je'ti wa", inɓe kin ə, Luwə
ulə to ngar num, taa nje taa'de ilə'de taa num, ki takul tɔgi lə malayka ki
te si'ə bus me ngan'ti, kin num tɔ.
36 In ə te se'de ki takul nyara'gi ki de asi ra el num, ki takul nyakɔji'gi
num, me ɓe'ti ki Ejipiti'ti. Taa dɔkagilo ki isi indəi babo kasi gangi num
ta dɔkagilo'ti ki rai ɓal dɔsɔ dilələo'ti kin num tɔ‡.
37 Taa in darɔ Moji ki kare inɓe kin ɓay ə, el ngann Isirayel'gi ene: "Luwə
a te ki njekeltakita'ne'ti kare dann'se'ti inɓe'gi, ki a to to m'in be§."
38 Loki ngann Isirayel'gi kawinan dilələo'ti kaa, in Moji inɓe kin ə taa ta
ta malayka'ti dɔ mbal Sinay'ti, el kaw'je'gi. In ə taa ta kaji kin rɔ Luwə'ti,
kadi adi'je*.
39 Nan kaw'je'gi mbeti kadi təli rɔ'de go ta'gi'ti li'ə. Ningə ki bo utə,
ɔsi'ə ngərəngi. Me'de in dɔ təl kaw dɔnangi Ejipiti'ti gogi.
40 Dɔkagilo'ti ki Moji nanyi dɔ mbal Sinay'ti ɓay, rei rɔ Aron'ti eli'ə eyina:
"In ra kagi yo'gi ki kadi ɔri non'je, tadɔ ji gər nya ki ra Moji ki nje te se'je
me ɓe'ti ki Ejipiti'ti kin el."
41 Be ə me ndɔ'gi'ti kin, rai ngonn yo madi ki to to ngonn baw mangi
be, ə iləi kadikare adi'ə. Ningə rai rɔnel ngayn ɔsikurə nya ki inɓe'gi rai
ki ji'de kin†.

---

* **7:29 7.29** 23-29; Tekitaga 2.11-15, 21-22, 18.3-4 † **7:34 7.34** 30-34; Tekitaga 3.1-10 ‡ **7:36 7.36** 35-36; Tekitaga 2.14, 7.3, 14.21 § **7:37 7.37** Ndukun ki nja joo 18.15-18 * **7:38 7.38** Tekitaga 19.1-20.17; Ndukun ki nja joo 5.1-33 † **7:41 7.41** 39-41; Kɔr Isirayel'gi 14.3; Tekitaga 32.1-6

42 Nan Luwə təl gidɨ'ne adɨ'de, inyə'de kɔ adɨ sii ta ra yo'tɨ, kɨ kɔsikurə
nya'gɨ kɨ dɔran'tɨ to nanyi'gɨ kɨ kadɨ'gɨ kɨ mee'gɨ to kagɨ yo'gɨ lə'de, tokɨ
ndangi me makitu'tɨ lə njekeltakita Luwə'tɨ: "In de'gɨ kɨ Isirayel, ɓal dɔsɔ
kɨ rai dilə̈lo'tɨ kin ke da'gɨ kɨ tɔli'de kɨ ndəgɨ kadikare'gɨ adi, in m'in ə adi
m'in wa?
43 Jagɨ, oti kəy yo lə kagɨ yo lə'se Molokɨ yo, kɨ mee kagɨ yo lə'se Repan,
yo'gɨ kɨ inɓe'gɨ rai'de kɨ ji'se kadɨ ɔsi məkəsɨ'se non'de'tɨ. Tadɔ in nya
ra'se'gɨ kin ə, m'a m'adɨ njeban'gɨ lə'se a uwəɨ'se, awi sese sanyi to
mbah'gɨ gidɨ Babilon'tɨ ɓay‡."
44 «Mɛ dilə̈lo'tɨ, kaw'je'gɨ rai *kəyku kingə nan kɨ Luwə. Mojɨ ra kəyku
kakin tokɨ Luwə un'n ndu'ne ad'a. In ra kigo kɔjɨ'tɨ kɨ ɔj'ɔ ad'a oo.
45 Ingəɨ kəyku kakin uni ginn kojɨ'gɨ lə'de kɨ rangɨ, kɨ in kaw'je'gɨ kɨ rei
go'de'tɨ. Kəyku kin in ji'de'tɨ, lokɨ Jojuwe ɔrnon'de adɨ rei tai dɔnangɨ lə
ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ Luwə tuwə'de non'de'tɨ. Kəyku kakin, to bitɨ
dɔkagilo'tɨ lə Dabidɨ§.
46 Memajɨ lə Luwə ɔsɨ Dabidɨ adɨ dəjɨ tarow kadɨ n'ra Kəy n'adɨ Luwə
lə Jakobɨ*.
47 Nan in Salomon yo ə ra kəy adɨ Luwə†.
48 «Nan Luwə kɨ in nje kisɨ dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, a isɨ me kəy'tɨ kɨ de ra kɨ
ji'ne el. Tokɨ njekeltakita'a'tɨ ene:
49 "Dɔran in kumbər ngar lə'm, ningə dɔnangɨ in nyakində nja'm."
Burəɓe el ɓay ene: "Kəy kɨ bann ə, a rai adi m'in wa? Lo kɨ ra a in lo
kuwə rɔ lə'm wa?
50 Ke in m'in el ə, nan to ɓay ə, ra nya'gɨ kin pətɨ wa‡?"
51 «In de'gɨ kɨ nje tanrɔ'gɨ, tei me'se el num, boyi mbɨ'se num dɔ ta'tɨ lə
Luwə to de'gɨ kɨ nje gər Luwə el be. Toi to baw'se'gɨ inɓe be. Nya kin ə
ra adɨ, sii ta rɔ kɨ Ndil Luwə'tɨ, kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ.
52 *Njekeltakita Luwə'tɨ kɨ ra ə baw'se'gɨ adi'ə kon el wa? Ingɨ ə tɔli
njekiləmbər kete, kɨ ɔjidɔ re lə in kɨ kareba, kɨ in kɨ dana. Ningə ngɔsine,
lokɨ Kirisitɨ re, ingɨ uni dɔ'a, ə tɔli'ə tɔ.
53 Oyo, ingəɨ ndukun lə Luwə kɨ takul malayka'gɨ, nan lo kadɨ təli rɔ'se
go'tɨ goto.»

Tiləɨ Etiyenn kɨ mbal tɔli'ə

54 Lokɨ njegangɨ ta'gɨ kibo lə Juwipɨ'gɨ oyi dɔ ta kɨ Etiyenn el ningə, wongɨ
ra'de ngayn adɨ ngori ngangɨ'de mur mur dɔ'a'tɨ.
55 Nan Etiyenn kɨ rosɨ kɨ Ndil Luwə, un kum'ne ta kɨ dɔran'tɨ ningə oo
pitɨ lə Luwə num, taa oo Jeju kɨ ra taa dɔjikɔl Luwə'tɨ num tɔ.
56 El ene: «Oyi, m'oo dɔran til, ningə m'oo Ngonn De ra taa dɔjikɔl
Luwə'tɨ.»
57 Lokɨ oyi dɔ ta kin ningə, uri kɔl kɨ ndu'de kɨ bo ə uti mbɨ'de dɔ ta'tɨ
li'ə, ə ɓukɨ nan dɔ'a'tɨ.
58 Ndɔri'ə ai si'ə taga gidɨ ɓebo'tɨ, tiləɨ'ə kɨ gajɨ mbal tɔli'ə. De'gɨ kakin
inyəɨ ku'gɨ lə'de rɔ ngonn kɨ basa'tɨ kɨ tɔ'a nan Sol.
59 Dɔkagilo'tɨ kɨ isɨ tiləɨ'ə kɨ gajɨ mbal, Etiyenn elta kɨ Luwə ene: «Burəɓe
Jeju, taa ndil'm kɨ rɔ'i'tɨ.»
60 Go'tɨ ningə ɔsɨ məkəsɨ'ne nanga, ə elta kɨ ndu'ne kibo ene: «Inyə go
majel kin kɔ adɨ'de!» Go ta'gɨ'tɨ kin, ningə Etiyenn oy.

---

‡ **7:43 7.43** 42-43; Amosɨ 5.25-27 § **7:45 7.45** 44-45; Tekitaga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 * **7:46 7.46** 2 Samiyel 7.1-16; 1Poyta'gɨ 17.1-14 † **7:47 7.47** 1 Ngar'gɨ 6.1-38; 2Poyta'gɨ 3.1-17 ‡ **7:50 7.50** 49-50; Ejay 66.1-2

8

Kindəkumndoo kɨ ra Njekawnan’gɨ

1 Sol in mbunə de’gɨ’tɨ kɨ ndigɨ kadɨ tɔli Etiyenn. Me ndɔ’a’tɨ kin
kindəkumndoo kibo ngayn te dɔ Njekawnan’gɨ’tɨ kɨ Jerujalem. Adɨ
njekunme’gɨ pətɨ sananyinan kigo lo’gɨ. Awi kɨ Jude’gɨ’tɨ kɨ Samari’gɨ’tɨ.
Njekawkulə’gɨ inɓe par ə nanyinan Jerujalem’tɨ.
2 De’gɨ kɨ nje ɓol Luwə duwi Etiyenn, nonyi’ə kɨ kuwəndoo kɨ ngayn.
3 Nan Sol, ɔr Njekawnan’gɨ njan. Aw kɨ takəy takəy uwə dingəm’gɨ kɨ
dene’gɨ ɓukɨ’de dangay’tɨ.
4 Nje kɨ sananyinan kakin awi kɨ lo lo iləi mbər Poyta kɨ majɨ.

Pilipɨ me ɓe’tɨ kɨ Samari

5 In be ə, Pilipɨ kɨ aw me ɓebo’tɨ kɨ *Samari, ilə de’gɨ mbər Poyta kɨ majɨ
lə Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət’ə.
6 Bulə de’gɨ ba pətɨ, lokɨ oyi ta’gɨ kɨ Pilipɨ el ge kɨ nyakɔjɨ’gɨ kɨ ra adɨ oyi
kɨ kum’de ningə, uri mbɨ’de kɨ dɔ ta’tɨ li’ə.
7 Tadɔ ndil’gɨ kɨ majel tei me njemonyi’gɨ’tɨ ngayn kɨ non kɨ boi ta’de’tɨ.
Taa, de’gɨ kɨ rɔ’de oy kɨ nje mote’gɨ ngayn ingəi lapiya tɔ.
8 Rɔnel kɨ bo ngayn to me ɓebo’tɨ kin.
9 Kete taa kadɨ Pilipɨ re, dingəm madɨ kɨ tɔ’a nan Simon isɨ me ɓebo’tɨ
kin non. In njera mboli, adɨ ɔr ndil de’gɨ kɨ me ɓe’tɨ kɨ Samari ngayn. Nga
ra rɔ’ne kadɨ n’in de madɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn.
10 Adɨ de’gɨ pətɨ: in dɔ ngann’gɨ’tɨ kɨ du, bitɨ kɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ tɔgɨ’tɨ,
hangal’de in kɨ dɔ’a’tɨ. Eli eyina dingəm kam aw kɨ tɔgɨ lə Luwə kɨ in tɔgɨ
kɨ ətɨ ɓol ngayn.
11 Hangal de’gɨ in kɨ dɔ’a’tɨ, tadɔ in mayinu ə isɨ ɔr ndil’de kɨ mboli kɨ
ra lə’ne.
12 Nan lokɨ de’gɨ uni me’de Pilipɨ kɨ ilə’de mbər Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ
Konɓe lə Luwə num, kɨ Jeju Kirisitɨ num tɔ ningə, dingəm’gɨ kɨ dene’gɨ
adi Pilipɨ ra’de batəm.
13 Simon inɓe kɨ dɔ’ne kaa un me’ne tɔ. Lokɨ Pilipɨ ra’a batəm ningə,
inyə go Pilipɨ el. Lokɨ oo nyakɔjɨ’gɨ kɨ nya’gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn kakin ningə,
inɓe təl re ət’ə ɓol ngayn ɓay.

Piyər ingɨ kɨ Jan me ɓe’tɨ kɨ Samari

14 Lokɨ njekawkulə’gɨ kɨ sii Jerujalem’tɨ oyi kadɨ de’gɨ kɨ Samari’tɨ taai
ta lə Luwə ningə, uləi Piyər ingɨ kɨ Jan rɔ’de’tɨ.
15 Lokɨ rei tei Samari’tɨ ningə, elita kɨ Luwə kadɨ njekunme’gɨ ingəi Ndil
Luwə.
16 Tadɔ Ndil re dɔ de madɨ’tɨ kare dann’de’tɨ el ɓay. In batəm par ə
rai’de me tɔ Burəɓe Jeju’tɨ.
17 In be ə, Piyər ingɨ kɨ Jan indəi ji’de dɔ’de’tɨ kadɨ ingəi Ndil Luwə.
18 Lokɨ Simon oo kadɨ in kɨ gorow lə ji kɨ kində dɔ’tɨ lə njekawkulə’gɨ ə
Ndil Luwə re’n dɔ nje kunme’gɨ’tɨ ningə, adɨ Piyər ingɨ kɨ Jan nar,
19 ə el’de ene: «M’in kaa adɨ’m’in tɔgɨ kin tɔ kadɨ to de kɨ m’a m’ində
jɨ’m dɔ’a’tɨ ə, ingə Ndil Luwə tɔ.»
20 Ə Piyər el’ə ene: «Kadɨ nar lə’ɨ kin tujɨ nan’tɨ kɨ darɔ’ɨ. Tadɔ ində
me’ɨ’tɨ kadɨ a ndogi kadikare lə Luwə kɨ nar.
21 Nya kɨ ɓar tɔ’ɨ, eke nya kɨ sɔw dɔ’ɨ goto me nya’tɨ kɨ jɨ ra’n kam, tadɔ
me’ɨ in dana non Luwə’tɨ el.
22 Majɨ kadɨ tɔr ndu’ɨ dɔ majel’tɨ lə’ɨ, ə elta kɨ Burəɓe adɨ re to bann ə,
inyə go kɔjitara’gɨ kɨ me’ɨ’tɨ kin kɔ.

23 Tadɔ m'oo kadɨ me'i atɨ kangɨ, taa nya kɨ gorow'ə'tɨ el doloi dolo tɔ.»
24 Nga a, Simon el Piyər ingɨ kɨ Jan ene: «Kadɨ inɓe'gɨ elita kɨ Burəɓe
tadɔ lə'm, kadɨ nya madɨ kare me nya'gɨ'tɨ kɨ elita'a kin te dɔ'm'tɨ el.»
25 Lokɨ Piyər ingɨ kɨ Jan manyinajɨ, ə ndoi ta lə Burəɓe tɔ ningə, təli
kɨ Jerujalem'tɨ gogɨ. Iləi mbər Poyta kɨ majɨ me ngann ɓe'gɨ'tɨ kɨ Samari
ngayn kɨ gorow gorow.

Ta lə Pilipɨ ingɨ kɨ kujɨ dingəm kɨ in de kɨ boi kɨ Etiyopi'tɨ

26 Ndɔ kare malayka lə Burəɓe el Pilipɨ ene: «Ində taa aw kɨ holo be, dɔ
row'tɨ kɨ in Jerujalem aw kɨ Gaja'tɨ, kɨ in row kɨ dilə̈lo'tɨ kin.»
27 Pilipɨ ində taa kalangɨ aw ningə, ingə dingəm kare kɨ dɔnangɨ Etiyopi,
kɨ in kɨ boi, kɨ njengəm nya majɨ'gɨ lə ngar kɨ dene kɨ Etiyopi'tɨ, kɨ tɔ'a nan
Kandasɨ. Dingəm kin aw Jerujalem'tɨ ɔsɨ dɔ'ne nanga non Luwə'tɨ ə isɨ təl
kɨ ɓe gogɨ.
28 Isɨ me pusɨ'tɨ lə'ne, isɨ tudə makitu lə njekeltakita Luwə'tɨ Ejay.
29 Lo kin'tɨ, Ndil Luwə el Pilipɨ ene: «Ɔtɨ aw ndəkba kɨ rɔ pusɨ'tɨ kin.»
30 Pilipɨ anyi ngodɨ aw ningə, oo ndu dingəm kɨ Etiyopi'tɨ kakin isɨ tudə
makitu lə njekeltakita Luwə'tɨ Ejay. Pilipɨ dəj'ə ene: «In gər me ta kɨ isɨ
tudə kin majɨ inɓe wa?»
31 Dingəm kakin el'ə ene: «Re nje kɔr me'ə kadɨ'm goto ə m'a m'gər
me'ə bann wa?» Ningə dəjɨ Pilipɨ ad'a ala taa go'ə'tɨ, isɨ gəd'ə'tɨ me pusɨ'tɨ.
32 Ta kɨ isɨ tudə ə to kin:
«Ɔri'ə to batɨ kɨ de isɨ aw si'ə kadɨ tɔl'ɔ be;
To ngonn batɨ kɨ ra ta'ne mbo non nje kujə bin'ne'tɨ be.
In be ə, te'n ta'ne el.
33 Ulə̈i rɔsɔl dɔ'a'tɨ, gangi ta li'ə kɨ gorow kɨ dana el.
Nan a ɔr ginn kojɨ li'ə wa?
Tadɔ indəi ngangɨ ndɔ kisikidɔtaa li'ə*.»
34 Ningə, kujɨ dingəm un ta el Pilipɨ ene: «M'dəj'i kadɨ el'm adɨ m'oo,
nan ə njekeltakita Luwə'tɨ isɨ elta li'ə be wa? Sɨ elta kɨ dɔ rɔ'ne'tɨ inɓe eke
isɨ elta dɔ de madɨ'tɨ kɨ rangɨ wa?»
35 Lo kin'tɨ nga a, Pilipɨ ingə row adɨ un ta ta'ne'tɨ, ningə kɨ row lə makitu
lə njekeltakita Luwə'tɨ Ejay kin, ilə'n mbər Poyta kɨ majɨ lə Jeju.
36 Lokɨ njiyəi isɨ awi ningə, tei ta mann'tɨ, ə kujɨ dingəm kakin el ene:
«Mann ə ra'm, nga ri ə ɔgɨ kadɨ m'ra batəm wa?»
37 [Pilipɨ el'ə ene: «Re un me'i adɨ Luwə tokɨ rɔta'tɨ ə, nya kɨ ɔgi ra
batəm goto.» Kujɨ dingəm ene: «M'un me'm tokɨ Jeju Kirisitɨ in Ngonn
Luwə.»]
38 Lo kin'tɨ, adɨ pusɨ ra lokatɨ, ningə ingɨ kɨ Pilipɨ joo pətɨ, uri me mann'tɨ
adɨ Pilipɨ ra'a batəm.
39 Lokɨ tei me mann'tɨ kɨ taga ningə, Ndil Burəɓe un Pilipɨ aw si'ə adɨ
kujɨ dingəm oo'ə el. Nan in ulə row lə'ne kɨ rɔnel aw.
40 Pilipɨ aw te me ɓe'tɨ kɨ Ajotɨ, iləmbər Poyta kɨ majɨ me ɓebo'gɨ'tɨ pətɨ
kɨ te'tɨ, bitɨ te'n Sejare'tɨ.

9

Sol un me'ne adɨ Burəɓe Jeju
(KNK 22.6-16, 26.12-18)

1 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, mərta kɨ dɔ kadɨ kon njendo'gɨ'tɨ lə Burəɓe kɨ dɔ tɔl
de'tɨ to dɔ Sol'tɨ ɓay. Be ə, aw rɔ kibo'tɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ,

* **8:33 8.33** 32-33; Ejay 53.7-8

2 dəj'ə makitu kadɨ n'aw'n kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ
Damasɨ, kadɨ re n'ingə dingəm'gɨ kɨ dene'gɨ kɨ nje ndolo go nyando kɨ sigɨ
kin ə n'uwə'de n're se'de Jerujalem'tɨ.
3 Lokɨ Pol in dɔ row'tɨ, ində dɔ ɓe kɨ Damasɨ ndəkba ningə, kunjɨ madɨ
te bus, in kɨ dɔran'tɨ, unjɨ gugɨ dɔ'a.
4 Te osɨ nanga ningə, oo dɔ ndu ta madɨ el'ə ene: «Sol, Sol, tadɔ ri ə isɨ
adɨ'm kon be wa?»
5 Sol dəj'ə ene: «In nan Burəɓe?» Ningə, Burəɓe el'ə ene: «In m'in Jeju
kɨ isɨ adɨ'm kon.»
6 Ində taa aw me ɓebo'tɨ ə, a eli'nu nya kɨ kadɨ a ra.
7 Nje kɨ isɨ ai kɨ Pol təli rai lokatɨ. Ɓol tɔl'de adɨ lo kadɨ elita goto. Oyi
dɔ ndu ta, nan oyi de madɨ el.
8 Sol ində taa, te kum'ne majɨ, nan oo lo el, adɨ mad'a'gɨ uwəi ji'ə, ndɔri'ə
to ndɔr, ə awi si'ə Damasɨ.
9 Sɨ low'ə'tɨ non ndɔ mutə kɨ kanjɨ kadɨ oo lo. Sɔ nya el num, anyi mann
el num tɔ.
10 Ningə njendo lə Jeju kare isɨ Damasɨ'tɨ non, tɔ'a nan Ananiyasɨ.
Burəɓe ɓar'a me nya koo me ndil'tɨ ene: «Ananiyasɨ», ningə Ananiyasɨ
ndigɨ ene: «M'in ne Burəɓe.»
11 Burəɓe təl un taa el'ə ene: «Aw un row kɨ ɓari'ə row kɨ kɔl'tɨ, ə dəjɨ
me kəy'tɨ lə Judasɨ, de kɨ tɔ'a nan Sol kɨ Tarsɨ'tɨ, isɨ non isɨ elta kɨ Luwə.
12 Oo de madɨ kɨ tɔ'a nan Ananiyasɨ me nya koo me ndil'tɨ, ur kəy go'ə'tɨ
ningə, ində ji'ne dɔ'a'tɨ kad'a oo lo gogɨ.»
13 Ə Ananiyasɨ el ene: «Burəɓe, m'oo ta lə de kin ta de'gɨ'tɨ ngayn, ɔjidɔ
kon'gɨ pətɨ kɨ adɨ de'gɨ lə'i kɨ me ɓe'tɨ kɨ Jerujalem.
14 Ningə, kɨ ne kin, re kɨ tɔgɨ kɨ ingə rɔ kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ
kadikare'gɨ, kadɨ uwə de'gɨ kɨ isɨ eli sə'i ta, dɔɔ'de.»
15 Nan Burəɓe el'ə ene: «Aw, tadɔ dingəm kin in nyara kulə kɨ m'mbət'ə
kadɨ elta lə'm non ginn de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ, kɨ non ngar'gɨ'tɨ, kɨ non
Isirayel'gɨ'tɨ.
16 M'inɓe m'a m'ɔj'ɔ kon'gɨ pətɨ kɨ a te dɔ'a'tɨ tadɔ lə'm.»
17 Ananiyasɨ aw, ur kəy ində ji'ne dɔ'a'tɨ, ningə el'ə ene: «Ngonnkon'm
Sol, in Burəɓe ə ulə'm, in Jeju ka kɨ te ingəi dɔ row'tɨ kɨ isɨ re'n kakin ə
ulə'm kadɨ m'ad'i oo lo. Ningə kadɨ Ndil Luwə rosi tɔ.»
18 Tanan'tɨ non, nya'gɨ kɨ toi to ngɔy kanjɨ'gɨ be tei kum Sol'tɨ tosi, adɨ
təl oo lo gogɨ, ningə ində taa adɨ rai'ə batəm.
19 Go'tɨ, sɔ nya ə, təl ingə tɔgɨ'ne gogɨ. Sol təl isɨ kɨ njendo'gɨ lə Jeju kɨ
me ɓe'tɨ kɨ Damasɨ ndɔ'gɨ jɔ ɓay.

Sol ndo ta lə Luwə Damasɨ'tɨ

20 Tanan'tɨ non, Sol aw iləmbər me kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ ene:
«Jeju in Ngonn lə Luwə.»
21 De'gɨ pətɨ kɨ oyi dɔ ta kin ta Sol'tɨ, ndɔjɨ'de ngayn adɨ eli eyina: «In
kam el ə in nje kadɨ kon de'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ kɨ nje ɓari tɔ kin wa? Re ra un
girə kadɨ uwə'de, dɔɔ'de aw se'de rɔ kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ
el bitɨ wa?»
22 Nan Sol uwə rɔ'ne ngan adɨ kum'ə in kete me kunme'tɨ li'ə. Juwipɨ'gɨ
kɨ Damasɨ'tɨ gəri lo ta kɨ kadɨ eli'ə el, lokɨ tɔjɨ'de kadɨ Jeju in Kirisitɨ De kɨ
Luwə mbət'ə.
23 Nga ndɔ'gɨ go'tɨ ngayn el ə, Juwipɨ'gɨ ɔjinan ta kadɨ n'tɔli'ə
24 Nan ta kɔjɨ lə'de te mbi Sol'tɨ. Ngəmi tarow kada ge kondɔ ge kadɨ
n'tɔli'ə.

25 Be ə, me kondɔ'tɨ madɨ, njendo'gɨ lə Sol, uni'ə me kara'tɨ, tuyi'ə adɨ
osɨ gidɨ ndogɨ bɔr'tɨ.

Sol me ɓe'tɨ kɨ Jerujalem

26 Go'tɨ, Sol aw te me ɓe'tɨ kɨ Jerujalem ə, sangɨ kadɨ n'ində rɔ'ne nan'tɨ
kɨ njendo'gɨ, nan pətɨ ɓoli'ə, tadɔ de kɨ un me'ne ad'a kadɨ in njendo kɨ
rɔta'tɨ goto.
27 Be ə, Barnabasɨ un'ə me ji'ne'tɨ, aw si'ə rɔ njekawkulə'gɨ'tɨ, ɔr'de go
kingə kɨ Jeju ingə Sol dɔ row'tɨ, kɨ k'oo kɨ oo Jeju el'ə ta, kɨ ta kɨ el kɨ taga
wangɨ Damasɨ'tɨ me tɔ Jeju'tɨ.
28 Dɔkagilo'ə'tɨ gangɨ low'ə'tɨ non, Sol aw se'de ge, təl se'de ge nan'tɨ me
ɓe'tɨ kɨ Jerujalem. Elta kɨ kunme me tɔ Burəɓe'tɨ.
29 Elta kɨ Juwipɨ'gɨ kɨ nje kelta Girekɨ, manjinan se'de ta'tɨ. Nan sangɨ
row kadɨ n'tɔli'ə.
30 Lokɨ ngannkon'gɨ oyi ta'a ningə, ɔri'ə awi si'ə Sejare'tɨ. Ningə adi'ə
aw me ɓe'tɨ kɨ Tarsɨ.
31 Njekawnan'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ Jude'tɨ, kɨ dɔnangɨ Galile'tɨ, kɨ dɔnangɨ
Samari'tɨ, sii kɨ lapiya. Ingəɨ tɔgɨ, njiyəɨ me ɓol Burəɓe'tɨ, taa kɔr'de in kɨ
dɔ mad'a'tɨ dɔ mad'a'tɨ kɨ takul tɔgɨ lə Ndil Luwə tɔ.

Piyər ajɨ Ene

32 Tokɨ Piyər a njiyə'n kɨ lo'gɨ pətɨ oo'n de'gɨ lə Luwə, ndɔ kare aw te rɔ
nje'gɨ'tɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ Lida.
33 Lo kin'tɨ, ingə dingəm kare kɨ tɔ'a nan Ene, kɨ to dɔ tirə monyi'tɨ ra
ɓal jijoo. Tadɔ rɔ'a oy.
34 Piyər el'ə ene: «Ene, Jeju Kirisitɨ adi lapiya, ində taa, kaw nya toi.»
Ningə Ene ində taa tanan'tɨ non.
35 De'gɨ pətɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ Lida kɨ Saron oyi'ə, ə uni me'de adi Burəɓe.

Piyər ndəl Dorkasɨ lo koy'tɨ

36 Dene madɨ in dann njendo'gɨ'tɨ kɨ me ɓebo'tɨ kɨ Jope non, tɔ'a nan
Tabita. Tɔ kin kɨ ta Girekɨ nan Dorkasɨ. In dene kɨ nje ra kulə'gɨ kɨ majɨ
majɨ ngayn, taa in njera kɨ njendoo'gɨ kɨ nya kɨ me ji'ne'tɨ tɔ.
37 Monyi ra'a dɔkagilo'ə'tɨ kin adɨ oy. Lokɨ ndogi'ə mann ningə, ai iləi'ə
me kəy'tɨ kɨ kare taa.
38 Be kɨ Lida in ndəkba kɨ Jope. Be ə, lokɨ njendo'gɨ oyi kadɨ Piyər in me
ɓe'tɨ kɨ Lida non ningə, uləi dingəm'gɨ joo rɔ'a'tɨ kadɨ re kalangɨ ingə'de.
39 Piyər ində taa aw se'de. Lokɨ re te rɔ'de'tɨ ningə, ɔri'ə awi si'ə me
kəy'tɨ kɨ taa. Njengawkoy'gɨ pətɨ iləi nan gugi dɔ'a kɨ non, ningə tɔji ku'gɨ
kɨ dangɨ dangɨ kɨ kojɨ tanan'tɨ kɨ Dorkasɨ ojɨ dɔkagilo'tɨ kɨ sɨ'n se'de kɨ
dɔ'ne taa ɓay.
40 Piyər adɨ de'gɨ pətɨ tei taga, ə ɔsɨ məkəsɨ'ne nanga elta kɨ Luwə, ningə
yətɨ rɔ'ne kɨ rɔ ninn'tɨ el ene: «Tabita ində taa.» Lokɨ te kum'ne oo Piyər
ningə, ndu rɔ'ne, ində isɨ taa.
41 Piyər ulə ji'ne un'ə'n'ə kɨ taa, ə, ɓar de'gɨ lə Luwə kɨ njengawkoy'gɨ,
ɔjɨ'de Tabita kɨ dɔ'a taa.
42 Poy nya kin sanan kɨ dɔnangɨ kɨ Jope ba pətɨ, adɨ de'gɨ ngayn uni
me'de adi Burəɓe.
43 Piyər ra ndɔ asɨ tatɨ me ɓe'tɨ kɨ Jope, me kəy'tɨ lə nje kɔr gidɨ ngirə kɨ
tɔ'a nan Simon.

10

Kɔrney kɨ in de kɨ Rɔm'tɨ oo nya me ndil

1 Dingəm madɨ isɨ me ɓe’tɨ kɨ Sejare non, tɔ’a nan Kɔrney. In kɨ boi dɔ
kutɨ njerɔ’gɨ’tɨ kɨ ɓu kare, kɨ ɓari’ə «kutɨ kɨ Itali’tɨ.»
2 In de kɨ njera nya kigo ndu Luwə’tɨ, taa, nan’tɨ kɨ de’gɨ pətɨ kɨ me kəy’tɨ
li’ə, in nje kɔsɨ məkəsɨ’de nanga non Luwə’tɨ tɔ. Nga ra majɨ kɨ njendoo’gɨ
ngayn, taa elta kɨ Luwə taa taa tɔ.
3 Ndɔ kare, kɨ kadɨ kɨ mutə kɨ losɔl’ɔ, oo malayka lə Luwə me nya koo
me ndil’tɨ ur me kəy’tɨ li’ə, ningə ɓar’a ene: «Kɔrney.»
4 Kɔrney ur kɨ kum’ne dɔ’a’tɨ kɨ ɓol, ningə el’ə ene: «In ri ə Burəɓe?»
Nga a malayka el’ə ene: «Kelta kɨ Luwə lə’ɨ kɨ majɨ kɨ isɨ ra kɨ njendoo’gɨ
kin te rɔ Luwə’tɨ, ə Luwə ra majɨ ɔjɨ’n dɔ’ɨ.
5 Ningə kɨ ngɔsine kin, ulə dingəm’gɨ me ɓe’tɨ kɨ Jope adɨ ɓari Simon kɨ
ɓari’ə nan Piyər ad’a re.
6 Isɨ me kəy’tɨ lə Simon kɨ nje kɔr gidɨ ngirə kɨ kəy li’ə in kadɨ batɨ.
7 Lokɨ malayka kɨ el’ə ta kin ɔtɨ ningə, Kɔrney ulə ngann nje kulə’gɨ
lə’ne joo kɨ nje rɔ lə’ne kare kɨ nje ɓol Luwə mbunə nje kɨ in nan’tɨ sɨ’ə
kɨ dɔkagilo’gɨ pətɨ adɨ’de rei.
8 Rei adɨ ɔr’de go nya’gɨ pətɨ kɨ ra nya adɨ’de oyi ningə, ulə’de adɨ ai
Jope’tɨ.»

Piyər oo nya me ndil’tɨ me ɓe’tɨ kɨ Jope

9 Lo ti go’tɨ, lokɨ in dɔ row’tɨ isɨ awi, indəi dɔ ɓebo ndəkba ningə, Piyər
ala dɔ kəy’tɨ kɨ taa kɨ kadɨ kɨ dann ɓe’tɨ tadɔ kelta kɨ Luwə.
10 Bo ra’a adɨ ge kusɔ nya. Ningə lokɨ isɨ rai nyakusɔ kadɨ sɔ ə, oo nya
me ndil’tɨ.
11 Oo dɔran ra tagira, ningə oo nya madɨ kɨ to to ta ku kɨ tatɨ kɨ de uwə
silə’gɨ kɨ sɔ be ə in kɨ taa isɨ re kɨ nanga.
12 Me nya’tɨ kin non, da’gɨ kɨ dangɨ dangɨ in səm’tɨ: da’gɨ kɨ nja’de in sɔ
ge kɨ nje kagɨ nanga ge kɨ yəl’gɨ.
13 Ningə, ndu ta madɨ te el’ə ene: «Piyər, ində taa tɔl sɔ.»
14 Nan Piyər ene: «Jagɨ Burəɓe, m’in m’njɔ nya kɨ majel ɔd’ɔ, eke nya
kɨ to njen nja kare el*.»
15 Ndu ta təl re el Piyər kel kɨ nja joo ɓay ene: «Nya kɨ Luwə təl’ə kɨ kar
njay’tɨ, kadɨ in oo’ə to in nya kɨ to njen el.»
16 Nya kin ra nya be nja mutə, ningə tanan’tɨ non təli ndɔri’ə kɨ dɔran’tɨ
gogɨ.
17 Piyər gər me nya kɨ oo me ndil’tɨ kin el, adɨ isɨ dəjɨ rɔ’ne ta dɔ’tɨ, ningə
nyɨ dingəm’gɨ kɨ Kɔrney ulə’de kɨ ra sangi kəy lə Simon rei rai ta kəy’tɨ.
18 Ningə dəji ta kɨ ndu’de kɨ boi eyina: «In me kəy kin ə Simon kɨ ɓari’ə
nan Piyər isɨ səm’tɨ wa?»
19 Piyər isɨ mərta dɔ nya’tɨ kɨ oo me ndil’tɨ kin ba ɓay ningə, Ndil Luwə
el’ə ene: «Oo dingəm’gɨ mutə ra sangi’nu.
20 Ində taa, ur nanga, ə aw se’de kɨ kanjɨ kadɨ me’i tɔsɨ, tadɔ in m’in ə
m’ulə’de.»
21 Piyər re rɔ dingəm’gɨ’tɨ kakin el’de ene: «In m’in ə m’in de kɨ isɨ
sangi’ə, eke in ri ə isɨ sangi m’in tɔ wa?»
22 Eli’ə eyina: «In Kɔrney kɨ in kɨ boi dɔ kutɨ njerɔ’gɨ’tɨ kɨ ɓu, kɨ in de kɨ
dana, taa in nje ɓol Luwə tɔ kin ə ulə’je. In de kɨ Juwipɨ’gɨ pətɨ elita li’ə
majɨ. Malayka kɨ ar njay re te kɨ dɔ ta rɔ’a’tɨ el’ə kadɨ ulə go’i’tɨ kadɨ re
me kəy’tɨ li’ə kadɨ oo dɔ ta kɨ ta’i’tɨ.»

---

* **10:14 10.14** Lebitiki 11.1-47; Ejəkel 4.14

23 Piyər aw se'de ra'de mbah, adɨ'de lo toi'tɨ. Lokɨ lo ti go'tɨ ningə, ində
taa aw se'de. Ngannkon'gɨ madɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ Jope dani'ə.
24 Lo ti kɨ rangɨ ningə tei Sejare'tɨ. Kɔrney ɓar nojɨ'ne'gɨ kɨ madɨ'ne'gɨ
isɨ nginə'n'de kete.
25 Lokɨ Piyər ur me kəy'tɨ ningə, Kɔrney ində taa tilə kum'ə, ə osɨ nanga
nja'a'tɨ, ulə dɔ'ne nanga.
26 Nan Piyər el'ə ene: «Ində taa, tadɔ m'in ka m'in de tɔ.» Ningə ɔsɨ
kɔy'ɔ un'n'ə kɨ taa.
27 Wali nan taa uri kɨ kəy ningə, Piyər oo bulə de'gɨ ngayn kawinan sii.
28 Lo kin'tɨ Piyər el'de ene: «Ingɨ, in gəri majɨ tokɨ ndukun lə'je ɔgɨ kadɨ
de kɨ in Juwipɨ ində rɔ'ne nan'tɨ kɨ de kɨ in Juwipɨ el, eke kadɨ ur me kəy'tɨ
li'ə. Nan Luwə el'm kadɨ m'oo de madɨ to nya kɨ majel, eke nya kɨ to njen
el.
29 Tadɔ kin ə, m'mbətɨ'n ɓar lə'se el, m're kɨ kanjɨ kelta madɨ kɨ rangɨ.
Ningə tokɨ ɓarɨ'm'in, m'dəjɨ'se m'oo ke in ri ə uləi go'm'tɨ wa?»
30 Kɔrney ene: «Asɨ ndɔ sɔ ɓone, kɨ dɔ kadɨ kɨ tokɨ mad'a inɓe kin be,
adɨ in kadɨ kɨ mutə kɨ losɔl'ɔ, ə m'njɨ m'elta kɨ Luwə me kəy'tɨ lə'm, ningə
dingəm madɨ kɨ ulə ku kɨ nda bal bal te ra non'm'tɨ, el'm ene:
31 "Kɔrney, Luwə oo dɔ ta kɨ isɨ el si'ə, taa ɔjidɔ majɨ'tɨ kɨ isɨ ra kɨ
njendoo'gɨ kin tɔ.
32 Ə kadɨ ulə de madɨ Jope'tɨ, ɓar Simon kɨ ɓarɨ'ə nan Piyər adɨ re. Sɨ
me kəy'tɨ lə Simon kɨ nje ra kulə ngirə, kɨ isɨ kadɨ ba'tɨ ndəkba."
33 Ɓe ə, tanan'tɨ non par, m'ulə de rɔ'i'tɨ, ə nyɨ ra majɨ adɨ in re tɔ kin.
Ningə kɨ ngɔsine kin, j'in pətɨ j'isi non Luwə'tɨ ne kadɨ j'oo dɔ ta'gɨ pətɨ kɨ
Burəɓe ində ta'i'tɨ kadɨ el'je.»

Piyər elta lə Luwə me kəy'tɨ lə Kɔrney

34 Lo kin'tɨ, Piyər un ta ta'ne'tɨ el ene: «To kɨ rɔta'tɨ, m'gər kadɨ kɔr
kum'de dana goto rɔ Luwə'tɨ.
35 De kɨ ra ra, dann ginn de'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ in nje ɓol ndil'ə, kɨ
njera nya kɨ dana ə, uwə kɨ rɔ'ne'tɨ.
36 Ulə kɨ ta lə'ne kɨ rɔ ngann Isirayel'gɨ'tɨ, ilə'n'de mbər Poyta kɨ majɨ kɨ
ɔjidɔ lapiya kɨ takul Jeju Kirisitɨ kɨ in Burəɓe lə de'gɨ pətɨ.
37 Tokɨ in gəri, in nya kɨ ulə ngirə'ne Galile'tɨ, go batəm'tɨ kɨ Jan
iləmbər'ə ə ra nya dɔnangɨ Jude'tɨ ba pətɨ.
38 In gəri kadɨ Luwə adɨ Jeju kɨ Najaretɨ'tɨ Ndil Luwə kɨ tɔgɨ kin majɨ.
Jeju aw kɨ lo lo, ra majɨ kɨ de'gɨ, taa ajɨ de'gɨ pətɨ kɨ sii ginn tɔgɨ'tɨ lə Su tɔ.
Tadɔ Luwə in si'ə nan'tɨ.
39 J'in nje mannajɨ dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ra dɔnangɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ
Jerujalem'tɨ. Ɓəri'ə dɔ kagidəsɨ'tɨ, tɔli'ə.
40 Nan Luwə ad'a ində taa lo koy'tɨ ndɔ kɨ nja mutə lə ndɔ koy'o. Ad'a
tarow adɨ tɔjɨ rɔ'ne taga,
41 kɨ rɔ de'gɨ pətɨ el, nan kɨ rɔ nje mannajɨ'gɨ'tɨ kɨ Luwə mbətɨ'de kete.
Adɨ in j'in kɨ j'usɔi si'ə ge, j'anyi si'ə ge go te'ə dann njekoy'gɨ'tɨ[†].
42 Jeju un ndu'ne adɨ'je kadɨ j'ilə mbər kɨ rɔ ginn de'gɨ'tɨ, ə kadɨ jɨ tɔjɨ
tokɨ in n'in anyɨ Luwə ində'ne to njegangɨ ta dɔ nje kisikidɔ'de ta'a'tɨ kɨ
njekoy'gɨ.
43 De'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ pətɨ manyinajɨ dɔ'a'tɨ eli eyina: "De kɨ ra
kɨ un me'ne ad'a ə, Luwə a inyə go majel'gɨ li'ə kɔ me tɔ'a'tɨ[‡]."»
44 Lokɨ Piyər isɨ el ta'gɨ kin ba ɓay ningə, Ndil Luwə ur kɨ dɔ de'gɨ'tɨ kɨ
isɨ oyi dɔ ta li'ə.

---

† **10:41 10.41** Luk 24.30, 42 ‡ **10:43 10.43** Ejay 53.5-6; Jeremi 31.34

45 Nya kin əti ɓol nje kunme'de kadɨ Luwə kɨ in Juwipɨ'gɨ kɨ dani Piyər,
lokɨ oyi kadɨ Luwə ɓukɨ Ndil'ne dɔ ginn de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el tɔ.
46 Tadɔ oyi ndu'de isɨ elita kɨ ta ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ.
47 Ningə Piyər el ene: «Tokɨ ingəi Ndil Luwə to j'in be tɔ kin, nya kɨ
ɔgɨ'de dɔ ra batəm goto.»
48 Be ə Piyər un ndu'ne adɨ rai'de batəm me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ, ə go'tɨ,
dəji Piyər kadɨ isɨ se'de nan'tɨ ndɔ'gɨ nden ɓay taa kadɨ to təl.

11

Jerujalem'tɨ, Piyər ɔjɨ nya'gɨ kɨ rai nya

1 Njekawkulə'gɨ kɨ ngannkon'gɨ kɨ sii Jude'tɨ oyi kadɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ
el ka oyi ta lə Luwə tɔ.
2 Lokɨ Piyər aw Jerujalem'tɨ, njekunme'de kadɨ Luwə, kɨ in nje kujə
mɔtɨ'de'gɨ gaki'ə ngayn,
3 eyina: «Aw rɔ de'gɨ'tɨ kɨ ujəi mɔtɨ'de el, aw sɔ se'de nya!»
4 Lo kin'tɨ, Piyər ilə rɔ'ne ɔr'de go nya'gɨ kɨ rai nya kɨ go'ə go'ə adɨ'de
oyi.
5 Piyər el ene: «M'in me ɓebo'tɨ kɨ Jope, ningə lokɨ m'njɨ m'elta kɨ Luwə,
m'oo nya me ndil'tɨ. In nya madɨ kɨ to to ta ku kɨ tatɨ kɨ de uwə silə'gɨ kɨ
sɔ be ə in dɔran'tɨ, risɨ bitɨ re non'm'tɨ.
6 M'ur kum kɨ dɔ ta ku'tɨ kakin m'njɨ m'gon, ningə m'oo da'gɨ kɨ nja'de
in sɔ, kɨ nje kagɨ nanga, kɨ da'gɨ kɨ mu'tɨ kɨ yəl'gɨ kɨ nje nal kadɨ dɔran'tɨ.
7 Ningə m'oo ndu ta madɨ el'm ene: "Piyər, ində taa, tɔl ə sɔ."
8 Ə m'el m'ene: "Jagɨ Burəɓe, nya kɨ to njen ɔdɨ ta'm nja kare el."
9 Nja joo, ndu ta təl te dɔran'tɨ ɓay ene: "Nya kɨ Luwə təl'ə kɨ kar njay'tɨ
ə, kadɨ oo'ə to nya kɨ to njen el."
10 Nya kin ra nya be asɨ nja mutə, ningə təli tuyi'ə dɔran'tɨ.
11 Ningə tanan'tɨ non, dingəm'gɨ mutə kɨ uləi'de me ɓe'tɨ kɨ Sejare'tɨ, kɨ
rɔ'm'tɨ rei rai takəy'tɨ kɨ m'njɨ'tɨ.
12 Ndil Luwə el'm kadɨ m'aw se'de um m'mbətɨ el. In be ə
ngannkon'm'gɨ kɨ mehen kam dani'm'in, ə j'urɨ'n me kəy'tɨ lə Kɔrney.
13 Kɔrney ɔjɨ'je gorow kɨ n'oo'n malayka kɨ te kɨ rɔ'ne'tɨ, me kəy'tɨ lə'ne,
el ene: "Ulə de madɨ me ɓe'tɨ kɨ Jope kadɨ el Simon kɨ ɓari'ə Piyər kadɨ re.
14 A eli nya'gɨ kɨ a rai sə'i kadɨ ingə'n kajɨ nan'tɨ kɨ nje kɨ me kəy'tɨ lə'i."
15 Lokɨ m'a m'elta ba ɓay ningə, Ndil Luwə risɨ re dɔ'de'tɨ tokɨ ndɔkɨ
re'n dɔ'je'tɨ lo kulə ngirə'tɨ kakin be.
16 Nga ra adɨ me'm olo dɔ ta'tɨ lə Burəɓe kɨ ene: "Jan ra batəm me
mann'tɨ, nan ingɨ, a rai'se batəm me Ndil Luwə'tɨ*."
17 Eke, tokɨ Luwə adɨ'n'de kadikare kɨ kare inɓe tokɨ adɨ'n'je, j'in kɨ j'uni
me'je j'adi Burəɓe Jeju Kirisitɨ kin, kadɨ m'in m'tanrɔ Luwə wa?»
18 Lokɨ oyi dɔ ta kin ningə, hangal'de osɨ nanga adɨ uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ
eyina: «Ginn de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ kaa Luwə adɨ'de kajɨ kɨ gorow k'inyə go
majel kɔ.»

Kində ginn Njekawnan'gɨ me ɓe'tɨ kɨ Antiyosɨ

19 Kindəkumndoo kɨ te dɔ Etiyenn'tɨ ra adɨ njendo'gɨ sananyinan†, ai bitɨ
tei me ɓe'tɨ kɨ Penesi, kɨ Sipir, kɨ Antiyosɨ. Lokɨ ai, elita lə Luwə Juwipɨ'gɨ
par um de kɨ rangɨ el.

---

* **11:16 11.16** 1.5 † **11:19 11.19** 8.1-4

20 De'gɨ madɨ'gɨ dann'de'tɨ non, kɨ in njekunme'gɨ kɨ in ginn kojɨ'tɨ kɨ
Sipir, kɨ Sirenn kɨ awi Antiyosɨ'tɨ, eli Poyta kɨ majɨ lə Burəɓe Jeju ginn
de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el kɨ ɓari'de Girekɨ'gɨ tɔ.
21 Tɔgɨ Burəɓe in se'de nan'tɨ adɨ de'gɨ ngayn təli kɨ rɔ Burəɓe'tɨ uni
me'de adi'ə.
22 Poy nya'gɨ kɨ ra nya kin te rɔ Njekawnan'gɨ'tɨ kɨ sii Jerujalem, adɨ ulɨ
Barnabasɨ adi'ə aw Antiyosɨ'tɨ.
23 Lokɨ aw te rɔ'de'tɨ, ə oo memajɨ lə Luwə kɨ ra kulə ningə, rɔ'a nəl'ə
ngayn adɨ ulə dingəm me'de'tɨ pətɨ kadɨ rai dɔ nja'de me kində rɔ nan'tɨ
kɨ Burəɓe.
24 Barnabasɨ in de kɨ dana, Ndil Luwə ros'o, taa aw kɨ kunme tɔ, adɨ bulə
de'gɨ ngayn rei kɨ rɔ Burəɓe'tɨ.
25 Barnabasɨ aw me ɓe'tɨ kɨ Tarsɨ kadɨ n'sangɨ Sol.
26 Lokɨ ingə ningə, aw si'ə Antiyosɨ'tɨ, rai ɓal kare səm'tɨ. Kawinan kɨ
Njekawnan'gɨ, ndoi ta lə Luwə bulə de'gɨ ngayn. In me ɓe'tɨ kɨ Antiyosɨ'tɨ
ə nyɨ de'gɨ ulɨ ngirə ɓar njendo'gɨ de'gɨ lə Kirisitɨ'tɨ.
27 Dɔkagilo'ə'tɨ non, de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ in Jerujalem'tɨ ai bitɨ
kɨ Antiyosɨ'tɨ.
28 In kɨ kare dann'de'tɨ, tɔ'a nan Agabusɨ[‡], ində taa ningə elta kɨ takul
Ndil Luwə tokɨ ɓo kɨ bo ngayn a on dɔnangɨ'tɨ kɨ ta'a ba. Ningə nya kakin
ra nya dɔkagilo'tɨ lə nje konɓe kibo kɨ ɓari'ə nan Kilodɨ tɔ.
29 *Njendo'gɨ uni ndu'de kadɨ n'ulɨ kɨ nya kɨ ji'de'tɨ, nan nan kigo
tɔg'ɔ'tɨ kadɨ n'ɔsi ginn ngannkon'de'gɨ kɨ sii Jude'tɨ.
30 Adi nya majɨ'gɨ lə'de kakin Barnabasɨ in kɨ Sol adɨ awi adi ngatɔgɨ'gɨ.

12

Kindəkumndoo kɨ ra Njekawnan'gɨ kɨ Jerujalem

1 Dɔkagilo'ə'tɨ inɓe kin ə ngar Erodɨ ulə ngirə kadɨ kon Njekawnan'gɨ kɨ
nan'gɨ.
2 Tɔl Jakɨ kɨ ngonnkon Jan kɨ kiyərɔ.
3 Nan Lokɨ oo kadɨ nəl Juwipɨ'gɨ ngayn, ningə təl adɨ uwəi Piyər ɓay. In
dɔkagilo ra nanyi mapa kɨ hum ɔd'ɔ el*.
4 Lokɨ uwə ilə dangay'tɨ ningə, adɨ nje rɔ'gɨ sɔ sɔ nja sɔ ngəmi'ə. Nga ra
be kadɨ to n'te si'ə taga non bulə de'gɨ'tɨ go pətɨ Pakɨ'tɨ.
5 Piyər to dangay'tɨ, nan Njekawnan'gɨ inyəi ta kelta kɨ Luwə el tadɔ li'ə.
6 Me kondɔ'a'tɨ kɨ kadɨ re lo ti ə, Erodɨ te si'ə non bulə de'gɨ'tɨ kakin
ningə, Piyər to ɓi mbunə njerɔ'gɨ, dɔi'ə kɨ kulə gindɨ joo. Ningə njengəm
lo'gɨ, rai ta kəy'tɨ, ra ngəmi takəy dangay tɔ.
7 Lo kin'tɨ, malayka lə Burəɓe kare te patɨ, adɨ kunjə taa lo me kəy
dangay'tɨ, lo kɨ Piyər to'tɨ. Malayka ində Piyər kad'a'tɨ ndəl'n'ə ene: «Ində
taa kalangɨ!» Ningə kulə gindɨ'gɨ kɨ ji'ə'tɨ tei tosi.
8 Malayka el'ə ene: «Dɔɔ ndar kɨ ɓəd'i'tɨ, ə tulə sa nja'i'tɨ.» Ningə Piyər
ra tokɨ el'n'ə. Malayka el'ə ɓay ene: «Ulə ku lə'i rɔ'i'tɨ ə un go'm.»
9 Piyər te go'ə'tɨ, nan gər tokɨ in malayka ə re te si'ə tokɨ rɔta'tɨ, el. Oo
tokɨ in nya kɨ oo me ndil'tɨ.
10 Lokɨ indəi njengəm lo kɨ dɔkete, kɨ kɨ nja joo dəri ningə, rei tei ta
tarow gindɨ'tɨ kɨ aw kɨ ɓebo'tɨ, tarow inɓe te dɔrɔ'ne par non'de'tɨ, adɨ tei
taga awi dɔ row'tɨ. Lokɨ tei dɔ row'tɨ ningə, tanan'tɨ non, malayka inyə ə
aw.

‡ **11:28 11.28** 21.10 * **12:3 12.3** Tekitaga 12.1-27

11 Loki hangal'a re rɔ'a'ti ningə el ene: «M'oo toki rɔta'ti kadi in Burəɓe
ə ulə malayka lə'ne adi re te sə'm ji Erodi'ti, ki ta nya'gi'ti ki majel pəti
ki bulə Juwipi'gi ɔji kadi rai sə'm.»
12 Loki ɔji ta be ningə, ilə dɔ'ne aw ɓe lə Mari ki kon Jan ki ɓari'ə nan
Marki. De'gi ngayn kawinan me kəy'ti non isi elita ki Luwə.
13 Loki ində takəy ningə, ngonn njekulə ki dene ki tɔ'a nan Rodi ɔti re
kadi n'oo.
14 Gər ndu Piyər adi tarow kaa te el bai par ə, rɔ'a nəl'ə ngayn adi təl
ki ngodi aw el'de ene Piyər ra takəy'ti non.
15 Eli'ə eyina: «In nje woy.» Nan ra dɔ ndu'ne'ti toki in ta ki rɔta'ti. Nga
a təli eli eyina: «In malayka li'ə.»
16 Low'ə'ti kin, Piyər ra ta kində takəy'ti par par. Ə loki rei tei takəy
ningə, in Piyər inɓe, adi gəri lo ta ki kadi eli el.
17 El'de ta ki ji'ne kadi elita el, ningə ɔr'de go te ki Burəɓe te sə'ne
dangay'ti adi gəri. Go'ti, el'de ene: «Awi eli Jaki ki ndəgi ngannkon'je'gi
adi oyi.» Ningə te aw lo ki rangi'ti.
18 Loki lo ti ningə, dɔ njerɔ'gi isi dana el. Dəji nan ke ri dana ə Piyər təl
wa?
19 Ngar Erodi sang'a ngayn nan ingə el. Go'ti, dəji ta njerɔ'gi, ə un
ndu'ne kadi təli'de kɔ. Piyər inyə dɔnangi Jude ə in aw Sejare'ti, aw isi
səm'ti nu.

Koy lə ngar Erodi

20 Erodi aw ki ta ki de'gi ki Tir'ti, ki Sidon. Ə de'gi ki Tir ki Sidon indəi
ndu'de nan'ti rei ingəi'ə. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje k'oo go ta lə ngar
Erodi taai ningə, dəji kadi lapiya to dann'de'ti. Kadi lapiya to tadɔ nya
maji'gi ki dɔnangi'ti lə'de ngirə in me ɓe'ti lə ngar Erodi.
21 Loki te me ndɔ'ti ki ɔji ningə, Erodi ulə ku konɓe lə'ne rɔ'ne'ti, isi dɔ
kumbər ngar'ti lə'ne, el bulə de'gi ta kongi kongi.
22 Bulə de'gi uləi tɔji dɔ'a'ti eyina: «In ndu luwə madi um in ndu de el.»
23 Low'ə'ti non malayka lə Burəɓe ində ɔj'ɔ tadɔ adi kɔsikurə Luwə el.
Go'ti kode'gi indəi'ə nyəngi nyəngi adi oy.
24 Nan ta lə Luwə taa lo aw ki kete kete, adi kɔr njendo'gi re ki dɔ
mad'a'ti.
25 Loki Barnabasi in ki Sol tɔli konn kulə lə'de ki awi kadi rai ningə,
inyəi ɓebo ki Jerujalem ə awi. Uni Jan ki ɓari'ə Marki nan'ti se'de ə təli
awi me ɓe'ti ki Antiyosi gogi.

13

Njekawnan'gi indəi Barnabasi in ki Sol ta dangi tadɔ kulə lə Burəɓe

1 De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki njendo de'gi nya lə Luwə sii dann
Njekawnan'gi'ti ki Antiyosi'ti non. Adi in: Barnabasi ki Simeyon ki ɓari'ə
Nijer, ki Lisiyusi ki ɓe li'ə in Sirenn'ti, ki Manaye ki oti'de nan'ti ki Erodi
ki isi dɔ dɔnangi'ti ki Galile*, ki Sol tɔ.
2 Ndɔ kare be ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti ə elita si'ə ki kɔgi rɔ
nyakusɔ tɔ. Ningə Ndil Luwə el'de ene: «Kadi ɔri Barnabasi ingi ki Sol
indəi'de ta dangi tadɔ kulə ki m'ɓari'de kadi rai.»
3 Nga a, loki ɔgi rɔ'de nyakusɔ ə elita ki Luwə ningə, indəi ji'de dɔ'de'ti
ə inyəi'de adi awi,
4 toki Ndil Luwə el'n'de. In be ə, Barnabasi in ki Sol awi me ɓe'ti ki
Seləsi. Ningə rai non gangi awi Sipir'ti.

* **13:1 13.1** Erodi Antipasi; Luk 3.1

5 Lokɨ tei Salaminn'tɨ, elita lə Luwə me kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ. Jan
in kadɨ'de'tɨ to njera se'de tɔ.
6 Lokɨ indəi dɔ dor'gɨ kɨ ɓe'tɨ kɨ Sipir'tɨ gangi ningə, ai tei me ɓe'tɨ kɨ
Paposɨ. Low'ə'tɨ non, ingəi Juwipɨ kare be kɨ tɔ'a nan Bar-Jeju kɨ in njera
mboli, kɨ ɓar rɔ'ne njekeltakita Luwə'tɨ.
7 Isɨ nan'tɨ kɨ de kɨ boi kɨ tɔ'a nan Serjiyusɨ Polusɨ kɨ in nje nyagər.
Serjiyusɨ Polusɨ ə Barnabasɨ in kɨ Sol ɔjɨ'de adɨ gəri tokɨ n'aw kɨ ɓo k'oo ta
lə Luwə ta'de'tɨ.
8 Nan Elimasɨ kɨ kɔr ginn tɔ'a nan nje mboli tan'de rɔ. Ge kadɨ de kɨ boi
kin un me'ne adɨ Kirisiti el.
9 Be ə, Sol kɨ ɓari'ə Pol, Ndil Luwə ros'o adɨ ur kum'ne kɨ dɔ'a'tɨ,
10 el'ə ene: «In ngonn lə Su, to de kɨ nje bal de'gɨ, in rosɨ kɨ mendul. In
nje kɔsɨ ta nya ra'gɨ kɨ dana pətɨ. A inyə taa mbir row'gɨ kɨ dana lə Burəɓe
el wa?»
11 Kɨ ngɔsine kin, Burəɓe a indəi ɔji, kum'i a oo lo el, ningə a oo kum
kadɨ el bitɨ dɔkagilo madɨ. Ningə tanan'tɨ non par ə kum'ə ndul kururu
adɨ oo lo el, ra mam lo. Sangɨ de kɨ kadɨ ɔr'ɔ tarow.
12 Lokɨ de kɨ boi oo nya kɨ ra nya kin ningə, un me'ne ad'a, tadɔ nyando
kɨ dɔ Burəɓe'tɨ kɨ adɨ'ə, ətɨ ɓol ngayn.

Pol elta Lə Luwə me ɓe'tɨ kɨ Antiyosɨ kɨ Pisidi

13 Pol in kɨ madɨ'ne'gɨ ali me to'tɨ me ɓe'tɨ kɨ Paposɨ, awi me ɓe'tɨ kɨ Perjɨ
kɨ Pampili'tɨ, ningə Jan Markɨ† inyə'de ə təl aw Jerujalem'tɨ gogɨ.
14 Lokɨ ɔti me ɓe'tɨ kɨ Perjɨ ningə, awi tei me ɓe'tɨ kɨ Antiyosɨ kɨ Pisidi'tɨ,
ai me kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ ndɔ kɔrkon, sii nanga.
15 Lokɨ nje tudə makitu'gɨ, tudəi makitu ndukun kɨ makitu lə njekeltakita
Luwə'tɨ ningə, kɨ boi kɨ dɔ njengəm kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ uləi eli'de
eyina: «Ngannkon'je'gɨ, kin ə awi kɨ ta kadɨ eli uləi dingəm me de'gɨ, ə
kadɨ eli.»
16 Ə Pol ində taa, yəkɨ ji'ne ta'de'tɨ kadɨ sii keke, ningə el'de ene: «In
Isirayel'gɨ kɨ de'gɨ kɨ nje ɓol Luwə, kadɨ oyi dɔ ta lə'm.
17 Luwə lə'je, j'in bulə Isirayel'gɨ, mbətɨ baw'je'gɨ, ningə ra se'de adɨ oji
nan kɨ kete kete, lokɨ sii me ɓe'tɨ kɨ Ejipitɨ. Ɔr'de te se'de kɨ taga kɨ takul
tɔg'ɔ kɨ ngayn.
18 Asɨ ɓal dɔsɔ kɨ adɨ'de nya sɔi dilə̀lo'tɨ‡.
19 Lokɨ tɔko ginn de'gɨ siri kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ Kana non'de'tɨ ningə, təl kɨ
dɔnangɨ kakin adɨ'de to nya nduwə§.
20 Nya'gɨ pətɨ kɨ rai nya kin, a ra ɓal asɨ ɓu sɔ kɨ dɔmi. Go'tɨ ningə, adɨ'de
njegangɨ ta'gɨ bitɨ te'n dɔ njekeltakita Luwə'tɨ Samiyel.
21 Ningə, dəji ngar adɨ Luwə adɨ'de Sol kɨ ngonn lə Kisɨ, kɨ in ginn kaw'tɨ
lə Benjamen, adɨ onɓe dɔ'de'tɨ ɓal dɔsɔ.
22 Lokɨ ɔr'ɔ kɔ ningə, ində Dabidɨ ngar'tɨ tor'o'tɨ. Dabidɨ kɨ Luwə
mannajɨ li'ə ene: "M'ingə Dabidɨ kɨ in ngonn lə Jese, kɨ in de kigo me
ndigɨ'tɨ lə'm. A təl kon nya'gɨ pətɨ kɨ me'm ndigɨ*."
23 In ginn kaw'tɨ li'ə ə, Luwə adɨ Jeju kɨ Njekajɨ Isirayel te'tɨ, kigo
ndukun'tɨ li'ə.
24 Kete non re Jeju'tɨ, Jan iləmbər kadɨ de'gɨ tɔri ndu'de, ningə kadɨ rai
batəm. Iləmbər kin kɨ rɔ bulə Isirayel'gɨ'tɨ ba pətɨ.

---

† **13:13 13.13** Jan Markɨ; 12.12,25, 13.5 ‡ **13:18 13.18** 17-18; Tekitaga 1.7, 12.51; Kɔr Isirayel'gɨ 14.34; Ndukun kɨ nja joo 1.31 § **13:19 13.19** Ndukun kɨ nja joo 7.1; Jojuwe 14.1 * **13:22 13.22** 21-22; 1 Samiyel 8.5, 19, 10.21, 13.14, 16.12

25 Lokɨ Jan aw kadɨ tɔlta kulə lə'ne ningə, el ene: "M'in de kɨ isɨ mərita
dɔ'a'tɨ kin el. Nan in a re go'm'tɨ non kɨ kulə sa kɨ nja'a'tɨ ka m'in m'asɨ
tutɨ el[†]."
26 «Ngannkon'm'gɨ kɨ ginn kaw'tɨ lə Abiraham, kɨ nje ɓol Luwə kɨ
dann'se'tɨ, in j'ingi ə Luwə ulə kɨ ta kajɨ kin rɔ'je'tɨ.
27 De'gɨ kɨ nje kisi Jerujalem'tɨ ingɨ kibo'gɨ lə'de gəri de kɨ in Jeju kin
el, taa gəri me ta'gɨ lə de'gɨ kɨ njekeltakita kɨ ta Luwə'tɨ, kɨ isɨ tudəi kɨ
ndɔ kɔrkon'gɨ pətɨ kin el tɔ. Be ə lokɨ gangi ta dɔ Jeju'tɨ, tɔlita ta'gɨ kɨ
njekeltakita Luwə'tɨ ndangi.
28 Ingəi nya madɨ kare kɨ asɨ kadɨ tɔli'ə el, nan dəji Pilatɨ kadɨ tɔl'ɔ par.
29 Lokɨ tɔli kon nya'gɨ pətɨ kɨ ndangi me makitu'tɨ ɔjidɔ'a ningə, adɨ risi'ə
dɔ kagidəsɨ'tɨ nanga, il'ə me ɓe ninn'tɨ[‡].
30 Nan Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ.
31 Asɨ ndɔ ngayn kɨ te kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in si'ə dɔnangɨ Galile'tɨ nu, ə rei
si'ə bitɨ Jerujalem'tɨ, ingɨ kin ə in nje mannajɨ li'ə kɨ non bulə de'gɨ'tɨ[§].
32 J'in kaa j'isɨ j'ilə'se mbər Poyta kɨ majɨ kin tɔ. Poyta kɨ majɨ kɨ in ta
kun mindɨ kɨ Luwə un ndu'ne dɔ'tɨ adɨ ɓaw'je'gɨ.
33 Luwə tɔlta kun mindɨ kin kɨ rɔta'tɨ j'in ngann de'gɨ kɨ gorow te kɨ adɨ
Jeju te lo koy'tɨ tokɨ ndangi me makitu Pa'gɨ'tɨ eyina:
"In Ngonn'm,
kɨ m'oj'i ɓone[*]."
34 «Luwə ad'a ində taa lo koy'tɨ um ad'a ndum me ɓe ninn'tɨ el, tokɨ el'n
ene:
"M'a m'adɨ'se nya,
Kɨ m'un mindɨ'm dɔ'tɨ m'adɨ Dabidɨ,
Kɨ in nya kɨ asɨ kadɨ awi kɨ kunme dɔ'tɨ[†]."
35 «In tadɔ kin ə, el'n me makitu'tɨ lo madɨ'tɨ ɓay ene: "A inyə njekulə
lə'i kɨ ar njay kadɨ ndum ɓe ninn'tɨ el[‡]."
36 Nan Dabidɨ, lokɨ ra kulə dɔkagilo'tɨ lə'ne kigo kɔjitara'tɨ lə Luwə
ningə, oy adɨ duwi'ə gədɨ kaw'a'gɨ'tɨ, ningə ndum me ɓe ninn'tɨ.
37 Nan in kɨ Luwə ad'a ində taa lo koy'tɨ ndum me ɓe ninn'tɨ el.
38 «Kadɨ gəri majɨ ngannkon'm'gɨ, tokɨ in kɨ takul'ə ə isɨ iləi'se mbər kɨ
ɔjidɔ k'inyə go majel kɔ, kɨ təl de kɨ dana takum Luwə'tɨ kɨ asi kadɨ ingəi
me ndukun'tɨ lə Mojɨ el.
39 In kɨ takul'ə tɔ ə, re de kɨ un me'ne ningə, Luwə təl'ə de kɨ dana
takum'ne'tɨ.
40 Tadɔ in kin ə, kadɨ oyi go rɔ'se majɨ nan to ta kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita
Luwə'tɨ eli kin ta'a tɔl dɔ'se'tɨ:
41 De'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ eli eyina:
"In nje kɔjɨ rɔ'se,
Kadɨ oyi go rɔ'se majɨ,
A oyi nya kɨ a ətɨ'se ɓol bitɨ kadɨ a gotoi kɔ.
Tadɔ dɔkagilo'tɨ lə'se, m'a m'ra nya madɨ.
Nya kɨ re de ɔr'se poy'o ka, a uni me'se dɔ'tɨ el[§]."»
42 Lokɨ Pol in kɨ Barnabasɨ isɨ tei taga ningə, dəji'de kadɨ ndɔ kɔrkon kɨ
gogɨ ə kadɨ təli rei ndoi'de ta kin ɓay.

[†] **13:25 13.25** Jan 1.20,27; Mat 3.11; Mrk 1.7; Luk 3.16 [‡] **13:29 13.29** 28-29; Mat 27.22-23, 57-61; Mrk 15.13-14,42-47; Luk 23.21-23, 50-56; Jan 19.15, 38, 42 [§] **13:31 13.31** 1.3 [*] **13:33 13.33** Pa'gɨ 2.7 [†] **13:34 13.34** Ejay 55.3 [‡] **13:35 13.35** Pa'gɨ 16.10 [§] **13:41 13.41** Abakukɨ 1.5

43 Loki bulə Njekawnan'gi sananyinan ningə, Juwipi'gi ki de'gi ki təli
Juwipi'gi ki nje ɓol Luwə, dani Pol ki Barnabasi, a wali nan ta se'de. Ningə
Pol ki Barnabasi uləi dingəm me'de'ti kadi uwəi rɔ'de ba me memaji'ti lə
Luwə kin.

Pol ki Barnabasi yəti rɔ'de ki rɔ ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi

44 Ndɔ kɔrkon'ti ki gogi ningə, bulə de'gi ngayn ki me ɓebo'ti kawinan
ki nan'ti kadi n'oyi dɔ ta lə Burəɓe.
45 Loki Juwipi'gi oyi bulə de'gi ningə, ni ra'de adi taji Pol, ə eli ta'gi ki
majel ndɔri ta li'ə.
46 Pol ki Barnabasi eli'de ki me ki tinyi kati eyina: «In ingi ə kadi j'ilə'se
mbər ta lə Luwə kin kete, nan toki mbəti ə oyi toki ingi asi ta kaji ki biti
ki non'ti el, j'a ji təl ji yəti rɔ'je ki rɔ ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi el'ti.
47 Tadɔ Burəɓe lə'je un ndu'ne adi'je ene:
"M'indəi kadi in kunji tadɔ ginn de'gi ki dɔnangi'ti,
Ki kadi aw ki ta kaji biti ki dɔboy dɔnangi'ti*."»
48 Loki ginn de'gi ki in Juwipi'gi el oyi dɔ ta kin ningə, rai rɔnel ngayn
dɔ'ti, adi uləi tɔji dɔ ta'ti lə Burəɓe, adi de'gi pəti ki Luwə mbəti'de tadɔ
kaji ki biti ki non'ti, uni me'de.
49 Ta lə Burəɓe sanan ki dɔnangi ki Antiyosi'ti ki ta'a ba.
50 Nan Juwipi'gi suləi dene'gi ki in dene'gi ki njetɔɓar ki me ɓe'ti, ki nje
kɔsikurə Luwə, ki de'gi ki boi ki me ɓe'ti adi indəi kum Pol ki Barnabasi
ndoo, ningə tuwəi'de me ɓe'ti lə'de kɔ.
51 Pol ki Barnabasi indəi bu ki nja'de'ti ki dɔ ɓe'ti lə'de ningə, ɔti ai me
ɓe'ti ki Ikoniyom†.
52 Ki rɔ njendo'gi'ti lə Jeju ə, rɔ'de nəl'de ngayn, taa Ndil Luwə kaa rosi
me'de tɔ.

14

Pol ki Barnabasi me ɓe'ti ki Ikoniyom

1 Loki Pol ki Barnabasi awi Ikoniyom'ti, awi me kəykawnan'ti lə
Juwipi'gi ki Ikoniyom'ti tɔ. Awi eli de'gi ta lə Luwə ki ra adi de'gi ngayn
ki in Juwipi'gi ki nje ki in Gireki'gi uni me'de adi Luwə.
2 Nan Juwipi'gi madi ki nje me ngan, indəi taa ki majel me de'gi'ti ki in
Juwipi'gi el, suləi'de dɔ ngannkon'gi'ti.
3 Be kaa, Pol ki Barnabasi sii Ikoniyom'ti ndɔ banyi banyi. Eli ta lə Luwə
ki me ki tinyi kati, indəi tɔgi'de dɔ Burəɓe'ti ki mannaji dɔ memaji'ti li'ə
ki isi iləi mbər'ə, adi'de tɔgi adi rai nyakɔji'gi ki nya'gi ki əti ɓol.
4 Lo kin'ti, de'gi ki me ɓebo'ti gangi nan lo joo, nje ki madi'gi in go
Juwipi'gi'ti, nje ki nungi in go njekawkulə'gi'ti tɔ.
5 Nje ki in Juwipi'gi el, ki nje ki in Juwipi'gi ki kibo'gi lə'de indəi dɔ rɔ'de
dana kadi n'adi kon Pol in ki Barnabasi, kadi n'tiləi'de ki mbal n'təli'de.
6 Nan Pol ki Barnabasi oyi ta kin, adi anyinan awi iyəi rɔ'de ɓebo'gi'ti
ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngann lo'gi ki gidi'ti.
7 Lo'gi'ti kin kaa, iləi mbər Poyta ki maji səm'ti tɔ.

Pol ki Barnabasi me ɓe'ti ki Lisitir

8 Me ɓe'ti ki Lisitir, dingəm kare ki nja'a oy ta ginn'ə'ti isi non. Nja'a oy
lo koj'o'ti nu, adi njiyə nja kare el.
9 ə ndɔ kare, ur mbi'ne isi oo'n ta ki Pol ra el. Ningə, Pol uwə kum'ne
ki dɔ'a'ti oo'ə'n ba, ningə oo kadi aw ki kunme ki kadi ingə'n kaji.

---

* **13:47 13.47** Ejay 49.6 † **13:51 13.51** Marki 6.11

10 Lo kin'tɨ, Pol el'ə ta kɨ tɔgɨ'ne ene: «In, ra taa dɔ nja'i'tɨ!» Ningə
Dingəm uwə nangɨ ra ta, ra njiyə.
11 Lo kɨ bulə de'gɨ oyi nya kɨ Pol ra kin ningə, uni ndu'de kɨ taa, elita kɨ ta
Likawoni eyina: «Oyi, luwə'gɨ təli rɔ'de de'gɨ'tɨ, rei uri nanga dann'je'tɨ.»
12 Be ə, ɓari Barnabasɨ «Jəsɨ», ə ɓari Pol «Ermesɨ» tɔ, tadɔ Pol ə in
njekelta.
13 Njekujənyamosɨ kadikare lə Jəsɨ, kɨ isɨ ta lo'tɨ taga gidɨ ɓebo'tɨ, re kɨ
baw mangɨ'gɨ kɨ dɔi nya'gɨ kɨ ndolo rɔ'de'tɨ. Re se'de, ningə, ndu'de in
nan'tɨ kɨ bulə de'gɨ, kadɨ n'iləi mosɨ n'adi Pol kɨ Barnabasɨ.
14 Nan lokɨ, njekawkulə'gɨ, Pol in kɨ Barnabasɨ oyi poyta kin, gangi ku
rɔ'de'tɨ, ə anyinan kɨ rɔ bulə de'gɨ'tɨ, uni ndu'de kɨ taa, eli'de eyina:
15 «Madɨ'je'gɨ, ra bann ə ra rai nya be wa? J'in kaa j'in de'gɨ to ingɨ be
tɔ, ningə, re j'ilə'se mbər Poyta kɨ majɨ ningə, in kadɨ inyəi kagɨ yo'gɨ kɨ
nda'de goto kɨ isɨ rai'de, ə kadɨ təli rɔ'se go Luwə'tɨ kɨ nje kisɨ kumngayira,
Luwə kɨ njera dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ nya'gɨ pətɨ kɨ me'tɨ*.
16 Dɔkagilo'gɨ'tɨ kɨ dər kete, Luwə inyə de'gɨ pətɨ adɨ uni row kɨ me'de
ndigɨ.
17 Be kin kaa inyə ta tɔjɨ memajɨ lə'ne el: Ulə kɨ mann ndi dɔran'tɨ adɨ'se
ge, adɨ'se dɔkagilo kɨ majɨ adɨ ingəi kandɨ nya ge, adɨ'se nyakusɔ kɨ to mbar
ge, adɨ rɔnel rosɨ me'se ge.»
18 Ta'gɨ kɨ eli kin kaa, ngan se'de ngayn kadɨ ɔgi bulə de'gɨ kilə mosɨ
nanga kadɨ'de.
19 Lo kin'tɨ, Juwipɨ'gɨ kɨ in Antiyosɨ kɨ Pisidi'tɨ, kɨ Ikoniyom, rei, suləi bulə
de'gɨ kakin, ɓuki'de go'de'tɨ, adɨ tiləi Pol kɨ mbal kadɨ n'tɔli'ə, ə ndɔri'ə,
awi si'ə, iləi'ə gidɨ ɓe'tɨ, oyi eyina oy.
20 Nan lokɨ njendo'gɨ kawinan kɨ dɔ'a'tɨ, ində taa, təl aw me ɓebo'tɨ gogɨ.
Ningə lo ti go'tɨ, in kɨ Barnabasɨ awi kɨ Dərbɨ'tɨ.

Pol kɨ Barnabasɨ təli gogɨ kɨ Antiyosɨ'tɨ kɨ Siri

21 Lokɨ Pol kɨ Barnabasɨ iləi mbər Poyta kɨ majɨ Dərbɨ'tɨ, de'gɨ ngayn təli
njendo'gɨ lə Kirisitɨ. Ningə ingɨ, təli uni dɔ nja'de, tei Lisitir kɨ Ikoniyom,
kɨ Antiyosɨ kɨ Pisidi'tɨ.
22 Uləi dingəm me njendo'gɨ'tɨ, adi'de ta kɔjɨ kadɨ uwəi tɔgɨ'de ba me
kunme'tɨ lə'de. Ningə, rai dɔ'tɨ non eli'de eyina: «In kɨ kon kɨ ngayn ə j'a
j'oo'n Konɓe lə Luwə.»
23 Pol kɨ Barnabasɨ indəi ngatɔgɨ'gɨ dɔ Njekawnan'gɨ'tɨ pətɨ kɨ tei
dann'de'tɨ. Ɔgi rɔ'de nyakusɔ, elita kɨ Luwə, ə go'tɨ, inyəi'de ji Burəɓe'tɨ
kɨ uni me'de adi'ə.
24 In non, indəi me ɓe kɨ Pisidi gangi, awi tei Pampili'tɨ†.
25 Iləi mbər poyta lə Luwə me ɓe'tɨ kɨ Perjɨ, ə awi tei ta ba'tɨ kɨ Atali.
26 Lo kin'tɨ non, uni tokibo kaw Antiyosɨ'tɨ. Antiyosɨ kɨ in ɓe kɨ ndɔkɨ
njekɔrnon Njekawnan'gɨ kɨ me'tɨ, inyəi'de ji Luwə'tɨ. Inyəi'de ji Luwə'tɨ
kadɨ memajɨ li'ə in dɔ'de'tɨ tadɔ kulə kɨ in lo ra'a'tɨ kin.
27 Lokɨ tei Antiyosɨ'tɨ, kawi Njekawnan'gɨ, eli'de nya'gɨ pətɨ kɨ Luwə
un'de ra'n. Ɔji'de te kɨ Luwə te tarow kunme adɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ
el.
28 Sii kɨ njendo'gɨ dɔkagilo ngayn Antiyosɨ'tɨ.

15

Kingə nan kɨ Jerujalem dɔ ta kujə mɔtɨ'tɨ

---

* **14:15 14.15** Tekitaga 20.11; Pa'gɨ 146.6 † **14:24 14.24** 13.14

1 De'gi ki nan'gi in Jude'ti rei Antiyosi'ti ndoi ngannkon'je'gi nya eyina:
«Kin ə re adi ujəi mɔti ki kigo ndu'ti lə Moji el ə, a ingəi kaji el*.»
2 Nyando kin re ki ta kasi nan el, ki gaki nan kibo ngayn mbunə
njendo'ə'ti ki Pol ki Barnabasi. Lo kin'ti non be, uni ta'de kadi
Pol ki Barnabasi, nan'ti ki ngannkon'gi madi, awi Jerujalem'ti ingəi
njekawkulə'gi ki ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi tadɔ ta kin.
3 Njekawnan'gi ki Antiyosi adi'de nya ki kadi ra se'de dɔ row'ti. Uni
row, tei Penesi'ti in ki Samari, eli de'gi kigo'ə go'ə, gorow ki de'gi ki in
Juwipi'gi el təli uni me'de adi Kirisiti. Ta kin adi rɔnel ngannkon'gi pəti.
4 Loki rei tei Jerujalem'ti, Njekawnan'gi ki njekawkulə'gi, ki ngatɔgi'gi
lə Njekawnan'gi uwəi'de ki rɔ'de'ti. Pol ki Barnabasi eli poy nya ki Luwə
ra se'de adi'de oyi.
5 Nan de'gi ki nan'gi, ki uni me'de dann Parisi'gi'ti uni ta eli eyina: «Maji
kadi de'gi ki in Juwipi'gi el, adi'de ujəi mɔti'de ə ngəmi go ndukun'gi lə
Moji ɓay tɔ taa.»
6 Lo kin'ti, njekawkulə'gi ki ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi kawinan kadi
indəi manji ta kin.
7 Loki manjinan ta adi ndan'de ngal, ə Piyər osi nangi ində taa el'de
ene: «Ngannkon'm'gi, toki in gəri, in mayinu ə Luwə mbəti'm dann'se'ti
kadi m'ilə mbər Poyta'ti ki maji rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi oyi ə uni
me'de.
8 Luwə ki gər me de'gi, mannaji lə'de maji ki gorow Ndil Luwə ki adi'de
toki adi'n'je be tɔ†.
9 Ingi ə j'in tɔ, Luwə ɔr kum'de dana el, tadɔ in ki takul kunme lə de ə
Luwə adi ngarme de ari'n njay.
10 Ningə ki ngɔsine kin, tadɔ ri ə isi sangi ta Luwə ki jugi ki iləi mindi
njekunme'gi'ti wa? Nya ki j'inɓe eke baw'je'gi ka j'awi ki tɔgi kadi j'oti el.
11 Nya ki j'uni me'je dɔ'ti ə to kin: In ki takul memaji lə Burəɓe Jeju ə
nyi j'ingəi kaji, j'in ki j'in Juwipi'gi, kah'a'ti lə'de in Juwipi'gi el kakin tɔ.»
12 Ningə, de'gi pəti uti ta'de, uri mbi'de kadi oyi dɔ ta lə Barnabasi ingi
ki Pol ki ra eli'de ɔjidɔ poy nyakɔji'gi ki nya'gi ki əti ɓol'gi ki Luwə ra'de
ki takul Pol ingi ki Barnabasi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.
13 Loki iləi ta nanga ningə, Jaki un ta el ene: «Ngannkon'm'gi, uri mbi'se
oyi ta lə'm ngɔsine‡.
14 Simon ində taa el'je ne, adi j'oyi row ki lo tumginn'ə'ti inɓe nu, Luwə
ində'n kum'ne go'ti maji, kadi ɔr de'gi ki nan'gi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi
el, ində'de dangi to de'gi lə'ne.
15 Ta'gi lə de'gi ki njekeltakita Luwə'ti osi go nan'ti lo kareba ki ta kin.
Tadɔ ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina:
16 "Go nya'gi'ti kin, m'a m're kadi m'ra kəy lə Dabidi ki budi kin rangi.
M'a m'ra in ki sigi gogi, m'a m'ra tor'o'ti gogi tɔ,
M'a m'ində taa gogi.
17 Tadɔ kadi ndəgi de'gi sangi Burəɓe,
Adi in ginn de'gi pəti ki uni tɔ'm dɔ'de'ti.
Burəɓe elta kin be.
18 Burəɓe ki nje te ki ginn nya ki ində dɔ'a nan'ti mayinu adi de'gi gəri§."
19 «In tadɔ kin ə, m'in m'oo maji ngayn kadi j'iləi kagi non de'gi'ti ki in
Juwipi'gi el el, ki uni me'de adi Luwə.

---

* **15:1 15.1** Lebitiki 12.3 † **15:8 15.8** 7-8, 10.44, 11.15 ‡ **15:13 15.13** 12.17 § **15:18 15.18** 16-18; Amosi 9.11-12

20 Adi ji ndangi makitu par j'adi'de kadi njenyi ki rɔ'de lo kusɔ da ki de
ilə kadikare'ti adi yo'gi el, kadi sangi nan lo kaya'ti el, kadi sɔi da ki de
mbir m'ində el, kadi sɔi mosi da el tɔ*.
21 Nga ningə, ulə ngirə mayinu biti ɓone, de'gi ki njendo madi'de'gi
ndukun lə Moji in me ɓebo'gi'ti kare kare, num ndɔ kare kare ki in
ndɔ kɔrkon lə Juwipi'gi, de'gi a tudəi ndukun kin me kəykawnan'gi'ti lə
Juwipi'gi tɔ.»

Makitu tadɔ kulə'n kadi njekawnan'gi ki Antiyosi

22 Be ə, ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi, ki njekawkulə'gi ki Njekawnan'gi,
ndigi kadi n'mbəti de'gi ki nan'gi dann'de'ti kadi ɔri tor'de dani Pol ingi
ki Barnabasi awi se'de Antiyosi'ti. Mbəti Judasi ki ɓari'ə nan Barsabasi in
ki Silasi. In joo pəti, ngannkon'de'gi tai me'de maji.
23 Ta ki ndangi Makitu'ti adi'de ə to kin:
«J'in njekawkulə'gi ki ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi, ji ndangi makitu kin
j'adi'se in ngannkon'je'gi ki sii ɓebo Antiyosi'ti ki dɔnangi'gi ki Siri'ti ki
Silisi ki in ginn koji lə Juwipi'gi el, ji ra'se lapiya.
24 J'oo poy de'gi madi in dann'je'ti ne awi rɔ'se'ti tuji me'se, təli sese
gogi ki ta'gi lə'de, ningə in ingi ə j'ulə'de el.
25 Be ə, j'oyi maji kadi j'ində ta'gi nan'ti kareba ji mbəti de'gi j'ulə'de ki
rɔ'se'ti, nan'ti ki Barnabasi ki Pol ki in njendigi'gi lə'je.
26 In ki iləi rɔ'de kɔ tadɔ tɔ Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti.
27 In kin ə, j'ulə'n Judasi ki Silasi. De'gi ki joo kin a eli'se nya'gi kin ki
ta'de.
28 Tadɔ in Ndil Luwə num, j'inɓe num, j'uni ndu'je kadi de ində nya ki
rangi gidi nya'ti ki in nya ki nda'a to'ti kin, dɔ'se'ti ki tɔgi el nga.
29 Ningə nya ki kadi rai ə to kin: kadi sɔi da ki de ilə kadikare'ti adi
yo'gi el, sɔi mosi da el, sɔi da ki de mbir m'ində el, sangi nan lo kaya'ti el.
Pəti toi be ningə, a rai nya ki maji. Tai lapiya lə'je j'in ngannkon'se'gi.»
30 Inyəi nje ki mbəti'de adi awi Antiyosi'ti. Loki awi tei Antiyosi'ti, kawi
njekunme'gi ki nan'ti, ə uləi makitu kakin ji'de'ti.
31 Loki tudəi makitu kakin ningə, rɔ'de nəl'de ngayn tadɔ ingəi ta'gi ki
adi'de tɔgi me'ti.
32 Toki Judasi ki Silasi inɓe'gi in njekeltakita Luwə'ti, uni dɔkagilo ngayn
uləi dingəm me ngannkon'gi'ti, mbisəi nja'de me kunme'ti.
33 Sii se'de dɔkagilo nden ə, ngannkon'gi uwəi ji'de, indəi'de ta row'ti
kadi awi ki lapiya, təli ki rɔ njekulə'de'gi'ti gogi.
34 [Nan Silasi oo maji ngayn kadi n'isi Antiyosi'ti].
35 Pol ki Barnabasi sii Antiyosi'ti, nan'ti ki ndəgi de'gi ki rangi, ndoi
de'gi, iləi'de mbər Poyta ki maji lə Burəɓe.

Pol ki Barnabasi inyəi nan

36 Nden go'ti, Pol el Barnabasi ene: «Adi ji təli j'uni dɔ nja'je me
ɓebo'gi'ti pəti ki j'elita lə Burəɓe səm'ti kin, ə ji gon ngannkon'je'gi j'oo
ke təli toi ɓann wa?»
37 Lo kin'ti, Barnabasi ndigi kadi Jan Marki aw se'de.
38 Nan Pol oo kadi in low'ə'ti el kadi Jan Marki ki ndɔki inyə'de
Pampili'ti, um aw se'de lo kaw kulə'ti el kin, kadi aw se'de ɓone ɓay†.
39 Mindi kasinan el ki bo ngayn to dann'de'ti adi inyəi nan non be.
Barnabasi un Jan Marki, ə uni tokibo aw ki Sipir'ti.
40 Nga Pol ə un Silasi ə awi. Ngannkon'je'gi inyəi'de ji Burəɓe'ti.

---

* **15:20 15.20** Tekitaga 34.15-16; Lebitiki 17.10-16; Lebitiki 18.6-23 † **15:38 15.38** 13.13

41 Pol njiyəi dɔnangɨ Siri'tɨ kɨ dɔnangɨ Silisi'tɨ uləi dingəm me Njekaw-
nan'gɨ'tɨ kɨ lo lo.

16

Pol ingə Timote

1 Pol re te Dərbɨ'tɨ, go'tɨ aw Lisitir'tɨ. Lo kin'tɨ ə, ingə njendo kare kɨ tɔ'a
nan Timote. Kon'a in njekunme kɨ in Juwipɨ, ə baw'a in Girekɨ tɔ*.
2 Ngannkon'je'gɨ kɨ Lisitir kɨ Ikoniyom elita li'ə majɨ ngayn.
3 Adɨ Pol ndigɨ kuwə ji'ne'tɨ kaw si'ə. Be ə, aw si'ə ujə mət'ɔ, tadɔ
Juwipɨ'gɨ kɨ rai ɓe lo'gɨ'tɨ kin, gəri'ə ɓətɨ kadɨ baw'a in Girekɨ.
4 Bebo'gɨ pətɨ kɨ tei'tɨ, ɔji ngannkon'de'gɨ ndukun'gɨ kɨ njekawkulə'gɨ
kɨ ngatɔgɨ'gɨ lə Njekawnan'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ uni. Ningə eli'de kadɨ rai go
ndu'gɨ'tɨ kakin.
5 Njekawnan'gɨ ingəi tɔgɨ me kunme'tɨ lə'de, ningə kɔr'de in dɔ mad'a'tɨ
kɨ ndɔ'gɨ ndɔ'gɨ.

Pol aw Maseduwann'tɨ

6 Ndil Luwə ɔgɨ'de kiləmbər Poyta kɨ majɨ ngann ɓe'gɨ'tɨ kɨ Aji. Adɨ ɔti
non, indəi dɔnangɨ Piriji kɨ dɔnangɨ Galasi dəri.
7 Lokɨ rei tei ndəkba kɨ Misi, sangi row kadɨ n'awi Bitini'tɨ, nan Ndil Jeju
ɔgɨ'de row.
8 Be ə, indəi dɔnangɨ kɨ Misi gangi, awi tei ta ba'tɨ kɨ Tirowasɨ.
9 Low'ə'tɨ kin ə, kondɔ ə, Pol oo de kare kɨ Maseduwann'tɨ me ndil'tɨ re
ra dɔ'a'tɨ. De kakin el Pol ene: «Nja'i ba, re Maseduwann'tɨ ra se'je.»
10 Go nya k'oo me ndil'tɨ lə Pol, tanan'tɨ non, jɨ sangɨ row kadɨ j'aw
Maseduwann'tɨ, tadɔ jɨ gər majɨ tokɨ Luwə inɓe ə ɓar'je kadɨ j'aw j'iləmbər
Poyta kɨ majɨ səm'tɨ.
11 J'al to Tirowasɨ'tɨ non, ə j'ɔsɨ jɨ te dɔ dor Samotirasɨ'tɨ. Lo ti go'tɨ ningə,
jɨ te Neyapolisɨ'tɨ.
12 J'in low'ə'tɨ non, j'aw Pilipɨ'tɨ, kɨ in ɓebo kɨ dɔkete kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ
Maseduwann, kɨ in ginn konɓe'tɨ kɨ Rɔm. J'isɨ non, jɨ ra ndɔ'gɨ asɨ tatɨ.
13 Ningə ndɔ kɔrkon'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, jɨ te gidɨ ɓebo'tɨ taga, kadɨ j'aw kadɨ
mbo'tɨ. J'aw'tɨ tadɔ jɨ mərta kadɨ j'a j'ingə lo kelta kɨ Luwə səm'tɨ. Lokɨ
j'aw ningə, j'isɨ nanga rɔ dene'gɨ'tɨ kɨ kawinan low'ə'tɨ, j'el'de ta.
14 Dann dene'gɨ'tɨ kakin, in kɨ kare isɨ non, tɔ'a nan Lidi. In dene kɨ
ɓebo'tɨ kɨ Tiyatir. In nje law ta ku kɨ kər njir njir. Ningə in de kɨ nje ɓol
Luwə tɔ. Sɨ oo ta, ə Burəɓe te ngarme'ə, adɨ ində mbi'ne majɨ go ta'gɨ'tɨ
kɨ Pol isɨ el.
15 Nga a adɨ ra'a batəm nan'tɨ kɨ nje kɨ me kəy'tɨ li'ə. Ningə ɓar'je kadɨ
j'aw ɓe lə'ne ene: «Kin ə re oyi m'in kadɨ m'in njekunme kadɨ Burəɓe ə,
rei sii ɓe lə'm.» Ra dɔ ta'tɨ kin ngan, kadɨ jɨ ndigɨ go'ne'tɨ.

Uwəi Pol in kɨ Silasɨ dangay'tɨ Pilipɨ'tɨ

16 Ndɔ kare jɨ isɨ j'aw kɨ lo kelta'tɨ kɨ Luwə ə, dene kɨ nje ra kuləɓər me
kəy'tɨ kare re ingə'je. Dene kin aw kɨ ndil ndonte, adɨ lokɨ ində gara ə,
ingə'n nya ngayn adɨ ɓe'ne'gɨ.
17 Un go'je kɨ Pol ə, elta kɨ ndu'ne kɨ boi ene: «De'gɨ kɨ rai kam in
njekuləɓər'gɨ lə Luwə kɨ nje kisɨ dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ. Rei ra iləi'se mbər
row kajɨ.»
18 Dene ra nya kin be ndɔ'ne banyi banyi go'je'tɨ. Be ə, ta tɔlta'a'tɨ, wongɨ
ra Pol dɔ'a'tɨ, adɨ təl ta'ne el ndil kɨ isɨ me dene'tɨ kakin ene: «Me tɔ Jeju

* **16:1 16.1** 14.8,21

Kirisiti'ti, m'un ndu'm kadi te kɔ me'ə'ti.» Ningə tanan'ti non, ndil te kɔ me dene'ti.

19 Loki ɓe'ə'gi oyi kadi nyakingə nya lə'de ki indəi me'de dɔ'ti, ka ginn'ə gangi ə, uwəi Pol ki Silasi awi se'de tambalo'ti, non nje konɓe'gi'ti.

20 Awi se'de non njegangi ta'gi'ti eli'de eyina: «De'gi ki oyi'de kam in Juwipi'gi, ə rei ki ndu ki majel me ɓebo'ti lə'je.

21 Rei ki nya jibəlɓe'gi ki j'in de'gi ki Rɔm'ti, sɔw dɔ'je el, kadi to ji taa, ji ra'n kulə.»

22 Bulə de'gi indəi, ɓuki nan dɔ Pol'ti ki Silasi. Ningə, njegangi ta'gi, adi nginyəi ku rɔ'de'ti, tindəi'de ki gɔl.

23 Loki indəi'de maji ə, awi ɓuki'de dangay'ti, ningə adi ndu njengəm dangay'gi kadi ngəmi'de maji.

24 Loki njengəm dangay'gi ingə ndu kin be ə, aw se'de kəy dangay'ti ki duni nu, taa ulə kangila nja'de'ti.

25 Kondɔ dann lo'ti, Pol ki Silasi elita ki Luwə, osi pa uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ə ndəgi dangay'gi oyi ndu'de.

26 Ningə, ki kum ki kində jipi, dɔnangi yəki ki tɔgi'ne ngayn. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay kaa in ɓaki ɓaki. Ningə tanan'ti non, takəy'gi tei num, kulə gindi'gi ki dɔi dangay'gi pəti kaa tuti num tɔ.

27 Lo kin'ti non, njengəm dangay'gi ində dɔ ɓi'ti. Loki ində taa dɔ ɓi'ti ə oo takəy'gi rai tagira, oo ene dangay'gi anyinan wa, adi ɔr kiyərɔ lə'ne kadi to n'tɔl'n rɔ'ne kɔ.

28 Ə Pol un ndu'ne ki taa ngayn el'ə ene: «Tuji rɔ'i el, nan j'isi ne pəti.»

29 Lo kin'ti, njengəm dangay'gi dəji por, ə nagi rɔ'ne ur kəy, osi non Pol'ti ki Silasi ki rɔ dadi.

30 Go'ti, adi'de tei taga, ningə dəji'de ene: «Be'm'gi, in ri ə kadi m'ra ə m'a m'ingə'n kaji wa?»

31 Ə eli'ə eyina: «Un me'i adi Burəɓe Jeju, ə a ingə kaji in ki nje ki me kəy'ti lə'i.»

32 Lo kin'ti, iləi'ə mbər ta lə Burəɓe, nan'ti ki nje ki me kəy'ti li'ə.

33 Dann kondɔ'ti inɓe kin non, njengəm dangay'gi aw ki Pol in ki Silasi, togi do'gi lə'de, ə kalangi ba go'ti, adi rai'ə batəm nan'ti ki de'gi ki me kəy'ti li'ə.

34 Go'ti, təl aw se'de me kəy'ti lə'ne, adi'de nyakusɔ sɔi, rai rɔnel me kəy'ti tadɔ kun ki uni me'de adi Luwə.

35 Loki lo ti ningə, njegangi ta'gi uləi paja'gi lə'de ki rɔ njengəm dangay'gi'ti eyina: «Inyə de'gi kin adi awi.»

36 Ə njengəm dangay'gi re el Pol ta kin ene: «Njegangi ta'gi eyina kadi m'inyə'se madi awi, ene tei awi lo lə'se ki lapiya.»

37 Nan Pol el paja'gi ene: «J'in de'gi ki Rɔm'ti tɔ[†], ə adi de'gi indəi'je takum bulə de'gi'ti, ki kanji gangi ta dɔ'je'ti. Ə go'ti, ɓuki'je dangay'ti be par tɔ. Ningə ngɔsine, inyəi'je taa kidi kuwə be par wa? A in be el! Adi inɓe'gi rei ki rɔ'de inyəi'je taa!»

38 Ə paja'gi təli ki ta kin awi rɔ njegangita'gi'ti, adi ɓol ra njegangi ta'gi ngayn. Bol ra'de, loki oyi kadi Pol in de'gi ki Rɔm'ti.

39 Be ə, indəi, rei rɔ'de'ti, dəji'de mesɔl, ə inyəi'de kadi awi, ə dəji'de kadi tei me ɓebo'ti kin kɔ nga.

40 Loki Pol in ki Silasi tei dangay'ti ə, awi ɓe lə Lidi. Awi oyi ngannkon'gi ki njekunme'gi, uləi dingəm me'de'ti ə awi.

---

† **16:37 16.37** 22.25-29, 23.27

17

Pol kɨ Silasɨ me ɓe'tɨ kɨ Tesaloniki

1 Pol in kɨ Silasɨ indəi Ampipolisɨ kɨ Apoloni gangi, ə awi tei Tesaloniki'tɨ.
Ningə Tesaloniki'tɨ, Juwipɨ'gɨ awi kɨ lo kəykawnan lə'de non.
2 Be ə, Pol awɨ'tɨ, tokɨ isɨ ra'n kɨ lo'gɨ pətɨ. Asɨ ndɔ kɔrkon mutə go nan'tɨ,
Pol manjinan ta kɨ Juwipɨ'gɨ dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ me Makitu'tɨ lə Luwə.
3 Ɔr'de ginn ta'gɨ, tɔjɨ'de adɨ gəri tokɨ, makitu lə Luwə el kadɨ Kirisitɨ kɨ
in De kɨ Luwə mbət'ə a oy, ə go'tɨ, a ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ. Ningə, Pol
el'de tokɨ in darɔ Jeju inɓe kɨ n'isɨ n'el'de mbər ta li'ə kin ə in Kirisitɨ.
4 Juwipɨ'gɨ kɨ nan'gɨ, ta kin ra kulə rɔ'de'tɨ, adɨ indəi rɔ'de nan'tɨ kɨ Pol
kɨ Silasɨ. Bulə Gireki'gɨ kɨ nje kɔsikurə Luwə kɨ dene'gɨ ngayn kɨ in dene
kɨ nje tɔɓar'gɨ kaa indəi rɔ'de nan'tɨ se'de tɔ.
5 Ə lo kin'tɨ, jangɨ ra Juwipɨ'gɨ, adɨ kawi de'gɨ kɨ ra uləi lo kɨ gorow kare,
adɨ ɔsi dɔ de'gɨ nan'tɨ, rai ndu kɨ me ɓe. Awi tei me kəy'tɨ lə Jason, sangi
Pol kɨ Silasɨ kadɨ n'uwəi'de, n'awi se'de taga, non bulə de'gɨ'tɨ.
6 Nan lokɨ ingəi'de el, uwəi Jason kɨ ngannkon'gɨ kɨ madɨ'gɨ, awi se'de
non njegangɨ ta'gɨ'tɨ. Ningə elita kɨ ndu'de kɨ boi eyina: «De'gɨ kɨ tuji
dɔnangɨ kɨ ta'a ba kaa, rei tei ne.
7 Rei ə, Jason uwə'de rɔ'ne'tɨ ɓe lə'ne. De'gɨ kin pətɨ, nya ra'de in nyara
kɨ ɔsi ta ndukun'gɨ lə Nje konɓe kɨ bo Sejar. In eli tokɨ ngar madɨ kɨ rangɨ
in non tɔ'a nan Jeju.»
8 Ta kin adɨ wongɨ bulə de'gɨ kɨ njegangɨ ta'gɨ,
9 adɨ uwəi Jason kɨ ndəgɨ njekunme'gɨ adɨ ugəi nar ɓay taa inyəi'de taa.

Pol kɨ Silasɨ me ɓe'tɨ kɨ Bere

10 Lokɨ lo ene n'gonyi par ə, ngannkon'gɨ adi Pol kɨ Silasɨ awi Bere'tɨ. Lo
kɨ rei tei Bere'tɨ ə, awi kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
11 Juwipɨ'gɨ kɨ Bere'tɨ, awi kɨ mərta kɨ majɨ ngayn utə nje kɨ Tesaloniki'tɨ.
Taai ta lə Luwə kɨ ndigɨ ra kɨ majɨ ngayn. Ndəri ginn ta lə Luwə kɨ ndɔ'gɨ
pətɨ, kadɨ n'oyi ke ta'gɨ kɨ Pol eli'de kin in ta kɨ rɔta'tɨ inɓe.
12 Be ə, ngayn'gɨ dann'de'tɨ uni me'de, taa dann Gireki'gɨ'tɨ, dene'gɨ kɨ
nje tɔɓar, kɨ dingəm'gɨ ngayn uni me'de tɔ.
13 Nan lokɨ Juwipɨ'gɨ kɨ Tesaloniki'tɨ, oyi kadɨ Pol isɨ iləmbər ta lə Luwə
Bere'tɨ non ningə, təli awi go'de'tɨ ɓay, awi suləi bulə de'gɨ adɨ rai ndu.
14 Lo kin'tɨ ngannkon'gɨ, sangi row kalangɨ ba adi Pol aw kɨ kadɨ babo'tɨ.
Nga ningə, Silasɨ kɨ Timote ə nanyinan Bere'tɨ.
15 Nje kɨ dani Pol, dani'ə bitɨ, awi tei si'ə Atenn'tɨ. Nga a, lokɨ isɨ təli, Pol
adɨ'de ndu'ne kadɨ Silasɨ kɨ Timote rei kalangɨ ingəi'ne.

Pol me ɓe'tɨ kɨ Atenn

16 Lokɨ Pol isɨ nginə Silasɨ kɨ Timote, Atenn'tɨ hangal'a tujɨ tadɔ yo'gɨ kɨ
de'gɨ isɨ rai'de, rosɨ me ɓebo kin.
17 Pol manjinan ta'tɨ kɨ Juwipɨ'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ nje kɔsikurə Luwə, me
kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, taa kɨ ndɔ'gɨ pətɨ, tambalo'tɨ, kɨ de'gɨ kɨ ingə'de.
18 Nje nyagər'gɨ kɨ ɓari'de Epikir'gɨ kɨ Sətoyisi'gɨ kaa manjinan ta'tɨ se'de
tɔ. Ə nje kɨ madɨ'gɨ eli eyina: «Nje ta'gɨ kam ta ri ə ra eli indəi ndu be
wa?» Ningə nje kɨ nungɨ eli eyina: «To to nya kɨ in nje kelta kɨ dɔ luwə'gɨ'tɨ
kɨ mbah ə am.» Eli be tadɔ oyi kadɨ Pol isɨ iləmbər Poyta kɨ majɨ lə Jeju
num, isɨ iləmbər kində taa lo koy'tɨ num.
19 Be ə, uwəi Pol, awi si'ə rɔ njegangɨ ta'gɨ'tɨ, ə eli'ə eyina: «To kadɨ el'je
ta dɔ nyando'tɨ kɨ sigɨ kɨ isɨ ndo kin adɨ jɨ gər wa?
20 Tadɔ in isɨ el'je ta'gɨ kɨ mbi'je oo nja kare el, ə kadɨ ɔr ginn'ə majɨ adɨ
j'oo.»

21 Ningə nya kare ki maji kadi in gər, de'gi ki Atenn'ti pəti, ki mbah'gi
ki sii dann'de'ti, dɔkagilo lə'de ki ngayn in tadɔ k'el'n ta'gi ki sigi ə k'oo'n
ta'gi ki mbah.
22 Lo kin'ti, Pol ində ra taa, dann njegangi ta'gi'ti, ə un ta el ene: «In
de'gi ki Atenn'ti, m'oo kadi in de'gi ki, ɓar yo lə'se əti ɓol ki dum. Ɓari yo
me nya'gi'ti pəti.
23 Tadɔ, loki m'njiyə me ɓe'ti, m'oo nya'gi ki isi ɔsi məkəsi'se nanga
non'de'ti. M'oo lo ɓar yo madi inɓe ɓay ki indəi nya dɔ'ti eyina in lo lə
"luwə ki in gəri'ə el," ningə in ki isi ɔsi məkəsi'se nanga non'a'ti ki kanji
gər'ə kakin ə m'nji m'ilə'se mbər ta li'ə.
24 In Luwə ki njera dɔran ki dɔnangi ki nya'gi pəti ki me'ti, in ki in Be
nje dɔran ki dɔnangi. In nje kisi me kəy'ti ki de ra ki ji'ne el.
25 Taa aw ki ndoo kadi de ra kulə madi ad'a el tɔ, tadɔ in ə in nje kadi
de isi kumngayira num, nje kadi de kon ki nya'gi pəti num tɔ*.
26 Ki de ki kareba be ə ində'n de'gi pəti adi taai dɔnangi. Ində dɔkagilo
adi'de num, ində gangi lo kisi'de num tɔ.
27 Luwə ində nya'gi kin be kadi de'gi sangi'ə'n'ə. Dɔ maji ə a ingəi'ə
me mam lo'ti lə'de. Ki rɔta'ti, Luwə in sanyi el ki de ki ra dann'je'ti.
28 Tadɔ kisikidɔtaa lə'je in me ji'ə'ti. In ə in nje kadi j'ɔdi rɔ'je, ki nje
kadi ji isi kumngayira. In tadɔ kin ə njegosita'gi lə'se ki madi'gi eli eyina:
"J'in kaa j'in ngann'a'gi tɔ."
29 Ə re j'in ngann'gi lə Luwə ə, maji kadi j'oo Luwə kadi in de ki to to
yo ɔr'gi, ki yo nar'gi ki de'gi lenyi'de, eke yo mbal'gi ki de'gi tɔli'de ki gosi
ki dɔ'de'ti kin be el.
30 Luwə inyə go nya ki de'gi rai kete ki go lo gər'ə'ti el, dɔkagilo'ti ki
gəri el ɓay kin kɔ, nan ki ngɔsine kin, Luwə iləmbər kadi de'gi pəti, ki
lo'gi pəti, inyəi gorow njiyə'de ki majel kɔ.
31 Tadɔ ɔr ndɔ kare ində non kadi to a gangi'n ta dɔ de'gi ki dɔnangi'ti
ne pəti ki row ki dana. A gangi ta kin ki row lə de kare ki mbət'ə tadɔ kulə
kin, in tɔj'ɔ ki taga adi de'gi pəti gəri'ə ki row kində taa dann njekoy'gi'ti.»
32 Loki Pol elta kində taa lo koy'ti, ə osi mbi'de'ti ningə, nje ki madi'gi
uwəi'ə kogi, ə nje ki nungi eli eyina: «J'a j'oo ta lə'i kin ndɔ ki rangi'ti.»
33 In be ə, Pol te'n dann'de'ti, aw.
34 Nan be kaa, ki madi'gi dann'de'ti nanyinan go Pol'ti, uni me'de adi
Jeju Kirisiti. Dann'de'ti kin, Denisi ki in ki kare dann njegangita'gi'ti in
se'de non, taa dene ki ɓari'ə nan Damarisi ki ndəgi de'gi ki rangi kaa in
se'de non tɔ.

18

Pol me ɓe'ti ki Korenti

1 Loki Pol in Atenn'ti ningə, aw Korenti'ti.
2 Lo kin'ti non, ingə Juwipi kare ki tɔ'a nan Akilasi, ki ginn'ə in Pon'ti,
in Itali'ti ki ne'ne Pirisil rei ngɔsine ɓay. Rei tadɔ nje konɓe kibo ki Rɔm'ti
ki tɔ'a nan Kilodi un ndu'ne kadi Juwipi'gi pəti tei Rɔm'ti kɔ. Pol aw ingə
Akilasi'gi non,
3 ningə toki kulə ki kadi rai ingəi nya in kulə ki kareba, adi in kulə koji
ku ra kəy, Pol isi se'de, adi rai kulə kin nan'ti.
4 Ndɔ kɔrkon'gi pəti, Pol un ta, el me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. El ki
kujə ki sangi kadi Juwipi'gi ki Gireki taai to ta ki rɔta'ti.

* **17:25 17.25** 24-25, 7.48; 1Ngar'gi 8.27; Ejay 42.5

5 Nan lokɨ Silasɨ kɨ Timote in Maseduwann'tɨ rei ingəi'ə*, Pol un dɔkagilo
lə'ne pətɨ tadɔ k'elta lə Luwə. Tɔjɨ Juwipɨ'gɨ kadɨ gəri tokɨ Jeju in Kirisitɨ
kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə.
6 Nan Juwipɨ'gɨ tanyi'ə rɔ, taji'ə, adɨ Pol jəngɨ bu ku lə'ne ta de'tɨ, ə el'de
ene: «Ta mosɨ'se in dɔ'se'tɨ! M'ar njay. Ningə kɨ ngɔsine kin, de'gɨ kɨ in
Juwipɨ'gɨ el ə m'a m'aw kɨ rɔ'de'tɨ nga.»
7 Be ə, Pol in non, aw ɓe lə Titusɨ Jusitusɨ, kɨ in de kare kɨ nje kɔsikurə
Luwə, kɨ kəy li'ə ndunə nan kɨ kəykawnan lə Juwipɨ'gɨ.
8 Kirisipusɨ, kɨ in njekundɔ kəykawnan lə Juwipɨ'gɨ in kɨ de'gɨ kɨ me
kəy'tɨ lə'ne ba pətɨ, uni me'de adɨ Burəɓe. Taa de'gɨ kɨ Korentɨ ngayn, kɨ
oyɨ ta lə Pol kaa uni me'de tɔ, adɨ rai'de batəm.
9 Ndɔ kare kondɔ, Burəɓe el Pol ta me nii'tɨ ene: «Bol el, elta kɨ nonyi'tɨ,
um utɨ ta'ɨ el.
10 Tadɔ m'in sə'i nan'tɨ, de madɨ kare kɨ a ulə ji'ne kadɨ ɔdi tokɨ majel
goto. De'gɨ kɨ in de'gɨ lə'm in ngayn me ɓebo'tɨ kin ne.»
11 Be ə Pol isɨ'n Korentɨ'tɨ ɓal kare kɨ nanyi mehen, ndo'n de'gɨ ta lə
Luwə.

Pol ra non Galiyon'tɨ

12 Dɔkagilo'tɨ kɨ Galiyon in'n nje konɓe kɨ Akay'tɨ, Juwipɨ'gɨ dɔi ta nan'tɨ
dɔ Pol'tɨ, adɨ awi si'ə non njegangɨ ta'gɨ'tɨ,
13 eyina: «De kam isɨ aw kɨ de'gɨ kadɨ ɔsi dɔ'de nanga non Luwə'tɨ, kigo
ndukun'tɨ el.»
14 Pol ra kadɨ to n'el ta ningə, Galiyon un ta ta'ne'tɨ kete el Juwipɨ'gɨ ene:
«Kin ə re in ta lə nya tɔl, eke ta lə majel madɨ kɨ ngan ngayn ə to be ə, re
m'a m'oo ta lə'se, in Juwipɨ'gɨ.
15 Nan tokɨ in ta kɨ manjinan'tɨ kɨ ɔjidɔ ta'gɨ, kɨ tɔgɨ kɨ ndukun'gɨ lə'se
kɨ sɔw dɔ'se kin ə, rai dann'se'tɨ non. M'in m'a m'gangɨ ta kɨ be kin el.»
16 Ningə tuwə'de lo gangɨ ta'tɨ kɔ.
17 Ə low'ə'tɨ non, de'gɨ pətɨ uwəi Sositenn kɨ in njekundɔ kəykawnan lə
Juwipɨ'gɨ, tindəi'ə lo gangɨ ta'tɨ non, nan usɨ Galiyon nya kare dɔ'de'tɨ el.

Pol təl aw Antiyosɨ'tɨ

18 Pol təl isɨ Korentɨ'tɨ non dɔkagilo asɨ ta'tɨ ɓay. Ningə go'tɨ, inyə
ngannkon'gɨ, ə un tokibo kaw kɨ Siri'tɨ, nan'tɨ kɨ Pirisil kɨ Akilasɨ. Pol
adɨ ngisəi dɔ'a Sankire'tɨ, tadɔ un mindɨ'ne adɨ Luwə†.
19 Awi tei Epejɨ, Pol inyə Pirisil kɨ Akilasɨ ə aw kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ,
manjinan ta'tɨ se'de.
20 Juwipɨ'gɨ kin dəji Pol kadɨ isɨ se'de ndɔ'gɨ nden ɓay, nan Pol ndigɨ el.
21 Ningə lokɨ ɔtɨ isɨ aw el'de ene: «Ndɔ kɨ rangɨ, ə Luwə ndigɨ ə, m'a
m'təl to m're rɔ'se'tɨ ɓay,» ningə inyə'de Epejɨ'tɨ ə in me tokibo'tɨ ə aw.
22 Ningə un to Epejɨ'tɨ, aw Sejare'tɨ. Lo kɨ te Sejare'tɨ, aw uwə ji
Njekawnan'gɨ, ə un row aw Antiyosɨ'tɨ.
23 Pol ra ndɔ'gɨ non nden, ə təl ilə dɔ'ne gogɨ. Aw te Galasi'tɨ kɨ Piriji'tɨ,
adɨ tɔgɨ njendo'gɨ pətɨ.

Apolosɨ me ɓe'tɨ kɨ Epejɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ Korentɨ

24 Juwipɨ kare kɨ tɔ'a nan Apolosɨ, kɨ in de kɨ ginn'ə in Alegijandiri'tɨ re
Epejɨ'tɨ. In de kɨ ɓal ta to ta'a'tɨ, taa gər ta lə Luwə majɨ tɔ.
25 Ndoi'ə row ta lə Burəɓe, adɨ iləmbər ta lə Jeju kɨ rɔnel kɨ ngayn, ndo
de'gɨ nya kɨ dɔ Jeju'tɨ kɨ gorow'ə'tɨ. Nan k'in ə, gər batəm lə Jan par.

---

* **18:5 18.5** 17.15 † **18:18 18.18** Kɔr Isirayel'gɨ 6.5-18

26 Ilə rɔ'ne, elta lə Luwə kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ kɨ me kɨ tinyi katɨ.
Nan lokɨ Pirisil kɨ Akilasɨ oyi'ə lo kelta'tɨ, ɓari'ə rɔ'de'tɨ, ɔji'ə gorow lə
Luwə ar njay, adi'ə gər.
27 Gɔ'tɨ, ndigɨ kaw Akay'tɨ, ə ngannkon'je'gɨ ndigɨ dɔ'tɨ si'ə, adɨ rai
makitu adi njendo'gɨ kɨ Akay'tɨ kadɨ uwəɨ'ə rɔ'de majɨ. Lokɨ aw te Akay'tɨ,
kigo memajɨ'tɨ lə Luwə, ra kɨ nje kɨ uni me'de adi Luwə ngayn.
28 Tadɔ dum dɔ Juwipɨ'gɨ kɨ tɔgɨ ta lə'ne, taga wangɨ takum de'gɨ'tɨ. Tɔjɨ,
kɨ ta lə Luwə ji'ne'tɨ, tokɨ Jeju in Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə.

19

Pol in me ɓe'tɨ kɨ Epejɨ

1 Dɔkagilo'tɨ kɨ Apolosɨ in'n Korentɨ'tɨ, Pol ində dɔnangɨ kɨ mbal'gɨ in'tɨ
kɨ dɔnangɨ Aji'tɨ gangɨ, ə re te Epejɨ'tɨ. Ingə njendo'gɨ lə Jeju kɨ nan'gɨ'tɨ
non. Adɨ dəjɨ'de ene:
2 «Lokɨ uni me'se adi Jeju kin, ingəi Ndil Luwə wa?» Ə təli iləɨ'ə'tɨ eyina:
«Jagɨ, k'oo ka j'oo kete kadɨ Ndil Luwə in non el.»
3 Pol təl dəjɨ'de ɓay ene: «Batəm kɨ bann ə ingəi wa?» Eli eyina: «J'ingə
batəm lə Jan Batisɨ.»
4 Be ə, Pol el'de ene: «Oyo, Jan ra batəm Isirayel'gɨ kadɨ tɔri ndu'de dɔ
majel'gɨ'tɨ lə'de. Ə təl el'de ɓay kadɨ to uni me'de adi de kɨ a re gɔ'ne'tɨ
non, adɨ de'ə kin in Jeju*.»
5 Lokɨ oyi ta'gɨ kin ningə, adɨ rai'de batəm me tɔ Burəɓe Jeju'tɨ.
6 Be ə, Pol ində ji'ne dɔ'de'tɨ, ə Ndil Luwə risɨ dɔ'de'tɨ. Ningə tumginn
kadɨ elita kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ num, ta elita kɨ ta Luwə'tɨ num tɔ.
7 Dingəm'gɨ pətɨ kɨ rai lo nya'gɨ'tɨ kin asi dɔgɨ gidə in joo.
8 Gɔ'tɨ, asɨ nanyi mutə go nan'tɨ, Pol te ə aw kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ,
el'de ta kɨ me kɨ tinyi katɨ kibo. Iləmbər konɓe lə Luwə, sangɨ uwə'de kɨ
ta, kadɨ oyi to ta kɨ rɔta'tɨ kadɨ tai ta kin tɔ.
9 Nan Juwipɨ'gɨ kɨ nan'gɨ dann'de'tɨ me'de ngan, adɨ mbeti kadɨ uni
me'de. Elita kidɨ nyando lə Pol kɨ ɔjɨ gorow ta lə Burəɓe kin takum bulə
de'gɨ'tɨ. Be ə, Pol inyə'de ə ɔtɨ aw kɨ njendo'gɨ me kəy ndo nya'tɨ lə de kɨ
tɔ'a nan Tiranusɨ. Ningə kɨ ndɔ'gɨ kare kare pətɨ, ndo'de nya.
10 Nyando kin, Pol ra kul'ə asɨ ɓal joo. Be ə, ra adɨ Juwipɨ kɨ de'gɨ kɨ in
Juwipɨ'gɨ el kɨ isɨ dɔnangɨ Aji'tɨ, oyi ta lə Burəɓe.
11 Luwə ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ takul Pol.
12 Adɨ, de'gɨ ɔyi ta ku'gɨ kɨ kare kɨ ta ku kɨ ji'ə ɔdɨ, awi ɔdi njemonyi'gɨ
adɨ ingəi lapɨya num, ndil'gɨ kɨ majel kaa anyinan kɔ num tɔ.
13 Juwipɨ'gɨ kɨ nan'gɨ kɨ nje njiyə kigo ɓe'gɨ, kadɨ n'tuwəi ndil'gɨ kɨ majel,
ingɨ kaa gei kadɨ n'ɓari tɔ Burəɓe Jeju dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in ginn tɔgɨ'tɨ lə ndil'gɨ
kɨ majel tɔ. Adɨ eli eyina: «Me tɔ Jeju'tɨ kɨ Pol isɨ iləmbər ta li'ə, m'dəjɨ'se
kadɨ tei kɔ.»
14 De'gɨ kɨ njera nya be kakin, in siri. In ngann'gɨ lə Juwipɨ kare kɨ tɔ'a
nan Seba kɨ in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ.
15 Ndil kɨ majel təl ilə'de'tɨ ene: «M'gər Jeju, taa m'gər de kɨ in Pol tɔ,
nan ingɨ, in nan'gɨ wa?»
16 Lo kin'tɨ, de kɨ ndil kɨ majel sii me'ə'tɨ kakin ində ur dɔ'de'tɨ uwə'de
tɔsɔsɔ. Ningə ində'de kində kɨ de oo go madɨ'ne el, adɨ tei me kəy'tɨ kɨ
kanyi kɨ rɔ'de kare, kɨ ku kɨ gangɨ rɔ'de'tɨ batɨ batɨ kɨ mosɨ.
17 De'gɨ pətɨ kɨ ɓebo Epejɨ'tɨ, kɨ Juwipɨ'gɨ nan'tɨ kɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el,
gəri go nya kɨ ra nya kin majɨ. Ingɨ pətɨ ɓol ra'de, adɨ ɔsikurə Burəɓe Jeju.

* **19:4 19.4** Mat 3.11; Mrk 1.4,7-8

18 De'gɨ ngayn kɨ in njekunme'gɨ rei tɔrindu'de, ə eli kulə ra'de'gɨ kɨ majel kɨ taga non de'gɨ'tɨ.
19 Nje kɨ nan'gɨ ngayn dann njera mboli'gɨ'tɨ, rei kɨ makitu ra mboli'gɨ lə'de, kawi kɨ dɔnan'tɨ ə ulɨi por takum de'gɨ'tɨ. Ndogi se'de makitu'gɨ lə'de kin asɨ silə dər dɔ mi[†].
20 In be ə, kɨ takul tɔgɨ lə Burəɓe, ta lə Luwə sanan kɨ lo'gɨ'tɨ kɨ kete kete kɨ tɔgɨ'ne tɔ.
21 Go nya'gɨ'tɨ kin, Ndil Luwə ɔsɨ Pol adɨ un ndu'ne kadɨ n'aw ɓebo Jerujalem'tɨ. Dɔ row kaw'a'tɨ, ində dɔnangɨ Maseduwann kɨ Akay gangɨ. Ningə Pol el ene: «Re m'aw m'te ɓebo Jerujalem'tɨ ə, majɨ kadɨ m'aw m'oo dɔnangɨ Rɔm tɔ.»
22 Pol ulə kɨ njera si'ə kulə'gɨ joo, Timote ingɨ kɨ Erasɨ adɨ'de awi dɔnangɨ Maseduwann'tɨ. Ningə inɓe, isɨ dɔnangɨ Aji'tɨ ba njaba ɓay.

Nya kɨ ra nya Epejɨ'tɨ

23 Dɔkagilo'ə'tɨ kin, ta kasɨ nan el kibo ngayn in dɔ row ta'tɨ lə Burəɓe me ɓe'tɨ kɨ Epejɨ.
24 De kare kɨ tɔ'a nan Demetriyusɨ, in kɔdɨ kɨ njera ningə kasɨ'gɨ. In njera ngann kəy yo kɨ dene kɨ a ɓari'ə nan Artemisɨ. Kulə kin ra adɨ in sotɨ kɨ njekulə'gɨ li'ə ngayn.
25 Be ə, Demetriyusɨ kaw kɔdɨ'gɨ kɨ de'gɨ pətɨ kɨ isɨ kɨ dɔ'de taa kɨ takul kulə kin nan'tɨ, ə el'de ene: «Madɨ'm'gɨ, in gəri kadɨ in kɨ takul kulə kin ə, j'isɨ j'ingəi nya majɨ.
26 Ingɨ oyi kɨ kum'se taa kɨ mbi'se tɔ, kadɨ in Epejɨ'tɨ ne par el, nan dɔnangɨ Aji'tɨ ba pətɨ, ə dingəm kɨ tɔ'a nan Pol kam təl dɔ bulə de'gɨ basi. In el'de ene: "Kagɨ yo'gɨ kɨ de'gɨ rai kɨ ji'de in Luwə el."
27 In kulə'gɨ kɨ j'isi rai kin par ə de'gɨ a oyi to nya kɨ kare el, nan kəy lə luwə kɨ dene kibo kɨ in Artemisɨ kin kaa, de'gɨ a oyi'ə nya madɨ'tɨ el tɔ. Lo kadɨ de'gɨ a eli eyina: "Artemisɨ in yo kɨ dene kɨ bo," goto. Artemisɨ kɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ Aji'tɨ kɨ ndəgɨ dɔnangɨ ba pətɨ ɔsikurə kin.»
28 Lokɨ kɔdɨ'gɨ oyi ta'gɨ kin ningə, wongɨ ra'de ngayn, adɨ tumginn kadɨ elita kɨ ndu'de kɨ boi eyina: «Artemisɨ lə Epejɨ'tɨ, in kibo.»
29 Kalangɨ ba go'tɨ ningə, lo singə səkitə kɨ ta tat'a ba me ɓebo'tɨ. De'gɨ ndɔri Gayusɨ in kɨ Arisitarkɨ, de'gɨ kɨ Maseduwann'tɨ, kɨ in madɨ mbah lə Pol kum'de'tɨ, ə ngodɨ tɔl'de kɨ tambalo'tɨ.
30 Pol ndigɨ kadɨ n'tɔjɨ rɔ'ne bulə de'gɨ, nan njendo'gɨ ɔgi'ə.
31 Ningə basa madɨ Pol madɨ kɨ in de kibo kɨ dɔnangɨ Aji'tɨ, ulɨi kulə rɔ'a'tɨ, eli'ə kadɨ aw tambalo'tɨ el.
32 Tambalo'tɨ, nya kɨ to ar njay dɔ de'gɨ'tɨ goto: Ta'gɨ kɨ isɨ te ta de'gɨ'tɨ in ta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ. Ningə de'gɨ ngayn dann madɨ'de'gɨ'tɨ gəri ginn nya kɨ kawinan el.
33 De'gɨ kɨ nan'gɨ dann bulə de'gɨ'tɨ ɔri ginn nya kɨ ra nya kin adɨ Alegijandir kɨ Juwipɨ'gɨ indəi'ə to njekundɔ'de kin ad'a oo. Alegijandir ulə ji'ne taa, dəjɨ'n de'gɨ kadɨ rai keke, tadɔ ge k'elta, ɔrta dɔ'de'tɨ.
34 Lokɨ gəri'ə kadɨ in Juwipɨ ningə, ingɨ pətɨ ulɨi bilə kɨ ndu'de kibo asɨ ngirə kadɨ joo ge be eyina: «Artemisɨ lə Epejɨ'tɨ, in kibo.»
35 Ta tɔlta'a'tɨ ningə, njendo ndukun kɨ me ɓebo'tɨ, re ra adɨ lo to jijiji, ɓay taa el'de ene: «In de'gɨ kɨ Epejɨ'tɨ, nan ə gər kadɨ ɓe kɨ Epejɨ'tɨ, in njengəm kəy lə Artemisɨ kɨ in yo kɨ dene kɨ in kibo kin el ə, eke nan ə gər kadɨ in nje ngəm mbal kɨ in banakum'ə kɨ in dɔran'tɨ osɨ el wa?»
36 In kin in nya kɨ dum manjɨ. Majɨ kadɨ uwəi hangal'se indəi nanga, ə in mərita ta rai nya.

---

† **19:19 19.19** Mrk 6.37

37 Ingɨ ə ɔri de'gɨ kam rei se'de ne, nga, nya madɨ kɨ majel kɨ rai ɔsi takəy
kin goto, taa elita kɨ mal dɔ luwə'tɨ lə'je kɨ dene Artemisɨ el tɔ.
38 Re Demetriyusɨ in kɨ de'gɨ kɨ nje ra kulə'gɨ lə'ne, rai ta kɨ de madɨ
ningə, ndɔ gangɨ ta'gɨ to'i non, ə majɨ kadɨ awi oyi njegangɨ ta'gɨ.
39 Re nya madɨ kɨ rangɨ to non kadɨ dəji ə, ndɔ kɨ kadɨ nje kində manjɨ
ta'gɨ kin kɨ gorow'ə'tɨ to non.
40 Nya'gɨ kɨ rai nya ɓone kin, asɨ kadɨ de'gɨ iləi ta dɔ'je'tɨ to nje k'aldɔ
ndu'gɨ, tadɔ ta madɨ kɨ j'a j'eli ə j'a j'ɔri ta dɔ'je'tɨ, kɨ ɔjɨ go kawnan lə
de'gɨ kɨ ɓone kin goto. Be ə, go ta'gɨ'tɨ kɨ njendo ndukun el, tuwə de'gɨ adɨ
sananyinan.

20

Pol aw dɔnangɨ Maseduwann'tɨ

1 Lokɨ wongɨ lə de'gɨ yokiro ningə, Pol ulə ɓar njendo'gɨ, ulə dingəm
me'de'tɨ ɓay ta ra'de lapiya ə ɔtɨ aw Maseduwann'tɨ.
2 Pol ingə dɔkagilo'gɨ ngayn ulə'n dingəm me njekunme'gɨ'tɨ lokɨ isɨ ində
dɔnangɨ kakin gangɨ. Ningə gangɨ kɨ kete non aw Giresɨ'tɨ.
3 Pol isɨ'tɨ non nanyi mutə. Dɔkagilo'tɨ kɨ kadɨ un tokibo kaw kɨ dɔnangɨ
Siri'tɨ ningə, gər kadɨ Juwipɨ'gɨ uləi ta'de nanga kadɨ n'rai si'ə nya kɨ majel.
Be ə, təl un row kɨ Maseduwann'tɨ.
4 Mbunə de'gɨ'tɨ kɨ dani'ə a ingə Sopater kɨ ngonn lə Pirusɨ kɨ Bere'tɨ
num, Arisitarkɨ in kɨ Segondusɨ kɨ in de'gɨ kɨ Tesalonikɨ'tɨ num, Gayusɨ
kɨ Dərbɨ'tɨ num, Timote num, taa Tisikɨ num in kɨ Tiropim kɨ in de'gɨ kɨ
dɔnangɨ Aji'tɨ num tɔ.
5 De'gɨ kin ɔti kete non'je'tɨ, awi nginəi'je Tirowasɨ'tɨ.
6 J'in ə, go ndɔ'gɨ'tɨ lə mapa kɨ ra kɨ hum ɔd'ɔ el, ə j'al me to'tɨ me ɓe'tɨ kɨ
Pilipɨ j'isɨ j'aw. J'aw, jɨ ra ndɔ mi row'ə, ə j'aw j'ingə madɨ'je'gɨ Tirowasɨ'tɨ,
jɨ ra ndɔ siri.

Pol me ɓe'tɨ kɨ Tirowasɨ

7 Ndɔ Dɔmasɨ, jɨ kawnan tadɔ kusɔ mapa, Pol a aw lo ti'tɨ, adɨ elta kɨ
njendo'gɨ. Be ə, elta ratata dann lo dɔ'a'tɨ.
8 Jɨ kawnan me kəy'tɨ kɨ in dɔ mad'a'tɨ taa. Ningə me kəy'tɨ kakin,
lambɨ'gɨ ngayn in səm'tɨ non.
9 Lokɨ Pol isɨ elta adɨ ngal, Basa kare kɨ tɔ'a nan Etikusɨ isɨ penetir'tɨ, to
ɓi kanum, adɨ ɓi un'ə, in kəy'tɨ kɨ nja mutə dɔ mad'a'tɨ, te osɨ. Lokɨ de'gɨ
eyina n'uni'ə ə, basa oy.
10 Pol ur nanga, dow rɔ'ne dɔ'a'tɨ ə un'ə ji'ne'tɨ ə el'de ene: «Adi me'se
gangɨ mann el nan to kum ɓay!»
11 Go'tɨ, Pol təl ala taa gogɨ, gangɨ mapa sɔ. Un ta kɨ ta'ne'tɨ gogɨ bitɨ
taginnlo'tɨ, ə ɔtɨ aw.
12 Nga ningə, de'gɨ ɔri basa awi si'ə ɓe kumngayira, adɨ de'gɨ pətɨ me'de
osɨ nanga.

Pol in Tirowasɨ'tɨ aw Mile

13 J'in j'aw kete kɨ to me ɓe'tɨ kɨ Asosɨ. Me ɓe'tɨ kin ə, j'a j'uni Pol nan'tɨ
se'je. Tadɔ kigo kɔjitara'tɨ li'ə, ge kadɨ n'un row kɨ nja'ne.
14 Lokɨ re ingə'je Asosɨ'tɨ, j'uni'ə me tokibo'tɨ nan'tɨ se'je ə j'awi
Mitilene'tɨ.
15 Lo ti go'tɨ ningə, j'ɔti non me tokibo'tɨ ka ɓay, jɨ re jɨ te ta lo'tɨ kɨ Kiyo.
Ndɔ kɨ go'tɨ ningə, jɨ te Samosɨ. Ndɔ kɨ nja sɔ ɓay ta jɨ te Mile'tɨ.

16 Pol ndigɨ kadɨ n'ra lo katɨ Epejɨ'tɨ el nan pa nya ta dɔkagilo dər dɔ'ne'tɨ
dɔnangɨ Aji'tɨ. Ge kadɨ n'aw kalangɨ kadɨ re to'n bann inɓe kaa, ndɔ
Pantəkotɨ osɨ dɔ'ne'tɨ Jerujalem.

Pol elta ngatɔgɨ'gɨ me ɓe'tɨ kɨ Mile

17 Lokɨ Pol in me ɓe'tɨ kɨ Mile ə, ulə ɓar ngatɔgɨ'gɨ lə Njekawnan'gɨ kɨ
Epejɨ'tɨ.
18 Lokɨ rei tei rɔ'a'tɨ ningə, el'de ene: «In gəri row panjiyə'm dɔkagilo'gɨ
pəti kɨ m'in'n sese nan'tɨ, tumginn'ə dɔ ndɔ kɨ dɔkete'tɨ kɨ m're'n dɔnangɨ
Aji'tɨ.
19 M'ra kuləɓər lə Burəɓe kɨ dɔ kɨ sɔl lɔm lɔm, me mann non'tɨ kɨ me
nya nan'gɨ'tɨ kɨ m'ingə kɨ row'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ gorow kulə ta nanga kɨ
in rɔ Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ madɨ.
20 Gəri ɓətɨ, m'iyə'se dɔ nya madɨ kare el. M'ilə'se mbər Poyta kɨ majɨ
ta m'ndo'se nya'gɨ pətɨ kɨ a ra sese majɨ tɔ, taga dann bulə de'gɨ'tɨ num,
me kəy'gɨ'tɨ num tɔ.
21 M'iləmbər m'ɓar'n Juwipɨ'gɨ num, Girekɨ'gɨ num kadɨ təli rɔ'de go
Luwə'tɨ ə inyəi gorow njiyə'de'gɨ kɨ majel kin kɔ, taa kadɨ uni me'de adi
Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ tɔ.
22 Kɨ ngɔsine kin, Ndil Luwə ində dɔ'm'tɨ, adɨ m'njɨ m'aw Jerujalem'tɨ
kɨ kanjɨ kadɨ m'gər nya kɨ a ra'm nu.
23 Nya kɨ m'gər, me ɓebo'gɨ'tɨ kare kare kɨ m'te'tɨ Ndil Luwə el'm ta adɨ
m'gər tokɨ dangay'gɨ kɨ kon'gɨ isɨ nginəi m'in non.
24 Kɨ ɔjidɔ'm, kisikidɔtaa lə'm in nya madɨ takum'tɨ el. Nya ge lə'm
in kadɨ m'aw ratata m'tɔlta ngodɨ lə'm, ə kadɨ m'ra kuləɓər kɨ m'ingə ji
Burəɓe Jeju'tɨ kin majɨ. Adɨ in kulə kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ memajɨ
lə Luwə.
25 Ningə ngɔsine, m'gər kadɨ ingɨ pətɨ kɨ m'njiyə dann'se'tɨ ə m'ilə'se
mbər Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ konɓe lə Luwə kin, de kare kaa a oo'm el
ratata nga.
26 In be ə, m'elta lə'm taga ar njay ɓone, ta mosɨ'se pətɨ goto dɔ'm'tɨ.
27 Tadɔ kɔjitara'gɨ lə Luwə pətɨ, m'iləmbər dɔ'tɨ madɨ oyi. Nya kɨ m'iyə
dɔ'a rɔ'se'tɨ goto.
28 Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ inɓe'gɨ, taa dɔ nyakul'gɨ'tɨ kɨ in Njekawnan
kɨ Ndil Luwə adɨ'se kadɨ ngəmi'de kin tɔ. Majɨ kadɨ indəi kum'se go
Njekawnan'gɨ'tɨ lə Luwə kɨ ndogɨ'de kɨ mosɨ'ne, to njekul nyakul'gɨ kɨ majɨ.
29 M'gər kadɨ lokɨ m'a m'goto dann'se'tɨ, de'gɨ madɨ kɨ a toi to jagum'gɨ
kɨ nje mendul, a rei uri dann'se'tɨ ə a rai Njekawnan'gɨ majel.
30 Ningə mbunə'se'tɨ inɓe'gɨ kaa, de'gɨ madɨ a təli nje rugɨ ta kɨ rɔta'tɨ
kadɨ təli nje kawnan madɨ'gɨ njendo'gɨ'tɨ lə'de.
31 Majɨ kadɨ sii dɔ nja'se'tɨ, adɨ me'se olo dɔ'tɨ, tokɨ me ɓal'tɨ kɨ mutə kɨ
m'ra dann'se'tɨ, kondɔ'tɨ kɨ kada, kare kare pətɨ, m'inyə ta kulə dingəm
me'se'tɨ el, kɨ mann non kɨ kum'tɨ.
32 Ningə ngɔsine, m'ulə'se ji Luwə'tɨ, taa m'ndəjɨ'se kɨ ta li'ə kigo
memajɨ'tɨ li'ə tɔ. Ta kin aw kɨ tɔgɨ kadɨ adɨ tɔgi me kunme'tɨ, taa Luwə a
adɨ'se nya majɨ'gɨ pətɨ kɨ isɨ ngəm tadɔ lə de'gɨ pətɨ kɨ ində'de ta dangɨ.
33 Lo kɨ m'in dann'se'tɨ, m'ra kumnda nar, eke ɔr eke ku lə de madɨ
dann'se'tɨ el.
34 Inɓe'gɨ gəri ɓətɨ, kadɨ kɨ ɔjidɔ kisikidɔtaa lə'm, eke yan madikulə'm'gɨ,
m'ra kulə kɨ ji'm m'inɓe.
35 M'ɔjɨ'se kɨ lo'gɨ pətɨ, eke kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ kadɨ rai kulə be kadɨ indəi
kum'se go nje yai'gɨ'tɨ. Ningə majɨ kadɨ me'se olo dɔ ta'tɨ kɨ Burəɓe Jeju
inɓe el kɨ ta'ne ene: "Majikur in ngayn dɔ de'tɨ kɨ adɨ utə de kɨ isɨ taa."»

36 Go ta'gɨ'tɨ kɨ Pol el kin ningə, ɔsɨ məkəsi'ne nanga, ə elta kɨ Luwə
nan'tɨ se'de pətɨ.
37 Ningə go'tɨ, ingɨ pətɨ, ɓuki nan kɨ non'tɨ, ə osɨ mindɨ Pol'tɨ uwəi'ə, ə
orei'ə kɨ rɔ'de'tɨ.
38 Ta li'ə kɨ el'de ene: «A oyi kum gogɨ el,» kin ɔr tɔgɨ'de ngayn. Ningə
dani'ə bitɨ awi si'ə ta to'tɨ.

21

Kaw Pol kɨ Jerujalem'tɨ

1 Go k'inyə nan'tɨ kɨ ngatɔgɨ'gɨ lə Njekawnan'gɨ kɨ Epejɨ'tɨ, j'al me to'tɨ,
ə j'aw njururu dɔ dor'tɨ kɨ tɔ'a nan Bulə de'gɨ. Lo ti go'tɨ ningə, jɨ te me
ɓebo'tɨ kɨ Rodɨ. J'ɔti Rodɨ'tɨ ə j'aw ɓebo'tɨ kɨ Patara.
2 J'ingə tokibo isɨ aw Penesi'tɨ adɨ j'al me'tɨ j'aw si'ə.
3 Lokɨ j'oo dɔ dor Sipir kɨ kum'je be ningə, j'inyə kɨ holo be ə j'ɔr taa
kɨ dɔnangɨ Siri'tɨ. J'awɨ j'ur nanga Tir. Lo kin'tɨ non kɨ a ɔri nya'gɨ kɨ me
to'tɨ nanga.
4 J'ingə njendo'gɨ me ɓe'tɨ kakin non, adɨ j'isɨ se'de asɨ ndɔ siri. Njendo'gɨ
kakin, Ndil Luwə ɔsɨ'de adɨ eli Pol kadɨ aw Jerujalem'tɨ el.
5 Nan lokɨ dɔkagilo lə'je asɨ ningə, j'ində taa, j'un tarow lə'je. Njendo'gɨ
pətɨ, kɨ ne'de'gɨ kɨ ngann'de'gɨ dani'je bitɨ tei se'je gidɨ ɓebo'tɨ. Low'ə'tɨ
non, j'ɔsɨ məkəsɨ'je nanga ta ba'tɨ, j'elta kɨ Luwə.
6 Go'tɨ, lokɨ j'el nan ta'gɨ kɨ dɔboy'tɨ kɨ kadɨ j'inyə'n nan, ə j'ala me to'tɨ
ə ingɨ təli kɨ ɓe'gɨ lə'de tɔ.
7 J'ində ngangɨ kaw mbah lə'je kɨ tokibo, lokɨ j'in Tir'tɨ jɨ re jɨ te
Tolemayisɨ'tɨ. Me ɓebo'tɨ kin non, j'uwə jɨ ngannkon'je'gɨ, ə j'isɨ se'de
ndɔ kare.
8 Lo ti dɔ'tɨ ningə, jɨ re jɨ te Sejare'tɨ. J'aw me kəy'tɨ lə Pilipɨ kɨ in nje
kiləmbər Poyta kɨ majɨ, kɨ in mbunə de'gɨ'tɨ kɨ siri kɨ nje kində kum'de go
nya majɨ'gɨ'tɨ lə Njekawnan'gɨ kɨ Jerujalem'tɨ*. J'isɨ rɔ'a'tɨ non.
9 Me kəy'tɨ li'ə, ngann dene'gɨ sɔ kɨ gəri dingəm el ɓay, kɨ in njekelta kɨ
ta Luwə'tɨ sii səm'tɨ non.
10 J'isi me kəy'tɨ lə Pilipɨ kakin jɨ ra ndɔ ngayn nga a kadɨ njekeltakita
Luwə'tɨ kɨ tɔ'a nan Agabusɨ in Jude'tɨ re ingə'je non†.
11 Njekeltakita Luwə'tɨ kakin un ndar dɔ ɓədɨ lə Pol dɔ'n jɨ'ne'gɨ kɨ
nja'ne'gɨ, ningə el ene: «Ndil Luwə ene, me ɓebo'tɨ kɨ Jerujalem, Juwipɨ'gɨ
a dɔɨ'ə to ndar dɔ ɓədɨ kin be. Ningə a ilə'ə ji de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el.»
12 Lokɨ j'oo ta kin ningə j'in kɨ ngannkon'je'gɨ kɨ Sejare'tɨ j'uwə nja Pol,
jɨ dəj'ə kadɨ aw Jerujalem'tɨ el.
13 Nan Pol ilə'je'tɨ ene: «Ononyi'se kadɨ nonyi adɨ me'm gangɨ mann.
M'in Pol m'in ndəkba kadɨ de'gɨ dɔi m'in par el, nan re ɔjidɔ koy kaa,
m'in ndəkba kadɨ m'oy tadɔ tɔ Burəɓe Jeju Jerujalem'tɨ.»
14 Lokɨ j'oo kadɨ Pol təl rɔ'ne go ta'gɨ'tɨ kɨ j'el'ə el, j'in kaa jɨ təl jɨ ta kon
tɔ, ə jɨ təl jɨ dəji kadɨ Luwə ra ndigɨ lə'ne par.
15 Go ndɔ'gɨ'tɨ kɨ jɨ ra dɔnangɨ Sejare'tɨ, jɨ ra go rɔ'je ə j'ɔtɨ j'aw
Jerujalem'tɨ.
16 Njendo'gɨ kɨ madɨ kɨ Sejare'tɨ awi se'je nan'tɨ Jerujalem'tɨ. Lokɨ jɨ te
Jerujalem'tɨ ningə dani'je me kəy'tɨ kɨ de madɨ kɨ tɔ'a nan Minason, adɨ
j'isɨ'tɨ. In de kɨ Sipir'tɨ. In kɨ kare mbunə njendo'gɨ'tɨ kɨ dɔkete.
17 Lokɨ jɨ re jɨ te Jerujalem'tɨ, ngannkon'gɨ uwəi'je rɔ'de'tɨ kɨ rɔnel kɨ ətɨ
ɓol.

---

* **21:8 21.8** 6.5, 8.5 † **21:10 21.10** 11.28

18 Lo ti dɔ'ti, Pol aw se'je me kəy'ti lə Jaki. Lo kin'ti ə, j'ingə ngatɔgi'gi
lə njekawnan'gi pəti, səm'ti non.
19 Go kuwə ji'ti ki Pol uwə ji'de ningə, ɔr'de poy nya'gi ki Luwə ra tadɔ
ginn de'gi ki in Juwipi'gi el, ki takul kulə li'ə kin, bere bere adi'de oyi.
20 Go nya'gi'ti ki Pol ɔr'de poy'o kin ningə, uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ə eli
Pol eyina: «Ngonnkon'je, ində kum'i oo, Juwipi'gi dər banyi banyi ə uni
me'de adi Jeju, nan pəti uwəi go ndukun lə Moji ngan.
21 Ningə ki ngɔsine kin oyi ta dɔ'i'ti toki isi ndo Juwipi'gi pəti ki sii to
mbah'gi dɔnangi'gi'ti ki rangi kadi inyəi go ndukun'gi lə Moji kɔ num,
el'de kadi ujəi mɔti ngann de'gi el num, taa nya jibəlɓe'gi lə Juwipi'gi ka
kadi uni go'ə el num tɔ.
22 Adi ji mər dɔ nya'ti kadi ji ra, tadɔ a oyi poy'i kadi in re ka par am!
23 Be ə, maji kadi ra nya'gi ki j'a j'eli kam. J'aw ki de'gi sɔ mbunə'je'ti
ne ki uni mindi'de kadi n'indəi rɔ'de ta dangi tadɔ lə Luwə.
24 Maji kadi ɔr de'gi kin go'i'ti, ə ra se'de nyajibəlɓe kar rɔ dɔ majel'ti,
ə ugə dɔ'de kadi ngisəi dɔ'de‡. Ningə de'gi pəti a gəri kadi poy ta'gi pəti
ki oyi ɔjidɔ'i in ta'gi ki ngom. Tadɔ inɓe ki dɔ'i, təl rɔ'i go ndukun'gi'ti lə
Moji.
25 Ki ɔjidɔ de'gi ki in Juwipi'gi el ki uni me'de, ndukun'gi ki ji ndangi
j'ulə'n j'adi'de, in kadi sɔi da ki iləi kadikare'ti ɓari'n yo el num, kadi sɔi
mosi el num, da ki de mbir m'ində el, ə kadi sangi nan kigo lo kaya'ti kaa,
kadi goto dann'de'ti tɔ§.»
26 In be ə, lo ti go'ti ningə, Pol aw ki de'gi ki sɔ kakin, ar rɔ'ne se'de,
ningə go'ti ur nati Kəy'ti lə Luwə, ɔji ndɔ ki ginn kar rɔ lə'de a gangi'n, ə
kadi de ki ra dann'je'ti a re'n ki kadikare, kadi adi Luwə.

De'gi uwəi Pol

27 Loki nanyi ndəkba kadi ginn ndɔ ki siri gangi, Juwipi'gi madi ki in
dɔnangi Aji'ti, oyi Pol Kəy'ti lə Luwə kakin. Suləi bulə de'gi dɔ'a'ti ə osi
si'ə uwəi'ə,
28 ningə elita ki ndu'de ki bo eyina: «In de'gi ki Isirayel, rei ɔsi ginn'je!
De kam ə, in njendo de'gi ki lo'gi pəti kadi ɔsi ta de'gi lə'je num, ndukun'gi
lə'je num taa kəykawnan kin num tɔ. Ningə ki rangi ɓay, re ur ki de'gi
ki ujəi mɔti'de el nati Kəy'ti lə Luwə kadi təl'n lo ki ar njay kin, lo ki to
njen'ti.»
29 Elita kin be, tadɔ kete oyi Tiropim, de ki ɓebo Epeji'ti si'ə me ɓebo
Jerujalem'ti, adi məri me'de'ti toki Pol re ur si'ə Kəy'ti lə Luwə.
30 De'gi rai njir dɔnan'ti me ɓebo'ti ki Jerujalem'ti ba pəti. Ningə de'gi
tei ki lo njon njon isi rei bur bur. Rei uwəi Pol tei si'ə Kəy'ti lə Luwə ki
taga. Ningə tanan'ti non uwəi takəy'gi uti.
31 De'gi sangi kadi n'tɔli Pol. Ningə kete ɓay taa kadi tɔli'ə, poyta osi
mbi ki boi'ti ki dɔ njerɔ'gi'ti ki Rɔm'ti kadi ɓebo Jerujalem ba pəti ra ki
nja'ne taa.
32 Tanan'ti non par ə, indəi taa ɓuki njerɔ'gi kibo'gi ki dɔ kuti njerɔ'gi'ti
ki ɓu, ə anyi ngodi ki rɔ bulə de'gi'ti. Loki bulə de'gi kakin oyi kibo ki dɔ
njerɔ'gi'ti ki njerɔ'gi ningə, tai kon ta kində Pol'ti.
33 Loki re te rɔ bulə de'gi'ti, kibo ki dɔ njerɔ'gi'ti kakin ɔti ndəkba ki rɔ
Pol'ti, un ndu'ne adi uwəi'ə, ə adi dɔi'ə ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta
ene: «Nan in dingəm kam wa? Ə ri ə ra wa?»

‡ **21:24 21.24** 18.18 § **21:25 21.25** 15.20

34 Ningə ta kɨ yətɨ to dangɨ dangɨ dann bulə de'gɨ'tɨ, ta lə'de un go nan
el. Adɨ lo kadɨ kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ kakin oo ta kɨ rɔta'tɨ goto. Be ə un
ndu'ne kadɨ ai kɨ Pol me ndogɨ bɔr'tɨ kɨ ngal, lo kisɨ njerɔ'gɨ'tɨ
35 Lokɨ Pol re te rigɨ lo njiyə'gɨ'tɨ kin ningə, lowə goto adɨ njerɔ'gɨ uni'ə,
tadɔ bulə de'gɨ bətirəi'ə kɨ wongɨ ngayn.
36 Bulə de'gɨ kɨ sii njiyəi gɔ'ə'tɨ mukɨ mukɨ eli kɨ ndu'de kɨ boi eyina:
«Kadɨ tɔli'ə!»

Pol elta ngannkon'ne Juwipɨ'gɨ

37 Kete ɓay taa kadɨ njerɔ'gɨ awi si'ə me ndogɨ bɔr'tɨ kɨ ngal kɨ lo
kisɨ'de'tɨ, Pol dəjɨ ta kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ ene: «A adɨ'm tarow kadɨ m'a
m'elta kare wa?» Kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ kakin dəj'ə ene: «In gər kelta Girekɨ
ɓətɨ wa?
38 M'gər el adɨ m'ɔjɨ m'ene in de kɨ Ejipitɨ kɨ ndɔkɨ me ndɔ'gɨ'tɨ kɨ gogɨ ne
kin, sulə de'gɨ adɨ rai wongɨ, ə ɔr'de asɨ de'gɨ dər sɔ kɨ nyakatɨ'gɨ jɨ'de'tɨ,
ə ur'n mu kin.»
39 Ə Pol ene: «Jagɨ, m'in Juwipɨ kɨ ɓebo'tɨ kɨ Tarsɨ kɨ dɔnangɨ Silisɨ'tɨ,
m'in de kɨ me ɓebo'tɨ kɨ tɔ'a ɓar, ə nja'i ba inyə'm taa adɨ m'el de'gɨ ta.»
40 Be ə, kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ ad'a tarow. Pol ində ra taa dɔ rigɨ lo njiyə'tɨ,
ɓukɨ jɨ'ne dəjɨ'n bulə de'gɨ kadɨ uri mbɨ'de. Lokɨ lo to jijiji ningə, el'de ta
kɨ ta Ebirə.

22

1 Pol el ene: «Ngannkon'm'gɨ kɨ bai'gɨ, uri mbɨ'se majɨ kadɨ oyi ta kɨ
m'aw to m'el'se ngɔsine kadɨ m'manjɨ'n ta dɔ rɔ'm'tɨ kin.»
2 Lokɨ oyi kadɨ Pol el'de ta kɨ ta Ebirə ningə, təli adi lo to jijiji inɓe ɓay
kadɨ n'oyi ta li'ə.
3 Be ə Pol el'de ene: «M'in Juwipɨ kɨ oji'm'in Tarsɨ'tɨ, kɨ dɔnangɨ
Silisɨ'tɨ. Nan otɨ'm'in Jerujalem'tɨ ne. Gamaliyel* ə in njendo'm ndukun
lə kaw'je'gɨ kadɨ m'gər majɨ majɨ. Kete m'tingə bil tadɔ lə Luwə tokɨ rai
ngɔsine kin be tɔ.
4 M'adɨ kon de'gɨ kɨ nje kun go nyando kɨ m'njɨ m'ndo kin kadɨ kɨ asɨ ta
koy'de. M'uwə'de: dene'gɨ kɨ dingəm'gɨ, m'tɔ'de m'tilə'de dangay'tɨ.
5 Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ngatɔgɨ'gɨ pətɨ asɨ kadɨ a
manyinajɨ lə'm dɔ ta'tɨ kin. Inɓe'gɨ ə m'taa makitu jɨ'de'tɨ kadɨ m'aw
m'uwə'n ngannkon'gɨ kɨ Damasɨ'tɨ kɨ nje kun go nyando kin. M'uwə'de
kadɨ m're se'de Jerujalem'tɨ ne m'ɓukɨ'de dangay'tɨ†.
6 Lokɨ m'in dɔ row'tɨ, m're ndəkba kɨ Damasɨ'tɨ, ningə kɨ kadɨ kɨ in
ndəkba kɨ jam dɔ ɓe ə, tanan'tɨ non par ə, kunjɨ kibo ngayn in dɔran'tɨ re
unjɨ gugɨ dɔ'm.
7 M'osɨ kɨ takum nanga, ningə m'oo ndu ta madɨ el'm ene: "Sol, Sol, tadɔ
ri ə isɨ adɨ'm kon be wa?"
8 Ə m'ilə'tɨ m'ene: "In nan ə Burəɓe?" Ningə təl el'm ene: "In m'in Jeju
kɨ Najaretɨ'tɨ kɨ isɨ ad'a kon."
9 Nje kɨ in sə'm oyi kunjɨ kakin majɨ, nan oyi ndu'de kɨ isɨ el'm ta el.
10 Lo kin'tɨ, m'dəj'ə m'ene: "Burəɓe, in ri ə kadɨ m'ra wa?" Nga a
Burəɓe el'm ene: "Ində taa aw Damasɨ'tɨ non, ə a eli'nu nya'gɨ pətɨ kɨ
kadɨ ra."
11 Kunjɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn kakin ra adɨ kum oo lo el, adɨ de'gɨ kɨ in sə'm
ndɔri m'in to ndɔr ə ai sə'm Damasɨ'tɨ.
12 Ningə Damasɨ'tɨ, dingəm kare kɨ ɓari'ə nan Ananiyasɨ isɨ non. In de
kɨ njera go ndukun'tɨ, adɨ Juwipɨ'gɨ pətɨ kɨ Damasɨ'tɨ ndigɨ ta li'ə ngayn.

---

* **22:3 22.3** 5.34 † **22:5 22.5** 4-5, 8.3, 9.1-2

13 In ə aw rɔ'm'tɨ el'm ene: "Ngonnkon'm Sol, kadɨ kum'i oo lo." Ningə
tanan'tɨ non par ə kum oo lo adɨ m'oo'ə.
14 Ningə el'm ene: "Luwə lə kaw'je'gɨ mbəti kete nu kadɨ in gər ndigɨ
li'ə, ə kadɨ oo Nje kɨ ra dana, taa kadɨ oo ta kɨ ta'a'tɨ tɔ.
15 Tadɔ a in nje mannajɨ li'ə dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ oo kɨ kum'i num, oo kɨ mbi
num, kɨ rɔ de'gɨ'tɨ pətɨ.
16 Ningə kɨ ngɔsine kin, nya kɨ nanyi kadɨ de ra goto nga. Ə ində taa, ɓar
tɔ Luwə, ə ra'a batəm, adɨ majel'gɨ lə'i in kɨ togɨ kɔ."»

Pol elta dɔ kulə'tɨ kɨ ingə

17 «Lokɨ m'təl m're Jerujalem'tɨ, m'njɨ m'elta kɨ Luwə me Kəy'tɨ lə Luwə
ningə, m'oo nya me ndil'tɨ.
18 M'oo Burəɓe el'm ene: "In taa kalangɨ kadɨ te kɔ Jerujalem'tɨ, tadɔ a
taai najɨ lə'i kɨ a man dɔ'm'tɨ el."
19 Lo kin'tɨ, m'el'ə m'ene: "Burəɓe, de'gɨ kin gəri majɨ kadɨ in m'in ə
kete m'in nje kaw kɨ lo kəykawnan'tɨ lə Juwipɨ'gɨ, m'uwə nje kɨ uni me'de
adi'nu, m'tində de'gɨ m'tilə'de dangay'gɨ'tɨ.
20 Taa lokɨ ndɔkɨ isɨ təli nje mannajɨ lə'i Etiyenn kin ka, m'in low'ə'tɨ
non tɔ. Adɨ ndu'm in nan'tɨ kɨ nje tɔl'ɔ'gɨ, m'inɓe m'njɨ ta ku'gɨ'tɨ lə'de
m'ngəm‡."
21 Nan Burəɓe el'm ene: "Aw, tadɔ m'a m'uləi sanyi rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in
Juwipɨ'gɨ el."»

Pol el tokɨ n'in de kɨ Rɔm'tɨ

22 Lokɨ uri mbi'de oyi ta lə Pol bitɨ tei dɔ ta'tɨ kin ə, uni ndu'de kɨ taa eli
eyina: «De kɨ be kin in de kɨ kadɨ goto kɔ dɔnangɨ'tɨ. In de kɨ kadɨ isɨ kɨ
dɔ'ne taa el.»
23 Uri kɔl ningə, tɔri ku'gɨ lə'de tiləi kɔ, ə kəri bu sananyi kɨ taa.
24 Lo kin'tɨ, njekundɔ njerɔ'gɨ un ndu'ne kadɨ awi kɨ Pol me ndogɨ bɔr'tɨ
kɨ ngal kadɨ dəji'ə ta kɨ ndəy kadɨ el nya kɨ ra nya ə adɨ de'gɨ isɨ ungi bilə
dɔ'a'tɨ kin.
25 Nan, lokɨ dɔi Pol kadɨ indəi'ə ə, Pol el kibo lə njerɔ'gɨ kare kɨ ra non
ene: «Adɨ ai kɨ tɔgɨ kadɨ indəi de kɨ Rɔm'tɨ kɨ ta kaa de gangɨ dɔ'a'tɨ el
wa§?»
26 Lokɨ kibo lə njerɔ'gɨ oo ta kin ningə, aw el kibo kɨ dɔ'de'tɨ ene: «Ra
nya kɨ aw to ra kin el, de kam in de kɨ Rɔm'tɨ.»
27 Lo kin'tɨ, kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ re rɔ Pol'tɨ dəj'ə ene: «El'm adɨ m'oo,
in de kɨ Rɔm'tɨ wa?» Ə Pol el'ə ene: «Oyo, m'in de kɨ Rɔm'tɨ.»
28 Ə kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ el Pol ene: «M'in m'adɨ nar ngayn ɓay taa kadɨ
m'təl'n de kɨ Rɔm'tɨ.» Nan Pol el'ə ene: «Yan'm m'in, oji m'in to kojɨ.»
29 Par ə, tanan'tɨ non, de'gɨ kɨ kete kadɨ indəi Pol, dəji'ə'n'ə ta kakin tɔri
rɔ'de gogɨ. Kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ inɓe kaa ɓol ra'a tɔ, lokɨ oo kadɨ Pol in de
kɨ Rɔm'tɨ, ə n'adɨ dɔi'ə kɨ kulə gindɨ.

Pol ra non njegangita'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ

30 Kibo kɨ dɔ njerɔ'gɨ'tɨ sangɨ kadɨ n'gər nya inɓe kɨ Juwipɨ'gɨ səki Pol
kin ar njay. Be ə, lo ti dɔ'tɨ ningə, adɨ tuti Pol, ə adɨ ndu'ne kadɨ kibo'gɨ lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ njegangɨ ta'gɨ lə Juwipɨ'gɨ kawinan, ə aw kɨ
Pol non'de'tɨ.

‡ **22:20 22.20** 7.58, 8.1 § **22:25 22.25** 16.37

23

1 Pol gon njegangi ta'gi lə Juwipi'gi ba, ə el'de ene: «Ngannkon'm'gi,
me'm uwə'm ki ta nden el, dɔ ki ra'm'ti ki m'ra non Luwə'ti biti ɓone.»
2 Ningə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ɓari'ə nan Ananiyasi adi
ndu'ne de'gi ki rai kadi Pol'ti kadi indəi ta'a.
3 Ə Pol el'ə ene: «In in ə Luwə a indəi, in bɔr ki kɔy pon gidi'ti kadi nda
kare. Si ne kadi gangi ta dɔ'm'ti kigo ndukun'ti, ningə təl aldɔ ndukun,
adi ndu'i kadi indəi m'in ɓay.»
4 Nje ki rai kadi Pol'ti ndəkba eli'ə eyina: «Taji kibo lə njekujənyamosi
kadikare'gi lə Luwə wa?»
5 Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gi, m'gər kadi in kibo lə njekujənyamosi
kadikare'gi lə Luwə el. Tadɔ ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: "A elta
ki majel dɔ ngar'ti lə de'gi lə'i el*."»
6 Loki Pol gər kadi de'gi ki kawinan kin, nje ki nan'gi in Sadusi'gi, ə nje
ki nungi in *Parisi'gi ningə, un ndu'ne ki taa dann njegangita'gi'ti ene:
«Ngannkon'm'gi, m'in Parisi, nje koji'm in Parisi†. Ningə in tadɔ kində
ki m'ində me'm dɔ kində taa lo koy'ti lə njekoy'gi kin ə rei sə'm lo gangi
ta'ti.»
7 Loki Pol elta kin ə, ta ki manjinan'ti in dann Parisi'gi'ti ki Sadusi'gi,
adi de'gi gangi nan.
8 Tadɔ Sadusi'gi eli eyina de'gi a indəi taa lo koy'ti el, taa malayka'gi, ki
ndil'gi kaa gotoi tɔ. Nan Parisi'gi eli toki nya'gi kin toi non‡.
9 Lo singə səkitə, ə njendangi ndukun'gi ki me kuti'ti lə Parisi'gi indəi
taa elita ki tɔgi'de eli eyina: «J'in j'oo nya madi kare ki majel rɔ dingəm'ti
kin el. Dɔmaji ə in ndil eke malayka inɓe ə el'ə ta.»
10 Loki takasinan el aw ki kete kete, kibo lə njerɔ'gi ɓol kadi de'gi kin in
uwəi Pol. Be ə, un ndu'ne adi njerɔ'gi kadi rei ɔri Pol awi si'ə me ndogi
bɔr'ti ki ngal gogi.
11 Kondɔ go'ti ə, Burəɓe te bus rɔ Pol'ti el'ə ene: «Uwə tɔgi ba. Toki
mannaji lə'm Jerujalem'ti, maji kadi mannaji kin Rɔm'ti tɔ.»

De'gi dɔi ta nan'ti kadi n'tɔli Pol

12 Loki lo ti, Juwipi'gi uni mindi'de kadi n'usɔi nya el num, n'anyi nan
mann el num, biti kadi n'tɔli Pol binəm taa.
13 Nje ki dɔi ta nan'ti kin ali dɔ dɔsɔ kare.
14 Ningə ai eli kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatɔgi'gi eyina:
«J'un mindi'je ki ngan ngayn kadi j'usɔ nya el num, j'anyi mann el num,
biti kadi ji tɔl Pol binəm taa.»
15 Ningə ki ngɔsine kin, ingi kadi ndu'se in nan'ti ki njegangi ta'gi, ə
kadi awi ingəi kibo lə njerɔ'gi, eli'ə toki gəi kadi re ki Pol non'se'ti kadi
indəi manji ta li'ə maji maji oyi. Nga a, loki Pol a re ə, te rɔ'se'ti el ɓay ə
j'in j'a ji tɔl'ɔ.
16 Ngonn lə konnann Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol'ti me ndogi bɔr'ti
ki ngal el'ə.
17 Be ə, Pol ɓar njekundɔ kuti njerɔ'gi ki ɓu kare el'ə ene: «Aw ki ngonn
kin rɔ kibo'ti lə njerɔ'gi. Aw ki ta kare non kadi el'ə.»
18 Njekundɔ njerɔ'gi ki ɓu aw ki ngonn kakin rɔ kibo'ti ə el'ə ene:
«Dangay ki ɓari'ə Pol ə ɓari'm, ene m're ki ngonn kin rɔ'i'ti, toki aw
ki ta kare non kadi el'i.»
19 Kibo lə njerɔ'gi, uwə ngonn kakin ji'ne'ti, ɔr'ɔ aw si'ə dow kare, ə
dəj'ə ene: «Ta ri ə awi'n kadi el'm wa?»

---

* **23:5 23.5** Tekitaga 22.27 † **23:6 23.6** 26.5; Plp 3.5 ‡ **23:8 23.8** Mat 22.23; Mrk 12.18; Luk 20.27

20 Ngonn kakin el'ə ene: «Juwipɨ'gɨ dɔi ta nan'tɨ kadɨ n'dəji nu kadɨ in
te kɨ Pol lo ti'tɨ, non njegangita'gɨ'tɨ lə'de, tokɨ gei kadɨ n'indəi manjɨ ta
li'ə majɨ majɨ n'oyi.
21 Nan majɨ kadɨ oo ta lə'de el. Tadɔ de'gɨ kɨ tei dɔ sɔ kare a toi row'ə
kadɨ uwəi'ə. Uni ndu'de kɨ ngan ngayn be kadɨ n'usɔi nya el num, n'anyi
nan mann el num, bitɨ kadɨ n'tɔli'ə ə binəm taa. Kɨ ngɔsine kin, sii dɔ
nja'de'tɨ, isɨ nginəi ndu par.»
22 Kibo lə njerɔ'gɨ, ilə ndu'ne adɨ ngonn kɨ basa kakin kadɨ elta kin kete
adɨ de kɨ rangɨ oo el, ə inyə adɨ aw.
23 Go'tɨ, kibo lə njerɔ'gɨ, ɓar njekundɔ njerɔ'gɨ kɨ ɓu in joo el'de ene:
«Ɔsi nja njerɔ'gɨ ɓu joo nan'tɨ, nje kal sində'gɨ dɔ siri, ə nje kɨ nungɨ'gɨ ɓu
joo tɔ. Ningə sii dɔ nja'se'tɨ kadɨ kɨ dɔjoo gidə in kare ə, uni tarow kɨ kaw
kɨ Sejare'tɨ.
24 Indəi dɔ sində'gɨ nan'tɨ uni Pol tɔ. Ə kadɨ awi tei si'ə rɔ nje konɓe'tɨ
Pelisɨ, kɨ kanjɨ kadɨ nya madɨ ra'a.»
25 Kibo lə njerɔ'gɨ ndangɨ makitu kin be adɨ nje konɓe ene:
26 «M'in Kilodɨ Lisiyasɨ ə m'ndangɨ makitu kin m'ad'i kibo lə'm, nje
konɓe Pelisɨ. Nya kɨ dɔkete, m'uwə jɨ'i!
27 Ningə dingəm kin, Juwipɨ'gɨ uwəi'ə kadɨ re a tɔli'ə, ə lokɨ m'oo kadɨ
in de kɨ Rɔm'tɨ, m'aw kɨ njerɔ'gɨ m'taa'ə'n ji'de'tɨ.
28 M'sangɨ kadɨ m'gər nya inɓe kɨ ra ə Juwipɨ'gɨ səki'ə'n'ə, adɨ m'aw si'ə
non njegangɨ ta'gɨ'tɨ lə'de in Juwipɨ'gɨ.
29 Lo kin'tɨ ə, m'oo kadɨ səki'ə ɔjidɔ ndukun'gɨ lə'de, nan nya madɨ kare
kɨ majel kɨ ra kɨ asɨ kadɨ de tɔl'ɔ'n'ə eke uwə'n dangay'tɨ goto.
30 Eli m'in kadɨ Juwipɨ'gɨ isɨ sangi row kadɨ n'tɔli'ə, be ə, m'un'ə kalangɨ
m'ulə si'ə m'ad'i. Ningə m'un ndu'm kadɨ awi səki'ə rɔ'i'tɨ nu.»
31 Njerɔ'gɨ rai tokɨ kibo lə'de ɔjɨ'n'de, adɨ awi kɨ Pol kondɔ'tɨ ratata tei
si'ə Antipatirisɨ'tɨ.
32 Lo ti dɔ'tɨ, njerɔ'gɨ kɨ nje nja təli gogɨ lo kisɨ'de'tɨ, ə inyəi nje sində'gɨ
adɨ awi kɨ Pol.
33 Lokɨ tei Sejare'tɨ, nje sində'gɨ uni makitu lə nje konɓe, ə ɔji'ə Pol tɔ.
34 Nje konɓe tudə makitu kakin, ə dəjɨ Pol ke in de kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ ra
wa? Ningə oo kadɨ Pol in de kɨ Silisɨ'tɨ.
35 Ə el Pol ene: «M'a m'oo ta kɨ ta'i'tɨ, ndɔ kɨ nje səki'gɨ inɓe a rei.»
Ningə adɨ ndu'ne kadɨ ngəmi Pol me kəy ngar'tɨ lə Erodɨ.

24

Juwipɨ'gɨ indəi taa dɔ Pol'tɨ

1 Ndɔ mi go'tɨ, kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ɓari'ə nan
Ananiyasɨ re Sejare'tɨ. De'gɨ kɨ dani'ə rei si'ə in ngatɔgɨ'gɨ taa njenajɨ
dɔ de'gɨ'tɨ kɨ ɓari'ə nan Tertulusɨ tɔ. Ananiyasɨ kɨ de'gɨ kɨ gɔ'ə'tɨ kin awi
səki Pol rɔ nje konɓe'tɨ kɨ dɔnangɨ Sejare'tɨ*.
2 Lokɨ ɓari Pol ə, Tertulusɨ ulə ngirə kində ta dɔ'a'tɨ non nje konɓe'tɨ
ene:
3 «In kibo, Pelisɨ, kɨ takul'i, kɨ takul gosɨ konɓe lə'i, kɨ takul nya'gɨ kɨ tur
ginn'de kɨ tadɔ majɨ lə de'gɨ me ɓe ə, j'isi'n kɨ lapiya. In kin in majɨ kɨ jɨ
gər kɨ lo'gɨ pətɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ, ə j'isɨ rai oyo.
4 Ningə, kadɨ j'indəi kɔr'tɨ ngayn el, jɨ dəji kadɨ ur mbi, kigo me majɨ'tɨ
lə'i kadɨ oo'n dɔ ta kɨ j'a j'eli ta'gɨ kare ke joo.

* **24:1 24.1** 23.24

5 J'oo kadi dingəm kam in nje tuji ɓe. Re ki ganginan dann Juwipi'gi'ti
ki lo'gi pəti dɔnangi'ti ne. In njekundɔ kuti lə de'gi ki Najareti'ti†.
6 Aw biti kadi n'təl ki *Kəy lə Luwə lo ki to njen'ti, ə j'uwə. [
7 Ji ndigi kadi ji gangi ta dɔ'a'ti kigo ndukun'ti lə'je, nan njekundɔ
njerɔ'gi ki ɓari'ə nan Lisiyasi, re ində tɔgi ta'ə'n'ə ji'je'ti.
8 Ningə un ndu'ne kadi nje kində ta dɔ'a'ti rei nonyi'ti.] Kin ə el'je ta ə,
inɓe a oo kadi ta'gi ki j'el dɔ'a'ti kin in ta ki rɔta'ti.»
9 Juwipi'gi indəi rɔ'de nan'ti ki Tertulusi eyina, ta'gi ki el dɔ Pol'ti in ta
ki rɔta'ti.

Pol un ta ta'ne'ti non Pelisi'ti ki nje konɓe

10 Nje konɓe ra nya madi adi'n tarow Pol kadi elta. Be ə, Pol un ta ta'ne'ti
ene: «M'gər kadi asi ɓal ngayn ə isi gangi ta me ɓe'ti lə'je ne. Ningə, in
kigo taa ki m'taa me'i ə m'a m'manji'n ta dɔ'm'ti non'i'ti.
11 Asi kadi inɓe in sangi ginn'ə ə a gər maji. Kaw ki m'aw Jerujalem'ti
m'ɔsi dɔ'm nanga non Luwə'ti kin, m'aldɔ ndɔ ki dɔgi gidə in joo el ɓay.
12 Ningə, loki m'aw kin, in me Kəy'ti lə Luwə, eke me kəykawnan'ti lə
Juwipi'gi, eke lo madi'ti ki rangi me ɓebo'ti non, de ki oo'je, j'isi ji manji
nan ta ki de madi, eke oo'm m'nji m'sulə de'gi goto.
13 Taa de'gi inɓe ki rai ne kam, asi kadi ɔji nya madi kare dɔ ta'ti ki indəi
dɔ'm'ti kin, kadi in ta ki rɔta'ti, el tɔ.
14 Ningə, m'gər non'i'ti ne toki, m'nji m'ra kuləɓər lə Luwə lə bai'gi.
M'ra kulə kin ki gorow ki ingi ki indəi taa dɔ'm'ti kin, oyi kadi in gorow ki
low'ə'ti el. M'in m'oo kadi kunme dɔ nya'gi pəti ki ndukun lə Moji elta'a,
ki nya'gi pəti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti elita'a in nya'gi ki rɔta'ti.
15 M'ində me'm dɔ nya'ti kin rɔ Luwə'ti. Ningə ingi kaa, indəi me'de
dɔ'ti tɔ. Pəti, j'ində me'je'ti kadi de'gi ki njera nya ki dana ki njera nya ki
dana el, a indəi taa lo koy'ti.
16 In tadɔ kin ə, m'ində tɔgi dɔ rɔ'm'ti kadi me'm uwə'm ki ta non
Luwə'ti el num, non de'gi'ti el num tɔ.
17 Go ɓal'gi'ti ki banyi banyi ki m'goto, m're ki nar kadi m'ra'n ki de'gi
lə'm, taa ki kadikare kadi m'adi Luwə tɔ.
18 Lo kin'ti, in Juwipi'gi ki Aji'ti, ə ingəi m'in m'a m'ra kuji nya ra'gi ki
tadɔ kar rɔ njay me Kəy'ti lə Luwə. Lo ki ingəi m'in kin, de'gi uwəi nan
gidi'm'ti el num, taa de ra nya ki biriri el num tɔ‡.
19 Nga ningə, in Juwipi'gi ki Aji'ti kakin ə re a rei non'i'ti ne kadi to indəi
taa dɔ'm'ti, loki re ai sə'm ki ta madi.
20 A re in be el tɔ ningə, nje kində ta dɔ'm'ti ki rai nya kakin, elita nya ki
m'tɔl ə oyi ta'a, loki m'ra'n non nje gangi ta'ti lə Juwipi'gi kakin adi j'oo.
21 Ta kare ki m'un ndu'm taa non'de'ti m'ene: "In ki kadi ki m'un me'm
kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti ə m'ra'n non'se'ti lo gangi ta'ti ne§",
kin inɓe ə in ta ki kareba ki kadi rai dɔ'ti inɓe taa.»
22 Pelisi ki gər row lə Kirisiti maji*, ɔr ndɔ kete, ningə el'de ene: «Ndɔ
ki Lisiyasi ki njekundɔ njerɔ'gi re ə to m'ində manji ta lə'se kin ɓay».
23 Ningə adi ndu'ne adi kibo lə njerɔ'gi ki ɓu, kare ki njengəm Pol kadi
ngəm'ə dangay'ti. Nan k'in ə kadi inyə Pol adi ilə rɔ'ne, taa kadi inyə
tarow adi de li'ə ki ra ki ge kadi n'ra si'ə kaa, kadi ra si'ə tɔ.

Pol ra non Pelisi'ti in ki ne Dirusil

24 Asi ndɔ'gi go'ti, Pelisi təl rei ki ne'ne Dirusil ki in Juwipi. Loki rei, ulə
adi rei ki Pol adi el'ə ta ki dɔ kunme'ti, me tɔ Jeju Kirisiti'ti.

---

† **24:5 24.5** Mat 2.23 ‡ **24:18 24.18** 17-18, 21.17-28 § **24:21 24.21** 23.6 * **24:22 24.22** 23.24

25 Nan lokɨ Pol elta te'n dɔ nyara kɨ dana'tɨ, kɨ kuwə rɔ ginn tɔgɨ'tɨ, kɨ ta
kɨ gangɨ kɨ a re ningə, ɓol ra Pelisɨ adɨ el Pol ene: «Asɨ nga, ə aw to ndɔ kɨ
m'ingə dɔkagilo kɨ rangɨ ə m'a m'ɓar'i ɓay.»
26 Ningə ɔjɨ me'ne'tɨ tokɨ Pol a adɨ'ne nar wa be, adɨ taa taa, ɓar Pol adɨ
re wal sɨ'ə ta.
27 Ɓal joo dər dɔ Pol'tɨ, ningə Pɔrsiyusɨ Pəsitusɨ ɔr tor Pelisɨ. Pelisɨ ndigɨ
kadɨ n'ra nya kɨ nəl Juwipɨ'gɨ adɨ inyə Pol dangay'tɨ ba.

25

Pol ndigɨ kadɨ n'aw non nje konɓe'tɨ kibo kɨ Rɔm

1 Ndɔ mutə go k'un kulə konɓe dɔ dɔnangɨ'tɨ kɨ kadɨ a onɓe dɔ'tɨ, Pəsitusɨ
in Sejare'tɨ aw Jerujalem.
2 Lo kin'tɨ, kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ kibo'gɨ lə Juwipɨ'gɨ,
rei səkɨ dɔ Pol rɔ'a'tɨ.
3 Me səkɨ'tɨ, dəji Pəsitusɨ kɨ non kum'de'tɨ kadɨ ra se'de ə ulə kɨ Pol
Jerujalem. Nan kɨ rɔta'tɨ ə, indəɨ dɔ ta nan'tɨ kadɨ to gangɨ Pol dɔ row'tɨ
tɔli'ə.
4 Non be, Pəsitusɨ el'de ene: «Pol in dangay'tɨ Sejare, taa m'inɓe kɨ dɔ'm
kaa ndɔ ngayn el ə m'a m'təl kadɨ m'aw Sejare'tɨ.
5 Nan, re dingəm kin ra nya kɨ go'tɨ el non ə, majɨ kadɨ kibo'gɨ lə'se awɨ
sə'm nan'tɨ səkɨ'ə.»
6 Pəsitusɨ ra ndɔ kɨ asɨ jijoo, a re ngayn ə dɔgɨ be par, ə təl aw Sejare'tɨ
gogɨ. Lokɨ təl re ə, lo ti kɨ rangɨ go'tɨ ningə, aw lo gangɨ ta'tɨ, un ndu'ne
adɨ rei kɨ Pol non'a'tɨ.
7 Lokɨ Pol re, Juwipɨ'gɨ kɨ in Jerujalem'tɨ iləɨ nan gugɨ dɔ'a, indəɨ ta'gɨ
kɨ ngan ngan ngayn dɔ'a'tɨ. Nan asɨ kadɨ ɔji nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ ar njay be
dɔ'tɨ el.
8 Be ə, Pol manjɨ ta dɔ'ne'tɨ ene: «M'ra nya madɨ kɨ majel kɨ ndukun lə
Juwipɨ'gɨ el num, kɨ Kəy lə Luwə el num, taa m'ɔsɨ'n ta Sejar el num tɔ.»
9 Pəsitusɨ kɨ ndigɨ ra nya kɨ nəl Juwipɨ'gɨ, el Pol ene: «In ndigɨ kadɨ aw
Jerujalem'tɨ kadɨ gangɨ ta dɔ'i'tɨ dɔ ta'tɨ kin takum'tɨ wa?»
10 Ə Pol ene: «Jagɨ, in non lo gangɨ ta'tɨ lə nje konɓe kɨ bo Sejar ə m'ra'tɨ,
ə in lo kɨ a gangɨ ta dɔ'm'tɨ səm'tɨ. Tokɨ inɓe gəriɨ'n majɨ, nya madɨ kare
kɨ low'ə'tɨ el kɨ m'ra kɨ Juwipɨ'gɨ goto.
11 Kin ə re m'ra nya kɨ dana el eke m'tɔl nya kɨ asɨ koy'm, ə m'a mbətɨ
koy el. Nan re ta'gɨ kɨ indəɨ dɔ'm'tɨ in ta'gɨ kɨ rɔta'tɨ el ə, de kɨ a ingə
tarow kadɨ ulə'm jɨ'de'tɨ goto. M'dəjɨ kadɨ m'oo Sejar.»
12 Lo kin'tɨ, Pəsitusɨ elinan ta kɨ njekɔjɨ ta'gɨ lə'ne, ə go'tɨ el Pol ene:
«Dəjɨ kadɨ oo Sejar ə, a aw non Sejar'tɨ».

Pol ra non Agiripa'tɨ kɨ Berenisɨ

13 Asɨ ndɔ'gɨ go'tɨ, ngar Agiripa in kɨ konann'ne Berenisɨ rei Sejare'tɨ
tadɔ kuwə jɨ Pəsitusɨ.
14 Rai ndɔ'gɨ asɨ ta'tɨ rɔ'a'tɨ non, adɨ Pəsitusɨ ində taa lə Pol non ngar
Agiripa'tɨ el'ə ene: «Pelisɨ inyə dingəm madɨ dangay'tɨ non.
15 Adɨ lokɨ m'aw Jerujalem'tɨ, kibo'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, kɨ
ngatɔgɨ'gɨ lə Juwipɨ'gɨ rei səkɨ'ə rɔ'm'tɨ, ə dəji'm'in kadɨ m'gangɨ ta koy
dɔ'a'tɨ.
16 Ə m'el'de tokɨ row ra'a lə de'gɨ kɨ Rɔm'tɨ in be el. De kɨ Rɔm'tɨ a ulə'de
jɨ nje sək'ə'gɨ'tɨ kɨ kanjɨ kadɨ de'ə ingə tarow manjɨ'n ta dɔ'ne'tɨ non nje
sək'ə'gɨ'tɨ el.
17 Be ə, rei ne, ningə, m'ndigɨ kadɨ ndɔ'gɨ dər kare el, adɨ lo ti kɨ rangɨ
go'tɨ par ə m'aw lo gangɨ ta'tɨ m'adɨ rei kɨ dingəm kakin.

18 M'mər me'm'ti kadi nya madi ki ngan ki ra to non, nan loki nje sək'ə'gi
rei ningə, de oo lo nya madi ki ngan ki ra kadi indəi ta dɔ'a'ti be el.
19 In ta ki manji par ə manji nan'ti se'de ɔjidɔ row ra Luwə lə'de ingi
ɓe num, ɔji dɔ de madi ki tɔ'a nan Jeju ki oy ə Pol ene isi kumngayira.
20 Ta lə'de kin, m'gər lo kujə ki kadi m'ra'ti el, adi m'dəji Pol inɓe m'ene
ke ndigi kadi aw Jerujalem'ti kadi in ki gangi ta kin dɔ'a'ti wa.
21 Nan Pol ndigi kadi nje konɓe kibo ki Rɔm'ti taa oo ta lə'ne. Be ə, m'un
ndu'm kadi ngəmi'ə dangay'ti, biti kadi to m'ulə si'ə madi nje konɓe kibo
ki Rɔm'ti, Sejar.»
22 Agiripa el Pəsitusi ene: «M'ndigi ngayn kadi m'oo ta lə dingəm kin
tɔ.» Ə Pesitusi el'ə ene: «Lo ti ə a oo ta ki ta'a'ti.»
23 Lo ti ki rangi, Agiripa in ki Berenisi rei ki de'gi ngayn go'de'ti, uri lo
gangi ta'ti. Kibo lə njerɔ'gi ki kibo'gi ki me ɓebo'ti in se'de. Nga a, Pəsitusi
un ndu'ne adi rei ki Pol.
24 Loki Pol re, Pəsitusi un ta el ene: «In ngar Agiripa ki de'gi pəti ki
sii ne, oyi de kin. In ə bulə Juwipi'gi ngayn rei səki'ə rɔ'm'ti, ne ge ki
Jerujalem'ti ge. Loki səki'ə, uni ndu'de ki taa eyina in de ki maji kadi aji
el.
25 Ki rɔ'm'ti, m'in m'oo nya madi ki ngan ki ra ki asi koy el. Ningə, toki
inɓe dəji kadi n'oo nje konɓe kibo ki Rɔm'ti, m'un ndu'm kadi m'ad'a aw.
26 M'gər ta inɓe ki kadi to m'ndangi me makitu'ti m'adi nje konɓe kibo
ki Rɔm'ti ɔjidɔ ta li'ə kin el. In be ə, m'adi re non'se'ti ne, kibo utə, m'adi
re non'i'ti in ngar Agiripa kadi to go ta'ti ki a el'je ə, m'ingə nya ki kadi
to m'ndangi.
27 Tadɔ m'oo kadi in nya ki gorow'ə'ti el kadi m'ulə ki dangay Rɔm'ti,
kanji kelta ki de'gi indəi dɔ'a'ti.»

26

Pol ɔjita dɔ rɔ'ne'ti non Agiripa'ti

1 Agiripa el Pol ene: «Tarow in lə'i kadi manji'n ta dɔ rɔ'i'ti.» Lo kin'ti,
Pol un ji'ne ki taa, ningə ta ki el dɔ rɔ'ne'ti ə to kin:
2 «Ngar Agiripa, rɔ'm nəl'm ngayn kadi m'ingə tarow ɓone, m'el'n ta
dɔ rɔ'm'ti ɔji'n dɔ ta'gi pəti ki Juwipi'gi indəi dɔ'm'ti.
3 M'el be tadɔ in gər nyajibəlɓe'gi lə Juwipi'gi ki ta ki manji'gi lə'de pəti
kin maji. Ningə, m'dəj'i kadi ilə me'i nanga pon, kadi oo'n ta ki m'a m'el'i
kin maji.
4 Juwipi'gi pəti gəri nya ra'm'gi, tumginn'ə basa'm'ti nu. Gəri maji tadɔ
m'tɔgi dann de'gi'ti lə'm, Jerujalem'ti.
5 Gəri m'in mayinu. Ningə re ndigi ə, asi kadi a manyinaj'a. Manyinaji
toki m'təl rɔ'm gorow ra'a'ti lə Parisi'gi, ki in kuti ki ngan ngayn dann
kuti'gi'ti ki njera ta lə Luwə lə'je*.
6 Ningə ki ngɔsine kin, rei sə'm lo gangi ta'ti, tadɔ m'ində me'm maji dɔ
nya'ti ki Luwə un ndu'ne adi kaw'je'gi kadi n'ra n'adi'de.
7 Ginn koji lə'je ki dɔgi gidə in joo, indəi me'de'ti kadi kunndu kin a
tɔlta'ne. Be ə, rai kulə lə Luwə ki tɔgi'de kondɔ'ti ki kada. Ningə in tadɔ
kindəmedɔti kin ə Juwipi'gi indəi taa dɔ'm'ti, ngar!
8 Ra bann be ə in Juwipi'gi oyi kadi in ta ki rɔta'ti el kadi Luwə a tɔsi
njekoy'gi ndəl lo koy'ti wa?
9 «M'inɓe ki dɔ'm, kete m'oo kadi in go'ti ngayn, kadi m'rɔ ki tɔgi'm, ki
row ki dangi dangi kadi de ɓar tɔ Jeju ki Najareti'ti kin el.

* **26:5 26.5** 23.6; Plp 3.5

10 Ningə in kin ə in kuləra'm kɨ m'ra Jerujalem'tɨ. Be ə, kɨ tɔgɨ kɨ m'ingə
kɨ rɔ kibɔ'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, m'ɓukɨ'n njekunme'gɨ ngayn
dangay'tɨ. Nga ningə lokɨ gangɨ ta koy dɔ'de'tɨ ə, m'ndigɨ dɔ'tɨ.
11 Taa taa, m'aw kɨ lo kəykawnan'gɨ'tɨ lə Juwipɨ'gɨ pətɨ, m'adɨ'de kon.
Ningə m'ində tɔgɨ dɔ'de'tɨ kadɨ manji ta gər Kirisitɨ. Me'm tingə'm ngayn
dɔ'de'tɨ, adɨ m'aw bitɨ gɔ'de'tɨ, kɨ dɔ ɓe'gɨ kɨ rangɨ, m'adɨ'de kon[†].
12 In gɔ'ə'tɨ kin ə, m'ində'n m'njɨ m'aw Damasɨ'tɨ kadɨ m'uwə'de.
Kibɔ'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ adɨ'm'in tɔgɨ'gɨ, adɨ'm'in ndu'de'gɨ,
kadɨ m'ra'n kulə kin.
13 Ngar, lokɨ m'in dɔ row'tɨ, kɨ kadɨ kɨ jam dɔ ɓe'tɨ, m'oo kunjɨ madɨ kɨ
unjɨ utə kadɨ in dɔran'tɨ re gugɨ dɔ'm kɨ nje kɨ gɔ'm'tɨ.
14 Jɨ te j'osɨ nanga, ningə, m'oo ndu'de madɨ el'm ta kɨ ndonn ta Ebirə
ene: "Sol, Sol, tadɔ ri ə isɨ adɨ'm kon be wa?" Tadɔ ri ə uwə rɔ'i ngan to
mangɨ kɨ uwə rɔ'ne ngan ta kində'tɨ lə ɓe'ne be wa? In nya kɨ pasira kare!
15 Lo kin'tɨ m'dəj'ə m'ene: "In nan Burəɓe?" Ningə, Burəɓe el'm ene:
"In m'in Jeju kɨ isɨ adɨ'm kon."
16 Ningə ində ra taa dɔ nja'i'tɨ. Nya kɨ m'te m'ingə'i ə to kin: M'mbəti
kadɨ təl njekuləɓər lə'm, ningə kadɨ mannajɨ dɔ koo'tɨ kɨ oo'm kin ge, dɔ
koo'tɨ kɨ a oo'm ɓay kin ge.
17 M'a m'taa'i m'iləi taa ji Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ ji ndəgɨ de'gɨ'tɨ kɨ m'a m'uləi kɨ
rɔ'de'tɨ.
18 Tadɔ kadɨ te kum'de, ɔr'de lo kɨ ndul'tɨ, te se'de lo kunjɨ'tɨ. Kadɨ ɔr'de
konɓe'tɨ lə Satan, re se'de Konɓe'tɨ lə Luwə, kadɨ Luwə inyə go majel'gɨ
lə'de kɔ, kadɨ ingəi lo mbunə de'gɨ'tɨ kɨ Luwə ində taa dangɨ me kunme
kadɨ Jeju'tɨ.
19 Lo kin'tɨ, Ngar Agiripa, m'tanrɔ nya k'oo me ndil'tɨ kɨ in dɔran'tɨ kin
el.
20 M'iləmbər kunme kadɨ Kirisitɨ, kɨ mbər k'inyə go nya ra'gɨ kɨ majel
kɔ. M'iləmbər kin kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ Damasɨ, kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ Jerujalem, kɨ rɔ
de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ Jude'tɨ ba pətɨ, kɨ kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el. Ningə
m'dəjɨ'de kadɨ kulə ra'de tɔjɨ tokɨ rɔta'tɨ, inyəi gorow njiyə'de kɨ majel kɔ
ə təli kɨ rɔ Luwə'tɨ.
21 In tadɔ kin ə, Juwipɨ'gɨ uwəi m'in natɨ Kəy'tɨ lə Luwə kadɨ n'tɔli'm'in.
22 Nan Luwə dow bagɨ'ne dɔ'm'tɨ bitɨ ɓone, adɨ m'ra kɨ dɔ'm taa, m'njɨ
mannajɨ kɨ dɔ'm'tɨ non de'gɨ'tɨ kɨ boi kɨ non de'gɨ'tɨ kɨ du. M'iləmbər nya
kɨ rangɨ el, nan in mbər nya kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ kɨ Mojɨ ge
elita'a.
23 Eli tokɨ Kirisitɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə a ingə kon, a in de kɨ dɔkete
kɨ a ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ tɔ. Ningə a ində taa kadɨ iləmbər kunjɨ kajɨ
kɨ rɔ Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el.»
24 Pol ra mannajɨ kɨ dɔ'ne'tɨ ba ɓay ningə, Pəsitusɨ un ndu'ne kɨ taa el'ə
ene: «Pol, dɔ'i majel! Nyagər lə'i kɨ ngayn tujɨ dɔ'i wa.»
25 Nan Pol təl el'ə ene: «Kibo Pəsitusɨ, dɔ'm majel el, ta'gɨ kɨ m'el, in ta
kɨ rɔta'tɨ, kɨ kum'ə to.
26 Ngar Agiripa gər ginn nya'gɨ kin majɨ, adɨ asɨ kadɨ m'tinyi rɔ'm katɨ
m'el'ə ta. M'gər kadɨ nya kɨ dum'ə goto, tadɔ in nya'gɨ kɨ rai nya lo kiyə'tɨ
el.
27 Ngar Agiripa, un me'i dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ elita'a
kin eke un el wa? M'gər kadɨ m'un me'm m'adɨ dɔ ta'gɨ'tɨ kin.»
28 Ningə Ngar Agiripa el Pol ene: «Nanyi ngayn el par ə a yətɨ hangal'm
kadɨ m'təl njekun go Kirisitɨ ə ra am!»

---

† **26:11 26.11** 9-11, 8.3, 9.1-2, 22.4-5

29 Pol ilə'tɨ ene: «Re in kɨ ngɔsine'tɨ, eke kɨ bitɨ ɓay ta kaa, m'dəjɨ Luwə
kadɨ ra be. Ningə kadɨ in kɨ kar'i par el, nan kadɨ in kɨ de'gɨ pətɨ kɨ isɨ oyi
ndu'm ne kin, təli toi to m'in be tɔ. K'in ə kadɨ rai me dangay'tɨ kin el.»
30 Lo kin'tɨ, Ngar Agiripa ge kɨ nje konɓe kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ non kin ge,
Berenisɨ ge, kɨ ndəgɨ de'gɨ pətɨ kɨ in se'de, ɔri rɔ'de gogɨ.
31 Lokɨ isɨ ɔri rɔ'de gogɨ, eli nan dann'de'tɨ eyina: «Dingəm kin ra nya
madɨ kare kɨ asɨ kadɨ de tɔl'ɔ'n'ə eke uwə'n'ə dangay'tɨ el.»
32 Ə ngar Agiripa el Pəsitusɨ ene: «Dingəm kin, in dəjɨ kɨ dəjɨ kadɨ n'aw
non Sejar'tɨ kin el ə asɨ kadɨ inyə taa.»

27

Kaw Pol Rɔm'tɨ

1 Lokɨ uni ndu'de kadɨ j'aw kɨ tokibo Itali'tɨ, inyəɨ Pol kɨ ndəgɨ dangay'gɨ
kɨ rangɨ ji njekundɔ kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu, me kutɨ'tɨ lə Ogusitɨ, kɨ ɓari'ə nan
Juliyusɨ kadɨ ngəm'de.
2 J'in me tɔ'tɨ kɨ Adirami'tɨ, kɨ a un row kɨ aw ngangɨ lo kɨ Aji'tɨ kɨ du.
Lokɨ j'ɔti j'isi j'aw, Arisitarkɨ kɨ Tesalonikɨ kɨ dɔnangɨ Maseduwann'tɨ in
se'je nan'tɨ.
3 Lo ti go'tɨ, jɨ re jɨ te Sidon. Lo kin'tɨ non, Juliyusɨ kɨ ində kum'ne go
Pol'tɨ majɨ ngayn, inyə tarow ad'a kadɨ aw rɔ madɨ'ne'gɨ'tɨ kadɨ rai sɨ'ə.
4 Go'tɨ, j'in j'ilə dɔ'je, j'un kadɨ dor kɨ ɓari'ə nan Sipir. Jɨ təl be, tadɔ nəl
ɔsɨ'je kɨ gogɨ gogɨ.
5 J'awi j'ində babo ndəkba kadɨ Silisi'tɨ in kɨ Pampili gangɨ. J'awi jɨ te
Mira, dɔnangɨ'tɨ kɨ Lisi.
6 Lo kin'tɨ, njekundɔ kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu, ingə tokibo kɨ Alegijandiri'tɨ, kɨ
isɨ aw Itali'tɨ, ə adɨ j'in me'tɨ.
7 Jɨ ra ndɔ ngayn dɔ ba'tɨ. Tokibo anyi ngodɨ nden nden ba be, ningə
j'ingə kon ngayn ɓay taa jɨ te ɓebo'tɨ kɨ Nidɨ. Nəl ɔgɨ'je kaw kɨ kete, adɨ jɨ
te kɨ row kɨ ginn dor'tɨ kɨ Kiretɨ, kaw kɨ kadɨ Salmone'tɨ.
8 Lo kɔtɨ kete in lo tɔl nan. J'ɔtɨ nden nden j'ində kadɨ lo bitɨ taa jɨ re jɨ
te lo'tɨ madɨ kɨ ɓari'ə nan ta ba kɨ Majɨ, ndəkba kadɨ ɓebo'tɨ kɨ ɓari'ə nan
Lase.
9 Kagilo dər ngayn dɔ'je'tɨ. Dɔkagilo kɔgɨ rɔ nyakusɔ kɨ nanyi kul'tɨ kaa
dər tɔ*, adɨ kaw kɨ kete lə tokibo kaa təl re ngan kɨ asɨ koy ɓay tɔ.
10 In tadɔ kin ə, Pol ndəjɨ'de ene: «Kaman'gɨ, m'oo kadɨ kin ə re jɨ ndigɨ
kadɨ j'uni ta mbah lə'je kɨ kete ə, in mbah kɨ nya'gɨ a tuji'tɨ. Ningə in to kɨ
nya'gɨ kɨ me'tɨ par ə a tuji el, darɔ'je'gɨ inɓe ka a tujɨ tɔ.»
11 Nan kibo lə kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu oo ta lə Pol el, nan oo ta lə njekuwə
ngandɨ to in kɨ ɓe nje to yo.
12 Ta ba kin majɨ kadɨ de isɨ səm'tɨ dɔkagilo kul'tɨ el, adɨ de'gɨ ngayn ndigɨ
kadɨ n'awi to re to bann wa ningə n'tei Penisɨ, kɨ ra dɔ dor'tɨ kɨ Kiretɨ. Ta
ba kin tu rɔ'ne kɨ lo kurkadɨ'tɨ, in holo bitɨ kɨ manga. In ə kadɨ n'isi'tɨ kadɨ
to kagilo kul gangɨ dɔ'de'tɨ.
13 Lo kin'tɨ, ngonn nəl madɨ ulə, in kɨ holo be re, adɨ oyi kadɨ ndigɨ ra
lə'de a tɔlta'ne majɨ. Be ə, indəɨ taa tuti tokibo, ə iləɨ dɔ'de kɨ kadɨ dor'tɨ
kɨ Kiretɨ ndəkba isɨ awi.
14 Nan nden ba go'tɨ par ə, nəl kibo madɨ kɨ ɓari'ə nan Erakilon in kɨ dɔ
dor'tɨ, re osɨ dɔ'de'tɨ.
15 Nəl un to dɔ'ne'tɨ. Lo kuwə tokibo nanga ta'a'tɨ goto, j'inyə rɔ'je kɨ
jɨ'ə'tɨ adɨ aw se'je kɨ non par.

---

* **27:9 27.9** Lebitikɨ 16.29-34

16 J'awi jɨ te holo lə dor'tɨ, kɨ ɓari'ə nan Koda. Lo kakin taa nəl dɔ'je'tɨ,
adɨ j'ingə tarow j'ində'n ji'je dɔ ngonn tokibo'tɨ.
17 Lokɨ nje ra kulə me tokibo'tɨ uni'ə indəi'ə me tokibo'tɨ ə, doloi tokibo
kakin kɨ kulə ɓindɨ ɓindɨ. Jɨ ɓol kadɨ j'aw j'ɔsɨ dɔ'je nangira'tɨ kɨ Sirtɨ, adɨ
uni gindɨ ngɔ kɨ dɔi tokibo'tɨ iləi'ə dɔ mann'tɨ, go tokibo'tɨ. In be ə, nəl
aw se'je kɨ non.
18 Nəl rɔ se'je kɨ tɔgɨ'ne ngayn, adɨ lo ti dɔ'tɨ, dum dɔ'de ə, ɓuki nya'gɨ
madɨ kɨ me to'tɨ kɔ.
19 Ndɔ kɨ nja mutə go'tɨ, ɔyi nya kɨ rɔ to'tɨ kɨ ji'de ɓuki'de kɔ.
20 Ndɔ ngayn, j'asɨ kadɨ j'oo kadɨ el num, j'asi kadɨ j'oo mee'gɨ el num.
Nəl nanyi kɨ lo kulə'tɨ kɨ tɔgɨ'ne, adɨ de kɨ ində me'ne dɔ te'tɨ goto.
21 J'usɔ nya el kagilo ngayn, ə Pol in ra taa dann de'gɨ'tɨ, el'de ene:
«Kaman'gɨ, kin ə re oyi ta lə'm ə j'isɨ Kiretɨ'tɨ ba ə, nya'gɨ a tujɨ ge, a
nanyi kɔ ge be el.
22 Ningə kɨ ngɔsine kin, m'ulə dingəm me'se'tɨ kadɨ uwəi tɔgɨ'se ba, tadɔ
de kɨ a tujɨ dann'se'tɨ goto. Nya kɨ a tujɨ, in tokibo kɨ ginn'je'tɨ.
23 Luwə lə'm kɨ m'njɨ m'ra kulə li'ə kin, malayka li'ə kare te bus kɨ
rɔ'm'tɨ kondɔ'tɨ ne el'm ene:
24 "Pol, in ɓol nya madɨ el. In ɓol el tadɔ, majɨ kadɨ a ra non Sejar'tɨ.
Ningə Luwə a ajɨ de'gɨ pətɨ kɨ in me tokibo'tɨ adi."
25 In be ə ngannkon'm'gɨ, m'dəji'se kadɨ iləi me'se nanga. M'un me'm
m'adɨ Luwə lə'm kadɨ a te se'je tokɨ el'n.
26 Nan j'a jɨ tɔli ta'je majel dɔ dor'tɨ.»
27 J'in me kondɔ'tɨ kɨ nja dɔgɨ gidə in sɔ, nəl un'je aw se'je kɨ dɔ babo'tɨ
kɨ ɓari'ə Adiriyatikɨ. Lokɨ jɨ te dann lo'tɨ, nje ra kulə me to'tɨ oyi kadɨ j'in
ndəkba kɨ dɔnangɨ.
28 Lokɨ iləi nya kɨ kadɨ de gər'n kow mann ningə, ɔdi nangɨ asɨ tatɨ ji'de
dɔ joo. Lokɨ awi kɨ kete sanyi nden ningə, iləi ɓay ə, ɔdi nangɨ asɨ lo tatɨ
ji de dɔgɨ gidə in mi.
29 Ɓoli kadɨ j'aw j'ɔsɨ rɔ'je mbal madɨ'tɨ, adɨ ɓukɨ gindɨ kɨ dɔi tokibo sɔ
kɔ, ə isɨ nginəi ɗele kadɨ lo ti kalangɨ.
30 Nje ra kulə me tokibo'gɨ'tɨ sangi row k'inyə tokibo kadɨ nanyinan, adɨ
uni ngonn to indəi dɔ ba'tɨ ningə, uni girə eyina n'ra n'awi kadɨ n'dɔi go
kulə gindɨ kɨ dɔi non to'tɨ.
31 Nan Pol el njekundɔ kutɨ njerɔ'gɨ kɨ ɓu num, njerɔ'gɨ inɓe num ene:
«Kin ə de'gɨ kin sii se'je me tokibo'tɨ ba el ə, de kare kaa a te dann'je'tɨ
el.»
32 Be ə, njerɔ'gɨ gangi kulə ngonn to'tɨ kakin ə inyəi'ə adɨ aw.
33 Kete ɓay taa kadɨ lo ti, Pol ulə dingəm me de'gɨ'tɨ pətɨ ene: «Oyi, ndɔ
dɔgɨ gidə in sɔ ɓone kɨ isɨ ngəmi, kɨ kanjɨ kadɨ sɔi nya.
34 Ningə kɨ ngɔsine kin, m'dəjɨ'se kadɨ uni nya sɔi, tadɔ in kin ə a ra sese
kadɨ to tei kajɨ'tɨ. M'el'se tokɨ ngonn bisɨ dɔ'de kare dann'se'tɨ a osɨ kɔ el.»
35 Lokɨ Pol el'de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə dɔ'tɨ takum de'gɨ'tɨ
pətɨ ə sɔ.
36 Lo kin'tɨ non nga a, de'gɨ pətɨ uwəi rɔ'de ngan sɔi nya.
37 De'gɨ pətɨ in ɓu joo kɨ dɔ siri gidə in mehen me tokibo'tɨ.
38 Lokɨ sɔi nya ndanni majɨ ə, ɓuki ndəgɨ geme kɔ kadɨ to ɔlɔ kel.
39 Lokɨ lo ti, njekuwə ngandɨ to'gɨ gəri lo el. Nan nya kɨ oyi in ngangɨ ba
kɨ aw tɔlta'ne dɔ nangira'tɨ par. Ə uni ndu'de kadɨ n'rai nden nden to re
to bann ə n'awi kɨ to səm'tɨ.

40 Ningə tuti gindɨ’gɨ kɨ dɔi tokibo’tɨ, ƀuki ba, ə rai dɔ’tɨ non tuti kulə kɨ
dɔi nya ləl tokibo’gɨ tɔ. Go’tɨ, ɔyi ku kɨ nje kuwə nəl taa. Ɔyi taa kadɨ to
nəl sur tokibo aw si’ə, kɨ dɔ’de nangira’tɨ kakin.
41 Lokɨ isɨ awi ə, ɔsi tokibo adɨ duw nangira’tɨ kɨ tɔgɨ mann kɨ in yo ge
ne ge re ɔsi nan adɨ ra. Non tokibo duw nangira’tɨ tɔti tɔti adɨ lo kadɨ ɔtɨ
kete goto. Ningə go’ə kɨ gogɨ, mann re kɨ tɔgɨ’ne ində tujɨ’n tɔ.
42 Njerɔ’gɨ uni ndu’de asɨ nan kadɨ to n’tɔli dangay’gɨ nan to kɨ madɨ’gɨ
dann’de’tɨ indəi ur me mann’tɨ anyinan awi.
43 Nan njekundɔ kutɨ njerɔ’gɨ kɨ ƀu ndigɨ kajɨ Pol, adɨ ɔgɨ’de dɔ kadɨ rai
kɔjitara lə’de. Adɨ ndu’ne kadɨ de’gɨ kɨ gəri kala mann tosi me mann’tɨ
kete, awi kɨ dɔ nangira’tɨ.
44 Ningə kadɨ ndəgə’gɨ sii dɔ kagɨ’gɨ’tɨ, dɔ nusɨ tokibo’gɨ’tɨ, uni go’de. In
be ə, de’gɨ pətɨ awi tei dɔ nangira’tɨ kɨ kanjɨ kadɨ nya madɨ ra’de.

28

Pol me ƀe’tɨ kɨ Maltɨ

1 Go te kɨ jɨ te ta koy’tɨ nga a j’oo kadɨ tɔ dor kɨ j’in’tɨ kakin nan Maltɨ.
2 De’gɨ kɨ sii dɔ dor’tɨ kakin uwəi’je kɨ rɔ’de’tɨ kɨ rɔnel kɨ de oo gara nja
kare el. Rai por kɨ bo ngayn adɨ jɨ ra ta’tɨ pətɨ, tadɔ ndɨ ədɨ adɨ kul on
ngayn.
3 Pol sangɨ ngəngirə kadɨ n’ƀukɨ por’o ə, por ra adɨ lii pir te’tɨ dolo ji’ə’tɨ.
4 Lokɨ de’gɨ kɨ me ƀe’tɨ oy lii nan ji Pol’tɨ ningə, eli nan dann’de’tɨ eyina:
«Kɨ rɔta’tɨ, dingəm kin in nje tɔl de’gɨ. Be ə, te ta mann’tɨ ajɨ kaa, ta kɨ
gangɨ lə Luwə ndigɨ kadɨ ra kɨ dɔ’ne taa el.»
5 Nan Pol siyə lii ilə me por’tɨ, ə ngonn rɔ’a kɨ nden kaa to’ə el.
6 De’gɨ pətɨ nginəi kadɨ rɔ Pol ti eke osɨ watɨ oy wa be. Nan lokɨ nginəi
pi nya madɨ ra’a el, eli eyina: «De kam in luwə.»
7 Lo lə kibo kɨ dɔ dor’tɨ kakin, kɨ tɔ’a nan Pibilusɨ, to kadɨ lo’tɨ non
ndəkba. Ə Pibilusɨ uwə’je kɨ rɔ’ne’tɨ majɨ ngayn, adɨ’je kəy jɨ to’tɨ ndɔ
mutə.
8 Ningə ƀaw Pibilusɨ to monyi nanga: rɔ’a tingə ge, ndəngɨ mosɨ ge. Ə
Pol ində taa aw ində ji’ne dɔ’a’tɨ adɨ ingə lapiya.
9 Go’tɨ, ndəgɨ njemonyi’gɨ kɨ me ƀe’tɨ rei ingəi Pol adɨ adɨ’de lapiya tɔ.
10 De’gɨ ɔsi kurə’je non be. Nga ningə, lokɨ kagilo asɨ kadɨ j’awi nga a,
adɨ’je nya’gɨ kɨ j’aw ndoo’de kadɨ rai se’je dɔ row mbah’tɨ.

Kaw Pol Rɔm’tɨ

11 Jɨ ra nanyi mutə non be ƀay taa kadɨ j’ilə dɔ’je kɨ tokibo kɨ in
Alegijandiri’tɨ kɨ ƀari’ə nan Kasitɔr num, Polusɨ num. Tokibo kin, kagilo
kul dər dɔ’a’tɨ me ƀe’tɨ kin.
12 Lokɨ j’aw jɨ te Sirakusɨ, j’isɨ’tɨ non ndɔ mutə.
13 Lo kin’tɨ non, j’in j’un kadɨ ba, j’aw jɨ te Rejiyo. Lo ti go’tɨ, nəl kɨ in
holo tumginn kulə, ə jɨ ra ndɔ joo ə jɨ te Pujol.
14 Me ƀe’tɨ kin ə j’ingə ngannkon’je’gɨ kɨ dəji’je adɨ jɨ ra ndɔ siri se’de
ƀay taa j’aw. In be ə j’aw’n kɨ nja’je kadɨ jɨ te’n Rɔm’tɨ.
15 Ngannkon’je’gɨ kɨ Rɔm’tɨ kɨ oyi poy’je, rei tiləi kum’je bitɨ lo sukɨ’tɨ kɨ
Apiyusɨ kɨ lo kəy kusɔ nya’gɨ kɨ mutə. Lokɨ Pol oo’de, ra oyo Luwə, ə təl
ingə tɔgɨ.
16 Go te’je Rɔm’tɨ, adi tarow Pol kadɨ isɨ lo lə’ne kɨ njerɔ kare kɨ kadɨ
ində kum’ne go’ə’tɨ.

Pol mannajɨ lə Jeju Kirisitɨ Rɔm’tɨ

17 Ndɔ mutə gɔ'tɨ, Pol ɓar kibɔ'gɨ lə Juwipɨ'gɨ kadɨ rei ingəi'ə. Lokɨ
kawinan, Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gɨ, m'ra nya madɨ m'ɔsɨ'n ta de'gɨ
lə'je el num, m'ɔsɨ'n ta nya jibəlɓe lə kaw'je'gɨ el num tɔ. Nan Juwipɨ'gɨ
uwəi m'in Jerujalem'tɨ iləi m'in dangay'tɨ ji de'gɨ kɨ Rɔm'tɨ.
18 Go ta'tɨ kɨ de'gɨ kɨ Rɔm'tɨ dəji m'in, ingəi nya madɨ kɨ asɨ kadɨ de
gangɨ'n ta koy dɔ'm'tɨ el, adɨ ndigɨ kadɨ inyəi m'in.
19 Nan Juwipɨ'gɨ ɔdi el. Lo kin'tɨ, tɔgɨ isɨ dɔ'm'tɨ kadɨ m'dəjɨ kɨ ra non
Sejar'tɨ, kɨ kanjɨ kadɨ m'ində'n ta dɔ de'gɨ'tɨ lə'm*.
20 In tadɔ kin ə, m'dəjɨ kadɨ m'ingə'se, m'el'se ta. Tadɔ in nya
kindəmedɔtɨ lə Isirayel ə m'tɔ'n dangay'tɨ kin.»
21 Lo kin'tɨ, Juwipɨ'gɨ eli'ə eyina: «J'ingə makitu madɨ kɨ in Jude'tɨ kɨ elta
kɨ dɔ'i'tɨ el, taa ngannkon'gɨ madɨ kɨ kadɨ rei eli'je ta'gɨ kɨ dɔ'i'tɨ eke ɓari
tɔi majel ka goto tɔ.
22 Nan jɨ ndigɨ kadɨ el'je ta lə'i kɨ ɔjidɔ kutɨ kɨ in me'tɨ kin adɨ j'oo. Tadɔ
jɨ gər kadɨ kɨ lo'gɨ pətɨ, de'gɨ ɔdi ta lə kutɨ kin el.»
23 Be ə, ɔji nan ndɔ ə rei ngayn ingəi Pol lo kis'ə'tɨ. Pol ilə'de mbər
konɓe lə Luwə. Ra dɔ ndukun'tɨ lə Mojɨ kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ,
manyinajɨ lə Jeju. Taa sangɨ kadɨ n'ɓukɨ'de gɔ'ne'tɨ ɔjidɔ tɔ Jeju tɔ. Eli nan
ta sin bitɨ lo sɔl'de.
24 De'gɨ madɨ oyi kadɨ ta kɨ el'de in ta kɨ rɔta'tɨ, nan nje kɨ nungɨ mbeti
kunme'de tɔ.
25 Lo kɨ indəi sananyinan kɨ ndu kasɨ nan el, Pol el'de ene: «Ta kɨ Ndil
Luwə el baw'se'gɨ kɨ ta njekeltakita Luwə'tɨ Ejay in ta kɨ rɔta'tɨ.
26 Ndil el'ə ene:
"Aw ingə de'gɨ kam ə el'de ene:
A oyi ta kɨ mbi'se, nan a in gəri me'ə el;
A gonyi lo kɨ kum'se, nan a oyi lo el.
27 Tadɔ ngar me'de ngirə ngororo.
Boyi mbi'de'gɨ, ndəmi kum'de'gɨ,
Tadɔ kadɨ kum'de oo lo el num, mbi'de oo ta el num.
Tadɔ kadɨ n'gəri nya kare el, nan to n'in n'təli rɔ'de gɔ'm'tɨ adɨ m'ajɨ'de†."»
28 Pol təl ilə'tɨ ɓay ene: «Kadɨ in gəri tokɨ, ta kajɨ lə Luwə kin, ulə'n adɨ
de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el. Ningə ingɨ a uri mbi'de kadɨ oyi.»
29 [Lokɨ Pol elta kin ningə, Juwipɨ'gɨ indəi taa, ai kɨ ta kɨ manjɨ nan
dann'de'tɨ.]
30 Pol ra ɓal joo asɨ nan me kəy'tɨ kɨ uwə nanyi'tɨ. Ningə de'gɨ pətɨ kɨ
rei rɔ'a'tɨ, uwə'de kɨ rɔ'ne'tɨ.
31 Pol iləmbər Konɓe lə Luwə num, ndo de'gɨ ta kɨ dɔ Burəɓe Jeju
Kirisitɨ'tɨ kɨ me kɨ kare kɨ kanjɨ kadɨ nya madɨ ɔg'ɔ dɔ num.

* **28:19 28.19** 25.11 † **28:27 28.27** 26-27 Ejay 6.9-10

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ
Rɔman'gɨ
Ta kɨ dɔ makitu'tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ
Rɔman'gɨ

Pol ndangɨ makitu kin adɨ njekunme'gɨ kɨ Rɔm'tɨ. Rɔm in ɓebo kɨ nje konɓe kibo onɓe dɔ'tɨ nan'tɨ kɨ ndəgə'gɨ dɔnangɨ'tɨ li'ə. Pol ndangɨ makitu kin adɨ'de kadɨ el'de ta ɔjidɔ Poyta kɨ majɨ num, dɔ kɔjɨ'tɨ kɨ ɔjɨ kadɨ n'aw n'oo'de num tɔ.

Makitu kin rowninn'ə in joo: rowninn'ə kɨ kare in nyando (1-11), ningə rowninn'ə kɨ nungɨ in rakulə nyando kakin tɔ (12-15). Me rowninn'ə kɨ dɔkete, Pol tɔjɨ tokɨ de'gɨ pətɨ, Juwipɨ'gɨ eke Juwipɨ'gɨ el kaa, pətɨ in njeramajel'gɨ, rai tɔgɨ kajɨ rɔ'de kɨ gorow təl rɔ go ndukun'tɨ el. Luwə adɨ'de kajɨ kare kitakul memajɨ li'ə kɨ təl'n de'gɨ kɨ njekunme'de kad'a de'gɨ kɨ dana kitakul Kirisitɨ (3.24-25). Be ə kandɨ nyando kin a adɨ kisikidɔtaa kɨ sigɨ kɨ Ndil adɨ'n'je lapiya kɨ tətirɔ. Juwipɨ'gɨ kɨ kete mbeti Kirisitɨ rai tɔgɨ kingə kisikidɔtaa kɨ sigɨ kin kɨ gorow kunme'de kadɨ Kirisitɨ tokɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el rai kin be tɔ (9-11). Me rowninn makitu'tɨ kɨ nja joo, Pol ɔjɨ ta dɔ panjiyə'tɨ lə njekunme'gɨ dann'de'tɨ inɓe'gɨ num, par kɨ rɔ nje konɓe'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ pətɨ. Ta kibo ngayn in ndigɨ Luwə kɨ ndigɨ madiɓe lə'i.

Makitu kin tɔlta'ne kɨ kuwə jɨ nan kɨ Pol inɓe uwə'n ji de'gɨ ngayn Rɔm'tɨ nu, pitɨ'n Luwə nu (16).

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kandɨ me ta'tɨ 1.1-17. Majɨ kadɨ de sangɨ kajɨ 1.18-3.20. Re de un me'ne adɨ Jeju Kirisitɨ ə ingə kajɨ 3.21-4.25. Kisikidɔtaa kɨ sigɨ in me Kirisitɨ 5-8. Ndigɨ lə Luwə kɨ kadɨ Isirayel ra 9-11. Ta kɔjɨ'gɨ kɨ ɔjidɔ kisikidɔtaa lə njekunme 12-15. Kɔjitara kaw mbah kɨ kuwə jɨ nan 16.

Kuwə ji nan

1 M'in Pol kɨ njekuləɓər lə Jeju Kirisitɨ ə m'ndangɨ ta kin m'adɨ'se. M'in kɨ Luwə ɓarɨ'm to njekawkulə, ində'm ta dangɨ kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ li'ə.
2 Poyta kɨ majɨ kɨ Luwə un ndu'ne kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita'a'tɨ kete, adɨ eli ta'a me Makitu'tɨ li'ə kɨ ar njay*.
3 In Poyta kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ Ngonn'o kɨ oji'ə ginn kaw'tɨ lə ngar Dabidɨ†.
4 Adɨ in Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ kɨ Luwə un dɔ'a taa adɨ in Ngonn'o, kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə, lokɨ ində'n taa dann njekoy'gɨ'tɨ.
5 In kɨ takul Jeju Kirisitɨ ə, Luwə ra'n sə'm majɨ adɨ m'təl'n njekawkulə li'ə kadɨ de'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, uni me'de, təli rɔ'de go ta'tɨ li'ə kadɨ tɔ'a ɓar.
6 Ingɨ kaa in mbunə de'gɨ'tɨ kin tɔ. In de'gɨ kɨ Luwə ɓar'se kadɨ in de'gɨ lə Jeju Kirisitɨ.
7 Ingɨ pətɨ kɨ sii Rɔm'tɨ, kɨ Luwə ndigɨ'se ə ɓar'se to de'gɨ lə'ne, kadɨ majɨ kɨ kisimajɨ lə Luwə kɨ Baw'je in kɨ Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ in sese nan'tɨ.

Pol ndigɨ ngayn kadɨ n'aw n'oo njekunme'gɨ kɨ Rɔm'tɨ

8 Nya kɨ dɔkete, m'ra oyo Luwə lə'm me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ tadɔ lə'se pətɨ. Tadɔ de'gɨ elita kɨ dɔ kunme'tɨ lə'se kɨ dɔ dɔnangɨ ba pətɨ.

---

* **1:2 1.2** Ejay 52.7, 61.1 † **1:3 1.3** Mat 1.1

9 Luwə kɨ m'njɨ m'ra kulə li'ə kɨ me kɨ kare, kɨ gorow kiləmbər Poyta
kɨ majɨ lə Ngonn'o, asɨ kadɨ a mannajɨ lə'm tokɨ m'njɨ m'elta lə'se kɨ
dɔkagilo'gɨ pətɨ.
10 Ningə m'njɨ m'dəj'ə kɨ ndɔ'gɨ pətɨ, kadɨ re in ndigɨ li'ə ə, kadɨ adɨ'm
tarow adɨ m'aw'n rɔ'se'tɨ.
11 M'ndigɨ ngayn kadɨ m'aw m'oo'se, m'adɨ'se kadikare lə Ndil Luwə kɨ
kadɨ ra sese adɨ nganyi me kunme'tɨ lə'se.
12 Taa, kisi'je nan'tɨ, kadɨ kunme kɨ kare kɨ j'awi kin, a ra adɨ j'uləi
dingəm me nan'tɨ yo kɨ ne.
13 Ngannkon'm'gɨ kɨ dene kɨ kɨ dingəm, m'ndigɨ kadɨ in gəri tokɨ, m'sangɨ
row ngayn kadɨ m'aw rɔ'se'tɨ, nan bitɨ ɓone kaa m'ingə row el. M'ndigɨ
kadɨ m'aw, adɨ m'ingə kandɨ kulə rɔ'se'tɨ tokɨ m'ingə'n rɔ ndəgɨ de'gɨ'tɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne kin be tɔ‡.
14 Majɨ kadɨ m'ində kum go de'gɨ'tɨ pətɨ, njekumte'gɨ kɨ njekumte'gɨ el,
nje nyagər'gɨ kɨ nje nyagər'gɨ el.
15 In tadɔ kin ə, m'ndigɨ ngayn kadɨ m'aw m'ilə'se mbər Poyta kɨ majɨ,
ingɨ kɨ sii Rɔm'tɨ tɔ.
16 Tadɔ m'in Pol, rɔ'm sɔl'm el kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ. Poyta kɨ
majɨ kin in tɔgɨ lə Luwə kɨ kadɨ ajɨ de kɨ ra kɨ un me'ne adɨ Jeju Kirisitɨ. Kajɨ
kɨ ulə ngirə'ne dɔ Juwipɨ'gɨ'tɨ kete, taa re te'n dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in *Juwipɨ'gɨ
el.
17 Kɨ rɔta'tɨ, Poyta kɨ majɨ tɔjɨ row kɨ Luwə ɔr'n ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ uni me'de
adɨ'ə. In kɨ gorow kində me dɔ me majɨ'tɨ lə Luwə tokɨ makitu lə Luwə
el'n ene: «De kɨ Luwə tudə de'tɨ lə'ne kɨ gorow kunme li'ə, a isɨ kɨ dɔ'ne
taa§.»

Majel lə de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el

18 Luwə isɨ dɔran'tɨ taa nu, tɔjɨ wongɨ lə'ne dɔ de'gɨ'tɨ kɨ njeramajel,
njera nya kɨ low'ə'tɨ el. Kulə ra'de'gɨ kɨ dana el utɨ dɔ nya kɨ rɔta'tɨ.
19 Kuləra Luwə tɔji taga wangɨ kadɨ de gər. Luwə inɓe tɔjɨ de'gɨ kulə
ra'ne kɨ taga.
20 Tokɨ rɔta'tɨ, lo kulə ngirə kində nya'gɨ'tɨ nu, nya'gɨ kɨ to rɔ Luwə'tɨ, kɨ
de oo'de kɨ kum'ne el, kɨ tɔgɨ kɨ to bitɨ kɨ non'tɨ, kɨ k'in ə Luwə, nya'gɨ kin
toi kɨ taga me kulə ra'a'tɨ kadɨ de gər kɨ nyagər kɨ awɨ'n dɔ'ne'tɨ. Adɨ nya
kɨ kadɨ me Luwə a sɔl'n dɔ de'tɨ goto.
21 De'gɨ gəri Luwə majɨ, nan mbeti kadɨ ɔsikurə num, mbeti təl kɨ oyo
kad'a num, tokɨ majɨ kadɨ rai. Mərta lə'de ur'de mu yo, nyagər lə'de goto,
adɨ uləi rɔ'de me lo kɨ ndul'tɨ.
22 Oyi rɔ'de to nje gosɨ'gɨ, nan təli mbo'gɨ.
23 Kadɨ ɔsi məkəsɨ'de nanga non Luwə'tɨ kɨ nje koy el ningə, ɔsi
məkəsɨ'de nanga non nya'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ rai'de to banakum de'gɨ'tɨ kɨ ndɔ
madɨ ə a gotoi, təli'de yel'gɨ'tɨ, təli'de da'gɨ'tɨ kɨ nja'de in sɔ, kɨ nje kɨ nje
kagɨ nanga.
24 In tadɔ kin ə, Luwə inyə'n de me nyara'gɨ'tɨ kɨ majel kɨ me'de ndigɨ,
njenyi kɨ rɔ'de, adɨ uləi rɔsɔl dɔ darɔ'de'tɨ inɓe'gɨ.
25 Uni nya kɨ rɔta'tɨ lə Luwə mbəli nya kɨ ngom. Ningə gosi ə rai kulə
adi nya'gɨ kɨ Luwə ində'de kin yo, ə inyəi Luwə kɨ nje kində nya'gɨ kɨ
kɔsikurə in li'ə bitɨ kɨ non'tɨ kin. *Amen.
26 In tadɔ kin ə, Luwə inyə'n'de me nyənn darɔ'tɨ kɨ to rɔsɔl. Ne'de'gɨ,
inyəi ta sa nan lə dene kɨ dingəm kɨ gorow'ə'tɨ, ə təli nanyinan ta
sanginan'tɨ kɨ gorow'ə'tɨ el.

---

‡ **1:13 1.13** KNK 19.21 § **1:17 1.17** Abakukɨ 2.4

27 Dingəm'gɨ kaa inyəi taa sangɨ ne'de'gɨ, ə nanyinan ta sanginan'tɨ
dann'de inɓe'gɨ. Rai nya kɨ kɔw kɨ nan, adɨ ingəi nyakugə go kulə ra'de
kɨ ur se'de mu.
28 Lokɨ mbeti kadɨ n'gəri row lə Luwə, Luwə inyə'de adɨ uni row kigo
nya gəri'tɨ lə'de kɨ rugɨ, kɨ asɨ kadɨ ɔr'de tarow el. Lo kin'tɨ, sii ta nya ra'tɨ
kɨ kadɨ de ra el.
29 Nya ra kɨ dana el rosɨ me'de, in njeramajel'gɨ, in njera kumnda nya lə
de'gɨ, in nje mendul, jangɨ rosɨ me'de, in nje tɔl de'gɨ, in nje kɔl, nje kədɨ
de'gɨ, nya ra'de in kɨ gorow'ə'tɨ el, in nje təti ta dɔ de'gɨ'tɨ,
30 inɓe'gɨ isɨ elita kɨ majel dɔnan'tɨ, in njeban'gɨ lə Luwə, nje ta kɨ to, nje
kun dɔ'de taa, nje kɔjɨ rɔ'de, mərta lə'de pətɨ in dɔ majel'tɨ kɨ ra, in nje
tanrɔ nje kojɨ'de'gɨ,
31 nyagər lə'de goto, in de'gɨ kɨ oyi tor mindɨ'de el, in de'gɨ kɨ usɨ'de dɔ
de'tɨ el, taa oyi kumtondoo lə de el tɔ.
32 Gəri ta kɨ gangɨ lə Luwə majɨ, kadɨ de'gɨ kɨ njera nya kɨ be kin, in de'gɨ
kɨ asi ta koy, nan toi ta ra'a'tɨ par par. Ningə in ra'a par ə rai el, nan de'gɨ
kɨ rangɨ kɨ isɨ rai kaa, ndigɨ se'de dɔ'tɨ tɔ.

2

Ta kɨ gangɨ lə Luwə

1 In kɨ isɨ gangɨ ta dɔ mad'i'gɨ'tɨ, re in'n nan nan kaa, de a inyə go kɔ
adi el, tadɔ isɨ gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ njera nya'gɨ kɨ majel, nan kulə rai to
to kulə ra'de be tɔ. Adɨ ta kɨ isɨ gangɨ kin, isɨ gangɨ ta dɔ rɔ'i'tɨ inɓe.
2 Jɨ gər majɨ, kadɨ Luwə isɨ gangɨ ta, kɨ gorow kɨ rɔta'tɨ, dɔ de'gɨ'tɨ kɨ
njera nya'gɨ kɨ majel kɨ be kin.
3 Nga in kɨ isɨ gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ njera nya'gɨ kɨ majel, ningə isɨ ra
nya'gɨ kɨ isɨ rai kakin tɔ kin, kadɨ oo ene, in a goto me ta kɨ gangɨ'tɨ lə
Luwə, el.
4 In, isɨ kidɨ ra majɨ lə Luwə kɨ əti ɓol, kɨ koreme li'ə, kɨ kisidɔtɨ li'ə num,
kɨ kadɨ in gər tokɨ, ra majɨ li'ə kin isɨ ɔsi kadɨ inyə gorow njiyəi kɨ majel
kɔ el.
5 Isɨ ta ra me ngan'tɨ, mbəti k'inyə row nyara kɨ majel kɔ. Lo kin'tɨ, isɨ
kaw wongɨ kɨ ngan dɔ'i'tɨ, isɨ nginə'n ndɔ kɨ, Luwə kɨ njegangita kɨ dana,
a re'n kadɨ ɔjɨ'n wongɨ lə'ne dɔ de'gɨ'tɨ kɨ njera nya kɨ majel.
6 Luwə kɨ nje kugə de kɨ ra ɓangɨ kuləra'a*.
7 De'gɨ kɨ uwəi tɔgɨ'de ba me nya ra'tɨ kɨ majɨ, isɨ sangi tɔɓar, kɨ kɔsikurə,
kɨ isɨ sangi kadɨ n'oyi el, Luwə a adɨ'de kisikidɔtaa kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
8 Nan nje kɨ nje kur mu, nje tanrɔ ta kɨ rɔta'tɨ, ə təli rɔ'de go nya ra'tɨ kɨ
dana el, Luwə a mbətɨ'de, a adɨ wongɨ li'ə kibo osɨ dɔ'de'tɨ.
9 A adɨ me kon kɨ əti ɓol a ra de'gɨ pətɨ kɨ njeramajel. A ulə ngirə dɔ
Juwipɨ'gɨ'tɨ ɓay taa re'n dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el'tɨ.
10 Ningə de'gɨ kɨ njera majɨ, Luwə a adɨ'de tɔɓar, kɨ kɔsikurə, kɨ kisimajɨ,
a ulə ngirə dɔ Juwipɨ'gɨ'tɨ ɓay taa re'n dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el.
11 Tadɔ kɔr kum nan goto rɔ Luwə'tɨ.
12 De'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el kɨ rai majel kɨ kanjɨ gər ndukun lə *Mojɨ, a tuji
kigo lo gər'ə'tɨ el inɓe kin tɔ, nan Juwipɨ'gɨ kɨ gəri ndukun lə Mojɨ ɓətɨ ə
rai majel, ndukun a gangɨ ta dɔ'de'tɨ tɔ.
13 Ningə, in nje kɨ isɨ oyi ndukun mbi'de'tɨ be par ə Luwə isɨ ɔr ta dɔ'de
el, nan in nje kɨ isɨ oyi, ə təli rɔ'de go'tɨ ə, Luwə təl'de de'gɨ kɨ dana
takum'ne'tɨ.

* **2:6 2.6** 5; Soponi 1.14-18, 2.2-3

14 De'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, kɨ gəri ndukun lə Mojɨ el, nan isɨ rai nya kɨ
ndukun dəjɨ, kɨ kanjɨ gər kin, inɓe'gɨ in ndukun kɨ njegangita dɔ rɔ'de'tɨ.
15 Me lo'tɨ kin, tɔji kadɨ nya kɨ ndukun dəjɨ kadɨ de ra kin, in kɨ ndangɨ
ngarme'de'tɨ. Ningə, me'de kɨ uwə'de kɨ ta kaa mannajɨ dɔ ta'tɨ kin, taa
gangɨ kɨ isɨ gangɨ ta dɔ rɔ'de'gɨ'tɨ, isɨ ɔri ta dɔ rɔ'de'gɨ'tɨ kin kaa mannaj'a
tɔ.
16 Ningə tokɨ mbər Poyta kɨ majɨ kɨ m'njɨ m'ilə, el'n, in kin ə in nya kɨ a
ra nya ndɔ'tɨ kɨ Luwə a un Jeju Kirisitɨ kadɨ a gangi'n ta dɔ nya'tɨ pətɨ kɨ
de'gɨ iyəi me'de'tɨ.

Juwipɨ'gɨ kɨ ndukun lə Mojɨ

17 Ningə in kɨ isɨ ɓar rɔ'i Juwipɨ, kɨ ra dɔ ndukun'tɨ ngan, rɔ'i isɨ n'eli dɔ
Luwə'tɨ lə'i;
18 kɨ in gər nya kɨ in ndigɨ li'ə majɨ, ndukun ndoi nya kadɨ mbətɨ nya kɨ
majɨ dann kɨ majel'tɨ.
19 In oo rɔ'i majɨ ngayn kadɨ asɨ kɔr njekumtɔ'gɨ tarow, oo rɔ'i kadɨ in
kunjɨ lə de'gɨ kɨ rai lokɨ ndul'tɨ,
20 in nje ndonya nje nyagər el'gɨ, nje ndonya ngann'gɨ kɨ du. In isɨ ra
nya'gɨ kin be, tadɔ oo kadɨ me ndukun'tɨ, ingə nyagər, kɨ ta kɨ rɔta'tɨ nga.
21 In isɨ ndo nya de'gɨ, nan asɨ kadɨ ndo rɔ'i inɓe el, isɨ iləmbər kadɨ de'gɨ
ɓogi el, ə inɓe isɨ ɓogɨ.
22 Isɨ el de'gɨ kadɨ uwəi marum el, nan inɓe isɨ uwə marum, isɨ elta lə
yo'gɨ kɨ ra majel, ə isɨ kər nya me kəy'tɨ lə'de.
23 Isɨ ra rɔnel dɔ ndukun'tɨ, nan isɨ aldɔ'a, adɨ mbəti kɔsikurə Luwə.
24 Lo kin'tɨ, tokɨ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə, de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el isɨ
elita kɨ mal dɔ Luwə'tɨ tadɔ kulə ra'se in kɨ in Juwipɨ'gɨ[†].
25 Ningə kadɨ in gəri majɨ tokɨ kujə mɔtɨ in nya kɨ nda'a to, lokɨ de isɨ
təl rɔ'ne go ndukun'tɨ, nan lokɨ in təl rɔ'i go ndukun'tɨ el ə, in kɨ de kɨ ujə
mɔtɨ'ne el, asi nan.
26 Kin ə de kɨ ujə mɔtɨ'ne el, təl rɔ'ne go ndukun'tɨ ə, Luwə a oo'ə to de
kɨ ujə mɔtɨ'ne.
27 De'ə kɨ, ujə mɔtɨ'ne kigo darɔ'tɨ el, nan təl rɔ'ne go ndukun'tɨ kin, a
gangɨ ta dɔ'i'tɨ. A gangɨ ta dɔ'i'tɨ, in kɨ aw kɨ ndukun kɨ ndangɨ me ji'tɨ, taa
ujə mɔt'i tɔ, nan in təl rɔ'i go ndukun'tɨ el kin.
28 Tokɨ rɔta'tɨ, k'in Juwipɨ, in ba gidɨ'tɨ taga ne el, taa kujə mɔtɨ in me
ndaja kɨ rɔ'tɨ kin el tɔ,
29 nan k'in Juwipɨ kɨ rɔta'tɨ in me'tɨ kəy. Ningə kujə mɔtɨ, in kujə mɔtɨ kɨ
ngarme'tɨ. In kujə mɔtɨ kɨ in rɔ Ndil Luwə'tɨ, um me ndukun'tɨ kɨ ndangɨ
el. De kɨ ujə mɔtɨ'ne, in de kɨ ingə tɔjɨ kɨ rɔ Luwə'tɨ um rɔ de'gɨ'tɨ el.

3

De kɨ dana goto

1 K'in Juwipɨ, maj'a to'tɨ, kujə mɔtɨ, nda'a to'tɨ.
2 Maj'a in ngayn me nya'gɨ'tɨ pətɨ, tadɔ, in Juwipɨ'gɨ ə Luwə ulə ta lə'ne
ji'de'tɨ kete.
3 ə re kɨ madɨ'gɨ in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ el ə, ra nya kɨ low'ə'tɨ el lə'de
a ra kadɨ Luwə yətɨ ndu'ne el.
4 Luwə a yətɨ ndu'ne el jagɨ! Ningə majɨ kadɨ de'gɨ gəri tokɨ Luwə in nje
kelta kɨ rɔta'tɨ, ə de'gɨ pətɨ in nje kelta kɨ ngom, tokɨ ndangi me makitu'tɨ
eyina:
«Majɨ kadɨ de'gɨ gəri kɨ ra dana lə'i me ta keli'tɨ,

† **2:24 2.24** Ejay 52.5

A re awi kadɨ gangɨ ta dɔ'i'tɨ ə,
Kadɨ ta uwəi el, kadɨ in te me'tɨ to nje təti rɔ*.»
5 Kin ə re nya kɨ dana el kɨ j'isɨ ra, ra adɨ de gər tokɨ Luwə in de kɨ dana
ə, de oo ta kɨ kadɨ j'eli el. Ke Luwə in de kɨ dana el lokɨ ra se'je wongɨ lokɨ
jɨ ra majel wa? M'elta kin be kigo k'oo'ə'tɨ lə de.
6 Ningə kadɨ in gəri tokɨ, Luwə in de kɨ dana el, el jagɨ. Kin ə Luwə in
de kɨ dana el ə, a asɨ kadɨ gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ el.
7 Ningə kin ə, me ta ngom'tɨ kɨ isɨ te ta'm'tɨ, ra adɨ ta kɨ rɔta'tɨ lə Luwə
te kɨ taga, kadɨ Luwə ingə'n tɔjɨ ningə, ginn'ə in ri ə kadɨ de a gangɨ ta
dɔ'm'tɨ to njeramajel ɓay wa?
8 J'a j'eli kɨ kete par j'ene: «Jɨ rai majel j'adi nya kɨ majɨ te me'tɨ.» Tokɨ
de'gɨ madɨ indəi taa dɔ'm'tɨ eyina: m'in ə m'ene jɨ ra majel kadɨ nya kɨ
majɨ te me'tɨ kakin be. Degə'gɨ kɨ elita kin asi ta kadɨ de gangɨ ta koy
dɔ'de'tɨ.
9 Ningə in nya kɨ kadɨ de el'n ene: j'in kɨ j'in Juwipɨ'gɨ, j'utəi ndəgɨ de'gɨ,
el. J'utəi'de el, ningə j'elita dɔ'tɨ nga j'ene: Juwipɨ'gɨ kɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ
el, pəti, in ginn tɔgɨ'tɨ lə majel.
10 Tokɨ makitu lə Luwə el'n ene:
«De kare be kɨ kadɨ in de kɨ dana goto.
11 De kare be kɨ kadɨ gər nya goto,
De kare be kɨ kadɨ sangɨ Luwə goto.
Pəti inyəi row kɨ majɨ, ndəmi row.
12 De kare kɨ njera majɨ goto†,
Kɨ kare be kaa goto.
13 Row mindɨ'de to to ɓe ninn kɨ ta'a to tagira,
Ndonn'de in ndonn kelta kɨ ngom,
Ndar ta'de rosɨ kɨ kəngɨ lii‡,
14 Isɨ manni de'gɨ mann kɨ to kelta'a el,
Ta'de atɨ kangɨ dɔ de'gɨ'tɨ§.
15 Nja'de in nja kanyi kalangɨ kɨ lo tɔl de'tɨ,
16 lokɨ dəri'tɨ ningə, dɔ nja'de in nya kɨ tujɨ kɨ me kon.
17 In de'gɨ kɨ gəri row lapiya el*.
18 Bol Luwə kɨ nden goto me'de'tɨ†.»
19 Jɨ gər kadɨ nya'gɨ pətɨ kɨ ndukun el, el de'gɨ kɨ in ginn ndukun'tɨ, kadɨ
ta de madɨ te elta dɔ rɔ'a'tɨ el, ə kadɨ de'gɨ pətɨ gəri go majel'gɨ lə'de non
Luwə'tɨ.
20 In tadɔ kin ə, de kɨ Luwə a təl'ə de kɨ dana takum'ne'tɨ kɨ gorow təl
rɔ go ndukun'tɨ goto‡. Tadɔ ndukun to kadɨ ɔjɨ de'gɨ adɨ gəri nya kɨ ɓari'ə
majel.

Luwə təl de'gɨ, de'gɨ'tɨ kɨ dana kɨ takul kunme kadɨ Jeju Kirisitɨ

21 Kɨ ngɔsine kin, Luwə tɔjɨ'je gorow kɨ təl'n de'gɨ, de'gɨ'tɨ kɨ dana§ kɨ
kanjɨ ndukun. Ningə in, ndukun lə Mojɨ kɨ kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ
manyinaj'a.
22 Luwə təl de'gɨ, de'gɨ'tɨ kɨ dana kɨ gorow kunme kadɨ Jeju Kirisitɨ.
Tarow kin to tadɔ lə de'gɨ pətɨ kɨ uni me'de adi Jeju Kirisitɨ, tadɔ de'gɨ
pətɨ asi nan:
23 de'gɨ pətɨ in njeramajel'gɨ, adɨ tɔɓar lə Luwə nal'de.

---

* **3:4 3.4** Pa'gɨ 51.6 † **3:12 3.12** Rɔm 10-12; Pa'gɨ 14.1-3, 53.2-4 ‡ **3:13 3.13** Pa'gɨ 5.10 § **3:14 3.14** Pa'gɨ 10.7 * **3:17 3.17** Rɔm 15-17; Ejay 59.7-8 † **3:18 3.18** Pa'gɨ 36.2 ‡ **3:20 3.20** Pa'gɨ 143.2 § **3:21 3.21** Rɔm 1.17

24 Nan Luwə təl'de de'gɨ'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ kare. In kigo memajɨ'tɨ
li'ə, me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ kɨ taa'de ilə'de taa ginn tɔgɨ'tɨ lə majel.
25 In Jeju Kirisitɨ ə, Luwə un'ə to nya kugə dɔ majel, me mos'o'tɨ kɨ anyi,
kɨ gorow kunme. Luwə ra be kadɨ tɔjɨ'n nyara kɨ dana lə'ne, tadɔ majel'gɨ
kɨ de'gɨ rai'de kete, tudə go'ə el,
26 dɔkagilo kisidɔtɨ li'ə. Luwə tɔjɨ nyara kɨ dana lə'ne dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone,
kadɨ in nje kɨ ra dana, taa kadɨ tudə'n de'gɨ kɨ uni me'de adi Jeju təl'de
de'gɨ kɨ dana takum'ne'tɨ.
27 Nya kare kɨ kadɨ de ində'n gu'ne goto, tadɔ nya kɨ Luwə ra dɔ'tɨ, in
təl rɔ go ndukun'tɨ el, nan in kunme kadɨ Jeju Kirisitɨ.
28 Jɨ gər majɨ kadɨ Luwə təl'de de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ kɨ gorow kunme
kadɨ Jeju Kirisitɨ, um in kɨ gorow təl rɔ go ndukun'tɨ el.
29 Luwə in Luwə lə Juwipɨ'gɨ par el. Kɨ rɔta'tɨ, in Luwə lə'de par el, nan
in Luwə lə ndəgɨ de'gɨ pətɨ tɔ.
30 Tadɔ Luwə in kareba. In ə təl Juwipɨ'gɨ de'gɨ'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ
kɨ gorow kunme num de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el ka təl'de de'gɨ'tɨ kɨ dana
takum'ne'tɨ kɨ gorow kunme tɔ.
31 Lokɨ j'uni me'je j'adi Kirisitɨ kin, tɔjɨ kadɨ nda ndukun goto wa? Lo
kin'tɨ, jɨ tɔjɨ kadɨ nda'a in ngayn to kin yo.

4

Luwə tudə Abiraham de'tɨ lə'ne

1 Kadɨ j'elita lə kaw'je *Abiraham ningə, nya madɨ kɨ ingə kigo tɔg'ɔ'tɨ
inɓe goto.
2 Kin ə Luwə tudə Abiraham de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ kɨ takul kulə
ra'a'gɨ ə, asɨ kadɨ Abiraham a ində'n gu'ne inɓe, nan a ində gu'ne non
Luwə'tɨ el.
3 Tadɔ, ta kɨ makitu lə Luwə el ə to kin: «Abiraham un me'ne adɨ Luwə,
ə Luwə tudə kunme li'ə ə oo'n'ə de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ*.»
4 Ningə nya kare, de kɨ ra kulə ingə'n nyakugə goji, nya kɨ ingə kin, ingə
kare el, nan in nya kɨ ingə tor kulə'tɨ kɨ ra.
5 Kin ə de ra kulə madɨ el, nan un me'ne adɨ Luwə kɨ in nje təl de kɨ
njeramajel, de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ ə, Luwə a təl'ə de'tɨ kɨ dana, kigo
tudə kunme li'ə kɨ ində dɔ me majɨ'tɨ lə Luwə.
6 In be ə, *Dabidɨ un'n ndu'ne kɨ taa el'n ta lə majɨ kɨ ingə kɨ rɔ Luwə'tɨ.
Adɨ in de kɨ Luwə tudə de'tɨ lə'ne kɨ kanjɨ gon kulə ra'a'gɨ.
7 Dabidɨ ene: «De'gɨ kɨ Luwə inyə nyara'de'gɨ kɨ go'tɨ el, kɔ,
Luwə bɔr majel'gɨ lə'de kɔ, in nje majikur'gɨ.
8 De kɨ Luwə tudə majel li'ə dɔ'a'tɨ el in nje majikur†.»
9 Majɨ kin in tadɔ lə njekujəmɔtɨ par el, nan in tadɔ lə njekujəmɔtɨ'gɨ el
tɔ. Tadɔ j'eli j'ene: Luwə təl Abiraham de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ, tudə'n
kunme li'ə oo'n'ə de'tɨ kɨ dana.
10 Eke nya kin ra nya dɔkagilo'tɨ kɨ ra wa? Ke in kete non kujə mɔtɨ
Abiraham'tɨ eke in go'tɨ wa? Nya kin ra nya kete non'tɨ, um in go'tɨ gogɨ
el.
11-12 Ningə nyakɔjɨ kɨ dɔ kujə mɔtɨ'tɨ re go'tɨ gogɨ to ndaj'a, kɨ kadɨ tɔjɨ tokɨ
Luwə təl Abiraham de'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ, kɨ takul kun kɨ un me'ne adɨ
Luwə, dɔkagilo'tɨ kɨ ujə'n mɔtɨ'ne el ɓay. Lo kin'tɨ, de'gɨ kɨ ujəi mɔtɨ'de el
kaa Luwə təl'de de'gɨ'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ num, de'gɨ kɨ ujəi mɔtɨ'de kaa
təl'de de'gɨ'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ num tɔ. Ningə Abiraham təl baw de'gɨ

---

* **4:3 4.3** Lotum 15.6 † **4:8 4.8** Pa'gɨ 32.1-2

pəti kɨ ujəi mɔti'de el, kɨ uni me'de, taa təl baw de'gɨ kɨ ujəi mɔti'de tɔ.
Adɨ in nje'gɨ kɨ uwəi kul kujə mɔti par el, nan uni dɔ nja baw'je Abiraham
kɨ un, ə un me'ne adɨ Luwə kete non kujə mɔti'ne'ti kin‡.

Luwə un ndu'ne tadɔ lə de'gɨ pəti kɨ uni me'de

13 Luwə un ndu'ne adɨ Abiraham kɨ de'gɨ kɨ ginn kojɨ'ti li'ə tokɨ dɔnangɨ
in nya nduwə lə'de. Ningə in tadɔ təl kɨ Abiraham təl rɔ'ne go ndukun'ti
el, nan in tadɔ təl kɨ Luwə təl'ə de'ti kɨ dana takum'ne'ti kɨ gorow kunme
kadɨ Luwə§.
14 Kin ə re nya nduwə kin in tadɔ lə de'gɨ kɨ nje təl rɔ'de go ndukun'ti
par ningə, kar kunme goto, taa kunndu kɨ un adɨ Luwə kaa təl nya kɨ
kum'ə goto tɔ.
15 Tadɔ ndukun ə in nje re kɨ wongɨ lə Luwə. Tadɔ lo kɨ ndukun goto'ti,
k'aldɔ ndukun kaa goto'ti tɔ.
16 Lo kin'ti, nya nduwə kɨ Luwə un ndu'ne kadɨ n'a n'adɨ'de kin, de a
ingə kɨ gorow kunme kadɨ Luwə. Be kadɨ in nya kadikare kɨ Luwə adɨ, kɨ
nda'a to'ti tadɔ lə de'gɨ pəti kɨ uni me'de to Abiraham be, um tadɔ lə de'gɨ
kɨ nje təl rɔ'de go ndukun'ti par el. Abiraham kɨ in baw de'gɨ pəti.
17 Makitu lə Luwə elta dɔ Abiraham'ti ene: «M'ra'i to baw de'gɨ ngayn
kɨ dɔnangɨ'ti ne*.» Abiraham in baw'je takum Luwə'ti kɨ un me'ne ad'a.
Luwə kɨ nje kadɨ njekoy'gɨ indəi taa lo koy'ti, kɨ nje kadɨ nya'gɨ kɨ kete
gotoi, toi.
18 Abiraham un me'ne adɨ Luwə, adɨ təl baw de'gɨ ngayn kɨ dɔnangɨ'ti
ne tokɨ makitu lə Luwə el'n ene: «Ginn de'gɨ lə'i a banyinan to mee'gɨ kɨ
dɔran'ti be†.» Lo kin'ti, nya kɨ kadɨ de ində me'ne dɔ'ti goto, nan Abiraham
aw kɨ kindəmedɔti.
19 Abiraham aw kɨ ɓal kɨ asɨ ndəkba kɨ ɓu kare, ningə gər kadɨ n'tɔgɨ,
tɔgɨ'ne goto, taa ne'ə Sara kaa in kujɨ tɔ, nan gon lo kin el, un me'ne kadɨ
kun mindɨ lə Luwə kɨ un kin a ra nya‡.
20 Abiraham ilə kunme lə'ne kɔ el, taa me'ə tɔsɨ dɔ kunndu kɨ Luwə un
ad'a el tɔ. Ingə tɔgɨ to kingə me kunme'ti lə'ne, ulə'n tɔjɨ dɔ Luwə'ti.
21 Ningə gər dɔ'ne'ti majɨ ngayn kadɨ nya kɨ Luwə un ndu'ne kadɨ n'ra
kin, aw kɨ tɔgɨ kadɨ a ra'n.
22 In tadɔ kin ə, Luwə tudə'n Abiraham de'ti kɨ dana.
23 Ningə lokɨ makitu ene: «Luwə tudə Abiraham de'ti kɨ dana», kin, in
tadɔ lə Abiraham kɨ kar'ne par el.
24 Nan in ta kɨ sɔw dɔ'je tɔ. J'in kɨ kadɨ Luwə a tudə'n'je de'gɨ'ti kɨ dana,
kɨ takul kunme lə'je. J'un me'je j'adɨ Luwə kɨ ində kɨ Burəɓe lə'je Jeju
dann njekoy'gɨ'ti.
25 Jeju kɨ Luwə un'ə adɨ koy tadɔ majel'gɨ lə'je§, ningə un'ə dann
njekoy'gɨ'ti te si'ə kadɨ tudə'n'je de'gɨ'ti kɨ dana takum'ne'ti.

5

Kulə noji nan'ti kɨ Luwə

1 Lokɨ Luwə təl'je de'gɨ kɨ dana takum'ne'ti kɨ gorow kunme, dann'je
si'ə in kɨ lapiya kɨ takul Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti.
2 In kɨ takul Jeju Kirisiti, kɨ gorow kunme ə, j'ingə'n majikur lə Luwə.
Majikur kɨ jɨ ra me'ti, j'isɨ jɨ ra rɔnel, tadɔ j'ində me'je dɔ'ti kadɨ j'a j'in
ginn tɔɓar'ti lə Luwə.

‡ **4:11-12 4.11-12** Lotum 17.9-14 § **4:13 4.13** Lotum 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18 * **4:17 4.17** Lotum 17.5 † **4:18 4.18** Lotum 15.5 ‡ **4:19 4.19** Lotum 17.1, 15-22 § **4:25 4.25** Ejay 53.4-6

3 In kɨ utə, me kon'tɨ kaa jɨ ra rɔnel, tadɔ jɨ gər kadɨ kon a re kɨ koreme,
4 ningə de kɨ nje koreme'ne, a ra dɔ nja'ne'tɨ me nya'gɨ'tɨ kɨ to, ə de kɨ
nje kɨ ra dɔ nja'ne'tɨ, in de kɨ aw kɨ nya kindəmedɔtɨ,
5 ningə nya kɨ ində me'ne dɔ'tɨ kin, a in nya kɨ ngom el. Tadɔ Luwə ɓukɨ
ndiginan kɨ ində ngarme'je'tɨ kɨ gorow lə Ndil Luwə kɨ kar njay kɨ adɨ'je.
6 Kirisitɨ re oy tadɔ lə njeramajel'gɨ, lokɨ j'asɨ kadɨ jɨ ra nya madɨ kɨ
dɔrɔ'je el. Ningə oy kɨ dɔkagilo kɨ Luwə inɓe ɔjɨ.
7 De kɨ dana inɓe mindɨ kaa, ngan ngayn kadɨ de a adɨ rɔ'ne koy'tɨ tadɔ
li'ə. Re dum inɓe ningə, de kɨ njera nya kɨ majɨ, ə de mad'a kɨ rangɨ, a
uwə rɔ'ne ba kadɨ oy tadɔ li'ə.
8 Lo kin'tɨ, Luwə tɔjɨ'je ndigɨ kɨ ndigɨ'je kɨ taga adɨ j'oo. Luwə adɨ Kirisitɨ
re oy tadɔ lə'je, dɔkagilo'tɨ kɨ jɨ nanyi'n me majel'tɨ kɨ ra ɓay.
9 Ningə, tokɨ ngɔsine, kadɨ rɔ koy'tɨ lə Kirisitɨ, təl'je de'gɨ'tɨ kɨ dana takum
Luwə'tɨ takul mos'o kin ningə, kibo ngayn ɓay, Kirisitɨ a ajɨ'je ta wongɨ'tɨ
lə Luwə kɨ a re.
10 Kete kɨ j'in njeban'gɨ lə Luwə ɓay mindɨ ə, inɓe ulə'je nojɨ nan'tɨ sə'ne
kɨ gorow koy Ngonn'o. Ningə kɨ ngɔsine kin ulə'je nojɨ nan'tɨ kɨ rɔ'ne taa,
inɓe a ajɨ'je me kisikidɔtaa'tɨ lə Ngonn'o el wa.
11 Ningə, in in kin par el, rɔ'je nəl'je ngayn takum Luwə'tɨ, tadɔ lə
Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ kɨ un'ə ulə'n'je nojɨ nan'tɨ kɨ rɔ'ne.

Adam in kɨ Kirisitɨ

12 In kɨ gorow lə de kɨ kare be kɨ in Adam, ə majel re'n dɔ dɔnangɨ'tɨ,
ningə majel re'n kɨ koy, koy ɔdɨ de'gɨ pətɨ, tadɔ de kɨ ra majel el goto, de'gɨ
pətɨ rai majel*.
13 Ningə, kete taa kadɨ Luwə te kɨ dɔ ndukun adɨ Mojɨ, majel kɨ ra to
me dɔnangɨ'tɨ ne nga, nan tokɨ in dɔkagilo kɨ ndukun goto ɓay, Luwə tudə
majel'gɨ kɨ de'gɨ isɨ rai el.
14 Nya kare, koy onɓe dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ, ulə ngirə dɔ Adam'tɨ bitɨ te'n dɔ
Mojɨ'tɨ. Nje kɨ alidɔ ndu Luwə el, tokɨ Adam aldɔ ndu Luwə kin be kaa,
koy onɓe dɔ'de'tɨ. Adam in banakum de kɨ majɨ kadɨ a re.
15 Nga ningə, nya kɨ kadɨ de a ɔjɨ'n majel lə Adam in kɨ kadikare memajɨ
lə Luwə kin nan'tɨ goto. In kɨ rɔta'tɨ kadɨ de'gɨ ngayn oyi koy majel lə de
kɨ kare kɨ in Adam kin, nan memajɨ lə Luwə in kibo ngayn. Ningə nya
kɨ Luwə adɨ bulə de'gɨ ngayn kare, kɨ gorow lə de kare be par, kɨ in Jeju
Kirisitɨ kin, nda'a in ngayn.
16 Kadikare lə Luwə kɨ adɨ kin, kand'a to ta dangɨ kɨ kandɨ majel lə de
kɨ kareba kin. Majel lə de kɨ kare kin, ndu kɨ osɨ dɔ'tɨ in ta kɨ gangɨ, nan
kadikare kɨ re go nyara go'tɨ el kɨ ngayn, kand'a in ta kɨ kɔr dɔ'tɨ.
17 Kin ə re, kɨ tarow lə de kɨ kare be par, kɨ tarow majel li'ə, koy onɓe
dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ ningə, kɨ tarow lə Jeju Kirisitɨ kɨ kare inɓe kin, j'a j'ingə'n
nya kɨ majɨ ngayn kɨ rɔ Luwə'tɨ ɓay. De'gɨ pətɨ kɨ Luwə adɨ'de majikur kɨ
to mbar, kɨ kadikare kɔrtadɔtɨ, a onyiɓe kɨ takul Kirisitɨ.
18 Nga ningə, tokɨ kɨ gorow majel lə de kɨ kareba kɨ in Adam, ta kɨ gangɨ
osɨ'n dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ kakin ə, kɨ gorow nyara kɨ dana lə de kɨ kareba, kɨ
in Jeju Kirisitɨ, de'gɨ pətɨ asɨ kadɨ Luwə təl'n'de de'gɨ'tɨ kɨ dana, kadɨ sɨɨ kɨ
dɔ'de taa bitɨ kɨ non'tɨ.
19 Tokɨ, kɨ gorow təl rɔ go ta'tɨ el lə de kɨ kareba, de'gɨ pətɨ osɨ me majel'tɨ
kakin ə, kɨ gorow təl rɔ go ta'tɨ lə de kɨ kareba, Luwə a ɔr'n ta dɔ bulə
de'gɨ'tɨ ngayn tɔ.

---

* **5:12 5.12** Lotum 2.17, 3.6, 17-19

20 Lokɨ ndukun te ningə, majel ojɨ'n nan kɨ dɔ'tɨ, nan lokɨ majel ojinan
ningə, memajɨ lə Luwə to mbar mbar inɓe ɓay.
21 Tokɨ majel onɓe kɨ koy kakin ə, memajɨ lə Luwə onɓe kɨ kajɨ kadɨ de'gɨ
sii kɨ dɔ'de taa bitɨ kɨ non'tɨ, kɨ takul Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ tɔ.

6

Koy dɔ majel'tɨ, ə kisi kumngayira me Kirisitɨ'tɨ

1 Ta ri ə kadɨ j'eli nan me lo kin'tɨ wa? Ke kadɨ to jɨ nanyinan kɨ lo ra
majel'tɨ kadɨ to memajɨ lə Luwə to'n mbar mbar kɨ dɔ'je'tɨ wa?
2 Jagɨ, in be el. Tadɔ j'in de'gɨ kɨ j'oyi, jɨ gangi nan kɨ majel, nga ra bann
be ə kadɨ to jɨ təli j'isi me majel'tɨ ɓay wa?
3 In gəri majɨ kadɨ j'in pətɨ kɨ jɨ rai batəm me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ, batəm
kin tɔjɨ kadɨ j'in de'gɨ kɨ j'oyi nan'tɨ kɨ Kirisitɨ.
4 Kɨ gorow lə batəm kin, duwi'je nan'tɨ si'ə, me koy'o'tɨ. Nga ningə, tokɨ
Kirisitɨ ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ kɨ tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn lə Baw'je Luwə
kakin ə, j'in kaa j'isɨ kɨ dɔ'je taa kisɨ kɨ sigɨ tɔ.
5 Ningə, kin ə re, j'ində rɔ'je nan'tɨ kɨ Kirisitɨ tokɨ rɔta'tɨ me koy'o'tɨ ə,
j'a j'ində taa lo koy'tɨ, tokɨ ndə'n lo koy'tɨ kin be tɔ.
6 Kadɨ jɨ gər majɨ tokɨ, hal de kɨ to kete kin, in kɨ ɓər'ə kagidəsɨ'tɨ kɨ
Kirisitɨ nga, kadɨ rɔ'je kɨ to majel kin in kɨ tujɨ kɔ, kadɨ j'in'n ginn tɔgɨ'tɨ
lə majel el nga.
7 Tadɔ de kɨ oy, majel onɓe dɔ'a'tɨ el nga.
8 Kin ə re j'oyi nan'tɨ kɨ Kirisitɨ ə, j'uni me'je kadɨ j'a j'isi kɨ dɔ'je taa
nan'tɨ si'ə.
9 Jɨ gər kadɨ Kirisitɨ kɨ ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ kin, təl oy gogɨ el; koy
aw kɨ tɔgɨ dɔ'a'tɨ el nga.
10 Kirisitɨ kɨ oy, oy koy majel, ningə in koy kɨ nja kare par, tadɔ majel'gɨ
pətɨ. Ningə kɨ ngɔsine kin, isɨ kɨ dɔ'ne taa tadɔ lə Luwə.
11 Be tɔ ə, ingɨ kaa, majɨ kadɨ oyi rɔ'se to de'gɨ kɨ oyi dɔ majel, ningə sii
kɨ dɔ'se taa tadɔ lə Luwə, me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ.
12 Majɨ kadɨ adɨ majel onɓe dɔ rɔ'se'tɨ el. Kadɨ in təli rɔ'se go ndigɨ'tɨ lə
darɔ el.
13 Adi ngonn rɔ'se madɨ kare ra nya kɨ majel el, kadɨ təl nyara kulə kɨ
gorow'ə'tɨ el, el. Nan kadɨ uni rɔ'se ba pətɨ tadɔ kulə lə Luwə, to de'gɨ
kɨ indəi taa dann njekoy'gɨ'tɨ. Kadɨ darɔ'se ba pətɨ in tadɔ kulə lə Luwə,
kadɨ təl nyara kulə kɨ dana.
14 Lo kin'tɨ, majel a onɓe dɔ'se'tɨ el, tadɔ in ginn tɔgɨ'tɨ lə ndukun el, nan
memajɨ lə Luwə ə in dɔ'se'tɨ.

Gangɨ nan kɨ majel tadɔ təl'n rɔ go ndu Luwə'tɨ

15 Ta ri ə kadɨ j'eli dɔ lo kin'tɨ wa? Ke j'a jɨ ra majel tadɔ k'in kɨ j'in ginn
tɔgɨ'tɨ lə ndukun el, nan j'in ginn tɔgɨ'tɨ lə memajɨ lə Luwə yo wa? Jagɨ, in
be el.
16 In gər ɓətɨ kadɨ kin ə re un rɔ'i kadɨ in ra kulə adɨ de madɨ ningə, in
təl ɓər lə de'ə kin. Adɨ re uni rɔ'se'tɨ kadɨ rai majel ningə, in ɓər lə majel
kadɨ aw sese koy'tɨ, a re in təli rɔ'se go ndu Luwə'tɨ tɔ ningə, təl rɔ go'tɨ
kin a aw sese me nya ra'tɨ kɨ dana tɔ.
17 Jɨ ra oyo Luwə tadɔ kete in ɓər'gɨ lə majel, nan kɨ ngɔsine kin, in təli
rɔ'se kɨ me kɨ kare gorow nyando'tɨ kɨ majɨ kɨ ingəi.
18 Luwə taa'se ji majel'tɨ ilə'se taa, adɨ in təli, in ginn tɔgɨ'tɨ lə nyara kɨ
dana nga.

19 M'elta be to ta k'el de'gɨ, tadɔ re in be el ə, kasɨ el lə'se a ra kadɨ in
gəri me ta kin el. Tokɨ kete uni ngann rɔ'se'gɨ ba pətɨ to ɓər'gɨ indəi ta
nya'tɨ kɨ to njen, kɨ nyara kɨ majel, kɨ kɨ lo kaya'tɨ kɨ a aw kɨ de kadɨ tanrɔ
Luwə kakin ə, majɨ kadɨ, kɨ ngɔsine kin, uni ngann rɔ'se'gɨ to ɓər'gɨ indəi
ta nya ra'tɨ kɨ dana, kɨ a aw sese kadɨ ari njay.
20 Dɔkagilo'tɨ kɨ in ɓər lə majel kin, usɨ'se dɔ nya ra'tɨ kɨ dana el.
21 Nga ningə, in ri ə kadɨ a ingəi me nya'tɨ kin ɓay wa? Nya kin in nya
kɨ me'se olo dɔ'tɨ ə adɨ'se rɔsɔl, tadɔ ta tɔlta'a in koy.
22 Ningə kɨ ngɔsine kin, tokɨ Luwə taa'n'se ilə'se taa, adɨ in təli ɓər'gɨ
li'ə, kulə ra'se a aw sese me kar njay'tɨ, kadɨ ta tɔlta'a ə ingəi kajɨ kɨ bitɨ
kɨ non'tɨ.
23 Tadɔ nyakugə ɓangɨ majel in koy, ningə nya kadɨ kɨ Luwə adɨ'je kare
in kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ, me tɔ Jeju Kirisitɨ kɨ Burəɓe lə'je.

7

Njekunme kadɨ Kirisitɨ in de kɨ in ginn tɔgɨ'tɨ lə ndukun el

1 Ngannkon'm'gɨ kɨ konnann'm'gɨ, in gəri majɨ kadɨ ta kɨ m'njɨ m'el'se
kin, m'el'se to de'gɨ kɨ gəri ndukun majɨ. Ningə ndukun aw kɨ tɔgɨ dɔ de'tɨ
lokɨ de isɨ'n kɨ dɔ'ne taa ɓay kin par.
2 In be ə, dene kɨ taa ngaw, ndukun dɔɔ'a nan'tɨ kɨ ngaw'a, lokɨ ngaw'a
isɨ'n kɨ dɔ'ne taa ɓay kin par. A kin ə re ngaw'a oy ningə, ndukun kɨ dɔɔ'a
nan'tɨ kɨ ngaw'a kin in dɔ'a'tɨ el nga.
3 Re ngaw'a isɨ kɨ dɔ'ne taa ɓay ə təl taa dingəm kɨ rangɨ ningə, de'gɨ a
oyi'ə to njekuwə marum. A re ngaw'a oy ningə, ndukun in dɔ'a'tɨ el nga,
adɨ re taa dingəm kɨ rangɨ kaa, de a oo'ə to njekuwə marum el.
4 Nya kin to be kɨ rɔ'se'tɨ tɔ. In ngannkon'm'gɨ kɨ oyi nan'tɨ kɨ Kirisitɨ,
me darɔ'tɨ, in gangi nan kɨ ndukun, adɨ in lə de kɨ rangɨ nga. De'ə kin in
Kirisitɨ kɨ nje kində taa dann njekoy'gɨ'tɨ, kadɨ kulə ra'a'gɨ in nya Luwə.
5 Tokɨ rɔta'tɨ, dɔkagilo'tɨ kɨ kete j'isɨ jɨ ra'n ndigɨ lə darɔ'je, nyənn nya
ra'gɨ kɨ majel, kɨ ndukun ndu'de kɨ taa, ɔdɨ rɔ'ne rɔ'je'tɨ, adɨ jɨ ra nya kɨ
aw se'je kɨ koy'tɨ.
6 Nan kɨ ngɔsine kin, jɨ goto ginn ndukun'tɨ, tadɔ j'oy, jɨ gangɨ nan kɨ nya
kɨ kete uwə'je dangay'tɨ. Adɨ jɨ ra kulə ginn tɔgɨ'tɨ kɨ sigɨ, kɨ in tɔgɨ lə Ndil
Luwə, um jɨ ra kulə ginn tɔgɨ'tɨ kɨ kete kɨ in tɔgɨ lə ndukun kɨ ndangɨ kin
el nga.
7 Ta kin kɔr me'ə nan ri wa? Tɔjɨ kadɨ ndukun in majel wa? Jagɨ, ndukun
in majel el, nan k'in ə, in ndukun ə in nje kɔjɨ'm majel kadɨ m'gər'ə. Kin ə
re ndukun el'm ene: «A in ra kumnda el,» el ə, re m'a m'gər nya kɨ ɓari'ə
kumnda el*.
8 Lo kin'tɨ, majel ingə row kɨ ndukun te ad'a kin kadɨ ində'n kumnda'gɨ
kɨ dangɨ dangɨ me'm'tɨ. Tadɔ kin ə re mbərkikində goto ə, majel a təl nya
kɨ koy tɔ.
9 Kete lokɨ ndukun goto ɓay, m'njɨ kumngayira. Nan lokɨ mbərkikində
re, majel nga a təl nje kisɨ kumngayira.
10 Ningə m'in, m'oy, adɨ mbərkikində kɨ kadɨ aw sə'm kɨ kajɨ'tɨ kakin, kɨ
ɔjidɔ'm, təl aw sə'm koy'tɨ yo.
11 Tadɔ majel, ingə row kɨ mbərkikində te ad'a kakin, adɨ ədɨ'm kɨ gorow
lə mbərkikində, aw sə'm adɨ koy.
12 Lo kin'tɨ, ndukun ar njay, mbərkikində ar njay, in nya kɨ dana, in nya
kɨ majɨ tɔ.

---

* **7:7 7.7** Tekitaga 20.17; Ndukun kɨ nja joo 5.21

De in ginn tɔgɨ'tɨ lə majel

13 *Ndukun kɨ in nya kɨ majɨ, a təl kadɨ in row kingə koy lə'm el jagɨ.
Ningə in majel ə in nje re kɨ koy dɔ'm'tɨ, kɨ gorow lə nya kɨ majɨ, kadɨ
tɔjɨ'n rɔ'ne kɨ taga, taa kadɨ tɔjɨ'n tɔgɨ'ne kɨ rɔ'je'tɨ kɨ in majel tɔ, kɨ gorow
lə mbərkikində.
14 Jɨ gər kadɨ ndukun in nya lə Ndil, nan m'in, m'in de kɨ me darɔ'tɨ, kɨ
majel ndogɨ'm.
15 Tokɨ rɔta'tɨ, m'gər kum nya'gɨ kɨ m'njɨ m'ra'de el. Nya kɨ m'ndigɨ ra
kin ə, m'ra el, ningə nya kɨ nəl'm el kin taa m'ra tɔ.
16 Kin ə re in nya inɓe kɨ m'ndigɨ ra el kin taa m'ra ningə, m'ndigɨ dɔ'tɨ
kɨ ndukun kadɨ in nya kɨ majɨ.
17 Lo kin'tɨ, in m'inɓe m'njɨ ra nya el, nan in majel kɨ isɨ me rɔ'm'tɨ.
18 Tadɔ m'gər kadɨ darɔ'm'tɨ kɨ in darɔ kɨ ton kin, nyara kɨ majɨ a isɨ
səm'tɨ el.
19 Tadɔ m'ra nya kɨ majɨ kɨ m'ndigɨ ra kin el, ə nya kɨ majel kɨ m'ndigɨ
ra el kin yo taa m'ra.
20 Kin ə, in nya kɨ m'ndigɨ ra el yo ə m'ra ningə, in m'in ə m'njɨ ra el,
nan in majel kɨ isɨ me darɔ'm'tɨ ə isɨ ra.
21 M'gər nya kɨ isɨ ra nya be kɨ kagilo'gɨ pətɨ nga: lokɨ m'in, m'ndigɨ kadɨ
m'ra majɨ nan, majel yo ə to adɨ m'ra.
22 Me'm'tɨ kəy kɔrɔkɨ ningə, m'ingə rɔnel me ndukun'tɨ lə Luwə.
23 Nan m'gər me rɔ'm'tɨ kadɨ tɔgɨ madɨ kɨ rangɨ isɨ non, isɨ rɔ kɨ ndigɨ ra
kɨ in rɔ'm'tɨ. Tɔgɨ kin ra adɨ m'təl ɓər lə majel kɨ isɨ rɔ'm'tɨ.
24-25 Kɨ nyagər lə'm, m'njɨ m'ulə dɔ'm ginn tɔgɨ ndukun'tɨ lə Luwə, nan
me darɔ'tɨ kɨ ton, m'njɨ m'ulə dɔ'm ginn tɔgɨ'tɨ lə majel kɨ ndə tɔgɨ'ne
dɔ'm'tɨ. M'in de kɨ nje kumtondoo, de kɨ kadɨ a taa'm ilə'm taa ji darɔ'tɨ
kɨ in nya lə koy kin goto. Tɔjɨ in kɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ ajɨ'm kɨ gorow lə Burəɓe
lə'je Jeju Kirisitɨ!

8

Kisikidɔtaa kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə

1 Kɨ ngɔsine kin, de'gɨ kɨ indəi rɔ'de nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ, ta kɨ gangɨ
goto dɔ'de'tɨ nga.
2 Tadɔ tɔgɨ lə Ndil Luwə kɨ nje kadɨ de isɨ'n kɨ dɔ'ne taa me kində rɔ
nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ, taa'je ilə'je taa ji tɔgɨ'tɨ lə majel kɨ tɔgɨ lə koy.
3 In nya kɨ ndukun lə Mojɨ asɨ kadɨ ra el, tadɔ darɔ de kɨ ton ra adɨ tɔg'ɔ
goto. Nan Luwə ra nya kin kɨ gorow lə Ngonn'o inɓe, ad'a kadɨ ɔr majel.
Re kɨ darɔ kɨ tanan kɨ yan de kɨ njeramajel, gangɨ'n ta dɔ majel'tɨ kɨ aw kɨ
tɔgɨ dɔ darɔ de'tɨ.
4 Luwə ra be kadɨ ndigɨ ra kɨ dana lə ndukun lə Mojɨ tɔlta'ne dɔ'je'tɨ,
j'in j'isɨ njiyə kigo ndigɨ'tɨ lə'je el, nan j'isɨ njiyə kigo ndigɨ'tɨ lə Ndil Luwə
yo kin.
5 Tokɨ rɔta'tɨ, de'gɨ kɨ sii ginn tɔgɨ'tɨ lə darɔ'de, isɨ rai ndigɨ lə darɔ de,
nan de'gɨ kɨ sii ginn tɔgɨ lə Ndil Luwə, isɨ rai ndigɨ lə Ndil Luwə tɔ.
6 Ra ndigɨ lə darɔ, a aw kɨ de ɓe lə koy, nan ra ndigɨ lə Ndil Luwə, a aw
kɨ de ad'a ingə kajɨ, a ad'a ingə lapiya.
7 Ra ndigɨ lə darɔ, in təl de njeban'tɨ lə Luwə. De kɨ njera ndigɨ lə darɔ,
in de kɨ ulə dɔ'ne ginn ndukun'tɨ lə Luwə el, tadɔ asɨ kadɨ a ra el.
8 De'gɨ kɨ sii ginn tɔgɨ'tɨ lə darɔ'de, asi kadɨ a rai nya kɨ nəl Luwə el.

9 Nga ningə ingɨ, sii ginn tɔgɨ'tɨ lə darɔ'se el, nan sii ginn tɔgɨ'tɨ lə Ndil
Luwə. Tadɔ Ndil Luwə isɨ me'se'tɨ. Re de aw kɨ Ndil Kirisitɨ me'ne'tɨ el ə,
in de lə Kirisitɨ el.
10 Re Kirisitɨ isɨ me'se'tɨ ə, darɔ'se kin a oy inɓe, tadɔ lə majel, nan
Ndil Luwə adɨ'se kisikidɔtaa, tadɔ in de'gɨ kɨ Luwə təl'se de'gɨ kɨ dana
takum'ne'tɨ.
11 A re Ndil Luwə kɨ nje te kɨ Jeju dann njekoy'gɨ'tɨ isɨ me'se'tɨ ə,
Luwə kɨ nje te kɨ Jeju Kirisitɨ dann njekoy'gɨ'tɨ a adɨ darɔ'se kɨ koy təl
isɨ kumngayira kɨ takul Ndil'ə kɨ isɨ me'se'tɨ.
12 Lo kin'tɨ, ngannkon'm'gɨ kɨ dene kɨ kɨ dingəm, j'awi kɨ ɓangɨ dɔ'je'tɨ,
ningə in ɓangɨ lə darɔ kadɨ to jɨ ra'n ndigɨ lə darɔ el.
13 Tadɔ re sii ta ra nya'tɨ kigo ndigɨ'tɨ lə darɔ'se ə a oyi. A re uni Ndil
Luwə, tɔli kulə ra'gɨ kɨ majel lə darɔ'se ningə, a sii kɨ dɔ'se taa tɔ.
14 Tadɔ de'gɨ pətɨ kɨ Ndil Luwə isɨ ɔr'de tarow in ngann'gɨ lə Luwə.
15 Tadɔ Ndil kɨ ingəi'ə, in kadɨ ra'se ɓər'tɨ el, taa kadɨ təl ində ɓol me'se'tɨ
ɓay el tɔ. Nan in njera'se ngann kotɨ'tɨ. In kɨ tarow li'ə kin ə j'isi jɨ ɓarɨ'n
nya kɨ ndu'je kɨ taa boi j'ene: «Aba, Baw'je*.»
16 Ndil inɓe kin ə in nje tɔjɨ ndil'je kadɨ gər tokɨ j'in ngann'gɨ lə Luwə.
17 Ə re j'in ngann'gɨ lə Luwə ningə, j'in kaa j'a j'ingəi nya majɨ'gɨ kɨ Luwə
un ndu'ne dɔ'tɨ kadɨ n'a n'adɨ de'gɨ lə'ne kin tɔ. J'a j'ingəi nya majɨ'gɨ kin
nan'tɨ kɨ Kirisitɨ, tadɔ j'ingəi kon nan'tɨ si'ə, kadɨ j'in nan'tɨ si'ə me tɔjɨ'tɨ
li'ə.

Tɔjɨ kɨ a re

18 M'gər majɨ kadɨ kon kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kin asɨ nan kɨ tɔjɨ kɨ Luwə
a te kɨ dɔ'a kadɨ jɨ gər kin el.
19 Nyakində'gɨ pətɨ sii ɗele, isɨ nginəi dɔkagilo kɨ Luwə a tɔjɨ'n tɔjɨ lə
ngann'gɨ lə'ne.
20 Tadɔ nyakində'gɨ osi ginn tɔgɨ'tɨ lə tɔgɨ'gɨ kɨ nda'de goto. In kɨ me
ndigɨ lə'de inɓe el, nan in Luwə inɓe ə ndigɨ be kadɨ in ginn tɔgɨ'gɨ'tɨ kin.
21 Ningə isɨ indəi me'de dɔ'tɨ kadɨ ndɔ kare ə, a tei ginn tɔgɨ'tɨ kɨ nje
tujɨ'de kɨ uwə'de ɓər'tɨ kin. A tei ginn'tɨ kɔ kadɨ ingəi dɔ'de nan'tɨ kɨ
ngann'gɨ lə Luwə, taa kadɨ in me tɔɓar'tɨ lə ngann'gɨ lə Luwə tɔ.
22 Kɨ ngɔsine kin, jɨ gər kadɨ nyakində'gɨ kin pətɨ isɨ tuməi um um to
dene kɨ ndo ra'a be.
23 Ningə in nyakində'gɨ par dɔrɔ'de el, j'in kɨ j'ingəi Ndil Luwə to nya
kɨ dɔkete dann kadikare'gɨ'tɨ lə Luwə ka, jɨ tuməi um um tɔ, j'isɨ jɨ nginə
kadɨ Luwə təl'je ngann'ne'gɨ'tɨ, kadɨ taa darɔ'je ilə taa.
24 Tadɔ Luwə ajɨ'je, nan in kɨ j'isɨ jɨ nginə ta'a to nginə ɓay. Nga ningə,
re de oo nya kɨ isɨ nginə ta'a kɨ kum'ne ningə, in nya kɨ isɨ nginə ta'a el
nga. De kɨ kadɨ oo nya kɨ kum'ne, ə təl isɨ nginə taa to nginə ɓay goto.
25 A re jɨ nginə ta nya kɨ j'oo kɨ kum'je el ningə, jɨ nginə ta'a kɨ koreme.
26 In be tɔ ə, Ndil Luwə isɨ re ra'n se'je, me tɔgɨ goto'tɨ lə'je. Tadɔ jɨ
gər kelta kɨ Luwə tokɨ majɨ kadɨ j'el'n el, nan Ndil Luwə inɓe isɨ el si'ə ta
tor'je'tɨ kɨ ndu kɨ de asɨ gər me'ə el.
27 Ningə Luwə kɨ gər ngarme'je, gər nya kɨ Ndil ndigɨ kadɨ el'ə, tadɔ Ndil
isɨ elta kɨ Luwə, tadɔ majɨ lə de'gɨ lə Luwə, tokɨ Luwə inɓe ndigɨ'n.
28 Jɨ gər kadɨ nya'gɨ pətɨ rai nya tadɔ majɨ lə de'gɨ kɨ ndigɨ Luwə, adɨ in
de'gɨ kɨ inɓe ɓar'de kigo kɔjɨ'tɨ lə'ne.
29 Tadɔ nje kɨ Luwə gər'de kete, ə un ndu'ne dɔ'de'tɨ kadɨ toi to Ngonn'o
Kirisitɨ be, kadɨ Kirisitɨ in ngonn ngatɔgɨ lə bulə ngannkon'gɨ.

---

* **8:15 8.15** Mrk 14.36

30 Adɨ in nje kɨ Luwə mbətɨ'de kete, Luwə ɓar'de tɔ, nje kɨ Luwə ɓar'de,
Luwə təl'de de'gɨ kɨ dana takum'ne'tɨ tɔ, ningə nje kɨ Luwə təl'de de'gɨ kɨ
dana takum'ne'tɨ, adɨ'de tɔjɨ tɔ.

Ingɨ kɨ Luwə ndigɨ'de, in ndigɨ kibo ngayn

31 Ta kɨ kadɨ j'eli dɔ lo'tɨ kin goto. Re Luwə in se'je ə, de kɨ kadɨ a ɔsɨ'je
ta goto.
32 Luwə kɨ un kon dɔ Ngonn'ne'tɨ inɓe kɔ el, nan un'ə ilə kɔ tadɔ lə'je
pətɨ, a adɨ'je nya'gɨ pətɨ kare nan'tɨ kɨ Ngonn'o.
33 De kɨ kadɨ a ində ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ Luwə mbətɨ'de goto, tadɔ in Luwə
inɓe ə təl'de de'gɨ kɨ dana takum'ne'tɨ.
34 De kɨ kadɨ a gangɨ ta dɔ'de'tɨ goto, tadɔ Kirisitɨ in nje koy. Kibo ngayn,
in ə ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ, isɨ dɔjikɔl Luwə'tɨ, isɨ elta kɨ Luwə tadɔ
lə'je.
35 De kɨ asɨ kadɨ a gangɨ'je nan'tɨ kɨ ndigɨ kɨ Kirisitɨ ndigɨ'je kin goto. In
kumtondoo, eke me kon asɨ el, kindəkumndoo, eke ɓo, eke ndoo, eke tujɨ,
eke koy, asi el.
36 Makitu lə Luwə el ene:
«Tadɔ lə'i,
koy in kadɨ'je'tɨ ndəkba kɨ sin ge, kada ge kɨ losɔl'ɔ ge.
De'gɨ oyi'je to da'gɨ kɨ de isɨ aw se'de lo tɔl'de'tɨ be[†].»
37 Nan me nya'gɨ'tɨ kin pətɨ, j'a jɨ tətɨ rɔ kɨ tɔgɨ kɨ ngayn kɨ nje ndigɨ'je
adɨ'je.
38 Tadɔ m'gər majɨ, tokɨ rɔta'tɨ, kadɨ in koy el num, in kisikidɔtaa el num,
in malayka'gɨ el num, in tɔgɨ lə ndil'gɨ kɨ majel el num, in nya kɨ ɓone el
num, nya kɨ lo ti'tɨ el num, in tɔgɨ'gɨ kɨ me dɔnangɨ'tɨ el num,
39 in tɔgɨ'gɨ kɨ taa el num, in kɨ nanga el num, in nyakində madɨ el num,
nya madɨ kare kɨ asɨ kadɨ a gangɨ'je nan'tɨ kɨ ndigɨ kɨ Luwə ndigɨ'je me tɔ
Jeju Kirisitɨ kɨ Burəɓe lə'je kin goto.

9

Luwə mbətɨ ngann Isirayel'gɨ to de'gɨ lə'ne

1 Me kində rɔ nan'tɨ me tɔ Kirisitɨ, ta kɨ m'aw to m'el kin in ta kɨ rɔta'tɨ
um in ta ngom el. Nga ningə, me'm kɨ kəy inɓe kaa, kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə,
mannajɨ dɔ ta'tɨ kin kadɨ in ta kɨ rɔta'tɨ.
2 Me kon kibo ngayn ra'm, ningə me'm to'm kɨ dɔ ndɔ'gɨ tadɔ
3 lə ngannkon'm'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə'm. M'ndigɨ kadɨ darɔ'm inɓe, Luwə
man'm, kadɨ m'gangɨ nan kɨ Kirisitɨ tadɔ majɨ lə'de.
4 Adɨ in ngann Isirayel'gɨ kɨ Luwə təl'de ngann'ne'gɨ'tɨ, tɔjɨ'de tɔɓar lə'ne
adɨ gəri, un mindɨ'ne adɨ'de, adɨ'de ndukun, adɨ isɨ kawinan non'a'tɨ, ilə
ndu'ne adɨ'de*,
5 taa in ginn kojɨ'tɨ lə burəbaw'gɨ kɨ Luwə ɓar'de kete. Ingɨ ə Kirisitɨ *De
kɨ Luwə mbət'ə te ginn kojɨ'tɨ lə'de tɔ. Kirisitɨ kɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ. Majɨ
kadɨ tɔjɨ in dɔ Luwə'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ[†]. Amen.
6 In kin tɔjɨ kadɨ ndu Luwə təl nya kɨ nda'a goto el. Tokɨ rɔta'tɨ, de'gɨ kɨ
ginn kojɨ'tɨ lə *Isirayel in ngann Isirayel'gɨ dɔrɔ el,
7 taa de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Abiraham in ngann me'ə'gɨ pətɨ el, tadɔ Luwə
el Abiraham ene: «In kɨ ginn kojɨ lə *Isakɨ ə in a ingə'n de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ
lə'i[‡].»

---

† **8:36 8.36** Pa'gɨ 44.23 * **9:4 9.4** Tekitaga 4.22; Ndukun kɨ nja joo 7.6; Oje 11.1 † **9:5 9.5** KNK 2.29 ‡ **9:7 9.7** Lotum 21.12

8 Nya kin tɔjɨ kadɨ ngann Abiraham pətɨ ə in ngann Luwə el, nan
in ngann'gɨ kɨ ojɨ'de kigo kun ndu'tɨ lə Luwə kɨ un adɨ Abiraham ə in
ngann'a'gɨ kɨ rɔta'tɨ.
9 Tadɔ Luwə un ndu'ne be ene: «Dɔkagilo'ə inɓe kin be ə, m'a m're,
ningə Sara a ingə ngonn kare§.»
10 Lo kin'tɨ, ginn'ə gangɨ el ɓay, Rebeka kaa in non ɓay tɔ. In kɨ Isakɨ kɨ
kare inɓe kakin tɔ ə ojɨ'n ndungə'gɨ kɨ joo.
11 Nga ningə, kete non kojɨ ngann'gɨ'tɨ kin, lokɨ rai nya kɨ majɨ kɨ nya kɨ
majel el ɓay ə, Luwə mbətɨ kɨ kare kigo me ndigɨ'tɨ lə'ne kadɨ ndigɨ ra li'ə
tɔl'n ta'ne.
12 Luwə mbətɨ ngonn kare kigo ndigɨ'tɨ lə de madɨ el, nan in kigo ndigɨ'tɨ
li'ə in Luwə kɨ ɓar'de, ə el'n Rebeka ene: «Ngonn kɨ ngatɔgɨ a ra ɓər lə
in kɨ du*.»
13 Ta kin te tokɨ makitu lə Luwə el'n ene: «M'ndigɨ *Jakobɨ, ə m'mbətɨ
Esuwa†.»
14 Ta kɨ kadɨ j'eli dɔ lo kin'tɨ goto, Luwə in njera nya kɨ dana, nyara kɨ
dana el goto rɔ'a'tɨ jagɨ.
15 Tadɔ el Mojɨ ene: «M'a m'ra majɨ kɨ de kɨ kadɨ m'ra si'ə majɨ, ə m'a
m'oo kumtondoo lə de kɨ kadɨ m'oo kumtondoo li'ə tɔ‡.»
16 In kin in kigo ndigɨ'tɨ lə de madɨ el, taa in kigo kulə'tɨ kɨ ra ngayn el
tɔ, nan in kigo ndigɨ'tɨ lə Luwə kɨ nje k'oo kumtondoo.
17 In be tɔ ə, Luwə el'n ta ngar Parawon me Makitu'tɨ lə'ne ene: «In
m'inɓe ə m'indəɨ lo kin'tɨ kadɨ m'ɔjɨ'n tɔgɨ'm kɨ rɔ'i'tɨ, ə kadɨ tɔ'm ɓarɨ'n
ta de'gɨ'tɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne tɔ§.»
18 Lo kin'tɨ, kadɨ jɨ gər tokɨ Luwə oo kumtondoo lə de kigo me ge'tɨ li'ə,
ə adɨ me de ngan kigo me ndigɨ'tɨ li'ə tɔ.

Wongɨ kɨ k'oo kumtondoo lə Luwə

19 De madɨ a el'm ene re Luwə ra nya kɨ me ndigɨ ningə, ke ra bann ə
isɨ aw kɨ ta kɨ de'gɨ ɓay wa? Tadɔ de kɨ kadɨ tanrɔ ndigɨ li'ə goto.
20 Nan in de kare par in nan ə kadɨ manjɨ ta Luwə'tɨ wa? Ngoo asɨ kadɨ
a el ɓe'ne ene: «Tadɔ ri ə ra'm adɨ m'to be el wa?»
21 Nje kuwə ngoo, asɨ kadɨ, kɨ hanjɨ kɨ kare inɓe kin, uwə'n ngoo kɨ gat'a
in ngayn, ə kɨ hanjɨ kɨ kare inɓe kin, uwə'n in kɨ gat'a in ngayn el tɔ.
22 Lo kin'tɨ, Luwə ndigɨ ngayn kadɨ ɔjɨ wongɨ lə'ne, ə adɨ de'gɨ gəri tɔg'ɔ
tɔ, nan ore me'ne ə təl ore ɓay dɔ de'gɨ'tɨ kɨ asi tujɨ, kadɨ ɓukɨ wongɨ lə'ne
dɔ'de'tɨ, tujɨ'n'de kɔ.
23 Nan, Luwə ndigɨ ngayn tɔ kadɨ n'tɔjɨ tɔɓar lə'ne kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ asi
k'oo kumtondoo, kɨ ra go'de kete kadɨ sii sə'ne me tɔɓar'tɨ lə'ne.
24 Nga ningə, de'gɨ kin in j'ingɨ kɨ Luwə ɓar'je. Ɓar'je dann Juwipɨ'gɨ'tɨ
par el, nan ɓar'je dann ndəgɨ de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el tɔ.
25 Ningə in ta kɨ Luwə inɓe el me makitu'tɨ lə Oje ene:
«De'gɨ kɨ kete in de'gɨ lə'm el,
M'ɓar'de de'gɨ lə'm ɓone,
ə de'gɨ kɨ kete in njendigɨ'gɨ lə'm el,
M'ɓar'de njendigɨ'gɨ lə'm ɓone*.
26 Nga ningə, lo'tɨ inɓe kɨ de'gɨ eli'de'tɨ eyina:
"In de'gɨ lə Luwə el kin",
A ɓari'de ngann'gɨ lə Luwə kɨ nje kisɨ kumngayira†.»

---

§ **9:9 9.9** Lotum 18.10 * **9:12 9.12** Lotum 25.23 † **9:13 9.13** Mal 1.2-3 ‡ **9:15 9.15** Tekitaga 33.19 § **9:17 9.17** Tekitaga 9.16 * **9:25 9.25** Oje 2.25 † **9:26 9.26** Oje 2.1

27 Ejay iləmbər kɨ yan'ne tɔ, ɔjɨ'n dɔ ngann Isirayel'gɨ ene: «Kin ə re
ngann Isirayel'gɨ banyinan to nangira kɨ ta ba'tɨ be kaa, in nje kɨ madɨ'gɨ
par ə a ingəi kajɨ.
28 Tadɔ Burəɓe el ene ta lə'ne n'a n'tɔl ta'a kadɨ osɨ taga panyi num,
kalangɨ ba num tɔ dɔnangɨ'tɨ ne‡.»
29 Ningə in tokɨ ta kɨ Ejay inɓe kaa el kete ene:
«Kin ə re Burəɓe lə njerɔ'gɨ,
Inyə de'gɨ madɨ to ginn kojɨ lə'je el nga a,
Re j'a jɨ to to Sɔdɔm be,
Re j'a to tanan kɨ Gɔmɔr be§.»

Isirayel in kɨ kajɨ kɨ re kɨ gorow kində me dɔ ramajɨ'tɨ lə Kirisitɨ

30 Ta kɨ kadɨ j'eli dɔ ta'tɨ kin ə to kin: de'gɨ kɨ gəri Luwə el, kɨ sangi row
kadɨ n'in de'gɨ kɨ dana el, nan Luwə ɔr ta dɔ'de'tɨ adɨ təli de'gɨ kɨ dana.
Təli de'gɨ kɨ dana kɨ gorow kunme kadɨ Kirisitɨ.
31 Nga ningə, ngann Isirayel'gɨ kɨ sangi kadɨ n'in de'gɨ kɨ dana kɨ gorow
lə ndukun taa, tei lo ndukun'tɨ kakin el.
32 Tei low'ə'tɨ el tadɔ oyi kadɨ in nya kɨ n'a n'ingəi kɨ row kulə kɨ ra
yo um kɨ row kunme dɔ ramajɨ'tɨ lə Kirisitɨ el. Lo kin'tɨ, awi tugəi nja'de
mbal'tɨ, awi to kosi.
33 Tokɨ makitu lə Luwə el'n ene:
«Oyi, me ɓebo'tɨ kɨ Siyon,
M'ində mbal kɨ nje tugə de non,
In mbal kɨ nje tugə de k'ilə,
Nan de kɨ un me'ne adɨ, nan rɔ'a a sɔl'ɔ el*.»

10

Juwipɨ'gɨ kɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, Be'de in kareba

1 Ngannkon'gɨ, nya kɨ uwə me'm ngayn kɨ m'njɨ m'dəjɨ Luwə tadɔ lə
Juwipɨ'gɨ, in kadɨ ingəi kajɨ.
2 Tadɔ m'asɨ kadɨ m'mannajɨ lə'de, tokɨ tingəi bil tadɔ lə Luwə, nan k'in
ə in tingə kɨ nyagər goto me'tɨ.
3 Tokɨ rɔta'tɨ, gəri row kɨ Luwə isɨ ɔr'n ta dɔ de'gɨ'tɨ el, adɨ isɨ sangi row
kin kɨ dɔ'de inɓe'gɨ. Lo kin'tɨ, ingɨ, gotoi dɔ row'tɨ kɨ Luwə isɨ ɔr'n ta dɔ
de'gɨ'tɨ.
4 Tadɔ Kirisitɨ ə in ta tɔlta ndukun, kadɨ de kɨ ra un me'ne ningə, Luwə
ɔr ta dɔ de'ə'tɨ.

Kajɨ to tadɔ de kɨ ra kɨ un me'ne adɨ Burəɓe

5 Mojɨ inɓe elta ɔjɨ'n dɔ kɔr ta dɔ'tɨ kɨ gorow lə ndukun ene: «De kɨ təl
rɔ'ne go ndukun ningə, de'ə a ajɨ kɨ row lə ndukun kakin*.»
6 Ningə ta kɨ ɔjidɔ kɔr ta dɔ'tɨ kɨ row kunme ə to kin: «Ononyi kadɨ el
me'i'tɨ ene: nan ə a aw dɔran'tɨ wa?» Tadɔ Kirisitɨ in dɔran'tɨ ə re.
7 Taa, nan ə a aw koo wa kaa, el be el tɔ, tadɔ Kirisitɨ ində taa lo koy'tɨ
dann njekoy'gɨ'tɨ.
8 Makitu lə Luwə el ene: «Ta lə Luwə in kad'i'tɨ ndəkba, to ta'i'tɨ kadɨ
el, in ngarme'i'tɨ. In ta kunme kin ə j'isɨ j'ilə mbər'ə†.»
9 Tokɨ rɔta'tɨ, re ta te ta'i'tɨ tokɨ Jeju in Burəɓe, ə re un me'i tokɨ Luwə
un'ə taa dann njekoy'gɨ'tɨ ningə, a ingə kajɨ.

---

‡ **9:28 9.28** 27-28; Ejay 10.22-23 § **9:29 9.29** Ejay 1.9 * **9:33 9.33** Ejay 8.14-15 * **10:5 10.5** Lebitiki 18.5 † **10:8 10.8** 6-8; Ndukun kɨ nja joo 9.4, 30.12-14

10 Tadɔ kunme kɨ in ngarme'de'tɨ ə Luwə a ɔr ta dɔ de'tɨ, ningə ta kɨ te
ta de'tɨ ə a ajɨ'de tɔ.
11 Tadɔ makitu lə Luwə el ene: «De kɨ ra kɨ un me'ne ad'a ə, rɔ'a a sɔl'ɔ
el‡.»
12 Lo kin'tɨ, dangɨ dangɨ goto dann Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el.
Pətɨ Burəɓe kɨ kare inɓe kin ə in Burəɓe lə'de. In kɨ nje kadɨ nya majɨ
de'gɨ pətɨ kɨ ɓari tɔ'a.
13 Tadɔ makitu lə Luwə el ene: «De kɨ ra kɨ ɓar tɔ Burəɓe a ingə kajɨ§.»
14 Nga ningə, kin ə de'gɨ uni me'de adi'ə el ə, lo kadɨ a ɓari tɔ'a goto, a
kin ə de el'de ta li'ə el ə, lo kadɨ a uni me'de adi'ə goto, a kin ə de kɨ nje
kiləmbər ta li'ə goto ə, lo kadɨ a oyi ta li'ə goto tɔ.
15 A kin ə de'gɨ kɨ njekawkulə'gɨ gotoi ə, lo kadɨ de a iləmbər ta li'ə goto
tɔ. Makitu lə Luwə elta dɔ'tɨ be ene: «In nya kɨ rɔnel ngayn kadɨ de oo
nja nje kiləmbər Poyta kɨ majɨ*.»
16 Nan de'gɨ madɨ mbeti təli rɔ'de go Poyta'tɨ kɨ majɨ. Nga ningə, Ejay
dəjɨ ta dɔ lo kin'tɨ ene: «Burəɓe, de kɨ un me'ne dɔ mbər'tɨ kɨ j'ilə kin
goto†.»
17 Jɨ gər tokɨ de a un me'ne kɨ gorow lə Poyta kɨ majɨ kɨ oo, nga ningə,
Poyta kɨ majɨ kin, in mbər ta lə Kirisitɨ.
18 Ə kadɨ m'dəjɨ m'oo ke Juwipɨ'gɨ oyi ta kin el bitɨ wa? Oyi ta kin majɨ.
Tadɔ makitu lə Luwə elta dɔ'tɨ ene:
«Ndu nje kiləmbər Poyta kɨ majɨ aw kɨ dɔ ɓe'gɨ pətɨ, taa, de'gɨ kɨ sii dɔboy
lo'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ kaa, ta kɨ ta'de'tɨ osɨ mbɨ'de'tɨ tɔ‡.»
19 Ə kadɨ m'dəjɨ m'oo ke ngann Isirayel'gɨ gəri me ta kɨ ɓar kin el wa?
Mojɨ elta kɨ ta Luwə'tɨ dɔ lo kin'tɨ ene:
«M'a m'adɨ jangɨ ra'se dɔ de'gɨ'tɨ kɨ de gər ginn'de el,
M'a m'adɨ wongɨ ra'se ngayn dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in de'gɨ kɨ nyagər lə'de goto§.»
20 Ejay aw bitɨ elta kɨ ta Luwə'tɨ ene:
«De'gɨ kɨ sangɨ kaa sangɨ'm'in el, ingəɨ m'in,
M'te kɨ dɔ'm taga m'adɨ de'gɨ kɨ dəjɨ'm'in nya madɨ el.»
21 Nan kɨ ɔjidɔ ngann Isirayel'gɨ, Mojɨ ilə dɔ'tɨ ene:
«Ndɔ'gɨ pətɨ, m'ulə jɨ'm m'adɨ de'gɨ kɨ nje təl rɔ'de go ta'tɨ el,
De'gɨ kɨ nje tanrɔ*.»

11

Luwə mbətɨ ngann Isirayel'gɨ el

1 M'dəjɨ kadɨ m'oo ke Luwə mbətɨ de'gɨ lə'ne kɨ in ngann Isirayel'gɨ kin
wa? Jagɨ, Luwə mbətɨ ngann Isirayel'gɨ el. Tadɔ m'in kɨ dɔ'm, m'in ngonn
Isirayel, m'in ginn kojɨ'tɨ lə Abiraham, me kojɨ'tɨ lə Benjamen.
2 Luwə mbətɨ de'gɨ lə'ne el, in de'gɨ kɨ mbətɨ'de kete mayinu. Ingɨ,
ta kɨ njekeltakita Luwə'tɨ Eli, el me makitu'tɨ lə Luwə, səkɨ'n dɔ ngann
Isirayel'gɨ rɔ Luwə'tɨ kin, in gəri majɨ.
3 Eli el ene: «Burəɓe, tɔli njekeltakita'ɨ'gɨ'tɨ pətɨ tigə, lo'gɨ kɨ de'gɨ isɨ
iləɨ kadikare'tɨ adi'nu kin, budɨ'de nanga mur mur, in m'in kɨ kar'm par
ə m'nanyi, ningə isɨ sangɨ kadɨ n'tɔli'm'in tɔ.»
4 Nan ta kɨ Luwə ilə'tɨ ə to kin: «M'ngəm de'gɨ dər siri m'ində ta dangɨ,
to de'gɨ lə'm, kɨ ɔsi məkəsɨ de nanga non yo Bal'tɨ el*.»

‡ **10:11 10.11** Ejay 28.16 § **10:13 10.13** Juwəl 3.5 * **10:15 10.15** Ejay 52.7 † **10:16 10.16** Ejay 53.1 ‡ **10:18 10.18** Pa'gɨ 19.5 § **10:19 10.19** Ndukun kɨ nja joo 32.21 * **10:21 10.21** Ejay 65.1-2 * **11:4 11.4** 3-4; 1 Ngar'gɨ 19.10, 18

5 Be tɔ ə, dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone, ngonn kutɨ ngann Isirayel'gɨ madɨ
nanyinan, kadɨ sii to de'gɨ kɨ Luwə mbətɨ'de kigo memajɨ'tɨ lə'ne.
6 Luwə mbətɨ'de kigo me majɨ'tɨ lə'ne, um in kigo kulə ra'de'tɨ el. Re be
el ningə, memajɨ lə Luwə kin a in memajɨ kɨ rɔta'tɨ el.
7 Me ta kin ene ri wa? M'ene nya kɨ ngann Isirayel'gɨ sangi, ingəi nya'a
el, ningə in de'gɨ kɨ Luwə inɓe mbətɨ'de ə ingəi. Ningə ndəgə'gɨ, təlí nje
me ngan.
8 Nje me ngan tokɨ makitu lə Luwə el'n ene:
«Luwə adɨ hangal'de oy njum,
Adɨ kum'de oo lo el,
Ningə adɨ mbi'de boy ndəngirə tɔ.
Nya kin ra nya bitɨ ɓone[†].»
9 Nga ningə Dabidɨ kaa elta dɔ lo kin'tɨ tɔ ene:
«Kadɨ nyakusɔ rɔnel lə'de təl kuləkikiyə kuwə'de,
Kadɨ təl jigɨ tugə'de kɨ kadɨ osi,
Kadɨ in row kindəkɔjɨ lə bulə de'gɨ, kadɨ in nyakugə goji'de kɨ majel ɔjidɔ
kulə ra'de.
10 Kadɨ kum'de diw adɨ oyi lo el,
Adɨ rugi gidɨ'de bo kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ[‡].»
11 M'dəji kadɨ m'oo ke jigɨ kɨ tugə Juwipɨ'gɨ ilə'de adɨ osi kin kadɨ a indəi
taa el bitɨ wa? Jagɨ, a indəi taa, nan kɨ gorow lə nya ra kɨ go'tɨ el kɨ rai, ə
ndəgɨ de'gɨ ingəi kajɨ. Ingəi kajɨ kadɨ jangɨ ra'n de'gɨ kɨ Isirayel.
12 Nga ningə, kin ə re nya ra kɨ go'tɨ el lə Juwipɨ'gɨ kɨ rai, təl majɨ lə
de'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kin ə ton lə'de təl majɨ lə de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ
el ningə, tɔjɨ kadɨ re indəi rɔ'de ta kajɨ'tɨ kɨ rɔ tinyi'de ningə, majɨ lə'de a
to mbar mbar gogɨ ɓay.

Kajɨ lə de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el

13 Ingɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, tokɨ m'in'n njekawkulə kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in
Juwipɨ'gɨ el, m'el'se kadɨ in gəri tokɨ m'pitɨ kulə kɨ to ji'm'tɨ.
14 Kulə kin to kadɨ ke a ɔsɨ de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə'm adɨ jangɨ ra'de, be
kadɨ tokɨ madɨ'gɨ ingəi kajɨ.
15 Kin ə kɔr kɨ Luwə ɔr Juwipɨ'gɨ gogɨ, in row kulə nojɨ nan'tɨ lə Luwə in
kɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ningə, təl'de kɨ rɔ Luwə'tɨ gogɨ a in nya kɨ maj'a
in ngayn. A in kində taa lo koy'tɨ kaw lo kisikidɔtaa'tɨ.
16 Ningə kin ə re dow mapa kɨ rai kɨ ko kɨ dɔkete in yan Luwə ningə,
ndəgɨ mapa ba pətɨ in li'ə tɔ, a kin ə ngirə kagɨ in yan Luwə ningə, baji'ə'gɨ
in yan Luwə tɔ.
17 Ningə Isirayel to to kagɨ buni kɨ ɓe be: Luwə gangɨ baji'ə'gɨ madɨ kɔ,
ə uni in kɨ in ginn kojɨ lə Isirayel el, kɨ in kagɨ buni kɨ mu, re tinyəi'nu
tor'de'tɨ dann ndəgə'gɨ'tɨ, adɨ ra dɔ ngirə buni'tɨ kɨ ɓe, isɨ njuw bote'ə tɔ.
18 Ningə in, in nya kɨ kadɨ in kidɨ'n baji kagɨ'gɨ kɨ gangi'de kɔ kin el. Kin
ə re inyə kadɨ kidɨ'de ə, kadɨ me'i olo dɔ'tɨ tokɨ, in in ə ra dɔ ngirə'de'tɨ
um in ngirə'de ə rai dɔ'i'tɨ el.
19 Dɔmajɨ ə, a el ene: «Gangi baji'ə'gɨ ə tinyəi'm'in tor'de'tɨ.»
20 Ningə in kɨ rɔta'tɨ kadɨ gangi'de tadɔ ingɨ, oyi tor ra majɨ lə Kirisitɨ
el, ningə in, tinyəi'nu tor'de'tɨ tadɔ un me'i adɨ Kirisitɨ. Nan re in be kaa,
kadɨ ində gu'i el, adɨ ɓol rai to ra yo.
21 Tadɔ kin ə, kagɨ kɨ ɓe inɓe mindɨ ka Luwə gangɨ baji'ə'gɨ ningə, kadɨ
oo rɔ'i majɨ nan in taa a inyəi el jagɨ.

---

† **11:8 11.8** Ndukun kɨ nja joo 29.3; Ejay 6.10 ‡ **11:10 11.10** 9-10; Pa'gɨ 69.23-24

22 Kadɨ in gər tokɨ Luwə in njera majɨ ə kadɨ in gər tokɨ in de kɨ ngan
ngayn tɔ: Luwə in de kɨ ngan kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ osɨ, ə in de kɨ njera majɨ kɨ
rɔ'i'tɨ in tɔ. Nan k'in ə, kadɨ ra dɔ nja'i'tɨ me ramajɨ'tɨ li'ə kin. A re in be
el ə, a gangi iləi kɔ to baji kagɨ kɨ ɓe kin be tɔ.
23 Nga ningə, kɨ ɔjidɔ ngann Isirayel'gɨ, kin ə inyəi ta me ngan lə'de ə,
Luwə a təl kadɨ tinyəi'de tor'de'tɨ gogɨ tadɔ aw kɨ tɔgɨ kadɨ tinyəi'n'de
gogɨ.
24 Kin ə in kɨ in baji kagɨ buni kɨ mu mindɨ, ə Luwə gangi re tinyəi ta
kagɨ buni'tɨ kɨ ɓe kɨ in lo lə'i el kin ə, ngann Isirayel'gɨ kɨ in baji kagɨ buni
kɨ ɓe kin ningə, Luwə a təl tinyəi'de majɨ gogɨ lo tor'de'tɨ el wa.

Ta kɨ dɔ kajɨ'tɨ lə ngann Isirayel'gɨ

25 Ngannkon'gɨ, m'ndigɨ kadɨ in gəri ginn ta lə Luwə kɨ to lo kiyə'tɨ kin,
um kadɨ sii day el. Be el ə a oyi rɔ'se'tɨ to nje gosɨ kɨ ngayn. Ningə kadɨ in
gəri tokɨ dow Isirayel'gɨ madɨ, me'de a ngan bitɨ kadɨ de'gɨ kɨ gəri Luwə
el pətɨ, tei kajɨ'tɨ.
26 Lo kin'tɨ nga a nyɨ Isirayel'gɨ pətɨ a ingəi kajɨ tokɨ makitu lə Luwə el'n
ene:
«Nje taa dɔ de'gɨ a in Siyon'tɨ ə a re,
a ɔr k'aldɔ ta lə de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Jakobɨ kɔ.
27 In kin ə in kunmindɨ kɨ a dɔɔ'je nan'tɨ se'de,
lokɨ m'a m'ɔr majel lə'de kɔ§.»
28 Kin ə jɨ gon mbətɨ kɨ Juwipɨ'gɨ mbəti Poyta kɨ majɨ kin ningə, j'a j'ene
in njeban'gɨ lə Luwə. Ningə in kin ə in kajɨ lə'se. Nan re jɨ gon mbətɨ kɨ
Luwə mbətɨ'de kin tɔ ningə, j'a j'ene Luwə ndigɨ'de ɓay tadɔ lə kaw'de'gɨ
tɔ.
29 Tadɔ Luwə adɨ de nya ə təl taa jɨ'ə'tɨ el, taa ɓar de ə təl tuwə el tɔ.
30 Kete mayinu, ali ta ta Luwə'tɨ, nan ngɔsine, Luwə oo kumtondoo lə'se,
tadɔ kal kɨ Juwipɨ'gɨ ali dɔ ta.
31 Be tɔ ə, ingɨ kaa alidɔ ta ɓone, kadɨ Luwə oo'n kumtondoo lə'se. Lo
kin'tɨ nga ningə, ingɨ kaa Luwə a oo kumtondoo lə'de tɔ.
32 Tadɔ Luwə adɨ tarow de'gɨ pətɨ ali dɔ ta, kadɨ ɔjɨ'n'de memajɨ lə'ne.

Tɔjɨ kɨ dɔ Luwə'tɨ

33 Kɨ rɔta'tɨ, nyakingə lə Luwə aldɔ lo, gosɨ, kɨ nyagər li'ə ətɨ ɓol kɨ dum!
De kɨ kadɨ gər me ta kɨ gangɨ li'ə goto, de kɨ kadɨ gər kɔjɨ ra li'ə goto.
34 In ə Makitu lə Luwə el'n ene:
«De kɨ gər ta kɨ me Burəɓe'tɨ goto,
De kɨ kadɨ ɔj'ɔ ta goto*.»
35 «Taa de kɨ kadɨ un nya adɨ Luwə kete,
Kadɨ to go'tɨ ə Luwə ugə ɓang'a ka goto tɔ†.»
36 Tadɔ in Luwə ə ində nya'gɨ pətɨ, nya'gɨ pətɨ toi kɨ takul'ə, tadɔ li'ə.
Kadɨ tɔɓar in lə Luwə kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ! Amen!

12

Njiyə kɨ nəl Kirisitɨ

1 Ngannkon'm'gɨ, tokɨ Luwə ɔjɨ'n'je memajɨ lə'ne kɨ taga adɨ jɨ gəri,
m'ulə dingəm me'se'tɨ kadɨ uni darɔ'se inɓe to kadikare kɨ kumngayira,
indəi taa dangɨ to nya kɨ nəl Luwə, adi Luwə. In kin ə in gosɨ Luwə kigo
ndil'tɨ kɨ kadɨ ɔsikurə.

§ **11:27 11.27** Ejay 59.20-21, 27.9 * **11:34 11.34** Ejay 40.13 † **11:35 11.35** Jobɨ 41.3

2 Ningə kadɨ uni gorow nyara kɨ de'gɨ isɨ rai dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kin el,
nan kadɨ inyəi rɔ'se'tɨ adɨ nyagər kɨ sigɨ kɨ Luwə adɨ'se kin, mbəl'se. Lo
kin'tɨ, a gəri kum nya kɨ in nya kɨ Luwə ndigɨ: adɨ in nya kɨ majɨ, nya kɨ
nəl'ə, nya kɨ gorow'ə'tɨ.
3 Kɨ takul kadikare kɨ Luwə adɨ'm, m'el de kɨ ra dann'se'tɨ kadɨ uni ta
rɔ'se kɨ aldɔ majɨ el, nan kadɨ oyi ta rɔ'se kɨ gorow'ə'tɨ, de kɨ ra, kigo tɔgɨ
kunme'tɨ li'ə kɨ Luwə ad'a.
4 Darɔ'je in kareba, nan ngann rɔ'je'gɨ in dangɨ dangɨ. Ningə nan nan
aw kɨ kulə lə'ne kɨ sɔw dɔ'ne.
5 Be tɔ ə jɨ ɓanyi, nan j'in kareba me kində rɔ nan'tɨ me tɔ Kirisitɨ. J'in
kɨ dɔ'je dɔ'je, nan j'in ngann rɔ'gɨ lə nan.
6 Ningə, Luwə adɨ'je kadikare'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kigo memajɨ'tɨ li'ə kɨ
adɨ'n'je. Kin ə re in kadikare kelta kɨ ta'a'tɨ ə adɨ ə, kadɨ ra'n kulə kigo
kunme'tɨ.
7 Kin ə re de madɨ aw kɨ kadikare ra kulə dann de'gɨ ə, kadɨ ra kulə; kin
ə de madɨ aw kɨ kadikare ndo nya de'gɨ ə, kadɨ ndo'de nya.
8 Kin ə de madɨ aw kɨ kadikare kulə dingəm me de'gɨ'tɨ ə, kadɨ ulə
dingəm me'de'tɨ; kin ə de madɨ aw kɨ kadikare kadɨ nya de'gɨ ə, kadɨ adɨ
kɨ menda, kin ə de madɨ aw kɨ kadikare kɔrnon de'gɨ ə, kadɨ ɔr ɔrnon'de
kɨ rɔ kɨ tinyi katɨ; kin ə de madɨ aw kɨ kadikare k'oo kumtondoo lə de'gɨ
ə, kadɨ oo kumtondoo lə'de kɨ rɔnel.
9 Majɨ kadɨ ndiginan kɨ dann'se'tɨ in ndiginan kɨ rɔta'tɨ. Ningə kadɨ ɔsɨ
nya kɨ majel ngərəngɨ, ə kadɨ uwəi go nyara kɨ majɨ ngan tɔ.
10 Majɨ kadɨ in ndiginan dann'se'tɨ ndiginan lə ngannkon nan'gɨ. Ningə
kadɨ de kɨ ra sangɨ kadɨ n'in taa n'ɓukɨ madɨ'ne'gɨ'tɨ.
11 Kadɨ in de'gɨ kɨ njerakulə, daw goto rɔ'se'tɨ, ə rai kulə lə Burəɓe kɨ rɔ
kɨ tingəbil.
12 Ningə kadɨ rai rɔnel dɔ nya'tɨ kɨ isɨ nginəi ta'a, kadɨ orei me'se dɔ
kon'tɨ, ə uwəi tɔgɨ'se ɓa me kelta'tɨ kɨ Luwə tɔ.
13 Kadɨ kanyi kɨ ngannkon'se'gɨ me nya'gɨ'tɨ kɨ to rɔ'de, ə kadɨ uwəi
mbah'gɨ kɨ rɔ'se'tɨ maj'a.
14 Njangi dɔ de'gɨ kɨ nje kadɨ'se kon; njangi dɔ'de um manni'de el.
15 Rai rɔnel kɨ de'gɨ kɨ isɨ rai rɔnel, ə nonyi kɨ de'gɨ kɨ isɨ nonyi tɔ.
16 Majɨ kadɨ hal'se osɨ go nan'tɨ. Sangi row nyara kɨ tɔɓar el, nan kadɨ
sangi row nyara kɨ dɔ'a du. Ningə kadɨ oyi rɔ'se to nje gosɨ kɨ ngayn el tɔ.
17 Re de ra'se'i majel ə, ugə'ə ɓangɨ majel kɨ ra sə'i kin kɨ majel el nga.
Indəi dɔ rɔ'se'tɨ kadɨ rai majɨ takum de'gɨ'tɨ pətɨ.
18 Kin ə re tarow lapiya in rɔ'se'tɨ, ə to kadɨ sangi ə, sangi adɨ lapiya to
dann'se'tɨ kɨ de'gɨ pətɨ.
19 Njendigɨ'm'gɨ, kadɨ inɓe'gɨ ugəi ɓangɨ majel kɨ de ra sese el, nan inyəi
wongɨ lə Luwə adɨ ɔdɨ de'ə. Tadɔ Luwə el me makitu'tɨ lə'ne ene:
«M'in ə m'in nje kugə ɓangɨ majel kɨ de ra kɨ madɨ'ne.
De kɨ ra nya kɨ majel kɨ madɨ'ne,
M'in ə m'a m'ɔj'ɔ kum'ə tor'tɨ*.»
20 Luwə ilə dɔ'tɨ ɓay tɔ ene:
«Re ɓo ra nje ɓan lə'i ə, ad'a nya sɔ,
Re kundə ra'a ə, ad'a mann anyi.
Re in ra ɓe ningə,
A to to yal por ə ɔy ɓukɨ dɔ'a'tɨ ɓe†.»
21 Adɨ majel dum dɔ'i el, nan kadɨ dum dɔ majel kɨ majɨ kɨ ra.

* **12:19 12.19** Ndukun kɨ nja joo 32.35 † **12:20 12.20** Tərta'gɨ 25.21-22

13

Təl rɔ go ndu'tɨ lə nje konɓe'gɨ

1 Kadɨ de kɨ ra kaa təl rɔ'ne go ndu'tɨ lə nje konɓe'gɨ kɨ sii dɔ ɓe'tɨ. Tadɔ
konɓe kɨ to bann bann kaa in Luwə ə in nje kadɨ de, ningə nje kɨ sii dɔ
ɓe'tɨ, in Luwə ə ində'de.
2 In tadɔ kin ə, de kɨ ində gu'ne kɨ nje konɓe, isɨ ɔsɨ ta ndu Luwə. Nje kɨ
isɨ indəi gu'de kɨ nje konɓe'gɨ'tɨ, si ndɔri ta kɨ gangɨ lə Luwə rei kɨ dɔ'de'tɨ.
3 Ningə, de'gɨ kɨ njera nya kɨ majɨ ə, isɨ ɓoli nje konɓe'gɨ el, nan in de'gɨ
kɨ njera nya kɨ majel ə isɨ ɓoli'de. Ə re ge kadɨ in ɓol nje konɓe el ningə,
ra nya kɨ majɨ par ə a piti.
4 Tadɔ nje konɓe in de kɨ isɨ ra kulə adɨ Luwə kadɨ kulə ra'se in kuləra
kɨ majɨ. A kin ə re isɨ ra nya kɨ majel ningə, in ɓol nje konɓe, tadɔ in kare
ə aw kɨ nya katɨ el. Lokɨ nje konɓe gangɨ ta dɔ de'tɨ ningə, isɨ ra kulə lə
Luwə, ində ɔj'ɔ ə ɔjɨ wongɨ lə'ne dɔ de'tɨ kɨ njera nya kɨ majel ad'a gər.
5 In tadɔ kin ə, majɨ ngayn kadɨ de ulə dɔ'ne ginn tɔgɨ'tɨ lə nje konɓe'gɨ.
Ningə kadɨ ulə dɔ'ne ginn tɔgɨ'tɨ tadɔ ɓol wongɨ lə Luwə par kareba el,
nan tadɔ kadɨ me de uwə kɨ ta el.
6 In ginn'ə kin tɔ ə isɨ ugəi lambo, tadɔ de'gɨ kɨ isɨ taai lambo ji'se'tɨ, in
de'gɨ kɨ Luwə adɨ'de kulə kin kadɨ rai.
7 Lo kin'tɨ, majɨ kadɨ adi de kɨ ra nya kɨ majɨ kadɨ adi'ə: Adi lambo de kɨ
majɨ kadɨ adi'ə, adi nyagangɨ'gɨ kɨ dɔ'se'tɨ de kɨ majɨ kadɨ adi'ə, in ɓoli de
kɨ majɨ kadɨ in ɓoli'ə, ə ɔsikurə de kɨ majɨ kadɨ ɔsikurə tɔ.

Ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge

8 Adi ɓangɨ nya lə'de madɨ to dɔ'se'tɨ el. Ɓangɨ kɨ kadɨ to dɔ'se'tɨ ningə,
kadɨ in ɓangɨ ndiginan kɨ kadɨ in ndiginan dann'se'tɨ kɨ yo ge kɨ ne ge par
ta. Tadɔ de kɨ nje ndigɨ madɨ'ne, in de kɨ ra go ndukun'tɨ lə Luwə ilə taga
bal.
9 M'el be, tadɔ ndukun'gɨ lə Luwə el ene: «A uwə marum el, a tɔl de
el, a ɓogɨ el, a ndingə nya lə mad'i el». Ningə ndukun'gɨ kin, kɨ ndəgɨ
ndukun'gɨ kɨ rangɨ pəti, a ingə'de me ndukun'tɨ kɨ kare kɨ ene: «A ndigɨ
de mad'i to darɔ'i inɓe be» kin*.
10 De kɨ nje ndigɨ de, a ra nya madɨ kare kɨ majel kɨ de madɨ'ne el. Tadɔ
de kɨ nje ndigɨ madɨ'ne, in de kɨ ra go ndukun'tɨ lə Luwə'tɨ lə taga bal.

Kisi dɔ nja'tɨ tadɔ təl Kirisitɨ

11 In gəri dɔkagilo kɨ j'isi'tɨ ne kin majɨ, kadɨ in dɔkagilo kɨ kadɨ ndəli
dɔ ɓi'tɨ nga. Tadɔ dɔkagilo kɨ kete kɨ j'uni me'je dɔ ra majɨ'tɨ lə Luwə kin,
kajɨ in sanyi se'je ɓay, nan kɨ ngɔsine kin, kajɨ in rɔ'je'tɨ ndəkba nga.
12 Lo kɨ konndɔ'tɨ nanyi ngayn el nga, lo kɨ ti in ndəkba, ə majɨ kadɨ j'ɔsi
nya ra'gɨ kɨ me lo kɨ diw'tɨ ngərəngɨ, ə adɨ j'oti nya rɔ'gɨ kɨ kadɨ jɨ rɔi kada.
13 Adi panjiyə'se in kigo row'tɨ kɨ majɨ, to de'gɨ kɨ nje njiyə kada wangɨ.
Kadɨ in de'gɨ kɨ nje kusɔ nya kədɨ el num, gon kanyi yiwi el num, kadɨ in
nje kaya kɨ ra el num, nje k'oo majɨ rɔ'de el num, nje kɔl kɨ njera jangɨ el
num.
14 Majɨ kadɨ oti Burəɓe Jeju Kirisitɨ rɔ'se'tɨ to nya rɔ lə'se. Ningə kadɨ
adɨ ndigɨ ra lə darɔ uwə me'se el, nan to in rai majel kɨ in ndigi rai el.

14

Kadɨ de gangɨ ta dɔ ngonnkon'ne'tɨ el

* **13:9 13.9** Tekitaga 20.13-17; Ndukun kɨ nja joo 5.17-21; Lebitiki 19.18

1 De kɨ in ton me kunme'tɨ, majɨ kadɨ uwəi'ə kɨ rɔ'se'tɨ hum kadɨ in gangɨ
ta dɔ nya'tɨ kɨ to me'ə'tɨ el.
2 Dɔmajɨ ə de madɨ, aw kɨ kunme kɨ sɔ'n nya'gɨ pətɨ kare, um kadɨ me'ə
uwə kɨ ta el, ningə in kɨ nungɨ, kɨ kunme li'ə in kɨ ton, on mbi kam par tɔ.
3 Lo kin'tɨ, majɨ kadɨ de kɨ nje kusɔ nya'gɨ pətɨ, kidɨ de kɨ nje kusɔ nya'gɨ
madɨ el kin el, ningə de kɨ nje kusɔ nya'gɨ madɨ el, majɨ kadɨ kidɨ de kɨ nje
kusɔ nya'gɨ pətɨ el tɔ, tadɔ in kaa Luwə uwə kɨ rɔ'ne'tɨ tɔ.
4 In nan ə kadɨ gangɨ ta dɔ nje ra kulə'tɨ lə de kɨ rangɨ wa? Re uwə rɔ'ne
ba ta kulə'tɨ eke osɨ nanga kaa, in kin in ta lə ɓe'ə. Ningə a uwə rɔ'ne ba
taa, tadɔ Burəɓe aw kɨ tɔgɨ kadɨ ad'a uwə'n rɔ'ne ba.
5 De madɨ a el ene ndɔ'gɨ madɨ utə nan, ə de kɨ nungɨ a ene ndɔ'gɨ asi
nan pətɨ tɔ. Nan majɨ kadɨ de kɨ ra kaa aw kɨ me kɨ kare dɔ ndu'tɨ li'ə kɨ
ra dɔ'tɨ.
6 De kɨ oo kadɨ ndɔ madɨ utə ndəgɨ ndɔ'gɨ madɨ kin, el tadɔ kɔsɨ'n kurə
Burəɓe, ə de kɨ sɔ nya'gɨ pətɨ, sɔ kadɨ ɔsɨ'n kurə Burəɓe tɔ, tadɔ ra oyo
Luwə dɔ'tɨ. Taa de kɨ sɔ nya'gɨ pətɨ el kaa, ra tadɔ kɔsigon Burəɓe, tadɔ
ra oyo Luwə dɔ'tɨ tɔ.
7 Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ dann'je'tɨ kɨ kadɨ isɨ kɨ dɔ'ne taa kisɨ lə'ne inɓe goto,
taa de kɨ dann'je'tɨ kɨ kadɨ oy koy lə'ne inɓe ka goto tɔ.
8 Re j'isi kɨ dɔ'je taa ə in tadɔ lə Burəɓe, a re j'oyi ə j'oyi tadɔ lə Burəɓe
tɔ. Adɨ kin ə re in kisikidɔtaa, eke in koy kaa, j'in nya lə Burəɓe.
9 Tadɔ Kirisitɨ oy, ində taa lo koy'tɨ kadɨ in ɓe njekoy'gɨ kɨ nje kisi
kumngayira'gɨ.
10 Nga in, ra bann ə isɨ gangɨ ta dɔ ngonnkon'i'tɨ wa? Ra bann ə isɨ kidɨ
ngonnkon'i wa? Kare kare pətɨ, j'a jɨ tei j'awi takum Luwə'tɨ kadɨ a gangɨ
ta dɔ'je'tɨ.
11 Tadɔ ndangi me Makitu'tɨ eyina:
«M'in Burəɓe, tokɨ m'njɨ'n kɨ dɔ'm taa, m'el'se tokɨ:
De'gɨ pətɨ a ɔsi məkəsɨ'de nanga non'm'tɨ,
de'gɨ pətɨ a uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ*.»
12 Lo kin'tɨ, de kɨ ra a tudə kɔr kuləra'ne kɨ sɔw dɔ'ne inɓe non Luwə'tɨ.
13 Adɨ jɨ tai kon ta gangɨ ta dɔnan'tɨ. Ningə kadɨ sangi row kadɨ iləi jigɨ
non ngonnkon'se'tɨ el. Iləi jigɨ adɨ tugə ilə, eke aw si'ə adɨ osɨ me nya kɨ
majel'tɨ el.
14 M'gər, ar njay kɨ takul Burəɓe Jeju, tokɨ nya kɨ to njen goto. A re de
madɨ oo kadɨ nya madɨ in kɨ to njen ningə, to njen tadɔ lə de'ə inɓe kin.
15 Re tujɨ me ngonnkon'i tadɔ lə nya kɨ isɨ sɔ ningə, isɨ njiyə kɨ gorow
ndiginan'tɨ el jagɨ. Gon rɔ'i majɨ, kadɨ ta lə nyakusɔ par ə adɨ de kɨ Kirisitɨ
oy tadɔ li'ə kin awɨ'n tujɨ'tɨ el.
16 Kadɨ nya kɨ in nya kɨ majɨ kɨ rɔ'se'tɨ, təl nya kɨ kadɨ ndəgɨ de'gɨ elita
kɨ majel dɔ'tɨ el.
17 Tadɔ Konɓe lə Luwə in ta lə nyakusɔ kɨ nya kanyi el, nan in ta lə
nyara kɨ dana, ta lə lapiya kɨ rɔnel kɨ Ndil Luwə kɨ ar njay adɨ'je.
18 De kɨ isɨ ra kulə lə Kirisitɨ kigo row'ə kin, in de kɨ njera nya kɨ nəl
Luwə num, de'gɨ ndigi ta li'ə num tɔ.
19 Adɨ jɨ sangi row kɨ kadɨ re kɨ lapiya num, row kɨ kadɨ jɨ tɔgi nan'tɨ me
kunme'tɨ num.
20 Majɨ kadɨ tujɨ kulə lə Luwə tadɔ lə nyakusɔ el. In kɨ rɔta'tɨ kadɨ
nyakusɔ'gɨ pətɨ de a sɔ, nan in gorow'ə'tɨ el kadɨ de sɔ nya kɨ kadɨ təl
jigɨ tugə ngonnkon'a ilə me nya kɨ majel'tɨ.

---

* **14:11 14.11** Ejay 45.23

21 Maj'a kɨ ngayn, in kadɨ de sɔ da el num, anyi yiwi kandɨ nju el num,
kadɨ ra nya madɨ kare kɨ kadɨ tugə ngonnkon'a lə adɨ osɨ el.
22 Kunme lə'i kɨ ra dɔ'tɨ kin, in ngəm'ə to yan'i non Luwə'tɨ. Majikur in
dɔ de'tɨ kɨ me'ə uwə kɨ ta dɔ row'tɨ li'ə el.
23 Nan de kɨ me'ə uwə kɨ ta dɔ nya'tɨ kɨ isɨ sɔ, ta kɨ gangɨ in dɔ'a'tɨ, tadɔ
in de kɨ kuləra'a in kigo kunme'tɨ el. Nga ningə, jɨ gər kadɨ nya'gɨ pətɨ kɨ
de ra'de kigo kunme'tɨ el, in majel.

15

Kadɨ de sangɨ row nya kɨ kadɨ adɨ rɔnel madɨ'ne

1 J'in kɨ j'awi kɨ tɔgɨ me Ndil'tɨ, majɨ kadɨ jɨ gəti nje'gɨ kɨ in ton, kɨ kanjɨ
sangɨ row nya kɨ nəl me'je.
2 Majɨ kadɨ de kɨ ra dann'je'tɨ sangɨ kadɨ ra nya kɨ nəl ngonnkon'ne. Ra
nya kɨ nəl'ə kɨ tadɔ majɨ li'ə kadɨ tɔgɨ'n me ndíl'tɨ.
3 Kirisitɨ kɨ dɔ'ne, sangɨ nya kɨ nəl rɔ'ne el, nan tokɨ Makitu lə Luwə el'n:
«Nya tajɨ'gɨ kɨ majɨ kadɨ aw kɨ dɔ'i'tɨ, təl kɨ dɔ'a'tɨ yo*.»
4 Nga ningə, nya'gɨ pətɨ kɨ ndangi me Makitu'tɨ dɔkagilo'tɨ kɨ kete kin,
ndangi kadɨ to təl nyando tadɔ lə'je. Makitu ndo'je kadɨ koreme kɨ
kuwətɔgiba lə'je re kɨ kindəmedɔtɨ.
5 Majɨ kadɨ Luwə kɨ nje re kɨ koreme kɨ kuwətɔgiba ra adɨ ta'se asinan
majɨ tokɨ Jeju Kirisitɨ ndigɨ'n.
6 Lo kin'tɨ, a uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ in Baw Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ kɨ
me kɨ kare kɨ ndu kɨ kare.

Poyta kɨ majɨ tadɔ lə de'gɨ pətɨ

7 Uwəi nan rɔ nan'tɨ yo ge ne ge tokɨ Kirisitɨ uwə'n'se rɔ'ne'tɨ kin be,
kadɨ Luwə ingə'n tɔɓar.
8 Tokɨ rɔta'tɨ, m'el'se, Kirisitɨ təl nje ra kulə lə Juwipɨ'gɨ kadɨ tɔl'n ta
ndukun kɨ Luwə un adɨ kaw'de'gɨ.
9 Taa re kadɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ tadɔ memajɨ li'ə,
tokɨ Makitu lə Luwə el ene:
«M'a m'pit'i dann ginn ɓe'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ,
Taa m'a m'osɨ pa m'ulə'n tɔjɨ dɔ'i'tɨ tɔ†.»
10 Ningə təl el ɓay ene:
«In ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, rai rɔnel kɨ de'gɨ lə Burəɓe‡.»
11 Ɓay tɔ:
«Uləi tɔjɨ dɔ Burəɓe'tɨ, in ginn ɓe'gɨ pətɨ,
Osi pa, piti'ə'n'ə, in ginn de'gɨ pətɨ§!»
12 *Njekeltakita Luwə'tɨ Ejay el tɔ ene:
«De kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Jese kare a re,
In ə a ində taa kadɨ a onɓe dɔ ginn ɓe'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ,
Ningə in tɔ ə ginn ɓe'gɨ kin a indəi me'de dɔ'a'tɨ*.»
13 Kadɨ Luwə kɨ in nje re kɨ nya kindəmedɔtɨ, adɨ rɔnel, kɨ lapiya li'ə
tan'se binyə'tɨ, me kunme'tɨ. Ningə kadɨ tɔgɨ Ndil Luwə adɨ kindəmedɔtɨ
lə'se aw kɨ kete kete tɔ.

Kulə lə Pol

---

* **15:3 15.3** Pa'gɨ 69.10 † **15:9 15.9** Pa'gɨ 18.50; 2 Samiyel 22.50 ‡ **15:10 15.10** Ndukun kɨ nja joo 32.43 § **15:11 15.11** Pa'gɨ 117.1 * **15:12 15.12** Ejay 11.10

14 Ngannkon'm'gɨ kɨ ɔjɨ dɔ'se, m'in kɨ dɔ'm, m'gər majɨ, kadɨ mərta kɨ
majɨ rosɨ me'se, nyagər kɨ dum'se goto, taa asi gakɨ kadɨ adinan ta kɔjɨ yo
ge kɨ ne ge tɔ.
15 Be kaa, kɨ madɨ'gɨ, m'ndangɨ makitu kɨ tɔg'ɔ to'tɨ m'adɨ'se kadɨ m'olo'n
me'se. Ningə m'ra be ɔjidɔ majɨ kɨ Luwə ra sə'm.
16 Luwə ra adɨ m'un rɔ'm m'ilə kɔ tadɔ kulə lə Jeju Kirisitɨ kɨ rɔ de'gɨ'tɨ
kɨ in Juwipɨ'gɨ el. Ində'm ta dangɨ kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ li'ə, kadɨ
de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el təli kadikare kɨ nəl Luwə, kadikare kɨ Ndil Luwə in
dɔ'tɨ.
17 Asɨ kadɨ m'ində gu'm me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ ɔjɨ'n dɔ kulə lə Luwə.
18 Nga ningə, re m'elta ningə, m'elta dɔ nya'tɨ kareba par, adɨ in kun kɨ
Kirisitɨ un'm ra'n kulə adɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el təli rɔ'de go ndu'ə'tɨ kin.
Kirisitɨ ra kulə kɨ ta kɨ ta'm'tɨ num, kɨ kuləra'm num,
19 taa kɨ tɔgɨ nyakɔji'gɨ kɨ nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol, kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə. Be ə, in
Jerujalem'tɨ bitɨ te Iliri'tɨ, m'iləmbər Poyta kɨ majɨ lə Kirisitɨ kɨ lo'gɨ pətɨ.
20 Ningə m'ndigɨ ngayn kadɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ lo kɨ tɔ Kirisitɨ
ɓar'tɨ el ɓay par, kadɨ m'ində ngirə kulə lə'm dɔ kulə'tɨ kɨ de madɨ ində
ngirə kete el.
21 Lokɨ m'ra be kin ningə, m'ra tokɨ Makitu lə Luwə el'n ene:
«De'gɨ kɨ de ilə'de mbər ta li'ə el a oyi'ə,
ə de'gɨ kɨ ta li'ə osɨ mbi'de'tɨ el, a gəri me ta kin tɔ[†].»

Kɔjɨ ra lə Pol

22 In kin ə in nya kɨ ɔgɨ'm tarow kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ kadɨ m'aw rɔ'se'tɨ.
23 Nan kɨ ngɔsine kin, m'aw kɨ lo madɨ kɨ kadɨ m'ra kulə'tɨ go lo'gɨ'tɨ kin
el nga. In be ə, asɨ ɓal ngayn ɓone, m'ndingə kadɨ m'aw rɔ'se'tɨ.
24 M'a m'aw dɔkagilo'tɨ kɨ m'a m'aw'n Esipanyi'tɨ. Tadɔ, m'ində me'm'tɨ
kadɨ kaw'm ə, m'a m'te dɔ'se'tɨ kadɨ m'oo'se, ningə kadɨ rai sə'm adɨ m'aw
m'te'tɨ. Nan k'in ə, m'a m'oo'se kadɨ nyənn'ə ɔr dɔ'm'tɨ nden ɓay taa m'a
m'gangɨ m'aw.
25 Ningə kɨ ndəkba ne kin, m'njɨ m'aw Jerujalem'tɨ tadɔ ra kɨ de'gɨ lə
Luwə kɨ sii nu.
26 Tadɔ de'gɨ lə Luwə kɨ sii dɔnangɨ Maseduwann'tɨ kɨ dɔnangɨ Akay'tɨ
uni ndu'de kawi nya kadɨ n'rai kɨ njendoo'gɨ kɨ dann de'gɨ'tɨ lə Luwə kɨ
sii Jerujalem'tɨ.
27 Uni ndu'de rai nya kin, ningə in nya kɨ majɨ kadɨ rai se'de be inɓe.
Tadɔ kete, de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el ingəi nya majɨ kigo Ndil'tɨ rɔ'de'tɨ in kɨ in
Juwipɨ'gɨ, ningə ngɔsine majɨ kadɨ de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, rai kɨ Juwipɨ'gɨ
kɨ nya kɨ in nya majɨ lə darɔ kɨ to ji'de'tɨ tɔ.
28 Be ə, re m'ra kulə kin ginn'ə gangɨ, adɨ m'ulə kandɨ nyakaw kin ji
de'gɨ'tɨ lə Luwə kɨ Jerujalem ningə, m'a m'aw Esipanyi'tɨ kɨ row kɨ dɔ'se'tɨ.
29 M'gər kadɨ kaw'm kɨ m'a m'aw kɨ rɔ'se'tɨ, m'a m'aw kɨ njangɨ dɔ lə
Kirisitɨ kɨ to mbar mbar.
30 Ngannkon'gɨ, m'ulə dingəm me'se'tɨ kɨ takul Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ,
kɨ takul ndiginan lə Ndil Luwə, kadɨ indəi rɔ'se'tɨ nan'tɨ sə'm, rɔi kɨ kelta
kɨ Luwə tadɔ lə'm.
31 Elita kɨ Luwə kadɨ taa'm ji nje me ngan'gɨ'tɨ kɨ Jude, taa kadɨ to
kadikare kɨ m'a m'aw'n Jerujalem kin kaa, de'gɨ lə Luwə tai kɨ rɔnel tɔ.
32 Lo kin'tɨ, m'a m'aw m'te rɔ'se'tɨ kɨ rɔnel, ningə re Luwə ndigɨ ningə,
m'a m'uwə'n kɔr rɔ'm rɔ'se'tɨ nden tɔ.
33 Kadɨ Luwə kɨ nje kadɨ lapiya in nan'tɨ sese pətɨ. Amen!

---

† **15:21 15.21** Ejay 52.15

16

Kuwə ji nan

1 M'ulə konnann'je Pebe kɨ in nje kogo nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ dann
njekawnan'gɨ'tɨ kɨ me ɓe'tɨ kɨ Sankire kin ji'se'tɨ*.
2 M'dəjɨ'se kadɨ uwəi'ə kɨ rɔ'se'tɨ me tɔ Burəɓe'tɨ, uwəi'ə rɔ'se'tɨ kuwə
kɨ asɨ ta tɔ de lə Luwə. Adi rɔ'se, rai si'ə me nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ aw kɨ ndoo'ə,
tadɔ in dene kɨ ra kɨ de'gɨ ngayn, taa m'inɓe kɨ dɔ'm kaa ra sə'm tɔ.
3 Uwəi ji Pirisika in kɨ Akilasɨ adi m'in, in madikulə'm'gɨ me tɔ Jeju
Kirisitɨ†.
4 Ingɨ ə uni rɔ'de, iləi kɔ, aj'i m'in. Ningə in m'in kɨ kar'm ə m'ra'de oyo
el, nan in *Njekawnan'gɨ pətɨ, kɨ in Juwipɨ'gɨ el ə rai'de oyo.
5 Uwəi ji Njekawnan'gɨ kɨ sii me kəy'tɨ lə'de adi'm'in tɔ. Uwəi ji njendigɨ
lə'm Epayinetɨ adi'm'in, in ə in de kɨ dɔkete kɨ un me'ne adɨ Kirisitɨ
dɔnangɨ Aji'tɨ.
6 Uwəi ji Mari kɨ in de kɨ ra kulə ngayn tadɔ lə'se kin adi'm'in.
7 Uwəi ji noj'i'm'gɨ Andironikusɨ in kɨ Juniyasɨ kɨ in madɨ dangay'gɨ
lə'm kin adi'm'in. In njekawkulə'gɨ kɨ de'gɨ gəri go'de majɨ ngayn dann
madɨ'de'gɨ'tɨ, taa dɔyinan nan'tɨ me tɔ Kirisitɨ non'm'tɨ inɓe ɓay.
8 Uwəi ji nje ndigɨ lə'm me tɔ Burəɓe'tɨ Ampiliyatusɨ adi'm'in.
9 Uwəi ji madikulə'je me tɔ Kirisitɨ, Urben in kɨ njendigɨ lə'm kɨ ngayn
Setasɨ adi'm'in.
10 Uwəi ji Apelesɨ kɨ in de kɨ tɔjɨ kadɨ kɨ adɨ dɔyinan me tɔ Kirisitɨ kɨ taga
kin adi'm'in. Uwəi ji de'gɨ kɨ me kəy'tɨ lə Arisitobul adi'm'in tɔ.
11 Uwəi ji nojɨ'm Erodiyon adi'm'in, taa uwəi ji de'gɨ kɨ me kəy'tɨ lə
Narsisɨ kɨ uni me'de adi Burəɓe adi'm'in tɔ.
12 Uwəi ji Tirpen in kɨ Tirpojɨ kɨ in dene'gɨ kɨ rai kulə lə Luwə ngayn
kin adi'm'in, taa uwəi ji njendigɨ'm Persidɨ kɨ in dene kɨ ra kulə lə Luwə
ngayn tɔ kin adi'm'in.
13 Uwəi ji Rupusɨ‡ kɨ in de kɨ Luwə mbət'ə kin adi'm'in, taa uwəi ji kon'a
kɨ in kon'm tɔ kin adi'm'in.
14 Uwəi ji Asenkirtɨ num, Pilegon num, Ermesɨ num, Patirobasɨ num,
Ermasɨ num, kɨ ndəgɨ ngannkon'je'gɨ kɨ in se'de kin adi'm'in.
15 Uwəi ji Pilologɨ in kɨ Juli adi'm'in, uwəi ji Nere in kɨ konnann'a
adi'm'in, taa uwəi ji Olimpasɨ kɨ de'gɨ lə Luwə pətɨ kɨ in si'ə adi'm'in
tɔ.
16 Uwəi ji nan kare kare kɨ kuwə nan rɔ nan'tɨ kɨ tɔjɨ kadɨ in
ngannkon'nan'gɨ kɨ me Kirisitɨ'tɨ. Njekawnan'gɨ lə Kirisitɨ pətɨ uwəi ji'se.

Ta kɨ dɔboy'tɨ

17 Ngannkon'gɨ, m'ulə dingəm me'se'tɨ kadɨ indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ
ɔjɨ'n dɔ de'gɨ kɨ nje re kɨ gangɨ nan dann'se'tɨ, kɨ nje ɓukɨ de'gɨ mu kadɨ
tanyi rɔ nyando kɨ ingəi. Majɨ kadɨ ɔri rɔ'se rɔ'de'tɨ kɔ.
18 Tadɔ ko de'gɨ kɨ be kin, isɨ rai kulə lə Burəɓe lə'je Kirisitɨ el, nan isɨ
rai kulə tadɔ kanda'de yo. Kɨ kujita'gɨ kɨ ta'de'tɨ, kɨ to nan pe pe, ə isɨ ədi
de'gɨ kɨ kum'de tujə dɔ nya kɨ majel'tɨ el.
19 Kɨ ɔjɨ dɔ'se, de'gɨ pətɨ gəri təl rɔ go ta'tɨ lə'se. Lo kin'tɨ, m'ra rɔnel
ɔjɨ'n dɔ'se. Nga ningə m'ndigɨ kadɨ kum'se tujə dɔ nya kɨ majɨ'tɨ, ə kadɨ
kum'se ar njay kadɨ ɔri rɔ'se kɔ me nya kɨ majel'tɨ.
20 Ningə Luwə kɨ nje re kɨ lapiya a rəkitə dɔ *Satan ginn nja'se'tɨ ngɔsine.
Majɨ kadɨ memajɨ lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese.

---

* **16:1 16.1** KNK 18.18 † **16:3 16.3** KNK 18.2 ‡ **16:13 16.13** Mrk 15.21

21 Madikulə'm Timote§ uwə ji'se, taa noji'm'gɨ Lusiyusɨ num, Jason in
kɨ Sosipater num uwəi ji'se.
22 Ningə m'in Tertiyusɨ kɨ nje ndangɨ makitu lə Pol kin, m'uwə ji'se me
kində rɔ nan'tɨ lə Burəɓe.
23 Gayusɨ* kɨ m'njɨ ɓe li'ə uwə ji'se, kɨ Njekawnan kɨ sii me kəy'tɨ li'ə.
Erasɨ† kɨ m'njɨ ɓe li'ə uwə ji'se. Erasɨ kɨ in njengəm nar kɨ me ɓebo'tɨ kɨ
ne uwə ji'se, taa ngonnkon'je Kartusɨ kaa uwə ji'se tɔ. [
24 Kadɨ memajɨ lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese pətɨ.]

Kulə tɔjɨ kɨ dɔ Burəɓe'tɨ

25 Tɔjɨ kɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ asɨ kadɨ adɨ'se tɔgɨ kɨ gorow lə Poyta kɨ majɨ lə
Jeju Kirisitɨ kɨ m'ilə'se mbər'ə. Kɨ row lə Poyta kɨ majɨ kin, Luwə te kɨ dɔ
nya kɨ to lo kiyə'tɨ lo kulə ngirə'tɨ mayinu,
26 nan ngɔsine ginn'ə te taga wangɨ kin. Ginn'ə te kɨ taga wangɨ kɨ rɔ
de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, kɨ takul makitu kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ
ndangi. Ndangi kigo ndu'tɨ lə Luwə kɨ njekisɨ bitɨ kɨ non'tɨ kadɨ de'gɨ kɨ
in Juwipɨ'gɨ el adɨ indəi me'de dɔ ra majɨ'tɨ lə Luwə, ə kadɨ təli rɔ'de go
ndu'ə'tɨ kigo kunme'tɨ.
27 Tɔjɨ kɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ in kɨ kar'ne ba ə in nje gosɨ, kɨ dɔkagilo kɨ dɔkagilo
me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ. Amen! Ta goto nga!

§ **16:21 16.21** KNK 16.1-3 * **16:23 16.23** KNK 19.29; 1Ko 1.14 † **16:23 16.23** 2Ti 4.20

Makitu kɨ dɔkete kɨ Pol ndangɨ adɨ Korentɨ'gɨ

Ta dɔ makitu'tɨ kɨ dɔkete kɨ Pol ndangɨ adɨ korentɨ'gɨ

Makitu kin, Pol ndangɨ adɨ Korentɨ'gɨ to njekul de'gɨ lə Luwə ə ndigɨ kul njekawnan kɨ inɓe ində ginn'de ɓebo Korentɨ'tɨ be. Kagilo'ə'tɨ kin, Korentɨ in burədɔ ngann ɓe'gɨ kɨ Rɔm on dɔ'de dɔnangɨ Akay'tɨ. Korentɨ in ɓebo kɨ gatɨ kɨ ra kɨ me'tɨ to mbar mbar. Nyamajɨ kɨ ɔjidɔ nyajibəlɓe'gɨ to'i'tɨ ngayn tɔ. Ra yo'gɨ kɨ dangɨ dangɨ num, ra kaya kaa ɓar tɔ'de kɨ dum tɔ. Me nya'gɨ'tɨ kɨ majel kin ə, njekawnan kɨ indəɨ ginn'de ngɔsine ɓay kin a sangɨ row kadɨ panjiyə'de to kɨ go Poyta kɨ majɨ'tɨ kɨ ingəɨ. Ginn'ə kin ə ndangi makitu uləɨ adi Pol kadɨ tɔjɨ'de gorow taa nan, kɨ ta kɨ dɔ kusɔ da kɨ de'gɨ ɓari yo, ta kɨ dɔ kadikare'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ Ndil Luwə kanyi njekawnan'gɨ kadɨ rai kulə dɔnan'tɨ dann'de'tɨ. Njekawkulə Pol təl lə'de'tɨ ɔjidɔ nya'gɨ kakin ningə təl ra dɔ'tɨ non el'de ta dɔ ganginan kɨ dann njekawnan'tɨ, hal kaya kɨ ra, səkinan lə njekunme'gɨ dann'de'tɨ non njegangita kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kon mudɨ nam lə Burəɓe, kɨ kində taa lo koy'tɨ. Me nya'gɨ'tɨ kin pətɨ Pol tɔjɨ hal kɨ panjiyə kɨ ndigɨ to'tɨ kɨ kadɨ njekunme'de kadɨ Kirisitɨ awi'n (13).

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kandɨ me ta'tɨ 1.1-9. Ganginan'gɨ kɨ dann njekawnan'tɨ 1.10-4.21. Panjiyə kɨ majel lə njekunme'gɨ dann njekawnan'tɨ 5-6. Ta dɔ taa nan'tɨ 7. Taa k'inyə taa lə njekunme ngang'a to non 8-10. Kadɨ burnan goto lo kawnan'tɨ, ningə ndiginan 11-14. Te lo koy'tɨ 15. Mbon nyamajɨ'gɨ kɨ nan'tɨ tadɔ nje kɨ Jerujalem, kɔjitara kaw mbah kɨ kuwə jɨ nan 16.

Kuwə ji nan

1 Par kɨ rɔ'm'tɨ m'in Pol kɨ Luwə ɓarɨ'm kigo me ndigɨ'tɨ li'ə kadɨ m'in njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ. Nan'tɨ kɨ ngonnkon'je Sositenn*,

2 j'uwə ji njekawnan'gɨ kɨ sii Korentɨ'tɨ†, j'uwə ji nje kɨ Luwə ɔr'de me majel'tɨ kɔ kɨ gorow kində rɔ nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ, j'uwə ji nje kɨ Luwə ɓar'de to de'gɨ kɨ kar njay lə'ne, j'uwə ji de'gɨ pətɨ kɨ, me lo'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, isɨ ɓari tɔ Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ, Burəɓe lə'de kɨ Burəɓe lə'je.

3 Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Baw'je Luwə ingɨ kɨ Burəɓe Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese.

Ramajɨ Lə Luwə me Kirisitɨ'tɨ

4 M'ra oyo Luwə lə'm kɨ ndɔ'gɨ ndɔ'gɨ tadɔ lə'se. M'ra'a oyo ɔjidɔ memajɨ li'ə kɨ to dɔ'se'tɨ me kində rɔ nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ.

5 Tadɔ me kində rɔ nan'tɨ kɨ Kirisitɨ kin ə majɨ urɨ'n'se me kujita'tɨ kɨ me nya gər'tɨ.

6 Najɨ kɨ man kɨ dɔ Kirisitɨ'tɨ in kɨ man kɨ tɔgɨ dann'se'tɨ,

7 adɨ kadikare madɨ kare kɨ du'se goto. Isɨ nginəɨ ndɔ kɨ Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ a te'n bus.

8 Kirisitɨ inɓe kɨ dɔ'ne a adɨ'se tɔgɨ kadɨ uwəɨ rɔ'se ba bitɨ dɔboy ndɔ'tɨ. A adɨ uwəɨ rɔ'de ba kadɨ ndɔ təl Burəɓe Jeju Kirisitɨ ə in kɨ ta dɔ'se'tɨ el.

---

* **1:1 1.1** KNK 18.17 † **1:2 1.2** KNK 18.1

9 Tadɔ Luwə kɨ nje ɓarʼse, ulə’se nan’tɨ kɨ Ngonn’o Jeju Kirisitɨ kɨ Burəɓe
lə’je, in Luwə kɨ nje ra nya kɨ lowʼə’tɨ.
10 Ngannkon’mʼgɨ, mʼndəjɨ’se me tɔ Burəɓe’tɨ lə’je Jeju Kirisitɨ kadɨ adɨ
ndu’se in nan’tɨ. Adi gangɨ nan goto dann’se’tɨ. Majɨ kadɨ adi ta mər’se’gɨ
kɨ hangal’se’gɨ in nan’tɨ kareba.
11 Tadɔ ri ə mʼelta kin be wa ngannkon’mʼgɨ? Mʼel be tadɔ de’gɨ kɨ
Kolowe’tɨ eli mʼin ta gakinan lə’se adi’mʼin mʼoo.
12 Ningə nya kɨ mʼge kadɨ mʼel’se, mʼoo tokɨ dann’se’tɨ de madɨ ene:
«Mʼin de lə Pol», kɨ nungɨ ene: «Mʼin de lə Apolosɨ[‡]», kɨ rangɨ ene: «Mʼin
de lə Piyər», ə in kɨ rangɨ ɓay ene: «Mʼin lə Kirisitɨ».
13 Eke Kirisitɨ gangɨ rɔ’ne’gɨ dana wa? Ke in Pol ə ɓəri’ə dɔ kagidəsi’tɨ
tadɔ lə’se wa? Ke rai’se batəm me tɔ Pol’tɨ wa?
14 Mʼra oyo Luwə tokɨ ra adɨ mʼra batəm de madɨ kare dann’se’tɨ el.
De’gɨ kɨ mʼra’de batəm in Kirisipusɨ[§] ingɨ kɨ Gayusɨ par.
15 De madɨ kare kɨ a ene rai’ne batəm me tɔ’mʼtɨ goto.
16 De’gɨ kɨ mʼra’de batəm ɓay tɔ ə in nje kɨ me kəy’tɨ lə Stepanasɨ. Kɨ
rangɨ to non ningə, mʼoo el nga.
17 In tadɔ kiləmbər Poyta kɨ majɨ ə Kirisitɨ ulə’m, um in tadɔ ra batəm
el. Kiləmbər Poyta kɨ majɨ kin in kɨ gosita kɨ ta’tɨ el. Re in kɨ gosita kɨ ta’tɨ
ningə, koy Kirisitɨ dɔ kagidəsi’tɨ a təl nya kɨ nda’a goto.

Kirisitɨ in tɔgɨ kɨ tər lə Luwə

18 Mbər koy Kirisitɨ dɔ kagidəsi’tɨ in ta mbo kɨ rɔ de’gɨ’tɨ kɨ isɨ awi tujɨ’tɨ.
Nan kɨ rɔ’je’tɨ j’in kɨ j’ingəi kajɨ ningə in tɔgɨ lə Luwə.
19 Makitu lə Luwə ene: «Mʼa mʼtujɨ tər lə nje tər’gɨ, ningə nje nya gəri’gɨ,
mʼa mʼrow ta nyagər lə’de kadɨ təl nya kɨ kare[*].»
20 Nje tər in ra be? Njendo ndukun in ra be? Nje manjɨ ta in ra be
dɔkagilo’tɨ kin? Tər lə de kɨ dɔnangɨ’tɨ ə Luwə təl’ə nya kɨ mbo’tɨ.
21 In be tadɔ tər kɨ dɔnangɨ’tɨ ne asɨ kadɨ aw kɨ de’gɨ adɨ gəri tər lə Luwə
el. In be ə Luwə ndigɨ ngayn kadɨ nʼajɨ de’gɨ kɨ uni me’de adi’ə. De’gɨ kɨ
adi’ə me’de kɨ gorow kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ de oo ə to to ta mbo yo.
22 *Juwipɨ’gɨ dəji kadɨ nʼoyi nyakɔjɨ, Girekɨ sangi tər tɔ.
23 Kɨ sɔw dɔ’je ningə, j’iləmbər Kirisitɨ kɨ ɓəri’ə dɔ kagidəsi’tɨ. Mbər kin
təl jigɨ tugə Juwipɨ’gɨ, ə in ta mbo kɨ rɔ de’gɨ’tɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el tɔ.
24 Nan kɨ rɔ de’gɨ’tɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el kɨ Luwə ɓar’de ningə, mbər lə
Kirisitɨ kin ə in tɔgɨ kɨ tər lə Luwə tadɔ lə’de.
25 Tadɔ ta mbo lə Luwə kin in tər kɨ utə tər lə de’gɨ, ə tɔgɨ goto lə Luwə
kin in tɔgɨ kɨ utə tɔgɨ lə de’gɨ tɔ.
26 Ngannkon’gɨ, indəi kum’se majɨ oyi. Dann’se’tɨ kɨ Luwə ɓar’se kin,
nje tər’gɨ kigo darɔ’tɨ in ngayn el, nje tɔgɨ’gɨ in ngayn el, nje tɔɓar’gɨ in
ngayn el tɔ.
27 Ningə kadɨ in gəri tokɨ Luwə mbətɨ nya’gɨ kɨ nje tɔgɨ el kɨ dɔnangɨ’tɨ
ne kadɨ ulə’n rɔsɔl dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ nje tɔgɨ.
28 Luwə mbətɨ nya’gɨ kɨ kum’ə goto, nya kɨ de’gɨ kidi’de dɔnangɨ’tɨ,
nya’gɨ kɨ in nya madɨ el, tadɔ row’n ta nya’gɨ kɨ de’gɨ oy nda’de.
29 Be kadɨ de madɨ ində gu’ne non Luwə’tɨ el.
30 In Luwə ə ulə’se nan’tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ. Nan kɨ ɓone in tər lə’je kɨ
in rɔ Luwə’tɨ. In ə, kɨ gorow li’ə, Luwə ɔrɨ’n ta dɔ’je’tɨ, adɨ j’ar njay, taa’je
ilə’je taa ji majel’tɨ.

---

‡ **1:12 1.12** KNK 18.24 § **1:14 1.14** KNK 18.8 * **1:19 1.19** Ejay 29.14

31 In be tokɨ Makitu lə Luwə el'n ene: «De kɨ ge kində gu'ne ningə, majɨ
kadɨ un Burəɓe ə ində'n gu'ne[†].»

2

Kiləmbər Poyta kɨ majɨ lə Pol

1 Ngannkon'gɨ, lokɨ m'aw dann'se'tɨ, m'ilə'se mbər poyta kɨ rɔta'tɨ lə
Luwə, kɨ to lo kiyə'tɨ, in kɨ nyagər kɨ aldɔ'se eke kɨ tərta ə m'ilə'n'se mbər
kin el.
2 Tadɔ lokɨ m'in dann'se'tɨ, nya kɨ rangɨ kɨ m'un ndu'm dɔ'tɨ goto.
M'sangɨ kadɨ gəri Kirisitɨ par kareba. Adɨ in Kirisitɨ kɨ ɓəri'ə kagidəsɨ'tɨ.
3 Lokɨ m'in dann'se'tɨ, m'in me tɔgɨ goto'tɨ. M'el'se ta me dadɨ'tɨ kɨ ɓol.
4 Nya kɨ m'ndo'se kɨ mbər Poyta kɨ majɨ kɨ m'ilə'se kin, in kɨ ta nyagər
lə de el. In kigo kɔjɨ tɔgɨ'tɨ lə Ndil Luwə.
5 Be kadɨ kunme kadɨ lə'se ulə ngirə'ne dɔ nya gər'tɨ lə de el, nan dɔ
tɔgɨ'tɨ lə Luwə yo ta.
6 Ningə, j'in kaa jɨ ndo njekunme'gɨ kɨ tɔgi me ndil'tɨ kɨ me tər tɔ. Nan
k'in ə in tər lə de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el. Taa in tər lə njetɔgɨ'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ
ne kɨ ndɔ madɨ ə a tujɨ kin el tɔ.
7 J'iləmbər tər lə Luwə. Tər kɨ to lo kiyə'tɨ bitɨ ɓone. In tər kɨ Luwə
ində dɔ'a dana kete non kində dɔnangɨ'tɨ tadɔ tɔɓar lə'je.
8 Tər kɨ de kare kɨ dann nje tɔgɨ'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ gər goto. Re
kum'de te dɔ tər'tɨ kin ə re a ɓəri Burəɓe kɨ nje tɔɓar kagidəsɨ'tɨ el.
9 Ningə, tokɨ makitu lə Luwə el'n, in nya kɨ kum'de oo el, in nya kɨ mbɨ
de oo el, in nya kɨ de mər me'ne'tɨ el tɔ. In nya kɨ Luwə ində dɔ'a dana
tadɔ lə de'gɨ kɨ ndigɨ'ə*.
10 Nga ningə, Luwə te kɨ dɔ'a adɨ'je kɨ gorow lə Ndil. Tadɔ Ndil oo ginn
nya'gɨ pətɨ. Ndigɨ ra'gɨ lə Luwə kɨ to lo kiyə'tɨ kaa Ndil oo.
11 Kɨ ɔjidɔ de, de madɨ kɨ gər nya'gɨ kɨ to rɔ madɨ'ne'tɨ goto. In ndil kɨ to
rɔ de'tɨ kin par ə gər nya'gɨ kɨ to rɔ'a'tɨ. In be ə, yan Luwə kaa to be tɔ.
Ndil Luwə kɨ kar'ne ba par ə gər nya'gɨ kɨ to rɔ Luwə'tɨ.
12 Nga ningə, ndil kɨ in me'je'tɨ j'ingi kin in ndil kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el, nan
in Ndil kɨ in ta rɔ Luwə'tɨ nu, kadɨ jɨ gərɨ'n nya'gɨ kɨ Luwə adɨ'je kigo
memajɨ'tɨ lɨ'ə.
13 Ningə, j'el taa kɨ row nyagər lə de el, nan kɨ row lə Ndil Luwə. In be
ə, j'isi j'ɔr ginn nya kɨ rɔta'tɨ lə Ndil, j'adɨ de'gɨ kigo Ndil'tɨ.
14 De kɨ aw kɨ Ndil Luwə me'ne'tɨ el, asɨ kadɨ ingə nya kɨ rɔta'tɨ kɨ in rɔ
Luwə'tɨ el. Tadɔ in Ndil Luwə par kareba ə adɨ de gər nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kin.
15 De kɨ aw kɨ Ndil Luwə me'ne'tɨ asɨ gangɨ ta dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, ningə de
kɨ rangɨ asɨ gangɨ ta dɔ'a'tɨ el.
16 Makitu el ene: «Nan ə gər mərta lə Burəɓe wa? Ke nan ə asɨ kɔj'ɔ ta
wa[†]?» De'ə goto, nan j'in, j'awi kɨ mərta lə Kirisitɨ.

3

Gangɨ nan kɨ to dann nje kawnan'gɨ'tɨ kɨ Korentɨ

1 Ngannkon'gɨ, kɨ rɔta'tɨ ə, ta kɨ m'el'se kete kin m'el'se to de'gɨ kigo
darɔ'tɨ, to de'gɨ kɨ in ngann'gɨ kɨ du me kunme me tɔ Kirisitɨ'tɨ. M'el'se ta
to de'gɨ kigo ndil'tɨ el.

---

† **1:31 1.31** Jeremi 9.23 * **2:9 2.9** Ejay 64.3, 52.15 † **2:16 2.16** Ejay 40.13

2 In tadɔ kin ə, m'adɨ'n'se nyakusɔ kɨ ngan el, m'adɨ'se mba yo. Tadɔ
tɔgɨ'se asɨ kadɨ sɔi nya kɨ ngan el. Bitɨ ɓone kin kaa asi kadɨ sɔi nya kɨ
ngan el,
3 tadɔ in de'gɨ kigo darɔ'tɨ ɓay. Tokɨ ni kɨ gakinan in dann'se'tɨ, in de'gɨ
kɨ go darɔ'tɨ el wa? Ningə panjiyə'se to to panjiyə de ngəndul be tɔ el wa?
4 Lokɨ de madɨ ene n'in de lə Pol, ningə kɨ nungɨ ene n'in de lə Apolosɨ
kin ke in njiyə kigo darɔ'tɨ el eke in ri wa?
5 Apolosɨ kɨ Pol in nan'gɨ wa? Apolosɨ kɨ Pol in njekuləɓər'gɨ lə Luwə.
In njekuləɓər'gɨ kɨ gorow lə'de ə uni me'se adi Burəɓe. De kɨ ra dann'je'tɨ
ra kulə lə'ne tokɨ Luwə adɨ'n'ə.
6 M'in m'duw ko, Apolosɨ in njera mann dɔ'tɨ, ningə Luwə ə in njera
kadɨ uwə.
7 Nje man ko kɨ njera mann dɔ'tɨ in nya madɨ el. De kɨ kadɨ tɔ'a ɓar dɔ'tɨ
in Luwə kɨ njera kadɨ tɔgɨ.
8 Nje duw'ə kɨ njera mann dɔ'tɨ asi nan. Ningə de kɨ ra dann'de'tɨ a ingə
nyakugə goji kɨ asɨ ta kulə li'ə kɨ ra.
9 Tadɔ j'in madikulə'gɨ lə nan me kulə'tɨ lə Luwə. Ningə ingɨ, in ndɔɔ
lə Luwə, in kəy kində'gɨ li'ə.
10 Kigo memajɨ'tɨ lə Luwə kɨ ulə'n kulə lə'ne ji'm'tɨ, m'ində ngirə kulə
dann'se'tɨ to nje kində ngirə kulə kɨ majɨ. Ningə kɨ ngɔsine kin de kɨ rangɨ
ində ta ji'm. K'in ə, kadɨ de kɨ ində ta kulə kin ə, ində kum'ne go kində'tɨ
kɨ a ində majɨ.
11 De a ində ngirə kulə kin rangɨ el nga. Ngirə kulə kaa ə to ne ə in Jeju
Kirisitɨ par.
12 Nga ningə re de ində ta kulə kin kɨ nar ɔr, eke nar arjan, eke kɨ mbal
kɨ ndolo, ində kɨ kagɨ, eke bunə mu, eke kɨ kadɨ nya kaa, a to kɨ taga.
13 Tadɔ ndɔ gangɨ ta'tɨ ə, nya'gɨ pətɨ ginn'de a te, ningə por a nan tɔgɨ
kulə'gɨ pətɨ kadɨ de'gɨ a oy maj'a kɨ maj'a el.
14 Re kulə kɨ de ində dɔ ngirə'tɨ kin, ngan ra taa ningə, ɓe'ə a ingə
nyakugə goji'ne.
15 A kin ə, kulə kin por on'a tɔ ningə, ɓe'ə a ingə nyakugə goji'ne el. De
kin a ingə kajɨ, nan in kajɨ kɨ a te'n ta por'tɨ jatɨ jatɨ.
16 Gəri tokɨ in kəy kisɨ Luwə el wa, ningə Ndil Luwə isɨ me'se'tɨ el wa?
17 Re de tujɨ *Kəy lə Luwə ningə, Luwə a tujɨ de'ə kin tɔ. Tadɔ Kəy lə
Luwə ar njay, ningə ingɨ ə in Kəy lə Luwə.
18 Majɨ kadɨ de ndam kɨ rɔ'ne el. Kin ə re dann'se'tɨ, de madɨ oo rɔ'ne
to nje tər kigo tamər'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ningə, majɨ kadɨ de'ə kin təl rɔ'ne
mbo'tɨ. Təl rɔ'ne mbo'tɨ kadɨ to ingə'n tər kɨ rɔta'tɨ.
19 Tadɔ tər kɨ dɔnangɨ'tɨ ne Luwə oo kadɨ in dɔ majel. Be ə makitu lə
Luwə ene: «Luwə uwə nje tər'gɨ kɨ ta me ta ngom'gɨ'tɨ lə'de.»
20 Taa təl el ɓay tɔ ene: «Luwə gər mərta lə nje tər'gɨ, ningə oo kadɨ in
nya madɨ el.»
21 Majɨ kadɨ de madɨ un de'gɨ ində'n gu'ne el, tadɔ nya'gɨ pətɨ in yan'se.
22 In Pol, eke Apolosɨ, eke Piyər, eke dɔnangɨ, eke kisikidɔtaa, eke koy,
eke nya'gɨ kɨ ɓone eke kɨ lo ti'tɨ, nya'gɨ kin pətɨ in yan'se.
23 Ningə ingɨ, in nya Kirisitɨ, ə Kirisitɨ in yan Luwə tɔ.

4

Kuləra njekawkulə'gɨ

1 Ningə, majɨ kadɨ oyi'je, m'in eke Apolosɨ, to njekuləɓər'gɨ lə Kirisitɨ.
Oyi'je to njengəm nya'gɨ lə Luwə, nya kɨ rɔta'tɨ kɨ to lo kiyə'tɨ.

2 Nga ningə, nya kɨ ɓe nje nya a ge rɔ njengəm nya'tɨ, in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ par.
3 Kɨ ɔjidɔ'm, ta kadɨ ingɨ, eke njegangita dɔ de'gɨ'tɨ, gangɨ ta kɨ dɔ'm'tɨ kin ra'm ɓol el. Ta m'inɓe kɨ dɔ'm, m'gangɨ ta dɔ rɔ'm'tɨ el tɔ. Tadɔ m'ra nya kɨ majel el.
4 Ningə, in kin ə a ra kadɨ m'in de kɨ Luwə təl'm de kɨ dana takum'ne'tɨ el. Burəɓe inɓe ə a gangɨ ta dɔ'm'tɨ.
5 Nya kin ə, majɨ kadɨ in gangɨ ta dɔ de'tɨ kete non dɔkagilo'ə'tɨ el. Nginəɨ dɔkagilo kɨ Burəɓe a re ə, nya'gɨ kɨ toi lo kiyə'tɨ me lo kɨ diw'tɨ, a ulə kunjɨ dɔ'de'tɨ kadɨ toi taga wangɨ takum de'gɨ'tɨ. Ningə a te kɨ ginn ndigira lə de kɨ ra kɨ to me'i'tɨ. Lo kin'tɨ, Luwə a ulə tɔjɨ dɔ de'tɨ kɨ ra, kigo kulə ra'a'tɨ.
6 Ngannkon'gɨ, m'el'se ta kigo kuj'ə'gɨ kɨ dangɨ dangɨ ɔjidɔ Apolosɨ num, ɔjidɔ'm m'inɓe num, kadɨ ndoi nya rɔ'je'tɨ. M'ra be kadɨ de ra yan'ne adɨ aldɔ ndu kɨ makitu lə Luwə el kin el. Be kadɨ uni de indəɨ kadɨ'se, ndəri nan el.
7 Ke nan ə in njera kadɨ in to dangɨ dann de'gɨ'tɨ wa? Ke in Luwə ə in nje kadɨ nya'gɨ pətɨ kɨ awɨ'n kin el wa? Nga ə re in Luwə ə adi nya'gɨ pətɨ kɨ awɨ'n kin ningə, ra bann be ə isɨ ində'n gu'i to nya kɨ in inɓe ə ingə kɨ dɔrɔ'i be wa?
8 Kɨ ngɔsine kin, ingəɨ nya asɨ'se nga, in njenyakingə'gɨ. Kin isɨ onyiɓe kɨ kanjɨ kadɨ j'in sese dɔ'tɨ. M'ndigɨ kadɨ in ɓekon kɨ rɔta'tɨ inɓe ə onyiɓe ə, adɨ j'on'n sese.
9 Ningə, to tokɨ j'in kɨ madɨ'gɨ kɨ njekawkulə'gɨ kin, Luwə ində'je go de'gɨ'tɨ gogɨ be. Jɨ to to de'gɨ kɨ gangɨ ta koy dɔ'de'tɨ be. Tadɔ Luwə inyə'je ji de'gɨ'tɨ adɨ jɨ təl nya ko'gɨ takum de'gɨ'tɨ pətɨ. Takum malayka'gɨ'tɨ kɨ takum de'gɨ'tɨ.
10 J'in, jɨ təl mbo'gɨ tadɔ lə Kirisitɨ, ningə ingɨ, in nje kumkar'gɨ me tɔ Kirisitɨ'tɨ. J'in nje tɔgɨ el, nan ingɨ, in nje tɔgɨ'gɨ. J'in, de'gɨ isɨ kidi'je, ningə ingɨ, de'gɨ isɨ ɓuki'se'tɨ.
11 Bitɨ ɓone ka j'isi j'ingə kon. Nyakusɔ'je goto, mann kanyi'je goto, ku kɔ'je goto. De'gɨ isɨ adi'je kon, j'ilə mbir mbir kɨ lo.
12 Darɔ'je j'inɓe, jɨ ra kulə j'ɔr rɔgɨ ta j'ingəɨ nyakusɔ'je me'tɨ*. De'gɨ taji'je kaa, jɨ njangɨ dɔ'de, rai'je kon kaa j'uwə tɔgɨ'gɨ ba.
13 Eli ta'gɨ kɨ majel dɔ'je'tɨ kaa, j'ulə dingəm me nan'tɨ. Bitɨ ɓone kaa de'gɨ oyi'je to sin kɨ k'ɔsɨ k'ilə kɔ. Oyi'je to ton de'gɨ kɨ nda'de goto.
14 M'el'se ta to ngann'm'gɨ kɨ njendigɨ lə'm. In tadɔ kulə'n rɔsɔl dɔ'se'tɨ ə m'ndangɨ'n ta kin m'adɨ'se el, nan in kadɨ m'te'n kum'se majɨ dɔ nya'gɨ'tɨ.
15 Ningə, re nje kɔrnon'se'gɨ kɨ me kunme tɔ Kirisitɨ'tɨ in dər dɔgɨ kaa, baw'se kigo ndil'tɨ in kareba. Tadɔ m'in ə m'in baw'se kɨ nje kilə'se mbər Poyta kɨ majɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ.
16 In be ə, m'dəjɨ'se kadɨ oy go nja'm majɨ.
17 M'ulə Timote† kɨ rɔ'se'tɨ tadɔ ta kin. Timote kɨ in ngonn'm kɨ njendigɨ lə'm, ngonn'm kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ me ta'tɨ lə Burəɓe. Timote a olo me'se dɔ nyando'tɨ lə'm me kisikidɔtaa me tɔ Kirisitɨ'tɨ. Kujə kɨ m'njɨ m'ndo'n Njekawnan'gɨ kɨ lo'gɨ pətɨ.
18 De'gɨ madɨ tɔji rɔ'de kadɨ n'in de'gɨ kɨ tuwel, oy tokɨ m'a m'təl to m'te rɔ'se'tɨ gogɨ el nga.
19 Nan re Luwə ndigɨ ə dɔkagilo ngayn el par ə m'a m'te rɔ'se'tɨ non. Ningə degə'gɨ kɨ nje tɔjɨ rɔ'de kadɨ n'in de'gɨ kɨ tuwel kin, m'a m'oo'n ta kel'de par el, nan m'oo'n kulə kɨ tɔgɨ'de asɨ ra tɔ.
20 Tadɔ Konɓe lə Luwə in me ta kɨ kel'tɨ el, nan in me tɔgɨ'tɨ.

---

* **4:12 4.12** KNK 18.3, 20.34 † **4:17 4.17** KNK 16.1

21 In ri ə in ndigɨ dana wa? In ndigɨ kadɨ m'aw rɔ'se'tɨ kɨ gɔl ji'm'tɨ eke
kadɨ m'aw kɨ ngarme kɨ rosɨ kɨ ndiginan, kɨ in ngarme kɨ sɔl lɔm lɔm wa?

5

Kaya kɨ to dann nje kawnan'gɨ'tɨ kɨ Korentɨ

1 De'gɨ eli kɨ lo lo adɨ m'oo tokɨ kaya kɨ majɨ kelta'a el to dann'se'tɨ. De'gɨ
kɨ gəri Luwə el kaa, de ingə ko kaya kɨ be kin dann'de'tɨ el. J'oo kadɨ de
kare dann'se'tɨ isɨ sangɨ ne baw'ne*.
2 Ə ingɨ, isɨ tɔji rɔ'se. Nya kin, in nya kɨ kadɨ adɨ'se ndingə rɔ. Ningə
kadɨ de kɨ be kin a tuwəi'ə dann'se'tɨ kɔ.
3 Kɨ ɔjidɔ'm, m'in sanyi sese, nan tokɨ m'in sese nan'tɨ me ndil'tɨ, m'gangɨ
ta dɔ de'ə'tɨ kin me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ. M'gangɨ ta dɔ'a'tɨ tokɨ m'in sese nan'tɨ
be.
4 Ningə lokɨ a kawinan ə m'in sese nan'tɨ me ndil'tɨ, tɔgɨ Burəɓe lə'je
Jeju a in nan'tɨ se'je dɔ ta kɨ gangɨ'tɨ kin.
5 De kɨ be kin, majɨ kadɨ inyəi'ə ji Satan'tɨ, kadɨ tujɨ nyənn'gɨ lə darɔ'a
kɔ ningə ndil'ə ingə kajɨ ndɔ təl Burəɓe Jeju'tɨ.
6 Nya kɨ kadɨ tɔji rɔ'se, m'in m'oo el jagɨ. Ke in gəri el wa? Hum kɨ nden
be kɨ de lɔy'n ndujɨ, a ra adɨ ndujɨ in.
7 Majɨ kadɨ ɔri hum kɨ kɔkɔ dann'se'tɨ kɔ, kadɨ in ndujɨ kɨ lɔy kɨ sigɨ. In
ndujɨ kɨ lɔy kɨ sigɨ tadɔ hum goto dann'se'tɨ. Hum kɨ kɔkɔ goto dann'se'tɨ,
tadɔ Kirisitɨ ngonn batɨ ra nanyi taa k'ilə taa lə'je in kɨ kujə m'ində.
8 Adɨ jɨ rai nanyi taa kulə ta kin kɨ hum kɨ kɔkɔ el. Adɨ jɨ rai kɨ hum
majel el, adɨ jɨ rai kɨ hum mendul el. Nan adɨ jɨ rai kɨ ndujɨ kɨ lɔy kɨ hum
goto me'tɨ, kɨ in ndujɨ kɨ ar njay, kɨ rɔta'tɨ.
9 Me makitu'tɨ kɨ m'ndangɨ kete madɨ'se kin, m'el'se kadɨ ndoləi nan kɨ
de'gɨ kɨ njera kaya'gɨ el.
10 Ningə, m'el be tadɔ lə de'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ njera kaya'gɨ, eke
njekuyi'gɨ, eke nje ɓogɨ'gɨ, eke nje kɔsɨ dɔ'de nanga non yo'gɨ'tɨ, el. Re in
be ningə, a tei kɔ dann'de'tɨ.
11 Nya kɨ m'el'se, sɔw dɔ de kɨ ene n'in ngonnkon, ningə isɨ ta ra kaya'tɨ,
isɨ ta ra mal nar'tɨ, isɨ ta kɔsɨ dɔ'ne nanga non kagɨ yo'tɨ madɨ, isɨ ta tajɨ
nya'tɨ, eke gon yiwi eke isɨ ta ɓogɨ'tɨ. De kɨ be kin ə kadɨ indəi rɔ'se nan'tɨ
si'ə el.
12 In ta lə'm m'in kadɨ m'gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ in njekunme'gɨ el el.
Ningə, in nje kɨ in dann njekawnan'gɨ'tɨ ə kadɨ gangɨ ta dɔ'de'tɨ.
13 Nje kɨ in njekunme'gɨ el, in Luwə ə a gangɨ ta dɔ'de'tɨ. Tuwəi de kɨ
nje mendul dann'se'tɨ kɔ†.

6

Ta kɨ gangɨ kɨ dann nje kunme'gɨ'tɨ

1 Lokɨ ta to dann'se'tɨ, ingɨ kɨ uni me'se adi Jeju, in təli uni ta lə'se awi
non njegangɨ ta'gɨ'tɨ kɨ nje kunme'de el yo, nan non de'gɨ'tɨ lə Luwə el wa?
Ra bann ə ɓoli el wa?
2 Ke in gəri kadɨ de'gɨ kɨ kar njay lə Luwə ə a gangɨ ta dɔ de'gɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne el wa? Kin ə in gəri kadɨ in ingɨ ə a in gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne ningə, ra bann be ə asi kadɨ in gangɨ ngann ta'gɨ kɨ majel be
kɨ toi dann'se'tɨ kin el wa?

---

* **5:1 5.1** Lebitikɨ 18.8; Ndukun kɨ nja joo 23.1 † **5:13 5.13** Ndukun kɨ nja joo 17.7

3 Ke in gəri kadɨ in j'ingɨ ə j'a jɨ gangɨ ta dɔ malayka'gɨ'tɨ el wa? Ə kin
ə in be ningə, ra bann be ə j'asi kadɨ jɨ gangi ngann ta'gɨ kɨ toi dann'je'tɨ
ɓone kin el wa?
4 Ginn'ə in ri ə, lokɨ ngann ta'gɨ kɨ be kin toi dann'se'tɨ ningə, uni ai rɔ
de'gɨ'tɨ kɨ usɨ'de el kadɨ gangi ta dann njekawnan'gɨ'tɨ wa?
5 M'el'se ta kin be kadɨ rɔ'se sɔl'se. Ningə, ke de madɨ kare be kɨ
njekumkar, kɨ kadɨ gangɨ ta dann ngannkon'ne'gɨ'tɨ kɨ njekunme'gɨ goto
bitɨ wa?
6 Ə kadɨ ngannkon nan'gɨ kɨ me Kirisitɨ'tɨ uni nan rei non de'gɨ'tɨ kɨ gəri
Luwə el!
7 Kɨ rɔta'tɨ ə, kaw inɓe kɨ ai kɨ nan lo gangɨ ta'tɨ kin, tɔjɨ kasɨ el lə'se
kɨ taga nga. Ke ra bann ə in ndigɨ kadɨ sɨi dɔ'tɨ kɨ nje kɨ rai sese nya kɨ
low'ə'tɨ el kin el wa? Ke ra bann ə inyəi adɨ tuji nya lə'se par el wa?
8 Ə, ingɨ yo ta in təli isɨ rai nya kɨ low'ə'tɨ el, isɨ ɓogi ngannkon'se'gɨ kɨ
me Kirisitɨ'tɨ.
9 In gəri kadɨ njera nya'gɨ kɨ dana el, a oyi Konɓe lə Luwə el, eke in gəri
el wa? Majɨ kadɨ ədi rɔ'se el, tadɔ njera kaya'gɨ, kɨ njera yo'gɨ, kɨ njekuwə
marum'gɨ, kɨ dingəm'gɨ kɨ nje sanginan'gɨ,
10 kɨ nje ɓogɨ'gɨ, kɨ njekuyi'gɨ, kɨ gon yiwi'gɨ, kɨ nje tajɨ nya'gɨ, kɨ nje taa
nya lə de'gɨ dɔ tɔgɨ'tɨ ge, de'gɨ kin pətɨ a oyi Konɓe lə Luwə el.
11 Nya'gɨ kin ə in kuləra de'gɨ madɨ dann'se'tɨ kete. Nan ngɔsine, in de'gɨ
kɨ Luwə togɨ'se adɨ ari njay, Luwə ində'se ta dangɨ tadɔ li'ə, Luwə təl'se
de'gɨ kɨ dana takum'ne'tɨ kɨ tɔ Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ, taa kɨ takul Ndil'ə
tɔ.

Darɔ'je in Kəy kisi Ndil Luwə

12 De'gɨ madɨ eli eyina: «Ta row to kadɨ m'ra nya'gɨ pətɨ kɨ me'm ndigɨ
kare.» In kɨ rɔta'tɨ, «tarow to kadɨ m'ra nya'gɨ pətɨ kɨ me'm ndigɨ kare,
nan nya'gɨ pətɨ majɨ sə'm dɔrɔ el. Ta row to kadɨ m'ra nya'gɨ pətɨ kɨ me'm
ndigɨ kare.» Nan m'ndigɨ kadɨ nya madɨ aw kɨ tɔgɨ dɔ'm'tɨ el.
13 Nyakusɔ in tadɔ me'de, ə me'de to tadɔ nyakusɔ tɔ, nan Luwə a tujɨ'de
joo pətɨ kɔ. Nan darɔ de in tadɔ kaya el. Darɔ de in tadɔ Burəɓe, ningə
Burəɓe kaa isɨ tadɔ de tɔ.
14 Tokɨ Luwə adɨ Burəɓe ində taa lo koy'tɨ kakin ə, a adɨ j'in kaa j'a
j'ində taa lo koy'tɨ tɔ. A adɨ j'ində taa lo koy'tɨ kɨ takul tɔg'ɔ.
15 Ke in gəri kadɨ darɔ'se'gɨ in ngann rɔ Kirisitɨ el wa? Ke m'a m'un
ngann rɔ Kirisitɨ kadɨ m'təl'ə ngann rɔ kaya dene'tɨ wa? Jagɨ m'a m'ra be
el.
16 Ke in gəri kadɨ de kɨ ulə rɔ'ne nan'tɨ kɨ kaya dene, təli darɔ kɨ kareba
si'ə el wa? Tadɔ makitu lə Luwə ene: «De'gɨ kɨ joo kin a təli darɔ kɨ kare*.»
17 Nan, de kɨ ulə rɔ'ne nan'tɨ kɨ Burəɓe, in nan'tɨ si'ə kareba me ndil'tɨ
tɔ.
18 In tadɔ kin ə, kadɨ mbəti sangɨ dene kaya'tɨ. Tadɔ, ndəgɨ majel'gɨ kɨ
de ra'de, in gidɨ rɔ'a'tɨ taga ne, nan de kɨ isɨ sangɨ dene kaya'tɨ, isɨ ra majel
ɔsɨ'n ta darɔ'ne inɓe.
19 Ke in gəri kadɨ darɔ'se'gɨ in Kəy lə Ndil Luwə el wa? Ndil kɨ in me'se'tɨ
kin in rɔ Luwə'tɨ. Darɔ'se in yan Luwə, um in yan'se el.
20 Luwə ugə dɔ'se kɨ gatɨ kɨ ngayn. Be ə majɨ kadɨ ulɨ tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ
me darɔ'se'tɨ.

7

Ta kɨ dɔ taa nan'tɨ

* **6:16 6.16** Lotum 2.24

1 Ta kɨ ɔjidɔ taʼgɨ madɨ kɨ eliʼmʼin me makituʼtɨ kɨ ndangi adi mʼin. Mʼoo majɨ ngayn kadɨ dingəm te kadɨ deneʼtɨ el.
2 Nan kadɨ de osɨ me kaya kɨ raʼtɨ el, majɨ kadɨ dingəm kɨ ra kaa aw kɨ deneləʼne kɨ ɔjɨ dɔʼne, ə dene kɨ ra kaa kadɨ aw kɨ dingəmləʼne kɨ ɔjɨ dɔʼne tɔ.
3 Majɨ kadɨ dingəm kɨ ra kaa adɨ neʼne nya kɨ majɨ kadɨ adʼa, ningə kadɨ dene kaa adɨ ngawʼne nya kɨ majɨ kadɨ adʼa tɔ.
4 Tadɔ dene aw kɨ tɔgɨ dɔ darɔʼneʼtɨ el, nan in ngawʼa ə aw kɨ tɔgɨ dɔʼtɨ. Be tɔ ə, dingəm kaa aw kɨ tɔgɨ dɔ darɔʼneʼtɨ el, nan in neʼə ə aw kɨ tɔgɨ dɔʼtɨ.
5 Majɨ kadɨ ɔgi nan rɔʼse el. Re ɔgi nan rɔʼse ningə, kadɨ in kigo mindɨʼse kɨ osɨ nanʼtɨ kadɨ uni rɔʼse elita kɨ Luwə. Ningə goʼtɨ ə, in təli ai nanʼtɨ gogɨ. Be kadɨ *Satan ingə row nanʼse el. Ingə row nanʼse lokɨ asi kuwə rɔʼse ngan el.
6 Ta kɨ mʼelʼse kin, in ndu ə mʼadɨʼse el, nan in gorow madɨ ə mʼɔjɨʼse.
7 Mʼndigɨ ngayn kadɨ dingəmʼgɨ pətɨ toi to mʼin be, nan kʼin ə, nan nan kaa aw kɨ kadikareləʼne kɨ Luwə adʼa. *Kadikareʼgɨ in dangɨ dangɨ: de kare aw kɨ kadikare nya madɨ, ə in kɨ nungɨ aw kɨ kadikare nya kɨ rangɨ tɔ.
8 Mʼel buwəʼgɨ kɨ njengawkoyʼgɨ, tokɨ to majɨ ngayn kadɨ isɨ dɔrɔʼde to mʼin be.
9 Nan kin ə re, asi kadɨ uwəi rɔʼde ngan el ə, majɨ kadɨ taai dene, eke taai dingəm kɨ rangɨ. Tadɔ, taa nan in sotɨ kadɨ de ində tɔgɨ dɔ nyənnʼtɨ lə darɔ.
10 Kɨ ɔjidɔ deʼgɨ kɨ taai nan ə binəm, majɨ kadɨ dene te ji ngawʼneʼtɨ el. Ningə, ndu kin in mʼin ə mʼun el, nan in Burəɓe ə un.
11 A re dene te ji ngawʼneʼtɨ ə, a taa dingəm kɨ rangɨ el. Re in be el tɔ ningə, kadɨ təl aw ji ngawʼneʼtɨ gogɨ. Ə kadɨ dingəm kaa tuwəʼn neʼne el tɔ*.
12 Kɨ ɔjidɔ ndəgɨ deʼgɨ ningə, in mʼin ə Mʼelʼde ta, um in Burəɓe el. Mʼel kadɨ re, ngonnkon kɨ un meʼne adɨ Kirisitɨ, aw kɨ dene kɨ gər Kirisitɨ el, ə dene kakin ndigɨ kadɨ nʼisɨ siʼə ə, majɨ kadɨ tuwə el.
13 Ə re dene kɨ un meʼne adɨ Kirisitɨ, aw kɨ ngawʼne kɨ gər Luwə el, ə ngawʼa kakin ndigɨ kadɨ nʼisɨ siʼə kaa, majɨ kadɨ mbətʼə el tɔ.
14 Tadɔ, dingəm kɨ gər Luwə el a in kɨ kar njay kɨ takul neʼne. Ningə dene kɨ gər Luwə el kaa, a in kɨ kar njay kɨ takul ngawʼa tɔ. Re in be el ningə, ngannʼdeʼgɨ a in kɨ kar njay el. Nan kɨ rɔtaʼtɨ, in kɨ kar njay.
15 A kin ə re, in kɨ gər Luwə el, ndigɨ mbəti nan ningə, tarow to tadɔ liʼə. Tadɔ goʼəʼtɨ kin, nya madɨ kɨ dɔ ngonnkon eke konnann nanʼtɨ kɨ nje gər Luwə el goto. Luwə ɓarʼse kadɨ sii kɨ nan kɨ lapiya.
16 De gər el, kɨ gorow kisɨ nanʼtɨ kin, dɔmajɨ ə, in dene a ajɨ ngawʼi, eke in dingəm a ajɨ neʼi.

Kɨ ra dɔ njaʼtɨ me ɓarʼtɨ lə Luwə

17 Kadɨ nyara de kɨ ra in kigo kadikareʼtɨ liʼə. Kadikare kɨ Burəɓe adʼa kigo kisəʼtɨ kɨ dɔʼa taa, kete taa kadɨ Luwə ɓarɨʼnʼə. In kin in ta kɨ mʼndangɨ madɨ *Njekawnanʼgɨ pətɨ.
18 Kin ə re de madɨ ujə mɔtɨʼne kete taa kadɨ Luwə ɓarʼa ningə, kadɨ təl ra rɔʼne to nje kujə mɔtɨ el ɓay be el. A kin ə re de madɨ ujə mɔtɨʼne el ɓay, ə Luwə ɓarʼa ningə, kadɨ təl aw ujə mɔtɨʼne el nga.

---

* **7:11 7.11** 10-11; Mat 5.32; Mrk 10.11-12; Lukɨ 16.18

19 Madɨ in gəri tokɨ kujə mɔtɨ in nya madɨ kare el. Taa kujə mɔtɨ el kaa
in nya madɨ el tɔ. Nya kɨ majɨ kində kum goʼtɨ, in ngəm go mbərkikindəʼgɨ
lə Luwə.
20 Majɨ kadɨ, nan nan kaa isɨ me ji kisɨʼtɨləʼne kɨ isɨʼn kete taa kadɨ Luwə
ɓarɨʼnʼə.
21 Kin ə in ɓər kete taa kadɨ Luwə ɓarʼi ə, kadɨ in mərta dɔ kʼin ɓərʼtɨ
kin el. Re tarow to kadɨ ɔr kuləɓər mindiʼtɨ kaa, majɨ kadɨ ra me ɓərʼtɨ
inɓe kin raʼn kulə kɨ majɨ.
22 Tadɔ ɓər kɨ Burəɓe ɓarʼa, in de kɨ kuləɓər ɔr mindəʼtɨ nga, in de lə
Burəɓe. Be tɔ ə, de kɨ in ɓe rɔʼne kɨ Luwə ɓarʼa, təl ɓər lə Kirisiti.
23 Kadɨ in gəri tokɨ ugəi dɔʼse kɨ gatɨ kɨ ngayn, um kadɨ in təli ɓərʼgɨ lə
deʼgɨ el.
24 Ngannkonʼgɨ, kadɨ nan nan kaa, isɨ kɨ goji kisəʼtɨ kɨ siʼn kete taa kadɨ
Luwə ɓarɨʼnʼə.

Ta kɨ dɔ deʼgɨʼtɨ kɨ taai nan el ɓay, kɨ njengawkoyʼgɨ

25 Kɨ ɔjidɔ deʼgɨ kɨ taai nan el ɓay, mʼingə ndu madɨ rɔ Burəɓeʼtɨ kadɨ
mʼadɨʼde el. Ningə, mʼa mʼelʼde ta kigo kʼooʼəʼtɨləʼm kɨ mʼoo. Mʼin kɨ
Luwə oo kumtondooləʼm, ə təlʼm deʼtɨ kɨ asɨ kadɨ uwəi kulʼə.
26 Nya kɨ mʼin mʼoo majɨ ngayn kadɨ de ra ə to kin: Dɔkagilo kɨ jʼisɨʼtɨ
nya kin ə dingəm isɨ kɨ karʼne par ə, mʼoo kadɨ in soʼəʼtɨ, tadɔ in dɔkagilo
kɨ ngan ngayn.
27 Be ə, re in taa dene nga a majɨ kadɨ isɨ siʼə par. A kin ə re in taa dene
el ɓay ə, isɨ par um in sangɨ row taa dene el.
28 Ningə, kin ə in taa dene ə, in majel ə in ra el. Ta re ngonn kɨ mandɨ
taa dingəm kaa, in majel ə ra el tɔ. Nan deʼgɨ kɨ nje taa nan a ingəi kon kɨ
ndɔʼgɨ pətɨ me kisikidɔtaaʼtɨ ləʼde. In be ə, mʼndigɨ kadɨ uri me konʼtɨ kin
el.
29 Ngannkonʼgɨ, nya kɨ kadɨ mʼelʼse ə to kin: dɔkagilo kɨ nonʼjeʼtɨ nanyi
ngayn el nga. Ə kadɨ kaw kɨ kete non kam, nje taa deneʼgɨ toi to nje taa
deneʼgɨ el be.
30 Kadɨ nje kɨ isɨ nonyi nan toi to deʼgɨ kɨ nonyi nan el be, kadɨ nje kɨ isɨ
rai rɔnel toi to deʼgɨ kɨ isɨ rai rɔnel el be, kadɨ nje kɨ ndogi nyaʼgɨ toi to
deʼgɨ kɨ ai kɨ nya madɨ el be,
31 kadɨ nje kɨ sii majɨ kɨ nyakingə kɨ dɔnangɨʼtɨ toi to deʼgɨ kɨ sii majɨ el
be. Tadɔ dɔnangɨ kɨ nya majɨ kɨ meʼtɨ ba pətɨ a gotoi.
32 Ningə, mʼndigɨ kadɨ adi meʼse ra sururu dɔ nya madɨʼtɨ el. Tadɔ de kɨ
taa dene el ɓay isɨ adɨ meʼə ra sururu dɔ kuləʼtɨ lə Burəɓe. Isɨ sangɨ kadɨ
nʼra nya kɨ nəl Burəɓe.
33 Nan de kɨ taa dene, isɨ adɨ meʼə ra sururu tadɔ nyaʼgɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ ne.
Isɨ sangɨ kadɨ nʼra nya kɨ nəl neʼne yo tɔ. Adɨ in de kɨ mərta liʼə tɔ joo.
34 Be tɔ ə, dene kɨ taa dingəm el, eke ngonn kɨ mandɨ kaa to be tɔ. Isɨ adi
meʼse ra sururu tadɔ kulə lə Burəɓe, kadɨ nʼin deʼgɨ kɨ majɨ me darɔʼdeʼtɨ
num, me ndilʼdeʼtɨ num. Nan dene kɨ taa dingəm, isɨ adɨ meʼə ra sururu
tadɔ nyaʼgɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ ne. Sɨ sangɨ kadɨ nʼra nya kɨ nəl ngawʼne yo tɔ.
35 In tadɔ majɨ ləʼse ə mʼelʼnʼse ta kin um in kadɨ mʼɔgɨʼnʼse dɔ nya madɨ
el. Ningə, mʼndigɨ kadɨ rai in kɨ gorowʼəʼtɨ kɨ majɨ, kadɨ tinyi rɔʼse katɨ me
kində rɔ nanʼtɨ kɨ Burəɓe, um kɨ me kɨ joo el.
36 Kin ə re, dingəm in njenduwə lə ngonn kɨ mandɨ nga, ə oo kadɨ re
nʼtaa el ə, lo kadɨ uwə darɔʼne ginn tɔgɨʼneʼtɨ goto ə, ra siʼə nya kɨ majel
ə, majɨ kadɨ taai nan par um in majel el.

37 Nan kin ə re, go nduwəʼtɨ ə, de un ndu′ne kadɨ nʼtaa dene el, ə uwə
rɔʼne ngan sangɨ dene kin el tɔ, kɨ kanjɨ tɔgɨ kɨ kində dɔʼtɨ num, kɨ go
ndigɨʼtɨ liʼə inɓe num ə, deʼə ra majɨ.
38 In be ə, re dingəm kɨ njenduwə lə ngonn kɨ mandɨ ə taai nan siʼə par
kaa majɨ. A kin ə re, təl inyə goʼə adɨ taai nan el ə majɨ ngayn ɓay tɔ.
39 Dɔkagilo kɨ dingəm isɨ kɨ dɔʼne ta ɓay ə, kadɨ dene inyə ngawʼne el.
Nan re ngawʼa oy ningə, kulə goto mindəʼtɨ. Tarow to kadɨ taa dingəm kɨ
me ndigɨ. Nan kʼin ə kadɨ in dingəm kɨ me Kirisitɨʼtɨ taa.
40 Ningə, kigo kʼooʼəʼtɨləʼm, mʼoo kadɨ re njengawkoy kin isɨ dɔʼneʼtɨ
par ə majɨ ngayn. Mʼel be tadɔ, mʼin kaa mʼgər kadɨ mʼaw kɨ Ndil Luwə
meʼmʼtɨ tɔ.

8

Ta dɔ daʼtɨ kɨ ɓari yo

1 Kɨ ɔjidɔ da kɨ ilə̈i kadikareʼtɨ ɓari yo ningə, mʼoo kadɨ jʼingɨ pətɨ, jʼin
nje nyagər tokɨ rɔtaʼtɨ. Nan nyagər in nje re kɨ kɔjirɔ. Ndigɨ nan anyɨ in
njera kɨ de kadʼa tɔgɨ me kunme kadɨʼtɨ liʼə.
2 Re de madɨ oo rɔʼne to nje nyagər ningə, deʼə kin gər nya kɨ rɔtaʼtɨ el
ɓay.
3 Nan re de ndigɨ Luwə ningə, Luwə gər deʼə kin.
4 Eke kadɨ de sɔ da kɨ ilə̈i kadikareʼtɨ ɓari yo eke sɔ el wa? Ta kɨ kadɨ
jʼeli ənn: Jɨ gər kadɨ yo madɨ kare goto dɔnangɨʼtɨ ne. Taa, Luwə kɨ rangɨ
goto, Luwə in karʼne ba par ə isɨ non.
5 Deʼgɨ isɨ ɓari nyaʼgɨ madɨ dɔranʼtɨ, eke dɔnangɨʼtɨ ne yoʼgɨ. Ə re, isɨ
ɓariʼde luwəʼgɨ, ə adɨ luwəʼgɨ kɨ burəɓeʼgɨ banyi nan kaa*,
6 kɨ rɔʼjeʼtɨ jʼingɨ ə, Luwə in karʼne ba ə isɨ non. Luwə kɨ Baw, kɨ nje
kində nyaʼgɨ pətɨ, kɨ jʼisɨ kɨ dɔʼje taa kɨ takulʼə. Taa Burəɓe in kareba tɔ,
in Jeju Kirisitɨ. In kɨ gorow liʼə ə Luwə indəʼn nyaʼgɨ pətɨ. Taa, jʼisɨ kɨ dɔʼje
taa kɨ gorow liʼə tɔ.
7 Nan deʼgɨ kɨ nanʼgɨ gəri kɨ be kin el. Kɨ madɨʼgɨ, rai yoʼgɨ kɨ ndɔʼa ndɔʼa,
adɨ kɨ ɓone inɓe kin kaa, lokɨ isɨ sɔi da kɨ ilə̈i kadikareʼtɨ ɓari yo ningə, sɔi
tokɨ in da lə yoʼgɨ kɨ rɔtaʼtɨ kakin tɔ. Mərtaləʼde, tɔgʼɔ goto, adɨ oy rɔʼde
to deʼgɨ kɨ to njen.
8 In nyakusɔ ə in nje kaw seʼje rɔ Luwəʼtɨ el. Re jʼusɔi el ə, nya kare kɨ
du′je goto; a re jʼusɔi ə, nya kare kɨ jʼingəi dɔ madʼaʼtɨ goto tɔ.
9 Re in be kaa, kadɨ oy go rɔʼse majɨ. Oy go rɔʼse majɨ, kadɨ taa kɨ Kirisitɨ
taaʼse ilə̈ʼse taa kin, təl row kɨ kadɨ adɨ nje kɨ in tonʼgɨ, tosi me majelʼtɨ el.
10 Tokɨ de kɨ ton, oyi in kɨ gər nya majɨ, isɨ sɔ nya kəy ra yoʼtɨ. Lokɨ
oyi kin, ke a ra kadɨ mərta lə de aw kɨ kete kete me kusɔ daʼgɨʼtɨ kɨ ilə̈i
kadikareʼtɨ ɓari yo el wa?
11 In be ə, ngonnkon kɨ yai, kɨ Kirisitɨ oy tadɔ liʼə kin, a tujɨ kɨ gorow
nyagər ləʼi.
12 Majel kɨ isɨ rai ɔsi ta ngannkonʼseʼgɨ, isɨ rai adi do mərtaʼgɨ ləʼde kin,
in majel kɨ isɨ rai ndəri Kirisitɨ tɔ.
13 In be ə, re in kɨ tadɔ nyakusɔ ə kadɨ ngonnkon osɨ me majelʼtɨ wa
ningə, mʼa mʼnjɔ da el, kadɨ mʼadɨ ngonnkon osɨ me majelʼtɨ el.

9

Nya kɨ majɨ kadɨ de ra kɨ nya kɨ majɨ kadɨ de ingə

* **8:5 8.5** 10.20-21

1 M'dəjɨ'se m'oo ke m'in de dɔrɔ'm el wa? Ke m'in njekawkulə el wa?
Ke m'oo Jeju kɨ Burəɓe lə'je kɨ kum el wa? Ke ingɨ, in kandɨ kulə lə'm me
tɔ Burəɓe'tɨ el wa?
2 Re ndəgɨ de'gɨ ə oy m'in to njekawkulə el kaa, kɨ rɔ'se'tɨ m'in
njekawkulə. Tadɔ nya kɨ tɔjɨ kadɨ m'in njekawkulə, in kində rɔ nan'tɨ
lə'se kɨ Kirisitɨ kin.
3 Ta kɨ kadɨ m'rɔ'n kɨ nje kində ta dɔ'm'tɨ ə to kin:
4 Ke majɨ kadɨ kulə kɨ j'isɨ rai kin, j'ingəi nya low'ə'tɨ j'usɔi kɨ j'anyi el
wa?
5 Ke majɨ kadɨ j'ingəi dene madɨ to ne'je tokɨ ndəgɨ njekawkulə'gɨ kɨ
ngannkon Burəɓe kɨ Piyər isɨ rai el wa?
6 Ke sɔw dɔ'je j'in kɨ Barnabasɨ* par kadɨ to jɨ ra kulə taa j'ingəi nya
j'usɔi wa?
7 Eli'm'in adɨ m'oo: ke ndɔ kare oyi njerɔ kɨ ra kulə rɔ lə'ne kɨ nyakingə
lə'ne inɓe in non wa? Eke nan ə ndɔɔ nju ningə sɔ kandɨ nya ndɔɔ kakin
el wa? Eke nan ə ul batɨ'gɨ ningə anyi mba'de el wa?
8 Ta kin m'el kigo ta kel de'gɨ'tɨ par wa? *Ndukun lə *Mojɨ kaa elta kin
be tɔ ene:
9 «Ndukun lə Mojɨ ene: De a dɔɔ ndugidu ta mangɨ'tɨ el, dɔkagilo'tɨ kɨ ra
njiyə dɔ ko'tɨ kadɨ kanda te†.» In tadɔ lə mangɨ'gɨ kɨ da kin ə Luwə awɨ'n
kɨ mərta kin wa?
10 Ke in tadɔ lə'je j'inɓe kin ə Luwə el'n ta kin el wa? Kɨ rɔta'tɨ in tadɔ
lə'je ə el'n ta kin. Tadɔ majɨ kadɨ de kɨ nje ndɔɔ, ində me'ne dɔ'tɨ tokɨ
ndɔɔ kin n'a n'ingə nya low'ə'tɨ. Taa kadɨ de kɨ nje kində ko gər tokɨ n'a
ningə nya dɔ ji'ne.
11 Tokɨ jɨ duw nya lə ndil dann'se'tɨ kin, in go'tɨ el kadɨ jɨ təti kanda kɨ
kadɨ majɨ kɨ darɔ'je rɔ'se'tɨ wa?
12 Re de'gɨ madɨ ingəi nya kin ningə, ra bann be ə j'in kin ɓay taa kadɨ
j'a j'ingə el wa?
Re in be kaa, j'ində tɔgɨ kin dɔ'se'tɨ el. J'ore me'je dɔ nya'gɨ'tɨ pəti kadɨ
j'ilə kagɨ non Poyta'tɨ kɨ majɨ lə Kirisitɨ kin el.
13 In gəri majɨ kadɨ de'gɨ kɨ nje ra kulə me Kəy'tɨ lə Luwə, sɔi nya kɨ me
Kəy'tɨ lə Luwə. In gəri majɨ nje ra kulə kadɨ njekujənyamosɨ kadikare, sɔi
nya kadikare kin‡.
14 Be tɔ ə, de'gɨ kɨ nje kiləmbər Poyta kɨ majɨ, Burəɓe un ndu'ne kadɨ
ingəi nyakusɔ'de me kulə kiləmbər Poyta'tɨ kɨ majɨ kin§.
15 Nan m'in, m'ində tɔgɨ kin dɔ de'tɨ el. M'ndangɨ ta kin kadɨ m'dəjɨ'n
go nya madɨ el tɔ. Re in koy kaa, m'ndigɨ koy par. In nya rɔnel lə'm, de
madɨ kɨ kadɨ taa ji'm'tɨ goto.
16 Ningə, Poyta kɨ majɨ kɨ m'iləmbər'ə kin in nya kɨ kadɨ m'a m'ində'n
gu'm el. In kulə kɨ isɨ dɔ'm'tɨ, majɨ kadɨ m'ra. Ningə kumtondoo in lə'm,
lokɨ m'iləmbər Poyta kɨ majɨ kin el.
17 Re in kulə kɨ m'ra kɨ dɔ'm m'inɓe ə, majɨ kadɨ m'a m'ingə nya
kugəgoji'm. Nan tokɨ in kulə kɨ ulɨ ji'm'tɨ kadɨ m'ra, m'ra tokɨ si'n dɔ'm'tɨ
kadɨ m'ra'n kakin.
18 Nya kugəgoji lə'm in ri wa? Nya kugəgoji lə'm in Poyta kɨ majɨ kɨ
m'iləmbər'ə. M'iləmbər kɨ kanjɨ kadɨ m'ingə nya kɨ majɨ kadɨ m'ingə
low'ə'tɨ.
19 M'in de dɔrɔ'm, m'in ɓər el. Nan be kaa, m'ra rɔ'm ɓər'tɨ lə de'gɨ pətɨ
kadɨ m'ingə'n de'gɨ ngayn m'adɨ Kirisitɨ.

---

* **9:6 9.6** KNK 9.27, 11.22-25, 30 † **9:9 9.9** Ndukun kɨ nja joo 25.4; 1Ti 5.18 ‡ **9:13 9.13** Lebitikɨ 6.9, 19; Ndukun kɨ nja joo 18.1-3 § **9:14 9.14** Mat 10.10; Luk 10.7

20 Lokɨ mʼin dann Juwipɨʼgɨ ə, mʼtəl rɔʼm Juwipɨʼtɨ kadɨ mʼingəʼn
Juwipɨʼgɨ. Mʼin ginn ndukunʼtɨ lə Mojɨ el, nan lokɨ mʼin dann deʼgɨʼtɨ kɨ
in ginn ndukunʼtɨ lə Mojɨ ə, mʼra rɔʼm to de kɨ in ginn ndukunʼtɨ seʼde
kadɨ mʼingəʼnʼde,
21 Re mʼin dann deʼgɨʼtɨ kɨ gəri ndukun lə Mojɨ el ə, mʼra rɔʼm to de kɨ
gər ndukun lə Mojɨ el be kadɨ to mʼingəʼnʼde. Nan kɨ rɔtaʼtɨ ə, mʼin ginn
ndukunʼtɨ lə Luwə, tadɔ mʼtəl rɔʼm go ndukunʼtɨ lə Kirisitɨ.
22 Re mʼin dann nje yaiʼgɨʼtɨ ə, mʼra rɔʼm nje yaiʼtɨ kadɨ mʼingəʼn nje
yaiʼgɨ mʼadɨ Kirisitɨ. Mʼtəl rɔʼm nyaʼgɨʼtɨ pətɨ rɔ deʼgɨʼtɨ pətɨ kadɨ to deʼgɨ
madɨ ingəi kajɨ.
23 Mʼra nyaʼgɨ kin pətɨ tadɔ lə Poyta kɨ majɨ. Mʼra kadɨ mʼingəʼn nya
majɨ kɨ el taʼa tɔ.
24 In gəri kadɨ deʼgɨ kɨ nje kanyi ngodɨ, pətɨ anyinan ngodɨ dɔ bangɨʼtɨ,
nan kareba dannʼdeʼtɨ par ə ingə nyakugəgoji, eke in gəri el? Majɨ kadɨ
anyinan ngodɨ kɨ gorowʼəʼtɨ kadɨ ingəi nya ngodɨləʼse.
25 Nje kanyi ngodɨʼgɨ, lo nanrɔʼtɨləʼde, de kɨ ra kaa ində dɔ rɔʼneʼtɨ kadɨ
to nʼingəʼn jɔgɨ kɔsikurə. Ningə in jɔgɨ kɔsikurə kɨ ndɔ madɨ ə a tujɨ, nan
jʼin, jɔgɨ kɔsikurə ləʼje a tujɨ el bitɨ.
26 In be ə, mʼin mʼnjɨ mʼanyi ngodɨ, ningə, mʼanyi ngodɨ lə njekumtɔʼgɨ
kɨ non be el. Taa mʼnjɨ mʼrɔ tɔ, ningə rɔ kɨ mʼnjɨ mʼrɔ, mʼɓir jiʼm mʼndəʼn
nəl el tɔ.
27 Mʼnjɨ mʼində dɔ rɔʼmʼtɨ, kadɨ mʼulʼə ginn tɔgɨʼmʼtɨ. Mʼulə ginn
tɔgɨʼmʼtɨ kadɨ, mbər Poyta kɨ majɨ kɨ mʼnjɨ mʼilə kin, lo ti ə ɔriʼmʼin kɔ
el.

10

Nyakɔjɨ dɔ Isirayelʼtɨ dilələʼtɨ

1 Ngannkonʼgɨ, mʼndigɨ kadɨ in gəri tokɨ kawʼjeʼgɨ pətɨ njiyəi ginn
kilndiʼtɨ*, ta gangi dann Babo Kasɨʼtɨ tɔ†.
2 Luwə raʼde batəm me kilndiʼtɨ num, me baboʼtɨ num, tadɔ indəi rɔʼde
nanʼtɨ kɨ Mojɨ.
3 Pətɨ, sɔi nyakusɔ kɨ in dɔranʼtɨ‡.
4 Ta ingɨ pətɨ, anyinan mann kɨ in dɔranʼtɨ tɔ. Anyinan mann kɨ te me
mbalʼtɨ kɨ in dɔranʼtɨ, kɨ isɨ dann goʼde§. Mbal kakin in Kirisitɨ.
5 Be kaa, ngaynʼgɨ dannʼdeʼtɨ, kulə raʼde nəl Luwə el, adɨ oyi, ninnʼde ra
dɔnanʼtɨ dilələʼtɨ.
6 Nyaʼgɨ kin pətɨ rai nya be, kadɨ in nyando ləʼje. In nyando ləʼje, kadɨ,
ɓo nya kɨ majel raʼje tokɨ raʼnʼde kete kin el nga*.
7 Rai yo tokɨ deʼgɨ madɨ dannʼdeʼtɨ rai, el. Makitu lə Luwə el ene: «Deʼgɨ
sii nanga sɔi ge anyinan ge, ningə goʼtɨ, indəi taa ndami nan†.»
8 Jɨ ɓuki rɔʼje me kayaʼtɨ kɨ ra el, tokɨ deʼgɨ madɨ dannʼjeʼtɨ rai. Kaya kɨ
ra kin ə adɨ deʼgɨ dər dɔ joo gidə in mutə oyi ndɔ kareba be‡.
9 Ononyiʼse kadɨ jɨ nanyi Kirisitɨ tokɨ nje kɨ madɨ dann kawʼjeʼgɨʼtɨ
nanyiʼəʼnʼə, ə adɨ liiʼgɨ tonyiʼde tɔliʼde kin, el§.
10 Ononyiʼse kadɨ jɨ ɓarita tokɨ, nje kɨ madɨʼgɨ dannʼdeʼtɨ rai, adɨ malayka
kɨ nje tujɨ deʼgɨ, tɔʼn koʼde kin el*.

---

* **10:1 10.1** Tekitaga 13.21-22, 14.19-20 † **10:1 10.1** Tekitaga 14.22-29 ‡ **10:3 10.3** Tekitaga 16.35 § **10:4 10.4** Kɔr Isirayelʼgɨ 20.8-11 * **10:6 10.6** Kɔr Isirayelʼgɨ 11.4 † **10:7 10.7** Tekitaga 32.6 ‡ **10:8 10.8** Kɔr Isirayelʼgɨ 25.1-18 § **10:9 10.9** Kɔr Isirayelʼgɨ 21.5-6 * **10:10 10.10** Kɔr Isirayelʼgɨ 17.6-14

11 Nyaʼgɨ kin te dɔ kawʼjeʼgɨʼtɨ be, kadɨ təl nyandoləʼje. Ningə, ndangi
me makituʼtɨ be, kadɨ ɔjɨʼje, jʼin kɨ jʼin ndəkba kɨ dɔkagilo kɨ dɔboyʼtɨ.
12 In be ə, de kɨ oo kadɨ nʼra dɔ njaʼneʼtɨ majɨ ningə, kadɨ ində kumkədɨ
dɔ rɔʼneʼtɨ. Ində kumkədɨ kadɨ osɨ me majelʼtɨ el.
13 Nya nan kɨ a te dɔʼseʼtɨ kɨ kadɨ in nya nan kɨ isɨ te dɔ ndəgɨ deʼgɨʼtɨ
pətɨ el goto. Ningə, Luwə kɨ nje ra nya kɨ lowʼəʼtɨ, a inyə tarow kadɨ nya
nan kɨ aldɔʼse te dɔʼseʼtɨ el. Dɔkagilo kɨ nya nan te dɔʼseʼtɨ ningə, a adɨʼse
tɔgɨ kadɨ uwəi rɔʼse ba meʼtɨ. A ilə row kadɨ tei meʼtɨ kɔ.

Kadɨ njekunmeʼgɨ rai madɨ nan kɨ yo kɨ ra el

14 In be ə, njendigɨ ləʼm, majɨ kadɨ anyinan sanyi kadɨ yoʼtɨ kɨ ra.
15 Mʼelʼse ta to nje tərʼgɨ. Kadɨ inɓeʼgɨ indəi manjɨ ta kɨ mʼelʼse kin oyi.
16 Lokɨ jʼisɨ jʼanyinan mann nju, jɨ njangɨ dɔʼa taa jʼanyinan. Eke in kin,
in ra madɨ nan dɔ mosɨ Kirisitɨʼtɨ el wa? Eke mapa kɨ jʼisɨ jɨ lowəi nan
dannʼjeʼtɨ jʼusɔi kin in madɨ nan dɔ darɔ Kirisitɨʼtɨ el wa[†]?
17 Be ə, mapa in kareba, ningə re jɨ banyi kaa, jɨ təli darɔ kɨ kare me
mapaʼtɨ kɨ jɨ ra madɨ nan dɔʼtɨ.
18 Oy ta lə ngann *Isirayel kigo darɔʼtɨ: Nje kɨ sɔi daʼgɨ kɨ kujə mindɨʼde
kadikareʼtɨ kin, ke rai madɨ nan kɨ Luwə non ringiriʼtɨ kɨ adi kadikareʼtɨ
kin el wa[‡]?
19 Ta kɨ mʼndigɨ kadɨ mʼel dɔ lo kinʼtɨ ə to kin: Da kɨ iləi kadikareʼtɨ ɓari
yo eke yo inɓe kɨ dɔʼne, ke in nya madɨ wa?
20 In nya madɨ el. Ningə, tokɨ deʼgɨ adi kadikare kin ndilʼgɨ kɨ majel[§],
um adi Luwə el[*], mʼndigɨ kadɨ rai madɨ nan kɨ ndilʼgɨ kɨ majel el.
21 In goʼtɨ el kadɨ anyinan me kɔpɨʼtɨ lə Burəɓe, ningə in təli anyinan me
kɔpɨʼtɨ lə ndilʼgɨ kɨ majel ɓay tɔ. Taa in goʼtɨ el kadɨ sɔi nanʼtɨ kɨ Burəɓe,
ə in təli sɔi kɨ ndilʼgɨ kɨ majel ɓay tɔ.
22 Ke jɨ ndigɨ soki Burəɓe kadɨ jangɨ raʼa dɔʼjeʼtɨ wa? Eke tɔgɨʼje utə yan
Burəɓe wa?

Me nyaʼgɨʼtɨ pətɨ, kadɨ Luwə ingə kɔsikurəʼtɨ

23 Deʼgɨ madɨ eli eyina: «Tarow to tagira non deʼtɨ kadɨ de ra nyaʼgɨ pətɨ
kɨ meʼə ge.» In kɨ rɔtaʼtɨ, nan nyaʼgɨ pətɨ majɨ kɨ de dɔrɔ el. «Tarow to
tagira non deʼtɨ kadɨ de ra nyaʼgɨ pətɨ kɨ meʼə ge.» Nan nyaʼgɨ pətɨ majɨ kɨ
njekawnanʼgɨ el.
24 Kadɨ de madɨ dannʼseʼtɨ sangɨ majɨ lə rɔʼne par el, nan kadɨ sangɨ majɨ
lə ndəgəʼgɨ tɔ taa.
25 Nyaʼgɨ pətɨ kɨ deʼgɨ isɨ indəi ndogɨʼtɨ sukɨʼtɨ, kadɨ sɔi kɨ kanjɨ kadɨ meʼse
uwəʼse kɨ ta.
26 Tadɔ, dɔnangɨ kɨ nyaʼgɨ kɨ meʼtɨ pətɨ in yan Burəɓe[†].
27 Re de kɨ njekunme el, ɓarʼse kɨ nyakusɔ, ə re ai lowʼəʼtɨ ningə, kadɨ
sɔi nyaʼgɨ pətɨ kɨ adiʼse um dəjɨ ginnʼə, nan to meʼse uwəʼse kɨ ta dɔʼtɨ.
28 A re de madɨ elʼse ene in da kɨ iləi kadikareʼtɨ ɓari yo ningə, kadɨ sɔi
el. Sɔi el tadɔ lə de kɨ elʼse, taa tadɔ lə meʼse kɨ uwəʼse kɨ ta tɔ.
29 Me kuwə kɨ ta kɨ mʼel taʼa kin, in ingɨ el, nan in me kuwə kɨ ta lə deʼə
kɨ nje kelta kin. Ra bann be ə, me kuwə kɨ ta lə de kɨ rangɨ par a ilə kagɨ
non nyaʼtɨ kɨ tarow to kadɨ mʼra wa?
30 Re nyakusɔ to, ə mʼra oyo dɔʼtɨ taa mʼnjɔ ə, ra bann be ə de a elʼm ta
kɨ majel dɔʼtɨ wa?

---

† **10:16 10.16** Mat 26.26-28; Mrk 14.22-24; Luk 22.19-20 ‡ **10:18 10.18** Lebitikɨ 7.6, 15-16 § **10:20 10.20** 1Ti 4.1 * **10:20 10.20** Ndukun kɨ nja joo 32.17 † **10:26 10.26** Paʼgɨ 24.1

31 In be ə, re in nyakusɔ ə sɔi, re in nya kanyi ə anyi, eke nya ri kɨ rai,
majɨ kadɨ rai adɨ Luwə ingə kɔsikurə me'tɨ.
32 Majɨ kadɨ nya madɨ kare me kulə ra'se'tɨ, təl jigɨ tugə Juwipɨ'gɨ el num,
tugə de'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el el num, taa tugə Njekawnan'gɨ lə Luwə el num
tɔ.
33 In tadɔ kɨ be kin ə, m'inɓe kɨ dɔ'm, m'ində tɔgɨ dɔ rɔ'm'tɨ, kadɨ m'nəl
de'gɨ pətɨ me nyara'm'gɨ'tɨ pətɨ. M'sangɨ majɨ lə'm m'inɓe el, nan kadɨ to
de'gɨ ingəi kajɨ.

11

1 Ndaji'm'in tokɨ m'in kaa m'ndajɨ'n Kirisitɨ be tɔ.

Majɨ kadɨ dene dɔɔ dɔ'ne dɔkagilo kawnan'tɨ

2 M'ulə tɔjɨ dɔ'se'tɨ, tadɔ taa taa, me'se isɨ olo dɔ'm'tɨ. M'ulə tɔjɨ dɔ'se'tɨ
ɓay tɔ, tadɔ ngəmi go nya'gɨ kɨ m'ndɔ'se majɨ tokɨ m'el'n'se.
3 Ningə nya kɨ m'ndigɨ kadɨ in gəri ə to kin: Kirisitɨ in dɔ dingəm'tɨ,
dingəm in dɔ dene'tɨ, ningə Luwə in dɔ Kirisiti'tɨ tɔ.
4 Ə re dingəm kɨ ra, kɨ isɨ elta kɨ Luwə, eke isɨ elta kɨ ta Luwə'tɨ kɨ dɔ'ne
kɨ dɔɔ ningə, ulə rɔsɔl dɔ de'tɨ kɨ isɨ dɔ'a'tɨ.
5 A kin ə re in dene kɨ ra kɨ isɨ elta kɨ Luwə, eke elta kɨ ta Luwə'tɨ kɨ
kanjɨ dɔɔ dɔ'ne ningə, ulə rɔsɔl dɔ ngaw'ne'tɨ. Tadɔ to tokɨ ngisə dɔ'ne
be.
6 Re dene dɔɔ dɔ'ne el ningə, kadɨ ujə dɔ'ne. A re in nya kɨ rɔsɔl kadɨ
dene ujə yingə dɔ'ne ningə, majɨ kadɨ dɔɔ dɔ'ne.
7 In gɔ'tɨ el kadɨ dingəm dɔɔ dɔ'ne, tadɔ in banakum Luwə, taa in nya
kɔsikurə li'ə tɔ*. Ningə dene in nya kɔsikurə lə dingəm tɔ.
8 In be, tadɔ in dingəm ə Luwə ɔr dow rɔ'a ra'n dene um in dene ə Luwə
ɔr dow rɔ'a ra'n dingəm el.
9 Ningə, Luwə ra dingəm tadɔ lə dene el, nan in dene ə Luwə ra'a tadɔ
lə dingəm†.
10 In tadɔ kin ə, kadɨ dene dɔɔ dɔ'ne tadɔ malayka'gɨ. Dɔ kɨ dɔɔ, tɔjɨ
kadɨ dene in ginn tɔgɨ'tɨ.
11 Ningə, kɨ takum Burəɓe'tɨ, dene a isɨ kɨ kanjɨ dingəm el, taa dingəm
a isɨ kɨ kanjɨ dene el num tɔ.
12 Tadɔ Luwə ɔr dene rɔ dingəm'tɨ, ningə dene ə ojɨ dingəm tɔ. Ningə
nya'gɨ pətɨ in rɔ Luwə'tɨ.
13 Ningə, inɓe'gɨ in mərita dɔ'tɨ oyi ke in gorow'ə'tɨ kadɨ dene elta kɨ
Luwə kɨ kanjɨ dɔɔ dɔ'ne wa?
14 Ke jɨ gəri kadɨ in nya kɨ gorow'ə'tɨ el kadɨ dingəm aw kɨ bin dɔ kɨ ngal
el wa?
15 Nan kɨ rɔ dene'tɨ ə, bin dɔ kɨ ngal in nya kɔsikurə li'ə, tadɔ Luwə ad'a
bin dɔ kɨ ngal kadɨ in nya dɔɔ dɔ'a.
16 A kin ə re, de madɨ manji ta kin ningə, kadɨ de'ə gər tokɨ j'awi kɨ jibəl
ra'a kɨ rangɨ el. J'in ɓe el num, njekawnan'gɨ lə Luwə el num tɔ.

Nyakusɔ lə Burəɓe

17 M'aw to m'ulə ji'm dɔ nya'tɨ kare kɨ to kin. Ningə in nya kɨ m'a
m'ulə'n tɔjɨ dɔ'se'tɨ el, tadɔ lokɨ kawinan ningə, nya'gɨ kɨ to lo ra'tɨ el yo
ə sii ta'tɨ isɨ rai, um rai nya kɨ kadɨ aw sese kɨ kete kete el.

---

* **11:7 11.7** Lotum 1.26-27 † **11:9 11.9** 8-9; Lotum 2.18-23

18 Nya kare, mʼoo kadɨ lokɨ mbonyinan kʼinʼse njekawnan ə, gangɨ nan
to dannʼseʼtɨ. Ningə, mʼgər kadɨ taʼgɨ kɨ mʼoo kin, in kɨ rɔtaʼtɨ a to dannʼtɨ
non.
19 Majɨ kadɨ gangɨ nan to dannʼseʼtɨ inɓe tɔ ta. Tadɔ gangɨ nan kin ə, a
ra kadɨ deʼgɨ gəri, njeʼgɨ kɨ in deʼgɨ lə Luwə tokɨ rɔtaʼtɨ dannʼseʼtɨ.
20 Ningə, lokɨ in kawinan, in nyakusɔ lə Burəɓe ə isɨ sɔi el.
21 In nyakusɔ lə Burəɓe el tadɔ, dɔkagilo kusɔ nyaʼtɨ ə, nan nan nagɨ
rɔʼne kɨ ta nya kusɔʼtɨləʼne kɨ in ɓe kadɨ sɔ. Ra adɨ nje kɨ nanʼgɨ sii kɨ ɓo,
ə nje kɨ nungɨ, yiwi raʼde tɔ.
22 Eke me kəyʼgɨləʼse kɨ kadɨ siiʼtɨ sɔi ge anyinan ge goto wa? Ke in kʼoo
ə oyi nda njekawnanʼgɨ lə Luwə el wa? Ke rai be kadɨ ulɔi rɔsɔl dɔ njeʼgɨʼtɨ
kɨ nyaləʼde goto wa? Ta ri ə kadɨ to mʼelʼse me lo kinʼtɨ wa? Kadɨ mʼulə
tɔjɨ dɔʼseʼtɨ wa? Jagɨ, kɨ ɔjidɔ lo kin ningə, mʼa mʼulə tɔjɨ dɔʼseʼtɨ el.
23 Tadɔ nyando kɨ mʼingə rɔ Burəɓeʼtɨ ə mʼndoʼse ə to kin: Me kondɔʼtɨ
kɨ kadɨ ulɔi Burəɓe Jeju jɨ nje tɔlʼɔʼtɨ, Jeju un mapa, ra oyo Luwə dɔʼtɨ.
24 Lokɨ ra oyo Luwə dɔʼtɨ nga ningə, uwə tətɨ nanʼtɨ ə elʼde ene: «In kin
in darɔʼm kɨ to tadɔ ləʼse. Rai in kin be kadɨ meʼse oloʼn dɔʼmʼtɨ.»
25 Go nyakusɔʼtɨ, Jeju un kɔpɨ yiwi kandɨ nju, ra kahʼaʼtɨ lə mapa kakin
ɓay, ningə elʼde ene: «Kɔpɨ kin in kunmindɨ lə Luwə kɨ sigɨ me mosɨʼmʼtɨ.
Dɔkagiloʼgɨ pətɨ kɨ a anyinan ningə, kadɨ meʼse oloʼn dɔʼmʼtɨ.»
26 Ningə, dɔkagiloʼgɨ pətɨ kɨ a sɔi mapa kin, eke a anyinan kɔpɨ kin ə,
iləimbər koy Burəɓe bitɨ kadɨ reʼn.
27 In tadɔ kin ə, de kɨ sɔ mapa eke anyi kɔpɨ lə Burəɓe ə ndər ginn rɔʼne
kete el ningə, aw kɨ ta dɔʼneʼtɨ dɔ darɔ Burəɓeʼtɨ kɨ dɔ mosʼoʼtɨ.
28 Be ə, majɨ kadɨ de kɨ ra ndər ginn rɔʼne kete ɓay taa sɔ darɔ Burəɓe
num anyi mosʼo num.
29 Tadɔ de kɨ sɔ num anyi num kɨ kanjɨ mərta meʼneʼtɨ kadɨ in darɔ
Burəɓe ningə, inɓe ə isɨ ɔr ta kɨ gangɨ reʼn dɔʼneʼtɨ.
30 Nya kin ə ra adɨ nje monyiʼgɨ kɨ nje tɔgɨ gotoʼgɨ in ngayn dannʼseʼtɨ.
Ningə ngaynʼgɨ dannʼseʼtɨ oyi tɔ.
31 Re jʼinɓe jɨ gangɨ ta dɔ rɔʼjeʼtɨ ningə, jʼa jʼosi me ta kɨ gangɨʼtɨ lə Luwə
el.
32 Ningə, kɨ gorow lə ta kɨ gangɨ kin, Luwə indəʼnʼje ɔjɨʼje kadɨ ta uwəʼje
nanʼtɨ kɨ njekunmeʼgɨ el.
33 In be ə, ngannkonʼmʼgɨ, lokɨ in kawinan kadɨ sɔi nya ningə, nginəi
nan.
34 Re de madɨ ɓo raʼa ə, majɨ kadɨ sɔ nya me kəyʼtɨ ləʼne. Be kadɨ
kawnan ləʼse ɔr ta kɨ gangɨ reʼn dɔʼseʼtɨ el. Kɨ ɔjidɔ ndəgɨ taʼgɨ, ndɔ kɨ
mʼte dannʼseʼtɨ ə mʼa mʼində dɔʼa nanʼtɨ ɓay.

12

Kadikare lə Ndil

1 Kɨ ngɔsine kin ngannkonʼmʼgɨ, mʼge kadɨ in gəri kadikareʼgɨ kɨ dangɨ
dangɨ lə Ndil, um kadɨ sii day dɔʼtɨ el.
2 Dɔkagiloʼtɨ kɨ in gəri Luwə el ɓay, njiyəi to njekumtɔʼgɨ go yoʼgɨʼtɨ kɨ
mbi boy.
3 In be ə, mʼelʼse kadɨ ari njay. De kare kɨ Ndil Luwə ɔr nonʼa kɨ a ene:
«Ndɔl in dɔ Jejuʼtɨ» goto. Taa de madɨ kɨ a ene: «Jeju in Burəɓe» kanjɨ
kadɨ Ndil Luwə ɔr nonʼa kaa goto tɔ.
4 Kadikareʼgɨ in dangɨ dangɨ nan Ndil Luwə kɨ nje kadɨʼde in kareba.
5 Kuləɓərʼgɨ to dangɨ dangɨ, nan Burəɓe in kareba.

6 Kulə ra'gɨ to ta dangɨ dangɨ, nan Luwə kɨ kareba ə ində me njera'a'tɨ pətɨ.
7 Luwə adɨ kadikare kigo Ndil'ə'tɨ de kɨ ra kadɨ ra majɨ kɨ bulə de'gɨ pətɨ.
8 In be ə, kɨ gorow lə Ndil Luwə kɨ kare inɓe kin, Luwə adɨ de madɨ kujɨ kelta kɨ kumkədɨ, ə adɨ kɨ nungɨ kujɨ kelta kɨ nyagər.
9 Kɨ madɨ, Luwə ad'a kunme kadɨ, ningə kɨ nungɨ adɨ kadikare kadɨ lapiya nje monyi'gɨ kɨ gorow lə Ndil kɨ kare inɓe kin.
10 Adɨ kɨ madɨ, kadikare ra nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol; adɨ kɨ nungɨ, kadikare kelta kɨ ta Luwə'tɨ; kɨ nungɨ, kadikare kɔr row ninn Ndil Luwə kɨ ndil'gɨ kɨ ngom nan'tɨ; adɨ kɨ nungɨ, kadikare kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ; ningə adɨ kɨ nungɨ ɓay, kadikare kɔr ginn ta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ tɔ.
11 Kadikare'gɨ inɓe pətɨ kin, in kɨ gorow lə Ndil kɨ kare inɓe kin ə Luwə adɨ'n de kɨ ra kigo me ndigɨ'tɨ lə'ne.
12 Tokɨ darɔ de in kareba, nan aw kɨ ngann rɔ'gɨ ngayn, ngann rɔ'gɨ kɨ ngayn kin, re banyi nan to ri kaa, in darɔ kɨ kare. De'gɨ pətɨ kɨ indəi rɔ'de nan'tɨ kɨ Kirisitɨ kaa toi be tɔ.
13 Tadɔ j'in pətɨ, Juwipɨ'gɨ kɨ Girekɨ'gɨ; ɓər'gɨ kɨ de'gɨ kɨ in de'gɨ dɔ rɔ'de; j'ingəi batəm me Ndil'tɨ kɨ kareba. Taa j'anyinan mann me Ndil'tɨ kɨ kare inɓe kin tɔ.
14 Darɔ de in ngonn rɔ kɨ kareba el, nan in ngann rɔ'gɨ kɨ dangɨ dangɨ.
15 Kin ə re nja ene: «M'in ji el, adɨ m'in kɨ kare dann ngann rɔgɨ'tɨ el», ningə k'el'ə kɨ be kin par ə ɔr nja kɔ dann ngann rɔ'gɨ'tɨ el.
16 Kin ə re mbi ene: «M'in kum el, adɨ m'in kɨ kare dann ngann rɔ'gɨ'tɨ el», ningə k'el'ə kɨ be kin par ə ɔr mbi kɔ dann ngann rɔ'gɨ'tɨ el.
17 Kin ə re darɔ pətɨ in kum ə, de a oo ta bann wa? Kin ə re darɔ pətɨ in mbi ə, de a ətɨ banyi nya bann wa?
18 Kɨ rɔta'tɨ, Luwə ində ngann rɔ'gɨ kare kare kɨ kulə kɨ sɔw dɔ'de kigo ndigɨ'tɨ lə'ne.
19 Kin ə re ngann rɔ'gɨ pətɨ in ngonn rɔ kɨ kareba ningə, de a elta lə darɔ el.
20 Ngann rɔ'je'gɨ in ngayn nan darɔ'je in kareba.
21 Ningə lo kadɨ kum el ji ene: «M'ge'i el», goto; taa lo kadɨ dɔ el nja ene: «M'ge'i el», goto tɔ.
22 Ngann rɔ'je'gɨ madɨ kɨ toi to nya kɨ tɔgɨ'de goto be kin, ai kɨ nda'de ngayn.
23 Ningə, ngann rɔ'je'gɨ kɨ j'oyi'de to nya madɨ el me rɔ'gɨ'tɨ kin ə, j'oyi go'de ngayn. Ə nje kɨ j'oyi'de to nya kɨ majɨ kelta'a el kin ə jɨ ngəmi'de majɨ tɔ.
24 Ngann rɔ'je'gɨ kɨ ingəi kɔsikurə, gəri kɔsikurə el nga. Luwə ində'je kɨ ngann rɔ'je'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, ningə ngann rɔ'je'gɨ kɨ kɔsikurə du'de, Luwə ɔsɨ kurə'de ngayn.
25 Luwə ra be kadɨ gangɨ nan goto me darɔ'tɨ. Ningə kadɨ ngann rɔ'je'gɨ kɨ dangɨ dangɨ indəi kum'de go nan'tɨ pətɨ.
26 Adɨ re ngonn rɔ kare ingə kon ningə, ndəgɨ rɔ'je'gɨ pətɨ ingəi kon si'ə nan'tɨ. A re ngonn rɔ kare ingə kɔsikurə ningə, ndəgɨ rɔ'gɨ pətɨ ingəi kɔsikurə si'ə nan'tɨ tɔ.
27 Ngɔsine in darɔ Kirisitɨ, ningə ingɨ kare kare pətɨ, in ngann rɔ darɔ kɨ sɔw dɔ'se.
28 In be ə, dann njekawnan'gɨ'tɨ, Luwə ində njekawkulə'gɨ to de'gɨ kɨ dɔkete dɔ njekawnan'gɨ'tɨ; kɨ nja joo, ində njekeltakita'a'gɨ'tɨ; kɨ nja mutə, ində njendo de'gɨ nya. Ningə go'tɨ, Luwə adɨ kadikare'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, adɨ in kadikare ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol, kɨ kadikare kadɨ lapiya nje

monyi'gɨ, kɨ kadikare ra kɨ nje kawnan'gɨ, kɨ kadikare kɔrnon de'gɨ, kɨ kadikare kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ.
29 Pətɨ in njekawkulə'gɨ el, pətɨ in de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ el, pətɨ in njendo de'gɨ nya el, pətɨ in njera nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol ɓol el.
30 Pətɨ ai kɨ kadikare kadɨ lapiya nje monyi'gɨ el, pətɨ ai kɨ kadikare k'el ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ el, pətɨ in nje kɔr ginn ta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ el.
31 Indəi tɔgɨ dɔ rɔ'se'tɨ kadɨ ingəi kadikare kɨ bo utə ndəgə'gɨ, ningə m'a m'ɔjɨ'se row kɨ majɨ ngayn utə ndəgə'gɨ.

13

Ndigɨ nan

1 Kin ə m'el ndonn ta lə de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, eke ndonn ta lə malayka'gɨ mindɨ kaa, re ndiginan goto rɔ'm'tɨ ə m'to to ningə kasɨ kɨ ɓar kənyɨ kənyɨ eke gal kɨ siyə sakɨ sakɨ kam be par.
2 Re m'aw kɨ kadikare k'elta kɨ ta Luwə'tɨ, eke kadikare gər ginn nya'gɨ kɨ to lo kiyə'tɨ pətɨ tigə, eke m'aw kɨ nyagər'gɨ pətɨ, eke m'aw kɨ kunme kadɨ kɨ tɔg'ɔ in ngayn asɨ kadɨ m'ɔrɨ'n mbal lo kɨ ra'a'tɨ kete kaa, re m'aw kɨ ndiginan el ə m'in nya madɨ el.
3 Re m'adɨ nyakingə'gɨ lə'm pətɨ njendoo'gɨ, re m'ulə darɔ'm por tadɔ kingə'n tɔɓar kaa, re ndiginan goto rɔ'm'tɨ ə, nya kare kɨ m'a m'ingə me'tɨ goto.
4 De kɨ nje ndigɨ aw kɨ koreme, in nje ramajɨ, in njera ta nya el, in nje tɔjɨ rɔ'ne el, in nje kində gu'ne el tɔ.
5 De nje ndigɨ a ra nya kɨ rɔsɔl el, a sangɨ nya tadɔ majɨ lə rɔ'ne par el, a ra wongɨ kalangɨ el, taa a uwə de me'ne'tɨ el tɔ.
6 De nje ndigɨ a ra rɔnel dɔ nyara kɨ dana el'tɨ el, nan a ra rɔnel dɔ nya kɨ rɔta'tɨ yo.
7 De kɨ nje ndigɨ in nje k'inyə go majel kɔ, in njengəm go kunme kadɨ, aw kɨ kindəmedɔtɨ, in nje koreme'ne dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ.
8 Ndigɨ nan a tujɨ el. Keltakita Luwə'tɨ a goto ndɔ madɨ, kelta kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ a goto ndɔ madɨ, gər ginn nya'gɨ kɨ dangɨ dangɨ a goto ndɔ madɨ tɔ.
9 Ningə nyagər lə'je asɨ nan berere el, taa ta kɨ ta Luwə'tɨ kɨ j'isɨ j'eli kaa asinan berere el tɔ.
10 Lokɨ nje kasɨ nan pətɨ a te bus ningə, nya'gɨ pətɨ kɨ asinan el a gotoi.
11 Lokɨ m'in ngonn ɓay, ta kel'm in ta kel ngonn kɨ du, mərta lə'm in mərta lə ngonn kɨ du, eke kɔjita lə'm in kɔjita lə ngonn kɨ du. Nan lokɨ m'təl de kɨ tɔgɨ, m'inyə nyara lə ngonn kɨ du kɔ.
12 Kɨ ɓone kin, j'isɨ j'oyi nya'gɨ to nya kɨ k'oo me kɔtirongɨ'tɨ be, adɨ j'oyi pitɨ pitɨ ba ɓay, nan ndɔ madɨ a re non kadɨ j'a j'oyi'ə kɨ kum'je jaja. Dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone m'gər nya'gɨ pətɨ el ɓay, nan ndɔ madɨ a re non kadɨ m'a m'gər tokɨ Luwə gər'm rɔta'tɨ be tɔ.
13 Kɨ ɓone kin nya'gɨ kɨ mutə kin toi lo tor'de'tɨ, adɨ in: kunme kadɨ num, kindəmedɔtɨ num, ndiginan num tɔ, nan in kɨ bo ngayn dann'de'tɨ in ndiginan.

14

Kadikare'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ Luwə adɨ njekunme'gɨ

1 Kete non nya'gɨ'tɨ pətɨ, sangɨ row ndiginan kɨ rɔ kɨ tinyi katɨ. Ningə, kadɨ sangɨ row kadikare'gɨ kigo Ndil'tɨ tɔ. Kibo utə, in kadikare keltakita Luwə'tɨ.

2 De kɨ isɨ elta kɨ ndonnta'gɨ kɨ rangɨ kɨ de'gɨ gəri el, isɨ elta kɨ de'gɨ el,
nan isɨ elta kɨ Luwə, tadɔ de kɨ gər dɔ ta li'ə kɨ isɨ el goto. In kɨ takul Ndil
Luwə ə isɨ el'n ta kɨ to lo kiyə'tɨ kin.
3 Ningə, de kɨ isɨ elta kɨ ta Luwə'tɨ, isɨ elta kɨ de'gɨ kadɨ awi kɨ kete kete
me kunme kadɨ'tɨ lə'de. Sɨ ulə dingəm me'de'tɨ taa isɨ sɔl me'de tɔ.
4 De kɨ nje kelta'gɨ kɨ dangɨ kɨ de gər dɔ'a el, isɨ ra rɔ'ne inɓe me kunme'tɨ
lə'ne, nan de kɨ nje keltakita Luwə'tɨ isɨ ra kɨ njekawnan'gɨ pətɨ adɨ tɔgɨ
me kunme'tɨ lə'de.
5 M'ndigɨ kadɨ ingɨ pətɨ eli ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de gər dɔ'a el,
nan ndigɨ lə'm kɨ ngayn in kadɨ elitakita Luwə'tɨ. Tadɔ de kɨ njekeltakita
Luwə'tɨ, in dɔ de'tɨ kɨ nje kel ndonnta'gɨ kɨ rangɨ kɨ de gər dɔ'a el. A re de
madɨ ɔr me ta lə nje kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kakin adɨ njekawnan'gɨ
pətɨ tɔgɨ me kunme'tɨ lə'de inɓe taa.
6 Ngannkon'gɨ, kin ə ɓone m're rɔ'se'tɨ ə m'elta kɨ ndonnta'gɨ kɨ in gəri
el ningə, maj'a in ri tadɔ lə'se wa? Kin ə re ta lə'm kɨ m'el, te kɨ dɔ nya
kɨ to lo kiyə'tɨ adɨ'se el num, adɨ'se nyagər el num, ɔjɨ'se nya kɨ a ra nya
lo tɨ'tɨ el num, ta adɨ'se nyando el num tɔ ningə, nya kare kɨ majɨ kɨ m'ra
madɨ'se goto.
7 In kah'a'tɨ lə nyakində'gɨ tokɨ pa'gɨ kɨ tow nal'gɨ kɨ kende'gɨ kakin be
tɔ. Kin ə ndu'de ɓar dangɨ dangɨ majɨ el ə, ra bann ə de a gəri'n ndu nal
kɨ ndu kende wa?
8 Kin ə nje kɔl tow kɔl adɨ ar njay el ə a ində dɔ rɔ'ne dana kadɨ aw rɔ
wa?
9 Be tɔ ə, in nje kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de gər el kaa toi be tɔ.
Kin ə ta kɨ eli, de gər dɔ'a el ə, ra bann be ə a gər me'ə wa? A gər me'ə
el tadɔ isɨ elita lə'se me nəl'tɨ kɔ kare.
10 Kadɨ in gəri tokɨ ndonnta'gɨ in ngayn me dɔnangɨ'tɨ. Ningə ta'gɨ kɨ
dangɨ dangɨ kin pətɨ, kɔr me'de to non.
11 Kin ə re m'gər me ta kɨ de a el'm el ningə, de'ə kin a oo'm to mbah
rɔ'ne'tɨ, ə m'in kaa m'a m'oo'ə to mbah rɔ'm'tɨ tɔ.
12 Be tɔ ə, tokɨ isɨ sangi kadikare'gɨ kigo Ndil'tɨ, sangi kɨ rɔ kɨ tinyi katɨ,
nan k'in ə kadɨ in kadikare kɨ a ra kɨ njekawnan'gɨ adɨ tɔgi kɨ taa me
kunme'tɨ lə'de.
13 Ningə de kɨ nje kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de gər dɔ'a el kin,
majɨ kadɨ dəjɨ Luwə kumkədɨ kɔr ginn'ə kadɨ de'gɨ gəri.
14 Tadɔ re m'elta kɨ Luwə kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de gər me'ə el
ə, me Ndil'tɨ m'elta kɨ Luwə, nan nyagər lə'm ra kulə el.
15 Ningə nya kɨ kadɨ m'ra ə to kin: M'a m'elta kɨ Luwə me ndil'tɨ, nan
m'a m'elta kɨ nyagər tɔ. M'a m'osɨ pa me ndil'tɨ, nan m'a m'osɨ pa kɨ
nyagər tɔ.
16 Kin ə m'ra oyo Luwə me ndil'tɨ par, kɨ kanjɨ kadɨ de kɨ isɨ mbunə nje
kawnan'gɨ'tɨ gər dɔ'a el ningə, bann be ə a ra «Amen» dɔ'tɨ wa?
17 Re in ra oyo Luwə lə'i majɨ ngayn kaa, lo kadɨ ra majɨ kɨ de kɨ isɨ
mbunə njekawnan'gɨ'tɨ goto.
18 Kɨ takul Luwə ə m'gər'n kel ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de gər dɔ'a
el mutə'se pətɨ.
19 Nan non njekawnan'gɨ'tɨ ə, m'ndigɨ k'el kur ta'gɨ mi kɨ de'gɨ gəri dɔ'a
kadɨ m'ndo'n nya njekawnan'gɨ, majɨ utə kadɨ m'elta ngayn kɨ ndonnta'gɨ
kɨ de gər dɔ'a el.
20 Ngannkon'm'gɨ, ononyi'se kadɨ ta kel'se to to ta kel ngann'gɨ kɨ du be.
Re ɔjidɔ majel ningə, toi to ngann'gɨ kɨ du, nan re ɔjidɔ ta kɨ k'el ə, majɨ
kadɨ ta kel'se in ta kel de'gɨ kɨ tɔgɨ gangɨ.

21 Ndangi me makitu Ndukunʼtɨ lə Luwə eyina: «Mʼa mʼelta ginn deʼgɨ
kin kɨ ndonn ta kɨ mbah, mʼa mʼndumə ta mbahʼgɨ kadɨ mʼelʼnʼde ta. Be
kaa, a oyi dɔ taləʼm el*.»
22 In be ə kadikare kʼelta ndonntaʼgɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ de oo dɔʼa el in
nyakɔjɨ tadɔ deʼgɨ kɨ gəri Luwə el, um in tadɔ nje kɨ uni meʼde el. Ningə,
kadikare kʼelta kɨ ta Luwəʼtɨ in nyakɔjɨ tadɔ nje kɨ uni meʼde um in tadɔ
deʼgɨ kɨ gəri Luwə el el.
23 Kin ə tokɨ Njekawnanʼgɨ pətɨ kawinan, ningə eli ndonntaʼgɨ kɨ dangɨ
dangɨ kɨ de gər dɔʼa el, ə deʼgɨ madɨ kɨ gəri ta lə Luwə majɨ el ɓay, eke nje
kɨ uni meʼde adi Luwə el, reɨ lo kawnanʼtɨ kin ə a ɓariʼse mboʼgɨ el wa?
24 Kin ə re njekunmeʼgɨ pətɨ elitakita Luwəʼtɨ, ə njekunmeʼgɨ el, eke de
kɨ gər ta lə Luwə majɨ el ɓay ur kəy kaa, taʼgɨ kɨ ta Luwəʼtɨ kɨ deʼgɨ pətɨ
eli kin a uwə kɨ ta, taa a ra kadɨ gər tokɨ nʼin njeramajel tɔ.
25 Mərtaʼgɨ kɨ meʼəʼtɨ a kujəi kɨ taga. Ningə a osɨ nanga non Luwəʼtɨ ene:
«Kɨ rɔtaʼtɨ, mʼgər kadɨ Luwə in dannʼseʼtɨ ne.»

Majɨ kadɨ njekunmeʼgɨ rai nyaʼgɨ kɨ rowʼə rowʼə lo kawnanʼgɨʼtɨləʼde

26 Ngannkonʼmʼgɨ, riʼgɨ ə majɨ ra lo kawnanʼgɨʼtɨ ləʼse wa? Lokɨ kawinan,
de madɨ osɨ pa, de madɨ ndo nya, de madɨ ɔr ginn nya kɨ to lo kiyəʼtɨ, de
madɨ el ndonntaʼgɨ kɨ de gər dɔʼa el, ningə de madɨ kɨ rangɨ isɨ non to
nje mbəl ta kakin tɔ. Kadɨ nyaʼgɨ kin pətɨ ra kɨ njekawnanʼgɨ adɨ tɔgɨ me
kunmeʼtɨ ləʼde.
27 Re deʼgɨ madɨ gei kʼel ndonntaʼgɨ kɨ de gər dɔʼa el ningə, majɨ kadɨ in
joo el ə mutə be par taa. Ningə kadɨ elita ɔsɨ go nan go nan, ə kadɨ nje kɔr
ginn ta kakin to tɔ taa.
28 Re de kɨ kadɨ ɔr ginn ta ləʼde kin goto dann njekawnanʼgɨʼtɨ ningə,
majɨ kadɨ sii taʼde mbo. Elita kɨ darɔ de inɓe num kɨ Luwə num meʼdeʼtɨ
par.
29 Kɨ ɔjidɔ deʼgɨ kɨ njekeltakita Luwəʼtɨ, majɨ kadɨ deʼgɨ joo eke mutə inɓe
elita dannʼdeʼtɨ, ningə ndəgəʼgɨ indəi manjɨ ta ləʼde oy.
30 Re Luwə elta kɨ de madɨ kɨ rangɨ dann nje kawnanʼgɨʼtɨ ningə, majɨ
kadɨ njekeltakita Luwəʼtɨ kɨ kete utɨ taʼne dɔ keltaʼtɨ.
31 Tadɔ ingɨ pətɨ, asi kadɨ elitakita Luwəʼtɨ ɔsɨ go nan go nan kadɨ ndoi
nan nya, ulɨi dingəm me nanʼtɨ.
32 *Deʼgɨ kɨ njekeltakita Luwəʼtɨ awi kɨ tɔgɨ dɔ kadikareʼtɨ kɨ Luwə adɨʼde.
33 Tadɔ Luwə in Luwə kɨ njera nya kɨ taʼa ala mban el, nan in Luwə kɨ
nje kadɨ deʼgɨ kisimajɨ. Tokɨ njekawnanʼgɨ isɨ rai dannʼdeʼtɨ loʼgɨʼtɨ kɨ dangɨ
dangɨ,
34 majɨ kadɨ deneʼgɨ sii kɨ taʼde mbo dann njekawnanʼgɨʼtɨ. De adɨʼde
tarow kadɨ elita el. Ningə, kadɨ ulɨi dɔʼde ginn tɔgɨʼtɨ tokɨ ndukun elʼn.
35 Re nya madɨ kɨ gəri ginnʼə ar njay el to ningə, kadɨ dəji ngawʼdeʼgɨ me
kəyʼtɨ. Tadɔ in nya kɨ gorowʼəʼtɨ el kadɨ dene elta dann njekawnanʼgɨʼtɨ.
36 In ingɨ par ə ta lə Luwə ulə ngirəʼne rɔʼseʼtɨ kete wa? Eke ingɨ par ə
re te dannʼseʼtɨ wa?
37 Re de madɨ mər meʼneʼtɨ kadɨ nʼin njekeltakita Luwəʼtɨ, eke nʼin nje
kaw kɨ kadikare lə Ndil ningə, majɨ kadɨ deʼə gər tokɨ nyaʼgɨ kɨ mʼndangɨ
mʼadɨʼse kin in rɔ Burəɓeʼtɨ.
38 Re de madɨ mbətɨ kadɨ gər nyaʼgɨ kin ningə, to taga kadɨ Luwə gər
deʼə kin el tɔ.
39 Be ə, ngannkonʼmʼgɨ, sangi row kadɨ elita kɨ ta Luwəʼtɨ, ningə
ononyiʼse kadɨ ɔgi dɔ kel ndonntaʼgɨ kɨ de gər dɔʼa el.

---

* **14:21 14.21** Ejay 28.11-12

40 Nan kʼin ə kadɨ nyaʼgɨ pətɨ rai nya gorowʼəʼtɨ um alai mban el.

15

Ta kində taa lə Jeju Kirisitɨ lo koyʼtɨ

1 Ngannkonʼmʼgɨ, mʼolo meʼse dɔ Poytaʼtɨ kɨ majɨ kɨ ndɔ kɨ mʼiləʼse mbərʼə kete kakin. In ta kɨ taai ə uwəi goʼə səʼm bitɨ ɓone.
2 In Poyta kɨ majɨ kin ə adɨʼse kajɨ, lokɨ uwəi goʼə səʼm tokɨ ndɔkɨ mʼiləʼnʼse mbərʼə. Re in be el ningə, kunmeləʼse in nya kɨ pasira kare.
3 Tadɔ nyando kɨ dɔkete kɨ madɨʼse in nyando kɨ mʼinɓe ə mʼtaa. Adɨ in Kirisitɨ kɨ oy tadɔ majelʼgɨləʼje tokɨ makitu lə Luwə elʼn*.
4 Duwiʼə ra ndɔ mutə ningə te lo koyʼtɨ tokɨ ndangi me Makituʼtɨ lə Luwə†.
5 Te bus kɨ rɔ Piyərʼtɨ taa kɨ rɔ njendoʼgɨʼtɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo tɔ‡.
6 Goʼtɨ gogɨ ningə, te bus kɨ rɔ ngannkonʼnanʼgɨʼtɨ kɨ asi ɓu mi kɨ gidə kɨ kawinan. Deʼgɨ ngayn dann deʼgɨʼtɨ kin sii kɨ dɔʼde taa ɓay. Kɨ madɨʼgɨ dannʼdeʼtɨ ə oyi.
7 Goʼtɨ ɓay, te bus kɨ rɔ Jakɨʼtɨ taa kɨ rɔ njekawkuləʼgɨʼtɨ pətɨ tɔ.
8 Goʼdeʼtɨ pətɨ ningə, te kɨ rɔʼmʼtɨ bus, mʼin kɨ mʼin ngonn kɨ kɔr§.
9 Mʼin kɨ du dann njekawkuləʼgɨʼtɨ pətɨ, tadɔ mʼasɨ kadɨ de ɓarɨʼm nje kawkulə el. Mʼasɨ el, tadɔ mʼin nje kadɨ kon Njekawnanʼgɨ lə Luwə*.
10 Nan in kɨ takul memajɨ lə Luwə ə mʼtəlʼn de kɨ be kin ɓone. Ningə memajɨ liʼə tadɔləʼm in nya kɨ pasira el tɔ. Tadɔ mʼra kulə mʼutə ndəgɨ njekawkuləʼgɨ pətɨ. Kʼin ə in mʼin kɨ dɔʼm ə mʼra kulə kin el, nan in memajɨ lə Luwə ə in səʼm.
11 In be ə, re in mʼin eke ndəgɨ njekawkuləʼgɨ kaa, in Poyta kɨ majɨ kɨ kare inɓe kin ə jʼisɨ jʼiləʼse mbərʼə kadɨ uni meʼse.

Ta kində taa lə nje koyʼgɨ lo koyʼtɨ

12 Jʼin jʼisɨ jʼiləmbər kində taa lə Kirisitɨ lo koyʼtɨ, ə deʼgɨ madɨ dannʼseʼtɨ eyina: «Nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ el» tɔ kin, in ta kɨ bann dana?
13 Re nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ el ningə, Kirisitɨ kaa ində taa lo koyʼtɨ el tɔ.
14 Ə re Kirisitɨ ində taa lo koyʼtɨ el ningə, jʼiləmbər pasira kare, taa kunmeləʼse ka in nya kɨ pasira tɔ.
15 Re in kɨ rɔtaʼtɨ, kadɨ nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ el, ə jʼingɨ jʼeli jʼeyina: «Luwə te kɨ Kirisitɨ lo koyʼtɨ» ningə, lo kinʼtɨ, jɨ təl nje mannajɨ kɨ ngom dɔ Luwəʼtɨ. Tadɔ Luwə te kɨ Kirisitɨ lo koyʼtɨ el.
16 Re nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ el ningə, Kirisitɨ ka ində taa lo koyʼtɨ el tɔ.
17 Ə re Kirisitɨ ində taa lo koyʼtɨ el ningə, kunme kadɨ ləʼse in nya kɨ pasira kare, sii me majelʼtɨ ləʼse ba ɓay.
18 Ningə njeʼgɨ kɨ oyi me tɔ Kirisitɨʼtɨ kaa taʼde tinyi kɔ tɔ.
19 Re nya kindəmedɔtɨ ləʼje kɨ jʼuni meʼje dɔʼtɨ me tɔ Kirisitɨ in tadɔ nyaʼgɨ kɨ ɓone par ningə, jʼin nje kumtondoo kɨ utə ndəgɨ deʼgɨ pətɨ.
20 Nan kʼin ə, Kirisitɨ ində taa dann njekoyʼgɨʼtɨ tokɨ rɔtaʼtɨ. In kandɨ kɨ dɔkete lə njeʼgɨ kɨ oyi.
21 Ningə, tokɨ in kɨ gorow lə de kɨ kare ə koy reʼn dɔ deʼgɨʼtɨ me dɔnangɨʼtɨ kakin ə, kɨ gorow lə de kɨ kare, nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ tɔ.

---

* **15:3 15.3** Ejay 53.5-12 † **15:4 15.4** Paʼgɨ 16.10; Oje 6.2 ‡ **15:5 15.5** Luk 24.34, 36; Mat 28.16-17; Mrk 16.14; Jan 20.19 § **15:8 15.8** KNK 9.3-6 * **15:9 15.9** KNK 8.3

22 Tokɨ koy ɔriʼn go deʼgɨʼtɨ pətɨ me tɔ Adamʼtɨ kakin ə, deʼgɨ pətɨ a təli
kadɨ sii kɨ dɔʼde taa me tɔ Kirisitɨ tɔ[†].
23 Kin ə, kində taa lo koyʼtɨ kin a in kigo lowə go lowə. Kirisitɨ a ində taa
kete to kandɨ kɨ dɔkete, ningə dɔkagilo təlʼəʼtɨ, njeʼgɨ kɨ uni meʼde adiʼə a
indəi taa lo koyʼtɨ tɔ.
24 Go nyaʼgɨʼtɨ kin pətɨ ningə dɔboy nyaʼgɨ a re. Kirisitɨ a tujɨ ndilʼgɨ kɨ
majel, kɨ tɔgɨ konɓeʼgɨ, kɨ tɔgɨ ndilʼgɨ kɨ majel, ɓay taa a təl kɨ konɓe adɨ
Luwə kɨ Baw.
25 Tadɔ, majɨ kadɨ Kirisitɨ a onɓe bitɨ kadɨ Luwə ulə njebanʼgɨ liʼə ginn
njaʼaʼtɨ[‡].
26 Ningə, njeban kɨ dɔboyʼtɨ kɨ a tujʼə in koy.
27 Tadɔ makitu lə Luwə ene: «Luwə ulə nyaʼgɨ pətɨ ginn njaʼaʼtɨ[§].» Ningə
kʼel kʼene «nyaʼgɨ pətɨ in ginn tɔgʼɔʼtɨ» kin ɔjɨ kadɨ Luwə in ginn tɔgɨʼtɨ lə
Kirisitɨ tɔ el. In Luwə ə ulə nyaʼgɨ pətɨ ginn tɔgɨʼtɨ lə Kirisitɨ.
28 Dɔkagilo kɨ nyaʼgɨ pətɨ in ginn tɔgɨʼtɨ lə Kirisitɨ ningə, Ngonn inɓe kɨ
dɔʼne a ulə dɔʼne ginn tɔgɨʼtɨ lə Luwə kɨ njekulə nyaʼgɨ pətɨ ginn tɔgʼɔʼtɨ,
kadɨ Luwə in nyaʼgɨ pətɨ me nyaʼgɨʼtɨ pətɨ tɔ.
29 Re in be el ningə, njeʼgɨ kɨ adɨ isɨ raiʼde batəm tadɔ njekoyʼgɨʼtɨ kin a
rai be tadɔ kingə ri meʼtɨ wa? A ingəi ri meʼtɨ lokɨ nje koyʼgɨ a indəi taa lo
koyʼtɨ el wa?
30 Taa jʼinɓe kaa, kɨ tadɔ ri ə kɨ ndɔʼgɨ pətɨ jʼuləi rɔʼje ji koyʼtɨ wa?
31 Kɨ rɔtaʼtɨ, ngannkonʼmʼgɨ, kɨ ndɔʼgɨ kare kare pətɨ mʼra ta koyʼtɨ. Ningə
mʼingə rɔnel kɨ takulʼse kɨ kində rɔ nanʼtɨləʼje me tɔ Jeju Kirisitɨ, kɨ in
Burəɓe ləʼje.
32 Me ɓeboʼtɨ kɨ Epejɨ, mʼrɔ kɨ daʼgɨ kɨ mu. Ningə re in kɨ gorow nyara lə
darɔ par ə, in ri ə mʼa mʼingə meʼtɨ wa? Re nje koyʼgɨ a indəi taa lo koyʼtɨ
el ningə, adɨ «jʼusɔi ge jʼanyinan ge nan lo ti ə jʼa jʼoyi[*].»
33 Ədi rɔʼse el, «Ndole nan kɨ njeramajel ə a təl njeramajel tɔ».
34 Majɨ kadɨ in təli mərita kɨ majɨ, ə inyəi ta ra majel. Tadɔ deʼgɨ madɨ
ngaynʼdannʼseʼtɨ gəri Luwə el. Mʼelta kin be kadɨ adɨʼse rɔsɔl.

Darɔ kɨ ində taa lo koyʼtɨ

35 Deʼgɨ madɨ a dəji ta eyina ke kɨ gorow kɨ bann ə deʼgɨ a indəi taa lo
koyʼtɨ wa? Eke a indəi taa kɨ darɔ kɨ bann wa?
36 In mbo deʼgɨ, kandɨ ko kɨ diw kin, re oy el ə, a uwə el tɔ.
37 Ningə in darɔ nya inɓe kɨ diw kin ə a uwə el, nan in kanda kɨ meʼtɨ.
Dɔmajɨ ə in kandɨ tei, eke kandɨ nya madɨ kɨ rangɨ.
38 Luwə inɓe adʼa darɔ kigo me ndigɨʼtɨ ləʼne. Ningə kandɨ nya kɨ ra ra
kaa, Luwə adʼa kadɨ rɔ kɨ sɔw dɔʼa.
39 Darɔʼgɨ pətɨ toi dangɨ dangɨ um taainan el. Darɔ deʼgɨ to ta dangɨ, darɔ
daʼgɨ to ta dangɨ, darɔ yəlʼgɨ to ta dangɨ, taa darɔ kanjɨʼgɨ to ta dangɨ tɔ.
40 Nyakindəʼgɨ kɨ dɔranʼtɨ, ndoloʼde in dangɨ taa nyakindəʼgɨ kɨ
dɔnangɨʼtɨ ne ndoloʼde in ta dangɨ tɔ.
41 Kadɨ ɔsɨ ta dangɨ, nanyi nda ta dangɨ, taa meeʼgɨ ndonyiʼde to ta dangɨ
tɔ. Ningə darɔ meeʼgɨ inɓe kin kaa ndonyiʼde to dangɨ dangɨ ɓay tɔ.
42 Be ə, kində taa lə koyʼtɨ lə nje koyʼgɨ kaa to be tɔ. Darɔ de kɨ duw in
darɔ kɨ a nduʼm, nan darɔ kɨ a ində taa lo koyʼtɨ in darɔ kɨ a nduʼm el.
43 Duwiʼə to darɔ kɨ dangɨʼtɨ, nan a te lo koyʼtɨ kɨ darɔ kɨ kɔsikurə; duwiʼə
to darɔ kɨ tɔgʼɔ goto, nan a te kɨ darɔ kɨ tɔgɨ.

[†] **15:22 15.22** Lotum 3.17-19; Rɔm 5.12-21 [‡] **15:25 15.25** Paʼgɨ 110.1 [§] **15:27 15.27** Paʼgɨ 8.7
[*] **15:32 15.32** Ejay 22.13

44 Duwiʼə to darɔ de, nan a te lo koyʼtɨ kɨ darɔ kigo Ndilʼtɨ. Tokɨ darɔ
kigo lo deʼtɨ to kakin ə, darɔ kigo ndilʼtɨ kaa to non tɔ.
45 In ɓe ə, makitu lə Luwə ene: «Adam kɨ dɔkete in de kɨ nje kisɨ kɨ dɔʼne
taa[†]», ningə Adam kɨ dɔboyʼtɨ in Ndil kɨ nje kadɨ deʼgɨ kajɨ.
46 In Adam kigo Ndilʼtɨ ə re kete el, nan in in kigo darɔʼtɨ ə re kete, ningə
in kigo Ndilʼtɨ utɨ goʼə.
47 Adam kɨ dɔkete in de kɨ dɔnangɨʼtɨ ne, tadɔ in bu dɔnangɨ ə Luwə
uwə. Nan Adam kɨ nja joo in dɔranʼtɨ taa ə re.
48 Be ə, de kɨ Luwə raʼa kɨ bu dɔnangɨ ta nan kɨ nyakindəʼgɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ
ne, ə de kɨ in dɔranʼtɨ taa, ta nan kɨ nyakindəʼgɨ kɨ dɔranʼtɨ taa tɔ.
49 Ningə, tokɨ jɨ tai nan kɨ de kɨ raiʼə kɨ bu dɔnangɨ kakin ə, jʼa tai nan
kɨ in kɨ in dɔranʼtɨ taa tɔ.
50 Ngannkonʼmʼgɨ, mʼelʼse madɨ oy tokɨ darɔ kɨ mosɨ asɨ kadɨ oo Konɓe
lə Luwə el, taa darɔ kɨ ndum asɨ kadɨ te loʼtɨ kɨ dum ndum, el tɔ.
51 Mʼge kadɨ in gəri nya kɨ to lo kiyəʼtɨ kin: Jʼin pətɨ jʼa jʼoyi el, nan jʼin
pətɨ jʼa mbəli rɔʼje.
52 Tow kɨ dɔboyʼtɨ a ɓar ningə, to to bəlkum kɨ kində sipɨ ɓe par ə deʼgɨ
pətɨ a mbəli. Lokɨ tow a ɓar ningə, nje koyʼgɨ a indəi taa kɨ rɔ kɨ a dum
ndum, ningə jʼin, jʼa mbəl rɔʼje.
53 Tadɔ majɨ kadɨ rɔ kɨ ndum təl rɔ kɨ dum ndum, taa rɔ kɨ koy kadɨ təl
rɔ kɨ dum koy num tɔ.
54 Lokɨ rɔ kɨ ndum a təl rɔ kɨ dum ndum, ə rɔ kɨ koy a təl rɔ kɨ dum koy
ningə, ta kɨ makitu lə Luwə ene:
«Rɔ tətɨ koy bitɨ[‡]» kin tɔltaʼne.
55 «In koy, tətɨ rɔləʼi in ra wa?
In koy, kəngi in ra wa[§]?»
56 Kəngɨ koy in majel, ningə tɔgɨ majel in ndukun tɔ.
57 Adɨ jɨ rai oyo Luwə kɨ adɨ jɨ tətɨ rɔ kɨ takul Burəɓeləʼje Jeju Kirisitɨ.
58 Lo kinʼtɨ, ngannkonʼmʼgɨ kɨ njendigɨləʼm, uwəi tɔgɨʼse ba, rai dɔ
njaʼseʼtɨ me kulə̀ʼtɨ lə Burəɓe kanjɨ kɔr kɔ. Tadɔ kon kɨ isɨ ingəi me kulə̀ʼtɨ
lə Luwə kin in kare pasira el.

16

Nyakaw tadɔ njekawnanʼgɨ kɨ Jerujalem

1 Kɨ ɔjidɔ nyakaw tadɔ lə deʼgɨ lə Luwə kɨ sii Jerujalemʼtɨ[*], mʼdəjɨʼse
kadɨ rai tokɨ mʼɔjɨʼn Njekawnanʼgɨ kɨ dɔnangɨ Galasiʼtɨ kin be tɔ.
2 Mʼelʼse kadɨ ndɔ kɨ dɔkete lə ndɔʼgɨ kɨ siri pətɨ, kadɨ de kɨ ra dannʼseʼtɨ,
ɔr nya me nyaʼtɨ ləʼne ində taa dangɨ tadɔ kulə̀ kin. Kadɨ ɔr kigo tɔgʼɔʼtɨ
kɨ Luwə adɨʼnʼə. Rai ɓe kadɨ mʼre ɓay taa in kawi nya, el.
3 Ningə, dɔkagilo kɨ mʼa mʼte dannʼseʼtɨ ə, mʼa mʼulə kɨ deʼgɨ kɨ inɓeʼgɨ
mbətiʼde, Jerujalemʼtɨ. Mʼa mʼadɨʼde makitu jiʼdeʼtɨ kadɨ awi kɨ kadikareʼgɨ
ləʼse.
4 A kin ə re to kadɨ mʼinɓe mʼaw kɨ rɔʼm ningə, a awi səʼm nanʼtɨ tɔ.

Kɔjɨ kaw mbah lə Pol

5 Mʼa mʼte rɔʼseʼtɨ non kɨ tarow kɨ Maseduwannʼtɨ. Tadɔ, mʼa mʼində
dɔnangɨ kɨ Maseduwann gangɨ[†].
6 Dɔmajɨ ə, mʼa mʼra ndɔʼgɨ rɔʼseʼtɨ. Be el ə ɓar kaa a gangɨ dɔʼmʼtɨ
rɔʼseʼtɨ, kadɨ to indəi mʼin ta rɔwʼtɨ adɨ mʼaw lo kɨ majɨ kadɨ mʼawʼtɨ.

[†] **15:45 15.45** Lotum 2, 7 [‡] **15:54 15.54** Ejay 25.8 [§] **15:55 15.55** Oje 13.14 [*] **16:1 16.1** Rɔm 15.25-26 [†] **16:5 16.5** KNK 19.21

7 Kawʼm kin, mʼge kadɨ re Luwə ndigɨ səʼm dɔʼtɨ ningə, mʼra sese ndɔʼgɨ asɨ tatɨ. Kadɨ mʼooʼse kɨ njaʼm taa par el.
8 Ningə, mʼa mʼnjɨ me ɓebɔʼtɨ kɨ Epejɨ bitɨ dɔkagilo Pantəkotɨʼtɨ.
9 Nje bangɨləʼm in ngayn Epejɨʼtɨ, nan tarow to tagira nonʼmʼtɨ bətəngɨ kadɨ mʼra kulə ləʼm‡.
10 Re Timote re te dannʼseʼtɨ ningə§, raiʼə adɨ in kɨ rɔnel dannʼseʼtɨ, tadɔ in ka isɨ ra kulə lə Burəɓe to mʼin be tɔ.
11 Kadɨ de madɨ kare dannʼseʼtɨ kidʼə el. Ningə kadɨ indəiʼə ta rowʼtɨ kadɨ re te rɔʼmʼtɨ kɨ majɨ. Tadɔ mʼnjɨ mʼnginə kɨ ndəgɨ ngannkonʼjeʼgɨ.
12 Kɨ ɔjidɔ ngonnkonʼje Apolosɨ, mʼulə dingəm meʼəʼtɨ ngayn kadɨ aw rɔʼseʼtɨ, ində rɔʼne nanʼtɨ kɨ ngannkonʼgɨ kɨ isɨ awi kɨ rɔʼseʼtɨ, nan meʼə ndigɨ kaw kɨ ngɔsineʼtɨ kin el ɓay*. Ndɔ kɨ ingə row ə a aw ɓay.

Ta kɨ kɔjɨ kɨ dɔboyʼtɨ kɨ kuwə ji nan

13 Sii dɔ njaʼse, ə rai lo raʼseʼtɨ me kunmeʼtɨ ləʼse, rai dingəm ə uwəi tɔgɨʼse ba.
14 Majɨ kadɨ rai kulə'gɨ pətɨ me ndigɨ nanʼtɨ.
15 Ngannkonʼmʼgɨ, mʼgər kadɨ in gəri Stepanasɨ kɨ deʼgɨ kɨ me kəyʼtɨ liʼə majɨ†. In deʼgɨ kɨ dɔkete kɨ uni meʼde dɔnangɨʼtɨ kɨ Akay. Ningə, kigo me ndigɨʼtɨ ləʼde, uni rɔʼde kadɨ rai kɨ deʼgɨ lə Luwə. Be ə, mʼdəjɨʼse nya kare ɓay.
16 Majɨ kadɨ, in təli rɔʼse go taʼtɨ lə deʼgɨ kɨ be kin, ə in təli rɔʼse go taʼtɨ lə deʼgɨ kɨ indəi rɔʼde ta kulə'tɨ isɨ rai seʼde tɔ.
17 Rɔʼm nəlʼm ngayn dɔ reʼtɨ lə Stepanasɨ, kɨ Portunatus, kɨ Akaykus. Tadɔ, rai nyaʼgɨ ngayn adi mʼin torʼseʼtɨ.
18 Uwəi hangalʼm indəi nanga tokɨ rai sese kakin be tɔ. Majɨ kadɨ gəri kɔsikurə deʼgɨ kɨ be kin.
19 Njekawnanʼgɨ kɨ dɔnangɨ Ajiʼtɨ uwəi jiʼse. Akilasɨ in kɨ Pirisil‡, nanʼtɨ kɨ njekawnanʼgɨ kɨ sii me kəyʼtɨ ləʼde uwəi jiʼse ngayn tɔ.
20 Ngannkonʼgɨ pətɨ uwəi jiʼse. Majɨ kadɨ uwəi ji nan mbunəʼseʼtɨ kɨ rɔnel.
21 Ningə, in mʼin Pol inɓe ə mʼndangɨ ta kuwə ji kin kɨ jiʼm.
22 Re de madɨ dannʼseʼtɨ ndigɨ Luwə el ningə, kadɨ Luwə manʼa. Maranata, Burəɓe re.
23 Kadɨ memajɨ lə Burəɓe Jeju in nanʼtɨ sese.
24 Mʼndigɨʼse kare kare pətɨ me kində rɔ nanʼtɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ.

---

‡ **16:9 16.9** 8-9; KNK 19.8-10 § **16:10 16.10** 4.17 * **16:12 16.12** KNK 18.24 † **16:15 16.15** 1.16
‡ **16:19 16.19** KNK 18.2

Makitu kɨ nja joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Korentɨʼgɨ

Ta kɨ dɔ makituʼtɨ kɨ nja joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Korentɨʼgɨ

Makitu kɨ nja joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Korentɨʼgɨ kin tɔjɨ tokɨ lo ngan mbunə Polʼtɨ kɨ njekawnan. Takasinan el ində mbunə njekawnanʼtɨ kɨ Pol ɔjidɔ kɔjitara kaw mbah lə Pol kɨ inɓe yətɨ rangɨ num ta ɔjidɔ tɔgɨ kɨ ingə kadɨ in njekawkulə. Kɨ gorow təm go ta, rai adɨ takasinan el kakin goto mbunəʼdeʼtɨ nga. Kulənojɨ kɨ majɨ yo ə təl to dann Polʼtɨ kɨ njekawnan gogɨ nga. Be ə Pol ndangɨ makitu kadɨ ɔrʼn ginn nya kɨ ra ta adɨ kulənojɨ kɨ dannʼdeʼtɨ kɨ njekawnan ngan kɨ adɨ yətɨʼn kɔjitara kaw mbahləʼne. Elta rɔnelləʼne kɨ ɔjidɔ nojɨ kɨ uləi nanʼtɨ ningə elta raʼn rɔ ndoo tadɔ nyamajɨʼgɨ kɨ kadɨ rai kɨ njekunmeʼgɨ kɨ dɔnangɨ Judeʼtɨ kɨ sii me ndooʼtɨ. Goʼtɨ elta ɔrta dɔʼneʼtɨ tokɨ nʼin njekawkulə. Tɔgɨ kɨ kadɨ nʼraʼn kulə to njekawkulə kin nʼingə kɨ rɔ Burəɓeʼtɨ (10.8).

Kon taʼgɨ kɨ meʼtɨ: Kandɨ me taʼtɨ 1.1-11. Kulənojɨ kɨ to mbunə Polʼtɨ kɨ njekawnan 1.12-7.16. Mbon nyamajɨʼgɨ kinanʼtɨ tadɔ njekunmeʼgɨ kɨ sii Jude 8-9. Pol un ta el ɔrʼn ta dɔʼneʼtɨ tokɨ nʼin njekawkulə 10-13.

Kuwə ji nan

1 Mʼin Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ kigo ndigɨʼtɨ lə Luwə, nanʼtɨ kɨ ngonnkon Timote, jʼuwə jiʼse in *Njekawnanʼgɨ lə Luwə kɨ sii Korentɨʼtɨ, taa jʼuwə ji deʼgɨ lə Luwə kɨ sii dɔnangɨʼtɨ kɨ Akayʼtɨ kɨ taʼa ba pətɨ tɔ*.

2 Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Bawʼje Luwə in kɨ Burəɓe Jeju Kirisitɨ in nanʼtɨ sese.

Pol ra oyo Luwə

3 Jʼulə tɔjɨ dɔ Luwəʼtɨ kɨ Baw Burəɓeləʼje Jeju Kirisitɨ. Bawʼje kɨ memajɨ liʼə to mbar mbar, kɨ in Luwə kɨ nje sɔlme me nyaʼgɨʼtɨ pətɨ.

4 In ə in nje sɔl meʼje dɔ konʼgɨʼtɨ kɨ dangɨ dangɨ, kadɨ jʼin kaa jɨ sɔl me deʼgɨ kɨ konʼgɨ kɨ dangɨ dangɨ tei dɔʼdeʼtɨ tɔ. Kadɨ jɨ sɔl meʼde kɨ me sɔl kɨ jʼingə rɔʼaʼtɨ.

5 Be tɔ ə, tokɨ jʼingəʼn kon lə Kirisitɨ ngayn, Kirisitɨ sɔl meʼje ngayn tɔ.

6 Re jʼisi jʼingə kon ə, in kadɨ meʼse sɔlʼn, taa in tadɔ kajɨləʼse tɔ. Re meʼse sɔl ə, in kadɨ adɨʼse me sɔl tɔ. Nga ningə, me sɔl kin a ra kadɨ to uwəi tɔgɨʼse ba me konʼtɨ tokɨ jʼisi jʼingə kon kin be tɔ.

7 Lo kinʼtɨ, jʼində meʼje dɔʼseʼtɨ njiriri, tadɔ jɨ gər kadɨ lokɨ isɨ indəi rɔʼse nanʼtɨ seʼje dɔ konʼtɨ, isɨ indəi rɔʼse nanʼtɨ seʼje dɔ me sɔlʼtɨ kɨ jʼisi jʼingə tɔ.

8 Ngannkonʼmʼgɨ, jɨ ndigɨ kadɨ in gəri go kon kɨ te dɔʼjeʼtɨ dɔnangɨ Ajiʼtɨ kin. Deʼgɨ adiʼje kon kadɨ kɨ dum keltaʼa, in kon kɨ aldɔ singəʼje. De kɨ ində meʼne dɔʼtɨ kadɨ nʼa nʼisɨ kɨ dɔʼne taa goto.

9 Jʼin jʼində meʼjeʼtɨ kadɨ jʼin deʼgɨ kɨ gangɨ ta koy dɔʼjeʼtɨ nga. Ningə in be kadɨ jʼuwəʼn kul rɔʼjeʼgɨ inɓe el, nan kadɨ jʼuwəʼn kul Luwə kɨ nje kadɨ njekoyʼgɨ indəi taa lo koyʼtɨ.

10 In in ə taaʼje ta ko koyʼtɨ kin, ningə a nanyi kɨ lo taaʼje kilə taaʼtɨ ɓay. In ə jʼində meʼje dɔʼaʼtɨ, kadɨ a taaʼje ta ko koyʼtɨ kin ɓay.

---

* **1:1 1.1** KNK 18.1

11 Ningə, inɓeʼgi kaa isi indəi rɔʼse taʼti tɔ, me keltaʼti ki Luwə tadɔ ləʼje.
Luwə a ra seʼje maji ki row nya ki deʼgi ngayn dəji tadɔ ləʼje. Lo kinʼti,
maji kin a təl nya ra oyo lə deʼgi ngayn tadɔ ləʼje tɔ.

Pol yəti nduʼne ɔjidɔ kaw mbah ləʼne

12 Nya ki adiʼje rɔnel, meʼje uwəʼje ki ta el, ji gər kadi njiyəʼje dann
deʼgiʼti ki gəri Luwə el, in ki hal ki sɔl lɔm lɔm, ki nya ra ki rɔtaʼti ki in rɔ
Luwəʼti. Ningə in njiyə ki ji njiyə ki gosi lə de el, nan ki ra maji lə Luwə.
Kibo ngayn, in ki panjiyə kin ə ji njiyəʼn ki rɔʼseʼti.
13 Ta ki ji ndangi jʼadiʼse kin, in ta madi ki rangi el, nan in nya ki tudəi ə
in gəri meʼə inɓe kin par. Nga ningə, mʼgər kadi a gəri meʼə ar njay ɓay.
14 Toki in gəri nden nga kin, a in gəri ar njay, ndɔ təl Burəɓe Jejuʼti ki
jʼa jʼin nya rɔnel ləʼse toki a in nya rɔnel ləʼje kin be tɔ.
15 Ki me ki tinyi kati kin ə, mʼndigi kadi in gəi ə mʼte dɔʼseʼti kete, kadi
mʼadiʼse ingəi ra maji ki nja joo.
16 Nga ningə kadi mʼində dɔʼseʼti taa, mʼaw dɔnangi Maseduwannʼti, ə
mʼində Maseduwannʼti ə[†], mʼtəl mʼre dɔʼseʼti gogi ɓay kadi to rai səʼm me
nya geʼgiʼti ləʼm kadi mʼaw Judeʼti.
17 Nduʼm ki mʼun kin, mʼun ki non be par el, taa ndigi raʼgi ləʼm in kigo
mərtaʼti lə de kadi to mʼel mʼene «oyo» ə mʼtəl mʼene «jagi» el.
18 Luwə in nje ra nya ki lowʼəʼti asi kadi mannaji ləʼm: taʼgi ki jʼeli sese
in «oyo» num «jagi» num el.
19 Tadɔ Jeju Kirisiti, Ngonn lə Luwə ki jʼin ki Silasi ge ki Timote ge[‡] jʼiləʼse
mbər ta liʼə kin in «oyo» num «jagi» num el. In de ki ta ki a ingə rɔʼaʼti
in «oyo» par.
20 Ningə kun nduʼgi lə Luwə pəti, Kirisiti ə in nje tɔji de kʼene «oyo» in
ki rɔtaʼti, taa in ki gorow liʼə tɔ ə jʼisi jʼeliʼn jʼene «Amen», tadɔ kuləʼn tɔji
dɔ Luwəʼti tɔ.
21 Ningə in Luwə ə in nje kadiʼje num, ingi num, tɔgi me kində rɔ nanʼti
me tɔ Kirisitiʼti. In ə mbətiʼje indəʼje ta dangi tadɔ ləʼne.
22 In in tɔ ə ində ndaja ləʼne rɔʼjeʼti to nya ləʼne, taa ində Ndilʼne meʼjeʼti
to nya ki adiʼje dɔkete dann nya majiʼgiʼti ki ində taa dangi tadɔ ləʼje, kadi
a adiʼje.
23 Mʼin mʼdəji Luwə kadi gangi ta ndɔʼm, re mʼngom: ningə in kadi
mʼtuji meʼse el, ə mʼtəl mʼreʼn Korentiʼti gogi el.
24 Ningə ji sangi row kadi jʼində tɔgi dɔʼseʼti kadi uni meʼse el jagi, tadɔ
isi uwəi tɔgiʼse ɓa me kunmeʼti ne nga. Nya ki jʼisi ji sangi, in kində rɔ
nanʼti sese dɔ kuləʼti kadi ingəi rɔnel.

2

1 Ki ɔjidɔʼm, mʼoo maji ngayn kadi mʼtəl mʼaw rɔʼseʼti gogi el, nan to
mʼtuji meʼse.
2 Tadɔ re mʼtuji meʼse ə, de ki a adiʼm rɔnel goto. De ki a adiʼm rɔnel ə,
in ingi ka ki mʼa mʼtuji meʼse kakin par.
3 Ningə, in ginnʼə kin ə, mʼndangiʼn makituʼti to ndangi mʼadiʼse* kadi
to mʼaw ki rɔʼm el. Mʼaw ki rɔʼm el nan to deʼgi ki kadi adiʼmʼin rɔnel,
təli tuji meʼm to tuji yo. Mʼgər maji ngayn, ki ɔji dɔʼse, kadi rɔnel ləʼm in
rɔnel ləʼse pəti.
4 In ki me kon ki ngayn, ki me ki ur madʼa, ki mann non ki tɔ kum ə
mʼndangiʼn makitu mʼadiʼse. Ningə in kadi mʼtujiʼn meʼse el, nan kadi in
gəri ndigi ki mʼndigiʼse.

---

† **1:16 1.16** KNK 19.21 ‡ **1:19 1.19** KNK 18.5 * **2:3 2.3** 7.8

Me Pol sɔl dɔ deʼtɨ kɨ nje tujɨ meʼə

5 Re de madɨ in nje ginn me kɨ tujɨ nga ə, in mʼin ə tujɨ meʼm el nga, nan
in ingɨ pətɨ ə tujɨ meʼse. Kɨ kadɨ jʼeli jʼadɨ aldɔ majɨ el ə, tujɨ me deʼgɨ madɨ
dannʼseʼtɨ nga.
6 Ningə ko de kɨ be kin, ta bulə deʼgɨ kɨ kawinan kɨ dɔʼaʼtɨ inɓe kin ka
asʼa nakɨ.
7 In be ə, kɨ ngɔsine kin, kadɨ adi meʼse sɔl dɔʼaʼtɨ, ə uləi dingəm meʼəʼtɨ,
nan to metujɨ kɨ aldɔ majɨ in utɨ dɔʼa.
8 Lo kinʼtɨ, mʼdəjɨʼse kadɨ ɔjiʼə ndigɨ kɨ in ndigiʼə adɨ gər.
9 Nga ningə, ginn ndangɨ kɨ mʼndangɨ makitu mʼadɨʼse in kadɨ mʼnan
meʼse mʼoo ke təli rɔʼse go taʼtɨ me nyaʼgɨʼtɨ pətɨ wa.
10 Lokɨ meʼse sɔl dɔ deʼtɨ kɨ ra nya kɨ majel, mʼin kaa meʼm sɔl dɔʼaʼtɨ
tɔ. Nga ningə, re meʼm sɔl, lokɨ nya madɨ to kadɨ meʼm sɔl dɔʼtɨ ə, in tadɔ
ləʼse ə meʼm sɔlʼn takum Kirisitɨʼtɨ.
11 Tadɔ kadɨ *Satan ingə tarow dɔʼjeʼtɨ el, tadɔ jɨ gəri ndigɨ raʼgɨ liʼə ɓətɨ.

Me Pol ra sururu

12 Lokɨ mʼaw mʼte Tirowasɨʼtɨ kadɨ mʼiləmbər Poyta kɨ majɨ lə Kirisitɨ,
mʼoo kadɨ Burəɓe te tarow taʼtɨ panyi adɨʼm,
13 nan meʼm ra sururu, tadɔ mʼingə ngonnkonʼm Titɨ el. In be ə, mʼinyə
njekunmeʼgɨ, ə mʼun tarow kaw Maseduwannʼtɨ[†].

Təti rɔ me kində rɔ nanʼtɨ kɨ Kirisitɨ

14 Jʼuləi tɔjɨ dɔ Luwə kɨ ɔyʼje kɨ dɔkagiloʼgɨ pətɨ adɨ jʼin me rɔʼtɨ kɨ Kirisitɨ
təti kin. Luwə unʼje ilə̈ʼn mbər lə Kirisitɨ kɨ loʼgɨ pətɨ adɨ deʼgɨ gəriʼə to
nɔm kagɨ kɨ banyʼa ətɨ majɨ kɨ sanan kɨ lo lo be.
15 Lo kinʼtɨ, jɨ to to nɔm kagɨ kɨ banyʼa ətɨ majɨ, kɨ Kirisitɨ un adɨ Luwə
be. Jʼəti majɨ, tadɔ deʼgɨ kɨ isɨ sangi kajɨ num, tadɔ deʼgɨ kɨ isɨ ai tujɨʼtɨ num
tɔ.
16 Kɨ rɔ deʼgɨ madɨʼtɨ, in banyi koy kɨ isɨ aw seʼde koyʼtɨ, nan kɨ rɔ nje kɨ
nungɨʼtɨ, in banyi kajɨ kɨ isɨ aw seʼde kajɨʼtɨ tɔ. Eke nan ə asɨ kadɨ ra kulə
kin wa?
17 Jʼin jɨ to to ndəgɨ deʼgɨ ngayn kɨ isɨ uni ta lə Luwə to nyara gatɨ kin el.
Jʼeli ta kɨ rɔtaʼtɨ, kɨ in rɔ Luwəʼtɨ, takum Luwəʼtɨ me kində rɔ nanʼtɨ me tɔ
Kirisitɨʼtɨ.

3

Bərkuləʼgɨ kɨ me kunmindɨʼtɨ kɨ sigɨ

1 Kadɨ mʼdəjɨ mʼoo ke jʼisi jɨ sangɨ kadɨ jɨ tɔjɨ rɔʼje inɓe kaa ɓay wa? Ke
kadɨ jɨ rai tokɨ deʼgɨ madɨ isɨ rai, isɨ taai makitu lo kɨ rangɨʼtɨ kadɨ mannajɨ
dɔʼdeʼtɨ kɨ rɔʼseʼtɨ, ingɨ kɨ taai makitu jɨʼseʼtɨ awi kɨ lo rangɨʼtɨ kin be wa?
2 Makitu kɨ kadɨ mannajɨ dɔʼjeʼtɨ ə, in darɔʼse inɓeʼgɨ. In makitu kɨ
ndangɨ ngarmeʼjeʼtɨ, kɨ deʼgɨ pətɨ gəri num isɨ tudəi num.
3 To kɨ taga kadɨ in makitu kɨ Kirisitɨ ndangɨ, adɨʼje jɨʼjeʼtɨ, ulə̈ʼnʼje. Kirisitɨ
ndangɨ kɨ mann ndangɨ nya makituʼtɨ el, nan ndangɨ kɨ Ndil Luwə kɨ nje
kisɨ kumngayira; in makitu kɨ ndangɨ dɔ mbalʼtɨ el, nan ndangɨ ngarme
deʼtɨ*.
4 In kin ə in me tinyi katɨ kɨ jʼawʼn takum Luwəʼtɨ kɨ takul Kirisitɨ.
5 Ningə jʼa jʼel jʼene in kɨ tɔgɨʼjeʼgɨ inɓe ə jɨ raʼn nya madɨ el, nan in kɨ
tɔgɨ kɨ in rɔ Luwəʼtɨ.

---

† **2:13 2.13** 12-13; KNK 20.1 * **3:3 3.3** Tekitaga 24.12; Jeremi 31.33; Ejəkel 11.19, 36.26

6 In Luwə inɓe tɔ ə adɨ'je tɔgɨ, adɨ jɨ təl'n nje ra kuləɓər'gɨ me
kunmindɨ'tɨ kɨ sigɨ. In kunmindɨ kɨ in ginn Ndukun'tɨ el, nan in ginn Ndil
Luwə'tɨ. Tadɔ *Ndukun kɨ ndangɨ in nje re kɨ koy, nan Ndil Luwə in nje
re kɨ kajɨ.
7 Kete ndukun in kɨ ndangɨ kɨ gajɨ ta'gɨ kare kare go nan'tɨ dɔ bar mbal'tɨ,
ə kunjɨ tɔɓar lə Luwə unjɨ dɔ'tɨ kin. *Mojɨ kɨ nje re kɨ ndukun kakin,
takum'ə on por wor wor, kɨ lo kadɨ ngann Isirayel'gɨ gonyi takum'ə goto[†].
Ningə takum'ə kɨ on por kin, unjɨ dɔkagilo nden be par ə ginn'ə gangɨ. Ə
re ra kulə kɨ Ndukun kɨ nje re kɨ koy adɨ kunjɨ be ningə,
8 ra kulə kɨ Ndil Luwə a ətɨ ɓol kɨ dum ɓay.
9 Re kulə lə Ndukun kɨ a aw kɨ de'gɨ me ta kɨ gangɨ'tɨ adɨ kunjɨ ningə,
kulə kɨ kadɨ Luwə təl'n de'gɨ de'gɨ'tɨ kɨ dana takum'ne'tɨ a adɨ kunjɨ kɨ ətɨ
ɓol ngayn ɓay.
10 J'asi kadɨ j'eli j'ene, tɔɓar kɨ dɔkete, kunj'ə goto non tɔɓar'tɨ kɨ ɓone
kin, kɨ in kunjɨ kɨ utə in kɨ kete sanyi.
11 Kin ə nya kɨ lo ti ə a ində dər ə ingə tɔɓar ningə, nya kɨ a to bitɨ kɨ
non'tɨ tɔɓar li'ə a ətɨ ɓol kɨ dum.
12 Nya kɨ j'isi nginə ta'a kin ə ra adɨ j'awi kɨ me kɨ tinyi katɨ.
13 J'in jɨ ra tokɨ Mojɨ ra'n kin el. Mojɨ kɨ ilə ku takum'ne'tɨ kadɨ ngann
Isirayel'gɨ oyi ta tɔlta kunjɨ kɨ lo ti ə a goto kin el[‡].
14 Nyagər lə ngann Isirayel'gɨ goto, dɔ'de boi boi. Ningə bitɨ ɓone kin
ka, lokɨ isɨ tudəi Kunmindɨ kɨ kɔkɔ ə, ku kin to ba inɓe ɓay. To ba, de
un kum'de'tɨ el, tadɔ in kɨ kində rɔ nan'tɨ kɨ Kirisitɨ ə ku kin a goto'n kɔ
takum'de'tɨ.
15 Bitɨ ɓone kin ka, lokɨ isɨ tudəi makitu'gɨ kɨ Mojɨ ndangɨ kin ə, ku madɨ
utɨ kum'de dɔ nyagər'tɨ inɓe ɓay.
16 Nan tokɨ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: Lokɨ Mojɨ tur rɔ'ne kɨ
rɔ Burəɓe'tɨ par ə un ku kɔ takum'ne'tɨ[§].
17 Tadɔ Burəɓe in Ndil, ningə lokɨ Ndil Burəɓe in səm'tɨ, low'ə'tɨ kin ə
taa k'inyə taa in səm'tɨ tɔ.
18 Ningə j'in pətɨ, ku in kɨ goto kum'je'tɨ kɔ, adɨ jɨ tɔjɨ tɔɓar lə Burəɓe
rɔ'je'tɨ tokɨ kɔtirongɨ a tɔjɨ'n ndil de be. Lo kin'tɨ, jɨ mbəl jɨ to to Burəɓe
inɓe be. Burəɓe kɨ in Ndil adɨ tɔɓar li'ə unjɨ dɔ'je'tɨ unjɨ kunjɨ kɨ ətɨ ɓol
kɨ dɔ mad'a'tɨ, dɔ mad'a'tɨ.

4

Kirisitɨ in nan'tɨ kɨ njekawkulə'gɨ

1 Tokɨ in kulə kɨ Luwə ə adɨ'je kigo memajɨ'tɨ li'ə, tɔgɨ'je goto ta'tɨ el.
2 J'in jɨ mbətɨ nyara kɨ lo kiyə'tɨ, kɨ nya kɨ to rɔsɔl kɨ de'gɨ isɨ rai.
Panjiyə'je in kɨ lo kədikum nan'tɨ el, taa jɨ mbir ta lə Luwə dow kare
el tɔ. Lokɨ jɨ tɔjɨ nya kɨ rɔta'tɨ kɨ taga ə, jɨ sangɨ kadɨ jɨ taa me de'gɨ takum
Luwə'tɨ to taa yo.
3 Nga ningə, re Poyta kɨ majɨ kɨ j'isi j'iləmbər'ə kin, to lo kiyə'tɨ ə, to lo
kiyə'tɨ tadɔ de'gɨ kɨ isɨ awi tujɨ'tɨ,
4 tadɔ nje kɨ uni me'de el. Ingɨ kɨ ngar nje kində tɔgɨ'ne dɔ dɔnangɨ'tɨ
ne, utɨ kum nyagər lə'de nga adɨ lo kadɨ oyi kunjɨ Poyta kɨ majɨ lə nje tɔjɨ
tɔɓar lə Kirisitɨ kin goto. Kirisitɨ kɨ in banakum Luwə inɓe.
5 Tokɨ rɔta'tɨ, j'isi j'iləmbər rɔ'je j'inɓe el, nan in Jeju Kirisitɨ kɨ Burəɓe
ə j'isi j'iləmbər'ə. Nga ningə j'inɓe j'in ɓər lə'se tadɔ lə Jeju.

---

† **3:7 3.7** Tekitaga 34.29 ‡ **3:13 3.13** Tekitaga 34.33 § **3:16 3.16** Tekitaga 34.34

6 Tadɔ Luwə kɨ nje k'el k'ene: «Kadɨ kunjɨ unjɨ dann lo kɨ diw'tɨ*» kin
ə adɨ kunjə unjɨ ngann me'je'tɨ, kadɨ jɨ gəri'n tɔɓar li'ə kɨ unjɨ takum
Kirisitɨ'tɨ kin.
7 Ningə nya majɨ lə Ndil kin, j'oti darɔ'je'tɨ kɨ yai kɨ to to ngoo kɨ kuwə
kɨ hanjɨ be kin. In be kadɨ to ar njay tokɨ tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol kin in rɔ Luwə'tɨ
um in rɔ'je'gɨ'tɨ el.
8 Kon'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kawinan kɨ dɔ'je'tɨ, nan budɨ singə'gɨ el; me'je
gangɨ mann, nan j'ore me'je ngan inɓe kin.
9 De'gɨ indəi kum'je ndoo, nan Luwə inyə'je kɔ el; tɔti'je nanga, nan
tɔli'je el.
10 Darɔ'je isɨ otɨ koy lə Kirisitɨ kɨ lo'gɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, kadɨ de'gɨ oyi tokɨ
Kirisitɨ isɨ kɨ dɔ'ne taa darɔ'je'tɨ.
11 Tadɔ j'in kɨ j'isɨ kɨ dɔ'je taa, j'isɨ ta koy'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ tadɔ lə
Kirisitɨ. In be kadɨ de'gɨ oyi tokɨ Kirisitɨ isɨ kɨ dɔ'ne taa darɔ'je'tɨ kɨ ndɔ
madɨ ə a oy kin.
12 Lo kin'tɨ, j'in j'a j'ində taa lo koy'tɨ kadɨ to j'isi'n kumngayira ba tɔ.
13 Tokɨ in ndil kunme kɨ kareba ə isɨ ra kulə me'je'tɨ, makitu lə Luwə el
ene: «In tadɔ kun kɨ m'un me'm m'adɨ Luwə ə m'elta li'ə†.» Ningə j'in
kaa in tadɔ kun kɨ j'uni me'je j'adɨ Luwə ə j'elita li'ə tɔ.
14 Tadɔ jɨ gər kadɨ, Luwə kɨ te kɨ Burəɓe Jeju lo koy'tɨ kin, a te se'je lo
koy'tɨ kɨ Kirisitɨ tɔ. A te se'je kadɨ ində'je num, ingɨ num kadɨ'ne'tɨ.
15 Nya'gɨ pətɨ kɨ te dɔ'je'tɨ in tadɔ majɨ lə'se. Ningə, lo kin'tɨ, ra majɨ lə
Luwə a to mbar mbar kadɨ aw kɨ dɔ de'gɨ'tɨ kɨ kete kete. Aw kɨ kete kete
kadɨ to de'gɨ kɨ nje kelta kɨ Luwə, rai'ə oyo ge, piti'ə ge, toi mbar mbar kɨ
dɔ'tɨ.
16 In tadɔ kin ə, j'ingə'n tɔgɨ par par. Re darɔ'je kɨ k'oo kɨ kum ne kin ə
tɔg'ɔ isɨ təl kɨ gogɨ kaa, ndil'je isɨ ingə tɔgɨ kɨ rangɨ kɨ ndɔ'gɨ ndɔ'gɨ.
17 Tadɔ kon'gɨ kɨ j'isɨ j'ingəi'de ɓone kin, in kon kɨ dɔkagilo li'ə in nden
be par, taa ɔlɔ kəl kare tɔ, lokɨ j'un j'ində kadɨ tɔjɨ kɨ ətɨ ɓol, kɨ bitɨ kɨ non'tɨ
kɨ a re go nje'gɨ'tɨ kin.
18 Nya kɨ j'isɨ j'anyi ngod'o, in nya kɨ de oo kɨ kum'ne kin el, nan in nya
kɨ de oo kɨ kum'ne el yo. Nya kɨ de oo kɨ kum'ne, ndɔ'a in ngayn el, nan
nya kɨ de oo kɨ kum'ne el, a to bitɨ kɨ non'tɨ.

5

Darɔ kɨ sigɨ

1 Jɨ gər majɨ kadɨ re darɔ'je kɨ j'in me'tɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kɨ to to *kəyku be
kin tujɨ ə, j'awi kɨ darɔ kɨ sigɨ kɨ in kəy kɨ Luwə ra adɨ'je me dɔran'tɨ non,
kɨ in kəy kɨ de ra kɨ ji'ne el. In kəy kɨ a to bitɨ kɨ non'tɨ.
2 Tadɔ kisɨ kɨ j'isɨ me darɔ'tɨ kɨ in kəyku kin, j'isɨ tuməi um um, tadɔ jɨ
ge ngayn kadɨ j'uləi darɔ'je kɨ dɔran'tɨ rɔ'je'tɨ kɨ to to kəy kɨ bitɨ kɨ non'tɨ
dɔ mad'a'tɨ.
3 Be ə lokɨ re darɔ'je kɨ dɔnangɨ'tɨ goto ə de a oo'je kɨ rɔ'je kare el.
4 Tadɔ kisɨ'je me darɔ'tɨ, kɨ in kəyku kin, jɨ tumə um um, nya aldɔ
singə'je. Ningə jɨ ndigɨ kadɨ j'ɔri rɔ'je kɔ me darɔ'tɨ kin el, nan jɨ ndigɨ
kadɨ j'uləi darɔ kɨ dɔran'tɨ dɔ'tɨ, kadɨ darɔ kɨ kumngayira tu dɔ darɔ kɨ
koy.
5 Ningə in Luwə inɓe ə ində kadɨ nya'gɨ kin a rai nya be dɔ'je'tɨ. In in
ə ində Ndil'ne me'je'tɨ to nya kɨ adɨ'je dɔkete dann nya majɨ'gɨ'tɨ kɨ ində
taa dangɨ tadɔ lə'je, kadɨ a adɨ'je.

---

* **4:6 4.6** Lotum 1.3 † **4:13 4.13** Pa'gɨ 116.10

6 Lo kinʼti, jʼuwəi tɔgiʼje ba ki dɔkagiloʼgi pəti. Ningə ji gər kadi loki jʼin
me darɔʼti ki dɔnangiʼti ne kin ɓay ə, jʼin gidi kəyʼtiləʼje, sanyi ki Burəɓe.
7 Toki rɔtaʼti, in ki takul kunme ə jʼisi jʼawʼn, um in kumʼje ə oo lo ə jʼisi
jʼawʼn el.
8 Jʼuwə tɔgiʼje ba ə jʼisi jʼawʼn, ningə ji ndigi ngayn kadi jʼinyə darɔ kin,
ə jʼaw jʼində ɓe kadi Burəɓeʼti.
9 Nga ningə, re jʼisiʼn me darɔʼti kin, eke ji tusʼə jʼinyə, nya ki uwə meʼje,
in ta kadi ji nəl Burəɓe.
10 Tadɔ maji kadi jʼa ji te kare kare kadi ji ra non Kirisitiʼti, lo gangi taʼti
liʼə. De ki ra kaa a ingə nya ki sɔw dɔʼne, kigo kulə raʼaʼti ki un darɔʼne
raʼn: ki re inʼn kulə ki maji eke kulə ki majel.
11 Ginn nya ki kadi ji ɓolʼn Burəɓe, ji gər maji, in ə jʼisi sangi row kadi
ji ɓukiʼn deʼgi goʼjeʼti. Luwə gərʼje ar njay, ningə mʼgər kadi ingi kaa, ki
kadi elita ki ngom el ə, in gəri mʼin ar njay tɔ.
12 Ji ndigi kadi ji təl jʼelita dɔ rɔʼjeʼti rangi ɓay taa kadi in gəriʼje, el,
nan jʼun sese tarow kadi rɔʼse nəlʼse dɔʼjeʼti. Lo kinʼti, a ingəi ta ki kadi
a turi deʼgiʼti ki isi indəi guʼde ki nyara ki gidiʼdeʼti ne kare, um nyara ki
ngarmeʼdeʼti el kam.
13 Re in rɔtaʼti kadi jʼin deʼgi ki dɔʼje goto ə, in tadɔ lə Luwə ə dɔʼje
gotoʼn, a re jʼin nje kumkarʼgi tɔ ə, in tadɔləʼse ə jʼinʼn nje kum karʼgi tɔ.
14 Toki rɔtaʼti, ndiginan lə Kirisiti onɓe dɔʼjeʼti, jʼin ki ji gər toki de
kareba oy tadɔ deʼgi pəti, adi deʼgi pəti oyi kin.
15 Oy tadɔ deʼgi pəti, kadi deʼgi ki sii ki dɔʼde taa, sii tadɔləʼde inɓeʼgi
el nga, nan tadɔ lə de ki oy ə ində taa lo koyʼti tadɔləʼde kin.
16 Nga ningə, jʼa jʼooʼde kigo kʼooʼəʼtiləʼde el biti nga. Re kete jʼin, jʼoo
Kirisiti kigo kʼooʼəʼtiləʼde ka, ki ngɔsine kin, jʼa jʼooʼə be el ratata nga.
17 Re de ində rɔʼne nanʼti me tɔ Kirisitiʼti ə, in nyakində ki sigi. Nyaʼgi
ki kɔkɔ dəri kɔ, nyaʼgi ki rɔʼaʼti pəti, təli nya ki sigi.
18 Ningə nyaʼgi kin pəti in rɔ Luwəʼti, ki nje təl kuləʼje noji nanʼti səʼne,
ki row lə Kirisiti. Luwə ki adiʼje kulə kulə deʼgi noji nanʼti siʼə inɓe.
19 Tadɔ in Luwə ə, ki row lə Kirisiti, uləʼn deʼgi ki dɔnangiʼti, noji nanʼti
səʼne, ki kanji tudə majelʼgi ləʼde ki rai. Nga ningə, ində taa kulə noji
nanʼti taʼjeʼti kadi jʼiləmbərʼə.
20 Jʼin deʼgi ki Luwə uləʼje to nje ra kulə tor Kirisitiʼti. Nga ningə, Luwə
unʼje ɓariʼnʼse ki rɔʼneʼti. Me tɔ Kirisitiʼti, jʼuwə ngonn mbay njaʼse ba,
uləi noji nanʼti ki Luwə.
21 Kirisiti ki ra majel el, nan Luwə ɓuki majelʼgi ləʼje ki dɔʼaʼti. Ɔy ki
dɔʼaʼti, kadi ki row liʼə, Luwə təlʼnʼje deʼgiʼti ki dana takumʼneʼti.

6

1 Toki jʼində rɔʼje nanʼti ki Luwə dɔ kuləʼti, ji dəjiʼse kadi kidi ra maji lə
Luwə ki ingəi kin el.
2 Tadɔ Luwə inɓe el ene:
«Dɔkagiloʼti ki maji, mʼoo dɔ nduʼi,
Ndɔ ki in ndɔ kaji deʼgi, mʼre mʼɔsi kilʼi.»
Nga ningə, dɔkagilo ki maji nga ə to kin, ndɔ kaji deʼgi nga ə re kin*.
3 Kadi to kulə ki jʼisi ra kin ta goto dɔʼti, ji sangi row kadi ji tugə de madi
jigiʼti el.

* **6:2 6.2** Ejay 49.8

4 Nya kɨ j'isɨ sangɨ, jɨ sangɨ kadɨ jɨ tɔjɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ, tokɨ rɔta'tɨ, j'in
njekuləɓər'gɨ lə Luwə. J'uwə tɔgɨ'je ba ə jɨ təl j'uwə ɓay, me kon'gɨ'tɨ, me
kumtondoo'tɨ, me ɓol'tɨ,
5 ginn kində'tɨ lə de'gɨ, me dangay'tɨ, kɨ me sulə'tɨ kɨ de'gɨ suləi bulə
de'gɨ dɔ'je'tɨ. Me kulə'tɨ kɨ aldɔ singə'je, lo to ɓi goto, me ɓo'tɨ, kaa j'uwə
tɔgɨ'je ba[†].
6 Jɨ tɔjɨ kadɨ j'in njekuləɓər'gɨ lə Luwə me kar njay'tɨ, me gər Luwə'tɨ,
me koreme'tɨ, me ramajɨ'tɨ. Ndil Luwə in se'je nan'tɨ, jɨ ndigɨ de'gɨ ndigɨ
kɨ rɔta'tɨ, kɨ kədinan goto'tɨ.
7 Jɨ tɔjɨ kadɨ j'in njekuləɓər'gɨ lə Luwə me kiləmbər ta'tɨ kɨ rɔta'tɨ, kɨ
j'ilə kɨ tɔgɨ lə Luwə. Nya katɨ lə'je, kɨ dər rɔ lə'je, in nyara kɨ dana takum
Luwə'tɨ.
8 De'gɨ ɔsi kurə'je ge uləi rɔsɔl dɔ'je'tɨ ge, elita kɨ majel dɔ'je'tɨ ge, elita
kɨ majɨ ge. J'isɨ j'elta kɨ rɔta'tɨ kin ka oyi'je to nje ngom'gɨ,
9 gəri'je ɓətɨ, nan oyi'je to de'gɨ kɨ gəri'de el be, j'a jɨ njiyə kɨ dɔ'je taa,
nan oyi'je to njekoy'gɨ. Uwəi'je dangay'tɨ kɨ kanjɨ tɔl'je,
10 tuji me'je ka rɔ'je nəl'je par par. J'in njendoo'gɨ, nan jɨ təl de'gɨ ngayn
nje nyakingə'tɨ, to to nya kɨ nya lə'je goto be, nan kɨ rɔta'tɨ ə, nyakingə'gɨ
pətɨ in yan'je.
11 In de'gɨ kɨ Korentɨ'tɨ, j'el kann kumta, jɨ te me'je kɨ rɔ'se'tɨ.
12 Jɨ tɔjɨ'se ndigɨ kɨ jɨ ndigɨ'se kɨ taga, nan in ingɨ ə tei me'se adi'je el.
13 Lo kin'tɨ, m'el'se ta tokɨ baw ngann'gɨ a el'n ngann'ne'gɨ ta kin be.
Ningə jɨ dəjɨ'se kadɨ ingɨ kaa, tei me'se adi'je tokɨ j'in jɨ te'n me'je j'adɨ'se
kakin be tɔ.

Gangɨ nan kɨ majel

14 Majɨ kadɨ uləi dɔ'se kɨ non be par ginn jugɨ'tɨ kɨ kareba kɨ nje kɨ gəri
Luwə el kam el. Nya kɨ rɔta'tɨ kɨ nya kɨ majel a indəi rɔ'de nan'tɨ el; kunjɨ
ingɨ kɨ lo kɨ diw asɨ kadɨ a indəi rɔ'de nan'tɨ el.
15 Lo kadɨ Kirisitɨ ingɨ kɨ Su ta'de asɨ nan goto; de kɨ njekunme kadɨ Luwə
ingɨ kɨ de kɨ nje kunme'ne kadɨ Luwə el, nya kɨ a uwəi nan dɔ'tɨ goto.
16 Nya kɨ a oro *Kəy lə Luwə kɨ kagɨ yo'gɨ nan'tɨ goto. Tadɔ j'in ə, j'in
Kəy lə Luwə kɨ nje kisɨ kumngayira ba tokɨ Luwə inɓe el'n ene:
«M'a m'ra ɓe dann'de'tɨ, ə m'a m'njiyə se'de nan'tɨ,
m'a m'in Luwə lə'de, ə in a in de'gɨ lə'm tɔ[‡].»
17 In tadɔ kɨ be kin ə, Burəɓe el'n ene:
«In gangɨ nan kɨ de'gɨ kɨ gəri m'in el,
ɔdi nya kɨ to njen el,
ə m'in m'a m'uwə'se kɨ rɔ'm'tɨ[§].»
18 Burəɓe kɨ Nje tɔgɨ pətɨ el ɓay ene:
«M'a m'in Luwə kɨ Baw'se, ə in, a in ngann'm'gɨ kɨ dingəm kɨ kɨ dene k'el
Burəɓe kɨ nje tɔgɨ pətɨ[*].»

7

1 Nje ndigɨ'gɨ lə'm, tokɨ j'ingəi kunndu'gɨ kɨ Luwə un adi'je be kin, majɨ
kadɨ j'inɓe'gɨ, j'ari rɔ'je njay dɔ nya'tɨ kɨ a njenyi kɨ darɔ'je kɨ ndil'je.
Ningə adɨ j'indəi rɔ'je ta dangɨ me ɓol Luwə'tɨ.

Rɔnel lə Pol

2 Indəi'je ngarme'se'tɨ! De madɨ kɨ jɨ ra si'ə nya kɨ low'ə'tɨ el goto, de kɨ
jɨ tɔ ko nya li'ə goto, taa de kɨ j'ədi'ə jɨ taa nya li'ə kaa goto tɔ.

---

† **6:5 6.5** KNK 16.23, 19.29, 21.30 ‡ **6:16 6.16** Lebitiki 26.12; Ejəkel 37.27 § **6:17 6.17** Ejay 52.11; Ejəkel 20.34 * **6:18 6.18** 2 Samiyel 7.14; Ejay 43.6

3 Ningə m'elta kin be kadɨ m'gangɨ'n ta dɔ'se'tɨ el, tadɔ m'el kete nga tokɨ j'ində'se ngarme'je'tɨ kadɨ re in koy ə koy, kajɨ ə kajɨ.
4 M'tinyi me'm katɨ ngayn kɨ rɔ'se'tɨ, m'ində gu'm ngayn tadɔ lə'se. M'ingə mesɔl ngayn, rɔ'm nəl'm kɨ dum, me kon'gɨ'tɨ kɨ j'ingəɨ'de.
5 Lokɨ jɨ re jɨ te dɔnangɨ Maseduwann'tɨ nu kin, lo kɔrkon goto, j'ingəɨ kon'gɨ kɨ dangɨ dangɨ: rɔ gugɨ gidɨ'je, ɓol rosɨ me'je.
6 Nan Luwə kɨ njekulə dingəm me de'gɨ'tɨ kɨ nje sɔl dɔ'de, adɨ'je tɔgɨ kɨ row re lə Titɨ.
7 Nga ningə, in re lə Titɨ par ə adɨ'je tɔgɨ el, nan in tɔgɨ kɨ adɨ'ə kin tɔ ə adɨ'je tɔgɨ. Titɨ el'je tokɨ in ndigɨ ngayn kadɨ oyi m'in, taa mann non re kum'se'tɨ num, ta on me'se num tadɔ lə'm. Lo kin'tɨ, m'ingə rɔnel ngayn dɔ mad'a'tɨ ɓay.
8 Re makitu kɨ m'ndangɨ m'adɨ'se kete kin tujɨ me'se kaa, m'ndingə rɔ'm dɔ'tɨ el. Re m'ndingə rɔ'm dɔ'tɨ ə, in tadɔ k'oo kɨ m'oo kadɨ tujɨ me'se dɔkagilo madɨ'tɨ*.
9 Ningə kɨ ngɔsine kin, rɔ'm nəl'm tadɔ me'se kɨ tujɨ kin el, nan tadɔ k'in kɨ metujɨ lə'se aw sese adɨ inyəɨ gorow njiyə'se kɨ majel kɔ. Me'se kɨ tujɨ kin ə in nya kɨ Luwə ndigɨ, adɨ j'in j'el tokɨ nya madɨ kɨ majel kare kɨ jɨ ra sese goto.
10 Tadɔ metujɨ kɨ nəl Luwə, re kɨ k'inyə gorow njiyə kɨ majel kɔ, kadɨ te kɨ de kajɨ'tɨ, kɨ kanjɨ kadɨ de ndingə rɔ'ne dɔ me'tɨ kɨ tujɨ kin. Nan metujɨ kɨ de inyə'n row nya ra'ne kɨ majel kɔ el, a re kɨ koy.
11 Kɨ ngɔsine kin, inɓe'gɨ oyi kandɨ metujɨ kɨ nəl Luwə kin kɨ kum'se: Ra adɨ toi ɓi dɔ rɔ'se'tɨ el! Dəji me sɔl kɨ rɔ tinyi'se num, ndingəɨ rɔ'se ngayn num, ɓol tɔl'se num, in ndigɨ ngayn kadɨ oyi m'in num, ta on me'se tadɔ lə'm num, taa ta'se in dɔ de'tɨ kɨ ra nya kɨ gorow'ə'tɨ el kakin num tɔ. Tɔji me nya'gɨ'tɨ pətɨ tokɨ ɔjidɔ ta kin ingɨ, ari njay.
12 Nga ningə, m'ndangɨ makitu kin m'adɨ'se tadɔ lə de kɨ ra nya kɨ low'ə'tɨ el kin el num, taa tadɔ lə de kɨ nya kɨ gorow'ə'tɨ el kin tujɨ me'ə el num tɔ. Nan in kadɨ inɓe'gɨ, oyi tingə kɨ in tingəɨ bil tadɔ lə'je kin kɨ kum'se, takum Luwə'tɨ.
13 In kin ə in nya kɨ adɨ'je tɔgɨ. Ningə j'ingə tɔgɨ par el, nan j'ingə rɔnel kibo ngayn inɓe ɓay tɔ, lokɨ j'oo nəl kɨ rɔ Titɨ nəl'ə tadɔ kuwə kɨ ingɨ pətɨ uwəɨ hangal'a indəɨ nanga me hal'se'tɨ kɨ tɔji.
14 Kində kɨ m'un'se m'ində'n gu'm kɨ rɔ'a'tɨ kin, rɔ'm sɔl'm el. To kɨ ka kɨ j'el'se ta kɨ rɔta'tɨ kɨ ndɔ'gɨ, pitɨ kɨ jɨ pitɨ'se non Titɨ'tɨ tɔjɨ rɔ'ne kɨ taga kadɨ in ta kɨ rɔta'tɨ.
15 Lo kin'tɨ, rɔ'a nəl'ə ngayn ɓay dɔ'se'tɨ, lokɨ me'ə olo dɔ təlrɔ go ta'tɨ lə'se pətɨ, kɨ kuwə kɨ uwəɨ'ə kɨ rɔ'se'tɨ kɨ ɓukɨ nan'tɨ kɨ ɓol.
16 Rɔm nəl'm ngayn adɨ m'ində me'm dɔ'se'tɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ.

8

Kaw nya tadɔ ra'n kɨ njekunme'gɨ kɨ Jerujalem

1 Ngannkon'm'gɨ, jɨ ndigɨ kadɨ in gəri majɨ kɨ Luwə ra kɨ Njekawnan'gɨ kɨ dɔnangɨ Maseduwann'tɨ kin.
2 Kon'gɨ kɨ dangɨ dangɨ te dɔ'de'tɨ, nan be kaa rɔ'de nəl'de kɨ aldɔ majɨ, adɨ me ndoo'tɨ lə'de kɨ ngayn inɓe kin kaa, uni nya majɨ'gɨ lə'de ngayn kɨ me kɨ kare.
3 M'man najɨ lə'de dɔ'tɨ tokɨ uni kigo tɔgɨ'de'tɨ, kɨ madɨ'gɨ uni kɨ aldɔ tɔgɨ'de inɓe ɓay. Ningə in kɨ me ndigɨ lə'de inɓe ə adɨ.

---

* **7:8 7.8** 2.3

4 Dəjiʼje ə təl dəji ɓay, kadɨ jʼadɨʼde tarow kadɨ nʼingɨ kaa nʼuləi jiʼde me
nyakawʼtɨ tadɔ lə deʼgɨ lə Luwə kɨ sii Jerujalemʼtɨ kin tɔ*.
5 Rai nya kɨ aldɔ in kɨ jʼində meʼje dɔʼtɨ kadɨ a rai. Uni rɔʼde inɓe adi
Burəɓe kete, ningə goʼtɨ, uni adiʼje tɔ, kigo ndigɨʼtɨ lə Luwə.
6 In tadɔ kin ə, jʼuləʼn dingəm me Titɨʼtɨ kadɨ təl aw tɔlta kulə nyakaw
tadɔ ra majɨ kin, tokɨ ulə̈ʼn ngirə dannʼseʼtɨ nga kin.
7 Nga ningə, tokɨ in nje nya kɨ to mbar me nyaʼgɨʼtɨ pətɨ, adɨ in me
kunmeʼtɨ ləʼse, me kujɨ keltaʼtɨ ləʼse, me nyagərʼtɨ ləʼse, me tingə bilʼtɨ
kɨ kanjɨ to ɓi dɔ rɔʼseʼtɨ, kɨ me ndigɨ nanʼtɨ kɨ jɨ tɔjɨʼse rowʼə, majɨ kadɨ tɔji
tokɨ kuləra majɨʼgɨ ləʼse kin in nyakingə ləʼse kɨ to mbar mbar.
8 Ningə mʼelʼse tokɨ in ndu ə mʼun madɨʼse el; re mʼelʼse ta tingəbil lə
madɨʼseʼgɨ ə, in kadɨ ingɨ, ɔji ndiginan ləʼse kɨ rɔtaʼtɨ adɨ deʼgɨ gəri, me
nyakawʼtɨ kin.
9 Tadɔ in gəri memajɨ lə Burəɓe ləʼje Jeju Kirisitɨ majɨ. Kirisitɨ kɨ in
njenyakingə, nan ra rɔʼne njendooʼtɨ tadɔ ləʼse, kadɨ me ndooʼtɨ liʼə, ingɨ,
təli nje nyaʼgɨ.
10 In ta kigo kʼooʼəʼtɨ ləʼm kɨ mʼoo ə mʼel dɔʼtɨ. Ningə in ta kɨ sɔw dɔʼse
inɓeʼgɨ majɨ, tadɔ ingɨ, ə in deʼgɨ kɨ dɔkete kɨ rai kulə kin ɓalʼtɨ kɨ dər. In
deʼgɨ kɨ dɔkete me raʼaʼtɨ par el, nan in deʼgɨ kɨ dɔkete me kun nduʼtɨ tadɔ
raʼa.
11 Ə kɨ ngɔsine kin, majɨ kadɨ tɔlita kulə kin, tadɔ kadɨ, kigo tɔgɨʼseʼtɨ,
kulə kɨ rai nga num, ndigɨ raʼa num, sii nanʼtɨ lay.
12 Tadɔ, lokɨ de adɨ nya kɨ me kɨ kare, Luwə taa nya liʼə kɨ adɨ kin kigo
tɔgʼɔʼtɨ kɨ me kəyʼtɨ, um nya kɨ awɨʼn el par ə, Luwə a ində meʼne dɔʼtɨ el.
13 Ningə in ta kadɨ jɨ raʼse kadɨ osi me ndooʼtɨ el. Osi me ndooʼtɨ kadɨ in
sotɨ kɨ madɨʼseʼgɨ el, nan in ta kadɨ asi nan yo.
14 Kɨ ngɔsine kin, kɨ nya ləʼse kɨ to mbar kin, asi kadɨ a rai kɨ nje kɨ
yanʼde to rɔʼde, ningə ndɔ kɨ nya ləʼde a to mbar ə nya to rɔʼse ə, a rai
sese tɔ. Lo kinʼtɨ ə a asi nan,
15 tokɨ makitu lə Luwə elʼn ene:
«De kɨ ɔy ngayn, de oo pa nya liʼə el, ningə de kɨ ɔy ngayn el, nya kɨ duʼə
goto†.»

Titɨ kɨ madɨʼneʼgɨ madɨ awi Korentiʼtɨ

16 Jʼuləi tɔjɨ dɔ Luwəʼtɨ kɨ ra adɨ ta ləʼse to rɔ Titɨ tokɨ toʼn rɔʼm kin be
tɔ.
17 Titɨ ndigɨ ta kɨ jʼində nonʼaʼtɨ kadɨ təl aw rɔʼseʼtɨ. Ningə kete ɓay taa
ka, inɓe kɨ dɔʼne to rɔʼa ngayn tadɔ ləʼse, adɨ in kɨ me ndigɨ liʼə inɓe ə isɨ
awɨʼn rɔʼseʼtɨ.
18 Jʼulə ngonnkonʼje kare jʼadɨ aw siʼə. In ngonnkonʼje kɨ Njekawnanʼgɨ
kɨ dangɨ dangɨ elita liʼə majɨ ɔjɨʼn dɔ kadɨ rɔ liʼə tadɔ Poyta kɨ majɨ.
19 Ɓay tɔ, in de kɨ Njekawnanʼgɨ kɨ dangɨ dangɨ ulə̈i jiʼde dɔʼaʼtɨ kadɨ aw
seʼje tadɔ tadɔ kulə nyakaw tadɔ ra majɨ kin. In kulə kɨ jʼun rɔʼje tadɔʼa
kadɨ tɔ Burəɓe ingəʼn kɔsikurə, taa kadɨ jɨ tɔjɨʼn ndigɨ ra majɨ kɨ rosɨ meʼje
kin tɔ.
20 Kɨ ɔjidɔ nar kɨ deʼgɨ adiʼje ngayn kadɨ jʼin ə jʼində kumʼje go kulə̈ʼtɨ kɨ
kadɨ rai, jʼində kumkədɨ dɔʼtɨ kadɨ deʼgɨ oyiʼje to deʼgɨ kɨ rɔtaʼtɨ el, el.
21 Jɨ sangɨ kadɨ jɨ ra nya kɨ nəl Luwə par el, nan jɨ sangɨ kadɨ jɨ ra nya kɨ
nəl deʼgɨ tɔ.

---

* **8:4 8.4** 1-4; Rɔm 15.26 † **8:15 8.15** Tekitaga 16.18

22 Nje kaw kɨ rɔ'se'tɨ kin, j'ulə ngonnkon'je kare si'ə non ɓay. In de
kɨ nja ngayn, jɨ nan'a, adɨ j'oo tingəbil li'ə. Ningə kɨ ngɔsine kin, to rɔ'a
ngayn kadɨ n'in me kulə'tɨ kin tɔ, tadɔ taa kɨ taa me'se.
23 Ningə kɨ ɔjidɔ Titɨ, in madɨ njiyə lə'm, taa in madikulə'm kɨ rɔ'se'tɨ tɔ.
Ningə, ngannkon'je'gɨ kɨ dani'ə, in ngann njekawkulə'gɨ lə njekawnan'gɨ
kɨ dangɨ dangɨ kɨ kadɨ Kirisitɨ ingə'n kɔsikurə tɔ.
24 Tɔji de'gɨ kin adɨ gəri tokɨ in ndigi'de ndigɨ kɨ rɔta'tɨ. Lo kin'tɨ,
njekawnan'gɨ kɨ dangɨ dangɨ a gəri tokɨ in ndigi de ndigɨ kɨ rɔta'tɨ, taa
tɔjɨ kɨ j'isɨ j'uləi dɔ'se'tɨ takum'de'tɨ kin kaa in kɨ rɔta'tɨ tɔ.

9

Luwə ndigɨ de kɨ adɨ nya kɨ rɔnel

1 Kɨ ɔjidɔ nyakaw kɨ kadɨ jɨ ra'n kɨ de'gɨ lə Luwə kɨ sii Jerujalem'tɨ, majɨ
kadɨ m'ndangɨ ta dɔ'tɨ m'adɨ'se, m'oo ta kɨ kadɨ m'ndangɨ ɓay el nga.
2 M'gər ndigɨ ramajɨ kɨ rosɨ me'se kin, adɨ m'pitɨ'se kɨ taga takum
de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ Maseduwann'tɨ*. M'el'de m'ene: «Ngannkon'je'gɨ kɨ
dɔnangɨ Akay'tɨ sii dɔ nja'de'tɨ ɓal'tɨ kɨ dər.» Ningə tingəbil lə'se kin ra
adɨ Njekawnan'gɨ ngayn ndəli.
3 Lo kin'tɨ, m'ulə ngannkon'je'gɨ kɨ rɔ'se'tɨ kadɨ pitɨ kɨ jɨ pitɨ'se ɔjɨ'n dɔ lo
kin, təl nya kɨ kare el. Ningə tokɨ m'el'n, m'ndigɨ ngayn kadɨ sii dɔ nja'se'tɨ
tokɨ rɔta'tɨ inɓe tɔ.
4 Tadɔ kin ə re de'gɨ kɨ dɔnangɨ Maseduwann'tɨ awi sə'm rɔ'se'tɨ, ə sii
dɔ nja'se'tɨ el ningə, j'in kɨ jɨ taa me'se kin, j'a təl de'gɨ kɨ rɔ'de sɔl'de, nga
ningə, rɔsɔl kibo ngayn a in dɔ'se'tɨ inɓe'gɨ.
5 In tadɔ kin ə, m'oo majɨ ngayn kadɨ m'dəjɨ ngannkon'je'gɨ madɨ kin
kadɨ awi kete non'm'tɨ, rɔ'se'tɨ, kadɨ kawi nja kadikare me ndigɨ kɨ uni
ndu'se dɔ'tɨ kin. Lokɨ in kɨ kɔsɨ nja'a nan'tɨ pətɨ ə de oo ə, a in nya kadɨ
kɨ me ndigɨ, um in nya kɨ de ində tɔgɨ dɔ madɨ'ne'tɨ ə adɨ'n el.
6 Ningə kadɨ in gəri tokɨ:
De kɨ duw nya nden be,
a tətɨ nden be tɔ;
ə de kɨ duw nya ngayn,
a tətɨ ngayn tɔ.
7 Kadɨ de kɨ ra adɨ kigo kɔj'ɔ'tɨ kɨ ɔjɨ me'ne'tɨ, um kɨ ndingə rɔ eke kɨ
tɔgɨ madɨ kɨ kində dɔ'tɨ el. Tadɔ Luwə ndigɨ de kɨ adɨ kɨ rɔnel.
8 Luwə aw kɨ tɔgɨ kadɨ adɨ majɨ'gɨ kɨ dangɨ dangɨ ndogɨ'se mann'tɨ. Lo
kin'tɨ, a awi kɨ nya'gɨ pətɨ kɨ kadɨ ra sese kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ. A to'se mbar
mbar kadɨ uni rai kulə'gɨ kɨ majɨ.
9 Tokɨ makitu lə Luwə el'n ene:
«Kanyi nyakingə lə'ne kɨ me ndigɨ adɨ njendoo'gɨ,
ramajɨ li'ə to kɨ ndɔ'gɨ ndɔ'gɨ†.»
10 Luwə kɨ nje kadɨ ko nya njeduw nya kɨ nje kadɨ nyakusɔ de sɔ, a adɨ'se
ko nya kɨ to mbar mbar, taa a ra kadɨ tɔgi tɔ. Lo kin'tɨ, ramajɨ lə'se a te kɨ
dɔ'ne kɨ taga wangɨ.
11 Nga ningə a in njenyakingə'gɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ, kadɨ rai majɨ kɨ me
ndigɨ lə'se kɨ kete kete. Ningə a ra kadɨ de'gɨ kɨ a uləi jɨ'se adɨ j'adɨ'de kin,
a təli kɨ oyo adi Luwə tɔ.
12 Kadikare lə'se kin, a ra kɨ njekunme'gɨ par el, nan a ra kadɨ de'gɨ təli
kɨ oyo ngayn adi Luwə tɔ.

---

* **9:2 9.2** 1.16 † **9:9 9.9** Pa'gɨ 112.9

13 Loki in oyi maji lə kulə kin ə, a uləi təji dɔ Luwə'ti tadɔ təl ki təli rɔ'se
go Poyta'ti ki maji lə Kirisiti, manyinaj'a ki taga kin, ki maji ki rai se'de ə
kanyi nya maji'gi lə'se adi'de num adi ndəgi de'gi pəti num kin tɔ.
14 A elita ki Luwə tadɔ lə'se, təji ndiginan lə'de ki rɔ'se'ti, ɔji'n dɔ maji
lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dɔ'se'ti kin.
15 Təji in ki dɔ Luwə'ti tadɔ kadikare li'ə ki de oo ngang'a el kin.

10

Pol rɔ dɔ kulə'ti ki to me ji'ə'ti

1 De'gi eyina m'in Pol, loki m'oo kum'se ə m'sɔl dɔ'm, a re m'in sanyi
tɔ ningə, m'un dɔ'm taa, m'ra madi ngan sese. Nan m'dəji'se ki takul sɔl
lɔm lɔm ki memaji lə Kirisiti,
2 kadi rai m'in adi m'ra m'adi ngan sese el, dɔkagilo'ti ki m'a m're'n
dann'se'ti. Tadɔ m'ində dɔ'm'ti kadi m'a m'ra m'adi ngan ki de'gi madi
ki isi eli eyina j'isi ji ra kulə lə de'gi kare kin.
3 In ki rɔta'ti kadi j'in de'gi, nan j'isi rɔ ko rɔ ki de'gi si rɔi nan kin el.
4 Nan nyarɔ'gi ki j'isi rɔ'n, in ki in rɔ de'ti el, nan in nyarɔ'gi ki tɔg'ɔ in
rɔ Luwə'ti, kadi tuji tɔgi'gi ki ngan ngan. Ji tuji'n mərta'gi lə de'gi ki in
mərta'gi ki gorow'ə'ti el,
5 ji budi nya'gi pəti ki re ki kundɔtaa ki ɔgi gər Luwə. J'a ji ra kadi
mərta'gi lə de'gi in mərta ki kadi təl re se'de go ndu'ti lə Kirisiti.
6 Nga ningə, j'in ndəkba kadi j'ində ba kal de'gi madi ki a təli rɔ'de go
ta'ti el j'ɔji'de, ndɔ'ti ki ingi pəti a təli rɔ'se maji go ta'ti.
7 Gonyi nya'gi ki to takum'se'ti ne kin! Re de madi gər ar njay kadi n'in
de lə Kirisiti ə, maji kadi ində nya kare kin dɔ'ne'ti tɔ: re in de lə Kirisiti
ə, j'in kaa j'in de'gi lə Kirisiti tɔ.
8 A re m'ra rɔnel ki aldɔ lo nden, ɔji'n dɔ tɔgi ki Burəɓe adi'je kadi j'ɔsi'n
ginn'se ki kete, um kadi ji tuji'n'se el kin kaa, rɔ'm sɔl'm el.
9 M'ndig'i kadi de oo'm m'to to de ki nje kadi'se ɓol me makitu'gi'ti lə'm
ki m'ndangi m'adi'se kin el.
10 Tadɔ de'gi madi eli eyina: «Pol, re oo makitu'gi ki ndangi ə, in ta'gi ki
ngan ngan, tɔgi'de to, nan loki re ki darɔ'ne ə, de oo tɔg'ɔ el, taa ta k'el'ə
ka nda'a goto tɔ.»
11 Ningə kadi de ki elta kin gər dɔ'ne'ti maji toki, kah'a'ti inɓe ki oo'n'je
me makitu'ti ki j'isi sanyi ji ndangi kakin ə, re ji re ki rɔ'je ka, kulə ki j'a
ji ra a to be tɔ.
12 Toki rɔta'ti ə, j'in j'asi nan ki de'gi madi ki inɓe'gi oyi rɔ'de nya madi'ti
kin el, eke j'a j'uni rɔ'je j'ɔji kadi de'ti el tɔ. Nya kare, kun ki isi uni ndu'de
inɓe'gi par ə rai kulə, isi gonyi loki rɔ'de inɓe'gi par kin, ra adi nyagər
lə'de goto.
13 Nga ningə, ki ɔjidɔ'je, j'a j'ɔji rɔ'je ki aldɔ lowə el, nan j'a j'ɔji rɔ'je
kigo ngangi kulə'ti ki Luwə adi'je ə adi j'aw biti ji te'n rɔ'se'ti kin.
14 Toki re j'ene j'aw biti ji te rɔ'se'ti ə, ji təji rɔ'je ki aldɔ ngangi lowə el.
Tadɔ j'aw biti ji te rɔ'se'ti dɔkete ki Poyta ki maji lə Kirisiti, toki rɔta'ti.
15 Lo kin'ti, ji təji rɔ'je ki aldɔ ngangi kulə lə'je el, j'ində gu'je ki kulə lə
de'gi ki rangi el. Nan j'ində me'je'ti kadi kunme lə'se a aw ki dɔ mad'a'ti,
kadi j'ingəi row ji ra'n kulə'gi ki əti ɓol ngayn dann'se'ti. J'a ra kigo
ngang'a'ti ki Luwə ɔji'je kadi ji ra.
16 J'a j'iləmbər Poyta ki maji go dɔnangi'gi'ti ki sanyi gidi'se'ti, ki kanji
kadi ji təji rɔ'je ki kulə lə de'gi ki rangi ki rai ngangi lo'ti lə'de ki sɔw
dɔ'de.

17 De ki ge kində guʼne ningə, maji kadi un Burəɓe ə indəʼn guʼne*.
18 In de ki Burəɓe ə ooʼə nya madiʼti ə ndaʼa toʼti um in de ki inɓe oo rɔʼne nya madiʼti ə ndaʼa toʼti el.

11

Pol ingi ki njekawkuləʼgi ki nje ngom

1 Re asi kadi ɔsi ginnʼm nden me dɔ majelʼtiləʼm ningə, mʼene oyo ɔsi ginnʼm ɓe!
2 Jangi raʼm tadɔləʼse, ningə in jangi ki in rɔ Luwəʼti. Mʼuwə dɔʼse tadɔ lə dingəm kareba be, ki in Kirisiti, kadi to mʼte sese nonʼaʼti to ngonn ki mandi ki ar njay, ki gər ngaw el ɓay.
3 Nan mʼɓol kadi mərtaʼgi ləʼse, təl mərtaʼgi ki tuji, kadi indəi ngangi dɔɔ ki dɔi nan nanʼti ki Kirisiti maji ar njay, adi ɔsiʼse ngərəngi, toki lii ədiʼn Ebi ki ta ngom ləʼne kin be*.
4 De madi ki rangi a in non kadi re iləʼse mbər Jeju ki rangi ki in ki jʼiləʼse mbərʼə kete, a adiʼse ndil ki rangi ki in ki ingəi kete kin, eke a adiʼse Poyta ki maji ki rangi ki in ki taai kete kin kaa, a in kadi ɔsi ginnʼə ki tɔgiʼse par.
5 Nya kare, mʼin mʼoo nya ki njekawkuləʼgi ki oyi rɔʼde toki ngayn kin utəi mʼin el.
6 Dɔmaji ə mʼaw ki kuji kelta ngayn el, nan ki ɔji do nyagər ə, mʼin meʼti non. In nya ki jʼɔjiʼse taga wangi me nyaʼgiʼti pəti ki rowʼgi ki dangi dangi.
7 Ningə kadi mʼdəjiʼse mʼoo ke Poyta ki maji lə Luwə ki mʼinɓe mʼiləʼse mbərʼə ki dɔ ki kulə nanga kadi mʼun dɔʼse taa, taa mʼiləʼse mbərʼə kare ki kanji kingə nya lowʼəʼti kin, in nya ki lowʼəʼti el ə mʼra wa?
8 Mʼtaa nya ji Njekawnanʼgiʼti ki rangi, ki ingi ə rai səʼm ə mʼraʼn kulə dannʼseʼti.
9 Dɔkagiloʼti ki mʼindəʼn dannʼseʼti, ə nya toʼn rɔʼm kin, de madi ki mʼiyə goto. In ngannkonʼjeʼgi ki in dɔnangi Maseduwannʼti ə rai səʼm me nyaʼgiʼti ki to rɔʼm. Me nyaʼgiʼti pəti, mʼuwə tɔgiʼm ba kadi mʼɔy de madi el, ningə, mʼa mʼnanyi ki lo kuwə tɔgiʼm baʼti inɓe kin.
10 Mʼel wangi toki de madi ki kadi a ɔgiʼm kində guʼm ki ta kin dɔnangi Akayʼti goto. Ningə mʼel ki row lə ta ki rɔtaʼti ki in rɔ Kirisitiʼti ə isi meʼmʼti kin.
11 Tadɔ ri ə mʼelta kin be wa? Mʼel be tadɔ in ndigi ə mʼndigiʼse el, el. Luwə gər maji kadi mʼndigiʼse!
12 Nya ki mʼra kin, mʼa mʼnanyi ki lo raʼaʼti ki nonʼmʼti, kadi mʼɔgiʼn deʼgi madi kin row. Deʼgi ki isi sangi row kadi indəi guʼde toki nʼasi nan seʼje.
13 Ko deʼgi kin in njekawkuləʼgi ki nje ngomʼgi, in njerakuləʼgi ki rɔtaʼti el, ki təli rɔʼde njekawkuləʼgiʼti lə Kirisiti.
14 Ningə in nya ki əti de ɓol el, tadɔ Satan inɓe ki dɔʼne kaa isi təl rɔʼne malaykaʼti ki aw ki kunji.
15 In nya ki mbah el, kadi njerakuləʼgi lə Su təli rɔʼde to njekuləɓərʼgiʼti lə Luwə ki rɔtaʼti. Nan a təli taʼde kigo kulə raʼdeʼti ki majel.

Konʼgi ki ingə Pol

16 Mʼtəl mʼel ɓay, kadi de ooʼm to de ki dɔʼa goto el. A re be el ningə, in ndigi kadi mʼin de ki dɔʼm goto, kadi mʼin kaa mʼindəʼn guʼm nden tɔ, toki isi rai ki deʼgi madi ki isi indəi guʼde, ə in ndigi seʼde kin be tɔ.

---

* **10:17 10.17** Jeremi 9.23; 1Ko 1.31 * **11:3 11.3** Lotum 3.1-6, 13

17 Ta kɨ mʼaw to mʼel kin, mʼel kigo ndigɨʼtɨ lə Burəɓe el, nan mʼel kigo dɔ majelʼtɨləʼm. Ningə mʼgər kadɨ in nya kɨ asɨ kində tɔgɨ.
18 Tadɔ deʼgɨ ngayn isɨ indəi guʼde kigo kʼooʼəʼtɨləʼde, adɨ mʼin kaa mʼa mʼində kuləkikiyə tɔ.
19 Ingɨ kɨ in deʼgɨ kɨ kumʼse ar njay, ə kɨ me ndigɨ ləʼse inɓe, təli isɨ ɔsi ginn deʼgɨ kɨ dɔʼde majel.
20 Ɔsi ginnʼde adɨ sii raiʼse ɓərʼtɨ, adi isɨ sɔiʼse, adi isɨ taai nya jiʼseʼtɨ, oyi torʼse el, ɓuki jiʼde kumʼseʼtɨ indəiʼse.
21 Mʼelta kin kɨ rɔsɔl, ningə in nya kɨ tɔjɨ kadɨ jʼin deʼgɨ kɨ tɔgɨʼje goto. Lo kinʼtɨ, mʼelta to de kɨ dɔʼa majel be: nya kɨ deʼgɨ madɨ oyi to nyakində guʼde, mʼin kaa mʼindəʼn guʼm tɔ.
22 Re eyina nʼin Ebirəʼgɨ wa? Mʼin kaa be tɔ. Re eyina nʼin ngann Isirayelʼgɨ wa? Mʼin kaa be tɔ. Re eyina nʼin ngann kaw *Abiraham wa? Mʼin ka be tɔ.
23 Re eyina nʼin njekuləʼgɨ lə Kirisitɨ wa? Mʼa mʼelta to de kɨ dɔʼa goto be mʼene mʼutəʼde meʼtɨ sanyi. Tadɔ mʼra kulə mʼutəʼde num, mʼra dangay mʼutəʼde num, mʼingə kində mʼutəʼde num, mʼin ta koyʼtɨ ndəkba kɨ dɔkagiloʼgɨ pətɨ num tɔ.
24 Asɨ nja mi, *Juwipɨʼgɨ indəi mʼin ta dɔ mutə gidə in jikara†,
25 asɨ nja mutə, deʼgɨ kɨ Rɔmʼtɨ tindəi mʼin kɨ gɔl, deʼgɨ tiləi mʼin kɨ mbal nja kare kadɨ nʼtɔli mʼin, mann uwəʼm nja mutə, mʼra kondɔ kare kɨ kadɨ kare ginn mannʼtɨ‡.
26 Me kaw mbahʼgɨʼtɨ ləʼm kɨ ngayn, asɨ kadɨ mann mbo a uwəʼm, asɨ kadɨ kayaʼgɨ kɨ nje gangɨ row rai mʼin, asɨ kadɨ ngannkonʼm Juwipɨʼgɨ tei taʼmʼtɨ ə rai mʼin, asɨ kadɨ nje gər Luwə el tei taʼmʼtɨ ə rai mʼin, asɨ kur me ɓeboʼtɨ, nya kɨ majel te dɔʼmʼtɨ, asɨ kadɨ nyaraʼm diləloʼtɨ, asɨ kadɨ ba uwəʼm, asɨ kadɨ ngannkonʼmʼgɨ kɨ in ngannkonʼmʼgɨ kɨ rɔtaʼtɨ el rai mʼin§.
27 Mʼra kuləʼgɨ madɨ kɨ mʼɔr rɔgɨ meʼtɨ, nyaʼgɨ kɨ ngan ingəm; dɔkagiloʼgɨ ngayn ɓi ɔdɨ kum el, ɓo raʼm num, kundə raʼm num, taa taa mʼɔgɨ rɔʼm nyakusɔ, kul onʼm, mʼaw kɨ rɔʼm kare.
28 Kɨ kanjɨ kʼel nyaʼgɨ madɨ, nya kɨ uwə meʼm kɨ ndɔʼgɨ, mʼmər ta dɔ Njekawnanʼgɨʼtɨ kɨ dangɨ dangɨ pətɨ.
29 Kin ə tɔgɨ de madɨ goto ə, mʼin kaa tɔgɨʼm goto tɔ, kin ə de madɨ inyə row lə Kirisitɨ ə, sɔʼm singəʼmʼtɨ mur mur.
30 Kin ə re in ta kində tɔgɨ ə, mʼində guʼm kɨ tɔgɨ gotoləʼm.
31 Ningə Luwə kɨ Baw Burəɓe Jeju, Luwə kɨ kɔsikurə in dɔʼaʼtɨ bitɨ kɨ nonʼtɨ, gər kadɨ mʼelta ngom el.
32 Lokɨ mʼte Damasɨʼtɨ, nje konɓe kɨ ginn ngar Aretasɨʼtɨ adɨ deʼgɨ toi tatɔrowʼgɨʼtɨ kɨ ɓeboʼtɨ kadɨ uwəi mʼin.
33 Nan uni mʼin me karaʼtɨ, tuwi mʼin kɨ bolo bɔr adɨ mʼin taa kɨ ngal ndogɨ bɔr kɨ gugɨ gidə ɓebo mʼosɨ nanga. In be ə mʼteʼn jiʼəʼtɨ*.

12

Nyaʼgɨ kɨ Burəɓe adɨ Pol oo me ndilʼtɨ

1 Mʼgər tokɨ kində gu in nya kɨ ndaʼa goto yanʼne, be kaa mʼa mʼelta dɔ nyaʼgɨʼtɨ kɨ Burəɓe adɨ mʼoo me ndilʼtɨ kɨ nyaʼgɨ kɨ te kɨ dɔʼa adɨ mʼgər.
2 Mʼgər dingəm kare kɨ njekunmeʼne me tɔ Kirisitɨ, kɨ asɨ ɓal dɔgɨ gidə in sɔ ɓone, Luwə unʼə aw siʼə bitɨ me dɔranʼtɨ kɨ nja mutə. Ningə dingəm

† **11:24 11.24** Ndukun kɨ nja joo 25.3 ‡ **11:25 11.25** KNK 16.22, 14.19 § **11:26 11.26** KNK 9.23, 14.5 * **11:33 11.33** 32-33; KNK 9.23-25

kin, Luwə un'ə kɨ darɔ'a inɓe kin be eke in me ndil'tɨ inɓe kaa m'gər el, nan Luwə gər*.
3 M'gər kadɨ dingəm kin Luwə un'ə, nan un'ə kɨ darɔ'a inɓe kin be eke
in me ndil'tɨ inɓe kaa m'gər el, nan Luwə gər ɓətɨ.
4 Luwə un'ə aw si'ə bitɨ Paradisɨ'tɨ lə'ne, adɨ oo ta'gɨ kɨ dum kelta'a. In
ta'gɨ kɨ adi de madɨ tarow kadɨ təl el rangɨ el†.
5 M'a m'ində gu'm kɨ ɔjidɔ de'ə kin, nan kɨ ɔjidɔ'm, m'a m'ində gu'm ə,
m'ində me tɔgɨ goto'tɨ lə'm kin par.
6 A re kadɨ m'ində gu'm kaa, de a oo'm to de kɨ dɔ'a goto el, tadɔ in ta
kɨ rɔta'tɨ ə m'a m'el. Nan m'mbətɨ kində gu'm, nan panyata de oo'm to
de kɨ ngayn kɨ aldɔ nya kɨ oo'm m'njɨ m'ra eke oo ta'm'tɨ.
7 Ningə kadɨ m'ində gu'm kɨ nya k'oo me ndil'tɨ kɨ ətɨ ɓol kin el, m'ingə
mote madɨ rɔ'm'tɨ: malayka lə Satan kare ə ingə kulə kadɨ to ində'm kadɨ
m'ində gu'm el.
8 Asɨ nja mutə, m'non dɔ Burəɓe'tɨ kadɨ ɔr kon kin rɔ'm'tɨ kɔ.
9 Nan Burəɓe el'm ene: «Memajɨ lə'm asi nakɨ, tadɔ m'njɨ m'ɔjɨ tɔgɨ'm
me tɔgɨ goto'tɨ lə'i.» Adɨ m'a m'ində tɔgɨ'm kɨ tɔgɨ goto lə'm, kadɨ tɔgɨ
Kirisitɨ in dɔ'm'tɨ.
10 In tadɔ kin ə, tɔgɨ'm goto kaa m'ra rɔnel num, de'gɨ taji m'in ge, adi
m'in me kon ge, indəi kum ndoo ge, adi m'in kon ge tadɔ lə Kirisitɨ kaa,
m'ra rɔnel par, tadɔ lokɨ tɔgɨ'm goto kin ə, in ə m'ingə tɔgɨ'tɨ.

Me Pol osɨ nanga el tadɔ lə Korentɨ'gɨ

11 Ngɔsine m'təl de kɨ dɔ'a majel, ningə in ingɨ ə indəi tɔgɨ dɔ'm'tɨ adɨ
m'təl njedɔ majel. Ingɨ ə re a manyinajɨ dɔ'm'tɨ, tadɔ re m'in nya madɨ el
kaa, nya kɨ njekawkulə'gɨ kɨ nganyi ngayn kam utəi m'in goto.
12 Nya'gɨ kɨ tɔjɨ kadɨ m'in njekawkulə rai nya dann'se'tɨ adɨ oyi: m'uwə
tɔgɨ'm ba me nya'gɨ'tɨ kɨ ngan, m'ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ nya'gɨ kɨ ətɨ ɓol, kɨ tɔgɨ'gɨ
kɨ ətɨ ɓol takum'se'tɨ.
13 In ri ə ndəgɨ Njekawnan'gɨ kɨ rangɨ ingəi utəi'se wa? Nya kare kɨ
m'gər ə, in kɔy kɨ m'in nya kɨ kɔy dɔ'se'tɨ el kin par. Nga ningə, kadɨ
me'se sɔl dɔ'm'tɨ kɨ ɔjidɔ nya kɨ low'ə'tɨ el kin!
14 Kɨ ngɔsine kin, nja'm in ta row'tɨ kadɨ m'aw m'oo'se kɨ nja mutə‡.
Ningə kaw'm kɨ m'a m'aw kam, m'a m'in nya kɨ kɔy dɔ'se'tɨ el, tadɔ in
darɔ'se inɓe ə m'njɨ m'sangɨ, um m'sangɨ nyakingə lə'se el. Tokɨ rɔta'tɨ,
in baw ngann'gɨ ə a ngəmi nyakingə tadɔ lə ngann'de'gɨ, um in ngann'gɨ
ə a ngəmi nyakingə'gɨ tadɔ lə baw'de'gɨ el.
15 Ningə kɨ ɔjidɔ'm, m'in ndəkba ngayn kadɨ m'ra nya kɔ dɔ'se'tɨ.
Darɔ'm inɓe ba pətɨ, m'in ndəkba ngayn kadɨ m'ra kɔ tadɔ lə'se. M'gər
kadɨ re m'ndigɨ'se ngayn be kin ə, ingɨ a in ndigɨ m'in ngonn ndigɨ el.
16 De'gɨ madɨ a eli eyina in kɨ rɔta'tɨ kadɨ m'in nya kɔy kɨ dɔ'se'tɨ el, nan
a eli tokɨ m'in njekədikum de'gɨ, m'te sese kɨ ta ngom m'taa nya lə'se.
17 Eke dann de'gɨ'tɨ kɨ m'ulə'de kɨ rɔ'se'tɨ kin, de madɨ kɨ m'un girə
dɔ'a'tɨ m'taa'n nya ji'se'tɨ in non wa?
18 M'dəjɨ Titɨ m'ad'a aw dann'se'tɨ, ningə m'ulə ngonnkon'je kare m'adɨ
aw si'ə tɔ§. Eke Titɨ un girə taa'n nya madɨ ji'se'tɨ wa? Titɨ a un girə ta
nya ji'se'tɨ el, tadɔ j'in se'de'gɨ kin, j'in de'gɨ kɨ ndil kɨ kareba ə isɨ ɔr'je
tarow, taa j'isi j'un gorow kɨ kareba tɔ.
19 Mayinu ba, isɨ oyi ene j'isɨ jɨ sangɨ kadɨ j'ɔr ta dɔ'je'tɨ kɨ non'se'tɨ, nan
jagɨ, in non Luwə'tɨ, me kində rɔ nan'tɨ me tɔ Kirisitɨ ə j'isɨ j'el'n ta. Ningə

* **12:2 12.2** KNK 9.30, 11.25; Gal 1.21 † **12:4 12.4** 3-4; Luk 23.43 ‡ **12:14 12.14** Kaw'a kɨ dɔkete tɔ ə kɨ nja joo tɔ. KNK 18; 2Ko 13.2 § **12:18 12.18** 8.18

nyaʼgɨ kin pətɨ, njendigɨʼgɨləʼm, in kadɨ ɔsi ginnʼse kɨ kete me kunmeʼtɨ ləʼse.
20 Tokɨ rɔtaʼtɨ, mʼɓol kadɨ lokɨ mʼaw mʼte dannʼseʼtɨ ə, mʼingəʼse ta nya raʼtɨ kɨ nəlʼm el. Ə re mʼingəʼse ta nya raʼtɨ kɨ nəlʼm el ə, nya kɨ mʼra a nəlʼse el tɔ. Mʼɓol kadɨ mʼaw ə, mʼtɔr ta kɔlnanʼtɨ, kɨ ta jangɨ kɨ raʼtɨ, kɨ ta wongɨʼtɨ, kɨ ta niiʼtɨ, kɨ nya tajɨʼtɨ, kɨ ta kel nan taʼtɨ, kɨ ta kɔjɨ rɔʼtɨ, kɨ ta nyara kɨ biririʼtɨ.
21 Mʼɓol kadɨ kɨ reʼm dannʼseʼtɨ me ndɔʼgɨʼtɨ kɨ a re kin, Luwə ulə rɔsəl dɔʼmʼtɨ takumʼseʼtɨ. Mʼɓol kadɨ mʼaw mʼra ta nonʼtɨ tadɔ deʼgɨ madɨ ngayn kɨ kete rai majel, nan inyəi gorow njiyə kɨ to njen kɔ el ə, sii ta nyakɔwʼtɨ, kɨ ta sangi nan kayaʼtɨ, kɨ ta nya kɨ to lo raʼtɨ el ba.

13

Ta kɔjɨʼgɨ kɨ dɔboyʼtɨ kɨ kuwə ji nan

1 In kaw kɨ nja mutə* nga ə mʼa mʼaw dannʼseʼtɨ am. Nga ningə, jʼa jʼoo go ta lə deʼgɨ kɨ rai majel tokɨ Makitu lə Luwə elʼn ene: «Taʼgɨ pətɨ a in kɨ kunndu dɔʼtɨ kɨ mannajɨ lə deʼgɨ joo eke mutə†» kakin.
2 Ə mʼel deʼgɨ kɨ ndɔkɨ rai majel kete kɨ njeʼgɨ kɨ rangɨ pətɨ, tokɨ re mʼtəl mʼaw dannʼseʼtɨ gogɨ ə, de kɨ mʼa mʼnjɨ siʼə dɔ majelʼtɨ liʼə goto. Ningə ta kin in ta kɨ ndɔkɨ mʼel kete, kawʼm dannʼseʼtɨ kɨ nja joo kin nga, nan kɨ ɓone mʼin sanyi sese kin kaa, mʼtəl mʼre dɔʼtɨ ɓay.
3 Mʼa mʼnjɨ sese dɔʼtɨ el, tadɔ isɨ sangi kadɨ oyi nya kɨ tɔjɨ kadɨ Kirisitɨ elta kɨ row kɨ rɔʼmʼtɨ. Kirisitɨ kɨ, kɨ rɔʼseʼtɨ aw kɨ tɔgɨ, isɨ ɔjɨ tɔgɨʼne dannʼseʼtɨ.
4 In kɨ rɔtaʼtɨ kadɨ deʼgɨ ɓəri Kirisitɨ kagidəsɨʼtɨ tadɔ tɔgʼɔ kɨ goto, nan isɨ kɨ dɔʼne taa kɨ tɔgɨ lə Luwə. Be tɔ ə, jʼin kaa, tɔgɨʼje goto me kində rɔ nanʼtɨ kɨ Kirisitɨ, nan jʼa jʼisɨ kɨ dɔʼje taa, nanʼtɨ siʼə kɨ tɔgɨ lə Luwə, takum nanʼtɨ.
5 Indəi manjɨ rɔʼse inɓeʼgɨ oyi ke isɨ njiyəi to njekunmeʼgɨ inɓe wa? A gəri kadɨ Kirisitɨ in dannʼseʼtɨ non. A re be el ningə, asi kadɨ oyi lo inɓe kɨ raiʼtɨ dana me kində manjɨ rɔʼtɨ ləʼse kin el tɔ ənn.
6 Mʼgər majɨ kadɨ a gəri tokɨ jʼin jɨ gər lo kɨ jɨ ra səmʼtɨ.
7 Jʼelta kɨ Luwə kadɨ rai nya madɨ kare kɨ majel el. Jɨ sangɨ kadɨ jʼɔjɨ tokɨ jʼin ə jʼingə meʼtɨ el, nan jɨ sangɨ kadɨ jʼooʼse rai nya kɨ majɨ. Tokɨ re to to nya kɨ jʼin jʼosɨʼtɨ be kaa, kadɨ jʼooʼse rai nya kɨ majɨ.
8 Tadɔ jʼaw kɨ tɔgɨ madɨ kɨ kadɨ jʼɔsɨʼn ta ta kɨ rɔtaʼtɨ el. Jʼaw kɨ tɔgɨ kɨ kadɨ jɨ raʼn kulə kɨ rɔtaʼtɨ par.
9 Lokɨ tɔgɨʼje goto nan ingɨ tɔgɨʼse in ngayn ə jʼingə rɔnel. Ningə nya kɨ jʼisɨ dəjɨ Luwə, in ta kadɨ tɔgɨ kɨ kete.
10 In tadɔ kin ə, mʼin sanyi sese kaa, mʼndangɨ makitu kin mʼadɨʼse kadɨ to re ndɔ kɨ mʼte dannʼseʼtɨ ə, mʼra madɨ ngan sese kɨ tɔgɨ kɨ Burəɓe adɨʼm kin el. Tɔgɨ kɨ Luwə adɨʼm kadɨ mʼɔsɨʼn ginnʼse kadɨ awi kɨ kete yo, um kadɨ mʼtujɨʼnʼse el.
11 Kɨ ne kin, ngannkonʼmʼgɨ, majɨ kadɨ sii kɨ rɔnel, rai kulə kadɨ awi kɨ kete kete, kadɨ uləi dingəm me nanʼtɨ, adɨ nduʼse osɨ go nanʼtɨ, ə sii kɨ lapiya, ningə Luwə kɨ nje ndigɨ deʼgɨ kɨ nje kadɨ lapiya a in nanʼtɨ sese.
12 Uwəi ji nan kare kare pətɨ kɨ kore nan rɔʼtɨ. Nje kunmeʼgɨ pətɨ uwəi jiʼse.
13 Kadɨ memajɨ lə Burəɓe Jeju Kirisitɨ, Luwə kɨ nje ndigɨ deʼgɨ, kɨ Ndil Luwə kɨ njekuwə deʼgɨ nanʼtɨ, in nanʼtɨ sese pətɨ. Ta goto nga!

---

* **13:1 13.1** 12.14 † **13:1 13.1** Ndukun kɨ nja joo 19.15; Mat 18.16; 1Ti 5.19; Ebr 10.28

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ
Galatɨ’gɨ
Ta dɔ makitu’tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ Galatɨ’gɨ

Pol ndangɨ makitu kin kadɨ ndəjɨ’n Njekawnan’gɨ kɨ dɔnangɨ Galatɨ’tɨ ɔjidɔ kulə’gɨ lə de’gɨ madɨ kɨ in lo kɨ rangɨ’tɨ ə rei eke nje kɨ tandi mbunə njekawnan’tɨ ə isɨ ndoi nyando’gɨ kɨ ngom. Degə’gɨ kin tanyi rɔ tɔgɨ Pol kɨ in njekawkulə. Ningə eli tokɨ de’gɨ kɨ in Juwipɨ’gɨ el, row kareba kɨ a ingəi kajɨ in təlrɔ go ndukun lə Mojɨ. Pol ilə’de ta’tɨ kɨ tɔgɨ; el’de tokɨ k’in kɨ n’in’n njekawkulə kɨ n’ra’n ne kam n’ingə njerəngɨ kɨ rɔ Kirisitɨ’tɨ taa de a ingə kajɨ kɨ row lə kunme kadɨ Kirisitɨ (3.7) um kɨ row təlrɔ go ndukun’tɨ lə Mojɨ el. Kirisitɨ ta njekunme’gɨ ji təlrɔ go ndukun’tɨ lə Mojɨ ilə’de taa, ningə ngɔsine majɨ kadɨ kandɨ Ndil Luwə kujə rɔ’ne taga wagila wagila me kisikidɔtaa’tɨ lə’de. Konta’gɨ kɨ nan’gɨ kɨ toɨ me makitu Galatɨ’tɨ sii nan’tɨ nər kɨ nje kɨ me makitu’tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ njekawnan’gɨ kɨ Rɔm’tɨ.

Ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1-10. Pol elta ɔr’n ta dɔ’ne’tɨ tɔjɨ’n tokɨ n’in njekawkulə inɓe 1.11-2.21. Nje kɨ uni me’de adi Luwə, Luwə təl’de to de’gɨ kɨ dana takum’ne’tɨ 3-4. Taa nan kilə nan taa kɨ kulə kɨ to dɔ njekunme’de kadɨ Kirisitɨ’tɨ kadɨ to rai 5-6.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ in kɨ Luwə kɨ Baw kɨ adɨ Jeju Kirisitɨ ində taa dann nje koy’gɨ’tɨ. M’in njekawkulə kigo ndigɨ’tɨ lə de’gɨ el, taa kɨ takul de madɨ el tɔ.

2 J’in kɨ ngannkon’m’gɨ pətɨ kɨ in sə’m nan’tɨ ne, jɨ ndangɨ makitu kin j’adɨ’se in *Njekawnan’gɨ kɨ sii dɔnangɨ Galasi’tɨ*.

3 Jɨ dəjɨ kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Baw’je Luwə in kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ in sese nan’tɨ.

4 Jeju kɨ, inɓe ilə rɔ’ne kɔ ugə’n dɔ’je kadɨ Luwə inyə’n go majel’gɨ lə’je kɔ, kadɨ to nya’gɨ kɨ majel kɨ dɔnangɨ’tɨ ne awi kɨ tɔgɨ dɔ’je’tɨ el. Jeju Kirisitɨ ra be tadɔ in go ndigɨ’tɨ lə Luwə kɨ Baw’je.

5 Kadɨ tɔjɨ in lə Luwə kɨ dɔkagilo’gɨ kɨ dɔkagilo’gɨ. *Amen!

Poyta kɨ majɨ in kareba

6 Luwə ə in nje ɓar’se kɨ takul memajɨ lə Kirisitɨ, nga kin, in təli gidɨ’se kalangɨ ba adi’ə, ə in təli rɔ’se go Poyta’tɨ kɨ majɨ kɨ rangɨ yo†. In nya kɨ ətɨ’m ɓol ngayn.

7 A oy tokɨ Poyta kɨ majɨ kɨ rangɨ to non ɓay, nan Poyta kɨ majɨ kɨ rangɨ goto. In de’gɨ par ə isɨ yəti dɔ’se kɨ nyando’gɨ lə’de kɨ rangɨ, kadɨ n’yəti ginn Poyta kɨ majɨ lə Jeju Kirisitɨ.

8 Kin ə re de madɨ kɨ rangɨ, eke in j’inɓe, eke malayka’gɨ kɨ dɔran’tɨ, re ilə’se mbər Poyta kɨ majɨ kɨ to dangɨ kɨ in kɨ j’ilə’se mbər’ə kin ningə, kadɨ de’ə kin Luwə mann’a.

9 Ta kin m’el’se kete nga, nan m’təl m’re dɔ’tɨ ngɔsine kadɨ m’el’se ɓay: re de madɨ re ilə’se mbər Poyta kɨ majɨ kɨ to dangɨ kɨ in kɨ m’ilə’se mbər’ə kin ningə, kadɨ de’ə kin Luwə mann’a.

10 Ningə kɨ ngɔsine kin, m’njɨ m’sangɨ kadɨ m’ingə majɨ rɔ Luwə’tɨ um m’njɨ m’sangɨ kingə majɨ rɔ de’gɨ’tɨ el. M’njɨ m’sangɨ kadɨ m’nəl de’gɨ

* **1:2 1.2** KNK 16.6 † **1:6 1.6** 2.3-5, 12-14

el. Re mʼnjɨ mʼsangɨ kadɨ mʼnəl deʼgɨ ɓay ningə, mʼa mʼin njekuləɓər lə Kirisitɨ el.

Poyta kɨ majɨ kɨ in rɔ Kirisitiʼtɨ

11 Mʼelʼse madɨ in gəri ngannkonʼmʼgɨ, tokɨ Poyta kɨ majɨ kɨ mʼiləʼse mbərʼə kin in rɔ deʼtɨ el.
12 In Jeju Kirisitɨ ə te kɨ dɔʼa adɨʼm mʼgər, um in de madɨ ə adɨʼm el num, ndɔʼm el num tɔ.
13 Dɔkagiloʼtɨ kɨ kete mʼin me kun go Luwəʼtɨ lə *Juwipɨʼgɨ, mʼgər kadɨ oyi poy kulə raʼmʼgɨ kɨ mʼra ɓətɨ. Mʼində kum Njekawnanʼgɨ ndoo kində kɨ aldɔ majɨ, taa mʼsangɨ kadɨ mʼtujɨʼde kɔ tɔ.
14 Me kun go Luwəʼtɨ lə Juwipɨʼgɨ, mʼra yanʼm kɨ kete kete madɨ utə yan madɨʼm Juwipɨʼgɨ kɨ ɓal kojɨʼde in nanʼtɨ səʼm. Mʼra mʼutəʼde tadɔ mʼtingə bil tadɔ nyajibəlɓe lə kawʼmʼgɨ‡.
15 Nan Luwə kɨ ɔrɨʼm indəʼm ta dangɨ lokɨ mʼin me konʼmʼtɨ ɓay, ɓarɨʼm kigo memajɨʼtɨ liʼə.
16 Lokɨ oo majɨ ngayn kadɨ te kɨ dɔ Ngonnʼo adɨʼm, kadɨ mʼiləmbər Poyta kɨ majɨ liʼə ginn deʼgɨ kɨ in Juwipɨʼgɨ el, mʼaw mʼtaa ta kɔjɨ rɔ de madɨʼtɨ el§.
17 Taa, mʼaw Jerujalemʼtɨ mʼingə njeʼgɨ kɨ in njekawkulə'gɨ kɨ kete nonʼmʼtɨ el tɔ. Kalangɨ ba, mʼində taa mʼaw dɔnangɨ Arabiʼtɨ, taa mʼtəl mʼre Damasɨʼtɨ.
18 Ɓal mutə goʼtɨ ɓay taa, mʼaw Jerujalemʼtɨ kadɨ mʼingə Piyər mʼgərʼə. Mʼingə mʼnjɨ siʼə ndɔ dɔgɨ gidə in mi*.
19 Ningə lo kinʼtɨ, mʼoo njekawkulə kɨ rangɨ el. De kɨ mʼooʼə in Jakɨ† kɨ ngonnkon Burəɓeləʼje Jeju Kirisitɨ par.
20 Kɨ non Luwəʼtɨ, ta kɨ mʼndangɨ mʼadɨʼse kin in ta kɨ rɔtaʼtɨ um mʼelta ngom el.
21 Goʼtɨ mʼɔtɨ mʼaw dɔnangɨ Siriʼtɨ kɨ dɔnangɨ Silisiʼtɨ.
22 Ningə dɔkagiloʼəʼtɨ kin, Njekawnanʼgɨ lə Kirisitɨ kɨ dɔnangɨ Judeʼtɨ oyi darɔʼm kɨ kumʼde el.
23 Poytaləʼm par ə oyi kɨ ndu mbər eyina: «De kɨ kete isɨ ində kumʼje ndoo kaa, ngɔsine kin in nga ə a iləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ ndɔkɨ ndigɨ kadɨ nʼtujɨ kɔ kaa.»
24 Lo kinʼtɨ, uləɨ tɔjɨ dɔ Luwəʼtɨ tadɔləʼm.

2

Kingə nan lə njekawkuləʼgɨ Jerujalemʼtɨ

1 Ɓal dɔgɨ gidə in sɔ goʼtɨ, mʼtəl mʼaw Jerujalemʼtɨ gogɨ ɓay. Jʼaw nanʼtɨ kɨ Barnabasɨ. Mʼadɨ Titɨ aw seʼje nanʼtɨ tɔ*.
2 Mʼtəl mʼaw Jerujalemʼtɨ gogɨ tadɔ Luwə te kɨ dɔ adɨʼm kadɨ mʼaw gogɨ. Mʼaw mʼɓar ngatɔgɨʼgɨ lə njekawnanʼgɨ kɨ Jerujalemʼtɨ gədɨ kare, mʼɔrʼde ginn Poyta kɨ majɨ kɨ mʼnjɨ mʼiləmbərʼə dann deʼgɨʼtɨ kɨ in Juwipɨʼgɨ el. Mʼɔrʼde ginnʼə be kadɨ kuləʼgɨ kɨ mʼra kete kɨ in kɨ nanyi kadɨ mʼra ɓay kin in kɨ ndangɨ kare el.
3 Ningə, madikuləʼm Titɨ kɨ in səʼm in Girekɨ. Nan de kɨ asɨ kində tɔgɨ dɔʼaʼtɨ adʼa ujə mɔtɨʼne goto.
4 Ta lə kujə mɔtɨ, in ta lə deʼgɨ kɨ rai rɔʼde to ngannkonʼgɨ be nan in ngannkonʼjeʼgɨ el†, rei uri dannʼjeʼtɨ kigo ngəinʼtɨ ndigi kadɨ Titɨ ujə

‡ **1:14 1.14** 13-14; KNK 8.3, 22.3-5, 26.9-11 § **1:16 1.16** 15-16; KNK 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18 * **1:18 1.18** KNK 9.26-30 † **1:19 1.19** 2.9; KNK 15.13 * **2:1 2.1** KNK 11.30, 15.2 † **2:4 2.4** 1.7

mɔtiʼne. Degəʼgi kin ndigi kadi nʼoyi ke ki gorow ki bann ə ji təlʼn deʼgi ki taa kʼinyə taa wa? Ji təl deʼgi ki taa kʼinyə taa me kində rɔ nanʼti ki Kirisiti. Ndigi kadi to jʼisi ba to ɓərʼgi ginn ndukunʼti.

5 Jʼin jʼinyəʼde kadi dumi dɔʼje el, kadi ta ki rɔtaʼti lə Poyta ki maji kin toʼn tadɔləʼse.

6 Ningə deʼgi ki in kibo lə njekawnanʼgi, ki adi taləʼde ə deʼgi isi rai kulə in non. Kʼin ə usiʼm dɔ kʼin kiboʼtiləʼde el. Tadɔ Luwə oo de madi toki in ki ngayn utə madʼa el. Taa deʼgi kakin ndəi tɔgi dɔʼmʼti el tɔ.

7 Nya ki gəri ənn: gəri kadi in Luwə ə ulə kulə kiləmbər Poyta ki maji dann deʼgiʼti ki in Juwipiʼgi el jiʼmʼti. Adiʼm toki adiʼn Piyər in nje kiləmbər Poyta ki maji dann Juwipiʼgiʼti kakin be tɔ.

8 Luwə ində Piyər adi in njekawkulə rɔ Juwipiʼgiʼti, ə indəʼm adi mʼin njekawkulə rɔ deʼgiʼti ki in Juwipiʼgi el tɔ.

9 Jaki in ki Piyər ki Jan in deʼgi ki deʼgi gəriʼde kadi in kagi ngawdann ki adi tɔgi njekawnanʼgi. Ningə inɓeʼgi kin ka gəri kadi to ki rɔtaʼti, Luwə ə ulə kulə kin jiʼmʼti mʼin ki Barnabasi, kigo me majiʼti liʼə. In be ə, ji rai madi nan seʼde ji tɔjiʼn kʼin kareləʼje kadi jʼin jʼaw rɔ deʼgiʼti ki in Juwipiʼgi el ə ingi awi rɔ Juwipiʼgiʼti tɔ.

10 Nya ki dəjiʼje, in kində kum go njendooʼgiʼti. Ningə in kin in nya ki mʼində kum goʼti majiʼ mʼnji mʼra tɔ‡.

Pol ndangi Piyər me ɓeboʼti ki Antiyosi

11 Nan loki Piyər re Antiyosiʼti§, ra nya ki gorowʼəʼti el, adi mʼndangʼa takum deʼgiʼti.

12 Nya ki ra nya, kete non kadi deʼgi madi ki Jaki iləʼdeʼti rei tei, Piyər sɔ nya nanʼti ki deʼgi ki in Juwipiʼgi el. Nan loki rei tei, Piyər ɔr rɔʼne gogi, mbəti kusɔ nya ki deʼgi ki sɔ seʼde nya kete kakin. Mbəti kusɔ seʼde, tadɔ ɓol njekujəmɔtiʼde ki ooʼde.

13 Ra adi nje kawnanʼgi ki nanʼgi ki in Juwipiʼgi, ndangi Piyər me tulə rɔ nanʼti kin tɔ. Biti kadi Barnabasi inɓe ki dɔʼne osi me hal kədikumnanʼti ləʼde kakin tɔ.

14 Loki mʼoo kadi nya raʼde un gorow ki rɔtaʼti lə Poyta ki maji el, mʼndangi Piyər takumʼdeʼgi pəti mʼene: «Re in ki in Juwipi, inyə nyara Juwipiʼgi, ə in ra nya lə Juwipiʼgi el, ə ra bann ə in ge kində tɔgi dɔ deʼgiʼti ki in Juwipiʼgi el kadi rai nya lə Juwipiʼgi.»

15 Jʼin ningə, jʼin Juwipi kojiɓeʼgi, um jʼin ndəgi deʼgi ki njeramajelʼgi kam el.

16 Ji gər kadi Luwə təlʼje deʼgi ki dana takumʼneʼti ki takul kunme kadi Jeju Kirisiti par, um ki gorow ra go ndukunʼti lə *Moji el. In be ə, jʼin kaa, jʼun meʼje jʼadi Jeju Kirisiti kadi Luwə təlʼje deʼgi ki dana takumʼneʼti. Luwə təlʼje deʼgi ki dana takumʼneʼti ki gorow kunme kadi Kirisiti um ki gorow təl rɔ go ndukunʼti lə Moji el. Tadɔ de kare ki Luwə a ɔrta dɔʼaʼti ki gorow təl rɔ go ndukunʼti lə Moji goto*.

17 Ki ngɔsine kin, jʼin Juwipiʼgi, toki ji sangi row kadi Luwə təlʼje deʼgi ki dana takumʼneʼti ki gorow kunme me tɔ Kirisiti. Toki ji ra be ə deʼgi oyiʼje to ki jʼin njeramajelʼgi tadɔ ji təl rɔʼje go mbərkikindəʼti lə Moji el ə lo kinʼti, Kirisiti in nje ra kulə lə majel wa? Jagi in be el.

18 Nya kin tɔji kadi, re mʼtəl mʼaw go ndukunʼgiʼti ki mʼinyəʼde kɔ kete kin ningə, mʼinɓe mʼnji mʼgangi ta dɔʼmʼti to nje kʼaldɔ ndukun.

19 Ki ɔjidɔ ndukun ə, mʼoy koy ki in ndigi lə ndukun, kadi mʼnji ki dɔʼm taa tadɔ lə Luwə. Mʼin ki ɓər kagidəsiʼti nanʼti ki Kirisiti.

---

‡ **2:10 2.10** KNK 11.29-30 § **2:11 2.11** KNK 11.19-26 * **2:16 2.16** Rɔm 1.17, 3.20,22; Paʼgi 143.2

20 Ningə kisɨʼm kɨ dɔʼm taa, in mʼin ə mʼnjɨ kɨ dɔʼm taa el, nan in Kirisitɨ
ə isɨ me darɔʼmʼtɨ. Kisikidɔtaaləʼm kɨ me deʼtɨ, mʼnjɨ me kunme kadɨ
Ngonn lə Luwəʼtɨ. Ngonn Luwə kɨ ndigɨʼm ə adɨ rɔʼne tadɔləʼm.
21 Mʼa mbətɨ memajɨ lə Luwə el. Tadɔ re in kɨ gorow təl rɔ go ndukunʼtɨ
lə Mojɨ ə Luwə ɔrɨʼn ta dɔ deʼtɨ ningə, koy lə Kirisitɨ in nya kɨ ndangɨ pasira
kareba.

3

Ndukun kɨ kunme kadɨ

1 In nje dɔ kɨ ra dana el kɨ Galatiʼtɨ! Ɔri ginn koy lə Kirisitɨ dɔ kagidəsiʼtɨ
ar njay adɨ oyi tɔ, nga de kɨ bann ə yətɨ dɔʼse be wa?
2 Mʼelʼse nya kare mʼadɨ gəri: In tadɔ Poyta kɨ majɨ kɨ taai, ə uni meʼse
adi kin, ə Luwə adɨʼnʼse Ndilʼne um in tadɔ ra go ndukunʼtɨ lə Mojɨ el.
3 Ra bann ə dɔʼse ra dana el be wa? Lo kulə ngirəʼtɨ, uwəi kul Ndil Luwə,
ningə kɨ ngɔsine kin in gei kadɨ uwəi kul darɔ nga wa?
4 Nga kon kɨ ingəi kədɨ be kin in kareba kɨ ndangɨ wa? Re in kareba
ningə, Luwə kɨ nje kadɨʼse Ndil kɨ kar njay adɨʼse tadɔ ri wa?
5 Luwə adɨʼse Ndilʼne taa ra nyakɔjɨʼgɨ kɨ ətɨ ɓol dannʼseʼtɨ tɔ. Eke ra be
tadɔ təl kɨ in təli rɔʼse go ndukunʼtɨ lə Mojɨ wa? Jagɨ in be el, ra tadɔ kun
kɨ jʼun meʼje jʼadɨ Poyta kɨ majɨ kɨ jʼoo.

Kunme lə Abiraham

6 Be ə *Abiraham un meʼne adɨ Luwə, ə Luwə tudə kunme liʼə ə ooʼnʼə
deʼtɨ kɨ dana takumʼneʼtɨ*.
7 Majɨ kadɨ in gəri majɨ tokɨ deʼgɨ kɨ uni meʼde adi Luwə ə in ngannʼgɨ
lə Abiraham kɨ rɔtaʼtɨ†.
8 Makitu lə Luwə el ɓal ngayn kete tokɨ deʼgɨ kɨ in Juwipɨʼgɨ el, Luwə
təlʼde deʼgɨ kɨ dana takumʼneʼtɨ kɨ takul kunmeləʼde. Poyta kɨ majɨ kin
in kɨ kʼel Abiraham tokɨ Luwə a njangɨ dɔ deʼgɨ pətɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ ne kɨ
takulʼə‡.
9 In be ə, nje kunmeʼde, Luwə a njangɨ dɔʼde tokɨ njangiʼn dɔ Abiraham
kɨ nje kunmeʼne be.
10 Deʼgɨ pətɨ kɨ oyi kadɨ Luwə a ɔrta dɔʼdeʼtɨ kɨ takul təl rɔ go ndukunʼtɨ,
ta kɨ gangɨ in dɔʼdeʼtɨ. Ta kɨ gangɨ in dɔʼdeʼtɨ, tadɔ makitu lə Luwə ene: de
kɨ ra kɨ ində kumʼne go ndukunʼgɨʼtɨ kɨ in kɨ ndangi me makituʼtɨ lə Luwə
kin kɨ dɔkagiloʼgɨ pətɨ el ningə, ta kɨ gangɨ in dɔʼaʼtɨ§.
11 Jɨ gər majɨ kadɨ de kɨ Luwə təlʼə kɨ dana takumʼneʼtɨ kɨ takul təl rɔ go
ndukunʼtɨ goto. Tadɔ makitu lə Luwə ene: «De kɨ un meʼne adɨ Luwə ə
in de kɨ dana, ningə kɨ takul kunme liʼə ə a ingəʼn kajɨ tɔ*.»
12 Kɨ rɔtaʼtɨ, ndukun in kɨ kunme kadɨ in nyaʼgɨ kɨ dangɨ dangɨ. *Ndukun
ene: «De kɨ ra go ndukunʼgɨʼtɨ ə a ingə kajɨ kigo təl rɔ goʼtɨ†.»
13 Kirisitɨ taaʼje ilə'je taa ta mannʼtɨ lə ndukun. Kirisitɨ ɔr tonʼgɨ, mann
kɨ re a osɨ dɔʼjeʼtɨ, Kirisitɨ un dɔʼneʼtɨ torʼjeʼtɨ. Tadɔ makitu lə Luwə ene:
«De kɨ ɓəriʼə dɔ kagidəsiʼtɨ in de kɨ Luwə mannʼa‡.»
14 In be kadɨ njangɨ dɔ kɨ Luwə un mindɨʼne kadɨ nʼadɨ Abiraham kin,
deʼgɨ kɨ in Juwipɨʼgɨ el kaa ingəi kɨ takul memajɨ lə Jeju Kirisitɨ. Ningə,
kadɨ kɨ gorow lə kunme kadɨ, jʼingəi Ndil kɨ Luwə un nduʼne kadɨ nʼadɨʼje.

Ndukun in kɨ kunmindɨ

---

* **3:6 3.6** Lotum 15.6; Rɔm 4.3 † **3:7 3.7** Rɔm 4.16 ‡ **3:8 3.8** Lotum 12.3 § **3:10 3.10** Ndukun kɨ nja joo 27.26 * **3:11 3.11** Abakukɨ 2.4 † **3:12 3.12** Lebitikɨ 18.5; Rɔm 10.5 ‡ **3:13 3.13** Ndukun kɨ nja joo 21.23

15 Ngannkonʼmʼgɨ, mʼa mʼun nya kare kɨ jʼisɨ jʼoyi kɨ ndɔʼgɨ pətɨ
dɔnangɨʼtɨ ne kadɨ mʼɔjɨʼnʼse nya kin: lokɨ de ilə nduʼne, dɔʼtɨ, de madʼa
kɨ rangɨ kɨ asɨ kadɨ tujɨ kunndu kin, eke kadɨ ilə kɨ rangɨ dɔʼtɨ goto.
16 Ningə, kunndu kɨ Luwə un adɨ Abiraham, kɨ de kɨ ginn kojɨʼtɨ liʼə kaa
in be tɔ. Makitu lə Luwə ene: «Luwə un mindɨʼne adɨʼde kɨ ginn kojɨʼtɨ lə
Abiraham§,» adɨ in de kɨ kareba, kɨ in Jeju Kirisitɨ, um makitu ene: «Luwə
un mindɨʼne adɨ deʼgɨ kɨ ginn kojɨʼtɨ lə Abiraham,» to deʼgɨ kɨ banyinan el.
17 Nya kɨ mʼge kadɨ mʼel ə to kin: Luwə un mindɨʼne adɨ Abiraham, kadɨ
nʼra dɔʼtɨ. Ningə asɨ ɓal ɓu sɔ kɨ dɔ mutə goʼtɨ ɓay taa, ndukun re. Ndukun
kɨ re go gogɨ kin ra tɔgɨ kadɨ tujɨ kunndu kɨ Luwə ulə'n adɨ Abiraham kete
kin el.
18 Re Luwə adɨ nya deʼgɨ kɨ gorow təl rɔ go ndukunʼtɨ ningə, tɔjɨ kadɨ in
kigo kunnduʼtɨ ə Luwə adɨʼn nya deʼgɨ el. Nga jʼoo kadɨ in kɨ gorow kun
mindɨ ə Luwə adɨʼn majikur re dɔ Abirahamʼtɨ.

Kulə lə ndukun

19 Re in be ningə, ke kuləra ndukun kɨ Luwə adɨ Juwipɨʼgɨ in ri wa?
Luwə adɨ ndukun kadɨ gəri majel raʼdeʼgɨ kɨ isɨ rai takum Luwəʼtɨ. Bitɨ
kadɨ nginə'n re ngonn kɨ ginn kojɨʼtɨ lə Abiraham. Ə re ngonn kɨ ginn
kojɨʼtɨ lə Abiraham kakin re tɔ ningə, ndukun aw kɨ tɔgɨ el nga. Lokɨ
Luwə ndigɨ kadɨ ndukun, in malaykaʼgɨ ə Luwə ulə'nʼde kɨ gorow lə de kɨ
kare kɨ ra mbunə Luwəʼtɨ kɨ deʼgɨ*.
20 Nan lokɨ Luwə un nduʼne kadɨ nʼa nʼulə kɨ njangɨ dɔ nʼadɨ Abiraham,
in Luwə inɓe ə ra kɨ rɔʼne, um in de madɨ ə ra mbunəʼdeʼtɨ kɨ Abiraham
el.
21 Eke in kin ɔjɨ kadɨ ndukun ɔsi ta kunndu lə Luwə wa? Jagɨ ɔsʼɔ ta
el. Re ndukun madɨ to non, asɨ kadɨ adɨ deʼgɨ kajɨ ningə, mʼgər kadɨ re
ndukun a ɔrta dɔ deʼgɨʼtɨ non Luwəʼtɨ. Kʼin ə ndukun kɨ be kin goto.
22 Makitu lə Luwə ene: Deʼgɨ pətɨ kɨ dɔnangɨʼtɨ in ginn tɔgɨʼtɨ lə majel. To
be kadɨ kunndu kɨ Luwə un adɨ nje kʼun meʼde kʼadʼa, təltaʼne me kunme
kadɨ Kirisitɨʼtɨ.
23 Kete taa kadɨ dɔkagilo kunme kadɨ Jeju Kirisitɨ re, jʼisɨ to dangayʼgɨ
ginn tɔgɨʼtɨ lə ndukun. Jʼisi ginnʼtɨ bitɨ kadɨ Luwə te kɨ dɔ kunme kadɨ Jeju
Kirisitɨ adɨʼje.
24 Dɔkagiloʼəʼtɨ kin ndukun to to nje kində kumʼne goʼjeʼtɨ bitɨ kadɨ
Kirisitɨ reʼn. Lo kinʼtɨ nga a Luwə təlʼje deʼgɨ kɨ dana takumʼneʼtɨ kɨ takul
kunme kadɨ Kirisitɨ.
25 Go kunmeʼtɨ, jʼin ginn tɔgɨʼtɨ lə ndukun kɨ kete isɨ ində kumʼne goʼjeʼtɨ
kakin el nga.
26 Tadɔ ingɨ pətɨ, in ngannʼgɨ lə Luwə kɨ takul kunme me tɔ Jeju Kirisitɨ.
27 Ingɨ pətɨ, raiʼse batəm lə Kirisitɨ, adɨ toi to Kirisitɨ inɓe be.
28 Ngɔsine, dangɨ dangɨ goto mbunə deʼgɨʼtɨ. Juwipɨ eke Girekɨ goto; ɓər
eke ɓər el goto; dene eke dingəm goto. Pətɨ, in kareba me kində rɔ nanʼtɨ
me tɔ Jeju Kirisitɨʼtɨ.
29 Re in deʼgɨ lə Jeju Kirisitɨ ningə, in ginn kojɨ lə Abiraham tɔ. A ingəi
nyaʼgɨ pətɨ kɨ Luwə un nduʼne kadɨ nʼadɨ Abiraham kɨ deʼgɨ kɨ ginn kojɨʼtɨ
liʼə tɔ.

4

In ɓər el nga, nan in ngonn Luwə

§ **3:16 3.16** Lotum 12.7 * **3:19 3.19** KNK 7.53

1 Nya kɨ kadɨ m'adɨ in gəri ə to kin: ta lə ngonn kɨ kadɨ ndɔ'a ə in ə
a ingə nya nduwə lə baw'ne. In ə in ɓe nyakingə'gɨ pətɨ, nan lokɨ nanyi
ngonn ɓay, oo rɔ'ne kadɨ n'to ta dangɨ kɨ ɓər el.
2 In ginn tɔgɨ'tɨ lə njekində kum'de go'ə'tɨ kigo nya'gɨ'tɨ li'ə, bitɨ kadɨ
dɔkagilo kɨ baw'a ɔjɨ asɨ ɓay taa, a adi'ə nya'gɨ li'ə.
3 J'ingi kaa to be tɔ. Lokɨ jɨ gəri Jeju Kirisitɨ el, jɨ nanyinan ginn ɓər'tɨ lə
tɔgɨ ndil'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne*.
4 Nan lokɨ dɔkagilo asɨ, Luwə ulə Ngonn'o adɨ re. Ngonn kɨ dene oj'o
ginn ndukun'tɨ lə Juwipɨ'gɨ.
5 Re kadɨ taa dɔ de'gɨ kɨ sii ginn tɔgɨ'tɨ lə ndukun ilə'de taa, kadɨ to təl'de
ngann'gɨ'tɨ lə Luwə.
6 In ngann'gɨ lə Luwə kɨ rɔta'tɨ, be ə Luwə ulə Ndil ngonn'o me'de'tɨ.
Ndil kɨ isɨ ɓar nya Aba! Bai†.
7 In be ə, in ɓər'gɨ el nga, in ngann'gɨ lə Luwə. Ə re in ngann'gɨ lə Luwə
ningə, Luwə a adɨ'se nya nduwə'gɨ pətɨ kɨ ngəm tadɔ lə ngann'ne'gɨ kigo
memajɨ'tɨ li'ə.

Pol ɓol kadɨ Galatɨ təli awi ginn ndukun'tɨ gogɨ

8 Kete, lokɨ in gəri Luwə el ɓay, isɨ rai ɓər lə yo'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, nan kɨ
rɔta'tɨ ə in luwə'gɨ el.
9 Nga kɨ ngɔsine kum'se te dɔ Luwə'tɨ, adɨ Luwə gər'se to yan'ne'gɨ nga,
ə ra bann be ə in ndigi təli kaw ginn tɔgɨ ndil'gɨ kɨ tɔgɨ'de goto kakin ɓay
wa? Tadɔ ri ə in ndigi təl k'aw ra ɓər lə'de ɓay wa?
10 Sii ndəi kum'se go ndɔ'gɨ madɨ'tɨ, go nanyi ko'tɨ, go dɔkagilo'gɨ'tɨ, kigo
ɓal'gɨ madɨ'tɨ ɓay!
11 M'ɓol kadɨ kulə kɨ m'ra dann'se'tɨ be kin to kare rɔ'm'tɨ kɨ ndangɨ.
12 Ngannkon'm'gɨ, m'uwə ngonn mbay nja'se ba, toi to m'in be, tadɔ
m'in ka m'to to ingɨ be tɔ. In gəri majɨ, nya madɨ kɨ low'ə'tɨ el kare kɨ rai
sə'm goto.
13 Kadɨ me'se olo dɔ'tɨ, tokɨ in kɨ gorow lə monyi ə m'ilə'n'se mbər Poyta
kɨ majɨ kɨ m'ilə'se dɔkete.
14 Me rɔto'tɨ lə'm, asɨ kadɨ re a kidi'm'in ge, inyəi'm'in ge, nan rai nya
kin sə'm el. In uwəi'm'in rɔ'se'tɨ to kuwə yo. Nan oyi m'in to malayka lə
Luwə eke Jeju Kirisitɨ inɓe kɨ dɔ'ne be yo.
15 Dɔkagilo'ə'tɨ kin rɔ'se nəl'se ngayn, nga ngɔsine rɔnel kakin aw ra
be. M'gər majɨ kadɨ dɔkagilo'ə'tɨ kin re ingəi row kadɨ ɔri kan kum'se adi
m'in ka re a ɔri adi m'in.
16 Ningə ke ɓone m'təl njeban lə'se tadɔ k'el kɨ m'el'se ta kɨ rɔta'tɨ wa?
17 De'gɨ kɨ isɨ ədi'se kin, mərta lə'de tadɔ lə'se kɨ isɨ rai nya kin in mərta
kɨ majel. Isɨ ndigɨ kadɨ gangɨ'se nan'tɨ sə'm kadɨ n'awi sese go'de'tɨ yo.
18 Majɨ kadɨ jɨ tingəi me nyara'gɨ'tɨ kɨ majɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ. Dɔkagilo
kɨ m'goto sese kaa majɨ kadɨ uwəi nyara kɨ majɨ ba um inyəi taa el.
19 Ngann'm'gɨ, m'ingə kon kɨ rangɨ ɓay tadɔ lə'se to dene kɨ nje ndo be,
bitɨ kadɨ in təli de'gɨ kɨ tɔgɨ gangɨ me ta'tɨ lə Kirisitɨ.
20 M'ndigɨ kadɨ m'in sese nan'tɨ kɨ ngɔsine inɓe kin, kadɨ m'el'se ta kɨ
ndu kɨ sɔw kel'n'se ta. Tadɔ me'm ra sururu tadɔ lə'se.

Kunmindɨ kɨ joo, Agar in kɨ Sara

21 Ingɨ kɨ in ndigi kadɨ sii ginn tɔgɨ'tɨ lə ndukun, eli'm'in nya kin adɨ
m'oo: Oyi ta kɨ ndukun el kin el wa?

---

* **4:3 4.3** 4.9; Kol 2.8, 20 † **4:6 4.6** Mrk 14.36; Rɔm 8.15

22 Ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: «Abiraham ojɨ ngann'gɨ kɨ
dingəm joo: kɨ kare, kon'a in ɓər ə kɨ nungɨ kon'a in ɓər el tɔ. Dene
kɨ ɓər tɔ'a nan Agar, ə in kɨ ɓər el tɔ'a nan Sara tɔ‡.»
23 Ngonn lə dene kɨ ɓər, oji'ə tokɨ oji ndəgɨ ngann'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ,
nan ngonn lə dene kɨ ɓər el, koj'o to ta dangɨ. Luwə un ndu'ne adɨ kete
dɔ kojɨ ngonn'tɨ kin§.
24 Me ta'gɨ'tɨ kin Luwə ɔjɨ'je nya kare kadɨ jɨ gər. Dene'gɨ kɨ joo kin ɔji
dɔ kunmindɨ'gɨ joo kɨ Luwə un: Kunmindɨ kɨ dɔ mbal Sinay'tɨ in Agar kɨ
a ojɨ ɓər'gɨ.
25 Agar in mbal Sinay kɨ Arabi'tɨ, to to ɓebo kɨ Jerujalem kɨ dɔkagilo'tɨ
kɨ ɓone kin be. To be tadɔ Jerujalem kɨ de'gɨ kɨ me'tɨ pətɨ in ɓər'gɨ ginn
tɔgɨ'tɨ lə ndukun.
26 Nan Jerujalem kɨ taa, in kɨ taa k'inyə taa. In ə in kon'je tɔ.
27 Tadɔ ndangi eyina: «In kujɨ de kɨ dene kɨ ojɨ ngonn el, in ra rɔnel, in
kɨ gər to ndo ngonn el, ra rɔnel, turi jagira tadɔ dene kɨ ngaw'a mbət'ə a
aw kɨ ngann'gɨ ngayn utə in kɨ isɨ kɨ ngaw'ne*.»
28 Nan in ngannkon'm'gɨ, in ngann'gɨ kɨ ojɨ'se kigo kunndu'tɨ lə Luwə to
Isakɨ be.
29 Nan mayinu ngonn kɨ oji'ə kɨ gorow kɨ de'gɨ isɨ oji nan ində kum
ngonn kɨ de'gɨ oji'ə kigo Ndil Luwə'tɨ ndoo. To tanan be ɓone tɔ.
30 Eke ta ri ə makitu lə Luwə el wa? Makitu lə Luwə el ene: «Tuwə dene
kɨ ɓər kɨ ngonn'o kɔ, tadɔ ngonn lə dene kɨ ɓər a in to kingə nya nduwə
nan'tɨ kɨ ngonn lə dene kɨ ɓər el†.»
31 Ngannkon'm'gɨ, kɨ ɔjidɔ'je, j'in ngann'gɨ lə dene kɨ ɓər el, nan j'in
ngann'gɨ lə dene kɨ kare kɨ in de dɔrɔ'ne yo.

5

Kirisitɨ taa'je inyə'je taa

1 Kirisitɨ taa'je ilə'je taa kadɨ j'in kɨ taa k'ilə taa kɨ bitɨ kɨ non'tɨ. Rai dɔ
nja'se'tɨ, inyəi rɔ'se kadɨ de madɨ təl ilə jugɨ ɓər mindɨ'se'tɨ el nga.
2 Oyi majɨ, m'in Pol m'el'se ta taga wangɨ: Re adɨ ujəi mɔtɨ'se ɓay ningə,
Kirisitɨ a təl nya kɨ kare.
3 M'ndɔr mbi'se kɨ nja joo ɓay, de kɨ ra kɨ adɨ ujəi mɔt'ɔ, majɨ kadɨ ində
ta'ne dəm go ndukun'gɨ'tɨ.
4 In de'gɨ pətɨ kɨ oyi kadɨ Luwə təl'je de'gɨ kɨ dana takum'ne'tɨ kɨ gorow
lə ndukun lə Juwipɨ'gɨ, in kɨ gangɨ nan'tɨ kɨ Kirisitɨ. A asi kingə ramajɨ lə
Luwə el bitɨ.
5 Kɨ sɔw dɔ'je, j'ində me'je'tɨ kadɨ Luwə a ɔr ta dɔ'je'tɨ tadɔ j'uni me'je
j'adɨ Jeju Kirisitɨ. In kin ə j'isɨ jɨ nginə kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə.
6 Re de madɨ ində rɔ'ne nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ, ə ujə mɔtɨ'ne, eke
ujə mɔtɨ'ne el kaa, in nya kɨ kar'a goto. Nya kibo ngayn in ta lə kunme,
me kulə ndigɨ nan'tɨ.
7 Lo kulə ngirə'tɨ, rai kulə kɨ majɨ awi kɨ kete kete, nga kɨ ngɔsine kin
nan ə ɔgɨ'se ra kulə kɨ rɔta'tɨ kakin nga wa?
8 Luwə kɨ ɓar'se kadɨ in de'gɨ li'ə, ɔjɨ'se kadɨ rai be el.
9 De'gɨ eli eyina: «Ngonn hum kɨ nden ra ndujɨ kɨ lɔy adɨ in.»

‡ **4:22 4.22** Lotum 16.15, 21.2 § **4:23 4.23** Lotum 17.16; Rɔm 9.7-9 * **4:27 4.27** Ejay 54.1 † **4:30 4.30** 29-30; Lo tum ginn nya'gɨ 21.9-10

10 Tadɔ ingɨ kɨ jʼindəi rɔʼje nanʼtɨ kɨ Burəɓe Jeju Kirisitɨ, mʼgər majɨ kadɨ
ingɨ kaa mərita to mʼin be tɔ. Taa mʼgər majɨ kadɨ de kɨ yətɨ dɔʼse kin, re
deʼə in nan nan kaa Luwə a gangɨ ta dɔʼaʼtɨ.
11 Ngannkonʼmʼgɨ, kɨ sɔw dɔʼm, re mʼnjɨ mʼiləmbər kadɨ, ri ri kaa, de ujə
mɔtɨʼne ɓay taa Luwə ɔr ta dɔʼaʼtɨ ningə, Juwipɨʼgɨ a indəi kumʼm ndoo el
nga. A indəi kum ndoo el, taa re koy lə Kirisitɨ dɔ kagidəsɨʼtɨ a in nya kɔw
tadɔləʼde el tɔ.
12 Kɨ rɔ nje yətɨ dɔʼseʼtɨ, majɨ kadɨ re a ujəi yanʼde to kujə inɓe ba pətɨ
par.

Adi Ndil kɨ ar njay ɔr nonʼse

13 Ngannkonʼmʼgɨ, yanʼse kɨ sɔw dɔʼse ənn: Luwə ɓarʼse kadɨ in kɨ taa
kʼilə taa. Kʼin ə, kadɨ taa kʼilə taa kin in row kɨ kadɨ rai nya lə darɔ tokɨ
meʼse ndigɨ el. Nan kadɨ rai kuləɓər adi nan kɨ yo kɨ ne me ndigɨ nanʼtɨ.
14 Tadɔ ndukunʼgɨ pətɨ tɔlitaʼde me taʼtɨ kɨ ene: «A in ndigɨ de madʼi to
darɔʼi inɓe be» kin*.
15 Re rai nya to daʼgɨ kɨ mu be, donyi nan, adi nan doʼgɨ ə, gonyi rɔʼse
majɨ nan a tuji nan.
16 In be ə, mʼelʼse mʼene: Inyəi Ndil Luwə kɨ ar njay adɨ ɔr nonʼse ningə
a rai nyənnʼgɨ lə darɔ el.
17 Tadɔ nyənnʼgɨ lə darɔ kakin isɨ rɔi kɨ Ndil Luwə, ningə Ndil Luwə isɨ
rɔ kɨ nyənnʼgɨ lə darɔ tɔ. Tɔgɨʼgɨ kɨ joo kin isɨ rɔi nan dannʼdeʼtɨ, ningə lo
kadɨ rai nya kɨ meʼse ndigɨ goto.
18 Re Ndil Luwə ɔrʼse tarow ə, ndukun aw kɨ tɔgɨ dɔʼseʼtɨ el.
19 Nyaʼgɨ kɨ majel lə darɔ toi taga wangɨ: Adɨ in nya kɨ to njen, kɨ kaya,
20 ra yoʼgɨ, ra mboli, kɔsinan ta, kotanan el, jangɨ, wongɨ, nii, gangɨ nan,
kɔr kum nan,
21 kumnda, gon yiwi, kusɔ nya kədɨ kɨ ndəgɨ nyaraʼgɨ kɨ tanan be kin.
Mʼelʼse tokɨ mʼelʼn kete, njera nyaʼgɨ kɨ be kin a oy Konɓe lə Luwə el.
22 Ningə, kuləra lə Ndil Luwə in: ndiginan, rɔnel, kisimajɨ, kisidɔtɨ kɨ
nan, memajɨ, ramajɨ kɨ ra nya in lowʼəʼtɨ,
23 kɨ sɔl lɔm lɔm, kulə darɔ ginn tɔgɨʼtɨ. Ndukun ɔsɨ ta kulə raʼgɨ kin el.
24 Deʼgɨ pətɨ kɨ in yan Kirisitɨ, təti rɔ darɔ kɨ ndigɨ raʼgɨ liʼə pətɨ dɔ
kagidəsɨʼtɨ.
25 Re in Ndil Luwə ə adɨʼje kisikidɔtaa ningə, majɨ kadɨ jʼadɨ Ndil ə ɔrʼje
tarow.
26 Ononyiʼse kadɨ jʼin nje kundɔ taa. Majɨ kadɨ jʼadinan wongɨ el, taa
kadɨ jangɨ raʼje dɔnanʼtɨ el tɔ.

6

Kɨ ra kɨ nan yo kɨ ne

1 Ngannkonʼmʼgɨ, re oyi de madɨ isɨ ra nya kɨ goʼtɨ el, ingɨ kɨ awi kɨ Ndil
Luwə meʼseʼtɨ, rai siʼə kadɨ təl re dɔ rowʼtɨ kɨ majɨ. Nan kʼin ə kadɨ ɔjiʼə
kɨ mindɨ kɨ sɔl lɔm taa. Mʼelta kin de kɨ ra dannʼseʼtɨ kadɨ oo rɔʼne majɨ
nan a osɨ me nyananʼtɨ.
2 Rai kadɨ tai nya kɨ kɔy dɔnanʼtɨ yo kɨ ne. Re rai be ningə, a in nje təl
rɔ go ndukunʼtɨ lə Kirisitɨ.
3 Re de madɨ oo rɔʼne to nʼin de kɨ tuwəl nan in de kɨ kare ningə deʼə
kin isɨ ədɨ rɔʼne to kədɨ.

---

* **5:14 5.14** Lebitikɨ 19.18

4 Kadɨ nan nan ka ində manjɨ kulə raʼne oo. Re majɨ ningə, kadɨ ra rɔnel
dɔ kulə'tɨ kɨ inɓe ra um kadɨ un rɔʼne ində kadɨ ndəgɨ deʼgɨʼtɨ tadɔ kulə
raʼde el.
5 Oyo, kadɨ jɨ gəri tokɨ nan nan ra ta kulə raʼne'tɨ.
6 Majɨ kadɨ de kɨ nje taa nyando kɨ in rɔ Luwə'tɨ, kanyi nyakingə'gɨ lə'ne
pətɨ kɨ de kɨ njendo'ə nya.
7 Ədi rɔʼse el, de a mbo kɨ Luwə el. Nya kɨ de duw a tətɨ kand'a.
8 Kin ə re de duw nya kigo darɔʼtɨ ningə, kand'a kɨ a tətɨ in koy. A kin ə
re de duw nya kigo Ndil Luwə'tɨ tɔ ningə, kand'a kɨ a tətɨ in kajɨ kɨ to bitɨ
kɨ non'tɨ.
9 Lo kin'tɨ, majɨ kadɨ j'inyəi ta ramajɨ el. Lokɨ j'uwəi rɔʼje lo raʼa'tɨ ningə,
j'a jɨ tətɨ kand'a kɨ majɨ dɔkagilo'ə'tɨ.
10 In be ə, lokɨ j'ingə dɔkagilo ramajɨ ningə, majɨ kadɨ ji rai majɨ kɨ deʼgɨ
pətɨ. Kibo ngayn in nje kɨ uni me'de adi Jeju Kirisitɨ.

Ta kɨ dɔboy'tɨ kɨ kuwə ji nan

11 Gonyi nya kɨ m'ndangɨ m'adɨ'se kin. M'ndangɨ boi guri guri kɨ ji'm
m'inɓe.
12 In nje kɨ ndigi kadɨ n'nəli deʼgɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ə isɨ indəi tɔgɨ dɔʼse'tɨ
kadɨ ujəi mɔtɨʼse. Rai be kadɨ deʼgɨ adi'de kon tadɔ ta koy lə Kirisitɨ dɔ
kagidəsɨ'tɨ el.
13 Inɓeʼgɨ kɨ nje kujə mɔtɨ kin, uni go ndukun'gɨ lə Juwipɨ'gɨ ba pətɨ el.
Ndigi kadɨ ingɨ yo ə ujəi mɔtɨʼse kadɨ in nya kɔjirɔ lə'de dɔʼse'tɨ.
14 Kɨ ɔjidɔ'm m'inɓe, m'ində gu'm kɨ kagidəsɨ lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ,
um m'ində gu'm kɨ nya kɨ rangɨ el. Tadɔ kɨ takul koy lə Jeju Kirisitɨ dɔ
kagidəsɨ'tɨ, nya'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne təli nya kɨ koy tadɔ lə'm, tokɨ m'inɓe
m'təl nya kɨ koy tadɔ lə nya'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne be tɔ.
15 Ningə re de ujə mɔtɨ'ne eke ujə mɔtɨ'ne el ka, in nya kɨ kar'a goto.
Nya kɨ bo ngayn in ta kadɨ de təl nyakində kɨ sigɨ.
16 Kadɨ kisimajɨ kɨ memajɨ lə Luwə in dɔ deʼgɨ'tɨ pətɨ kɨ uni gorow kɨ sigɨ,
kɨ deʼgɨ pətɨ kɨ in deʼgɨ lə Luwə.
17 K'aw kɨ kete kin, kadɨ de tulə'm nan'tɨ el nga. Tadɔ m'aw kɨ ndunə
do'gɨ kɨ ɔjɨ go kon lə Kirisitɨ darɔ'm'tɨ.
18 Ngannkon'm'gɨ, kadɨ memajɨ lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese.
Amen.

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Epejɨ’gɨ

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ Epejɨ’gɨ

Makitu kin to to makitu kɨ Pol ndangɨ ulə’n kadɨ njekawnan’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ sii dɔnangɨ Aji’tɨ kɨ Du tudəi be. Mbunə njekawnan’gɨ’tɨ kin Epejɨ in’tɨ non. Me makitu’tɨ kin Pol ɔsɨ kagɨ dɔ ta’tɨ kɨ Luwə ɔjɨ me’ne’tɨ kadɨ «n’mbon’n nya’gɨ kɨ dɔran’tɨ kɨ nya’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ pətɨ ginn Burədɔ’tɨ kɨ kareba kɨ in Kirisitɨ» (1.10). Me njekawnan’tɨ lə Kirisitɨ Juwipɨ’gɨ kɨ Juwipɨ’gɨ el indəi rɔ’de nan’tɨ to de’gɨ kɨ kareba, darɔ kɨ kare kɨ Kirisitɨ in dɔ. Kində rɔ nan’tɨ kɨ ulə ngirə’ne dɔ ɓar kɨ Kirisitɨ ɓarɨ’n de’gɨ kete non nya’gɨ’tɨ pətɨ kadɨ in lə’ne, kɨ kajɨ kɨ ajɨ’de kitakul memajɨ lə’ne. Kində rɔ nan’tɨ kin in rɔta kɨ row lə Ndil Luwə kɨ isɨ me njekunme’gɨ’tɨ ningə njekuləɓər’gɨ lə Kirisitɨ rai kində rɔ nan’tɨ kin adɨ tɔgɨ kɨ taa. Rowninn makitu kɨ nja joo tɔji gorow kɨ majɨ kadɨ kində rɔ nan’tɨ to’n dann njekawnan’tɨ kɨ njekunme’gɨ’tɨ kɨ ndɔ’gɨ ndɔ’gɨ. Majɨ kadɨ njekunme’gɨ ndiginan, iləi kojɨ dɔnan’tɨ yo kɨ ne ningə rai oyo Luwə me nya’gɨ’tɨ pətɨ.

Ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kajɨ in kɨ row lə Kirisitɨ 1-2. Kində rɔ nan’tɨ lə njekawnan 3.1-4.16. Kisikidɔtaa kɨ sigɨ me Kirisitɨ in ndigɨ 4.17-6.24.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ kigo ndigɨ’tɨ lə Luwə ə m’ndangɨ makitu kin madɨ’se in de’gɨ lə Luwə kɨ nje ra nya kɨ low’ə’tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ, kɨ sii me ɓe’tɨ kɨ Epejɨ.

2 M’dəjɨ kadɨ Luwə kɨ Baw’je in kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ adi memajɨ kɨ lapiya in dɔ’se’tɨ.

Ramajɨ lə Luwə kɨ takul Kirisitɨ

3 Pitɨ kɨ dɔ Luwə’tɨ kɨ Baw Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ, kɨ adɨ’je majikur, adɨ in majikur kɨ dangɨ dangɨ kigo Ndil’tɨ kɨ in dɔran’tɨ, me tɔ Kirisitɨ’tɨ.

4 Be ə, lokɨ Luwə ra dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ nya’gɨ kɨ me’tɨ el ɓay, mbətɨ’je me Kirisitɨ’tɨ to ngann kotɨ lə’ne kadɨ j’ari njay kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ’je’tɨ takum’ə’tɨ. Nya’gɨ kin tɔjɨ kadɨ Luwə ndigɨ’je.

5 Tokɨ Luwə ndigɨ’n’je kakin ə, ində’n’je kete non dɔkagilo’gɨ’tɨ, kadɨ jɨ təli ngann’a’gɨ kɨ takul Jeju Kirisitɨ, kigo memajɨ’tɨ li’ə tadɔ lə’je. Nya kin ə Luwə ge.

6 Adɨ j’osi pa j’uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ, tadɔ memajɨ li’ə kɨ ətɨ ɓol. Memajɨ kin, adɨ’je kare kɨ takul Ngonn’o kɨ ndig’ə ngayn.

7 Me Kirisitɨ’tɨ, kɨ takul mosɨ kɨ anyi dɔ kagidəsɨ’tɨ, j’in kɨ taa k’ilə taa, ningə majel’gɨ lə’je in kɨ k’inyə go kɔ tɔ. Be ə, Luwə ɔjɨ’n’je memajɨ lə’ne kɨ ngayn me nyakingə’tɨ pətɨ.

8 Oyo, Luwə adɨ ramajɨ li’ə kɨ to mbar mbar nanyi sə’je, nanyi kɨ ətɨ ɓol. Be ə, adɨ’n’je tər kɨ nyagər kɨ ngayn.

9 Ningə kigo ra majɨ’tɨ lə Luwə kɨ ngayn, adɨ jɨ gəri kɔjitara li’ə kɨ to lo kiyə’tɨ. Kɔjitara kin, rago’ə kete kadɨ n’a ra kɨ takul Kirisitɨ.

10 Kɔjitara lə Luwə kin, in kadɨ kaw nya’gɨ kɨ dɔran’tɨ kɨ nya’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne pətɨ, ginn tɔgɨ’tɨ lə nje konɓe kɨ kareba kɨ in Kirisitɨ. Nya kin, a ra nya dɔkagilo’tɨ kɨ Luwə inɓe ɔjɨ.

11 Luwə adɨ nya'gɨ pəti rai nya tokɨ inɓe ɔjɨ'n eke ndigɨ'n kete. Be ə, mbəti'n'je kete kigo kɔjitara'ti li'ə, adɨ jɨ təli de'gɨ li'ə kigo kində rɔ nan'ti lə'je kɨ Kirisiti. Ningə adɨ'je nya kɨ un'n mindɨ'ne kadɨ n'adɨ'je tɔ.
12 Luwə ra be kadɨ j'osi pa j'uləi tɔjɨ dɔ kəti ɓol'ti li'ə, J'ingɨ kɨ j'indəi me'je dɔ Kirisiti'ti kɨ in Mesi De kɨ Luwə mbət'ə dɔkete.
13 In me Kirisiti'ti tɔ ə, ingɨ kaa, oyi dɔ ta kɨ rɔta'ti, kɨ in Poyta kɨ majɨ kɨ ajɨ'se. Ningə go'ti, uni me'se adi Kirisiti, ə Luwə ində ndunə kɨ ndaja lə'ne rɔ'se'ti. Ndunə kakin in Ndil Luwə kɨ un'n ndu'ne dɔ'ti kete nu.
14 Ndil Luwə kin tɔjɨ kadɨ j'a j'ingəi ndəgɨ nya nduwə'gɨ pəti kɨ Luwə a adɨ'je. Nya nduwə'gɨ kin j'a j'ingəi pəti ndɔ kɨ Luwə a taa'je ilə'je taa ji majel'ti ratata. Adɨ j'osi pa j'uləi tɔjɨ dɔ Luwə'ti kɨ əti ɓol.

Pol elta kɨ Luwə tadɔ kunme lə nje kɨ Epeji'ti

15 In kin ə, m'in ka lokɨ m'oo poy kunme lə'se kɨ uni adi Burəɓe Jeju, kɨ poy ndigɨ lə'se kɨ isɨ ndigɨ de'gɨ lə Luwə pəti,
16 ndɔ kɨ m'oo'n ta inɓe kin nu, ra adɨ m'inyə ta ra oyo Luwə tadɔ lə'se el me kelta'gɨ'ti lə'm kɨ m'njɨ m'el si'ə. M'njɨ m'ɓar tɔ'se ta ta.
17 M'dəjɨ kadɨ Luwə lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti, Baw kɨ nje tɔjɨ, adɨ'se kɨ takul Ndil Luwə, tər, kɨ gər ginn nya kɨ to lo kiyə'ti, kadɨ in gəri'ə'n'ə ar njay.
18 M'dəj'ə kadɨ ra adɨ hangal'se to ar njay, kadɨ in gəri nya kindəmedɔti kɨ adɨ'se dɔkagilo'ti kɨ ɓari'n'se. Ta kadɨ in gəri nya nduwə kɨ a adɨ'se kɨ in nya nduwə kɨ majɨ ngayn. In nya nduwə kɨ ində ta dangɨ tadɔ lə'se, kɨ ndəgɨ de'gɨ pəti kɨ in yan'a'gɨ.
19 Ningə a gəri tɔgɨ kɨ əti ɓol utə tɔgɨ'gɨ pəti kɨ Luwə ɔjɨ tadɔ lə'je j'in kɨ j'uni me'je j'adi'ə. Ningə tɔgɨ kakin, Luwə ɔjɨ kɨ taga me tɔgɨ'ti kɨ əti ɓol.
20 Tɔgɨ kɨ əti ɓol kin, Luwə tɔjɨ taga, dɔkagilo'ti kɨ adɨ Jeju Kirisiti ində taa dann njekoy'gɨ'ti, ə ad'a isɨ dɔjikɔl'ɔ'ti me dɔran'ti.
21 Low'ə'ti kin, Jeju onɓe kɨ tɔgɨ lə nje konɓe'gɨ pəti kɨ me dɔran'ti, tɔgɨ kɨ utə, ta tɔ'a in dɔ tɔgɨ'ti pəti tɔ, tɔgɨ lə nje konɓe'gɨ pəti kɨ me dɔran'ti, tadɔ dɔkagilo kɨ ngɔsine kin par el, nan bitɨ dɔkagilo'ti kɨ a re.
22 Oyo, Luwə ulə nya'gɨ pəti ginn tɔgɨ'ti lə Kirisiti. Lokɨ ində dɔ nya'gɨ'ti pəti ningə, mbət'ə ad'a in kɨ boi dɔ Njekawnan'gɨ'ti.
23 *Njekawnan'gɨ toi to ngann rɔ'a'gɨ be. Kasɨ nan gakɨ lə Kirisiti rosɨ Njekawnan'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pəti. Ningə Kirisiti kaa, kasɨ nan gakɨ lə Luwə ros'o tɔ.

2

Kajɨ in kɨ takul memajɨ

1 Kɨ ɔjidɔ'se, kete in de'gɨ kɨ koy tadɔ nyara'gɨ kɨ gorow'ə'ti el, tadɔ majel'gɨ lə'se.
2 Majel'gɨ lə'se kin ra adɨ mayinu gorow nya ra'se'gɨ in go hal nyara lə de'gɨ kɨ dɔnangi'ti, uni go ngar lə tɔgɨ lə ndil'gɨ kɨ majel kɨ me nəl'ti. Ndil kɨ majel kin ə, isɨ ra kulə ngɔsine me de'gɨ'ti kɨ nje kɔsɨ ta Luwə.
3 J'ingɨ kaa, ndɔkɨ mayinu j'in mbunə de'gɨ'ti kin tɔ. Adɨ jɨ njiyəi kigo ndigɨ'ti lə nyənn'gɨ darɔ, j'isi ta nya ra'ti kɨ kadɨ jɨ təli kon ndigɨ ra lə darɔ, kɨ mərta'gɨ lə'je kɨ majel yo. Be ə kigo jibəl kisɨ'je kɨ dɔ'je taa'ti, jɨ toi to ndəgɨ de'gɨ kin be, adɨ wongɨ lə Luwə in dɔ'je'ti tɔ.
4 Nan Luwə in nje k'oo kumtondoo kɨ əti ɓol, adɨ ndigɨ'je ngayn.
5 Be ə, j'ingɨ kɨ ndɔkɨ j'in de'gɨ kɨ koy kɨ takul majel'gɨ lə'je kin, təl'je adɨ j'in nje kisɨ kɨ dɔ'je taa kɨ Kirisiti. Oyo in kɨ takul memajɨ ə ingəi kajɨ.

6 Ki takul kində rɔ nan'ti lə'je me tɔ Jeju Kirisiti'ti, Luwə adi j'ində taa
si'ə nan'ti dann nje koy'gi'ti, ə adi j'onyiɓe nan'ti si'ə me dɔran'ti tɔ.
7 Luwə ra be kadi ɔji'n kadi de'gi pəti gəri tadɔ dɔkagilo'gi ki a rei,
memaji li'ə ki dɔboy'o goto, ki ɔji ki takul Jeju Kirisiti ki gorow ramaji li'ə
tadɔ lə'je.
8 In takul memaji ki gorow lə kunme ə, ingəi kaji um in kigo kɔji ta ra'ti
lə'se el. Nan in Luwə ə adi'se kaji kin kare.
9 Kaji kin in ki takul kulə ra'se madi ki maji el. In be el, kadi de madi
ində'n kadi'ne el.
10 Oyo, j'in kuləra ji Luwə. Ində'je kigo kində rɔ nan'ti lə'je me tɔ Jeju
Kirisiti kadi ji rai kulə'gi ki maji me kisikidɔtaa'ti. Ningə kulə'gi kakin,
inɓe ində dɔ'a nan'ti kete kadi ji rai'de.

K'in kare me Kirisiti'ti

11 Adi me'se olo dɔ'ti, toki ndɔki kete, in Juwipi koji'gi el, adi *Juwipi'gi
ki nje ɓar rɔ'de nje kujə mɔti'de, ki in nya ki de'gi rai ki ji'de adi awi ki
ndunə rɔ'de'ti, ɓar'se nje kujə mɔti'de'gi el.
12 Kadi me'se olo dɔ'ti toki dɔkagilo'ə'ti kin, in ki gangi nan'ti ki Kirisiti.
In mbunə de'gi'ti lə Luwə ki in Isirayel'gi el. Ingi gotoi me kunmindi'ti ki
Luwə un adi de'gi lə'ne kin. Sii dɔnangi'ti ne, indəi me'se dɔ nya madi'ti
el num, dɔ Luwə'ti el num.
13 Nan ngɔsine ki takul kində rɔ nan'ti lə'se me tɔ Jeju Kirisiti, ingi ki
ndɔki mayinu in sanyi, in təli de'gi ki ndəkba ki takul mosi Kirisiti.
14 Tadɔ in Kirisiti inɓe ə re ki kisi ki nan ki lapiya mbunə'je'ti. In ə ra adi
Juwipi'gi ki de'gi ki in Juwipi'gi el təli de'gi ki kareba. Koy'o dɔ kagidəsi'ti
ɔr ban ki to dann'je'ti kete kɔ.
15 Jeju Kirisiti təl ndukun'gi lə *Moji nya'gi ki kare'ti, ki row ra kulə'gi.
Ningə, un ginn de'gi ki joo kin təl ində'n ginn de'gi ki kare ki sigi ki gorow
kində rɔ nan'ti si'ə lə'de. Be ə, adi lapiya to'n mbunə'de'ti.
16 Jeju ndigi kadi ginn de'gi ki joo kin ulə'de noji nan'ti ki Luwə, kadi
təli darɔ ki kareba. Ningə ki takul koy'o dɔ kagidəsi'ti, tuji'n nya ki ra adi
in njeban'gi lə nan kin kɔ.
17 Re iləmbər Poyta ki maji ki ɔjidɔ lapiya adi ingi ki in sanyi, taa tadɔ
lə nje'gi ki in ndəkba tɔ.
18 In ki takul Jeju ə j'in pəti ki j'in, Juwipi'gi eke Juwipi'gi el, j'asi kadi ji
rei takum Luwə'ti ki takul Ndil ki kareba inɓe kin.
19 Be ə, ingi ki in Juwipi'gi el, in mbah'gi el, eke nje dər ki nja'de ta el
nga. Nan ngɔsine, in ngann nje ɓe ki mbunə de'gi'ti lə Luwə. In ngann'gi
ki me Kəy'ti lə Luwə.
20 Ingi toi to mbal'gi ki Luwə ində'n kəy be. Ningə ngirə kəy kakin in ki
kində dɔ njekawkulə'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti. Ə Kirisiti inɓe ə in mbal
ki dɔ kum kəy'ti.
21 In me kində rɔ nan'ti lə'je ki Kirisiti'ti ə mbal ra kəy'gi kare kare uwəi
nan maji. Ningə kəy kakin aw ki taa mad'a'ti ki kete kete kadi təl kəy ki
ar njay me Burəɓe'ti.
22 In me kində rɔ nan'ti ki Jeju Kirisiti ə, ingi ki in Juwipi'gi el ka, indəi
rɔ'se nan'ti ki ndəgi de'gi lə Luwə kadi təli kəy ki Luwə sii me'ti ki takul
Ndil'ə.

3

Pol nje kiləmbər Poyta ki maji rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el

1 In ki tadɔ kin ə, m'in Pol, m'in dangay tadɔ Poyta ki maji lə Jeju Kirisiti,
tadɔ lə'se in de'gi ki in Juwipi'gi el.

2 M'gər maji kadi oyi poy kuləɓər ki Luwə, kigo me maji'ti li'ə, ulə ji'm'ti
tadɔ maji lə'se.
3 Luwə te ki dɔ nya'gi ki to lo kiyə'ti adi'm m'gər. In nya'gi kin ə
m'ndangi'de m'ulə'n madi'se.
4 Loki tudəi makitu ki m'ndangi m'ulə'n madi'se kin ningə, inɓe'gi a oyi
nyagər ki ɔjidɔ Kirisiti ki to lo kiyə'ti, ki Luwə te ki dɔ'a adi m'gər ar njay
kin.
5 Toki rɔta'ti, nya'gi ki Luwə te ki dɔ'a adi njekawkulə'gi, ki de'gi ki
njekeltakita'a'ti ki ində'de ta dangi to nje ra kulə lə'ne, ki takul Ndil Luwə
kin, te ki dɔ'a be adi kaw'je'gi ki kete el.
6 Ningə nya ki to lo kiyə'ti kakin, ki takul kində rɔ nan'ti lə'de ki Jeju
Kirisiti ə, de'gi ki in Juwipi'gi el, a ingəi nya nduwə nan'ti se'je j'in ki j'in
Juwipi'gi; in se'je nan'ti me darɔ'ti ki kare, taa kunndu ki kare inɓe kin to
tadɔ lə'de me tɔ Kirisiti'ti, ki takul Poyta ki maji.
7 M'təl njekuləɓər lə Poyta ki maji kin. In kin in kadikare ki Luwə adi'm
kigo memaji'ti li'ə ki takul kuləra tɔg'ɔ.
8 M'in ki nda'a'm goto utə njekunme'de kadi Kirisiti pəti tigə. Ningə re
in be kaa, Luwə oo maji ngayn kadi m'in ə, ulə kulə kiləmbər Poyta ki
maji lə Kirisiti ji'm'ti tadɔ de'gi ki in Juwipi'gi el. In nyakingə kibo ki utə
nyagər lə de'gi lə Kirisiti pəti tigə.
9 Ningə m'ingə kadikare ki kadi m'tɔji'n de'gi pəti ar njay, ke gorow ki
bann ə, Luwə a tɔl'n ta nya ki un ndu'ne dɔ'ti, ki to lo kiyə'ti kin wa.
Luwə ki njera nya'gi pəti, iyə dɔ nya kin ki de'gi ki dɔkagilo'ti ki mayinu.
10 Ningə ngɔsine ki takul Njekawnan'gi, nje konɓe'gi ki nje tɔgi'gi ki me
nəl'ti taa, asi kadi gəri nyagər lə Luwə. Nyagər kin, Luwə tɔji ki row'gi ki
dangi dangi.
11 Nya kin tɔlta'ne kigo kɔjitara'ti lə Luwə ki to ki biti ki non'ti ki takul
Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti. Kɔjitara kakin, tɔlta'ne ki takul Burəɓe lə'je Jeju
Kirisiti.
12 Me kində rɔ nan'ti lə'je ki Kirisiti ə, j'ingəi tarow ki gorow lə kunme
kadi ji ndɔti ki rɔ Luwə'ti ki me ki tinyi kati.
13 In be ə, m'dəji'se kadi adi me'se tuji tadɔ lə kon'gi ki m'nji m'ingə
tadɔ lə'se kin el. Nan kadi in ginn rɔnel lə'se yo taa.

Ndigi ki Kirisiti ndigi'je

14 Tadɔ kin ə, m'nji m'ɔsi məkəsi'm nanga non Baw'je ki dɔran'ti,
15 ki takul'ə ki kar'ne ba ə, ginn kɔji'gi ki dɔran'ti eke ki dɔnangi'ti ne
sii ki dɔ'de taa.
16 M'dəji Luwə kigo nyakingə'ti li'ə ki ngayn kigo Ndil'ti, kadi adi'se in
njekunme'gi tɔgi kadi nganyi ki takul Ndil'ə me'se'ti.
17 Kadi Kirisiti ra lo kisi lə'ne ngarme'se'ti ki takul kunme. Nya dəji lə'm
in kadi ndiginan ra sese adi nganyi, ningə kadi ginn'se uwə nangi ngan
me'ti tɔ.
18 Be ə, a asi kadi in gəri ki ndəgi de'gi lə Luwə pəti, kadi ndigi lə Kirisiti
in ndigi ki əti ɓol, ki de asi kadi a mbɔji ngal'a ge tat'a ge kow'ə ge ki ngal'a
ki ta ge el ratata.
19 Oyo, a asi kadi in gəri ndigi lə Kirisiti ki utə nyagər'gi pəti, ningə kadi
Luwə inɓe rosi'se ki rosi ki betete lə'ne.
20 Luwə ra nya'gi ki takul tɔgi ki isi me'je'ti. Ningə, loki ji dəji'ə nya
madi ə, ra utə nya ki ji dəji'ə, eke, in ki j'isi məri to mər ɓay.
21 Kadi tɔji in dɔ'a'ti mbunə Njekawnan'gi'ti ki takul Jeju Kirisiti, tadɔ
ginn de'gi'ti pəti, ki dɔkagilo'gi ki dɔkagilo'gi. *Amen!

4

K'in darɔ ki kare me Kirisiti'ti

1 M'ulə dingəm me'se'ti, m'in ki m'in dangay tadɔ lə Burəɓe, kadi gorow
kisikidɔtaa lə'se asi ta ɓar ki Luwə ɓar'se.
2 Kadi awi ki sɔl dɔ, ki hal ki sɔl lɔm lɔm, ki koreme, ə kadi sii dɔ'ti ki
nan me ndigi nan'ti.
3 Uwəi rɔ'se ngan kadi ngəmi go k'in'se kare me Ndil Luwə'ti, ki gorow
kisi nan ki lapiya.
4 Darɔ in kareba, taa Ndil Luwə kaa, in kareba tɔ. In be tɔ ə, Luwə
ɓar'se kadi awi ki nya kindəmedɔti kareba tɔ.
5 Burəɓe in kareba, kunme in kareba, ta batəm kaa in kareba tɔ.
6 Luwə in kareba, ningə in ə, in Baw'je pəti, taa in dɔ nya'gi'ti pəti, ra
kulə ki takul de'gi pəti, ningə isi me de'gi'ti pəti tɔ.
7 Nan, de ki ra ra dann'je'ti, ingə kadikare ra kulə ki sɔw dɔ'ne, kigo
kadi'ti ki Jeju Kirisiti ndigi kadi'n'je.
8 In be ə, ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina:
«Loki in aw me lo'gi'ti ki taa nu, uwə dangay'gi,
Adi aw se'de kum'ne'ti,
Ningə adi kadikare de'gi.»
9 Ningə k'el kene: «In aw me lo'gi'ti ki taa», kin, to ar njay kadi kete ɓay
ta kadi aw taa, Kirisiti ur aw ginn dɔnangi'ti, me lo'gi'ti ki bo nu tɔ.
10 Nje k'aw nanga inɓe kin ə, in nje k'aw lo'gi'ti ki taa gidi dɔran'gi'ti
tɔ. Nya kin ra nya be kadi Ndil'ə in me nya'gi'ti pəti. Ta kadi onɓe dɔ
nya'gi'ti pəti me lo'gi'ti pəti tɔ.
11 In ə adi kadikare de'gi, nje ki nan'gi adi in njekawkulə'gi, nje ki nan'gi
kadi in de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, nje ki nan'gi kadi in de'gi ki nje
kiləmbər Poyta ki maji, nje nan'gi kadi in de'gi ki njekul Njekawnan'gi,
ningə kadi nje ki nan'gi in njendo de'gi tɔ.
12 Ki gorow kin ə, ra adi de'gi lə Luwə a asi kadi rai kulə li'ə, kadi
Njekawnan'gi toi to darɔ Kirisiti ki tɔgi ki kete kete be.
13 Ki row kin ə, j'in pəti, j'a tei k'in kare me kunme'ti, ki gər Ngonn lə
Luwə'ti. Ningə j'a təli Njekawnan'gi ki tɔgi gangi, ə j'a tɔgi par par biti
kadi j'a toi to Kirisiti be.
14 Be ə, j'a toi to ngann'gi ki nəl nyando'gi ki ngom isi aw se'de ki yo ge
ki ne ge be el, to tokibo ki pungi mann ba si ra'a be el nga. Ningə de'gi
ki nje kədi de'gi ki ta'gi ki ngom'gi lə'de kin, a rai'je kadi ji ndəm row ki
takul nyando'gi lə'de ki ngom kin el tɔ.
15 Nan kadi ji ndiginan yo ge ki ne ge me k'el nan ta ki rɔta'ti, kadi ji
tɔgi me nya'gi'ti pəti, biti kadi ji toi to Kirisiti inɓe be, in ki in ki boi ki dɔ
Njekawnan'gi'ti.
16 Me Kirisiti'ti ə darɔ ba pəti in ki rɔti nan'ti maji ki takul dɔkur'gi lə
ngirə ki ra. Loki ngonn rɔ ki ra, ra kulə lə'ne maji ningə, a ra kadi darɔ
ba pəti a tɔgi taa taa ningə gəsirə me ndigi nan'ti.

Kisikidɔtaa me Kirisiti'ti

17 In be ə, m'el'se ta kin, ə m'təl m're dɔ'ti ɓay me tɔ Burəɓe'ti.
Ononyi'se kadi row njiyə'se to to nya de'gi ki gəri Luwə el kam be, tadɔ
kulə ra'de in kigo mərta'gi'ti lə'de ki nda'a goto.
18 Lo ki ndul onɓe dɔ nyagər'ti lə'de. In sanyi kadi kisikidɔtaa'ti ki sigi
ki Luwə adi. Toki rɔta'ti, gəri el tadɔ me ngan lə'de.

19 In de'gi ki nya ki majel ki a rai ə rɔ'de a sɔl'de dɔ'ti goto. Dɔkagilo'gi lə'de pəti in kadi rai nya'gi ki majel. Be ə, nyara'de ki dangi dangi ki to njen kin, degə'gi kin, nanyi ki lo ra'a'ti ki non'de'ti.

20 Nan ingi, in kigo row'gi ki be kin ə, ndoi kadi gəri Kirisiti el.

21 Toki rɔta'ti oyi ta ki sɔw dɔ'a nga, ningə, ingi ki in njekunme'gi, ndoi'se nya'gi ki awi nan'ti ki rɔta ki de a ingə rɔ Jeju'ti.

22 Re in be ningə, sɔw kadi mbəti nya ra'se'gi ki mayinu kigo lo kɔki de'ti, ki ndigi ra'gi li'ə ki majel ki a aw ki de tuji'ti.

23 Maji kadi inyəi adi Ndil Luwə yəti mərta lə'se.

24 Maji kadi təli de'gi ki sigi ki Luwə ində'de kigo mərta'ti lə'ne, kadi kisikidɔtaa lə'se in dana ə ar njay ki row lə rɔta.

25 Tadɔ kin ə, kadi inyəi ta kel ta ki ngom kɔ, ə kadi de ki ra, elta ki rɔta'ti madi'ne, tadɔ j'in pəti j'in ngann rɔ ki kare.

26 Re wongi ra'se ə, kadi wongi kin aw sese adi rai majel el. Ononyi'se kadi isi me wongi'ti ba biti kadi kadi ur dɔ'se'ti.

27 Adi tarow Su kadi dum dɔ'se el.

28 Kadi de ki in njeɓogi kete ə inyə ta ɓogi lə'ne, ningə kadi ra kulə ki ji'ne kadi ingə'n nya ə ra'n ki de ki nya to rɔ'a

29 Kadi ta ki majel ki a tuji me madi'se'gi te ta'se'ti el. Nan kadi ta ki maji ki a ra ki njekunme'gi ki rangi ə te ta'se'ti. Ta ki be kin ə a ra maji ki de'gi ki nje k'oo dɔ ta lə'se.

30 Ononyi'se kadi adi me Ndil Luwə tuji. Ndil Luwə kin ə Luwə adi'se kadi tɔji kadi in yan'a'gi. Ningə Ndil kin adi me'je tinyi kati toki ndɔ madi a re non, ki Luwə a taa'je ilə'je taa ki ratata me majel'ti.

31 Ɔri hal'gi ki kati bangi pəti me'se'ti kɔ. Ngəmi majel madi me'se'ti el, ki wongi, ki kɔl nan, ki taji nan. Ningə kadi hal mendul goto me'se'ti to goto.

32 Kadi rai maji ki nan ki yo ki ne. Ningə kadi ta on me'se tadɔ lə nan, ə inyəi go majel ki madi'se'gi rai sese kɔ toki Luwə inyə'n go majel'gi lə'se kɔ, me tɔ Kirisiti be tɔ.

5

Kisikidɔtaa me kunji'ti

1 Ingi ngann'gi ki Luwə ndigi'se ə, maji kadi ndaji'ə.

2 Maji kadi isi ki dɔ'se taa me ndigi nan'ti, toki Kirisiti ndigi'je ə adi rɔ'ne Luwə koy'ti tadɔ lə'je, to kadikare eke nya mosi ki əti Luwə maji be.

3 Be ə, ta k'in se de'gi'ti lə Luwə, kadi kaya ki ra ki ndəgi nya'gi ki toi njen kaa gotoi dann'se'ti num tɔ. Elita nya'gi ki be kin dann'se'ti el to k'el el. Taa kadi kumnda goto dann'se'ti tɔ.

4 In gorow'ə'ti el kadi ta'gi ki to njen ki ta ki minə madi'gi te ta'se'ti. Nan kadi ta ki a te ta'se'ti, in ta ra oyo Luwə yo taa.

5 Maji kadi in gəri nya'gi kin maji: njera kaya'gi num, njera nya'gi ki to njen num, njera kumnda nya'gi ki asi nan ki yo ki ra num kin, a oy Konɓe lə Kirisiti eke lə Luwə el.

6 Kadi adi de madi ədi'se ki ta'gi ki nda'de goto el. Tadɔ in ki takul nya'gi ki be kin ə, wongi lə Luwə isi re'n dɔ de'gi'ti ki nje təl rɔ'de go ta'ti li'ə el.

7 Be ə, maji kadi indəi rɔ'se nan'ti se'de dɔ nya madi'ti el.

8 Toki rɔta'ti, ndɔki mayinu sii me lo ki ndul'ti, nan ngɔsine, ki takul kində rɔ nan'ti lə'se ki Burəɓe, in de'gi ki lo ki ar njay'ti, ə maji kadi nya ra'se in nyara lə ngann'gi ki lo ki ar njay'ti.

9 Tadɔ kandɨ kuləra kɨ majɨ lə de kɨ in lo kɨ ar njay'tɨ in: nya ra'gɨ kɨ
majɨ, kɨ nya ra'gɨ kɨ dana, kɨ nya ra'gɨ kɨ rɔta'tɨ.
10 To ngann'gɨ kɨ lo kɨ ar njay'tɨ, majɨ kadɨ indəi tɔgɨ dɔ rɔ'se'tɨ kadɨ ɔri
mbunə nya kɨ nəl Burəɓe kɨ nya kɨ nəl'ə el nan'tɨ.
11 Kadɨ nya madɨ kɨ ore'se nan'tɨ kɨ nya ra'gɨ kɨ majel kɨ lo ndul'tɨ kin
goto. Nan tei kɨ ginn'de taga to te yo taa.
12 Tadɔ nya'gɨ kɨ ko de'gɨ kin isɨ rai lo kiyə'tɨ, in nya'gɨ kɨ to rɔsɔl ngayn
kadɨ de elta'a.
13 Ningə lokɨ de ɔr ginn nya'gɨ kɨ isɨ rai ə, kulə ra'de'gɨ kɨ majel to taga
ar njay njay.
14 Tadɔ nya'gɨ pətɨ kɨ ginn'de te lo kunjɨ'tɨ təli lo kunjɨ. In be ə, makitu
lə Luwə ene:
«Ndəl dɔ ɓi'tɨ, in nje to ɓi,
Ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ,
Ə Kirisitɨ a adɨ kunjɨ lə'ne a unjɨ dɔ'i'tɨ.»
15 Kadɨ indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ me ji kisikidɔtaa'tɨ lə'se. Kadɨ nya ra'se
in nyara lə de'gɨ kɨ nje tər'gɨ um, nyara lə mbo'gɨ el.
16 Dɔkagilo kɨ j'isi'tɨ kin in dɔkagilo kɨ majel, ə kadɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ kɨ
Luwə adɨ'se ə, rai nya'gɨ kɨ majɨ ta ta um adɨ dər kare el.
17 Tadɔ kin ə, kadɨ toi to de'gɨ kɨ kur dɔ'de goto be el, nan kadɨ in gəri
nya kɨ in ndigɨ lə Burəɓe.
18 Adɨ yiwi kandɨ nju ra'se el tadɔ yiwi kɨ ra a aw kɨ de kaya kɨ ra'tɨ. Nan
kadɨ rosɨ kɨ Ndil Luwə kɨ ar njay yo taa.
19 Majɨ kadɨ elinan ta me pa'gɨ'tɨ, osi pa'gɨ lə Luwə kɨ ndəgɨ pa'gɨ kɨ Ndil
adɨ'se. Osi pa'gɨ kin uləi tɔjɨ dɔ Burəɓe'tɨ kɨ ngarme'se ba pətɨ.
20 Dɔkagilo'gɨ pətɨ, kadɨ rai oyo Luwə kɨ Baw me nya'gɨ'tɨ pətɨ, me tɔ
Burəɓe'tɨ lə'je Jeju Kirisitɨ.

Kulə noji kɨ to mbunə dene'gɨ'tɨ kɨ dingəm'gɨ

21 Uləi dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ lə nan kɨ yo kɨ ne, tadɔ kojɨ kɨ k'ilə dɔ Kirisitɨ'tɨ
kɨ awi.
22 In dene'gɨ, kadɨ nan nan ulə dɔ'ne ginn tɔgɨ'tɨ lə ngaw'ne tokɨ isɨ uləi
dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ lə Burəɓe be.
23 Tadɔ ngaw in kɨ boi dɔ dene'tɨ, tokɨ Kirisitɨ in kɨ boi dɔ Njekawnan'gɨ'tɨ
kin be tɔ. Kirisitɨ in Njekajɨ Njekawnan'gɨ kɨ in darɔ'a'gɨ.
24 Be ə, tokɨ Njekawnan'gɨ uləi dɔ'de ginn tɔgɨ'tɨ lə Kirisitɨ kakin ə,
dene'gɨ kaa, kadɨ uləi dɔ'de ginn tɔgɨ'tɨ lə ngaw'de'gɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ
tɔ.
25 Ningə in ngaw dene'gɨ, majɨ kadɨ in ndigɨ ne'se'gɨ tokɨ Kirisitɨ ndigɨ'n
Njekawnan'gɨ ə adɨ rɔ'ne koy'tɨ tadɔ lə'de kin be.
26 Adɨ rɔ'ne koy'tɨ kadɨ təl Njekawnan'gɨ de'gɨ kɨ ar njay ta k'in'de de'gɨ'tɨ
lə Luwə, go togɨ kɨ togɨ'de kɨ mann num kɨ ta lə'ne num tɔ.
27 Jeju ge kadɨ n'te kɨ Njekawnan'gɨ takum'ne'tɨ kɨ kɔsikurə kɨ ətɨ ɓol, kɨ
kanjɨ yoro num, kɨ ngirə rɔ'de'gɨ ra ju ju el num, kadɨ nya madɨ kɨ asɨ nan
el goto rɔ'de'tɨ num tɔ. Ge kadɨ Njekawnan'gɨ ari njay kɨ kanjɨ ta madɨ
dɔ'de'tɨ.
28 Be tɔ ə, majɨ kadɨ ngaw dene'gɨ ndigɨ ne'de'gɨ tokɨ isɨ ndigɨ darɔ'de in
ɓe be. De kɨ nje ndigɨ ne'ne, ndigɨ darɔ'ne inɓe.
29 Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ ɔsi rɔ'ne ta nja kare goto. Nan j'in pətɨ j'uli'de kɨ
nyakusɔ, ə j'indəi kum'je go'de'tɨ to kində yo taa. In be ə, Kirisitɨ isɨ ra'n
kɨ Njekawnan'gɨ,
30 tadɔ j'in ngann darɔ'a'gɨ.

31 Tadɔ kin ə, dingəm a inyə'n baw'ne in ki kon'ne, ningə tinyəi nan ki ne'ne, ə in joo pəti təli darɔ ki kare.
32 Nyando kibo to me ta'ti kin, nan m'el'se kadi in ta ki ɔjidɔ Kirisiti ki Njekawnan'gi.
33 Nya ki maji kadi de ra ə to kin, kadi ngaw dene ki ra ndigi ne'ne to darɔ'ne inɓe be, ə kadi dene təl rɔ'ne go ta'ti lə ngaw'ne tɔ.

6

Ta lə ngann'gi ki baw de'gi

1 Ngann'gi, ingi ki ndəi rɔ'se nan'ti ki Burəɓe, maji kadi təli rɔ'se go ta'ti lə nje koji'se'gi, tadɔ in kuləra ki maji.
2 Ɔsi kurə baw'i ki kon'i, tadɔ in kin in mbərkikində ki dɔkete ki Luwə adi ki kunndu dɔ'ti ki ene:
3 «A isi maji me dɔnangi'ti ningə ndɔ'i a in ngayn tɔ.»
4 Ningə in baw'gi, kadi ndəji ndu ngann'se'gi indəi'de ɓol'ti el, nan kadi ngəmi'de me nyando'ti ki maji, ki me kində kɔji'ti kigo ta'ti lə Burəɓe.

Ta lə ɓər'gi ki ɓe'de'gi

5 In ɓər'gi, maji kadi təli rɔ'se go ta'ti lə ɓe'se'gi ki dɔnangi'ti ne ki kɔsikurə ki ngayn, ki ɓol, ki ngarme ki ar njay toki in Kirisiti inɓe ə, isi təli rɔ'se go ta'ti li'ə be.
6 Ononyi'se kadi rai kulə lə'se dɔkagilo'ti ki de'gi indəi kum'de go'se'ti par, toki isi rai kulə kadi ingəi maji takum de'gi'ti yo be. Nan maji kadi rai kulə to ɓər'gi lə Kirisiti ki isi rai ndigi lə Luwə ki me'de ki kareba be.
7 Maji kadi rai kulə ki rɔnel, to nya ki in kulə lə Burəɓe ə isi rai be, um in kulə lə de'gi el.
8 In gəri ɓəti toki nan nan a ingə nyakugə goji lə'ne rɔ Burəɓe'ti kigo maji'ti ki ra, re in ɓər eke in de dɔrɔ'ne.
9 In ɓe ɓər'gi, ingi kaa, kadi adi row nya ra'se maji ki rɔ'de'ti tɔ. Maji kadi inyəi ta kində'de ɓol'ti kɔ, ə kadi in gəri toki ɓe'de num, ɓe'se num in kareba, ə isi me dɔran'ti taa nu, ə kɔr kum de dana goto rɔ'a'ti.

Rɔ dɔ kunme'ti

10 Kadi ji tɔl'n ta ta'gi, maji kadi təli de'gi ki nje tɔgi'gi ki takul kində rɔ nan'ti lə'se ki Burəɓe ki in nje tɔgi ki ngayn.
11 Maji kadi in tuləi nyakati'gi ki Luwə adi'je ba pəti rɔ'se'ti, kadi rai dingəm non kədinan'gi'ti lə Su.
12 Tadɔ in de'gi ki awi ki darɔ ki mosi ə j'a ji rɔ'i se'de el, nan j'isi rɔ'i ki ndil'gi ki majel ki nje'gi kibo ki dɔ'de'ti, ki nje konɓe dɔnangi'ti ki rɔsi ki majel. J'isi rɔi ki ndil'gi ki majel ki dangi dangi pəti ki nje konɓe me lo'gi'ti ki dɔran'ti nu.
13 Tadɔ kin ə, maji kadi in tuləi nyakati'gi ki Luwə adi'je ba pəti rɔ'se'ti, kadi loki ndɔ'gi ki majel rei ningə, rai gərərə ba. Ningə kadi go rɔ'ti ə, rai taa ba.
14 Maji kadi rai taa ba! Ningə kadi ta ki rɔta'ti ə dɔi ɓədi'se'ti to ndar be, ə kadi nyara ki dana to to bar handi ki kadi dɔi gu'se'ti be.
15 Maji kadi kində kalangi kaw kiləmbər Poyta ki maji ki nje kadi lapiya, to to sa kulə nja'ti lə'se be.
16 Me nya'gi'ti pəti, maji kadi uni kunme adi to to dər lə'se be, in ki takul'ə ə a ndəi nyakati'gi lə Su ki sii te to por be təli kɔ.
17 Kaji ki Luwə aji'je to to jɔgi rɔ ki j'uləi dɔ'je'ti be, ə kadi j'uni ta lə Luwə to kiyərɔ ki Ndil Luwə adi'je be tɔ.

18 Nya'gi kin pəti, dəji Luwə me kel si'ə ta'ti. Eli si'ə ta ki dɔkagilo'gi
pəti ki takul Ndil Luwə ki ar njay. Rai ki kisi dɔ nja'ti, ə kadi nanyi ki lo
ra'a'ti par par. Elita ki Luwə tadɔ lə de'gi lə Luwə pəti.
19 Elita ki Luwə tadɔ lə'm tɔ, kadi loki m'te'n ta'm ningə kadi inɓe ində
taa ta'm'ti, kadi m'ilə'n mbər Poyta ki maji li'ə ki to lo kiyərɔ'ti, kanji ɓol.
20 In tadɔ Poyta ki maji kin ə, m'taa'n tor Kirisiti m'to'n ki kulə gindi
ji'm'ti kəy dangay'ti. Be ə, elita ki Luwə kadi m'elta ki kanji ɓol, toki maji
kadi m'eli'n.

Kuwə ji nan ki dɔboy'ti

21 M'ndigi kadi in gəri nya ki sɔw dɔ'm, ki nya m'nji m'ra. In be ə, Tisiki
ki in ngonnkon'm ki njendigi lə'm, ki in njekuləɓər ki nje ra nya ki low'ə'ti
me Burəɓe'ti, a el'se nya'gi pəti ki ɔjidɔ'm.
22 In tadɔ kin ə, m'ul'ə rɔ'se'ti kadi in gəri ji kisi'je, ningə kadi ulə
dingəm me'se'ti tɔ.
23 Kadi lapiya, ki ndiginan, ki kunme lə Luwə ki Baw ki Burəɓe lə'je Jeju
Kirisiti, in dɔ ngannkon'je'gi'ti.
24 Kadi, memaji lə Luwə in nan'ti ki de'gi pəti ki nje ndigi Burəɓe lə'je
Jeju Kirisiti ki ndigi ki to ki dɔkagilo'gi pəti.

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ
Pilipɨ’gɨ
Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ Pilipɨ’gɨ

Njekawnan kɨ Pilipɨ’tɨ ə in njekawnan kɨ dɔkete kɨ Pol ndə ginn’de dɔnangɨ Eropɨ’tɨ. Pol ndangɨ makitu kin adɨ’de kagilo’tɨ kɨ in dangay’tɨ. Njekawkulə Pol elta dɔ nya’gɨ’tɨ kɨ tei dɔ’a’tɨ kagilo kɨ isɨ’n kɨ dɔ’ne ta ne kin ningə təl ra oyo njekawnan’gɨ tadɔ ra kɨ rai si’ə kɨ nyamajɨ’gɨ kɨ jɨ’de’tɨ. Ta lə k’in kare kɨ kisimajɨ lə Njekawnan’gɨ uwə me Pol tadɔ njendo nya kɨ ngom yəki Njekawnan’gɨ. De’gɨ kɨ uni me’de adi Jeju Kirisitɨ ingəi kisikidɔtaa kɨ sigɨ kɨ rɔ Luwə’tɨ. Kisikidɔtaa kɨ sigɨ kin utə nya’gɨ kɨ rangɨ pətɨ. Re njekunme’gɨ sii dann kagilo’tɨ kɨ ngan mindɨ kaa, kisikidɔtaa kin adɨ’de lapiya kɨ rɔnel. Ginn’ə kin ə njekawkulə, re in dangay’tɨ kaa, ra tɔgɨ ndangɨ’n makitu adɨ njekawnan kɨ Pilipɨ’tɨ el’de kon ta kin ene: «Rai rɔnel kɨ ndɔ’gɨ ndɔ’gɨ me Burəɓe’tɨ» (4.4).

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1: 1-11. Nya’gɨ kɨ tei dɔ Pol’tɨ inɓe 1.12-26. Kirisitɨ in nyandajɨ lə njekunme’gɨ 1.27-2.18. Ta kɨ dɔ Timote’tɨ kɨ Epapiroditɨ 2.19-30. Kirisitɨ ə asɨ pətɨ um ndukun lə Mojɨ el 3.1-4.9. Ra oyo tadɔ ra kɨ nan kɨ nyamajɨ kɨ jɨ’tɨ 4.10-23.

Kuwə ji nan

1 In m’in Pol, nan’tɨ kɨ Timote, j’in njekuləɓər’gɨ lə Jeju Kirisitɨ ə jɨ ndangɨ makitu kin j’adɨ’se in de’gɨ lə Luwə kɨ me kində rɔ nan’tɨ me tɔ Kirisitɨ’tɨ, kɨ sii Pilipɨ’tɨ*. Makitu kin sɔw dɔ’se, ingɨ kɨ njekɔrnon’se’gɨ, kɨ diyakirə’gɨ.
2 Ningə kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Baw’je Luwə ingɨ kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ in nan’tɨ sese.

Pol elta kɨ Luwə tadɔ lə njekunme’gɨ kɨ Pilipɨ’tɨ

3 Dɔkagilo’gɨ pətɨ kɨ me’m olo dɔ’se’tɨ ə, m’ra oyo Luwə.
4 Taa dɔkagilo’gɨ pətɨ kɨ kadɨ m’el’n ta kɨ Luwə tadɔ lə’se pətɨ ə, m’el si’ə kɨ rɔnel tɔ.
5 Rɔnel lə’m in tadɔ ra kɨ rai sə’m me kulə kiləmbər Poyta’tɨ kɨ majɨ, lo kulə ngirə’tɨ nu bitɨ ɓone†.
6 M’gər majɨ kadɨ Luwə kɨ ində ngirə kulə kɨ majɨ me’se’tɨ kin, a awɨ’n bitɨ ta tɔlta’a’tɨ, ndɔ təl Jeju Kirisitɨ’tɨ.
7 In gorow’ə’tɨ kadɨ m’aw kɨ mərta kɨ be kin tadɔ lə’se pətɨ, tadɔ m’ində’se dann me’m’tɨ. Ingɨ, indəi rɔ’se nan’tɨ sə’m dɔ majɨ’tɨ kɨ Luwə ra sə’m. Indəi rɔ’se nan’tɨ sə’m pətɨ me k’in’m dangay’tɨ, kɨ me rɔ’tɨ kɨ m’rɔ kɨ tɔgɨ’m tadɔ Poyta kɨ majɨ‡.
8 Luwə asɨ kadɨ mannajɨ lə’m tokɨ, ingɨ pətɨ m’ndigɨ’se ndigɨ lə Jeju Kirisitɨ, m’ɔr mann dɔ’tɨ sɔtɨ.
9 Nga ningə, nya kɨ m’dəjɨ Luwə, in kadɨ ndiginan lə’se in kɨ dɔ mad’a’tɨ dɔ mad’a’tɨ, nan’tɨ kɨ nya gər kɨ rɔta’tɨ kɨ me kɔr kum nya kɨ majɨ kɨ nya kɨ majel nan’tɨ kadɨ ar njay.
10 Lo kin’tɨ, a gəri go nya kɨ nda’a tɔ’tɨ kɨ majɨ ra. Ə a in de’gɨ kɨ kar njay, kɨ ndɔ təl Kirisitɨ’tɨ, de asɨ kadɨ aw kɨ ta madɨ dɔ’se’tɨ el.
11 Ningə a in de’gɨ kɨ nyara kɨ dana, kɨ in rɔ Kirisitɨ’tɨ a to mbar mbar rɔ’se’tɨ, tadɔ tɔɓar kɨ tɔjɨ lə Luwə.

---

* **1:1 1.1** 4.15; KNK 16.12 † **1:5 1.5** KNK 16.13-15 ‡ **1:7 1.7** 1.13

Poyta ki maji aw ki kete kete

12 Ngannkon'm'gi, m'ndigi kadi in gəri toki nya ki te dɔ'm'ti kin ra adi
Poyta ki maji aw ki kete to kaw yo.
13 In be ə, de'gi pəti ki nje ra kulə ki nje konɓe ki boi, ki ndəgi de'gi,
gəri kadi in tadɔ kulə lə Kirisiti ə m'to'n dangay'ti.
14 Nga ningə, to'm dangay'ti, ra adi ngannkon'm'gi ngayn, uni me'de adi
Burəɓe, ə ingəi tɔgi dɔ mad'a'ti kadi elita lə Luwə ki kanji ɓol.
15 In ki rɔta'ti kadi de'gi madi iləimbər tɔ Kirisiti ki hal ta ki ra, ki hangal
n'in, nan de'gi ki nan'gi, iləimbər'ə ki hangal ki maji tɔ.
16 De'gi ki awi ki hangal ki maji kin, rai kulə kin ki ndiginan. Ningə gəri
kadi m'in lo kin'ti ne, m'nji m'rɔ tadɔ Poyta ki maji.
17 Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi iləimbər tɔ Kirisiti ki ndigi ra ki sɔw
dɔ'de. Ningə nya ki me'de'ti ki ɔsi'de adi isi iləimbər tɔ Kirisiti kin in nya
ki dana el. Sangi kadi n'adi m'in kon dɔ mad'a'ti, me dangay'ti ki m'in'ti.
18 Ningə re in ki me ki maji eke in ki majel ə isi iləimbər tɔ Kirisiti ə,
in kin de aw go'ti el. M'gər kadi isi iləimbər tɔ Kirisiti, ningə m'ra rɔnel
dɔ'ti, ə m'nanyi ki lo ra rɔnel dɔ'ti.
19 Tadɔ m'gər kadi in nya ki isi ra nya kadi ta tɔl ta'a ə m'ingə'n kaji.
M'ingə'n kaji ki takul k'el ki isi elita ki Luwə tadɔ lə'm num, ki takul tɔgi
ki Ndil Jeju Kirisiti adi'm num.
20 Ki ɔji go nya ki m'nji m'ngəm ta'a ɗele, ki m'nji m'ində me'm dɔ'ti,
nya ki rɔ'm a sɔl'm dɔ'ti goto. M'tinyi me'm kati kadi re in ɓone eke
ndɔ'gi pəti, m'a m'tɔji k'in kibo lə Kirisiti kadi de'gi oyi darɔ'm'ti. Re in
me kisidɔtaa'ti lə'm eke me koy'm'ti.
21 Ki darɔ'm'ti, kisikidɔtaa lə'm in tadɔ Kirisiti, ə koy'm in maji lə'm tɔ.
22 Ningə, re kisi'm ki dɔ'm taa ɓay, a adi'm tarow kadi m'ra kulə madi
ki to soti ə, lo kin'ti, m'gər nya ki kadi m'mbəti el, ke in kisikidɔtaa eke in
koy wa kaa m'gər el.
23 Nan nya'gi joo isi ndɔri'm'in yanan: m'ndigi kadi m'tusi dɔnangi kin
m'inyə, ə m'aw m'nji kadi Kirisiti'ti. In kin ə in nya ki to soti ngayn.
24 Ningə kisi'm dɔnangi'ti ne, maj'a tɔ'ti ngayn tadɔ lə'se.
25 Nga ningə, m'gər maji, ujə'm roy kadi m'a m'nji dɔnangi'ti ne ɓay,
m'a m'in kadi'se'ti ne pəti ɓay tadɔ kaw kete lə'se, tadɔ rɔnel lə'se me
kunme'ti.
26 Lo kin'ti, loki m'təl m'te dann'se'ti ə, ki takul'm, a gəri row tɔji ki isi
me tɔ Kirisiti'ti kin ar njay.
27 Nan k'in ə, kadi panjiyə'se in kigo Poyta'ti ki maji lə Kirisiti, kadi re
m're dann'se'ti, eke m'in sanyi sese kaa, m'oo ta ki dɔ'se'ti maji. Kadi
m'oo poy'se toki uwəi tɔgi'se ba me ndil'ti ki kare, indəi rɔ'se nan'ti, rɔi
ki me ki kare kigo me'se'ti ki uni adi dɔ Poyta'ti ki maji.
28 Ningə inyəi tarow adi njeta'gi lə'se uləi ɓol kare me'se'ti el. Loki
inyəi tarow adi uləi ɓol me'se'ti el, a to taga kadi in de'gi ki uni row ki
kaw tuji'ti, ə ingi, uni row kaji tɔ. Ningə pəti, in ndigi lə Luwə kadi to to
be.
29 Tadɔ ki ɔjidɔ Kirisiti, Luwə ra sese maji adi uni me'se adi'ə par el,
nan adi ingəi kon tadɔ li'ə tɔ.
30 Ningə ki ngɔsine kin, ingi uləi rɔ'se me rɔ'ti ki kete m'nji m'rɔ kakin
tɔ. Rɔ kin, ɓone ge kin kaa m'nji ta'ti ne m'nji m'rɔ toki in gəri§.

§ **1:30 1.30** KNK 16.19-40

2

Kirisitɨ təl rɔ'ne njekuləɓər'tɨ

1 Tokɨ ka kɨ Kirisitɨ ulə'n dingəm me'se'tɨ, tokɨ ingəi tɔgɨ me ndigɨ nan'tɨ,
tokɨ Ndil dɔ'n'se nan'tɨ, tokɨ me'se to'n dɔ nan'tɨ, isɨ ɔjɨ k'oo kumtondoo
lə'se kɨ rɔ nan'tɨ,
2 m'dəjɨ'se kadɨ adɨ'm'in rɔnel me kuwə nan me'se'tɨ lə'se kin. Adɨ
ndiginan kɨ kare inɓe kin ə uwə me'se, adɨ me'se in kare, indəi rɔ'se
nan'tɨ.
3 Rai nya madɨ kare kɨ hal ni kɨ ra el, taa hal kɔjɨ rɔ el tɔ. Nan kɨ dɔ kɨ
sɔl lɔm, kadɨ de kɨ nungɨ oo madɨ'ne to kibo dɔ'ne'tɨ.
4 Kadɨ de madɨ sangɨ majɨ lə rɔ'ne inɓe par el, nan kadɨ sangɨ majɨ lə
ndəgə'gɨ tɔ taa.
5 Kadɨ panjiyə'se kɨ rɔ nan'tɨ in panjiyə de'gɨ kɨ nje kində rɔ'de nan'tɨ
me tɔ Kirisitɨ.
6 Kirisitɨ kɨ, lo kulə ngirə'tɨ nu, re oo nya'gɨ kɨ rɔ'a'tɨ pətɨ ə, in Luwə inɓe
par, nan sangɨ kadɨ n'uwə majirɔ'ne kɨ ji kasɨ kɨ asɨ nan kɨ Luwə kin
el.
7 Ɔr tɔɓar kin dɔ'ne'tɨ kɔ to k'ɔr yo,
Ra rɔ'ne njekuləɓər'tɨ,
Təl rɔ'ne to de'tɨ,
Adɨ de'gɨ gəri'ə me nya'gɨ'tɨ pətɨ tokɨ in de.
8 Sɔl dɔ'ne,
Təl rɔ'ne go ta'tɨ bitɨ oy'n,
Koy kɨ dɔ kagidəsɨ'tɨ.
9 In tadɔ kin ə, Luwə un dɔ'a taa ad'a ra ngaw,
Ad'a tɔ kɨ in dɔ tɔ'gɨ'tɨ pətɨ.
10 Tadɔ kunme me tɔ Jeju'tɨ,
Nyakində'gɨ pətɨ kɨ dɔran'tɨ,
Dɔnangɨ'tɨ kɨ ginn dɔnangɨ'tɨ
Ɔsi məkəsɨ'de nanga non'a'tɨ,
11 Ə kadɨ ta te ta de'gɨ'tɨ pətɨ tokɨ Jeju Kirisitɨ in Burəɓe,
Kadɨ tɔ Luwə kɨ Baw'je ɓarɨ'n*.

Kulə lə njekunme'gɨ dɔnangɨ'tɨ ne

12 Njendigɨ'm'gɨ kɨ majɨ, to kɨ ka kɨ rai go ndu'm'tɨ kɨ ndɔ'gɨ ndɔ'gɨ,
dɔkagilo kɨ m'in'n dann'se'tɨ, kadɨ rai kɨ dɔkagilo kɨ oyi m'in dann'se'tɨ
par el, nan dɔkagilo kɨ m'goto'n dann'se'tɨ ne inɓe kin kaa, kadɨ rai kulə
dɔ kajɨ'tɨ lə'se kɨ ɓol Luwə, kɨ dɔ kɨ sɔl.
13 Tadɔ Luwə inɓe ə ində ndigira me'se'tɨ num, ɔsɨ'se adɨ rai num, kigo
kɔjira'tɨ li'ə.
14 Rai nya'gɨ pətɨ kɨ kanjɨ ɓarta kɨ kanjɨ kɔl,
15 kadɨ ta madɨ goto dɔ'se'tɨ, kadɨ in de'gɨ kɨ kar njay, kadɨ in ngann'gɨ
lə Luwə kɨ inyəi adɨ nya kɨ majel kare be ka ratɨ rɔ'je'tɨ el, dann de'gɨ'tɨ
kɨ uri mu sulə kɨ, de'gɨ kɨ ndigɨ kuləra kɨ majel par, kɨ me dɔnangɨ'tɨ ne.
Kadɨ unji dann'de'tɨ to por kɨ unjɨ dɔ dɔnangɨ'tɨ†,
16 lokɨ a iləɨ'de mbər ta kajɨ. Lo kin'tɨ, m'a m'un'se kadɨ m'ində'n gu'm,
ndɔ təl Kirisitɨ'tɨ. Tadɔ m'anyi ngodɨ kɨ rɔ'm to'm kɨ ndangɨ kare el.
17 Re kadɨ mosɨ'm osɨ nanga dɔ kulə'tɨ kɨ m'ra, kadɨ kɨ m'un'n kunme
lə'se to kadikare m'adɨ Luwə ə, m'ra rɔnel, ningə kadɨ rɔnel lə'm kin in
rɔnel lə'se pətɨ.
18 Ningə ingɨ kaa, kadɨ rai rɔnel tɔ, ə adi rɔnel lə'se in rɔnel lə'm tɔ.

---

* **2:11 2.11** 10-11; Ejay 45.23 † **2:15 2.15** Ndukun kɨ nja joo 32.5

Pol ulə Timote ingɨ kɨ Epapiroditɨ kɨ rɔ njekunme'tɨ kɨ Pilipɨ

19 M'gər dɔ'm'tɨ majɨ kadɨ me tɔ Burəɓe Jeju'tɨ, nanyi ngayn el kadɨ m'a
m'ulə kɨ Timote rɔ'se'tɨ non kadɨ re kɨ poy'se adɨ'm kadɨ m'in kaa m'ingə'n
tɔgɨ tɔ.
20 Timote kɨ kar'ne ba ə kanyi sə'm ta kɨ uwə me'm, adɨ ta on me'ə ə isɨ
mərta dɔ'se'tɨ.
21 Ndəgə'gɨ pətɨ, kanyi ngodɨ tadɔ majɨ lə rɔ'de inɓe par ə uwə me'de,
um ngodɨ lə Jeju Kirisitɨ el.
22 Nan in, tɔjɨ kɨ taga adɨ de'gɨ gəri'ə to ngonn kɨ nje njiyə nja baw'ne'tɨ.
Ində rɔ'ne ta kulə kiləmbər Poyta'tɨ kɨ majɨ sə'm.
23 M'gər kadɨ in ə m'a m'ulə kɨ rɔ'se'tɨ lokɨ m'a m'oo ta kɨ dɔ'm'tɨ ar
njay.
24 Taa m'gər dɔ'm'tɨ majɨ, kadɨ me tɔ Burəɓe'tɨ, dɔkagilo ngayn el ə,
darɔ'm m'inɓe, m'a m're kadɨ m'oo'se.
25 Ningə kɨ ngɔsine kin, m'oo majɨ ngayn kadɨ m'təl m'ulə ngonnkon'je
Epapiroditɨ, kɨ in madikulə'm kɨ madɨ rɔ lə'm rɔ'se'tɨ gogɨ. In kɨ uləi'ə
kadɨ re kɨ nya'gɨ kɨ m'aw ndoo'ə, kadɨ ra sə'm‡.
26 Epapiroditɨ ndigɨ ngayn kadɨ n'oo'se pətɨ, ningə sangɨ kɨ rɔ tinyi'ne,
tadɔ monyi ra'a, adɨ oyi ta'a.
27 Monyi ra'a, kɨ koy'o in ndəkba, nan Luwə oo kumtondoo li'ə. Ningə in
kumtondoo li'ə par el, nan in kumtondoo lə'm tɔ ə Luwə oo, kadɨ m'ingə
metujɨ kɨ rangɨ dɔ mad'a'tɨ ɓay el.
28 M'sangɨ kadɨ m'ulə rɔ'se'tɨ gogɨ kalangɨ, kadɨ re oyi'ə ə, ingəi rɔnel, ə
kadɨ m'in kaa me'm osɨ'n kɨ nanga tɔ.
29 Lo kin'tɨ, majɨ kadɨ uwəi'ə kɨ rɔ'se'tɨ kɨ rɔnel ngayn, me tɔ Burəɓe'tɨ.
Ko de'gɨ kɨ to in be kin, majɨ kadɨ ɔsigonn'de.
30 Tadɔ nanyi nden ba kadɨ ingə koy tadɔ kulə lə Kirisitɨ. Un rɔ'ne ilə
kɔ, kadɨ re ra sə'm tor'se'tɨ, me nya'tɨ kɨ inɓe'gɨ asi kadɨ rai adi'm'in el.

3

Row kɨ ra dana kɨ rɔta'tɨ non Luwə'tɨ

1 Kɨ ngɔsine kin ngannkon'm'gɨ, majɨ kadɨ rai rɔnel me kində rɔ nan'tɨ
kɨ Burəɓe. Nya kɨ a ɔgɨ'm kadɨ m'təl m'el'se ko ta kɨ kare kɨ m'el'se kete
nga kin goto. Ningə kɨ rɔ'se'tɨ ə, in nya kɨ majɨ sese to majɨ yo.
2 Majɨ kadɨ indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ rai rɔ'de to busɨ'gɨ
be kam, kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ in nje ra kulə kɨ me'de kɨ majel, kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ
nje k'oo mɔtɨ kɨ kujə to nya kɨ ngayn.
3 Njekujəmɔtɨ'de'gɨ kɨ rɔta'tɨ in j'ingi, tadɔ j'isɨ jɨ gosi Luwə kɨ rɔw lə
Ndil'ə, rɔ'je nəl'je ngayn kadɨ j'ində rɔ'je nan'tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ, ningə
j'uwəi kul rɔ'je el tɔ.
4 Nan kɨ rɔta'tɨ, m'aw kɨ ta kɨ asɨ kadɨ m'uwə'n kul rɔ'm. Kin ə de madɨ
oo kadɨ n'asɨ kuwə kul rɔ'ne ə, m'in m'asɨ kuwə kul rɔ'm m'utə de'ə kin.
5 Ujəi mɔtɨ'm ndɔ kɨ kon jijoo lə ndɔ kojɨ'm, m'in ngonn *Isirayel, ginn
kojɨ'tɨ lə Benjamen, m'in Ebirə kɨ me mosɨ'tɨ, ningə kɨ ɔjidɔ ndukun, m'in
me kutɨ'tɨ lə *Parisɨ'gɨ.
6 Kɨ ɔjidɔ tingəbil, m'in njekində kum njekawnan'gɨ ndoo, kɨ ɔjidɔ təl rɔ
go ndukun'tɨ, m'in kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ'tɨ*.
7 Nga ningə, nya'gɨ kin kɨ kete m'oo'de to nya kɨ ngayn, ngɔsine m'oo'de
to nya kɨ kɔ kare tadɔ lə Kirisitɨ.

‡ **2:25 2.25** 4.18 * **3:6 3.6** KNK 8.3, 22.4, 26.9-11

8 M'oo'de to nya kɨ kɔ kare, lokɨ m'un'de m'ɔjɨ kadɨ nyamajɨ'tɨ kɨ ətɨ
ɓol kɨ in gər kɨ m'gər Jeju Kirisitɨ kɨ Burəɓe lə'm. Tadɔ lə Kirisitɨ, m'inyə
nya'gɨ pətɨ kɔ, m'oo'de to nya kɨ dɔ yiwi be. M'ra be kadɨ m'in'n nan'tɨ kɨ
Kirisitɨ,
9 kadɨ m'in me ji'ə'tɨ. Ningə kadɨ in kɨ takul kɨ ra wa m'ra dana me
ndukun'tɨ el, nan kadɨ in kɨ takul kuləra Kirisitɨ. Kadɨ in kɨ takul kɔrtadɔtɨ
kɨ Luwə ɔr kɨ gorow kunme kadɨ Kirisitɨ.
10 Nya kɨ uwə me'm, ində'n ta kadɨ m'gər Kirisitɨ, taa kadɨ m'gər tɔgɨ
kin kɨ ində'n taa lo koy'tɨ. Ningə kadɨ m'ingə ko kon li'ə kin, ə kadɨ m'oy
ko koy li'ə kin tɔ.
11 Be kadɨ to re to ɓann ə, m'ində taa lo koy'tɨ, dann njekoy'gɨ'tɨ.

Kanyi ngodɨ sɔw dɔ nya kɨ j'isɨ j'anyi ngod'o

12 Tokɨ rɔta'tɨ, nya kɨ m'njɨ m'anyi ngodɨ tadɔ'a kin, m'ində ji'm dɔ'tɨ el
ɓay, taa m'in de kɨ gəsirə gəsirə el ɓay tɔ. M'nanyi kɨ lo kanyi ngodɨ'tɨ
kadɨ m'ində ji'm dɔ'tɨ, tadɔ m'inɓe kɨ dɔ'm, Jeju Kirisitɨ ində ji'ne dɔ'm'tɨ.
13 Ngannkon'm'gɨ, m'gər kadɨ m'ində ji'm dɔ nya'tɨ kɨ m'njɨ m'anyi
ngod'o kakin el ɓay, ningə nya kare kɨ m'ra, me'm oy dɔ nya'gɨ kɨ go'm'tɨ,
m'ində tɔgɨ dɔ rɔ'm'tɨ kadɨ ji'm ɔdɨ nya kɨ in non'm'tɨ kin yo.
14 M'anyi ngodɨ sɔw dɔ nya kɨ in non'm'tɨ, kadɨ m'ingə nya kugəgojɨ kɨ
Luwə ɓar'je kadɨ adɨ'je dɔran'tɨ kɨ gorow lə Kirisitɨ.
15 J'in kɨ jɨ tɔgi gangɨ me ndil'tɨ, majɨ kadɨ mərta lə'je ra nanga dɔ lokɨ
m'el ta'tɨ kin. Nga ningə, kin ə re nya madɨ to, ə ndu'se asɨ nan dɔ'tɨ el
ningə, Luwə a te kum'se dɔ'tɨ.
16 Re in ri ə ra nya kaa, adɨ jɨ njiyəi nan'tɨ tokɨ j'in nu bitɨ jɨ tei ne kin.
17 Ngannkon'm'gɨ, majɨ kadɨ ndaji'm'in, ə kadɨ kum'se in go nja de'gɨ'tɨ
kɨ isɨ njiyəi kigo lo njiyə'gɨ'tɨ tokɨ in gəri.
18 Tadɔ ngayn'gɨ, njiyə'de ɔsɨ ta koy Kirisitɨ dɔ kagidəsɨ'tɨ. Ningə in ta
kɨ m'el'se kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, nan m'təl m'el'se ɓone ɓay, kɨ mann non
kum'tɨ.
19 In de'gɨ kɨ ta tɔlta'de in tujɨ, tadɔ luwə lə'de in kanda'de, taa tɔɓar
lə'de in me nya'tɨ kɨ to rɔsɔl'tɨ tɔ, ningə nya kɨ uwə me'de, in nya kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne par.
20 Nan j'in ə, j'in ngannjeɓe'gɨ kɨ dɔran'tɨ. Dɔran kɨ in lo kɨ j'isɨ jɨ nginə
njekajɨ'je, Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ kadɨ ində'tɨ to re ingə'je.
21 Jeju a mbəl darɔ'je kɨ tɔg'ɔ goto, kɨ a oy kin, kadɨ təl to to darɔ'a kɨ
aw kɨ tɔjɨ kɨ ətɨ ɓol kin be. A ra kulə kin kɨ tɔgɨ kɨ awɨ'n kadɨ uwə'n nya'gɨ
pətɨ ginn tɔgɨ'ne'tɨ.

4

1 Ngannkon'm'gɨ kɨ njendigɨ lə'm, m'ndigɨ ngayn kadɨ m'təl m'oo'se.
Ingɨ, in nya rɔnel lə'm, in jɔgɨ kɔsikurə kɨ isɨ dɔ'm'tɨ. Lo kin'tɨ, njendigɨ
lə'm, majɨ kadɨ uwəi tɔgɨ'se ba to kin be, njiyəi nan'tɨ kɨ Burəɓe.

Ta kɔjɨ tadɔ kisɨ kɨ nan kɨ lapiya

2 M'uwə nja Ebodi in kɨ Sentisɨ, m'dəjɨ'de kadɨ adi me'de in kare me
kində rɔ nan'tɨ kɨ Burəɓe.
3 Nga ningə in madikulə'm kɨ majɨ, m'dəj'i kadɨ ra se'de adɨ ndu'de osɨ
go nan'tɨ, tadɔ in dene'gɨ kɨ indəi rɔ'de nan'tɨ sə'm, rɔi tadɔ Poyta kɨ majɨ.
Rɔi, nan'tɨ kɨ Kileman ge kɨ ndəgɨ madikulə'm'gɨ kɨ rangɨ pətɨ kɨ Luwə
ində tɔ'de me makitu kajɨ'tɨ.
4 Rai rɔnel kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ me njiyə nan'tɨ kɨ Burəɓe. M'təl m'el'se
ɓay, rai rɔnel!

5 Majɨ kadɨ de'gɨ pətɨ gəri ra majɨ lə'se. Burəɓe a re ngɔsine.
6 Ningə, kadɨ adi me'se ra sururu dɔ nya madɨ'tɨ el. Me nya'gɨ pətɨ kɨ to
rɔ'se, majɨ kadɨ indəi non Luwə'tɨ, eli si'ə ta, nonyi dɔ'a'tɨ, ə rai'ə oyo tɔ.
7 Nga ningə, lapiya lə Luwə kɨ utə nyagər lə de, a ngəm ngarme'se kɨ
mərta'gɨ lə'se me kində rɔ nan'tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ.
8 Kɨ ngɔsine kin ngannkon'm'gɨ, majɨ kadɨ nya'gɨ pətɨ kɨ in nya kɨ rɔta'tɨ,
nya kɨ de'gɨ piti, nya kɨ in nya kɨ dana, nya kɨ ar njay, nya kɨ de'gɨ ndigɨ,
nya kɨ de'gɨ ɔsikurə, nya kɨ tɔ'a ɓar, nya kɨ de'gɨ uləi tɔjɨ dɔ'tɨ, ə kadɨ uwə
me'se.
9 Nya kɨ m'ndo'se, nya kɨ ingəi rɔ'm'tɨ, nya kɨ oyi ta'm'tɨ, kɨ nya kɨ oyi
rɔ'm'tɨ, majɨ kadɨ uni rai kulə. Ningə Luwə kɨ nje kadɨ lapiya a in nan'tɨ
sese.

Pol ra oyo Pilipɨ'gɨ tadɔ nya kɨ uləi adɨ'ə

10 Rɔ'm nəl'm ngayn me kində rɔ nan'tɨ kɨ Burəɓe, lokɨ m'oo tɔji kɨ taga
ɓone tokɨ me'se to dɔ'm'tɨ. Me'se kin to dɔ'm'tɨ be mayinu, nan tarow kɨ
kadɨ tɔji'm'in adɨ m'gər ə ingəi el.
11 Nga ningə, m'elta kin be tadɔ nya kɨ to rɔ'm, el jagɨ. Tadɔ m'in de kɨ
m'gər lo ra rɔnel dɔ nya'tɨ kɨ to ji'm'tɨ.
12 M'gər kisɨ me ndoo'tɨ, taa m'gər kisɨ me nyakingə'tɨ tɔ. Me nya'gɨ'tɨ
pətɨ, kɨ lo'gɨ pətɨ, m'gər kisɨ me ndann'tɨ kɨ me ɓo'tɨ, me nya tombar'tɨ kɨ
me nya torɔ'tɨ.
13 M'asɨ kadɨ m'dɔɔ me'm me nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ takul Kirisitɨ kɨ nje kadɨ'm
tɔgɨ.
14 Nga ningə, in nya kɨ majɨ ə rai kadɨ indəi rɔ'se nan'tɨ sə'm dɔ kon'tɨ
lə'm.
15 In Pilipɨ'gɨ, inɓe'gɨ gəri majɨ tokɨ, lo kulə ngirə kiləmbər Poyta'tɨ kɨ
majɨ, lokɨ m'aw kadɨ m'inyə dɔnangɨ kɨ Maseduwann'tɨ*, Njekawnan madɨ
kɨ rangɨ kɨ kadɨ un nya adɨ'm tor nya kɨ m'in m'un m'adɨ kin goto. De'ə,
in ingɨ par.
16 Lokɨ m'in Tesalonikɨ'tɨ, uləi kɨ nya kɨ m'aw ndoo'ə asɨ nja joo kare,
rai sə'm†.
17 Ningə in kadikare ə m'njɨ m'sangɨ ji'se'tɨ el, nan m'njɨ m'sangɨ kadɨ
kɔr ramajɨ lə'se aw kɨ dɔ mad'a'tɨ dɔ mad'a'tɨ.
18 Kɨ ngɔsine kin, nya'gɨ kɨ m'aw ndoo'ə ka m'ingə pətɨ tɔ nga. M'ingə
kɨ to mbar mbar rɔ'm'tɨ, nya kɨ nal'm goto, lokɨ Epapiroditɨ adɨ'm nya kɨ
adɨ'ə kadɨ adɨ'm kin. Nya kɨ adɨ'm'in kin to to kadikare kɨ banyinan ətɨ
majɨ, kɨ Luwə taa, kadikare kɨ nəl'ə.
19 Lo kin'tɨ, Luwə a adɨ'se nya'gɨ pətɨ kɨ ai ndoo'ə, kigo nyakingə'tɨ li'ə
kɨ ətɨ ɓol kɨ gorow lə Jeju Kirisitɨ.
20 Ningə kadɨ kɔsikurə in kɨ dɔ tɔ Luwə'tɨ kɨ Baw'je kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ
dɔkagilo'gɨ. *Amen!

Kuwə ji nan kɨ dɔboy'tɨ

21 Uwəi ji njekunme'gɨ pətɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ adɨ'm'in. Ngannkon'm'gɨ
kɨ in sə'm ne uwəi ji'se.
22 Taa njekunme'gɨ pətɨ uwəi ji'se tɔ. Kibo ngayn in nje kɨ isɨ rai kulə
me kəy'tɨ lə nje konɓe kɨ boi Sejar.
23 Kadɨ memajɨ lə Burəɓe Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese pətɨ. Ta goto nga.

---

* **4:15 4.15** 2Ko 1.16 † **4:16 4.16** 15-16; KNK 17.1; 2Ko 11.9

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Kolosɨ’gɨ

Ta kɨ dɔ Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Kolosɨ’gɨ

Makitu kin tanan kɨ nje kɨ Pol ndangɨ adɨ njekawnan’gɨ kɨ Epejɨ’tɨ me lo’gɨ madɨ’gɨ’tɨ: Makitu kɨ ndangɨ adɨ nje kɨ Kolosɨ eke nje kɨ Epejɨ, Pol ndangɨ’de kagilo’tɨ kɨ in dangay’tɨ. Ta’gɨ kɨ toi me makitu’gɨ’tɨ kɨ joo kin nu, nya’gɨ kɨ rai nya kagilo ndangɨ’de’tɨ nu taainan.

To tokɨ njendo de’gɨ nya kɨ ngom uri dann njekawnan’gɨ’tɨ be, rei kɨ burnanmbukitu dann’de’tɨ. Kigo nyando’tɨ lə’de, eli tokɨ tɔgɨ’gɨ kigo ndil’tɨ rai kulə ngayn ningə de a ra tɔgɨ tətɨ’de rɔ, konɓe dɔ’de’tɨ kɨ row təlrɔ go ndukun’tɨ lə Mojɨ taa. Makitu lə Pol el tokɨ ndukun’gɨ lə Mojɨ asɨ konɓe dɔ nyənn’gɨ’tɨ lə darɔ de el (2.23). Kɨ takul koy Ngonn Luwə dɔ kagidəsɨ’tɨ kareba ə de a ingə’n kajɨ (1.20). Njekunme’gɨ in ngann rɔ darɔ kɨ in njekawnan’gɨ kɨ Kirisitɨ in dɔ’de. Ningə kadɨ njekunme’gɨ ndiginan yo kɨ ne. Ndiginan yo kɨ ne kin dɔɔ’de nan’tɨ dɔɔ kɨ asɨ nan berere (3.14-15).

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1-8. Kirisitɨ inɓe kɨ dɔ’ne me hal’a’tɨ kɨ kuləra’a 1.9-2.19. Kisikidɔtaa kɨ sigɨ me Kirisitɨ’tɨ 2.20-4.6. Dɔboy ta 4.7-18.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ kigo ndigɨ’tɨ lə Luwə, nan’tɨ kɨ
ngonnkon’je Timote ə jɨ ndangɨ makitu kin,
2 j’adɨ’se in de’gɨ lə Luwə kɨ sii me ɓe’tɨ kɨ Kolosɨ, in ngannkon’je’gɨ kɨ
nje ra nya kɨ low’ə’tɨ me tɔ Kirisitɨ’tɨ. Kadɨ Luwə kɨ Baw’je adɨ’se ramajɨ
kɨ lapiya.

Pol ra oyo Luwə tadɔ lə Kolosɨ’gɨ

3 Jɨ ra oyo Luwə kɨ Baw Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ, dɔkagilo’gɨ pətɨ kɨ j’isɨ
j’el sɨ’ə ta tadɔ lə’se.
4 Jɨ ra’a oyo tadɔ j’oo poy kunme lə’se kɨ uni adi Jeju Kirisitɨ, kɨ ndigɨ kɨ
in ndigi de’gɨ pətɨ kɨ in de’gɨ lə Luwə.
5 Kunme kɨ ndiginan kin, ginn’de in dɔ nya kindəmedɔtɨ lə’se kɨ Luwə
isɨ ngəm me dɔran’tɨ adɨ’se. In gəri nya kindəmedɔtɨ kin kɨ takul kiləmbər
Poyta kɨ majɨ kɨ in ta kɨ rɔta’tɨ kin.
6 Poyta kɨ majɨ kin aw bitɨ te rɔ’se’tɨ. Ningə asɨ dɔnangɨ ba pətɨ, te kɨ
kandɨ nya, ə aw kɨ kete kete tokɨ to’n dann’se’tɨ kin be tɔ, ulə ngirə me
ndɔ’tɨ inɓe kɨ oyi poyta kɨ ɔjidɔ memajɨ lə Luwə, taa gəri memajɨ kin tokɨ
nya kɨ rɔta’tɨ.
7 In Epapirasɨ, kɨ in madɨ’je kɨ ngayn me kulə’tɨ ə ndo’se nya’gɨ kin. In
de kɨ nje ra nya kɨ low’ə’tɨ me k’in ə njekuləɓər lə Kirisitɨ dann’se’tɨ.
8 Ningə in ə el’je ta dɔ ndigɨ nan’tɨ kɨ Ndil Luwə adɨ’se.

Kelta kɨ Luwə tadɔ lə Kolosɨ’gɨ

9 Be ə, j’in kaa, ndɔ’tɨ inɓe kɨ j’oo’n poyta lə’se kin, j’inyə ta kelta kɨ
Luwə tadɔ lə’se el. Jɨ dəj’ə kadɨ adɨ’se gəri ndigɨ li’ə majɨ kɨ takul gosɨ kɨ
nyagər kɨ Ndil’ə adɨ’se.
10 Lo kin’tɨ, panjiyə’se a in panjiyə de’gɨ lə Burəɓe kɨ nəl’ə me nya’gɨ’tɨ
pətɨ, a in panjiyə kɨ aw kɨ kete kete me kuləra kɨ majɨ’tɨ, ə a tɔgi me gər
Luwə’tɨ par par tɔ.

11 Ji dəji Luwə kadi adi'se tɔgi me nya'gi'ti pəti ki takul tɔg'ɔ ki əti ɓol, kadi uwəi tɔgi'se ba me nya'gi'ti pəti, ki kisidɔti ki koreme tɔ.
12 Rai oyo Luwə ki Baw'je ki rɔnel toki adi'se asi kingə nya nduwə ki isi ngəm me ɓekon'ti li'ə ki ndolo, tadɔ de'gi ki in yan'a'gi.
13 In ə, ɔr'je ginn tɔgi'ti lə lo ki diw, re se'je me Konɓe'ti lə Ngonn'o ki njendigi li'ə.
14 Ki takul Ngonn'o kin ə, j'in'n ki taa k'ilə taa, ningə majel'gi lə'je in ki k'inyə go kɔ tɔ.
15 Ngonn kin, in banakum Luwə ki de asi k'oo'ə el. In Ngonn dər nyakində'gi pəti.
16 Toki rɔta'ti, in ki takul'ə ə Luwə ra'n nya'gi pəti ki me dɔran'ti num, ki dɔnangi'ti ne num tɔ. Nya'gi ki de oo'de ki kum'ne, ki nya'gi ki de oo'de ki kum'ne el, re in ngar'gi, eke nje konɓe'gi ba pəti kaa, ki tɔgi ki utə, in ki takul'ə ə Luwə ra'n nya'gi kin pəti num, taa in ki tadɔ li'ə num tɔ.
17 Kirisiti in non nyakində'gi'ti pəti. Ningə in ki takul'ə ə, nya'gi pəti ki Luwə ra'de, rai ki dɔ'de taa tɔ.
18 Kirisiti inɓe in kibo dɔ Njekawnan'gi'ti, ki in darɔ'a. Inɓe ə in kulə ngirə nya, in de ki dɔkete ki te dann nje koy'gi'ti. Be tadɔ me nya'gi'ti pəti, in ki dɔkete.
19 Tadɔ Luwə ge kadi nya'gi pəti ki rɔ'ne'ti asi nan berere rɔ Kirisiti'ti.
20 Ningə in ki takul Kirisiti ə Luwə ndigi kadi de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne uləi noji nan'ti sə'ne. In ki takul mosi Ngonn'o ki anyi dɔ kagidəsi'ti kin ə, Luwə adi lapiya re'n dɔnangi'ti ne eke dɔran'ti.
21 Ningə ingi ki kete in mbah'gi takum Luwə'ti, in njeban'gi li'ə tadɔ ta mərta'gi lə'se, ki nya ra'se'gi ki majel.
22 Nan ngɔsine Luwə ulə noji nan'ti sese ki takul darɔ Kirisiti ki gorow koy'o, kadi ra adi tei takum Burəɓe'ti to de'gi ki ar njay num, ki kanji yoro num, ta ki kanji ta madi dɔ'se'ti num tɔ.
23 Ningə, maji kadi rai dɔ nja'se'ti me kunme'ti. Kunme kin ə in ginn kəy ki ngan ki rai dɔ'ti, ki kanji kadi nya madi ɔr'se aw sese sanyi ki nya kindəmedɔti lə'se ki Poyta ki maji adi'se kin. Poyta ki maji ki in ki kiləmbər'ə kadi de'gi pəti ki dɔnangi'ti ne kin. Ningə in ə m'in Pol m'in njerakulə.

Kon lə Pol tadɔ Njekawnan'gi

24 Ngɔsine, rɔ'm nəl'm tadɔ kon'gi ki m'nji m'ingə tadɔ lə'se. Toki rɔta'ti, me rɔ'm'ti, ki tadɔ maji lə *Njekawnan'gi ki in darɔ Kirisiti, m'tɔlta kon'gi ki nanyi kadi Kirisiti ingə.
25 Ki tadɔ Njekawnan'gi ə m'təl'n njekuləɓər lə'de. In Luwə ə ulə kulə kin ji'm'ti kadi m'ra'n sese. Kulə kin in kadi m'iləmbər Poyta ki maji lə Luwə kin ba pəti madi'se.
26 In nya ki to lo kiyə'ti ki rɔ ginn de'gi'ti pəti ki dɔkagilo'gi pəti, nan ngɔsine te ki dɔ adi de'gi lə'ne gəri.
27 Tadɔ Luwə ndigi kadi gəri nya ki ɔji kadi ra ə in nya ki maji ki əti ɓol kin. In nya ki k'ində dɔ'a dana tadɔ maji lə de'gi pəti ki in Juwipi'gi el. Nya ki to lo kiyə'ti ki Luwə te ki dɔ'a in Kirisiti ki isi me'se'ti; ki ta kin ə me'se in ki k'ində dɔ tɔji'ti ki əti ɓol ki a re.
28 In Kirisiti kin ə, j'isi j'iləmbər Poyta ki maji li'ə ki row ndɔr mbi de'gi pəti, ki row ndo'de nya ki takul kumkədi ki Luwə adi'je. Tadɔ kadi ingi pəti təli de'gi ki tɔgi gangi me tɔ Kirisiti'ti.
29 Tadɔ kin ə, m'nji m'ra'n kulə num, m'nji rɔ'n num, ki tɔgi Kirisiti ki isi ɔdi rɔ'ne rɔ'm'ti.

2

1 Tokɨ rɔta'tɨ m'ndigɨ ngayn kadɨ in gəri rɔ kɨ ngan ngayn kɨ m'njɨ m'rɔ
tadɔ lə'se, tadɔ lə Lawodise'gɨ, taa tadɔ lə ndəgə'gɨ pətɨ kɨ oyi m'in kɨ
kum'de el kin tɔ*.
2 Rɔ kin, m'rɔ kadɨ m'ulə'n dingəm me'de'tɨ, ə kadɨ indəi rɔ'de nan'tɨ
kareba me ndigɨ nan'tɨ, taa kadɨ ingəi nyagər kɨ a adɨ'de me kɨ tinyi katɨ,
kadɨ gəri nya lə Luwə kɨ to lo kiyə'tɨ, kɨ in Kirisitɨ kin num tɔ.
3 In rɔ Kirisitɨ'tɨ kin ə de a ingə gosɨ'gɨ kɨ nyagər'gɨ'tɨ.
4 M'elta kin be kadɨ de madɨ ədɨ'se ur'se kɨ ɓal ta kɨ ta'ne'tɨ el.
5 In kɨ rɔta'tɨ, kadɨ darɔ'm in sanyi sese, nan ndil'm in nan'tɨ sese. Ningə
rɔ'm nəl'm ngayn kadɨ m'oo'se, rai dɔ nja'se'tɨ, taa uwəi tɔgɨ'se ba me
kunme kadɨ Kirisitɨ'tɨ tɔ.

Nya'gɨ pətɨ in rɔ Kirisitɨ'tɨ

6 Nga ningə, tokɨ taai Jeju Kirisitɨ, kɨ Burəɓe me'se'tɨ, majɨ kadɨ njiyəi
sɨ'ə nan'tɨ.
7 Uləi ngirə'se rɔ'a'tɨ, ə adi kisikidɔtaa lə'se in kəy kɨ indəi dɔ'a'tɨ. Ningə
kadɨ rai dɔ nja'se'tɨ me kunme'tɨ kigo nyando'tɨ kɨ ingəi, ə kadɨ rai oyo
Luwə kɨ dɔnan'tɨ dɔnan'tɨ tɔ.
8 Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, kadɨ de madɨ ədɨ'se kɨ nyagər kɨ ngom, kɨ
nda'a goto kɨ in nyagər lə de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kin el. In nyagər kɨ ngirə
in dɔ nyajibəlɓe'tɨ lə de'gɨ kɨ dɔ tɔgɨ ndil'gɨ'tɨ kɨ majel kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, um
in dɔ Kirisitɨ'tɨ el†.
9 Tadɔ nya'gɨ pətɨ kɨ rɔ Luwə'tɨ, ta'de asɨ nan berere darɔ Kirisitɨ'tɨ.
10 Nga ningə ingɨ ingəi nya'gɨ kin pətɨ asɨ nan rɔ Kirisitɨ'tɨ, nya kɨ du'se
goto. Kirisitɨ kɨ in kibo dɔ nje konɓe'gɨ'tɨ pətɨ, kɨ tɔgɨ'gɨ'tɨ kɨ utə pətɨ.
11 In me kində rɔ nan'tɨ kɨ Kirisitɨ kin ə təli de'gɨ kɨ nje kujə mɔtɨ'de.
Ningə in kujə mɔtɨ kɨ de ə ujə kɨ ji'ne el, nan in kujə mɔtɨ kɨ Kirisitɨ inɓe
ə ujə, kadɨ ɔrɨ'n nyənn lə darɔ kɨ isɨ aw sese kɨ majel'tɨ kin kɔ.
12 Kɨ row lə batəm kɨ rai, duwi'se nan'tɨ kɨ Kirisitɨ, ningə uni'se nan'tɨ sɨ'ə
taa lo koy'tɨ tɔ tadɔ uni me'se dɔ tɔgɨ'tɨ lə Luwə kɨ te sɨ'ə dann njekoy'gɨ'tɨ.
13 Ingɨ kɨ kete, in de'gɨ kɨ koy tadɔ majel'gɨ lə'se, in de'gɨ kɨ in *Juwipɨ'gɨ
el, ujəi mɔtɨ'se el tɔ, nan ngɔsine, Luwə təl adɨ sii kumngayira nan'tɨ kɨ
Kirisitɨ. Luwə inyə go majel'gɨ lə'se pətɨ kɔ.
14 Luwə bujɨ nyara'je'gɨ kɨ to me makitu'tɨ, kɨ isɨ səki dɔ'je, taa ɔsɨ'je
taa kɨ gorow lə ndukun'gɨ kin tɔ; Luwə tujɨ'de kɔ kɨ gorow ɓər'de dɔ
kagidəsɨ'tɨ.
15 In be ə, Luwə ɔr'n tɔgɨ ndil'gɨ kɨ majel kɨ tɔgɨ kɨ isɨ onyiɓe kɔ‡, ulə
rəsɔl dɔ'de'tɨ takum de'gɨ'tɨ, adɨ me njiyə tətɨ rɔ'tɨ lə Ngonn'o, kɨ in Kirisitɨ,
njiyəi to dangay'gɨ.
16 Lo kin'tɨ, adi de madɨ gangɨ ta dɔ'se'tɨ tadɔ nyakusɔ eke nya kanyi el,
taa ɔjidɔ ndɔ ko nanyi eke ndɔ kɔrkon lə Juwipɨ'gɨ el.
17 Nya'gɨ kin pətɨ in ndil nya'gɨ kɨ a rei, nan nya kɨ rɔta'tɨ, in darɔ Kirisitɨ.
18 Ononyi'se kadɨ adi de madɨ təl rɔ kɨ tətɨ lə'se kin yan'ne'tɨ. Adɨ in de'gɨ
kɨ njera rɔ'de njedɔ sɔl, isɨ ɔsi dɔ'de nanga non malayka'gɨ'tɨ, in de'gɨ kɨ
nje k'oo nya kɨ koo me ninn'tɨ to nya kɨ ngayn. In de'gɨ kɨ mərta lə'de in
mərta kɨ ra dɔ'de'tɨ inɓe par, adɨ isɨ indəi gu'de.
19 Degə'gɨ kin, mbeti kuwə kɨ Kirisitɨ kɨ in kibo, in dɔ kin. Nan tokɨ
rɔta'tɨ, in kɨ takul Kirisitɨ kɨ in dɔ kin ə ngann rɔ'gɨ pətɨ ingəi nya kɨ kadɨ
ra se'de. In kɨ takul'ə ə dɔkur'gɨ kɨ ngirə'gɨ sii tanan'tɨ isɨ rai kulə. Ningə
in Luwə ə in njera kadɨ darɔ kin tɔgɨ.

---

* **2:1 2.1** 4.13 † **2:8 2.8** Gal 4.3 ‡ **2:15 2.15** 1.16

20 Ingɨ kɨ koy nan'tɨ kɨ Kirisitɨ, adɨ'se taa k'inyə taa ji tɔgɨ ndil'gɨ'tɨ kɨ majel kɨ me dɔnangɨ'tɨ. Nga ra bann ə, to tokɨ ji kisikidɔtaa lə'se, sii ginn tɔgɨ'tɨ lə nya'gɨ kin ɓay be wa? Tadɔ ri ə təli rɔ'se ginn ndu'gɨ'tɨ kɨ ene:
21 «Un nya kin el! Ɔdɨ nya kin ta'i'tɨ el! Adɨ ji ɔdɨ nya kin el! ...» ɓay wa?
22 Nya'gɨ kin pətɨ in nya'gɨ kɨ a tuji kɔ go kulə'tɨ kɨ de ra'n. Ningə in mbərkikində'gɨ kɨ nyando'gɨ kigo nya gəri'tɨ lə de'gɨ.
23 Tokɨ rɔta'tɨ, kunndu'gɨ kin, tokɨ oo ə, in nya kɨ tɔjɨ gosɨ, tadɔ tɔjɨ row kɔsɨ dɔ nanga lə de kɨ ra, row sɔldɔ kɨ row kində tɔgɨ dɔ darɔ rɔ'tɨ, nan k'in ə in ndukun'gɨ kɨ nda'de goto, toi tadɔ tɔl nyənn darɔ par.

3

Kisikidɔtaa kɨ sigɨ kɨ Kirisitɨ

1 Tokɨ uni'se taa lo koy'tɨ nan'tɨ kɨ Kirisitɨ, majɨ kadɨ sangi nya'gɨ kɨ taa dɔran'tɨ, kɨ in lo kɨ Kirisitɨ sɨ'tɨ, dɔjikɔl Luwə'tɨ kin*.
2 Mərita dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ dɔran'tɨ, um dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne el.
3 Tadɔ in de'gɨ kɨ oyi, ningə kajɨ lə'se in kɨ kiyə nan'tɨ kɨ Kirisitɨ rɔ Luwə'tɨ.
4 Dɔkagilo kɨ Kirisitɨ kɨ in kisikidɔtaa lə'se a te ningə, ingɨ kaa a tei sɨ'ə me tɔjɨ'tɨ kɨ taa lo.

Kisikidɔtaa kɨ kete kɨ in kɨ ɓone

5 Majɨ kadɨ adi nya'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kɨ to rɔ'se'tɨ oyi: adɨ in sangɨ nan kɨ lo kaya'tɨ, kɨ nyara kɨ to njen, kɨ nyənn lə darɔ kɨ ətɨ ɓol, kɨ ɓo nya'gɨ kɨ majel, kɨ ra ta nyakingə, kɨ in yo kɨ ra.
6 In nya'gɨ kin ə isɨ re kɨ wongɨ lə Luwə dɔ de'gɨ'tɨ kɨ nje tanrɔ.
7 In kin ə, in panjiyə'se'gɨ kɨ kete, lokɨ sii me majel'tɨ ɓay.
8 Nan ngɔsine, majɨ kadɨ mbəti nya'gɨ kin pətɨ, adɨ in wongɨ kɨ ra, kɨ nyara kɨ dɔ tɔgɨ'tɨ, kɨ mendul, kɨ nya tajɨ, kɨ ta'gɨ kɨ gorow'ə'tɨ el kɨ isɨ te ta'se'tɨ.
9 Ononyi'se kadɨ elinan ta ngom. Tadɔ in de'gɨ kɨ ɔri kɔkɨ de rɔ'se'tɨ kɔ, kɨ kulə ra'a'gɨ nga.
10 Ningə ngɔsine uləi de kɨ sigɨ rɔ'se'tɨ, de kɨ Luwə kɨ njekində nya'gɨ isɨ təl'ə kɨ sigɨ'tɨ taa taa, kadɨ taainan sɨ'ə, kadɨ te gər'ə'tɨ kɨ rɔta'tɨ.
11 Me kisikidɔtaa'tɨ kɨ sigɨ kin, kɔr kum nan goto, mbunə de'gɨ'tɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ eke nje'gɨ kɨ in Juwipɨ'gɨ el, mbunə njekujəmɔtɨ'de'gɨ kɨ njekujəmɔtɨ'de'gɨ el. K'el k'ene mbah eke de kɨ kum'ə te el, goto, k'el k'ene ɓər eke de dɔ rɔ'ne, goto. In Kirisitɨ par ə in nya'gɨ pətɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ.
12 In de'gɨ kɨ Luwə mbəti'se, in de'gɨ li'ə kɨ ndigɨ'se. In tadɔ kin ə, majɨ kadɨ ai kɨ k'oo kumtondoo lə nan rɔ'se'tɨ, kadɨ in nje ramajɨ, nje sɔl dɔ'de, kadɨ in de'gɨ kɨ sɔl lɔm lɔm, nje kore me'de.
13 Majɨ kadɨ sii dɔ'tɨ kɨ nan. A re de madɨ aw kɨ ta kɨ to rɔ'a dɔ ngonnkon'ne'tɨ ə, majɨ kadɨ inyəi go kɔ yo kɨ ne adi nan, tokɨ Kirisitɨ inyə'n go majel'gɨ lə'se kɔ kin be tɔ.
14 Nya kɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ, in kadɨ ndiginan in ku rɔ'se. In ə a ra kadɨ kində rɔ nan'tɨ lə'se a in kɨ rɔta'tɨ.
15 Kadɨ lapiya lə Kirisitɨ onɓe ngarme'se'tɨ. In tadɔ lapiya kin ə Luwə ɓarɨ'n'se, kadɨ in təli darɔ kɨ kare. Ningə kadɨ in njera oyo Luwə.
16 Majɨ kadɨ ta lə Kirisitɨ rosɨ me'se kɨ majɨ li'ə kɨ ətɨ ɓol. Ningə kadɨ ndoi nan nya'gɨ kɨ ndəji nan'gɨ kɨ yo kɨ ne kɨ gosɨ kɨ ngayn. Nga ningə,

* **3:1 3.1** Pa'gɨ 110.1

kadɨ osipa, uləi tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ oyo kɨ ra me Pa'gɨ'tɨ, kɨ me pa kulə dingəm me nan'tɨ, kɨ me pa'gɨ'tɨ kɨ Ndil Luwə adɨ'se.
17 Nya'gɨ pətɨ kɨ isɨ rai, kɨ ta'gɨ pətɨ kɨ isɨ eli, majɨ kadɨ in me tɔ Burəɓe Jeju'tɨ, nga ningə kadɨ rai oyo Luwə kɨ Baw kɨ takul'ə.

Kisɨ njekunme'gɨ me kəy'tɨ

18 In dene'gɨ kɨ nje ngaw, majɨ kadɨ uləi dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ lə ngaw'se'gɨ tokɨ majɨ kadɨ rai takum Burəɓe'tɨ.
19 In ngaw dene'gɨ, majɨ kadɨ in ndigɨ ne'se'gɨ. Adi rɔ'se atɨ'se dɔ'de'tɨ el.
20 In ngann'gɨ, majɨ kadɨ təli rɔ'se go ta'tɨ lə njekojɨ'se'gɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ, tadɔ in nya kɨ nəl Burəɓe.
21 Ningə in baw ngann'gɨ, ononyi'se kadɨ ndəji ndu ngann'se'gɨ indəi'de ɓol'tɨ el, tadɔ re in be ə, me'de a tujɨ.
22 In ɓər'gɨ, majɨ kadɨ in təli rɔ'se go ta'tɨ lə ɓe'se'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kin. Ningə, ononyi'se kadɨ rai to kulə kədikum nan taga ne par kadɨ nəli'de, nan kadɨ rai kɨ me kɨ kare, kɨ ɓol Ndil Burəɓe.
23 Kulə kɨ to bann kɨ isɨ rai ə, kadɨ rai kɨ me kɨ majɨ to kulə lə Burəɓe ə sii rai, um to kulə lə de, el.
24 Ningə kadɨ in gəri tokɨ Burəɓe a adɨ'se nyamajɨ kɨ ngəm tadɔ lə de'gɨ lə'ne kin, to nyakugə go jɨ'se. Tadɔ Burəɓe kɨ rɔta'tɨ in Jeju Kirisitɨ.
25 Kɨ rɔta'tɨ, de kɨ ra nya kɨ low'ə'tɨ el, a tətɨ kandɨ nya kɨ low'ə'tɨ el lə'ne kin, tadɔ kɔr'de dana goto rɔ Luwə'tɨ.

4

1 Ingɨ kɨ awi kɨ ɓər'gɨ, majɨ kadɨ rai'de majɨ, kɨ gorow kɨ dana. Ningə kadɨ ingɨ kaa in gəri tokɨ, awi kɨ Ɓe'se dɔran'tɨ non tɔ.

Ta kɔjɨ kɨ dɔ kawkulə'tɨ

2 Majɨ kadɨ uwəi tɔgɨ'se ba me kelta'tɨ kɨ Luwə, kadɨ kelta kɨ Luwə ra adɨ sii dɔ nja'se'tɨ, rai oyo Luwə kɨ dɔnan'tɨ dɔnan'tɨ.
3 Nga ningə, elita kɨ Luwə kɨ tadɔ lə'je tɔ, kadɨ Luwə te tarow non'je'tɨ kadɨ j'elta li'ə, kadɨ j'ilə'n mbər nya kɨ to lo kiyə'tɨ ɔjidɔ Kirisitɨ, kɨ m'to'n dangay'tɨ kin.
4 Elita kɨ Luwə kadɨ m'elta lə Kirisitɨ kin ar njay, tokɨ majɨ kadɨ m'el'n.
5 Majɨ kadɨ kum'se ədɨ dɔ panjiyə'se'tɨ kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ uni me'de adɨ Kirisitɨ, el. Ningə kadɨ dɔkagilo kɨ Luwə adɨ'se kin, rai kulə, um adɨ dər kɔ kare el.
6 Majɨ kadɨ ta kel'se in ta kel kɨ majɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, kɨ kadɨ de ingə nya kɨ to si'ə sotɨ me'tɨ. Kadɨ in gəri lo kujɨ yətɨ ta kadɨ de'gɨ'tɨ kɨ uni me'de adɨ Kirisitɨ, el.
7 Ngonnkon'm kɨ njendigɨ lə'm, Tisikɨ a el'se ta'gɨ pətɨ kɨ dɔ'm'tɨ adɨ oyi. Tisikɨ*in njekuləɓər kɨ ra dɔ nja'ne'tɨ, taa in madikulə'm me kulə'tɨ lə Burəɓe num tɔ.
8 Nga ningə, m'ul'ə rɔ'se'tɨ be kadɨ adɨ'se poy'je adɨ oyi num, taa kadɨ ulə dingəm me'se'tɨ num tɔ.
9 Onejim† kɨ in ngonnkon'je kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ, kɨ jɨ ndig'ə ngayn kin, a uwə si'ə row. Onejim in de rɔ'se. Ingɨ kɨ Tisikɨ a eli'se nya'gɨ pətɨ kɨ isɨ rai nya rɔ'je'tɨ ne adɨ oyi.

Kuwə ji nan kɨ dɔboy'tɨ

---

* **4:7 4.7** KNK 20.4; Epe 6.21-22 † **4:9 4.9** Plm 10-15

10 Madɨ dangay lə'm Arisitarkɨ‡ uwə ji'se, taa Markɨ§ kɨ ngonnann
Barnabasɨ*, kɨ ingəi takɔjɨ'gɨ kɨ ɔjidɔ'a kin kaa uwə ji'se tɔ. Re aw te
rɔ'se'tɨ ə, kadɨ uwəi'ə kɨ rɔ'se'tɨ majɨ.
11 Jeju, kɨ isɨ ɓari'ə Jusitusɨ uwə ji'se tɔ. Mbunə Juwipɨ'gɨ'tɨ kɨ uni me'de
adi Kirisitɨ kin, ingɨ kin par ə sii rai sə'm kulə kɨ ɔjɨ dɔ konɓe lə Luwə.
Ingɨ kin ə in tɔgɨ'm kɨ ngayn.
12 Epapirasɨ† kɨ in de lə'se uwə ji'se tɔ. Epapirasɨ in njekulə lə Jeju
Kirisitɨ, kɨ inyə ta rɔ el kɨ tadɔ lə'se, me kelta'tɨ kɨ Luwə. Elta kɨ Luwə
kadɨ rai dɔ nja'se'tɨ, kadɨ in de'gɨ kɨ tɔgɨ gangɨ me Ndil'tɨ, taa kadɨ rai dɔ
nja'se'tɨ ba kadɨ rai ndigira'gɨ lə Luwə pətɨ tɔ.
13 M'mannajɨ lə Epapirasɨ tokɨ adɨ rɔ'ne kon ngayn tadɔ lə'se, tadɔ lə
Njekawnan'gɨ kɨ Lawodise'tɨ num, taa nje kɨ Iyerapolisɨ'tɨ num tɔ.
14 Madɨ'je kɨ ngayn, Lukɨ, kɨ in nje ra de'gɨ monyi ingɨ kɨ Dəmasɨ uwəi
ji'se tɔ‡.
15 Uwəi ji ngannkon'je'gɨ kɨ Lawodise'tɨ, nan'tɨ kɨ Nimpa ingɨ kɨ
Njekawnan'gɨ me kəy'tɨ li'ə adi'je tɔ.
16 Lokɨ tudəi makitu kin ningə, uləi adi Njekawnan'gɨ kɨ Lawodise'tɨ kadɨ
tudəi tɔ. Nga ningə in kɨ nje kɨ Lawodise'tɨ a uləi adi'se kin, in kaa tudəi
tɔ.
17 Ningə kadɨ eli Arsipɨ§ adɨ ində kum'ne go kulə'tɨ lə Burəɓe kɨ ingə
kin, kadɨ ra kul'ə majɨ.
18 Ta kuwəji kin in m'in Pol inɓe ə m'ndangɨ. Kadɨ me'se oy dɔ'm'tɨ el,
tokɨ m'to dangay'tɨ ne. Kadɨ memajɨ lə Luwə in nan'tɨ sese. Ta goto nga!

‡ **4:10 4.10** KNK 19.29, 27.2 § **4:10 4.10** KNK 12.12, 25, 13.13, 15.37-39 * **4:10 4.10** KNK 9.27, 11.22, 30 † **4:12 4.12** 1.7 ‡ **4:14 4.14** 2Ti 4.10, 11; Plm 24 § **4:17 4.17** Plm 2

Makitu ki dɔkete ki Pol ndangi adi Tesaloniki'gi

Ta ki dɔ makitu'ti ki dɔkete ki Pol ndangi adi Tesaloniki'gi

Pol ndangi makitu kin adi Njekawnan'gi ki ində ginn'de kagilo ngayn el ɓay me ɓebɔ'ti ki Tesaloniki. Tesaloniki in burədɔ ɓe'gi ki dɔnangi Maseduwann'ti ki Rɔm onɓe dɔ'de. Go k'ɔr ki Timote ɔr poyta ki maji ki ɔjidɔ njekawnan, Pol ndangi makitu kadi ra'n oyo Luwə tadɔ kuwətɔgiba lə'de me kunme'ti, me ndigi'ti me kindəmedɔti tɔ. Ta ki dɔ təl Jeju Kirisiti'ti tulə de'gi nan'ti. Be ə Pol un ta el ɔr'n ginn'ə adi ar njay. Njekawnan'gi indəi me'de dɔ təl Burəɓe'ti nan təl el ɓay ə ra adi de'gi dəji nan ta ki ta'a ta'a eyina: «Ndɔ ki ra'ti ə Burəɓe a təl re wa? Ri ə a te dɔ njekunme'gi'ti ki oyi kete non re'ə'ti wa?» Pol ində hangal Njekawnan'gi bo toki Burəɓe a təl re inɓe (4.16), ningə njekunme'gi pəti a sii ki dɔ'de taa nan'ti si'ə (5.10). Kagilo ki re'n el ɓay, Luwə ndigi kadi njekunme'gi rai kulə adi'ne kum'de in kete ki rɔnel. (5.14,15).

Kon ta'gi ki me'ti: Ra oyo ki piti 1-3. Kisikidɔtaa kigo ndigi'ti lə Luwə 4.1-12. Təl Burəɓe 4.13-5.11. Kulə'gi ki kadi njekunme'gi rai 5.12-22. Dɔboy ta 5.23-28.

Kuwəji nan

1 M'in Pol, nan'ti ki Silasi ingi ki Timote*, ə ji ndangi makitu kin j'adi'se
in Njekawnan'gi lə Luwə ki Baw'je, ki indəi rɔ'se nan'ti ki Burəɓe Jeju
Kirisiti, ki sii Tesaloniki'ti†. Kadi memaji ki kisimaji lə Luwə in nan'ti
sese.

Pol ra oyo Luwə tadɔ kunme lə Tesaloniki'gi

2 Ji ra oyo Luwə ta ta tadɔ lə'se pəti, loki j'isi j'elta ki Luwə ji ɓar tɔ'se.
3 Takum Luwə'ti ki Baw'je, me'je sii olo dɔ kunme'ti lə'se ki sii kum ba,
ki ndiginan lə'se ki tingəbil, ki kuwətɔgiba me kindəmedɔ Burəɓe'ti lə'je
Jeju Kirisiti‡.
4 Tadɔ ji gər kadi Luwə mbəti'se, in ngannkon'je'gi ki ndigi'se.
5 Toki rɔta'ti, Poyta ki maji ki j'iləmbər'ə dann'se'ti, in me ta ki kel'ti
par el, nan in ki tɔgi ki Ndil Luwə adi'je ki me ki tinyi kati ki uwə'je ki ta
el. Ingi in gəri panjiyə'je ki ji njiyə'n dann'se'ti tadɔ maji lə'se kin ɓəti.
6 Ningə ingi, ndaji'je j'in num, Burəɓe num nga, tadɔ taai ta lə Luwə ki
rɔnel ki Ndil'ə adi'se, me kon'gi'ti ki ngayn nga§.
7 Lo kin'ti, in təli nyandaji tadɔ lə njekunme'gi ki dɔnangi Mase-
duwann'ti* ki dɔnangi Akay'ti†.
8 Kah ta lə Burəɓe ɓar in rɔ'se'ti, te dɔnangi Maseduwann'ti ki dɔnangi
Akay'ti par el, nan poy kun ki uni me'se adi Luwə kin sanan ki lo'gi pəti.
Sanan sanan ki j'awi ki ndoo kadi j'elita'a ɓay taa el.
9 De'gi kare kare elita ki dɔ'ti ɔjidɔ kuwə ki uwəi'je ki rɔ'se'ti, ki təl ki
in təli gidi'se adi kagi yo'gi lə'se, ə tur kum'se dɔ Luwə'ti ki rɔta'ti, ki nje
kisi kumngayira ba, kadi rai ɓər li'ə kin.

---

* **1:1 1.1** KNK 15.22, 16.1 † **1:1 1.1** KNK 17.1-9; 1Te 2.1-2 ‡ **1:3 1.3** 1Ko 13.13 § **1:6 1.6** KNK 17.5-9 * **1:7 1.7** 2Ko 1. 16 † **1:7 1.7** 2Ko 1.1

10 Kadi rai ɓər li'ə, nginəi ngonn'o ki un'ə taa dann njekoy'gi'ti. Ngonn'o
Jeju ki nje taa'je ta wongi'ti ki a re.

2

Kulə ki Pol ra Tesaloniki'ti

1 Ngannkon'm'gi, inɓe'gi in gəri maji kadi in kare ki ndangi ə j'awi'n
rɔ'se'ti el.
2 Taa in gəri maji ɓay tɔ kadi kete non kaw'je ki rɔ'se'ti, de'gi adi'je kon
ge taji'je ge Pilipi'ti, nan be kaa Luwə adi'je tɔgi adi j'ilə'n'se mbər Poyta
ki maji lə Luwə me rɔ'gi'ti ki ngayn*.
3 Toki rɔta'ti, ta lə Luwə ki j'isi j'ilə'se mbər'ə, ngirə in dɔ nya ki go'ti
el'ti el num, in dɔ row nyara'ti ki ar njay el'ti el num, taa ji sangi row kadi
ji to de madi pe pe el num tɔ.
4 Ningə in Luwə ə oo'je kadi j'asi, ə ulə kiləmbər Poyta ki maji ji'je'ti
kadi j'ilə mbər'ə. Nga ningə, j'ilə mbər'ə kilə ki kadi ji nəl'n de el, nan
kadi nəl Luwə ki nje k'oo ngarme de maji maji.
5 Inɓe'gi in gəri maji kadi ndɔ kare j'eli'se ta ki ji to'n'se pe pe el jagi,
ke ji to'se ki ta'gi kadi j'ingəi'n nya madi ji'se'ti el num tɔ. Lo kin'ti, Luwə
asi kadi mannaji lə'je.
6 Ji sangi kadi de piti'je el. Ji sangi piti lə'se el num, ji sangi piti lə de'gi
madi ki rangi el num tɔ.
7 Ningə ki rɔta'ti, k'in'je njekawkulə'gi lə Kirisiti kin, asi kadi j'a j'ində'n
tɔgi dɔ'se'ti, nan loki j'in dann'se'ti, ji təl ji sɔl lɔm lɔm. Ji ra rɔ'je kon
ngann'gi'ti ki sii indəi kum'de go ngann'de'gi'ti be.
8 Ji ndigi'se ndigi ki j'isi'n dɔ nja'je'ti kadi j'adi'se Poyta ki maji lə Luwə
par el, nan j'isi'n dɔ nja'je'ti kadi j'un rɔ'je inɓe j'adi'se. Ingi, in təli nya
ki gat'a in ngayn ki rɔta'ti.
9 M'gər kadi ngannkon'gi, me'se a olo dɔ kon'ti ki j'ingəi me kulə ki ra'ti
ki dɔ k'ɔr rɔgi'ti lə'je. Ji ra kulə kondɔ ge kada ge kadi ji təl nya k'ɔy dɔ
de madi'ti dann'se'ti el. Ji ra be ə j'ilə'n'se mbər Poyta ki maji lə Luwə.
10 Asi kadi in manyinaji lə'je, taa Luwə kaa asi kadi mannaji lə'je tɔ
toki, panjiyə'je ki rɔ'se ingi ki uni me'se adi Kirisiti, in panjiyə ki ar njay,
in panjiyə ki dana, ki kanji ta madi dɔ'ti.
11 In gəri toki ndɔki, kare kare pəti, ji ra'se toki baw ngann'gi a ra'n ki
ngann'ne'gi be.
12 Ndɔki j'ulə dingəm me'se'ti, j'adi'se tɔgi, taa ji dəji'se ki nja nan'ti
nan'ti kadi panjiyə'se in panjiyə ki tɔji kadi in de'gi lə Luwə. Luwə ki
ɓar'se kadi indəi rɔ'se nan'ti sə'ne dɔ Konɓe'ti ki dɔ tɔɓar'ti lə'ne.

Kunme ki kon lə de'gi ki Tesaloniki'ti

13 Ginn nya ki j'isi ji ra'n oyo Luwə ki ndɔ'gi ndɔ'gi ə to kin: loki j'ilə'se
mbər Poyta ki maji lə Luwə ə osi mbi'se'ti, taai ta kin to ta lə de par kare
el, nan taai'ə toki in ta lə Luwə toki rɔta'ti. Ningə ta kin isi ra kulə me'se'ti
ingi ki uni me'se adi Kirisiti.
14 Ngannkon'm'gi, ingi uni dɔ nja *Njekawnan'gi lə Luwə, me tɔ Kirisiti
Jeju'ti, ki sii Jude'ti. Ingi kaa ingəi kon ji ngannkon'se'gi'ti ki ɓekoji'se'ti,
ko kon ki ingi ingəi ji Juwipi'gi'ti†.
15 *Juwipi'gi ki təli Burəɓe Jeju ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, taa j'in
k adi'je kon tɔ. Kulə ra'de nəl Luwə el, in njeban'gi lə de'gi pəti‡.

---

* **2:2 2.2** KNK 16.19-24, 17.1-9 † **2:14 2.14** KNK 17.5-6 ‡ **2:15 2.15** KNK 9.23-29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

16 Ɔgi'je kadi j'ilə mbər Poyta ki maji de'gi ki in Juwipi'gi el, kadi ingəi kaji. Rai be təli ta majel'gi lə'de ki rai ki dɔkagilo'gi pəti pəti. Nan ta təl ta'a'ti, wongi lə Luwə osi dɔ'de'ti.

Pol ndigi kadi n'təl n'aw Tesaloniki'ti ɓay

17 Ngannkon'm'gi, ki ɔjidɔ'je, j'inyəi'se dɔkagilo ki nden be, ningə j'in sanyi sese, kum'je ə oo nan el, nan me'je in nan'ti. Ji sangi ki rɔ tinyi'je kadi ji təl j'oo'se, tadɔ j'aw ki ɓo'ə ngayn.

18 In tadɔ kin ə, ji sangi kadi j'aw rɔ'se'ti, ningə m'in Pol inɓe ki dɔ'm, m'sangi row nja ngayn, nan *Satan ilə kagi non'je'ti.

19 Nya ki in nyakindəmedɔti lə'je, nya rɔnel lə'je, jɔgi kɔsigon ki j'a j'ində'n gu'je non Burəɓe Jeju'ti ndɔ re'ə'ti, in ingi kin.

20 Toki rɔta'ti, ingi in nya tɔɓar lə'je ki nya rɔnel lə'je.

3

Timote aw kulə Tesaloniki'ti

1 J'asi kadi j'ore me'je, ji nginə biti el, adi j'un ndu'je kadi j'isi ki kar'je ba Atenn'ti*,

2 ə j'ulə ki ngonnkon'je Timote, ki in madi kulə'je me kulə'ti lə Luwə, ɔji'n dɔ kiləmbər Poyta ki maji lə Kirisiti, kadi adi'se tɔgi ə ulə dingəm me'se'ti me kunme'ti lə'se.

3 In be kadi de madi dann'se'ti inyə rɔ'ne adi kon ki ngɔsine isi ingəi kin dum dɔ'a el. Tadɔ inɓe'gi in gəri maji kadi in nya ki sɔw dɔ'je kadi a ra'je.

4 Dɔkagilo ki j'in sese ɓay, j'eli'se kete j'ene de'gi a indəi kum'je ndoo, ningə in nya kakin ə isi ra nya kin, adi in gəri maji.

5 In tadɔ kin ə, toki ka ki m'asi kadi m'ore me'm, m'nginə biti el, m'ulə Timote ki rɔ'se'ti kadi dəji ta dɔ kunme'ti lə'se oo. M'ɓol kadi Su, njenan de'gi, nan'se adi kulə lə'je təl nya ki kare rɔ'je'ti.

6 Ningə ki ngɔsine kin, Timote təl rɔ'se'ti re te rɔ'je'ti ne†, ə adi'je poyta ki maji ngayn ɔjidɔ kunme lə'se ki ndiginan ki to dann'se'ti. Timote el'je toki me'se to dɔ'je'ti maji ngayn ki ndɔ'gi pəti, taa el'je ɓay kadi in ndigi ngayn kadi oyi'je toki j'in kaa j'isi sangi ngayn kadi j'oo'n'se kakin be tɔ.

7 Lo kin'ti ngannkon'gi, me ndigərɔ'gi'ti, ki me kon'gi'ti lə'je pəti, j'ingə tɔgi ki rɔ'se'ti ɔjidɔ kunme lə'se.

8 Ki ngɔsine kin, ji təl j'ingə tɔgi kisi kumngayira, tadɔ uwəi tɔgi'se ba me kində rɔ nan'ti ki Burəɓe.

9 Ji gər nya inɓe ki kadi ji ra taa kadi ji ra'n oyo Luwə ngayn ɔji'n dɔ'se, ɔjidɔ rɔnel ki adi j'ingə takum Luwə'ti kin el.

10 Kondɔ ki kada, j'isi ji dəji Luwə ki rɔ tinyi'je kadi adi'je tarow adi ji təl j'oo'se, ə kadi ji tɔl'n ta nya ki du'se me kunme'ti lə'se tɔ.

11 Kadi Luwə ki Baw'je, ingi ki Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti, tei tarow ki kaw rɔ'se'ti adi'je.

12 Ningə kadi Burəɓe ra adi ndiginan ki to dann'se'ti, ki isi ndigi de'gi pəti kin aw ki kete kete, to to ndigi ki j'in j'isi ji ndigi'se kin be.

13 Taa kadi adi me'se ɓol el, kadi ndɔ ki Burəɓe Jeju a re ki malayka'gi lə'ne ə, kadi ari njay, ta goto dɔ'se'ti non'a'ti in Luwə ki Baw'je.

4

Pa njiyə ki nəl Luwə

---

* **3:1 3.1** KNK 17.15-16 † **3:6 3.6** KNK 18.5

1 Ngannkon'gi, dɔ ndəgi ta'gi'ti, ji ndo'se panjiyə ki kadi njiyəi kadi nəl
Luwə, ningə in panjiyə kakin tɔ ə isi njiyəi, nan ji təl ji dəji'se ɓay, taa
j'ulə dingəm me'se'ti me kində rɔ nan'ti ki Burəɓe Jeju, kadi rai adi maji
ki dɔ mad'a'ti ɓay.
2 Ingi, in gəri ndu ki in rɔ Burəɓe Jeju'ti ki j'adi'se kin maji.
3 Nya ki Luwə ndigi rɔ'se'ti, in ta kadi ari rɔ'se njay, ɔgi rɔ'se sangi nan
kaya'ti.
4 Kadi de ki ra dann'se'ti, gər lo taa dene ki gorow ki ar njay, ki adi
kɔsigon,
5 ki kanji kadi nyənn darɔ aw si'ə adi ra toki de'gi ki gəri Luwə el isi rai
kin be.
6 Ki ɔjidɔ lo kin, kadi de madi ra majel ki ngonnkon'ne eke kadi əd'ə el,
tadɔ de'gi ki njera nya ki be kin, ban'a a uwə'de ki rɔ Luwə'ti, adi j'el'se
kete, ə ji təl j'el ɓay nga.
7 Tadɔ Luwə ɓar'je kadi j'ar njay, um ɓar'je kadi ji sangi nan kaya'ti el.
8 In be ə, de ki ɔsi nyando kin ngərəngi, in de ə ɔs'ɔ ngərəngi el, nan in
Luwə ə ɔs'ɔ ngərəngi. Luwə inɓe ki nje kadi'se Ndil'ne kin.
9 Ki ɔjidɔ ndigi ki kadi ngannkon nan'gi ndiginan, awi ki ndo kadi ji
ndangi makitu dɔ'ti j'adi'se el, tadɔ inɓe'gi, Luwə ɔji'se row ndiginan
dann'se'ti yo ki ne adi in gəri.
10 Ningə in ka tɔ ə isi ɔji ki rɔ ngannkon'je'gi'ti pəti ki dɔnangi
Maseduwann'ti ki ta'a ba kin*, nan ngannkon'm'gi, j'ulə dingəm me'se'ti
kadi rai adi maji ki dɔ mad'a'ti ɓay.
11 Kadi nya ki uwə me'se ngayn, in kisi ki nan ki lapiya, kadi de ki ra
dann'se'ti ore kum'ne dɔ kulə'gi'ti lə'ne, ningə kadi rai kulə ki ji'se inɓe'gi
ə ingəi nya toki j'ilə'n ndu'je j'adi'se.
12 Lo kin'ti, de'gi ki in njekunme'gi el, a piti'se me kulə ra'se'ti, ningə a
awi ki ndoo nya madi ki to rɔ'se ji de madi'ti el tɔ.

Njekoy'gi ki nje kisi kumngayira ndɔ təl Burəɓe'ti

13 Ngannkon'gi, ji ndigi kadi sii day dɔ ta'ti ki dɔ njekoy'gi'ti el. Kadi sii
day el, ndingəi rɔ'se to ndəgi de'gi ki awi ki nya kindəmedɔti el kin el.
14 Toki ka ki j'un me'je j'adi Jeju ki oy, ə ində taa lo koy'ti kakin ə, j'un
me'je kadi nje ki oyi nan'ti ki Jeju, Luwə a un'de lo koy'ti ki nan'ti ki Jeju.
15 Ningə ta ki kadi j'eli'se ə to kin, in ta lə Burəɓe. J'in ki j'a j'isi
kumngayira ba ndɔ təl Burəɓe'ti, j'a j'aw dɔran'ti non nje ki oyi'ti el.
16 Tadɔ Burəɓe inɓe a ində mbər loki ndu njekundɔ malayka'gi, ki ndu
tow lə Luwə a ɓar ə, Burəɓe inɓe a ində dɔran'ti re, ningə de'gi ki uni
me'de me tɔ Kirisiti ki oyi, a indəi taa lo koy'ti kete,
17 nga ningə go'ti, j'ingi ki j'isi ki dɔ'je taa ɓay, Luwə a ɔy'je nan'ti se'de
me kilndi'ti, kadi j'ingə Burəɓe ngaw dann ran'ti. Lo kin'ti, j'a j'isi nan'ti
ki Burəɓe ki ndɔ'gi ndɔ'gi†.
18 Maji kadi uləi dingəm me nan'ti yo ge ki ne ge ki ta'gi kin.

5

Kisi dɔ nja'ti nginə ndɔ təl Burəɓe

1 Ngannkon'gi, ki ɔjidɔ dɔkadi ki dɔkagilo ki kadi nya'gi kin a rai nya,
awi ki ndoo kadi ji ndangi makitu dɔ'ti j'adi'se el.
2 Inɓe'gi in gəri maji ngayn kadi ndɔ lə Burəɓe a re to njeɓogi ki a re
ɓogi kondɔ'ti kin be.

---

* **4:10 4.10** 2Ko 1.16 † **4:17 4.17** 1Ko 15.51-52

3 Lokɨ de'gɨ a eli eyina nan: «Lapiya to nga, j'isi majɨ nga!» kin ningə, in ə tujɨ a te uwə'de nanga bus, tokɨ to ndo a ra'n dene kɨ nje sə'm kin be. Ningə de kɨ a te anyi ta nya'tɨ kin goto.
4 Nan in ngannkon'm'gɨ, sii me lo kɨ diw'tɨ ə kadɨ to nya kin a uwə'se nanga bus to njeɓogɨ be el.
5 Tadɔ pətɨ, in ngann'gɨ kɨ me kunjɨ'tɨ, ngann'gɨ kɨ lo kɨ kad'a. J'in de'gɨ lə lo kɨ kondɔ el num, j'in de'gɨ lə lo kɨ diw el num.
6 Ə adɨ jɨ toi ɓi to ndəgɨ de'gɨ be el, adɨ j'isi dɔ nja'je'tɨ, j'adi kum'je ar.
7 Nje to ɓi'gɨ, toi ɓi kondɔ, ə nje kanyi yiwi'gɨ, yiwi ra'de kondɔ tɔ.
8 Nan j'ingi kɨ j'in de'gɨ lə lo kɨ kad'a, majɨ kadɨ j'in nje kum kar'gɨ. Adɨ j'uləi kunme kɨ ndiginan to bar handɨ ɓe gu'je'tɨ, ə kindəmedɔ kajɨ'tɨ to jɔgɨ taa nya dɔ'je'tɨ be.
9 Tadɔ Luwə ɓar'je kadɨ wongɨ li'ə ində'je el, nan kadɨ j'ingəi kajɨ kɨ gorow lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ.
10 Kirisitɨ kɨ oy tadɔ lə'je, kadɨ re j'isɨ kumngayira, eke j'oy kaa, jɨ təl j'ində ɓe nan'tɨ si'ə.
11 In tadɔ kin ə, majɨ kadɨ uləi dingəm me nan'tɨ ge, rai kɨ nan kɨ yo ge kɨ ne ge kadɨ tɔgi me kunme'tɨ lə'se, tokɨ isɨ rai kete nga kin be.

Ta kɔjɨ kɨ dɔboy'tɨ kɨ kuwəji nan

12 Ngannkon'gɨ, jɨ dəjɨ'se kadɨ oyi tor de'gɨ kɨ isɨ rai kulə dann'se'tɨ, adɨ in nje kɨ isɨ indəi kum'de go'se'tɨ kigo ndu Burəɓe'tɨ, isɨ ndəji'se kin.
13 Majɨ kadɨ tɔji'de ge kɨ gei ta lə'de kɨ taga wangɨ, kɨ ndiginan adi'de gəri, tadɔ kulə kɨ isɨ rai. Majɨ kadɨ sii kɨ nan kɨ lapiya dann'se'tɨ.
14 Ngannkon'gɨ, jɨ dəjɨ'se kadɨ ndəji de'gɨ kɨ sii njiyəi ngalala, uləi dingəm me nje kɨ me'de tujɨ'tɨ, ɔsi ginn nje kɨ tɔgɨ'de goto, ə sii dɔ'tɨ kɨ de'gɨ pətɨ.
15 Kadɨ oyi majɨ, kadɨ de madɨ ugə kirə majel kɨ mad'a ra si'ə kɨ majel el, nan kadɨ adi kum'se in go majɨ kɨ ra'tɨ kɨ ndɔ'gɨ pətɨ. Rai majɨ kɨ nan dann'se'tɨ inɓe'gɨ num, kɨ rɔ de'gɨ'tɨ pətɨ num.
16 Adi rɔ'se nəl'se kɨ ndɔ'gɨ pətɨ,
17 elita kɨ Luwə kɨ kanjɨ k'inyə taa,
18 rai' oyo Luwə me nya'gɨ'tɨ pətɨ. In kin ə in nya kɨ Luwə ndigi rɔ'se'tɨ, ingɨ kɨ indəi rɔ'se nan'tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ.
19 Ningə majɨ kadɨ, Ndil Luwə kɨ isɨ me'se'tɨ kin, ɔgi'ə el, kadɨ ɔr'se tarow,
20 taa ta kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ eli kaa, kadɨ kidi el tɔ.
21 Nan kadɨ indəi manjɨ nya'gɨ pətɨ, ningə uni kɨ majɨ dann'tɨ.
22 Ɔgi rɔ'se ra majel'gɨ kɨ dangɨ dangɨ.
23 Majɨ kadɨ Luwə inɓe kɨ nje kadɨ de'gɨ lapiya, ɔr'se kɨ ta'a ba, ində'se ta dangɨ tadɔ li'ə. Ningə kadɨ ngəm ndil'se, kɨ rɔ'se, kɨ darɔ'se, kadɨ ndɔ təl Burəɓe Jeju Kirisitɨ'tɨ ə, in kɨ ta madɨ dɔ'se'tɨ el.
24 Luwə kɨ ɓar'se in njera nya kɨ low'ə'tɨ, adɨ inɓe ɓay ə a ra nya'gɨ kin.
25 Ngannkon'gɨ, elita kɨ Luwə tadɔ lə'je.
26 Uwəi ji ngannkon'je'gɨ pətɨ kɨ kuwə nan rɔ'tɨ rututu.
27 M'dəjɨ'se me tɔ Burəɓe Jeju Kirisitɨ'tɨ, kadɨ tudəi makitu kin mbi ngannkon'je'gɨ'tɨ pətɨ.
28 Ningə kadɨ memajɨ lə Burəɓe Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese pətɨ.

Makitu ki nja joo ki Pol ndangi adi Tesaloniki’gi

Ta dɔ makitu’ti ki nja joo ki Pol ndangi adi Tesaloniki’gi

Pol ndangi makitu kin asi nanyi’gi bann wa ba be go nje ki kete’ti. Takasinan el ki ɔjidɔ təl Burəɓe tulə njekunme’gi ki Tesaloniki nan’ti ɓay. Njekunmə’gi kin isi nginəi təl Burəɓe kagilo kisikidɔtaa lə’de; Ki madi’gi eli eyina Burəɓe re ə binəm nga. Pol tɔji toki kete ta kadi Burəɓe a re, «nje mendul» ki isi tanrɔ Luwə, ki el toki n’inɓe ə n’in Luwə, a te bus ə binəm ta. A ra adi tanrɔ Luwə rosi dɔnangi. Be ə maji kadi njekunme’gi uwəi tɔgi’de ba, rai kulə lə’de kum’de in kete um inyəi ta ra maji el (3.12-13).

Kon ta’gi ki me’ti: Takigangi ki dɔboy’ti lə njeramajel’gi 1. Təl Burəɓe 2. Ɓar nan ki lo kelta’ti ki Luwə kum ki kete ki ki lo kulə’ti tɔ 3.1-15. Majikur 3.16-18.

Kuwəji nan

1 M’in Pol, nan’ti ki Silasi ki Timote, ə ji ndangi makitu kin j’adi’se in *Njekawnan’gi lə Luwə ki Baw’je, ki Burəɓe lə’je Jeju Kirisiti, ki sii Tesaloniki’ti*.

2 Kadi memaji ki lapiya lə Luwə ki Baw’je ki Burəɓe lə’je Jeju Kirisiti in nan’ti sese.

Takigangi ki a re ndɔ təl Jeju’ti

3 Ngannkon’gi, maji kadi ji ra oyo Luwə ki dɔkagilo’gi pəti tadɔ lə’se. Ningə in gorow’ə’ti kadi ji ra be tadɔ kunme lə’se aw kete ki tɔgi’ne ngayn, taa ingi pəti, ndiginan ki dann’se’ti kaa in ki dɔ mad’a’ti dɔ mad’a’ti tɔ.

4 Ningə in tadɔ kin ə, j’un’se j’isi j’ində’n gu’je ki rɔ Njekawnan’gi’ti lə Luwə, tadɔ kuwətɔgiba ki kunme lə’se me kindəkumndoo’ti ki me kon’ti ki te dɔ’se’ti.

5 Kon’gi kin tɔji kadi Luwə in njegangi ta ki dana, ningə a tɔji kadi in de’gi ki asi ta kadi oyi Konɓe lə Luwə ki isi ingəi kon’a kin tɔ.

6 Toki rɔta’ti, Luwə in de ki dana, adi a adi kon de’gi ki nje kadi’se kon tɔ,

7 ningə ingi ki adi’se kon, a ingəi lo kɔrkon se’je, loki Burəɓe Jeju a te dɔran’ti bus to re ki malayka’gi lə’ne ki nje tɔgi.

8 A re me por’ti ki on bilim bilim kadi adi kon de’gi ki gəri Luwə el, ki de’gi ki nje mbəti Poyta ki maji li’ə, in Burəɓe lə’je Jeju.

9 Kon ki a ingə’de, in tuji ki biti ki non’ti. A in sanyi ngayn takum Burəɓe’ti, ki gidi tɔgi’ti li’ə,

10 loki a re ndɔ’a’ti kin kadi de’gi li’ə uləi tɔji dɔ’a’ti, kadi de’gi pəti ki a uni me’de adi’ə piti’ə. Nga ningə, ingi kaa a in dann’de’ti non tɔ, tadɔ ingi taai mannaji ki ji man dann’se’ti.

11 In tadɔ kin ə, ji isi j’elta ki Luwə ki ndɔ’gi pəti tadɔ lə’se, kadi Luwə oo’se to de’gi ki asi ta kulə ki ɓar’se tadɔ’a. Kadi Luwə ra sese ki tɔgi’ne kadi ndigi ra maji ki to me’se’ti kin tɔlta’ne maji ə kadi kunme lə’se isi kumngayira ba tɔ.

12 Lo kin’ti, a uləi tɔji dɔ Burəɓe Jeju’ti, ningə in a ulə tɔji dɔ’se’ti tɔ, kigo memaji’ti lə Luwə lə’je ki, Burəɓe Jeju Kirisiti.

---

* **1:1 1.1** 1Te 1.1

2

Nya ki a ra nya kete non re Burəɓe'ti

1 Ngannkon'gi, ki ɔjidɔ re lə Burəɓe Jeju Kirisiti, ki dɔ'je ki a ɔsi nan
rɔ'a'ti, nya ki ji dəji'se ə to kin:
2 loki de madi a el'se ta ene in ta ki in rɔ Luwə'ti, eke a el'se ene in ta
eke makitu ki in rɔ'je'ti ene: ndɔ lə Burəɓe re nga ə, adi ta kin yəti dɔ'se
el num, adi ra'se ɓol el num.
3 Adi de madi ədi'se ki gorow madi el. Maji kadi tanrɔ Luwə, ki in tanrɔ
ki dɔboy'ti kin dɔ'a te, ta de ki njeban lə Luwə ki in de ki tuji sɔw dɔ'a kin
ka, dɔ'a te taga ɓay tɔ ta ndɔ kin a re.
4 De ki nje tanrɔ kin a ində kadi rɔ ki nya'gi pəti ki tɔ Luwə ɓar dɔ'ti,
eke nya ki de'gi isi ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti. De kin a aw biti kadi isi
me Kəy'ti lə Luwə, a ene n'inɓe ə n'in Luwə.
5 M'gər kadi me'se a olo dɔ'ti toki ndɔki m'in'n sese nan'ti ɓay kin,
m'el'se ta kin.
6 Nga ningə, ki ngɔsine kin, in gəri nya ki uwə de ki nje tanrɔ Luwə
kakin nanga kadi to dɔkagilo'ə ɓay taa a te ki dɔ'ne taga.
7 Tadɔ tɔgi ki majel ki nje tanrɔ Luwə isi ra kulə ne, nan nanyi kadi de
ki uwə nje tanrɔ kin nanga inyə row ad'a ɓay taa,
8 nje tanrɔ a te ki dɔ'ne taga. Ningə lo kiyə'ti kin, Burəɓe Jeju a to kon
ki ta'ne'ti tuji'n'ə kɔ, a təl'ə nya ki kɔ kare'ti ki tɔgi ki a re'n.
9 Ki ɔjidɔ nje tanrɔ Luwə, in a re ki tɔgi lə *Satan, a te ki tɔgi'gi ki dangi
dangi, a ra nyakɔji'gi, ki nya mboli'gi ki ngom.
10 A ra nya'gi ki gorow'ə'ti el ki dangi dangi tadɔ kədi'n kum de'gi ki
kadi a awi tuji'ti. De'gi ki kadi awi tuji'ti tadɔ mbeti ta nya ki rɔta'ti, mbeti
ndigi nya ki rɔta'ti ki kadi aji'de.
11 In tadɔ kin ə, Luwə ulə ki tɔgi ki kadi ur se'de mu, kadi uni me'de adi
nyara ki ngom.
12 Lo kin'ti, takigangi a osi dɔ de'gi'ti pəti ki uni me'de dɔ ta ki rɔta'ti, ə
oyi maji rɔ'de me nyara ki dana el'ti yo kin.

Kuwətɔgiba me kunme'ti

13 Ngannkon'gi njendigi lə Burəɓe, ki ɔjidɔ'je, maji kadi ji nanyi ki lo ra
oyo Luwə'ti tadɔ lə'se, tadɔ Luwə mbəti'se lo kulə ngirə'ti nu kadi ingəi
kaji ki row lə Ndil ki nje kɔr majel kɔ num, ki row lə kunme kadi ta ki
rɔta'ti num.
14 In tadɔ nya kin ə Luwə ɓari'n'se ki row lə Poyta ki maji ki j'ilə'se
mbər'ə, kadi ingəi kɔsigon lə Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti.
15 In be ə, ngannkon'gi, maji kadi rai dɔ nja'se'ti, ə kadi uwəi nyando ki
ji ndo'se ki ta'gi eke ki makitu ki ji ndangi j'adi'se kin dɔ'se'ti maji.
16 Maji kadi Burəɓe lə'je Jeju Kirisiti inɓe ki Luwə ki Baw'je, ki ndigi'je
ə adi'je mesɔl ki kindəmedɔti ki maji ki gorow memaji li'ə kin,
17 sɔl me'se ə kadi adi'se tɔgi kadi rai maji me nya'gi'ti pəti ki isi rai ki
me ta'gi'ti pəti ki isi eli.

3

Elita ki Luwə tadɔ lə'je

1 Ngannkon'gi, ki kadi m'tɔl'n dɔ ta, elita ki Luwə tadɔ lə'je, kadi ta lə
Burəɓe sanan aw kalangi kalangi ki lo'gi, ə kadi ingə kɔsigon toki ingə'n
rɔ'se'ti kin be tɔ.
2 Elita ki Luwə ɓay kadi taa'je ilə'je ta ji de'gi'ti ki nje dɔ majel ki nje
mendul kin tɔ, tadɔ in de'gi pəti ə awi ki kunme, el.

3 Ningə Burəɓe in de ki nje ra nya ki low'ə'ti, adi a adi'se togi num, a
ngəm Su dɔ'se'ti num.
4 J'in ji ta me'se, me tɔ Burəɓe'ti kadi isi rai nya ki j'ilə'n ndu'je j'adi'se
kadi rai, ningə sii ta'ti isi rai ki kete ɓay.
5 Maji kadi Burəɓe adi me'se in ki dɔ ndigi Luwə'ti num ki dɔ
kuwətɔgiba'ti lə Kirisiti num tɔ.

Maji kadi de ki ra ra kulə

6 Ngannkon'gi, j'ilə ndu'je j'adi'se me tɔ Burəɓe Jeju Kirisiti'ti kadi ɔsi
rɔ'se ngərəngi kɔ kadi ngannkon'je'gi'ti pəti ki isi njiyəi galala, təli rɔ'de
go nyando'ti ki ji ndo'se kin el.
7 Ingi in gəri row ki kadi ndaji'je maji. Ji njiyə dann'se'ti galala to nje
daw'gi el.
8 De madi ki ji dəj'ə kadi adi'je nyakusɔ'gi goto. Kondɔ ki kada, ji ra
kulə me kon'ti ki me kɔr rɔgi'ti, kadi j'in nya ki ɔy dɔ'de madi'ti el.
9 Toki rɔta'ti, in nya ki maji kadi j'ingə rɔ'se'ti inɓe, um sɔw wa sɔw
dɔ'je el, el. Nan ji ra be kadi j'in nya ndaji ki rɔ'se'ti.
10 Ji gər kadi loki j'in dann'se'ti, j'adi'se ndu kin j'ene re de madi ge ra
kulə el ə, kadi sɔ nya el tɔ.
11 Nga ningə j'oo kadi de'gi madi dann'se'ti isi njiyəi galala, mbeti ra
kulə, ə rai ta kində rɔ'de me nya'gi'ti lə madi'de'gi.
12 Ko degə'gi kin, j'ilə ndu'je j'adi'de, ə j'adi'de ta kɔji me tɔ Burəɓe Jeju
Kirisiti'ti kadi tinyi rɔ'de kati, rai kulə toki de'gi isi rai, kadi ingəi nyakusɔ
me'ti, sɔi.
13 Ningə ki ɔji dɔ'se, ngannkon'gi, kadi ɔri el ta ramaji'ti.
14 Re de madi mbəti təl rɔ'ne go ndu'gi'ti ki j'adi'se kin ningə, maji kadi
oyi de'ə kin maji, ə kadi de madi te kad'a'ti el, adi rɔ'a sɔl'ɔ.
15 Nga ningə kadi oyi'ə to njeban lə'se el, nan kadi ndəji'ə to
ngonnkon'se.

Ta'gi, ki dɔboy'ti

16 M'dəji kadi Burəɓe ki nje lapiya, inɓe adi'se lapiya ki dɔkagilo'gi pəti,
me nya'gi'ti pəti. Kadi Burəɓe in nan'ti sese pəti.
17 Ta kuwə ji nan kin, in m'in Pol inɓe ə m'ndangi ki ji'm. In be ə m'nji
m'ində'n ji'm ginn makitu'gi'ti lə'm pəti; in nya ndangi lə'm m'inɓe.
18 Ningə kadi memaji lə Burəɓe Jeju Kirisiti in nan'ti sese pəti. Ta goto
nga.

Makitu kɨ dɔkete kɨ Pol ndangɨ adɨ Timote

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ dɔkete kɨ Pol ndangɨ adɨ Timote

Makitu’gɨ kɨ joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Timote eke nje kɨ kare kɨ adɨ Titɨ in makitu’gɨ kɨ Pol ulə’n sɔw dɔ’de inɓe’gɨ kɨ joo kin um njekawnan’gɨ el. Makitu’gɨ kɨ mutə kin eli ta’gɨ kɨ ɔjidɔ nya’gɨ kɨ majɨ kadɨ njekɔrnon njekawnan’gɨ rai dann njekawnan’gɨ’tɨ. Ginn’ə kin ə ɓari makitu’gɨ kin eyina «makitu’gɨ lə njekul njekawnan’gɨ» adɨ in makitu’gɨ kɨ ndangɨ kadɨ njekul njekawnan’gɨ.

Me makitu’tɨ kin Pol ulə dingəm me Timote’tɨ kadɨ uwə tɔgɨ’ne ba me kunme’tɨ ə oro rɔ’ne nan’tɨ kɨ njendo de’gɨ nya kɨ ngom kɨ isɨ tuləɨ njekawnan’gɨ nan’tɨ kin el. Majɨ kadɨ oo go rɔ’ne majɨ adɨ de’gɨ kɨ ta goto dɔ’de’tɨ kɨ asi rai kulə ə mbəti’de to njekɔrnon’gɨ kɨ nje kogo nyamajɨ’gɨ lə njekawnan’gɨ, ningə kadɨ dene’gɨ kɨ de’gɨ manyinajɨ dɔ’de’tɨ majɨ, rai se’de me kulə’tɨ. Təl ɔjɨ ta Timote kadɨ gəri’n tokɨ bann ə a ra’n kulə kɨ ɔjidɔ’a ta k’in ə njekuləɓər lə Kirisitɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ; Kandɨ me ta’tɨ 1.1-2. Ndəjinan ɔjidɔ njendo de’gɨ nya kɨ ngom 1.3-20. Ta kɨ dɔ kelta’tɨ kɨ Luwə kɨ re non Luwə’tɨ 2. Ta kɨ ɔjidɔ njekɔrnon’gɨ kɨ nje kogo nyamajɨ’gɨ lə njekawnan’gɨ 3. Mbərkində’gɨ kadɨ Timote 4. Ta kɨ ɔjidɔ dene’gɨ kɨ njengawkoy kɨ ngatɔgɨ’gɨ 5. Sangɨ go nyakingə kɨ rɔta’tɨ 6.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ kigo ndigɨ’tɨ lə Luwə kɨ Njekajɨ’je kigo ndu’tɨ lə Jeju Kirisitɨ kɨ in nya kindəmedɔtɨ lə’je.

2 M’ndangɨ makitu kin m’ulə’n m’ad’i in Timote* kɨ in ngonn’m kɨ rɔta’tɨ, kɨ gorow kunme kɨ un adɨ Jeju Kirisitɨ. M’uwə ji’i, ningə kadɨ memajɨ kɨ k’oo kumtondoo kɨ kisimajɨ lə Baw’je Luwə ingɨ kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ in nan’tɨ sə’i.

Ta dɔ nyando’tɨ kɨ ngom

3 Tokɨ ndɔkɨ m’ilə’n ndu’m m’ad’i, lokɨ m’un tarow kɨ dɔnangɨ Maseduwann’tɨ†, isɨ ɓebo Epejɨ’tɨ non‡. Isɨ’tɨ non kadɨ ndɔr mbɨ de’gɨ madɨ kɨ njendo de’gɨ nya kɨ ngom, kadɨ inyəɨ ta’a.

4 Kadɨ ko de’gɨ kakin inyəɨ taa su’gɨ’tɨ kɨ kudə kɨ kɔr ginn nojɨ§ kɨ ginn’ə gangɨ el, tadɔ lo tɔlta nya kin pətɨ in gakinan par. A ra se’je majɨ dɔ kulə’tɨ kɨ Luwə ulə ji’je’tɨ ne, kɨ gorow kunme kin el.

5 Ndu kin a re kɨ ndiginan kɨ ngarme’tɨ kɨ ar njay njay, kɨ me kɨ majɨ kɨ uwə de kɨ ta el, kɨ kunme kɨ rɔta’tɨ tɔ.

6 De’gɨ madɨ mbeti gorow ta kɔjɨ kɨ majɨ kin ə təli nanyinan ta ta kɨ manjɨ’tɨ kɨ nda’a goto.

7 Rai rɔ’de njendo de’gɨ ndukun’tɨ lə Luwə, nan tokɨ rɔta’tɨ, inɓe’gɨ kaa gəri me ta kɨ isɨ eli el num, taa gəri ginn nyando kɨ isɨ ndoi kɨ tɔgɨ’de kin el num tɔ.

8 Jɨ gər kadɨ ndukun lə Luwə in ndukun kɨ majɨ lokɨ de gər lo ra’n kulə kɨ gorow’ə’tɨ.

---

* **1:2 1.2** KNK 16.1 † **1:3 1.3** 2Ko 1.16 ‡ **1:3 1.3** 2Ko 1.8 § **1:4 1.4** Lotum 4-5; 9-11

9 Majɨ kadɨ jɨ gəri ta kin majɨ: In de'gɨ kɨ njera nya kɨ dana ə ndukun re'n
tadɔ lə'de el, nan re tadɔ lə nje mendul, kɨ nje tanrɔ, kɨ nje mbətɨ Luwə, kɨ
njeramajel, kɨ de'gɨ kɨ njera nya kɨ nəl Luwə el, kɨ nje kɨ ɓoli nya'gɨ kɨ ar
njay lə Luwə el, kɨ njetɔl baw'de'gɨ kɨ kon'de'gɨ. *Ndukun re tadɔ njetɔl
de'gɨ.
10 Nje ra kaya'gɨ, kɨ dingəm'gɨ kɨ nje sanginan, kɨ nje ndogɨ de'gɨ ɓər'tɨ,
kɨ nje ngom'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ njetətɨ ta'gɨ. Re tadɔ lə de'gɨ pətɨ kɨ njera nya kɨ
ɔsɨ ta nyando kɨ rɔta'tɨ lə Luwə.
11 Nyando kin in kigo Poyta'tɨ kɨ majɨ kɨ Luwə ulə ji'm'tɨ. In Poyta kɨ
majɨ kɨ tɔjɨ tɔɓar lə Luwə kɨ nje majɨ.

Memajɨ lə Luwə tadɔ lə Pol

12 M'ra oyo Burəɓe Jeju Kirisitɨ kɨ adɨ'm tɔgɨ kadɨ m'ra'n kulə li'ə. M'ra'a
oyo tadɔ k'oo kɨ oo adɨ m'in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ ə ulə kulə kin ji'm'tɨ.
13 M'in kɨ kete m'in njekelta kɨ mal dɔ tɔ Luwə'tɨ, m'in nje kadɨ kon de'gɨ
li'ə, kɨ nje taj'a. Nan Luwə, oo kumtondoo lə'm, tadɔ m'ra nya kin pətɨ
kigo gər'ə'tɨ el, me kunme'tɨ el*.
14 Burəɓe lə'je, kigo memajɨ'tɨ li'ə kɨ to mbar mbar tadɔ lə'm adɨ'm
kunme kɨ ndiginan kɨ gorow kində rɔ nan'tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ.
15 Ta kin in ta kɨ rɔta'tɨ kɨ majɨ kadɨ de'gɨ pətɨ taai kɨ me kɨ kareba: Jeju
Kirisitɨ re dɔnangɨ'tɨ tadɔ kajɨ njeramajel'gɨ. Njeramajel'gɨ kin, m'in majel
lə'm utə'de pətɨ.
16 Nan Luwə oo kumtondoo lə'm. Ra be kadɨ Jeju Kirisitɨ tɔjɨ kisidɔtɨ li'ə
sə'm, m'in kɨ majel lə'm utə de'gɨ pətɨ. Tadɔ kadɨ in nya ndajɨ lə de'gɨ kɨ
a uni me'de adɨ'ə kadɨ ingəi kajɨ kɨ to bitɨ kɨ non'tɨ.
17 Kadɨ tɔjɨ kɨ tɔɓar in
lə Ngar kɨ nje kisɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ,
Kɨ njekoy el,
Kɨ dum k'oo kɨ kum,
Kɨ in kar'ne ba in Luwə. Amen.†

Pol ulə dingəm me Timote'tɨ

18 Ngonn'm Timote, ndu kɨ m'ad'i ə to kin: Kigo ta'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ kɨ
njekeltakita Luwə'tɨ eli dɔ'i'tɨ kete, m'ndigɨ kadɨ uwə ta'gɨ kin sə'm, rɔ'n
rɔ kɨ majɨ.
19 Rɔ rɔ kɨ majɨ, kɨ me kɨ majɨ kɨ uwə de kɨ ta el. De'gɨ madɨ mbeti kadɨ
me'de uwə'de kɨ ta, adɨ kunme lə'de tujɨ.
20 Dann de'gɨ'tɨ kin, Imene ingɨ kɨ Alegijandir in'tɨ non. M'ulə Imene‡
ingɨ kɨ Alegijandir§ ji Satan'tɨ, kadɨ ndoi kelta kɨ mal dɔ Luwə'tɨ gogɨ el
nga.

2

Nyando kɨ dɔ kelta'tɨ kɨ Luwə

1 Kete non nya'gɨ'tɨ pətɨ, m'dəjɨ kadɨ de'gɨ dəji nya Luwə, kadɨ eli si'ə ta,
kadɨ kɔyi'ə nya, kadɨ rai'ə oyo tadɔ de'gɨ pətɨ.
2 Majɨ kadɨ elita kɨ Luwə tadɔ ngar'gɨ, kɨ nje konɓe'gɨ pətɨ, kadɨ j'isɨ majɨ
jəge me ɓe'tɨ, me dɔnan'tɨ kɨ Luwə, kɨ ɓukɨ nan'tɨ.
3 In kin ə in nya kɨ majɨ kɨ nəl Luwə lə'je kɨ Njekajɨ'je.
4 Tadɔ Luwə lə'je ge kadɨ de'gɨ pətɨ ingəi kajɨ ə tei me gər ta'tɨ kɨ rɔta'tɨ.

---

* **1:13 1.13** KNK 8.3, 9.4-5 † **1:17 1.17** Amen in ta Ebirə kɨ kɔr me'ə nan in rɔta'tɨ, kadɨ in be.
‡ **1:20 1.20** 2Ti 2.17 § **1:20 1.20** 2Ti 4.14

5 Tokɨ rɔta’tɨ Luwə in kareba, taa Nje ra mbunə de’gɨ’tɨ kɨ Luwə in kareba tɔ. In de, in Jeju Kirisitɨ.
6 In kɨ re adɨ rɔ’ne koy’tɨ kadɨ ugə’n dɔ de’gɨ pətɨ. In kin ə in mannajɨ kɨ Jeju man dɔkagilo’tɨ kɨ Luwə ɔjɨ.
7 In kɨ tadɔ kin ə, Luwə ində’m nje kiləmbər takɨ njekawkulə. Ta kɨ m’el kin in ta kɨ rɔta’tɨ um in ta ngom el. Luwə ində’m kadɨ m’in njendo ta kɨ ɔjidɔ kunme kɨ ta kɨ rɔta’tɨ ginn de’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ in *Juwipɨ’gɨ el.

Ta kɨ ɔjidɔ dingəm’gɨ kɨ dene’gɨ me kəykawnan’tɨ

8 In be ə, m’ndigɨ kadɨ dingəm’gɨ elita kɨ Luwə kɨ lo’gɨ pətɨ kɨ ji kɨ kɔy taa* kɨ me kɨ ar njay kɨ wongɨ goto’tɨ, kɨ gakɨ goto’tɨ.
9 Be tɔ ə, majɨ kadɨ dene’gɨ kaa ku kɔ’de in kigo row’tɨ kɨ dana, kɨ ndɔjita el, kadɨ to low’ə’tɨ. Ningə kadɨ parei rɔ’de kɨ kuwə bisɨ dɔ’de nəm nəm kɨ ɔr kɨ gat’a in ngayn, mədɨ kɨ gat’a in ngayn, kɨ ku kɨ gat’a in ngayn el.
10 Nan kadɨ uləi kulə ra’gɨ kɨ majɨ kɨ tɔjɨ majɨ kadɨ dene’gɨ kɨ eyina n’in njera kuləɓər lə Luwə yo taa.
11 Dɔkagilo nyando’tɨ me kəykawnan’tɨ, majɨ kadɨ dene isɨ keke oo dɔ nyando um elta el, kɨ kulə dɔ ginn tɔgɨ’tɨ.
12 Bay taa, madɨ tarow dene kadɨ ndo nya de kɨ dingəm el num, kadɨ aw kɨ tɔgɨ dɔ’a’tɨ el num, nan kadɨ isɨ keke um elta el.
13 Tadɔ Adam ə Luwə ra’a kete ɓay ta ra Ebɨ.
14 In Adam ə Su əd’ə el, nan in dene ə əd’ə adɨ aldɔ ndu Luwə†.
15 Be kaa, dene a ajɨ kɨ gorow lə ngonn kɨ kojɨ, tokɨ re uwə tɔgɨ’ne ba me kunme’tɨ, me ndiginan’tɨ, kɨ me kar njay’tɨ, kɨ hal kɨ aldɔ majɨ el.

3

Njekɔrnon njekawnan’gɨ

1 Ta kɨ m’aw to m’el kam in ta kɨ rɔta’tɨ: Re de madɨ sangɨ kadɨ n’in njekɔrnon njekawnan’gɨ ningə, in kulə kɨ majɨ ə ndigɨ ra.
2 Ningə majɨ kadɨ de kɨ njekɔrnon njekawnan’gɨ in de kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ’ne’tɨ, in ngaw dene kɨ kareba, in de kɨ njekuwə rɔ’ne ginn tɔgɨ’ne’tɨ, in de kɨ njegosita, in njera nya kɨ gorow’ə’tɨ, in de kɨ njera mbah, taa majɨ kadɨ in de kɨ asɨ ndo nya de’gɨ tɔ.
3 Majɨ kadɨ in gon kanyi yiwi kandɨ nju el num, in de kɨ njetonrɔ el num, nan in de kɨ sɔl lɔm lɔm, de kɨ nje ge kɔl el. Taa kadɨ in njera ta nar el tɔ.
4 Majɨ kadɨ in de kɨ asɨ kində kum’ne go me kəy’tɨ lə’ne, ningə kadɨ ra adɨ ngann’a’gɨ in nje təl rɔ’de go ta’tɨ, kɨ njeɓukinan’tɨ.
5 Tadɔ re de asɨ kində kum’ne go me kəy’tɨ lə’ne el ə, ra bann ə a ində kum’ne majɨ go njekawnan’gɨ’tɨ lə Luwə wa?
6 Majɨ kadɨ in njekunme kɨ sigɨ el, nan to kɔjirɔ aw si’ə adɨ osɨ me takigangɨ’tɨ tokɨ Su osi’n me’tɨ be.
7 Majɨ kadɨ de’gɨ kɨ njekunme’gɨ el kaa, elita kɨ majɨ dɔ’a’tɨ, kadɨ təl nya kidɨ el, taa kadɨ osɨ me kuləkikiyə’tɨ lə Su el tɔ.

Nje kogo nyamajɨ’gɨ lə njekawnan’gɨ

8 *Nje kogo nyamajɨ’gɨ lə njekawnan’gɨ kaa, majɨ kadɨ in de’gɨ kɨ njera nya kɨ rɔta’tɨ, majɨ kadɨ in de’gɨ kɨ njekelta mindɨ’de joo el. A in gon kanyi yiwi kandɨ nju el, ke a in njera ta nyakingə kɨ gorow’ə’tɨ el, el tɔ.
9 Majɨ kadɨ ngəmi ta lə Luwə kɨ te kɨ dɔ’a me kunme’tɨ kin kɨ ngarme kɨ ar njay kanjɨ kuwə de kɨ ta.

---

* **2:8 2.8** Tekitaga 9.29; 1Ngar’gɨ 8.22 † **2:14 2.14** Lotum 2.7-22, 3.1-6

10 Kete non kulə'tɨ, majɨ kadɨ nanyi'de oyi taa. Go nan koo'tɨ, re in kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ'tɨ ningə, asi kadɨ in nje kogo nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ kare.
11 Dene'gɨ kɨ nje kogo nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ kaa, majɨ kadɨ in njera nya kɨ asɨ kadɨ de'gɨ ɓukɨ'de'tɨ, in nje kel de'gɨ ta kɨ majel ndil de'tɨ el, ta kadɨ in de'gɨ kɨ asi kuwəi rɔ'de ginn tɔgɨ'de'tɨ tɔ. A in de'gɨ kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ me kulə ra'de'gɨ'tɨ pətɨ.
12 Majɨ kadɨ de'gɨ nje kogo nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ in nje dene kɨ kare, kadɨ in de'gɨ kɨ indəi kum'ne go ngann'de'gɨ'tɨ, kigo me kəy'tɨ lə'de majɨ.
13 Tadɔ nje kɨ rai kulə kogo nyamajɨ'gɨ lə njekawnan'gɨ majɨ, ingəi kɔsikurə, ta asi kadɨ elita kɨ me kɨ tinyi katɨ kibo kɨ ulə ngirə'ne dɔ kun'tɨ kɨ, uni me'de me tɔ Jeju Kirisitɨ'tɨ.

Nya kɨ Luwə te kɨ dɔ'a

14 M'ində me'm dɔ'tɨ kadɨ me ndɔ'gɨ'tɨ kɨ ngayn el ne, m'a m'aw m'ingə'i. Nan m'ndangɨ makitu kin m'ulə'n m'ad'i,
15 kadɨ re nja'm nanyi ɓay kaa, gəri'n row ra kulə lə'i me Kəy'tɨ lə Luwə. Adɨ in njekawnan'gɨ lə Luwə kɨ nje kisɨ kumngayira. Tokɨ kagɨ ngawdann kəy ingɨ kɨ ngirə kəy in tɔgɨ kəy, be tɔ ə, njekawnan'gɨ in tɔgɨ nyando kɨ rɔta'tɨ lə Luwə.
16 Nya kɨ Luwə te kɨ dɔ'a adɨ'je ə j'ində me'je dɔ'tɨ in nya kibo ngayn kɨ dum manjɨ,
Nya'gɨ kɨ in kɨ te dɔ'a ɔjidɔ Jeju Kirisitɨ ə toi kin:
Ɔjɨ rɔ'ne to de kigo darɔ'tɨ,
Ningə, Ndil Luwə ɓar'a de kɨ dana,
Malayka'gɨ oyi'ə,
De'gɨ iləimbər kɨ ɔjidɔ'a dann ginn de'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ,
De'gɨ uni me'de adi'ə kɨ lo'gɨ pətɨ dɔnangɨ'tɨ.
Luwə un'ə aw si'ə dɔran'tɨ me kɔsikurə'tɨ.

4

Ta dɔ njendo de'gɨ nya kɨ ngom

1 Ndil Luwə elta ar njay ene: Dɔkagilo kɨ dɔboy'tɨ, de'gɨ madɨ a inyəi go kunme lə'de kɔ, kadɨ dɔyinan kɨ ndil'gɨ kɨ nje kədɨ de'gɨ. Taa a dɔyinan kɨ nyando kɨ in rɔ ndil'gɨ'tɨ kɨ majel.
2 Njendo de'gɨ nya kɨ ngom kɨ njekədikum de'gɨ kɨ ta kɨ ndar ta'de'tɨ ne, kɨ me'de uwə'de kɨ ta dɔ majel'tɨ el, a ədi'de kadɨ ɓuki'de mu. Njendo de'gɨ nya kɨ ngom kakin in de'gɨ kɨ me'de ri tonni.
3 Ko degə'gɨ kakin ɔgi kadɨ de'gɨ taai nan, taa ɔgi kadɨ de'gɨ sɔi nya'gɨ madɨ tɔ. Nan Luwə ində nyakusɔ'gɨ pətɨ kadɨ de'gɨ kɨ uni me'de adi'ə, kɨ gəri ta kɨ rɔta'tɨ, sɔi nya'gɨ kin kɨ oyo kɨ ra.
4 Kɨ rɔta'tɨ, nya'gɨ pətɨ kɨ Luwə ra'de majɨ. Nya kɨ kadɨ de mbətɨ goto. K'in ə kadɨ kusɔ'a in kɨ oyo kɨ ra Luwə.
5 Tadɔ ta lə Luwə, kɨ kelta kɨ Luwə təli nya'gɨ kin pətɨ kɨ kar njay'tɨ.
6 Lokɨ re ɔr ginn nya'gɨ kin kɨ taga adɨ ngannkon'i'gɨ oyi ningə, a in njekuləɓər kɨ majɨ lə Jeju Kirisitɨ. A tɔjɨ kadɨ in de kɨ ul rɔ'i kɨ ta'gɨ kɨ ɔjidɔ kunme, kɨ nyando kɨ rɔta'tɨ kɨ ndolo go'ə majɨ.

Pol ulə dingəm me Timote'tɨ

7 Majɨ kadɨ ɔsɨ su'gɨ kɨ kudə kɨ kum'ə goto ngərəngɨ. In su'gɨ kɨ ɔsi ta ta lə Luwə. Ində dɔ rɔ'i'tɨ kadɨ isɨ'n me ɓol Luwə'tɨ.
8 K'ində dɔ rɔ'tɨ tadɔ k'ingə nya me'tɨ, to ngodɨ kɨ kanyi kin maj'a in non, nan k'in ə, in ngayn el. Nya ra kigo ɓol Luwə'tɨ a ra majɨ kɨ de me

nya'gɨ'tɨ pətɨ. Tadɔ kunndu in səm'tɨ, adɨ in kajɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ in kɨ dɔran'tɨ.
9 Ta kin in ta kɨ rɔta'tɨ kɨ majɨ kadɨ de'gɨ taai kɨ me kɨ kare.
10 Rɔ'je kɨ j'isɨ j'adɨ kon, kɨ rɔ kɨ j'isɨ jɨ rɔi, in tadɔ me'je kɨ j'ində dɔ Luwə'tɨ kɨ nje kisɨ kumngayira. In ə in Njekajɨ de'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, adɨ in nje'gɨ kɨ uni me'de adi Jeju Kirisitɨ.
11 In kin ə in nya kɨ kadɨ ində mbər'ə adɨ de'gɨ ə ndo'de tɔ.

Nyandajɨ tadɔ njekunme'gɨ

12 Adɨ de madɨ kidi tadɔ k'in kɨ in basa el. Nan kadɨ in nyandajɨ tadɔ njekunme'gɨ, me takel'tɨ, me panjiyə'tɨ, me ndiginan'tɨ, me kunme'tɨ, kɨ me kar njay'tɨ.
13 Bitɨ kadɨ m'təl'n m're m'ingə'i, m'ndəj'i kadɨ ində rɔ'i ta tudə Makitu'tɨ lə Luwə, ta kiləmbər ta'tɨ, kɨ ta ndo de'gɨ ndu Luwə'tɨ.
14 Ononyi kadɨ kidɨ kadikare kɨ Luwə adi kigo memajɨ'tɨ lə'ne. Adi kɨ gorow lə de'gɨ kɨ njekeltakita'a'tɨ, kɨ elita dɔ'i'tɨ, kɨ gorow lə ngatɔgɨ'gɨ kɨ njekɔrnon njekawnan'gɨ, kɨ indəi ji'de dɔ'i'tɨ.
15 Majɨ kadɨ ində rɔ'i ta kulə'tɨ kin ra kɨ me kɨ kareba. Ra be kadɨ de'gɨ oyi kaw kɨ kete lə'i to taga takum'de'tɨ.
16 M'ndəj'i kadɨ kum'i ədɨ dɔ rɔ'i'tɨ inɓe, taa dɔ nyando'tɨ lə'i num tɔ. Uwə tɔgi ba me'tɨ. Re ra be ningə, a ajɨ rɔ'i inɓe taa a ajɨ de'gɨ kɨ nje k'oo dɔ nyando lə'i tɔ.

5

Hal Timote kɨ rɔ njekawnan'gɨ'tɨ

1 Ononyi kadɨ ndangɨ de kɨ ɓugə, nan kadɨ ɔj'ɔ ta kɨ ndu'i kɨ sɔl to baw'i ə isɨ el'ə ta be. Basa'gɨ kaa, majɨ kadɨ in ra'de to ngannkon'i'gɨ kɨ me darɔ'tɨ be tɔ.
2 In ra kɨ dene'gɨ kɨ ɓugəi to kon'i'gɨ ta nganmandɨ'gɨ to konnann'i'gɨ be tɔ. In ra nya kin pətɨ kɨ mərta kɨ ar njay non'de'tɨ.

Njengawkoy'gɨ

3 Majɨ kadɨ ində kum'i go njengawkoy'gɨ'tɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ ɓukinan'tɨ, ingɨ kɨ de kɨ njera se'de goto.
4 Re njengawkoy aw kɨ ngann'ne'gɨ eke ngannkaw'ne'gɨ non ningə, majɨ kadɨ, ngann'a'gɨ eke ngannkaw'a'gɨ ndoi nyara kigo row'tɨ lə Luwə dɔ njekojɨ'de'gɨ'tɨ. Sɔw dɔ'de kadɨ oyi go njekojɨ'de'gɨ tokɨ njekojɨ'de'gɨ oyi go'de kete be tɔ. Tadɔ nyara kɨ be kin ə nəl Luwə.
5 Njengawkoy kɨ rɔta'tɨ, in in kɨ de kɨ njera si'ə goto, kɨ isɨ kɨ kar'ne ba, ində me'ne dɔ Luwə'tɨ par. Dɔkagilo'gɨ pətɨ, kondɔ kɨ kada, isɨ elta kɨ Luwə, dəj'ə kadɨ ra si'ə.
6 Nan njengawkoy kɨ isɨ ta koo majirɔ'ne'tɨ me kaya'tɨ kɨ ra, re ra'n kɨ dɔ'ne taa non kaa, in de kɨ koy me ndil'tɨ.
7 Nya'gɨ kɨ kadɨ ində'de mbər'ə ə tokin, kadɨ sii kɨ dɔ'de taa kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ'tɨ.
8 Re de madɨ oo go noji'ne'gɨ el, kibo utə, oo go de'gɨ kɨ me kəy'tɨ lə'ne el, in de kɨ ilə kunme lə'ne kɔ. De kɨ gər Luwə el kaa in sotɨ utə ɓay.
9 Njengawkoy, kete taa kadɨ ndangɨ tɔ'a mbunə nje'gɨ'tɨ kɨ njekawnan'gɨ isɨ oyi go'de, majɨ kadɨ ɓal'a asɨ dɔ mehen k'aw kɨ kete non, taa kadɨ in dene nje ra nya kɨ low'ə'tɨ kɨ kete in nje ngaw kɨ kare.
10 Majɨ kadɨ de'gɨ gəri'ə ɔjɨ go kuləra'a kɨ majɨ. Majɨ kadɨ in de kɨ kete in nje kotɨ ngann'gɨ num, njerambah'gɨ num, nje togɨ nja de'gɨ kɨ kar njay

lə Luwə num*, in njera kɨ de'gɨ kɨ nya kɨ to te dɔ'de'tɨ num. Taa in nje ra
kulə'gɨ kɨ majɨ kɨ gorow'gɨ kɨ dangɨ dangɨ num tɔ.
11 Ononyi kadɨ ndangi tɔ njengawkoy'gɨ kɨ rɔ'de to mbol ɓay me
makitu'tɨ. Ndangɨ tɔ'de el tadɔ lokɨ ɓo ta dingəm ra'de ningə, a inyəi
k'un rɔ lə'de tadɔ kun go Kirisitɨ kɔ, ə a taai ngaw.
12 Ra'a kɨ be kin a re kɨ ta kɨ gangɨ dɔ'de'tɨ, tadɔ manji ta kunme lə'de
kɨ kete.
13 Nya kɨ rangɨ ɓay a təli njedaw'gɨ. Ningə kulə ra'de kibo ngayn in kulə
lo galala kɨ takəy lə de'gɨ par. In njedaw'gɨ par el, nan indəi taa ɓar go
daw'tɨ, taa in nje kində gəngɨ dɔ ta'tɨ lə de'gɨ tɔ. Nya kɨ lagɨ'de el kaa, iləi
ta'de səm'tɨ. Ningə takel'de kaa to biriri tɔ.
14 In tadɔ kulə ra'gɨ kɨ be kin ə, majɨ kadɨ njengawkoy'gɨ kɨ rɔ'de to mbol
ɓay taai dingəm kɨ rangɨ. Kadɨ oji ngann'gɨ ə indəi kum'de go me kəy'tɨ
lə'de tɔ kadɨ njeban ingə row el'n takimal dɔ'je'tɨ el.
15 M'elta kin be tadɔ njengawkoy'gɨ ngayn kɨ rɔ'de to mbol ɓay iləi
kunme lə'de kɔ ə uni go *Satan.
16 Re njekunme kɨ dene madɨ aw kɨ njengawkoy'gɨ me kəy'tɨ lə'ne non
ningə, majɨ kadɨ inɓe ngəm'de. Lokɨ ra be ningə in nya kotɨ kɨ ɔy ə un dɔ
njekawnan'gɨ'tɨ, kadɨ njekawnan'gɨ rai kɨ njengawkoy'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ de kɨ
njera se'de goto.

Njekɔrnon njekawnan'gɨ

17 Majɨ kadɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ nje ra kulə majɨ dann njekawnan'gɨ'tɨ ingəi
kɔsikurə kɨ nyakugə goji kɨ asɨ ta kulə lə'de nja joo. Kibo utə, in nje'gɨ kɨ
sii adi rɔ'de kon tadɔ kɔjitara, kɨ ndo de'gɨ ta lə Luwə.
18 Tadɔ ndangi me makitu'tɨ lə Luwə eyina: «De a dɔɔ ndugidu ta
mangɨ'tɨ el, dɔkagilo'tɨ kɨ a njiyə dɔ ko'tɨ kadɨ kand'a te.» Taa makitu
lə Luwə el ɓay tɔ ene: «Majɨ kadɨ de kɨ nje ra kulə ingə nyakugə goji kɨ
asɨ ta kulə kɨ ra†.»
19 Re de madɨ elta kɨ majel dɔ ngatɔgɨ'tɨ, ə de'gɨ joo eke mutə manyinaj'a
el ningə, ononyi kadɨ in ndigɨ sɨ'ə dɔ'tɨ.
20 Nje kɨ rai majel, majɨ kadɨ in ndangɨ'de takum kosɨ'gɨ'tɨ kadɨ ndəgə'gɨ
ɓoli.
21 M'ndəj'i takum Luwə'tɨ kɨ takum Jeju Kirisitɨ'tɨ, taa takum
malayka'gɨ'tɨ kɨ Luwə mbətɨ'de, kadɨ in təl rɔ'i go ta'gɨ'tɨ kɨ m'el'i. In
təl rɔ'i go'tɨ kɨ kanjɨ kun kɨ madɨ'gɨ ə k'inyə nje kɨ nungɨ, kɨ kanjɨ kɔr kum
de'gɨ dana.
22 Nya kɨ majɨ kadɨ in gər ə to kin: Otɨ kadɨ ində ji dɔ de'tɨ kalangɨ ba
kadɨ təl nje ra kulə dann njekawnan'gɨ'tɨ. Majɨ kadɨ ində rɔ'i nan'tɨ kɨ de
dɔ majel'tɨ li'ə el. Ningə, inɓe ar rɔ'i njay dɔ majel'tɨ.
23 Ningə, majɨ kadɨ anyi mann kɨ ndul inɓe kareba par el, nan kadɨ anyi
yiwi kandɨ nju nden be nden be to kinyi tadɔ monyi kɨ me'i'tɨ kɨ ra adɨ rɔ'i
ta katɨ el kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ kin.
24 De'gɨ madɨ'gɨ ginn majel lə'de to taga kete ɓay taa kadɨ ta kɨ gangɨ re
dɔ'de'tɨ. Nan nje kɨ nungɨ, majel lə'de to lo kiyə'tɨ bitɨ kadɨ ta kɨ gangɨ taa
a ɔr ginn'de ndɔ kɨ gogɨ'tɨ.
25 Kuləra'gɨ kɨ majɨ kaa to be tɔ. Nje kɨ madɨ to taga wangɨ. Ningə nje kɨ
nungɨ, re to taga wangɨ el kaa, a toi lo kiyə'tɨ ratata el tɔ.

6

Ta dɔ ɓər'gɨ'tɨ

---

* **5:10 5.10** Luk 7.44 † **5:18 5.18** Ndukun kɨ nja joo 25.4; 1Ko 9.9; Mat 10.10; Luk 10.7

1 De’gɨ pətɨ kɨ uni me’de kɨ in ɓər’gɨ, majɨ kadɨ uləi dɔ’de ginn tɔgɨ’tɨ lə
ɓe’de’gɨ. Uləi dɔ’de ginn tɔgɨ’tɨ lə ɓe’de’gɨ kadɨ de elta kɨ mal dɔ tɔ Luwə’tɨ
el, taa dɔ nyando’tɨ kɨ jɨ ndo’se kin el tɔ.
2 In go’tɨ el kadɨ ɓər’gɨ kɨ ɓe’de’gɨ in njekunme’gɨ, uni girə dɔ k’in
ngannkon me ta’tɨ lə Luwə ə mbeti kadɨ uləi dɔ’de ginn tɔgɨ’tɨ lə ɓe’de’gɨ.
K’in’de ngannkon nje ndiginan me ta’tɨ lə Luwə kakin ə majɨ kadɨ rai kulə
adi’de kɨ kete non ɓay, tadɔ in ngannkon de’gɨ kɨ njekunme’gɨ ə sii rai kulə
adi’de.

Njendo de’gɨ nya kɨ ngom kɨ ra ta nyakingə

3 Ta kɨ m’aw to m’el’i kam, in ta kɨ majɨ kadɨ in ndo de’gɨ ə ndəji’de kadɨ
rai kul’ə. Re de madɨ ndo de’gɨ nya kɨ rangɨ, ə inyə gorow ta kɨ rɔta’tɨ lə
Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ, kɨ gorow nyando kigo kunme’tɨ lə’je kin ningə,
4 in de kɨ k’un dɔ taa tɔl’ɔ, taa in de kɨ isɨ day tɔ. Nya kɨ gər in ta kɨ manjɨ
kɨ to rɔ’a’tɨ to monyi. In nje sangɨ ta me ta kɨ manjɨ dɔ ta’gɨ kɨ kar’de goto.
Ningə lo kin ə, jangɨ’gɨ, kɨ gakinan’gɨ, kɨ tajinan’gɨ, kɨ ta kɨ təti dɔnan’tɨ
tei’tɨ.
5 Ta kɨ manjɨ kɨ ginn’ə gangɨ el, mbunə de’gɨ’tɨ kɨ kur dɔ’de goto, kɨ
ngonn mərta kɨ nden kɨ ɔjidɔ ta kɨ rɔta’tɨ goto dɔ’de’tɨ, te lo kin’tɨ non.
Ningə məri kadɨ, kunme kadɨ Luwə in row k’ingə nya.
6 Tokɨ rɔta’tɨ, kunme kadɨ Luwə in nyakingə kibo ngayn, re de ra rɔnel
dɔ nya kɨ to me ji’ə’tɨ.
7 Tokɨ jɨ re’n me dɔnangɨ’tɨ kɨ ji’je kare, be tɔ’a j’a jɨ təl’n kɨ ji’je kare.
8 In be ə, re j’ingəi nyakusɔ’je kɨ ku rɔ’je ningə, kadɨ jɨ ra rɔnel dɔ’tɨ.
9 De’gɨ kɨ sangɨ kadɨ n’təli njenyakingə kɨ ngayn kɨ row’gɨ kɨ dangɨ dangɨ,
osi me kuləkikiyə’tɨ me nyanan’tɨ. Osi me kuləkikiyə’tɨ kɨ gorow ra ta nya
kɨ to mbo, kɨ kɨ majel, kɨ aw kɨ de’gɨ me nya’tɨ kɨ majel, kɨ me tujɨ’tɨ.
10 Tadɔ ra ta nar in ngirə majel’gɨ pətɨ. Nje kɨ madɨ uni rɔ’de ba pətɨ
indəi taa sangɨ nar’tɨ, adɨ ndəmi sanyi gorow kunme’tɨ. Ningə inɓe’gɨ kɨ
dɔ’de adi kon ndil’de.

Rɔ rɔ kɨ majɨ

11 Nan in kɨ in de lə Luwə, anyi rangɨ kadɨ nya’gɨ’tɨ kin, majɨ kadɨ in
sangɨ row nyara kɨ dana, kɨ ɓol Luwə, kɨ kunme, kɨ ndiginan, kɨ koreme,
kɨ sɔl lɔm lɔm.
12 Rɔ rɔ kɨ majɨ kɨ ɔjidɔ kunme, uwə kisikidɔtaa kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ səm,
tadɔ Luwə ɓari kadɨ ingə kisikidɔtaa kin, dɔkagilo’tɨ kɨ un ndu’i taa man’n
najɨ kɨ majɨ dɔ’tɨ non bulə de’gɨ’tɨ.
13 M’ndəj’i takum Luwə’tɨ kɨ njekində nya’gɨ pətɨ, taa kɨ non Jeju Kirisitɨ
kɨ un ndu’ne kɨ taa mannajɨ kɨ rɔta’tɨ non Ponsɨ Pilatɨ’tɨ*,
14 kadɨ in ngəm go mbərkikində kɨ ingə kin majɨ, me kar njay’tɨ kɨ kanjɨ
ta madɨ dɔ’i’tɨ bitɨ kadɨ Burəɓe Jeju Kirisitɨ təl re’n.
15 Burəɓe Jeju Kirisitɨ a re dɔkagilo’tɨ kɨ Luwə ɔjɨ,
Luwə kɨ nje majikur, kɨ in kɨ kar’ne ba aw kɨ tɔgɨ konɓe,
In Ngar lə ngar’gɨ kɨ Burəɓe lə burəɓe’gɨ,
16 In kɨ kar’ne ba in Njekoy el,
Isɨ me kunjɨ’tɨ kɨ de asɨ kadɨ te kadɨ’tɨ el.
De kare kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kɨ oo’ə kɨ kum’ne goto.
De kɨ asɨ k’oo’ə goto.
Tɔɓar kɨ togɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ in li’ə! Amen!

Ta kɨ ɔjidɔ njenyakingə’gɨ

---

* **6:13 6.13** Jan 18.36-37, 19.11

17 In njenyakingə’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ilə ndu’i adɨ’de kadɨ indəi gu’de el.
El’de kadɨ uwəi kul nyakingə’gɨ kɨ a tujɨ kam el, nan kadɨ uwəi kul Luwə
kɨ nje kadɨ’je nya’gɨ pətɨ, ji’ə ɔy el, kadɨ j’isɨ’n me rɔnel’tɨ.
18 El’de kadɨ rai majɨ, kadɨ kɨ nyakingə’de in kuləra kɨ majɨ. Ningə kadɨ
in de’gɨ kɨ ji’de ɔy el, kadɨ lowəi nyakingə’gɨ lə’de adi de’gɨ kɨ rangɨ.
19 Re rai be ningə, isɨ kawi nyamajɨ’gɨ lə’de indəi lo ngəm nya’tɨ kɨ majɨ
kɨ ngan tadɔ ndɔ kɨ lo tɨ’tɨ, kadɨ ingəi kajɨ kɨ rɔta’tɨ.

Ta kɨ dɔboy’tɨ kɨ kuwə ji nan

20 In Timote, majɨ kadɨ ngəm nya’gɨ pətɨ kɨ Luwə ulə me ji’i’tɨ kin səm.
Ɔsɨ rɔ’i ngərəngɨ kadɨ ta’gɨ’tɨ kɨ k’el kɨ nda’a goto, kɨ ɔsɨ ta ta lə Luwə, ɔsɨ
rɔ’i ngərəngɨ kadɨ ta’gɨ’tɨ kɨ manjɨ kigo nya gər’tɨ kɨ ngom kɨ dɔnangɨ’tɨ
ne.
21 De’gɨ madɨ uwəi kul nyagər kin, adɨ ndəmi gorow kunme lə’de.
Kadɨ memajɨ lə Luwə in sese.

Makitu kɨ nja joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Timote

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ nja joo kɨ Pol ndangɨ adɨ Timote

Pol ndangɨ makitu kin kagilo kɨ in kəy dangay’tɨ. Pol ulə dingəm me Timote’tɨ kadɨ uwə tɔgɨ’ne ba me kagilo’ə’tɨ kɨ nje tusɨ kunme lə’de k’inyə kɔ banyinan kɨ dɔ mad’a’tɨ dɔ mad’a’tɨ. Majɨ kadɨ Timote elta lə Luwə ningə ndo’de nya ulə’n dingəm me’de’tɨ ningə kadɨ inɓe ore me’ne. Majɨ kadɨ in ngəm makitu kɨ ndangɨ kɨ ar njay lə Luwə kadɨ ɔri tarow me kisikidɔtaa’tɨ lə’i nu kadɨ in nyando lə’i nu (3.14-16). Majɨ ndajɨ kunme, kuwətɔgiba, kisidɔtɨ, kɨ ndigɨ lə Pol kɨ te dɔboy ndɔ kisikidɔtaa’tɨ li’ə (4.6-7).

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ kɨ oyo kɨ ra Luwə 1.1-7. Poyta kɨ majɨ in kon 1.8-2.13. Kulə dingəm me nan’tɨ tadɔ kiləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ rɔnel 2.14-4.8. Ta’gɨ kɨ ɔjidɔ Pol inɓe kɨ kuwə jɨ nan 4.9-22.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ kigo ndigɨ’tɨ lə Luwə. Kulə ra’m
in kadɨ m’iləmbər ta kajɨ kɨ Luwə un ndu’ne adɨ dɔ’tɨ kɨ takul kində rɔ
nan’tɨ me tɔ Jeju Kirisitɨ.

2 M’ulə kɨ makitu kin mad’i in Timote* kɨ in ngonn ndigɨ lə’m. M’uwə
ji’i ə m’dəjɨ kadɨ memajɨ kɨ k’oo kumtondoo kɨ kisimajɨ lə Luwə kɨ Baw’je
ingɨ kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ in nan’tɨ sə’i.

Pol ra oyo Luwə

3 M’ra oyo Luwə kɨ m’njɨ m’ra kulə mad’a kɨ ngarme kɨ ar njay kɨ uwə’m
kɨ ta tokɨ kaw’m’gɨ† rai kete be tɔ. Kondɔ kɨ kada lokɨ m’njɨ m’elta kɨ Luwə
ningə, me’m olo dɔ’i’tɨ.

4 Lokɨ me’m olo dɔ non’tɨ lə’i‡, ɓo k’oyi ra’m ngayn kadɨ rɔnel lə’m rosɨ.

5 Me’m olo dɔ kunme’tɨ lə’i kɨ rɔta’tɨ. Kunme kin in rɔ kawi Loyisɨ’tɨ
kete ɓay taa to rɔ kon’i Enisɨ’tɨ tɔ. M’tadɨ el kadɨ kunme kin in ngarme’i’tɨ
tɔ.

Pol dəjɨ Timote kadɨ ingə kon sə’ne tadɔ Poyta kɨ majɨ

6 Tadɔ kin ə, m’olo me’i dɔ ta’tɨ kin kadɨ ində kum’i majɨ go kadikare’tɨ
lə Luwə kɨ ingə kigo memajɨ’tɨ li’ə, lokɨ m’ində ji’m dɔ’i’tɨ.

7 Tokɨ rɔta’tɨ, Ndil kɨ kar njay kɨ Luwə adɨ’je, in Ndil ɓol el, nan in Ndil
kɨ rosɨ kɨ tɔgɨ kɨ ndiginan. Taa in Ndil kində dɔ rɔ’tɨ tɔ.

8 Adɨ rɔ’i sɔl’i tadɔ man najɨ dɔ Burəɓe’tɨ lə’je el. Taa adɨ rɔ’i sɔl’i dɔ’m’tɨ,
m’in kɨ m’in kəy dangay’tɨ tadɔ li’ə kin el tɔ. Nan kadɨ ingə kon sə’m tadɔ
Poyta kɨ majɨ kigo tɔgɨ’tɨ kɨ Luwə adɨ.

9 Luwə kɨ ajɨ’je in ɓe’je, kadɨ kisikidɔtaa lə’je in kisikidɔtaa kɨ ar njay.
Ra nya kin be tadɔ kulə ra’je’gɨ el, nan in kigo ndigɨ’tɨ kɨ memajɨ’tɨ li’ə.
Memajɨ kin Luwə adɨ’je me tɔ Jeju Kirisitɨ’tɨ kete taa kadɨ ində dɔnangɨ.

10 Memajɨ kakin j’oyi kɨ kum’je ngɔsine kɨ takul re lə Njekajɨ’je Jeju
Kirisitɨ. In ə koy təl nya kɨ kare’tɨ. Ningə kɨ takul Poyta kɨ majɨ, ra adɨ
jɨ gəri kajɨ kɨ kisɨ kumngayira kɨ ar njay njay tɔ.

---

* **1:2 1.2** KNK 16.1 † **1:3 1.3** Plp 3.4-5 ‡ **1:4 1.4** 1Ti 1.3

11 In tadɔ Poyta kɨ majɨ kin ə Luwə ində’m to nje kiləmbər num,
njekawkulə num, taa njendo de’gɨ nya num tɔ.
12 In kin ə, in ginn k’ingə kon lə’m kɨ ngɔsine kin. Nan rɔ’m sɔl’m dɔ’tɨ
el. Tokɨ rɔta’tɨ, m’gər Luwə kɨ m’un me’m m’ində dɔ’a’tɨ kin ɓətɨ. M’gər
majɨ kadɨ tɔgɨ Luwə asɨ gakɨ kadɨ ində kum’ne go nya’tɨ kɨ adɨ’m bitɨ dɔboy
ndɔ’tɨ.
13 Nyando kɨ ingə rɔ’m’tɨ, un to nyandajɨ me kunme’tɨ kɨ me ndigɨ nan’tɨ
me tɔ Jeju Kirisitɨ kɨ adɨ’je me kində rɔ nan’tɨ si’ə.
14 In ngəm go nyando kɨ adɨ’nu kɨ takul Ndil Luwə kɨ isɨ me’je’tɨ majɨ.

Kuwə rɔ ba lə Onejipɔr

15 In gər kadɨ nje kɨ dɔnangɨ Aji’tɨ mbeti m’in. Pijel in kɨ Hermojenn in
mbunə’de’tɨ tɔ.
16 Kɨ ɔjidɔ Onejipɔr, kadɨ ra majɨ lə Burəɓe in dɔ me kəy’tɨ li’ə. Tokɨ
rɔta’tɨ, ulə dingəm me’m’tɨ taa taa. Ta rɔ’a sɔl’ɔ dɔ’m’tɨ me k’in’m kəy
dangay’tɨ kin el tɔ.
17 Dɔkagilo kɨ te Rɔm’tɨ, sangɨ’m kɨ rɔ kɨ tinyi katɨ kadɨ ingə’m.
18 M’kɔy Burəɓe Jeju kadɨ adɨ Burəɓe Luwə oo kumtondoo lə Onejipɔr
ndɔ gangɨ ta’tɨ. Taa inɓe kɨ dɔ’i, in gər utə ndəgɨ de’gɨ pətɨ, kulə’gɨ pətɨ kɨ
Onejipɔr ra adɨ’m dɔnangɨ Epejɨ’tɨ.

2

Njerɔ lə Kirisitɨ kɨ majɨ

1 In ngonn’m Timote, majɨ kadɨ uwə tɔgɨ ba me memajɨ’tɨ kɨ j’ingəɨ kɨ
takul kində rɔ nan’tɨ me tɔ Kirisitɨ kin.
2 Ningə nyando kɨ ingə rɔ’m’tɨ takum bulə de’gɨ’tɨ, majɨ kadɨ in ndo de’gɨ
kɨ nje ra nya kɨ low’ə’tɨ kɨ asɨ gakɨ kadɨ ingɨ kaa, uni ndoi de’gɨ kɨ rangɨ
kete tɔ.
3 Ingə kon sə’m to njerɔ kɨ majɨ lə Jeju Kirisitɨ.
4 Njerɔ madɨ dann njerɔ’gɨ’tɨ kɨ ge kadɨ n’nəl kibo kɨ dɔ’ne’tɨ, kɨ ində
rɔ’ne ta nya’gɨ’tɨ kɨ rangɨ yo goto.
5 Nje kanyi ngodɨ kɨ a ingə nya kugə goji’ne lokɨ re anyi ngodɨ kigo
ndukun’tɨ el goto.
6 Nje ndɔɔ kɨ nje ra kulə kɨ tɔgɨ’ne ə a ra rɔnel dɔ kandɨ ko’tɨ kete.
7 Majɨ kadɨ in mərta dɔ ta’tɨ kɨ m’el’i kin majɨ ningə, Burəɓe a adi tər
kadɨ in gər’n ndəgɨ nya’gɨ pətɨ tigə.

Adɨ me’i olo dɔ Jeju Kirisitɨ’tɨ

8 Adɨ me’i olo dɔ Jeju Kirisitɨ’tɨ kɨ in ginn kaw’tɨ lə *Dabidɨ, Jeju Kirisitɨ
kɨ ində taa dann nje koy’gɨ’tɨ kigo Poyta’tɨ kɨ majɨ kɨ m’njɨ m’ilə mbər’ə.
9 In tadɔ Poyta kɨ majɨ inɓe kin ə, m’njɨ m’ingə’n kon. Dɔi m’in kɨ kulə
gindɨ to de kɨ nje tɔl de be. Nan ta lə Luwə de kɨ asɨ dɔ’a goto.
10 Be ə, m’tugə ta’m njakɨ dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ tadɔ nje’gɨ kɨ Luwə mbətɨ’de,
kadɨ ingɨ kaa, ingəɨ kajɨ kɨ in me tɔ Jeju Kirisitɨ’tɨ, nan’tɨ kɨ kɔsikurə kɨ
ratata tɔ.
11 Ta kɨ m’a m’el kam in ta kɨ asɨ kadɨ de uwə kul’ə:
Re j’oyi nan’tɨ kɨ Kirisitɨ ə,
J’a j’isi kum ba nan’tɨ si’ə tɔ.
12 Re j’uwəɨ tɔgɨ’je ba si’ə ə,
J’a j’onyiɓe nan’tɨ si’ə tɔ.
Re j’ene jɨ gəri’ə el ə,
In kaa a ene n’gər’je el tɔ.
13 Re j’in nje ra nya kɨ low’ə’tɨ el ə,

In nje ra nya kɨ low’ə’tɨ.
Tadɔ a manjɨ ta gər rɔ’ne el ratata.

Njera kulə kɨ rɔ’a sɔl’ɔ el

14 Majɨ kadɨ nanyi kɨ lo kolo me’de dɔ ta’gɨ’tɨ kin taa taa. Kɨ non Luwə’tɨ, el’de kɨ tɔgi kadɨ gakinan dɔ ta’gɨ’tɨ kɨ nda’de goto kin el. In kin a ra nya madɨ el, nan a tujɨ de’gɨ kɨ nje ko dɔ’a to tujɨ yo.

15 Ində dɔ rɔ’i’tɨ kadɨ in te non Luwə’tɨ to de kɨ asɨ, njera kulə kɨ rɔ’a sɔl’ɔ dɔ kulə’tɨ li’ə el, iləmbər Poyta kɨ majɨ kɨ rɔta’tɨ lə Luwə kɨ gorow’ə’tɨ.

16 Mbətɨ ta kɨ manjɨ’gɨ kɨ nda’de goto kɨ ɔsi ta kunme. Tokɨ rɔta’tɨ, nje’gɨ kɨ ta’gɨ kɨ be kin nəl’de, ndan’de ngal kɨ Luwə par par.

17 Nyando lə’de to to dobay kɨ aw kɨ kete kete kin be. Imene* ingɨ kɨ Piletɨ in mbunə de’gɨ’tɨ kin tɔ.

18 In sanyi kadɨ ta’tɨ kɨ rɔta’tɨ. Ningə eli eyina, nje koy’gɨ indəi taa lo koy’tɨ nga. In be ə, tuji kɨ kunme lə nje kɨ nan’gɨ.

19 Be kaa, ngirə kəy kɨ ngan kɨ Luwə ində kin isɨ lo kisə’tɨ. Luwə ndangɨ ta’gɨ kin dɔ’tɨ ene: Burəɓe gər de’gɨ lə’ne ɓətɨ. Majɨ kadɨ de kɨ ra kɨ ɓar tɔ Burəɓe, kadɨ anyi sanyi kadɨ majel’tɨ.

20 Me kəy kɨ bo’tɨ, de a ingə ngoo’gɨ kɨ ra kɨ ɔr eke kɨ ningə kasɨ par el, nan a ingə nje kɨ madɨ’gɨ kɨ rai’de kɨ kagɨ eke hanjɨ tɔ. Nje kɨ nan’gɨ, in tadɔ ra kulə ndɔ madɨ’gɨ par. Nje kɨ nungɨ, in tadɔ ra kulə kɨ ndɔ’gɨ pətɨ tɔ.

21 Re de madɨ ar rɔ’ne njay dɔ majel’gɨ’tɨ kin, a to to nyara kulə kɔsigon, kɨ kində ta dangɨ, kɨ nda’a to’tɨ tadɔ ɓe’ə, kɨ ra go’ə kete tadɔ kulə’gɨ pətɨ kɨ majɨ.

Nje ra kulə lə Burəɓe

22 Majɨ kadɨ ɔr rɔ’i kɔ me nyənn’gɨ’tɨ lə darɔ kɨ dɔkagilo basa’tɨ. In sangɨ row ra nya kɨ dana, kɨ kunme, kɨ ndiginan, kɨ kisɨ kɨ nan kɨ lapiya, kɨ nje kɨ isɨ elita kɨ Burəɓe kɨ me kɨ ar njay.

23 Mbətɨ ta kɨ manjɨ’gɨ kɨ pasira kɨ nda’a goto. Ta kɨ manjɨ’gɨ kɨ be kin a re kɨ gakɨ nan.

24 Tokɨ rɔta’tɨ, de kɨ nje ra kuləɓər kadɨ Burəɓe, in de kɨ a gakɨ el. Nan in de kɨ a ɔjɨ ndiginan lə’ne kɨ rɔ de’gɨ’tɨ pətɨ num, de kɨ asɨ ndo de’gɨ nya num. A in de kɨ a isɨ dɔ ta’tɨ kɨ njeramajel’gɨ tɔ.

25 Kɨ mindɨ kɨ sɔl lɔm ə a ilə’n ta de’gɨ’tɨ kɨ nje kɔs’ɔ ta. Dɔmajɨ ə Luwə a ra adɨ inyəi gorow njiyə’de kadɨ tei me gər ta kɨ rɔta’tɨ, taa a təli uni hangal kɨ majɨ gogɨ.

26 A tei me kuləkikiyə’gɨ’tɨ lə Su kɨ uwə’de dangay’tɨ, ginn tɔgɨ’ne’tɨ kadɨ rai ndigɨ li’ə.

3

Nya’gɨ kɨ a rai nya dɔboy ndɔ’gɨ’tɨ

1 Majɨ kadɨ in gər tokɨ me ndɔ’gɨ kɨ dɔboy’tɨ, kagilo’gɨ kɨ ngan a rei.

2 De’gɨ a təli nje ra ta nya, nje ndigɨ nar. A in nje kində gu’de, nje kun dɔ’de taa, kɨ nje kelta kɨ mal dɔ tɔ Luwə’tɨ. A in nje təl rɔ’de go ta’tɨ lə nje kojɨ’de’gɨ el. Ningə, a asi kadɨ rai oyo Luwə el tɔ. Taa a iləi kojɨ dɔ nya’gɨ’tɨ lə Luwə el tɔ.

3 K’oo tor de goto rɔ’de’tɨ, k’oo kumtondoo goto rɔ’de’tɨ, elita kɨ majel ndil de’tɨ, panjiyə’de a ala mban. In nje ra nya kɨ to kɨ de’gɨ kanjɨ koo kumtondoo, taa a in nje kɔsɨ ta nyara kɨ majɨ tɔ.

---

* **2:17 2.17** 1Ti 1.20

4 A in njekundɔ nan, nje ra nya kɨ dɔ tɔgɨ'tɨ, kundɔ ta a təl'de
njekumtɔ'gɨ'tɨ. A ndigɨ rɔnel kɨ dɔnangɨ'tɨ utə Luwə.
5 A ɔji gidɨ rɔ'de'tɨ tokɨ n'in nje ɓol Luwə, nan tokɨ rɔta'tɨ, manji ta gər
tɔgɨ lə kunme. Ɔr rɔ'i kɔ kadɨ kɔ de'gɨ'tɨ kɨ be kin.
6 Mbunə ko de'gɨ'tɨ kin, a ingə nje kɨ isɨ uri me kəy'tɨ lə dene'gɨ kɨ nje
tɔgɨ goto, uwəi'de me kuləkikiyə'gɨ'tɨ lə'de. Dene'gɨ kakin rosi kɨ majel,
inyəi rɔ'de adɨ nyənn'gɨ kɨ dangɨ dangɨ lə darɔ.
7 Sɨ ta ndo nya'gɨ'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, nan lo kadɨ asi tei me gər ta kɨ
rɔta'tɨ goto ratata.
8 Tokɨ dɔkagilo'tɨ kɨ kete, Janesɨ ingɨ kɨ Jambiresɨ ɔsi ta *Mojɨ kakin ə*,
nje'gɨ kin kaa ɔsi ta, ta kɨ rɔta'tɨ tɔ. In de'gɨ kɨ nya'gɨ lə'de aw se'de me
nyara kɨ majel'tɨ yo, kɨ kunme lə'de kaa, nda'a goto tɔ.
9 Lo k'aw kete lə'de kɨ ngayn a goto, tadɔ de'gɨ a gəri nyara'de'gɨ kɨ majel
tokɨ ndɔ'gɨ'tɨ kɨ kete, de'gɨ gəri nya ra'gɨ kɨ majel lə Janesɨ ingɨ kɨ Jambiresɨ
kin be tɔ.

Pol ndəjɨ Timote kadɨ ngəm go nyando kɨ ingə rɔ'ne'tɨ

10 Nan in, ində kum'i oo'm me nya'gɨ'tɨ pətɨ: Me nyando'tɨ lə'm, me
panjiyə'm'tɨ, me kɔjitara'gɨ'tɨ lə'm, me kunme'tɨ lə'm, me kisidɔtɨ lə'm,
me ndigɨ nan'tɨ lə'm, taa me kuwətɔgiba'tɨ lə'm tɔ.
11 In gər row kɨ de'gɨ indəi kum ndo tadɔ Poyta kɨ majɨ, kɨ kon'gɨ kɨ
ngayn kɨ m'ingə me ɓebo'tɨ kɨ Antiyosɨ, kɨ Ikoniyom, taa me ɓe'tɨ kɨ Lisitir
tɔ†. To kɨ rɔta'tɨ m'ingə kon ngayn inɓe, nan taa taa, Burəɓe isɨ ɔrɨ'm me
nya'gɨ'tɨ kin kɔ.
12 To kɨ rɔta'tɨ, de'gɨ pətɨ kɨ gei njiyə me ɓol Luwə'tɨ kɨ takul kində rɔ
nan'tɨ lə'de me tɔ Jeju Kirisitɨ a ingəi kon.
13 Nan de'gɨ kɨ nje mendul, kɨ njendon te'gɨ a awi kete kete me majel kɨ
ra'tɨ par par. Me kuləra'de'gɨ'tɨ, a ədi ndəgɨ de'gɨ tokɨ inɓe'gɨ kaa de'gɨ kɨ
rangɨ ədi'de be tɔ.
14 Nan kɨ ɔjidɔ'i, majɨ kadɨ uwə go nya'gɨ pətɨ kɨ in ndo ə in ta to nya'gɨ
kɨ rɔta'tɨ kin sə'm. Tadɔ in gər de'gɨ kɨ ingə nyando kin rɔ'de'tɨ ɓətɨ‡.
15 Dɔkagilo kɨ in kɨ du'i ba ɓay ə in gər ta'gɨ kɨ ndangɨ kɨ ar njay lə Luwə
kin. Ta'gɨ kin a asi kadi'nu nyagər kɨ rɔta'tɨ, kɨ a te sə'i kajɨ'tɨ kɨ takul
kunme kadɨ Jeju Kirisitɨ'tɨ.
16 Tadɔ Makitu kɨ ndangɨ lə Luwə pətɨ, Luwə adɨ Ndil'ne kɨ ar njay ra kɨ
de'gɨ adɨ ndangi. Ningə nda'a to'tɨ tadɔ ndo nya de, kadɨ ɔji'de adɨ mbətɨ
nyara kɨ majel, tadɔ ndajɨ de ad'a ra dana, tadɔ ndo nya de kadɨ panjiyə
in dana non Luwə'tɨ.
17 In be kadɨ de lə Luwə in kɨ kasinan berere me nya'gɨ'tɨ, kadɨ ra'n
kulə'gɨ pətɨ kɨ majɨ.

4

Iləmbər Poyta kɨ majɨ

1 In be ə, takum Luwə'tɨ kɨ takum Jeju Kirisitɨ'tɨ kɨ a gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ
kɨ sii kɨ dɔ'de taa ke nje koy'gɨ, kɨ tadɔ təl re li'ə kɨ Konɓe li'ə:
2 m'dəj'i kadɨ iləmbər Ta kin par par, dɔkagilo'tɨ kɨ majɨ eke in kɨ majel.
Ɔr de'gɨ tarow, ndəjɨ'de dɔ hal'tɨ kɨ majel, ulə dingəm me de'gɨ'tɨ kɨ takul
nyando lə'i, kɨ kisidɔtɨ kɨ kanjɨ k'inyə ta.

---

* **3:8 3.8** Tekitaga 7.11, 22 † **3:11 3.11** KNK 13-14 ‡ **3:14 3.14** 1.5, 2.2

3 Tadɔ dɔkagilo a re non, de'gɨ a mbeti nyando kɨ rɔta'tɨ, ə a rai nya'gɨ kigo me ge'gɨ'tɨ lə'de. A sangi njendo de'gɨ nya ngayn kɨ a gugi dɔ'de gugɨ kadɨ ndoɨ'de nya'gɨ kɨ mbɨ'de ndigɨ k'oo.
4 A uti mbɨ'de dɔ ta'tɨ kɨ rɔta'tɨ, ə təli rɔ'de go Su kɨ kudə'tɨ yo.
5 Nan in, majɨ kadɨ ində dɔ rɔ'ɨ'tɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ. Uwə rɔ'ɨ ba me kon'gɨ'tɨ. Majɨ kadɨ in ra kulə kiləmbər Poyta kɨ majɨ lə'ɨ kin majɨ. Ində kum'ɨ go ra kuləɓər'tɨ lə Luwə majɨ tɔ.

Pol tɔlta ngodɨ

6 Kɨ ɔjidɔ'm, dɔkagilo re kadɨ m'ilə rɔ'm kadikare'tɨ m'adɨ Luwə nga. Dɔkagilo koy lə'm re nga.
7 M'rɔ rɔ kɨ majɨ, m'tɔl ta ngodɨ lə'm, m'ngəm go kunme lə'm.
8 Ngɔsine, nya kugəgoji nje tətɨ rɔ'gɨ, adɨ in nyara kɨ dana kɨ a to ratata isɨ nginə'm. Burəɓe kɨ in njegangita kɨ dana, a adɨ'm ndɔ gangita'tɨ. A adɨ'm m'in par el, nan de'gɨ pətɨ kɨ ndigɨ təl'ə, ə sɨɨ nginəɨ ndɔ'a ɗele.

Poyta'gɨ kɨ dɔboy'tɨ

9 M'dəj'ɨ kadɨ ində dɔ rɔ'ɨ'tɨ, ə re kalangɨ ingəm.
10 Tadɔ Dəmasɨ inyə'm kɔ, ə aw Tesaloniki'tɨ, tadɔ nya majɨ'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ, kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone uwə me'ə. Kiresansɨ aw dɔnangɨ Galasɨ'tɨ. Ningə Titɨ aw Dalmasɨ'tɨ tɔ*.
11 Lukɨ kɨ kar'ne ba par ə nanyi sə'm ne. In re kɨ Markɨ kum'ɨ'tɨ adɨ'm tadɔ a ra sə'm majɨ ngayn me kuləɓər'tɨ kɨ in jɨ'm'tɨ†.
12 M'ulə Tisikɨ me ɓebo'tɨ kɨ Epejɨ‡.
13 Dɔkagilo kɨ a re ə, un ku kul lə'm kɨ m'inyə me kəy'tɨ lə Karpusɨ, me ɓe'tɨ kɨ Tirowasɨ§ kin jɨ'ɨ'tɨ re'n adɨ'm. Ɔy makitu'gɨ lə'm jɨ'ɨ'tɨ tɔ. Kibo utə, in makitu ndar'gɨ kin.
14 Alegijandir* kɨ kɔdɨ ko nya'gɨ adɨ'm kon ngayn, nan Burəɓe a ugə kigo kulə ra'a'tɨ.
15 In kaa, majɨ kadɨ ində kumkədɨ dɔ rɔ'ɨ'tɨ rɔ'a'tɨ tɔ, tadɔ mbətɨ ta'gɨ lə'je kɨ tɔgɨ'ne ngayn.
16 Ndɔ gangɨ ta'tɨ lə'm kɨ dɔkete, de kare kɨ re ra gɔ'm'tɨ goto: de'gɨ pətɨ inyəɨ m'in kɔ. Kadɨ Luwə tudə majel kin dɔ'de'tɨ el.
17 Nan Burəɓe in sə'm nan'tɨ. In ə adɨ'm tɔgɨ kadɨ m'ilə'n mbər Poyta kɨ majɨ li'ə m'tɔl'n ta'a, kadɨ de'gɨ pətɨ kɨ in *Juwipɨ'gɨ el oyi dɔ'a. In ə ɔrɨ'm kɔ ta ɓɔl'tɨ.
18 Burəɓe a ɔrɨ'm kɔ ta nya'gɨ'tɨ kɨ majel pətɨ. Ningə a ajɨ'm tadɔ Konɓe li'ə kɨ dɔran'tɨ tɔ. Tɔjɨ in li'ə kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ! *Amen.

Kuwə ji nan kɨ dɔboy'tɨ

19 Uwə ji Pirisika num, Akilasɨ num adɨ'm. Taa uwə ji de'gɨ kɨ me kəy'tɨ lə Onejipɔr tɔ†.
20 Erasɨ nanyi ɓebo Korentɨ'tɨ. Tiropim in kɨ monyi adɨ m'inyə Mile'tɨ‡.
21 In sangɨ row kadɨ re kete non nanyi kul'tɨ. Ebulu, kɨ Pudansɨ, kɨ Linusɨ, taa Kilodiya kɨ ndəgɨ ngannkon'je'gɨ pətɨ uwəɨ jɨ'ɨ.
22 Kadɨ Burəɓe in sə'ɨ, ningə kadɨ memajɨ li'ə nanyi sese pətɨ tɔ.

---

* **4:10 4.10** Kol 4.14; Plm 24; 2Ko 8.23; Gal 2.3; Tit 1.4 † **4:11 4.11** KNK 12.12,25; Kol 4.10 ‡ **4:12 4.12** KNK 20.4; Epe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13 4.13** KNK 20.6 * **4:14 4.14** 1Ti 1.20 † **4:19 4.19** KNK 18.2; 2Ti 1.16-17 ‡ **4:20 4.20** KNK 19.22, 20.4, 21.29; Rɔm 16.23

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Titɨ

Ta kɨ dɔ makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Titɨ

Pol ndangɨ makitu kin adɨ Titɨ kɨ in Juwipɨ el nan un me'ne adɨ Kirisitɨ. Titɨ isɨ Kiretɨ'tɨ kadɨ oo go njekawnan'gɨ kɨ gorow'ə gorow'ə ningə kadɨ ində de'gɨ kɨ ta goto dɔ'de'tɨ to ngatɔgɨ'gɨ dann Njekawnan'gɨ'tɨ. Kadɨ ndangɨ nje kɨ sii mbiri Poyta kɨ majɨ, yəti'ə basi nya kɨ rangɨ'tɨ ningə inɓe in təl nyandajɨ kɨ rɔ njekawnan'gɨ'tɨ pəti me takel'i'tɨ num, me kuləra'i'tɨ num. Luwə ajɨ de'gɨ kɨ uni me'de kitakul k'oo kumtondoo li'ə, ningə adɨ'de Ndil. Be ə, njekunme kɨ ra ra kadɨ tɔgɨ me kində rɔ'ne rigɨ rigɨ ta ramajɨ'tɨ kadɨ ra.

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kandɨ me ta'tɨ 1.1-4. Ta kɨ ɔjidɔ ngatɔgɨ'gɨ 1.5-9. Nyando kɨ dana 1.10-2.15. Kulə dingəm me njekawnan'gɨ'tɨ 3.1-11. Dɔboy ta 3.12-15.

Kuwə ji nan

1 M'in Pol kɨ njekuləɓər lə Luwə, m'in kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ ə m'ndangɨ makitu kin. M'in njekawkulə kadɨ de'gɨ kɨ Luwə mbətɨ'de uni me'de. Taa kadɨ m'ɔjɨ'de kadɨ gəri nya kɨ rɔta'tɨ kigo ndu Luwə'tɨ tɔ.

2 Be kadɨ indəi me'de dɔ kajɨ'tɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ, kɨ Luwə kɨ nje ngom el, un ndu'ne adɨ'je dɔ'tɨ kete non nya'gɨ'tɨ pətɨ.

3 Luwə ɔjɨ ta lə'ne adɨ de'gɨ gəri kɨ takul kulə kɨ ulə ji'm'tɨ kadɨ m'ilə mbər dɔkagilo'tɨ kɨ inɓe; ɔjɨ. M'ilə mbər kigo ndu'tɨ li'ə in kɨ Njekajɨ'je.

4 M'ndangɨ makitu kin m'ad'i in Titɨ* kɨ in ngonn'm kɨ rɔta'tɨ. In ngonn'm kɨ rɔta'tɨ me kunme'tɨ, kɨ j'in kareba dɔ'tɨ. Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Luwə kɨ Baw ingɨ kɨ Jeju Kirisitɨ kɨ Njekajɨ'je in nan'tɨ sə'i.

Kulə kɨ kadɨ Titɨ ra me ɓe kɨ Kiretɨ'tɨ

5 M'inyə'i gogɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ Kiretɨ kadɨ to tɔlta kulə'gɨ kɨ nanyi. Ningə kadɨ ində ngatɔgɨ'gɨ dɔ nje kawnan'gɨ'tɨ me ɓebo'gɨ'tɨ kare kare pətɨ. Ində'de kigo kɔjɨ'tɨ kɨ ndɔkɨ m'ɔj'i.

6 Ningə majɨ kadɨ ngatɔgɨ in de kɨ kanjɨ ta dɔ'tɨ, in ngaw dene kɨ kareba, kadɨ in de kɨ ngann'a'gɨ in njekunme'gɨ, kɨ kadɨ de ində taa dɔ'de'tɨ ɔjidɔ hal kɨ majel eke dɔ ngan el.

7 Majɨ kadɨ njekɔrnon njekawnan'gɨ in de kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ'tɨ, tadɔ in njengəm nya lə Luwə. Kadɨ in nje tɔjɨ rɔ'ne el, in nje wongɨ el, in gon kanyi yiwi kandɨ nju el, in nje rɔ el, taa kadɨ in nje ge nya kigo row'tɨ kɨ dana el, el tɔ.

8 Majɨ kadɨ in njera mbah, kadɨ in nje ndigɨ nyara kɨ majɨ, in nje kelta kɨ gorow'ə'tɨ, in de kɨ dana, in de kɨ ar njay, in njekuwə rɔ'ne ginn tɔgɨ'ne'tɨ.

9 Majɨ kadɨ uwə rɔ'ne ngan me ta'tɨ kɨ rɔta'tɨ, kɨ aw nan'tɨ kɨ nyando kɨ ingə. Lo kin'tɨ, a asɨ kadɨ ulə dingəm me ndəgɨ de'gɨ'tɨ kɨ nyando kɨ rɔta'tɨ. Taa a asɨ kadɨ ɔjɨ nje'gɨ kɨ sii ndoi nya'gɨ kɨ rangɨ kadɨ gəri tokɨ ndəmi row tɔ.

10 De'gɨ ngayn dann Juwipɨ'gɨ'tɨ in nje mbətɨ təl rɔ'de go ta'tɨ kɨ rɔta'tɨ, sii tudəi ta'gɨ kɨ biriri, sii ədi de'gɨ kɨ ta kɨ nda'a goto.

11 Adɨ uti ta'de dɔ ta'gɨ'tɨ lə'de. Tadɔ turi dɔ de'gɨ me kəy'gɨ'tɨ ngayn kɨ nyando kɨ kadɨ de ndo el. Rai be kadɨ ingəi nyakingə kɨ gorow'ə'tɨ el ji de'gɨ'tɨ.

---

* **1:4 1.4** 2Ko 8.23; Gal 2.3; 2Ti 4.10

12 De kare dann’de’ti, adi in njekeltakita’de’ti inɓe’gi ene: «De’gi ki Kireti’ti in nje kelta ki ngom ki ndɔ’gi pəti, in de’gi ki mann’de majel, in njera ta me’de, ki njedaw’gi.»
13 Ningə ta ki el kin in ta ki rɔta’ti, ə maji kadi ndangi’de ki rɔ tinyi, kadi in njekunme ki rɔta’ti.
14 Um kadi təli rɔ’de go su’gi ki kudə’ti lə *Juwipi’gi kigo mbərkikində’ti lə de’gi ki nje mbəti ta ki rɔta’ti kam el.
15 Ki rɔ de’gi’ti ki ar njay, nya’gi pəti ari njay tɔ, nan ki rɔ de’gi’ti ki ari njay el, ki de’gi ki njekunme’de el, nya ki ar njay goto rɔ’de’ti. Nya ki ar njay goto rɔ’de’ti, tadɔ nyagər lə’de, ki me’de’ti uwə’de ki ta adi tuji.
16 De’gi kin, elita ta’de’ti ne toki n’gəri Luwə, nan kulə ra’de manji ta gər’ə. In njera nya ki to njen, in nje tanrɔ’gi, asi kadi rai nya madi kare ki maji, el.

2

Ta dɔ de’gi’ti ki tɔgi, ki ngann basa’gi ki mandi’gi, ki ɓər’gi

1 Ningə ki sɔw dɔ’i, maji kadi in ndo nya ki aw nan’ti ki nyando ki rɔta’ti.
2 In ɓugə’gi kadi in de’gi ki njekuwə rɔ’de ginn tɔgi’de’ti, kadi asi ta kɔsikurə, kadi in de’gi ki njera nya ki gorow’ə’ti, kadi awi ki kunme ki tɔg’ɔ to, kadi in de’gi ki awi ki ndiginan me’de’ti, kadi in nje kore me’de.
3 El ɓugə dene’gi kah’a’ti inɓe kin be tɔ. El’de kadi panjiyə’de in panjiyə de’gi ki ari njay, kadi in nje kelta ki majel dɔ de’gi’ti el, taa kadi in gon kanyi yiwi kandi nju el tɔ. Ningə, kadi in njendo nya ki maji.
4 Maji kadi ndoi dene’gi ki dɔ du’gi kadi ndigi ngaw’de’gi ki ngann’de’gi.
5 Kadi in njera nya ki gorow’ə’ti, in nje ngəm rɔ’de ar njay, in nje kində kum’de go me kəy’gi’ti lə’de maji, in de’gi ki maji, in njekulə dɔ’de ginn tɔgi’ti lə ngaw de’gi. Re rai be ningə, de’gi elita ki mal dɔ ta’ti lə Luwə el.
6 El ngann basa’gi ki ngann mandi’gi tɔ, kadi awi ki hal ki maji me nya’gi’ti pəti.
7 Ningə inɓe ki dɔ’i, maji kadi in nyandaji me nyara’gi’ti ki maji tadɔ lə’de. Kadi nyando lə’i in nyando ki low’ə’ti ki a re ki ɓukinan’ti.
8 Kadi ta keli in ta kel ki ar njay, ki de asi kadi a el yan’ne ɔsi’n kad’a el. Re in ra be ningə, nje kɔsi ta a gəri nya ki kadi rai el, kadi awi ki ta ki majel kare kadi eli dɔ’je’ti el.
9 El ɓər’gi kadi uləi dɔ’de ginn tɔgi’ti lə ɓe’de’gi me nya’gi’ti pəti. Kadi ɓe’de’gi ingəi maji rɔ’de’ti. Kadi manji ta ɓe’de’gi’ti el,
10 taa kadi ɓogi’de el tɔ. Kadi nanyinan ki lo ki ra dann’ti ki asi nan berere, kadi ɓe’de’gi adi’de me’de. Be ə, me nya’gi’ti pəti, a adi de kɔsikurə dɔ nyando’ti lə Luwə ki Njekaji’je.

Memaji lə Luwə

11 Luwə tɔji memaji lə’ne, ki in ginn kaji lə de’gi pəti ki taga wangi.
12 Memaji lə Luwə kin ndo’je kadi ji tusi nyara kigo ɓol Luwə’ti el, ki nyənn nya lə dɔnangi j’inyəi kɔ. J’inyəi kɔ kadi j’isi ki dɔ’je taa dɔkagilo’ti ki ɓone kin me njiyə’ti kigo row’ti ki dana, ki təl rɔ go ndu Luwə’ti.
13 Ji rai be ta kadi ji nginəi maji ki j’indəi me’je dɔ’ti, kadi ji nginəi ndɔ ki Luwə lə’je kibo, ki Njekaji’je Jeju Kirisiti a te’n me tɔji’ti lə’ne.
14 Kirisiti ki un rɔ’ne adi tadɔ lə’je, kadi ugə’n dɔ’je ta nya ra’ti ki majel pəti. Gangi dɔ’je kadi ji təli de’gi li’ə ki k’ar njay. De’gi ki k’ar njay, ki tingəi bil me nyara’gi’ti ki maji.

15 In kin ə, in nya ki kadi in ndo de'gi, kadi ulə'n dingəm me'de'ti. Tɔgi kɔrnon de'gi ki awi'n kin, kadi ndangi'n'de ki rɔ tinyi kati. In ra adi de madi kid'i el.

3

Panjiyə njekunme'gi

1 Olo me njekunme'gi kadi uləi dɔ'de ginn tɔgi'ti lə ngar'gi ki nje konɓe'gi. Kadi təli rɔ'de go ta'ti lə'de, ningə kadi rai dɔ nja'de'ti ta ra nya'gi'ti ki maji maji pəti.

2 El'de kadi elita ki majel dɔ de madi'ti el, kadi in nje ge kɔl el, kadi in njekulə de'gi noji nan'ti, kadi de'gi pəti gəri sɔl lɔm lɔm lə'de tɔ.

3 Tadɔ j'inɓe kaa, kete dɔ'je goto, j'in nje təl rɔ go ta'ti el, ji ndəm row, j'in ginn tɔgi'ti lə nyənn'gi lə darɔ, ki k'oo majirɔ'gi ki dangi dangi. J'isi ta ra me ndul'ti ki ta ndingə nya'ti, de'gi mbeti'je taa j'inɓe kaa ji mbəti nan tɔ.

4 Nan loki Luwə ki Njekaji'je tɔji maji ki ndigi lə'ne ki taga tadɔ lə de'gi kin ə j'ingəi kaji.

5 Luwə aji'je ki gorow kulə ra'je'gi ki dana el, nan in kigo k'oo kumtondoo li'ə inɓe. Aji'je ki tarow lə mann batəm koji ki sigi, ki tarow lə Ndil Luwə ki təl'je de'gi ki sigi'ti*.

6 Ndil Luwə ɓuki Ndil ki kar njay kin dɔ'je'ti ki ta'a ba, ki takul Jeju Kirisiti ki Njekaji'je.

7 Luwə ɓuki Ndil ki k'ar njay dɔ'je'ti kigo memaji li'ə, kadi təl'je de'gi ki dana takum'ne'ti kadi ji nginə'n kaji ki to biti ki non'ti ki j'ində me'je dɔ'ti.

8 Ta kin ə in ta ki asi kadi ra kul'ə. Ningə m'ndigi kadi ra dɔ'ti ngan, kadi de'gi pəti ki uni me'de adi Luwə, indəi rɔ'de ta nyara'gi'ti ki maji maji. In kin ə in nya ki maji ki nda'a to'ti tadɔ lə de'gi pəti.

9 Ningə, ta ki manji nan'ti ki to mbo, ki k'ɔr ginn noji'gi, ki gangi nan, ki kɔl nan dɔ ndukun'gi'ti kin, in nya ki nda'de goto, ə maji kadi ɔsi rɔ'i ngərəngi kɔ kadi'de'ti†.

10 De ki nje re ki gangi nan dann njekawnan'gi'ti, maji kadi ndɔr mbi'ə nja kare, ndɔr ki nja joo, a re oo ta lə'i el ningə, maji kadi ɔs'ɔ ngərəngi.

11 In gər maji kadi de ki be kin, in de ki ndəm row. Ə re nanyi ki lo ra majel'ti ningə, isi gangi ta dɔ rɔ'ne'ti inɓe.

Ta'gi ki dɔboy'ti

12 Ndɔ ki m'a m'ulə Artemasi eke Tisiki‡, ə te rɔ'i'ti ə, kadi in kalangi re ingə'm Nikopolisi'ti. Tadɔ m'un ndu'm kadi nanyi kul osi dɔ'm'ti Nikopolisi.

13 Maji kadi ində kum'i go Jinasi'ti, ki nje gər ndukun'gi ingi ki Apolosi§ maji. Ra se'de dɔ row mbah'ti lə'de. Ra se'de kadi nya madi du'de el.

14 Maji kadi de'gi ki in de'gi lə'je, ndoi k'aw kete me nyara'gi'ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki de'gi ki nya to rɔ'de. Ningə, kisikidɔtaa lə'de a in kare ki ndangi el tɔ.

15 De'gi pəti ki in sə'm nan'ti ne uwəi ji'i. Uwə ji njendigi'gi madi'je'gi, ki in njekunme'gi.

Kadi memaji lə Luwə in nan'ti sese pəti.

---

* **3:5 3.5** Jan 3.5 † **3:9 3.9** 1Ti 1.4 ‡ **3:12 3.12** 2Ti 4.12 § **3:13 3.13** KNK 18.24; 1Ko 16.12

Makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ
Pilemon
Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ Pol ndangɨ adɨ Pilemon

Makitu kin in makitu kɨ Pol ndangɨ adɨ Pilemon kɨ ɔjidɔ’a inɓe ta dangɨ. Pilemon in njekunme, in ngatɔgɨ me ɓe’tɨ. Onejim in ɓər lə Pilemon ə te kəy lə ɓe’ne anyi. Dɔkagilo madɨ ingəi nan kɨ Pol. Kitakul Pol ə Onejim un me’ne adɨ Kirisitɨ. Ngɔsine Pol ad’a təl aw rɔ Pilemon’tɨ gogɨ ningə el Pilemon kadɨ uwə kɨ rɔ’ne’tɨ um oo’ə to ɓər par el nga, nan oo’ə to ngonnkon me Kirisitɨ’tɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1-3. Oyo kɨ Pol ra Luwə ɔjidɔ kunme lə Pilemon 4-7. Pol najɨ Onejim 8-22. Dɔboy ta 23-25.

Kuwə ji nan

1 M’in Pol kɨ m’in dangay’tɨ tadɔ Poyta kɨ majɨ lə Jeju Kirisitɨ, nan’tɨ kɨ
ngannkon’gɨ Timote, j’ulə kɨ makitu kin j’uwə’n ji’i in Pilemon. In njendigɨ
kɨ ngayn ta in madikulə’je tɔ*.
2 J’uwə ji konnann’je Apiya, taa Arsipɨ kɨ in madɨ rɔ lə’je tadɔ lə Kirisitɨ
kin tɔ†. Ningə j’uwə ji Njekawnan’gɨ kɨ sii me kəy’tɨ lə’i in Pilemon tɔ.
3 Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Baw’je Luwə in kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ
in sese.

Ndigɨ nan kɨ kunme lə Pilemon

4 M’ra oyo Luwə lə’m tadɔ dɔkagilo’gɨ pətɨ kɨ m’njɨ m’el si’ə ta ningə,
me’m olo dɔ’i’tɨ in Pilemon.
5 Tadɔ m’oo poy’i kadɨ in ndigɨ ngann’gɨ lə Luwə pətɨ. Kunme ningə, adɨ
me’i Burəɓe Jeju Kirisitɨ tɔ.
6 M’in dəjɨ kadɨ kində rɔ nan’tɨ lə’i se’je dɔ kunme’tɨ te kɨ kandɨ nya
ngayn. Kunme kin a tɔjɨ kadɨ de’gɨ gəri kulə’gɨ pətɨ kɨ majɨ kɨ j’asɨ ra kɨ
takul kində rɔ nan’tɨ lə’je kɨ Jeju Kirisitɨ.
7 Ngonnkon’m, m’ingə rɔnel kɨ mesɔl ngayn tadɔ ndigɨ lə’i, tadɔ ngann’gɨ
lə Luwə ingəi mesɔl kɨ gorow ndigɨ lə’i kin.

Nya dəjɨ lə Pol tadɔ Onejim

8 In be ə, re m’ingə tɔgɨ me tɔ Kirisitɨ’tɨ kadɨ m’ɔj’i nya kɨ majɨ kadɨ ra
kaa,
9 m’ge kadɨ, kɨ takul ndiginan kɨ to dann’je’tɨ, m’in dəji nya to dəjɨ yo.
Tokɨ oo’n, m’in Pol m’ɓugə, ta dɔkagilo’tɨ kin m’in me kəy dangay’tɨ tadɔ
lə Jeju Kirisitɨ,
10 m’dəj’i nya kare tadɔ ngonn’m kɨ me Kirisitɨ’tɨ Onejim. Ngɔsine, m’in
təl baw’a kigo ta’tɨ lə Jeju me kəy dangay’tɨ ne‡.
11 Kete in de kɨ nda’a goto takum’i’tɨ, ningə ngɔsine təl de kɨ nda’a to
tadɔ lə’je joo pətɨ.
12 M’təl m’ulə kɨ rɔ’i’tɨ gogɨ, in kɨ in de darɔ’m.
13 M’ge ngayn kadɨ m’in ngəm’ə rɔ’m’tɨ ne kadɨ ra kulə adɨ’m tor’i’tɨ,
dɔkagilo’tɨ kɨ m’in’n dangay’tɨ tadɔ Poyta kɨ majɨ lə Jeju.
14 Ningə m’ndigɨ ra nya madɨ kɨ kanjɨ ko yan’i, el. Mərta lə’m in kadɨ ra
majɨ lə’i in kigo me ndigɨ’tɨ lə’i inɓe, um in kɨ tɔgɨ kɨ kində dɔ’tɨ el.

---

* **1:1 1.1** 13, 22, 23 † **1:2 1.2** Kol 4.17 ‡ **1:10 1.10** Kol 4.9

15 Dɔmajɨ ə, Onejim gangɨ nan sə'i dɔkagilo kɨ nden be, kadɨ re ingə gogɨ
ningə, isɨ sə'i bitɨ.
16 A ingə gogɨ to ɓər el nga. A oo'ə to de kɨ gat'a in ngayn utə ɓər. A oo'ə
to ngonnkon'i kɨ nje ndigɨ lə'i me Kirisitɨ'tɨ. M'ndig'ə ngayn, nan m'in gər
kadɨ ndigɨ kɨ in a ndig'ə a utə yan'm ɓay, kigo darɔ'tɨ, eke kigo row'tɨ lə
Luwə.
17 In be ə, re oo'm to madikulə'i ningə, uwə rɔ'i'tɨ tokɨ in m'inɓe ə
uwə'm rɔ'i'tɨ be.
18 Re ra sə'i nya madɨ kɨ low'ə'tɨ el, eke aw kɨ ɓangɨ lə'i dɔ'a'tɨ kaa, ində
dɔ'm'tɨ.
19 M'in Pol inɓe ə m'in ndangɨ ta kin kɨ ji'm. M'a m'ugə'i ɓangɨ kin.
Majɨ kadɨ in gər tokɨ m'aw kɨ ɓangɨ dɔ'i'tɨ, adɨ in darɔ'i inɓe.
20 Oyo Ngonnkon'm, m'dəj'i kadɨ ra kulə kin adɨ'm me tɔ Burəɓe'tɨ. In
ra adɨ me'm sɔl me tɔ Kirisitɨ'tɨ.
21 Me'm olo dɔ təl rɔ go ta'tɨ lə'i dɔkagilo'tɨ kɨ m'njɨ m'ndangɨ'n makitu
kin mad'i. Ningə m'gər kadɨ a ra tokɨ m'dəj'i. Be el ə, a ra utə in kɨ m'dəj'i
kin ɓay.
22 Ningə m'dəj'i kadɨ ində dɔ kəy madɨ dana adɨ'm. Tadɔ m'ində me'm
dɔ'tɨ kadɨ, takul k'el kɨ isɨ elita kɨ Luwə tadɔ lə'm kin, a ra adɨ nje konɓe'gɨ
a inyəi m'in ta adi'se.

Kuwə ji nan kɨ dɔboy'tɨ

23 Epapirasɨ uwə ji'se. In sə'm nan'tɨ kəy dangay'tɨ ne tadɔ lə Jeju
Kirisitɨ§.
24 Madɨ kulə'm'gɨ, Markɨ* in kɨ Arisitarkɨ†, ta Dəmasɨ‡ in kɨ Lukɨ§ uwəi
ji'se tɔ.
25 Kadɨ majɨ lə Burəɓe Jeju Kirisitɨ in nan'tɨ sese.

§ **1:23 1.23** Kol 1.7, 4.12 * **1:24 1.24** 2Ti 4.11 † **1:24 1.24** KNK 19.29, 27.2; Kol 4.10 ‡ **1:24 1.24** Kol 4.14; 2Ti 4.10 § **1:24 1.24** Kol 4.14

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ
Ebirə’gɨ
Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ ndangɨ kadɨ Ebirə’gɨ

Makitu kin in kɨ ndangɨ kadɨ kutɨ njekunme’gɨ kɨ in Juwipɨ kojɨ’gɨ. Njendanga ndigɨ ndəji’de kadɨ uwəi go kunme lə’de ba um inyəi go’ə kɔ el. Jeju utə malayka’gɨ. In ngonn lə Luwə. In memajɨ lə Luwə kɨ te kɨ dɔ’a kagilo’tɨ kɨ dɔboy’tɨ. Luwə ində burədɔ njekujənyamosɨ kadikare kɨ bitɨ kɨ non’tɨ. Ta k’in’ə kibo lə njekujənyamosɨ kadikare kakin ə, ulə’n’je nojɨ nan’tɨ kɨ Luwə kɨ gorow kadɨ kɨ adɨ rɔ’ne nja kareba. Be ə ində’n ngangɨ kujənyamosɨ kadikare da’gɨ kɨ ra kulə me kəykawnan’tɨ lə Juwipɨ’gɨ. Majɨ kadɨ jɨ ra kajɨ jagɨ jagɨ el. Kagilo kindəkumndoo’tɨ, nya kɨ te dɔ njekunme’gɨ’tɨ kɨ me Kɔkɨ Kunmindɨ’tɨ, in nyakɔjɨ kɨ ra tɔgɨ kulə dingəm me njekunme’gɨ’tɨ kɨ dɔkagilo’tɨ lə Kirisitɨ, kadɨ uwəi tɔgɨ’de ba. Majɨ kadɨ j’uri kum’je kɨ dɔ Jeju’tɨ, in kɨ j’ində kunme lə’je dɔ’a’tɨ lo tumginn’ə’tɨ bitɨ dɔboy’o’tɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ: Kirisitɨ in tekidɔ kɨ dɔboy’tɨ lə Luwə 1.1-3. Kirisitɨ utə malayka’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ 1.4-4.13. Kirisitɨ in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare kɨ rɔta’tɨ 4.14-7.28. Kirisitɨ in nje ra mbunə’je’tɨ kɨ Luwə ɔjidɔ kunmindɨ kɨ sigɨ 8.1-9.22. Kirisitɨ in njekujənyamosɨ kadikare kɨ asɨ nan berere. 9.23-10.39. Majɨ lə kunme kadɨ Kirisitɨ 11-12. Kisikidɔtaa lə njekunme 13.1-19. Kelta kɨ Luwə kɨ kuwə jɨ nan 13.20-25.

Luwə elta de’gɨ kɨ takul Ngonn’ne

1 Dɔkagilo’tɨ kɨ kete, Luwə elta kɨ kaw’je’gɨ nja banyi banyi, taa kɨ row’gɨ kɨ dangɨ dangɨ tɔ kɨ takul de’gɨ kɨ njekeltakita’a’tɨ.
2 Ningə kɨ ngɔsine kin, dɔkagilo kɨ dɔboy’tɨ, Luwə el’je ta kɨ takul Ngonn’ne. In kɨ takul’ə ə Luwə ra’n dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ nya’gɨ pətɨ kɨ me’tɨ, taa ad’a inɓe nya’gɨ pətɨ tɔ.
3 Kunjɨ kɨ ətɨ ɓol lə Luwə ɔjɨ rɔ’ne kɨ taga rɔ Ngonn’on’tɨ. Ningə taainan kɨ darɔ Baw’ne inɓe ar njay njay. Kitakul ta li’ə kɨ aw kɨ tɔgɨ, ra adɨ nya’gɨ toi lo to’de’tɨ me dɔnangɨ’tɨ ne. Lokɨ ar rɔ de’gɨ njay dɔ majel’gɨ’tɨ lə’de nga ningə, aw isɨ dɔjikɔl Luwə’tɨ kɨ nje tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol, me dɔran’tɨ*.
4 Be ə, Ngonn Luwə in kibo utə malayka’gɨ sanyi. Taa Luwə ad’a tɔ kɨ in dɔ’de’tɨ pətɨ tɔ.

Ngonn Luwə in dɔ malayka’gɨ’tɨ

5 Malayka madɨ kare kɨ Luwə el’ə ta dann mad’a’gɨ’tɨ ene:
In ngonn’m,
Adɨ m’in m’təl baw’i ɓone goto.
Taa, ta kɨ ene:
M’a m’in baw’a
ə in, a in ngonn’m kin, te ta’a’tɨ kɨ rɔ malayka’tɨ madɨ el ratata tɔ†.
6 Nan dɔkagilo’tɨ kɨ Luwə aw kadɨ ulə Ngonn’ne kɨ kareba me dɔnangɨ’tɨ ningə, el ene:
Kadɨ malayka’gɨ lə’m pətɨ ɔsi məkəsɨ’de nanga non’a’tɨ.
7 Luwə elta kɨ ɔjidɔ malayka’gɨ ene:
Malayka’gɨ rai kulə adi m’in to nəl’gɨ be,

---

* **1:3 1.3** Pa’gɨ 110.1 † **1:5 1.5** Pa’gɨ 2.7; 2 Samiyel 7.14

taa to ndonn por'gɨ be tɔ[‡].
8 Ningə kɨ ɔjidɔ Ngonn'o, Luwə ene:
«In Luwə, a onɓe ratata.
Nya ra kɨ dana in gɔl Konɓe kɨ a on'n ɓe dɔ de'gɨ'tɨ lə'i.
9 In nje ndigɨ nyara kɨ dana, ə nje mbətɨ nyara kɨ go'tɨ el tɔ.
Be ə, in kɨ in Luwə, Luwə lə'i, mbəti dann ngar mad'i'gɨ'tɨ,
Ur hu rɔnel dɔ'i'tɨ[§].»
10 Ningə təl el ɓay tɔ ene:
«In in Burəɓe ə, lo kulə ngirə nya'gɨ'tɨ, ra dɔnangɨ,
ningə dɔran in nyara ji'i tɔ.
11 Nya'gɨ kin pətɨ a gotoi, nan in, a isɨ lo kisɨ'tɨ ratata.
Dɔran kɨ dɔnangɨ a ngisi to ku be.
12 A ko'de tokɨ de a ko'n tuwə kam be,
oyo, a mbəli'de tokɨ de a mbəl'n ku kam be.
Nan in, a mbəl el ratata.
Ningə a isɨ kɨ dɔ'i taa, kɨ dɔ ɓal'gɨ, kɨ dɔ ɓal'gɨ[*].»
13 Malayka madɨ kare kɨ Luwə el'ə ta dann mad'a'gɨ'tɨ ene:
«Re isɨ dɔjikɔl'm'tɨ,
bitɨ kadɨ m'təl njeban'gɨ lə'i nyakində nja'i'tɨ ginn tɔg'i'tɨ goto.»
14 Kɨ ɔjidɔ malayka'gɨ, in ndil'gɨ kɨ nje ra kulə kadɨ Luwə par. Luwə ulə'de kadɨ rai kɨ de'gɨ kɨ a ajɨ'de.

2

Adɨ jɨ kidi ta kɨ Luwə el'je el

1 Be ə, majɨ kadɨ nyando'gɨ kɨ j'ingəi kin, adɨ jɨ rai jɨ ndami el, re jɨ rai jɨ ndami ə, j'a ndəmi row.
2 Jɨ gər kadɨ ta kɨ ndɔkɨ malayka'gɨ rei eli kaw'je'gɨ in ta kɨ rɔta'tɨ[*]. Ningə de'gɨ pətɨ kɨ nje kaldɔ ndu kin num, nje təl rɔ'de go'tɨ el num, Luwə adɨ'de kindəkɔjɨ kɨ majɨ kadɨ ingəi.
3 Tokɨ rɔta'tɨ, j'inɓe'gɨ kaa j'a n'ali kindəkɔjɨ lə Luwə kin el, re j'oyi ta kajɨ kɨ ətɨ ɓol be kin to nya kɨ kare. Ta kajɨ kin, Burəɓe Jeju inɓe ə iləmbər'ə dɔkete. Ningə nje'gɨ kɨ oyi ta'a'tɨ, rei manyinaj'a adi'je, tokɨ in ta kɨ rɔta'tɨ.
4 Luwə inɓe kɨ dɔ'ne mannajɨ dɔ ta kel'de'tɨ kadɨ in ta kɨ rɔta'tɨ kɨ takul nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol num, nya ra'gɨ kɨ de asɨ ra el num, kɨ mboli'gɨ kɨ ra kɨ row'gɨ kɨ dangɨ dangɨ num tɔ. Taa Luwə tɔjɨ nya kɨ rangɨ ɓay, adɨ nje mannajɨ'gɨ kakin, kadikare'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kigo Ndil Luwə, kigo ndigɨ'tɨ li'ə.

Jeju oyi tadɔ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ

5 J'isi j'elita dɔkagilo'tɨ kɨ sigɨ kɨ a re. Ningə dɔkagilo kɨ sigɨ kakin, in malayka'gɨ ə, Luwə a adɨ tɔgɨ dɔ'tɨ el.
6 Makitu lə Luwə ene:
«In Luwə, nda de in ri ə kadɨ to me'i olo dɔ'a'tɨ be wa?
Eke, ngonn de in ri kadɨ ində kum'i go'ə'tɨ wa?
7 Ra'a adɨ malayka'gɨ in dɔ'a'tɨ me ngonn dɔkagilo kɨ nden be,
Ningə ulə jɔgɨ pitɨ kɨ kɔsikurə dɔ'a'tɨ.
8 Ɔsi kurə kadɨ onɓe dɔ nyakində'gɨ'tɨ pətɨ[†].»

---

‡ **1:7 1.7** 6-7; Ndukun kɨ nja joo 32.43; Pa'gɨ 104.4 § **1:9 1.9** 8-9; Pa'gɨ 45.7-8 * **1:12 1.12** 10-12; Pa'gɨ 102.26-28 * **2:2 2.2** 10-12; Pa'gɨ 102.26-28 † **2:8 2.8** 6-8; Pa'gɨ 8.5-7

Lokɨ Luwə ulə nya'gɨ pətɨ ginn tɔgɨ'tɨ lə de, nya madɨ kare kɨ inyə taga goto. Ningə kɨ ngɔsine kin, j'oo kadɨ onɓe dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ el ɓay.
9 Nan j'oo Jeju kɨ kete, malayka'gɨ utəɨ'ə tadɔ dɔkagilo nden, kadɨ kɨ takul memajɨ lə Luwə, kɨ ad'a oy tadɔ lə de'gɨ pətɨ. Ningə in tadɔ kon kɨ koy kɨ Jeju ingə kin ə, Luwə ulə'n jɔgɨ pitɨ kɨ kɔsikurə dɔ'a'tɨ.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə in njera nya'gɨ pətɨ, taa nya'gɨ pətɨ in yan'a'gɨ tɔ. Luwə təl Jeju de kɨ asɨ nan berere'tɨ kɨ gorow kon'gɨ kɨ ingə, kadɨ de'gɨ ngayn kɨ təli ngann'a'gɨ, indəi rɔ'de nan'tɨ si'ə dɔ tɔjɨ'tɨ li'ə tɔ. Tadɔ Jeju in nje kɔrnon'de k'aw se'de kajɨ'tɨ.
11 Ningə Jeju kɨ nje təl de'gɨ kɨ kasɨ nan berere'tɨ dɔ majel'gɨ'tɨ lə'de, taa nje'gɨ kɨ təli'de kɨ kar njay'tɨ ba pətɨ, Baw'de in kareba, adɨ in Luwə. Be ə, rɔ Jeju sɔl'ɔ el kadɨ ɓar'de ngannkon'ne'gɨ.
12 Jeju el Luwə ene:
«M'a m'elta kɨ ɔjidɔ'i ngannkon'm'gɨ,
Takum bulə de'gɨ'tɨ lə'i, m'a m'osɨ pa m'ulə'n tɔjɨ dɔ'i'tɨ‡.»
13 Ningə el ɓay:
«M'a m'un me'm m'adɨ Luwə ba pətɨ, ɓay taa:
m'ra nya kɨ de'gɨ pətɨ kɨ Luwə adɨ'm'de, kɨ toi to ngann'm'gɨ be§.»
14 Tokɨ de'gɨ kakin awi kɨ darɔ kɨ mosɨ kakin ə, Jeju inɓe kaa, təl rɔ'ne de'tɨ kɨ rɔta'tɨ to in be tɔ. Nga ra be kadɨ kɨ takul koy'o, Su kɨ aw kɨ tɔgɨ lə koy jɨ'ne'tɨ, təl nya kɨ kare.
15 Jeju oy kadɨ taa de'gɨ ilə'de taa tɔ. De'gɨ kɨ dɔkagilo kisikidɔtaa lə'de pətɨ, sii to ɓər'gɨ me ɓol koy'tɨ.
16 Tokɨ rɔta'tɨ, Jeju re kadɨ ra kɨ malayka'gɨ el, nan re kadɨ ra kɨ de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə *Abiraham.
17 In be ə, me nya'gɨ'tɨ pətɨ, majɨ kadɨ in to to ngannkon'ne'gɨ be, kadɨ təl kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ lə'de kɨ oo kumtondoo lə de'gɨ, taa in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ dɔ kulə'tɨ kɨ Luwə ad'a tɔ. In ə, a bɔr majel lə de'gɨ num.
18 Oyo, Jeju inɓe kɨ dɔ'ne ingə nya nan num, ingə kon num tɔ. Be ə, ngɔsine kin, asɨ kadɨ a ra kɨ nje'gɨ kɨ nyanan'gɨ tei dɔ'de'tɨ.

3

Jeju in kibo dɔ Mojɨ'tɨ

1 Ngannkon'm'gɨ kɨ njekunme'gɨ, ingɨ kɨ Luwə ɓar'se nga kadɨ uwəi nan dɔ majɨ'gɨ'tɨ li'ə kɨ in dɔran'tɨ, majɨ kadɨ uri kum'se kɨ dɔ Jeju'tɨ. In ə, Luwə ulə to njekawkulə adɨ'je, adɨ in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ. In kɨ takul'ə ə, j'uni'n me'je, ə j'isɨ j'elita dɔ'tɨ taga takum de'gɨ'tɨ.
2 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə mbətɨ Jeju kadɨ in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ. In nje ra nya kɨ low'ə'tɨ kɨ rɔ Luwə'tɨ kɨ nje mbət'ə, kadɨ ra kulə kin, tokɨ ndɔkɨ *Mojɨ ra'n dɔ nja'ne'tɨ me kulə'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ra me Kəy'tɨ lə Luwə kin be tɔ*.
3 Tokɨ rɔta'tɨ, Jeju asɨ ta pitɨ kɨ utə nya Mojɨ sanyi tokɨ jɨ gəri kadɨ nje kində kəy aw kɨ kɔsikurə utə kəy kin be.
4 Kəy kɨ aw kɨ nje kində ne el goto. Nga ningə njera nya'gɨ pətɨ in Luwə.
5 Mojɨ in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ me kulə'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ndɔkɨ ra me Kəy'tɨ lə Luwə. Nan k'in ə in ngonn njekulə kare. Kulə li'ə in kadɨ el de'gɨ ta ɔjidɔ nya'gɨ kɨ Luwə a el me ndɔ'tɨ kɨ lo ti'tɨ.

‡ **2:12 2.12** Pa'gɨ 22.23 § **2:13 2.13** Ejay 8.17 * **3:2 3.2** Kɔr Isirayel'gɨ 12.7

6 Nan Kirisitɨ ra dɔ nja'ne'tɨ, asɨ kadɨ j'uwə kul'ə to Ngonn lə Luwə, kɨ
Luwə un'ə ində dɔ kəy'tɨ lə'ne. J'in ə, j'in kəy'gɨ li'ə, re j'uwəi tɔgɨ'je ba,
taa jɨ rai rɔnel dɔ nya kindəmedɔtɨ lə'je tɔ.

Kɔrkon lə de'gɨ lə Luwə

7 Majɨ kadɨ uri mbi'se oyi dɔ ta kɨ Ndil Luwə el:
Dɔkagilo kɨ ɓone kin, re oyi ndu Luwə ningə,
8 ononyi'se kadɨ adi me'se ngan tokɨ ndɔkɨ kaw'se'gɨ tanyi m'in rɔ kin be,
dɔkagilo'tɨ kɨ nanyi m'in me diləlo'tɨ.
9 Oyo in dɔkagilo'tɨ kɨ kaw'se'gɨ indəi kadɨ'de sə'm ə nanyi m'in
go ɓal'tɨ kɨ dɔsɔ'tɨ kɨ m'ra nya'gɨ m'adɨ oyi kɨ kum'de kin.
10 In be ə, wongɨ ra'm ngayn kɨ ginn kojɨ kin,
Adɨ m'el m'ene, me'de nanyi kɨ lo ndəm ta row'tɨ.
Lo kadɨ gəri nya kɨ m'njɨ m'nginə rɔ'de'tɨ goto.
11 Be ə, me wongɨ'tɨ lə'm, m'un'n mindɨ'm m'ene:
A uri me ɓe kɔrkon'tɨ kɨ m'njɨ m'ra tadɔ lə'de kam el ratata[†].
12 Be ə, ngannkon'm'gɨ, majɨ kadɨ indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, kadɨ de
madɨ kare dann'se'tɨ aw kɨ me kɨ majel eke me ngan kɨ kadɨ aw si'ə adɨ
təl gidɨ'ne adɨ Luwə kɨ nje kisɨ kumngayira el.
13 Tokɨ ɓone Luwə nanyi kɨ lo kel'se ta'tɨ ɓay kin, majɨ kadɨ uləi dingəm
me nan'tɨ kɨ ndɔ'gɨ kare kare pətɨ, dɔkagilo'tɨ kɨ isɨ oyi dɔ ndɔ ɓar ɓone
ɓay kin. Rai be kadɨ majel ədɨ de kare dann'se'tɨ adɨ təl nje me ngan el.
14 Tokɨ rɔta'tɨ, j'in kɨ kində rɔ nan'tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ. Nan k'in ə, kunme
kɨ ndɔkɨ j'uni me'je j'adi'ə, jɨ təli njekunme'gɨ kin, kadɨ j'uwəi ba bitɨ ta
tɔlta nya'gɨ'tɨ.
15 Makitu lə Luwə ene:
Dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone kin, re oyi ndu Luwə ə,
ononyi'se kadɨ adi me'se ngan tokɨ ndɔkɨ kaw'se'gɨ tanyi'n rɔ diləlo'tɨ kin
be.
16 Ke nan'gɨ ə, oyi ndu Luwə ə təli tanyi rɔ diləlo'tɨ wa? In nje'gɨ kɨ Mojɨ
ɔrnon'de ə te se'de me ɓe'tɨ kɨ Ejipitɨ inɓe kin.
17 Eke nje'gɨ kɨ ra tɔ ə, wongɨ ra Luwə se'de ɓal dɔ sɔ wa? Wongɨ ra
Luwə kɨ nje'gɨ kɨ rai majel ə ninn'de ra dɔnan'tɨ ɓisiri ɓisiri diləlo'tɨ kin.
18 Eke nje kɨ ra tɔ ə, Luwə iw rɔ'ne kadɨ a uri ɓe kɔrkon'tɨ el ratata wa?
In nje kɨ mbeti kadɨ təli rɔ'de go'ə'tɨ kin[‡].
19 J'oo kadɨ asi kur me ɓe kɔrkon'tɨ lə Luwə el, tadɔ mbeti kadɨ uni me'de
adi'ə.

4

1 Be ə, tokɨ dɔkagilo kunmindɨ kur me ɓe kɔrkon'tɨ lə Luwə nanyi ɓay
kin ə, majɨ kadɨ j'indəi kumkədɨ dɔ rɔ'je'tɨ kadɨ de madɨ kare nja'a nanyi
gogɨ el.
2 Tadɔ j'in kaa, tokɨ iləimbər Poyta kɨ majɨ adi kaw'je'gɨ inɓe kin tɔ ə,
iləimbər kin adi'je tɔ. Nan k'in ə, Poyta kɨ majɨ kɨ kaw'je'gɨ oyi kin, to to
nya kɨ kare rɔ'de'tɨ, tadɔ taai kɨ kunme el.
3 Ningə j'in kɨ j'uni me'je, j'a j'asi kadɨ j'uri me ɓe kɔrkon'tɨ kin, tokɨ
Makitu lə Luwə el'n ene:
Me wongɨ'tɨ lə'm, m'iw rɔ'm m'ene:
A uri me ɓe kɔrkon'tɨ lə'm el ratata[*].
Nga ningə, tokɨ rɔta'tɨ, Luwə tɔlta kulə lə'ne mayinu lo tumginn
dɔnangɨ'tɨ.

---

† **3:11 3.11** 7-11; Pa'gɨ 95.7-11 ‡ **3:18 3.18** 16-18; Kɔr Isirayel'gɨ 14.1-35; Pa'gɨ 95.11 * **4:3 4.3** Pa'gɨ 95.11

4 Tokɨ rɔta'tɨ, makitu lə Luwə elta ɔjɨ'n dɔ ndɔ kɨ nja siri ene: «Luwə ɔr
kon me ndɔ'tɨ kɨ nja siri dɔ kulə'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ra'de[†].»
5 Makitu lə Luwə el ɓay ene: «A uri me ɓe kɔrkon'tɨ lə'm kɨ m'njɨ m'ra
tadɔ lə de kin el ratata[‡].»
6 Nje'gɨ kɨ iləimbər Poyta kɨ majɨ adi'de kete, uni me'de dɔ ta'tɨ kɨ Luwə
el'de el. Adɨ lo kadɨ a uri me ɓe kɔrkon'tɨ lə Luwə kin goto. Re to be kaa,
tarow to tagira ɓay kadɨ nje kɨ rangɨ a uri'tɨ.
7 In be ə, Luwə ində dɔ ndɔ kɨ rangɨ dana, ɓar'a ene: «Ndɔ kɨ ɓone».
Luwə el ta'gɨ kin ɓal ngayn kete go ta'gɨ'tɨ kɨ kaw'je'gɨ mbeti ta'a'tɨ. El
ta'gɨ kakin kɨ ta *Dabidɨ, me makitu Pa'gɨ'tɨ li'ə kɨ ndangɨ kete ene:
«Bone kin ə, oyi ndu Luwə ə,
ononyi'se kadɨ adi me'se ngan,» tokɨ m'el'n'se kete.
8 Tokɨ rɔta'tɨ, re Jojuwe ɔr non Isirayel'gɨ aw se'de me ɓe kɔrkon'tɨ lə
Luwə ə, Luwə a elta lə ndɔ kɔrkon kɨ rangɨ gogɨ el nga[§].
9 Be ə, ndɔ kɔrkon kɨ rangɨ lə de'gɨ lə Luwə to non ɓay. A in ndɔ kɔrkon
kɨ tanan kɨ ndɔ kɨ nja siri kɨ Luwə ɔr'n kon kin be.
10 Tadɔ de kɨ ur lo kɔrkon'tɨ lə Luwə ə, a ɔr kon dɔ kulə'tɨ lə'ne, tokɨ
Luwə ɔr'n kon dɔ kulə'tɨ lə'ne kin be tɔ.
11 Be ə, majɨ kadɨ j'indəi tɔgɨ dɔ rɔ'je'tɨ kadɨ j'uri me ɓe kɔrkon'tɨ kin.
Adɨ j'indəi kumkədɨ dɔ rɔ'je'tɨ kadɨ de madɨ kare dann'je'tɨ təl nje mbətɨ
ta kɨ ta Luwə'tɨ adɨ osɨ tokɨ kaw'je'gɨ osi kete kin be el nga.
12 Ta lə Luwə in ta kisɨ kumngayira, aw kɨ tɔgɨ ngayn tɔ. Ta'a atɨ utə
kiyərɔ kɨ ta kat'a in dow joo. Ta lə Luwə a ur rɔ'je'tɨ mirikɨ mirikɨ. A
aw ɔdɨ dann ngarme'je kɨ ndil'je nu. Ningə ta rɔ'je'gɨ kɨ rɔti ta nan, kɨ
mbitɨ kaa aw ɔdɨ tɔ. Kɔjitara'gɨ lə'je kɨ majɨ, kɨ kɨ majel kɨ mərta'gɨ kɨ dɔ
ngarme'je'tɨ kaa, ta lə Luwə te kɨ ginn'ə.
13 Nya kare kɨ mbunə nyakində'gɨ'tɨ lə Luwə kɨ iyə rɔ'ne takum'ə'tɨ goto.
Nya'gɨ pətɨ naji rɔ'de takum'ə'tɨ ar njay njay. Ningə in non Luwə'tɨ tɔ ə
nan a ɔr ginn kulə ra'ne'gɨ.

Jeju in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ

14 Adɨ j'uwəi kunme lə'je kɨ j'eli ta dɔ'tɨ non de'gɨ'tɨ taga kin ba, tadɔ,
tokɨ rɔta'tɨ, j'awi kɨ kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ aw kɨ tɔgɨ, kɨ
ində dɔran gangɨ. Adɨ in Jeju Kirisitɨ kɨ Ngonn lə Luwə.
15 *Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ lə'je kakin, asɨ gakɨ kadɨ ingə kon
se'je dɔ tɔgɨ kasɨ'gɨ'tɨ el lə'je. Tokɨ rɔta'tɨ, inɓe kaa, nanyi'ə me nya'gɨ'tɨ
pətɨ to j'in be tɔ. Nan k'in ə, in osɨ me majel'tɨ nja kare el.
16 Adɨ j'ɔti ndəkba kɨ non kumbər konɓe'tɨ lə Luwə kɨ nje memajɨ, kɨ
me kɨ tinyi katɨ. Lo kin'tɨ ə, Luwə a inyə'n go majel'gɨ lə'je kɔ num, taa
memajɨ li'ə kaa a nanyi se'je num, kadɨ to ra se'je dɔkagilo'tɨ kɨ me'je ge.

5

1 Tokɨ rɔta'tɨ, kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, kare kare pətɨ, Luwə
ə mbətɨ'de dann de'gɨ'tɨ. Ningə Luwə ində'de kadɨ rai kulə lə'ne tadɔ
majɨ lə de'gɨ kakin. Kulə lə'de in kadɨ adi kadikare num, taa ujəi nyamosɨ
kadikare adi Luwə tadɔ majel'gɨ lə de'gɨ kɨ rai num tɔ.
2 Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ inɓe kɨ dɔ'ne kaa, aw kɨ kasəl'gɨ
lə'ne ngayn tɔ. Be tɔ ə, a asɨ kadɨ oo kumtondoo lə nje kɨ gəri el ə rai
majel kɨ de'gɨ kɨ ndəmi tarow.

---

† **4:4 4.4** Lotum 2.2 ‡ **4:5 4.5** Pa'gɨ 95.7-8 § **4:8 4.8** Ndukun kɨ nja joo 31.7; Jojuwe 22.4

3 In tadɔ kasəl'gɨ li'ə kakin ə, a ujə mosɨ kadikare adɨ Luwə tadɔ majel'gɨ
lə'ne inɓe num, taa tadɔ majel'gɨ lə de'gɨ num tɔ*.
4 Ra kulə to njekujənyamosɨ kadikare in kɔsigonn, nan k'in ə de a ində
rɔ'ne kɨ dɔ rɔ'ne tadɔ k'ingə'n kɔsigonn kin el. De a ingə kɔsigonn kin kɨ
takul ɓar kɨ Luwə ɓar'a taa. Nya kin ə ra, dɔkagilo'tɨ kɨ ɓarɨ'n *Aron.
5 Be tɔ ə, yan Kirisitɨ kaa to be tɔ. In inɓe ə adɨ rɔ'ne tɔɓar kadɨ n'təli'n
kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ utə ndəgə'gɨ el. Nan ingə ji Luwə'tɨ
kɨ el'ə ene:
«In ə, in ngonn'm,
Ulə ngirə ɓone, m'in m'təl Baw'i.»
6 Me Makitu'tɨ lə Luwə, lokɨ rangɨ'tɨ, Luwə el ɓay ene:
«In njekujənyamosɨ kadikare kɨ a isɨ ratata,
To Melkisedekɨ be†.»
7 Dɔkagilo'tɨ kɨ Jeju in dɔnangɨ'tɨ ne ɓay, elta kɨ Luwə kɨ row'gɨ kɨ dangɨ
dangɨ, taa el si'ə ta nja banyi banyi kɨ sɔl dɔ, kɨ ndu'ne kibo taa kɨ mann
non kum'ne'tɨ, Luwə kɨ asɨ kadɨ ta'a ta koy'tɨ‡. Ningə Luwə oo dɔ ndu'ə
tadɔ kulə kɨ ulə dɔ'ne ginn tɔg'ɔ'tɨ.
8 Tokɨ rɔta'tɨ, In Ngonn Luwə inɓe, nan kɨ gorow kon'gɨ'tɨ kin pətɨ, ndo
kadɨ təl rɔ'ne go Luwə'tɨ.
9 Lokɨ Jeju tɔlta kulə'gɨ pətɨ kɨ ra kadɨ ra nga ningə, Jeju təl row kajɨ kɨ
a to ratata tadɔ de'gɨ pətɨ kɨ nje təl rɔ'de go'ə'tɨ.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə ində kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ to
Melkisedekɨ be.

Ndangɨ nan tadɔ tusɨ row kɨ majɨ k'inyə kɔ el

11 Nya'gɨ toi ngayn kadɨ j'eli dɔ ta'tɨ kin, nan k'in ə, lo kadɨ j'ɔr me'ə
kadɨ ar njay dɔ'se'tɨ adɨ gəri goto, tadɔ ngan sese ngayn kadɨ in gəri me
nya'gɨ kalangɨ.
12 Tokɨ rɔta'tɨ, dɔkagilo kɨ rai me ta'tɨ lə Luwə kin in ngayn nga, adɨ majɨ
kadɨ təli njendo de'gɨ ndu Luwə nga. Nan bitɨ ɓone kaa, in gei kadɨ de'gɨ
kɨ rangɨ ə ndoi'se nya ɔjidɔ ta lə Luwə kɨ ndoi lo kulə ngirə'tɨ nu inɓe kin
ɓay. Gei mba to ngann'gɨ kɨ kasɨ be ɓay um nyakusɔ lə ngatɔgɨ'gɨ kɨ tɔg'ɔ
to'tɨ el.
13 De kɨ nanyi kɨ lo kanyi mba kon'ne'tɨ in ngonn kɨ kasɨ. Gər k'elta dɔ
nya'tɨ kɨ rɔta'tɨ el.
14 Nga ningə, nyakusɔ kɨ tɔg'ɔ to'tɨ in tadɔ ngatɔgɨ'gɨ. Tadɔ kigo kulə'gɨ'tɨ
kɨ isɨ rai kɨ ndɔ'gɨ kare kare pətɨ me kisikidɔtaa'tɨ lə'de, asi kadɨ ɔri mbunə
nya kɨ majɨ kɨ nya majel nan'tɨ.

6

1 Tadɔ nya kin ə, majɨ kadɨ jɨ rai dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ ndɔkɨ jɨ ndoi'de kete lo
kulə ngirə'tɨ nu ɔjidɔ Kirisitɨ par el nga. Nan kɨ ngɔsine kin, adɨ jɨ turi
kum'je dɔ nya'tɨ lə de'gɨ kɨ tɔgɨ gangɨ. Adɨ jɨ təli jɨ rei kadɨ ndoi'je nya'gɨ
kɨ lo kulə ngirə'tɨ adɨ in: tusɨ kinyəi gorow njiyə'gɨ kɨ majel kɨ a aw se'je
koy'tɨ kɔ,
2 kɨ kunme kadɨ Luwə kin el nga to nyando'gɨ kɨ ɔjidɔ ɓatəm'gɨ kɨ dangɨ
dangɨ, kɨ kində ji dɔ'tɨ, kɨ kində njekoy'gɨ taa lo koy'tɨ, kɨ takigangɨ kɨ bitɨ
kɨ non'tɨ lə Luwə.
3 J'a ji ndoi nan nya lə de'gɨ kɨ tɔgɨ gangɨ nga, re Luwə adɨ'je tarow.

---

* **5:3 5.3** Lebitikɨ 9.7 † **5:6 5.6** 5-6; Pa'gɨ 2.7, 110.4 ‡ **5:7 5.7** Mat 26.36-46; Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46

4 Adɨ j'uni to nyando, ta lə nje'gɨ kɨ təli osi me panjiyə'de'tɨ kɨ kete:
kum'de in kɨ te kɨ takul kunjɨ lə Luwə. Nanyi kadikare kɨ dɔran'tɨ oyi
num, taa ingəi Ndil Luwə num tɔ.
5 Ndigi Poyta kɨ majɨ lə Luwə kadɨ in ta kɨ majɨ ngayn, taa gəri nya kɨ
ɔjidɔ tɔgɨ'gɨ kɨ a rei nan'tɨ kɨ dɔkagilo kɨ Luwə a ulə'n ngirə konƀe kɨ a re
num tɔ.
6 Nan re in be kaa, təli osi me panjiyə'de'tɨ kɨ majel kɨ kete kin gogɨ.
Ko de'gɨ kakin, lo kadɨ de a təl re se'de kɨ nja joo ƀay kadɨ inyəi gorow
njiyə'de goto. Tokɨ rɔta'tɨ, ƀəri Ngonn lə Luwə dɔ kagidəsɨ'tɨ tokɨ rangɨ
ƀay. Ningə uləi rɔsɔl dɔ'a'tɨ takum de'gɨ'tɨ.
7 Adɨ j'uni nyando kɨ dɔ lo ndɔɔ'tɨ, lokɨ dɔnangɨ anyi mann ndi kɨ isɨ ədɨ
kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, ə te kɨ kandɨ kɨ majɨ adɨ nje'gɨ kɨ de'gɨ ndɔi adɨ'de tɔ
ningə, tɔji kɨ taga kadɨ Luwə njangɨ dɔ lo ndɔɔ kakin.
8 Nan re dɔnangɨ uwə tone'gɨ kɨ konn'gɨ yo ningə, in dɔnangɨ kɨ nda'a
goto. Luwə a mann'a tɔlta dɔnangɨ kin in kadɨ uləi por dɔ'a'tɨ par.
9 Ngannkon'je'gɨ kɨ njendigɨ'gɨ lə'je, re j'elita kin be mindɨ kaa, jɨ gər
me'je'tɨ majɨ kadɨ in, in dɔ row kɨ majɨ'tɨ. Dɔ row kɨ a te sese kajɨ'tɨ.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə in njera nya kɨ dana kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ. Adɨ me'ə a
oyi dɔ nya kɨ majɨ'tɨ kɨ rai el. Rai kɨ njekunme madɨ'gɨ, ningə sii ta ra'a'tɨ
ne ƀay. Nya ra'gɨ kɨ majɨ kɨ isɨ rai kin tɔjɨ kadɨ in ndigi Luwə.
11 Nan ndigɨ lə'je in kadɨ de kɨ ra dann'se'tɨ uwə tɔgɨ'ne ba, ə nanyi kɨ
lo ra majɨ'tɨ tokɨ sii rai kin bitɨ ndɔ kɨ dɔboy'tɨ. Ningə a ingəi nya'gɨ pətɨ
kɨ indəi me'se dɔ'tɨ.
12 Jɨ ndigɨ kadɨ təli nje yai'gɨ el. Nan kadɨ ndaji panjiyə nje'gɨ kɨ uni
me'de adi Luwə ə ai kɨ koreme. Nje'gɨ kin ə, ingəi nya majɨ'gɨ kɨ Luwə
un'n ndu'ne kadɨ n'adɨ'de.

Nyakində me dɔ'tɨ kɨ rɔta'tɨ

13 Lokɨ Luwə un ndu'ne adɨ Abiraham, dann go kunndu lə'ne kakin kɨ
kiw rɔ me tɔ'ne'tɨ inƀe. Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ rangɨ kɨ utə kadɨ iw rɔ'ne kɨ tɔ'a
goto.
14 Luwə ene: «M'a m'njangɨ dɔ'i tokɨ rɔta'tɨ, ə m'a m'adɨ ginn kawi'gɨ
banyinan*.»
15 Abiraham ngəm go ndukun lə Luwə kɨ koreme. Be ə, ingə'n nya kɨ
Luwə un ndu'ne ad'a.
16 Lokɨ de'gɨ iwi rɔ'de ningə, iwi rɔ'de kɨ tɔ de kɨ boi utə'de. Kiw rɔ
kakin a tɔjɨ kadɨ ta'gɨ kɨ n'eli in ta'gɨ kɨ rɔta'tɨ. Adɨ a ində gangɨ ta'gɨ kɨ
ta'de asɨ nan dɔ'tɨ el.
17 Ningə Luwə ge tɔjɨ nje'gɨ kɨ a ingəi nya majɨ'gɨ kɨ un'n ndu'ne kakin
kɨ taga ar njay ƀay, kadɨ ndukun'gɨ lə'ne a yətɨ el. Be ə, dann go kun mindɨ
lə'ne kɨ kiw rɔ ƀay.
18 Kun mindɨ in kɨ kiw rɔ in nya'gɨ kɨ joo kɨ de a yətɨ'de el. Be ə me kun
mindɨ'tɨ eke me kiw rɔ'gɨ'tɨ lə Luwə kin, a in ta'gɨ kɨ ngom el ratata, adɨ
ta'gɨ kin ulə dingəm me'je'tɨ ngayn, j'ingi kɨ j'inyəi nya'gɨ pətɨ kadɨ j'uwəi
nya kindəmedɔtɨ, kɨ adɨ'je kin ba.
19 Nyakində me dɔ'tɨ kin ra adɨ kisikidɔtaa lə'je to to kəy kɨ kində dɔ
mbal'tɨ be. In nya kɨ de a tadɨ dɔ'tɨ el num, taa in nya kɨ ngan num tɔ,
ningə ində ku gangɨ lokɨ me Kəy'tɨ lə Luwə kɨ to dɔran'tɨ gangɨ, ə ur me
lo'tɨ kɨ ar njay njay njay utə mad'a'gɨ.
20 In lo kin ə, Jeju ur'tɨ kete non'tɨ ge to nje te tarow non'tɨ ge. Jeju təl
kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ ratata to Melkisedekɨ be.

---

* **6:14 6.14** Lotum 22.16-17

7

Melkisedekɨ njekujənyamosɨ kadikare

1 Melkisedekɨ kakin in ngar kɨ ɓebo Salem'tɨ, taa in njekujənyamosɨ
kadikare lə Luwə kɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ. In ə ingə Abiraham lokɨ təl lo
tətɨ rɔ'tɨ kɨ tətɨ ngar'gɨ, ə njangɨ dɔ'a tɔ.
2 In ə, Abiraham ad'a kɨ kare me nya kɨ dɔgɨ'tɨ, me nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ təl'n
ta rɔ'tɨ. Kɨ dɔkete, kɔr me tɔ kɨ nan Melkisedekɨ in «ngar kɨ njera nya kɨ
dana». Ɓay taa, Melkisedekɨ in ngar kɨ ɓebo Salem'tɨ tɔ, kɔr me tɔ kakin
nan: «Ngar kɨ nje lapiya*.»
3 Makitu lə Luwə elta lə baw Melkisedekɨ eke ta lə kon'a el, num taa elta
lə ginn kaw'gɨ el num tɔ. Ɓay taa, elta dɔ koj'o'tɨ eke dɔ koy'o'tɨ el ratata
num tɔ. Tanan kɨ Ngonn lə Luwə, ningə in njekujənyamosɨ kadikare kɨ a
isɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ.
4 In gəri majɨ kadɨ Melkisedekɨ in de kɨ nda'a in ngayn. Be ə, kaw'je
Abiraham inɓe kaa, ad'a kɨ kare me kɨ dɔgɨ'tɨ, me nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ təl'n lo
rɔ'tɨ†.
5 Nan de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə *Lebi, kɨ sii rai kulə kujənyamosɨ kadikare,
tɔgɨ isɨ dɔ'de'tɨ, kigo ndukun'tɨ lə Mojɨ, kadɨ taai kɨ kare me kɨ dɔgɨ'tɨ me
nya'gɨ'tɨ pətɨ kɨ ingəi ji ngann Isirayel'tɨ adɨ in ngannkon'de'gɨ, kɨ in ginn
kaw'tɨ lə Abiraham.
6 Melkisedekɨ in ginn kojɨ'tɨ lə Lebi el, nan Abiraham ad'a nya kare me
kɨ dɔgɨ'tɨ me nya'gɨ pətɨ kɨ ingə. Adɨ Melkisedekɨ njangɨ dɔ Abiraham kɨ
Luwə un ndu'ne ad'a.
7 Ningə tokɨ rɔta'tɨ, ngatɔgɨ ə a njangɨ dɔ ngonn kɨ du.
8 Ginn kaw'gɨ lə Lebi kɨ nje taa kɨ kare me kɨ dɔgɨ'tɨ, me nya majɨ'gɨ'tɨ
ji ndəgɨ Isirayel'gɨ'tɨ, in de'gɨ kɨ a oyi. Nan kɨ ɔjidɔ Melkisedekɨ, Makitu lə
Luwə el kadɨ in, isɨ kumngayira.
9 Kɨ dɔboy'tɨ, ta kɨ kadɨ j'eli ənn: dɔkagilo'tɨ kɨ Abiraham adɨ kɨ kare me
kɨ dɔgɨ'tɨ me nyakingə'ne'gɨ'tɨ pətɨ kin, Lebi kɨ ginn kaw'a'gɨ in nje taa kɨ
kare me kɨ dɔgɨ'tɨ me nya'gɨ'tɨ pətɨ kin kaa, adɨ tɔ.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, dɔkagilo'tɨ kɨ Melkisedekɨ ingə'n Abiraham kin, oji Lebi
el ɓay, nan k'in ə, in mosɨ kaw'ne Abiraham'tɨ nga.
11 Me ndukun'tɨ lə ngann Isirayel'gɨ, in de'gɨ kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Lebi
ə majɨ kadɨ de'gɨ mbətɨ'de adɨ rai kulə kujənyamosɨ kadikare'gɨ. In
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ to Aron be. Nan row ra kulə kujənyamosɨ
kadikare lə'de to asɨ nan berere el. Re in be el ə, de a sangɨ njekujənyamosɨ
kadikare kɨ rangɨ to Melkisedekɨ be ɓay el nga.
12 Nga ningə, re row ra kulə kujənyamosɨ kadikare kɨ ginn kaw'tɨ lə Lebi
yətɨ ningə, in go'tɨ kadɨ ndukun kaa yətɨ tɔ.
13 Ningə Burəɓe lə'je kɨ ta'gɨ kin ɔjidɔ'a, in ginn kaw'tɨ lə Lebi el, nan
in ginn kaw'tɨ kɨ rangɨ. Ningə ginn kaw'tɨ kin, de madɨ kɨ ra kulə to
njekujənyamosɨ kadikare dɔ ringiri lo'tɨ goto.
14 De'gɨ pətɨ gəri kadɨ oji Burəɓe lə'je ginn kojɨ'tɨ lə Juda. Ningə kɨ ɔjidɔ
ginn kojɨ kin, Mojɨ elta madɨ dɔ'tɨ el, lokɨ elta kɨ ɔjidɔ njekujənyamosɨ
kadikare'gɨ.

Njekujənyamosɨ kadikare kɨ rangɨ kɨ tanan kɨ Melkisedekɨ

15 Ngɔsine nya'gɨ toi ar njay nga. Njekujənyamosɨ kadikare kɨ rangɨ kɨ
in ginn kojɨ'tɨ lə Lebi el, kɨ to to Melkisedekɨ be re.
16 In təl njekujənyamosɨ kadikare kɨ gorow lə ndukun kigo kojɨ kɨ darɔ'tɨ
el, nan kigo tɔgɨ kisikidɔtaa'tɨ kɨ a to ratata.

---

* **7:2 7.2** 1-2; Lotum 14.17-20 † **7:4 7.4** KNK 2.29

17 Tokɨ rɔta'tɨ, Makitu lə Luwə el ene:
«In njekujənyamosɨ kadikare kɨ ratata,
tokɨ ndɔ kɨ Melkisedekɨ isɨ'n be.»
18 Be ə, kunndu'gɨ kɨ kete, in kɨ bujɨ kɔ tadɔ tɔg'ɔ goto, taa nda'a kaa
goto tɔ.
19 Ndukun'gɨ lə Mojɨ asi kadɨ rai adɨ de'gɨ asi nan berere takum Luwə'tɨ
el. Nga ningə nya kindəmedɔtɨ kɨ majɨ utə ndukun'gɨ lə Mojɨ in kɨ kadɨ'je.
Ningə kɨ takul'ə j'asi kadɨ jɨ re kɨ rɔ Luwə'tɨ.
20 Nya kɨ rangɨ ɓay, nya'gɨ kin pətɨ rai nya kɨ takul kiw rɔ lə Luwə. Nan
ndəgə'gɨ tei njekujənyamosɨ kadikare kɨ kanjɨ kun mindɨ lə Luwə.
21 Nan kɨ ɔjidɔ Jeju, Luwə iw rɔ'ne, lokɨ el ene:
«M'in Burəɓe m'a m'iw rɔ'm m'a m'‡yətɨ mindɨ'm el,
nan m'a m'el m'ene:
in njekujənyamosɨ kadikare kɨ ratata.»
22 Be ə, kɨ row kiw rɔ lə Luwə kin, jɨ tinyi me'je katɨ kadɨ j'ingəɨ kunmindɨ
kɨ sigɨ kɨ majɨ utə in kɨ kete kin sanyi kɨ takul Jeju.
23 Nya kɨ rangɨ ɓay, njekujənyamosɨ kadikare kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Lebi
banyinan. Nan k'in ə, koy tɔl'de taa taa adɨ lo kadɨ rai kulə kujənyamosɨ
kadikare kin ratata goto.
24 Nan Jeju in nje kisɨ ratata, ningə kulə kujənyamosɨ kadikare li'ə a tokɨ
non'ne'tɨ tɔ.
25 In be ə, Jeju asɨ kadɨ kajɨ kɨ ratata de'gɨ kɨ nje re kɨ rɔ Luwə'tɨ kɨ
takul'ə. Tokɨ rɔta'tɨ, in nje koy el adɨ a elta kɨ Luwə kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ
tadɔ lə'de.
26 Jeju in kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ majɨ kadɨ j'ingəɨ. In ar
njay num, ra nya kɨ majel nja kare el num, taa Luwə ɔs'ɔ ngərəngɨ kadɨ
njeramajel'gɨ'tɨ num tɔ. Ningə, un'ə ində adɨ isɨ ngərəngɨ dɔran'tɨ nu, dɔ
nya'gɨ'tɨ pətɨ.
27 Jeju to to ndəgɨ kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kam el, adɨ in nya
kɨ nda'a goto rɔ'a'tɨ kadɨ ujə nya mosɨ kɨ ndɔ'gɨ kare kare'gɨ pətɨ kɨ kadɨ
Luwə inyə'n go majel'gɨ lə'ne inɓe num, taa kadɨ inyə'n go majel'gɨ lə
bulə de'gɨ pətɨ kɔ tɔ. Jeju ujə nya mosɨ kadikare nja kareba par ə asɨ nakɨ.
Adɨ in kadikare darɔ'a inɓe kɨ adɨ dɔ kagidəsɨ'tɨ kin.
28 Tadɔ ndukun lə Mojɨ ində ji'ne dɔ de'gɨ'tɨ madɨ kɨ kulə ra'de asɨ nan
el, to njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kibo. Nga ningə kiw rɔ lə Luwə kɨ re go
ndukun'tɨ, ində ji'ne dɔ Ngonn'o'tɨ to kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ,
in kɨ asɨ nan bitɨ kɨ non'tɨ.

8

Jeju in njekujənyamosɨ kadikare kibo

1 Ta kɨ bo utə kɨ kadɨ j'eli dɔ ta'tɨ kin ə to kin: J'awi kɨ kibo lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ be kin non, kɨ isɨ me dɔran'tɨ, dɔjikɔl lo
kisɨ Konɓe'tɨ lə Luwə, kɨ nje tɔgɨ kɨ ətɨ ɓol*.
2 Isɨ nje ra kulə lə'ne adɨ Luwə me lo'tɨ kɨ ar njay, kɨ me *kəyku kɨ rɔta'tɨ
kɨ Burəɓe inɓe ə ra um in de ə ra el.
3 Kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, kare kare pətɨ, kulə lə'de in kadɨ
adi nya'gɨ Luwə num, rei kɨ kadikare mosɨ'gɨ num tɔ. Be tɔ ə, in gorow'ə'tɨ
kadɨ Jeju kaa, aw kɨ nya kadɨ adɨ kadikare'tɨ tɔ.
4 Tokɨ rɔta'tɨ, re Jeju in dɔnangɨ'tɨ ne ningə, a in njekujənyamosɨ
kadikare el, tadɔ njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ isɨ rai kulə kin kigo
ndukun'tɨ lə Mojɨ, sii dɔnangɨ'tɨ ne ə binəm nga.

‡ **7:21 7.21** 5.6; Pa'gɨ 110.4 * **8:1 8.1** Pa'gɨ 110.1

5 *Njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kakin, isɨ ra kulə me kəyku'tɨ lə Luwə.
Nan kəy kin in ndil nya par kɨ rɔta'tɨ kɨ to dɔran'tɨ. Tokɨ rɔta'tɨ, lokɨ Mojɨ
ulə ngirə kadɨ ra kəyku lə Luwə, Luwə el'ə ene: «Ur mbi majɨ oo'n dɔ ta
kɨ m'a m'el'i kam: majɨ kadɨ ra kəyku lə Luwə kin tokɨ ndɔkɨ m'ɔj'i dɔ
mbal'tɨ†.»
6 Nan ngɔsine, Jeju aw kɨ kulə kɨ nda'a in ngayn utə kulə lə
njekujənyamosɨ kadikare'gɨ. Adɨ in ə, in nje ra mbunə lo'tɨ tadɔ kunmindɨ
kɨ majɨ utə, kɨ ngirə in kɨ kində dɔ kunndu'tɨ kɨ majɨ utə tɔ.

Kunmindɨ kɨ kɔkɔ kɨ kɨ sigɨ

7 Re kunmindɨ kɨ kete asɨ kadɨ tɔlta'ne ndakɨ nga ə‡, Luwə a aw kɨ ndoo
kində kunmindɨ kɨ rangɨ kɨ njajoo el nga.
8 Nan, Luwə kɔl kɨ de'gɨ lə'ne tadɔ majel'gɨ kɨ rai, ene:
Oyi ndɔ'gɨ a rei non,
kɨ m'a m'un mindɨ'm kɨ sigɨ,
kɨ de'gɨ kɨ Isirayel'tɨ num,
kɨ de'gɨ kɨ Jude'tɨ num tɔ.
9 Kunmindɨ kin, a to to kunmindɨ,
kɨ ndɔkɨ m'un kɨ kaw'de'gɨ el,
ndɔkɨ m'uwə'n ji'de
kadɨ m'te'n se'de dɔnangɨ Ejipitɨ'tɨ kɨ taga kin.
Lo kadɨ rai dɔ nja'de'tɨ sə'm me kunmindɨ'tɨ kin goto.
Be ə, m'in Burəɓe, m'a m'təl gidɨ'm madɨ'de tɔ.
10 Burəɓe ene:
Kunmindɨ kɨ m'a m'un madɨ
de'gɨ kɨ Isirayel'tɨ go ndɔ'gɨ'tɨ kin ə to kin:
M'a m'adɨ'de nyagər
kadɨ gəri ndukun'gɨ lə'm,
M'a m'ndangɨ ndukun'gɨ kakin ngarme'de'tɨ.
M'a m'in Luwə lə'de,
ə a in de'gɨ lə'm tɔ.
11 De madɨ kare kɨ a aw
ndo'de kɨ me ɓe'tɨ lə'ne,
eke ngonnkon'ne kadɨ gəri'm goto,
tadɔ de'gɨ pəti,
ulə ngirə dɔ de'gɨ kɨ tɔgɨ'tɨ bitɨ te'n dɔ ngann'gɨ kɨ du'tɨ,
a gəri m'in.
12 M'a m'inyə go ra go'tɨ el'gɨ lə'de kɔ,
me'm a oyi dɔ majel'gɨ'tɨ lə'de ratata§.
13 Lokɨ Luwə elta dɔ kunmindɨ kɨ sigɨ'tɨ ningə, in kin ɔjɨ kadɨ təl in kɨ
kete to nya kɨ kɔkɔ'tɨ. Ningə j'in pətɨ jɨ gəri kadɨ re nya to kɔkɨ ningə nanyi
ngayn el kadɨ a goto.

9

Row kɔsɨ məkəsɨ nanga non Luwə'tɨ kɨ kete

1 Kunmindɨ kɨ kete kaa, aw kɨ ndukun'gɨ kɨ tɔjɨ de'gɨ gorow gosɨ Luwə,
eke aw kɨ lo kəy kɨ dɔnangɨ'tɨ ne tɔ.
2 *Kəyku lə Luwə kɨ gangi me'ə joo in kɨ ra. Me kəy'tɨ kɨ dɔkete, kɨ ɓari'ə
lo kɨ ar njay, lo kində lambɨ kɨ bajɨ'ə in siri isɨ me'tɨ. Taa, tabilə kɨ mapa
kadikare kɨ kadɨ Luwə in dɔ'tɨ, isɨ'tɨ non tɔ.

---

† **8:5 8.5** Tekitaga 25.40 ‡ **8:7 8.7** Tekitaga 24.3-8 § **8:12 8.12** Jeremi 31.31-34

3 Ningə kəy kɨ nja joo kɨ ku gangɨ lo ra ta'tɨ, in lo kɨ ɓari'ə Lo kɨ ar njay
njay njay utə ndəgɨ lo'gɨ.
4 Lo kin'tɨ ə ɓukɨ ndujɨ kagɨ'tɨ ə iləi por dɔ'tɨ adɨ on ningə bany'a ətɨ
mbin in kɨ k'ilə nya'tɨ kɨ ra kɨ ɔr. Sandukɨ kunmindɨ kɨ gidə in kɨ ra kɨ ɔr
in'tɨ. Me sandukɨ'tɨ kakin ə, ku madɨ kɨ nyakusɔ kɨ ɓari'ə mann rosɨ me'ə
in səm'tɨ. Ku kakin gidə in kɨ ra kɨ ɔr tɔ. Ə kagɨ tɔsɨ lə Aron kɨ ndɔkɨ uwə
mbi'ne in me'tɨ tɔ. Ningə bar mbal'gɨ kɨ ndangi ta'gɨ kɨ ɔjidɔ kunmindɨ'gɨ
in me'tɨ tɔ.
5 Dɔ sandukɨ'tɨ kakin ə, tɔli kagɨ'gɨ joo kɨ toi to *Malayka'gɨ kɨ ɓari'de
eyina seruben'gɨ, kɨ ai kɨ kɔsigonn ngayn indəi'de dɔ'tɨ. Malayka'gɨ kakin
naji bagɨ'de dɔ lo siyə mosɨ kadikare kɨ ɔjɨ go k'inyə go majel'gɨ lə de'gɨ
kɔ. Nan k'in ə, in dɔkagilo kɨ kadɨ de ɔr'n ginn ta'gɨ kin pətɨ el ɓay.
6 Kəyku kakin in kɨ gangi lo joo. Njekujənyamosɨ kadikare'gɨ uri me
kəy'tɨ kɨ dɔkete kɨ ndɔ'gɨ kare kare pətɨ tadɔ ra kulə lə'de*.
7 Nan me kəy'tɨ kɨ nja joo, kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ kar'ne
ba par ə, a ur'tɨ nja kare me ɓal'tɨ kɨ kare. Lo kin'tɨ ə a re kɨ mosɨ da kadɨ
adɨ kadikare'tɨ Luwə kadɨ inyə'n go majel'gɨ lə njekujənyamosɨ kadikare
kibo inɓe kin kɔ num, ta nya ndəgɨ bulə de'gɨ kɨ rai kigo me ndigɨ'tɨ lə'de
el num tɔ†.
8 Ndil Luwə kɨ ndo'je kɨ takul nya'gɨ kin kadɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ kɨ me kəyku
lə Luwə kɨ dɔkete kin to'n ba ɓay ningə, takəy kur me lo'tɨ kɨ ar njay njay
njay utə mad'a'gɨ kin in kɨ te el ɓay.
9 Nyakɔjɨ'gɨ kin in ndil nya'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone. Kɔr me'ə nan:
kadikare'gɨ kɨ nya mosɨ'gɨ kɨ j'isɨ j'adi Luwə kin asi kadɨ rai adɨ me de
kɨ nje ra kulə kadɨ Luwə kɨ asɨ nan berere el.
10 Tokɨ rɔta'tɨ, nya'gɨ kin in ndukun'gɨ kɨ ɔjidɔ nyakusɔ eke nya kanyi kɨ
kujɨ nyara'gɨ kɨ ɔjidɔ togɨ ji kɨ mann par. Nya'gɨ kin in kujɨ nyara lə de'gɨ
kɨ dɔnangɨ'tɨ ne. Nda'de to'tɨ tadɔ dɔkagilo kɨ nden be par, bitɨ dɔkagilo'tɨ
kɨ Luwə a ində'n ginn ndukun'gɨ kɨ sigɨ.

Kirisitɨ adɨ rɔ'ne kadikare'tɨ

11 Nan Kirisitɨ re to kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kadɨ adɨ'je nya
majɨ'gɨ kɨ toi ne nga. Kirisitɨ ur me kəyku'tɨ kibo ngayn num, asɨ nan
berere num tɔ. In kəyku kɨ de'gɨ ə rai kɨ ji'de el num, taa in kəy kɨ goto
dɔnangɨ'tɨ ne num tɔ.
12 Kirisitɨ ur me kəy'tɨ kɨ ar njay njay njay utə mad'a'gɨ kakin nja kareba
par. Ur me kəy'tɨ kakin kɨ mosɨ bal binyə eke kɨ mosɨ ngann mangɨ'gɨ el,
nan kɨ mosɨ'ne inɓe. In kɨ row kin ə, Kirisitɨ ugə'n dɔ'je nja kareba par
ratata dɔ majel'gɨ'tɨ.
13 Tokɨ rɔta'tɨ, kigo nyajibəlɓe'tɨ, de'gɨ a tɔli bal binyə'gɨ kɨ ngann
mangɨ'gɨ, ə a siyəi mosɨ'de'gɨ kɨ bu ngonn kon mangɨ kɨ kulə por dɔ'tɨ
dɔ de'gɨ'tɨ kɨ rai majel‡. Rai nya'gɨ kin be kadɨ de'gɨ kakin təli kɨ kar njay
gogɨ kigo nyajibəlɓe'tɨ.
14 Re nya kin in kɨ rɔta'tɨ kadɨ mosɨ da'gɨ awi kɨ tɔgɨ ningə, mosɨ Kirisitɨ,
tɔg'ɔ a utə mosɨ da'gɨ sanyi ngayn ɓay. Nan Kirisitɨ inɓe un rɔ'ne adɨ
Luwə to nya kadikare kɨ ar njay kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə kɨ nje kisɨ ratata.
Mos'o kakin a togɨ ngarme'je adɨ ar njay kadɨ jɨ ra nya'gɨ kɨ majel kɨ a aw
se'je koy'tɨ el. Nga ningə, j'a j'asɨ kadɨ j'a ra kulə j'adɨ Luwə kɨ nje kisɨ
kumngayira ba.

Kunmindɨ kɨ sigɨ me mosɨ'tɨ

---

* **9:6 9.6** Kɔr Isirayel'gɨ 18.2-6 † **9:7 9.7** Lebitikɨ 16.2-34 ‡ **9:13 9.13** Lebitikɨ 16.14-16; Kɔr Isirayel'gɨ

15 Be ə, Kirisitɨ in nje ra mbunə de'gɨ'tɨ kɨ Luwə kɨ row kunmindɨ kɨ sigɨ.
Tadɔ kadɨ nje'gɨ kɨ Luwə ɓar'de ingəi nya nduwə kɨ a to ratata kɨ Luwə
un ndu'ne adɨ'de. Nya kin a ra nya, tadɔ Kirisitɨ oy ningə mos'o taa de'gɨ
ilə'de taa ta nya'gɨ'tɨ kɨ majel kɨ isɨ rai nya dɔkagilo'tɨ kɨ in ginn tɔgɨ'tɨ lə
ndukun kɨ kete.
16 J'ingəi kadɨ re de ra makitu kunmindɨ kɨ ɔjidɔ lowə nya nduwə
tor'ne'tɨ ningə, majɨ kadɨ de'ə kakin a oy ɓay taa, noj'o'gɨ a lowəi nan
nya nduwə.
17 Tokɨ rɔta'tɨ, re de in kɨ dɔ'ne taa ɓay ə, nda makitu kunmindɨ kɨ ɔjidɔ
nya nduwə goto. Lokɨ de'ə kakin oy nga ningə nda'a to.
18 Be tɔ ə, kunmindɨ kɨ kete ka, lo kadɨ aw kɨ tɔgɨ ra kulə kete goto non
mosɨ'tɨ kɨ anyi.
19 Lokɨ Mojɨ ɔr me ndukun'gɨ pətɨ tokɨ ndangɨ'n me makitu'gɨ'tɨ kɨ mi
non bulə de'gɨ kɨ Isirayel'tɨ pətɨ ningə, un mosɨ ngann mangɨ'gɨ kɨ mosɨ
bal batɨ'gɨ kɨ pote'de kɨ mann jɨ'ne'tɨ. Ningə un baji kagɨ madɨ kɨ ul njukɨ
kɨ ətɨ majɨ ngayn kɨ ɓari'ə nan ijopɨ. Baji kagɨ kakin in kɨ ɓir ginn'ə kɨ ku
kɨ rai kɨ bin batɨ'gɨ adɨ səl lɔm lɔm ə kər njir njir tɔ. Ningə kagɨ kakin ə,
ulə me mosɨ'tɨ ə siyə dɔ makitu'gɨ'tɨ kɨ ndangɨ ndukun'gɨ me'tɨ num taa
dɔ bulə de'gɨ'tɨ num tɔ.
20 Dɔkagilo siyə mosɨ'tɨ, Mojɨ ene: «In kin in mosɨ Kunmindɨ kɨ Luwə un
ndu'ne dɔ'tɨ adɨ'se, kadɨ təli rɔ'se go'tɨ§.»
21 Be tɔ ə, siyə'n mosɨ kakin dɔ kəyku'tɨ lə Luwə kɨ dɔ nyara kulə'gɨ'tɨ
pətɨ kɨ me'tɨ tɔ.
22 Tokɨ rɔta'tɨ, kigo ndukun'tɨ, nya'gɨ pətɨ nje kɨ nanyi in boi el, a təli'de
kɨ k'ar njay'tɨ kɨ takul mosɨ par. Ningə kɨ kanjɨ mosɨ kɨ siyə, k'inyə go
majel'gɨ a goto tɔ.

Kun rɔ kadɨ lə Kirisitɨ ɔr majel'gɨ kɔ

23 Nya'gɨ kɨ taainan kɨ nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ dɔran'tɨ pətɨ majɨ kadɨ in kɨ
təl'de kɨ k'ar njay'tɨ kɨ row kin. Ningə kɨ ɔjidɔ nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ me
dɔran'tɨ inɓe kaa, gei nya kadikare mosɨ kɨ majɨ utə mosɨ da'gɨ sanyi.
24 Tokɨ rɔta'tɨ, Kirisitɨ ur me kəyku'tɨ lə Luwə kɨ de'gɨ rai kɨ ji'de el kɨ in
ndil nya kɨ rɔta'tɨ kɨ me dɔran'tɨ. Nan in aw me dɔran'tɨ, ɔjɨ rɔ'ne takum
Luwə'tɨ, isɨ el si'ə ta tadɔ lə'je.
25 Jeju aw me dɔran'tɨ kadɨ adɨ rɔ'ne kadikare'tɨ Luwə nja banyi banyi
el. Nan kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ ur me kəy'tɨ kɨ ar njay njay
njay utə mad'a'gɨ kakin kɨ ɓal'gɨ kare kare pətɨ, kɨ mosɨ da'gɨ.
26 Re in be el ə, Kirisitɨ a ingə kon nja banyi banyi lo kulə ngirə dɔran kɨ
dɔnangɨ'tɨ nu. Nan tokɨ rɔta'tɨ, Kirisitɨ re nja kareba dɔkagilo kɨ dɔboy'tɨ,
kadɨ bɔr majel kɔ, kɨ takul darɔ'a kɨ un adɨ Luwə nya mosɨ'tɨ.
27 Ningə in kɨ kində dɔ'a dana kete, kadɨ de kɨ ra ra a oy nja kare par,
ningə go koy'o'tɨ, Luwə a gangɨ ta dɔ'a'tɨ.
28 Be tɔ a, Kirisitɨ adɨ rɔ'ne nja kareba par, kadɨ bɔr majel lə bulə de'gɨ.
Ningə a ɔjɨ rɔ'ne kɨ nja joo ɓay, nan k'in ə, in tadɔ bɔr majel el nga, nan
kadɨ ajɨ nje'gɨ kɨ isɨ nginəi ndɔ təl'ə.

10

Kirisitɨ adɨ rɔ'ne nya mosɨ'tɨ nja kareba par

1 Ndukun'gɨ lə Mojɨ in ndil nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ a rei, um in darɔ nya'gɨ
inɓe el. Be ə, lo kadɨ ari de'gɨ kɨ isɨ rei rɔ Luwə'tɨ njay goto. Re ujəi nya
mosɨ kadikare kɨ ɓal'gɨ kare kare pətɨ ka lowə goto.

§ **9:20 9.20** 19-20; Tekitaga 24.3-8

2 Re in be el ə, nje’gɨ kɨ isɨ ujəi nyamosɨ kadikare adi Luwə gosi’ə kin,
Luwə a ar’de njay dɔ majel’gɨ lə’de kɔ pətɨ nja kareba par. Lo kadɨ me’de a
olo dɔ majel’gɨ’tɨ lə’de gogɨ ɓay a goto. Ningə ginn kujənyamosɨ kadikare
kaa, a gangɨ tɔ.
3 Nan tokɨ rɔta’tɨ, kɨ row kujənyamosɨ inɓe kin ə, me de’gɨ olo’n dɔ
majel’gɨ’tɨ lə’de ɓal’gɨ kare kare pətɨ.
4 Tadɔ mosɨ ngann mangɨ’gɨ kɨ mosɨ bal binyə’gɨ asɨ kadɨ bɔr majel’gɨ kɔ
el.
5 In be ə, lokɨ Kirisitɨ isɨ re me dɔnangɨ’tɨ, el Luwə ene:
«In ge nyamosɨ el num, kadikare el num tɔ,
nan uwə darɔ’m.
6 In ra rɔnel dɔ kujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ on row rakɨ el num,
taa kujənyamosɨ kadikare’gɨ tadɔ bɔr majel n’eli el num tɔ.
7 Ningə m’el m’ene:
Oo Luwə m’in ne, m’re dɔnangɨ’tɨ kadɨ m’ra ndigɨ lə’i,
Tokɨ ndangi me makitu’tɨ kɨ kar njay ɔjɨ’n dɔ’m*.»
8 Ta kɨ dɔkete kɨ Kirisitɨ el ə to kin: «Ndɔkɨ kete in ge kujənyamosɨ
kadikare’gɨ el num, kadikare’gɨ el num, kujənyamosɨ kadikare’gɨ kɨ on
row rakɨ el num, taa kujənyamosɨ kadikare’gɨ tadɔ bɔr majel’gɨ el num tɔ,
nya’gɨ kin pətɨ nəli nu el». Nga kin ə, kujənyamosɨ kadikare’gɨ kin pətɨ,
in kɨ ra’de kigo ta’gɨ’tɨ kɨ in kɨ ndangɨ kigo ndukun’tɨ.
9 Kirisitɨ təl el ɓay ene: «Oo, m’re dɔnangɨ’tɨ kadɨ m’ra go ndigɨ lə’i».
Kirisitɨ bujɨ nya mosɨ’gɨ kɨ kete, ə un rɔ’ne to nya mosɨ kɨ sigɨ ində tor’tɨ.
10 Jeju Kirisitɨ ra nya kɨ Luwə ndigɨ. Be ə, adɨ darɔ’ne nya mosɨ’tɨ, nja
kareba par, kadɨ taa’n’je ilə’je taa dɔ majel’tɨ.
11 Ningə njekujənyamosɨ kadikare’gɨ kare kare pətɨ, awi kɨ nja’de taa,
ndɔ kare kare pətɨ tadɔ ra kulə lə’de non Luwə’tɨ. Adi kadikare nya mosɨ
kɨ kare inɓe kin kɨ dɔkagilo’gɨ pətɨ. Nan nya mosɨ kin asɨ bɔr majel’gɨ lə
de’gɨ el ratata†.
12 Nan Kirisitɨ, adɨ rɔ’ne nya mosɨ’tɨ nja kareba par tadɔ bɔr majel’gɨ, ə
aw isɨ dɔjikɔl Luwə’tɨ kɨ non’ne’tɨ.
13 Ngɔsine kɨ isɨ dɔjikɔl Luwə’tɨ, bitɨ kadɨ Luwə təl njeban’gɨ lə’i
nyakində nja’i’tɨ ginn tɔgɨ’tɨ be.
14 Be ə, kɨ takul nya mosɨ kɨ kare inɓe kin, təl’n de’gɨ kɨ ar’de njay dɔ
majel’tɨ kɨ kasɨ nan berere’tɨ ratata.
15 Ndil Luwə ka mannaj’a ar njay tɔ, ningə ta kɨ dɔkete kɨ el ə to kin:
16 «Burəɓe ene:
Kunmindɨ kɨ m’a m’un se’de,
Go ndɔ’gɨ’tɨ kin ə to kin:
M’a m’ində ndukun’gɨ lə’m dɔ ngarme’de’tɨ,
M’a m’ndangɨ’de me’de’tɨ, me mərta’gɨ’tɨ lə’de.»
17 Ningə təl el ɓay ene:
«M’a m’adɨ me’m olo dɔ majel’gɨ’tɨ lə’de el num,
taa dɔ kulə ra’de’gɨ’tɨ kɨ gorow’ə’tɨ el num tɔ‡.»
18 Nga ningə lokɨ majel’gɨ in kɨ k’inyə go kɔ, nda’a nya mosɨ kɨ kadɨ de
a ra ɓay taa a bɔr’n majel goto.

Jɨ rei ndəkba kɨ rɔ Luwə’tɨ

19 Be ə, ngannkon’m’gɨ, jɨ gər kadɨ tarow in kɨ te non’je’tɨ kadɨ j’uri lokɨ
ar njay njay njay’tɨ utə mad’a’gɨ kɨ takul mosɨ Jeju Kirisitɨ kɨ anyi.

---

* **10:7 10.7** 5-7; Pa’gɨ 40.7-9 † **10:11 10.11** Tekitaga 29.38 ‡ **10:17 10.17** Jeremi 31.33-34

20 Te tarow kɨ sigɨ kɨ a to ratata kɨ takul ku gangɨ lo kɨ ində gangɨ, adɨ in darɔ'a inɓe kɨ adɨ nya mosɨ'tɨ dɔ kagidəsɨ'tɨ.
21 J'awi kɨ kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ in kɨ kində dɔ Kəy'tɨ lə Luwə.
22 Adɨ jɨ rei ndəkba kɨ rɔ Luwə'tɨ kɨ me kɨ rɔta'tɨ, kɨ kunme, kɨ tadɨ el, kɨ me kɨ ar njay kɨ uwə'je kɨ ta el, kɨ darɔ kɨ togɨ kɨ mann kɨ ar njay.
23 Adɨ jɨ nanyi dɔ nya kindəmedɔtɨ kɨ j'isɨ j'iləɨ mbər'ə kin ngan, tadɔ nya'gɨ kɨ Luwə un ndu'ne kadɨ n'ra n'adɨ'je, a ra tadɔ in nje ra nya kɨ low'ə'tɨ.
24 Adɨ j'indəɨ kum'je go nan'tɨ yo ge kɨ ne ge, kɨ gorow kulə dingəm me nan'tɨ kadɨ jɨ ndiginan num, jɨ rai nya'gɨ kɨ majɨ num tɔ.
25 Adɨ j'inyəɨ ta re lo kawnan'gɨ'tɨ lə'je el tokɨ nje kɨ nan'gɨ isɨ rai be kin. Nan adɨ j'uləɨ dingəm me nan'tɨ yo ge kɨ ne ge, tadɔ tokɨ oyi, ndɔ re lə Burəɓe in ndəkba.
26 Jɨ gər ta kɨ rɔta'tɨ ə binəm. Ningə, go gər ta kɨ rɔta'tɨ kin ə, jɨ ra majel kigo me ndigɨ'tɨ lə'je ə, kadikare mosɨ kɨ rangɨ kɨ a bɔr majel'gɨ lə'je goto nga.
27 Nya kareba kɨ nanyi tadɔ lə'je, in nginə kɨ rɔ dadɨ par par takigangɨ lə Luwə kɨ por kɨ əti ɓol kɨ a on nje mbət'ə'gɨ.
28 Re de madɨ mbətɨ kadɨ təl rɔ'ne go ndukun'gɨ'tɨ kɨ Mojɨ ndangɨ ə, a ingə koy kɨ kanjɨ k'oo kumtondoo, re de'gɨ joo eke mutə manyinajɨ dɔ mbətɨ təl rɔ go ndukun'gɨ'tɨ li'ə kin.
29 Tokɨ rɔta'tɨ, de kɨ kidɨ Ngonn lə Luwə ə, a ingə kində kɔjɨ kɨ ngan ngayn ɓay. Nya kɨ ra kin ɔjɨ kadɨ ilə kojɨ dɔ mosɨ kunmindɨ kɨ ar'a njay. Tajɨ Ndil Luwə kɨ ra'je adɨ jɨ gər memajɨ li'ə.
30 Tokɨ rɔta'tɨ, jɨ gər Luwə kɨ ene:
«M'in ə, m'in nje dal ban num, taa nje kadɨ nya de kɨ ra ra kigo kulə ra'a'tɨ num tɔ!
«Taa ilə dɔ'tɨ ɓay ene:
Burəɓe a gangɨ ta dɔ de'gɨ'tɨ lə'ne§.»
31 In nya kɨ əti ɓol ngayn kadɨ de osɨ me takigangɨ'tɨ lə Luwə kɨ nje koy el.
32 Adi me'se olo dɔ nya'tɨ kɨ ra nya kete, dɔkagilo'tɨ kɨ ingəɨ lo kunjɨ lə Luwə. Kalangɨ ba go'tɨ par ə, ingəɨ kon ngayn, nan k'in ə uwəɨ tɔgɨ'se ba ta rɔ'tɨ kibo kin.
33 Nje kɨ nan'gɨ dann'se'tɨ, de'gɨ taji'de ge adɨ'de kon ge takum bulə de'gɨ'tɨ. Ningə nje kɨ nungɨ in ndəkba kadɨ ɔsɨ ginn nje'gɨ kɨ isɨ ingəɨ ko kon'gɨ kin.
34 Tokɨ rɔta'tɨ, ingəɨ kon kɨ nje'gɨ kɨ in kəy dangay'tɨ. Taa ndigɨ kɨ rɔnel kadɨ de'gɨ taai nya majɨ'gɨ lə'se dɔ tɔgɨ'tɨ, tadɔ in gəri kadɨ awi kɨ nya'gɨ kɨ Luwə un mindɨ'ne kadɨ n'ra n'adɨ'se, kɨ nya'gɨ kɨ nda'de utə nya majɨ'gɨ lə'se, taa a toi ratata tɔ.
35 Ononyi'se kadɨ inyəɨ ta kunme lə'se, tadɔ kɨ gorow kunme kin, a ingəɨ nyakugə goji kibo ngayn.
36 Majɨ kadɨ nanyi kɨ lo kuwətɔgiba'tɨ, kadɨ rai nya kɨ Luwə ndigɨ ə ingəɨ nya kɨ un'n ndu'ne kadɨ n'a n'ra.
37 Tokɨ rɔta'tɨ, makitu lə Luwə el ene:
«Dɔkagilo kɨ gɔjɨ ngayn'tɨ, nanyi ngayn el nga,
nje re a re tokɨ rɔta'tɨ, a ɔr ndɔ awɨ'n kete el.
38 Ningə, Luwə ene, de kɨ njera nya kɨ dana ta kum'ne'tɨ,
a isɨ kɨ dɔ'ne taa kɨ takul kunme.

§ **10:30 10.30** Ndukun kɨ nja joo 32.35

Nan re təl gogɨ me majel'tɨ ə, rɔ'm a nəl'm si'ə el*».
39 Nan, j'in dann'de'gɨ'tɨ kɨ nje təl gogɨ kɨ tadɔ nanyi kɔ el. Nan j'in
mbunə nje'gɨ'tɨ kɨ uni me'de, ə in dɔ row kajɨ'tɨ kin.

11

Ta dɔ kunme'tɨ lə kaw'gɨ Isirayel'gɨ

1 Tadɔ kunme kadɨ Luwə, in gorow k'ingə nya kɨ de ində me'ne dɔ'tɨ,
taa in nya kɨ ra adɨ de tinyi me'ne katɨ dɔ nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ oo kɨ kum'ne
el.
2 In kɨ takul kunme lə'de ə, kaw'je'gɨ kɨ kete, me Luwə nəl'ə dɔ'de'tɨ.
3 Kɨ takul kunme ə, jɨ gəri'n kadɨ dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ nya'gɨ kɨ me'tɨ,
Luwə ra'de kɨ ta kɨ ta'ne'tɨ. Be ə, Luwə ra nya'gɨ kɨ j'oo'de, kɨ takul nya'gɨ
kɨ j'oo'de el.
4 Kɨ takul kunme ə, Abel adɨ'n kadikare Luwə. Kadikare li'ə majɨ utə yan
Kanyi. Kɨ takul kunme lə Abel ə, Luwə ndigɨ'n kadikare'gɨ li'ə, ə mannajɨ
li'ə kadɨ in de kɨ njera nya kɨ dana. Tokɨ rɔta'tɨ Abel oy inɓe, nan kɨ takul
kunme li'ə, nya'gɨ kɨ ra'de isɨ eli'je ta bitɨ ɓone*.
5 Kɨ takul kunme ə Luwə un'n Enɔkɨ kɨ rɔ'ne'tɨ kɨ kanjɨ kadɨ oy. Lo kadɨ
de ingə goto, tadɔ Luwə un'ə aw si'ə rɔ'ne'tɨ dɔran'tɨ nu. Makitu lə Luwə
ene: «Kete ɓay taa kadɨ Luwə un'ə aw si'ə dɔran'tɨ, Enɔkɨ nəl Luwə†.»
6 De kɨ a nəl Luwə kɨ kanjɨ kunme goto. Ningə de kɨ isɨ re ndəkba kɨ rɔ
Luwə'tɨ, kadɨ gər me'ne'tɨ majɨ tokɨ Luwə isɨ non tokɨ rɔta'tɨ num, taa isɨ
ugə goji nje'gɨ kɨ isɨ sangi'ə num tɔ.
7 Kɨ takul kunme ə, Nuwe ra'n tokibo kadɨ ajɨ'n rɔ'ne num, ajɨ'n ginn
de'gɨ kɨ me kəy'tɨ lə'ne num. Ra be tadɔ Luwə ndəj'ə dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ a rai
nya, kɨ de'gɨ oyi kɨ kum'de el ɓay nan Nuwe un me'ne dɔ ta'tɨ kɨ Luwə el'ə.
Kɨ gorow kunme lə Nuwe kin ə, ta kɨ gangɨ re'n dɔ de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ.
Ningə kɨ takul kunme li'ə ə, Luwə tel'n'ə de'tɨ kɨ njera nya kɨ dana‡.
8 Kɨ takul kunme lə Abiraham ə, lokɨ Luwə ɓar'a ningə, ndigɨ ta'a'tɨ.
Abiraham ndigɨ ta ɓar'tɨ lə Luwə ə ində taa osɨ dɔ row'tɨ ə aw me ɓe'tɨ kɨ
gər nja kare el, kɨ un ndu'ne kadɨ n'a n'ad'a nya nduwə'tɨ.
9 Kɨ takul kunme ə, in aw isɨ'n to mbah dɔnangɨ'tɨ kɨ Luwə un ndu'ne
kadɨ n'a n'ad'a. Abiraham aw isɨ ginn *kəyku'tɨ nan'tɨ kɨ *Isakɨ in kɨ
*Jakobɨ. Ingɨ kaa, in nje k'ingə nya nduwə inɓe kɨ kare kɨ Luwə un'n
ndu'ne adɨ Abiraham kin tɔ§.
10 Abiraham nginə kadɨ n'isɨ me ɓebo'tɨ kɨ ngirə ngan majɨ, kɨ Luwə inɓe
mərta dɔ row ra'a'tɨ kete ɓay taa, ində ɓebo kakin kɨ darɔ'ne inɓe tɔ.
11 Kɨ takul kunme lə Sara kɨ in kujɨ dene tɔ ə, dɔkagilo'tɨ kɨ ɓugə yipɨ ə
binəm mindɨ kaa, Luwə ad'a tɔgɨ ad'a ojɨ ngonn, tadɔ tadɨ el tokɨ Luwə in
nje ra nya kɨ low'ə'tɨ ə un ndu'ne kadɨ n'a n'ra.
12 In be ə, kɨ takul de kɨ kare inɓe kɨ ɓugə yipɨ adɨ ndɔ'a nanyi ngayn
el dɔnangɨ'tɨ inɓe kin ə, ginn kojɨ kɨ banyinan to mee'gɨ kɨ dɔran'tɨ eke
nangira kɨ ta ba'tɨ kɨ dum tudə kɔr'de, tei'tɨ.
13 De'gɨ pətɨ kɨ uni me'de adɨ Luwə kakin oyi kɨ kanjɨ kadɨ ingəi nya
majɨ'gɨ kɨ Luwə un'n ndu'ne kadɨ n'ra n'adɨ'de kakin. Nan k'in ə, oyi
nya'gɨ kɨ ndɔ kɨ a rai nya num, rai rɔnel dɔ'tɨ ngayn num tɔ. Ningə gəri
majɨ kadɨ n'in mbah'gɨ kɨ nje njiyə kɨ nja'de taa dɔnangɨ'tɨ ne.
14 Nje ɓar rɔ'de mbah'gɨ kɨ nje njɨ'ə mbah'gɨ dɔnangɨ'tɨ kin, ɔji kɨ taga
ar njay kadɨ isɨ sangi ɓe kɨ sɔw dɔ'de tokɨ rɔta'tɨ.

---

* **10:38 10.38** Abakuki 2.3-4 * **11:4 11.4** Lotum 4.3-10 † **11:5 11.5** Lotum 5.24 ‡ **11:7 11.7** Lotum 6.13-22 § **11:9 11.9** 8-9; Lotum 12.1-5, 23.4, 35.12,27

15 Məri ta dɔ ɓe'tɨ kɨ tei me'tɨ kin el, tadɔ re mərita dɔ'tɨ ə, nya kɨ a
ɔgɨ'de kadɨ təli awi me'tɨ gogɨ goto.
16 Tokɨ rɔta'tɨ, isɨ sangi ɓe kɨ sɔw dɔ'de kɨ majɨ utə ɓe kɨ tei me'tɨ, adɨ in
ɓe kɨ dɔran'tɨ. In be ə, rɔ Luwə sɔl'ɔ el kadɨ ɓari'ə Luwə lə'de, be ə, ində
dɔ ɓebo madɨ dana tadɔ lə'de.
17 Kɨ takul kunme lə Abiraham ə, Luwə ge kadɨ n'a n'oo nya kɨ Abiraham
a ra, adɨ dəj'ə kadɨ adɨ Isakɨ nya mosɨ'tɨ. Be ə, Abiraham in ndəkba kadɨ
adɨ ngonn'o kɨ kareba inɓe kin. Nya'gɨ kin rai nya go kun'tɨ kɨ Luwə un'n
ndu'ne ad'a kin*.
18 Tokɨ rɔta'tɨ Luwə el'ə ene:
«In kɨ takul Isakɨ ə, a ingə'n ginn kojɨ lə'i kɨ m'un mindɨ'm mad'i†.»
19 Abiraham el tokɨ Luwə asɨ gakɨ kadɨ a ndəl Isakɨ lo koy'tɨ. In be ə,
Luwə təl kɨ ngonn'o ad'a, to nya kɨ Isakɨ oy ə ndəl lo koy'tɨ be.
20 Kɨ takul kunme ə, Isakɨ njangɨ'n dɔ Jakobɨ'tɨ in kɨ Esuwa ɔjidɔ ji kisɨ'de
kɨ lo ti'tɨ.
21 Kɨ takul kunme ə, Jakobɨ, lokɨ in ndəkba kadɨ oy, njangɨ dɔ ngann'gɨ
lə Jisepɨ kare kare pətɨ. Ində tɔgɨ'ne dɔ kagɨ tɔsɨ'tɨ lə'ne, ɔsɨ'n məkəsɨ'ne
nanga non Luwə'tɨ.
22 Kɨ takul kunme ə, lokɨ Jisepɨ in ndəkba kadɨ oy, elta te'tɨ kɨ ngann
Isirayel'gɨ a tei dɔnangɨ Ejipitɨ'tɨ kɔ. Ningə adɨ ngann Isirayel'gɨ ndu'gɨ kɨ
ɔjidɔ singə ninn'ne‡.
23 Kitakul kunme lə njekojɨ Mojɨ ə, iyəi'ə nanyi mutə go ndɔ koj'o'tɨ.
Njekoj'o'gɨ oyi kadɨ ngonn kakin kurə ngayn. Be ə, ɓoli el kadɨ mbətɨ ra
go ndukun'tɨ lə ngar.
24 Kɨ takul kunme lə Mojɨ ə, lokɨ tɔgɨ gangɨ nga ningə, mbətɨ kadɨ de'gɨ
gəri'ə to ngonn kojɨ Parawon kɨ dene.
25 Mojɨ oo majɨ ngayn ta kum'ne'tɨ kadɨ n'ingə kon nan'tɨ kɨ de'gɨ lə
Luwə, utə kadɨ n'isɨ me majɨ'tɨ dann majel kɨ ra'tɨ, tadɔ ngonn dɔkagilo kɨ
nden be.
26 Mojɨ oo kadɨ de'gɨ kidɨ'ə to Kirisitɨ be, in nya kɨ nda'a to'tɨ ngayn utə
nya majɨ'gɨ kɨ Ejipitɨ'tɨ, tadɔ ur kum'ne dɔ nyakugə gojɨ'gɨ'tɨ kɨ a ingə me
ndɔ'gɨ'tɨ kɨ a re.
27 Kɨ takul kunme ə, Mojɨ ɔtɨ'n me ɓe kɨ Ejipitɨ kɔ, kɨ kanjɨ kadɨ ɓol wongɨ
lə ngar. Ningə kum'ə in kete dɔ row'tɨ li'ə to nya kɨ oo Luwə kɨ dum k'oo
kɨ kum kin, kɨ kum'ne be.
28 Kɨ takul kunme kadɨ Luwə ə, Mojɨ ində'n ndɔ kɨ a ɓari'ə nan Pakɨ, ə
adɨ Isirayel'gɨ siyəi mosɨ takəy'gɨ'tɨ lə'de, kadɨ malayka kɨ nje tujɨ ngann
dər'gɨ kɨ Ejipitɨ'tɨ, tujɨ ngann dər'gɨ lə Isirayel'gɨ el.
29 Kɨ takul kunme lə Isirayel'gɨ ə, gangi Babo Kasɨ to dɔnangɨ kɨ tutɨ
kurum be. Ningə, lokɨ de'gɨ kɨ Ejipitɨ nanyi kadɨ n'rai to Isirayel'gɨ be
ningə, mann ba kakin, tuw dɔ'de penəm.
30 Kɨ takul kunme lə Isirayel'gɨ ə, lokɨ njiyəi gugi dɔ ndogɨ bɔr kɨ dɔ ɓebo
Jeriko'tɨ ndɔ siri ningə, ndogɨ bɔr kakin budɨ nanga mur mur.
31 Kɨ takul kunme ə, Rahabɨ kɨ in kaya dene ingə koy kɨ nje kɔsɨ ta Luwə
el, tadɔ uwə nje kində manjɨ ɓe'gɨ kɨ rɔ'ne'tɨ majɨ.
32 Ningə ngɔsine m'aw kɨ ndoo kadɨ m'el nya kɨ rangɨ dɔ'tɨ el nga. M'asɨ
kadɨ m'el m'aw'n kɨ kete ɓay nan dɔkagilo asɨ'm el kadɨ m'el ta'gɨ kɨ
ɔjidɔ Jediyon, Barakɨ, Samson, Jepite, Dabidɨ, Samiyel kɨ de'gɨ njekeltakita
Luwə'tɨ.

---

* **11:17 11.17** Lotum 22.1-14 † **11:18 11.18** Lotum 21.12 ‡ **11:22 11.22** Lotum 50.24-25; Tekitaga 13.19

33 Kɨ takul k'un kɨ de'gɨ kin uni me'de adi Luwə ə, təti rɔ ginn de'gɨ kɨ
rangɨ'gɨ, gangɨ ta kɨ dana ge, ingəi nya'gɨ kɨ Luwə un'n ndu'ne adɨ de'gɨ,
taa təli ɓɔl'gɨ nje tɔgɨ goto'gɨ'tɨ num tɔ.
34 Təli por'gɨ kɨ kon'de əti ɓol adɨ oyi bəm bəm num, tei ta koy'tɨ lə
kiyərɔ kɨ de'gɨ gei təli'de num tɔ. Taa me tɔgɨ goto'gɨ'tɨ lə'de kɨ ngayn,
ingəi tɔgɨ kɨ aldɔ majɨ. Dɔkagilo rɔ'gɨ'tɨ, təli gon rɔ'gɨ kɨ əti ɓol, adɨ indəi
ngodɨ nja nje rɔ'gɨ'tɨ kɨ mbah.
35 Kɨ takul kunme kɨ dene'gɨ madɨ uni me'de adi Luwə kin ə, ingəi de'gɨ
lə'de kɨ oyi ə ndəli.
Ningə nje kɨ nan'gɨ mbeti taa k'ilə taa, adɨ de'gɨ adi'de kon bitɨ te'n koy
dɔ'de'tɨ. Rai be kadɨ ingəi te lo koy'tɨ kɨ dɔboy'tɨ kɨ majɨ utə in kɨ tanan'tɨ
ne kin.
36 Nje kɨ madɨ'gɨ təli nyakogɨ'gɨ, tindəi'de kɨ ndəy'gɨ. Dɔi nje kɨ nungɨ kɨ
kulə gindɨ, ə ɓukɨ'de kəy dangay'tɨ.
37 Tiləi'de kɨ gajɨ mbal'gɨ tɔli'de ge, tujəi'de gangɨ'de dana joo ge, tɔli'de
kɨ kiyərɔ ge. Nje kɨ nan'gɨ uləi lo ta gəngɨ gəngɨ, ningə ku kɔ'de'gɨ in ngirə
binyə'gɨ eke ngirə batɨ'gɨ. Nya'gɨ pətɨ nal'de. Adi'de kon ngayn num, taa
rai'de majel kɨ əti ɓol num tɔ.
38 De'gɨ kakin in de'gɨ kɨ majɨ ngayn, nan k'in ə de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne
oyi'de to de'gɨ kɨ nda'de goto be. Adɨ toi to de'gɨ kɨ rɔ tuwə'de ɓe lə'de
be adɨ njiyəi kɨ diləlo'gɨ'tɨ kɨ dɔ mbal'gɨ'tɨ, awi kɨ bolo mbal'gɨ'tɨ kɨ bolo
ɓe'gɨ'tɨ.
39 Ingɨ pətɨ Luwə mannajɨ lə'de majɨ kɨ takul kunme lə'de, nan k'in ə,
ingəi nya'gɨ kɨ Luwə un'n ndu'ne adɨ'de kin el ɓay.
40 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə ində dɔ nya madɨ dana kɨ majɨ utə tadɔ lə'je. In be
ə, lo kadɨ Luwə təl'de kɨ kasɨ nan berere'tɨ kɨ kanjɨ j'in kete goto.

12

Kuwətɔgiba me ngodɨ'tɨ

1 J'ingɨ kaa, tokɨ nje mannajɨ dɔ kunme'tɨ lə'je gugɨ gidɨ'je gugɨ kakin ə,
adɨ jɨ mbeti nya'gɨ pətɨ kɨ a ɔgɨ'je kaw kete. Kibo utə adɨ jɨ mbeti majel
kɨ isɨ ɓindɨ'je ɓindɨ ɓindɨ kin. Adɨ j'anyi nan ngodɨ kɨ kuwətɔgiba me nan
k'oo ngodɨ'tɨ kɨ to non'je'tɨ kin.
2 Adɨ j'uri kum'je dɔ Jeju'tɨ, kɨ in nje kində ginn kunme lə'je, taa in
njera'a kadɨ asɨ nan berere tɔ kin. Ndigɨ kadɨ oy dɔ kagidəsɨ'tɨ kɨ kanjɨ
kadɨ gon rɔsɔl kɨ ko koy'gɨ kɨ be kin kɨ a rei. Tokɨ rɔta'tɨ, oo rɔnel kɨ a ingə
kete. Be ə, ngɔsine kin isɨ dɔjikɔl Luwə'tɨ kɨ isɨ dɔ kumbər ngar'tɨ lə'ne.
3 Oyo, adi me'se olo dɔ Jeju'tɨ, kɨ de'gɨ kɨ njeramajel'gɨ adɨ'ə kon kɨ əti
ɓol, nan oo to nya kɨ kare. Jeju ra be kadɨ inyəi rɔ'se adɨ me tujɨ'gɨ taai
tɔgɨ'se el.
4 Me rɔ'tɨ lə'se kɨ isɨ rɔi kɨ majel kɨ ra, uwəi tɔgɨ'se ba me rɔ'tɨ bitɨ te koy
dɔ'se'tɨ el ɓay.
5 Me'se oyi dɔ ta kɔjɨ'tɨ kɨ Luwə adɨ'se kɨ to me makitu'gɨ'tɨ kɨ ar njay, to
to ta kɔjɨ kɨ baw ngonn adɨ ngonn'o kɨ ene:
«Ngonn'm, ononyi kadɨ kidɨ kində kɔjɨ kɨ Luwə isɨ indəi ɔji,
Ningə, lokɨ kɔl sə'i ə, adɨ ɔr tɔgi el.
6 De kɨ Luwə ndig'ə, a ɔj'ɔ nya'gɨ kɨ ra majel ad'a oo kɨ kində kɔjɨ,
Ningə de'gɨ pətɨ kɨ Luwə gərɨ'de to ngann'ne'gɨ,
Ində'de kɨ ndəy tɔ*.»

* **12:6 12.6** Tər ta'gɨ 3.11-12

7 In kadɨ kum'se te dɔ nyara'gɨ'tɨ kɨ majel kɨ isɨ rai, ə isɨ ingəi kon. Luwə
ra'se to ngann'ne'gɨ be. Tadɔ in nya kɨ gorow'ə'tɨ kadɨ baw ngonn ɔjɨ
Ngonn'ne nya'gɨ kɨ majel kɨ isɨ ra.
8 Luwə isɨ ində ngann'ne'gɨ pətɨ ɔjɨ'de, re ində'se ɔjɨ'se el ningə, tɔjɨ kadɨ
in ngann'a'gɨ kɨ rɔta'tɨ el, nan in ngann lə'de kɨ rangɨ yo.
9 Adi me'je olo dɔ baw'je'gɨ kigo darɔ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kɨ indəi'je ɔji'je,
ə j'isi təli rɔ'je go ta'gɨ'tɨ lə'de tadɔ kində kɨ indəi'je ɔji'je. Be ə, majɨ kadɨ
jɨ təli rɔ'je go Baw'je kɨ dɔran'tɨ kɨ utə baw'je'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ɓay, kadɨ
j'ingəi kajɨ.
10 Baw'je'gɨ indəi'je ɔji'je tadɔ ngonn dɔkagilo kɨ ndikiri ba par, kigo
koo'tɨ kɨ oyi majɨ takum'de'tɨ. Nan Luwə ində'je ɔjɨ'je tadɔ majɨ lə'je kɨ
rɔta'tɨ. Ge kadɨ jɨ təli de'gɨ kɨ ari njay to in be tɔ.
11 Tokɨ rɔta'tɨ, tanan'tɨ ne, kində kɔjɨ a adɨ'de rɔnel el, a re kɨ metujɨ yo.
Nan me ndɔ'gɨ kɨ rangɨ'tɨ, nje'gɨ kɨ nje təl rɔ'de go'tɨ, a təli de'gɨ kɨ njera
nya kɨ dana num, de'gɨ kɨ nje kisɨ kɨ lapiya num tɔ.
12 In be ə, majɨ kadɨ mbəti kadɨ in de'gɨ kɨ nje tɔgɨ goto'gɨ, ə kadɨ təli
de'gɨ kɨ nje tɔgɨ'gɨ.
13 Majɨ kadɨ uni gorow kɨ ra njururu, kadɨ nje mote'gɨ tɔi dɔ row'tɨ el,
nan kadɨ ingəi lapiya.

Kisikidɔtaa kɨ majɨ lə njekunme

14 Majɨ kadɨ indəi tɔgɨ dɔ rɔ'se'tɨ kadɨ sii kɨ lapiya kɨ de'gɨ pətɨ. Ningə
kadɨ kisikidɔtaa lə'se in me nya ra'tɨ kɨ ar njay. Re njiyəi me nya ra'tɨ kɨ
ar njay el ə, de madɨ kɨ a oo Luwə goto.
15 Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, kadɨ de madɨ dann'se'tɨ tur gidɨ'ne adɨ
memajɨ lə Luwə kin el. Kadɨ de madɨ kare dann'se'tɨ təl to to kagɨ kɨ
atɨ kɨ mann'a majel, kɨ a tɔgɨ ningə, a tujɨ de'gɨ ngayn kɨ mann'ne kɨ majel
kin be el.
16 Kadɨ de madɨ kare dann'se'tɨ in njera kaya el. Taa kadɨ de madɨ kare
dann'se'tɨ in nje kidɨ nya'gɨ kɨ kɔr kində ta dangɨ tadɔ Luwə el. Ononyi'se
kadɨ rai to Esuwa kɨ, un k'in ngonn dər lə'ne ndogɨ'n nyakusɔ kɨ nja kare
par kin el.
17 In gəri ɓətɨ ndɔ'gɨ'tɨ kɨ rangɨ go nya'tɨ kɨ ra kin, ge kadɨ n'ingə njangɨ
dɔ ji baw'ne'tɨ, nan lowə goto. Esuwa sangɨ row kɨ mann non kɨ kum'ne'tɨ
kadɨ n'aw kɨ baw'ne kadɨ yətɨ kɔjitara lə'ne, nan lowə goto.
18 In rei ndəkba kadɨ nya madɨ'tɨ kɨ de asɨ kɔdɨ, to mbal Sinay kɨ tingə
to to por kɨ on bilim bilim, eke kilndi kɨ ndul kururu, eke lo kɨ ndul, eke
nəl kɨ ulə kɨ tɔgɨ'ne,
19 eke ndu tow, eke ndu ta madɨ, el. Lokɨ Isirayel'gɨ oyi dɔ ndu kin ningə,
dəji kadɨ n'oyi ta kɨ rangɨ kare dɔ mad'a'tɨ gogɨ el nga.
20 Tokɨ rɔta'tɨ, tɔgɨ Isirayel'gɨ asɨ kadɨ rai go ndukun'tɨ kɨ Luwə adɨ'de
ene: «De kɨ ra ra, de eke da, kɨ ɔdɨ mbal ə, a tiləi'ə kɨ gajɨ mbal tɔli'ə[†],»
kin el.
21 Nya kɨ oyi ətɨ ɓol ngayn adɨ Mojɨ ene: «Bol ra'm ngayn adɨ m'dadɨ[‡].»
22 Nan ingɨ rei ə, rei ndəkba kɨ rɔ mbal Siyon'tɨ, taa kɨ rɔ ɓebo'tɨ lə
Luwə kɨ nje kisɨ kumngayira ba. In Jerujalem kɨ dɔran'tɨ, lokɨ malayka'gɨ
dər banyi banyi isɨ rai rɔnel'tɨ.
23 Rei ndəkba kɨ lo kawnan'tɨ lə nje'gɨ kɨ toi to ngann'gɨ kɨ ngatɔgɨ'gɨ
lə Luwə, kɨ tɔ'de in kɨ ndangɨ me dɔran'tɨ. Rei ndəkba kɨ rɔ Luwə'tɨ kɨ
njegangita dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ. Taa rei kɨ rɔ de'gɨ'tɨ kɨ njera nya kɨ dana kɨ
ndɔkɨ kete kɨ oyi, kɨ təli asi nan berere tokɨ Luwə be.

---

† **12:20 12.20** Tekitaga 19.12-13 ‡ **12:21 12.21** Ndukun kɨ nja joo 9.19

24 Rei ndəkba kɨ rɔ Jeju'tɨ kɨ ɓukɨ mosɨ'ne kadɨ təl'n'je kɨ k'ar njay'tɨ.
In nje kɨ ra mbunə de'gɨ'tɨ kɨ Luwə tadɔ kunmindɨ kɨ sigɨ kɨ Luwə ulə'm
adɨ'je. Ningə mos'o kɨ ɓukɨ kakin elta kɨ tɔgɨ'ne utə yan Abel.
25 Indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, Ononyi'se kadɨ mbəti k'oo dɔ ta lə nje kel'se
ta! Isirayel'gɨ kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ kete, mbeti k'oo dɔ ta lə Mojɨ kɨ nje k'el'de
ta dɔnangɨ'tɨ ne, kində kɔjɨ nal'de el. Ningə j'ingɨ, Luwə kɨ isɨ me dɔran'tɨ
nu ə isɨ el'je ta. Re jɨ təli gidɨ'je ta ta'tɨ li'ə ə, kindəkɔjɨ a ɔdɨ'je kɔdɨ kɨ
rɔta'tɨ!
26 Luwə kɨ dɔkagilo'tɨ kɨ kete ndu'ə yəkɨ dɔnangɨ kakin ə, un ndu'ne
dɔkagilo'tɨ kɨ ɓone ɓay ene: «Nja kare ɓay m'a yəkɨ dɔnangɨ ɓay, nan k'in
ə, a in dɔnangɨ par el, dɔran kaa m'a yək'ə tɔ§.»
27 Kur ta kɨ ene: «Nja kare ɓay» kin tɔjɨ kadɨ nya'gɨ kɨ Luwə ində'de kin
a tujɨ'de pəti kɔ kadɨ gotoi. Ningə nya'gɨ kɨ dum tujɨ par ə a nanyi.
28 Ningə j'ingɨ, konɓe kɨ j'ingəi in konɓe kɨ de kɨ a asɨ tuwə'je me'tɨ goto,
ə adɨ jɨ rai oyo Luwə, ə jɨ rai kulə kunme lə'je j'adi'ə kigo row'tɨ kɨ nəl'ə,
kɨ tɔjɨ kɨ kulə dɔ'a'tɨ kɨ ɓol.
29 Tokɨ rɔta'tɨ, Luwə lə'je in por kɨ nje row nya'gɨ rakɨ.

13

Kulə dingəm me nan'tɨ kɨ dangɨ dangɨ

1 Majɨ kadɨ nanyi kɨ lo ndigɨ nan'tɨ kɨ yo ge kɨ ne ge to ngannkon nan'gɨ
be.
2 Adi me'se oy dɔ kuwə mbah'gɨ kɨ rɔ'se'tɨ el. Tadɔ nje kɨ madɨ'gɨ, lo
kuwə mbah'gɨ'tɨ kin ə, uwəi malayka'gɨ kɨ rɔ'de'tɨ kanjɨ kadɨ gəri go*.
3 Adi me'se olo dɔ de'gɨ'tɨ kɨ toi kəy dangay'tɨ, to nya kɨ inɓe'gɨ kaa, in
dangay'gɨ nan'tɨ se'de be tɔ. Adi me'se olo dɔ nje'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ adi'de kon,
to nya kɨ inɓe'gɨ ə darɔ'se si ingə kon be tɔ.
4 Majɨ kadɨ taa nan ingə kojɨ kɨ k'ilə dɔ'tɨ rɔ de'gɨ pəti. Ningə kadɨ nje
taa nan'gɨ, dingəm kɨ dene ngəmi rɔ'de tadɔ lə nan. Tadɔ Luwə a gangɨ
ta dɔ njera kaya'gɨ'tɨ kɨ njekuwə marum'gɨ.
5 Me kisikidɔtaa'tɨ lə'se, ononyi'se kadɨ rai ta nar kɨ aldɔ majɨ. Rai rɔnel
dɔ nya'tɨ kɨ awi jɨ'se'tɨ. Tadɔ Luwə inɓe, ene:
«Jagɨ, m'a m'inyə'i kɔ el ratata†.»
6 In be ə, j'a j'asi kadɨ j'eli ta kɨ me kɨ tinyi katɨ j'ene:
«Burəɓe in njera sə'm,
nya kɨ a ra'm ɓol goto,
nya kɨ de a ra sə'm goto‡!»
7 Adi me'se olo dɔ nje kɔr non'se'gɨ'tɨ kɨ eli'se ta lə Luwə kete. Nanyi kɨ
lo mərta dɔ ji kisɨ'de kɨ dɔ'de ta'a'tɨ bitɨ koy'de'tɨ, ə ndaji kunme lə'de.
8 Jeju Kirisitɨ isɨ non be tor'ne'tɨ ba, kete nu ɓone kɨ lo ti, bitɨ kɨ non'tɨ.
9 Ononyi'se kadɨ nyando'gɨ kɨ mbah kɨ dangɨ dangɨ ədi'se adɨ tɔi dɔ row'tɨ
kɨ majɨ. Nya kɨ a majɨ, in kunme kadɨ majɨ lə Luwə ə ulə dingəm me'se'tɨ
um in ndukun'gɨ kɨ ɔjidɔ nyakusɔ, kɨ a ulə dingəm me'se'tɨ el kin el. Tadɔ
ndukun'gɨ kin, nje'gɨ kɨ isɨ njiyəi go'tɨ, nya kɨ ra se'de majɨ me'tɨ non goto.
10 J'awi kɨ ringiri lo kadikare lə'je non. Njekujənyamosɨ kadikare'gɨ kɨ
ra rai kulə me *Kəyku'tɨ lə Luwə, awi kɨ tɔgɨ kadɨ sɔi nya kɨ in kɨ k'ilə dɔ
ringiri'tɨ lə'je kin el.

§ **12:26 12.26** Aje 2.6 * **13:2 13.2** Lotum 18.1-8, 19.1-3 † **13:5 13.5** Ndukun kɨ nja joo 31.6, 8; Jojuwe 1.5 ‡ **13:6 13.6** Pa'gɨ 118.6

11 Tokɨ rɔta'tɨ, kibo lə njekujənyamosɨ kadikare'gɨ, re kɨ mosɨ da'gɨ lo'tɨ
kɨ ar njay njay njay utə ndəgə'gɨ, kadɨ adɨ kadikare k'inyə go majel lə de'gɨ
kɔ. Nan darɔ ninn da'gɨ in kɨ k'ilə por dɔ'tɨ gidɨ ɓe'tɨ.
12 Be ə, Jeju kaa, oyi gidɨ ɓebo Jerujalem'tɨ, kadɨ ar de'gɨ njay dɔ majel'tɨ
lə'de kɨ mosɨ'ne§.
13 Adɨ j'awi j'ingəi'ə gidɨ ɓe'tɨ, ə adɨ jɨ ndigɨ kidɨ'gɨ lə de'gɨ to in be.
14 Tadɔ dɔnangɨ'tɨ ne j'awi kɨ ɓe lə'je kɨ kadɨ j'isɨ'tɨ ratata el. Be ə, j'isɨ
sangɨ kadɨ j'ingəɨ in kɨ a re lo tɨ'tɨ.
15 Kɨ row lə Jeju Kirisitɨ, adɨ j'uləɨ tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, to
nya mosɨ be, adɨ in kadikare pa'gɨ kɨ tei ta'je'tɨ, ə gəri'ə kadɨ in Burəɓe.
16 Adi me'se olo dɔ ra nya'gɨ kɨ majɨ'tɨ taa taa, ə majɨ kadɨ kanyi nya
majɨ'gɨ lə'se kɨ madɨ'se'gɨ tɔ. Tadɔ kadikare'gɨ kɨ be kin ə, majɨ takum
Luwə'tɨ.
17 Majɨ kadɨ təli rɔ'se go nje kɔr non'se'gɨ'tɨ, ə uləɨ dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ
lə'de. Sii indəɨ kum'de go'se'tɨ kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ, tadɔ Luwə a dəjɨ'de
kadɨ ɔji'ə go k'ində kɨ isɨ indəɨ kum'de go'se'tɨ kin kad'a oo. Be ə, re təli
rɔ'se go'de'tɨ ningə, a rai kulə lə'de kɨ rɔnel. Re in be el ə, a rai kulə lə'de
kɨ ɓarta, adɨ nya kɨ a ra sese majɨ me'tɨ non goto.
18 Elita kɨ Luwə tadɔ lə'je. Jɨ gər ar njay kadɨ me'je uwə'je kɨ ta dɔ nya
madɨ'tɨ el. Tokɨ rɔta'tɨ, ndigɨ lə'je in kadɨ panjiyə'je'gɨ majɨ kɨ dɔkagilo'gɨ
pətɨ.
19 M'dəjɨ'se kɨ ngarme'm ba pətɨ kadɨ elita kɨ Luwə kɨ kadɨ m'təl m're
dann'se'tɨ gogɨ kalangɨ ba.

Kuwə ji nan

20 Luwə kɨ nje kadɨ lapiya, adɨ Jeju Kirisitɨ ində taa dann njekoy'gɨ'tɨ kɨ
gorow mosɨ kunmindɨ kɨ a to ratata. Kirisitɨ kɨ in Burəɓe lə'je, in kɨ in
njekul ba'gɨ'tɨ kibo.
21 Kadɨ Luwə kakin ra adɨ asi rai kulə kɨ majɨ par par, kadɨ rai ndigɨ li'ə.
Kadɨ ində kuləra kɨ nəl'ə me'je'tɨ kɨ takul Jeju Kirisitɨ. Ningə kadɨ de'gɨ
pitɨ'ə kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ! *Amen!
22 Ngannkon'm'gɨ, m'dəjɨ'se kadɨ tai ta kulə dingəm me nan'tɨ kin kɨ
kisidɔtɨ. Tokɨ rɔta'tɨ, makitu lə'm kɨ m'ndangɨ m'ulə'n m'adɨ'se inɓe kaa,
ngal ngayn el tɔ.
23 M'ge kadɨ m'el'se madɨ in gəri tokɨ ngonnkon'je kɨ me kunme'tɨ Timote
te kəy dangay'tɨ*. Re re kalangɨ ingəm ə, m'a m'aw si'ə nan'tɨ kadɨ
m'oo'se.
24 Rai lapiya njekɔrnon'se'gɨ kɨ *Njekawnan'gɨ pətɨ. Njekawnan'gɨ kɨ
dɔnangɨ Itali'tɨ kaa uwəɨ jɨ'se tɔ.
25 Kadɨ memajɨ lə Luwə in sese nan'tɨ pətɨ.

§ **13:12 13.12** Jan 19.17, 20 * **13:23 13.23** KNK 16.1

Makitu kɨ
Jakɨ
ndangɨ
Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ Jakɨ ndangɨ

Makitu kin in kɨ kulə’n sɔw dɔ «ginn kaw kɨ dɔgɨ gidə in joo pətɨ kɨ sananyinan dɔnangɨ’tɨ» (1.1) adɨ in njekawnan pətɨ kɨ in de’gɨ lə Luwə kɨ sii to mbah be dɔnangɨ’tɨ. Njendanga adɨ gosɨ ra’a, kɨ takɔjɨ’gɨ kadɨ uwəi tɔgɨ’de ba me panjiyə’tɨ lə njekunme dann de’gɨ’tɨ kɨ njeramajel kɨ nje kadi kon de’gɨ. Makitu kin elta dɔ kisikidɔtaa kɨ ndɔ kare kare lə de, ke tokɨ bann ə de a uwə’n tɔgɨ’ne ba me nyanan’gɨ’tɨ to nyakingə be, ndoo be, k’oo go ndonn lo kelta’tɨ, kibo ngayn, in ta lə kunme ningə rakul’ə’gɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1. Kunme ə tər 1.2-8. Ndoo ə nyakingə 1.9-11. Nan k’oo ə nyanan 1.12-18. K’oo dɔ ta ə ra go’tɨ 1.19-27. Ndəjɨ nan dɔ kɔrkum nan’tɨ 2.1-13. Kunme ə ra kul’ə 2.14-26. K’oo go ndonn lo kelta’tɨ 3. Njekunme ə nya’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ 4.1-5.6. Mbərkində’gɨ kɨ dangɨ dangɨ 5.7-20.

Kuwə ji nan

1 M’in Jakɨ, kɨ njekuləɓər lə Luwə kɨ lə Burəɓe Jeju Kirisitɨ, m’ndangɨ makitu kin madɨ ginn kaw lə *Isirayel kɨ dɔgɨ gidə in joo pətɨ*, kɨ sananyinan me dɔnangɨ’tɨ kɨ ta’a ba, m’uwə ji’se.

Kuwətɔgiba me nyanan’gɨ’tɨ

2 Ngannkon’m’gɨ, lokɨ nya’gɨ kɨ dangɨ dangɨ tei dɔ’se’tɨ ningə, majɨ kadɨ oy to nya rɔnel kibo.
3 Tadɔ inɓe’gɨ gəri ɓətɨ, lokɨ kunme kadɨ Luwə lə’se, utə tɔgɨ nyanan’gɨ kin ningə, a te kɨ kuwətɔgiba.
4 Ningə majɨ kadɨ kuwətɔgiba lə’se, tɔlta’ne majɨ, kadɨ in de’gɨ kɨ kasinan berere, kadɨ nya kɨ majel ilə ɓal rɔ’se’tɨ el, taa kadɨ nya kare kaa du’se el tɔ.
5 Re de kare dann’se’tɨ, tər duw’ə ningə, kadɨ dəjɨ Luwə, ningə a ad’a. Tadɔ Luwə in nje kadɨ de’gɨ pətɨ nya kare kɨ non, kɨ menda, kɨ kanjɨ ndɔr mbi’de.
6 Ningə kadɨ de’ə kin dəjɨ kɨ tadɨ el, nan kɨ kunme ta. Tadɔ de kɨ nje tadɨ, to to pulum mann, kɨ nəl un’ə, isɨ aw si’ə kɨ yo ge kɨ ne ge be.
7 Kadɨ de kɨ be kin gər me’ne’tɨ, tokɨ a ingə nya madɨ kare rɔ Luwə’tɨ el.
8 Tadɔ in nje me joo, gər row nya ra’ne el.

Njendoo kɨ njenyakingə

9 Majɨ kadɨ in ngonnkon’m kɨ njekunme kɨ in njendoo, in ra rɔnel dɔ kun’tɨ kɨ Luwə un dɔ’i kɨ taa.
10 Be tɔ ə, kadɨ in njekunme kɨ in njenyakingə, in ra rɔnel dɔ sɔl’tɨ kɨ Luwə sɔl dɔ’i tɔ. Tadɔ njenyakingə a jɔrɔ to putɨ kam be.
11 Lokɨ kadɨ ɔsɨ kɨ tɔgɨ’ne ningə, kam ndolo, put’ə jɔrɔ adɨ majɨ li’ə goto, be tɔ ə njenyakingə a goto’n, ta nya’gɨ’tɨ li’ə kɨ isɨ ra†.

Nyanan’gɨ

---

* **1:1 1.1** Ginn kaw lə Isirayel kɨ dɔgɨ gidə in joo, in njekunme’de kadɨ Jeju Kirisitɨ pətɨ kɨ sii lo’gɨ’tɨ kɨ dangɨ dangɨ. † **1:11 1.11** Tekitaga 40.6-7

12 Nje rɔnel in de kɨ uwə tɔgɨ'ne ɓa me nyanan'tɨ. Tadɔ lokɨ dum dɔ
nya'gɨ pətɨ ningə, a ingə jɔgɨ kajɨ kɨ Luwə un ndu'ne adɨ de'gɨ kɨ ndigɨ'ə.
13 Lokɨ nyanan te dɔ de'tɨ ningə, kadɨ ene: «In Luwə ə nan'm el, tadɔ
majel asɨ nan Luwə el, ta Luwə inɓe a nan de el tɔ.»
14 Tokɨ nyanan te dɔ de'tɨ ningə, in kumnda li'ə inɓe ə əd'ə, ɔr'ɔ aw sɨ'ə
me'tɨ.
15 Nga ningə kumnda in səm tokɨ dene in'n səm ɓe ə ojɨ majel, nga ningə
lokɨ majel tɔgɨ gangɨ ə te koy.
16 Ngannkon'm'gɨ kɨ njendigɨ lə'm, kadɨ ədi rɔ'se kɨ ta'gɨ kɨ ngom, el.
17 Nya kadɨ kɨ majɨ kɨ kadikare kɨ asinan ɓerere, in rɔ Luwə'tɨ kɨ njera
kunjɨ'gɨ kɨ dɔran'tɨ. Luwə mbəl rɔ'ne el, taa kumndil'ə a yətɨ'n rɔ'ne el, tokɨ
kum ndil a yətɨ'n rɔ'ne kigo kadɨ ɓe el tɔ.
18 In kigo me ndigɨ li'ə inɓe, ə ojɨ'n'je kojɨ kɨ sigɨ kɨ ta kɨ rɔta'tɨ. Ojɨ'je
kojɨ kɨ sigɨ kadɨ j'in nyakində'gɨ kɨ dɔkete dann nyakində'gɨ'tɨ li'ə.

K'oo dɔ ta ə ra go'tɨ

19 Ngannkon'm'gɨ kɨ njendigɨ lə'm, kadɨ oyi ta kɨ m'a m'el'se kam majɨ:
kadɨ de ində kalangɨ oo dɔ ta, nan kadɨ elta kalangɨ el, taa ra wongɨ kalangɨ
el tɔ.
20 Tadɔ wongɨ lə de a ra nya kɨ dana non Luwə'tɨ el.
21 Ginn nya kin ə, kadɨ mbəti nyara'gɨ kɨ to njen, kɨ kulə ra'gɨ kɨ majel
kɨ aldɔ majɨ, kɨ re kigo mendul. Ningə taai ta lə Luwə kɨ duw me'se'tɨ, kɨ
dɔ kɨ sɔl lɔm, tadɔ in ta kɨ asɨ kajɨ'se.
22 Ta lə Luwə kin kadɨ oyi mbɨ'se'tɨ par el, nan kadɨ oyi ə təli rɔ'se go'tɨ
taa. Lokɨ sii ta k'oo dɔ'tɨ to k'oo par ningə, in kədɨ ə sii ədi rɔ'se inɓe'gɨ.
23 Tadɔ re de oo dɔ ta, ə ra go'tɨ el ningə, to to de kɨ gon ta kum'ne me
kɔtirongɨ'tɨ ɓe.
24 Lokɨ gon rɔ'ne ə ɔtɨ aw ningə, tanan'tɨ non par ə me'ə oy dɔ rɔ'a'tɨ kɨ
kete oo.
25 Nan de kɨ ndər ginn ndukun lə Luwə kɨ asinan ɓerere, kɨ ta'gɨ lə'je,
taa isɨ uwə rɔ'ne ɓa me'tɨ um ra rɔnel dɔ k'oo dɔ'a'tɨ par, adɨ me'ə oy dɔ'tɨ
el, nan ra go'tɨ, de'ə kin a ingə majikur me kulə'tɨ pətɨ kɨ a ra.
26 Lokɨ de madɨ oo rɔ'ne to nje kun go Luwə, nan asɨ kuwə ndonn'ne
ginn tɔgɨ'ne'tɨ el ningə, isɨ ədɨ rɔ'ne to kədɨ, kun go Luwə li'ə in nya kɨ
kareɓa.
27 M'el'se kadɨ in gəri tokɨ kun go Luwə kɨ ar njay kɨ kɨ rɔta'tɨ kɨ Luwə
kɨ Baw'je ndigɨ, in k'oo go ngann hal'gɨ kɨ njengawkoy'gɨ me kon'gɨ'tɨ, kɨ
isɨ te dɔ'de'tɨ, kɨ k'ɔsɨ rɔ ngərəngɨ kadɨ nya'gɨ'tɨ kɨ to njen kɨ dɔnangɨ'tɨ ne.

2

Kɔr de dana in majel

1 Ngannkon'm'gɨ, ingɨ kɨ uni me'se adi Burəɓe Jeju Kirisitɨ kɨ tɔjɨ in li'ə,
majɨ kadɨ kɔr kum nan goto dann'se'tɨ, tadɔ in nya kɨ uwə nan kɨ kunme
el.
2 To kin ə ɓone, de kɨ njenyakingə kare, ulə ku kɨ ndolo majɨ rɔ'ne'tɨ, kɨ
ningə kɨ ra kɨ ɔr ji'ne'tɨ, re ur lo kawnan'tɨ lə'se. Ningə de kɨ njendoo, kɨ
ulə ngisɨ ku rɔ'ne'tɨ, re ur me'tɨ tɔ.
3 Lokɨ iləi kum'se oyi njekulə ku kɨ ndolo ningə, ɓukɨ'ə'tɨ ə eli'ə eyina:
«Re, isɨ nanga lo kɨ majɨ'tɨ kin». Ningə eli njendoo eyina: «Ra kɨ taa non»
eke «Isɨ nja'm'tɨ nanga ne ɓe.»
4 Tokɨ isɨ rai ɓe ningə, ke oyi kadɨ in k'ɔr ə isɨ ɔri kum nan dann'se'tɨ, ə
isɨ təli nje gangi ta dɔ de'gɨ'tɨ kɨ kɔjitara'gɨ lə'se kɨ majel el wa?

5 Ngannkon’m’gɨ kɨ njendigɨ lə’m, uri mbi’se oyi ta kin: Ke oyi kadɨ
Luwə mbətɨ njendoo’gɨ kɨ dɔnangi’tɨ ne kadɨ təli njenyakingə kigo k’un kɨ
uni me’de adi Jeju Kirisitɨ, el wa? Mbətɨ’de kadɨ ingəi Konɓe kɨ Luwə un
ndu’ne adɨ de’gɨ kɨ ndigi’ə.
6 Ningə ingɨ isɨ kidi’de. Ke njenyakingə’gɨ kakin ə isɨ adi’se kon el wa?
Taa isɨ ai sese non nje gangita’gɨ’tɨ tɔ el wa?
7 In inɓe’gɨ kin ə isɨ elita kɨ mal dɔ tɔ’tɨ kɨ majɨ kɨ Luwə ində dɔ’se’tɨ el
wa?
8 Tokɨ rɔta’tɨ, re tɔlita ndukun lə Luwə kɨ utə ndəgə’gɨ kɨ ndangi me
Makitu’tɨ ene: «A in ndigɨ de mad’i to rɔ’i inɓe be ningə, rai gorow’ə’tɨ.»
9 Nan re rai kigo kɔr kum nan dann nan’tɨ ningə, in majel ə isɨ rai,
ndukun lə Luwə uwə’se kɨ ta to nje kaldɔ ta’gɨ.
10 Tadɔ re de təl rɔ’ne go ndukun’gɨ’tɨ lə Luwə pətɨ, nan aldɔ ndukun kɨ
kare ningə, təl nje kaldɔ ndukun’gɨ pətɨ.
11 Tadɔ nje k’el k’ene: «A uwə marum el,» kakin ə el ene: «A tɔl de el
tɔ.» Ə re uwə marum el, nan tɔl de ningə in təl nje kaldɔ ndukun*.
12 Ginn’ə kin ə, kadɨ ta kel’se’gɨ, kɨ nya ra’se’gɨ, tɔjɨ kadɨ in de’gɨ kɨ majɨ
kadɨ gangɨ ta dɔ’se’tɨ kɨ ndukun kɨ nje taa k’ilə taa.
13 Tadɔ de kɨ nje k’oo kumtondoo lə de’gɨ el, Luwə a oo kumtondoo li’ə
ndɔ gangɨ ta’tɨ el tɔ. Ningə k’oo kumtondoo in nya kɨ utɨ dɔ takigangɨ.

Kunme kadɨ Luwə kɨ kanjɨ ra kul’ə in kɨ koy

14 Ngannkon’m’gɨ, lokɨ de madɨ ene n’in n’aw kɨ kunme, ningə tɔjɨ
kunme kadɨ Luwə lə’ne, kɨ kuləra’a, el, ke maj’a in ri wa? Maj’a goto.
Kunme kadɨ Luwə kɨ be kin asɨ kaj’a el.
15 To kin ə ɓone, ngonnkon kɨ dingəm eke kɨ dene awi kɨ rɔ’de kare, taa
asi kingə nyakusɔ’de kɨ ndɔ’gɨ pətɨ el tɔ.
16 Ningə de madɨ dann’se’tɨ el’de ene: «Ai kɨ maj’a, kadɨ rɔ’se tingə
rututu, ə sɔi nya me’se ndann.» Kɨ kanjɨ kadɨ adi’de nya kɨ kadɨ ra se’de,
ke maj’a in ri wa?
17 Kunme kadɨ Luwə kaa to be tɔ, re tɔjɨ rɔ’ne me kulə kɨ ra’tɨ el ningə,
in nya kɨ koy.
18 De madɨ ene: «In aw kɨ kunme kadɨ Luwə, m’in m’aw kɨ kulə’gɨ kɨ ra.
M’a m’el’ə m’ene: Majɨ kadɨ ɔjɨ’m kunme kadɨ Luwə lə’i kɨ kanjɨ kulə’gɨ
kɨ ra adɨ’m m’oo, ə m’in m’a m’ɔj’i kunme kadɨ Luwə lə’m kɨ kulə’gɨ kɨ
m’ra m’adɨ oo.»
19 Un me’i tokɨ Luwə in kareba el wa? In nya kɨ majɨ, ningə kadɨ gər
tokɨ ndil’gɨ kɨ majel kaa uni me’de be tɔ. Ɓol ra’de adɨ dadi non’a’tɨ.
20 In de kɨ dɔ’i goto, in ndigɨ kadɨ gər ke in tadɔ ri ə kunme kɨ kulə goto
a ra nya kare el wa?
21 Ke oo kaw’je *Abiraham, Luwə təl’ə de’tɨ kɨ dana takum’ne’tɨ kɨ takul
kulə ra’a’gɨ, tadɔ ndigɨ kadɨ n’tɔl ngonn’ne *Isakɨ non ringiri’tɨ lə Luwə,
n’ad’a kadikare’tɨ el wa?
22 Oo, kunme kadɨ Luwə li’ə ai nan’tɨ kɨ kulə ra’a’gɨ. Kulə ra’a’gɨ tɔlita
kunme kadɨ Luwə li’ə adɨ asɨ nan berere.
23 In be ə tɔl’n ta ta kɨ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: «Abiraham
un me’ne adɨ Luwə, lokɨ Luwə oo kunme li’ə ningə tudə to de kɨ dana.»
Adɨ ɓar’a madɨ’ne†.
24 Oyi majɨ nga, tokɨ Luwə təl’ə de kɨ dana takum’ne’tɨ kɨ takul kulə
ra’a’gɨ, um in kɨ takul kunme li’ə par kareba el.

---

* **2:11 2.11** Tekitaga 20.13, 14; Ndukun kɨ nja joo 5.17, 18 † **2:23 2.23** Lotum 15.6; Ejay 41.8

25 Adi me’se, olo dɔ Rahabɨ’tɨ kɨ in kaya dene. Uwə njekawkita’gɨ lə
Isirayel rɔ’ne’tɨ, ningə ra se’de adɨ tei uni row kɨ rangɨ anyinan awɨ. In
tadɔ kuləra’a kin ə Luwə təl’n’ə de’tɨ kɨ dana takum’ne’tɨ‡.
26 Be ə, tokɨ j’oo’n kadɨ darɔ kɨ kon goto’tɨ in kɨ koy kakin ə, kunme kadɨ
Luwə kɨ kulə ra’a’gɨ gotoi kaa in kɨ koy tɔ.

3

Kadɨ njendo de’gɨ nya oy go ndonn’de

1 Ngannkon’m’gɨ, kadɨ njendo de’gɨ nya in ngayn dann’se’tɨ el, tadɔ in
gəri kadɨ Luwə a gangɨ ta kɨ ngan ngayn dɔ’je’tɨ, j’in njendo de’gɨ nya, utə
ndəgɨ de’gɨ.
2 J’in pətɨ jɨ rai majel kɨ gorow’gɨ kɨ dangɨ dangɨ. Re de madɨ ra majel
me ta kel’ne’tɨ el bitɨ ningə, in de kɨ asɨ nan berere, asɨ kuwə rɔ’ne ba pətɨ
ginn tɔgɨ’ne’tɨ.
3 Re j’uləi jam ta sində’gɨ’tɨ kadɨ təli rɔ’de go ndigɨ’tɨ lə’je ningə, j’awɨ
kɨ tɔgɨ dɔ rɔ’de’tɨ ɓa pətɨ tɔ.
4 Oyi tokibo’gɨ, re in tokibo kɨ bo to ri kaa, ə nəl kibo ɔs’ɔ kɨ tɔgɨ’ne to
ri kaa, kɨ ngonn ngaw’a kɨ nden kɨ ɓari’ə tole inɓe kin ə njekuwə ngaw
tokibo, a awɨ’n kɨ tokibo lo’tɨ kɨ me’ə ndigɨ kaw’tɨ sɨ’ə.
5 In be ə, ndonn de kaa to be tɔ. In ngonn rɔ kɨ nden ba, nan ɔjɨ rɔ’ne
kadɨ asɨ ra nya’gɨ kɨ əti ɓol. Tokɨ oy kadɨ ngonn por kɨ nden be par asɨ
kadɨ on ku kibo.
6 In be tɔ ə, ndonn de kaa to to por be, in lo kisɨ lə majel dann
ngann rɔ’je’gɨ’tɨ, isɨ təl darɔ’je ba pətɨ nya kɨ to njen’tɨ, isɨ ində por ndɔ
kisikidɔtaa’tɨ lə de, por kin in lo por’tɨ kɨ nje kon bitɨ kɨ non’tɨ.
7 De asɨ kuwə ginn da’gɨ kɨ dangɨ dangɨ pətɨ kɨ me mu’tɨ, kɨ ginn yəl’gɨ,
kɨ ginn da’gɨ kɨ nje kagɨ nanga, kɨ ginn da’gɨ kɨ sii me ba’tɨ, ginn tɔgɨ’ne’tɨ.
8 Nan ndonn’je, de kare kɨ asɨ kuwə ginn tɔgɨ’ne’tɨ goto, in nya kɨ nje tujɨ
lokɨ dum kuwə nanga ginn tɔgɨ’tɨ. Kəngɨ kɨ nje tɔl de rosɨ ndonn’je betete.
9 Kɨ ndonn’je ə j’isɨ j’uləi tɔjɨ dɔ Burəɓe’tɨ kɨ Baw’je, ningə kɨ ndonn’je
kɨ kare inɓe kakin ə j’isɨ jɨ manni de’gɨ kɨ Luwə ində’de adɨ taainan sɨ’ə
tɔ*.
10 Ta’je kɨ kare inɓe kin ə j’isɨ j’uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ, ningə ta’je kɨ kare
inɓe kakin ə isɨ mann de’gɨ tɔ. Ngannkon’m’gɨ, majɨ kadɨ rai be el.
11 Ke mann kɨ nəl ingɨ kɨ mann kɨ atɨ a tei nan’tɨ ta bolo’tɨ kɨ kare wa?
Jagɨ a tei ta bolo’tɨ kɨ kare el.
12 Ngannkon’m’gɨ, ke oyi kadɨ kagɨ matɨ asɨ kadɨ andɨ sinyə eke mbaykote
asɨ kadɨ andɨ matɨ wa? Re in be el ningə, in be tɔ ə ta bolo kɨ mann kɨ atɨ
isɨ te’tɨ, mann kɨ nəl asɨ kadɨ a te’tɨ el nga.

Kumkədɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ kɨ kumkədɨ kɨ dɔran’tɨ

13 Nan dann’se’tɨ ə in nje kumkədɨ kɨ nje nyagər wa? De’ə kin kadɨ tɔjɨ
kulə ra’ne me panjiyə’tɨ kɨ majɨ, kɨ dɔ kɨ sɔl lɔm kɨ kumkədɨ.
14 Nan kin ə re, ni kɨ atɨ kangɨ kɨ jangɨ in me’se’tɨ ningə, ɔji rɔ’se kare
el, ta kadɨ elita kɨ ngom ɔsi ta, ta kɨ rɔta’tɨ el tɔ.
15 Ko kumkədɨ kɨ be kin, in kumkədɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, in kumkədɨ lə de,
in lə Su, um in kumkədɨ kɨ in rɔ Luwə’tɨ el.
16 Tadɔ lokɨ ni kɨ jangɨ in’tɨ ningə, nyara kɨ gorow’ə’tɨ el, kɨ ko nya ra’gɨ
kɨ majel pətɨ in’tɨ non tɔ.
17 Nan kɨ ɔjidɔ kumkədɨ kɨ in rɔ Luwə’tɨ, dɔkete, in kumkədɨ kɨ ar njay,
taa in kumkədɨ tɔgɨ el, in kumkədɨ kɨ sɔl lɔm, in kumkədɨ kulə nojɨ nan’tɨ,

‡ **2:25 2.25** Jojuwe 2.1-21 * **3:9 3.9** Lotum 1.26-27

in kumkədɨ kɨ rosɨ kɨ k'oo kumtondoo, isɨ te kɨ kandɨ kɨ majɨ majɨ, gangɨ nan goto rɔ'a'tɨ, taa kədikum nan ka goto rɔ'a'tɨ tɔ.
18 De'gɨ kɨ nje sangɨ row kisimajɨ, isɨ duwi ko nya me kisɨ majɨ'tɨ, ningə kandɨ lə'de kɨ a ujəi in nyara kɨ dana.

4

Ndigɨ nya'gɨ kɨ dɔnangɨ in kɔsɨ ta Luwə

1 Nga ingɨ, rɔnan'gɨ, kɨ kɔlnan'gɨ kɨ toi dann'se'tɨ tei ra wa? Lokɨ tei səm'tɨ, in me nyənn'gɨ'tɨ lə darɔ'se kɨ toi me rɔ'se'tɨ, ə isɨ rəi nan.
2 Sii rai kumnda nya'gɨ, nan asi kadɨ ingəi el, ningə isɨ təli de'gɨ, isɨ ndingəi nya, nan lo kadɨ ingəi goto, lo kin'tɨ, təli nje kɔlnan kɨ nje rɔnan. In kɔyi nya, ə ingəi el, tadɔ in gəri kɔy Luwə el.
3 Ə re kɔyi nya Luwə kaa, adɨ'se el, tadɔ nya kɔy lə'se in nya kɔy kɨ majel, isɨ kɔyi nya Luwə kadɨ re ingəi ningə, in tindəi sananyi kɔ dɔ k'oo majirɔ'tɨ lə darɔ.
4 In njekuwə marum! Gəri kadɨ ndigɨ nya'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ in ban lə Luwə el wa? Re de madɨ isɨ uwə madɨ kɨ nya'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ningə, isɨ ra rɔ'ne njeban'tɨ lə Luwə.
5 Oyi kadɨ ta lə Luwə kɨ ndangi me Makitu'tɨ in kare kɨ ndangɨ wa? Makitu lə Luwə el ene: «Jangɨ ra Luwə ngayn dɔ Ndil'tɨ kɨ ində me'je'tɨ.»
6 Nan memajɨ kɨ adɨ'je, in nya kibo ngayn utə nya'gɨ pətɨ. Tadɔ makitu lə Luwə el ene: «Luwə tanrɔ de'gɨ kɨ nje kun dɔ'de taa, ə adɨ memajɨ lə'ne de'gɨ kɨ nje sɔl dɔ'de*.»
7 In be ə, kadɨ sɔli dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ lə Luwə, tanyi rɔ Su, ə a anyi kɔ sanyi rɔ'se'tɨ.
8 Rei ndəkba rɔ Luwə'tɨ, ə Luwə a re ndəkba rɔ'se'tɨ tɔ. In njeramajel'gɨ, togi ji'se adɨ ar njay; in nje me joo, ɔri majel me'se'tɨ kɔ.
9 Majɨ kadɨ in gəri tokɨ in nje kumtondoo, uwəi ndoo rɔ'se ə nonyi kɨ mann kum'se; kadɨ ko'gɨ lə'se təl non, kadɨ rɔnel lə'se təl ndoo kɨ kuwə.
10 Majɨ kadɨ sɔli dɔ'se non Luwə'tɨ ə Luwə a un dɔ'se taa.

Kadɨ de gangɨ ta dɔ ngonnkon'ne'tɨ el

11 Ngannkon'm'gɨ, majɨ kadɨ elita kɨ majel dɔnan'tɨ el, de kɨ isɨ elta kɨ majel dɔ ngonnkon'ne'tɨ, eke isɨ gangɨ ta dɔ'a'tɨ ningə, in ndukun lə Luwə ə isɨ elta kɨ majel dɔ'tɨ num, isɨ gangɨ ta dɔ'tɨ num. Ningə re isɨ gangɨ ta dɔ ndukun'tɨ lə Luwə ə, in nje təl rɔ'i go ndukun'tɨ el, nan in njegangita dɔ'tɨ yo.
12 Jɨ gər tokɨ Luwə kɨ kar'ne ba par ə in nje kadɨ ndukun kɨ njegangita. In kɨ kar'ne ba ə aw kɨ tɔgɨ kadɨ ajɨ'n de num tujɨ'n de num tɔ. Nga in, in nan kadɨ in gangɨ ta dɔ ngonnkon'i'tɨ wa?

Nje k'aw kɨ kɔjitara

13 Kɨ ɔjɨ dɔ'se nga, ingɨ kɨ nje k'el k'ene: «Bone eke lo ti ə j'a j'awi me ɓebo'tɨ kɨ be, j'a jɨ ra ɓal kare səm'tɨ, j'a jɨ ra gatɨ, j'ingəi'n nar.»
14 Eli be, nga in de'gɨ kɨ gəri nya kare kɨ a ra nya me ndɔ kɨ lo ti'tɨ dɔ kisikidɔtaa'tɨ lə'se el tɔ. Toi to kunjɨ mann kɨ su luy luy adɨ oo'ə, ningə njaba par ə goto kin be†.
15 Ta kɨ re a eli ə to kin: «Tokɨ re Luwə ndigɨ, ə j'isɨ kɨ dɔ'je ta ə, j'a jɨ ra nya kɨ yo, j'a jɨ ra nya kɨ ne.»

---

* **4:6 4.6** Tər ta'gɨ 3.34 † **4:14 4.14** 13-14; Tər ta'gɨ 27.1

16 Nan ngɔsine, isɨ ɔji rɔ′se me kɔjitara′tɨ lə′se kɨ dɔ′se. Kɔjɨ rɔ kɨ be kin
in kɔjɨ rɔ kɨ majel.
17 Re de gər row ra majɨ ɓətɨ, nan ra el ningə, in majel kɨ ra.

5

Kon kɨ a re dɔ nje nyakingə′gɨ′tɨ

1 Ingɨ kɨ in njenyakingə! kɨ ɔji dɔ′se nga ningə, majɨ kadɨ nonyi ə ndingəi
rɔ′se kɨ ndu′se kɨ boi, tadɔ kon′gɨ kɨ a rei dɔ′se′tɨ.
2 Nyakingə′gɨ lə′se ndumi kɔ, yon′gɨ onyi ku′gɨ lə′se.
3 Ɔr′gɨ kɨ nar′gɨ lə′se nonyi niki, ningə non′de a mannajɨ ɔsɨ′n′se ta. A
on darɔ′se to por be. In mbonyi nyakingə′gɨ kɨ dɔnan′tɨ dɔnan′tɨ, dɔkagilo
kɨ j′in′tɨ, kɨ in dɔkagilo kɨ dɔboy′tɨ.
4 De′gɨ kɨ nje ra kulə me ndɔɔ′tɨ lə′se, ɔgi′de nyakugə goji lə′de, adɨ
nonyi, ndu non′de aw bitɨ osɨ mbi Burəɓe′tɨ lə njerɔ′gɨ.
5 Kisɨ′se dɔnangɨ′tɨ ne, sii me k′oo majɨ rɔ′tɨ, sɔi ge anyinan ge me majɨ′tɨ.
Boi, mbol′se to to da′gɨ kɨ uli′de adɨ a nginəi ndɔ tɔl′de be.
6 De′gɨ kɨ rai nya madɨ el, gangɨ ta dɔ′de′tɨ, tɔli′de, ə tanyi′se rɔ el.

Koreme nginə′n re Burəɓe

7 Ngannkon′m′gɨ, majɨ kadɨ orei me′se bitɨ, kadɨ Burəɓe re′n. Oyi nje
ndɔɔ, a nginə kandɨ nya kɨ majɨ ngayn kɨ a te dɔnangɨ′tɨ, kɨ koreme dɔ′tɨ
ngan. A ore me′ne bitɨ kadɨ ndi binə ədɨ, ndi kɨ dɔboy′tɨ ədɨ, ɓay ta kadɨ
ujə ko lə′ne.
8 Be tɔ ə, ingɨ kaa, kadɨ orei me′se, uwəi tɔgɨ′se ba, tadɔ Burəɓe in
ndəkba.
9 Ngannkon′m′gɨ, ɓarita dɔnan′tɨ el, kadɨ Luwə gangi′n ta dɔ′se′tɨ el. Oyi
njegangita ra takəy′tɨ.
10 Ngannkon′gɨ, majɨ kadɨ oyi go nja njekeltakita Luwə′tɨ kɨ kete nu kɨ
elita me tɔ Burəɓe′tɨ to nyandajɨ lə′se, kɨ ɔjidɔ kon kɨ koreme.
11 J′elita dɔ njekuwə tɔgɨ′de ba me kon′gɨ′tɨ j′ene in nje rɔnel. Kadɨ me′se
olo dɔ kuwətɔgiba′tɨ lə Jobɨ dann kon′gɨ′tɨ pətɨ kɨ te dɔ′a′tɨ. Oyi kadɨ go′tɨ
gogɨ Luwə ad′a ingə majɨ, tadɔ Luwə in nje memajɨ kɨ ngayn, kɨ nje k′oo
kumtondoo*.
12 Ngannkon′m′gɨ nya kibo ngayn, kɨ kadɨ gəri ə to kin: majɨ kadɨ iwi
rɔ′se el, ke in kɨ ndi, ke in gɔjɨ kɨ kusɔ, ke in kiw rɔ madɨ kɨ rangɨ. Re in
oyo ə eyina oyo, re in jagɨ ə eyina jagɨ tɔ par, kadɨ osi me takigangɨ′tɨ lə
Luwə el.
13 Re, de madɨ dann′se′tɨ, ingə kon wa? Kadɨ non dɔ Luwə′tɨ. Eke re rɔ′a
nəl′ə wa? Kadɨ osɨ pa ulə′n tɔjɨ dɔ Luwə′tɨ.
14 Re, de madɨ dann′se′tɨ, rɔ′a to′ə ə, kadɨ ɓar ngatɔgɨ lə Njekawnan kadɨ
elita kɨ Luwə tadɔ li′ə kɨ ɔyi′ə kɨ hu me tɔ Burəɓe′tɨ.
15 Kelta kɨ Luwə kɨ kunme a ajɨ de kɨ nje rɔ to, Burəɓe a un′ə taa, ningə
re ra majel kaa, Luwə a inyə go majel′gɨ li′ə kɔ.
16 Be ə, kadɨ tɔri ndu′se dɔ majel′gɨ′tɨ lə′se kɨ rɔ nan′tɨ. Ningə elita kɨ
Luwə tadɔ lə nan, kadɨ ingəi lapiya dɔ rɔto′gɨ′tɨ lə′se. Kelta kɨ Luwə lə de
kɨ dana, tɔg′ɔ in ngayn.
17 Oy Eli in de to j′in be tɔ, nan elta kɨ Luwə kɨ rɔ tinyi′ne kadɨ ndi ədɨ
el, ningə ndi ədɨ dɔnangɨ′tɨ el ɓal mutə kɨ nanyi mehen tɔ.
18 Ə, təl elta kɨ Luwə gogɨ tokɨ sigɨ, ə Luwə adɨ ndi təl ədɨ dɔnangɨ′tɨ, adɨ
dɔnangɨ te kɨ kandɨ nya′gɨ†.

* **5:11 5.11** Jobɨ 1.20-22, 2.10, 42.10-17 † **5:18 5.18** 1 Ngar′gɨ 17.1, 18.1, 18.42-45

Dɔboy ta

19 Ngannkon’m’gɨ, tokɨ re de madɨ dann’se’tɨ ndəm gorow kɨ rɔta’tɨ, ur
mu, ə de madɨ kɨ rangɨ ɔr’ɔ təl re si’ə dɔ row’tɨ kɨ dana gogɨ ningə,
20 kadɨ gəri tokɨ de kɨ təl kɨ njeramajel dɔ row’tɨ kɨ ndəm re si’ə go
row’tɨ kɨ dana kin, a ajɨ njeramajel ta koy’tɨ, taa Luwə a inyə go majel’gɨ
li’ə ngayn kɔ.

Makitu kɨ dɔkete kɨ Piyər ndangɨ

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ dɔkete kɨ Piyər ndangɨ

Makitu kin in kɨ ndangɨ kadɨ njekunme’gɨ kɨ sii dow lo’gɨ’tɨ kɨ manga lə Aji kɨ Du. Ginn ndangɨ makitu kin in kadɨ ulə dingəm me’de’tɨ dann kindəkumndoo’tɨ kɨ kadɨ nan kon tadɔ kunme. Koy, kində taa lo koy’tɨ kɨ təl Jeju Kirisitɨ, in ə in ngirə kɨ ngan kɨ rai dɔ’tɨ kadɨ uwəi tɔgɨ’de ba me kunme’tɨ kɨ kindəmedɔtɨ. Tokɨ in njekujənyamosɨ kadikare’gɨ lə Ngar ə in ginn de’gɨ kɨ ari njay, majɨ kadɨ tinyəi nan kɨ Njekajɨ’de kɨ ndogɨ’de kɨ gatɨ kɨ ngayn. Majɨ kadɨ uwəi tɔgɨ’de ba me panjiyə’tɨ lə njekunme. Lokɨ Burəƀe a re ningə a ugə goji’de.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1-2. Ta kɨ ɔjidɔ kindəmedɔtɨ, kunme ə ndiginan 1.3-12. Bar nan kadɨ kisikidɔtaa in kɨ ar njay 1.13-2.10. Hal lə njekunme, kibo ngayn in kɨ isɨ’n dann kon’tɨ 2.11-4.19. Ra kulə kɨ majɨ dann njekawnan’tɨ 5.1-11. Kuwə jɨ nan 5.12-14.

Kuwə ji nan

1 M’in Piyər kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ, m’ndangɨ makitu kin madɨ’se in nje kɨ Luwə mbətɨ’se, kɨ sananyinan, adɨ sii to mbah’gɨ dɔnangɨ’gɨ’tɨ kɨ Pon, kɨ Galasi, kɨ Kapadosɨ, kɨ Aji, kɨ Bitini.

2 Luwə kɨ Baw mbətɨ’se kete, kigo kɔjitara’tɨ li’ə, kadɨ in de’gɨ lə’ne kɨ takul Ndil’ə, kadɨ təli rɔ’se go Jeju Kirisitɨ’tɨ, ə kadɨ mos’o togɨ’se adɨ ari njay*. Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Luwə to mbar mbar kɨ dɔ’se’tɨ.

Ra oyo Luwə tadɔ kajɨ kɨ te kɨ dɔ’a kɨ takul Jeju Kirisitɨ

3 Tɔjɨ in kɨ dɔ Luwə’tɨ kɨ Baw Burəƀe lə’je Jeju Kirisitɨ, tadɔ memajɨ li’ə kɨ ngayn kɨ ojɨ’n’je k’ojɨ kɨ sigɨ, kɨ gorow k’ində Jeju Kirisitɨ taa dann nje koy’gɨ’tɨ. Lo kin’tɨ, j’awi kɨ nya kindəmedɔtɨ kɨ to bitɨ kɨ non’tɨ,

4 tadɔ j’awi kɨ nya majɨ’gɨ kɨ Luwə ngəm dɔran’tɨ tadɔ lə’je. In nya kɨ a ndum el num, a uwə yoro el num, taa ndolo’ə a goto el num tɔ.

5 Nya’gɨ kin Luwə ngəm’de dɔran’tɨ tadɔ lə’se, ingɨ kɨ tɔg’ɔ isɨ ngəm’se kɨ takul kunme tadɔ kajɨ, adɨ in kajɨ kɨ in ndəkba kadɨ dɔ’a a te ndɔ kɨ dɔboy’tɨ.

6 Re dɔkagilo’tɨ kɨ ƀone, kadɨ nyanan’gɨ kɨ dangɨ dangɨ adɨ mekon isɨ ra’se dɔkagilo’tɨ nden be mindɨ kaa, in kin ə isɨ adɨ’se rɔnel.

7 Lɔr kɨ in nya kɨ a tujɨ kaa, nanyi’ə me por’tɨ kadɨ oyi’ə ke inƀe dɔrɔ’a wa. Be tɔ ə, nyanan’gɨ kakin isɨ nanyi kunme kadɨ Luwə lə’se kɨ gat’a utə lɔr, kadɨ oyi ke in kɨ rɔta’tɨ inƀe wa. Re in kɨ rɔta’tɨ ningə, a ingəi pitɨ, kɨ tɔƀar, kɨ kɔsikurə lokɨ Jeju Kirisitɨ a te busɨ.

8 Jeju kɨ oyi’ə kɨ kum’se el, nan in ndigi’ə, oyi’ə el ƀay, nan uni me’se adi’ə. Ningə isɨ rai rɔnel, adɨ in rɔnel kibo ngayn, kɨ dum kelta’a.

9 Tadɔ ingəi nya kɨ uni me’se adi tadɔ’a, adɨ in kajɨ rɔ’se.

10 Kɨ ɔjidɔ kajɨ kin, de’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ, ndəri ginn’ə, taa dəji ta dɔ’tɨ ngayn tɔ. Adɨ in de’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ dɔ kadikare’tɨ kɨ Luwə ində dɔ’a dana kete adɨ’se.

11 De’gɨ kɨ *njekeltakita Luwə’tɨ sangi kadɨ n’gəri ke dɔkagilo kɨ ra, ə nya’gɨ kɨ bann ə a rai nya dɔkagilo’ə’tɨ kɨ Ndil Kirisitɨ ɔjɨ’de wa? Tadɔ Ndil

---

* **1:2 1.2** Tekitaga 24.3-8; Lebitikɨ 16.14-15

Kirisiti ki me’de’ti tɔji’de dɔkagilo kin kete, loki elta dɔ kon’gi’ti ki Kirisiti ki in *De ki Luwə mbət’ə a ingə ki tɔji ki a re go kon’ti[†].
12 Luwə adi njekeltakita’a’ti gəri toki, mbər ki n’ində ta’de’ti kin in tadɔ maji lə’de inɓe’gi el, nan in tadɔ maji lə’se ə iləimbər kin. Ngɔsine nje kiləmbər Poyta ki maji iləi’se mbər kin ki takul tɔgi lə Ndil Luwə ki Luwə ulə’n adi in dɔran’ti re. Mbər kin, malayka’gi ki dɔ’de kaa sangi kadi n’gəri ginn’ə tɔ.

Kindəmedɔti ki a ge nyara ki ar njay

13 Tadɔ kin ə, kadi adi mərta’gi lə’se isi kum, adi kum’se ar njay kadi ɔri mbunə nya ki maji ki nya ki majel nan’ti. Kadi kindəmedɔti lə’se ba pəti in dɔ kadikare’ti ki Luwə a adi’se, loki Jeju Kirisiti a te bus.
14 Maji kadi in nje təl rɔ’se go ta’ti lə Luwə, um uni go nyənn lə darɔ ki kete ki isi ndɔr’se, loki sii day dɔ rɔ’se’ti ɓay kin el.
15 Ningə, toki Luwə ki ɓar’se in nje k’Ar Njay kakin ə, ingi kaa, kadi ari njay me panjiyə’se’gi’ti pəti tɔ.
16 Tadɔ Makitu lə Luwə el ene: «A in de’gi ki k’ar njay, tadɔ m’in ki k’Ar Njay[‡].»
17 Re me kelta’gi’ti lə’se ki Luwə, isi ɓari’ə Baw’se, in ki in Luwə ki njegangita dɔ de’ti ki ra kigo kulə ra’a’ti um, ɔr kum’de dana el ningə, maji kadi nya ra’se in kigo ɓol Luwə’ti, dɔkagilo’ti ki sii to mbah’gi dɔnangi’ti ne kin.
18 Ningə in gəri maji toki in ki nar eke lɔr ki in nya’gi ki a tuji kin, ə Luwə ugə’n dɔ’se me nyara’gi’ti ki majel, ki kaw’se’gi inyəi adi’se kin el.
19 Nan in ki mosi Kirisiti ki gat’a dum ndogi, ə Luwə ugə’n dɔ’se. Kirisiti ki to to ngonn bati ki nya madi ra’a el, ta nya ki majel ɔd’ɔ el tɔ.
20 Luwə mbət’ə, ində dɔ’a dana kete non kulə ngirə dɔnangi’ti nu tadɔ kadikare kin, ningə te ki dɔ’a dɔkagilo’ti ki dɔboy’ti, tadɔ maji lə’se.
21 Ingi ki takul Kirisiti ə, uni me’se adi Luwə, ki te si’ə dann nje koy’gi’ti, ə ad’a tɔɓar, kadi kunme, ki kindəmedɔti lə’se in ki dɔ Luwə’ti.

Njiyə to ngann’gi lə Luwə me ndiginan’ti

22 Toki ari rɔ’se njay, ki gorow təlrɔ go ta’ti ki rɔta’ti, kadi in ndigi ngannkon’se’gi ki me Kirisiti’ti, ki kanji kədikum nan, maji kadi in ndiginan dann’se’ti, ki yo ki ne, ki me ki k’ar njay.
23 Koji ki oji’se sigi, in ki tarow lə baw’se’gi ki njekoy’gi kin el, nan in ki takul nya duw ki a oy el, ki takul ta lə Luwə ki isi kumngayira biti ki non’ti.
24 Tadɔ Makitu lə Luwə el ene:
«De’gi pəti toi to mbi mu be,
ningə maji’de pəti, to to puti kam be tɔ:
Mu tuti, put’ə jɔrɔ,
25 Nan ta lə Burəɓe to lo to’ne’ti biti ki non’ti[§].» Ta kin in Poyta ki maji ki iləi’se mbər’ə.

2

Mbal koy el ki de’gi ki k’ar njay

1 Maji kadi mbəti nyara’gi ki majel pəti, ki ta’gi ki ngom, ki kədikumnan, ki jangi, ki kel nan ta ndil nan’ti.
2 Adi ɓo ta lə Luwə ra’se, toki ɓo mba a ra’n ngann’gi ki kasi kin be. Ta lə Luwə to to mba ki dɔrɔ’a ki a ra’se adi tɔgi, ə tei kaji’ti.

---

† **1:11 1.11** Pa’gi 22; Ejay 53; Luk 24.25-26 ‡ **1:16 1.16** Lebitiki 19.2 § **1:25 1.25** Ejay 40.6-8

3 Tokɨ makitu lə Luwə el’n: «Nanyi Burəɓe kɨ rɔ’se adɨ oyi maj’a kɨ
ngayn*.»
4 Rei kɨ rɔ Burəɓe’tɨ kɨ in mbal kɨ isɨ kumngayira, in kɨ de’gɨ mbəti’ə to
nya kɨ majel, nan Luwə mbət’ə tadɔ gat’a in ngayn kɨ rɔ’a’tɨ.
5 Ingɨ kaa, in mbal’gɨ kɨ sii kumngayira. Kadɨ ɔsi rɔ’se kɨ nan’tɨ
kadɨ in təli *Kəy lə Luwə kigo ndil’tɨ, kadɨ in kutɨ njekujənyamosɨ tadɔ
kujənyamosɨ kadikare kigo ndil’tɨ kɨ nəl Luwə kɨ takul Jeju Kirisitɨ.
6 Tadɔ ndangi me makitu’tɨ lə Luwə eyina: «Oyi m’mbətɨ mbal kɨ gat’a
in ngayn, m’ində ɓebo Siyon’tɨ. In mbal kɨ dɔkum lo’tɨ. De kɨ un me’ne
ad’a ə nya kɨ rɔsɔl a te dɔ’a’tɨ el†.»
7 Mbal kin in mbal kɨ gat’a in ngayn rɔ’se’tɨ ingɨ kɨ uni me’se adi’ə. Nan
kɨ rɔ de’gɨ’tɨ kɨ uni me’de adi’ə el, in mbal kɨ njera kəy’gɨ mbəti’ə, kɨ təl
mbal kɨ dɔkum kəy’tɨ. In mbal kɨ nje tugə de jigɨ’tɨ kɨ nje kadɨ de osɨ‡.
8 Tugəi’ə jigɨ’tɨ osi tadɔ mbeti kunme’de kadɨ ta kɨ rɔta’tɨ. Ningə in nya
kɨ majɨ kadɨ a re dɔ’de’tɨ be§.
9 Nan ingɨ, in ginn de’gɨ kɨ mbətɨ’se, in njekujənyamosɨ’gɨ lə Ngar, in ginn
de’gɨ kɨ k’ar njay, in de’gɨ kɨ Luwə ində’se dɔji’ne kadɨ iləimbər kulə’gɨ kɨ
əti ɓol kɨ ra. In kɨ ɓar’se lo kɨ ndul’tɨ te sese lo kɨ kunjɨ’tɨ lə’ne kɨ ar njay*.
10 Ingɨ kɨ kete in de’gɨ lə Luwə el, nan ngɔsine in de’gɨ li’ə, ingɨ kɨ kete
ingəi k’oo kumtondoo lə Luwə el, nan ngɔsine ingəi k’oo kumtondoo li’ə†.

Kisɨ njekunme dann de’gɨ’tɨ kɨ gəri Luwə el

11 Ngannkon’m’gɨ kɨ njendigɨ lə’m, tokɨ in mbah’gɨ kɨ sii dɔnangɨ’tɨ to
ɓe lə’se el, m’ulə dingəm me’se’tɨ kadɨ mbəti nyənn nyara lə darɔ kɨ to
rɔ’se’tɨ, isɨ rɔ kɨ rɔ’se kɨ me’tɨ.
12 Majɨ kadɨ awi kɨ hal kɨ majɨ dann de’gɨ’tɨ kɨ uni me’de el, kadɨ re isɨ
təti ta dɔ’se’tɨ to njeramajel’gɨ be mindɨ kaa, oyi kulə ra’se’gɨ kɨ majɨ ningə
uləi tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ ndɔ’tɨ kɨ a re.
13 Tadɔ lə Luwə, majɨ kadɨ uləi dɔ’se ginn tɔgɨ’tɨ lə de’gɨ pətɨ kɨ sii dɔ
konɓe’tɨ, adɨ in ngar kibo kɨ isɨ dɔ konɓe’tɨ pətɨ,
14 kɨ nje konɓe’gɨ kɨ ginn’ə’tɨ, kɨ ində’de kadɨ indəi njera nya’gɨ kɨ majel
ɔji’de, ə ɔsikurə njera nya’gɨ kɨ majɨ.
15 Tadɔ in ndigɨ lə Luwə kadɨ rai nya kɨ majɨ uti ta ta kɨ kel kɨ dɔ day’tɨ
lə de’gɨ kɨ mbo.
16 Kadɨ kulə ra’se in kuləra de’gɨ kɨ taa k’ilə taa, ningə kadɨ taa k’ilə taa
lə’se təl nya kutɨ dɔ majel el, nan kadɨ kulə ra’se in kuləra njekulə’gɨ lə
Luwə.
17 Kadɨ ɔsikurə de’gɨ pətɨ, ndigi ngannkon’se’gɨ kɨ njekunme, awi kɨ ɓol
Luwə, ɔsikurə ngar.

Bər’gɨ kɨ njekunme

18 In njekuləɓər’gɨ, kadɨ uləi dɔ’se ginn tɔgɨ’tɨ lə ɓe’se’gɨ kɨ ɓol kɨ rɔta’tɨ.
Kadɨ uləi dɔ’se ginn tɔgɨ’tɨ lə nje kɨ hal’de majɨ kɨ sɔl lɔm lɔm par el, nan
kadɨ uləi dɔ’se ginn tɔgɨ’tɨ lə nje kɨ hal’de ngan tɔ.
19 Tadɔ in nya kɨ majɨ kadɨ, kɨ takul ɓol Luwə, de dɔɔ me’ne ngan me
kon’gɨ’tɨ kɨ isɨ ingə kɨ kanjɨ kadɨ ra nya madɨ kɨ dana el.
20 Lokɨ indəi’se k’ində nyara kɨ majel, ə dɔi me’se ngan, eke tɔɓar ri ə
to’tɨ non wa? Nan kin ə re in nyara kɨ majɨ kɨ isɨ rai ə re kɨ kon dɔ’se’tɨ, ə
dɔi me’se ngan me’tɨ ningə, in nya kɨ majɨ kɨ non Luwə’tɨ.

---

* **2:3 2.3** Pa’gɨ 34.9 † **2:6 2.6** Ejay 34.9 ‡ **2:7 2.7** Pa’gɨ 118.22 § **2:8 2.8** Ejay 8.14 * **2:9 2.9** Tekitaga 19.5-6; Ejay 43.20-21; Ndukun kɨ nja joo 4.20, 7.6. † **2:10 2.10** Oje 1.6,9, 2.1,23,25

21 In tadɔ nya kin ə Luwə ɓariʼnʼse, tadɔ Kirisiti inɓe ki dɔʼne kaa ingə
kon tadɔ ləʼse. Ningə inyə nyakɔji kin adiʼse kadi to uni dɔ njaʼa.
22 Kirisiti ki ra majel el, taa ta ki ngom te taʼaʼti nja kare el tɔ.
23 Loki deʼgi tajiʼə, təl tajiʼde gogi el; loki deʼgi adiʼə kon, təl tanʼde rɔ
el. Nan inyə rɔʼne ji Luwəʼti ki njegangita ki dana.
24 Kirisiti ki ɔy majelʼgi ləʼje darɔʼneʼti dɔ kagidəsiʼti kadi jʼoyi dɔ majelʼti
ə jʼisi ki dɔʼje taa tadɔ nyara ki dana. In ki takul ndunə doʼgi liʼə ə ingəi
lapiya.
25 Tadɔ kete toi to batiʼgi ki ndəmi row be‡, nan ngɔsine, in təli ki rɔ
njekulʼseʼti ki njengəm rɔʼse gogi.

3

Ta ki ɔjidɔ deneʼgi ki ngawʼdeʼgi me kəyʼti

1 Be tɔ ə, in deneʼgi, maji kadi uləi dɔʼse ginn tɔgiʼti lə ngawʼseʼgi, kadi
re nje ki nanʼgi dannʼdeʼti mbeti kunme kadi ta lə Luwə kaa, ingəiʼde adi
Luwə ki takul panjiyəʼse, ki kanji kadi eliʼde ta.
2 Tadɔ isi oyi nya raʼseʼgi ki to ar njay ki ɓuki ki isi ɓukiʼdeʼti.
3 Maji kadi mandi ki ra ləʼse in ki gidi rɔʼti taga ne el. Adi in dɔ ki kuwə
ki ndɔji ta, ki ningəʼgi ki ra ki ɔr, ki kuʼgi ki gatiʼde in ngayn.
4 Maji kadi mandi ki ra ləʼse in ki ngarmeʼti kəy, ki in mandi ki a tuji el
ki hal ki sɔl lɔm lɔm, ki kisimaji ki in nya ki gatʼa in ngayn non Luwəʼti.
5 In be ə, deneʼgi ki kʼar njay ki kete nu, ki indəi meʼde dɔ Luwəʼti rai
mandi, uləi dɔʼde ginn tɔgiʼti lə ngawʼdeʼgi.
6 Jʼoo dene kare to Sara ki təl rɔʼne go taʼti lə *Abiraham adi ɓarʼa ɓeʼne.
Ngɔsine in təli ngannʼaʼgi, toki re rai nyara ki maji, ki kanji kadi nya madi
kare indəʼse ɓolʼti.
7 Be ə, in ngaw deneʼgi kaa maji kadi sii ki neʼseʼgi, indəi kumʼse goʼdeʼti
maji, tadɔ in deʼgi ki tɔgiʼde goto. Ɔsi kurəʼde tadɔ a ingəi kadikare
kisikidɔtaa lə Luwə nanʼti sese. Rai be kadi nya madi kare ɔgiʼse tarow
kelta ki Luwə el.

Row ndiginan lə ngannkonʼnanʼgi

8 Ta tɔltaʼa, maji kadi ingi pəti, mərta ləʼse in kare, taa kadi ta on
meʼse tadɔ lə nan, kadi in ndiginan to ngannkonʼnanʼgi, kadi in nje kʼoo
kumtondoo lə nan, ki nje sɔl dɔʼde.
9 Maji kadi ugəi ɓangi majel ki majel el, ta ɓangi nya taji ki nya taji el
tɔ. Maji kadi in nje njangi dɔ yo taa, tadɔ in kin ə in nya ki Luwə ɓarʼse
tadɔʼa. Luwə ɓarʼse kadi ingəi njangi dɔ ki un mindiʼne kadi nʼadiʼse.
10 Ningə nya ki Makitu lə Luwə el ə to kin:
«De ki ndigi kadi nʼisi ki dɔʼne taa maji,
ə nʼoo maji ndɔʼneʼgi ki dɔnangiʼti ne ə,
maji kadi ngəm ndonnʼne dɔ kelta ʼti ki majel,
ə ngəm taʼne dɔ kelta ngomʼti tɔ.
11 Kadi ɔsi rɔʼne ngərəngi kadi majelʼti ə ra nya ki maji,
kadi sangi kisimaji ə uwə rɔʼne ba meʼti.
12 Tadɔ kum Burəɓe in dɔ deʼgiʼti ki dana,
taa mbiʼə to tagira kadi ooʼn dɔ ta ki isi eli siʼə tɔ,
nan isi ɔsi ta njera nya ki majel*.»

Kuwətɔgiba me konʼti

13 Nan ə a raʼse majel, loki tingəi bil me ramajiʼti wa?

‡ **2:25 2.25** Ejay 53.4-6 * **3:12 3.12** 10-12; Paʼgi 34.13-17

14 Re de'gɨ adi'se kon tadɔ nyara kɨ dana kɨ rai ningə, in nje rɔnel, ə kadɨ
ɓoli'de el, taa kadɨ mərta lə'se aw kɨ yo ge ne ge el.
15 Nan kadɨ ɔsikurə Kirisitɨ kɨ in Burəɓe me'se'tɨ. Kadɨ in ndəkba kɨ
dɔkagilo'gɨ pətɨ kadɨ de kɨ ra kɨ dəjɨ'se ginn kindəmedɔtɨ lə'se ə eli'ə.
16 Ningə kadɨ eli'de kɨ mindɨ kɨ sɔl lɔm, kɨ ɓukinan'tɨ. Kadɨ awi kɨ
mekuwə me tɔ Kirisitɨ'tɨ kɨ ta kɨ ar njay, kadɨ re isɨ təti ta dɔ'se'tɨ to
njeramajel'gɨ be ka, nje kelta kɨ majel dɔ nya ra'tɨ kɨ majɨ kɨ isɨ rai kin,
rɔ'de sɔl'de.
17 Re in kin ə in ndigɨ lə Luwə ningə, k'ingə kon tadɔ nyara kɨ majɨ in
sotɨ utə nyara kɨ majel.

Jeju Kirisitɨ ingə kon tadɔ de'gɨ pətɨ

18 Tadɔ Kirisitɨ inɓe ingə kon nja kareba kɨ non'tɨ tadɔ majel'gɨ lə de'gɨ.
In kɨ in de kɨ dana, nan ingə kon tadɔ lə njera nya kɨ dana el, kadɨ re
se'de rɔ Luwə'tɨ. Tɔli'ə me darɔ'a'tɨ, nan Ndil Luwə təl tɔs'ɔ ndəl adɨ isɨ
kɨ dɔ'ne taa.
19 In kɨ tɔgɨ Ndil kakin ə awɨ'n bitɨ ilə'n mbər Poyta kɨ majɨ ndil de'gɨ kɨ
sii dangay'tɨ koo.
20 Adɨ in ndil de'gɨ kɨ ndɔkɨ kete tanyi rɔ Luwə, lokɨ isɨ'n se'de dɔ'tɨ
dɔkagilo'tɨ kɨ Nuwe isɨ ra'n tokibo. Me tokibo'ə'tɨ kin, kɔr de'gɨ nden ba,
adɨ de'gɨ jijoo par ə awi'tɨ ə aji kɨ takul mann kɨ un'de kɨ taa[†].
21 Mann kin ɔjidɔ batəm kɨ isɨ ajɨ'se ngɔsine. In tadɔ k'ɔr yoro'gɨ kɨ rɔ
de'tɨ kɔ el, nan in k'un rɔ kadɨ Luwə kɨ me kuwə kɨ ta ar njay. Ajɨ'se kɨ
takul kində Jeju Kirisitɨ taa lo koy'tɨ.
22 Ində taa lo koy'tɨ aw dɔran'tɨ, isɨ dɔjikɔl Luwə'tɨ, onɓe dɔ malayka'gɨ,
kɨ konɓe'gɨ, kɨ tɔgɨ'gɨ.

4

Gangɨ nan kɨ majel

1 Tokɨ Kirisitɨ ingə kon me darɔ'ne'tɨ, ingɨ kaa kadɨ awi kɨ mərta kin
me'se'tɨ to nya katɨ lə'se. Tadɔ de kɨ ingə kon me darɔ'ne'tɨ in de kɨ goto
me majel'tɨ kɨ ra nga.
2 Goto me'tɨ kadɨ ndəgɨ ndɔ'gɨ kɨ nanyi non'a'tɨ, kisikidɔtaa li'ə in kigo
ndigɨ'tɨ lə Luwə um kɨ ndigɨ'tɨ lə darɔ el.
3 Adi asɨ be, dɔkagilo ngayn sii ta nya ra'tɨ kɨ majel to de'gɨ kɨ gəri Luwə
el be. Rai majel me kaya'tɨ, me nyənn'tɨ lə darɔ, me gon yiwi kɨ kanyi'tɨ,
me kusɔ nya kədɨ'tɨ kɨ me kanyi nya kədɨ'tɨ, kɨ me yo kɨ ra'tɨ kɨ in nyara
el.
4 Nje kunme'de kadɨ Luwə el, oyi kadɨ in nya kɨ go'tɨ el kadɨ mbəti ɓuki
rɔ'de me nya ra'tɨ kɨ majel kɨ aldɔ lo kin se'de, ə isɨ taji'se.
5 Nan a ɔri ginn nya ra'de kɨ majel non Luwə'tɨ kɨ in ndəkba kadɨ a gangɨ
ta dɔ nje kisi kɨ dɔ'de taa kɨ nje koy'gɨ ba pətɨ.
6 In tadɔ kin ə nje koy'gɨ kaa iləi'de mbər Poyta kɨ majɨ lə Luwə kadɨ go
ta kɨ gangɨ'tɨ kɨ Luwə gangɨ dɔ'de'tɨ to de'gɨ pətɨ, kadɨ sii kɨ dɔ'de taa kɨ
takul Ndil tokɨ Luwə inɓe isɨ'n kɨ dɔ'ne taa be.

Majɨ kadɨ njekawnan'gɨ sii kumngayira

7 Dəboy nya'gɨ pətɨ in ndəkba, ə kadɨ sii kɨ kumkədɨ kɨ kum kɨ ar njay
kadɨ elita kɨ Luwə.
8 Ningə kete non nya'gɨ'tɨ pətɨ, kadɨ in ndiginan ndigɨ kɨ tingəbil
dann'se'tɨ yo kɨ ne. Tadɔ ndiginan utɨ dɔ bulə majel'gɨ[*].

[†] **3:20 3.20** Lotum 6.1-7.24 [*] **4:8 4.8** Tər ta'gɨ 10.12; Jak 5.20

9 Majɨ kadɨ uwəi nan kɨ rɔ nan’tɨ me kəy’tɨ lə nan kɨ yo kɨ ne, kɨ kanjɨ
ɓarta.
10 Tokɨ Luwə adɨ’n de kɨ ra dann’se’tɨ kadikare, majɨ kadɨ nan nan kaa un
kadikare kɨ Luwə ad’a ra’n kulə tadɔ majɨ lə ndəgə’gɨ, to de’gɨ kɨ njengəm
nya kɨ majɨ, adɨ in njengəm kadikare’gɨ kɨ dangɨ dangɨ lə Luwə.
11 Re de isɨ elta ningə, kadɨ elta kɨ ta Luwə’tɨ, re de isɨ ra kuləɓər ningə,
kadɨ ra kɨ tɔgɨ kɨ Luwə ad’a, kadɨ Luwə ingə tɔɓar me nya’gɨ’tɨ pəti kɨ takul
Jeju Kirisitɨ kɨ tɔɓar kɨ tɔgɨ in li’ə kɨ dɔkagilo’gɨ kɨ dɔkagilo’gɨ. *Amen.
12 Ngannkon’m’gɨ kɨ njendigɨ lə’m, re nyanan kɨ ngan ngayn te dɔ’se’tɨ
kaa, kadɨ əti’se ɓol adɨ oy to nya kɨ mbah el.
13 Nan kadɨ rai rɔnel yo tadɔ kon kɨ ingə Kirisitɨ, ə isɨ ingəi si’ə, kadɨ to
in me rɔnel’tɨ kibo ngayn, ndɔ’tɨ kɨ a re me tɔɓar’tɨ lə’ne.
14 Re de’gɨ taji’se tadɔ lə Kirisitɨ ningə, in nje rɔnel, tadɔ Ndil tɔɓar, kɨ
in Ndil Luwə isɨ dɔ’se’tɨ.
15 Majɨ kadɨ de madɨ dann’se’tɨ ingə kon kɨ be kin el, adɨ in kon tɔl de,
eke kon ɓogɨ, eke kon nyara kɨ majel, eke kon k’ində rɔ ta’tɨ lə de’gɨ.
16 Nan re ingə kon tadɔ k’in kɨ in njekunme ningə, kadɨ rɔ’a sɔl’ɔ el,
kadɨ ulə tɔjɨ dɔ Luwə’tɨ to kulə tadɔ tɔ Kirisitɨ kɨ ɓar dɔ’a’tɨ.
17 Tadɔ in dɔkagilo kadɨ ta kɨ gangɨ ulə ngirə’ne, ningə a ulə ngirə dɔ
de’gɨ’tɨ lə Luwə. Nga kin ə re a ulə ngirə’ne dɔ’je’tɨ ningə, de’gɨ kɨ nje
mbəti təl rɔ’de go Poyta’tɨ kɨ majɨ lə Luwə kam dɔboy’de a to bann wa?
18 Makitu lə Luwə ene: «Re ngan kɨ de kɨ dana ngayn ɓay taa kadɨ ingə
kajɨ, ningə de kɨ nje mendul kɨ njeramajel, ke yan’a a to bann wa[†]?»
19 Be ə, kadɨ nje kɨ isɨ ingəi kon kigo ndigɨ’tɨ lə Luwə, inyəi rɔ’de ji Nje
kində nya’gɨ’tɨ, kɨ in nje ra nya kɨ low’ə’tɨ ə nanyinan kɨ memajɨ kɨ ra’tɨ.

5

Kulə lə njekɔrnon njekawnan’gɨ

1 Kɨ ngɔsine kin, m’ulə dingəm me ngatɔgɨ’gɨ’tɨ kɨ sii dann’se’tɨ. M’in
kɨ m’in ngatɔgɨ madɨ’de, kɨ m’oo lo kon’gɨ kɨ ingə Kirisitɨ kɨ kum’m, m’in,
m’a m’in lo tɔɓar’tɨ kɨ dɔ’a a te tɔ.
2 Kadɨ uli njekawnan’gɨ to batɨ’gɨ kɨ Luwə ulə’de ji’se’tɨ. Kadɨ uli’de kigo
kində dɔ’tɨ el, nan kigo me ndigɨ’tɨ tokɨ Luwə ndigɨ’n. Uli’de tadɔ k’ingə’n
nar el, nan kadɨ in kɨ kadɨ rɔ kɨ tingəbil.
3 Kadɨ rai ngar dɔ nje’gɨ’tɨ kɨ Luwə ulə’de ginn ji’se’tɨ kin el, nan kadɨ in
nyandajɨ tadɔ lə’de yo taa.
4 Ningə lokɨ Njekul batɨ’gɨ kibo a ində lo te bus ningə, a ingəi jɔgɨ tɔɓar
kɨ ndolo’ə a goto el.
5 Be tɔ ə, in ngann’gɨ, majɨ kadɨ ulə̀i dɔ’se ginn tɔgɨ’tɨ lə ngatɔgɨ’gɨ. Ningə
ingɨ pətɨ, kadɨ dɔ sɔl to dann’se’tɨ kɨ rɔ nan’tɨ. Tadɔ makitu lə Luwə el ene:
«Luwə tanrɔ de’gɨ kɨ nje kun dɔ’de taa, ə adɨ memajɨ lə’ne de’gɨ kɨ nje sɔl
dɔ’de[*].»
6 Majɨ kadɨ sɔli dɔ’se ginn tɔgɨ ji Luwə’tɨ kɨ nje tɔgɨ, kadɨ to un dɔ’se taa
dɔkagilo’ə’tɨ kɨ ɔjɨ.
7 Ɔri mərta’gɨ lə’se ɓuki dɔ Luwə’tɨ, tadɔ in ə isɨ ində kum’ne go’se’tɨ.
8 Majɨ kadɨ sii dɔ nja’se’tɨ kɨ kum kɨ k’ar njay, tadɔ njeban lə’se, Su a
njiyə kɨ lo lo, non to ɓɔl kɨ a sangɨ de kadɨ to n’ruwə be.
9 Rai dɔ nja’se’tɨ ngan me kunme’tɨ lə’se, tanyi’ə rɔ. Tadɔ gəri ɓətɨ,
ngannkon’se’gɨ kɨ njekunme’gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ, isɨ ingəi ko kon kɨ isɨ
ingəi kin tɔ.

---

† **4:18 4.18** Tər ta’gɨ 11.31 * **5:5 5.5** Tər ta’gɨ 3.34

10 A ingəi kon dɔkagilo nden be, nan Luwə kɨ memajɨ pətɨ in li'ə, kɨ
ɓar'se kɨ me tɔjɨ'tɨ lə'ne kɨ dɔboy'o goto, kɨ me tɔ Kirisitɨ'tɨ, a təl ində'se
majɨ gogɨ, a adɨ ngirə'se ngan, a adɨ'se tɔgɨ, taa a adɨ rai dɔ nja'se'tɨ ba tɔ.
11 Kadɨ tɔgɨ in li'ə kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ. Amen!

Dɔboy ta kɨ kuwə ji nan

12 Ngonn makitu kɨ m'ndangɨ m'adɨ'se kin, njera sə'm kadɨ m'ndangɨ
in Silben[†], kɨ m'oo'ə to ngonnkon'je kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ. M'ndangɨ
m'adɨ'se kadɨ m'ulə'n dingəm me'se'tɨ, ə m'ɔjɨ'se m'adɨ in gəri tokɨ
dɔyinan kɨ memajɨ kɨ rɔta'tɨ lə Luwə.
13 *Njekawnan'gɨ kɨ Babilon'tɨ, kɨ in nje kɨ Luwə mbətɨ'de, uwəi ji'se, taa
ngonn'm Markɨ[‡] kaa uwə ji'se tɔ.
14 M'dəjɨ'se kadɨ uwəi ji nan kuwə ji kɨ tɔjɨ ndigɨ lə ngannkon'nan'gɨ.
Ningə kadɨ kisimajɨ lə Luwə in sese nan'tɨ, pətɨ me tɔ Kirisitɨ'tɨ.

---

† **5:12 5.12** KNK 15.22,40 ‡ **5:13 5.13** KNK 12.12,25, 13.13, 15.37-39

Makitu kɨ nja joo kɨ
Piyər
ndangɨ
Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ nja joo kɨ Piyər ndangɨ

Makitu kin in kɨ ndangɨ kadɨ njekunme’gɨ kɨ njendo de’gɨ nya kɨ ngom sangɨ tuji kunme lə’de ningə ko degə’gɨ kakin ɔsi ginn’de kadɨ njenyi kɨ rɔ’de tɔ. Kadɨ rɔi kɨ nyando kɨ a tuji’de kin, njendangɨ makitu ndigɨ kadɨ njekunme’gɨ uwəi tɔgɨ’de ba me gər Luwə’tɨ kɨ rɔta’tɨ kɨ Burəɓe Jeju Kirisitɨ; ndoi rɔ’a’tɨ kɨ row lə njemanajɨ’gɨ kɨ oyi’ə nu oyi dɔ ta li’ə nu. Majɨ kadɨ oyi tokɨ re lə Jeju Kirisitɨ kɨ in kalangɨ el, in nya kɨ tɔjɨ kisidɔtɨ kɨ ndigɨ lə Luwə. In ndigɨ kadɨ de’gɨ pətɨ mbəli jɨ kisikidɔtaa lə’de me Kirisitɨ’tɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1.1-2. Ɓar kɨ Kirisitɨ ɓar njekunme 1.3-21. Tanrɔ njendo de’gɨ nya kɨ ngom 2. Təl Burəɓe 3.

Kuwə jɨ nan

1 M’in Simon Piyər kɨ nje ra kuləɓər, kɨ njekawkulə lə Jeju Kirisitɨ ə m’ndangɨ makitu kin. M’ndangɨ makitu kin m’ulə’n madɨ’se in nje’gɨ, kɨ gorow nyara kɨ dana lə Luwə, eke Njekajɨ’je Kirisitɨ, ingəi kunme kɨ majɨ ngayn to yan’je be.

2 Kadɨ memajɨ kɨ kisimajɨ lə Luwə to mbar mbar kɨ dɔ’se’tɨ, kɨ gorow gər kɨ in gəri Luwə in kɨ Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ.

Ɓar kɨ Luwə ɓar’je kɨ mbətɨ kɨ mbətɨ’je

3 Me tɔgɨ Luwə’tɨ kin ə Burəɓe adɨ’n’je nya’gɨ pətɨ kɨ j’awi ndoo’ə tadɔ kisikidɔtaa lə’je me kində rɔ nan’tɨ lə’je si’ə. Tokɨ rɔta’tɨ, ra adɨ jɨ gər in kɨ ɓar’je kadɨ j’in nan’tɨ si’ə dɔ kɔsikurə’tɨ li’ə kɨ kuləra’a kɨ majɨ.

4 In be ə, kɨ takul kɔsikurə kɨ tɔgɨ kin, Luwə adɨ’je kunmindɨ’gɨ kɨ ɔjidɔ nya’gɨ kɨ bo bo kɨ majɨ’de in ngayn tɔ. Ningə lokɨ ingəi nya kɨ Luwə un’n ndu’ne ə, a aji rɔ’se me nyənn nya’tɨ kɨ nje tujɨ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne. Ningə a indəi rɔ’se nan’tɨ kɨ Luwə dɔ ji kis’ə’tɨ.

5 Tadɔ kin ə, uwəi tɔgɨ’se ba pətɨ dɔ kunme’tɨ lə’se, iləi panjiyə kɨ majɨ dɔ’tɨ, ningə dɔ panjiyə’tɨ kɨ majɨ, iləi gər Luwə kɨ rɔta’tɨ dɔ’tɨ.

6 Dɔ gər Luwə’tɨ kɨ rɔta’tɨ, majɨ kadɨ iləi kində dɔ rɔ’se’tɨ dɔ’tɨ, dɔ kində dɔ rɔ’se’tɨ, iləi kuwətɔgiba dɔ’tɨ, ningə dɔ kuwətɔgiba’tɨ, iləi nyara kigo lo ɓol Luwə’tɨ dɔ’tɨ.

7 Dɔ nyara kigo ɓol Luwə’tɨ, majɨ kadɨ iləi ra madɨ kɨ nan kɨ ngannkon’gɨ dɔ’tɨ, ningə iləi ndiginan dɔ ra madɨ kɨ nan kɨ ngannkon’gɨ dɔ’tɨ.

8 Re awi kɨ hal’gɨ kin me’se’tɨ ngayn ningə, a adɨ’se tɔgɨ me kulə kɨ ra’tɨ. Ə a asi kadɨ awi kɨ kete kete me gər Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ’tɨ.

9 Nan re de madɨ aw kɨ hal’gɨ kin rɔ’ne’tɨ el ə, lo kadɨ a oo lo ar njay goto. Ə a to to de kɨ njekumtɔ be. Me’ə oyi dɔ’tɨ kadɨ Luwə ar rɔ’a dɔ majel’gɨ’tɨ li’ə kɨ sii me’ə’tɨ kete kɔ.

10 In be ə, ngannkon’gɨ kɨ dingəm kɨ nje kɨ dene, uləi rɔ’se kɨ nan’tɨ kɨ tɔgɨ’se ba pətɨ kadɨ uwəi ɓar kɨ Luwə ɓar’se kɨ mbətɨ kɨ mbətɨ’se ində’se ta dangɨ kin ngan. Re rai be ningə, nya kɨ a ra nya kadɨ a osi me majel’tɨ a goto.

11 Be ə, tarow Konɓe kɨ a to ratata, adɨ in Konɓe lə Burəɓe lə’je eke Njekajɨ’je Jeju Kirisitɨ a te tatɨ panyi panyi non’se’tɨ.

12 Tadɔ kin ə, m’ge kadɨ m’olo me’se dɔ nya’gɨ’tɨ kin ta ta. Tokɨ rɔta’tɨ
in gəri’de nga adɨ in nganyi me ta kɨ rɔta’tɨ kɨ taai kin ə binəm.
13 Nan m’oo kadɨ in nya kɨ gorow’ə’tɨ kadɨ m’tɔsɨ hangal’se ndəl kɨ row
kolo kɨ m’njɨ m’olo me’se dɔ nya’gɨ’tɨ kin kɨ dɔkagilo’gɨ pətɨ, kɨ m’njɨ’n kɨ
dɔ’m taa dɔnangɨ’tɨ ne ɓay.
14 M’gər kadɨ dɔkagilo koy’m nanyi ndəkba. Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ
adɨ’m gər.
15 M’a m’ində tɔgɨ dɔ rɔ’m’tɨ kɨ row’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kadɨ re go koy’m’tɨ
kaa, asi kadɨ oloi me’se dɔ nya’gɨ’tɨ kin par par.

Ta lə de’gɨ kɨ nje k’oo tɔjɨ lə Kirisitɨ

16 Tokɨ rɔta’tɨ, lokɨ j’adɨ in gəri ta lə re me tɔgɨ’tɨ lə Burəɓe lə’je Jeju
Kirisitɨ, j’ində ngirə’je dɔ su’gɨ’tɨ kɨ kudə kɨ ngom lə de’gɨ kam ə j’eli’n’se
ta’gɨ kin el. Nan j’oo ndolo li’ə kɨ ətɨ ɓol kɨ kum’je.
17 Oyo, Luwə kɨ Baw’je ad’a kɔsikurə num, taa ulə tɔjɨ dɔ’a’tɨ num tɔ,
dɔkagilo’tɨ kɨ ndu Luwə kɨ nje tɔgɨ kin ene: «In kam in Ngonn’m, njendigɨ
lə’m, kɨ rɔ’m nəl’m dɔ’a’tɨ ngayn.»
18 Ningə ndu kɨ in dɔran’tɨ kin, j’inɓe j’oo dɔ ndu kin kɨ mbi’je, lokɨ j’in
kɨ Jeju nan’tɨ dɔ mbal’tɨ kɨ ar njay*.
19 Ɓay taa, jɨ tinyi me’je katɨ dɔ ta’tɨ lə Luwə kɨ te ta de’gɨ kɨ
njekeltakita’a’tɨ tɔ. Majɨ kadɨ uri mbi’se go ta’tɨ kin majɨ, tadɔ a adɨ rai
nya’gɨ kɨ majɨ. Tokɨ rɔta’tɨ, ta kin to to por lambɨ kɨ unjɨ lo kɨ ndul kururu’tɨ.
Unjɨ ratata ta ginn lo’tɨ ningə kunjɨ lə Kirisitɨ a unjɨ ngarme’se’gɨ tokɨ mee
kɨ taginnlo’tɨ adɨ lo unjɨ’n dɔ dɔnangɨ’tɨ kin be.
20 Kete non nya’gɨ’tɨ pətɨ, majɨ kadɨ in gəri ta kin ar njay: de madɨ kare
kɨ asɨ kadɨ ɔr me ta kɨ in kɨ ndangɨ me Makitu’tɨ lə Luwə kin dɔrɔ’ne goto.
21 De’gɨ kɨ njekeltakita Luwə’tɨ kɨ eli, eli kigo ndigɨ lə’de madɨ kare kɨ
elta kɨ ta Luwə’tɨ kigo me ndigɨ lə’ne kɨ sɔw dɔ’ne goto. Nan in kɨ takul
Ndil Luwə ə de’gɨ eli ta kɨ ta Luwə’tɨ.

2

Njendo de’gɨ nya kɨ ngom

1 Dɔkagilo’tɨ kɨ kete kaa, nje ɓar rɔ’de de’gɨ kɨ njekeltakita kɨ ta Luwə’tɨ
nan ingɨ el in dann ngann Isirayel’gɨ’tɨ non; be tɔ ə, njendo de’gɨ nya kɨ
ngom a tei dann’se’tɨ tɔ. A rei kɨ nyando’gɨ kɨ ngom dann de’gɨ’tɨ kɨ kanjɨ
kadɨ gəri, kadɨ a ɓuki’de kɔ, ningə a mbəti Burəɓe kɨ nje taa’de ilə’de taa
ji majel’tɨ. Lo kin’tɨ, a ndɔri tujɨ kɨ a re tanan’tɨ ne kɨ dɔ’de’tɨ.
2 De’gɨ ngayn a uni go’de me kaya’gɨ’tɨ lə’de, ningə kulə ra’de a ra adɨ
de’gɨ a indəi nja’de dɔ nya kɨ rɔta’tɨ, uwəi nanga.
3 Ningə tokɨ gəi nyakingə kɨ ngayn, a ədi’se kɨ ta’gɨ kɨ ta’de’tɨ kadɨ ingəi
nya ji’se’tɨ. Nan majɨ kadɨ gəri tokɨ ta kɨ gangɨ kɨ dɔ’de’tɨ, Luwə ində dɔ’a
nan’tɨ mayinu nga, taa isɨ dɔ nja’ne’tɨ kadɨ a tujɨ’de tɔ.
4 Tokɨ rɔta’tɨ, malayka’gɨ kɨ nje ra majel, Luwə un kum’ne dɔ majel’gɨ’tɨ
lə’de el, nan ɓuki’de me boloɓe’tɨ kɨ dɔboy’o goto lo kɨ diw’tɨ, dɔɔ’de kɨ
kulə gindɨ adɨ toi sii nginəi takigangɨ.
5 Ningə de’gɨ kɨ dɔkagilo’tɨ kɨ dɔkete kin kaa, Luwə un kum’ne dɔ
majel’gɨ’tɨ lə’de kɔ el tɔ. Lokɨ adɨ mann kon lo kibo ngayn re kadɨ tujɨ
de’gɨ kɨ nje me majel’gɨ kɔ kin, Nuwe kɨ nje kiləmbər nya kɨ rɔta’tɨ num,
de’gɨ kɨ me kəy’tɨ li’ə kɨ in siri kin num par tɔ ə ɔr’de kɔ me tujɨ’tɨ*.

---

* **1:18 1.18** 17-18; Mat 17.1-5; Mrk 9.2-7; Luk 9.28-35 * **2:5 2.5** Lotum 6.1-7.24

6 Luwə gangɨ ta koy dɔ de'gɨ'tɨ kɨ Sɔdɔm kɨ Gɔmər, row'de kɨ por rakɨ
kadɨ de'gɨ kɨ in nje ɓol Luwə el oyi tokɨ in nya kɨ a ra'de lo ti'tɨ†.
7 Nan Lotɨ kɨ in de kɨ dana, Luwə te si'ə me tujɨ'tɨ kin kɔ. Lotɨ ingə kon
me ndil'ne'tɨ ɔjɨ'n dɔ de'gɨ kɨ nje sangɨ nan kaya'tɨ, kɨ kaya'gɨ kɨ njera nya
kɨ me'de ndigɨ‡.
8 De'gɨ kɨ, in kɨ in de kɨ dana isɨ dann'de'tɨ, lokɨ oo kulə ra'de'gɨ kɨ to
kadɨ rai el kɨ isɨ rai, kɨ ta kel de'gɨ kɨ isɨ eli ə, kɨ ndɔ'gɨ pətɨ lapiya lə ndil'ə
goto.
9 In be ə, Luwə gər'n lo te kɨ de'gɨ kɨ nje təl rɔ'de go ndu'ə'tɨ me kon'tɨ
tɔ, gər'n lo kuwə de'gɨ kɨ njera nya kɨ dana kadɨ adi'de kon ndɔ gangɨ ta'tɨ
tɔ.
10 Kibo ngayn, de'gɨ kɨ kadɨ a adi'de kon in nje k'oo majɨ rɔ'de'gɨ kɨ sii
kidi tɔgɨ konɓe lə Luwə. In de'gɨ kɨ njekuwə kul rɔ'de, ningə nya ində taa
kɨ ngan ta'de'tɨ, adɨ ɓoli el kadɨ eli ta'gɨ kɨ mal dɔ nyakində'gɨ'tɨ lə Luwə
kɨ sii dɔran'tɨ to tɔjɨ'gɨ li'ə.
11 *Malayka'gɨ inɓe kɨ in dɔ nya'gɨ'tɨ pətɨ num, awi kɨ tɔgɨ ngayn num
kin kaa eli ta'gɨ kɨ mal dɔ'de'tɨ takum Burəɓe'tɨ el.
12 Nan ko degə'gɨ kin rai nya to da'gɨ kɨ hangal'de goto, adɨ awi kɨ non
be par, kadɨ de uwə'de tɔl'de kam be. Elita kɨ mal dɔ nya'gɨ'tɨ kɨ gəri'de
el. Ningə a ingəi koy oyi to da'gɨ kɨ mu be.
13 A ujəi kandɨ kulə ra'de'gɨ kɨ dana'tɨ el. In de'gɨ kɨ nəl'de ngayn kadɨ
oyi majɨ rɔ'de dann kadɨ nda'tɨ. Kisɨ'de ta nyakusɔ'gɨ'tɨ sese, lokɨ isɨ ədi'se
kɨ ngann ta'gɨ kɨ ta'de'tɨ kin in nya kɨ to njen, in nya kɨ to rɔsɔl.
14 Re ene gon kum'de ə, ɓo sangɨ nan kaya'tɨ ə rosɨ me'de. Ningə rai
majel pi asɨ'de el; uwəi de'gɨ kɨ tɔgɨ'de kigo ndil'tɨ goto kuləkikiyə'tɨ lə'de
num. Nya kɨ uwə me'de in ra ta nyakingə kɨ ngayn. In de'gɨ kɨ Luwə
mann'de.
15 Lokɨ tusi row kɨ rɔta'tɨ inyəi kakin ə, uri mu, uni row kigo Balam'tɨ kɨ
ngonn lə Bewor. Balam kɨ nəl'ə ngayn kadɨ ta nar kɨ gorow'ə'tɨ el,
16 nan Luwə ndɔr mbi'ə tadɔ kaldɔ ta li'ə. Koro kɨ in da, elta el, nan
eltakita Luwə'tɨ to de be, gangi'n ta dɔ kulə ra'tɨ kɨ majel li'ə§.
17 De'gɨ kin toi to mann kɨ in kam be, toi to kilndi kɨ nəl ndɔr'ɔ aw si'ə
kam be. Luwə ində dɔ lo kɨ diw kururu dana tadɔ lə'de.
18 Eli ta'gɨ ngayn kɨ kum kar'a goto kɨ dɔnan'tɨ. Uni kulə ra'de'gɨ kigo
k'oo nyənn darɔ'tɨ, ədi de'gɨ kɨ ngəsine ɓay, tei patɨ patɨ ta kuwə madɨ'tɨ
kɨ de'gɨ kɨ nje njiyə njiyə kɨ gorow'ə'tɨ el.
19 Uni ndu'de tokɨ in row kingə dɔ, nga ningə inɓe'gɨ in ɓər'gɨ lə nyara
kɨ nje tujɨ lo. Tadɔ de kɨ ra kaa in ɓər lə nya kɨ uwə ginn tɔgɨ'ne'tɨ.
20 Kɨ ɔjidɔ de'gɨ kɨ tei kɔ ginn nyara'gɨ'tɨ kɨ to njen kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ
gorow gər Burəɓe lə'je kɨ in Njekajɨ'je Jeju Kirisitɨ kin, re təli awi uləi
dɔ'de ginn nya'gɨ'tɨ kin gogɨ ɓay, adi onyiɓe dɔ'de'tɨ ə, ji kisɨ'de kɨ gogɨ ne
kin a majel ngayn utə in kɨ kete ɓay.
21 Tadɔ in sotɨ ngayn tadɔ lə'de kadɨ gəri row nyara kɨ rɔta'tɨ el, kadɨ
gəri ɓay taa təli tusi mbərkikində kɨ ar njay kɨ ingəi kin inyəi.
22 Ningə in kujita kɨ rɔta'tɨ kɨ ene: «Busɨ təl aw ta tɔmon'tɨ lə'ne gogɨ*,»
eke «kɔsongɨ, te kɨ lo ndogɨ mann'tɨ be par ə təl aw rogɨ bɔr'tɨ gogɨ.»

3

Burəɓe Jeju Kirisitɨ a təl re

---

† **2:6 2.6** Lotum 19.24 ‡ **2:7 2.7** Lotum 19.1-16 § **2:16 2.16** Kɔr isirayel'gɨ 22.4-35 * **2:22 2.22** Tərta'gɨ 26.11

1 Nje ndigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, in kin in makitu kɨ nja joo nga ə m'ndangɨ
m'adɨ'se kin. Ningə me makitu'gɨ'tɨ kɨ joo kɨ m'ndangɨ m'adɨ'se kin,
m'sangɨ kadɨ m'olo me'se dɔ mərta'tɨ kɨ majɨ kɨ nyando'gɨ.
2 M'dəjɨ'se kadɨ adi me'se olo dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ,
kɨ in de'gɨ kɨ dana eli kete kin num, taa dɔ mbərkikində'tɨ lə Burəɓe lə'je,
Njekajɨ'je, kɨ njekawkulə'gɨ adi'se kin num tɔ.
3 Nya kɨ dɔkete, majɨ kadɨ indəi dɔ'se'tɨ majɨ tokɨ me ndɔ'gɨ'tɨ kɨ dɔboy'tɨ
ə, a oyi de'gɨ kɨ kulə ra'de in kulə mbo kɨ nan par kɨ a tei kadɨ mboi sese.
A rai nya'gɨ kigo nyənn'gɨ tɨ lə darɔ'de,
4 ningə a eli eyina: «In el ə el ene n'a n're wa? Nga ra bann be ə j'oo'ə
el wa? Kaw'je'gɨ oyi mayinu, nan nya'gɨ pətɨ toi tokɨ toi lo kulə ngirə'de'tɨ
nu inɓe kin ba ə toi kin!»
5 Lo kin'tɨ, gəri ɓətɨ, nan mbəti kadɨ gəri tokɨ in Luwə ə ində dɔran
kɨ dɔnangɨ kɨ ta kɨ ta'ne'tɨ mayinu. Luwə gangɨ dɔnangɨ nan'tɨ kɨ mann,
ningə adɨ dɔnangɨ te ra dangɨ dann mann'tɨ.
6 Ə in be tɔ ə, ndɔ kɨ Luwə tujɨ'n de'gɨ kɨ kete kɔ kɨ mann kon kibo
ngayn*.
7 Nga ningə kɨ ɔjidɔ dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ ɓone kin, ta lə Luwə kɨ kare
inɓe kin el tokɨ Luwə ində'de adɨ sii nginəi por kɨ kadɨ a on'de. Toi isɨ
nginəi ndɔ gangɨ ta kɨ kadɨ Luwə a tujɨ'n de'gɨ kɨ nje mbətɨ təl rɔ'de go
ndu'ə'tɨ.
8 Nga ningə nya kare kɨ kadɨ in njendigɨ'gɨ lə'm indəi dɔ'se'tɨ majɨ, in
kadɨ in gəri tokɨ kɨ rɔ Burəɓe'tɨ, ndɔ kare to to ɓal kɨ dər, ə ɓal kɨ dər to
to ndɔ kɨ kare be tɔ.
9 Burəɓe ɔy diriri lo tɔlta kunndu'tɨ lə'ne el, tokɨ de'gɨ madɨ məri kin el.
In kisɨ ə isɨ dɔ'tɨ sese, tadɔ ndigɨ kadɨ de madɨ kare kaa tujɨ el, nan kadɨ
de'gɨ pətɨ ingəi dɔkagilo kadɨ inyəi gorow njiyə'de'gɨ kɨ majel kɔ.
10 Ndɔ lə Burəɓe a re tokɨ njeɓogɨ a re'n kam be. Ningə ndɔ'a'tɨ kin,
dɔran a goto kɔ kɨ tɔgɨ kɨ kah kɨ ətɨ ɓol ngayn. Nyakində'gɨ kɨ dɔran'tɨ
por a row'de kɔ, ningə dɔnangɨ kɨ nya'gɨ kɨ de'gɨ rai'de me'tɨ kin, Luwə a
gangɨ ta dɔ'de'tɨ.
11 In be ə, tokɨ nya'gɨ kin pətɨ a gotoi, eke kadɨ ingɨ a in de'gɨ kɨ toi bann
wa? A in de'gɨ kɨ panjiyə'se in dana, de'gɨ kɨ nje ɓol Luwə.
12 Majɨ kadɨ ingɨ a nginəi ndɔ lə Luwə, ningə kadɨ sangi row kadɨ
re kalangɨ. Ndɔ'a'tɨ kin, in ndɔ kɨ por a on dɔran row'ə rakɨ, ningə
nyakində'gɨ kɨ dɔran'tɨ a lenyi me por'tɨ.
13 J'ingɨ ə, tokɨ Luwə un'n ndu'ne adɨ'je, j'a jɨ nginəi dɔran kɨ sigɨ kɨ
dɔnangɨ kɨ sigɨ† kɨ kadɨ nyara kɨ rɔta'tɨ a onɓe me'tɨ.
14 In tadɔ nya kin ə, njendigɨ'gɨ lə'm, me nginə ndɔ re Burəɓe'tɨ kin,
majɨ kadɨ indəi tɔgɨ dɔ rɔ'se'tɨ kadɨ in de'gɨ kɨ k'ar njay, de'gɨ kɨ ta goto
dɔ'de'tɨ non Luwə'tɨ, kadɨ lapiya in dann'se'tɨ si'ə.
15 Majɨ kadɨ in gəri tokɨ kisidɔtɨ lə Burəɓe kin adɨ'se dɔkagilo kadɨ ingəi
kajɨ. Ningə in ko ta inɓe kin tɔ ə ngonnkon'je, njendigɨ lə'je Pol ndangɨ'n
makitu adɨ'se kɨ gosɨ kɨ Luwə ad'a.
16 Ningə inɓe kin tɔ ə in ta kɨ ndangɨ me makitu'gɨ'tɨ lə'ne pətɨ, lokɨ elta
kɨ dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ m'el kin. Ta'gɨ li'ə kɨ madɨ, lo gər me'ə ngan ngayn, adɨ
de'gɨ kɨ isɨ day, de'gɨ kɨ rai dɔ nja'de'tɨ me kunme'tɨ el, mbiri me ta li'ə
tokɨ mbiri ndəgɨ ta'gɨ kɨ me Makitu'tɨ lə Luwə kakin be tɔ. Ra'a kɨ be kin
a re kɨ tujɨ dɔ darɔ'de'tɨ inɓe'gɨ.

Ta kɔjɨ kɨ dɔboy'tɨ

---

* **3:6 3.6** 5-6; Lotum 1.6-9, 7.11 † **3:13 3.13** Ejay 65.17, 66.22

17 Kɨ ɔjɨ dɔ′se, in njendigɨ′gɨ lə′m kɨ ngayn, m′ndəjɨ′se nga. Ningə majɨ
kadɨ adi kum′se ədɨ dɔ rɔ′se′tɨ, um adi de′gɨ kɨ nje mbətɨ təl rɔ′de go ndu
Luwə′tɨ, kɨ uri mu kam, ndɔri′se go′de′tɨ, kɨ ta ngom′gɨ lə′de, adɨ inyəi dɔ
row kɨ majɨ kɨ rai′tɨ kin kɔ el.
18 Nya kɨ kadɨ rai, in ta kadɨ awi kɨ kete kete me nya ra′tɨ kɨ nəl Burəƀe
lə′je Jeju Kirisitɨ kɨ in Njekajɨ′je, kɨ me gər′ə′tɨ. Ningə kadɨ de′gɨ uləi tɔjɨ
dɔ′a′tɨ, ƀone kɨ lo ti, bitɨ kɨ non′tɨ! *Amen!

Makitu kɨ dɔkete kɨ Jan ndangɨ

Ta kɨ dɔ makitu'tɨ kɨ dɔkete kɨ Jan ndangɨ

Makitu kin tɔjɨ tokɨ nya to rɔ Jan, ə ta'a on me'ə tadɔ de'gɨ madɨ'gɨ isɨ tuləi njekunme'gɨ nan'tɨ. Ko degə'gɨ kin eli eyina ngonn Luwə təl de el ningə eyina Jeju in de kɨ Luwə mbət'ə el tɔ. De kɨ un me'ne adɨ ta kin, ra tɔgɨ kində rɔ'ne nan'tɨ kɨ Luwə kɨ Jeju Kirisitɨ el taa ra tɔgɨ kində rɔ'ne nan'tɨ majɨ kɨ ndəgɨ njekunme'gɨ el tɔ. Kirisitɨ Jeju in ngonn Luwə kɨ təl de. De kɨ gər ta kin el in njeta lə Kirisitɨ. Luwə in kunjɨ nu in ndigɨ nu: De kɨ in lə Luwə ə isɨ me kunjɨ'tɨ kɨ me ndigɨ'tɨ. In kin ə, in tarow kɨ kadɨ de uwə'n nam kɨ Luwə kɨ ndəgɨ njekunme'gɨ.

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kandɨ me ta'tɨ 1.1-4. Kunjɨ kɨ lo kɨ diw 1.5-2.27. Ngann'gɨ lə Luwə 2.28-3.24. Njekeltakita Luwə'tɨ kɨ ngom 4.1-6. Ndiginan me kunme'tɨ kɨ kulə'ə'gɨ 4.7-5.12. De kɨ un me'ne ə in lə Luwə 5.13-21.

Ta Kajɨ

1 Nya kɨ in lo kulə ngirə nya'gɨ'tɨ*, nya kɨ j'oo kɨ mbi'je, nya kɨ j'oo kɨ kum'je, nya kɨ jɨ gon majɨ majɨ, nya kɨ jɨ'je ɔdɨ, in ta kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
2 Kajɨ kin ɔdɨ rɔ'ne adɨ j'oo'ə kɨ kum'je; jɨ mannajɨ li'ə. Ningə in tadɔ kin ə, j'isɨ j'ilə'se mbər kajɨ kɨ kete in rɔ Baw'je Luwə'tɨ, ə go'tɨ, in kɨ te kɨ dɔ'a k'adɨ'je.
3 Nya kɨ j'oo kɨ kum'je num, j'oo kɨ mbi'je num, ə in kaa j'ilə'se mbər'ə tɔ. Lo kin'tɨ, jɨ rai madɨ nan'tɨ se'de dɔ me kasɨ nan'tɨ kɨ j'aw'n kɨ Baw'je Luwə num, kɨ Ngonn'o Jeju Kirisitɨ num kin.
4 Ningə jɨ ndangɨ makitu kin j'adɨ'se kadɨ rɔnel lə'je asɨ nan rerere.

Njiyə me kunjɨ'tɨ

5 Luwə in kunjɨ, ngonn lo kɨ duw kɨ nden be ka goto rɔ'a'tɨ, ningə in kin ə in ta kiləmbər'ə kɨ j'ingəi ta Jeju Kirisitɨ'tɨ ə j'in j'ilə'se mbər'ə.
6 Kin ə re j'eli j'eyina me'je in nan'tɨ kɨ Luwə, ningə j'awi non jɨ njiyəi me lo kɨ diw'tɨ ɓay ə, j'in nje ngom'gɨ, nya kɨ rɔta'tɨ goto rɔ'je'tɨ.
7 A re jɨ njiyəi me kunjɨ'tɨ tokɨ Luwə inɓe in'n me kunjɨ kin be ə, jɨ rai madɨ nan kɨ nan num, taa mosɨ Jeju kɨ Ngonn'o ar'je njay dɔ majel'gɨ'tɨ lə'je pətɨ kɔ tɔ.
8 Kin ə re j'eli j'eyina jɨ rai majel el ə, j'isɨ j'ədi rɔ'je j'inɓe'gɨ, taa nya kɨ rɔta'tɨ goto rɔ'je'tɨ tɔ.
9 Nan re jɨ tɔr ndu'je dɔ majel'gɨ'tɨ lə'je ə, Luwə kɨ in de kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ num, in de kɨ dana num kin a inyə go majel'gɨ lə'je kɔ, taa a ar'je njay dɔ ra go'tɨ'el'gɨ lə'je pətɨ kɔ tɔ.
10 A kin ə re j'eli j'eyina j'in njeramajel'gɨ el ə, jɨ ɓari Luwə nje ngom, ningə ta li'ə ka goto me'je'tɨ tɔ.

2

Kirisitɨ, njera se'je

---

* **1:1 1.1** Jan 1.1

1 Ngann’m’gɨ, m’ndangɨ makitu kin m’adɨ’se kadɨ osi me majel’tɨ el. A
kin ə re de madɨ osɨ me majel’tɨ ə, j’awi kɨ njenajɨ’je kɨ ta dɔ’je kɨ isɨ kadɨ
Baw’je’tɨ non, adɨ in Jeju Kirisitɨ, kɨ in de kɨ dana.
2 Tadɔ in in ə, un rɔ’ne ilə kɔ adɨ koy to kujənyamosɨ kadikare’tɨ tadɔ
k’ugə dɔ majel’gɨ lə’je. Ningə in tadɔ majel’gɨ lə’je par el, nan tadɔ majel’gɨ
lə de’gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ.

Təl rɔ go ndukun’tɨ kibo ngayn, kɨ in ndiginan

3 Re jɨ təl rɔ’je go ndukun’gɨ’tɨ ə, j’asi kadɨ j’eli kɨ me kɨ tinyi katɨ tokɨ jɨ
gəri Luwə.
4 De kɨ el ene: «M’gər Luwə», nan təl rɔ’ne go mbərkikində’gɨ’tɨ li’ə el,
de’ə kin in nje ngom, ta kɨ rɔta’tɨ goto rɔ’a’tɨ.
5 Nan re de təl rɔ’ne go ndu Luwə’tɨ ə, ndigɨ Luwə adɨ asinan rerere kɨ
rɔta’tɨ. Lo kin’tɨ, j’a jɨ gəri kɨ me kɨ tinyi katɨ kadɨ me’je in nan’tɨ kɨ Luwə.
6 De kɨ el ene me’ne in nan’tɨ kɨ Luwə ə, majɨ kadɨ de’ə kin njiyə tokɨ
ndɔ kɨ Jeju njiyə’n kin be.
7 Madɨ’m’gɨ, njendigɨ’gɨ lə’m kɨ ngayn, in mbərkikində kɨ sigɨ ə m’ndangɨ
m’adɨ’se el, nan in mbərkikində kɨ to mayinu, kɨ ingəɨ lo kulə ngirə kində
nya’gɨ’tɨ nu inɓe kin*. Mbərkikində kɨ mayinu kin, in ta inɓe kɨ osɨ
mbɨ’se’tɨ kete nu kin.
8 Nan m’təl m’el ɓay tɔ m’ene in mbərkikində kɨ sigɨ ə m’ndangɨ
m’adɨ’se. Ningə k’in ə kɨ rɔta’tɨ, de oo kɨ rɔ Kirisitɨ’tɨ num kɨ rɔ’se’tɨ num,
tadɔ lo kɨ diw dər kɔ, adɨ kunjɨ kɨ rɔta’tɨ nga ə isɨ unjɨ.
9 De kɨ ene n’isɨ n’njiyə me kunjɨ’tɨ, nan ra dɔ’tɨ non isɨ ɔsɨ ngonnkon’ne
ta ə, de’ə kin in me lo kɨ diw’tɨ inɓe ɓay.
10 De kɨ ndigɨ ngonnkon’ne, in me kunjɨ’tɨ, nya madɨ kare kɨ to rɔ’a’tɨ kɨ
kadɨ a ra adɨ osɨ goto.
11 Nan de kɨ isɨ ɔsɨ ta ngonnkon’ne, in me lo kɨ diw’tɨ; isɨ njiyə me lo kɨ
diw’tɨ, gər lokɨ isɨ awɨ’tɨ el, tadɔ lo kɨ diw diw kum’ə’tɨ.

Kɔsɨ rɔ ngərəngɨ kɨ nya ra’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne

12 Ngann’m’gɨ, m’ndangɨ makitu kin m’adɨ’se tadɔ majel’gɨ lə’se in kɨ
k’inyə go kɔ kɨ takul Jeju Kirisitɨ.
13 Nje kojɨ’m’gɨ, m’ndangɨ makitu kin m’adɨ’se tadɔ in gəri de kɨ in kete
lo kulə ngirə nya’gɨ’tɨ. Ngann basa’gɨ kɨ ngann mandɨ’gɨ, m’ndangɨ makitu
kin m’adɨ’se tadɔ təti rɔ Su.
14 Ngann’m’gɨ, m’ndangɨ makitu kin m’adɨ’se tadɔ in gəri de kɨ in Baw’je.
Nje kojɨ’m’gɨ, m’ndangɨ makitu m’adɨ’se tadɔ in gəri de kɨ in kete lo
kulə ngirə nya’gɨ’tɨ. Ngann basa’gɨ kɨ ngann mandɨ’gɨ, m’ndangɨ makitu
m’adɨ’se tadɔ tɔgɨ’se in ngayn, ta lə Luwə uwə lo kisɨ me’se adɨ təti rɔ Su.
15 Adi nya ra’gɨ kɨ majel kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kin uwə me’se el, taa adi
mərta’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne uwə me’se el num tɔ. Kin ə re nya ra’gɨ kɨ
dɔnangɨ’tɨ ne uwə me de ə, de’ə kin lo kadɨ a ndigɨ Luwə goto.
16 Tadɔ, nya ra’gɨ kɨ majel kɨ dɔnangɨ’tɨ kɨ in: nyənn ra ndigɨ lə darɔ, kɨ
kumnda, kɨ kində gu kɨ nyakingə’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kin, nya’gɨ kin pətɨ in
rɔ Baw’je Luwə’tɨ el, nan in dɔnangɨ’tɨ ne.
17 Nga ningə dɔnangɨ kɨ nyənn nya ra’gɨ kɨ majel kɨ me’tɨ kin pətɨ a dəri,
nan de kɨ njera go ndigɨ’tɨ lə Luwə a isɨ kɨ dɔ’ne taa bitɨ kɨ non’tɨ.
18 Ngann’m’gɨ, j’in dɔboy ndɔ’tɨ nga. Ningə eli adɨ oyi tokɨ njeban lə
Kirisitɨ a re, nga ningə kɨ ngɔsine kin, de’gɨ ngayn kɨ in njeban’gɨ lə Kirisitɨ
a njiyəɨ ne. Lo kin’tɨ, jɨ gər kadɨ j’in dɔboy ndɔ’tɨ nga.

---

* **2:7 2.7** Jan 13.34

19 In de'gɨ kɨ tei dann'je'tɨ ne ə awi, nan k'in ə in de'gɨ lə'je kɨ rɔta'tɨ el.
Kin ə re in de'gɨ lə'je kɨ rɔta'tɨ ə re a sii se'je ne. Nan tusi'je inyəi'je be ə
awi, kadɨ tɔjɨ kɨ taga tokɨ de kare dann'de'tɨ kɨ in de lə'je kɨ rɔta'tɨ goto.
20 Ingɨ ə, ingəi Ndil Luwə kɨ Kirisitɨ ur'se, ə ra adɨ in gəri nya kɨ rɔta'tɨ.
21 Nga ningə, kin ə m'ndangɨ makitu m'adɨ'se ə, in tadɔ gər ə in gəri nya
kɨ rɔta'tɨ el el, nan in tadɔ gər kɨ in gəri nya kɨ rɔta'tɨ kakin ə m'ndangɨ'n
makitu m'adɨ'se. Ningə in gəri majɨ kadɨ nya kɨ ngom a te me nya kɨ rɔta'tɨ
el tɔ.
22 Nan ə in nje ngom wa? Nje ngom in de kɨ nje k'el k'ene: «Jeju in
Kirisitɨ *De kɨ Luwə mbət'ə el» kin. Njeban lə Kirisitɨ, in de kɨ mbətɨ Baw
in kɨ Ngonn.
23 Nga ningə, de kɨ mbətɨ Ngonn, de'ə kin uwə Baw Ngonn kɨ rɔ'ne'tɨ el
jagɨ tɔ.
24 Ingɨ ə, majɨ kadɨ ngəmi ta kɨ osɨ mbi'se'tɨ lo kulə ngirə nya'gɨ'tɨ nu kin
majɨ. Kin ə re ngəmi ta kɨ osɨ mbi'se'tɨ lo kulə ngirə nya'gɨ'tɨ nu kin majɨ
ə, a in nan'tɨ kareba kɨ Ngonn num kɨ Baw'a num.
25 Ningə kunndu kɨ Kirisitɨ un adi'je in kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
26 Nya kɨ m'ra dɔ'tɨ ngayn ə m'ndangɨ'n makitu kin m'adɨ'se in ta lə
de'gɨ kɨ isɨ sangi kadɨ n'ɓuki'se me mu'tɨ kin.
27 Nga ningə ingɨ, Ndil Luwə kɨ Kirisitɨ ur'se kin isɨ me'se'tɨ, adɨ awi kɨ
ndoo kadɨ de ndo'se nya el. Kɨ rɔta'tɨ, Ndil Luwə ndo'se nya'gɨ pətɨ, ningə
ndo'se nya kɨ rɔta'tɨ um ndo'se ngom el. In tadɔ kin ə, kadɨ rai nya kɨ
ndo'se, dɔyinan kɨ Kirisitɨ.
28 Oyo, ngann'm'gɨ, uni me'se in nan'tɨ kɨ Kirisitɨ, kadɨ jɨ tinyi me'je katɨ
lokɨ a te bus, taa kadɨ j'uləi dɔ'je nanga kɨ rɔsɔl non'a'tɨ, ndɔ re'ə'tɨ el tɔ.
29 Tokɨ in gəri kadɨ Kirisitɨ in de kɨ dana, majɨ kadɨ indəi dɔ'se'tɨ tɔ tokɨ
de kɨ njera nya kɨ dana in ngonn lə Luwə.

3

1 Oyi ndigɨ kɨ ətɨ ɓol kɨ Baw'je Luwə ndigɨ'je kin! Ndigɨ'je ndigɨ kɨ
ɓarɨ'n'je ngann'ne'gɨ. Ningə j'in ngann'a'gɨ tokɨ rɔta'tɨ inɓe kaa tɔ! Kin ə
re de'gɨ kɨ gəi nya'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ngayn gəri'je el, tɔjɨ kadɨ gəri Luwə
el.
2 Nje ndigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, kɨ ngɔsine kin j'in ngann'gɨ lə Luwə, nan
nya kɨ j'a jɨ təl, to lo kiyə'tɨ ɓay. Ningə nya kare, jɨ gər kadɨ ndɔ kɨ Kirisitɨ
a te bus ə, j'a jɨ tanan si'ə, tadɔ j'a j'oo darɔ'a inɓe tokɨ rɔta'tɨ.
3 Nga ningə, de kɨ ra kɨ aw kɨ kindəmedɔtɨ me Kirisitɨ kɨ be kin ar njay
tokɨ Kirisitɨ inɓe ar njay kin be.
4 De kɨ ra kɨ ra majel, ɔsɨ ta ndukun lə Luwə, tadɔ majel kɨ ra in tanrɔ
ndukun lə Luwə.
5 In gəri majɨ kadɨ Kirisitɨ re tadɔ k'ɔr majel'gɨ lə'je, ningə in, de oo majel
rɔ'a'tɨ el.
6 Lo kin'tɨ, de kɨ ra dɔ Kirisitɨ'tɨ, in de kɨ a nanyi kɨ lo ra majel'tɨ el, nan
de kɨ nanyi kɨ lo ra majel'tɨ, in de kɨ oo Kirisitɨ el num, gər'ə el num tɔ.
7 Ngann'm'gɨ, indəi kumkədɨ dɔ rɔ'se'tɨ, adi de ədɨ'se el. Kin ə re de ra
nya dana ə, in de kɨ dana tokɨ Kirisitɨ in de kɨ dana kin be tɔ.
8 De kɨ nanyi kɨ lo ra majel'tɨ, in de lə Su, tadɔ Su in njeramajel lo kulə
ngirə nya'gɨ'tɨ nu. Ningə kɨ re Ngonn lə Luwə in kadɨ tujɨ kulə ra'a'gɨ.
9 De kɨ təl rɔ'ne ngonn Luwə'tɨ, in de kɨ a inyə ta majel kɨ ra, tadɔ tɔgɨ
kɨ in rɔ Luwə'tɨ in rɔ'a'tɨ. Asɨ kadɨ a nanyi kɨ lo ra majel'tɨ el, tadɔ Luwə
in Baw'a.

10 Row kɨ kadɨ de a gər'n ngann'gɨ lə Luwə ar njay dann ngann'gɨ'tɨ lə
Su ə to kin: De kɨ mbətɨ ra nya kɨ dana num, mbətɨ ndigɨ ngonnkon'ne
num in de lə Luwə el.

Ndigɨ nan

11 Mbər ta kɨ osɨ mbi'se'tɨ lo kulə ngirə nya'gɨ'tɨ, in ta kadɨ in ndiginan
kɨ yo ge kɨ ne ge*.
12 Ningə kadɨ rai tokɨ Kanyi ra'n kin el. Kanyi in de lə Su ə tɔl
ngonnkon'ne. Ningə in tadɔ ri ə tɔl ngonnkon'ne wa? Tɔl'ɔ tadɔ kuləra'a
in Kanyi majel, nan kuləra ngonnkon'a in kuləra kɨ dana†.
13 Ngannkon'm'gɨ, kin ə re de'gɨ kɨ nya kɨ dɔnangɨ'tɨ ne nəl'de ngayn ɔdi
ta lə'se el ə, adi ətɨ'se ɓol el.
14 J'in, jɨ gəri kadɨ jɨ tei me koy'tɨ j'uri me kajɨ'tɨ, tadɔ jɨ ndigɨ
ngannkon'je'gɨ. In be tadɔ de kɨ ndigɨ ngonnkon'ne el, in de kɨ isɨ ginn
tɔgɨ'tɨ lə koy.
15 De kɨ me'ə majel kɨ ngonnkon'a in de kɨ nje tɔl de'gɨ. Nga ningə gəri
majɨ kadɨ de kɨ nje tɔl de'gɨ, kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ goto rɔ'a'tɨ.
16 Nya kɨ kadɨ jɨ gər'n nya kɨ ɓari'ə ndiginan ə to kin: Jeju Kirisitɨ un
rɔ'ne lə kɔ tadɔ lə'je, in be ə, j'in kaa majɨ kadɨ j'uni rɔ'je j'iləi kɔ tadɔ lə
ngannkon'je'gɨ tɔ.
17 Nya kare, kin ə re de aw kɨ nyakingə'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, ə oo
ngonnkon'ne me ndoo'tɨ, nan utɨ kum'ne dɔ'a'tɨ oo kumtondoo li'ə el
ningə, ndigɨ Luwə to ra be rɔ'a'tɨ wa?
18 Ngannkon'm'gɨ, adɨ jɨ ndiginan kɨ ɓal ta kɨ ta'gɨ kɨ ta'je'tɨ ne par el,
nan adɨ jɨ ndiginan kɨ kulə ji kadɨ nan, me nya ra'tɨ kɨ rɔta'tɨ.
19 Lo kin'tɨ, j'a jɨ gəri kadɨ j'in de'gɨ lə ta kɨ rɔta'tɨ, nga ningə, takum
Luwə'tɨ, j'a j'iləi me'je nanga.
20 Tokɨ rɔta'tɨ, re me'je uwə'je kɨ ta kaa, jɨ gər kadɨ Luwə utə'je taa, gər
nya'gɨ pətɨ tɔ.
21 Nje ndigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, kin ə re me'je gangɨ ta dɔ'je'tɨ el ə, j'a j'elita
kɨ Luwə kɨ me kɨ tinyi katɨ.
22 Nya'gɨ pətɨ kɨ jɨ dəj'ə, j'a j'ingəi rɔ'a'tɨ, tadɔ jɨ təl rɔ'je go
mbərkikində'gɨ'tɨ li'ə num, jɨ ra nya'gɨ kɨ nəl'ə num.
23 Nga ningə, ndu kɨ un adɨ'je ə to kin: in ta kadɨ j'un me'je j'ad'a kɨ
tɔ Ngonn'ɔ Jeju Kirisitɨ, taa kadɨ jɨ ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge tokɨ Kirisitɨ
adɨ'n'je ndu'ne‡.
24 De kɨ ngəm mbərkikində'gɨ kin, in de kɨ ra dɔ Luwə'tɨ num, Luwə
isɨ me'ə'tɨ num tɔ. Nya kɨ kadɨ jɨ gər'n tokɨ Luwə isɨ me'je'tɨ, in kɨ takul
Ndil'ə kɨ adɨ'je.

4

Gər Ndil Luwə kɨ ndil kɨ majel

1 Nje ndigɨ'gɨ lə'm, de'gɨ kɨ isɨ eli eyina n'awi kɨ ndil me'de'tɨ kin, uni
me'se pətɨ adɨ'de el, nan kadɨ nanyi'de oyi ɓay taa ke ndil kɨ awi in ndil kɨ
in rɔ Luwə'tɨ wa. Tadɔ nje ngom'gɨ ngayn kɨ nje k'el k'ene n'in njekeltakita
Luwə'tɨ, sananyinan dɔnangɨ'tɨ ne.
2 De kɨ ra kɨ gər kadɨ Jeju Kirisitɨ təl rɔ'ne de'tɨ aw kɨ Ndil Luwə me'ne'tɨ,
ningə in kin ə in row kɨ kadɨ gəri Ndil Luwə.
3 Ningə de kɨ mbətɨ kadɨ gər tokɨ Jeju Kirisitɨ təl rɔ'ne de'tɨ, aw kɨ Ndil
Luwə me'ne'tɨ el, nan in ndil njeban lə Kirisitɨ yo ə awɨ'n me'ne'tɨ. Eli

* **3:11 3.11** 13.34 † **3:12 3.12** Lotum 4.1-8 ‡ **3:23 3.23** Jan 13.34, 15.12,17

adɨ oyi kɨ mbi’se tokɨ njeban lə Kirisitɨ a re, ningə kɨ ngɔsine kin, re in dɔnangɨ’tɨ ne nga.
4 In ngann’m’gɨ, in de’gɨ lə Luwə, ningə in təti rɔ de’gɨ kɨ nje k’el
k’ene n’in njekeltakita Luwə’tɨ kin, tadɔ Ndil kɨ awi me’se’tɨ utə nje kɨ
isɨ dɔnangɨ’tɨ ne.
5 Nje kakin in lə dɔnangɨ, nya kin ə, elita to de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne be, adɨ
de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ oyi ta lə’de.
6 Nga ningə, j’in, j’in de’gɨ lə Luwə adɨ de kɨ gər Luwə ə a oo ta lə’je,
nan de kɨ in de lə Luwə el, a oo ta lə’je el. Lo kin’tɨ, j’a jɨ gəri Ndil kɨ rɔta’tɨ
kɨ ndil kɨ ngom.

Ndigɨ nan in rɔ Luwə’tɨ

7 Nje ndigɨ’gɨ lə’m kɨ ngayn, j’in jɨ ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge, tadɔ
ndiginan in rɔ Luwə’tɨ. De kɨ nje ndigɨ madɨ’ne in ngonn lə Luwə, taa
in de kɨ gər Luwə tɔ.
8 Nan de kɨ ndigɨ madɨ’ne el, gər Luwə el, tadɔ Luwə in de kɨ nje ndigɨ
de’gɨ.
9 Oyi tɔjɨ kɨ Luwə tɔjɨ’je ndigɨ kɨ ndigɨ’je kin: Luwə ulə Ngonn’o kɨ kareba
be dɔnangɨ’tɨ ne kadɨ tokɨ gorow li’ə ə j’isɨ’n kɨ dɔ’je taa.
10 Oo nya kɨ in ndigɨ ə tokin: in j’in ə jɨ ndigɨ Luwə el, nan in in ə ndigɨ’je,
ə ulə Ngonn’o kɨ un rɔ’ne ilə kɔ adɨ koy to nya kujənyamosɨ kadikare’tɨ
tadɔ kugə’n dɔ majel’gɨ lə’je*.
11 Nje ndigɨ’gɨ lə’m kɨ ngayn, kin ə Luwə ndigɨ’je be ningə, majɨ kadɨ j’in
kaa jɨ ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge tɔ.
12 De kɨ oo Luwə kɨ kum’ne goto, nan kin ə jɨ ndiginan kɨ yo ge kɨ ne ge
ə, Luwə isɨ me’je’tɨ, ningə ndigɨ de’gɨ li’ə tɔjɨ rɔ’ne kɨ taga rɔ’je’tɨ tɔ.
13 Nya kɨ a ra kadɨ jɨ gəri’n tokɨ j’isɨ me Luwə’tɨ num Luwə isɨ me’je’tɨ
num in Ndil’ə kɨ adɨ’je.
14 Nga ningə, j’in j’oo kɨ kum’je num, jɨ man naj’a num tokɨ Baw’je Luwə
ulə kɨ Ngonn’o kadɨ in Njekajɨ de’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne.
15 Kin ə re de gər kadɨ Jeju in Ngonn lə Luwə ə, Luwə isɨ me’ə’tɨ num,
in isɨ me Luwə’tɨ num.
16 Ningə j’in, jɨ gəri majɨ num, j’uni me’je j’adi num tokɨ Luwə ndigɨ’je.
Luwə in nje ndigɨ de’gɨ, adɨ de kɨ njiyə me ndigɨ nan’tɨ, Luwə in me’ə’tɨ
num, in in me Luwə’tɨ num tɔ.
17 Kin ə re jɨ ndiginan j’adɨ osɨ row ɓal ə, j’a jɨ tinyi me’je katɨ ndɔ gangɨ
ta’tɨ. J’a jɨ tinyi me’je katɨ tadɔ ji kisikidɔtaa lə’je dɔnangɨ’tɨ ne to to nya
Kirisitɨ be tɔ.
18 Ɓol goto me ndigɨ nan’tɨ, ndiginan kɨ rɔta’tɨ ɔr ɓol kɔ. Ɓol in nya kɨ
tɔjɨ kində kɔjɨ kɨ kadɨ a re, ningə de kɨ nje ɓol in de kɨ ndiginan goto rɔ’a’tɨ.
19 J’in ə, jɨ ndig’ə tadɔ in Luwə ə ndigɨ’je kete.
20 Kin ə re de madɨ el ene: «M’ndigɨ Luwə», ningə təl ɔsɨ ta ngonnkon’ne
ə, in de kɨ nje ngom kare. Kin ə re ngonnkon’i kɨ oo’ə kɨ kum’i ne kin in
ndigɨ’ə el ə, Luwə kɨ oo’ə kɨ kum’i el kin asɨ kadɨ a in ndigɨ’ə el tɔ.
21 Mbərkikində kɨ j’ingəi rɔ Luwə’tɨ el ene: «De kɨ ndigɨ Luwə ə, majɨ
kadɨ ndigɨ ngonnkon’ne tɔ.»

5

Kunme kadɨ Ngonn Luwə in ngirə ndiginan

1 De kɨ ra un me’ne adɨ Jeju Kirisitɨ De kɨ Luwə mbət’ə in ngonn lə Luwə.
Nga ningə, de kɨ ndigɨ baw ngonn, ndigɨ ngonn’o kɨ oj’o tɔ.

---

* **4:10 4.10** 2.2

2 Kin ə re jɨ ndigɨ Luwə, ə jɨ rai kulə kɨ mbərkikində’gɨ li’ə ningə, lo
kin’tɨ ə j’a jɨ gər’n tokɨ jɨ ndigɨ ngann’a’gɨ.
3 Tadɔ ndigɨ Luwə in ta kadɨ jɨ ngəmi go mbərkikində’gɨ li’ə. Ningə
mbərkikində’gɨ li’ə ɔy el tɔ,
4 tadɔ ngann’gɨ lə Luwə pətɨ təti rɔ ndigɨ ra kɨ dɔnangɨ’tɨ ne. Ningə nya
kɨ jɨ təti’n rɔ ndigɨ ra kɨ dɔnangɨ’tɨ ne in kunme lə’je.
5 Nan ə asɨ kadɨ təti rɔ ndigɨ ra kɨ dɔnangɨ’tɨ ne wa? De’ə ə in de kɨ un
me’ne adɨ Jeju in Ngonn lə Luwə kin par.

Najɨ kɨ man kɨ dɔ Jeju’tɨ

6 In Jeju Kirisitɨ ə re dɔnangɨ’tɨ ne kɨ mann batəm lə’ne num kɨ mosɨ
koy’ne num. Re kɨ mann par el, nan re kɨ mann in kɨ mosɨ. Ningə Ndil
Luwə ə in nje mannajɨ, tadɔ Ndil in ta kɨ rɔta’tɨ.
7 Ningə kɨ ne kin, nje mannajɨ’gɨ in mutə,
8 adɨ in Ndil Luwə num, mann num, taa mosɨ num tɔ. Ningə nya’gɨ kɨ
mutə kin ndu’de in nan’tɨ.
9 Jɨ taa mannajɨ lə de’gɨ majɨ, nan mannajɨ lə Luwə tɔg’ɔ in ngayn inɓe
ɓay tɔ; ningə in mannajɨ kɨ man dɔ Ngonn’on’tɨ.
10 De kɨ un me’ne adɨ Ngonn lə Luwə aw kɨ mannajɨ kin me’ne’tɨ, nan
de kɨ taa ta lə Luwə el, ra’a nje ngom’tɨ, tadɔ taa najɨ kɨ man kɨ Luwə man
dɔ Ngonn’on’tɨ kin el.

Kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ

11 Najɨ kɨ man kɨ kadɨ jɨ gəri majɨ in kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ kɨ Luwə adɨ’je
kin. Ningə in kajɨ kɨ adɨ’je kɨ takul Ngonn’o.
12 De kɨ in me Ngonn’tɨ ingə kisikidɔtaa, nan de kɨ in me Ngonn lə
Luwə’tɨ el, kisikidɔtaa li’ə goto.
13 Nga ningə, kɨ ne kin, m’ndangɨ makitu kin m’adɨ’se, in kɨ uni me’se
adi Ngonn lə Luwə, kadɨ in gəri tokɨ ingəi kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.

Kelta kɨ Luwə tadɔ njeramajel’gɨ

14 Kin ə re jɨ dəjɨ Luwə nya kigo ndigɨ’tɨ li’ə ə, a oo dɔ ndu’je, ningə lo
kin’tɨ, j’a jɨ tinyi me’je katɨ.
15 Tokɨ jɨ gər kadɨ oo dɔ ndu’je, jɨ tinyi me’je katɨ kadɨ j’a j’ingəi nya kɨ
jɨ dəj’ə tɔ.
16 Kin ə de madɨ oo ngonnkon’ne me majel’tɨ kɨ asɨ kadɨ te koy ə el, majɨ
kadɨ elta kɨ Luwə ə Luwə a aj’a. In de’gɨ kɨ majel’gɨ lə’de a te koy el ə ta
kin sɔw dɔ’de. Ta kare, majel madɨ in non a te koy, ningə in ko majel kɨ
be kin ə m’dəjɨ’se kadɨ elita kɨ Luwə dɔ’tɨ el.
17 Nya ra kɨ gorow’ə’tɨ el pətɨ in majel, nan majel pətɨ ə te koy el.
18 Jɨ gər kadɨ de’gɨ kɨ in ngann’gɨ lə Luwə, a nanyinan kɨ lo ra majel’tɨ
el, tadɔ Ngonn Luwə ngəm dɔ’de, Su asɨ ra se’de nya madɨ el.
19 Jɨ gər kadɨ j’in de’gɨ lə Luwə, nan dɔnangɨ ba pətɨ in ginn tɔgɨ’tɨ lə Su.
20 Jɨ gər ɓay tɔ kadɨ Ngonn Luwə re, adɨ’je nyagər kɨ kadɨ jɨ gər’n Luwə
kɨ rɔta’tɨ. Ningə j’in, j’ində rɔ’je nan’tɨ kɨ Luwə kɨ rɔta’tɨ kɨ takul Ngonn’o
Jeju Kirisitɨ. In ə in Luwə kɨ rɔta’tɨ, in ə in kajɨ kɨ bitɨ kɨ non’tɨ.
21 Ngann’m’gɨ, ɔgɨ rɔ’se kun go kagɨ yo’gɨ.

Makitu kɨ nja joo kɨ
Jan
ndangɨ

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ nja joo kɨ Jan ndangɨ

Makitu kin in kɨ kulə’n kadɨ mbətɨ kɨ Dene lə Luwə kɨ ngann’a’gɨ adɨ to to kɨ in njekawnan lo madɨ’tɨ kɨ njekunme’gɨ kɨ me’tɨ be. Majɨ kadɨ in ndiginan yo kɨ ne ningə kadɨ uwəɨ tɔgɨ’de ba me rɔ’tɨ kɨ isɨ rəɨ kɨ de’gɨ kɨ isɨ ndoi de’gɨ nyando’gɨ kɨ ngom kɨ lo lo.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1-3. Majɨ kɨ ur mad’a lə ndigɨ 4-6. Ndəjɨ nan kɨ ɔjidɔ nyando’gɨ kɨ ngom 7-11. Dɔboy ta 12-13.

Kuwə ji nan

1 M’in Ngatɔgɨ lə njekawnan’gɨ, m’ndangɨ makitu kin mad’i in Dene kɨ Luwə mbəti, taa madɨ ngann’i’gɨ kɨ in se’de’gɨ, m’ndigɨ’se ndigɨ kɨ rɔta’tɨ. Ningə in m’in par ə m’ndigɨ’se el, nan in de’gɨ pətɨ kɨ gəri nya kɨ rɔta’tɨ ə ndigɨ’se.

2 Jɨ ndigɨ’se tadɔ nya kɨ rɔta’tɨ uwə me’je, ningə in nya kɨ a to me’je’tɨ bitɨ kɨ non’tɨ.

3 Ningə jɨ dəjɨ kadɨ memajɨ, kɨ k’oo kumtondoo, kɨ lapiya lə Baw’je Luwə in kɨ Ngonn’o Jeju Kirisitɨ in sese nan’tɨ kadɨ isɨ me nyara kɨ rɔta’tɨ kɨ me ndigɨ nan’tɨ.

Nya ra kɨ rɔta’tɨ in kɨ ndiginan

4 Rɔm nəl’m kɨ dum bitɨ kadɨ m’oo tokɨ ngann’i’gɨ madɨ isɨ njiyəɨ dɔ row’tɨ kɨ rɔta’tɨ, tokɨ Baw’je Luwə dəjɨ’n’je.

5 Ningə kɨ ngɔsine kin, Dene kɨ njendigɨ lə’m, nya kɨ m’dəj’i, in ta kadɨ jɨ ndiginan kɨ yo ge ne ge. In mbərkikində kɨ sigɨ ə m’ad’i el, nan in ndukun kɨ j’ingəɨ lo kulə ngirə’tɨ nu inɓe kin*.

6 Ndigɨ nan in njiyə go mbərkikində’gɨ’tɨ lə Luwə. Nga ningə, mbərkikində kɨ osɨ mbi’se’tɨ lo kulə ngirə’tɨ nu, in ta kadɨ njiyəɨ me ndigɨ nan’tɨ.

7 Nje kədɨ de’gɨ k’ilə’de kɔ ngayn sananyinan kɨ lo pətɨ dɔnangɨ’tɨ ne, ningə mbeti kadɨ n’eli tokɨ Jeju Kirisitɨ təl’de tokɨ rɔta’tɨ. Lo kin’tɨ a oyi’de kɨ nje ngom’gɨ, kɨ njeban lə Kirisitɨ.

8 Indəɨ kumkədɨ dɔ rɔ’se’tɨ inɓe’gɨ, kadɨ kandɨ kulə ra’se nanyi kɔ kare el, nan kadɨ ingəɨ nyakugə goji’se kɨ asɨ low’ə’tɨ berere.

9 Ningə de kɨ ra dɔ nja’ne’tɨ me nyando’tɨ kɨ ɔjidɔ Kirisitɨ el, nan tɔ ra dow kare, in de kɨ nya madɨ kɨ dɔɔ’a nan’tɨ kɨ Luwə goto ne. De kɨ ra dɔ nja’ne’tɨ me nyando’tɨ kɨ ɔjidɔ Kirisitɨ, in de kɨ dɔyinan nan’tɨ kɨ Luwə kɨ Baw kɨ Ngonn’o num.

10 Kin ə re de madɨ re rɔ’se’tɨ kɨ nya kɨ rangɨ um kɨ nyando kin el ə, uwəɨ’ə kɨ rɔ’se’tɨ el num, uwəɨ jɨ’ə el num.

11 Tadɔ re uwəɨ jɨ’ə ə, rai madɨ nan sɨ’ə dɔ kulə ra’a’tɨ kɨ majel.

Ta kɨ dɔboy’tɨ

12 M’aw kɨ nya’gɨ ngayn ɓay kadɨ m’el’se, nan m’ndigɨ kadɨ m’ndangɨ kɨ mann ndangɨ nya me makitu’tɨ el. Tadɔ m’ində me’m’tɨ kadɨ m’a m’aw rɔ’se’tɨ kadɨ m’el’se ta kɨ ta’m, kadɨ to rɔnel lə’je osɨ taga bal.

---

* **1:5 1.5** Jan 13.34, 15.12,17

13 Ngann’gɨ lə konnann’i kɨ in njekawnan’gɨ kɨ ne, kɨ in de’gɨ kɨ Luwə
mbətɨ’de uwəi ji’i.

Makitu kɨ nja mutə kɨ Jan ndangɨ

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ kɨ nja mutə kɨ Jan ndangɨ

Makitu kin, in kɨ ndangɨ k’ulə’n kadɨ njekɔrnon njekawnan, kɨ in Gayusɨ, kadɨ pitɨ’n ra majɨ li’ə kɨ ra kɨ ndəgɨ njekunme’gɨ ningə kadɨ təl ndəjɨ’n’ə ɔjidɔ Diyotirəpɨ tɔ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ 1-4. Pitɨ kɨ Jan pitɨ Gayusɨ 5-8. Ndəjɨ nan kɨ ɔjidɔ Diyotirəpɨ 9-10. Mbər kɨ Jan ində adɨ Gayusɨ ɔjidɔ Demetriyusɨ 11-12. Dɔboy ta 13-15.

Kuwə ji nan

1 M’in Ngatɔgɨ lə *Njekawnan’gɨ, m’ndangɨ makitu kin mad’i in njendigɨ lə’m kɨ ngayn Gayusɨ, kɨ m’ndig’i ndigɨ kɨ rɔta’tɨ.

2 Madɨ’m kɨ ngayn, m’ndig’i kadɨ nya’gɨ pətɨ kɨ rɔ’i’tɨ awi majɨ kɨ kete kete. M’dəjɨ kadɨ darɔ’i in kɨ lapiya tokɨ ndil’i in’n kɨ lapiya kin be tɔ.

Gayusɨ in njera nya kɨ majɨ

3 Tokɨ rɔta’tɨ, rɔ’m nəl’m ngayn, tadɔ ngannkon’je’gɨ kɨ rei tei ne, manyinajɨ dɔ nya kɨ rɔta’tɨ kɨ oyi rɔ’i’tɨ. Elita dɔ njiyə’tɨ kɨ isɨ njiyə me nya kɨ rɔta’tɨ.

4 Nya kɨ adɨ’m rɔnel ngayn in ta kadɨ m’oo tokɨ ngann’m’gɨ isɨ njiyəi dɔ row’tɨ kɨ rɔta’tɨ.

5 Madɨ’m kɨ ngayn, isɨ tɔjɨ tokɨ in nje ra nya kɨ low’ə’tɨ me k’ində’tɨ kɨ isɨ ində kum’i go ngannkon’je’gɨ’tɨ, kɨ in mbah’gɨ inɓe ɓay.

6 Ngannkon’je’gɨ kin, manyinajɨ ndigɨ kɨ in ndigɨ’de kin kɨ takum Njekawnan’gɨ’tɨ. Kadɨ nanyi kɨ lo ra’tɨ se’de ra kɨ asɨ ta tɔ Luwə kadɨ uni ta mbah lə’de kɨ kete.

7 In tadɔ tɔ Kirisitɨ ə osi dɔ row’tɨ kɨ kanjɨ taa nya ji de’gɨ’tɨ kɨ gəri Luwə el.

8 J’ingɨ ə, majɨ kadɨ j’ɔsi ginn de’gɨ kɨ be kin, kadɨ j’indəi rɔ’je nan’tɨ se’de dɔ kulə kɨləmbər nya kɨ rɔta’tɨ kɨ isɨ rai.

Hal Diyotirəpɨ

9 M’ndangɨ ngonn makitu m’adɨ Njekawnan’gɨ, nan Diyotirəpɨ kɨ in de kɨ ge kadɨ n’in taa n’isɨ dɔ de’gɨ’tɨ ra kulə kɨ ta lə’m el.

10 In kin ə, ndɔ kɨ m’a m’te rɔ’se’tɨ ə, m’a m’el kuləra’a kɨ majel kin kɨ taga, in kɨ isɨ ində dɔ’je lo’tɨ wor wor kɨ ta’gɨ kɨ majel. Ningə nya kare kɨ to ngayn, inɓe mbətɨ kuwə ngannkon’je’gɨ kɨ mbah kɨ rɔ’ne’tɨ, taa de’gɨ kɨ ndigɨ kadɨ n’uwəi’de kɨ rɔ’de’tɨ kaa ɔgɨ de dɔ’a tɔ. De’gɨ kɨ uwəi’de kɨ rɔ’de’tɨ ə, in tuwə’de kɔ dann Njekawnan’gɨ’tɨ.

11 Nje ndigɨ lə’m kɨ ngayn, ndajɨ majel kɨ ra el, nan kadɨ ndajɨ majɨ kɨ ra. De kɨ njera majɨ in de lə Luwə, nan de kɨ njeramajel in de kɨ gər Luwə el.

12 Re in Demetriyusɨ ə, in de’gɨ pətɨ ə manyinajɨ kɨ majɨ dɔ’a’tɨ. Nya ra kɨ rɔta’tɨ kɨ in rɔ Luwə’tɨ, kɨ isɨ təl rɔ’ne gɔ’tɨ inɓe kin kaa mannajɨ li’ə. Taa j’inɓe kaa jɨ mannajɨ li’ə tɔ. Ningə in gər kadɨ najɨ kɨ man lə’je in mannajɨ kɨ rɔta’tɨ.

13 M’aw kɨ nya’gɨ ngayn kadɨ to m’el’i, nan m’ndigɨ kadɨ m’ndangɨ kɨ mann ndangɨ nya kɨ kagɨ ndangɨ nya el.

14 Tadɔ m’ində me’m’tɨ kadɨ kagilo ngayn el ə j’a j’oo nan, kadɨ j’eli nan
ta kɨ ta’je.
15 M’dəjɨ kadɨ isɨ kɨ lapiya. Madɨ’je’gɨ kɨ ne uwəi ji’i. Ningə kadɨ uwə ji
madɨ’je’gɨ kɨ non kare kare adɨ’je tɔ.

Makitu kɨ Judɨ ndangɨ

Ta kɨ dɔ makitu'tɨ kɨ Judɨ ndangɨ

Makitu kin in kɨ kulə'n kadɨ njetudə'ə'gɨ kɨ in de'gɨ kɨ de gər ta'gɨ kɨ ɔjidɔ'de ar njay el. De'gɨ madɨ'gɨ in non in nje sanan nyando kɨ ngom tuləi de'gɨ kɨ Judɨ ulə kɨ makitu adɨ'de kakin nan'tɨ. Ko degə'gɨ kakin rai rɔ'de to njekunme'gɨ kɨ rɔta'tɨ be. Njendangɨ makitu ulə dingəm me njetudə'tɨ kadɨ tinyəi kɨ kunme kadɨ Luwə tokɨ njekawkulə'gɨ ndoi'de. Majɨ kadɨ rai kɨ nan yo kɨ ne kɨ tɔgɨ lə Ndil Luwə.

Ta kɨ me makitu'tɨ kin tanan kɨ ta kɨ me makitu'tɨ lə Piyər kɨ nja joo kɨ rowninn'ə in 2 kin be.

Kon ta'gɨ kɨ me'tɨ: Kandɨ me ta'tɨ 1-2. Nje sanan nyando kɨ ngom kɨ takigangɨ kɨ ɔjidɔ'de 3-16. Uwəi kunme kɨ ndiginan səm 17-23. Tɔjɨ in dɔ Luwə'tɨ 24-25.

Kuwə ji nan

1 M'in Judɨ, njekuləɓər lə Jeju Kirisitɨ, kɨ m'in ngonnkon Jakɨ*, ə m'ndangɨ makitu kin m'adɨ ingɨ kɨ Luwə ɓar'se, kɨ Baw'je Luwə ndigɨ'se, kɨ Jeju Kirisitɨ ngəm'se to nya lə'ne kin.

2 Ningə kadɨ k'oo kumtondoo, kɨ lapiya, kɨ ndiginan lə Luwə to mbar mbar kɨ dɔ'se'tɨ.

Njendo de'gɨ nya kɨ ngom

3 Nje ndigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, m'ndingə ngayn kete kadɨ m'ndangɨ makitu madɨ'se ɔjidɔ kajɨ kɨ j'in kareba dɔ'tɨ kin. Ningə kɨ ngɔsine kin, in tɔgɨ madɨ kɨ isɨ dɔ'm'tɨ kadɨ m'ndangɨ makitu kin m'adɨ'se, m'ulə'n dingəm me'se'tɨ kadɨ rɔi dɔ kunme'tɨ kɨ Luwə adɨ de'gɨ lə'ne nja kareba par gɔ'ə gangɨ kin.

4 M'el be tadɔ de'gɨ madɨ kɨ takigangɨ kɨ dɔ'de'tɨ in kɨ ndangɨ me makitu'tɨ lə Luwə kete nu kin, turi dann'se'tɨ, isɨ mbiri ta memajɨ lə Luwə kin, təli'ə ta ra kaya'tɨ lə'de, taa mbeti de kɨ in kar'ne ba ə in Njekundɔ'je, kɨ in Burəɓe lə'je Jeju Kirisitɨ kin tɔ.

5 M'gər kadɨ in gəri nya'gɨ pətɨ majɨ, nan m'ndigɨ kadɨ m'olo me'se dɔ'tɨ tokɨ, lokɨ Burəɓe te kɨ de'gɨ lə'ne ɓe ɓər'tɨ Ejipitɨ, gɔ'tɨ, tɔ ko nje'gɨ kɨ rai rɔ'de to njekunme el†.

6 Ningə m'ndigɨ kadɨ m'olo me'se dɔ'tɨ ɓay tokɨ, malayka'gɨ kɨ rai dɔ tɔgɨ'tɨ kɨ Luwə adɨ'de kin el, nan mbeti lo kisɨ'de, Luwə uwə'de dangay'tɨ lo'tɨ kɨ diw, dɔɔ'de kɨ kulə gindɨ kɨ kadɨ a toi bitɨ kɨ non'tɨ, tadɔ takigangɨ kɨ boi kɨ a re.

7 In be tɔ ə, Sɔdɔm kɨ Gɔmər‡ kɨ ɓe'gɨ kɨ gugɨ gidɨ'de, kɨ uni rɔ'de uləi me kaya kɨ ra'tɨ, kah'a'tɨ lə malayka'gɨ inɓe kakin tɔ, adɨ sangi nan kɨ lo sangɨ nan'tɨ el kin, Luwə uwə'de dangay'tɨ me por'tɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ. Ningə in kin in ndəjɨ nan kɨ to tadɔ lə de'gɨ pətɨ.

8 In be ə, njendo de'gɨ nya kɨ ngom kakin, me dɔ majel'tɨ lə'de, buri kɨ rɔ'de, kidi tɔgɨ lə Luwə, taji malayka'gɨ kɨ eyina tɔjɨ'gɨ.

---

* **1:1 1.1** Mat 13.55; Mrk 6.3 † **1:5 1.5** Tekitaga 12.51; Kɔr Isirayel'gɨ 14.29-30 ‡ **1:7 1.7** Lotum 19.1-25

9 Nya kare, Misel kɨ in kibo lə malayka'gɨ§, lokɨ isɨ manjinan ta'tɨ kɨ Su,
isɨ kɔli nan dɔ ninn Mojɨ'tɨ kin kaa*, sangɨ kadɨ n'gangɨ ta madɨ to nya tajɨ
dɔ'a'tɨ el, nan ta kɨ el ə, el ene: «Kadɨ Burəƀe indəi ɔjɨ†.»
10 Nan de'gɨ kɨ njendo de'gɨ nya kɨ ngom kin, nya kɨ gəri'ə el kaa taji'ə,
nga ningə, nyagər kɨ oji'de to yan da'gɨ be par kin ə, in nya kɨ kadɨ tujɨ'de
to tujɨ yo.
11 Tujɨ in dɔ'de'tɨ, tadɔ uni row lə Kanyi‡; tadɔ ta lə nar ə uri mu to
Balam§ be; tuji tadɔ tanyi rɔ to Kore* in kɨ de'gɨ lə'ne be.
12 Kisɨ'de sese ta nya kusɔ'tɨ lə ngannkon nan'gɨ, ra adɨ nyakusɔ lə'se təl
nya kɨ to njen. Sɔi ge anyinan ge adɨ asɨ'de kɨ kanjɨ rɔsɔl, gonyi ta rɔ'de
inƀe'gɨ. Toi to kilndi kɨ nəl ɔr'ɔ aw si'ə adɨ lo kadɨ ədɨ goto kin be, toi to
kagɨ'gɨ kɨ nanyi kandɨ'de'tɨ kaa andi el, adɨ lokɨ de ɔr'de kɨ ngirə'de ba kɔ
ə, təli oyi koy kɨ nja joo kin be.
13 Manji kulə ra'de'gɨ kɨ to rɔsɔl kɨ taga to pungɨ ba kɨ ƀukɨ pulum'ne
ngangɨ ba'tɨ kin be. Taa toi to mee'gɨ kɨ gəri lo k'aw'de el, kɨ lo kɨ diw
kururu to tadɔ lə'de bitɨ kɨ non'tɨ kin be.
14 In ingɨ ə njekeltakita Luwə'tɨ Enɔkɨ† kɨ in kaw'je kɨ nje nja siri go
Adam'tɨ elta kɨ ta Luwə'tɨ ndon ndil dɔ'de'tɨ ene: «Oyi, Burəƀe a re kɨ
malayka'gɨ kɨ ar njay dər dɔgɨ banyi banyi,
15 kadɨ gangɨ ta kibo dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ. A uwə njeramajel'gɨ pətɨ dangay'tɨ
ɔjɨ'n dɔ kulə ra'de'gɨ kɨ majel pətɨ kɨ rai ɔsi ta Luwə, taa ɔjɨ'n dɔ ta'gɨ kɨ
maji k'el el pətɨ kɨ eli dɔ Luwə'tɨ tɔ.»
16 In de'gɨ kɨ rɔnel lə'de goto, isɨ ƀarita kɨ dɔkagilo'gɨ pətɨ. Rai nya'gɨ kɨ
me'de ndigɨ, ta kɨ isɨ te ta'de'tɨ in rɔ kɨ kɔjɨ, ningə re oo'de isɨ toi'de pe pe
kin ə, in kadɨ ingəi nya kɨ to sotɨ kɨ darɔ'de rɔ de'ə'tɨ kin.

Ta kɔjɨ kɨ rɔ nje ndolo go Kirisitɨ'tɨ

17 Nga ningə, kɨ ɔjɨ dɔ'se, in njendigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, m'dəjɨ'se kadɨ adi
me'se olo dɔ ta'tɨ kɨ njekawkulə'gɨ lə Burəƀe lə'je Jeju Kirisitɨ eli'se kete
nu kin.
18 Eli'se eyina: «Dɔkagilo kɨ dɔboy'tɨ ə a ingəi de'gɨ kɨ a uwəi'se kogi
num, a njiyəi kigo ndigɨ ra'tɨ kɨ majel kɨ me'de'tɨ num tɔ.»
19 Kadɨ in gəri, in ingɨ ə in nje re kɨ gangɨ nan. Ningə mərta'gɨ lə'de in
mərta kigo darɔ'tɨ, um in mərta kɨ in rɔ Ndil Luwə'tɨ el.
20 Nan ingɨ, njendigɨ'gɨ lə'm kɨ ngayn, m'dəjɨ'se kadɨ adi ngirə kisikidɔtaa
lə'se in dɔ kunme'tɨ kɨ rɔta'tɨ lə'se kin. Elita kɨ Luwə kɨ tɔgɨ Ndil'ə.
21 Ningə kadɨ uwəi tɔgɨ'se ba me ndigɨ'tɨ kɨ Luwə ndigɨ'je. Uwəi tɔgɨ'se
ba in nginəi re Burəƀe lə'je Jeju Kirisitɨ kɨ me memajɨ'tɨ lɨ'ə, a adɨ'se kajɨ
kɨ bitɨ kɨ non'tɨ kin.
22 Nje kɨ me'de isɨ tɔsɨ, majɨ kadɨ oyi kumtondoo lə'de.
23 Aji'de kɨ row nagɨ nan ta por'tɨ taa. Nje kɨ rangɨ ƀay, majɨ kadɨ oyi
kumtondoo lə'de, nga ningə oyi rɔ'se majɨ kadɨ ratɨ rɔ'se kɨ kulə ra'de'gɨ
kɨ majel kin el, nan kadɨ ɔsi kulə ra'de'gɨ kɨ majel ngərəngɨ. Ɔsi ngərəngɨ,
bitɨ kadɨ ku rɔ'de kɨ kulə kigo darɔ'tɨ təl'ə nya kɨ to njen'tɨ kin kaa kadɨ
ɔsi ngərəngɨ ƀay.

Kulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ

24-25 Kadɨ kulə tɔjɨ in kɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ in kɨ kar'ne ba ə in Luwə, in kɨ asɨ
kadɨ ngəm'se adɨ osi me majel'tɨ el, in kɨ kadɨ a ra adɨ tei rei me kunj'ə'tɨ

---

§ **1:9 1.9** 1Te 4.16; Daniyel 10.13,21, 12.1; TNT 12.7 * **1:9 1.9** Ndukun kɨ nja joo 34.6 † **1:9 1.9** 14-15 ‡ **1:11 1.11** Lotum 4.3-8 § **1:11 1.11** Kɔr Isirayel'gɨ 22.1-35 * **1:11 1.11** Kɔr Isirayel'gɨ 16.1-35 † **1:14 1.14** Lotum 5.18, 21-24

kɨ rɔnel kadɨ nya madɨ ra’se el, in kɨ Njekajɨ’je kɨ row lə Burəɓe lə’je Jeju Kirisitɨ kin, kadɨ tɔɓar, kɨ k’ətɨ ɓol, kɨ tɔgɨ, kɨ konɓe, in li’ə, dɔkagilo’tɨ kɨ dər, kɨ dɔkagilo kɨ ɓone, kɨ dɔkagilo kɨ a re bitɨ kɨ non’tɨ! *Amen.

Ta Nya’gɨ Kikiyə kɨ Tekidɔ’a

Ta kɨ dɔ makitu’tɨ lə Ta nya’gɨ kikiyə kɨ tekidɔ’a

Makitu kin elta dɔ nyakoo me ndil’tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ tɔjɨ Jan dɔ dor’tɨ kɨ Patimosɨ. Kɨ gorow lə nyatɔjɨ’gɨ kɨ kun nyakɔjɨ’n ə kelta’a, makitu kin elta sɔlme kɨ rɔ njekunme’gɨ’tɨ kɨ isɨ ingəi kon tadɔ kindəkumndoo kɨ kadɨ nan kon. Makitu kin adɨ me’de tinyi katɨ tokɨ in Luwə ə uwə nya’gɨ pətɨ kɨ rai nya dɔnangɨ’tɨ ne me jɨ’ne’tɨ. Dɔboy’tɨ, a tətirɔ njeban’gɨ lə’ne nan’tɨ kɨ Satan ningə a budɨ’de mur mur kitakul Burəɓe kɨ in Kirisitɨ. De’gɨ lə Luwə kɨ tinyəi nan sɨ’ə, a ingəi dɔran kɨ sigɨ kɨ dɔnangɨ kɨ sigɨ. A in nan’tɨ kɨ Ngonn Batɨ lo nyakusɔ taa nan’tɨ ningə a sii sɨ’ə Jerujalem’tɨ kɨ sigɨ bitɨ kɨ non’tɨ.

Kon ta’gɨ kɨ me’tɨ: Kandɨ me ta’tɨ kɨ nyakoo me ndil’tɨ kɨ dɔkete 1. Makitu kɨ ndangɨ kadɨ njekawnan’gɨ kɨ siri 2-3. Makitu ndar kɨ ɓir kutita’a kɨ nyakɔsidɔnya kɨ siri 4.1-8.1. Tow gajɨ’gɨ kɨ siri 8.2-11.19. Kɔkɨ lii kɨ da’gɨ kɨ joo 12-13. Kɨ rɔ Ngonn Batɨ’tɨ dɔ mbal Siyon’tɨ 14.1-5. Takigangɨ 14.6-20. Tujɨ’gɨ kɨ dɔboy’tɨ 15. Kɔpɨ wongɨ kɨ siri lə Luwə 16. Bulə de’gɨ lə Babilon 17.1-19.4. Nyakusɔ taa nan lə Ngonn Batɨ 19.5-10. Takigangɨ dɔ da’gɨ’tɨ kɨ joo 19.11-20. Rɔ tətɨ Satan 20. Dɔran kɨ sigɨ, dɔnangɨ kɨ sigɨ kɨ Jerujalem kɨ sigɨ 21.1-22.5. Jeju a təl 22.6-21.

1 Makitu kin in nya kɨ to lo kiyə’tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ te kɨ dɔ’a. Ningə in Luwə ə ad’a kadɨ tɔjɨ kuləɓər’gɨ lə’ne, kadɨ gəri nya kɨ a ra nya ndəkba. In be ə, Jeju Kirisitɨ ulə kɨ malayka lə’ne kare adɨ aw te kɨ dɔ’a adɨ njekulə li’ə Jan gər.

2 Jan mannajɨ dɔ nya’gɨ’tɨ pətɨ kɨ oo kin tokɨ in ta lə Luwə, tokɨ in ta kɨ rɔta’tɨ kɨ Jeju Kirisitɨ te kɨ dɔ’a.

3 Majikur in dɔ de’tɨ kɨ tudə makitu kin, kɨ dɔ de’gɨ’tɨ kɨ nje koo dɔ ta’gɨ kɨ te ta Luwə’tɨ kin, ə təli rɔ’de go’tɨ. Tadɔ dɔkagilo kɨ nya’gɨ kin a rai nya in ndəkba.

Ta kɨ sɔw dɔ Njekawnan’gɨ kɨ Siri kɨ dɔnangɨ Aji’tɨ

4 M’in Jan, ə m’ndangɨ makitu m’adɨ’se in *Njekawnan’gɨ kɨ Siri kɨ sii dɔnangɨ Aji’tɨ*.

M’dəjɨ kadɨ Luwə kɨ isɨ non ɓone, kɨ isɨ mayinu, kɨ in nje re num, kadɨ ndil’gɨ kɨ Siri kɨ rai non kumbər ngar’tɨ li’ə num,

5 taa kadɨ Jeju Kirisitɨ kɨ in nje mannajɨ kɨ in nje ra nya kɨ low’ə’tɨ, kɨ in de kɨ dɔkete kɨ ində taa dann njekoy’gɨ’tɨ, kɨ in Ngar lə ngar’gɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne kin num, pətɨ kadɨ memajɨ kɨ lapiya in sese nan’tɨ.

Jeju Kirisitɨ ndigɨ’je, ə taa’je ginn tɔgɨ’tɨ lə majel kɨ mosɨ’ne,

6 ɔr’je ində’je ta dangɨ to ngar’gɨ, təl’je njekujənyamosɨ kadikare’tɨ kadɨ jɨ ra kulə j’adɨ Luwə kɨ Baw’a. M’dəjɨ kadɨ tɔjɨ kɨ tɔgɨ in li’ə kɨ dɔkagilo’gɨ kɨ dɔkagilo’gɨ, *Amen!

7 Oyi’ə, isɨ re me kil ndi’tɨ,
de’gɨ pətɨ a oyi’ə kɨ kum’de†,
nje inɓe kɨ nje kɔsɨ kad’a kɨ ningə kin ka a oyi’ə kɨ kum’de,
ginn kaw’gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ ne a nonyi ndoo tadɔ li’ə.
Oyo, Amen!

---

* **1:4 1.4** 2Ko 1.8 † **1:7 1.7** Daniyel 7.13; Jakari 12.10

8 Burəɓe Luwə ene: «M'in Alpa kɨ Omega, nje kisi non ɓone, Nje kisi
mayinu, kɨ nje re, m'in Nje tɔgɨ pətɨ.»

Jan oo Kirisitɨ me ndil'tɨ

9 M'in ngonnkon'se Jan, kɨ m'in sese nan'tɨ me kon'tɨ, m'in dann'se'tɨ
ingɨ kɨ Luwə ində'se to ngar'gɨ, m'in m'uwə tɔgɨ'm ba sese me kində rɔ
nan'tɨ kɨ Kirisitɨ. De'gɨ ilɨ m'in dangay'tɨ dɔ dor'tɨ kɨ Patimosɨ tadɔ ta lə
Luwə kɨ m'iləmbər'ə, taa tadɔ mannajɨ kɨ m'man dɔ ta kɨ rɔta'tɨ kɨ Jeju
Kirisitɨ te kɨ dɔ'a.
10 Ndɔ'a'tɨ kin, in ndɔ lə Burəɓe, ə Ndil Luwə re ur dɔ'm'tɨ, adɨ m'oo
ndu ta madɨ te go'm'tɨ kɨ tɔgɨ'ne to ndu tow be,
11 el'm ene: «Nya kɨ oo kin, ndangɨ me makitu'tɨ, ə go'tɨ, ulə'n adɨ
Njekawnan'gɨ kɨ Siri, adɨ in Epejɨ, kɨ Simirnə, kɨ Pergam, kɨ Tiyatir, kɨ
Sardɨ, kɨ Piladelpi, kɨ Lawodise.»
12 Lo kin'tɨ, m'yətɨ rɔ'm kadɨ m'oo de inɓe kɨ ra el'm ta kin ə, m'oo
lambɨ'gɨ kɨ rai'de kɨ ɔr in Siri.
13 Ningə dann lambɨ'gɨ'tɨ kakin, de madɨ kɨ to to *Ngonn de be isɨ'tɨ non.
Ulə ku ngal rɔ'ne'tɨ, ə dɔ ɓədɨ'ne kɨ kulə kɨ rai kɨ ɔr.
14 Dɔ'a ge, kɨ bisɨ dɔ'a ge, ndai bal bal to buy, eke bu wa be. Kandɨ kum'ə
on to por be.
15 Nja'a'gɨ toi to handɨ kɨ ndolo, kɨ kɔdɨ ho kam be, ə ndu'ə ə to to pungɨ
ba kam be tɔ‡.
16 Uwə mee'gɨ siri ji kɔl'ne'tɨ, ningə kiyərɔ kɨ ta'a atɨ kol kol, taa ta kat'a
in dow joo num, te ta'a'tɨ. Kum'ə unjɨ to kadɨ kɨ dann kada kam be.
17 Lokɨ m'oo'ə ə, m'osɨ nja'a'tɨ to de kɨ oy, m'to. Nan ində ji kɔl'ne dɔ'm'tɨ
ene: «Bol el, m'in kɨ dɔkete, ə m'in kɨ dɔboy'tɨ tɔ§,
18 m'in nje kisi kumngayira ba, m'oy, nan m'təl m'njɨ kumngayira ba,
kadɨ m'njɨ bitɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ. M'aw kɨ lakele lə koy kɨ lo kɨ
koo ji'm'tɨ.
19 Ningə, kadɨ ndangi nya kɨ oo, nya kɨ isɨ ra nya ngɔsine, kɨ nya kɨ a ra
nya go'tɨ gogɨ.
20 Nga ningə, kɨ ɔjidɔ mee'gɨ kɨ siri kɨ oo ji kɔl'm'tɨ, kɨ lambɨ'gɨ kɨ
siri kɨ rai'de kɨ ɔr, k'ɔr me'de ə to kin: mee'gɨ kɨ siri, in malayka'gɨ lə
Njekawnan'gɨ kɨ siri, ningə lambɨ'gɨ kɨ siri, in Njekawnan'gɨ kɨ siri tɔ.»

2

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Epejɨ'tɨ

1 Nje kuwə mee'gɨ kɨ siri ji kɔl'ne'tɨ, nje njiyə dann lambɨ'gɨ'tɨ siri
kɨ rai'de kɨ ɔr el'm m'in Jan ene: «Ndangi makitu kin adɨ malayka lə
Njekawnan'gɨ kɨ Epejɨ'tɨ, el'ə tokɨ nje kuwə mee'gɨ kɨ siri ji kɔl'ne'tɨ, nje
njiyə dann lambɨ'gɨ'tɨ kɨ siri kɨ rai'de kɨ ɔr el ene:
2 M'gər nya ra'gɨ lə'i, m'gər kulə rai, kɨ kuwətɔgiba lə'i. M'gər kadɨ
in ilə bandɨ tanan'tɨ kɨ nje me majel'gɨ el. De'gɨ madɨ kɨ isɨ ɓari rɔ'de
njekawkulə'gɨ, nan in njekawkulə'gɨ el kin, nan'de adɨ gər'de to nje
ngom'gɨ.
3 In nje kuwə tɔgi ba, ingə kon tadɔ lə'm, nan be kaa, inyə ta'a el.
4 Nga ningə, nya kare kɨ m'aw'n sə'i kɨ ta dɔ'tɨ, in ta lə k'inyə kɨ inyə ta
ndigɨ kɨ in ndigɨ'm kete kin kɔ.

‡ **1:15 1.15** 13-15; Daniyel 7.9, 13, 10.5-6 § **1:17 1.17** 16-17; Ejay 44.6, 48.12, 49.2; Ebr 4.12.

5 Ə adɨ me'i olo dɔ lo kɨ osɨ'tɨ, tər ndu'i kɨ ngɔsine kin, ə təl re dɔ nja'i'tɨ
kɨ kete gogɨ. Re inyə panjiyə'i kɨ ngɔsine kin kɔ el ə, m'a m're kadɨ m'un
lambɨ lə'i lo kis'ə'tɨ kin kɔ.
6 Ningə kɨ ngɔsine kin, nya kare kɨ m'oo majɨ, rɔ'i'tɨ, mbətɨ kuləra
Nikolayitɨ'gɨ, tokɨ m'in m'mbətɨ'n kulə ra'de kakin be tɔ.
7 De kɨ aw kɨ mbɨ'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə el Njekawnan'gɨ
kin!
«De kɨ nje təti rɔ, m'a m'ad'a sɔ kandɨ kagɨ koy el kɨ ra me Paradisɨ'tɨ lə
Luwə*.»

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Simirnə'tɨ

8 Makitu kin ndangi adɨ malayka lə Njekawnan'gɨ kɨ Simirnə'tɨ: Ta kɨ
de kɨ dɔkete, kɨ in de kɨ dɔboy'tɨ tɔ, de kɨ oy nan təl isɨ kumngayira ba, el
me'tɨ ə to kin:
9 M'gər kon lə'i kɨ ndoo lə'i, nan kɨ rɔta'tɨ, in njenyakingə. Taa m'gər
ta'gɨ kɨ majel kɨ nje kɨ ɓari rɔ'de eyina n'in *Juwipɨ'gɨ, nan kɨ rɔta'tɨ, in
Juwipɨ'gɨ el, isɨ eli dɔ'i'tɨ: in kəykawnan lə *Satan.
10 A ingə kon, nan majɨ kadɨ in ɓol el. Su a ɓukɨ de'gɨ madɨ dann'se'tɨ
dangay'tɨ kadɨ nan'n tɔgɨ'se, a ingəi kon asɨ ndɔ dɔgɨ, nan uwəi kul'ə bitɨ
koy, ə m'a m'adɨ'se jɔgɨ təti rɔ, kɨ in kajɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ.
11 De kɨ aw kɨ mbɨ'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə isɨ el njekawnan'gɨ
kin majɨ!
De kɨ nje təti rɔ, koy kɨ nja joo a te kad'a'tɨ el.

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Pergam'tɨ

12 Makitu kin ndangi adɨ malayka lə Njekawnan'gɨ kɨ Pergam'tɨ: Ta kɨ
de kɨ nje kotɨ kiyərɔ kɨ ta'a atɨ kol kol, taa ta kat'a in dow joo num tɔ, el
me'tɨ ə to kin:
13 M'gər lo kɨ isɨ'tɨ kin; in lo kɨ Satan onɓe səm'tɨ, nan be kaa, bitɨ ɓone,
in uwə rɔ'i rɔ'm'tɨ adɨ ngan, tusɨ kunme lə'i inyə el. Dɔkagilo inɓe kɨ ndɔ
kɨ təli njekuləɓər lə'm kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ, Antipasɨ, lo'tɨ inɓe kɨ Satan
isɨ'tɨ kin kaa, manjɨ ndu'i el.
14 Ningə, nya kare kɨ m'aw'n sə'i kɨ ta dɔ'tɨ, in ta lə de'gɨ lə'i kɨ madɨ
kɨ uwəi go nyando kɨ to to yan Balam be ngan kin. Balam kɨ nje kɔjɨ
ngar Balakɨ kadɨ iyə kulə uwə'n ngann Isirayel'gɨ kɨ row kusɔ da kɨ iləi
kadikare'tɨ ɓari yo'gɨ num, sangɨ nan kaya'tɨ num†.
15 In be tɔ ə, in kaa aw kɨ de'gɨ kɨ nje kuwə go nyando lə Nikolayitɨ'gɨ
non tɔ.
16 Ə kadɨ tər ndu'i. A re in be el ə, m'a m're ngɔsine kadɨ m'rɔ kɨ degə'gɨ
kin kɨ kiyərɔ kɨ te ta'm'tɨ kin.
17 De kɨ aw kɨ mbɨ'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə isɨ el Njekawnan'gɨ
kin!
De kɨ nje təti rɔ, m'a m'ad'a mann kɨ in nyakusɔ kɨ kiyə lɔkɨ, m'a m'ad'a
kɔsɨ mbal kɨ nda, kɨ in kɨ ndangɨ tɔ'tɨ kɨ sigɨ‡, kɨ in tɔ kɨ de gər el səm'tɨ.
De kɨ mbal kin ɔdɨ jɨ'ə par ə gər tɔ kin.

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Tiyatir'tɨ

18 Makitu kin ndangi adɨ malayka lə njekawnan'gɨ kɨ Tiyatir'tɨ: Ta kɨ
Ngonn lə Luwə el kɨ in de kɨ kandɨ kum'ə on to por be, taa nja'a'gɨ toi to
handɨ kɨ ndolo, kɨ kɔdɨ ho kam be, el ə to kin:

---

* **2:7 2.7** Lotum 2.8-9 † **2:14 2.14** Kər Isirayel'gɨ 31.16; Kər Isirayel'gɨ 22-24 ‡ **2:17 2.17** Tekitaga 16.14-15,33-34; Ejay 62.15

19 M'gər kulə ra'i'gɨ, kɨ ndiginan kɨ to rɔ'i'tɨ, kɨ kunme lə'i, kɨ ra kulə
kadɨ de'gɨ, kɨ kuwətɔgiba lə'i. Nya ra'i'gɨ kɨ gogɨ ne ɓanyinan utə in kɨ
kete'gɨ.
20 Nan nya kare kɨ m'aw sə'i kɨ ta dɔ'tɨ, in k'inyə kɨ inyə Jejabel, kɨ ene
n'in dene kɨ njekeltakita Luwə'tɨ kin, adɨ isɨ ɓukɨ njekulə'gɨ lə'm mu'tɨ: isɨ
ɔsɨ'de kɨ me kaya kɨ ra'tɨ, kɨ me kusɔ da'tɨ kɨ ilɨ kadikare'tɨ ɓari yo.
21 M'inyə dɔkagilo m'ad'a kadɨ inyə'n gorow njiyə'ne kɔ, nan mbətɨ
k'inyə gorow kaya kɨ ra.
22 In be ə, m'a m'ilə nanga dɔ tirə rɔ kon'tɨ, nan'tɨ kɨ nje sangi nan
kaya'gɨ'tɨ. A re inyəi ta panjiyə'de'gɨ kɨ majel kin kɔ wa taa, to m'inyə ta
nya kɨ m'ɔjɨ kadɨ m'ra se'de kin.
23 M'a m'adɨ ngann'a'gɨ oyi. Ningə, lo kin'tɨ, Njekawnan'gɨ pətɨ a gəri
kadɨ m'in de kɨ m'gər mərta'gɨ, kɨ ndigɨ ra'gɨ lə de'gɨ. De kɨ ra dann'se'tɨ,
m'a m'ra'a kigo kulə ra'a'tɨ§.
24 Nga ningə, in ndəgɨ Njekawnan'gɨ kɨ Tiyatir'tɨ, kɨ uwəi go nyando kɨ
ngom kin, el, taa mbətɨ taai nyando kɨ ingɨ ɓari'ə «nya kiyə kurukɨ lə
Satan» kin el tɔ, m'el'se kadɨ in gəri tokɨ m'a m'ində nya kɨ k'ɔy madɨ kɨ
rangɨ dɔ'se'tɨ el nga.
25 Nga ningə, nya kare ə, majɨ kadɨ, nya kɨ rai dɔ'tɨ kin, uwəi ba, bitɨ
kadɨ m're.
26 De kɨ nje tətɨ rɔ, de kɨ uwə go kulə'gɨ lə'm bitɨ dɔboy'tɨ, m'a m'ad'a
tɔgɨ konɓe dɔ ginn de'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ.
27 A on'de ɓe kɨ gɔl gindɨ, a tɔ'n dɔ'de tokɨ de a tɔ'n ngoo hanjɨ kin be.
28 In be ə, m'inɓe kaa m'ingə'n tɔgɨ kɨ rɔ Bai'tɨ. Taa m'a m'ad'a mee kɨ
njekuwə ta ginn lo'tɨ tɔ*.
29 De kɨ aw kɨ mbi'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə si el Njekawnan'gɨ
kin!

3

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Sardɨ'tɨ

1 Makitu kin ndangɨ adɨ malayka lə Njekawnan'gɨ kɨ Sardɨ'tɨ: Ta kɨ nje
ndil'gɨ kɨ siri lə Luwə kɨ mee'gɨ kɨ siri el me'tɨ ə to kin: M'gər kulə ra'i'gɨ:
ra rɔ'i adɨ de'gɨ oyi'nu to de kɨ isɨ kumngayira, nan kɨ rɔta'tɨ ə, in de kɨ
koy.
2 Isɨ dɔ nja'i'tɨ, adɨ tɔgɨ ndəgə'gɨ kɨ isɨ oyi, tadɔ m'oo kulə rai kare kɨ asɨ
nan takum Luwə'tɨ goto.
3 Adɨ me'i olo dɔ nyando'tɨ kɨ oo dɔ'a ge ingə ge kin, ningə kadɨ ra dɔ
nja'i'tɨ ə tɔr ndu'i. Kin ə re ndəl dɔ ɓi'tɨ el ə, m'a m're m'uwəi nanga bus
to njeɓogɨ be kɨ kadɨ in gər dɔ kad'a el.
4 Nga ningə, de'gɨ madɨ'gɨ dann'se'tɨ Sardɨ'tɨ non inɓe, njenyi ku'gɨ lə'de
kɨ majel kɨ ra. A ulɨ ku kɨ nda rɔ'de'tɨ kadɨ dani'm'in, tadɔ in de'gɨ kɨ asi.
5 De'gɨ kɨ nje tətɨ rɔ, a ulɨ ku kɨ nda rɔ'de'tɨ, ningə m'a m'bujɨ tɔ'de
kɔ me makitu kajɨ'tɨ el. M'a m'gər'de to de'gɨ lə'm takum Bai'tɨ kɨ takum
malayka'gɨ'tɨ li'ə.
6 De kɨ aw kɨ mbi'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə isɨ el Njekawnan'gɨ
kin!

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Piladelpi'tɨ

§ **2:23 2.23** Pa'gɨ 7.10, 62.13; Jeremi 17.10 * **2:28 2.28** 26-28; Pa'gɨ 2.8-9; Kɔr Isirayel'gɨ 24.17

7 Makitu kin ndangɨ adɨ malayka lə Njekawnan'gɨ kɨ Piladelpi: Ta kɨ nje k'ar njay, de kɨ rɔta'tɨ, in kɨ uwə lakele lə *Dabidɨ ji'ne'tɨ, in kɨ uwə te ə de asɨ kut'ə el, in kɨ uwə utɨ ə de asɨ te el, el me'tɨ ə to kin:
8 M'gər kulə rai, m'gər kadɨ tɔgɨ in ngayn el, nan ngəm ta lə'm majɨ, manjɨ ndu'i el. Nga ningə, kɨ ne kin, m'te takəy non'i'tɨ nga, de kɨ asɨ kadɨ utɨ goto.
9 Ningə nya kɨ m'a m'ra kɨ de'gɨ kɨ kəykawnan'tɨ lə Satan, kɨ in nje ngom'gɨ, kɨ eyina n'in Juwipɨ'gɨ, nan in Juwipɨ'gɨ kɨ rɔta'tɨ el ə to kin. M'a m'ində tɔgɨ dɔ'de'tɨ kadɨ reì ɔsi dɔ'de nanga non'i'tɨ. Lo kin'tɨ, a gəri kadɨ m'ndig'i.
10 Tokɨ ngəm'n ndu kɨ m'ad'i kadɨ uwə'n tɔgi ba, m'in kaa m'a m'ngəm'i dɔkagilo kon'tɨ kɨ a re dɔ de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ kadɨ nan'de kin tɔ.
11 M'a m're ndəkba, ə uwə nya kɨ to ji'i'tɨ kin ngan, kadɨ de madɨ taa nyakugə goji lə'i el.
12 De kɨ nje tətɨ rɔ, m'a m'ra'a to kagɨ ngawdann kəy me Kəy'tɨ lə Luwə lə'm, ningə a te taga el ratata. M'a m'ində tɔ Luwə lə'm num tɔ ɓebo li'ə kɨ in Jerujalem kɨ sigɨ kin num dɔ'a'tɨ. Jerujalem kɨ in dɔran'tɨ rɔ Luwə'tɨ lə'm, re ur nanga. Taa m'a m'ində tɔ'm kɨ sigɨ dɔ'a'tɨ tɔ.
13 De kɨ aw kɨ mbi'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə isɨ el Njekawnan'gɨ kin!

Makitu kɨ ndangɨ kadɨ Njekawnan'gɨ kɨ Lawodise'tɨ

14 Makitu kin ndangɨ adɨ malayka lə Njekawnan'gɨ kɨ Lawodise'tɨ: Ta kɨ de kɨ in Amen, de kɨ nje mannajɨ kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ, de kɨ rɔta'tɨ kɨ in dɔ nyakində'gɨ'tɨ lə Luwə pətɨ, el me'tɨ ə to kin:
15 M'gər kulə rai; m'gər kadɨ sɔl el num, in tingə el num. Kin ə re sɔl el ə, re a tingə!
16 Nan kɨ ne kin, sɔl el num, in tingə el num, to hoy hoy, adɨ m'a m'tɔmon'i kɔ.
17 In el ene in njenyakingə, ra gatɨ ingə'n nya ngayn, aw ndoo nya madɨ el. Nga ningə, in nje kumtondoo, in dangitɨ, nya lə'i goto, ra kɨ rɔ'i kare, kum'i oo lo el kin ə, oo el.
18 In be ə, m'ad'i ta kɔjɨ kadɨ re ndogɨ sə'm ɔr kɨ por ndir'ə majɨ kin kadɨ ndu'n, kadɨ ndogɨ sə'm ku kɨ nda utɨ'n dɔ rɔ'i kɨ to kare kin kadɨ rɔ'i sɔl'i el, ə kadɨ ndogi nya k'ilə kum'tɨ ilə kum'i'tɨ kadɨ kum'i oo lo majɨ gogɨ.
19 De'gɨ pətɨ kɨ m'ndigɨ'de, m'ndangɨ'de ə m'ində'de m'ɔjɨ'de. Majɨ kadɨ in tingəɓil, ə tər ndu'i.
20 Oo majɨ, m'in m'ra takəy'tɨ, m'ində takəy. Re de oo dɔ ndu'm ə te takəy ə, m'a m'ur kəy go'ə'tɨ, m'a m'njɔ si'ə num in a sɔ sə'm num.
21 De kɨ nje tətɨ rɔ, m'a m'ad'a isɨ sə'm dɔ kumbər ngar'tɨ lə'm, tokɨ m'in m'tətɨ rɔ ə m'aw m'njɨ kɨ Bai dɔ kumbər ngar'tɨ li'ə kin be tɔ.
22 De kɨ aw kɨ mbi'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ Ndil Luwə isɨ el Njekawnan'gɨ kin!

4

Kulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ me dɔran'tɨ

1 Go nya'gɨ'tɨ kin ə, m'oo nya kɨ rangɨ me ndil'tɨ ɓay: m'oo tarow te dɔran'tɨ, ningə ndu de kɨ el'm ta kete kakin, təl ɓar to tow be el'm ene: «Re taa ne, ə m'a m'tɔj'i nya kɨ a ra nya lo ti'tɨ».
2 Tanan'tɨ non, Ndil Luwə tətɨ'm uwə'm aw sə'm dɔran'tɨ. Ningə nyɨ, m'oo kumbər ngar te isɨ, ə de madɨ isɨ dɔ kumbər ngar'tɨ kakin.
3 De'ə ndolo to mbal'gɨ kɨ ɓari'de jasipɨ kɨ sarduwann be. Ngabirəndi kɨ kunj'ə to to mbal emerodɨ be unjɨ gugɨ kidɨ kumbər ngar kakin.

4 Ningə kumbər'gɨ dɔ joo gidə in sɔ sii gugɨ gidɨ kumbər ngar kakin, ə
ngatɔgɨ'gɨ dɔ joo gidə in sɔ kɨ ɔy ku kɨ nda sii dɔ kumbər'gɨ'tɨ kɨ dɔ joo
gidə in sɔ kakin, uləi jɔgɨ kɔsikurə kɨ rai kɨ ɔr dɔ'de'tɨ.
5 Kunjɨ'gɨ, kɨ ndu de'gɨ, kɨ ndangindi'gɨ tei kumbər ngar'tɨ. Lambɨ'gɨ siri
onyi takum Ngar'tɨ, adɨ in ndil'gɨ lə Luwə kɨ siri.
6 Non kumbər ngar'tɨ, nya madɨ kɨ tanan kɨ mann ba kɨ ar njay to bər
be ra səm'tɨ.
Nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira in sɔ, kum'de rosɨ rɔ'de kɨ kete ge kɨ gogɨ
ge, sii dana non kumbər ngar'tɨ num, gugɨ gid'ə num.
7 Nya kɨ nje kisɨ kumngayira kɨ dɔkete tanan kɨ ɓɔl, in kɨ nja joo tanan
kɨ ngonn baw mangɨ, in kɨ nja mutə, takum'ə to to takum de be, ningə in
kɨ nja sɔ, to to kore kɨ isɨ nal be tɔ.
8 Nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira kin, kɨ kare aw kɨ bagɨ'ne mehen mehen,
ə kum'ə rosɨ lo dɔ bag'a'tɨ ge ginn bag'a'tɨ ge. Kondɔ ge kɨ kada ge sii
ta k'osɨ pa'tɨ eyina: Nje k'Ar njay, nje k'Ar njay, nje k'Ar njay in Burəɓe
Luwə kɨ nje tɔgɨ pətɨ. In kɨ isɨ mayinu, isɨ ɓone, in kɨ a re.
9 Dɔkagilo'gɨ pətɨ kɨ nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira kɨ sɔ kakin osi pa, uləi
tɔjɨ dɔ nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ, dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ, ɔsikurə, rai'ə
oyo,
10 ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔ joo gidə in sɔ ɔsi məkəsɨ'de nanga non nje kisɨ dɔ
kumbər ngar'tɨ, ɔsikurə nje kisɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ, ɓuki jɔgɨ
kɔsikurə'gɨ lə'de non Ngar'tɨ ningə eli'ə eyina:
11 Burəɓe Luwə lə'je, in asɨ kadɨ de'gɨ uləi tɔjɨ dɔ'i'tɨ, ɔsikurə'i, taa asɨ
k'ingə tɔgɨ tɔ, tadɔ in ə ra nya'gɨ pətɨ, nya'gɨ kɨ k'oo kɨ kum kin toi kigo
ndigɨ'tɨ lə'i.

5

Makitu lə Ngonn batɨ

1 M'oo makitu kɨ kur gidɨ nan'tɨ to dala jikɔl nje kisi dɔ kumbər ngar'tɨ.
In makitu kɨ ndangi nya me'tɨ ge gidɨ'tɨ ge, ningə uwəi lo siri kɨ nya kuwə
makitu'gɨ.
2 M'oo malayka kɨ nje tɔgɨ kare un ndu'ne kɨ taa ene: «Nan asɨ kadɨ tətɨ
nya kuwə makitu'gɨ ə te makitu kin wa?»
3 Nan kɨ me dɔran'tɨ, kɨ dɔnangɨ'tɨ eke ginn dɔnangɨ'tɨ, de kɨ asɨ kadɨ te
makitu kin, eke kadɨ ilə kum'ne me'tɨ ə tudə goto ne.
4 Lo kin'tɨ, m'non ngayn, tadɔ de asɨ k'ingə de kɨ asɨ kadɨ te makitu kin
ə ilə kum'ne me'tɨ el.
5 Ningə de kare dann ngatɔgɨ'gɨ'tɨ el'm ene: «Non el, oo ɓɔl kɨ ginn kojɨ'tɨ
lə Juda, de kɨ te ginn Dabidɨ'tɨ, kɨ tətɨ rɔ, in asɨ kadɨ ɔr nya kuwə makitu'gɨ
kɨ siri ə te makitu kin.»
6 Lo kin'tɨ non, m'oo Ngonn batɨ ra taa dana non kumbər ngar'tɨ, ningə
nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira kɨ sɔ kɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔ joo gidə in sɔ gugi
gid'ə. Ngonn batɨ kakin to to nya kɨ de ujə mind'ə be. Gaj'a'gɨ in siri, taa
kum'ə'gɨ in siri tɔ, to ndil'gɨ kɨ siri lə Luwə kɨ ulə'de kɨ dɔnangɨ'tɨ ba pətɨ.
7 Ngonn batɨ isɨ re ndəkba kɨ rɔ nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ kadɨ taa
makitu ji'ə'tɨ.
8 Tanan'tɨ non, kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ sɔ kɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔjoo gidə
in sɔ ɔsi məkəsɨ'de nanga non Ngonn batɨ'tɨ. De kɨ ra uwə kende kɨ kɔpɨ'gɨ
kɨ rai kɨ ɔr kɨ ndujɨ kagɨ kɨ ətɨ majɨ jɨ'ne'tɨ. Nya'gɨ kin in ta'gɨ kɨ de'gɨ lə
Luwə isɨ eli kɨ Luwə.
9 Nje kisɨ kumngayira ba kɨ sɔ kɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔ joo gidə in sɔ, osi pa kɨ
sigɨ eli eyina:

«In asɨ kadɨ un makitu,
ə ɔr nya kuwə'gɨ.
Tadɔ de'gɨ təli'nu, in ugə dɔ ginn kaw'gɨ kɨ dangɨ dangɨ,
Ndonn ta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ,
De'gɨ kɨ dangɨ dangɨ,
Ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ mosi, adɨ Luwə.
10 Ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kin,
Ində'de taa dangɨ to ngar'gɨ,
Təl'de njekujənyamosɨ kadikare'tɨ tadɔ Luwə lə'je,
Ningə ingɨ onyiɓe dɔnangɨ'tɨ ne*.»
11 Lo kin'tɨ, m'gon lo ə, m'oo ndu bulə malayka'gɨ ngayn, kɨ in dər banyi banyi dər dɔgɨ bigum†, gugɨ gidɨ kumbər ngar, kɨ nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira ba, kɨ ngatɔgɨ'gɨ.
12 Ningə uni ndu'de kɨ taa eli eyina:
«Ngonn batɨ kɨ de'gɨ təli'ə,
asɨ kadɨ ingə tɔgɨ, kɨ nyakingə, kɨ gosɨ, kɨ ngangɨ, kɨ kɔsikurə, kɨ tɔɓar, kɨ kulə tɔjɨ!»
13 Taa m'oo ndu nyakində'gɨ pətɨ kɨ dɔran'tɨ, kɨ dɔnangɨ'tɨ, ginn dɔnangɨ'tɨ, kɨ me babo'tɨ osi pa eyina:
«Kulə tɔjɨ, kɨ kɔsikurə, kɨ tɔɓar, kɨ tɔgɨ,
in lə nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ in kɨ Ngonn batɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ!»
14 Lo kin'tɨ non be, nya'gɨ kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ sɔ eli eyina: «Amen!» Ningə ngatɔgɨ'gɨ ɔsi məkəsɨ'de nanga non nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ in kɨ ngonn batɨ, ɔsi kurə'de.

6

Ngonn batɨ in kɨ nya kuwə makitu'gɨ siri

1 M'oo Ngonn batɨ uwə nya kuwə makitu kɨ dɔkete lə nya kuwə makitu'gɨ kɨ siri ɔr, ningə m'oo ndu nya kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ dɔkete dann nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira ba kɨ sɔ un ndu'ne kɨ taa, ndu'ə ɓar to ndangindi be ene: «Re!»
2 M'gon lo, ningə m'oo sində kare kɨ nda. Nje kala uwə kagɨ kondirɔ ji'ne'tɨ, adi'ə jɔgɨ kɔsikurə. In de kɨ tətɨ rɔ, nan aw to tətɨ rɔ kɨ rangɨ ɓay.
3 Lokɨ Ngonn batɨ uwə nya kuwə makitu kɨ nja joo ɔr ningə, m'oo ndu nya kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ nja joo el ene: «Re!»
4 Lo kin'tɨ, sində kɨ rangɨ, kɨ kər to por te re. Nje kala aw kɨ tɔgɨ kadɨ ɔr'n lapiya dɔnangɨ'tɨ kɔ, kadɨ de'gɨ təli nan dann'de'tɨ. Adi'ə kiyərɔ kɨ ngal.
5 Lokɨ Ngonn batɨ uwə nya kuwə makitu kɨ nja mutə ɔr ningə, m'oo ndu nya kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ nja mutə el ene: «Re!» Ə m'gon lo ningə, m'oo sində kare kɨ ndul. Nje kala uwə nya mbɔjɨ nya ji'ne'tɨ.
6 Ningə m'oo ndu ta madɨ in kɨ dann nje kisi kumngayira'gɨ kɨ sɔ ene: «Geme ngonn ngo mbɔjɨ nya kare be par in lo kulə kɨ ndɔ kare, ə ɔrjɨ ngonn ngo mbɔjɨ nya mutə be par in lo kulə kɨ ndɔ kare tɔ; nan ɔdɨ hu in kɨ yiwi kandɨ nju el.»
7 Lokɨ Ngonn batɨ uwə nya kuwə makitu kɨ nja sɔ ɔr ningə, m'oo ndu nya kɨ nje kisɨ kumngayira ba kɨ nja sɔ el ene: «Re!»
8 Ə m'gon lo ningə, m'oo sində kare kɨ ɓal'a to to mbi kam be. Nje kala tɔ'a nan «Koy», ə lo kɨ koo isɨ njiyə go'ə'tɨ. Adi'de tɔgɨ dɔ dow dɔnangɨ'tɨ kɨ

* **5:10 5.10** Pa'gɨ 33.3, 98.1; Ejay 42.10 † **5:11 5.11** Daniyel 7.10

kare me ki sɔ'ti kadi tuji de'gi ki me'ti ki rɔ'gi ki ɓo'gi ki monyi ki njetɔko de'gi ki da don'gi ki dɔnangi'ti ne.

9 Go'ti, loki Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja mi ɔr ningə nyi, m'oo ndil de'gi ki ndɔki təli'de ə rai ginn ringiri kadikare'ti lə Luwə. In de'gi ki təli'de tadɔ ta lə Luwə ki rai dɔ'ti ngan, manyinaj'a.

10 De'gi kakin uni ndu'de ki taa, elita ki tɔgi'de eyina: «Burəɓe, in ki in nje k'Ar njay, in ki in de ki rɔta'ti, a nginə biti dɔkagilo'ti ki ra taa a gangi ta dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti, ɔji'n dɔ mosi'je ki ɓuki kɔ kin wa?»

11 Ningə lo kin'ti non, adi de ki ra ku ngal ki nda, ningə dəji'de kadi orei me'de nden ɓay, biti kadi to ndəgi ngannkon'de'gi, ki madi kulə'de'gi, ki nanyinan non, kadi to a tɔli'de to ingi be kin, kɔr'de re dɔ mad'a'ti, tɔlta'a ɓay taa.

12 Ningə m'oo Ngonn bati uwə nya kuwə makitu ki nja mehen ɔr, ə dɔnangi yəki yəki ki əti ɓol ngayn. Kadi təl ndul kururu to ku soro be, ə nanyi ba pu təl to to mosi be tɔ.

13 Mee'gi in dɔran'ti tosi ki nanga to kandi mbaykote ki gəsirə el ɓay, ə nəl gang'a ki nanga kin be.

14 Dɔran a goto kɔ to tuwə ki de a koo gidi nan'ti kin be; ningə mbal'gi, ki dɔ dor'gi a ndui rɔ'de kɔ.

15 Ngar'gi ki dɔnangi'ti ne, ki nje tɔɓar'gi, kibo'gi lə njerɔ'gi, ki njenyakingə'gi, ki nje tɔgi'gi, ki ndəgi de'gi pəti, ɓər'gi ki de'gi ki kare, a anyinan kadi iyəi rɔ'de bolo lo'gi'ti ki gidi mbal'gi'ti ki təti.

16 A eli mbalbo'gi ki mbal'gi ki təti eyina: «Tosi dɔ'je'ti, iyəi'je sanyi takum nje kisi dɔ kumbər ngar'ti, ki ta wongi'ti lə Ngonn bati*.

17 Tadɔ ndɔ wongi ki bo re nga, de ki asi kadi ene m'in ə m'ra am goto†.»

7

De'gi ki 144.000 ki Luwə ində ndunə lə'ne non'de'ti

1 Go nya'gi'ti kin, m'oo malayka'gi sɔ rai taa dɔ kum dɔnangi'ti ki sɔ. *Malayka'gi kakin uwəi nəl'gi ki sɔ ki dɔnangi'ti ne kadi to uləi dɔnangi'ti el num, dɔ ba'ti el num, taa dɔ kagi'gi'ti el num tɔ.

2 M'təl m'oo malayka madi ki rangi ɓay in ki lo kuwə kadi'ti be, uwə nya kɔsidɔnya lə Luwə ki nje kisi kumngayira ba ji'ne'ti. Ningə un ndu'ne ki taa el malayka'gi ki sɔ ki ingəi tɔgi kadi rai nya ki low'ə'ti el ki nyakində'gi ki dɔnangi'ti ne ki me ba'ti ene:

3 «Ononyi'se kadi rai nya ki low'ə'ti el ki nyakində'gi ki dɔnangi'ti, eke me ba'ti, eke dɔ kagi'gi'ti, biti kadi j'ində nya kɔsidɔnya to ndunə non njekulə'gi'ti lə Luwə ɓay taa.»

4 Adi m'in kɔr de'gi ki in ki k'ində ndunə lə Luwə non'de'ti in de'gi dər ɓu ki dɔ sɔ gidə in sɔ dɔ'ti, ginn koji'gi'ti lə ngann Isirayel'gi pəti.

5 Adi in: ginn koji'ti lə Juda, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Ruben, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Gadi, de'gi dər dɔgi gidə in joo;

6 ginn koji'ti lə Aser, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Nepitali, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Manasa, de'gi dər dɔgi gidə in joo;

7 ginn koji'ti lə Simeyon, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə *Lebi, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Isakar, de'gi dər dɔgi gidə in joo;

8 ginn koji'ti lə Jabulon, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Jisepi, de'gi dər dɔgi gidə in joo; ginn koji'ti lə Benjamen, de'gi dər dɔgi gidə in joo.

---

* **6:16 6.16** Oje 10.8; Luk 23.30 † **6:17 6.17** Juwəl 2.11; Soponi 2.2-3

Ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ

9 Go'tɨ, m'gon lo ə, m'oo bulə de'gɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn kɨ de asɨ kadɨ tudə
kɔr'de el. In de'gɨ kɨ ginn ɓe'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, ginn kaw'gɨ'tɨ kɨ dangɨ
dangɨ, ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ. De'gɨ kin
rai non kumbər ngar'tɨ, kɨ non Ngonn batɨ'tɨ, rai kɨ ku ngal kɨ nda rɔ'de'tɨ,
taa uwəi baji tann'gɨ ji'de'tɨ tɔ.
10 Ningə uni ndu'de kɨ taa eli eyina: «Kajɨ in rɔ Luwə'tɨ lə'je kɨ in nje
kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ in kɨ Ngonn batɨ.»
11 Malayka'gɨ pətɨ iləi nan gugɨ gidɨ kumbər ngar, kɨ ngatɔgɨ'gɨ kɨ nya'gɨ
kɨ nje kisi kum ba'gɨ, osi kɨ takum'de nanga non kumbər ngar'tɨ, ɔsikurə
Luwə,
12 eli eyina: «Amen! Kulə tɔjɨ, kɨ tɔɓar, kɨ gosɨ, kɨ oyo kɨ ra, kɨ kɔsikurə,
kɨ tɔgɨ, kɨ ngangɨ in lə Luwə lə'je kɨ dɔkagilo kɨ dɔkagilo! Amen!»
13 Lo kin'tɨ non, kɨ kare dann ngatɔgɨ'gɨ'tɨ un ta el'm ene: «De'gɨ kɨ ɔyi
ku ngal'gɨ kɨ nda kin in nan'gɨ wa? Ə in ra be ə rei wa?»
14 Ə m'ilə'tɨ m'ene: «Burəɓe, in ə gər majɨ!» Ningə el'm ene: «In de'gɨ
kɨ tei me kindəkumndoo'tɨ kibo. Ingɨ togi ku ngal'gɨ lə'de, rai adɨ nda me
mosɨ Ngonn batɨ'tɨ.
15 In tadɔ kin ə, uwəi rɔ'de rai non kumbər'tɨ lə Luwə, gosi'ə kondɔ'tɨ
ge kada ge me Kəy'tɨ li'ə. Ningə nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ a dow bagɨ'ne
dɔ'de'tɨ ginn kəy kisɨ'ne'tɨ.
16 Ɓo a ra'de el ratata, kundə mann a ra'de el ratata, taa por kadɨ eke
kunjɨ nya madɨ a ndaw'de el ratata tɔ,
17 tadɔ Ngonn batɨ kɨ nje ra ngawdann lo'tɨ non kumbər ngar'tɨ a in nje
k'ul'de, kadɨ a aw se'de lo mann kumngayira'tɨ kadɨ anyinan. Luwə a bɔr
mann non kum de'tɨ mbonyi mbonyi*.»

8

Nya kuwə makitu kɨ nja siri

1 Lokɨ Ngonn batɨ ɔr nya kuwə makitu kɨ nja siri, lokɨ dɔran'tɨ təl to
ndingɨ asɨ ngann kadɨ dɔ mutə.
2 Ningə m'oo malayka'gɨ kɨ siri rai takum Luwə'tɨ, adɨ adi'de tow'gɨ siri.
3 Malayka madɨ kare re ulə rɔ'ne ra kadɨ ringiri'tɨ, uwə ɓay por kɨ ndujɨ
kagɨ kɨ ətɨ majɨ in me'tɨ ji'ne'tɨ. In ɓay kɨ rai'ə kɨ ɔr, ningə adi'ə ndujɨ
kagɨ'gɨ ngayn kɨ ətɨ majɨ, kadɨ awɨ'n kɨ ta'gɨ kɨ de'gɨ lə Luwə isɨ eli kɨ
Luwə. Awɨ'n dɔ ringiri ɔr'tɨ kɨ ra non kumbər ngar'tɨ.
4 Ningə sa ndujɨ kagɨ kɨ ətɨ majɨ su ji malayka'tɨ takum Luwə'tɨ aw kɨ taa
kɨ ta'gɨ kɨ de'gɨ lə Luwə isɨ eli kɨ Luwə.
5 Ningə go'tɨ, malayka un ɓay por kɨ ndujɨ kagɨ kɨ ətɨ majɨ in me'tɨ
kakin, ɓukɨ kɔrpor'gɨ ringiri'tɨ rosɨ, ə ugə ilə nanga, par ə tanan'tɨ non,
ndangindi'gɨ kɨ ndu de'gɨ, kɨ təlndi'gɨ tei, taa dɔnangɨ yəkɨ tɔ.

Tow'gɨ kɨ sɔ kɨ dɔkete

6 Malayka'gɨ kɨ siri kɨ uwəi tow'gɨ kɨ siri ji'de'tɨ indəi dɔ rɔ'de dana kadɨ
kɔli'de.
7 Malayka kɨ dɔkete kɔl tow lə'ne ə, kɔsɨ ndi, kɨ por kɨ pole nan kɨ mosɨ
ədɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ. Ningə lo kin'tɨ non be, dow dɔnangɨ kɨ kare me kɨ mutə'tɨ
on por, kagɨ kare me kɨ mutə'tɨ on por, taa mbi kam kare me kɨ mutə'tɨ on
por tɔ.

* **7:17 7.17** Ejay 25.8, 49.10; Pa'gɨ 23.1-2; Ejəkel 34.23

8 Malayka kɨ nja joo kɔl tow lə’ne, nya madɨ kɨ boi to mbal kɨ ra taa be,
on por, ɓingə osɨ me ba’tɨ, adɨ dow ba kɨ kare me kɨ mutə’tɨ təl mosɨ.
9 Nyakində’gɨ kare me kɨ mutə’tɨ me ba’tɨ oy, taa tokibo’gɨ kare me kɨ
mutə’tɨ tuji tɔ.
10 Malayka kɨ nja mutə kɔl tow lə’ne ə, kəkirə mee kare kɨ on to por be,
in dɔran’tɨ osɨ nanga dɔ kɨ kare me kɨ mutə’tɨ lə mbo’gɨ kɨ wol mann’gɨ.
11 Tɔ mee kakin nan «nya kɨ atɨ.» Kɨ kare me kɨ mutə’tɨ lə mann’gɨ təli
ati kangɨ, ningə de’gɨ ngayn kɨ anyinan mann’gɨ kin oyi tɔ, tadɔ təl kɨ təli
ati kangɨ.
12 Malayka kɨ nja sɔ kɔl tow lə’ne, dow kadɨ kɨ kare me kɨ mutə num,
dow nanyi kɨ kare me kɨ mutə’tɨ num, taa mee’gɨ kare me kɨ mutə’tɨ ingəi
kində adɨ lo kadɨ dann’de’tɨ kɨ kare me kɨ mutə’tɨ unjɨ goto. Dow lo kɨ
kada kare me kɨ mutə’tɨ num, dow lo kɨ kondɔ kare me kɨ mutə’tɨ num,
kunjɨ goto dɔ’de’tɨ*.
13 M’təl m’gon lo ɓay ningə, m’oo yəl kore kare kɨ nal taa sanyi
dann nəl’tɨ un ndu’ne kɨ taa kɨ tɔgɨ’ne ene: «Kumtondoo! Kumtondoo!
Kumtondoo a in dɔ de’gɨ’tɨ kɨ dɔnangɨ’tɨ ne, lokɨ ndəgɨ malayka’gɨ kɨ
nanyinan mutə kin a kɔli tow lə’de.»

9

Tow kɨ nja mi ɓar

1 Malayka kɨ nja mi kɔl tow lə’ne ə, m’oo mee kare in dɔran’tɨ osɨ nanga.
Adi mee kakin lakele ta boloɓe kɨ dɔboy’o goto.
2 Te ta boloɓe kɨ dɔboy’o goto ningə, sa por su’tɨ te kɨ taga to sa por kɨ
me pur’tɨ kɨ boi be. Sa kakin utɨ kum kadɨ kɨ dɔran.
3 Bətɨ’gɨ tei me sa por’tɨ kakin, sananyinan dɔnangɨ’tɨ. In bətɨ’gɨ kɨ adi’de
tɔgɨ kɨ to to yan nii be.
4 Ɔgɨ’de kadɨ rai nya kɨ low’ə’tɨ el kɨ mu ge kɨ kam ge kagɨ’gɨ ge, nan kadɨ
rai nya kɨ low’ə’tɨ el kɨ de’gɨ kɨ awi kɨ nyakɔsidɔnya to ndunə lə Luwə natɨ
non’de’tɨ el kin par.
5 Adi’de tarow kadɨ tɔli de’gɨ kin el, nan kadɨ adi’de kon ngayn to kadɨ
yo par asɨ nanyi mi.
6 Dɔkagilo’ə’tɨ kin, de’gɨ a sangi koy, nan a ingəi koy el. A ndigɨ kadɨ
n’oyi, nan koy a anyi sanyi kɔ kadɨ’de’tɨ.
7 Bətɨ’gɨ kin, toi to sində’gɨ kɨ de dɔ nya rɔ rɔ’de’tɨ, adɨ in ndəkba lo
k’aw rɔ’tɨ kin be. Nya’gɨ kɨ dɔ’de’tɨ toi to jɔgɨ kɔsikurə kɨ rai kɨ ɔr be,
ningə takum’de to to takum de’gɨ be tɔ.
8 Bisɨ dɔ’de to to bisɨ dɔ dene’gɨ be, ə ngangɨ’de to to ngangɨ ɓɔl be tɔ.
9 Ningə toi to nya kɨ de ulə nya rɔ kɨ ra kɨ gindɨ non gu’de’tɨ be, ə kah
bagɨ’de ɓar to kah pusɨ rɔ’gɨ kɨ sində’gɨ banyi banyi ndɔri’de kɨ ngodɨ
go’de’tɨ sɔw lo rɔ kin be*.
10 Ta ɓongɨ’de atɨ to ta ɓongɨ nii be, ningə in ɓongɨ’de’tɨ kin ə awi kɨ tɔgɨ
kɨ kadɨ rai nya kɨ to kɨ de’gɨ nanyi mi.
11 Awi kɨ malayka to ngar dɔ’de’tɨ boloɓe’tɨ kɨ dɔboy’o goto. Tɔ ngar
lə’de kakin nan «Abadon» kɨ ta Ebirə, ə «Apoliyon» kɨ ta Girekɨ tɔ. Kɔr
me tɔ kin nan «Nje tujɨ lo».
12 Kon kɨ dɔkete dər nga, ningə nanyi kon’gɨ kɨ rangɨ joo kadɨ rei go’tɨ
ɓay.

---

* **8:12 8.12** 10-12; Ejay 14.12; Jeremi 9.14; Tekitaga 10.21-23 * **9:9 9.9** Juwəl 2.4-5, 1.6

13 Malayka kɨ nja mehen kɔl tow lə'ne, ningə m'oo ndu de madɨ in
ringiri'tɨ kɨ rai kɨ ɔr kɨ isɨ non Luwə'tɨ, in dɔ kum'ə'gɨ'tɨ kɨ sɔ re.
14 Ningə ndu kakin el malayka kɨ nja mehen kɨ uwə tow ji'ne'tɨ ene:
«Inyə malayka'gɨ kɨ sɔ kɨ dɔi'de kɨ kulə gindɨ dɔ ba Epiratɨ'tɨ kin taa.»
15 Ningə inyə malayka'gɨ kɨ sɔ kakin taa. In malayka'gɨ kɨ sii dɔ nja'de'tɨ
tadɔ dɔ kadɨ inɓe kin, me ndɔ'tɨ inɓe kin, me nanyi'tɨ inɓe kin, kɨ me ɓal'tɨ
inɓe kin tɔ, kadɨ to tuji de'gɨ kɨ kare me kɨ mutə'tɨ kɔ, dɔnangɨ'tɨ ba pətɨ.
16 Adi m'in kɔr njerɔ'gɨ lə'de kɨ ai kɨ sində in dər dɔgɨ bigum ɓu joo.
17 Nga ningə nyɨ, m'oo sində'gɨ kɨ nje kal de'gɨ me ndil'tɨ: awi kɨ nya rɔ
kɨ dɔɔ non gu'de kɨ kər to por be, to to ɓal dɔran be, taa to to ɓal kədɨ
mann sində be tɔ. Dɔ sində'gɨ kakin to to dɔ ɓɔl be, ningə por'gɨ kɨ sa'gɨ
kɨ nya'gɨ kɨ nje taa por kɨ tɔgɨ'de'gɨ.
18 In kɨ nya tujɨ lo'gɨ kɨ mutə, kɨ in por'gɨ kɨ sa'gɨ kɨ nya'gɨ kɨ nje taa por
kɨ tɔgɨ'de'gɨ, kɨ tei ta'de'tɨ kin ə ko de'gɨ kɨ kare me kɨ mutə'tɨ dɔnangɨ'tɨ
ne ba pətɨ a tɔ'n.
19 Tadɔ tɔgɨ sində'gɨ in ta'de'tɨ num ɓongɨ'de'tɨ num tɔ. Ɓongɨ'de to to
lii kɨ rai kɨ ningə kasɨ be, ningə ta ɓongɨ'de to to dɔ be kadɨ rai nya kɨ
low'ə'tɨ el kɨ de'gɨ.
20 Nga ningə, kɨ ɔjidɔ ndəgɨ de'gɨ pətɨ kɨ tei ta koy'tɨ lə nya'gɨ kɨ nje tujɨ lo
kin ə, mbeti kadɨ inyəi kulə ra'gɨ kɨ majel. Nanyinan kɨ lo k'ɔsɨ məkəsɨ'de
nanga non ndil'gɨ'tɨ kɨ majel, kɨ non kagɨ yo'gɨ'tɨ kɨ rai'de kɨ ɔr ge, kɨ nar
ge, kɨ ningə kasɨ ge kɨ gajɨ mbal ge eke kɨ kagɨ ge kɨ asi k'oo lo el num, asi
k'oo dɔ ta el num, taa asi njiyə el num tɔ kin.
21 Taa inyəi ta tɔl de'gɨ el num, ta ra kumə el num, ta kuwə marum el
num, ta ɓogɨ el num tɔ.

10

Malayka in kɨ ngonn makitu

1 Go'tɨ, m'oo malayka kɨ rangɨ kare kɨ nje tɔgɨ in dɔran'tɨ risɨ kɨ nanga.
Kilndi tu dɔ'a, taa ngabirəndi isɨ dɔ'a'tɨ to jɔgɨ ngar be, ə takum'ə ɔsɨ to
kadɨ be, ningə nja'a'gɨ toi to bar por be.
2 Uwə ngonn makitu ji'ne'tɨ, ində nja kɔl'ne dɔ ba'tɨ, ə ində nja gəl'ne
dɔnangɨ'tɨ tɔ.
3 Un ndu'ne kɨ taa kɨ tɔgɨ'ne, non to ɓɔl be, ningə go ndu'ə'tɨ, ndangindi
siri ɓar.
4 Ə lokɨ m'aw kadɨ m'ndangɨ ndu'de me makitu'tɨ ə, m'oo ndu ta madɨ
kɨ in dɔran'tɨ el'm ene: «Ngəm ndu ta lə ndangindi'gɨ kin me'i'tɨ, um
m'ndangɨ me makitu'tɨ el.»
5 Lo kin'tɨ, malayka kɨ m'oo'ə, nja'a kare in dɔ ba'tɨ, ə nja'a kare in
dɔnangɨ'tɨ kakin, un ji kɔl'ne ulə kɨ dɔran'tɨ,
6 ningə un mindɨ'ne kɨ tɔ Luwə kɨ nje kisɨ kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ, kɨ
nje kində dɔran, kɨ dɔnangɨ, kɨ babo, kɨ nya'gɨ kɨ me'de'tɨ ene: «Dɔkagilo
kɨ rangɨ kadɨ de a inyə adɨ dər goto nga.
7 Ndɔ kɨ malayka kɨ nja siri a ulə ngirə kadɨ kɔl tow lə'ne kin ə, Luwə
a tɔlta ndigɨ ra lə'ne kɨ to lo kiyə'tɨ, tokɨ el'n taa njekuləɓər'gɨ lə'ne kɨ in
njekeltakita'a'tɨ*.»
8 Ndu de kɨ kete m'oo in kɨ dɔran'tɨ kakin təl el'm ta kɨ rangɨ ɓay ene:
«Aw taa ngonn makitu kɨ te me'ə kin ji malayka'tɨ kɨ ində nja'ne kare dɔ
ba'tɨ ə ində kɨ kare dɔnangɨ'tɨ kin.»

* **10:7 10.7** Tekitaga 20.11; Ndukun 32.40; Daniyel 12.7; Amosɨ 3.7

9 M'aw ndəkba kɨ rɔ malayka'tɨ kakin, m'dəj'ə kadɨ adɨ'm ngonn makitu
ningə, ilə'm'tɨ ene: «Taa sɔ, a atɨ kangɨ kanda'i'tɨ, nan a nəl ta'i'tɨ to təjɨ
be.»
10 M'taa ngonn makitu kakin ji malayka'tɨ m'njɔ, ningə nəl ta'm'tɨ to təjɨ
be, nan lokɨ m'tur me'm'tɨ ə, atɨ kanda'm'tɨ kangɨ.
11 Ningə go'tɨ eli m'in eyina: «Majɨ kadɨ eltakɨta Luwə'tɨ kɨ el ɔjɨ'n dɔ
nya'gɨ kɨ a ra ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn ɓe'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ
ndonnta'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ngar'gɨ, ngayn kin ɓay.»

11

Nje mannajɨ'gɨ kɨ joo

1 De ta gakira kɨ tanan kɨ kagɨ mbɔjɨ nya be, ningə el'm ene: «Ində
taa mbɔjɨ *Kəy lə Luwə num, ringiri num, taa in tudə de'gɨ kɨ nje k'ɔsɨ
məkəsɨ'de nanga non Luwə'tɨ me kəy'tɨ kin tɔ.
2 Nan tadɔ lo kɨ taga ne lə Kəy lə Luwə ə, kadɨ inyə dow kare, mbɔjɨ el,
tadɔ in lo kɨ in kɨ kadɨ de'gɨ kɨ gəri Luwə el, kɨ a tuji kɨ ɓebo kɨ ar njay lə
Luwə asɨ nanyi dɔsɔ gidə in joo.
3 Ningə m'in m'a m'ulə kɨ nje mannajɨ'gɨ lə'm kɨ joo kɨ ku kuwə ndoo
rɔ'de'tɨ kadɨ eli de'gɨ ta kɨ ta Luwə'tɨ ndɔ dər kɨ ɓu joo kɨ dɔ mehen (1260).»
4 Nje mannajɨ'gɨ kɨ joo in kagɨ buni'gɨ kɨ joo, kɨ lambɨ'gɨ kɨ joo kɨ rai
takum Ɓe nje dɔnangɨ'tɨ.
5 Kin ə re de madɨ ge kadɨ n'ra se'de nya kɨ low'ə'tɨ el ə, por a te ta'de'tɨ
kadɨ tujɨ njeban'gɨ lə'de kɔ. In be ə, de kɨ ge kadɨ n'ra se'de nya kɨ low'ə'tɨ
el ə a ingə'n koy oyi.
6 Nje mannajɨ'gɨ kin awi kɨ tɔgɨ kadɨ uti ta dɔran kadɨ ndi ədɨ el, dɔkagilo
kɨ a eli de'gɨ ta kɨ ta Luwə'tɨ kin. Awi kɨ tɔgɨ kadɨ təli mann kɨ ndul mosɨ'tɨ,
taa kadɨ adi kon'gɨ kɨ dangɨ dangɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, dɔkagilo kɨ ra kɨ
me'de ndigɨ tɔ.
7 Nan lokɨ a manyinajɨ lə'de ningə, da kɨ a te boloɓe'tɨ kɨ dɔboy'o goto a
ilə'de rɔ, a tətɨ'de rɔ, a tɔl'de.
8 Ninn'de a ra tambalo'tɨ me ɓebo'tɨ kɨ a ɓarɨ'ə kɨ tɔ kɨ elita'a kɨ ta kɨ
ta Luwə'tɨ dɔ'a'tɨ eyina Sɔdɔm kɨ Ejipitɨ. In ɓebo kɨ ndɔkɨ ɓəri Burəɓe
kagidəsɨ'tɨ gidɨ ɓe'tɨ.
9 De'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn kaw kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ
dangɨ, kɨ ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ a rei kadɨ gonyi ninn'de ndɔ mutə kɨ
nusɨ, ningə a ɔgi kadɨ de duw'de.
10 Rɔ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne a nəl'de ngayn tadɔ koy kɨ oyi kin. A rai rɔnel
ngayn, a mbəli nan kadikare'gɨ, tadɔ de'gɨ kɨ njekeltakɨta Luwə'tɨ kɨ joo
kin adɨ'de kon kɨ aldɔ majɨ.
11 Nan go ndɔ'gɨ'tɨ kɨ mutə kɨ nusɨ kin ə, kon kɨ in rɔ Luwə'tɨ re ur
me'de'tɨ, adɨ indəɨ sii taa. Lo kin'tɨ, de'gɨ kɨ kete ra gonyi'de kakin, ɓol
tɔl'de.
12 Ningə oyi ndu de madɨ kɨ ɓar kɨ tɔgɨ'ne ngayn in dɔran'tɨ ene: «In rei
taa ne!» Ningə indəɨ, awi kɨ dɔran'tɨ me kilndɨ'tɨ, takum njeban'gɨ'tɨ lə'de
kɨ isɨ gonyi go'de.
13 Tanan'tɨ non, dɔnangɨ yəkɨ yəkɨ kɨ ətɨ ɓol, adɨ dow ɓebo kɨ kare me
kɨ dɔgɨ'tɨ budɨ nanga mur mur. Ko de'gɨ tɔ dər siri me'tɨ. In de'gɨ kɨ sii kɨ
dɔ'de taa, me'de gangɨ mann adɨ uləɨ tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ kɨ nje kisɨ dɔran'tɨ.
14 Tujɨ kɨ nja joo dər, ningə in kɨ nja mutə a re non ndəkba.

Tow kɨ nja siri

15 Malayka kɨ nja siri kɔl tow lə'ne ningə, ndu de'gɨ ɓar kɨ tɔgɨ ngayn
dɔran'tɨ ene: «Konɓe kɨ dɔ dɔnangɨ'tɨ in yan Burəɓe lə'je, in kɨ Kirisitɨ kɨ
in *De kɨ Luwə mbət'ə kin nga. A onɓe kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ.
16 Ningə ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔjoo gidə in sɔ kɨ sii dɔ kumbər'tɨ non Luwə'tɨ,
osi kɨ ta kum'de nanga non Luwə'tɨ, uləi tɔjɨ dɔ'a'tɨ
17 eyina:
"Burəɓe Luwə kɨ nje tɔgɨ pətɨ,
In kɨ isɨ non ɓone, in kɨ isɨ non mayinu,
j'ulə tɔjɨ dɔ'i'tɨ tadɔ un kulə k'ətɨ ɓol lə'i kɨ ji'i'tɨ,
Ində'n ginn konɓe lə'i.
18 Ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ indəi kɨ wongɨ,
Nan kɨ ngɔsine kin, in wongɨ lə'i nga ə isɨ tɔjɨ rɔ'ne.
Dɔkagilo gangɨ ta dɔ njekoy'gɨ'tɨ re nga,
Dɔkagilo kɨ kadɨ ugə'n dɔ nja njekuləɓər'gɨ lə'i
Kɨ in njekeltakita'i'tɨ re nga,
Dɔkagilo k'ugə dɔ nja de'gɨ lə'i,
Kɨ nje k'aw kɨ ɓoli me'de'tɨ,
Kɨ du'gɨ kɨ kɨ tɔgɨ'gɨ, re nga.
In dɔkagilo kɨ kadɨ tujɨ'n de'gɨ kɨ nje tujɨ dɔnangɨ."»
19 Gɔ'tɨ, me dɔran'tɨ, ta Kəy lə Luwə te, adɨ sandukɨ kunmindɨ isɨ kɨ taga.
Lo kin'tɨ, ndi təl ge, ndangɨ nya ge, ndu de'gɨ ɓar kɨ taa, dɔnangɨ yəkɨ, taa
ndi kɔsɨ kɨ ətɨ ɓol ədɨ tɔ.

12

Dene in kɨ da kɨ ɓari'ə diragon

1 Nyakɔjɨ madɨ kɨ ətɨ ɓol te dɔran'tɨ. Ningə in dene kɨ kadɨ utɨ dɔ rɔ'a to
ku, ə nanyi isɨ ginn nja'a'tɨ. Mee'gɨ dɔgɨ gidə in joo ə indəi rɔ'de nan'tɨ to
jɔgɨ kɔsikurə sii dɔ'a'tɨ.
2 Dene kakin nanyi'a ngayn el kadɨ ojɨ ngonn, ə lokɨ to ndo ra'a ə, un
ndu'ne kɨ taa non.
3 Nyakɔjɨ madɨ kɨ rangɨ ɓay te dɔran'tɨ. Ningə in kəkirə da madɨ kɨ ɓari'ə
diragon, kər to por be ə te ra. Dɔ'a in siri, ə gaj'a in dɔgɨ tɔ, ningə jɔgɨ'gɨ
kɔsikurə sii dɔ'a'gɨ'tɨ kakin kare kare.
4 Un ɓongɨ'ne ə, utə'n gajɨ kɨ kare me kɨ mutə'tɨ lə mee'gɨ dɔran'tɨ
ɓukɨ'de kɨ nanga. Re ra ta dene'tɨ kɨ aw to ojɨ ngonn kakin kadɨ to ojɨ
ngonn taa ə, n'ruwə ngonn kin n'usɔ'a.
5 Dene ojɨ ngonn kɨ dingəm kɨ kadɨ to a isɨ dɔ ginn ɓe'gɨ'tɨ pətɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne, a on'de ɓe konɓe li'ə a ngan to gindɨ be. In tadɔ kin ə, lokɨ
ojɨ ngonn taa par ə, uni ngonn kakin awi si'ə kadɨ Luwə'tɨ, kadɨ kumbər
ngar'tɨ li'ə.
6 Nga ningə dene taa anyi yan'ne aw dilələo'tɨ kɨ in lo kɨ Luwə ində dɔ
lo madɨ dana səm'tɨ kadɨ to isɨ'tɨ adɨ to ngəmi'ə kɨ nyakusɔ asɨ ndɔ dər kɨ
ɓu joo kɨ dɔ mehen (1260).
7 Lo kin'tɨ, rɔ in dɔran'tɨ. Misel in kɨ malayka'gɨ lə'ne rɔi kɨ da kɨ ɓari'ə
diragon kakin. Diragon kaa in kɨ malayka'gɨ lə'ne indəi se'de kɨ rɔ tɔ,
8 nan rɔ tət'ə. Lo lə'de in kɨ malayka'gɨ lə'ne goto dɔran'tɨ nga.
9 Ɔsi kəkirə diragon iləi'ə nanga. In kɨ in ɓugə lii kɨ ɓari'ə Su ge Satan
ge, in kɨ in nje kədɨ de'gɨ pətɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne. Ɔsi'ə iləi'ə nanga, nan'tɨ kɨ
malayka'gɨ kɨ gɔ'ə'tɨ.
10 Lo kin'tɨ, m'ɔo ndu'de madɨ ɓar kɨ tɔgɨ'ne ene: «Dɔkagilo kajɨ re
nga, dɔkagilo kadɨ Luwə ɔjɨ tɔgɨ'ne re nga, dɔkagilo Konɓe li'ə re nga.
In dɔkagilo kɨ tɔgɨ in ji Kirisitɨ'tɨ kɨ in De kɨ Luwə mbət'ə nga. Tadɔ de

kɨ njekində ta dɔ ngannkon'je'gɨ'tɨ kaa ɔsi'ə dɔran iləi'ə nanga. In kɨ nje kində ta dɔ'de'tɨ kondɔ'tɨ ge kada ge non Luwə'tɨ lə'je.
11 Nan ingɨ təti'ə rɔ kitakul mosɨ Ngonn batɨ num, kitakul ta lə Luwə kɨ manyinaj'a num. Ɓoli rɔ'de el, in ndəkba ngayn kadɨ ndigɨ kajɨ rɔ'de el.
12 In tadɔ kin ə,
majɨ kadɨ in dɔran ra rɔnel,
ə ingɨ kɨ sii me dɔran'tɨ kaa rai rɔnel tɔ!
Nga ningə in dɔnangɨ, in kɨ babo, tujɨ in lə'se,
tadɔ Su ur nanga kɨ rɔ'se'tɨ non,
wongɨ tɔl'ɔ,
tadɔ gər kadɨ dɔkagilo lə'ne nanyi ngayn el nga.»
13 Lokɨ diragon oo kadɨ ɔsi'ne iləi'ne nanga ə, ɔr ngodɨ kigo dene'tɨ kɨ nje k'ojɨ ngonn kɨ dingəm.
14 Nan adi dene uwə bagɨ'ne joo to bagɨ kəkirə kore be, kadɨ ində aw osɨ lo'tɨ kɨ Luwə ində dɔ'a dana ad'a diləlo'tɨ, kadɨ to ngəmi'ə kɨ nyakusɔ asɨ ɓal mutə kɨ nusɨ, sanyi, kadɨ lii kɨ rai kɨ ningə kasɨ ndəti kad'a el.
15 Lo kin'tɨ, lii kɨ rai kɨ ningə kasɨ ulə mannta'ne to mann ba be kigo dene'tɨ non kadɨ to tɔgɨ mann kakin ində aw si'ə.
16 Nan dɔnangɨ re rɔ lə dene, te ta'ne tur'n mann ba kɨ diragon tɔmon kakin yikɨ.
17 Lo kin'tɨ, wongɨ tɔl diragon dɔ dene'tɨ, adɨ aw rɔ dɔ ginn kojɨ'tɨ li'ə, kɨ in nje təl rɔ'de go mbərkikində'gɨ'tɨ lə Luwə, nje kɨ ra dana dɔ nya kɨ rɔta'tɨ kɨ Jeju te kɨ dɔ'a kɨ taga.
18 Go'tɨ, aw ulə rɔ'ne ra ta babo'tɨ.

13

Da'gɨ kɨ joo

1 M'oo da madɨ kare kɨ gaj'a in dɔgɨ, ə dɔ'a in siri te me babo'tɨ. Jɔgɨ kɔsikurə isɨ ta gaj'a'gɨ'tɨ kare kare, ningə tɔ kelta kɨ mal dɔ Luwə'tɨ ə isɨ jam dɔ'a'gɨ'tɨ tɔ.
2 Da kɨ m'oo'ə kakin tanan kɨ kaga be, ningə nja'a'gɨ toi to nja da kɨ ɓari'ə ursɨ kin be, ə ta'a to to ta ɓɔl be tɔ. Diragon təl kɨ tɔgɨ'ne, kɨ kumbər ngar lə'ne, kɨ tɔgɨ konɓe kɨ əti ɓol ad'a.
3 Jam dɔ'a kare to to nya kɨ ingə do kɨ asɨ koy be, nan ngɔsine do kakin idɨ nga. Lo kin'tɨ, de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne pəti, kuləra da kin əti'de ɓol, adɨ uni go'ə.
4 Ɔsi məkəsɨ'de nanga non diragon'tɨ, tadɔ təl kɨ tɔgɨ adɨ da kakin. Ningə ɔsi məkəsɨ'de nanga non da'tɨ tɔ eyina: «Nan ə asɨ kɔjɨ rɔ'ne kadɨ da'tɨ kin wa? Nan ə asɨ kadɨ rɔ si'ə wa?»
5 Adi tarow da kadɨ te ta'ne el'n ta'gɨ kɨ ngan ngan kɨ ta'gɨ kɨ mal dɔ tɔ Luwə'tɨ. Ningə ingə tarow kadɨ ra'n ndigɨ lə'ne nanyi dɔsɔ gidə in joo (42).
6 Ulə rɔ'ne el ta'gɨ kɨ mal dɔ Luwə'tɨ, taj'a tajɨ, tajɨ lo kis'ə ge, taa tajɨ de'gɨ pəti kɨ sii dɔran'tɨ tɔ.
7 Adi'ə tarow kadɨ rɔ'n kɨ de'gɨ lə Luwə kadɨ təti'de rɔ, taa adi'ə tɔgɨ dɔ ginn kaw'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn de'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn ndonnta'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn ɓe'gɨ'tɨ kɨ dangɨ dangɨ*.
8 De'gɨ pəti kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ɔsi məkəsɨ'de nanga non'a'tɨ. Adɨ in de'gɨ kɨ lo kulə ngirə dɔran'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ nu, ə tɔ'de in kɨ ndangɨ me makitu

* **13:7 13.7** 5-7; Daniyel 7.8, 25, 11.36, 7.21

kajɨ'tɨ el. De ndangɨ tɔ'de me makitu kajɨ'tɨ lə Ngonn batɨ kɨ de'gɨ tɔli'ə kin el.

9 «De kɨ aw kɨ mbi'ne ə, kadɨ oo'n dɔ ta kɨ m'aw to m'el kin majɨ:

10 De kɨ sɔwdɔ dangay ə, a aw dangay'tɨ; de kɨ sɔwdɔ tujɨ kɨ kiyərɔ ə, a tujɨ kɨ kiyərɔ tɔ. Ningə in dɔ kadɨ kɨ kadɨ de'gɨ lə Luwə uwəi tɔgɨ'de ba, ə kadɨ awi kɨ kunme tɔ.»

11 Go'tɨ, m'oo da madɨ kɨ rangɨ te nanga. Gaj'a in joo to gajɨ ngonn batɨ be, ningə elta to diragon be tɔ.

12 Da kakin ra kulə kɨ tɔgɨ da kɨ dɔkete pətɨ takum'ə'tɨ. Ningə ində tɔgɨ dɔ de'gɨ'tɨ adɨ ɔsi məkəsɨ'de nanga non da'tɨ kɨ dɔkete kɨ ingə do kɨ asɨ koy, nan do kakin təl idɨ kin.

13 Da kɨ nja joo kin ra nyakɔjɨ'gɨ kɨ ətɨ ɓol. Aw bitɨ ra adɨ por in dɔran'tɨ, ur dɔnangɨ'tɨ, takum de'gɨ'tɨ pətɨ.

14 Ədɨ de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ɓukɨ'de mu'tɨ kɨ nyakɔjɨ'gɨ kɨ adɨ'ə kadɨ ra takum da'tɨ kɨ dɔkete. Ɔsɨ'de kadɨ to tɔli kagɨ yo madɨ ɔsikurə da kɨ ingə do kiyərɔ ə təl ajɨ gogɨ kin.

15 Da kɨ nja joo ingə tɔgɨ kadɨ ra adɨ kagɨ yo kɔsikurə da kɨ dɔkete kin təl nya kɨ isɨ kumngayira, kadɨ to elta, ə adɨ tɔli de'gɨ pətɨ kɨ a mbeti kɔsɨ məkəsɨ'de nanga non kagɨ yo kɔsikurə da kɨ dɔkete'tɨ.

16 Da kɨ nja joo ində tɔgɨ dɔ de'gɨ'tɨ pətɨ, ngann'gɨ kɨ de'gɨ kɨ tɔgɨ, njenyakingə'gɨ kɨ njendoo'gɨ, de'gɨ kɨ kare kɨ ɓər'gɨ, kadɨ taai ndaja ji kɔl'de'tɨ el ə ji gəl'de'tɨ.

17 Kin ə re de aw kɨ ndaja tɔ da kin eke kɔr nya'gɨ kɨ tɔjɨ tɔ'a el ə, a asɨ kadɨ ndogɨ nya el num, gatɨ'n el num tɔ.

18 In dɔkagilo kumkədɨ. De kɨ aw kɨ nyagər, a asɨ kadɨ gər me kɔr nya kɨ ɔjidɔ da kin, tadɔ in kɔr nya kɨ tɔjɨ de madɨ. Kɔr nya kakin in kɔr nya kɨ ɓu mehen kɨ dɔ mehen gidə in mehen (666).

14

Ngonn batɨ in kɨ de'gɨ kɨ ugəi dɔ'de

1 M'gon lo ɓay, ə m'oo Ngonn batɨ ra taa dɔ mbal Siyon'tɨ, ningə de'gɨ dər ɓu kɨ dɔsɔ gidə in sɔ (144.000) kɨ awi kɨ tɔ'a num, tɔ Baw'a Luwə num, kɨ ndangɨ natɨ non'de'tɨ in si'ə.

2 M'oo kah nya madɨ ə in kɨ dɔran'tɨ to kah mann ba kɨ isɨ lo kam be, ə to kah ndi kɨ ndangɨ nya kɨ tɔgɨ'ne ngayn kam be. Kah nya kɨ ɓar ə m'oo kin, ɓar to kah kundu'gɨ ə de'gɨ ra indəi be.

3 Ningə bulə de'gɨ kin pətɨ osi pa kɨ sigɨ non kumbər ngar'tɨ, kɨ non nya'gɨ'tɨ kɨ nje kisi kum kɨ sɔ, kɨ non ngatɔgɨ'gɨ'tɨ. De kɨ asɨ kadɨ ndo pa kin goto. De'ə, in de'gɨ kɨ dər ɓu kɨ dɔsɔ gidə in sɔ (144.000), kɨ in de'gɨ kɨ in kɨ kugə dɔ'de dɔnangɨ'tɨ kin par.

4 In de'gɨ kɨ njenyi kɨ rɔ'de kɨ majel el, sangi dene'gɨ el, tadɔ gəri dene el. Uni go Ngonn batɨ lo'gɨ pətɨ kɨ aw'tɨ. In de'gɨ kɨ in kɨ kugə dɔ'de dann de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne to kandɨ nya kɨ dɔkete kɨ kun kadɨ Luwə num kadɨ Ngonn batɨ num.

5 In de'gɨ kɨ de oo ta kɨ ngom ta'de'tɨ el. Taa kɨ kanjɨ ta madɨ dɔ'tɨ.

Malayka'gɨ iləimbər ta kɨ gangɨ kɨ a re

6 Go'tɨ, m'oo malayka kare kɨ nal dann nəl'tɨ taa sanyi ngayn. Poyta kɨ majɨ kɨ bitɨ kɨ non'tɨ in ji'ə'tɨ kadɨ ilə mbɨ de'gɨ'tɨ kɨ sii dɔnangɨ'tɨ ne, adɨ in ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn kaw'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, kɨ ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ.

7 Malayka kakin un ndu'ne kɨ taa ene: «Ulɨi dɔ'se ginn tɔgɨ'tɨ lə Luwə,
ə ulɨi tɔjɨ dɔ'a'tɨ, tadɔ dɔkagilo takigangɨ li'ə re nga. Ɔsi məkəsɨ'se nanga
non njera dɔran kɨ dɔnangɨ'tɨ, njera babo kɨ lo'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ mann
isɨ uwə'tɨ.»
8 Malayka kɨ rangɨ ɓay un go in kɨ kete kakin ningə el ene: «Osɨ nga, osɨ
nga, *Babilon kɨ in ɓe kɨ boi. In kɨ adɨ ginn ɓe'gɨ pətɨ yiwi kandɨ nju kaya
kɨ ra lə'ne kɨ ətɨ ɓol adɨ'de anyinan.»
9 Malayka kɨ rangɨ ɓay kɨ nja mutə un go'de ningə el ene: «De kɨ ɔsɨ
məkəsɨ'ne nanga non da'tɨ, kɨ non kagɨ yo'tɨ li'ə, ə taa ndaja non'ne'tɨ, eke
ji'ne'tɨ ə,
10 in kaa a anyi yiwi kandɨ nju wongɨ lə Luwə kɨ kilə mann'tɨ el kɨ Luwə
a ɓukɨ me kɔpɨ wongɨ'tɨ lə'ne kin tɔ. Ko de'gɨ kɨ be kin a ingəi kon takum
malayka'gɨ'tɨ kɨ kar njay kɨ takum Ngonn batɨ'tɨ. A ingəi kon kin me por'tɨ
kɨ me nya'tɨ kɨ on por rigɨ rigɨ.
11 Sa por kɨ nje kadɨ'de kon kin a su taa kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ.
Ningə kondɔ kɨ kada, lo kadɨ de'gɨ kɨ nje kɔsɨ məkəsɨ'de nanga non da'tɨ
kɨ non kagɨ yo'tɨ li'ə, ə taai ndaja natɨ non'de'tɨ eke ji'de'tɨ kin a ɔri kon
el.
12 In dɔkagilo kɨ kadɨ de'gɨ kɨ in yan Luwə, kɨ njengəm mbərkikində'gɨ
lə Luwə, kɨ nje kunme'de kadɨ Kirisitɨ, uwəi tɔgɨ'de ba.»
13 Go'tɨ m'oo dɔ ndu madɨ in dɔran'tɨ el'm ene: «Ndangɨ ta kin ene: Nje
majikur'gɨ ə in de'gɨ kɨ isɨ oyi me ndɔ'tɨ kɨ ɓone me kulə'tɨ lə Burəɓe. Ndil
Luwə el ene: in nje majikur'gɨ tadɔ uwəi kɔr rɔ'de dɔ kon'gɨ'tɨ lə'de, ningə
kulə ra'de'gɨ kɨ majɨ kɨ rai a ndolo go'de.»

Takigangɨ kɨ dɔ de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne

14 M'gon lo ə m'oo kilndi kɨ nda, ningə de kɨ tanan kɨ Ngonn de isɨ dɔ'tɨ.
Jɔgɨ ngar kɨ ra kɨ ɔr isɨ dɔ'a'tɨ, ningə uwə ngorongɨ kɨ ta'a atɨ ji'ne'tɨ.
15 Malayka madɨ kɨ rangɨ te me Kəy'tɨ lə Luwə, ningə un ndu'ne kɨ taa
kɨ tɔgɨ'ne el nje kisɨ dɔ kilndi'tɨ ene: «Ulə ngorongɨ lə'i ujə'n ko, tadɔ ko
kɨ dɔnangɨ'tɨ gəsirə asɨ kujə nga.»
16 Ningə lo kin'tɨ, nje kisɨ dɔ kilndi'tɨ ulə ngorongɨ lə'ne ujə'n ko'gɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne.
17 Go'tɨ, malayka kɨ rangɨ ɓay te me Kəy'tɨ lə Luwə, dɔran'tɨ kɨ ngorongɨ
kɨ atɨ ngayn ji'ne'tɨ tɔ.
18 Go'tɨ, malayka kɨ rangɨ ɓay kɨ aw kɨ tɔgɨ dɔ por'tɨ, te kɨ dɔ ringiri'tɨ, ə
un ndu'ne kɨ taa kɨ tɔgɨ'ne ngayn el nje kuwə ngorongɨ ji'ne'tɨ ene: «Ulə
ngorongɨ lə'i ujə'n dɔ nju'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ kin, tadɔ kanda'gɨ gəsirəi nga.»
19 Ə malayka ulə ngorongɨ lə'ne dɔnangɨ'tɨ ujə'n dɔ nju'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ,
ningə bi ilə me ɓe mbore kandɨ nju'tɨ, kɨ in ɓe kɨ boi kɨ wongɨ lə Luwə in
me'tɨ.
20 Mbisəi kandɨ nju kakin me ɓe mbore kandɨ nju'tɨ, gidɨ ɓebɔ'tɨ gogɨ,
ningə mosɨ lo te me ɓe mbore kandɨ nju'tɨ kakin kɨ taga, in bitɨ ɔdɨ ta
sində'gɨ taa, ə ngal'a asɨ kilometər ɓu mutə kare.

15

Malayka'gɨ kɨ siri kɨ nya tujɨ lo'gɨ kɨ dɔboy'tɨ ji'de'tɨ

1 M'oo nyakɔjɨ madɨ kɨ rangɨ kibo, to ətɨ ɓol dɔran'tɨ. Malayka'gɨ siri
uwəi nya tujɨ lo'gɨ siri ji'de'tɨ tɔ. In dɔboy nya tujɨ lo'gɨ, tadɔ in ingɨ ə
wongɨ lə Luwə a tɔl'n ta'ne.
2 Go'tɨ, m'oo mann ba kɨ to to nya kɨ ɓari'ə kirisital be, pole nan kɨ por.
Ningə dɔ mann'tɨ kakin, nje tətɨ rɔ da, kɨ kagɨ yo li'ə, kɨ kɔr nya kɨ tɔjɨ tɔ'a,
uwəi kende lə Luwə ji'de'tɨ.

3 Osi pa lə *Mojɨ kɨ njekuləɓər lə Luwə, kɨ pa lə Ngonn batɨ eyina:
«Burəɓe Luwə kɨ nje tɔgɨ pətɨ,
Kulə ra'a'gɨ bo ngayn, ətɨ ɓol kɨ dum!
In Ngar dɔ ginn ɓe'gɨ'tɨ pətɨ,
Nyara'gɨ lə'i in nyara kɨ dana, kɨ kɨ rɔta'tɨ*.
4 In Burəɓe, nan ə asɨ kadɨ ɓol ndil'i el wa?
Nan ə a mbətɨ kulə tɔjɨ dɔ'i'tɨ wa?
Tadɔ in kɨ kar'i ba ə in de kɨ ar njay,
Ginn ɓe'gɨ pətɨ a rei kadɨ ɔsi məkəsɨ'de nanga non'i'tɨ.
Tadɔ kulə ra'i'gɨ kɨ dana toi kɨ taga takum'de'tɨ†.»

5 Go'tɨ, m'oo ta Kəy lə Luwə kɨ *kəyku kulə nojɨ lə Luwə in me'tɨ, te ta'ne dɔran'tɨ.
6 Malayka'gɨ kɨ siri kɨ uwəi nya tujɨ lo'gɨ kɨ siri ji'de'tɨ tei, me Kəy'tɨ lə Luwə kɨ taga. Ɔyi ku len kɨ nda kɨ sigɨ ba, nda kɨ ətɨ ɓol, ningə dɔi rɔ'de kɨ ndar ɔr.
7 Kɨ kare dann nya'gɨ'tɨ kɨ nje kisɨ kumngayira kɨ sɔ adɨ malayka'gɨ kɨ siri kɔpɨ'gɨ kɨ rai'de kɨ ɔr siri, to kɔpɨ'gɨ kɨ wongɨ lə Luwə kɨ nje kisɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ, rosɨ.
8 Sa rosɨ Kəy lə Luwə to nya kɨ tɔjɨ tɔɓar kɨ tɔgɨ lə Luwə. De asɨ kadɨ ur me Kəy'tɨ lə Luwə el bitɨ kadɨ nya tujɨ lo'gɨ kɨ siri kɨ malayka'gɨ kɨ siri uwəi ji'de'tɨ kin tɔlita kulə lə'de ɓay taa.

16

Kɔpɨ wongɨ'gɨ lə Luwə kɨ siri

1 M'oo ndu ta madɨ kɨ te kɨ tɔgɨ'ne me Kəy'tɨ lə Luwə, el malayka'gɨ kɨ siri ene: «Ai mbəli kɔpɨ wongɨ lə Luwə kɨ siri dɔnangɨ'tɨ.»
2 Malayka kɨ dɔkete aw mbəl kɔpɨ lə'ne dɔnangɨ'tɨ. Lo kin'tɨ non, dobay kɨ ətɨ ɓol, kɨ to ngayn osɨ dɔ de'gɨ'tɨ kɨ nje kaw kɨ ndaja lə da num, kɔsɨ məkəsɨ'de nanga non kagɨ yo'tɨ lɨ'ə num.
3 Malayka kɨ nja joo mbəl kɔpɨ lə'ne dɔ ba'tɨ, adɨ mann təl to to mosɨ de kɨ oy be. Lo kin'tɨ, nya'gɨ pətɨ kɨ ɔdi rɔ'de kɨ sii me ba'tɨ oyi.
4 Malayka kɨ nja mutə mbəl kɔpɨ lə'ne dɔ mann mbo'gɨ'tɨ, kɨ lo'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ mann isɨ uwə'tɨ, adɨ təli mosɨ.
5 Ningə m'oo ndu malayka kɨ aw kɨ tɔgɨ dɔ mann'gɨ'tɨ el ene: «In Nje kar njay, in kɨ isɨ ɓone, in kɨ isɨ mayinu. In tɔjɨ be tokɨ in njegangita kɨ dana.
6 Tadɔ ingɨ ɓukɨ mosɨ de'gɨ lə'i kɨ mosɨ de'gɨ lə'i kɨ njekeltakita'i'tɨ kɔ, ə adɨ'de mosɨ inɓe kaa tɔ kadɨ anyinan. Asɨ ta kadɨ nya kin ra'de be inɓe.»
7 Ningə go'tɨ, m'oo ndu ta madɨ in kɨ dɔ ringiri'tɨ el ene: «Oyo, Burəɓe Luwə kɨ nje tɔgɨ pətɨ, takigangɨ lə'i in ta kɨ gangɨ kɨ rɔta'tɨ num, in ta kɨ gangɨ kɨ dana num.»
8 Malayka kɨ nja sɔ mbəl kɔpɨ lə'ne dɔ kadɨ'tɨ, ad'a tɔgɨ kadɨ ɓukɨ'n por'ne dɔ de'gɨ'tɨ kadɨ on'de.
9 Ningə lo kin'tɨ, kunjɨ kadɨ kɨ dum kelta'a on de'gɨ. De'gɨ kin elita kɨ mal dɔ Luwə'tɨ kɨ aw kɨ tɔgɨ dɔ nya tujɨ lo'gɨ'tɨ kin, ə mbeti kinyə panjiyə'de'gɨ kɨ majel kɔ ə kulə tɔjɨ dɔ Luwə'tɨ.
10 Malayka kɨ nja mi mbəl kɔpɨ lə'ne dɔ kumbər ngar'tɨ lə da, adɨ konɓe li'ə təl lokɨ ndul kururu. De'gɨ ingəi kon kɨ ngori ngangɨ'de mur mur.
11 Nan be kaa, mbeti kinyə row kulə ra'de'gɨ kɨ majel kɔ, elita kɨ mal dɔ Luwə'tɨ kɨ dɔran'tɨ, par par, tadɔ kon kɨ isɨ ingəi, tadɔ lə dobay kɨ rɔ'de'tɨ.

---

* **15:3 15.3** Tekitaga 15.1 † **15:4 15.4** Jeremi 10.7; Pa'gɨ 86.9

12 Malayka kɨ nja mehen mbəl kɔpɨ lə'ne dɔ ba'tɨ kɨ ɓari'ə Epiratɨ. Ba
kakin ə inyə lo kadɨ ngar kɨ nje k'in lo kuwə kadɨ'tɨ dər'tɨ.
13 Gɔ'tɨ, m'oo ndil'gɨ kɨ majel mutə kɨ toi to kann'gɨ be, tei ta diragon'tɨ
num, ta da'tɨ num, ta nje ɓar rɔ'ne njekeltakita Luwə'tɨ num tɔ.
14 In ndil'gɨ kɨ majel kɨ njera nyakɔjɨ'gɨ. Ningə awi rɔ ngar'gɨ'tɨ kɨ
dɔnangɨ'tɨ ne pətɨ, kawi'de tadɔ rɔ kɨ a re ndɔ kɨ bo'tɨ lə Luwə kɨ nje
tɔgɨ pətɨ.
15 Ningə Burəɓe el ene: «Oyi, m'a m're to njeɓogɨ be. Nje rɔnel ə in de
kɨ isɨ kum, taa ngəm ku'gɨ lə'ne majɨ tɔ, kadɨ to de oo'ə kɨ rɔ'a kare ə rɔ'a
a sɔl'ɔ'n'ə el.»
16 Ndil'gɨ kɨ majel kawi ngar'gɨ kakin lo'tɨ madɨ kɨ ɓari'ə kɨ ta Ebirə nan
Armagedon*.
17 Malayka kɨ nja siri mbəl kɔpɨ lə'ne dann nəl'tɨ, ningə ndu'de ɓar me
Kəy'tɨ lə Luwə, in kɨ lo kisɨ kumbər ngar'tɨ, el ene: «Ginn nya'gɨ gangɨ
nga!»
18 Lo kin'tɨ, nya'gɨ ɔdi rɔ'de, adɨ in təlndi'gɨ, kɨ ndu de'gɨ, kɨ ndangindi'gɨ,
taa dɔnangɨ yəkɨ yəkɨ kɨ ətɨ ɓol ngayn tɔ. Lo kulə ngirə kisikidɔtaa'tɨ lə
de'gɨ nu kin, de oo ko dɔnangɨ kɨ yəkɨ be kin nja kare el ɓay.
19 Kəkirə ɓebo gangɨ rɔ'ne dana mutə, ningə ɓebo'gɨ kɨ me ɓe'gɨ'tɨ kɨ
dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne budi kɨ nanga. Me Luwə oyi dɔ ɓebo Babilon'tɨ
el, Luwə ad'a anyi kɔpɨ, kɨ yiwi kandɨ nju wongɨ li'ə kɨ ngan ngayn isɨ olo
wunyə wunyə me'tɨ.
20 Dɔ dor'gɨ pətɨ anyinan, adɨ de oo mbal'gɨ el.
21 Kəkirə kɔsɨ'gɨ kɨ ɔyi to mbalbo be indəi taa tosi dɔ de'gɨ'tɨ. De'gɨ elita
kɨ mal dɔ Luwə'tɨ ɔjɨ'n dɔ kəkirə kɔsɨ'gɨ kɨ nje tujɨ lo, tadɔ tuji lo tujɨ kɨ ətɨ
ɓol ngayn.

17

Takigangɨ kɨ dɔ dene'tɨ kɨ nje ra kaya kɨ dum

1 Malayka kare dann malayka'gɨ'tɨ kɨ siri kɨ uwəi kɔpɨ'gɨ kɨ siri ji'de'tɨ
re el'm ene: «Re, m'a m'tɔji ta kɨ gangɨ kɨ a re dɔ dene'tɨ kɨ nje ra kaya kɨ
dum, kɨ isɨ kadɨ mann ba'gɨ'tɨ kin, m'adi oo.
2 Ngar'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne ɓuki rɔ'de ta sanga lo kaya'tɨ, ningə bulə de'gɨ
kɨ dɔnangɨ'tɨ anyinan yiwi kandɨ nju kaya li'ə adɨ ra'de tɔ*.»
3 Be ə, Ndil Luwə un'm aw sə'm dilə̌lo'tɨ. Ningə m'oo dene kare isɨ dɔ
da'tɨ kɨ kər njir njir, kɨ tɔgɨ kelta kɨ mal dɔ Luwə'tɨ rosɨ rɔ'a. Da kakin dɔ'a
in siri ə gaja'gɨ in dɔgɨ tɔ.
4 Dene ɔɔ ku'gɨ kɨ ndolo, kɨ kər njir njir, ningə, ningə ɔr'gɨ, kɨ ningə kɨ
gat'a in ngayn, kɨ mədikɔsɨ'gɨ, rosɨ rɔ'a. Uwə kɔpɨ kɨ rai kɨ ɔr, kɨ nya'gɨ kɨ
majɨ koo el, kɨ nyara kaya'gɨ li'ə kɨ to njen rosi me'ə.
5 Nya kɨ isɨ natɨ non'a'tɨ, in nya kɨ ndangi eyina: «Babilon kɨ boi, kon
kaya dene'gɨ, kɨ ɓe nya ra'gɨ kɨ majɨ koo el kɨ dɔnangɨ'tɨ ne.»
6 M'oo kadɨ dene kakin mosɨ de'gɨ lə Luwə ra'a yiwi'tɨ. Adɨ in mosɨ de'gɨ
kɨ tɔli'de tadɔ k'in'de nje mannajɨ lə Kirisitɨ. Lokɨ m'oo'ə, in nya madɨ kɨ
ətɨ'm ɓol.
7 Ə malayka el'm ene: «Ra bann ə əti ɓol wa? M'a m'ɔri ginn nya kɨ to
lo kiyə'tɨ ɔjidɔ dene in kɨ da kɨ dɔ'a in siri ə gaj'a'gɨ in dɔgɨ, kɨ otɨ dene
gidɨ'ne'tɨ kin.

---

* **16:16 16.16** Njegangita'gɨ 5.19; Ngar'gɨ 23.29

* **17:2 17.2** 1-2; Jeremi 51.7, 13; Ejay 23.17

8 Da kɨ oo'ə kin kete in non, nan ngɔsine goto nga. A te koo kadɨ aw tujɨ'tɨ.
Nga ningə, de'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ lo kulə ngirə dɔran kɨ dɔnangɨ'tɨ nu,
tɔ'de in kɨ ndangɨ me makitu kajɨ'tɨ el kin, lokɨ oyi da kin ə, a ətɨ'de ɓol,
tadɔ kete in non, nan ngɔsine goto, ningə a təl to re gogɨ.
9 «In dɔkagilo kumte kɨ dɔkagilo kaw kɨ gosɨ. Dɔ da kɨ siri in mbal'gɨ kɨ
siri kɨ dene isɨ dɔ'tɨ. Taa in ngar'gɨ kɨ siri tɔ.
10 Nje kɨ mi osi, in kɨ nja mehen isɨ dɔ kumbər ngar'tɨ dɔkagilo'tɨ kɨ jɨ
ra'n ne kin, ningə in kɨ nja siri re el ɓay. Ndɔ kɨ a re ə, a isɨ dɔ kumbər
ngar'tɨ dɔkagilo kɨ nden be par.
11 Da kɨ kete in non, ə ngɔsine goto kin, inɓe ə in ngar kɨ nja jijoo. In kɨ
kare dann ngar'gɨ'tɨ kɨ siri, ningə isɨ aw kɨ tujɨ'tɨ.
12 Gajɨ da kɨ dɔgɨ kɨ oo, in ngar'gɨ kɨ dɔgɨ kɨ sii dɔ kumbər ngar'tɨ el ɓay,
nan a ingəi tɔgɨ kadɨ onyiɓe kadɨ kare be kɨ da.
13 Mərta lə'de ingɨ kɨ dɔgɨ kin pətɨ in kareba, adɨ in ta kadɨ uni tɔgɨ'de
kɨ konɓe lə'de rai kulə adi da.
14 A rɔi kɨ Ngonn batɨ, nan Ngonn batɨ a tətɨ'de rɔ, tadɔ in Burəɓe lə
burəɓe'gɨ, in Ngar lə ngar'gɨ. Nga ningə nje kɨ ɓari'de, nje kɨ mbetɨ'de, kɨ
nje ra nya kɨ lowə'tɨ, a təti rɔ si'ə tɔ.»
15 Malayka təl el'm ɓay ene: «Mann'gɨ kɨ oo'de lokɨ kaya dene isɨ'tɨ kin,
in ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, in bulə de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ, in ginn ɓe'gɨ kɨ
dangɨ dangɨ, kɨ ndonnta'gɨ kɨ dangɨ dangɨ.
16 Gajɨ da'gɨ kɨ dɔgɨ kɨ oo'de, kɨ darɔ da inɓe, a ɔsi ta kaya dene, a tɔri
ku'gɨ kɨ rɔ'a'tɨ kadɨ ra kɨ rɔ'ne kare. A sɔi da'a taa a adi por on'a tɔ.
17 Tadɔ Luwə ində ndigira lə'ne me'de'tɨ kadɨ rai go'tɨ. Ta'de a in nan'tɨ
kareba kadɨ adi tɔgɨ konɓe lə'de rai kulə adi da, bitɨ kadɨ ta'gɨ kɨ ta Luwə'tɨ
təlita'de.
18 «Nga ningə, dene kɨ oo'ə, in ɓebo kɨ boi kɨ isɨ dɔ ngar'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ
ne.»

18

Babilon osɨ

1 Go'tɨ, m'oo malayka madɨ kɨ rangɨ in dɔran'tɨ isɨ ur kɨ nanga. Aw kɨ
tɔgɨ kibo, ningə kunjə unjɨ, taa dɔnangɨ pətɨ.
2 Malayka kakin un ndu'ne kɨ taa el ene: «Babilon osɨ, Babilon osɨ,
Babilon kɨ boi osɨ; ningə kɨ ngɔsine kin, təl lo kisɨ ndil'gɨ lə Su, kɨ lo kiyərɔ
lə ndil'gɨ kɨ majel pətɨ. In in ə yəl'gɨ pətɨ kɨ toi njen, kɨ da'gɨ kɨ njera nya
kɨ majɨ koo el, rai to lo ɓe lə'de.
3 Tadɔ ginn ɓe'gɨ pətɨ anyinan yiwi kaya kɨ ra li'ə kɨ dum kin. Ngar'gɨ
kɨ dɔnangɨ'tɨ ne sangɨ'ə kaya'tɨ, ningə njera gatɨ'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, ndui
kɨ mandɨ kɨ ra li'ə kɨ dum kelta'a kin.»
4 Go'tɨ, m'oo ndu ta madɨ kɨ in dɔran'tɨ el ene: «Tei kɔ me ɓebo'tɨ kin in
de'gɨ lə'm, nan to in indəi rɔ'se nan'tɨ si'ə dɔ majel ra'a'gɨ'tɨ, kadɨ to tujɨ
kɨ a re dɔ'a'tɨ kin ingə'se si'ə.
5 Tadɔ majel'gɨ li'ə oji nan, awi bitɨ tei rɔ Luwə'tɨ, adɨ me Luwə olo dɔ
radanael'gɨ'tɨ li'ə.
6 Rai si'ə nya kɨ ndɔ kɨ in ra kɨ de'gɨ kin tɔ. Rai si'ə be nja joo. Me kɔpɨ
kɨ mbəli yiwi'gɨ'tɨ adɨ de'gɨ anyinan kin ə, ɓukɨ'tɨ nja joo adi'ə anyi tɔ.
7 Kah'a'tɨ inɓe kɨ rɔ'a nəl'ə'n'ə me rɔ kɨ tɔjɨ'tɨ num, oo'n majɨ rɔ'ne num
kakin ə, majɨ kadɨ adi'ə ingə kon ge, ndingə ndoo ge tɔ. Tadɔ in el me'ne'tɨ
ene: "M'njɨ dɔ kumbər ngar'tɨ to ngar, ningə m'in njengawkoy el, tadɔ m'a
m'uwə ndoo koy el ratata."

8 In tadɔ kin ə, nya tujɨ lo'gɨ kɨ toi isɨ nginəi'ə kin a ɓuki nan dɔ'a'tɨ pətɨ
ndɔ kareba. Adɨ in koy, kɨ kuwə ndoo yo, kɨ ɓo bo, ningə por a on'a tɔ.
Tadɔ Burəɓe Luwə kɨ gangɨ ta dɔ'a'tɨ in Nje tɔgɨ*.»
9 Lo kin'tɨ, ngar'gɨ kɨ nje sang'a kaya'tɨ, kɨ nje koo majɨ rɔ'de si'ə, a nonyi
ge, a uwəi ndoo yo'ə, lokɨ a oyi sa por kɨ on'a su kɨ taa.
10 A rai sanyi, tadɔ ɓoli kon kɨ isɨ ingə kin, ningə a eli eyina:
«Kon ri ə to be ə! kon ri ə to be ə!
in Babilon, ɓebo kɨ boi, kɨ nje tɔgɨ!
Kadɨ kadɨ kareba be par ə ta kɨ gangɨ osɨ dɔ'i'tɨ be wa?»
11 Nje njiyə ra gatɨ dɔnangɨ'tɨ ne, nonyi tadɔ li'ə num, uwəi ndoo yo'ə
num tɔ, tadɔ de kare kaa ndogɨ se'de nya gatɨ'gɨ lə'de el.
12 Nya gatɨ'gɨ, kɨ ɔr'gɨ, kɨ nar'gɨ, kɨ mbal kɨ gata in ngayn, kɨ mədikɔsɨ'gɨ,
kɨ len'gɨ, kɨ ku kɨ kər njir njir'gɨ, kɨ ku'gɨ kɨ ndoləi, kɨ kagɨ'gɨ kɨ banyi'de ətɨ
majɨ'gɨ kɨ nya'gɨ kɨ rai'de kɨ ngangɨ kədɨ'gɨ, kɨ kagɨ'gɨ kɨ gatɨ'de in ngayn,
kɨ ningə kasɨ'gɨ, kɨ gindɨ'gɨ, kɨ nya'gɨ təli mbal'gɨ kɨ ndolo,
13 kɨ kadɨ kagɨ ndir tanyi'gɨ, kɨ hu kagɨ'gɨ kɨ ətɨ majɨ, kɨ nɔm kagɨ'gɨ kɨ
ətɨ majɨ, kɨ ndujɨ kagɨ'gɨ kɨ ətɨ majɨ, kɨ yiwi, kɨ hu, kɨ ndujɨ, kɨ geme'gɨ, kɨ
mangɨ'gɨ, kɨ batɨ'gɨ, kɨ sində'gɨ, kɨ pusɨ rɔ'gɨ, kɨ ɓər'gɨ, kɨ dangay'gɨ.
14 Kandɨ kagɨ kɨ ndil'i ndigɨ kusɔ kaa anyi sanyi kadɨ'tɨ. Nyakingə'gɨ lə'i
kɨ nya koo majɨ rɔ'gɨ lə'i təli nya kɨ tujɨ kɔ, ningə de a ingə'de gogɨ el
ratata.
15 Njera gatɨ'gɨ kɨ rai gatɨ kete me ɓe'tɨ kin ingəi nya, ɔsi rɔ'de ngərəngɨ,
tadɔ ɓoli kon'gɨ kɨ isɨ ingə kin. Nonyi, uwəi ndoo yo'ə,
16 ningə eli eyina: «Kon ri ə to be ə! kon ri ə to dɔ ɓebo'tɨ kin be ə! In
kɨ kete ɔɔ ku len, kɨ ku kɨ kər njir njir, kɨ kər pir pir, kɨ ɔr ge, kɨ ningə kɨ
gat'a in ngayn ge, kɨ mədikɔsɨ ge, rosɨ rɔ'a.
17 Nan me kadɨ kɨ kare inɓe par ə nyakingə'gɨ kin pətɨ gotoi kɔ!»
Njekuwəngaw tokibo'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ me to'tɨ, kɨ njerakulə dɔ tokibo'tɨ, kɨ
njera gatɨ dɔ ba'tɨ, ɔsi rɔ'de ngərəngɨ,
18 ningə lokɨ oyi sa por kɨ isɨ su ə, eli eyina: «De oo ɓebo kɨ ətɨ ɓol to
ɓebo kin be el ɓay!»
19 Ɔyi bu kɨ dɔ'de'tɨ, ningə nonyi, uwəi ndoo yo'ə, uni ndu'de kɨ taa eli
eyina: «Kon ri ə to be ə! kon ri ə to dɔ ɓebo'tɨ kin be ə! In nyakingə'gɨ li'ə
anyi de'gɨ pətɨ kɨ awi kɨ tokibo'gɨ dɔ ba'tɨ isɨ ingəi. Nan me kadɨ kɨ kare
inɓe par ə nyakingə'gɨ kin pətɨ gotoi kɔ!»
20 In dɔran, ra rɔnel dɔ tujɨ'tɨ kɨ ingə kin! In de'gɨ lə Luwə, kɨ
njekawkulə'gɨ, kɨ njekeltakita Luwə'tɨ, rai rɔnel, tadɔ ta kɨ Luwə gangɨ
dɔ'a'tɨ kin, in ingɨ ə Luwə gangɨ ta adɨ'se.
21 Lo kin'tɨ non, malayka kɨ nje tɔgɨ kare un mbal kɨ to to kəkirə mbal
kusɨ ko be, ugə ilə ba, ningə el ene: «In kɨ tɔgɨ kakin tɔ ə, a ugəi Babilon,
ɓebo kɨ boi kin kadɨ iləi'ə kɔ, kadɨ de a oo'ə gogɨ el ratata.
22 De a oo ndu kende'gɨ, kɨ de'gɨ kɨ nje kosɨ pa'gɨ, kɨ nje kɔl nal'gɨ, kɨ nje
kɔl tow'gɨ, ɓe lə'i gogɨ el ratata. De a ingə kɔdɨ ra nya madɨ, eke a oo ndu
mbal kusɨ ko el ratata.
23 De a oo por lambɨ onɓe lə'i el, taa de a oo ndu nje taa nan sigɨ el tɔ,
tadɔ njera gatɨ'gɨ lə'i ə in nje tɔɓar'gɨ kɨ əti ɓol dɔnangɨ'tɨ ne, taa mboli kɨ
ra lə'i ə, ɓukɨ'n ginn de'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɔ.»
24 In Babilon'tɨ ə mosɨ njekeltakita Luwə'tɨ, kɨ mosɨ de'gɨ lə Luwə, kɨ
mosɨ de'gɨ pətɨ kɨ tujəi mindɨ'de dɔnangɨ'tɨ ne, anyi'tɨ.

---

* **18:8 18.8** 4-8; Ejay 48.20; Jeremi 50.8, 51.6, 45; 5; Lotum 18.20-21; 6; Pa'gɨ 137.8; Jeremi 50.7-8, 29; Ejay 47.7-9

19

Pa təti rɔ kɨ ɓar me dɔran'tɨ

1 Go nya'gɨ'tɨ kin ə, m'oo dɔ ndu kɨ ɓar to ndu bulə de'gɨ kɨ ngayn be
dɔran'tɨ ene: «Aleluya! Kajɨ, kɨ tɔɓar, kɨ tɔgɨ in yan Luwə lə'je.
2 Takigangɨ li'ə in ta kɨ gangɨ kɨ rɔta'tɨ, in takigangɨ kɨ dana, tadɔ gangɨ
ta dɔ kaya dene'tɨ kɨ tujɨ lokɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ kaya kɨ ra lə'ne. Luwə ad'a
ugə ɓangɨ tɔl kɨ tɔl njekulə'gɨ li'ə.»
3 Ningə təli eli ɓay eyina: «Aleluya! Tɔjɨ kɨ dɔ Burəɓe'tɨ! Sa por ɓebo
su kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ dɔkagilo'gɨ!»
4 *Ngatɔgɨ'gɨ kɨ dɔ joo gidə in sɔ, kɨ nya'gɨ kɨ nje kisi kumngayira kɨ sɔ,
ɔsi məkəsɨ'de nanga non Luwə'tɨ kɨ Nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ, ɔsikurə,
ningə eli eyina: «Amen! Aleluya! Tɔjɨ kɨ dɔ Burəɓe'tɨ!»

Lo taa nan lə Ngonn batɨ

5 Go'tɨ, m'oo ndu ta madɨ in kɨ dɔ kumbər ngar'tɨ be el ene: «Uləi tɔjɨ dɔ
Luwə'tɨ lə'je, ingɨ pətɨ kɨ in njekulə'gɨ li'ə, ingɨ kɨ in nje ɓolo'gɨ, in ngann'gɨ
kɨ de'gɨ kɨ tɔgɨ.»
6 Ningə m'oo dɔ ndu kɨ ɓar to ndu bulə de'gɨ kɨ ngayn be. Ndu kakin
ɓar to kah mann ba kɨ isɨ lo be, taa ɓar to kah ndangindi kɨ ɓar kɨ tɔgɨ'ne
ngayn kam be tɔ, ene: «Aleluya! Uləi tɔjɨ dɔ Burəɓe'tɨ, tadɔ Luwə lə'je kɨ
nje tɔgɨ pətɨ ində ngirə konɓe lə'ne.
7 Adɨ jɨ rai rɔnel, jɨ turi jagira ə j'uləi tɔjɨ dɔ'a'tɨ, tadɔ dɔkagilo taa nan
lə Ngonn batɨ re nga, ningə dene li'ə kaa isɨ dɔ nja'ne'tɨ tɔ.
8 Adi'ə ku kɨ ndolo ngayn kɨ rai kɨ kulə len.» Ku len kɨ nda kɨ sigɨ ba kɨ
elita'a, tɔjɨ kulə ra'gɨ kɨ dana lə de'gɨ lə Luwə.
9 Malayka kare el'm ene: «Ndangɨ ta ene: Nje'gɨ kɨ ɓari'de lo taa nan'tɨ
lə Ngonn batɨ in nje rɔnel'gɨ.» Ningə ilə'tɨ ɓay ene: «In kin ə in ta'gɨ kɨ
rɔta'tɨ lə Luwə.»
10 M'osɨ nanga nja'a'tɨ kadɨ m'ɔsɨ kurə, nan el'm ene: «Ononyi kadɨ in
ra nya kin! M'in njekulə madi to ngannkon'i'gɨ kɨ rai dɔ nja'de'tɨ me nya
kɨ rɔta'tɨ kɨ Jeju te kɨ dɔ'a, kin be tɔ. In Luwə ə majɨ kadɨ ɔsikurə!» Tadɔ
nya kɨ rɔta'tɨ kɨ Jeju te kɨ dɔ'a kin ə, adɨ bulə de'gɨ elita kɨ ta Luwə'tɨ.

Rɔ kɨ təti lə Kirisiti kɨ in de kɨ Luwə mbət'ə

11 Go'tɨ, m'oo dɔran te ta'ne, ningə sində kɨ nda ə te ra. De kɨ nje kala,
tɔ'a nan Njeranya kɨ lowə'tɨ num, De kɨ rɔta'tɨ num. In Nje gangɨ ta, kɨ Nje
rɔ rɔ kɨ dana.
12 Kandɨ kum'ə'gɨ tei por bilim bilim, ningə nya'gɨ kɨ ndolo ndolo sii
dɔ'a'tɨ ngayn to jɔgɨ kɔsikurə, taa tɔ kɨ ndangi dɔ'a'tɨ in tɔ kɨ in kɨ kar'ne
ba par ə gər tɔ.
13 Ku ngal kɨ uləi mosɨ'tɨ, ningə tɔ'a nan «Ta lə Luwə.»
14 Njerɔ'gɨ kɨ dɔran'tɨ uni go'ə, sii dɔ sində'gɨ'tɨ kɨ nda, ningə ɔyi ku len
kɨ nda kɨ sigɨ ba, kɨ nya kɨ majel ɔd'ɔ el.
15 Kiyərɔ kɨ ta'a atɨ kol kol, kɨ majɨ tugə'n ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ te
ta'a'tɨ. Onɓe dɔ de'gɨ'tɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne kɨ tɔgɨ kɨ ngan to gindɨ be. Njiyə
dɔ nju'tɨ, tala mbasɨ mbasɨ me ɓe mbore kandɨ nju'tɨ, kɨ yiwi wongɨ lə
Luwə kɨ nje tɔgɨ pətɨ in me'tɨ.
16 Ndangi tɔ kare ku'tɨ li'ə num, nja'a'tɨ num eyina: «Ngar lə ngar'gɨ,
Burəɓe lə burəɓe'gɨ.»
17 Go'tɨ, m'oo malayka kare ra taa me kadɨ'tɨ. Un ndu'ne kɨ taa kɨ tɔgɨ'ne,
el yəl'gɨ pətɨ kɨ isɨ nali dann nəl'tɨ sanyi ene: «Rei, kawinan tadɔ nyakusɔ
kibo lə Luwə!

18 Rei sɔi da ngar'gɨ, kɨ da kibo'gɨ lə njerɔ'gɨ, kɨ da njerɔ'gɨ inɓe, kɨ da
sində'gɨ kɨ njekal'de'gɨ, da de'gɨ pətɨ, de'gɨ kɨ kare'gɨ, kɨ ɓər'gɨ, ngann'gɨ,
kɨ de'gɨ kɨ tɔgɨ'gɨ.»
19 Go'tɨ, m'oo da kɨ m'elta li'ə kete, kɨ ngar'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne, kɨ njerɔ'gɨ
lə'de, kawinan kadɨ rɔi kɨ nje kisɨ dɔ sində'tɨ in kɨ njerɔ'gɨ lə'ne.
20 Lo kin'tɨ, uwəi da kakin dangay'tɨ, nan'tɨ kɨ nje ngom kɨ nje k'el
k'ene n'in njekeltakita Luwə'tɨ. Nje ɓar rɔ'ne njekeltakita Luwə'tɨ kɨ ra
nyakɔjɨ'gɨ lə'ne takum da'tɨ, ɓukɨ'n de'gɨ kɨ nje kaw kɨ ndaja lə da rɔ'de
num, ɔsɨ məkəsɨ'de nanga non kagɨ yo'tɨ li'ə num, mu'tɨ. Uwəi'de, ɓukɨ'de
joo pətɨ kum ba me dilə por'tɨ, kɨ in por kɨ nje kon rigɨ rigɨ.
21 Kiyərɔ kɨ te ta nje kisɨ dɔ sində'tɨ tɔl njerɔ'gɨ lə'de pətɨ, adɨ yəl'gɨ pətɨ
sɔi da'de ndanni.

20

Bal kɨ dər kare

1 Go'tɨ, m'oo malayka kare kɨ in dɔran'tɨ isɨ ur kɨ nanga, uwə lakele ta
boloɓe kɨ dɔboyo goto num, kulə gindɨ kɨ boi ngayn num ji'ne'tɨ.
2 Uwə diragon, ɓugə lii, kɨ in Su kɨ ɓari'ə Satan, dɔ'a kɨ kulə gindɨ kakin
kadɨ to ɓal dər kare.
3 Malayka un'ə ilə boloɓe'tɨ kɨ dɔboyo goto, utɨ ta'a kɨ lakele, ɔri nya
ta'a'tɨ nalangɨ, kadɨ to ingə row ɓukɨ'n de'gɨ mu'tɨ el, bitɨ kadɨ ginn ɓal kɨ
dər kare gangɨ. Go'tɨ ə, majɨ kadɨ inyəi'ə taa ngonn dɔkagilo kɨ nden be.
4 Go'tɨ, m'oo kumbər ngar'gɨ sii, ə adi nje kisidɔtɨ tɔgɨ kadɨ gangɨ ta.
Ningə m'oo ndil de'gɨ kɨ ndɔkɨ gangi dɔ'de kɨ kiyə tadɔ mannajɨ lə Kirisitɨ,
kɨ mannajɨ ta lə Luwə kin tɔ, taa nje kɨ mbeti kɔsɨ məkəsɨ'de nanga non
da'tɨ num, non kagɨ yo'tɨ li'ə el num, adɨ in de'gɨ kɨ taai ndaja lə da natɨ
non'de'tɨ el num, ji'de'tɨ el num kin. De'gɨ kin təli sii kɨ dɔ'de taa gogɨ,
ningə a onyiɓe kɨ Kirisitɨ ɓal dər kare.
5 In njekoy'gɨ ə, a təli sii kɨ dɔ'de taa gogɨ el, bitɨ kadɨ ɓal kɨ dər kare kin
ginn'ə gangɨ ɓay taa. Lo kin'tɨ, in kində taa kɨ dɔkete lə njekoy'gɨ lo koy'tɨ.
6 Nje kɨ me kində taa kɨ dɔkete lo koy'tɨ kin in nje majikur, in de'gɨ lə
Luwə. Koy kɨ nja joo aw kɨ tɔgɨ dɔ'de'tɨ el, a in njekujənyamosɨ kadikare'gɨ
lə Luwə in kɨ Kirisitɨ, ningə a onyiɓe nan'tɨ kɨ Kirisitɨ ɓal dər kare.

Rɔ təti Satan

7 Lokɨ ɓal kɨ dər kare a asɨ ə, a ɔri Satan kəy dangay'tɨ li'ə,
8 ningə a aw kadɨ ədɨ ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ kɨ dɔkum dɔnangɨ'tɨ kɨ
sɔ, adɨ in Gogɨ kɨ Magogɨ*. A ɔsɨ nja'de nan'tɨ kadɨ aw rɔ'n. Banyinan to
nangira kɨ ta babo'tɨ be.
9 Uni lo kɨ dɔnangɨ'tɨ kɨ ta tata, iləi nan gugɨ gidɨ lo kisɨ de'gɨ lə Luwə kɨ
ɓebo kɨ Luwə ndigə, nan por a in dɔran'tɨ kadɨ osɨ dɔ'de'tɨ on'de.
10 Nga ningə, Su kɨ in nje kədɨ'de, a uni'ə kadɨ iləi'ə dilə por'tɨ, me nya'tɨ
kɨ nje kon por rigɨ rigɨ, go da'tɨ in kɨ nje ɓar rɔ'ne njekeltakita Luwə'tɨ. Lo
kin'tɨ, a ingəi kon kɨ dum kelta'a, kondɔ'tɨ ge kɨ kada ge, kɨ dɔkagilo'gɨ kɨ
dɔkagilo'gɨ.

Takigangɨ kɨ dɔboy'tɨ

11 Go'tɨ, m'oo kumbər ngar kibo, nda, kɨ de kɨ nje kisɨ dɔ'tɨ. Dɔran in kɨ
dɔnangɨ anyinan kɔ takumə'tɨ, kɨ kadɨ de a oo'de gogɨ el ratata.
12 Ningə m'oo njekoy'gɨ, de'gɨ kɨ tɔgɨ kɨ ngann'gɨ kɨ du, rai taa non
kumbər ngar'tɨ kakin. Lo kin'tɨ, makitu'gɨ in kɨ te. Makitu madɨ kɨ rangɨ

* **20:8 20.8** Ejəkel 38-39

kare in kɨ te, ningə in makitu kajɨ. Njekoy'gɨ ingəi takigangɨ kigo lo kulə ra'de'gɨ'tɨ kɨ rai. In takigangɨ kigo lo ta'tɨ kɨ ndangi me makitu'tɨ.
13 Babo təl kɨ nje koy'gɨ kɨ oyi me'ə'tɨ adɨ gogɨ. Koy kɨ lo kɨ koo təli kɨ njekoy'gɨ kɨ ngəmi'de adɨ gogɨ. Ningə de'gɨ pətɨ ingəi takigangɨ kigo lo kulə ra'de'gɨ'tɨ kɨ rai.
14 Ɔyi koy kɨ lo kɨ koo ɓuki'de dilə por'tɨ. Dilə por kin ə in koy kɨ nje nja joo.
15 Nga ningə de kɨ tɔ'a in kɨ ndangɨ me makitu kajɨ'tɨ el, a iləi'ə dilə por'tɨ kin tɔ.

21

Dɔran kɨ sigɨ kɨ dɔnangɨ kɨ sigɨ

1 M'oo dɔran kɨ sigɨ kɨ dɔnangɨ kɨ sigɨ, tadɔ dɔran kɨ kɔkɔ kɨ dɔnangɨ kɨ kɔkɔ gotoi kɔ, taa babo kaa de oo'ə el tɔ.
2 Ningə m'oo ɓebo kɨ ar njay, adɨ in Jerujalem kɨ sigɨ ə in dɔran'tɨ rɔ Luwə'tɨ, to dene kɨ ra mandɨ majɨ isɨ'n dɔ nja'ne'tɨ isɨ nginə ngaw'ne kam be.
3 Ningə m'oo ndu ta madɨ in kɨ dɔ kumbər ngar'tɨ, elta kɨ tɔgɨ'ne ene: «Oyi lo kisɨ Luwə ə re isɨ dann de'gɨ'tɨ kin. Luwə a isɨ dann'de'tɨ, ningə ingɨ a in de'gɨ li'ə. A isɨ dann'de'tɨ to Luwə lə'de.
4 A bɔr mann non mbonyi mbonyi kum'de'tɨ. Koy a goto, ndingə ndoo a goto, kuwə ndoo a goto, kon a goto, tadɔ dɔran kɨ dɔnangɨ kɨ kɔkɔ kɨ nya'gɨ kɨ me'tɨ gotoi kɔ.»
5 Lo kin'tɨ non be, nje kisɨ dɔ kumbər ngar'tɨ el ene: «Kɨ ngɔsine kin, m'ra nya'gɨ pətɨ tokɨ sigɨ nga.» Ningə təl el'm ene: «Ndangɨ nya'gɨ kin, tadɔ ta'gɨ lə'm in ta'gɨ kɨ rɔta'tɨ, in kankum ta.»
6 Ningə ilə dɔ'tɨ ɓay ene: «Ginn ta gangɨ nga! M'in Alpa kɨ Omega, lo kulə ngirə nya kɨ lo tɔlta nya. De kɨ kundə ra'a ə, m'a m'ad'a mann kɨ ngirə in dɔ kajɨ'tɨ kada anyi kare.
7 Ningə de kɨ nje tətɨ rɔ, m'a m'ada kadikare kin: m'in m'a m'in Luwə li'ə, ə in a in ngonn'm tɔ.
8 Nga ningə, nje ɓol'gɨ, njekunme'gɨ el, kɨ nje ra nya kɨ low'ə'tɨ el, kɨ nje təl de'gɨ, kɨ njera kaya'gɨ kɨ njera mboli'gɨ, kɨ nje kaw non kagɨ yo'gɨ'tɨ, kɨ nje ngom'gɨ, pətɨ, lo lə'de in me dilə por'tɨ, kɨ in por kɨ on rigɨ rigɨ. Lo kin ə, in koy kɨ nja joo.»

Jerujalem kɨ sigɨ

9 Malayka kare dann malayka'gɨ'tɨ kɨ siri kɨ uwəi kɔpɨ'gɨ kɨ siri kɨ rosi kɨ nya tujɨ lo'gɨ kɨ siri kɨ dɔboy'tɨ ji'de'tɨ, re el'm ta ene: «Re, m'a m'tɔj'i njenduwə lə Ngonn batɨ, adɨ in ne'ə m'adɨ oo'ə».
10 Ndil Luwə tətɨ'm uwə'm, ə malayka aw sə'm taa dɔ mbal'tɨ kɨ boi, ngal, ningə tɔjɨ'm ɓebo kɨ ar njay, adɨ in Jerujalem kɨ in dɔran'tɨ rɔ Luwə'tɨ, ur nanga.
11 Tɔɓar lə Luwə unjɨ dɔ'a'tɨ. Kunjə to to kunjɨ mbal kɨ gata in ngayn kin be, ndoloi to kunjɨ mbal kɨ ɓari'ə jasipɨ kin be, taa de oo lo me'tɨ to bər be tɔ.
12 Ndogɨ bɔr kɨ gugɨ gidə ndər num, ngal num. Takəy kur me'tɨ in dɔgɨ gidə in joo. Ningə malayka'gɨ dɔgɨ gidə in joo ngəmi takəy'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo kakin. Ningə ndangi tɔ ginn kojɨ lə ngann Isirayel'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo, kare kare, takəy'gɨ'tɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo kakin.
13 Kaw kɨ lo kuwə kadɨ'tɨ takəy in mutə, lo kurkadɨ'tɨ takəy in mutə, manga takəy in mutə, holo takəy in mutə tɔ.

14 Ndɔgɨ bɔr kɨ gugɨ gidɨ kəy, ngirə in kɨ kində dɔ kɨ mbal'gɨ'tɨ dɔgɨ gidə
in joo, kɨ tɔ njekawkulə'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo lə Ngonn batɨ in kɨ ndangɨ
səm'tɨ, kare kare.
15 Malayka kɨ nje kel'm ta kakin uwə nya mbɔjɨ nya ji'ne'tɨ, adɨ in gakira
kɨ rai'ə kɨ ɔr tadɔ mbɔjɨ'n ɓebo, kɨ takəy'ə'gɨ, kɨ ndɔgɨ bɔr kɨ gugɨ gidə.
16 Ɓebo kin dowə'gɨ kɨ sɔ asi nan, adɨ ngala asɨ nan kɨ tata. Malayka
mbɔjɨ ɓebo kakin kɨ gakira lə'ne, asɨ kun nja de dər dɔgɨ gidə in joo
(12.000). Mbɔjɨ ngala num, tata num, kawa kɨ taa num, asɨ nan.
17 Mbɔjɨ ndɔgɨ bɔr kɨ gugɨ gidɨ ɓebo kakin ə, ɔjɨ ngal ji de te kikil'ə'tɨ ɓu
kɨ dɔ sɔ gidə in sɔ, kɨ go nya mbɔjɨ nya'tɨ kɨ malayka isɨ mbɔjɨ kete kete.
18 Nya'gɨ kɨ indəi ndɔgɨ bɔr kakin in mbal kɨ ɓari'ə jasipɨ, ningə ɓebo
inɓe in kɨ kində kɨ ɔr dɔrɔ'a, adɨ ndolo to bər be.
19 Ginn ndɔgɨ bɔr kɨ gugɨ gidɨ ɓebo kakin in kɨ ra rɔ'a kɨ mbal'gɨ kɨ dangɨ
dangɨ kɨ gatɨ'de in ngayn, kadɨ ndoloi. Ginnə kɨ dɔkete in kɨ ra kɨ mbal
kɨ ɓari'ə jasipɨ, kɨ nja joo in kɨ ra kɨ mbal kɨ ɓari'ə sapir, kɨ nja mutə in
kɨ ra kɨ mbal kɨ ndolo, kɨ ɓari'ə agatɨ, kɨ nja sɔ in kɨ ra kɨ mbal kɨ ɓari'ə
emerodɨ,
20 kɨ nja mi in kɨ ra kɨ mbal kɨ ɓari'ə onisɨ, kɨ nja mehen kɨ mbal
sarduwann, kɨ nja siri kɨ mbal kirisolitɨ, kɨ nja jijoo kɨ mbal beril, kɨ nja
jikara kɨ mbal topajɨ, kɨ nja dɔgɨ kɨ mbal kirijopirajɨ, kɨ nja dɔgɨ gidə kare
in kɨ mbal yasentɨ, kɨ nja dɔgɨ gidə in joo kɨ mbal ametisitɨ.
21 Takəy'gɨ kɨ dɔgɨ gidə in joo lə ndɔgɨ bɔr, in mədikɔsɨ'gɨ dɔgɨ gidə in
joo tɔ. Ningə ta ndɔgɨ kɨ ra in kɨ ra kɨ mədikɔsɨ kare par kɨ dɔ'ne. Tambalo
kɨ ɓebo'tɨ in kɨ ra kɨ ɔr kɨ dɔrɔ'a, adɨ de oo lo me'tɨ to bər be.
22 De oo Kəy lə Luwə me ɓebo'tɨ kin el. Kəy ə, in Burəɓe Luwə inɓe kɨ
nje tɔgɨ pətɨ tɔ, Ngonn batɨ tɔ.
23 Ɓebo kakin aw ndoo kadɨ eke nanyi kɨ kadɨ oo'n lo el jagɨ, tadɔ kunjɨ
Luwə unjɨ dɔ'a'tɨ, ningə Ngonn batɨ in lambɨ kɨ kadɨ oo'n lo.
24 Ginn ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ njiyəi kunjə'tɨ, ə ngar'gɨ kɨ dɔnangɨ'tɨ ne rei
kɨ nyakingə'gɨ lə'de me'tɨ tɔ.
25 Takəy'gɨ kɨ kur me ɓebo'tɨ kin a rai tagira ba kɨ ndɔ'gɨ pətɨ, de a utɨ'de
el, tadɔ lo a ndul me ɓe'tɨ kin el.
26 Nga ningə, de'gɨ a rei kɨ nyakingə'gɨ kɨ nya tɔɓar'gɨ lə ginn ɓe'gɨ kɨ
dangɨ dangɨ me'tɨ.
27 Nya madɨ kare kɨ to njen a ur me'tɨ el, taa de kɨ njera nya'gɨ kɨ majɨ
koo el, kɨ nje ngom a ur me'tɨ el tɔ. In de'gɨ kɨ tɔ'de in kɨ ndangɨ me makitu
kajɨ'tɨ lə Ngonn batɨ par ə a uri me'tɨ*.

22

1 Malayka tɔjɨ'm mann ba kajɨ, kɨ ndolo to bər be kɨ isɨ uwə kɨ tɔgɨ'ne lo
kisɨ Luwə'tɨ in kɨ Ngonn batɨ.
2 Nga ningə, dana ngawdann ɓebo'tɨ, kɨ dann baji mann'tɨ kɨ tɔ joo, kagɨ
kajɨ kɨ te kɨ kandɨ'ne nja dɔgɨ gidə in joo me ɓal'tɨ kɨ kare ra non. Nanyi
kare ə te kɨ kandɨ'ne, nanyi kare ə te kɨ kandɨ'ne, ə mbɨ'ə in kin kajɨ ginn
ɓe'gɨ kɨ dangɨ dangɨ tɔ.
3 Nya madɨ kɨ kadɨ to Luwə a mann'n'ə goto.
Kumbər ngar kisɨ Luwə in kɨ Ngonn batɨ a in me ɓebo'tɨ, ningə njekulə'gɨ
lə Luwə a awi non'a'tɨ kadɨ to gosi'ə.
4 A oyi takumə, ningə tɔ'a a in kɨ ndangɨ natɨ non'de'tɨ.

* **21:27 21.27** 23-27; Ejay 60.19-20, 60.3-5, 60.11, 52.1; Ejəkel 44.9

5 Lo kɨ ndul a goto, de a aw kɨ ndoo kunjɨ lambɨ el num, kunjɨ kadɨ el num,
tadɔ Burəɓe Luwə a ɓukɨ kunjɨ'ne dɔ'de'tɨ, ningə a onyiɓe kɨ dɔkagilo'gɨ
kɨ dɔkagilo'gɨ.

Re Jeju Kirisitɨ

6 Go'tɨ, malayka el'm ene: «Ta'gɨ kin in ta'gɨ kɨ rɔta'tɨ, in kankum
ta. Ningə Burəɓe Luwə kɨ nje kadɨ gosɨ de'gɨ kɨ njekeltakita'a'tɨ, ulə kɨ
malayka lə'ne kadɨ tɔjɨ njekuləɓər'gɨ lə'ne nya'gɨ kɨ a rai nya ndəkba
adi'de gəri.»
7 Lo kin'tɨ, Jeju el ene: «Oyi, m'a m're ngɔsine, ningə de kɨ njengəm go
ta'gɨ kɨ te ta Luwə'tɨ kɨ to me makitu'tɨ kin in nje rɔnel.»
8 M'in Jan, m'oo nya'gɨ kin kɨ kum num, kɨ mbi'm num. Ningə go koo'ə'tɨ
kɨ m'oo kɨ kum ge, kɨ mbi'm ge, m'osɨ nanga nja malayka'tɨ kɨ tɔjɨ'm nya'gɨ
kakin kadɨ m'ɔsɨ kurə.
9 Nan in el'm ene: «Ononyi kadɨ ra nya kin. M'in njekulə to in be, to
ngannkon'i'gɨ kɨ in de'gɨ kɨ njekeltakita Luwə'tɨ, kɨ de'gɨ pətɨ kɨ njengəm
go ta'gɨ kɨ me makitu'tɨ kin majɨ, be tɔ. In Luwə ə majɨ kadɨ ɔsikurə.»
10 Ningə ilə'tɨ ɓay ene: «Ta'gɨ kɨ te ta Luwə'tɨ kɨ to me makitu'tɨ kin,
ononyi kadɨ iyə adɨ to, tadɔ dɔkagilo kɨ kadɨ nya'gɨ kin a rai nya in ndəkba
nga.»
11 Nga ningə kadɨ de kɨ njera nya kɨ lowə'tɨ el, kadɨ nanyi kɨ lo ra nya
kɨ lowə'tɨ el'tɨ lə'ne, ə de kɨ nje ra nya'gɨ kɨ to njen nanyi kɨ lo ra'a'tɨ tɔ.
Ningə de kɨ nje ra nya kɨ dana kadɨ nanyi kɨ lo ra nya kɨ dana'tɨ tɔ. De kɨ
nje kar njay nanyi kɨ lo kar njay'tɨ tɔ.
12 Lo kin'tɨ, Jeju el ene: «Oyi, m'a m're ngɔsine! M'a m're kɨ nyakugə
goji kadɨ m'adɨ de kɨ ra kigo kulə'tɨ kɨ ra.
13 M'in Alpa kɨ Omega, m'in kɨ Dɔkete kɨ kɨ Dəboy'tɨ, m'in Lo kulə ngirə
nya kɨ Lo tɔlta nya*.»
14 Nje rɔnel'gɨ ə in de'gɨ kɨ nje togɨ ku'gɨ lə'de kadɨ to ingəi tarow kusɔ
kandɨ kagɨ koy el, ə kadɨ uri kɨ takəy me ɓebo'tɨ.
15 Ningə kadɨ de'gɨ kɨ nje ra kulə lə busɨ'gɨ, ai gidɨ ɓebo'tɨ, nan'tɨ kɨ de'gɨ
kɨ nje mboli, kɨ de'gɨ kɨ nje sangɨ nan kaya'tɨ, kɨ de'gɨ kɨ njetɔlde'gɨ, kɨ de'gɨ
kɨ nje kaw non kagɨ yo'gɨ'tɨ, kɨ de'gɨ kɨ ndigɨ ngom in njekelta kɨ ngom tɔ.
16 «M'in Jeju, m'ulə kɨ malayka lə'm kadɨ mannajɨ nya'gɨ kɨ rɔta'tɨ kin
kɨ rɔ Njekawnan'gɨ'tɨ. M'in de kɨ ginn kojɨ'tɨ lə Dabidɨ, m'in Ngawnden kɨ
njekuwə taginnlo'tɨ.»
17 Ndil Luwə in kɨ dene kɨ nje ngaw eli eyina: «Re!»
Ə kadɨ de kɨ oo dɔ ndu ta'gɨ kin ene: «Re!»
Kadɨ de kɨ kundə mann ra'a, re, ə kadɨ de kɨ ge kanyi mann kajɨ, ingə
kare um ndogɨ el tɔ.

Tɔlta ta

18 M'in Jan m'ilə ndu'm dɔ ta'gɨ'tɨ kɨ te ta Luwə'tɨ kɨ to me makitu'tɨ
kin be: De kɨ ilə nya madɨ dɔ'tɨ, Luwə a ɓukɨ tujɨ'gɨ kɨ in kɨ kelta'a me
makitu'tɨ kin dɔ kon'tɨ li'ə.
19 A re de ɔr nya madɨ me ta'gɨ'tɨ kɨ te ta Luwə'tɨ kɨ to me makitu'tɨ kin
tɔ ə, Luwə a ɔr nya majɨ kɨ sɔw dɔ'a kɔ me kagɨ koy el'tɨ num, me ɓebo'tɨ
kɨ ar njay num. Adɨ in kagɨ koy el in kɨ ɓebo kɨ ar njay kɨ in kɨ kelta lə'de
me makitu'tɨ kin†.
20 Ningə de kɨ nje kaw kɨ ndu dɔ ta'gɨ'tɨ kin tokɨ in ta'gɨ kɨ rɔta'tɨ el ene:
«Oyo, m'a m're ngɔsine.»
Amen! Re, Burəɓe Jeju!

---

* **22:13 22.13** 12-13; Ejay 40.10, 62.11; Pa'gɨ 28.4; Jeremi 17.10 † **22:19 22.19** Ndukun kɨ nja joo 4.2, 13.1

21 Kadɨ memajɨ lə Burəɓe Jeju in nan'tɨ sese pətɨ.